Universidad de Puerto Rico
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala H Estante 1 Plúteo 2

1334

Universidad de Deusto
Biblioteca

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ, SIVE EXPLICATIONVM FABVLArum, Libri decem:

In quibus omnia propè Naturalis & Moralis Philosophiæ dogmata continentur.

EIVSDEM LIBRI QVATVOR DE VENATIONE.

Omnia præter nuperrimam ipsius Autoris recognitionem & locupletationem, Opera & labore Geofredi Linocerij Vinarienſis recognita: cuius liber vnus recens accessit Mythologiæ Musarum.

Cum Indice triplici, rerum memorabilium, vrbium & locorum à variis heroibus denominatorum, ac plantarum & animalium singulis Diis dicatorum.

Opus cuiusuis facultatis studiosis perutile ac propè necessarium.

PARISIIS,
Apud Arnoldum SITTART, sub scuto Colonienſi, monte Diui Hilarij.
1583.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIVILEGII SVMMA.

HENRICI III. Francorũ & Poloniæ Regis Christianissimi Priuilegio sancitum est, ne quis Typographus imprimere, neu quis Bibliopola diuendere audeat ante decennium hosce libros Mythologicorum D. Natalis Comitis. Omnia opera & labore Geofredj Linocerij Viuariẽsis recognita & emendata, cuius Liber Vnus recens accessit Mythologiæ Musarum: Præter Arnoldum Sittart in alma Parisiensi Academia Bibliopolam. Qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata mulctabitur, vt fusius Regio diplomate continetur. Dat. Parisijs 17. Octobris. Anno 1582.

Ex Consilio

Fortin.

CLARISSIMO ET ILLVSTRI VIRO DD. DE GADAIGNE Antistiti meritissimo & Reginæ matris Consiliario, Geofredus Linocerius S. D.

VNA hominum politica natura & gloriæ stimulus (antistes amplissime) vel certè laboris propositum præmium, artes non solũ alit, tuetur atque conseruat: sed præclara quæque ingenia ad eas magnificentius augendas cõtinenter excitat, accendit & inflammat. Ea est autẽ huius nostri seculi felicitas, in quo omnia literarum studia, his tribus veluti sacris quibusdã, ignibus sic reuiuiscunt: vt pristinum suum candorẽ decoremque citra controuersiam aliquam iam recuperare animaduertantur. Ne cui igitur sit mirum, si sacra Poesis, vt pote quæ inter disciplinas antiquior mysticaque magis, ipsa quoque profundissimis immersa tenebris, tandẽ sese mortalibus explicare dei beneficio incipiat. Nã cùm annis superioribus, Natalis Comes egregius philosophus, maximus Poeta, antiquum Poetis ornamẽtum suis Mythologicis enarrationibus ferè restituerit, omniaque sua cõsilia ad interpretanda fabularũ mysteria direxerit: studiosos pleroſque sua hac pulcherrima voluntate ita inflammauit, vt non solum illius lectione delectentur, sed in dies etiam de promouẽda huiusmodi doctrina cogitent. Licet mira eius autoris sedulitate & ingenij altitudine effectum sit, vt pauca iam sanè restent, quæ in tot fabulis splendorẽ suũ non sint assequuta. Ego tamẽ minorum gentium homo, cùm menses quosdã in prælectione horum librorũ exegissem, (quod tunc temporis typis mandarentur) assidua amicorum & mihi familiarium hortatione victus, genium meum timidum recollegi, vt illis præstantiſ-

simis breuẽ veluti coronidem adijcerẽ. Sparsim itaque scripta, & vndique dispersa, veluti Sibyllæ folia, quæ varijs in locis de Musis dicta fuerant, in vnum congessimus veluti acerũ, quæ tuo nomini (antistes clarissime) consecrare visum est, cũ alijs de causis, tũ maximè, quod omniũ literarũ, earũque studiosorũ magnus sis & amator & patronus. Si doctrinã quæro, doctissimus inter tot tuæ gentis nobiles occurris. Si nobilitatẽ, inter doctos nobilissimus. Quod satis superque testatur antiquissima tua illa familia ex qua tanquã ex equo Troiano strenui ac excellenti natura viri prodierunt. Atque vt verũ de te fatear, nunquã iudicio falsi sũt illi, qui te omni virtutũ genere cumulatissimũ prædicarũt: cuius consilio & prudentia in rebus grauissimis non solũ Reges nostri quotidie vtuntur, sed cõplures alij principes & heroes clarissimi. Hoc veræ nobilitatis argumentũ est, & omnibus maiorũ imaginibus, alioquin antiquissimis præclari° existit. Hæc itaque tua virtus, quæ semper animo tuo, numinis cuiusdã loco fuit, parte saltẽ aliqua me tibi cõciliabit. Nec profectò voto me prorsus casurũ arbitror, etiamsi in illustri verũ magnarũ fastigio constitutus, maximæque reginæ intimus: nihilominus promiti ingenio cum sis, nunquã vel postremæ sortis homines respuere visus es: at semper hilarior, vbi te quispiã adeat tua vsurus munificẽtia, naturæ diuinioris largitate admirabili. His & multis alijs de causis, sub tuo nomine hoc opusculũ exire volui, quod à calũnijs defendere tuæ erit autoritatis & benevolentiæ. Honestũ (ni fallor) institutũ meũ iudicabis, quod partim doctissima lectione librorũ Natalis Comitis meũ recreaui animũ, eosque multis mẽdis cõspurcatos emẽdare conatus sum pro viribus: partim etiã fœtum immaturum in lucẽ edidi, quẽ diutius gestare et tua erga me clientulũ tuũ humanitas, et tẽporis angustiæ non siuerunt. Nostrum igitur munusculũ, dignissime antistes, benignè suscipias, tuaque autoritate paterno amore veluti numen præsentissimum protegas. Vale, Parisijs 6. Calend. Nouemb. 1582.

ILLVSTRISSIMO ATQVE Reuerendissimo Domino Ioan. Baptistæ Campeggio Maioricensi Episcopo S. P.

DICAVERAM libros hos Mythologicos Serenissimo Gallorum Regi Carolo Nono fel. mem. tãquam munus non planè regia celsitudine indignum, vt in quibus omnia sapientiæ præcepta contineantur tam ad mores, quàm ad naturam huiusce vniuersi spectantia. Sed bellici tumultus de religione in vniuersa propè Gallia insurgentes ita illum Regem vexarunt dum imprimerentur, vt ad quiduis potiùs, quàm ad literarum cognitionem oculos detorquere liceret. Inde effectum est, vt neque tunc missi sint ad Regem, vt importunè inter arma vbique obstrepentia, neque postea, vt res iam inueterata, & in manibus omnium diu versata. At nunc mortuo illo Rege cùm multis rebus aucti locupletatique denuo prodeant in lucem, vel vt antiquorum institutum seruem, qui sua opera viris illustrioribus suæ tẽpestatis, præstantioribúsque gloria, virtute, autoritate consecrarunt, vel vt per hanc opportunitatem in gratiam amplitudinis tuę admitterer, volui tibi opt. Ioan. Baptista Campeggi hãc My-

thologiam reuocatam à fruſtra inſtituta dicatione regia conſecrare. Neque exiſtimo ſanè meum conſilium cuiquam non maximopere probatum iri, quoniam nõ eſt obſcurum te regio animo, regiáque magnificentia inter mortales plurimum prẽſtare, & non mediocriter præterea oblectari ſapientię ſtudiis. Quid enim te illuſtrius dici aut commemorari poteſt, qui præ te fers regiam quandam admirabilem magnificentiam ac bonitatem in omnibus dictis factiſque tuis? Non dico hoc temerè. Scio in his duobus omnem laudem humanæ vitæ contineri. Scio me hæc non ſupra animi tui bonitatem efferre. Nam vtriuſque virtutis ſingulare argumentum dediſti, cùm maximos prouentus epiſcopatus Maioricæ repuliſti ob corporis tui imbecillitatẽ; quia ſic & quod ſit verè Epiſcopi munus oſtendiſti, & te Dei cultum propriis tuis commodis anteferre: cùm alioquin non minor ſit aliquando in contemnendis, quàm in conſequendis magiſtratibus dignitas. Reliquum eſt vt pro ſingulari bonitate, amplitudinéque animi tui, meum hoc obſeruantiæ in te meæ pignus beneuolo animo complectare. Venetiis Cal. Septembris, Anno 1580.

Ampl. tuæ deditiſs.

Natalis Comes.

CATALOGVS

NOMINVM VARIORVM SCRIPTORVM, ET *operum, quorum ſententiæ vel verba in his libris Mythologicis citantur.*

A

Aceſander.
Aceſilaus.
Aceſodorus.
Achęus in Æthone Satyrico
Acuſilaus.
Adæus Mitylenæus de ſtatuariis.
AEſchylus in Prometheo,
Eumenidibus,
Perſis,
Bacchi nutricibus,
Sacerdotibus.
Aetius.
Agameſtor.
Agatharchides Cnidius in rebus Europicis,
in rebus Aſiaticis.
Agathias.
Agathocles de arte ferraria.
Agrætas in rebus Scythicis,
Libycis.
Albertus Magnus.
Alcæus epigrammatographus.
Alcimus in rebus Siculis.
Alcetas de depoſitis in Delphis.
Alcman melicus.
Alexander Myndius de iumentis.
Alexis epigrãmatographus.
Alpheus Mitylenęus de laude Deli.
Anaxagoras Clazomenius.
Anaxandrides Rhodius.
Anaximander.
Anaximenes.
Andrætas Tenedius in nauigatione Propontidis.
Andro Teius in nauigatione, epitomis affinitatum.
Androtion de ſacrificiis.
Anticlides in rebus Deliacis,
in reditibus.
Antigonus.
Antigonus Caryſtius in dictionibus,
in hiſtoricis cõmentariis.
Antimachus Argittus in Argonauticis,
in Centauromachia.
Antimenides in hiſtoriis.
Antipater Sidonius.
Antipater epigrammatographus.
Antipater Stoicus.
Anytes.
Apollinis oracula.
Apollodorus Athenienſis in

bibliotheca.
Apollodorus Cyrenaicus de Diis.
Apollodorus Cyzicenus.
Apollodorus Gelous in Philadelphis.
Apollonides epigrammatographus.
Apollonius Atalieus in compositione.
Apolloni⁹ Pergeus de conis.
Apollonius Rhodius in Argonauticis,
in ędificatione Alexādrię.
Apollonius Smyrnæus.
Arabius epigrammatum poeta.
Aratus in Phęnomenis,
de signis aquarum & ventorum.
Arati enarrator.
Archelaus de fluminibus.
Archemachus Euboicus.
Archias epigrammatum poeta.
Archæus de Archeanatide, de bello Erythræo.
Archippus de piscibus.
Aretades Cnidius in reb. Macedonicis.
Aristippus in reb. Arcadicis.
Aristo Chius.
Aristocles de choris.
Aristocritus.
Aristodemus Abderites de statuariis.
Aristophanes in auibus,
Equitibus,
Nebulis,
Pace,
Pluto,
Ranis,
Vespis.
Aristophanis enarrator.
Aristophon Pythagoriста.
Aristoteles de cœlo,
Generatione,
Meteorologicis,
Motu animalium,
Mundo,
Historiis animalium.
Aristoxenus de tibicinibus,
de foraminibus tibiarum,
de rebus gestis Alexandri.
Arrianus in rebus gestis Alexandri.
Arrianus de rebus Bithynicis.
Artemidorus Ephesius.
Artemidorus de somniis.
Asclepiades Myrleanus.
Asius.
Athenæus,
Athenodorus Byzantius.

B

Bacchylides.
Bito de Musicis instrumētis.
Bœthus de musica,

C

CAesar Germanicus.
Calaber.
Callias ad Agatoclem.
Callimachus in hymnis,
de cōditis insulis & habitatis vrbib. & illarū nominib.
in Hecale.
Callisthenes in nauigatione
Callistratus de Heraclea.
Callixenus Rhodius de Alexandro.

Carcinus tragicus poeta.
Caristius historicus.
Catullus in Argonauticis.
Cecrops.
Chærecrates.
Chæremo.
Chæris.
Chares Mitylenæus.
Charicles in catena.
Charon Lampscacenus.
Chœrilus.
Cicero de natura Deorum,
Finibus,
Legibus,
Vniuersitate,
Quæst. Acad.
Disput. Tusc.
pro domo sua,
Pub. Sextio,
Roscio Amer.
Lege Manilia,
in Verrem,
Aratæis carm.
Claudianus de rapta Proserpina
Clearchus Solēsis de terrore,
torpedine pisce,
amatoriis,
in libris vitarum.
Cleon in Argonauticis.
Conon in Heraclea.
Corinnus Delius.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Gallus.
Cornelius Tacitus.
Crates.
Cratinus in Chirone,
Crato.
Crobylus.
Ctesias.

D

DAilochus de euersione Cyzici.
Daimachus Alexandrinus de reditibus.
Damagetes.
Demarchus de cert. Dionysiacis.
Demaratus de certam. Dionysiacis,
de mutatis nominibus.
Demetrius Byzātius in poematis.
Demetrius Chlous.
Demetrius Scepsius.
Democritus.
Demosthenes in Aristogit.
contra Timocratem,
in Midiam,
ad epistolam Philippi,
Neæram.
Diagoras.
Dicæarchus in rebus AEgyptiis.
Dictys Cretensis de bello Troiano.
Didymus.
Dio in tertia compositione.
Diocles in lethiferis pharmacis,
in fabulosis.
Diodorus poeta.
Diodorus historicus.
Diogenes Laertius.
Diognetus in rebus Smyrnæis.
Dionysiocles.
Dionysiodorus.
Dionysius Chalcidicus de ædificatione.

Dionysius de situ orbis.
Dionysius Halicarnasseus.
Dionysius Milesius in Argonauticis.
Dionysius Mitylenæus de Circulis.
Dionysius Thrax in diœresibus.
Diophanes historicus Ponticus.
Dioscorides.
Dioscorides Sicyonius.
Dioxippus Corinthius in rebus patriis.
Diphilus.
Diphilus Siphnius.
Direchidas in rebus Megarensibus.
Dorion de piscibus.
Dorotheus Sidonius.
Dorotheꝰ in metamorphosi.
Duris Samius de Agathocle,
de rebus Libycis,
de rebus Macedonicis.

E

Echemenes in rebus Cretensibus.
Empedocles.
Ephorus de ponderibus.
Epicharmus in Hebes nuptiis, in Busiride.
Epicurus.
Epicus.
Epigenes in Heroina.
Epimenides Cretensis.
Epimenides poeta.
Epiphanius in Ancorato.
Eratosthenes in architectonico.
Euanthes in fabulosis.
Eubulus in Crysilla,
in Campylione.
Euclides in opticis.
Eudoxus Cnidius de ambitu terræ.
Euenor de fluminibus.
Eumelus Corinthius poeta historicus.
Eumelus Tegeates.
Eumolpus de sacrificiis.
Eumolpus Trax in historiis.
Euphorion.
Euphranor de tibicinibus.
Euphronius historicus.
Eupolis.
Euripides in Alcestide,
Andromache,
Bacchis,
Cyclope,
Electra,
Hecuba,
Helena,
Heraclidis,
Hercule insano,
Hippolyto Coronifero,
Ione,
Iphigenia in Aulide,
Medea,
Melanippe,
Oreste,
Phaethonte,
Phœnissis,
Rhœso,
Supplicibus,
Troadibus,
Eusebius in præpar. Euangelica, de falsa religione,
temporibus,
theologia Phœnicum.
Euthydemus Athen. de falsamentis.

G

Gabrias in Iambis fabulosis.
Galenus in suasoria.
Georgius Gemistus in rebus Græcorum.

H

Hecatæus Milesius in Phoroneo,
Genealogiis,
Hyperboreis.
Hegemon in Georgicis.
Hegesagoras in rebus Megarensibus.
Hegesander.
Hellanicus de ædificatione Chij.
Hellanicus Lesbius in rebus AEtholicis,
in Cranaicis,
in Thessalicis.
Heliodorus Larissæus de opticis.
Heraclides Ponticus in amatoriis.
Heraclitus Sicyonius de lapidibus.
Hermesianax elegiographꝰ.
Hermippus de magnificētia templorum & sacris regum donariis.
Hermocreō epigrammatum poeta.
Hermodotus Platonicus de disciplinis.
Hermogenes de Phrygia.
Herodianus in vniuersa historica.
Herodorus de Perseo & Andromeda,
de vinculis Promethei,
de bello Teleboico,
in Argonauticis.
Herodotus in Calliope,
Clio,
Erato,
Euterpe,
Melpomene,
Polymnia,
Terpsichore,
Vrania.
Herophilus.
Hesagoras in rebus gestis Megarensium.
Hesiodus in Theogonia,
Operibus & diebus,
Scuto,
Sacro sermone,
Claris mulieribus,
Ceycis nuptiis.
Hippias de statuariis.
Hippocrates.
Homerus in Iliade,
Hymnis,
Odyssea.
Horatius in libro Carminū,
Epodon,
Sæcularibus,
Sermonibus,
Poetica.
Hyginus de stellarū fabulis.

I

Iamblichus.
Ibycus
Idmon.
Ioannes Diaconus.
Ioannes Antiocheus.
Ion.
Iophon Gnosius in oraculorum explicationibus.
Isacius.

Isocrates.
Ister de Coronis.
Istrus de rebus Atticis.
Iulianus Ægyptius.
Iulius Pollux.
Iuuenalis.

L

Lactantius.
Lasus Hermioneus.
Leo Byzantius de fluminib.
Leonidas epigrammatographus.
Lesches in parua Iliade.
Libanius.
Lucianus de Amoribus.
Astrologia,
Apoll. & Vulc.
Charonte,
Concilio Deorum,
Cygno,
Dea Syria,
Dialogis Deorum,
Dialogis mortuorum,
Dipsadibus,
Falso vate,
Ganymede,
Gymnasiis,
Hæresibus,
Historia vera,
Iunone & Ioue,
Ioue in tragœd. inducto,
Iride & Neptuno,
Luctu,
Marinorum Deorũ dial.
Meretricio,
Nauigio,
Necyomantia,
Negrino,
Pane & Mercurio,
Panope & Galatea,
Philopseudo,
Prometheo,
Sacrificiis,
Saltatione,
Saturnalibus,
Timone,
Venere & Luna,
Zephyri & Noti dial.
Lucianus epigrammatum poëta.
Lucretius.
Lycophron.
Lysimachides.
Lysimachus Alexandrinus in rebus Thebanis.

M

Manilius in Astron.
Marulus.
Melanthes de sacrificiis, de mysteriis.
Melanthus de imaginibus Deorum.
Meleager.
Menander in Tibicina.
Menander de mysteriis.
Menecrates.
Menodotus Samius de rebus egregiis Sami.
Mercurius Trismegistus.
Metrodorus de consuetudine.
Mimnermus in Pumilione.
Mnaseas de Asia.
Mnesagoras.
Mnesimachus Phaselites,
Mœro.
Musæus de Isthmiis,
Titanographia.
Myro Phianeus in Messeniacis.

Myrtilus in rebus Lesbicis.

N

Natalis Comes in Venationibus,
epistolis,
aucupiis.
Naucrates Erythræus.
Nicander Ætolus in Alexipharmacis.
Nicander Colophonius in Alexipharmacis,
in Theriacis,
in rebus Ætolicis,
in libro Europæ,
linguarum,
mutatorum,
Georgicis.
Nicandri enarrator.
Nicanor Samius de fluminibus.
Nicephorus.
Nicetas Syracusius.
Nicocrates Cyprius in rebus patriis.
Nicostratus.
Nilus.
Numenius de piscationib.
Nymphis in Heraclea.
Nymphodorus Syracusius in historiis,
Asiatica nauigatione,
Erinnybus.

O

Olympionicus in libro de plantis.
Onasus in rebus Amazonicis.
Oppianus in venatoriis.
Oracula.
Orosius.
Orpheus in Argon.
in hymnis,
Minore cratere,
Sacro sermone,
Lapillis.
Ouidius de arte amandi,
Fastis,
Remedio amoris,
Medicamine faciei,
De Tristibus,
De Ponto,
In epistola Acontij,
Ariadnæ,
Cydippes,
Deianiræ,
Didûs,
Helenæ,
Hypsipyles,
Ibide,
Leandri,
Liuiæ,
OEnones,
Paridis,
Phædræ,
Phyllidis,
Sapphus,
Metamorphosi.

P

Palladas epigrãmatographus.
Panyasis.
Pausanias in Atticis rebus,
Achaicis,
Arcadicis,
Bœoticis,
Corinthiacis,
Eliacis posterioribus,
Eliacis prioribus,
Laconicis,
Phocicis,

Messeniacis.
Paulus Silentiarius epigrãmatum poëta.
Perimãder de sacrificiorum ritibus.
Phæstus in rebus Macedonicis.
Phanodemus in reb. Atticis.
Phanodius.
Pherecrates de sacrificiis, metalla fodientibus.
Pherecydes in Iunonis nuptiis.
Philippus Byzantius epigrammatum poëta.
Philochorus de sacrificiis.
Philostephanus in rebus Cypriis,
in rebus Italicis.
Philemon.
Phocylides.
Phylarchus historicus.
Phœnix Colophonius.
Pisander Camirensis.
Pindarus in Olympicis,
Pythicis.
Pindari enarrator.
Plato in Apologia,
Axiocho,
Conuiuio,
Cratylo,
Critia,
Euthyphrone,
Gorgia,
Legibus,
Memnone,
Phædone
Phædro,
Republ.
Timæo.
Plato Comicus in Decipiẽte.
Plautus in Amphitryone,
Aulularia.
Plinius.
Plotinus.
Plutarchus in Alexandro,
Arato,
Aristide,
Bruto,
Catone Vtic.
Cleomene,
Lucullo,
Nicia,
Numa,
Paulo Æmilio,
Pelopida,
Pyrrho,
Sertorio,
Solone,
Themistocle,
Theseo,
De fluminibus,
Audiendis poëtis,
Problematis symposiacis,
De musica,
Amore parẽtum in filios,
Sera Dei vindicta,
De superstitione,
Problematis,
Fortuna Romanorum,
Ignis an aqua vtilior,
Industria animalium.
Polemo ad Adæum & Antigonum,
Eratosthenem,
Timæum.
Pollux.
Polycrates Samius.
Polybius.

Polyzelus Rhodius.
Polycharmus in reb. Lyciis.
Polyidus dithyrambicus.
Pompeius.
Pomponius Mela.
Porphyrius de sacrificiis.
Posidippus epigrammatographus.
Posidonius de Diis & Heroibus.
Possis in Amazonide.
Psellus de dæmonibus.
Proclus in Hesiodum.
Promachidas Heracleota.
Propertius.
Ptolemæus in Almagesto.
Ptolemæus epigrammatographus.
Pytheas de ambitu terræ.
Pythagoras Samius.
Pythenetus in rebus Æginetarum.

Q

Quintus Smyrnæus.

R

Rhianus in Heraclea.
Rufus Auienus.

S

Sabinus.
Sappho.
Scymnus Delius.
Seleucus in miscellaneis.
Semus Delius in rebus Deliacis.
Seneca in Agamemnone.
Sesosthenes in rebus Ibericis.
Sibylla.
Silenus Chius in fabulosis historiis.
Simonides Amorgius.
Simonides poëta.
Simonides Ceus in genealogiis.
Socrates in commẽtariis ad Idotheum.
Sophocles in Aiace,
Antigone,
Captiuis,
Electra,
OEdipode colono,
OEdipode tyranno,
Rizotomis,
Trachiniis.
Sophoclis enarrator.
Sosibius tragicus.
Sosiphanes in Meleagro.
Sostrates in introductione fabulosæ historiæ,
de animalibus.
Staphylus de Thessalia.
Stasinus in rebus Cypriis.
Stesichorus.
Stesichorus Himereus.
Stesimbrotus.
Strabo.
Suidas in rebus Thessalicis.

T

Tarrhæus.
Thales Milesius.
Theætetus.
Theagenes de Diis.
Thelytus Methymnæus in Bacchicis carminibus.
Theocritus in Adonia celebrantibus,
Amaryllide,
Bubulcis,
Cerealia celebrantibus,
Cyclope,

Dioscuris,
Encomio Ptolemæi,
Epitaphio Adonis,
Epitaphio Bionis,
Europa,
Hercule paruo,
Hercule leonicida,
Hyla,
Pastoribus,
Pharmaceutria,
Syracusiis,
Thelesiis,
Thalysia celebrantibus,
Thyrside,
Viatoribus.
Theocriti enarrator.
Theodorus de bello Gigãteo.
Theodorus Cyrenensis in Metamorph.
Theognis.
Theolytus in Horis.
Theopõpus in Callæschro,
in rebus Græcis,
in Philippicis,
in Epopæis.
Theophrastus in historiis plantarum,
causis plantarum,
de igne,
de lapillis,
de iis quæ in sicco degunt,
de signis ventorum & serenitatis.
Theophanes.
Theseus in rebus Corinthiis.
Thrasybulus in historiis.
Thucydides.
Tibullus.
Timachidas de coronis.
Timagetus de portubus.
Timæus Siculus in rebus Siculis,
in historiis,
in rebus Deliacis,
in rebus Italicis.
Timarchides.
Timocles.
Timocreon Rhodius in scoliis.
Timonax in rebus Scythicis,
in rebus Italicis.

V

Valerius Flaccus in Argonauticis.
Virgilius in Æneide,
in Georgicis,
in Bucolicis.
Vitellio in Opticis.

X

Xanthus in rebus Ætolis.
Xenagoras de insulis.
Xenophon in conuiuio.

Z

Zenodotus Cyrenæus.
Zenodotus Ephesius in compendiis,
in linguis.
Zezes.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ.

LIBER PRIMVS.

Quod sit totius operis argumentum. CAP. I.

CVM tantam esse perspicio cognitionis antiquarum fabularum vtilitatem illustriss. atque optime Ioan. Baptista Cãpeggi, quas poëtę veteresque sapientes suis scriptis inseruerunt; quantam nullo orationis genere complecti possem; admirabile quiddam profectò mihi videri solet, cur nullus ex antiquis scriptoribus ad hanc vsque diem vniuersam insigniũ fabularum explicationem susceperit. Atque id eò magis, quòd vniuersa philosophiæ præcepta sub his ipsis fabulis antiquitùs continebantur: quippe cùm non ita multis annis ante Aristotelis, & Platonis, & cęterorũ philosophorũ tẽpora, omnia philosophiæ dogmata non apertè sed obscurè sub quibusdam integumentis traderentur. Græci enim cùm occultam philosophandi rationem ab Ægyptiis in patriam adduxissent, ne res admirabiles in vulgus ederentur, quòd illis malè perceptis ab religione & ab omni probitate plerumque id facilè deficiat; & ipsi per fabulas philosophari clàm cœperunt. Deinde cùm sequẽtibus temporibus res fuisset denudata, omnisque recta philosophandi ratio ex his in lucem educta, pauci fabulas, antiquum philosophiæ domicilium, vt ita dicam, respexerunt: easque modò vanam theologiam stultorum hominum, modò aniles nugas, futiliáque mendacium poëtarũ figmenta fuisse crediderunt. Præclare idcirco sacri inte-

gerrimíque veræ theologiæ ſcriptores & orthodoxi patres abuſus pluribus verbis inſectãtur eorũ, qui ſequẽtibus tẽporib⁹ per vanã ſuperſtitionẽ diuinos cultus, diuinóſque honores in res naturales, figmentáque antiquorũ à vero, ſempiterno, perfectiſſimo, viuente Deo tranſtulerunt. Hæc vna res fuit, vt ego quidẽ ſentio, ignoratio fabularũ artificij ſcilicet, cur nemo poſtea fabulas has explicãdas ſuſceperit: aut ſi quis nõnullas explicauerit, eã tãtùm declarationẽ attigerit, quæ pertinebat ad exteriorẽ corticẽ fabularũ, hoc eſt ad ſimplicẽ & omnibus obuiã explicationẽ: Qui verò altiſſima & occultiſſima fabularũ ſecreta denudauerit q philoſophiæ dogmata exobſcuris fabularũ tenebris in lucẽ eduxerit, aut ad vires actionẽſq; naturæ patefaciẽdas pertinentia, aut ad mores informandos, vitãmque rectè inſtituendam, aut ad vires motúſque aſtrorũ intelligendos, adhuc repertus eſt nemo, vt mihi quidẽ videtur, tolerabilis. Hoc autem eò magis eſt mirabile, quòd neque poëtarũ, neque philoſophorum, neque vllorũ ſcriptorum ſententias ſine hac diligenti fabularũ inueſtigatione percipere rectè poſſumus: cùm illius cognitionis præſertim vtilitas ad omnes non mediocriter pertineat. Quæ cùm ita ſint, ego dabo operã pro viribus quantũ mihi à diuina bonitate concedetur, vt illa quę ab antiquis ſcriptoribus in hãc cognitionẽ prætermiſſa fuerunt, aut certè ad nos non peruenerunt, cõſpicua ſint ſcripta noſtra legentibus, quod ſcriptionis genus plurimũ & vtilitatis & voluptatis allaturũ certò ſcio. Quis eſt enim per Deos immortales adeò diſciplinarũ conteptor, qui ea ſapientiæ præcepta ſcire non magnopere cupiat, quæ ne exirent in vulgus, fuerũt ſub variis figmentis ab antiquis ſapientibus occultata? Veruntamen ne quis illud à nobis expectet, quod ſcribẽtibus iniucundũ, legentibúſque foret inutile, nullas hominũ in arbores mutatorum, aut in corpora vel ſenſu vel ratione carẽtia, afferemus interpretationes: niſi quæ vtiliter afferri poterunt, nullámque habebimus fabularũ illarum rationẽ, quæ inſulsè fuerũt à nõnullis excogitatæ. Neque portenta rurſus, aut prodigioſa mõſtra adducere conabimur ad ingenioſum naturæ opificiũ, cùm eas tantùm fabulas ſimus explanaturi, quæ homines ad rerũ cœleſtiũ cognitionẽ erigunt, quæ inſtituunt ad probitatem, quæ deterrent ab illegitimis voluptatibus: quæ patefaciunt arcana naturæ: quæ vel ad ſcientias denique rerum neceſſariarũ humanæ vitæ, vel quæ ad integritatẽ perducant, & quę plurimúm faciunt ad optimos quoſque ſcriptores rectè intelligendos.

De fabularum vtilitate. CAP. II.

TANTA eſt ſanè vtilitas quàm ex fabularũ cognitione percipimus, quãta nullis verbis explicari poſſet: quod tamẽ nemini ferè eſt perſpicuũ, niſi ſiquis pręclaro ingenio ſit ab ipſa natura prędítus, multáque antiquorũ ſcripta diligẽtiùs cõſiderarit. Nos igitur, ſicuti ſolent medici, qui è venenatis etiã vel herbis vel animalibus vtilia pharmaca colligũt, & quod optimũ ſit ſecernũt è ſingulis, atq; vel pernicioſa temperamentorũ beneficio ſanitati perquã accommodata reddunt, ita facere debemus. Nam altiora fabularũ ſenſa rectè perſcrutãtes, quid vtile humanæ vitę ſub illis cõtineretur debemus inueſtigare; è quo plurimũ reportabimus vtilitatis; illis interim neglectis, quę nihil nobis cõferre videbuntur. Quòd autẽ plurimùm cõmodorũ ex hac cognitione cõſequemur, vel illud maximũ eſt argumentũ, quòd diuinus etiam Plato primam puerorum eruditionem ab honeſtis fabulis incipere iuſſit in libro ſecundo Reip. cũ ita inquiat; τὰς δ' ἐγκριθέντας πείσομεν τὰς τροφοὺς τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισὶ, καὶ πλάττῃν τὰς ψυχὰς αὐτῶν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα ταῖς χερσί *Selectas autem fabulas matres ac nutrices pueris narrare hortabimur, animoſque illorum fabulis diligentiùs quàm corpora ipſa manibus informare.* Nã profectò quis neſciat, omnia propè Deorum gentiũ myſteria fuiſſe ab antiquis ſub fabulis occultata? Cùm enim turbæ fœminarum & imperitæ multitudini religio, & Deorum metus, & fides, & probitas & temperantia eſſet in animis inſerenda, qui neque Dei naturam intelligerent, neque integritatem rapinæ ac libidini ſine aliquo Deorum metu anteponerent, non ſolùm fabuloſę de Diis narrationes à ſapientibus fuerunt excogitatæ; ſed etiam fabuloſæ imagines, & picturæ monſtris propè ſimiles introductæ. Sic fulmina Ioui tributa ſunt, tridens Neptuno, ſagittæ Cupidini, fax Vulcano; ac varia terrorum inſtrumenta Diis cęteris. Nam cùm minimè ſit inexpugnabilis mortalium natura, neque validiſſimas machinas expectet; quippe quæ omnium calamitatum ſemina intra

se contineat, si vel paululum oculos ab illius custodia Deus dessexerit: per se, sine aliis pugnę instrumentis, cõtinuò labefactabitur. Hanc tantã percipiendã esse ex fabulis vtilitatẽ apertè declarauit ita Dionysius Halicarnasseus libro primo Rerum antiquarũ; καὶ μηδεὶς ὑπολάβοι με ἀγνοεῖν ὑπὸ τῶν ἐγκωμιαστῶν μύθων εἰσί τινες ἀνθρώποις χρήσιμοι. οἱ μὲν ἁπλοῦν μόνον τι τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλληγορίας. οἱ δὲ τῷ μυθίας ἕνεκα συγκείμενοι τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν. οἱ δὲ παραχὰς ὠφελοῦντες ψυχῆς, καὶ δείματα, καὶ δόξας καθαιροῦντες οὐχ ὑγιεῖς. οἱ δ' ἄλλης τινὸς ἕνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας: *Neque mihi obscurum esse quis existimet, quòd è Græcis fabulis nonnullæ sunt hominibus perutiles: aliæ siquidem sunt, quæ naturæ opera sub allegoriis contineant: aliæ humanarum calamitatum habent consolationem: aliæ terrores, animorúmque perturbationes à nobis depellunt, opinionésque parùm honestas destruunt: aliæ alterius cuiuspiam vtilitatis causa fuerunt inuẽtæ.* Nos idcirco vniuersam fabularum diuisionem ita faciendam censuimus, quòd aliæ fabulæ naturæ secreta continent: vt illa, quod Venus è spuma sit genita, quòd Phœbus Cyclopas occiderit, quódque illi fulmina Ioui fabricarint. Aliæ fortunæ inconstantiam declarant nosque ad eam forti animo ferendam instruunt, vt eaquæ de Phœbo dicta sunt, quòd armenta pauerit Admeti. Aliæ ab impuris opinionibus, & à crudelitate, atque ab omni perfidia & impura libidine nos retrahunt, vt Licaonis fabula. Aliæ ad deterrendos homines à rebus turpibus sunt inuentæ, vt Ixionis supplicium apud inferos. Aliæ cohortantur ad strenuitatem, vt ea quæ tradita sunt de Hercule. Aliæ ex auaritiæ sordibus nos erigunt, vt sitis Tantali. Aliæ ad deprimendam temeritatem confinguntur, vt calamitas Bellerophontis & cæcitas Marsyæ. Aliæ ad virtutes nos alliciunt, ad integritatem vitæ, ad fidem, ad æquitatem, ad religionem, vt mirifica Elysiorum camporum amœnitas. Aliæ ab omnibus denique flagitiis reuocant, vt seueriſſimi Triũuiri apud inferos singulorum animas defunctorum iudicãtes, & grauissima conscelcratorũ supplicia. Equidem sic existimo, quasi suauissimum humanæ vitæ condimentũ existere fabularum inuentionem, ac earum ærumnarum quas in vita patimur, nõ mediocre solatium: quas etiã idcirco à sapientibus fuisse excogitatas censeo. Hinc enim cùm singulari oblectatione ea percipimus vitæ rectè degendæ præcepta, quibus sine suauitate fabularum terga continuò verteremus. Hanc tantam è fabulis vtilitatẽ capere minimè possunt ij, qui altiora fabularum sensa non inspexerint, quíque primi corticis (vt ita dicam) mirabilitate irretiti nihil diuinius sub illo inesse crediderũt. Hi etenim tanquam parui pueri per brumam apud ignem sessitantes, aniles nugas fabellásque è poëtis imbibunt, cùm interim de vtiliore sanctioréque sententia minimè sint solliciti.

De fabularum varietate. CAP. III.

SVNT autem plura fabularum genera, quæ nũc à locis in quibus inuentæ fuerunt, nunc ab inuentoribus, nunc ab argumentorum natura, nomen obtinuerunt. A loco quidem Cypriæ, Ciliſſæ, Sybariticæ. Cùm multi fuerint earum inuẽtores, obtinuit consuetudo vt omnes Æsopicæ dicerentur cæteris inuentoribus silẽtio prætermissis, quia in confingẽdis fabulis Æsopus omniũ aliorũ fuit artifex ingeniosissimus. Illæ, quæ Sybariticæ dicebãtur, agebant de brutis: quæ Æsopicæ, de hominibus. Politicæ dictæ sunt, quibus vsi sunt sapientes ad demulcẽdos animos potentiorũ, atque ad deducẽdam multitudinem ad humaniorem vitæ rationem. Aliæ rursus morales, aliæ rationales sunt vocatę, aliæ ex his ambabus formis commistæ. Inter politicas fabulas argumẽta comœdiarum & tragœdiarum sunt connumeranda, quia etsi ab agresti vita homines per hæc non euocantur, traducuntur tamẽ ab illegitimis voluptatibus & ab omni intemperantia ad vitę moderationem. Sed horum argumentorum varia sunt nomina, quia aliæ togatæ, à togis histrionum dicũtur: aliæ palliatæ, à palliis Græcorum: aliæ tabernariæ, pro vestibus & cõditione introductarum personarum: aliæ planipediæ, quòd neque soccis, neque cothurnis, vt in cæteris, horum argumentorum histriones vterentur: aliæ Attellanę à loco vbi fuerunt inuentæ, cùm tamen simplex sit tragœdiarum nomẽ. Aristoteles in Rhetoricis Libycas fabulas ab Æsopicis disiunxit, quia Libycæ de hominibus, Æsopicæ de brutis agerent: id autem idcirco factum est, quia cum Æsopicis aliorum complures fuerũt commistæ. Fabularum nomine tam apologi, quæ figmenta sunt Æsopica, quàm fabũ-

læ, quæ sunt poetarum argumenta, continentur, vt formæ sub suis generibus. Illæ, quas explicaturi sumus, fabulæ, ac figmenta antiquorum sapiẽtum, in nullum horum generum simpliciter incidunt, sed virtute cum omnibus his ferè commistæ sunt, atque ex omnibus generibus aliquo pacto constant. Quippe cum vel generationem rerum naturalium contineant, vel agant de natura Deorum immortalium, vel de vi planetarum, vel de vita hominum rectè instituenda, quarum singularũ natura paulò pòst à nobis explicabitur.

De apologorum, fabularum, ænorúmque differentia.
CAP. IIII.

SED antè quàm poëticarũ fabularum, & earum quas explanare instituimus, explicationem aggrediamur, operęprecium mè facturum esse censeo, si demonstrauero quæ sit inter hæc ipsa genera differentia. E fabulis igitur alię sunt, quæ logi siue apologi dicũtur à Græcis, aliæ vocãtur μῦθοι, siue fabulæ simpliciter. Apologi vel de brutis fiũt solis, vel cũ his homines colloquẽtes faciunt, apologorúmque illud est munus vt pro exẽplis sint in concionibus, sicuti testatur Aristoteles in Rhetoricis: fabulæ illæ quæ μῦθοι, dicũtur, cũ argumenta tragœdiarum & comœdiarum complectãtur, & omnẽ vim denique poëseos que sit per imitationem, communi nomine poëticas etiã, quas tractaturi sumus, continẽt fictiones. Atque sicuti apologi vel agendarũ rerũ vel omittendarum sunt in concionibus exempla, ita fabulæ in scenis agitantur ad mores hominũ vel corrigendos vel informãdos: quod etiam testantur musicæ formę singulis generibus poëmatũ attributę, vt comico generi Lydia, tragico Dorica, satyrę Satyrica. His præterea generibus propriæ fuerũt saltationes, sicuti testatur Plutarchus in libello de Musica. Cẽsuerũt enim ex maioribus nõnulli nihil omnino rectè fieri posse, quod musicę rationi non conueniret, nihílque tantopere in moribus posse hominũ informãdis, quàm numerorum concinnitatem, & vocum ac fidiũ harmoniã, ad quarum modulationẽ omnes & animi & corporis motiones cõponerẽtur. Sed quoniam summatim de generibus poëmatum mentionem fecimus, non erit fortasse iniucũdum, si quæ de his in mẽtem veniunt, paucis explicauero: vel quia cum his

permistę sunt fabulæ, de quibus tractabimus: vel certè quia non longè ab his dissidẽt. Omnium igitur poëmatũ fons est id quod poëma cõmuni nomine appellatur ob suam pręstãtiam: hoc enim generibus reliquis impertit argumẽta. Hæc inter se differũt tempore vt ait Aristoteles in poëtica, quod poëta dictus ob præstantiã longi temporis res gestas cõplectitur, cùm reliqua poëmata intra vnũ diem suum negotiũ absoluant, vnámque tantùm cõtineant actionẽ. In hoc rursus hi poëtæ omnes conueniunt, quòd omnibus idẽ est scopus, & ad vnum finem omnes animũ intendunt, vt homines meliores efficiant. Idcirco Homerus, vt prudẽtem atque omnibus virtutibus cumulatũ Vlyssem effingeret, illi Phæacum delicias & blanditias Circes iniungit, & Cyclopum pericula proponit, & monstrorũ marinorum terrores, à quibus eius socij perdãtur, cùm tamẽ ipsum admirabili quadã prudẽtia ac diuino consilio hæc omnia superãtem faciat. Idem rursus Agamemnonem multis facit difficultatibus circunuentũ, fortissimorum Heroum contẽtiones excitat, exercitũ ira Apollinis propè labefactatũ introducit, Troianis aliquãdo diuinã vim adesse, ac Deos illis prębere admirabilẽ strenuitatem, commemorat, quò ex his omnibus incredibilem fuisse Agamemnonis fortitudinem & constantiam declaret: quippe qui vel tot propositis difficultatibus, tamẽ Priamum debellarit. Fuit enim gloriosum pro tuenda æquitate, & pro violato iure hospitij, non pro recuperãda meretricula forti animo pericula subire, cùm in arduis difficillimísque rebus gloria collocata sit, nihílque ægregiũ ignauis & desidiosis hominibus sit expositum. Accedit propius tragœdia, quam prior inuenit Glaucus ad poëma ob maiestatẽ personarum, quòd in ea nihil nõ regiũ aut horoïcũ sit: quare nullũ habẽt prologũ tragœdiæ sicuti comœdiæ: cuius inuentor fuit Susario: quippe cũ res priuatas nemo nisi edoctus scire, publicas calamitates vel si velit, nemo ignorare possit. Quis enim Regnorum ruinas, fragorémque euersarũ ciuitatũ, ex quibus oriũtur tragœdiæ, non audiuit? aut quis incensarum vrbiũ & oppidorũ caliginẽ è longinqua regione nõ prospexit? Differunt igitur ab excellenti poëta hæc duo poëmata tẽpore, ac inter se personarũ dignitate. Atque de his poëmatũ argumentis satis. Differt ænus ab apologis, quia nuda sit in illis brutorum sententia, nisi admonitum, quòd ὅπερ μύθου

Universidad de Deusto Biblioteca

vocãt, addideris in eo vnà cũ sentẽtia admista est admonitio, vt ait in his Aristophanis interpres: αἶνος δὲ μύθου διαφέρει, τῷ τὸν αἶνον μὴ πρὸς παῖδας, ἀλλὰ πρὸς ἄνδρας πεποιῆσθαι. καὶ μὴ πρὸς ψυχαγωγίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ παραίνεσιν ἔχειν τινά. βούλεται γὰρ ἐπικρυπτόμενος παραινεῖν τι καὶ διδάσκειν. *Differtænus ab apologo scilicet, quia fit ænus virorum causa, at non habetur ad pueros: neque delectationis tantùm fit causa, sed habet præterea admonitionem: nam conatur clàm docere & adhortari.* Neque apologus igitur simplex, nequæ fabulæ illæ, quæ sunt poëmatum argumenta, dicuntur æni: sed quod ex his vtrisque quodammodo compositum fuerit, cum admonitione intra se inclusa. atque hæc sufficiant de Apologorum, ænorum, fabularumque differentia.

De partibus fabularum. CAP. V.

FABVLARVM partes, earum scilicet quæ apologi dicũtur, præcipuè duæ sunt: rei explicatio, & id cuius causa: siquidem æni & poëmatum argumenta eam vim habent, vt insitas partes has intra se cõtineãt, quas nemo propè est, qui suopte ingenio non possit elicere. At quoniam apologi simplices sunt plerúmque, omnesque fabulæ probitatis & prudentię causa fiunt, necesse fuit singulis suos fines addidisse. Vbi igitur priorẽ orationis partem ad informandos mores accõmodamus, præcedit προμύθιον appellatum, quasi præcedens fabulæ admonitus: vbi extremam partem ad mores regendos deduxeris, fiet ἐπιμύθιον, sequens scilicet admonitus fabulæ. Quæ fabulæ alteram harum partiũ non habuerint, sed intra se inclusam, collocandæ sunt in priore classe. Quæ fabulæ sunt Deorũ genealogicæ simpliciter, illæ quoniam his maximè vsi sunt poëtæ suis poëmatis exornandis, poëticæ vocantur, quæ vel ad generationem elementorum attinent, vel ad res arcanas naturæ, vel ad motus & vim Planetarum: omnes siquidem hæ haud simplicem habent narrationem. Cùm fabulas has ad veram interpretationem deducimus, esset interpretationi proprium nomen tribuendum, sed adhùc sine illo persistit, nisi appellemus allegoriã. Sunt autem hæ solæ propè fabulę, quę iucunda, quę magnifica, quæ admirabilia fecerunt antiquorum poëmata, eaque locupletarunt: nam si fabulæ hæ de scriptis poëtarum eximerentur, nihil propè esset in iis admirabile, aut iucundũ.

De fabularum scriptoribus. CAP. VI.

APOLOGORVM & fabularum poëticarum antiqui fuerunt scriptores complures: qui tamen ad ætatem nostram peruenerint, non adeò multi. Fuit Aesopus Samius ingeniosissimus confingendorum apologorum artifex, à quo omnes posteà apologi dicti sunt Aesopici. Hesiodus prætereà fabulosos Deorum ortus carminibus cecinit. Memoriæ prodidit Eusebius Porphyrium etiam libros composuisse, in quibus fabulosas Deorum genealogias ad naturæ rationem & opificium perducere conatus est. Zeno, Cleanthes, Chrysippus, vt ait Cicero in libris de Natura Deorum, fabularũ antiquarũ expositiones in suis voluminibus complexi fuerãt, quæ tamen ad nos non peruenerunt. Istud ipsum fecit Orpheus, Musæus, Mercurius, Linus, antiquissimi poëte, & Phurnutus, & Palæphatus Stoicus, Dorotheus, Euanthes, & Ponticus Heraclides, Silenus Chius, & Anticlides, & Euartes, & alij complures mythologi: quorum cõmentarij vnà cum scriptorum nominib. penè interciderunt, è quibus Ouidius sua in varias formas mutatorum corporũ deprompsit argumenta. Nam in quibus voluminibus tot extabant figmenta, quantã aliarum fabularum fuisse mirabilitatem credibile est? ac tot de fabularum scriptoribus.

De Diis variarum gentium. CAP. VII.

ENIMVERO, quoniam vniuersa antiquorum religio & theologia sub fabulis occultabatur, pluráque sunt in illis ad generationes & res gestas creditorũ Deorũ spectãtia, necessariò dicendum videtur quàm variæ fuerint diuersarũ nationum de Diis ipsis sententiæ, antequã ipsas fabulas explanãdas aggrediar: quæ res quãtùm afferet vtilitatis & cõmodi ad susceptum laborem, omnib. postea fiet manifestũ, vt censeo. Atque in primis ita facienda est deorũ diuisio. Ex antiquis Diis alii cœlestes, alii terrestres, alii aquatici sunt crediti: & aquaticorũ aliis maris, aliis fluuiorum, aliis fõtiũ cura fuit cõmissa: è terrestribus rursus alii montani, alii syluarum & pastorum præsides, alii agricolarum fuerunt, atque hi in planis locis habitare plerunque putabantur. Cœlestiũ alii summæ rerum humanarum præerãt, alii cõsultores, alii

præfuerũt tempestatibus & certis cœli regionibus: alii loca tãtùm inferna habitare, & sceleratorũ præesse suppliciis, putabantur: neque vlli præter hos, Dii posse esse crediti sunt. Nã rametsi omnes nationes Deos esse crediderũt, nullæque fuerunt tã feræ gentes, (vt insulsissimorũ hominũ, qui se sapientes dicere ausi sunt, opiniones taceã) quæ hunc mũdum aut fortuitò genitũ esse existimarint, aut sine aliqua incredibili prouidentia gubernari, cùm sit é tã variis rebus tã concinno ordine coagmentatus: tamẽ paucæ fuerunt, quæ Deos introducere ausæ sint, nisi ab aliis acceptos. Cùm enim suos Magos haberẽt Persę, Prophetas Ægyptii, Chaldęos Assyrii, aliosque sacerdotes aliis omnibus vocatos aliæ nationes, omnium propè religionum origo ab Ægyptiis in Græciam, & in Persas priùs, deinde ad alias nationes manasse credita est. Quamuis omnes isti vno ordine falluntur, quòd ante Ægyptios, primi omniũ mortaliũ Hebręi nõ solùm religionem, sed etiam verũ Dei cultũ acceperunt: & non humanis consiliis, sed diuinis præceptis ad veram religionem fuerũt instituti. Græcia postea sequentibus tẽporibus cùm bellicæ laudis gloria florere inciperet, paulatim & sacrorũ ritus immutauit, & tantum Deorũ numerum auxit, quamuis disciplinarum cognitionem acquireret, vt magnam Deorũ coloniam ad cæteras ciuitates postea transmiserit. In hoc vnum tamẽ omniũ propè populorum ac gentiũ sententiæ primùm cõuenerãt, vt diuina illa quæ videntur, superna corpora, Solem, Lunã, reliquáque astra cùm perpetuo motu agitari cõspicerẽt ab ea celeritate & Deos appellauerint, & esse crediderint: vt Plato testatur in Cratylo. Neque vlla ferè gẽs inuenta est: quæ aliud esse Deos, quam ipsa cœlestia corpora primùm crediderit. Hãc opinionem secutus videtur Homerus, cùm Solem omnia audire, omniaq; videre inquiat, quod est, vt ait Plato libro secundo de legibus, solius Dei munus: ita verò se habet Homeri carmen:

Ἠέλιος θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.
Sol qui cuncta audis, quiq; omnia conspicis vnus.

Huius opinionis autores fuerũt Ægyptij, à quibus & tẽplorum extruendorũ rationem, & imaginum, & rituum sacrorum, Græci in patriam reportarunt, sicuti testatur Herodotus in Euterpe his verbis: δυώδεκα Θεῶν ἐπωνυμίας ἔλεγον; πρώτους Αἰγυπτίους νομίσαι, καὶ Ἕλληνας παρ' ἐκείνων μαθεῖν

βωμούς τε, καὶ ἀγάλματα καὶ ναοὺς θεσῖσι δόντες μοῖραι σφέας πρώτους, καὶ ζῶα ἐν λίθοισι ἐγλύψαι. *Duodecim Deorum nomina primos Ægyptios existimasse, atque Græcos ab illis cepisse, eosq; primos aras, & imagines, & templa Diis sibi erexisse.* Neque horum tamen solam rationem extruendorum in Græciam Aegyptii transmiserunt, sed etiam ipsa nonnullorum Deorum nomina, vt idem scriptor testatur in eodem libro: πρεσβύτερα δὲ καὶ πάντα τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐλήλυθε ἐς τὴν Ἑλλάδα: *omnia fere Deorum nomina ex Ægypto in Græciam commigrarunt*; ac deinde: ὅτι γὰρ δὴ μὴ Ποσειδέωνος, καὶ Διοσκούρων, (ὡς καὶ πρότερόν μοι παῦται εἰρήκαμεν) καὶ Ἥρης, καὶ Ἱστίης καὶ, Θέμιος, καὶ Χαρίτων, καὶ Νηρηίδων, καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν Αἰγυπτίοισι αἰεὶ κοτε τὰ οὐνόματα ἔστι ἐστὴ χώρη *Nisi profectò Neptuni, & dioscurorum, (sicut antea dictum à me fuit) & Iunonis, & Vestæ, & Themidis, & Charitum, & Nereidum, & aliorum Deorum nomina semper sunt in Ægyptiorum regione.* Neque solos hos Deos coluit Aegyptia simplicitas, sed monstra quædam, & animalia partim hominibus infensa, partim vtilia, vt canes, boues anguillas, vt ait Herodotus in eodem libro: νομίζουσι δὲ καὶ τοὺς ἰχθύων τὸν καλεύμενον λεπιδωτὸν, ἱερὸν εἶναι, καὶ τὴν ἔγχελυν, καὶ τὸν ὀρτυγοκόρακα. ὅτι δὲ καὶ ἄλλος ὄρνις, τῷ οὔνομα Φοίνιξ *Existimarunt è piscibus squammosum sacrum esse, & anguillam & ex auibus vulpanserem. Est item alia auis sacra, cui nomen est Phœnix.* Cùm paulatim ab ipsa religione ad superstitionem lapsi essent, (est enim arctiori religioni superstitio, vt parsimonia auaritiæ, vitium propinquum. Nam, vt ait Diuus Paulus ad Rom. 12. rationi conueniens sit obsequium vestrum) iure Rhodius Anaxandrides comicus poëta, his carminibus ita Aegyptiorum deridet insaniam.

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ.
Οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμογνῶσ', οὔθ' οἱ νόμοι
Ἡμῖν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσιν πολύ.
Βοῦν προσκυνοῦσ', ἐγὼδὲ θύω τοῖς Θεοῖς.
Τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡγῇ δείπνου,
Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον, ὄζει πολύ.
Οὐκ ἐσθίεις ὗεια, ἐγὼ δέ γ' ἥδομαι
Μάλιστα τούτοις. κἀν σέβεις, τύπτω δ' ἐγὼ
Τοὐφοι κατεσθίουσιν ἡνίκ' ἂν λάβω.
Haud esse vobiscum queo commilito,

Concordibus nec moribus, nec legibus,
Per maxima interualla differentibus.
Bouem colis, Deis ego macto bouem.
Tu maximum anguillam Deum putas, ego
Obsoniorum credidi suauissimum,
Carnes suillas tu caues, at gaudeo
His maximè canem colis, quem verbero,
Edentem vbi deprehendo fortè obsonium.

Neq; tamẽ his brutis Diis cõtẽti fuerũt Ægyptij, sed multa herbarum genera in Deorũ numerũ retulerunt, sicuti testatur Iuuenalis, vbi Ægyptiã simplicitatẽ carpit hoc pacto.

quis nescit qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat. & alibi:
Porrum & cœpe nefas violare, ac frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina.

Atqui non hæc ab Ægyptiis monstra tam absurda acceperunt Græci in numerum Deorum, sed alia his nõ multò fortasse meliora. Qui Dij fuerint in Græciam primùm translati, declarauit Homerus in lib. 3. Iliadis, ita inquiens:

Ζεῦ πάτερ, ἰδηθεν μεδέων, κύδιστε, μέγιστε
ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις,
καὶ ποταμοὶ, καὶ γαῖα, καὶ οἳ ὑπένερθε κάμόντας
ἀνθρώπους τίνυθον.
Iupiter ex Ida clarissime, maxime, & vnà
Sol qui cuncta audis, quique omnia conspicis vnus:
Fluminaque, & tellus, & sub tellure virorum
Crimina qui castigatis.

Atque infinita est prope illorum Deorum multitudo, quos Græcia postea ceremoniis, altaribus, ac templis magnificentissimis auxit. Persæ hos prope Deos existimarũt, quos antiqui Græci, qui nõ nati essent è mortalibus hominibus, vt asserit Herodotus in Clio his verbis: οἱ δὲ νομίζουσι, Διὶ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὐρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἕρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. θύουσι δὲ ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ γῇ, καὶ πυρὶ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀνέμοισι. τούτοισι μὲν δὴ μούνοισι θύουσι ἀρχῆθεν. *Istis verò sancitum est vt in altissimos montium vertices ascendentes Ioui sacrificent, Iouem vniuersum cœli ambitum appellantes. Sacrificant & Soli, & Lunæ, & Telluri, & igni, & aquæ & ventis: his enim so-*

lis vt sacrificent, antiqua obtinuit consuetudo. Hi cùm priscã tantùm Theologiam retinerent, nouos Græcorum Deos irridẽtes, vbi Xerxes in Græciam cum exercitu traiecisset, omnia Deorũ Græciæ templa Magis autoribus inflammarũt, quòd nullum in locum dicerent Deorum numen esse includendum, quibus cuncta debent esse libera & patentia, vt testatur Cicero in lib. secundo de legibus. Nam deridere consueuerunt Persæ eos qui res huiusmodi facerent, vt ait Herodotus in Clio in his verbis: Πέρσας δὲ εἶδα νόμοισι τοῖσι χρεωμένους. ἀγάλματα μὲν, καὶ νηοὺς, καὶ βωμοὺς, οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι. *Persæ, vt ego cognoui, his legibus vtuntur, imagines quidem, & templa, & aras non erigunt pro suis institutis, sed & illos qui hoc faciunt, accusant insaniæ.* Atque Romani nullam Deorum effigiem per multos annos habuerũt: quia docuit Numa Deũ esse mentem puram, minimè genitam, aut visui subiectam mortalium, quæque aliqua humana industria exprimi posset. Cùm inquiat etiam Demosth. cõtra Aristogitonem pectus mortaliũ esse tẽplum Deo gratum, & optimum, & augustissimum, iustitia, verecundia, & obseruantia legum cõmunitum. Hæc ratio non esset magnopere fortasse improbanda, si vel omnes essent sapientes, vel si sapientum etiam mens semper opportunis tẽporibus ad res diuinas esset conuersa, neque humanis cogitationibus ab instituto cultu distraheretur. Sed cũ res aliter se habeat: & tẽpla, quò ad diuinũ cultũ cõuenirent, & imagines Dei & sanctorũ hominũ, tanquã monumenta amicorum Dei, fuerunt instituẽdæ. Nam si statuæ clarorũ virorum, & eorũ qui pro patria fortiter occubuissent, iure apud Romanos & cæteras nationes tanquam præclara virtutis exempla erigebantur, quibus incitarentur posteri ad virtutem: quo pacto virorũ bonorũ, & amicorum Dei, & qui pro veritate, Christianáque rep. fortiter occubuerunt, tanquã præclara monumenta virtutis, & fidei, & constantiæ, quibúsque deprecatoribus apud Deum vteremur, nõ erunt iure optimo vbique imagines erigẽdæ? Est enim omnium templorũ augustissimum pectus mortalium, fide, pietate, innocentia, sanctitate, manſuetudine, pro pulcherrimis aulæis institutum & cõmunitum. Atque ne ita Deorum religio paulatim deficeret, quæ anima est ciuitatum, & omnis humanæ vitæ stabilimentum, & templa,

& imagines,& dies solēnes,& sacrorū ritus,& publicę ceremoniæ fuerunt in ciuitatibus prudēter institutæ. Scytharū Deos Herodotus in Melpomene ita recensuit, Θεοὺς δὲ μούνους τούσδε ἱλάσκονται, Ἑστίην μὲν μάλιστα, ἐπὶ δὲ Δία τε καὶ γῆν, νομίζοντες τοῦτον γῆς τοῦ Διὸς εἶναι γυναῖκα· μετὰ δὲ τούτους Ἀπόλλωνά τε καὶ οὐρανίην Ἀφροδίτην, καὶ Ἡρακλέα, καὶ Ἄρεα. τούτους μὲν πάντες οἱ Σκύθαι νενομίκασι. *Deos autem solos hos placant, Vestam quidem præcipuè, postea Iouem ac Tellurem, Tellurem Iouis vxorem existimantes: post hos, Apollinem, cœlestem Venerem, & Herculem ac Martem. Hos enim omnes Scythæ Deos putarunt.* Ac in eodem libr. scribit deinde Libyæ populos Soli ac Lunę sacra facere, neque vllos præterea Deos putare. At Iudæi, vt memoriæ prodidit Cornelius Tacitus lib. 21. solam mentem antiquitùs, vnúmque numen intellexere, profanósque esse putarunt eos qui Deorum imagines mortalibus materiis in speciem hominū effingerent: summū illud,& æternum, neque mutabile, neque interiturū. Igitur nulla simulachra vrbibus suis, nedum templis fuerunt. At Strabo lib. 7. Geographiæ varios fuisse diuersarum nationum Deos ita tradidit, vt singulæ propè ciuitates suos proprios Deos haberent. Nam cùm tria ex terrestribus animalibus vniuersa Aegyptus coleret, bouem, canem, felem: ex auibus accipitrem, ibim: ex aquaticis squāmosum, oxyrinchū, tum Saitæ, vt inquit,& Thebani ouem colebant prę cipuè, Latum piscem Nilli, Latopolitani, lupū Lycopolitani: Cynocephalū Hermopolitani, cepum Babylonij qui colebant iuxta Memphim, aquilam Thebani, leonē Leontopolitani, capram & hircū Mendesij, murem & araneum Athribithæ. Longum esset omnium nationū ac populorum opiniones, vel potiùs deliriationes de Diis recensere, qui cùm religionis originem ab Aegyptiis accepissent, vel antiquā non retinentes Theologiā deriserunt magistros postea, vel ipsi in peiores superstitiones inciderunt. Hāc igitur Deorū notionē cùm homines primùm habuisset, perspicerentque quòd mundus prouidentia gubernaretur, neque tamē cuius intelligere posset: quippe cùm sidera in humanis reb⁹ agere per multa intelligeret, neque tamen omnia pro illorū arbitrio gubernari, re diutius inuestigātes & cognitionis desperatione capti, paulatim à religione in superstitiones delapsi sunt: atque alij alios Deos introduxere. Est enim ab ipsa natura cōparatū, vt cùm nimio Deorū metu homines opprimūtur, ad humilia & sordida quęque declinēt, nihílque posse cōmitti tam paruū putēt, quod Dij maxima cum iracundia ac supplicio nō vleiscantur. Hæc res fecit vt iidē Græci, qui Aegyptiorū, aliarúmque nationū acceptās ab iis superstitiones deriserāt, in multò maiores errores sint postea collapsi. Nā & adulteros,& latrones, & ebriosos, ac facinorosos homines, qui multò erāt brutis impuriores, pro Diis coluerūt. Quare cùm de Diis loquerētur, adulteria, furta, parricidia, prælia, crudelitatémque illis iniunxerūt, quæ propria sunt latronū & sceleratorū hominū facinora, vt res Diis talibus cōueniētes. Athenienses tamē cùm sapiētiores essent, ac horū Deorū turpitudinē intelligerent, neque vllum nisi sempiternum & optimū esse posse Deum putarēt, quia esse omnino cognoscerent, qui esset, ignorarent, aut etiā fateri ob cæterorum Græcorum metum non auderēt, ignoto Deo aram erexerunt. Hāc tantam Deorū multitudinē tot fabularū inuolucris postea implicarūt, cùm liceret omnib⁹ quidquid de Diis collibuisset cōfingere, vt quāuis multi postea conati sint, nemo tamē hacten⁹ expedire illos Deos ex his inuolucris potuerit, sed adhuc cōplures impliciti permanēt, & in perpetuū fortasse nōnulli māsuri sunt. Qui enim omnia quæ de Diis ab antiquis dicta fuerūt, ad optimū finē se deducturū putarit, idem speret se omnia nauigia quæ vbique nauigant, sine vlla iactura in portum posse perducere. Non enim semper cū ratione insanierunt antiqui sapiētes vocati, aut poētæ in his cōfingendis. Perdurauit huiusmodi de multitudine Deorū opinio vsque ad Platonis tempora, qui priscā Græcorum theologiam quodammodo immutauit, cùm vnū esse Deum crederet,& eum vniuersum assiduè gubernare, quem modò mundi animam, modò mundū ipsum appellauit: modò vim illā quæ esset in omnibus naturalibus corporibus diffusa ac permista: quā antea ad Monadem deduxerat Pythagoras. Atque horum vtérque rectè, si diutius in eadem sententia permansissent. Nam cæterorum qui se appellabāt sapiētes, nugas lubens prætereo. Romani postea Græcia subacta quasi captiuā Grecorum religionem in patriam trāstulerunt, cùm & antea Græcorum sacrorum ritus permultos haberēt, & si quid ad absolutā superstitionem deficeret, illud totū ex Hetruria sæpiùs acciuerint: do-

nec omnium superstitionum euersor Christus, non modò tantam Deorum impurorum multitudinem profligauit, sed etiam veram, sanctam, & omnibus saluberrimā religionem introduxit: quæ nulla vnquā vel leuitate gentium, vel impuritate ac scelere populorum, vel sacerdotum auaritia, vel hæreticorum calumniis, labefactabitur. Vbique enim veritatem emergere necesse est. Atque tot breuiter dicta sint, de diuisione Deorum variarum gentium.

Quòd vnus necessariò sit Deus. CAP. VIII.

ET si res est, quæ ad veram theologiam potiùs quàm ad fabularū explicationem pertineat, num vnus, an plures esse possint Dij, inquirere: tamē quia nō prorsus abhorret à theologia fabularum expositio, videtur cōuenire huic loco vt breuiter declarētur ea quæ de vno Deo ab antiquis sapiē tibus probabiliter dicta fuerunt. Neque vnquā Platonis illam sententiam probandā esse magnopere censui, qui nefas esse dicebat, vbi huiusce vniuersitatis parentē inueneris in vulgus proferre. Quasi verò alia sit omnibus vtilior aut magis necessaria cognitio, quàm omnium bonorū autorem Deū cognoscere, aut rem non cognitā conueniat venerari. Nisi fortasse ita inquiat, nullā oportere vulgus teneri Dei religione ac reuerētia, & nescio quid colere & beneuolētia prosequi, quando amare Deum maximè omnium opus est. Multæ sunt igitur rationes, quæ vnum esse, ac non plures Deos ostēdunt. Nā si plures sint Dij, hūc ipsum Deorū numerum ob singulorū imbecillitatē esse necesse est. Ij si sint imbecilli, quo pacto sūnt Dij appellādi? fient enim eo pacto supplices potentiori, & aliquando deficient, quorū vtrūque cùm miserum sit, Dei naturæ quî conuenire poterit? videmus siquidē in omnibus animātibus eam esse naturæ prouidentiā, vt, quātò quęque sunt debiliora, citiúsque moriūtur, tātò plura ex his producātur, fœcūdioráque sint. Quòd si tantus erat Deorum numerus, quantum habuerunt antiqui, atque inter hos mares & fœminæ, breui futurū erat vt tot Diis deficerēt magistratꝰ & imperia, & nisi otiosi ac desides viuere mallēt, cerdones, & agricolas, & fabros Deos haberemꝰ, neque terra hominibus habitāda nostris tēporibus iā esset relicta. Sed quoniā repugnat Deos esse, & plures esse,

res esse, & esse mares ac fœminas, terra tota hominibꝰ relinquitur. Præterea si plures sint Dij, necesse est eos esse vel pari vel impari potentia, vt Xenophanes ait Colophonius. Si sint quidā impares, quo pacto debiliores sint Dij, ipsi viderint. Sin omnes pares existāt, nolénsque alius volentē impēdiat, res iam neque fieri, neque non fieri poterit, quod nō potest sine risu intelligi. Multa igitur odia & pugnę assiduè inter hos Deos intercedent, quoniā sempiternæ intercedēt causæ, quæ nunquā cessabunt: neque enim par parē vnquā nisi fortuna profligabit. Alterum igitur horum necesse est, vel fortunam Diis etiam dominari, vel perpetuas esse inter Deos discordias & contentiones: quorū neutrū Deo cōuenire vllo pacto potest. Est igitur Deus vnus, sempiternus, potētissimus, optimus, felicissimus, quorū nihil potest esse cū animi perturbatione. Non sunt igitur antiquorum Dij, cùm plures sint, cùm cœlum contentionibus sit plenū, cùm multò sint mortalibus miseriores, cùm eos & dormire dixerint poëtæ, & potationibus atque conuiuiis indulgere, & Veneris stimulis mirificè exagitari. Quis enim nesciat somnū & epulas esse ob corporis debilitatē, cùm ille ad labores corpus reficiat, hæ ad naturæ vim conseruandā requirātur? Inde effectum est vt Alexāder Macedo se Deū esse adulatoribus prædicātibus responderit, se longè diuersa à diuina natura experiri, cùm & somnū & Veneris titillationes sentiat. Quòd si horū Deorum natura deficiente nutrimento deficeret, & ad libidinē illi incitantur, quî possunt non esse mortales, aut quî potest eorum genus nisi reparetur, nō deficere? Non sunt igitur Dij illi antiquorum, sed fabulæ illæ partim naturę res occultas habent, partim mores informāt, partim sunt inania vulgi figmenta, vt dicebamus.

Quo pacto Dij antiquorum fuerint sempiterni. CAP. IX.

ATQVE vt pateat vera esse illa quæ dicta sunt hactenus de Deorū antiquorum mortalitate, quid de Ioue ipso principe omnium Deorū scriptum fuerit à poetis, cōsideremus, quem modò patrem, modò Regem omniū Deorum vocarunt, sicuti Homerus in primo Odysseæ,

Τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
Hos ita compellat hominum pater, atque Deorum.

Universidad de Deusto Biblioteca

modò sempiternũ, vt Virgil. li. 1. Aeneid. in his significauit,

ô qui res hominumq; Deumq;
Aeternis regis imperiis, & fulmine terres.

& Orpheus in hymnis,

Ζεῦ πολύτιμε, Ζεῦ ἄφθιτε.
Iupiter ô venerande, Iupiter sempiterne.

quem eundem facit rerum omniũ autorem, vt ex his patet,

Ὦ βασιλεῦ, δία σὴν κεφαλὴν ἐφάνη τάδε ῥεῖα,
Γαῖα θεὰ μήτηρ, ὀρέων θ' ὑψηχέες ὄχθοι,
Καὶ πόντος, καὶ πάνθ' ὁπόσ' οὐρανὸς ἐντὸς ἔταξε.
Iupiter alme tuo sunt omnia munere nata:
Diua parens Tellus, præcelso vertice montes,
Et maria, & quidquid cœlum complectitur altum.

Hunc tamen sempiternum Iouem, & rerum omnium autorem, Virgilius in Dictęo monte Cretæ nutritũ existimauit, quem etiam ab apibus educatum fuisse scribit lib. 4. Georgicorum, vt patet in his carminibus,

Nunc age, naturas apibus quas Iupiter ipse
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutæ.
Dictæo cœli Regem pauére sub antro.

Sed illud magis mirũ fortassè videbitur, quòd neque tamẽ certũ est vbi educatus fuerit hic præclarus & illustris antiquorum Deorũ pater. Messenij enim apud se natum & educatum fuisse Iouem contendebant, cuius ostendebant apud se incunabula, & à Neda Ithoméque nutricibus, & à Curetibus seruatum fuisse affimabãt, vt ait Pausanias in rebus Messeniacis. Hanc ipsam de Iouis ortu contentionem ita attigit Callimachus in hymnis:

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσι φασὶ γενέσθαι,
Ζεῦ, σὲ δ' ἐν Ἀρκαδίῃ. πότεροι πάτερ ἐψεύσαντο:
Iupiter Idæis aiunt te in montibus ortum,
Iupiter Arcadicis: vtri sunt falsa locuti?

Quòd si nutricum varietatem perspiciamus, si modò vera est sententia Aetij medici clarissimi, quòd ingeniũ & mores nutricum in lacte referuntur, nónne fera potiùs Iupiter quàm homo videbitur, qui tot brutorum lac suxerit? qui truculẽtissimas feras habuerit nutrices? qui ab apibus, à capris, ab vrsis fuerit educatus? atque quòd capræ lac hauserit, ita Ouidius in quinto fastorum libro ait:

Oleniæ surget sidus pluuiale capellæ,
Quæ fuit in cunis officiosa Iouis.

Hãc Iouis capram idcirco nominauit Aratus in Phænomenis, vt est in eo carmine:

Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.
Oleniam, capramq; Iouis dixere poetæ.

Atque de vrsis, cuius lac Iupiter suxerit, ita meminit idem Aratus in his:

Ἄρκτοι, ἅμα προχόωσι, τὸ δὴ καλέονται ἅμαξαι.
Αἱ δὴ τοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν
Ἀλλήλων αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται,
Ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι εἰ ἐτεὸν δὴ,
Κρήτηθεν κεῖναι δὲ Διὸς μεγάλου ἰότητι
Οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅμιν τότε κουρίζοντα
Δίκτῳ ἐν εὐώδει ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο
Ἄντρῳ ἐγκατέθεντο, καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτὸν,
Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύσαντο.
Vrsæ vertuntur, quas dicunt nomine Plaustrum.
Alternè quàrum semper caput ilia tangit:
Inque humeros versæ, his pronis illæ vsque feruntur.
E Creta, si vera ferunt, conscendere cœlum
Consilio meruere Iouis, quia cùm puer esset
Dicto in odorifero vicino collibus Idæ
Deposuere Iouem, quem nutriuere per annum,
Fallere Saturnum Curetes cùm potuere.

Hunc ipsum Iouem, quem Hesiodus in Theogonia hominum patrem atque Deorum appellauit, mortuum ac sepultum fuisse apud Cretenses sermo vulgatus fuit: quamuis eam famam conatur frustra Callimachus refellere, vt patet in his carminibus:

Καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες. ἐσσὶ γὰρ αἰεί.
tuum Rex magne sepulchrum
Cretes struxerunt: es semper, viuis & vsque.

Quòd si fatorũ necessitati subiiciebatur, vti testatur Aeschylus in Prometheo ita inquiens:

προ. Μοῖραι τρίμορφοι, μνήμονές τ' Ἐριννύες.
χορ. Τούτων ἄρ' ὁ Ζεὺς ἐστὶν ἀσθενέστερος.
Prom. *Parcæ triformes, & memores Erinnyes:*
Chor. *His ergo cunctis Iupiter impotentior.*

quo pacto Deus,& pater,& Rex hominum ac Deorum dici poterat? Sed non hominum sermones tantùm, at Deorum etiam ipsorum sententias de Ioue consideremus: hunc vel à Mercurio ipse finxit Plautus in proœmio Amphitryonis mortalem appellari his verbis,

Mirari non est æquum sibi si prætimet:
Atque ego quoque & qui Iouis sum filius,
Contagione meæ matris metuo malum.
Etenim ille quo ius huc iussu venio
Iupiter,non minus quàm nostrum quiuis formidat malum,
Humana matre natus,humano patre.

Quare si ipse natus est, vt cæteri homines, & mortuus,& à mortalibus originē duxit, quo pacto sempiternus esse potuit? siquidem omnia quę nascuntur,aliquandò interire necesse est. At quo pacto Iupiter dict⁹ est sempiternus? Quia, vti dicetur, cùm de illo tractabimus, cùm gloriæ cupidus maximè fuerit,templáque sibi extrui vbique studuerit, fecit vulgaris opinio illorum qui magistratus & imperia admirantur, vt summus Deus putaretur. Quare postea nunc vim fatorum, nunc prouidentiam Dei,nunc Deum ipsum, quam mundi animam appellarunt nonnulli, nunc æthera, Iouem nuncuparunt:quæ cùm sempiterna sint,Iouem etiā putarunt sempiternum: sic,vbi pro vi diuina per aquas diffusa,Neptunus intelligitur,dicitur sempiternus,pro Vulcano ignis,pro Venere naturalis procreandi libido,pro Cerere,terræ feracitas. Nam si hoc pacto Dij antiquorum accipiantur,erunt sempiterni ex illorum sententia,qui mundū, ciúsque elementa sempiterna putarunt:sin eorum genealogiam inuestigemus, omnes fuerūt mortales,& ab hominibus procreati, vt patebit postea. Atqui absurdum fuit hominū nominibus res sempiternas appellare,diuinæque prouidentiæ splendorem sub his humanis velare integumentis, quippè cùm minimè conueniat res admirabiles horum profanorum nominum colluuione inquinare. At quia viderent sapientes animos multitudinis apertis rationibus ad eruditionem non posse adduci,horum figmentorum suauitate illos ad se allexerunt, quæ sola causa fuit, cur tot postea fabulæ sint inuentæ.

De sacrificiis superorum Deorum. CAP. X.

VT autem pateat elementorum, rerúmque naturalium virtutes,& vires dęmonum eorum qui in iis inhabitarent,qui Dij à multitudine imperitorum fuerunt existimati, his nominibus vocatas fuisse à sapientibus, non erit absurdum, si genera sacrificiorum Diis singulis attributorum breuiter explicauero, quippè cùm multa sacrorum genera fuerint ab antiquis pro singulorū Deorū natura instituta, & victimæ variæ, & varia suffimentorum ratio,& nō idem habitus sacrificantiū. Neque enim omnibus molæ offerebantur,neque omnibus accendebantur lumina,neque sacra fiebāt semper super sublimibus aris, neque semper per diē. Diuersa denique pro singularū nationū more,pro varietate temporum,pro creditorū Deorum natura,sacrificia vbique offerebantur,quòd alia cœlestibus,alia terrestribus,alia aquaticis,alia Diis inferis cōueniebant, quorum alia priuatim, alia fiebant publicè. Primum igitur omnium scire cōuenit nō solùm in animalibus,aut in plantis,ad vires,bonitatémque singulorū plurimū cōferre ciborū vim,aerísque temperiem,sed etiā in illis dæmonibus,quibus plenum esse hoc vniuersum,quod intuemur,tradiderūt sapiētes. Qui enim in obscuris cauernis habitant,multū sunt magis & immites & feri,& crassiore quadā materia,quippe quę propius ad corp⁹ accedat,sicuti testatur Psell⁹ in iis libris quos scripsit de Dæmonibus,quàm illi sint dæmones,qui regionem ignis vel aëris incolunt:quod accidit ob habitationis naturam ac vim syderum. Quid enim mirū est astra in his plurimū posse,cùm & metallis,& durissimis lapidibus,& plantis dominari putentur? Aut quis nesciat alia metalla Soli,alia Lunæ, alia Veneri,alia Mercurio, alia aliis astris, propter quasdā proprietates ac similitudines,quod aliis etiā cōtingit corporib⁹,esse attributas? Omnē igitur vim sacrorū,omnémque Deorū ritè expiandorū rationē in cognoscēda dæmonū natura consistere arbitrabātur. Quare cùm cœlestia corpora ignea esse crederēt,quę opinio nō solùm fuit Anaxagoræ & Empedoclis,sed multorū etiā aliorū philosophorū,in horū sacrificiis & lumina,& figuras,& multa ad visum spectātia addiderunt, quorum aræ sublimes struebātur, super quibus accendebātur lumina,& victimæ cæsæ imponebātur. Cùm igitur sacra fiebāt superis,ac Ioui pręcipuè,arę in sublimib⁹ locis extruebātur,vt inquit Melāthes in libro

de sacrificiis hoc pacto; πᾶν δὲ ὄρος τοῦ Διὸς ὄρος ὀνομάζεσθαι, ἐπεὶ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς, ὑψίστῳ ὄντι τῷ Θεῷ, ἐν ὑψηλοῖς θύειν. *Omnis autem mons Iouis mons appellatur, quoniam mos fuit antiquorum, vt altissimo Deo existenti in loco sublimi sacrificarent.* Sic etiam è Iouis ipsius oraculo sacra fiunt in montibus apud Apollonium in lib. 2. Argonaut.

Καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς ἱκμαδίοιο,
Ἱερά τ' εὖ ἔρρεξεν ἐν ὑψηρῇσιν ἀπείροις
Σειρίῳ αὐτῷ τε Κρονίδῃ Διΐ, τῷ δ' ἔπι.
Ingentem Iouis humentis tunc extruit aram,
Et sacra imposit in montibus: hic quoque sacra
Sirius accepit, sic Iupiter ipse volebat.

Et vt est apud Herodotum in Clio, quem locum citatui, cùm de Diis variarum gentium loquerer. Quin etiam & Apollini aram in littore erexerũt Argonautæ, atque cùm mons ibi nullus esset, sublimẽ illam fecerũt, vt in his ait idẽ poëta.

Τὰ δὲ ῥέξομεν οἷα πάρεστι
Βωμὸν ἀνασταντες ἐπ' ἠϊόνι
Iustaque soluentes in primo ereximus aram
Littore sublimem.

Huius rei vel illud argumẽto est, quòd etiam apud Latinos altare, quasi alta area, vocatum fuit. Erat præterea illa templorum erigendorum consuetudo vt non modò sublimia & ampla extruerentur, sed etiam quæ orientem solem statim exciperent, vt ait Plutarchus in Numa Pompilio, neque vlla re impedirentur, sed forent vndique libera, & minimè occupata, vt testatur Promachidas Heracleota, atque Dionysius Thrax his verbis in lib. 3. diæreseon, οἱ γὰρ ναοὶ τῶν παλαιῶν καὶ τὸν ἥλιον ὑπαρκύλαντα εὐθὺς ὑποδέχεσθαι εἰώθεσι, καὶ τῇ φωτὸς εὐθὺς ἐμπιμπλᾶσθαι τὴν ὑγρὰν ἀναπεπταμένων, ὅπου καὶ ἱερὰ ἔρρεξαν. *Antiquorum enim templa exorientem solem statim excipere solebant, & statim orto lumine fenestris ac foribus patefactis repleri, vbi sacrificia fiebant.* Neque illud sanè prætermittendum duxerim, quòd voluerunt antiqui genera etiam ædificiorũ, Deorum illorum naturæ, quibus dicabantur, plurimum conuenire. Nã Ioui, Marti, Herculi nõ nisi Doricũ; Baccho, Apollini, Dianę, Ionicum; Corinthiacũ virgini Vestæ conuenire pręcipuè creditum est: quamuis aliquando omnibus his generibus in eodem templo vtebantur. Nam in delubro Aleę Mineruę, cuius architectus fuit Scopas Parius

apud Tegeatas, cùm triplex esset columnarũ ordo, primus ordo, qui ingrediẽtibus sese offerebat, erat Dorici operis; secũdus Corinthiaci; tertius qui iuxta tẽplũ fuit, erat Ionici artificio elaboratus. Istud autẽ fiebat cũ delubra essent Diis variis cõsecrata, vel cùm Diis illis essent dicata, quorũ multiplex esse facultas, & ad mares ac fœminas elemẽta spectarẽt. Nam cùm Ioui Olympio apud Eleos templũ esset erectum Dorica in ædificatione, cuius in exteriore parte columnæ cũ Doricis epistyliis ostendebantur, tũ Iunonis etiam tẽplum triphylię, quod fuit ab Oxylo artifice erectum, cum operis figura Dorica extructum fuit columnis eiusdẽ artificij circumquaque illud ambientibus, ad explicãdam credo maximam vim aëris, & ad significandum quòd Iuno Iouis esset soror, aër scilicet ab ignis natura nõ lõgo interuallo in suprema parte dissentiens: atqui extruebantur ita ipsa templa, vt apertis fenestris statim ortum solem exciperẽt, sicuti testatur Possidippus epigrãmatum poëta in his carminibus;

Ἥφει δ' ἀνοιγόμεναι πρῶτον λάβον ἠελίου φῶς
Ναοὶ Λητοΐδαο καὶ Ἡφαίστοιο Θεοῖο.
Vulcani ac Phœbi radios cepere priores
Surgentis Solis foribus delubra reclusis.

Non inscitè itaque Virg. lib. 12. Æneidos sacrificeantes inducit ad solem orientem conuerti, cùm ita inquit;

Illi ad surgentem conuersi lumina solem.

Erat præterea consuetudo vt Diis superis manè sacra fierẽt sole oriente, sicuti vita defunctis & inferis occidente sole: velut ait Callixenus Rhodius in iis quæ scripsit de Alexandria, hoc pacto: τοῖς μὲν οὖν καθιερωμένοις τὰς τῆ ἡλίου δυσμὰς ἐναγίζομεν. τοῖς δὲ ὑγιαίνουσι τὸν τῆς ἡμέρας ἀνατέλλοντος ἱερεύομεν. *Vita defunctis sanè circa occasum solis parentamus; at cœlestibus Diis auroræ tempore sub exortum solis sacrificamus.* Coronabantur autem in ipsis sacrificiis & victimæ, & altaria, & homines sacrificantes, vt testatur hæc carmina oraculi Delphici, quæ sunt in oratione Demosthenis contra Midiam;

Αὐδῶ Ἐρεχθείδαισιν ὅσοι Πανδίονος ἄστυ
Ναίετε, καὶ πατρίοισι νόμοις ἰθύνετ' ἐορτάς,
Μεμνῆσθαι Βάκχοιο, καὶ εὐρυχόρους κατ' ἀγυιὰς
Γάνυσθαι ὠρχίων βρομίῳ κέλευθα πάντας,
Καὶ κιοσᾶν βωμοῖσι καὶ ρητῆρσι πυκὰ σαντας.
Impero Erechthidis vobis Pandionis vrbem

Universidad de Deusto Biblioteca

Qui colitis, patrio & facitis solennia ritu,
Vt memores Bacchi sitis, latéque per vrbem
Primitias Bromio cuncti statuatis, & iidem
Soluatis grates passim fumantibus aris
Tempora sacratis redimiti rite coronis.

Quod etiam significauit idem Demosthenes in oratione contra Neærã seruari in aliorum Deorum sacrificiis in his; ἀγιστεύω, καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνὴ ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν οὐ καθαρευόντων, καὶ ἀπ' ἀνδρὸς συνουσίας. *sum enim pudica, & pura et casta ab aliis puritati aduersantibus, & à viri congressu.* Et quoniam aliæ arbores Diis fuerunt consecratæ, idcirco Diis variis sacrificaturi sacerdotes variis coronis ornabantur: vtpote in Dionysiacis myrto, vt ait Timachidas in libro de Coronis. & Aristophanes in Ranis in his attigit:

Πολύκαρπον μὲν τινάσσων
Ἀμφὶ κρατὶ σῷ βρύοντα
Στέφανον μύρτων.
Fructiferam quidem quatiens
Circa caput tuum virentem
Coronam myrtorum.

At in Cerealibus quercu coronabantur, ad perpetuam accepti ab illa Dea beneficij memoriam: vt significauit in his Virg. in primo lib. Georgicorum,

neque antè
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

In sacris Herculis populo coronabantur, vt testatur idem lib. 8. Æneid.

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

In sacrificiis Apollinis lauro coronabantur, vt ait Apollon. lib. 2. Argon.

Ξανθὰδ' ἐρεψάμενοι δάφνῃ καθύπερθε μέτωπα:
Flauáque sunt viridi redimiti tempora lauro.

Scriptum reliquit Andrætas Tenedius in nauigatione Propontidis antiquos triplici ordine coronandi vsos fuisse in sacris: quem locum etiam declarauit enarrator Apollonij, cùm alij capiti superiùs coronas imponerent, alij ad tẽpora vsque deprimerent, alij ad collum vsque detraherẽt. Verùm non solùm coronabantur sacerdotes in sacris, aut sacrificã-

tes, sed etiam vasa quibus vtebãtur, & victimæ quæ fuerant immolandæ, quibus coronæ circa collum apponebantur, earúmq; cornua inaurabãtur, ac vittis coloribus Diis quibusq; gratis innectebantur, vt illud est Ouid. lib. 7. Metamorph.

feriúntque secures
Colla torosa boum vinctorum conua vittis.

Quód autem vasa etiam coronarentur, ita testatus est Virg. lib. 3. Æneid.

Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitque mero, diuósque vocauit.

Neque verò victimæ quæuis eligebantur in sacrificia, sed quæ præstantiores essent, multò antè reseruabantur: quare cùm è grege deligerentur, egregiæ victimæ dictę sunt; at cùm eximerentur ex armentis, quibus notę inurerentur sacrę, eximię. Nam trifariam armenta diuidebãt antiqui, cùm aliam partem destinarent fœturę, aliam laboribus, aliam reseruarent ad altaria, vt innuit Virg. lib. 3. Georg.

Continuóque notas, & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint summittere habendo,
Aut aris seruare sacris, aut scindere terram.

Erant autem singulari diligentia delectę victimę quę Deorum sacrificiis dicabantur, non solùm ob eximiam pulchritudinem, sed etiam ob puritatem coloris cùm diuersi omnino reiicerentur, neque liceret mutilam, aut aliqua corporis parte carentem victimam ad aram adducere, atque hanc diligentiam ita breuiter attigit Lucianus in dialogo de sacrificiis: ἀλλ' οἵγε θύοντες στεφανώσαντες τὸ ζῶον, καὶ πολύ γε πρότερον ἐξετάσαντες εἰ ἐντελὲς εἴη, ἵνα μηδὲ τῶν ἀχρήστων τι κατασφάττωσι, καὶ προσάγουσι τῷ βωμῷ. *Enimuero sacrificãtes victimam coronant, multóque prius studio perquirunt num perfecta sit, nequid inutile iugulent, atque ad aram deducant.* Deinde vestes sacerdotum puras, neque vlla macula inquinatas conuenire putarunt: quod ita innuit Virg. lib. 12.

puráque in veste sacerdos
Setigeræ fœtum suis, intonsámque bidentem
Attulit, admouítque pecus flagrantibus aris.

Nam neque laboribus assuetas victimas, neque illas ex quibus aliqua vtilitas capta fuisset, Diis conuenire arbitrabantur. Deinde aliis Diis alîus coloris vestes magis erant idoneę? nam Diis inferis atræ vestes, cœlestibus purpureę, vt

cit Menander in libro de Mysteriis, conueniebant; quibus dã verò albę, vt sacrificiis Cereris, sicut testatur Ouid. lib. 2.

Festa piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum.

& lib. 4. Fast.

Alba decent Cererem, vestes Cerealibus albas
Sumite, nunc pulli velleris vsus abest.

Deinde Diis aliis fœminæ victimæ tantùm, aliis soli mares immolabãtur, in omnibúsque sacrificiis committebatur piaculum, si quis cæde pollutus, vel alio flagitio, ad aras accessisset; miniméque grata erant sacrificia, quæ ab impuris manibus sceleratorũ hominũ offerebantur. Idcirco per nouem dies noctésq;, saltẽ oportebat ab omni libidine sacerdotes, aut mulieres ædituas, aut initiaturas abstinere, vt est in his;

Pérque nouem noctes Venerem, tactúsque virorum
In vetitis memorant.

Sic & Cybeles sacerdotes membrum genitale sibi quodam lapide abscindebant, vt casti viuerent: & Athenis alij bibebant cicutam, vt vim membri genitalis amitterent, & mulieres præterea initiaturæ sibi lectos è viticis foliis substernebant, vt refrænarent libidinem. Quare iure scripsit Demosthenes in oratione contra Timocratem hæc de præsidibus sacrorum; ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι δεῖν τὸν εἰς ἱερὰ εἰσιόντα, καὶ χρηίζοντα καὶ κτῶντα ἀλόμονον, καὶ τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς βωμολοχίας πρόσαντον ἐσόμενον, οὐχὶ προφρονῶν πικτὸν ἡμερῶν ἀριθμὸν ἀγνεύειν, ἀλλὰ τὸν βίον, ὅλον ἡγνευκέναι τοιούτων βιωτικῶν ἐπιτηδευμάτων. *Ego sanè sic existimo, eum qui ad sacra accedit, & res sacras sit tractaturus, aut res ad Deos spectantes curaturus, oportere non prædictum aut statutum dierum numerum esse castum, sed per vniuersum vitæ suæ cursum ab huiusmodi turpibus studiis abstinuisse.* Neque enim ad sacra accedere cuiquam licebat, nisi lotis manibus: quare & Æneas sacra attingere ita vel per summam pietatis opportunitatem recusat apud Virgil. lib. 2.

Tu genitor cape sacra manu, patriósque Penates;
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas; donec me flumine viuo
Abluero.

Et Homerus lib. ζ. Iliad

Χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον

Ἄζομαι· δυσὶ πη θεὸν κελαινεφέϊ Κρονίωνι.
Αἷμα τε καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εὐχετάασθαι.
Non decet e illotis manibus libare superno
Vina Ioui, pudor hoc prohibet fecisse, cruore,
Turpatum me & cæde virum Diis fundere vota.

Existimabant enim antiqui eandem esse animi quàm etiam corporis purgationẽ: vt cùm quis in flumine manus aut corpus abluisset post cædem ille purus statim efficeretur: quare ita scribit Anticlides libro 7. redditum: ἦθος γὰρ ἦν τοῖς παλαιοῖς, ὥσπερ καὶ νῦν ἀκμαῖζει, ὅταν ἡ φόνου ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἄλλας σφαγὰς ἐποίουν, ὕδατι ἀεναόῳ τὰς χεῖρας ἀπονίπτεσθαι· εἰς τὸ μιάσματος καθαρσίου. *Erat enim mos antiquorum, qui nunc etiam seruatur, vt qui cædem hominum, vel aliorum animalium commisissent perenni aqua manus abluerent, ad commissi piaculi lustrationem.* Quare iussit Hesiodus nulli Deorum sacra fieri oportere antequàm manus lotæ fuerint manè, cùm ita scribat in operibus:

Μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Χερσὶν ἀνίπτοισι, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι.
Nunquam vina Ioui, superis ve rubentia libes,
Ante manus fluuij quàm pura laueris vnda.

Nã cùm purus sit Deus, & ab omni prorsus sorde immunis, non conuenire crediderũt illi ministro qui ad eius altare accederet, manus, aut aliquam corporis partem habere inquinatã aut impuram. Quare si quis neglecta purgatione ad sacrificia accessisset, illius preces Deos neque audire neque respicere arbitrabantur. Erat præterea non parua diligentia in eligendis lignis, quę conuenirent singulis sacrorum generibus: quoniã non ex quibusuis lignis ignis accendebatur, sed ex lignis in legibus sacrificiorũ nominatis. Sic in sacris Bacchi antiquitùs nulla ligna, nisi oporobasilidis, aut phibaleæ ficus, aut viticis cum foliis vitiũ vrebantur, vt ait Hegemon lib. 2. Georgicorũ. in sacris Veneris myrtus vrebatur. At apud Sicyonios ignis nõ fiebat nisi è lignis Iuniperi, quibus folia addebantur pæderotis, vt ait Paus. in Corinthiacis. In Iouis sacris ilicis ligna, in Martis fraxinorũ, in sacris Herculis albę populi, cerri, aut ęsculi, aut corni, vt scriptũ est ab Ephoro lib. 2. de Ponderibus Asię, & ab Epigene in Heroina. Sũt autẽ huic rei argumẽto illa quæ scripta sunt à Timæo Siculo in lib. secundo historiarum in hunc modum:

Τροίας ἅλωσιν πολλοὶ τῶν Λοκρῶν περὶ τὰς Γηρέας ναυαγησάντων ἀνῃρέθησαν. οἱ δὲ λοιποὶ σὺν Αἴαντι μόλις εἰς Λοκρίδα διεσώθησαν. Φθορᾶς δὲ καὶ λοιμοῦ τινὸς χώραν αὐτῶν μετὰ τὸ τεῖχος ἔτος ἐχόντων, δεῖν τινὰ μίξιν ἀθέμιτον Αἴαντος τῇ Καασάνδρᾳ, ἔχρησεν ὁ Θεὸς δεῖν εἰς ἔτη χίλια τινὰ Ἀθήνῃ τινὶ ὃν Ἰλίῳ ἱλάσκεσθαι, πέμποντας δύο παρθένους ἐκ κλήρου καὶ λοχισθ. καὶ μετὰ ταῦτα ἕτος ἦν τοῖς Τρωσὶ πομπὰς ποιουμένοις καπνοῦ καὶ ἀναῤῥεῖν, καὶ τοῖς ἀκέρσοις καὶ ἀχθίοις τῶν ξύλων χαίειν. ὅπερ ἐποίουν μέχρι τοῦ Φωκικοῦ πολέμου. τότε γὰρ ἐπαύσαντο παύσης τῆς θυσίας, μᾶλλον δὲ ἀσεβείας. *Post captam Troiam multi ex Locris naufragium iuxta Gereas passi perierunt: reliqui verò cum Aiace per summas difficultates in Locridem tandem euaserunt. At verò anno deinde tertio cùm fames & pestilentia eorum regionem inuasisset, quia neglecta religione Aiax cum Cassandra rem illegitimè habuisset, responsum est redditum ab oraculo oportere per mille annos placare Palladem Troianam, duas virgines è suis quotannis sortitos Troiam mittentes. Mansit post modo illa consuetudo Troianis vt missas virgines obuij caperent ac iugularent, quas postea sterilibus & agrestibus lignis comburerent, qui ritus ad belli Phocensis vsque tempora perdurauit. Tunc enim immunitatem eius sacrificij, vel potius eius impietatis Locrenses obtinuerunt.* Est autem illud argumento, quòd summam diligentiam adhiberent antiqui in eligendis lignis ad sacrificia, quòd cum ædituis, auguribus, fœcialibus, interpretibus, lignatores etiam vocati præerant sacrificiis, quibus id tantùm curæ erat, vt legitima ligna pararentur, & concinnè igni imponerentur: nam nisi omnia seruarentur legitima in sacrificiis, publicæ inde calamitates oriebantur: cuius rei vel illud est argumento, quòd si quis in Iouis Lycæi templum aut etiam in aream, minimè peractis priùs lustrationibus legitimis, ingressus fuisset, intrà annum omnino mori necesse erat, vt scripsit Hegesander lib. 17. & Paus. in arcadicis. Iccirco scriptum est à Paus. in prioribus Eliacis, in Iouis Olympij fano, vbi magistratus nigro ariete faciebant, neque vlla portio victimæ dabatur vati, sed collum tantùm lignatori more maiorum mandatum fuisse negotium lignatori vt ad sacrorum vsum ligna certo precio daret vel publicè ciuitatibus, vel priuatim cuilibet, quæ nõ erant ex alia arbore, quàm ex alba populo: qui honor habitus est arbori, quòd eã Hercules

é Thesprotide primus in Græciam portauit, quam ad fluuiũ Acherontẽ Theprotidis reperit, cuius etiam lignis victimarum femora cremauit. Dicebatur esse in Lydiis Persicis cognomẽto vocatis vrbes duæ, Hypæpæ & Hierocæsarea, in quibus vtrisque templum erat amplissimum cum cellis & aris, super quibus erat cinis longè diuerso colore à cinere cõmuni. Huc ingressus sacerdos lingua Græcis ignota aris ligna imponebat, caput tiara velabat, implorabat Dei ignoti cognomẽ: cùm recitasset carmẽ ex libro linguaplanè ignota Græcis ac peroràsset, spõte sua è lignis, nullo igne admoto, purissima flãma omnibus procul absistentib. emicabat, vt ait Theagenes in lib. de Diis, & Paus. in priorib. Eliacis. Tãta diligẽtia & in purgationib. & in omni sacrificiorũ ratione vti oportebat. Sũmæ præterea obseruantiæ & reuerẽtiæ Deorũ tẽpla fuerũt apud maiores, nã siquis supplex ad aras Deorũ confugisset, cùm inde diuellere per religionẽ non licebat, vt scribitur à Paus. in Achaicis. quare cùm Athenienſiũ magistratus in eos sæuissent, qui cum Cydone in arcẽ Mineruę cõfugerãt, & ipsi, & oẽs eorũ posteri violatæ religionis Mineruę pœnas dederũt. Sic Lacedemonii (cùm violassẽt eos q supplices in templũ Neptuni confugerant, tã ingẽtibus tãque crebris terræ motibus Sparta cõcussa est, vt nulla propè domus expers tãtæ ruinæ fuerit. Atque longũ esset calamitates eorũ memorare qui propter neglectã vel falsam antiquorũ religionẽ in summũ capitis discrimẽ inciderunt. Erãt præterea nõnullis in ciuitatib. quædã familiæ, quæ solę nõnullorũ Deorũ sacris initiarentur, sicut Herculi Pinarij, vt est apud Virg. li. 8. At Cereris sacris apud Athenienses soli initiabantur Eumolpidæ, quia primus Eumolpus illa sacra celebrarit, vt testatur Acesodorus his verbis: καὶ ἐκήρυξαν δὲ πᾶσι μὴ ξυνεῖναι ἱεροῖς, πρῶτον μὲν τοὺς αὐτόχθονας, ἔπει Θρᾷκας ὄντας μετ' Εὐμόλπου παραγενομένους πρὸς Ἐρεχθέα εἰς τὸν κατ' Ἐλευσῖνα πόλεμον. πρὸς δὲ φασι καὶ τὸν Εὔμολπον εὑρεῖν τῶν μύστων τινὰ σφῶν αὐτὸν ὄντα Ἐλευσῖνι, Δήμητρι καὶ Κόρῃ. *Habitasse in Eleusine prius indigenas narrat, at deinde Thraces, qui cũ Eumolpo suppetias tulerunt per bellum quod fuit cũ Erechtheo. at alij inquiunt, Eumolpum inuenisse sacrificia quæ fiunt anniuersaria in Eleusine Cereri & Proserpinæ.* Androtio verò li. 2. de sacrificiis non eũ Eumolpum inquit illa sacrificia inuenisse, sed aliũ Eumolpũ, qui fuit quintus à primo, qui pugnauit

aduersus Erechtheum: sic enim inquit: Εὔμολπον γὰρ γενέσθαι κήρυκα, τῷ δὲ Εὔμολπον, τῷ δὲ Ἀντίφημον, τῷ δὲ Μουσαῖον τὸν ποιητήν, τῷ δὲ Εὔμολπον τὸν καταδείξαντα τὴν μύησιν, καὶ ἱερο-φάντην γεγονότα. *Nam Eumolpum fuisse præconem, ex quo nasci tur Eumlopus, ex hoc Antiphemus, ex hoc Musæus poeta, ex hoc Eumlopus, qui ritum sacrorum demonstrauit, atque functus fuit sacerdotio.* Erat illa præterea consuetudo, vt victimæ inauratis cornibus ad aras candidæ adducerentur, vti testantur Valerius Flaccus in primo Argonauticorum:

Dabit auratis & cornibus igni
Colla pater, niueique greges altaria cingent.

Neque parua adhibebatur præterea diligẽtia in obseruãdis victimis, vbi ad aras adductæ fuissent, an libenter astarent: nam si reluctarẽtur, remouebantur ab aris, quia Diis minimẽ gratæ esse putabantur: quare ita scripsit Virg. lib. 2. Georg.

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Experiebãtur præterea voluntatem victimarum per molarum insperſiones, cùm illis & cultri & victimarũ tergora cõspergerentur, & cultrum obliquum à frõte ad caudam ante immolationem deducere solebant, quod innuit Virg. lib. 12.

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum.

Enimuerò tantũ erat in obseruandis victimis studiũ, vt non sufficere videretur si quietæ ad aram astitissent, nisi etiam annuerẽt sacrificiis, vt ait Myrti. li. 2. rerũ Lesbicarũ his verbis: οἱ μὲν γὰρ ἱερεῖς τὸ ὕδωρ εἰώθασιν ἐμβαλεῖν εἰς τὸ ἧς τῷ ἱερείῳ, ὡς ἐπινεύσης τῆς τελεταῖς. *Nã sanè sacerdotes aquã infundere in aurẽ victimæ consueuerunt, vt illa annuat illis sacrificiis.* Erant aquæ præterea propriæ singulis sacrificiis magis aptæ creditę, nã in sacris & in nuptiis Athenis nulla aqua, nisi Callirhoes fõtis vti mos fuit. In Delo aqua tẽpli nulla alia in re, nisi in sacris vti solebãt: ac neq; fluuiorũ quidã cęterorũ omniũ aquę omnib. sacrificiis aptæ putabãtur: si quidẽ Iouι Olympio aqua Alphei grata fuit, vt in Arcadicis rebus testatur Pausanias. At Amphiarai fõtis vocati, qui erat in Oropiorũ agro, Amphiarai & Apollinis tẽplo proximus, aqua neq; ad lustrãdũ, neq; ad lauãdas manus vti fas esse cẽsebãt. Tãta erat antiquorũ in rebus sacris ritè peragẽdis industria ac diligẽtia. Obseruabatur prẽterea ex institutis sacrificiorũ vt ternarius numerus in sacris vsurparetur: nã, vt scripsit Porphyrius in

libr. de sacrificiis, mos fuit antiquorũ, vt cũ florib. herbas & ramos arborũ & animalia dęmonib. priùs offerrẽt, cùm essẽt altissimo Deo immolaturi: quod quidem ter faciebãt, vt illi dæmones ipsi summo Deo vota ac preces hominũ sacrificãtiũ asportarent, quos Dei supremi nuntios esse arbitrabãtur. His enim & gratias agebãt pro impetratis à Deo beneficiis, & salubria prãcabãtur, & hos venerabantur vt summi & excelsi Dei illius ministros. His ita obseruatis tum sacerdotes preces incipiebant, ac paucis præmissis vinum inter cornua victimarum effundebant, vt innuit Ouid. lib. 7. Metam.

Admoti quoties templis dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum.

Atque Virg. non solum sacerdotes, sed illos etiam quorum ergò sacra fiebant, vinum inter cornua fundere solitos ait lib. 4 Æneid.

Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fudit.

Deinde paucis interiectis precibus farina hordei cum salẽ permisto primùm in tergus victimæ spargebatur: quæ ista de causa tenui aqua, tanquã leui imbre, fuera t à ministro percarũt, cùm sit ὐλὴ hordeũ, χέω fundo. Vbi igitur ita consperſæ victimę aliquãdiu stetissent, dum preces à sacerdotibus, sacrorumque præfectis agerentur, cultri ad eas iugulãdas aut secures parabantur, & hydria aqua plena ad lauãdas manus ministrorum. Deinde post nonnullas precationes aliam molarum partem cum villis è fonte victimæ euulsis in ignem super aram tunc accensum coniiciebant, quæ prima libamina vocabãtur: hoc ita significauit Hom. lib. 3. Odyss.

Χέρνιβά τ' ὐλοχύτας τε κατήρχετο, πολλὰ δ' Ἀθήνῃ
Εὐχετ' ἀπαρχόμενος, κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλων.
Fudit aquas, fuditque molas, ac multa precatus
Pallada, dat flammæ euulsos de vertice villos.

Atque postea idem poëta libro etiam ξ.

Αλλ' ὅγ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν
Ἀρχιδάμοιο υὸς, καὶ ἐπεύχετο πᾶσι Θεοῖσι.
Verùm hic sacra ferens dat flammæ forte suillos
E capite euulsos villos, Diuósque precatur.

Sic Virg. lib. 6. Æneidos:

Et summas carpens media inter cornua setas,

Ignibus imponit sacris libamina prima.

Erat illa præterea consuetudo, vt illi quorum causa fiebant sacrificia, altera manu cum precibus, dextra scilicet, aram tenerent, quem ritum ita attigit Virg. lib. 4. Aeneid.

Talibus orantem dictis, aramque tenentem.

Nec lõgo sanè interuallo peractis quibusdam precationibus victimas securi percutiebant, vt patet ex libr. 3. Odyss. vbi hæc sunt carmina:

Πέλεκυν δὲ Νεοπτόλεμος θρασυμήδης
Οἷον ἔχων ἐν χερὶ παίσατο βοῦν ὑπὸ φωτός
Sumpta Neoptolemo est audaci deinde securis,
Ille bouem cæsurus erat quo proximus aræ.

Atque si sacra fiebant superis, nulla ratio sanguinis habebatur. Enimuero hunc fuisse ritum sacrorum apud Romanos etiam, eaque in sacris seruari quæ diximus, ita summatim complexus fuit Dionys. Halicarnass. libr. 7. rerum antiquarum. σωτελεσθείσης δὲ τῆς πομπῆς ἐβουθύτουν εὐθὺς οἱ ἔπαυλοι, καὶ τῶν ἱερέων οἷς ὅσιον, καὶ τῶν θυηπόλων, τρόπος ὃν αὐτὸς ἦν τῷ παρ' ἡμῖν. χερνίβας μὲν οἱ τε ἄνδρες αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῷ ῥαντισάμενοι ὕδατι, καὶ Δήμητρος καρποὺς ὑπὲρ ἁπάντων αὐτῶν τῶν κεφαλῶν, ἐπεύξαντο χρεύξαμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲν, ἑστῶτες ἐπὶ τοῦ θύματος, σκυτάλῃ τὸν κρατοῦντα ἔπαιον. οἱ δὲ πίπλοις ὑπεστέλλοντο τὰς σφραγῖδας. καὶ μετὰ τοῦτο δειρόντες τε καὶ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστου σπλάγχνου καὶ παντὸς ἄλλου μέλους, ἃς ἀλφίτοις ἀναδεύσαντες ζέας ἐπιφέρον τοῖς θύουσιν ὅλα καιῶν. οἱ δὲ ὅπου τοὺς βωμοὺς ὑπιθέντες, ὑφῆπτον, καὶ ἐπεστέφανδον οἶνον κατὰ τῶν ἀγαλμάτων. *Vbi transacta fuisset pompa, consules statim boues immolabant, & ex sacerdotibus aut ministris cuicumque munus illud conuenire putaretur, erat idem quod est apud nos ritus. Nam manus ipsi lauantes, puráque aqua victimas lustrantes, ac Cereris fructibus illarum capita spargentes, postea precati, iubent ministris illas mactare. Ex iis verò, alij stantis adhuc victimæ tempora scytale percutiebant, alij sub illam cadentem sigilla supposuerunt, ac postea corio nudantes, membratimque dissecantes è singulis intestinis primitias capiebant, cæterorúmque membrorum: illas igitur farina hordei conspergentes in canistris ad sacrificantes asserebant. Illi super altare imponentes ignem accendebant, vinumque libantes in eas victimarum primitias effundebant.* Hæc summatim à Dionysio. Adhibebantur & alia lumina in sacrificiis Deorum cœlestium præter ignem vrendis sacrificiis

trificiis necessarium: per quæ significabant vim clarissimam Deorũ patere in rebus omnibus: atque per ipsa lumina puritatẽ etiam ipsorum Deorum demõstrabant, ad quorũ sacrificia nõ liceret, nisi puros accedere. Vbi igitur purgatæ, & molis conspersæ, & dissectæ fuissent victimæ: antequam illarum mẽbra incensis altaribus imponerẽtur, thus in flammas iniiciebatur, & in illud vinũ è pateris in flãmas in Deorum honorem, quod ita innuit Ouid. lib. 13. Metam.

Thure dato flammis, vinóque in thura profuso,
Cæsarúmque boum fibris de more crematis.

Postquam hæc egissent, elegissentque partes victimæ quas Diis offerrent, reliquas in conuiuia quę per omnes solennitates in honorẽ Deorum fiebant, reseruabant: at illæ partes quæ electæ forent sacrificiis, vt ignem facilius admitterẽt, molis conspergebantur: sicut patet ex lib. 8. Apollon.

Ἄγχοῦ δ' ἑτέρου ἵστη πλατὺν αὐχένα κόψας
Χαλκέῳ πελέκει κρατερὸς διέκερσε τένοντας.
Ἤειπε δ' ἀμφοτέρωσι παρίστατο κερκέσι νίκη
Τὰς δ' ἑπάρας σφάξαν τε θοῶς, δῆσάν τε ἑοείας,
Κόπλον δ' αὐτρεκέως τε, καὶ ἱερὰ μὴν ἐπάμυνε.
Καδδ' ἄμυδις πάγη παπτα κελύψαντες πυκάδημῶ,
Καῖον δὴ ἀίζηοι. ὁ δ' ἀκρήτοις χέε λοιβὰς
Αἰσονίδης.
Tum bouis alterius percussit colla securi
Area ibi Ancæus, fortes neruosq; cecidit.
Prolapsus cecidítque ingens in cornua humi læt.
Hos iacij iugulare citi, his & tergora costis
Diripere: & coxas, & cædere singula membra:
Hæc adipe & tergere, & sacris imponere flammis
Æsonides, atque inde molas conspergere salsas.

Cùm ignis postea exarsisset vt etiam magis extoleretur, supra hæc vinum effundebant, sicut ait Hom. 1. Iliad.

Καῖε δ' ὅτ' ἀίζηος ὁ γέρων, ὅτι δ' αἴθοπα οἶνον
Λεῖβε.
Vsit ligna super senior: tum munere Bacchi
Libauit, fudítque merum.

In sacrificiis illorum Deorum qui aërij putabãtur, præter ignẽ cantilenas etiam addiderunt, cùm illos harmonia delectari arbitrarẽtur: atque Dei huiusmodi credebantur omnes illi dæmones qui à terra & ab aqua omnem regionẽ vsq; ad

Universidad de Deusto Biblioteca

locum stellarum supremum gubernarent. Nam ad triginta millia dęmonũ esse scribit Hesiod⁹, qui Iouis sint ministri, & obseruẽt quæ fiant à singulis hominibus: ita nihil quod Deo cognitum non sit, esse existimarunt. Sic enim inquit:

Τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.
Οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα,
Ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.

Millia triginta terras habitantia Diuum
Sunt Iouis: hi obseruant hominum mortalia facta.
Obseruant pariter peragrantes fasque nefasque,
Aëris induti velamine.

At Iamblichus & Trismegistus, Psellus, & reliquorũ sapiẽtum complures non solùm triginta millia dæmonum esse cẽsuerũt: sed vniuersum aëra & cœlos plenos esse dæmonibus crediderunt, qui latè per aëra vagarentur, & ad nidores sacrificiorũ accurrerent. His igitur dæmonibus aëreis cùm sacra fierent, præter lumina, & nidores cæsarum victimarum, cantus etiam, & odores multos, & thus adhibebant, vt testatur id Virg. lib. 3. Æneid.

Iunoni Argiuæ iussos adolemus honores.

sic lib. 5. *Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.*

Idcirco Medea vt pote venefica, sacrorum rituũ peritissima, cùm ventis sacrificaret apud Apollonium Rhodium lib. 4. maximè odorifera ac suauia offert sacrificia, vt est in his:

Τοῖα παραιφαμένη θελκτήρια φάρμακ' ἔπασσεν
Αἰθέρι καὶ πνοιῇσι, τά κεν καὶ ἄπωθεν ἐόντα
Ἄγριον ἠλιβάτοιο κατ' οὔρεος ἤγαγε θῆρα.

Tantum effata leues mulcentia pharmaca ventos,
Aetheraque inspersit, procul illa è montibus altis
Deduxere feram syluestrem quo illa cupiuit.

Et Hom. libr. 1. Iliadis pro depellenda pestilentia nidores victimarum Apollini etiam obtulit in his:

Αἰκέντως ἀρνῶν κνίσσῃς αἰγῶντε τελείων
Βούλεται ἀντιάσας, ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι.

Si vult caprarum, si vult nidoribus ille.
Obuius agnorum fieri, ac depellere pestem.

Et quoniam cantus, & harmona, musicorumque instrumentorum soni non sine quadam voluptate aëra permouent: illa de causa cantu etiam delectari illi dæmones crediti

sunt: quare vt ait ibid. Hom.

Οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο
Καλὸν ἀείδοντες παιήονα κοῦροι ἀχαιῶν,
Μέλποντες ἑκάεργον ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων.

Phœbeas iras placabant carmine Graij
Per luces totas pulchrum pæana canentes
Cantantes phœbum: huic mulcebant gaudia pectus.

Sic in sacris matris Deûm, vt nonnullorũ Deorum, addebãtur etiam musica instrumenta: quare inquit Ouid. in lib. primo de Ponto;

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis stipis æra neget?

Istud autem efficere putabantur vt tibiis vterẽtur in sacris, quo animi præsentium hominum diuerterentur à priuatis cogitationibus ad Deorum immortalium reuerentiam, quia nescio quid diuinum imprimit in animis nostris vis musica. Ioui, cùm mẽs illa suprema diuina credebatur, non adhibebãtur nisi lumina in sacrificiis: at cùm Iupiter pars esset summa aëris, tunc adhibebant musica instrumenta, vt cæterorum Deorum sacris nonnullorum: quippe cùm simulatis sacrificiis etiam paruus per illorum strepitum paternę crudelitati dicatur fuisse surreptus. In antiquis huius sacrificiis strophe & antistrophe moduli canebantur ad imitationem motuum stellarũ, vt ait Aristoxenus in libro primo de foraminibus tibiarum, & Bito in libr. quem scripsit ad Attalum de musicis instrumentis. Nam modò huc, modò illuc inter illa sacra saltantes voluebantur: atque per strophen, motum primum huius vniuersi: per antistrophen, proprias singulorum planetarum motiones, significabant. Erant autem cantilenæ in sacris nihil aliud quàm commemorationes eorum beneficiorum quę Dij ipsi in homines benignè contulerãt, cum virium ipsorum Deorum, & clementiæ & liberalitatis amplificatione, & cum precibus vt benigni ac faciles precantibus accederent, vt ait Philochorus in lib. de sacrificiis, vt significant hymni Orphei, & iubet omnis ratio conscribendorum hymnorum: quale est id Apol. lib. 2.

Ἀμφὶ δὲ δαιομένοις εὐρὺν χορὸν ἐστήσαντο,
Καλὸν ἰηπαιήον' ἰηπαιήονα Φοῖβον
Μέλποντες σὺν δέσφιν εὖ πάϊς Οἰάγροιο
Βιστονίῃ φόρμιγγι λιγείης ἦρχον ἀοιδῆς,

Ὡς ποτε πεφαὴν ὑπὸ δ' ἔρεβος Παρνασσοῖο
Δελφιὼν τόξοισι πέλωρον ἐξεράειξε
Κοῦρος ἑὸν ἔπι γυμνὸς, ἐπὶ πλοκάμοισι γεγηθώς. ἰλήμιος.
Incensis staturere choros altaria circum.
Cunctli ibi Iopæadona Phœbum
Cantantes: vndque O Eagri filius Orpheus
Bistonia sumpta cithara canere incipit altè,
Horrendum vt fixit serpentem ritè sagittis
Adiuga Parnassi saxosi parvulus infans
Phœbus, adhuc nudusque, & gaudens crinibus aureis.
Sis placidus facilisque veni.

Sic apud Virgilium Euandrus accedenti Aeneæ commemorat post conuiuium, quæ causa ipsum compulerit ad illa sacrificia instaurãda: quippe cùm nõ solùm inter sacrificia, sed etiã in conuiuiis, & in omnibus solẽnitatibus antiquorum essent sermones de rebus ab illis Diis gestis. Laudes autem Deorũ & hymni, dum vrerentur victimarum partes aræ impositæ, circa ipsam aram canebantur: at cùm vstæ fuissent illæ, & quæ reseruatæ erant in conuiuium coctæ, his vescebantur. Deinde post conuiuium antequàm discederent, gratias Diis agentes, quòd eos in conuiuium accepissent, vltimam sacrificiorum partem linguas victimarum in sacros ignes coniiciebant, & vini parum super illas, vt testatur Apollon. lib. 1.

Τέως δὴ τε γλώσσῃσι χέοντας
αἰθομένοισι.
Interea accensis fundunt libamina linguis.

Sic etiã Homerus lib. 3. Iliad. γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον. *iniiciunt igni linguas*. Istud autem fiebat vbique in honorem Mercurij, cui linguæ erãt cõsecratæ, atque post exustas linguas gratias Diis agẽtes vnusquisque, lęti ex illis sacrificiis domũ discedebãt: at nunc de sacrificiis marinorũ dicamus.

De sacrificiis marinorum Deorum. CAP. XI.

AT verò quoniam dæmones illi qui mari præerant, pro natura loci crassiores esse putabantur: idcirco in eorum sacris crassiora quædã corpora quàm essent vel nidores vel cantus offerebantur, quæ ad gustum pertinerent, corpusque haberent magis solidum. Nam cùm vinũ in sacrificiis Deorum superorum offerretur, & delectę partes victimarum, tamen ex illis in ignem coniectis & concrematis nihil aliud ad eos Deos nisi nidor & vstulatorũ animalium fumus perueniebat, vel odor thuris. At in sacrificiis marinorũ Deorũ res longè aliter se habere credita est: nã cùm taurus Neptuno mactabatur, tunc sanguis colligebatur in crateres, atque nõ percutiebãtur securi victimæ, sed cultris iugulabantur. Erant autem nigræ illæ victimæ, quæ vel Diis inferis, vel tempestatibus, vel diis marinis offerebantur, vt patet ex lib. 3. Odyss. cùm semper in littore maris sacra fierent marinis.

Τοὶ δ' ὅτε δὴ θοὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον,
Ταύρους παμμέλανας Ἐνοσιχθονι κυανοχαίτῃ.
Ad maris vndisoni faciebant littora sacrum,
Nigranti tauro Neptuno qui regit vndas.

Atq; cùm turbato Neptuno taurus immolaretur, tũe vbi esset placidus, mactabatur agnus, & aper aliquando: quæ etiã animalia cùm maris naturam variis temporibus indicarent: omnia simul aliquando cædebantur in Neptuni, sacrificiis, vt indicat Hom. lib. λ. Odysseæ:

Ῥέξας ἱερὰ καλὰ Ποσιδάωνι ἄνακτι
Ἀρνειὸν, ταῦρόν τε, συὸν τ' ἔπιβήτορα κάπρου.
Legitimè regi Neptuno sacra peregit,
Agno, tauro, apróque sues qui suemt inire.

Iugulatarum deinde victimarũ in sacris marinorũ sanguis collectus in mare è patera fundebatur cũ precibus, quod genus rituum à sacrificantibus in littore seruabatur: sin autem in naui initiarentur, victimas non in pateram, sed in mare cum precibus iugulabant, vt ait Apollonius lib. 4. in his:

Ἧος ῥ', ἅμα δ' εὐχὴν πρῆσε ὕδατι λαιμοτομήσας
Ἧκε κατ' πρύμνης.
Ille preces fundens iugulauit in æquoris vndam,
Mox de puppe iacit.

Cùm iugulassent igitur ac dissecuissent victimas, priùs exta cùm precibus, deinde vinum in aquam deiiciebant, vt ait Virgilius lib. 5. his carminibus:

Ipse caput tonsæ foliis ornatus oliuæ,
Stans procul in prora pateram tenet: extáque salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

& Valerius Flaccus lib. 2. Argonauticorum, qui ita scribit:

Tum pelago vina innergens dux talibus infit.

Universidad de Deusto Biblioteca

Neque verò conuenire horum Deorum naturæ videtur illud quod scribitur ab Ouid. lib. 11. Metamor. qui thuris etiã odorem diis marinis tribuit, cùm aeris tantùm numinibus, vt diximus, at non etiam aquaticis, id genus sacrificii ad altiora tendentis conueniant: sic enim inquit:

Isq; Deos pelagi vino super æquora fuso,
Et pecoris fibris, & fumo thuris adorat.

Apud Virgil. pręterea lib. 4. georg. in sacrificiis Oceani, quę fiunt à nymphis, vinum in flammas, at non in mare funditur: quod non fiebat contra ius sacrorum, cùm illæ essent sub aquis, quamuis mathematicus & philosophus acutissimus Hector Ausonius de antiquorum sapientum sententia ad chemicam artẽ hanc rem pertinere arbitratur: neque etiã ob eã causam parum cõuenit is ritus Oceano, quia per Oceanum modò patrem omnium, modò humorem diuinitùs in omnia naturalia corpora, omnemq; materiam diffusum, antiqui significarunt: sic autem ait Virgil.

Oceano libemus, ait: simul ipsa precatur
Oceanumq; patrem rerum, Nymphásque sorores,
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Vtebantur autem ternario numero in sacrificiis, quoniam ille numerus perfectus, est non solùm ob dimensiones corporum vt ait Arist. in primo cœli: sed etiam quia Deus est omniũ quę videntur, & quæ videri non possunt, moderator: non aliter atq; paris & imparis vim habet trias, cùm omnes sint numeri pares aut impares: atque sicut Deus est principiũ omnium quæ aguntur, ita primus ternarius omnium reliquorum per se ipsum auctus triangulum constituit parium laterum, quæ prima est earum figurarum quæ pluribus cõstant lateribus. At qui quòd eo numero in sacris vterentur, ita testatur Valer. lib primo Argon.

Ipse ter æquoreo libans carchesia patre.

Nam nõ quouis impare gaudere dictus est Deus à Virgilio, sed eo qui primus est numerorum imparium, & initium corporum solidorum constãtium è pluribus areis. In sacrificiis etiam fluuiorum & patriorum Deorum acheroum, siqui per flumen nauigarent (nam mos fuit antiquis, vt diis eorum locorum ad quæ nuper accedebant, sacrificarent antequàm de

naui exirent, vt ii benigni ac fausti exciperent accedentes) idem ritus seruabatur, cùm vina in fluuios effunderentur cum precibus, vt ait Apollon. in lib. 2.

Αὐτὸς δ' Αἰσονίδης χρυσέῳ ποταμόνδε κυπέλλῳ
Οἴνου ἀκηράσοιο μελισταγέας χέε λοιβὰς
Γαίῃ τ' ἐνναέταις τε θεοῖς, ψυχαῖς τε καμόντων
Ἡρώων. γουνοῦντο ἀπήμονας ἔτι ἀρωγοὺς
Εὐμενέως.

Ipse merum è cyatho libamen fudit, & auro,
Æsonides liquidum in fluuium: sic inde precatur
Tellurem, indigetesq; Deos, animasq; sepultorum
Heroum, placidi vt veniant, facilés que profectis.

Nymphæ item cùm aquarũ Deæ esse putarẽtur, crassiora quædam & ipsę sacrificia requirebant: quibus mel & lac offerebatur, & mulsum, ac nunc de sacrificiis inferorum.

De sacrificiis inferorum. CAP. XI.

SACRIFICIA illa quæ Diis inferis fiebant, non solo tẽpore, sed etiam colore victimarũ & ritu plurimum differebant: nam, vt diximus, hæc sacrificia non nisi per noctem fieri consueuerunt, vt ait Virg. lib. 6.

Tunc Regi Stygio nocturnas inchoat aras.

quòd autem nigræ victimæ Diis inferis immolarentur, testatur ita idem poëta:

hùc casta Sibylla
Nigrarum pecudum multo te sanguine ducet.

Vt autem victimæ quæ superis mactabantur: cũ iugularentur cogebantur iugulũ superiùs vertere: ita quæ mactabantur inferis, caput ad terrã depressum tenebant: vt ait Cleon in primo Argonauticorũ, & Myrtilus in secũdo rerũ Lesbicarum his verbis: εἰώθασιν οἱ ἱερεῖς τὰ ἔντομα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγιζόμενα ἐν τῇ γῇ ἀποτέμνεσθαι τὰς κεφαλάς. οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις. τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφουσι τῶν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάζοντες. *Consueuerunt sacerdotes victimis quæ mactantur inferis, humi capita incidere: sic enim subterraneis sacrificant. At cœlestibus immolantes colla sursum conuertentes iugulant.* In horum igitur Deorum sacrificiis victimæ in effossas foueas iugulabantur, vt est in lib. 3. Apollon.

Πηχύτον δ' ἄρ' ἔπειτα πέδῳ ἔνι βόθρον ὀρύξας
Νήησε σχίζας, ἐπὶ δ' ἀρνειοῦ τάμελαιμον.

Inde in planitie foueam defodit in vlnam,
Atque agni iugulum ferro cultróq; cecidit.

Sic etiam Ouid. lib. 7. Metamorph.

Aut procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit, cultrosq; in guttura velleris atri
Consicit, et patulas perfudit sanguine fossas.

Cùm iugulassent in foueam, vinum deinde cum precibus in sanguinem effundebant: quare ita inquit idem:

Tum super inuergens liquidi carchesia Bacchi,
Alteraq; inuergens tepidi carchesia lactis,
Verba simul fundit.

Lucianus tamẽ in Necyomãtia videtur existimasse sanguine tãtùm cõspergi foueas at non eo totũ infundi. Colligebatur aliquando sanguis etiã victimarum iugulatarũ in his sacrificiis, nõ autẽ in foueas effluebat, vt est apud Virg. li 6.

Supponunt alii cultros, tepidumq; cruorem
Suscipiunt pateris: ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæque sorori
Ense ferit, sterilemq; tibi proserpina vaccam.

Cùm verò sacra fierent Plutoni inferorũ Regi, isque mens diuina puraretur quæ in vniuersam terrę molem esset diffusa, omniaque gubernando penetraret, sicut Oceanus per mare penetrare creditus est: eius sacra non prorsus abhorrebant à superorum sacrificiis: quare addebatur ignis huius sacris, & illi delectæ cæsarum victimarum partes imponebantur comburendæ, vt patet ex eodem:

Tum regi Stygio nocturnas inchoat aras:
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superq; oleum fundens fumantibus extis.

Nam oleũ pro vino sacrificiis Plutonis adhibebatur: omnino verò Diis illis qui erant benefici, & albæ victimę, & placidæ mactabãtur: at maleficis, ne no cerent, & nigræ & ferociores putabantur conuenire: ea tamen lege seruata vt maribus mares: at fœminis fœminæ victimæ cæderentur. Vinũ præterea omnium prope Deorum sacris erat accomodatum: at nõ in sacris Cereris, nam in eius sacrificia vinum inferri non oportebat, vt testatur Plautus in Aularia:

Cereri'ne Strobile hi sunt facturi nuptias?
Qui? quia temeti nihil allatum intelligo.

Verùm qui ritus sacrorũ singulis generibus dæmonũ conueniãt, & quæ victimę singulis fuerint dicatę, atque omnia propè quæ seruabantur in his sacris, non solùm in legibus sacrificiorum fuerunt diligenter perscripta, sed etiã ex oraculi mandato ad vnguem seruare cogebantur antiqui, quorum omnium leges ita traduntur ab Apolline,

Ἐργάζευ φίλε παῖ δὲ θεόσδοτον ἐς τρίβον ἐλθὼν,
Μηδ' ἐπὶ λάθεο τῆς μακάρων θυσίας ἐναρίζων,
Πῇ μὲν ἐπιχθονίοις, πῇ δ' ἐρκείοις, ποτὲ δ' αἰθρης
Αὐτοῖσιν βασιλεῦσι, καὶ ἠέρος ὑγροπόροιο,
Ἠὲ θαλασσαίοις, καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι.
Πάντα γὰρ ἐνδέχεται φύσεως μετὰ μοῦνα τὰ δεξὶ.
Ζώων δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτήσας καθαγισμοὺς
Ἀείσω, δέλτοις δὲ κατεγράψατε χρησμὸν ἐμοῖο.
Τρεῖς μὲν ἐπιχθονίοις, τρεῖς δ' ἠερίοισι θεοῖσι.
Φαγδὲν μὲν ἠερίοις, χθονίοις δ' ἐναλίγκια χροιῆ.
Τῶν χθονίων διάφορα πέλει θυσίας ἐναείζειν.
Νερτερέων κατὰ βαπτὸς, καὶ εἰς βόθρον αἷμα χαλεπὸν
Χεῦε μέλι Νύμφαισι Διωνύσοιό τε δῶρα.
Οἵτινες δ' ἀμφὶ γέαν πωτῶμενοι αἰὲν ἔασι,
Τοῖς δὲ φόνος πλήσας πᾶσιν πνείοντα θέα βωμὸν,
Ἐν πυρὶ βάλλε δέμας. θύσας ζώοιο ποτιπρῶ,
Καὶ μέλι φυρήσας ἀνὰ λαφίτῳ ἐνθεν,
Ἀτμούς τε λιβάνοιο καὶ ὀλοχύτας ἐπὶ βάλλε.
Εὖτε δ' ἐπὶ φαμὰ θοισιν ἰὼν γλαυκὴν ἅλα χεύας
Κἀκ κεφαλῆς θυσίας τε, καὶ ἐς βαθὺ κῦμα θαλάσσης
Ζῶον ὅλον καταβάλλε. τελευτήσας τὰ δίκαι' ἅπτε
Ἐς πλατιὺ ἠερίων χορὸν ἔρχεο ἠερίαναξ.
Ἀγραίοι δ' ἥκοντα καὶ αἰθερίοις ἐπὶ πᾶσιν
Αἷμα μὲν ἐκ λαιμῶν κραναόμενοιν ἀμφὶ φυλάσσε
Αἰμνάζ. τὰ δὲ γύαλα θεοῖς ἐνδαῖτα πονεῦται.
Ἄκερα μὲν Ἡφαίστῳ δόμεναι, τὰ δὲ λοιπὰ πάσιεσθαι
Ἀτμοῖσιν λαρνῆσιν ἐπιπλήσαντες ἅπαντα
Ἠέρα ῥευταλέον. ἐπὶ δ' εὐχὰς πέμπετε ἐς δὲ.

Hæc age qui nutu Diuorum ingressus amicę es
Huius iter vitæ, mactanda est hostia cunctis
Multa Deis: seu qui terras, seu qui mare vastum,
Aera seu qui habitant, latum, seu qui æthera, seu quę
Alta tenent cœli, seu qui infima regna barathri.
Quæ quibus obseruanda modis sint singula dicam:
Tu memori percepta animo mea dicta teneto.

Terna quidem diuis cœlestibus hostia, & ipsa
Candida mactanda est terna & terrestribus, atque
Atra eadem: gaudent porrò, & capiuntur apertis
Cœlestes aris: foueas cùm numina contrà
Exposcant atro imbutas inferna cruore.
Nec placeat, nisi quæ terræ mandetur humata
Hostia, mel verò Nymphæ, atque liquentia vina
Offerri lætantur: at ignem accedier aris,
Quæ circumuolitant terram sibi numina quærunt,
Imponique atrum corpus, tum thura simulque
Iniicier salsas fruges, & dulcia liba.
Hæc facito: verùm quibus est data cura profundi,
His ipso semper fer sacra in littore, totum
Porriceque in fluctus animal: cœlestibus autem
Extremas reddes partes, atque igne cremabis.

Fuit autē illa causa cur Diis inferis sacrificaretur, quòd illi putabantur esse omnium malorum autores, vt significauit Sophocles in Electra ita scribens:

Κακῶς ὄλοιο, μηδέ σ' ἐκ γόων ποτὲ
Τῷδ' ἐκπλαλάξαν οἰκτρὸν Θεοί.
Perdare pessime, e malis præsentibus
Nunquam Dei te liberent opto inferi.

His sacra fieri solebant ab iis qui ab aliquo morbo conualuissent, tanquā pepercissent, quod genus καθαρσιμὸς, quasi lustratio nominabatur. Sola fuerūt Eumenidum sacrificia, quę illum præcipuum ritum habuerūt, vt à tacitis sacerdotibus agerentur, qui Hesychidæ dicti fuerunt, ante quę sacrificia heroï Hesycho aries immolabatur: vt testatur Polemo in iis quę scripsit ad Eratosthenem, his verbis: τὸ δὲ ἡρῴον εὐπατριδῶν, ὃ μετέχει τῆς θυσίας ταύτης, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἡσυχίδαι, ὃ δὴ γένος ὂν τυγχάνει τῶν σεμνῶν Θεῶν, καὶ τιμὴν ἡγεμονίαν ἔχει καὶ προθύονται πρὸ τῆς θυσίας κριὸν Ἡσύχῳ ἱερεῖ ἥρωϊ, οὗτοι οὖν οὐκ ἐλάττους ὄντες γοῦν εὐφημίαν, οὐ τὸ ἱερὸν ὃ δὴ τυγχάνει τὸ Κυδώνιον, ἐκτὸς τῆς ἐσχάτης πύλης. *At nobilioribus ad hæc sacrificia accedere nefas est: sed solis Hesychidis, quod genus est deabus seueris gratum, principatúmque obtinet in illis sacrificiis. Solent immolare ante sacrificia arietem Hesycho heroi sacrum, quem ita nominant boni ominis causa, cuius sacellum est iuxta Cydonium extra nouem portas:* Induebantur nigris vestibus Diis inferis sacrificantes nigro, hoc est nocturno tempore, vt patet ex his carminib. Apollonii lib. 3. Argonaut.

Ἐπάκι δὲ Βριμῷ κουρητρόφον ἐγκαλέσασα,
Βριμὸ νυκτιπόλον χθονίην, ἐνέρῳσιν ἄνασσαν,
Αὐγαίῃ ἐν νυκτὶ σὺν ἐρφναίοις φαρέεσσιν.
Tunc almam Brimo stans terque quaterque vocauit,
Brimo nocturnam, terrestrem, quæ imperat vmbris,
Indutа obscuram per noctem vestibus atris.

Mactabatur his ouis nigra prægnans, vt suo loco dicetur: neque vinum harum dearum sacrificiis erat accommodatū, cùm Nephaliæ dicerentur: at nunc de sacrificiis defunctorum dicamus.

De sacrificiis mortuorum. CAP. XIII.

NEQVE verò Diis solùm qui res humanas gubernare putabantur sacrificia fiebant ab antiquis, sed etiam mortuis, tanquam dæmones quidam & ipsi existerent, sacra offerebantur, siue cùm anniuersariis solennitatibus, aut aliis de causis, ab inferis euocarentur, his parentabant. Cùm aliquis igitur propinquus mortuus fuisset, mos fuit antiquorum vt capillos deciderent, & lugerent in eius honorem qui mortuus esset, vt significauit Hom. lib. 4. Odyss.

Νεμεσσῶμαί γε μὴν οὐδὲν
Κλαίειν ὅς κε θάνῃσι βροτῶν, ὃς πότμον ἐπίσπῃ.
Τοῦτό νυ γέρας οἷον διζυροῖσι βροτοῖσι,
Κείρασθαί τε κόμην, βαλέειν τ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν.
Illum nec enim reprehendere fas est,
Qui fleat hunc, cuius fregere stamina Parcæ.
Solus honor sequitur mortales ille miselios,
Et tondere comam, & lachrimas in funere fundi.

Sicut etiā Alcęus epigrammatographus in his carminibus

Πᾶσά σοι οἱ χαμάδρυς Πυλάδη χαρίεσσα Ἑλλὰς
Ἄπλετον κείρων ἐν χρῒ κλέος μάκαν.
Extinctum luget Pylades te Græcia tota,
Ad viuam tonsis crinibus vsque cutem.

Hos verò capillos qui cædebant, mos fuit tanquā inferiis mortuis cōsecrare & cū lachrymis in tumulum extremum donū cōiicere vt patet ex Iphigenia in Tauris apud Euripidem:

Τύμβοι τε χῶσοι, κἀπίθες μνημεῖά μοι.
Καὶ δάκρυ' ἀδελφὴ, χοάς μοι δόσιν τάφῳ.

Tumulumque congere, & monumenta imponito:
Comas sepulcro det soror cum lachrymis.

Nam mos fuit antiquorum vt per triduum mortuos antè lugerent quàm iusta persoluerét, sicuti testatur Apollonius lib. 1. Arg. in his.

Ἀμφὶ δὲ κηδείῃ νέκυος μόθον ἀχαλέωντες.
Ἤματα δὲ τρία πάντα γόων· ἐτέρῳ δὲ μολὼν ἤδη
Τάρχυον μεγάλωστὶ συνεκτερέιζε δὲ λαὸς
Αὐτῷ ὁμῶ βαπλῆι Λύκῳ πάρδ' ἄσπετα μῆλα
Ἤ θήμις οἰχομένοισι παφίεται λαμπτόμενον.
Καὶ δὴ τοὶ μὲν ἔπειτα κατὰ πρύμνας ἐὸν ἄνδρα
Τύμβος σῆμα δ' ἔπειτα καὶ ἀγγίσιοι ἰδέσθαι.

At circumsteterant curantes funera tristes.
Assiduos luxere dies tres: lumine quarto
Magnificè exequias struxerunt: tota parentat
Vrbs cum rege Lyco. Iugulant in funera multas
Lanigeras pecudes, defunctis munera sueta.
Ilia dies tumulum erexit regionibus illis,
Quem seri poterunt etiam monstrare nepotes.

Vbi præstantiores viri essent mortui & opulentiores, illis pyra struebatur insignis: & si essent in bello mortui, captiui pro victimis cum illis vrebantur, vt innuit Virg. lib. 11.

Vinxerat & post terga manus, quos mitteret vmbris
Inferias, cæso sparsuros sanguine flammas.

Veruntamen non solùm captiui, sed etiam res cariores in pyram vnà mittebantur, vel animalia, quibus maximè delectarentur viui, vt testatur Hom. lib. 23. Iliad.

Ἐννέα τῷ γε ἄνακτι παρίζετο κυσὶν ἐδωδὴν
Καὶ μὲν τοὺς μὲν ἔπεφνε πυρῇ δύο δηρομήσας,
Δώδεκα δὲ Τρώων μεγαθύμων υἷας ἐδμὸς
Χαλκῷ δηΐων.

Námque nouem assueti mensæ huic catuli antè fuere,
Atque pyræ geminos iugulatos tradidit horum:
Magnanimum Troum bis senáque pignora ferro
Occidit.

Sic virg. libr. 10. *Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat*
Vfens,
Viuentes rapit inferias, quos immolet vmbris:
Captiuóque rogi perfundat sanguine flammas.

Vbi has inferias obtulisset, cadauer ad pyram afferebatur

quo pyræ impositó ignis à propinquiore subiiciebatur, in quam pyram vltima dona omnes amici congerebant, vel ad odorem, vel ad gustum pertinentia, vel vt pyra faciliùs concremaretur, deinde cineres, & quod reliquum erat ossiū colligebatur, vinóque rigabatur, vt cùm suaui odore extingueretur, & in vasa modò aurea, modò argentea, modò ærea includebatur, vt ait Virg. lib. 6.

Et subiectam more parentum
Auersi tenuere facem: congesta cremantur
Thurea dona, dapes fusoque crateris oliuo.
Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit,
Reliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
Ossáque lecta cado texit Chorineus aheno.

At vbi anniuersariæ fierent exequiæ, nihilominus munera super aras extructas deponebantur, vt est in lib. 5. apud eundem:

Nec non & socii, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt onerantque aras, mactántque iuuencos.

Erat tamen consuetudo vt sterilis vacca animabus mortuorum plerunque mactaretur, vt ait Homerus lib. 11. Iliad.

Πολλὰ δὲ γουνούμην νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα,
Ἐλθὼν εἰς Ἰθάκην, στεῖραν βοῦν ἥτις ἀρίστη,
Ῥέξειν ἐν μεγάροισι πυρὴν ἐμπλήσειν δὲ ἐδάων.

Defunctorum animas supplex sum multa precatus:
Inq; Ithaca sterilem vaccam mactare domi sum
Pollicitus, multisq; pyram contexere donis.

Cùm colligerentur ossa & cineres mortuorum pyra exusta, nō facilè intelligere possum cur potiùs cadaueris, quàm lignorum essent illi cineres, qui colligebātur, si corpus super pyra impositum cremaretur: quare facilè venio in eam opinionē vt credam aliquas fuisse lapideas arcas, in quibus inclusa cadauera vrerētur: cùm præsertim inquiat Theophrastus in lib. de Igne, omnia quæ intra lapidem circularem includerentur, in cinerē conuerti cadauera, cùm vsta alioquin deserant reliquias· ἢ πάλιν ὅσῳ τὸ μὲν ἐν πυρὶ καταναλίσκεται νεκρὸν γίνεται λείψανον, ὃ δὲ λίθος ἐξ οὗ τοὺς σωροὺς ποιοῦσι, καὶ ὅπου ἄλλοθι τοιοῦτος ἀφανίζει πάντα, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ φθαρτὸν ποιεῖ· ac rursus, cur cadauer quod combustum sit in igne, reliquias deserit: at lapis circularis, ex quo struem faciunt, & vbi alibi talis extiterit, omnia consumit, & intra se inclusa vertit omnia in cine-

Universidad de Deusto Biblioteca

rem? Sin domi mortui essent qui vrebantur, neque vlli essent captiui qui iugularentur in pyram, res quæ cariores extitissent viuis vnà cōburebantur: quare Virg. Didonē facit inter cætera Æneæ res relictas secū in pyram deferētem. Sin exequiæ fierēt pro ijs qui mortui fuissent absentes, erigebātur illis tumuli pro aris, atque his vinū & sanguinē victimarū ad radices tumuli offerebāt, & aliquādo lac cū sanguine, vt ait Lucian' in Necyomātia & in Charōte, animásque vocabant ad bibendū sanguinem, vt innuit virg. lib. 3. Æneid.

Ante vrbem in luco falsi Simoentis ad vndam
Libabat cineri Andromache: manésque vocabat
Hectoreum ad tumulum.

Ornabantur autem aræ siue tumuli, quæ pro absentibus defunctis erigebantur, cupresso, quę arbor funebris putabatur, & vittis nigris aut cæruleis: mulieres quæ adesse his exequiis non solebant, nisi solutis capillis: cuiusmodi exequiæ illæ sunt apud Virg. lib. 3. Æneid.

Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus, stant Manibus aræ
Cæruleis mœlestæ vittis, atraq; cupresso
Et circùm Iliades crinem de more solutæ.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras: animamq; sepulchro
Condimus, & magna supremùm voce ciemus.

Hæc fieri consueuerunt pro absentibus, quæ omnia facilè possunt è poëtarum scriptis à quouis cognosci. Erat etiam consuetudo, vt fores illarū domorū in quibus aliquis mortuus esset, cyparisso ornarentur, nequis nescius ingrediens pollueretur, quæ arbor iudicata fuit funebris, quia semel cęsa non ampliùs repullulet. At cineres eorum qui vsti fuissent domi, sepeliebantur, vt testatur Sophocles in OEdipode tyrāno. Cùm verò anniuersariæ fierent exequiæ, nigræ oues mactabantur, & sanguis earum in crateres collectus cū precibus in effossas foueas effundebatur: animęque vocabantur ad bibendum, vt significauit Euripides in Hecuba:

Δέξαι χόας μου τάς δε κηλητηρίους
Νεκρῶν ἀγωγούς. ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν
κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ σοι δωρούμεθα.
Has mortuorum inferias meas cape
Mulcimen, adsis vt bibas hunc sanguinem

Castellæ puellæ, quam tibi donauimus.

Sic Hom. etiam lib. 3. Odyss.

Αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μένον ἔμπεδον ὄφρ' ἐπὶ μήτηρ
Ἤλυθε, καὶ πίεν αἷμα κελαινεφές.
Ast ibi ego mansi, genitrix donec mea venit,
Sanguinem & illa bibit atrum.

Neque verò sanguinem solùm, sed vinum etiam in terram effundebant, vt est Iliad. lib. 23.

Οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν,
Ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο.
Ad terram fudit vinum, terramq; rigauit,
Patroclique animam suprema voce vocauit.

His etiam fuit mos lac addere, vt superius patuit in exequiis Polydori. Quibus flores etiā addidit Virg. li. 5. in his:

Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius stipante caterua.
Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro:
Purpureósque iacit flores, ac talia fatur.
Salue sancte parens, iterum saluete recepti
Ne quidquam cineres animæque, vmbræq; receptæ.

Mulsum præterea, & aqua, & molæ supra vinum & sanguinem in foueam iaciebantur, vt in his ait Hom. lib. 11 Odyss.

Ἔνθ' ἱερήϊα μὲν Περιμήδης Εὐρύλοχός τε
Εἶχον, ἐγὼ δ' ἄορ ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ
Βόθρον ὄρυξα, ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ἀμφ' αὐτῷ δὲ χόας χέομεν πᾶσι νεκύεσσι,
Πρῶτα μελικρήτῳ μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ,
Τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι. ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνον.
Sacra simul ducunt Perimedes Eurylochusq;.
Ast ipse eripui vagina protinus ensem:
Effodi foueam, quæ descendebat in vlnam,
Inferias in aquam cunctis effundimus vmbris;
Ac primùm mulsum plena hinc carchesia Bacchi,
Rursus aquam, niuea texi quæ deinde farina.

Omnino verò & res aliæ complures in foueam iaciebātur: & quod putabatur superfuisse mortuis, siue quæ res è fouea nō euanuissent, post absolūtas exequiarum ceremonias nō longo tēporis interuallo vrebantur: vt significauit Lucian'

ita in Charonte; καὶ βόθρον τινὰ ὀρύξαντες καίουσι τε ταυτὶ τὰ πολυτελῆ δεῖπνα. καὶ εἰς τὰ ὀρύγματα οἶνον καὶ μελίκρατον, ὡς ἐγὼν ἀκούσας, ἐγχέουσιν. *Atque foueam quandam excauantes magnificas istas cœnas vrunt, & in foueas vinum & mulsum, vt mihi quidem videtur, infundunt.* Vbi animas aduocarēt supra congestum tumulum ascendebant atque inde ter animas altissimè vocabant ipsorum mortuorum, vt ait Euripides in Oreste;

Μελίκρατ' ἄφες, γάλακτος οἰνωπόν τ' ἄχλυ,
Καὶ σῶσ' ἐπ' ἄκρου χώματος λέξον τάδε.
Mulsúmque sparge, lactis atque aspergines,
Tumuloque summo stans loquare talia.

Quòd si vocatæ animæ ad has exequias non accederent, inter mortuos illi nō numerabātur: quare ita scripsit Virg. lib. 1. Æneid.

Spemque metúmque inter dubij seu viuere credant,
Siue extrema pati: nec iam exaudire vocatos.

Ac de mortuorum exequiis satis; nunc de lustrationibus dicamus.

De lustrationibus. CAP. XIIII.

ET quoniam omnis antiquorum theologia ad homines ad probitatem & ad metum Deorum deducendos spectabat; idcirco minimè grata Diis immortalibus illa sacrificia fore tradiderūt, quæ ab impuris hominibus offerebātur: sed leges ritè faciendorum sacrorū omnem priùs iniquitatem, omnémque crudelitatem deponere iubebāt: cùm illi qui aliquo flagitio polluti ad aras accessissent, nullo pacto à Diis audiri, sed magis etiam illorū iram in se concitare, crederētur. Ea de causa non solùm homines, sed animalia etiā, & loca, & vasa priùs purgabantur, quàm ad arā admitterētur fiebant autē lustrationes, siue expiationes, non simplici modo: nā antequam ad sacrificia veniretur laudabātur victimæ, ne vllam prorsus sordem haberent, atque loca vel animalia vel vasa à sacrificaturis sulphuris odore leuiter perfundebantur; sicut testatur illud Iuuenalis:

cuperent lustrari si qua darentur
Sulphura cum tædis.

Sic etiam apud Homerum in lib. 16. Iliad. poculum expiatur atque

atque purgatur prius sulphure, quo vsuri sunt in sacrificiis; deinde aqua perennis fluuii lauitur, vt patet in his:

Τόφρα τότ' ὀκ χηλοῖο λαβὼν ἐκάθησε θείῳ
Πρῶτον, ἔπειτα δὲ νίψ' ὕδατος καλλιρόῃσι.
Νίψατο δ' αὐτὸς χεῖρας, ἀφύσσατο δ' αἴθοπα οἶνον.
Deprompsit theca: purgauit sulphure primùm,
Post lauit puris lymphæ labentibus vndis,
Inde manus lauit, tunc hausit munera Bacchi.

Enimuero fuerunt etiam propria Diis quibusdam vasa, sicuti videtur innuisse Hom. lib. π. Iliad. ad vsum certorum Deorum reseruata, cum ita, inquiat de Achille:

Ἔνθα δέ οἱ δέπας ἔσκε πεπυγμένον, ᾧ ὅ γε οἴνῳ
Οὔτ' ἀνδρῶν πίνεσκεν ἀπ' αὐτοῦ αἴθοπα οἶνον,
Οὔτε θεῷ σπείσεσκε θεῶν, ὅτι μὴ Διὶ πατρί.
Poculum erat promptum, vnde ardentia vina bibebat
Ex aliis nemo mortalibus atque Deorum
Nulli libabat, nisi ad aram fortè Tonantis.

Addebantur à Romanis cæpæ etiam, & crines, & mænides piscieuli, vt ait Plut. in Numa. Accedebant oua etiam his lustrationibus quibus vnà cum sulphure vrebantur, vt est apud Ouid. lib. 2. de arte:

Et veniat quæ lustret anus lectumque locúmque.
Præferat & tremula sulphur & oua manu.

Nam cùm aliquis sui purgandi causa sacrificia instituisset, propter commissum scelus, vel cædem, tunc porcellus paruus mactabatur à sacerdotibus, eiusque manus sanguine illius porcelli luebantur, quo sanguine animarum quoque maculæ putabantur purgari: cuius consuetudinis ita mentionem fecit Apollonius Rhod. lib. 4.

Πρῶτα μὲν ἀτρέπτοιο λυτήριον ἦγε φόνοιο,
Τῆλε μὲν ἐκ κευθμῶνος ἐὸν τέκος· ἦ ἐπὶ μεγάλῃ
Πλήμυρεν λοχίης ὀκνυδίος, αἵματι χεῖρας
Τέρσατ' ἐπιπλύνουσα δέμνι.
Adduxit duræ, seuæque piacula mortis
Porcellum tenerum tum matris ab vbere raptum,
Cuius abundabant etiam tunc vbera lacte.
Huius dissecuit collum, atro sanguine laui
Inde manus.

In his lustrationibus parui porcelli vrebantur, quos nominarunt καθάρσια. Postea verò quàm loca sulphuris accensi

fumo lustrauissent, mos erat salem in aquam coniicere, & ramo vel lauri vel oliuæ vel alterius arboris, quæ esset illi Deo cui sacra fiebant, consecrata, in illam aquam demerso locum leuiter irrorare, quod fiebat iure lustrationum, vt significauit Theocr. in paruo Hercule;

Καθαρῷ δὲ πυρωσταὶ δῶμα θειῷ
Πεκτὸν ἐπὶ πᾶν δ' ἅλεσι μεμιγμένον (ὡς νενόμιστο)
Θαλλῷ δάφνας ἐπεμόρξαι ἁλαδὲς ὕδωρ.
Incenso purganda domus est sulphure primùm
Puro: tum sal (lex vetus est) mittatur in vndam.
Atque coronatum decet hac perfundere ramo.

Neque vlla satis legitima putabatur fuisse lustratio, nisi quę fieret ab iis qui ad orientem solem fuissent conuersi; veluti scriptum reliquit his verbis Cratinus in Chirone;

Ἄγε δὴ πρὸς ἠῶ πρῶτον ἅπάντων ἴτω,
Καὶ λάμβανε χερσὶ χύτρον μεγάλην,
Χέε πᾶσι. τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς κρατῆρος χέε.
Age verò ad auroram primùm omnium consiste,
Et cape manibus iuncum magnum;
Funde hæc, aquam e crateribus funde.

Spargebantur autem ter illi qui lustrationis aqua irrorabãtur, vt ait Virgil. lib. 3.

Idem ter socios pura circumtulit vnda
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

Cùm fierent etiam lustrationes aruorum, ter hostiæ circa fruges agebantur, vt ait idem in primo Georg.

Terque nouas circum felix eat hostia fruges.

Si quis igitur, vbi aliquis fuisset mortuus, vel in locum impurum ingressus esset, ille hac aqua ita perfundebatur: quare cùm Iuno descendisset ad inferos, ad superos reditura ita lustratur ab Iride, vt est lib. 4. Metam.

Læta redit Iuno: quam cœlum intrare parantem
Roratis lustrauit aquis Thaumantias Iris.

Veruntamen non sine quibusdam precibus hac aqua spargebantur, vt est apud Ouid. lib. 5.

Spargit & ipse suos Lauro rorante capillos:
Incipit & solita fundere voce preces.

Et in septimo Metamorph.

Ter se conuertit, ter sumptis flumine crinem
Irrorauit aquis: ternis & hiatibus ora

Soluit.

Ante omnia porrò lustrationum genera manus luere ad aras accessuris hominib. erat necessarium: cùm aras ipsorum Deorum precantes essent de more apprehensuri: neque liceret illotis manibus, aut aliqua sorde pollutis ad aras accedere: quare inquit Hector lib. 6. Iliad. apud Hom.

Χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
Αἴζομαι. ἀδὲπη ἔστι κελαινεφέϊ Κρονίωνι
Αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εὐχετάασθαι.
Non decet illotis manibus libare superno
Vina Ioui pudor hoc prohibet feciſſe: cruore
Turpatum me & cæde virum Diis fundere vota.

Nam non modò ad aras accedere pollutis non licebat, sed neque Deos quidem precari, qui omnem iracundiam siue indignationem in impurè precantes, conuertebant, quippe cùm Timarchidas in lib. de coronis Asterium inquiat fulmine fuisse percussum, quia manibus impuris aram Iouis attigisset, vt patet etiam ex his carminibus:

Χερσὶν ἀνίπτοισιν ῥέζων Διὸς ἅψατο βωμοῦ,
Τοὔνεκα μὶν πυρόεντι πατὴρ κατέφλεξε κεραυνῷ,
Εἶχε γὰρ καθαρὸν χρὼ θνητὸν θεῖα σεβεσθαι.
Illotis manibus libans Iouis attigit aram,
Quo pater hunc vsit flagrantis fulminis igne
Egregiè purum fas est contingere sacra.

Erat illa præterea lustrationum differẽtia, vt qui superis sacrificaturi essent: toti lauarentur, si fieri posset; sin autem, saltem manus: at litaturi inferis, tenui aqua tantùm irrorabantur: vt patuit ex superioribus. Polluebantur etiam qui insepultum cadauer in itinere conspexissent, nisi tenuem puluerem saltem iniecissent, vt est apud Soph. in OEdip. Tyranno. Polluebatur etiam ager vel classis, quæ inhumatum cadauer haberet, vt illud est Virgil. lib. 6.

Præterea iacet exanimum tibi corpus amici:
(Heu nescis) totámque incestat funere classem.

Quod nisi sepeliretur, publicę alicuius calamitatis causa putabatur, nisi tamen impij, & Deorũ inimici planè haberẽtur illi qui mortui essent; tunc enim publicarũ calamitatum autores erant iis regionibus, in quibus essent sepulti: nisi id oraculi iussu factum fuisset: sicuti de OEdipode scriptum reliquit Lysimachus Alexandrinus libro 13. rerum

Thebanarum hoc pacto: Οἰδίπου δὲ τελευτήσαντος, καὶ τῶν φίλων ἐν Θήβαις θάπτειν αὐτὸν βουλομένων, ἐκώλυον οἱ Θηβαῖοι, διὰ τὰς συμβεβηκυίας συμφορὰς, ὡς ὄντος ἀσεβοῦς. οἱ δὲ κομίσαντες αὐτὸν εἴς τινα τόπον τῆς Βοιωτίας κρύψαι βουλόμενοι κεῖ ἔθαψαν αὐτόν. γενομένων δὲ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ κατοικούντων ἀτυχημάτων πολλῶν, ἐπιθέντες αἰτίαν ἔλεγον Οἰδίπου ταφέντος, ἐκέλευον τοὺς φίλους ἀνελεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας. οἱ δὲ ἀπορούμενοι τοῖς συμβαίνουσιν, ἀνελόντες ἐκόμιζον εἰς Ἐτεωνον βουλόμενοι δὲ λάθρᾳ τὸν τάφον ποιήσασθαι, κατεθάπτουσι νυκτὸς ἐν ἱερῷ Δήμητρος, ἀγνοήσαντες τὸν τόπον. καταφανῶς δὲ γενομένου, πέμψαντες οἱ τὸν Ἐτεῶνα κατοικοῦντες, τὸν Θεὸν ἐπηρώτων τί ποιῶσιν. ὁ δὲ Θεὸς εἶπε, μὴ κινεῖν τὸν ἱκέτην τῆς Θεοῦ. διόπερ αὐτοῦ τέθαπται. *Cùm mortuus esset Oedipus, eúmque amicí illius Thebis sepelire parárent, Thebani ob præteritas calamitates, quia is esset impius, id facere vetuerunt. tunc illi in locum quendam Bœotiæ Ceum nomine asportantes illum sepelierunt. cùm verò quædam calamitates regionem inuasissent, loci eius incolæ rati sunt causam illarum esse, quòd ibi sepultus esset Oedipus, quare iussérunt eius amicos ipsum efferre de regione. Illi ob illa quæ contigerant ambigui quid sibi agendum sit, eum capientes in Eteonum detulerunt: qui cùm vellent eum clàm sepelire, per noctem in loco sacrato Cereri humarunt, qui locus esset ignorantes. verùm cùm res cognita fuisset, incolæ Eteoni miserunt ad oraculum qui percunctarentur, quid esset agendum: quibus responsum fuit supplicem Deæ non esse remouendum. quare ibi demum sepultus est.* At nunc de propriis ritibus qui apud nonnullas nationes quorundam Deorum fuerunt, dicamus.

De propriis ritibus quorundam Deorum apud varios homines. CAP. XV.

FVerunt præterea varij sacrificiorũ ritus apud nõnullas nationes, vbi sacra quorundã Deorum solennia celebrarẽtur, quæ nullis cęteris Diis ex aliqua parte prorsus viderẽtur communia, quod quidem factitatũ est partim stultorũ hominum insciti a, & ignarorum quantùm ratio & religio requirat, partim insidiis eorũ sacerdotũ, qui conabãtur per varietatem ceremoniarũ rem in precio retinere, cùm res ridiculæ potiùs iure videri possent, quæ fierent, rectè intuentibus, quàm vllam sanctitatem continere. Partim etiam fiebat hoc dæmonum malignorum fraude, cum esset adhuc

potestas tenebrarum, qui per has ambages homines in seruitio retinere, & perpetuo falsæ religionis idololatriæque vinculo astringere nitebantur, neque vllam liberè respirandi animis illis superstitionibus oppressis concedebant facultatem, vt possent tantum fallaciarum secum parumper considerare, & aliquando cognoscere quàm absurdam, quàm vanam, quàm ridiculam, quàm omni scelerum genere contaminatam religionem complecterentur, atque vt faciliùs cognoscere possimus quàm multiplex, quámque diligens esset illorum Deorum cultus, preter illas obseruationes Deorum, temporum, victimarum lustrationum, templorum, rituum, ac cęterorum quæ superiùs fuerunt à nobis commemorata: illud etiam poterit rendemõstrare, quòd in illis sacrificiis anniuersariis, quæ Patrẽses patrio ritu Dianæ Laphyræ cognomento instituerunt, mos fuit vt sexdecim cubitorum longitudinis ligna viridia in orbẽ circa aram illius Deæ digererentur, atque intra hęc ipsa aridissima & aræ propinqua. Tum cœno locum in morem sepi vndique obstruere cõsueuerunt: quibus peractis pompam cum magnificentissimo apparatu Deæ transmittebant. Per eam pompam virgo nubilis, quæ foret omnium pulcherrima & sapientissima iudicata, sacerdotio in his sacris perfungebatur, quæ sequebatur pompam postrema omnium, bigis inuecta ceruis pro equis currum trahentibus. Deinde die postero eius diei quo pompa ad templum transmissa fuisset, cum magno finitimorum omnium tum priuatorum tum etiam publico studio sacra ritè celebrabantur, atque intra illud aræ septum multa viuẽtia animalia conijcere pro victimis mos fuit: apros scilicet & hinnulos ceruorum, caprearum, luporum, & vrsorum, & aliquando feras iã prægrandes, tum multiplicia auium adultarum genera quibusdam plumis detractis. His addebantur semina omnium propè fructiferarum arborum, quibus intra septum iectis ignibus immissis aridiora ligna accendebantur: quòd si qua immissarum ferarum forte aufugisset ex illo septo, astantes studiosè cursitabant ad eam capiendam, atque receptas feras intra ardens septum iniiciebant, vti testatus est Porphyrius in li. de sacrificiis, & Pausanias in rebus Achaïcis. Neque verò in illis sacrificiis arcanis quę in honorem Heræ Deæ vocatæ celebrabantur apud Arcades, quam Neptuni

Universidad de Deusto Biblioteca

filiam fuisse nonnulli crediderunt, mos fuit victimas iugulare, sicut in aliorum Deorum sacris vsus obtinuit: sed cùm victimæ complures & peropimæ illi Deæ mactarentur, pro suis cuiusque copiis artum victimarum, quem quisque primum apprehendisset casu & fortuito, præcidere iure illorũ sacrorum iubebatur: quem solum artum Deæ sacrificiis offerre primum mos fuit atque illo vsto pro primitiis, tum ad offerendas victimas accẽdebatur. In sacrificiis Isidis cognomento Tithoreæ apud Phocẽses, quæ fiebant anniuersaria, mos fuit vt horis pomeridianis homines opulentiores boues aut ceruos immolarent: qui verò magis tenui essent fortuna, offerrẽt anseres, aut aues meleagrides, aut alias huiusmodi tenues victimas, cùm capræ & sues tanquam impura animalia ad illa sacrificia omnino non admitterẽtur. Iubebantur autem legibus sacrorum rituum, & institutis Deæ victimas illas quas offerrent, in pyram quæ fuerat extructa intra quendam adytum, demittere lineis aut byssinis vinculis ligatas, quæ quidem omnia efficiebantur cum pompa & musicis instrumentis strepentibus, vti traditũ est in historiis ab Antimenide. Atqui Cereris sacrorũ ritus is fuit apud Phigalenses, vt nullæ victimæ cæderentur, sed fructus consitarũ arboru, m& fauos, & succidã lanam ad aram porricerẽt, quæ ad quandam speluncam extruebatur, quibus oleum postea superinfusum accendebatur: quæ sacra fieri quotannis cùm publicè tum priuatim consueuerunt, vt scriptũ est à Pausania in rebus Arcadicis. Huic eidem Deæ Chthoniæ cognomento siue indigenæ apud Argiuos, quãta adhiberetur diligẽtia in iis sacrificiis quæ statis diebus per æstatem agebãtur, patet vel ex eo ritu, quòd nõ modò cum põpa sacrificuli qui annuis fungerẽtur magistratibus, agmen ducebant, quos viri ac fœminæ sequebantur, & pueri, omnes albis vestibus induti, coronas capitib. è multis hyacinthis intextas habẽtes, sed & in extrema deinde agminis parte boues sequebãtur eximiæ præduris vinculis distentæ ac reluctãtes, quę ad templũ atrahebãtur. Eò cùm venissent, vnam ipsarum boũ immissis retinaculis intrò agere mos fuit, atque foribus abstantes vbi intromissam viderent, postes obiicere consueuerunt. Erant in eo templo aniculæ quatuor cum falcibus relictæ, quibus curæ erat bouem intromissam interficere, atque vna illarum, vbi casus tulisset collum

hostiæ præcidere iubebatur. Tum reclusis foribus alteram eodẽ ritu mactandã immitebãt, atque singulatim quotquot offerebantur boues ab illis aniculis mactabantur. At ridiculus erat planè mos ille qui seruabatur in Iouis cognomẽto Poliei sacrificiis, de quo scriptũ fuit à Nicocrate Cyprio in rebus patriis & à Pausania in Atticis rebus. Nã fuit consuetudo in illis sacrificiis vt hordeũ cum tritico permistum aræ imponeretur eius Iouis, neque vlli sinerentur ibi esse custodes: atque cùm bos ad parata sacrificia ad arã accederet, eásque fruges superata attingeret, vnus è sacerdotibus arreptã securim in bouem iaculabatur, ac statim fugiebat. Illi qui astiterant, quasi non viderint percussorem, securim in iudicium vocabant tanquã autorem ac ream eius cædis, quę cõdemnabatur vt infringeretur. Victimã verò, quia nõ posse viuere arbitrarentur, Ioui Polieo decernebant immolari omnibus suffragiis, & cõmuni consensu. Atqui si velim quàm varios ritus sacrificiorũ antiqua insania in variis locis ac variis tẽporibus introduxit cõmemorare, longũ esset & laboriosum opus nimirũ, & quod magnũ volumen posset explere: quare hoc argumẽto scribẽdi relicto de hymnis antiquorũ summatim verba faciamus.

De hymnis antiquorum. CAP. XVI.

NON erit inutile fortasse neq; insuaue auditu, si summatim explicemus quibus precationum generibus in sacris vterentur antiqui, quippe quòd illud non mediocriter faciat ad cognoscẽdam illorum vel hominum simplicitatẽ, vel illorum Deorum naturam qui ab iis colebantur. Fuit igitur illa hymnorum forma, vt Deorum laudes, & res præclarè ab illis gestas priùs inter sacrificia decantarent, & quibus beneficiis Dij ipsi affecissent mortales, qua benignitate ciuitates complexi ac tutati fuissent, qua clementia in supplices homines esse consueuerint. atque institutum cõponendorum hymnorum facilé ille hymnus nobis demonstrare poterit, qui scribitur à Callimacho in laudem Apollinis, qui priùs ita decantat eius Dei facultates:

Τέχνῃ δ' ἀμφιλαφὴς οὔτις τόσον, ὅσσον Ἀπόλλων.
Κεῖνος οἰστευτὴν ἔλαχ' ἀνέρα, κεῖνος ἀοιδόν.
Φοίβῳ γὰρ καὶ τόξον ἐπιτρέπεται καὶ ἀοιδή.

Κείνου δὲ θεμὶς, καὶ μάντιες. ἐκ δέυ Φοίβου
Ἴητροὶ δεδάσιν ἀνάκλησιν θανάτοιο.
Φοῖβον καὶ νύμιον κικλήσκομεν.
Arte magis varius nullus, quàm clarus Apollo.
Sunt illi artifices cantus curæ, ille sagittas,
Ille arcus curat, paritérque oracula, vates,
Suffragia ex illo didicerunt funera primùm
Differre, & gelidæ vitare pericula mortis,
Phœbum pastoremque vocabimus.

Tum paulò post.

Φοίβῳ δ' ἐπῳόμφοι πόλιας διεμετρήσαντο
Ἀνθρωποι. Φοῖβος γὰρ ἀεὶ πτολίεσσι φιλήδεῖ
Κτιζομένῃς αὐτὸς δὲ θεμείλια Φοίβος ὑφαίνει.
Τετραέτης τὰ καὶ ὦπτα θεμείλια Φοίβος ἐπιζᾷ
Καλῇ ἐν Ὀρτυγίῃ.
Vrbes metiri Phœbo didicere magistro
Mortales, structas vrbes nam Phœbus amauit,
Fundamenta prior Phœbus subtexuit vrbis
Quadrimus puer, Ortygiæ quæ mœnia cernas.

Deinde commemorat idem poëta quemadmodum Pythonem pernicioſum ſerpentem, multíſque mortalibus exitiũ afferentem, multis ſagittis confecerit, qui agrum & pecudes & omnia propinqua populabatur, vt eſt in eodem hymno in his.

Πυθὼ τοι καπόντι συνήντετο δειὸς θήρ,
Αἰνὸς ὄφις, τὸν μοῦ σὺ κατήναρες ἄλλοτε ἄλλῳ
Βάλλων ὠκυβόᾳ οἰστόν. ἐπηύτησε δὲ λαός.
E Pythone tibi confeſtim bellua dira
Occurrit ſerpens geminatis ſæpe ſagittis
Hanc occidiſti, clamor ſublatus ad auras.

Nam Orpheus eum ſeruauit ordinem in ſuis hymnis vt priùs virtutes & potentiam Deorum, pro quibus beneficia in homines conferre poſſint, commemoret per vim adiunctorum nominum: deinde precatur vt fauſti felicéſque adſint, quod facilè vel ex illo perbreui hymno in Latonã colligere poſſumus, qui ita ſcribitur:

Ἀντῶ κυανόπεπλε. Θεὰ δισσυμάτορε σεμνὴ,
Κοιαντὶς, μεγάλη μοι πολυλίτῃ, βασίλεια.
Εὐτεκνον Ζηνὸς γονίμοιο ὠδῖνα λαχοῦσα,
Γραμφὴ Φοῖβόν τε, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν.

Τὼ μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κραναῇ ἐνὶ Δήλῳ.
Κλῦθι Θεὰ, δέσποινα, καὶ ἵλεον ἦτορ ἔχουσα
Βαῖν' ἐπὶ πάντ' ἔθνεα τελεσφόρος ἠδὺ φέρουσα.
Diua gemellorum mater Latona, grauisque,
Cyaneis induta, & amabilis, edita Cœo,
E Ioue felices quoniam perpessa dolores,
Editus vt Phœbus tibi, bellatrixque Diana est,
Edita in Ortygia hæc, in Delo est ortus Apollo,
Audito regina Dea, atque accede benigna,
Concedens lætum finem, ad conuiuia læta,

Fuit enim mos omnibus peractis ſacrificiis parari conuiuia in honorem illorum Deorum quibus illa ſacrificia fuiſſent inſtituta. Illud autẽ fiebat illo præcipuè die quotannis quo eos liberatos fuiſſe cõtigit ab aliqua calamitate qui illa ſacrificia, inſtituiſſent, vt teſtãtur Virg. carmina in lib. octauo:

Rex Euandrus ait: Non hæc ſolennia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana ſuperſtitio, veterum ve ignara Deorum
Impoſuit, ſæuis hoſpes Troinæ periclis
Seruati facimus meritóſque notamus honores.

Atque idem poëta paulo pòſt ſacerdotes introducit ad arã, Herculis laudes & res geſtas canentes, in claſſes iuuenum ac ſeniorum diuiſos, eumque denique poſt laudes aduocantes vt lętus fauſtusque accedat, cùm ita inquiat:

Tum Salij ad cantus, incenſa altaria circum,
Populeis adſunt euincti tempora ramis
Hic iuuenum chorus, ille ſenum, qui carmine laudes
Herculeas & facta ferunt: Vt prima nouercæ
Monſtra manu, geminóſque premens eliſerit angues:
Vt bello egregias idem diſiecerit vrbes,
Troiáque, O Echaliámque: vt duros mille labores
Rege ſub Euryſtheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit. Tu nubigenas inuicte bimembres
Hyleúmque Pholúmque manu: tu Creſtia mactas
Prodigia, & vaſtum Nemeæ ſub rupe leonem.
Te Stygij tremuere lacus; te ianitor Orci
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento.
Non te vllæ facies, non terruit ipſe Typhœus
Arduus: arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circumſtetit anguis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Salue vera Iouis proles, decus addite Diuis:
Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.

At enim cùm illos Deos aduocarẽt, aues Diis illis cõsecratas cantu Deorũ aduentũ significare dicebant, vt fecit Callimachus in hymno in Apollinem, vbi cygnos canẽtes facit Dei aduentũ, aut mare, aut æthera tranquillũ, atque omnia tristia in iucundissima conuerti ob Deorum præsentiam introducit Nam neque Thetis Achillem aduentante Deo luget, nec Niobe filiorum multitudinem: at contra infœcũda animalia fiunt prægnãtia & fœcunda, & prægnãtia gemellos pariunt, & omnia crudelia ob præsentiam Dei feritatem deponunt: quare hymnicam naturam ac suauitatem imitatus Lucretius per Veneris aduentum terram flores effundere facit, & mare ait fieri tranquillum, & omnes ventos mitigari, & omnia mirificé lætari, vt est in his:

Te Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli;
Aduentúque tuo suaues tibi Dædala tellus
Submittit flores, tibi rident æquora Ponti,
Pacatúmque nitet diffuso lumine cœlum.

Atque vniuersa hymnorum natura ex his constabat (vt rem paucis absoluam (vt ita aduentum Deorum per hæc læticiam vbique præ se ferentibus præpararent, eorumq́ue laudes & res gestas ad aras canerent, & beneficia quæ in homines contulissent, commemorarent: deinde precarentur vt faciles, benigni, felicesq́ue accederent ad illa sacrificia quæ sibi fierent, atque tot breuiter de hymnis dicta sint: nunc verba faciamus de victimis.

De victimis. CAP. XVII.

ERAT præterea non parua diligẽtia in eligendis victimis in singulorum Deorũ sacrificia: cum aliæ Deis bonis vt prodessent aliæ malis ne obessent, cæderentur. Nam malis nigræ, bonis albæ conueniebant: sterilibus steriles, fertilib. prægnantes; maribus mares, fœminis fœminæ, vt Telluri prægnans inuenca mactabatur, Proserpinæ Cereri non mare sue, sed fœmina res sacra fiebat; at Baccho non capra, sed hircus mactabatur. Præterea victimæ ob aliquam similitudinem aliquando mactabantur, vt equus Soli ob celeritatem, vt est apud Ouid. lib. 1. Fastorum;

Placate quo Perses radiis Hyperionæ cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Cereri verò primitias frugum offerri mos fuit, sicuti testatur Philippus in his carminibus:

Δρεγματά τοι χόρου μικραύλακος, ὦ φιλόπυρε
Δηοῖ, Σωσικλέης θῆκεν ἀρουροπόνος.

Alma Ceres paruo, vt potuit, de rure maniplos
Hos tibi Sosicleos dedicat agricola.

In eiusdem Deæ sacrificiis prætereà aliquando porca offerebatur ac cædebatur, quòd esset id animal inuentis ipsius Deæ infestum, vt ait idem Ouid.

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas merita cæde nocentis opes.

Sic Bacchus, quia caper infestum sit animal suis inuentis, eius cæde lætari creditus est, vt ait Virg. lib. 2. Georg.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

At verò Marti furibundo taurus ferox animal immolari solitus est, & Apollini, cùm ob nimium calorem excitaret pestem, & frementi Neptuno, & implacabili Plutoni: quare ita inquit Virg. lib. 6.

Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo:
Tum Regi Stygio nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis.

Ioui verò nefas erat taurũ immolari rerum omnium moderatori, siue furibũdum aliud animal: quia rerum omniũ gubernatorem minimè omnium furibundũ, aut ferum esse cõuenit, sed omnẽ suam præstantiam in consilio & humanitate & prudentia collocatã esse putare. Est enim Imperatoriũ humanitas & liberalitas munus, & in rebus administrandis prudentia: quorum siquid defecerit, quo pacto vel maiorum nobilitas, vel opes amplissimæ, vel alia omnia quæ sunt extra animum possint aliquem à vulgo secernere, non video: nisi dicamus syluestres arbores, quæ plurimum fimum circa se habuerint, esse cæteris nobiliores, non quæ melioris succi fructus & mollioris produxerint. Putabatur igitur piaculũ cõmitti si quis taurum Ioui mactasset. Mactabatur tamen bos arator aliquãdo vt Dodonæo, vti patet ex oratione Demosthenis in Midiam. Homerus in Iliad. lib. 7.

Universidad de Deusto Biblioteca

suem cicurẽ immolari facit Ioui & Soli, quod animal sanè non immite est, neque ferum: sic autem inquit:

Κάπρον ἑτοιμασάτω ταμέειν Διΐτ' ἠελίῳ τε.

Mactandumq; suẽ Solique Iouiq; superno Præparet.

Sic & Theocr. in paruo Herc.

Ζηνὶ δ' ἐπιῤῥέξαι καθυπερτέρῳ ἄρσενα χοῖρον.

Atque marem mactare Ioui decet è grege porcum.

Lucianus in dialogo Ganymedis ait arietẽ Ioui etiam immolari solitum. Hom. alibi Soli, & Telluri, & Ioui agnos obtulit in sacrificiis, cùm ita inquiat:

Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν
Γῇ τε καὶ ἠελίῳ. Διΐ δ' ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον.

Ferte agnum niueum, & nigram portabitis agnam.
Telluri, Solique: Ioui portabimus ipsi.

Mactabantur tamen aliquando Libero patri cum Apolline, & Cereri, & Iunoni iuuencæ iniuges, vt est apud Virg, li. 4. Æneidos,

mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœbóque, patrique Lyæo,
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ,

Illud non est visum silentio prætermittendum, quòd in rebus firmis ac stabilibus futuris crescentes victimas adhibebant, at in parum firmis senescentes. quare ait Virg. li. 12.

Setigeræ fœtum suis, intonsámque bidentem
Attulit.

Dianæ cerua immolari solebat, vt ait Ouid. li. 1. Fastorum,

Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine cerua cadit.

Fauno capra cædebatur, vt idem ait lib. 2.

Capripedi Fauno cæsa de more capella.

quamuis aliquãdo res sacra illi fiebat agna vel hœdo, vt ait Horatius lib. primo carminum:

Nunc & in vmbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, siue malit hœdum.

Termino Deo apud Romanos frugibus in ignem iactis, & fauis, & vino, & agno litabatur, vt ait Ouid. in 2. li. Fast.

Inde vbi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parua fauos,
Vina tenent, alii, libantur singula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauent,

Spargitur & cæso communis Terminus agno.

Nymphis verò lac & mulsum conueniebant, variáque sacrificiorum genera Diis variis offerebãtur, vt suo loco pertractabitur cùm de singulis agemus atque sacrificia vel ab iis fiebant qui ab aliquo morbo conualuissent, vel ob commissum piaculum, quæ victimæ animales vocabantur. Aliæ mactabantur consultandi gratia, quæ vocabantur Consultatoriæ: in his cęsis hepatis & fibrarum situs ab aruspicibus diligenter obseruabatur, ex quibus Deorũ voluntatem prędicebant; nam pluribus de causis antiqui Diis sacrificarunt: nunc, vbi gratias agerent: nunc, vbi aliquid peterent: nunc vbi iratos placarent: nunc autẽ honoris gratia tantùm, vbi illos colerẽt. Fuerunt autẽ multi diuinandi modi: aut ab aspectu auiũ, vnde erãt auspicia: aut à cibo, vnde solistimũ ac tripudiũ: à garritu auguria, à cãtu oscinæ, à volatu præterea vel dextero vel sinistro, ab afflatu diuino vaticinia, à fulgurũ obseruatione, astrorũque peritia, vt ait Virg. li. 3. Æneid.

Troiugena interpres diuûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis;
Et volucrum linguas, & præpetis omnia pennæ.

Sic Ouid. primo Tristium:

Hoc mihi non ouium fibræ, tonitrúsve sinistri,
Linguáve seruatæ, pennáve dixit auis.

Diuinabant præterea inspiciẽtes ignem, vel aquam, vel terrã, & visis ostentis, aut prodigiis, portentis, monstris, somniis, aliísque huiusmodi signis: diuinabant etiã vates, qualis fuit Amphiaraus, vnde Iophon Gnosius oracula vatum multa carminibus complexus est. Qui consulendi causa ad templum accedebant, omnes prius lustrabantur, deinde arietes immolabant, quorum substratis pellibus dormientes nocturna visa expectabant, de quibus fit mentio à Paus. in Atticis rebus, & à Virg. lib. 7.

Hinc Italæ gentes omnisque O Enotria tellus
In dubiis responsa petunt. huc dona sacerdos
Contulit, & cæsarum ouium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis somnósque petiuit.
Multa modis simulacra videt volitantia miris:
Et varias audit voces, fruitúrque Deorum
Colloquio.

Hæc vbi contigissent, opus esse deos placare per sacrificia

Universidad de Deusto Biblioteca

crediderunt, aut eorum voluntatem inquirere. Ac de sacrificiorum ritibus & obseruationibus & victimis satis: nunc reliqua prosequamur.

Quòd quales Dij, talia fuerunt postea vota & preces.
CAP. XVII.

POterat hæc tam varia, támque diligens sacrificiorum ratio quæ superiùs ex oraculi responsis variis temporibus editis tradita est, homines fortasse compellere ad credẽdum aliquid subesse diuinitatis in ipsis Diis, si vnà cum puritate hostiarũ quæ mactabãtur, animi potiùs, quàm corporis sordes expurgãdas esse sacrificantium idem iussisset, atque pro munditie corporis, animi integritas, & fides; & temperantia requisita fuisset. Nam qui tam diligenter tradidisset qui ritus essent seruandi in sacrificiis singulorum Deorũ, & quæ victimæ immolandæ: quo pacto potuit sine obliuionis aut auaritiæ nota illud prætermittere quod erat magis Dei proprium, homines admonere scilicet: quòd Deus ferè solum animũ spectat sacrificantiũ cùm reliqua terrestria munera parui faciat: nisi fortè parasiti & helluonis dæmonis nõ sit frequentibus hostiarũ, rerúmque super altaribus vstarum nidoribus perfrui, nulla habita ratione nũ illæ victimæ ab impuris latronib⁹, vel à viris bonis sint oblatæ. Quòd si magis acceptæ Deo sunt virorum bonorũ preces, vt sunt re ipsa: iucũdioráque munera ab amicis manibus accipiuntur, illud in his prętermissum fuit, quod erat magis necessarium, vitæ integritatem scilicet & æquitatem & temperantiam optimas esse, & Deo acceptissimas victimas: quibus si quis gratius vllum sacrificium arbitratur, vel profanus est & impius, vel prorsus ignorat Dei bonitatem. Nã si muneribus potiùs, quàm sanctitate & integritate vitæ Deus delectaretur, amicissimũ Deum haberẽt opulenti: at pauperes & Deo & hominibus essent inuisi sed quoniam nullum mendacium potest esse diuturnum, neque diutius capi pro veritate, cùm homines impuri fabularum figmentis postea induti pro Diis culti sint, necesse fuit diuinitus mandata esse obliuioni illa quæ erant fundamentum non veræ aut probandæ religionis, vt illa veræ postea locũ cederet. Atque cùm minimus error in principio, fiat maximus

in fine, inde effectum est vt impurorum Deorũ aris & sacrificiis impuriores sacerdotes præficerentur, qui artificiose homines deciperent, nullúmque fallaciarũ genus prætermitterent vt superstitione oppressos in officio retinerent. Fuit enim legibus antiquorum sacrorum nõ leue suppliciũ illis propositum, vt ait Dionysius Thrax in secundo libro Diæreseon, qui vel alios Deos introducerent, vel eos non colerent: quare quos in sua religione impura retinere non poterant fallaciis, cùm altaria & tẽpla tanquam lucri tabernæ vbique extruerentur, eos vel Deorum metu, vel legibus latis à sacerdotibus, vel metu concitati vulgi deterrebant. nulla igitur improbitas, nullum flagitiorũ gen⁹, nulla crudelitas ab aris & à tẽplis horum Deorum, vt sequebatur ex his principiis, abesse consueuit: cùm in animalia omnium scelerum expertia sæuirent, & eorum sanguine crudelissimè perfunderentur: & præclarè actũ fuisset, nisi illa feritas in homines etiam prorupisset. Pauca horũ ex infinitis propè, vt res apertior fiat, explicemus, quæ pertinent ad horum Deorũ crudelitatem cognoscendam. Scriptum reliquit Dionys. Halicar. lib 1. magnam pestẽ aliquando ortã fuisse in Pelasgorum regione, atque omnia propè animalia Deorum ira intercidisse, & fœminas vel mutilos infantes peperisse, vel abortum fecisse. Istud verò contigisse, quoniã orta sterilitate agrorum, ab ea vt liberarentur, vouerant quæ optima nascerentur, ea se Diis consecraturos: mox facti voti compotes non reddiderunt quod promiserant, cùm multò preciosiora cæteris retinuissent. Deinde sciscitantibus quo pacto liberari possent hac tanta calamitate, respondit oraculum: ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο, οὐκ ἀπέδοσαν ἃ εὔξαντο, ἀλλὰ προσοφείλουσι τὰ πλείστου ἄξια. οἱ γὰρ Πελασγοὶ, ἀφορίας αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, εὔξαντο τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καταθύσειν δεκάτας τῶν προσγεγενημένων ἁπάντων. *Quòd ea consecuti quæ poposcerant, non dedissent omnia quæ promiserant, sed preciosiora retinuissent. Pelasgi enim orta in sua regione sterilitate, vouerunt se Ioui & Apollini & Cabiris decumas omnium eorum quæ nascerentur sacrificaturos.* quod etiam testatur Euseb. lib. 4. Euang. præpar. Mox hominũ decumas fuisse ab ipso oraculo petitas ita testatur Dionys. εἰσηγησαμένου δὲ τινος γνώμην, τὸν Θεὸν ἐπέρεσθαι εἰ αὐτῷ φίλον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμπουσι τὸ δεύτερον θεοπρό-

Universidad de Deusto Biblioteca

πους. καὶ ὁ Θεὸς ἀνεῖλεν οὕτω ποιεῖν. *Sententiam ferẽte quodam Deũ esse interrogandum, an sibi gratum esset hominum decumas persolui, rursus sciscitatum mittunt, quibus respondit oraculum ita esse faciendum.* Atqui omnium Deorũ qui celebres fuerunt, antiquissimo propè Saturno, mos fuit hominem immolare, vt testatur idem Dionys. λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν τῷ Κρόνῳ τοὺς παλαιοὺς, ὥσπερ ἐν Καρχηδόνι, τέως ἡ πόλις διέμενε, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν, ἀνδροφόνους. *Fama est antiquos Saturno, veluti Carthagine, antequam vrbs euerteretur, et vt fit apud Celtas hoc etiam tẽpore, et in aliis nonnullis locis apud Hesperias nationes, sacra facere solitos, in quibus homines cæderentur.* Nam vt ait Plut. in libello de superstitione, Carthaginenses sponte liberos huic Deo mactabant: qui verò liberos non haberent, à patribus emebant immolandos: astabant parentes, qui si lacrymauissent, aut ingemuissent, sine honore vitam in posterum degebant, ac nihilominus mactabantur filij atque ante statuã Saturni omnia tibiis & tympanis personabant, ne puerorum dum mactarentur exaudiri posset eiulatus & luctus. Hanc posteà sacrificiorum immanitatẽ Hercules cùm in Italiam accessisset arã Saturno erecturus, in mansuetiorẽ ritum cõmutauit, iussitque pro veris hominibus apud Italos hominum simulachra in Tyberim deiici, vt ait Ouid. in 2. Fastorum. Siue ne prorsus tollere religionẽ videretur, siue quòd mitiorẽ Deum se habiturum putaret, si rem mitigasset, ac non penitus sustulisset. Patuit igitur Ioui, Apollini, Saturno homines fuisse aliquãdo pro victimis immolatos, quod etiam fiebat in honorem Iunonis Carthagini. Dianæ verò, quæ nauigationem Græcorum ad Troiam impediebat, eosque Aulide retinebat, quid exposcebatur? an non necesse fuit Agamemnoni antè quàm à littore solueret, Iphigeniã illi mactare? aut nónne iussi sunt id ex oraculo facere? rem autem ita breuiter attigit Virg. lib. 2. Æneid.

Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus, ísque adytis hæc tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,
Cùm primùm Iliacas Danai venistis ad oras.

& Luc. lib. 1. meritò inquit:

Religio peperit scelerosa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triuiæ virginis aram

Iphianas-

Iphianassæo turparent sanguine fœdè.

Euripides enim luculẽtissimam tragœdiã composuit, de ipsa Iphigenia in Aulide, in qua omnẽ hanc sacrificii crudelitatem declarat. Neque tamen prætermittẽda duxerim hoc in loco, quæ de Iphigenia fabulantur, ad excusandã illorũ Deorum crudelitatem ac feritatem. Scripsit Phanodemus historicus Iphigeniæ misericordia cõmotam Dianam illã in vrsam vertisse: at verò Nicander in iuuẽcam, alij in ceruã, alij in anum edẽtulã. Quare cùm minimè cognita fuisset, in Scythiã profugit ad Dianæ templũ, ibique in omnes Græcos hostilem animũ exercẽs, illos eidẽ supplicii generi addixit, cui ipsa antè quàm fugeret, addicta fuerat. Hesiodus verò in eo libro quẽ scripsit de claris mulieribus, Iphigeniã neque cæsam fuisse, neque in belluam mutatã tradidit, sed à Diana Hecatẽ factã fuisse. In Sardo præterea insula, quę nõ procul distat ab Herculis columnis, senes qui ad septuagesimũ ætatis annum accessissent, à suis filiis ridẽtibus in Saturni honorem lignis cædi solebant, deinde è pręcipiti loco deiiciebãtur: vnde ductum est prouerbium risus Sardonici, sicuti scripsit Timæus historic⁹ in rebus Deliacis Neque tamẽ solis Diis, sed hominibus etiã, & manib⁹ mortuorũ homines cędebantur. Memorię proditum est in Taurica regione præterea, cui Thoas iis temporibus imperabat, eam fuisse sacrorum legem, vt quicunque eò delati maris tempestate fuissent, vel quicunque denique aduenissent, ii mactarentur pro victimis Dianæ Tauricæ; quod licet ex Iphigenia in Tauris Euripidis cognoscere: qui etiam impuram esse illam religionem inquit his versibus:

Τὰ τῆς θεοῦ δὲ μέμφομαι σοφίσματα,
Ἥ τις βροτῶν μὲν ἥντις ἅψηται φόνου,
Ἢ καὶ λοχείας, ἢ νεκροῦ θίγῃ χροῖν,
Βωμῶν ἀπείργει μυσαρὸν ὡς ἡγούμενον.
Αὐτὴ δὲ θυσίαις ἥδεται βροτοκτόνοις.
Dea probandam non puto sententiam:
Quę siquis impetiuerit quem, vel thorum
Concusserit mœchus, vel attingat manu
Cadauer, arcet à suis altaribus.
At ipsa cæso gaudet in sacris viro.

Scriptum tamẽ reliquit Herodotus in Melpomene nõ Dianæ, sed Iphigeniæ Agamemnonis filiæ naufragos in Tauris

qui eò appulissent, aut quicunque è Græcis capti fuissent, immolari solitos. Immolabātur Marti præterea homines apud Scythas, vt idem testatur hoc ritu: ὅσους ἂν τῶν πολεμίων ζωγρήσωσιν, ἀπὸ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν ἄνδρα ἕνα θύουσι τρόπῳ τῷ αὐτῷ ᾧ καὶ τὰ πρόβατα· ἀλλ' ἑτέρωθι ἐπὰν λάβωσιν ἐγχείρισον σφάττουσι κατὰ τῶν κεφαλέων, ἀποσφάζουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐς ἄγγος. *Quoscunque ex hostibus vivos ceperint singulos è centum hominibus deligunt, quos non eodem modo quo pecudes mactant, sed longè diuersè, vbi enim vinumin capita effuderint, homines in quaeddam vas iugulant sanguinem eorum colligentes.* Nam cùm Martem præcipua religione colerent, id in Martis honorem faciebant. An verò humanior fuisse existimādus est Neptunus: is enim Idomeneo in patriam è bello Troiano redeunti eā immisit tempestatem, vt coactus sit promittere se Neptuno sacrificaturum quod primū ex animalibus sibi exeūti è naui obuium fuisset: mox cùm filius primus occurrisset, eū sacrificare necesse fuit Lunæ quoque in Albania, quæ regio non procul distat à mari Caspio, homo immolari solebat, cùm maximè omnium Deorum Luna ibi coleretur: nam multi è seruis numine affiati ibi diuinabant, quorum qui plurimum numine correptus esset, solus per syluam errans sacra cathena comprehensus à sacerdotibus vinciebatur, sumptuoséque & opiparè per annum nutriebatur, deinde cum aliis hostiis ad Deæ sacrificia mactandus ducebatur: vt ait Str. lib. 11. Neque Lacedæmonij quidem, qui vitæ seueritate ac prudentia cæteros homines antecellere studebant, hanc superstitionem effugere potuerunt: nam, vt scribit Paus. in Laconicis, Orthiæ siue Lygodesmæ Deæ nuncupatæ, quæ esse Dianę statua putabatur è Tauris eò ab Oreste & Iphigenia deportata, homines sorte destinatos immolabant: quem postea ritum Lycurgus ad puberes transtulit: atque iidem Pherecydem sapientem mactarunt, & pellem ob quoddam oraculi responsum asseruarunt regibus vt ait Plut. in Pelopida, cum à cædibus res incœpta esset, quā commiserunt Astrabacus & Alopecus Irbi filij vbi reperto Deæ simulacro mente capti sunt, atque inter sacra ipsius Deæ responsum mox est ab oraculo illam aram humano sanguine aspergi oportere: atque cùm priùs mactādi sorte ducerentur, deuentum est tantùm ad plagas, vt ita sanguine nihilominus imbueretur. Præerat sacris sacerdos fœmina

quę tandiu paruam & leuem Deæ statuam sustentabat, dum pueri cæderentur: at verò si illi quibus datum erat negotiū cædēdi, misericordia ducti ob formam aut claritatem epheborum parciùs aut lenius hoc facerent, ita fieri graue signū dicebatur, vt sacerdos illud non posset sustinere, vt ait Silenus Chius in fabulosis historiis. Huic eidem Deę cognomento Triclariæ virgo & puer mactabantur apud Achæos, vt est in Achaicis Paus. Quid opus est Leucadum ritū cōmemorare? illi enim quotannis auertēdæ Deorum & Apollinis præcipuè iræ impurum aliquem hominem deligebāt, quem mactare consueuerunt: sed postea mutatus fuit ritus, cum è specula deiectum multis pennis & auibus alligatis seruandum curarent, ita tamen vt extra patriam postea incolumis deportaretur, vt ait Str. libro 10. nam Semnonum, Druidarum, Lycæarúmque & Pergæarum victimarum consuetudinem silentio præteribo, & aliarum nationum, qui homines Diis immolare solebant. Hoc vnum dicam, cum tanta Deorum crudelitate, támque impia religione, nullam omninò probitatē esse potuisse. Quid enim feritatis ac sceleris ab horum Deorum impurissimis aris abfuisse putandum est? neque verò in singulos homines tantùm aliquando sæuierūt, sed in vniuersos exercitus. Nā cùm Brennus Gallorum imperator insignem cladē accepisset à Græcis, cum quibus acie dimicauerat, mox per noctem Panos furore cum reliquiis exercitus agitatus est, atque Gallicæ acies inter se ita dimicauerūt, vt penitus fuerint deletæ. Cùm igitur homicidiorum omnísque crudelitatis autores Deos haberent antiqui, non est mirum, si pro cædibus, & adulteriis, & rebus huiusmodi impuris vota concipiebant. Nam cùm crudeles essent illi Dij, tum auaritia maximo vitiorum omnium præcipuè laborabant: quare facilè muneribus ad omnem improbitatem, omniáque peccata hominib. dimittenda adduci posse censebantur. Ideirco præclarè dictum est ab Euripide in Medea:

Πείθει δ' ἄνθρωπον καὶ θεὸς λόγος.
Fama est Deos parere donis cœlites.

& id ab Ouid. lib. 2. de arte:

Munera (crede mihi) placant hominésque Deósque,
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Sed quid opus est pluribus? Iupiter ipse cùm esset vrbem

Troianam Græcis diripiendam concessurus, non crudelitatem quidem aut insolentiam victorum, neque Troianorum vel iustitiam, vel probitatem tanti facit, quanti sacrificiorũ iacturam, quæ sæpius à Priamo & à reliquis Troianis capiebat, cùm ita inquiat in primo Iliad.

Αἴ γὰρ ὑπ' ἠελίῳ τε καὶ ἠερι ναιετάουσι
Ναιετάουσι πόληες ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Τάων μοι μάλιστα θεὰ κῆρι πέσκετο Ἴλιος ἱρὴ,
Καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς ἐϋμελίω Πριάμοιο.
Οὐ γὰρ μοι ποτε βωμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης,
Λοιβῆς τε, κνίσσης τε· τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμέτερον.

Quæ sunt sub cœlo, & splendentis lumine solis
Oppida culta viris mortalibus, omnibus vna.
Troia fuit dilecta magis mihi gratior vna,
Et Priamus, Priamique domus, regnúmque nec ara
Nidore aut libis caruit, quæ munera Diuûm.

Quî enim fieri potest vt iustus & bonus sit is Deus, qui bonam, piam aliquam ciuitatem esse fateatur, & tamen illam euertendam concedat nulla satis honesta sui cõsilij reddita ratione? Sic etiam Neptunus Æneã ab Achille liberaturus nullã protulit Æneæ probitatem, sed verebatur ne muneribus & sacrificiis in posterum careret, vt est in lib. 7. Iliad.

Κεχαρισμέναι δ' αἰεὶ
Δῶρα θεοῖσι δίδωσι, τοὶ ἔχουσιν ὑπερτεροι ἔμμεν.

gratissima semper
Dona Deis offert, qui cœli regna frequentant.

Non est igitur mirum si sæpius est ad parricidia accersitus Iupiter, cùm ita esset auarus, vt pro acceptis muneribus ad omnia scelera conniueret: quare iurè propè optimo Diis omnib. crudelior appellatur à Philætio in lib. Φ. Odyss.

Ζεῦ πάτερ, οὔτις σεῖο θεῶν ἀλιώτερος ἄλλος.
Οὐκ ἐλεαίρεις ἄνδρας.

Iupiter haud quisquam Diuum mortalibus est te
Sæuior, atque ferus magis: haud miserere virorum.

Iure igitur Pallas eum & insanum & malum vocat in lib. Θ. Iliadis in his:

Ἀλλὰ πατὴρ ἡμὸς φρεσὶ μαινομένῃσιν ἀγαθῇσι,
Σχέτλιος, αἰεὶ ἀλιτρὸς ἐμῶν μενεάων ἀπερεύσι,

Sed pater ipse meus vesana mente, malaque est,
Infelix, atque iniustus, mea numina vertens.

Atque Achilles lib. vltimo Iliad. omnium malorũ, omniũque calamitatum autorem Iouem esse demonstrauit his versibus:

Οὐ γὰρ τις ῥῃδίη πέλεται χρυσορρόῃ γόοιο.
Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δύστοισι βροτοῖσι,
Ζώειν ἀχνυμένοισιν, αὐτοὶ δὲ τ' ἀκηδέες εἰσί.
Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται οἰκί' Διὸς οὐδῷ
Δώρων οἷα δίδωσι κακῶν, ἑτέρῳ δὲ ἑάων.
ὯΙ μὲν κεκραμμένα δώῃ Ζεὺς τερπικέραυνος,
Ἄλλοτε μὲν τε κακῷ ὅγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ.

Nil prosunt lacrymæ, nec tristia pellere possunt:
Fata Dei statuere viris mortalibus ista,
Vt viuant tristes, ipsi mala nulla verentes.
Dolia bina iacent Iouis in penetralibus altis
Muneribus repleta, bona hic sunt, id que malorum
Plenum est. Ista viris miscens dat Iupiter ipse,
Nunc mala multa haurit, nunc & bona plurima cepit.

Non solùm in his malorum autorem Iouem putauit Homerus, sed etiam inconsideratum & temerarium, qui non consilio & ratione, sed vt sors obtulerit, bona cuique dispenset: sic igitur Euripides etiam in Hecuba illum malorum autorem facit:

Οὐδ' ὤλεσέν με Ζεὺς, τρέφει δ' ὅπως ὁρῶ
Κακῶν κακ' ἄλγη μείζον' ἢ πάλαι' ἐγώ.

Nec Iupiter me perdidit, seruauit vt
Peiora multo cernerem infelix ego.

Sed Venus nõ solùm Iouẽ, verùm Deos omnes inclemẽtes vocat apud Virg. lib. 2. Æneid. quia Troiam propter inuidiã & ob accepta à Græcis munera euerterint: sic enim inquit:

Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacænæ,
Culpatúsve Paris, verùm inclementia Diuum
Has euertit opes, sternítque à culmine Troiam.

Idem Iupiter Iunonis illecebris ductus auctor fuit violãdi fœderis quod percussũ fuerat inter Græcos & Troianos, vt est in lib. 4. Iliad. cùm Palladẽ iusserit in aciem Troianorũ descendere, eósque impellere ad fœdus violandum.

Ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε,
Αὐτὰρ Ἀθηναίῃ ἔπτερα πτερόεντα προηύδα.
Ἔρχεο μάλ' ἐς στρατὸν ἐλθὲ μετὰ Τρῶας καὶ Ἀχαιούς
Πεῖρον θ' ὥστε Τρῶες ὑπερκύδαντας Ἀχαιούς

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ἄρχωσι πρότεροι ὑπερόρκια δηλήσασθαι.
Annuit his dictis hominum pater, atque Deorum,
Palladáque arcessens ad sese hæc inde profatur:
Protinus in Troum & Græcorum castra recede.
Experiare volo Troiani, primi vt Achiuos
Marte petant, primi percussáque fœdera rumpant.

Atque cùm leuissimi hominis & impuri sit dicere mendaciũ, neque hoc quidem vitio caruit Iupiter, qui ita fuit mẽdax ab Hyrtacide vocatus, vt est in lib. μ. Iliad.

Ζεῦ πάτερ, ἦ ῥά νυ καὶ σὺ φιλοψευδὴς ἐτέτυξο
Πάγχυ μάλα:
Iupiter, an mendax pater es: nec tam vlla loquenti
Danda fides?

Cùm fuisset Apollo etiam autor crudelitatis creditus, sæpius fuit ad cædes inuocatus, mortalésque ad cædes faciendas sæpius adiuuit, vti testantur illa carmina Virg. lib. 6.

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Æacidæ. & lib. 9.
Dextra mihi Deus, & telum quod mißile libro,
Nunc adsint.

& Hom. lib. ζ. Iliadis:

Νῦν δ' αὖτ' ἐμὲ φιλὲ Ἀθήνη,
Δὸς δέ τε μ' ἄνδρα ἑλεῖν, καὶ ἐς ὁρμὴν ἔγχεος ἐλθεῖν.
Rursus amica mihi concedito Pallas.
Cædere dáque virum, ac forti concurrere telo.

Enimuero multò sunt etiam crudeliores Polynicis preces apud Euripidem in Phœnissis, cùm ita inquiat:

Ὦ πότνι Ἥρα, σὸς γὰρ εἰμ', ἐπεὶ γάμοις
Ἔζευξ' Ἀδράστου παῖδα, καὶ ναιωχθόνα,
Δὸς μοι κτανεῖν ἀδελφὸν, ἀντήρη δ' ἐμὴν
Καθαιματῶσαι δεξιὰν νικηφόρον.
Iuno verenda sum tuus: nam nuptiis
Iunxi ego Adrasti filiam, terram incolo,
Concede fratrem occidere, & victoria.
Dextram cruentam ferre fratris sanguine.

Et quod peius est, non deterretur vel cognita turpitudine petitionis ab illis tam impuris precibus, cùm inquit:

Αἴσχιστον αἰτῶ τέφανον, ὁμογενῆ κτανεῖν.
Occidere affinem peto, hæc turpißima est

Corona.

Aduocabantur ad furta etiam Dij antiquorum, qui latronibus & insidiatoribus fauere putabantur, cùm essent pleni omnis impuritatis. Quare ita scripsit Horatius in epistolis.

Iane pater clare cùm dixit Apollo,
Labra mouet metuens audiri pulchra Lauerna
Da mihi fallere, da iustum, sanctúmque videri.
Noctem peccatis, & fraudibus obtice noctem.

Multi denique ad cędes, ad flagitia complura ad latrocinia, ad adulteria ab his Diis se adiuuari crediderunt & non dubitarunt vt adiuuarentur precari: quippe cùm intelligerent vel innocentissimos homines per Deos grauissima supplicia subiisse, cùm vel vnus Hippolytus in mentem veniret. Enimuero, quia nihil diuturnum est, quod ad extremam improbitatem venerit: multò fuit tolerabilior, quàm hos pro Diis colere, illa Cyclopis sententia, quæ homines ad voluptates, vitæque suauitates percipiendas hortatur: quæ vniuersam illam religionem euertit, ita enim inquit apud Euripidem in Cyclope:

Ἡ γὴ δ' ἀνάγκη κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ,
Τίκτουσα ποίαν τἀμὰ πηαίνει βοτὰ,
Ἃ ἐγὼ ὕτινι θύω, πλὴν ἐμοὶ, θεοῖσι δ' οὔ,
Καὶ τῇ μεγίστῃ γαστρὶ τῇ δεδαιμόνων.
Ὡς τοῦ πιεῖν γε καὶ φαγεῖν τοὐφ' ἡμέραν,
Ζεὺς οὗτος ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσι,
Λυπεῖν δὲ μηδὲν αὐτόν.
Necesse terræ sit volenti, siue non,
Herbas creare, pinguis vt sit grex meus,
Nulli Deorum, sed mihi quem nutrio,
Et huic Deorum maximo ventri: viris
Vt solus est hic Iupiter prudentibus,
Bibendi edendi vt lex diebus singulis,
Viuendi & vsque suauiter.

Hoc autem consilium est non hominis, sed filij Neptuni, & Iouis ipsius ne potis, cui vanum fuisse illum Deorum cultũ facilè credi potest, at cõtrà fieri non potest, vt ille suauiter viuat, nulláque tristitia afficiatur, qui totus feratur ad voluptates, nulla habita ratione innocẽtię, cùm illa sola omnẽ vitæ suauitatem largiri possit. Sed quid opus pluribus? tãta fuit horum Deorum crudelitas, vt Læsionem, quam Aten

Universidad de Deusto Biblioteca

vocarunt, Iouis ipsius filiam esse tradiderit, Homerus lib. 7. Iliad. quamuis Dei sola proprium sit beneficentia:

Πρέσβα Διὸς θυγάτηρ. Ἄτη, ἣ πάντας ἀᾶται.
Arte prisca Iouis proles, quæ læserit omnes
Mortales.

Patet, ex iis quæ hactenus dicta sunt, vt arbitror, quod talia fuerunt hominum vota, qualia Deorum sacrificia, & quales Dij ipsi credebantur, à quib. viuendi rationem acceperant, & quòd omnibus vitiis credebantur Dij illi fuisse contaminati, & quòd nulla vel religio vel ciuitas, quæ ad summum malitiæ peruenerit, diuturna esse potest, nunc cõsideremus quales Dij inter se fuerunt.

Quales Dij inter inter se fuerunt. CAP. XIX.

NEQVE mirum est sanè Deos tam sæuos erga homines extitisse, atque omnia discordiæ, crudelitatis, & perfidiæ semina in homines à Diis ipsis manasse, cùm tãta fuerit iam inde ab initio inter hos Deos contentio, quantã neque cœlum, neque terra capere potuit. Quod si sceleratũ est illum armis persequi, à quo aliquod magnum beneficiũ acceperis, profectò sceleratissimus fuit Saturnus, qui illum insecutus est, à quo huius lucis vsuram acceperat. Verùm non solùm insecutus est, sed etiam captiuo virilia membra amputauit, vt testatur Ouid. in Ibim:

Saturnus vt illas
Subsecuit partes, vnde creatus erat.

Hoc paternum exemplum cùm sibi ante oculos ad imitandum Iupiter proposuisset, Saturnũ patrem & ipse cum armis insecutus est, & in Italiam confugere cõpulit: à quo, cùm apud Ianum regem in Italia latuisset, quædã pars Italiæ Latium fuit appellatum, vt est apud Virg. lib. 8.

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis,
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legésque dedit, Latiúmqve vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Iam verò quãta fuit Saturni feritas, qui suos filios vorabat? an potest is esse tolerabilis in alios, qui tã fuit ferus in suos filios? an potest aurea ætas, hoc est iustitiæ, humanitatis,

pudicitię, ęquitatis plena administratio sub hoc rege fuisse, qui tam impius in parentes & in filios suos extitisset? Sed neque Iupiter quidem omnes contentiones patre de regno deiecto sustulit: neque regnum quietum possidere potuit, cùm Gigantes, quasi paternæ iniurię vltores, in illũ conspirarint, cúmque penè de regno deiecerint. Enimuero cùm hæc quoque certamina absoluisset, victoriámque fuisset consecutus, non tamen regnum quietũ possedit, sed omnes propè Dij in illum aliquãdo insurrexerunt, atque ab affinibus penè fuit in vincula cõiectus, vt est apud Hom. li. 1. Il.

Ὅτ' ἔφησθα κελαινεφεῖ Κρονίωνι
Οἴη ἐν ἀθανάτοισιν ἀεικέα λοιγὸν ἀμῦναι,
Ὁππότε μιν ξυνδῆσαι ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι,
Ἥρη τ', ἠὲ Ποσειδάων, καὶ παλλὰς Ἀθήνη.
Dixeris vt superos inter depellere pestem
Te potuisse Ioui Saturni sanguine creto:
Cælicolæ voluere Iouèm vt vincire tonantem,
Neptunus, Iunóque, & Pallas.

Præclarum sanè regnum, ac verè dignum, vt eius rex beat⁹ appelletur, in quo neque coniux, neque soror, neque filia, nec frater fuit amicus. Neque tamen inter se solùm inimicitias hi Dij exercuerunt perpetuas, verùm etiam tantùm autoritatis ac virium hominibus alius in alium tradiderũt, vt sæpius ab hominibus fuerint vulnerati: sicut Iuno ab Hercule sagitta, vt ait Hom. lib. 4. Iliad.

Τλῆ δ' Ἥρη ὅτε μιν κρατερὸς πάϊς Ἀμφιτρύωνος
Δεξιτερὸν κατὰ μαζὸν ὀϊστῷ τριγλώχινι βεβλήκει.
Perpessa est Iuno cùm filius Amphitryonis
Percussit dextram mammam, petiítque sagitta.

Vulneratus fuit etiam Pluto ab eodem, vt est in his;

Τλῆ δ' ἀΐδης ἐν τοῖσι πελώριος ὠκὺν ὀϊστὸν,
Εὖτε μιν οὐτὸς ἀνὴρ υἱὸς Διὸς αἰγιόχοιο
Ἐν πύλῳ ἐννεκύεσσι βαλὼν ὀδύνῃσιν ἔδωκεν.
Passus & est Pluto horrendus cùm dira sagitta
Intulit huic vulnus nati Iouis huius: & ille
Inter defunctos duros tulit inde dolores.

Quin etiam Mars ipse belligerãtium Deus, mortaliũ arma effugere non potuit, vt est apud eundem Hom. in his:

Τῇ ῥά μιν οὖτα τυχὼν, διὰ δὲ χρόα καλὸν ἔδαψεν.
Ἐκ δὲ δόρυ σπάσεν αὖτις, ὁ δ' ἔβραχε χάλκεος Ἄρης.

Huic pul hrámque eutem Lacerat, ferróque cecidit,
Extrahit hinc hastam, Mars alta voce boauit.

Idem postea ab Oto & Ephialte fuit in vincula coniectus. Fuit Venus etiam vulnerata à Diomede. Atque longũ esset sanè commemorare quot incommoda Dij passi fuerint ab hominibus: facilè igitur adducor, vt durissima illorum hominum ingenia fuisse credam, quibus erat religionis & Deorum metus in animis imprimendus, cùm virorum bonorum exemplis, & sapientum oratione eò adduci non possent: sed essent vel sceleratorũ, quos ipsi admirabantur, auctoritate, vel implicitis fabularũ figmẽtis ad Deorum cultũ adducendi. Nam hæc omnia tradita sunt ab antiquis nulla alia de causa, nisi vt homines ad probitatem instituerent, & res naturæ aperirent obscuras, vt suis locis explicabimus.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ LIBER SECVNDVS.

De vno rerum omnium principio & autore Deo.

EXPLICATA sunt ànobis superiùs nõnulla quæ ad antiquorum Deorum naturam cognoscendam pertinebant: & quales illi erga homines, & quales inter se fuerint patefecimus, & quòd nullus denique fuit illorũ sempiternus, nisi cùm eorum nominibus pro rerum naturalium formis antiqui sapientes vterẽtur. Nũc autem consequens est vt demõstremus vnũ fuisse rerũ omniũ principium, vnúmque autorem, per quẽ omnia procreata fuerint, & in lucem edita, cùm nullus ex iis Deus fuerit, vt dictũ est: neque plures Dij simul esse possint. Sed hoc quoad fieri poterit quàm breuissimè explicemus, quoniã hæc vna disputatio, vel magnũ volumen posset implere, si quæcunque necessaria sunt, inuestigemus. Nam cùm rerum multarum sub eadem forma positarũ numerus imbecillitatem arguat singularum, quia procreatione filiorum indigeant, & morti sint obnoxiæ, frustra in tanta Deorũ multitudine colẽda laborabimus, quia & illi nos aliquãdo deficiẽt, & sem-

per noua vota diis iunioribus erunt concipienda. At quid aliud sexus significat quàm interitum? quod enim oritur, & intereat aliquando necesse est: quia omnia quę oriuntur, constant ex quibusdam principiis, in quæ denique soluuntur. Si omnes Dij sint mares, aut fœminę, & ad procreandũ apti, nihilque producant, multò magis sequetur absurdum: frustra enim potest is qui nunquã vim suam exercet. Quare vbi sit sexus, ibi procreare necesse est, atque ibidem Dei natura sempiterni esse non potest. Erit igitur necessariò vnus Deus, qui neque genitus erit, neque generabit ex se alium, cuius substãtia ab ipso dissideat. Nã veri pij; theologi Deum generare Filiũ tradunt, sed eiusdem substantiæ: & idẽ immortalis existens, cùm ex nullis principiis cõstet, nullũ sortitus est tẽporis principiũ. Rursus cùm sit principij expers, potentia existet infinita, quoniam finitorũ corporũ, rerúmque omnium finitarũ finita est pro corporis ratione potentia & virtus: quare omnipotens fuit meritò ab antiquis appellatus, & cùm nullus ante Deum visus sit, cũ primus is extiterit, dictus est Protogonus siue primogenitus ac φανὴς, vt est apud Orpheũ in Hymnis. Erit is igitur rerum omnium quæ sunt autor necessariò existimandus. Enimuerò cùm magna fuerit inter sapientes de naturalium corporũ materia disceptatio, quòdalij vnũ, alij plura rerũ naturalium principia generationi subiicerent, nemo tamen adeò fuit inops consilij, qui plures Deos opifices introduxerit. Nã & Thales Milesius vnus è septẽ sapiẽtibus, aquã rerum omniũ principiũ ratus, mentẽ inquit cuncta ex illa formasse, & Anaxagoras Clazomenius cùm è similibus inter se particulis corpora naturalia cõsistere credidisset, inutilẽ earum præsentiã est arbitratus nisi opifex ad eas inter se cõponendas accessisset, quem diuinã mentem appellauit, cuius hoc celeberrimum carmen circumfertur:

Νοῦς θεὸς διακοσμῶν τε πάντων αὖτος.
Mens autor vna est omnium quæ cernimus.

Pythagoras Samius principia rerum omnium numeros ratus, cùm monadem ac binarium introduceret, materiam scilicet & opificem, Deũ in medium protulit, quem per monadẽ significauit. Empedocles Agrigentinus post elementa quatuor, quæ tanquã generationis materiã introduxit, quòd videret ea esse per se segnia & inutilia, amicitiam

opificem & conciliatricem, dissidium corruptionis causam putauit. Socrates & Plato post materiam & ideam, quæ vt formæ exemplar intelligitur, Deum addiderunt generationis autorem. Zeno Citieus cùm formam nusquam sine materia posse consistere crederet, solam materiam & Deum cuncta efficere dixit, quòd ex iis forma oriretur cùm ad opus accederent. Anaximander qui infinitum, Anaximenes qui aerem, Heraclitus qui ignem, Epicurus qui corpora solida, non creata, sempiterna, mente percepta, quas atomos vocat. Aristoteles qui materiam & formam, principia putarunt esse omium, cùm nihil de opifice dixerint, aut simulantes de Deo quidpiam dixerunt, nullúmque crediderunt esse, aut eum res humanas non curare putarunt. Quî enim potest quod nusquam est existenti accedere sponte sua, & à nemine accersitum? aut id quod neque rationem in se habet, neque cognitonis initium, quomodo potest rem tã præclaram ad se accersire, & vt ad se veniat impetrare? An fieri potest vllo tempore poculum vel si sit argentum, nisi artifex ad poculi formam illud perducat? Numquam profectò forma sua sponte accedet ad argentum, neque argentum illam non audientẽ omnino vllo tempore aduocabit: quæ res vt in iis quæ sunt artis, ita in naturæ actionibus continet: nihil enim fieri potest, quod non fiat diuina prouidentia. Quare mihi valde ridiculi videntur illi qui omnia fortunæ attribuunt, mundúmque ipsum ex minimis corporibus assiduè celeritérque fortuito & termerario motu agitatis multis in vnum conglomeratis coagmẽtatum fuisse censuerũt. Qualis Epicuri & Democriti fuit opinio. Nam tametsi de Deo nescio quid balbutiebant, tamen in idem propè cum Diagora Milesio & Theodoro Cyrenensi, Eumeròque Tegeate reciderũt. Patet igitur neque sine opifice Deo quidquam fieri posse, nec Deos esse plures; sed vnum, & eundẽ sempiternum, & cuius infinita sit potentia, & eum esse rerũ omnium autorem, qui neque mas est, neque fœmina. At nũ Iupiter is ab antiquis appellatus, an alius fuerit Iupiter, nunc perquiramus.

De Ioue. Cap. I.

AGe verò Iupiter is, quem patrem hominum, ac Deorum regem appellarunt antiqui, quid diuinitatis habuerit,

aut quam originem, nunc inuestigemus. Sed quoniam non vnus, at plures Ioues fuerunt idcirco varia loca in quibus natus sit, variæque educationes, & variæ res gestæ Iouis à variis scriptoribus referuntur. Nam Iupiter, qui Saturni filius fuit, ad quem omnia propè aliorum facinora referuntur, modò in Creta, modò Thebis, modò in Arcadia, modò apud Messenios natus esse dicitur; cùm nullo pacto fieri possit vt hæc inter se tam diuersa consentiant. Nam tametsi multas educationes propter varios rerum euentus vni facilè quis accommodauerit, tamẽ vt idem multis in locis natus sit, fieri omnino nõ potest. Quòd autem multæ ac variæ fuerint nationes, quę apud se natũ Iouem gloriarentur, testatur Pausanias in Messeniacis, vbi longũ & difficile fore inquit populos enumerare, qui Iouem apud se educatum affirmarunt. Verùm cùm Ioues plures extiterint, tum omnes Reges Ioues appellabãtur antiquitùs, vt ait Isacius his verbis, Δίας οἱ παλαιοὶ πάντας ἐκάλουν τοὺς βασιλέας: *Ioues Reges omnes vocarũt antiqui.* & Zetzes in varia historia; τοὺς βασιλέας δ' ἀνέκαθεν Δίας ἐκάλουν πάντες: *Reges autem olim Ioues vocarunt omnes.* Ea causa factum illud est, quòd Iupiter is qui primus ita fuit nominatus, præclara in mortales beneficia, & in Athenienses præcipuè, contulit. Nam rudes adhuc populos legibus à se constitutis parere persuasit; certa matrimonia instituit: ferino more viuentes ad cultum Deorum erexit, omnia diuina prouidentia gubernari demõstrauit: arásque, & sacerdotes, & ceremonias illis instituit: qui cùm Arcas esset, & obscuro loco natus, pro animi virtutibus ignobilitatem corporis occultãtes homines benificiis affecti Æthe-ris illum & Diei filium esse tradiderunt. Quod ego nihil aliud significare voluisse crediderim, quàm veritatis & sapientiæ. Vt igitur Cæsares omnes Romanorum Imperatores ad primi Cæsaris auspicium vocati fuerunt, ita Ioues Reges omnes ad Iouis Arcadis auspicium dicti sunt ab antiquis. Cùm verò omnia posteà & Arcadis & cæterorum eius nominis facinora vni Saturni filio Ioui tertio attributa sint à poetis, reliquis omissis, qui ortus & educatio ipsius extiterit, perquiramus. Scriptũ reliquit Pausanias in Messeniacis, fontem fuisse in Ithomes iugo, cui nomen Clepsydræ, in quo ab Ithome & Neda nymphis nutricibus Iupiter, à Curetibus ob metum, Saturno surreptus, lotus fue-

rit: atque cùm Iouis incunabula Messenii sibi vindicent, tũ à furto Curetum fonti nomẽ datum, & à nutricibus fluuio & mõti asserunt, sacraque solennia Ithomata iu honorem ipsius Iouis apud se ostendere ad rem confirmandam solebãt. Cùm hæc scripsisset in rebus Messeniorum Pausanias, mox in Arcadicis apud suos fontes fluuiũ illum inquit qui Gortynam prꝛterlabitur, Lusium appellari, quod in eo Iupiter recèns natus lotus fuisse credatur. Hęc loca nõ parum inter se distabãt, cùm Messene ciuitas esset nobilis Pelopõnesi, non parũ distans ab Arcadia, quæ à dextra Patras vrbẽ respiciebat & ipsam non ignobilẽ, à frõte sinun Naupactiũ, at Arcadia propè esset in altera parte insulæ mari finitima. Mox idem Pausanias in Bœoticis, Saturno creptũ Iouẽ in Bœotia scribit, & supra Chæronæ mœnia prꝛeruptam esse montis crepidinẽ, qui mons vocatus est Petrachus, vbi pro Ioue oblatũ esse saxum Saturno à Rhea memorãt: qui locus etia non parũ distat ab Arcadia, & à Messene non etiam parum. Neque credibile est nuper nati Iouis sanguinẽ, & reliqua immunda excrementa quibus nascentes infantes operiũtur, in tam longinquis fontibus lota fuisse, qui si his nõ erat, vt cæteri cùm nascuntur, inquinatus, quid opus erat omnino vel in Lusio flumine lauari? Sũt qui, Thebis Bœotiæ natum esse Iouem autument, quod in his sensit Lycophron, apud quem Cassandra loquitur de Hectore, illa significans quæ erant illi euentura: vt est in his:

Σὺ δ' ὦ ξύαμε πλεῖστον ἐξ ἐμῆς φρενὸς
Στερχθεὶς, μελάθρων ἔρμα καὶ πάτρας ὅλης,
Οὐκ εἰς κενὸν κρηπῖδα φοινίξῃς φόνῳ
Ταύρων, ἀναξπ τῆδ' Ὀφίωνος θρόνων,
Πλείστας ἀπαρχὰς θυμιδίου σορᾶς κόμης.
Ἀλλ' ἄξεταί σε πρὸς γενέθλιον πλάκα.
Frater mihi dilecte mente plurimum,
Tutela sola qui domus & patriæ es,
Cruore taurino inquinabis crepidam,
Regi Ophionis sedium cum plurimas
Mactabis hostias, is inde dux erit
Petas vt eius ipse patrium solum.

Fama est enim quòd cùm fames & annonæ penuria cœli vitio Græciam occupasset, responsum datum fuit cessaturam eam calamitatem, si Hectoris ossa in Ophryno loco Troiæ

iacentia in eam Græcam ciuitatem comportarentur, quæ Iouis esset patria, & ad Troiam non militasset. Hanc vrbem perquirẽtes solas Thebas Bœotię immunes fuisse ab ea militia inuenerunt. Atque id patrium solum Iouis dictum est, quòd is ibi natus esse a nonnullis credatur, vt testatur illud epigramma, quod adulans Thebanis dicit ibi esse Beatorũ insulas, quamuis Thebæ non fuerint omnino insula:

Αἵδ' εἰσὶ μακάρων νῆσοι, τόθι περ τὸν ἄριστον
Ζῆνα Θεῶν βασιλῆα Ῥέη τέκε· πῶδ' ἐνὶ χώρῳ.
Insulæ ibi fortunatæ sunt, regem vbi Diuum
Alma Iouem peperit Rhea, qui nunc fulmina torquet.

Alii in Creta Iouem natum & educatum fuisse dixerunt, vt testatur Lucianus in sacrificiis hoc pacto; οἱ δ' αὖ Κρῆτες, οὐ γενέσθαι παρ' αὐτοῖς, οὐδὲ ταφῆναι μόνον τὸν Δία λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ ταφον αὐτῷ δεικνύουσι: *Rursus autem Cretẽses non solùm natum esse apud se Iouem memorant, & sepultum verum etiam sepulchrum illius ostendunt.* Illud etiam confirmauit Virg. lib. 4. Georgicorum, vt patet ex eo carmine:

Dictæo cœli regem pauere sub antro.

Est enim Dicte mõs Cretę, vt ait Ptolomæus. Aiunt in Creta Ioui dato nutriendo cecidisse vmbilicum apud fluuium Tritonẽ, cui locus consecratus dictus est Omphalus, & propinqua planities Omphalium, cùm Græci omphalon vmbilicum appellent. Hunc in antro Dictæi montis habitasse testatur Apollonius Rhodius ita libr. 1. Argonaut.

Ὄφρα Ζεὺς ἐπὶ καὶ τῷ γε, ἔπι φρεσὶ παῖπα εἰδώς,
Δικταῖον ναίεσκεν ὑπὸ σπέος.
Donec erat paruus, donec puerilia sensit
Iupiter, incoluit Dictæi montis in antro.

Eũdem Idæum appellauit Callimachus in hymno in Iouẽ, quòd in Ida sit natus & educatus.

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν ἄντροις Φασὶ γενέσθαι,
Ζεῦ σὲ δ' ἐν Ἀρκαδίῃ.
Iupiter Idæis aiunt te in montibus ortum,
Iupiter Arcadicis.

Est enim Ida mõs Cretæ, vt ait Dion. in libel. de situ orbis:

Κρήτη πιμήεσσα Διὸς μεγάλοιο τέθηνε.
Πολλή τε λιπαρή τε καὶ εὐβοτος, ἧς ὑπὸ Ἴδη,
Ἰδὴ χαλικόμβροισιν ὑπὸ δρυσὶ πληθομένη.
Creta Iouis magni nutrix veneranda, feraxque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et frugum & pecoris, nemorosa huic imminet Ida,
Ida frequens piceis & quercubus optima mater.

Sic Virgilius lib. 3. Æneidos:

Creta Iouis magni medio iacet insula ponto,
Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ.

Qui igitur Cretensem Ioué crediderunt, ab eo monte Idęũ appellarunt, vt illud:

Idæumque Iouem, Phrygiamque ex ordine matrem.

At qui in Arcadia Olympiũ, quia Lycæus dictus est Olympus, vt ait Pausanias in Arcadicis, cuius vertex Sacrum Iugum vacatum est, quòd ibi Iouem vulgo credunt fuisse educatum. Cùm tantam igitur de Iouis patria contentionem videret Callimachus, ita cecinit in Hymnis:

Πῶς καὶ νιν Δικταῖον ἀείσομεν, ἢ Λυκαῖον:
Ἐν δοιῇ μάλα θυμὸς, ἐπεὶ γένος ἀμφήριστον.
Dictæum ne Iouem cantabimus, an ne Lycæum?
Sum dubius genus est quando certamine plenum.

Hunc igitur, quem hominum patrem & Deorum vocarunt, cùm recéns natus esset, quia oraculũ cepisset Saturnus, fore vt è regno à filio pelleretur, vel quòd ita conuenisset cum Titanibus, vt filios omnes è se natos occideret, statim conatus est inhumaniter de medio tollere: sed eum Rhea, quã etiam Opim dixerunt, vt memoriæ prodiderunt quidam, primùm ipsa per aliquot dies clàm educauit, sed cùm diu se illum occultare non posse arbitraretur, Corybantibus, qui vocati sunt Curetes, & Dactyli Idæi, clàm in Cretam transmittendum concessit: qui simultatis sacrificiis inter cymbalorum tympanorùmque strepitum infantis vagitum occultarunt. Opis verò, quia Saturnus filios omnes de medio tollere conaretur, pro Ioue dicitur saxum fasciis inuolutum illi obtulisse: quod ille continuò deglutiuit, vt scripsit in Arcadicis Pausanias. Illud autem contigit paulo supra Chæronæ mœnia, vt idem ait in Bœoticis. Atqui cùm tantopere de Iouis patria dissentiãt inter se antiqui scriptores, non minor est nutricum numerus & controuersia quàm de locis in quibus sit educatus. Nam alii ab apibus educatum putarunt, vt ait Virg. lib. 4. Georg.

Nunc agè naturas apibus quas Iupiter ipse
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiáque æra secutæ

Dictæo

Dictæo cœli Regem pauere sub antro.

Fama est ad eius beneficij memoriã quòd Iupiter apum colorẽ mutauit in aureũ, cùm prius essent ferrugineo. Aratus in Phænomenis Ioué à capra nutritum fuisse asserit in his:

Αἶξ ἱερὴ, τὴν μὲν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν.
Sacra Ioui capra est, quòd præbuit vbera paruo.

Quòd affirmauit etiã Lucianus in sacrificiis. Illa cum apud Olenum Bœotiæ ciuitatem, vbi post Ægarum euersionem, conditum fuit Ægium, nutrita fuisset, Olenia dicta fuit, vt ait, idem Aratus in eo carmine:

Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.
Oleniam Iouis altricem dixere capellam.

Quam rem ita expressit Ouid. in secundo Fastorum:

Oleniæ surget sidus pluuiale Capellæ,
Quæ fuit in cunis officiosa Iouis.

Superiùs etiã de Neda & Ithome nutricib. Iouis mentionem fecimus, quas commemorauit Pausanias in Messeniacis. Apollonius Rhodius de Adrestæa Iouis nutrice meminit lib. 3. Argonaut.

Καὶ κέν τοι ὀπάσαιμι Διὸς περικαλλὲς ἄθυρμα,
Κεῖνο τό οἱ ποίησε φίλη τροφὸς Ἀδρήστεια
Ἄντρῳ ἐν Ἰδαίῳ ἔτι νήπια κουρίζοντι.
Perpulchrum tibi ludicrum istud munero, nutrix
Adrastea Ioui parto quod præbuit antè,
Idæo latuit cùm paruus conditus antro.

Habuit enim præter supradictas Adrasteam & Idã nutrices Melissei filias ac sorores Curetũ, á quibus sit educatus: cùm Lactantius in libro de falsa Religione ab Amalthea & Melissa filiabus Melissei Cretensiũ Regis caprino lacte & melle nutritũ scribat. Apollodorus Atheniensis grammaticus libro primo Bybliothecæ ab Adrastea & Ida nutritum quidem scribit, sed lacte Amaltheæ. Cicero in secũdo de Diuinatione scriptum reliquit, castissimè quodam in loco cultũ fuisse Iouem, qui vnà cum Iunone in gremio Fortunæ sedens mammã apprehẽderet, at Pausanias in Arcadicis nymphas quasdã nutrices Iouis nominare solitos Arcades inquit: Thisoã, Nedã, Hagnò: quarum prima in Parthasiorũ finibus nomẽ dedit vrbi, secũda flumini, tertia fonti in Lycæo monte Arcadiæ, quæ mirum etiam donum à Ioue consecuta dicitur. Nam cum solum laboraret siccitate, re diui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

na ritè peracta, mactatísque hostiis Lyceì Iouis sacerdos cũ precatione ad aquam conuersus ramum è quercu in summam aquam deiiciebat, inde halitus ex fonte nebulæ similis tollebatur, atque obducto cœlo conuocatis nubibus Arcadum fines vberrimis & optatis imbribus perfundebãtur. Has in vrsas mutatas fuisse scribitur in commentariis in Apollonium Rhodium, sed qua de causa, non inueni: ita enim scribitur ibi: ταύτη εἰν τῇ χέρρονήσῳ ὄρος κυρίως οὕτω λεγόμενον, ἐπὶ δὲ φασὶ τὰς τροφὰς τοῦ Διὸς ἐκεῖ διατριβούσας εἰς ἄρκτους μεταβληθῆναι. *Huic igitur Cherroneso mons adiacet qui proprio nomine Vrsus appellatur, quoniam Iouis nutrices aiunt ibi degentes in vrsas fuisse mutatas.* Non defuerunt qui à columbis & aquila illum educatum fuisse arbitrati sint, vti testatur Mæro in his:

Ζεὺς δ' ἄρ ἐνὶ Κρήτῃ τρέφετο μέγας, ὄφρ' ἄρα τίς νιν
Ἥβῃ μακρὸν ἄγοι, ὁ δ' ἀέξετο πᾶσι μελέεσσι.
Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τρέφον ἄντρῳ,
Ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων.
Νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς αἰὲν ἀφύσσων
Γαμφηλῇ φορέεσκε μετ' Διὶ μητιόεντι.
Τὸν καὶ νικήσας πατέρα Κρόνον εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀθανάτῳ ποίησε καὶ ἠερίῳ ἐγκατένασσεν.
Ὡς δ' αὖτως τρήρωσι πλάζην ὤπασε πῆμα,
Αἳ δή νιν θήεσς καὶ χείματος ἄγγελοι εἰσίν.
Iupiter in Creta nutritur inumque Deorum
Nouerat haud vllus: crescunt cum corpore membra.
Hunc in spelunca sacra pauere columbæ,
Fluctibus oceani ambrosiámque tulere volantes.
Astat Aquila huic nectar de petra dulce quod hausit
Mox rostro sublime volans aff rre solebat.
Hanc patrì altitonans mox rigno victor adempto
Esse immortalem voluit, cœlóque locauit.
Nec nullo timidas decorauit honore columbas
Agrestes, gens hæc hyemis sit nuntia & æstus.

Sunt autẽ illæ quæ Liuiæ vocabantur, agrestes scilicet columbæ, à quibus Iupiter fuit educatus, atque ad tanti beneficij memoriam fuit aquila inter sydera collocata. Vtebatur Iupiter cùm paruus esset eorundem Curetum tutela & familiaritate, quorum studio fuerat à Saturni voracitate protectus, vt testatur Apollonius lib. 2.

Ὁ δὲ Κρηταῖον ὑπ' ἄντρον
Ζεὺς ἔτι Κυρήτεσσι μετετρέφετ' Ἰδαίοισι.
Inter Curetas Cretæo Iupiter antro
Idæos etiam tum nutriebatur.

& Lucret. lib. secundo.

Dictæos referunt Curetas, qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum starent, pernice choreâ
Armati in numerum pulsarent æribus æra.

Atque vt summatim rem colligamus, incertum adhuc est, & omni contentione plenum, vbi natus sit Iupiter, aut vbi, & à quibus educatus: neque quispiam eorum qui Deorum ortus & naturas inuestigarunt, quidpiam certi de loco aut educatione tradidit. Hic cùm primùm natus fuit, ab Opi matre, vt dictum est, Curetibus alendus in Cretam transmittitur: vt Eusebio placuit in Temporibus, etiam Creti, qui tunc imperabat in Creta, commendatur, & in Gnoso regia ciuitate educatur. Alij in Cretâ natum esse volunt, at non alibi natum eò transmissum: alij in Arcadia natum & educatum putarunt: alij Messenæ, alij alibi, quorum omnium longũ esset opiniones recensere. Mox aiunt, cùm occultandi vagitus gratia cymbala & tympana & alia tinniẽtia instrumenta pulsarentur, apes ad tinnitum aduolasse, & illum educasse: alij dicunt à nymphis alendum fuisse datũ, alij capræ, alij vrsarum vbera suxisse: atque tot de Iouis incunabulis memorantur. Atqui Cicero libro tertio de Natura Deorum principio tres inquit fuisse Ioues, ab iis numeratos qui Theologi nominabantur, quorum primus & secundus in Arcadia nati sunt: primus patre Æthere, secũdus Cœlo. At tertius Cretensis Saturnũ patrẽ habuit. Mox cùm ex primo Proserpinam & Liberum natos asseruisset, paulo pòst Dioscuros primos ex antiquissimo Ioue Athenarũ Rege & ex Proserpina natos scribit: quare adductꝰ sũ vt aliũ fuisse Iouem etiã prẽter hos crediderim. Neque mirari conuenit si tam varij ortus & educationes fuerunt de tertio Ioue traditę, cum cæterorũ omnium & ortus, & educationes, & res gestæ postea fuerint ad eundem à variis scriptoribus poëtísque præcipuè delatæ, vt diximus. Sic nos, quæ cæterorum communia sunt, poëtarum secuti opi-

nionc̃s,huic vni cõcedentes,ea quo pacto inſtituimus, perſequemur. Iam verò cùm adoleuiſſet Iupiter,& capra mortua eſſet, eius pellem ad perpetuam memoriã ad ſuum ſcutum accommodauit,& ob acceptum lactis beneficium inter aſtra Capræ ſignum retulit, ſcutũque Ægis à Græcis ſcriptoribus vocata eſt,cùm αἴξ capram ſignificet, de quo meminit Virg.

Arcades ipſum
Credunt ſe vidiſſe Iouem,cùm ſæpe nigrantem
Ægida concteret dextra,nimbosque cieret.

Atque Iupiter ipſe dictus eſt Ægiochus, habens ægida ſcilicet,vt ait Homerus in lib. Iliad. ε.

Κλῦθί μευ αἰγιόχοιο Διὸς τέκος Ἀτριτώνη
Audi me Iouis Ægiochi Tritonia nata.

Hic Iupiter duos habuit fratres,præter ſorores,Neptunum & Plutonem, quĩ & ipſi per dolũ fuerunt Saturni crudelitati ſubtracti. Fama eſt enim quòd cùm Titan maior natũ Saturni frater cuperet imperare,Veſta & Opi & Cerere precantibus ceſſit fratri de Regno:cum quo ita pactus eſt, ne vllum ex maribus filiis educaret, ſi quem habiturus eſſet, ſed omnes necaret,ne Regẽ procrearet ſibi ſucceſſorem,vt ſaltem poſt ipſum ad ſe regnum peruenirent. Saturnus igitur ea cauſa quicunque ex ſe naſcerentur,vorabat,vt ſignificauit Lycophron in his:

Τλῶ πρὸ δ' ἄναστον ἐμβαλῶσα παρπάγῳ,
Ὠδῖνας ἐξέλυσε λαθραίας γονῆς,
Τὰς παιδοβρώτης ἐκφυγὼν ἐμνήστις,
Θοίνας ἀσέπτους. ὧδ' ὕπαιθεν βορᾷ
Νηδὺν τὸν ἀντίποινον ἐκλάβας πάτρος,
Ἐγχυκὸ λλοις παραγάνοις ἐλημμύον,
Τύμβος γεγὼς κέντατρος ὠμόφρων ἀτορ.
Regina prima pulſa ad ima tartari eſt,
Mox ipſa partus à dolore ſoluitur
Clàm,quòd videre coniugis conuiuia
Neſanda nollet,inuolutum faſciis
Saxum ille deglutiuit:haud ſit pinguior,
Crudis ſepulchrum quòd ſit ipſe filiis.

Quòd autem id fieret per inramentum,patet ex illis Sibyllinis verſibus, in quibus declaratur Titanes parturienti Rheæ ſemper aſſiſtere ſolitos: quod iuramentum datum

fuit Saturno antequam ſuſciperet imperium:

Ὄφρα δ' αὖτε Κρόνῳ μεγάλως πιστὸν ἐπῆκε,
Μὴ τρέφῃ ἄρσενα, καὶ παίδων γένος, ὡς βασιλεύσῃ
Αὐτὸς, ὅπως γῆράς τε Κρόνῳ καὶ μοῖρα πέληται.
Ὅππότε κεν δὲ Ῥέη πίκτει, θεὸν πλεὸν ἐπάγλως
Τιτῆνες, ᾧ τέκνα δίεπτων ἄρρενα πάντα.
Conceptis verbis Titan iurare coegit
Saturnum,de ſe natum ne nutriat vllum:
Quò poſſint regnare ſenis poſt fata nepotes.
Cùm paritura foret Rhea,tum Titania pubes
Aſſedit marium lacerans crudeliter artus.

Mox cùm ſenſiſſet Titan clàm Saturni filios cõtra iuſiurãdum,legesque capti imperij,educari,ipſe vnà cũ Titanibus filiis ira exarſit,atque Saturnum & Opim comprehenſos in vincula & in cuſtodias coniiciũt. Hæc vbi per nuncios accepiſſet Iupiter,collecta magna militum Cretẽſium,externorumque ibi exulantium manu,ad liberãdos parentes è vinculis quàm citiſſimè traiecit, Titanibusque primo impetu debellatis patrẽ in regnum reſtituit,vt ait Lactantius in libro de falſa religione. Sed huic antequam in bellum exiret ſacrificãti in Naxo auguriũ futuræ victoriæ aquila dedit: quare illam ſibi ſacram auem in poſterum eſſe voluit, & in reliquis expeditionibus aquilæ effigiẽ pro ſignis militaribus habuit. Hic idẽ Iupiter cùm ad Cercopas,genus hominum fallax ac planè doloſum,aduentaſſet in inſulam Inarimẽ,ſiue ad Arimos populos,illos ad ſtipẽdia inuitauit,cùm patrem è regno eſſet eiecturus. Illi acceptis ſtipendiis data fide ac iuramento obſtricti, mox retentis ſtipendiis Iouem ſubſannabant,cùm pluribus fraudibus in omnes vterentur: Iupiter periuriis iudignatus hos in ſimias cõuertit,inſulasque Phitecuſas appellauit, vt ait Callimachus in inſulis. Verùm poſt eam victoriã cùm Saturnus reſpõſi oraculi meminiſſet, vt ſibi à filio caueret: futurum enim vt ab eo è regno pelleretur,Ioui inſidias parare clàm cæpit: quibus patefactis per vnum è familiaribus, rurſus Iupiter expeditionẽ ſuſcepit, collectaque priorũ militũ manu patrem de regno deiecit,laneoque vinculo ligauit, & in tartarum deiecit,vt ait Agathonymus in Perſide cùm regnãdi cupiditate iam arderet,& ſuperiores res feliciter geſtæ ad id faciendũ facilè inuitarent. Nulla ſunt enim vel naturæ vel amicitiæ

Universidad de Deusto Biblioteca

vel beneficentiæ satis firma vincula, vbi maiestatis & imperandi furiosum desiderium inuaserit: illa omnia si quidẽ facillimè conculcantur & prosternuntur. Cùm patrem igitur captiuum fecisset, Iupiter primum dicitur virilia mẽbra illi falce eadem amputasse, qua ille Cœlo patri amputarat, quæ postea iacta fuit in insulam Phæaciam non procul à Corcyra: quod etiam significauit Lycophron in Cassandra in his:

Νῆσον δ' εἰς Κρόνῳ στυγουμένην
Ἄρπην περάσας.
Saturno vt inde venerit in insulam,
Drepanum inuisam.

Nam Corcyram insulam, vbi Saturnum secuit Iupiter ab eo tempore nominarunt Drepanum, vt ait Isacius. Ex eius virilibus membris amputatis, & in mare deiectis, & è spuma maris, dicitur nata esse Venus, quæ in concha marina in Ciprum nauigauit. Fabulati sunt antiqui post fugatũ per arma Iouis è regno Saturnum, Apollinem victoriam Iouis carminibus ad cytharam cecinisse purpurea toga decorum & coronatum lauro, mirificéq; Deos omnes qui accubuerant in conuiuio delectauisse, vnde sumpserunt originem epinicia: quod innuit in 2. libro elegiarũ Tibullus in his;

Sed nitidus, pulchérque veni, nunc indue vestem
Purpuream, longas nunc bene nectè comas,
Qualem te memorant Saturno rege fugato
Victoris laudes tunc cecinisse Iouis.

Saturno igitur paulo pòst è vinculis fugiente, & ad Ianum Latij Regem in Italiam profecto, Iupiter ipse regnum occupauit quod ita innuit Virg. lib. 8.

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.

Ferunt Iouẽ Vestæ proposuisse, per quam adeptus erat imperium vt quod mallet eligeret: at hanc priùs virginitatem poposcisse, deinde primitias omnium que Diis offerentur ab hominibus. Enimuero placidissima omnia, & ab omni insidiarum genere libera sub Saturni administratione, atq; adeò ætas aurea fuisse dicitur, cùm Ioue regnum obtinente omnes difficultates humanum genus inuaserint: nam

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum,

Fas erat: in medio quærebant, ipsáque tellus
Omnia liberiùs nullo poscente ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædarique lupos iussit, pontúmque moueri.

Quod equidem nihil aliud significare crediderim, nisi latronibus & sceleratis hominibus concessam fuisse licentiã multa iniqua faciendi, quibus sociis & adiutoribus in occupando regno paterno vsus fuerat: cùm bellorum licentia multos huiusmodi homines alere consueuerit, sicut pax legibus omnes obedientes facit. Quid enim aliud est aurea ætas, quàm communis omnium libertas in ciuitate bene legibus instituta: cùm feræ cum domesticis animalibus, cum canibus lepores scilicet, agni cum lupis, & cętera huiusmodi impune versantur? nam pacis tempore viri boni inter sicarios & impuros latrones legũ patrocinio sunt tuti, nisi iudices ipsi propter auaritiam fiant latrones, aut propter desidiam viros bonos vexari æquo animo patiantur. Id significare voluisse antiquos testatur Tibul. lib. 1.

Nunc Ioue sub domino cædes & vulnera semper:
Nunc mare, nunc lethi mille repentè viæ.

Neque tamẽ Iupiter, qui regno per vim potitus fuerat, insidiatoribus caruit: exemplum enim dederat posteris quo pacto regna per vim sint occupanda. Ægæon igitur Iouis exemplo inuitatus vnà cum cæteris Gigantibus illum è Regno depellere conatus est: cui centum manus erant, capita quinquaginta, & magnitudine corporis reliquos omnes mortales antecellebat, ignémque ex ore eructabat, vt testatur Virg. lib. x.

AEgæon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenásque manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribúsque arsisse: Iouis cùm fulmina contra
Tot paribus stroperet clypeis, tot stringeret enses.

Quem idcirco sub Ætnam montem fuisse à Ioue fulmine detrusum fabulantur, qui quoties latus moueret, Ætna flãmas ingẽtes eructaret, vt ait Callimachus in lauacrũ Deli;

Ὡς δ' ὁπότ' αἰτναίου ὄρεος πυρὶ τυφομένοιο
Σείονται μυχὰ πάντα, κατεδαίοιο γίγαντος
Εἰς ἑτέρην βριαρῆος ἐπωμίδα κινομένοιο,
Θερμαῦσαί τε βρέμουσιν ὑφ' Ἡφαίστοιο πυράγρης,
Ἔργα θ' ὁμοῦ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Monte sub AEtnæo veluti cùm conditus olim
Perpetuis flammis vsto vult vertere fessum
Ipse Gigas Briareus latus, interiora mouentur,
Fornacésque fremunt Vulcani, is forcipe massam
Vertit, opúsque simul.

Quamuis omnes hi venti sunt, & ventorũ natura fabulosè ita explicata, vt suo loco dicetur. Paucis tamen antè diebus idem Briareus Ioui aduersus Palladem & Iunonẽ, & Neptunum, & reliquos Deos, qui in Iouis Tyrannidem coniurarant, fuerat auxilio, vt testatur Homer. in 1. lib. Iliad.

Οππότε μιν ξυνδῆσαι ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι,
Ἥρη τ', ἠδὲ Ποσειδάων, καὶ παλλὰς Ἀθήνη.
Ἀλλὰ σὺ τόνγ' ἐλθοῦσα θεὰ ὑπελύσαο δεσμῶν,
Ὦ χ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν ὄλυμποι,
Ὃν Βριάρεων καλέουσι Θεοί.
Cùm vincire Dei reliqui voluere tonantem,
Et Iuno & Pallas Neptunúsque, inde tu ad illum
In cœlum Briareum, superi sic nomine dicunt,
Centimanum arcessens soluisti fortia membra.

Hũc ideo vnà cũ Gyge & Cotto Iouis custodes ac satellites Hesiodus nominauit in Theogonia in his:

Ἔνθα Γύγης Κόττος τε, καὶ ὁ Βριάρεως μεγάθυμος
Ναίουσιν, φύλακες πιστοὶ Διὸς αἰγιόχοιο.
Hic Cottusq; Gygésque colunt, simul & Briareus:
Custodes Iouis æterni, quæ pectora fida.

Hic igitur Iupiter subactis nationibus Orientis, pluribúsque viribus se semper adiungentibus, vt mos est in prosperis successibus, Reges nonnullos regionum instituit: quare dictum est in Hymnis Homericis:

Ἐκ γὰρ τοι Μουσέων καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος
Ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθονὶ καὶ κιθαρισταί.
Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες.
Cantorum Musis, & Phœbo munera Curæ,
Qui tractant plectro citharas aut pollice cordas:
Ab Ioue sunt Reges.

Mox ad cæteras nationes cum maxima accessione viriũ penetrans vniuersum propè terrarũ orbem perdomuit & subiugauit. Tum Regibus illis qui ab ipso fuerunt instituti, & parendi sibi, & subditis nationibus imperãdi leges tradidit. Nã dictus est Iupiter primus Cretensibus æquitatis leges &

iniurias ostendisse, qui eos reuocauit à violentia, persuasitque vt iudicio & subselliis, nullóque animorũ motu exagitatis iudicibus res cõmitterent diiudicandas: deinde prædones, cùm peragrauit orbẽ terræ puniuit, æquitatẽ & iustitiã vbique introducens. Inde dictus est Gigantes interemisse, quorum dux erat Typhon, qui aduersus Deos vel iustitiam insurgerent in Pallene Macedoniæ & in Phlegræis campis Italiæ, qui deinde dicti sunt Cumæi. Idem ad iustitiã viris bonis honores & magistratus & præmia & præfecturas tribuit: quare vt principi sempiterno imperio digno diuinos honores illi tribuerunt cæteros principes ad imitationem inuitantes. Quare scitè scriptum est ab Homero in 1. Ilia.

Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικάσπολοι, οἵτε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται.
In manibus gestant dicentes iura Pelasgi
Qui leges hausere Iouis.

Nam cùm Saturni tempore ante Iouem homines carnibus humanis vescerentur, Iupiter vetuit ne quis eo cibo vteretur, & ab humanis carnibus ad glandes conuertit: quæ arbor, vt ab eo primùm monstrata, consecrata illi creditur. Post orbem subiugatum cùm duo fratres illi ab insidiis patris superessent, quos ita recensuit Homerus lib. 15. Iliad.

Τρεῖς γὰρ τ' ἐκ Κρόνου εἰμὲν ἀδελφεοὶ, οὓς τέκε Ῥείη.
Ζεὺς, καὶ ἐγὼ τρίτατος δ' Ἀΐδης ἐνέροισιν ἀνάσσων.
Tres Rhea Saturno fratres nos edidit: vnus
Iupiter, alter ego, & defunctis qui imperat vmbris.

Inter hos vniuersus terrarum orbis ductis sortibus communi consensu, cùm communibus etiam armis subiugassent, diuisus fuit: atque mare Neptuno, inferorum imperium Plutoni, cœlum Ioui obtigisse dicitur, vt est apud Homerum, in his carminibus.

Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς.
Ἤτοι ἐγὼ ἔλαχον πολιὴν ἅλα ναιέμεν αἰεὶ
Παλλομένων. Ἀΐδης δ' ἔλαχεν ζόφον ἠερόεντα.
Ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν, ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι.
Omnia sunt partes in tres diuisa, et honorem
Quisque suum cepit, mihi parent æquoris vndæ:
At tristis Pluto defunctis imperat vmbris:
Mox æther, cœlúmque Ioui conceditur altum.

Atque cùm istud factũ fuerit in Cria, vt quidã tradiderũt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

locus vocatus est Clatos ἀπὸ τοῦ κεκληρῶσθαι à sortiendo scilicet. Hæc fabulosè de Ioue dicta sunt primùm à poëtis, qui vt potentiorum gratiam aucuparentur, nihil sibi non mentiri licere arbitrati sunt. Non est illud credendum, quòd cœlum, ac mare, & inferorum locos ita diuiserint, sed magis rationi conuenit id quod scribitur à Lactantio in libro de falsa religione his verbis: Ergo illud verũ est, quòd orbem terræ ita partiti sunt, vt orientis regio Ioui cederet, Plutoni pars occidentis obtingeret, at Neptuno maritima omnia cùm insulis obuenerunt Sic cùm orientis regio, vnde lux mortalibus exoritur, superior sit, occidentis inferior dicitur inferorum imperium habuisse Pluto, at cœli Iupiter: qui cùm ambitiosus esset supra modum, gloriámque & existimationem plurimam sibi apud homines comparare vellet, effecit vt magna cum reuerentia coleretur. Quare illi Pudorem assessorem addidit Sophocles in OEdipode in Colono:

Ἀλλ' ἐστὶ γὰρ καὶ Ζηνὶ σύνθακος θρόνων
Αἰδὼς ἐπ' ἔργοις πᾶσι.
In omnibus rebus Ioui sed assidet
Pudor, thronósque seruat.

Et quoniam nulla esse potest vera in malos homines reuerentia, ac vix simulata quidem in eadem tragœdia Æquitatem quoque illi assidere facit idem poëta:

Εἴπερ ἐστὶν ἡ παλαίφατος
Δίκη συνέδρος Ζηνός.
Vetusta si Ioui assidet modò Æquitas.

Fama est quòd Metim Oceani filiam vxorẽ duxit Iupiter, vt scriptum reliquit Atheniẽsis Apollodorus lib. 1. Bybliothecę. Illa, vt aiunt, pharmacum postea bibendum Saturno præbuit, quo ille priùs lapidem, deinde voratos filios euomuit, quod tamen factum fuit antequam filio Saturnus insidias pararet, aut de regno pelleretur. Quibus auxiliaribus postea vsus est aduersus Saturnũ & Titanes. Mox cùm decimo eius belli anno Tellus victoriã Ioui vaticinata esset, si in tartarum deiectos sibi socios assumeret, is Cãpe custode cæsa illos è vinculis liberauit, atque ita iis adiuuãtibus victoria dicitur fuisse potitus. Neque minùs ridiculum, ac monstro simile est illud, quod dicitur, quòd Iupiter Metim vxorem, quam primam duxit, vt ait Hesiodus;

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον θέτο Μῆτιν:
Vxorem primam Metim sibi Iupiter addit:

Grauidam factam deglutiuit, vt scripsit Ioannes Diaconus his verbis: ἔγκυον ταύτην ποιησάμενος, κατα πίνει αὐτὴν, ἵνα μὴ ἄλλος τις τῶν θεῶν ἀποκυηθείη παρ' αὐτῆς ἀναιδὴς καὶ ἀτάσθαλος: *quam cùm grauidam fecisset, deglutiuit, ne quis alius Deorum nasceretur ex ea impudens at fatuus.* Ex eo cibo mox ipse Iupiter pro vxore grauidus factus Palladem armatam è capite peperit Quod quidem monstrũ tantopere contra naturæ consuetudinem fictum, nescio quo pacto primùm æquis animis perferri potuit, neque fuerit cũ maximo omniũ risu explosum: quippe cùm mẽdacia & res supra credulitatem fictæ, soleant etiam veris & probabilibus plerumque fidẽ detrahere. Postea Themin duxit, vt quidam tradiderunt, ac tertiam, quam cepit in regione Gnosia apud fluuium Therenum. Vxorem postea duxit Iunonem, quam semper tenuit, neque vt primam deglutiuit. Huius filiæ dicuntur fuisse Preces, sicut ait Orpheus in Argonaut.

Οὐ γὰρ ἄτιμοι
Ἱκεσίου Ζηνὸς κοῦραι Λιταί.
non sine honore
Conuenit esse Preces Iouis alto è semine natas.

Hoc autem fictum est, quia Reges & potentiores homines magna semper rogantium aliquid frequentia circumsistit. Enim vero ita ab ipsa natura comparatum est vt animus hominum, sicuti sunt res omnes humanæ, nunquam in eodem statu consistere possit: qui nisi honorificis studiis teneatur ad omnia vitiorum genera maximè fit propensus, quod etiã præstantioribus maximè conuenire necesse est. Nam sicuti fertilissimus optimarum frugum ager, si cultura hominum & semina vtilia desint, eximiam spinarum, & vrticarum, & inutilium herbarum copiã alit: neque nihil omnino potest producere: sic animum nostrum, vbi cessauit honesta virtutum exercitatio, tanto maiora vitia & scelera aggrediuntur, quanto maioribus virtutibus antea poterat exornari. Iupiter igitur qui terrarum orbe per imperatorias virtutes potitus fuerat, post insignes populorum victorias totus in libidines & in conuiuia vertitur: neque vlla fuit formosa mulier, quam quidem viderit, à qua abstinuerit, vt testatur Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Οὕνεκεν οὐκ ἔτλης εὐνῇ Διὸς ἱεμένοιο
Λέξασθαι. κείνῳ γὰρ ἀεὶ τά δε ἔργα μέμηλεν.
Ἠὲ σὺν ἀθανάταις ἠὲ θνητῇσιν ἰαύειν.
Aspernata Iouis quòd lectum sis cupientis.
Semper enim curæ est illi sibi iungere Diuas,
Fœmineósve cupit complexus, munera amoris.

Neque sorori suę sanè pepercit, cuius concubitum cùm palàm petere non auderet, se in cuculum vertit (natura enim videbatur illum ab eo illegitimo desiderio deterrere) & in Corinthiorum agrum ad collem qui ea de causa Coccyx vocatus fuit, aduolauit. Nam illius nutu, vt fertur, maxima cœli tempestas exorta est, quare Iuno in collem Thronacē tunc dictum conscendit: tum cuculus ille tremens super genibus eius considit, cuius illa miserta, ob frigoris enim iniuriam tremere existimabat, sub vestibus texit: qui post ea Iupiter factus illā vitiauit, vt aiunt nonnulli; allij dicūt nō priùs sororē compressisse, quàm promiserit matri se vxorē illam ducturum, quod & postea fecit, vt testatur Pausanias in Corinthiacis. At verò quàm gloriosa sint illa trophæa, quę ipse ambitiosè commemorauit apud Homer. lib. ξ. Ilia. videamus. Neque omnia tamen Græca carmina hîc scribēda putaui, cùm omnibus sint in promptu, sed sententiam Latinis carminibus expressi, sic enim illa incipiunt;

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς.
Ἥρη, κεῖσε μὲν ἐστὶ καὶ ὕστερον ὁρμηθῆναι.
Iupiter altitonans, sic est huic inde locutus:
Hùc iterum rediisse licet Iuno. Ipsi at amore
Iungamur, Dea nulla vnquam vel fœmina mouit
Corda mihi tantum, quantum nunc vris amore:
Non cùm Pirithoum peperit Ixionis vxor,
Non Danaæ peperit quæ mox mihi Persea clarum,
Non Europa, tulit præstantem quæ Rhadamanthum,
Et Minoa: nec aut Semele, aut Alcmena ferocem
Altera cùm genuit Alciden, altera Bacchum:
Nec me flaua Ceres, nec me Latona, nec ipsa
Mouisti tantum quantum nunc vris amore.

Hic idem Deus cùm Ledam Tyndari regis filiam vitiare conaretur, dicitur in cygnū esse conuersus, atque cùm aquilā se insequi fecisset, dicitur prę timore deterritus, vt simulabat, cōfugisse ad Ledā, vt illius misertę ope protegeretur,

atque ita illam decepisse. Ex quo concubitu Leda duo oua peperit quippe quæ cū aue concubuisset: è quorū altero gemini pulli nati sunt Pollux & Helena, ex altero gemini itē Castor & Clytemnestra: ad cuius pręclarę rei memoriā dicitur cygn⁹ inter astra esse collocat⁹, qui iuxta Cephei dextrā manum conuoluitur, vt ait Aratus Solēsis in Phenomenis;

Ἤτοι γὰρ καὶ Ζηνὶ παρατρέχει αἴολος ὄρνις.
Cum Ioue formosa est cùm cœlo voluitur ales.

Et paulò post. Αὐτὰρ ὅγ' εὐ διόωντι ποτὴν ὄρνιθι ἐοικὼς,
Οὔριος εἰς ἑτέρην φέρεται κατὰ δεξιὰ χειρὸς Κηφῆος.
Hæc ales volucris similis tranquilla volanti
Dextra petit Cephei.

Quod etiam planiùs explicauit Euripides in Helena his carminibus:

Ἐστὶ δὲ δὴ
Λόγος τις, ὡς Ζεὺς μητέρ' ἔπτατ' εἰς ἐμὴν
Λήδαν, κύκνου μορφώματ' ὄρνιθος λαβών.
Ὃς δόλιον εὐνὴν ἐξέπραξ' ὑπ' αἰετοῦ
Δίωγμα φεύγων, εἰσαφὴς οὗτος λόγος.
Quòd Iupiter volauit ad matrem meam
Ledam, oloris alitis forma obsitus.
Fugaq; ficta quòd volucris nuntia
Iouis sit insecuta, mox compressit hanc.

Sed quid opus pluribus? Lucianus iure optimo sanè in dialogo de Mercurio & Sole Iouem exagitat, vt adulteriorum autorem, cùm antè illum Saturni tēpore magna esset temperantiæ & pudicitiæ dignitas & existimatio, vt significauit Iuuenalis in Satyra sexta ita scribens;

Credo pudicitiam Saturno rege moratum
In terris, visámq; diu, cùm frigida paruas
Præberet spelunca domos, ignémque, larémque.

Nam cum diuitiis & omnium commodorum facultate desidia, & remissio animi, & libido nasci cōsueuit. Quare scitè dictum est ab eo Oratore: πλοῦτος γὰρ κακίας μᾶλλον ἢ καλοκἀγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν: *diuitiæ scilicet improbitatis potiùs quàm quàm probitatis sunt ministræ.* Idcirco elegans illud in Iouem dictum fuit eius poetæ, qui ita nonnulla Iouis adulteria connumerauit;

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς, δι' ἔρωτα
Λήδης, Εὐρώπης, Ἀτιόπης, Δανάης.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fit taurus, cygnus, Satyrúsque, aurúmq;, ob amorem.
Europæ, Lædes, Antiopæ, Danaes.

Suscepit filios Iupiter ex Europa, à qua dicta est pars tertia mundi; Minoem ac Rhadamanthum, Arcadem è Callisto, Pelasgum è Niobe, Sarpedonem & Argum ex Laodamia, Herculem ex Alcmena vxore Amphitryonis, Taygetum è Taygete, à quo mons dictus fuit, & Saonem à quo Sauona, quamuis eum Mercurio quidam tribuunt, Amphionem & Zetum ex Antiope, Castorem & Helenam &, Pollucem & Clytemnestram è Leda, Perseum è Danae, Deucalionem ex Iodama, Britomartim è Carme Eubuli filia Megarũ ex vna Sithinidum nympharum, Æthlium patrem Endymionis è Protogenia; & Epaphus eius filius fuit ex Ioue, Memphis Ægyptiæ conditor, qui coniugem habuit Libyam, à qua regio Africæ dicta est. Æginam quoque in insulam desertam è regione agri Epidaurij portauit Asopi filiam, quæ insula cùm priùs OEnope vocaretur, postea dicta est Ægina & habitata, vt ait Callimachus de conditis insulis. Et Arcesilaus & Carbius è Torrebia, & Colaxes ex Ora, & Cyrnus è Cyrno, de cuius nomine dicta est insula cùm antea Therapne diceretur, & Dardanus ex Electra, qui profugus à patria in locis Hellesponto proximis Dardanum vrbem cõdidit, vniuersámque regionem Dardaniã appellauit, vt ait Archelaus in libro 12. de fluminibus. Et Palici fratres è Thalia, quæ se grauidam è Ioue cognouisset, verita Iunonis indignationem optauit sub terram occultari. At partus tẽpore terra reclusa cùm Thalia tandiu latuisset, duo ueri non procul à Catanis eruperunt, ex quo locus factus est summæ venerationis apud incolas, vt scripsit Heraclitus Sicyonius in secundo de lapidibus. Et Hiarbas è Garamãtide, & Phileus & Pilumnus, qui primus vsum pinsendi frumeti adinuenit, & Preces, & Titias, & Proserpina, & alij complures Iouis filij nati esse dicũtur ex variis adulteriis, quos omnes numerare longum sanè esset opus. Quã enim in formam non mutatus fuit Iupiter, vt optatis amoribus potiretur? aut quis formosioris mulieris maritus domo securus discedere poterat? quàm multas dolo vitiauit? quàm multas stuprauit? quàm multas extra patriam asportauit? quid? num fuit is innumerabilium propè fœminarum complexibus contentus? nonne Ganymedem pulcherrimum suę

ætatis adolescentem in deliciis habuisse creditus est? tot impuris sceleribus Iouis vita dicebatur fuisse contaminata, quem tamen Deum appellare plerósque non puduit; at hic tamen & optimus & maximus, vt ait Cicero in secundo de natura Deorum, & in oratione pro Domo sua, dictus fuit: quo nihil minus meruit. Tanta igitur fuit ambitione, quanta nemo per omnes ætates inuentus est, aut inuenietur; quare alij ipsius iussu, alij vt eius gratiam aucuparẽtur, templa & altaria Ioui instituerunt, & sacerdotes, & proprios ceremoniarum ritus Neque id mirabile debet videri, cùm multis etiam Romanis Imperatoribus per tot simulatarum religionum annos aræ erectæ fuerint post mortem, & sacerdotes instituti, & publicæ ceremoniæ, & per illorũ nomen iurare, & multa alia ad diuinitatem spectantia. Huius ambitionis præclarum habeo testimonium Attæ cædem, qui cùm Phrygius pastor esset, & inter pascendum matris Deorum laudes cantaret, & ab illa mirificè amaretur idcirco diceretur, id Iupiter ægrè ferens palam quidem occidere ob matris reuerentiam deuitauit, at aprum per dolum illi dictus est in fabulis immisisse, à quo Attes fuit dilaniatus, vt ait Nicandri interpres, quod est in Alexipharmacis;

ἦχί τε Ῥείης
Λοβρίνης θαλάμαι τε, καὶ ἐργαστήριον Ἄττεω.
hic Rheæ vbi sunt
Lobrinæ thalamíq;, Attæq; ergastula prisca.

Quanquam Hermesianax elegorum scriptor Atten Calai Phrygis filium ad suscipiendam sobolem inutilem factum ab ipsa Dea scripsit; qui cùm adoleuisset, magnæ matris ceremonias in Lydia monstrauit, quare tãto in honore fuisse apud Deam dicitur, vt Iupiter illud grauiter ferens immanem aprum in segetes Lydorum immiserit, à quo & alij Lydorum complures, & ipse & Attes fuerit interemptus, fama est præterea Atten in arborem pinum ab ipsa Dea cõuersum fuisse, quare pinus matri Deûm fuit cõsecrata: quã Deam terrã quidam putarunt, quamobrem vestem ex herbis & ramusculis arborum texuerunt, clauémq; tribuerũt, quia clausa sit per hyemem, ac verno tempore aperiatur, & idcirco illi porca prægnante sacrificabatur vt animali fœcundo. At verò quid? nonne maximum ambitionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

indicium est, quod scribitur à Lactantio in lib. de falsa religione? quod in Olympo monte plerúmque versabatur, omnésque propositis præmiis, qui nouum aliquod inuentũ humano generi vtile excogitassent, inuitabat, vt ad se primùm deferrent: cuius ipse inuentor postea creditus est, & idcirco huic, vt multis præterea rerum vtilium inuentoribus, diuini honores sunt habiti. Quòd verò in Olympo mõte præcipuè habitaret, scripsit ita Pindarus in Olimpicis:

Ἀλλ' ὦ Κρόνιε παῖ Ῥέας,
Ἕδος ὀλύμπου νέμων.
Sed ô Saturni fili & Rheæ,
Solum colens Olympi.

Hic quot annos imperauerit, nemo prorsus coniectura assequi potest: quoniam non mortuum esse contendunt antiqui. At quòd ad grandiorem ætatem prouenerit, & ad canitiem, facilè ex eo coniicere licet, quod scriptum est à Luciano in sacrificiis, quia cùm multorum Deorum formam describat, solum Iouem id præcipuum habere dicit, quòd sit barbatus. In concilio præterea Deorum cornua etiam illi iunxit arietis. Colebatur Ammonius Iupiter in Libya, quem diuinatorem appellabant sub arietis forma, vt in his declarauit Phæstus ille qui res Macedonicas conscripsit:

Ζεῦ Λιβύης Ἄμμων κερατηφόρε κέκλυθι μάντι.
Iupiter hæc Ammon audi cornute Libúmque
Vates.

Hunc mortuum tamen & sepultum fuisse in Creta constat eiusdẽ Luciani testimonio, qui ita scribit: οἱ Κρῆτες οὐ γενέσθαι παρ' αὐτοῖς, οὐδὲ ταφῆναι μόνον τὸν Δία λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τάφον αὐτοῦ δεικνύουσι. *Cretenses non solùm natum apud se, et sepultum Iouem testantur, sed etiam sepulchrum eius ostendunt.* Scriptum reliquit in suo Ancorato Epiphanius suis quoque temporibus in Iasio monte Cretæ sepulchrum Iouis monstrari solitum quod etiam affirmat Callimachus in hymnis.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται. καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο. σὺ δ' οὐ θάνες. ἐσσὶ γὰρ αἰεὶ.
Cretes mendaces semper. Rex alme sepulchrum,
Erexere tuum; tu viuis semper, & vsque es.

Post Iouis huius obitũ tanta fuit eius nominis apud omnes nationes celebritas & reuerentia, vt nemo postea vocatus sit Iupiter, vel si qui vocati fuerunt, eius rerum gestarum memoria

memoria obruti, obscuri, miniméque illustres fuerint. Illud non parum miratus sum, quo pacto ex oculis hominum Iouem euanuisse dicant nonnulli, qui illum in humanis fuisse affirmarunt, & postea sempiternum in cœlo regnantem collocarunt, cùm neque mortuum fuisse inquiant, neque viuum in cœlum aliquo vehiculo asportatum; cùm nihil prorsus diuinũ in illo extiterit, vt patuit è multis eius sceleribus hactenus à nobis demonstratis. Cœpit igitur nõ multo pòst audire mortalium vota, & ad multorum sacrificiorum conuiuia fuit inuitatus vt fumantium patinarũ nidoribus exsaturatur. Quid igitur? inter infinitum votorum numerum si cui fortuna aspirasset, vt voti fieret compos, is à Ioue se id se consecutum ratus continuò aras & templa erigebat, & ab eo euentu, vel à loco in quo id euenisset cognomẽ Ioui iniũgebat. Is colebatur apud Eleos Muscarius, quia Hercule mactante & porriciente, magna quæ aderat muscarũ copia Iouis opera trãs Alpheum auolauerit, vt asserit Pausanias in prioribus Eliacis. Sic cùm diuturna siccitate aliquãdo laboraret Græcia vniuersa, missi sunt in Delphos qui ab oraculo causam & remediũ calamitatis sciscitarentur: in quibus responsum fuit Iouẽ placari ab vniuersa Græcia oportere, atque vti deprecatore Æaco. Ille Panellenio Ioui (sic enim appellauit) sacris ritè peractis, ac nuncupatis votis Græciȩ vberrimam imbrium copiam impetrasse dicitur, vt ait idẽ in Corinthiacis. Sed quis est adeò fatuus, qui nesciat post diuturnam siccitatem mitti solitos esse imbres; aut contra? quid opus fuit Iouem illum minimè audientem iis præcibus fatigare? si quoties vana & irrita fuerunt Iouem pręcantium vota tẽpla aræq́ue erectæ fuissent, nescio an satis ampla area fuisset vniuersus terrarum orbis tot Iouis ædibus vbique erigendis. Neque decet sanè diuinam bonitatem pro facilitate impetratorum votorum metiri: quia omnibus vnus est pater Deus, omnibus pro sua bonitate prouidet, neque his magis propensus est, illis surdior. Illud verò magis rationi conuenit, siquid petẽtes impetrare à Deo non possumus, id futurum contra salutem nostram existimare, vel contra honestatem, vel contra diuinam bonitatem expetitum esse, cum nemini Deus perniciosa libenter impertiat. Multa sunt inde cognomina Ioui indita vel ab euentu, vti dicebam, vel à locis vel à personis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus felix aspirarat, vt Abretanus, Agonius, Agoræus, Alexiturius, Ambulius, Anchesmius, Anxurus, Apesantius, Aratrius, Atabyrius, Cæneus, Camiræus, Garius, Catæbates, Catharsius, Chaonius, Chthonius, Cithæroni⁹, Corniger, Cosmeta, Cragus, Ctesius, Cynetheus, Dator, Dodonæus, Drymnius, Dulius, Elaratæus, Eleæus, Eleutherius, Ephestius, Epicarpius, Epidotes, Erechtheus, Fulminator, Genetæus, Genethlius, Gnidius, Cyrapsius, Hecalæsius, Hetęrius vel socialis, Hammonius, Herceus, Heliopolites, Hospitalis, Homoloius, Horcius, Hymettius, Hypsistus, Hypatus, Icesi⁹, Labradæus, Laœta, Laphystius, Larissæus, Lycænus, Lycoreus, Mœragetes, Melissæus, Milesius, Milichius, Molossus, Morius, Munychi⁹, Nemæus, Olympius, Omarius, Osogus, Parthenius, Papæus, Parnetius, Pharius, Pisæus, Phratius, Promantheus, Sinopyra, Stratius, Tarantæus, Tropæus, Trophoni⁹, Xenius, & apud Latinos Latialis, Feretrius, Elicius, Viminius, Vltor, Stator, & multa alia præterea sũt cognomina, quæ possent numerari, si quis hũc laborem perferre voluerit. Hæc ea sunt propè omnia quæ de Ioue fabulati sunt antiqui, quæque fuerunt ab illis pro variis rerũ successibus excogitata. At Ægyptij, alterũ fratrem Atlantis Saturnum aiunt Rheam sororem duxisse, de qua susceperit Iouẽ Olympium, vocatũ, ac fuisse alium Iouẽ gloria rerum gestarũ multo inferiorem, qui regnauit in Creta, qui decem filios Curetas vocatos habuit, atque insulam Ideam vocauit ab vxore Idea, vbi fuit sepultus. Cretẽses tamen longè diuersa à cæteris scriptoribus tradiderunt, qui Saturnũ Siciliæ ac Libyæ & Italiæ imperasse inquiunt, & ad occasum omnino firmasse suum regnum, cùm arces & munitiones haberet tanquam custodes ipsorum locorũ. Iouem igitur mansuetudine & clementia insignem aiunt quidam imperium à patre sponte concedente accepisse: alij ab inuito extorsisse per odium patris à populis electum. At Saturno cum Titanibus bellum aduersùs illum gerente victoria dicitur fuisse penes Iouem, qui per illã rerum omniũ potitus est. Vniuersum igitur terrarum orbem peruagatus est de mortalibus optimè merens, qui cùm virtute & viribus præstaret, facilè vniuersi orbis imperiũ subiugauit. Atque cùm de malis supplicia sumeret, omnésq; homines ad bene viuendum per vim legũ conuertisset, Deus ab omnib⁹

fuit appellatus & vniuersi orbis dominus. Alij tamen Iouẽ Olympium dictũ fuisse tradiderunt, quòd ab Olympo magistro sit eruditus: nam Dionysium aiunt post deuictos Titanas ac Saturnũ & Rheam, cùm ex his natus esset Iupiter, eum, cùm Dionysius in Ægyptũ militaret, regem regionis instituisse. Sed cùm esset valde iuuenis, illius magistrũ ac tutorem instituit Olympũ, virum & rerum astronomicarũ peritum, & prudentia clarum, à quo Iupiter fuit eruditus, & Olympius appellatus. Sic autem scriptum est ab iis qui res Ægyptias conscripsere. Cæterùm nunc reliquum est, vt quid per hæc senserint ij qui fabularum figmenta ad naturæ opificium accommodarunt, & qui Iouem sempiternum esse dixerunt, inquiramus.

¶ Iupiter Ætheris ac Diei filius creditus est primùm, quia cùm his humanioris politiorísque vitæ cultum reperisset, vt diximus, omniáque demonstrasset diuina prouidentia gubernari, creditus est primus ex ignorantiæ tenebris emersisse, splendorémque attulisse rebus humanis. Nã ex aduerso qui vitæ humanæ vim omnem ex æterni Dei administratione & voluntate pendere ignorauerit, quo pacto nõ Noctis & Inscitiæ filius dici potest? Qui secundus item hoc ipso nomine vocatus fuit, pro diuinitate præstantiáque ingenij dictus est Cœli filius, quoniam & ipse plurimum genus humanũ iuuerit, multis rebus vtilibus adinuẽtis, vnde etiam Ioui nomen apud Latinos posteà fuit inditũ, quamuis à vita potiùs Græci nominarunt. Tertius Saturni fuit filius, qui Saturnus cùm tẽpus esse putaretur, vt suo loco dicemus, quo pacto è tẽpore natus sit Iupiter, si sit Deus, omnino explicari non potest, Si pro elemento Iupiter nominetur, nihil fortasse sequetur absurdi pro illorum sententia qui vniuersitatem hanc rerum aliquando à Deo fabrefactã fuisse asserunt. Nã Iouem alij ex poëtis esse arbitrati sunt aëra, vt illud est Horatij in primo Odarum,

Iacet sub Ioue frigido.

Et alibi; *Quod latus mundi nebulæ, malùsque Iupiter vrget.*

Sic etiam Theocritus ægloga quarta:

Χὼ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.

Iupiter & quandoque pluit, quandoque serenus.

Euripides non pro aëre solùm, sed pro quadam aëris concitati motione Iouem intellexit in Cyclope:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Οὐδ' οἶδ' ὅτι Ζεὺς ἐστ' ἐμοῦ δρείσσων θεός.
Οὐ μοι μέλει τὸ λοιπόν. ὡς δ' οὐ μοι μέλει,
Ἄκουσον. ὅταν ἄνωθεν ὄμβρον ἐκχέῃ,
Ἐν τῇ δὲ πέτρᾳ σεγ' ἔχω σκηνώματα.
Ignoro cur sit Iupiter maior Deus.
Non est mihi curæ: quòd haud curæ mihi est,
Audite: quando fundit imbres desuper,
In hac petra condensa sunt mi vmbracula.

Et Aratus in Astronomicis:

Τότε δὴ κρύος ἐκ Διός ἐστι
Ναύτῃ μαλκιόωντι κακιώτερον.
Torpenti nautæ peius tunc ab Ioue frigus.

Atque Stoicorum eadem fuit sententia, quòd hic aër per omnia penetraret, & idcircò dictus sit Iupiter in omnia esse diffusus. Alij aëra non Iouē ipsum, at Iouis oculum crediderunt, vt fuit illud Hesiodi cùm de aëre loqueretur: πάντα ἴδων Διὸς ὀφθαλμός: *cuncta videns oculus Iouis.* Alij Iunonem potius aëra esse crediderunt, sororem Iouis, cùm Iupiter ab iis ignis regio esse crederetur: quam eius vxorem putarunt, quia calefactus aër ab ignea vi Iouis, sole adiuuante multa ex his oriuntur: quam sententiam expressit Homerus in lib. ξ. Iliad. hoc pacto:

Ἦ ῥα, καὶ ἀγκὰς ἔμαρπτε Κρόνου παῖς ἦν παράκοιτιν.
Τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην.
Sic ait: vxorémque suam complectitur ortus
Saturno. tellus his herbas fundit vbique.

Nam quo pacto herbæ & animalium genera procreari possent, nisi per calorem, qui est architectus in omnibus naturæ negotiis? Neque alio tempore terra vestitur herbis, nisi cùm calescit, quippe cùm frigus inutile sit vniuersis naturæ operibus: idcircò Hippasus & Heraclitus ignem rerum omnium autorē existimarunt: quare scitè in hanc opinionē dictum est in hymnis Orphicis:

Ὦ βασιλεῦ διὰ σὴν κεφαλὴν ἐφάνη τάδε ῥεῖα,
Γαῖα θεὰ μήτηρ, ὀρέων θ' ὑψηχέες ὄχθοι,
Καὶ πόντος, καὶ πάνθ' ὁπόσ' οὐρανὸς ἐντὸς ἔταξε.
O rex per te creuerunt hæc omnia solum:
Diua parens tellus, montanáque flumina fontes,
AEqueráque, & quicquid complectitur altus Olympus.

Nec defuerunt qui æthera Iouem esse crediderint, quem

patrem appellauit Lucretius lib. 1. ac terram matrem, quòd ex his omnia oriantur, vt dictum est:

Postremo pereunt imbres, vbi eos pater æther
In gremium matris terrai præcipitauit.

At Virgilius non solùm patrem, sed etiam omnipotentem vocauit æthera: quo nomine nullum neque elementum, neque Deum, neque mundi partem, præter vnum Iouem vocarunt antiqui: sic enim scribit lib. 2. Georg.

Tum pater omnipotens fœcundis, imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Atqui Cicero libr. 2. de Natura Deorum scriptum reliquit ex Euripidis sententia Æthera summum Deum esse appellandum, vt ex his patet:

Vides sublime fusum, immoderatum æthera,
Qui tenero terram circumuectu amplectitur:
Hunc summum habeto Diuùm, hunc perhibeto æthera.

Quid est autem aliud æther, quàm vniuersa regio illa, quā Anaxagoras igneam esse credidit, & quia semper arderet, ita nominatam? alij per benignum Iouis planetam ac stellam esse putarunt: quem idcirco crediderunt esse Deū, quia sidera pro Diis colebantur antiquitùs. Deorum verò maximum ob naturæ benignitatē, quippe cùm nihil magis quàm bonitas & munificentia diuinæ naturæ conueniat, cuiusmodi esse putatur Iouis stella. Id autem experiuntur ij qui sub dominante Ioue nati sunt. Hunc omnia videre, omniaque audire crediderunt antiqui, vt testatur Sophocles in Antigone ita scribens:

Ἐγὼ γὰρ, ἴστω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὁρῶν ἀεί.
Ego quidem, tu Iupiter qui conspicis
Cuncta, hoc scias.

Et Apollonius lib. secundo Argonaut.

Ζεὺς αὐτὸς τὰ ἕκαστ' ἐπιδέρκεται, οὐδέ μιν ἄνδρες
Λήθομεν ἔμπεδον, οἵτε θεοὺς δέες, οὐδὲ δίκαιοι.
Nemo latere Iouem potuit, nam conspicit vnus
Omnia, siue bonus fueris, siue impius idem.

Orpheus in hymnis videtur Iouem eūdem putasse & solem quod rectè carmen id intuentibus patet:

Ζεῦ πάτερ, ὑψίδρομον πυραυγέα κόσμον ἐλαύνων.
Iupiter impellens ignitum protinus orbem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Altaque currentem.

Sic diuinus Plato de Ioue scripsit in Phædro: ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δ' ἑπομένη στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων, κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη. μόνη δὲ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μένει. *Magnus sanè dux in cœlo Iupiter volucrem impellĕs currum, primus incedit omnia coordinans atque curans. Hunc sequitur Deorũ ac dæmonũ exercitus in duodecim partes distributus: ac Vesta sola in atrio Deorum permanet.* Quis enim magnus est ille Dux Iupiter, nisi quem solem appellamus? is siquidem velocissimum currum impellit, & dum cõuoluitur, sequitur illũ stellarum exercitus, quæ Dii credebantur, in duodecim partes signiferi circuli distributarum. Vesta autẽ, siue terræ moles in atrio harum stellarũ, & in medio mũdi immota consistit. Quare, vt ex his patet, Plato nihil aliud Iouẽ, quàm solem esse credidit. Cui sententiæ assentitur & carmen eius poetę præclarum, quod ita inquit:

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.
Iupiter est idem, Pluto, Sol, & Dionysus.

Qui Iouem æthera, aut aliquid prædictorum esse crediderunt, illum Parcis inferiorem putarunt, at Hesiodus in Operibus & Diebus cùm de trãquillitate maris loqueretur, Iouem fatum esse arbitratus in hæc verba prorupit:

Εἰ μὲν δὴ σφίσιν γε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
Ἢ Ζεὺς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐθέλησιν ὀλέσσαι,
Mergere ni cupiat promptus Neptunus in undas,
Rex superũm magnus vel perdere Iupiter optet.

Nam quidam ipsum esse Iouem existimarunt τὸν ἀέρα μὲν καὶ στοιχεῖα κρατοῦντα εἰ μαρμένῃ, factum scilicet ventis & elementis imperans: at omnium factum esse sensit Homerus in lib. 1. Odyss.

Οὐ νύ τ' ἀοιδὸὶ
Αἴτιοι, ἀλλὰ πόθι Ζεὺς αἴτιος, ἠδὲ τε δίδωσιν
Ἀνδράσιν ἀλφηστῆσι, ὅπως ἐθέλῃσιν ἑκάστῳ.
Non tibi cantores causæ, sed Iupiter ipse,
Qui miserũ quæcunque virũ vult, munera donat.

Ea de causa efficitur vt Euripides in Supplicibus vanã esse sapientiam mortalium existimarit, cùm omnia humana fato & ineuitabili quadam necessitate traherentur, quam vim Iouem in his appellauit:

Ὦ Ζεῦ, τί δῆτα τοὺς παλαιπώρους βροτοὺς
Φρενῶν λέγουσι: σοῦ γὰρ ἐξηρτήμεθα,
Δρῶμέν τε τοιοῦτ' ἄττ' ἂν οὐ τυγχάνῃς θέλων.
O Iupiter quid est miselios vt viros
Dicant sapientes? est necesse quod tibi
Libet, facere pendemus è nutu tuo. & in Troadibus:
Ὅστις ποτ' εἶ σὺ δυσπάτητος εἰδέναι
Ζεὺς εἴτ' ἀνάγκη φύσεως, εἴτε νῷ βροτῶν.
O Iupiter mortalibus non cognite
Quis sis, virùmne mentis, an necessitas
Naturæ.

Meritò igitur fingit Homerus lib. 5. Iliad. Martem ægrè ferentem Palladis vim, eamque perniciosam appellantem, nõ solùm quia leges improbis & furiosis tanquam frænum equis molestæ sint, sed etiam quia fati virtutem sapientia aliquando impediat. Idcirco sapientissimus poeta Iouem introducit non reprehendentem quidem Palladem, quia Venerem ac Martem filios vulnerauerit, sed Martem, quia nimis sit insanus: quoniam sapientia resistit libidini & furori, & in fluxu ac vi aeris & stellarum facultate concitatis motibus, atque siquid malorum euenit, illud ex impruden tia totum fit eorum qui planetarum ductu abiecta trahuntur ratione, vt patet ex his:

Τὸν δ' ἄρ' ὑποδρα ἰδὼν προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς.
Μή τί μοι ἀλλοφρόσυνε παρεζόμενος μυθέεσο.
Ἔχθιστος δέ μοι ἐσσὶ θεῶν οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν.
Αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε μάχαι τε.
Μητρὸς σοῦ μένος ἐστὶν ἀάσχετον οὐκ ἐπιεικτὸν
Ἥρης, τὴν μὲν ἐγὼ σπουδῇ δαμνῶ μῦθον ἐπέεσσιν.
Τῷ σ' οἷον κείνης τὰ δὲ πάσχειν ὀτρύνω.
Affatur torue aspiciens sed Iupiter illum:
Ne iactes tua dicta mihi, quæ plena querelis:
Tu magis inuisus superis cœlestibus vnus.
Sunt pugnæ, rixæque tibi, sunt prælia grata.
Indomita est materna tibi vis haud toleranda
Iunonis, verbis ipse hanc & numine placo.
Consiliis eius credo quoque te ista subire.

Fuerunt alij qui Iouẽ opinarẽtur esse cœlũ: vt sensit Cicero in secundo de Natura Deorum ex opinione antiquorum qui dicebant Ioue tonante aut fulgente, id est cælo: quem

etiam omnipotentem Olympum vocarunt, vt Virg. lib. 10.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Alij mundi animam Iouem esse crediderũt, quæ per omnia humana corpora esset diffusa, vt ait Aratus in principio Astronomicorum.

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
Ἄρρητον. μεστοὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ,
Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί· μεστὴ δὲ θάλασσα,
Καὶ λιμένες. πάντη δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες.

Ab Ioue principium: mortales tempore nullo
Prætereamus eum, loca sunt hoc plena viarum,
Sunt folia plena, simul sunt plenæ marmoris vndæ,
Et portus: fit vbique Iouis nam copia cuique.

Atque Orpheus in quodam hymno idem significauit, qui vniuersitatem hanc rerum à Ioue & produci & gubernari inquit, vt ex his carminibus quę sunt ex illius hymno trãslata in Latinam linguam apparet:

Iupiter omnipotens est primus & vltimus idem.
Iupiter est caput, & medium: Iouis omnia munus.
Iupiter est fundamen humi, ac stellantis Olympi.
Iupiter & mas est, & nescia fœmina mortis,
Spiritus è cunctis. Validi vis Iupiter ignis.

Quid enim esse potest idem mas ac fœmina immortalis, nisi mundi anima, quæ habeat in se hæc omnia producendi facultatẽ? nam Deus omnino sexum nõ habet vt diximus, cùm sexu omni sit magis perfectus. Neque spiritus quispiã ex his Deus est, neque vis ignis, sed omnibus his superior & omnibus imperans. Scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis Cecropem illum qui regnauit Athenis, qui & ipse Iupiter fuit appellatus, primùm omnium mortalium Deũ Iouem cognomine Supremum vocasse, nihilque vita præditum illi immolãdum duxisse, sed liba tantùm patria, cùm omnem crudelitatem à suis altaribus repellere diuinã naturam arbitraretur; cui nihil magis conuenit, quàm clementia & beneficentia. Ideirco Deum siue Iouem datorem omnium bonorum, hoc est δοτῆρα ἐάων vocarunt antiqui, & patrem omnium, quia viros bonos multis beneficiis prosequeretur; at temerarios & sceleſtos per calamitates & bonorum iacturam ad meliorem vitæ rationem aliquãdo revocaret. Quod nisi fiat, quo pacto verum esse poterit id

quod scriptum est apud Sophoclem in Trachinis?

Ὁ πᾶσι πατὴρ Ζεὺς πατὴρ ὀλύμπιος.

Cœlestis omnium parens est Iupiter.

Quidam tamen censuerunt omnes hasce virtutes planetã Iouis illis largiri, quorum in ortu dominetur, quarum virtutum autorem fuisse Iouem recensuimus. Quem tamen non hominum solùm, sed etiam Deorum patrem appellauit Hesiodus in Theogonia; quia cùm omnium rerum humanarum administrationem exerceat, vt à munificentia pater, ita à sapientia in regenda vniuersitate rerum, vocatus est Rex, vt hæc carmina indicant Theognidis;

Οὐδὲ γὰρ ὃς θνητοῖσι ἀθανάτοισιν ἀνάσσει
Ζεὺς Κρονίδης, θνητοῖς πᾶσιν ἀδὴν δυώατας.

Omnibus haud placuit Saturni Iupiter ille,
Imperio superos homines qui regit atque homines.

Hæc igitur summi Dei bonitas vbi in regendis superioribus consideratur, Iupiter Olympius dicitur; vbi agit in elemẽta, varia nomina sortita est apud antiquos; vbi in subterraneas vires, Iupiter infernus aut Stygius dicitur, de quo meminit Virgilius lib. 4.

Sacra Iouis Stygio quæ rite incœpta parauit.

Et Homerus libro primo Iliadis,

Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια.

Iupiter infernus, simul & Proserpina diua.

Hanc triplicem Iouis potestatem, quòd in cœlo scilicet, in mari, & in terris dominaretur, significarunt antiqui cùm tertiũ oculum Ioui in fronte addidissent, cuiusmodi fuisse signum illud ligneum dicitur, ad quod capta Troia fama est Priamum confugisse, vt testatur Agatharchides in Asiaticis, & Pausanias in Corinthiacis.

¶ Age verò nunc quid sub harum fabularum figmento occultauerint antiqui inuestigemus, rem, vt par est ab initio repetẽtes. Omnes antiqui sapientes in duas classes fuerunt distributi: atque horum alteri hunc mundum sempiternum esse existimabant, alteri aliquando habuisse principium: atque hinc præstantissima erant clarissimorum hominum ingenia, hinc diuini homines, & diuinitùs edocti. Apud eos igitur qui mundi originem de medio tollunt, nullum habet locum huiusce fabulæ explicatio. Apud aliã classem, altissimam habebit significationem de rerum

vniuersarum origine. Saturnus enim, qui Iouis fuit pater, è Cœlo natus est, qui Saturnus genitales partes patri abscidit. Est si quidé Saturnus tempus, vt suo loco dicetur, quod non, nisi ex cęli creatione & ortu natum est, vt ait Platonis Timæus : quippe cùm ante cœlum nullum esset tempus. Hunc aiunt partes genitales patri Cœlo abscidisse, quoniã vnum est tempus, neque alium Saturno similem generare potuit: cùm vnus sit, at non plures mundi. Neque aliud est quòd Titã ita cum Saturno conuenerit, vt Saturnus filios omnes necaret; nisi id quod sensit Empedocles Agrigẽtin⁹ amicitiam & dissidium esse potentissima duo rerum naturalium principia. Neque vlli dubium est, quin subitò atque cœlum fuit ab opifice Deo creatũ, & ab aliis corporibus inferioribus seiunctum, vt putarunt sapientes, statim nata sit lis & amicitia, quæ intra illam informẽ materiã delitescere credebantur. Mox ab eodem Deo procedente iam tempore quod nullum antè fuerat, creata sunt elementa: quod illi significarunt, qui Iouem siue æthera, vniuersam scilicet illã regionẽ, quam igneam putauit Anaxagoras, ex tempore & Opi sine terra natam esse, & Iunonem aera, & Neptunũ ac Glaucam aquæ elementum, & Plutonem siue Cererem terrestres Deos, vim terræ crediderunt. Nam hos, à Saturno procreatos fuisse, quid aliud est quam primum cœlũ à Deo fuisse factum, mox natum ex illo tempus, è quo nata sunt Deo summo è nihilo faciente elementa: quæ cùm Saturnus deglutisset, deinde coactus est rursus euomere: per quod significatur mutua secundum partes elementorum generatio & corruptio. Lapis ab eodẽ qui primus editus est per vomitum, significat compositorum corporum item generationẽ & interitum, quæ digerere non potuit Saturnus, cum elementa sint sempiterna, neque vllo tempore aut vlla vi labefactari possunt, nisi cùm opifici Deo euertere aliquando placuerit. Iupiter idcirco non voratus est à Saturno, quia nullam vim sentit temporis, nullámque iniuriam ætherea plaga lucida, & ab omni corruptione immunis. Dicitur datus fuisse Vestæ educandus, quoniã cùm animalia & plãtæ ex terra procreentur, tum crebrior elementorum mutatio fit circa terrã, circa quã existunt vapores à quibus, putauit Thales quòd ętherea regio aleretur. Illa autem regio cùm ob celeritatem motus harmoniam efficere putaretur à

Pythagoricis, dictus est Iupiter inter cymbalorũ, tympanorũque strepitum fuisse seruatus. Hunc ab apibus nutritum fuisse memorãt, quia sine sexu maris & fœminæ se inuicem gignũt elemẽta, quibus (vti dicebã) alitur regio ætherea: & a nymphis eadẽ de causa. Aiunt nõnulli à capra fuisse educatum quia semper sublimia petat id animal: quam rem tamen ad inferiorem humiliorémque explicatione nonnulli traducunt: Aiunt enim Iouẽ à Melissa & Amalthea Regis Melissei filialibus caprino lacte fuisse educatũ: atque cùm Melissa dicta sit apis apud Græcos, locũ esse datum fabulæ, quòd apes ad Iouem infantem aduolauerint, eúmque nutriuerint, & quod capræ lac suxerit. Qui contra mundum, Dei summi & altissimi prouidentia gubernari, sed fortuna & ab atomis fortuitò in vnum confluentibus procreatum censuerunt: illi Iouem, ætheream regionem scilicet, & vniuersum denique orbem à fortuna nutritum putarunt, cuiusmodi fuit Epicuri & nonnullorum opinio illi si quidem:

Sunt, qui in fortunæ iam casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moueri.

Cuius impuri hominis opinio tàm est nefaria, vt omnia humana diuináq; iura subuertat ac funditus destruat, quo nihil minus nõ est modò philosophicũ sed vel humanũ. Memoriæ proditum est præterea Iouem Saturnũ de regno depulisse, & in vincula coniecisse, quia Saturnus extra naturã agit regionis prædictæ cuius vim ętherea regio obtundit. Huic partes genitales abscidit Iupiter, quia nullo tẽpore alius mundus generabitur, cũ hic cõstet ex vniuersa materia. Atqui illud repugnare videtur quod scriptum est à nobis superiùs, quod sub Saturno sanctissima legum maiestas viguerit, & vis æquitatis: & quòd ipsę vel naturę ipsius vincula quibus homines inter se coniungũtur, tã nefariè violauerit, cùm filios suos necaret. At illud scire cõuenit homines tũc simplices, nõ ad Saturni exemplũ viuere solitos, qui verè & filios regno priuauit, & fratrẽ Titanũ, sed ad legũ ab illo institutarũ rationẽ. Semper enim fuit is regnantiũ furor, vt cũ vel filius, vel frater, vel cõiunctus in aliquã suspicionẽ inciderit, corruãt è vestigio omnia naturæ vincula, neq; quidquam magis periculosum est aut minus constans, quàm regnantiũ amicitia. Hùc accedebat quòd homines in imperio constituti seuerissimè cæterorũ illa vitia

præcipuè puniunt quibus ipsi sunt obnoxii, neque comites scelerum habere facilè patiuntur. Tunc igitur ob acerbitatem pœnarum homines simplices, vtpote recentiores, & natura perhumani, facilè à vitiis refrænabantur: quo accidit vt omnia pacatissima, omnia tuta, omnia suauia essent mortalibus: quod viuendi genus aurea ætas, & incredibilis ferarum inimicissimarum concordia dicta est. Inde vulgatũ fuit flumina lactis & nectaris plena defluxisse, damas impune cum canibus lusisse, feras crudelissimas cum domesticis animalibus stabulata fuisse: quod nihil aliud sanè significauit, quàm viros bonos legum patrocinio fuisse tutos à sicariis crudelissimis. Nam cùm cœpissent homines sub Ioue pristinam simplicitatẽ deponere, & impunitas propter adiutores Iouis dum patrem de Regno depelleret, data fuisset sceleribus: omnis pristina liberè viuendi licentia soluta est, via patefacta ad prædas impuris latronibus, ostia patuerunt adulteris, licentia data est sicariis: neque homines iam Regis instituta, sed vitæ lasciuiã ac temeritatẽ imitati sunt. Nam cùm Iupiter patrem de Regno deiiciens prope parricidiũ commisisset, paternámque crudelitatem omnino superasset: quibus verbis eos coërcere potuit, quos cũ priuatis armis scelerũ suorũ socios habuisset? Aut quibus verbis illos poterat ab æquitatẽ reuocare, quorũ animos ad omnes iniurias incitasset? Inde sumpta est fabula à poëtis, quòd Ioue imperante omnis antiquorum pigritia expulsa est, & in omnes volucres, & feras, & pisces ab hominibus sæuitũ. Et hæc fuerunt tantopere, tã mirificis laudibus, tanta cũ admiratione à poëtis decãtanda? Quòd ab humanarum carnium esu homines absterruerit, id propè vnũ præclarum est inter omnia quæ de Ioue commemorantur facinora: qui cùm ad esum glandium illos cõuertisset, meruit iure optimo, vt sibi glãdiferæ quercus consecrarẽtur: atque in Dodone mõte, qui frequentissimis quercubus vestiebtur, in Chaonia Molossorũ regione, nobile fuit Chaonii siue Dodonæi patris oraculum, quod vel ex malorũ dæmonum illusione, vel sacerdotũ fraudibus à petentibus sortes consulebatur, vbi columbæ duæ dicebantur dare responsa. Hæc ea sunt quæ ad naturalium rerum principia virésque pertinebant, inter illa quæ de Ioue ab antiquis scriptoribus memoriæ prodita sunt: quæ ab historia originem sumentia, ad philosophicam

rationem mox retorquentur. Nã si quis ea quę dicta sunt de Ioue, rectè perpẽdat, vniuersa prope naturalis philosophiæ principia sub his occultari cõperiet. ¶ Nunc quę spectent ad humanæ vitæ institutionẽ, perquiramus. Fingebatur in Creta eius imago sine auribus, quia regibus non conueniat quasuis nugas audire. Cùm tamen ad diligentiam administrandi quatuor aures Lacedemones iniungerent, & aquilã attribuerint antiqui Ioui propter perspicacitatẽ: quibus sensibus nunc plerique tamẽ principes non ad rectam administrationem, sed ad auariciam & cumulandas opes, extorquẽdásque à subditis, acerrimè vtuntur, quibus & aquila ob rapacitatem meritò tributa est, & perspicacitas ob exploratores, ingeniosósque consultores imponẽdorum tributorum. Quòd Iupiter, cùm natus esset, fuerit Saturni vòracitati & crudelitati surreptus: quid aliud significat, quàm diuitiis nullum locum esse tutum, ac neque inter suos quidem natura coniunctissimos? Quippe cùm opulẽtia vndique sit insidiis circumuenta, neque vllum videre licet breuissimo tẽpore diuitem factum, qui sit idem vir bonus. Ægæona igitur aduersus Iouem etiam excitarunt poëtæ, vt ab externis & à coniunctis circumueniri demonstrarẽt Reges, vbi spes imperandi oblata fuerit. Nulla est enim vel fides, vel Deorum immortaliũ religio, vbi maximarum diuitiarum splendor enituerit, vel vbi fuerint vires eximiæ: quibus rebus qui maximè excellunt, vel Deos ipsos solent parui facere. Huic finxerunt antiqui assidere Pudorem & Æquitatem, cùm sapientem principem formarent, quia maxima erga sapientem virum est omnium reuerentia: quæ aduersus tyrãnos nulla esse potest, cũ illis assideat Iniuria & Timor. Id ita esse cõfirmatur vel ex eo, quòd Iupiter Μῆτιν siue consilium duxit vxorem, quæ prudentia est rebus domesticis cõseruandis necessaria, quæ grauida est quoniam è cõsilio res faciendæ nasci debent. Hanc vxorẽ Iupiter deglutiuit, cuius caput grauidũ factum est, quia vis ratiocinandi sedem præcipuã habet in capite. Ex ea ratiocinatione nascitur Pallas armata, quo tẽpore pluit auro in Rhodiorum insula: per quæ significatur imbibendum esse consiliũ bonorum & perpendendum, vt inde nascatur sapientia quam sequitur felicitas, & defensio tutissima rerum singularum, & tranquillitas, quam sapientia tuetur in rebus humanis, cum sapientẽ

nemo fallere aut imparatum vnquã inuenire possit. Quòd Iupiter cũ rex esset Deorũ ac hominũ, ad Danaẽ Acrisioneã aurũ descenderit, & posteà in tot alias formas brutorũ ob amores mulierum fuerit mutatus; quid aliud significat quã auaritiæ & largitionibus omnia patere, nihilq; tutum esse quod ab insignibus diuitibus oppugnetur? Deinde necesse est, vt is qui ad alienas vxores illigitimè accedit, cùm vel humanam vim, vel Dei vindictam, vel infamiam timeat, varios effectus induat belluarum; nam modò timidus fit, modò furibundus; vnde illa de Ioue adultero sæpius sunt excogitata. Nemo enim potest retinere regiam dignitatẽ & illegitima eodem tempore perpetrare: quare scitè dictum est id ab illo poëta;

Non bene conueniunt, nec in vna sede morantur
Maiestas & amor.

Quo pacto aquila ad Iouem Ganimedem attulerit, non cõueniunt inter se scriptores, nam cùm fabulati sint poëtæ, quòd illo quæ prima sacrata est Ioui ob auspicium, aduolans rapuerit: inquiunt ex historiographis alij cohortem fuisse quæ aquilam insigne haberet, alij maluerunt fuisse nauigiũ quod aquilã in prora haberet pictam, quod raptũ Gany medẽ ad Iouẽ detulerit: quæ res (vt aiunt) locũ dedit fabulæ apud antiquos scriptores, nulla est enim fabula quę ab historia initium non sumpserit. Manifestum esse sanè arbitror ex iis quæ hactenus dicta fuerunt, quod Iupiter homo mortalis extiterit, at quòd inter Deos relatus sit, dictum fuit: cui tamen nullum certum officium quemadmodum Diis cæteris, concessum est, sed modò hùc, modò illùc perungatur, multo magis miser, quàm Dæmones illi Empedoclei, qui nullibi possunt consistere:

Impellit æther namque eos in pontum atrum.
Pontus sublime in continentemque proiicit.
Tellus eos rursus agit solem in rapidum.
Hic ætheris dehinc implicat vertigini.

Nam modò in cęlo est, modò in ęthere, modò est aër modo fatum, modò sub aquis, modò sub terra, modo in imbrem, modò in varia animalia se mutat: qua conditione quid dici aut excogitari potest miserius? Sed Iouem tam multiplicem ac per omnia vagantem relinquamus, & ad Saturnum orationem nostram conuertamus.

De Saturno. CAP. II.

SATVRNI qui parentes fuerint, non ita facile est, quẽadmodum fuit Iouis, inuenire: quoniam plurimum antiqui scriptores inter se dissentiunt. Nos tamen maiorem scriptorum partem, communiorémque sententiam in huius parentibus diiudicandis sequemur. Plato Saturnum Oceani & Tethyos fuisse filium scripsit in Timæo his verbis: γῆς τε καὶ οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγενέσθην. ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε καὶ Κρόνος, καὶ Ῥέα, καὶ ὅσοι μετὰ τούτων. ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας, Ζεὺς, Ἥρα τε καὶ πάντες ὅσους ἴσμεν πάντας ἀδελφοὺς γενομένους αὐτῶν. Quæ verba ita sunt à Cicerone in libro de Vniuersitate latinè dicta; *Sic igitur vt ab his est traditum, horum Deorum ortus habeatur atque dicatur, vt Oceanum Salaciámque Cœli satu, Terræq; conceptu generatos editósque memoremus: ex his Phorcyn, Saturnum, & Opim: deinceps Iouem atque Iunonem, reliquos, quos fratres inter se, agnatósque vsurpare atque appellare videmus & eorum (vt vtamur veteri verbo) prosapiam.* Non defuerunt tamen qui Dolunum etiam inter Saturni filios connumerarint. At Hesiodus in ortu Deorum cùm Cœli vxorem Terram fuisse ceeinisset his carminibus:

Θεῶν γένος αἰδοίων πρῶτον κλέψαι ἀείδῃ
Ἐξ ἀρχῆς, οὓς γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ἔτικτεν:
Diuinúmque genus celebrant hæ carmine Diuûm
In primis, quos Terra tulit. Cælúmque supernum:

Mox paulo inferiùs inter eorum filios Saturnum etiam cõmemorauit, vt patet ex his:

Τὸς δὲ μέθ' ὁπλότατος γένετο Κρόνος ἀγκυλομήτης.
Editus est iunior post hoc Saturnus & ipse.

Et Orpheus hymno quodã in Saturnũ cõposito ita inquit:

Γαίης τε βλάστημα καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Progenies Terræ pariter Cœlique nitentis.

Patet ex his modò Cœli, modò Oceani fuisse filiũ Saturnũ, & modo terræ, modò Tethyos siue Salaciæ, ne plures commemorem: quæ res tam diuersæ vt vno tempore veræ sint, effici non potest. Cùm adoleuisset Saturnus, audiuisséque ex matre quòd Cœlus Cyclopas in tartarum vinctos deiecisset, id ægrè ferens, matre inflammante aduersus patrem Titanas præcipuè, & falcem Saturno suggerente,

insidias Cœlo tetendit, vt ait Apollodorus lib. primo, atque fratres è tartaro eduxit, quibus etiam sociis vsus est in regno paterno occupando, quod accidit anno trigesimo secũdo illius regni, vt ait Eusebius in Theologia Phœnicum. Illi igitur comprehenso genitales partes Saturnus amputauit, atque à fratribus facilè impetratum est vt expulso patri in regnum succederet. Quãquam non Cœlum, sed Saturnum primum omnium mortalium regnasse indicat illud carmen Sibylæ Erythreæ, quod ita se habet.

Πρώτιστος μὲν ἄνασσεν ἐπιχθονίων Κρόνος ἀνδρῶν.
Primus mortales inter Saturnus at olim
Regnauit.

Hic fratres habuit, præter Cyclopas, etiam Centimanos, Oceanum, Cœum, Crium, Hyperionem, Iapetum, Titanũ: Sorores Rheam, Tethym, Themim, Phœben, Mnemosynẽ, Thiam, Dionem, vt ait idem Apollodorus: quibus tamen nonnulli Cererem addiderunt. Ex his Titanus & Iapetus dicuntur aliquando communi cõsilio cum Saturno regnasse, quod patet ex his versibus:

Καὶ βασίλευσε Κρόνος, καὶ παῖς, Ἰαπετός τε.
Τοῖς τέκνα φέριστα ἔν ἠρατῇ ἐξεκέλευσαν.
Regnauit Titan, Saturnusq;, Iapetusq;:
Optima quæ Cœli dixere & pignora Terræ.

Deinde cùm regnum vnum tres reges perferre non posse videretur, à matre Vesta, sororibúsque Ope ac Cerere precantibus impetratum est, vt solus Saturnus imperaret: ea tamen conditione, ne Saturnus mares filios educaret, si qui nascerentur, satísque haberet quòd ipse regnaret: vt ad quos iure hereditario post ipsum, regnum spectabat, peueniret. Tum Saturnus Opim sororem in matrimonium duxit, cúmque audisset futurum esse vt à filio è regno pelleretur, omnes mares necare statuit: quod grauiter ferens Opis siue Rhea in Cretam fugit, ibique Iouẽ peperit, vt dictũ est. Alij dicunt propterea quòd iurasset Titanibus se nullos mares educaturum, at non ex responso Saturnũ filios necare solitum, tanta fuit & patrui crudelitas in nepotes, & patris feritas in filios ob furiosam regnãdi cupiditatẽ. Nullum fuit scelus, nullũ latrocinium, nullum parricidium, à quo isti qui Dij habiti sunt, abhorruerint, modó aliquam præ se tulerint commoditatem: alij neque à Titanibus

bus laniari solitos Saturni filios arbitrati sunt, neque à Saturno cæsos, sed voratos ab ipso complures, vti significauit Hesiodus in Deorum ortu, vbi loquitur de Saturno in hist:

Πεύθεο γὰρ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Οὕνεκα οἱ πάντων ἐῶν ἔφαγε παῖδα φίλωνται,
Καὶ κεφαλῇφῶν τῶν εἴσατο μεγάλα δήϊα βουλάς.
Τῶν οὔ τι ἔκ ἀλαοσκοπιὴν ἔχεν, ἀλλὰ δοκεύων
Παῖδας ἐὺς κατέπινε, Ῥέην δ' ἔχε πένθος ἄλαστον.
Audiit ex Terræ dicto Cœlique nitentis,
Se fore vincendum à nato: sic fata reuoluit.
Quare obseruabat natos non segniter, omnes
Atque vorabat eos genitos: Rhea at ipsa dolebat.

Atque Lucretius eadem de causa ereptum Iouem inquit, vt patet in his:

Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore vulnus.

Vbi sensissent Titanes Saturni filios cõtra leges pactionésque superiùs factas clàm educari, Saturnum ac Rheã comprehendunt, & in vincula coniiciunt, muróque & custodiis circundant. Id cùm per exploratores cognouisset Iupiter, collecta magna militum Cretensiũ manu (vt diximus, cùm de Ioue loqueremur) arma mouit aduersus Titanas, iisque in fugam versis & profligatis liberatos parẽtes in regnum restituit: quod ita declarauit Erythræa Sibylla:

Ἡ ῥέκα δ' ἔκγονοι παῖδες παῖδας ἐόντας
Λάθριον, ὡς ἔσωσε Κρόνος τε Ῥέη τε σιώνυος.
Καὶ ῥ' ἔχ' ὑπ' ἀσπεσίοισι Κρόνου τε Ῥέην τε σιώνυος.
Κεύθμων δ' ὑπ' ἀχλυόεντι, ἠδ' ὑπὸ ζωσμοῖς ἐφύλασσεν.
Καὶ τότε δὴ μιν ἄκουσαν ἧσι κεφαλῇφῶ Κρόνοιο,
Καὶ οἱ ἐπήγγελλαν πόλεμον μέγαν ἠδὲ κυδιμόν.
Vbi Saturni Titan de semine natos
Deque Rhea sensit: trahit hos in vincula vtroque
Condens sub terra vinclisque coercuit, illos.
Hoc vbi senserunt Saturni pignora fortis,
Protinus exarsit triste & lacrymabile bellum.

Saturnus in regnum per Iouem restitutus vt audiuit se pulsum iri de illo à filio, insidias Ioui parare cœpit: quod sentiens Iupiter (vt dictum est) illum in Tartarum deiecit cõsilio Promethei vsus, vt ait Æschylus in Tragœdia Prometheo his carminibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ἐμαῖς δὲ βουλαῖς ταρτάρου μελαμβαθὴς
Κευδμὼν καλύπτει τὸν παλαιγενῆ Κρόνον
Αὐτοῖσι συμμάχοισι.
Me consulente Tartarum nunc incolit
Saturnus, vnà cum suis sodalibus,
Auxiliisque.

Deinde Saturnus è carcere elapsus classe in Italiam ad Ianum, qui tunc ibi regnabat, vectus, comiter ab illo hospitio excipitur, quē & viuendi rationem docuit, & cultū agrorum, vt aiūt. Huic Ianus pro accepta disciplina illa fertur dimidium sui regni remunerasse, & in pecuniis quæ ex illius ingenio primùm sunt impressæ, nauim fuisse ex altera parte impressam, ex altera bifrontem effigiem, quia regnum scilicet communi consilio Iani & Saturni gubernaretur: quam rex expressit Ouid. lib. 1. Fastorum:

Hac ego Saturnum memini tellure receptum,
Cœlitibus regnis nam Ioue pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen,
Dicta fuit Latium terra latente Deo.
At bona posteritas puppim signauit in ære,
Hospitis aduentum testificata Dei.

Fertur igitur Saturnus primus per id tempus in Italia plantationes & insitiones & educationes omnino arborum, & omnium fructiferarum rerum culturam docuisse: quare tanquam humanioris vitæ repertor cum coniuge Rhea pro Deo est habitus. Ab eo igitur edoctos fuisse Italos ita cecinit Virg. lib. octauo:

Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legésque dedit: Latiúmque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Nam, vt ait Trismegistus, tres omnino sapientes viri floruerūt Trismegisti tempore, Cœlus, Saturnus, Mercurius: quare etiam Charondas earum legum quas dederat Carthaginēsibus, autorē Saturnum cōmemorabat, vt ait Marsilius Ficinus. Huiusce prudentiæ ac sapientiæ, cuius cōsultor & autor fuit Saturnus apud Ianum Regem, tāta fuit apud gētes Italas admiratio, tantaque omnium pax, & tranquillitas rerū propter æquitatē, vt aurea ætas sub illo fuisse dicatur

à poëtis: ac neque tū solicitatū fuisse mare, nec vllam fuisse militiam, sed omnia propter vberrimam terræ feracitatē omnibus fuisse communia, quod ita decantauit Tibullus:

Quàm bene Saturno viuebant rege prius, quàm
Tellus in longas est patefacta vias.
Nondum cœruleas pinus contempserat vndas,
Effusum ventis præbuerátque sinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externa nauita merce ratem.
Illo non validus subiit iuga tempore taurus,
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla foret habuit, non fixus in agris
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipsæ mella dabant quercus, vltróque ferebant
Obuia securis vbera lactis oues.
Non acies, non ira fuit, non bella: nec enses
Immitis æuus presserat arte faber.

Verùm hanc sanctissimarum legum, iustitiæque reuerentiā non in libris notatam, aut incisam in ære, sed in animis hominū impressam, & consuetudine ciuitatum inueteratam esse oportere credidit, vt testatur Virg qui ita scripsit li. 7.

néve ignorate Latinos
Saturni gentem haud vinclo, nec legibus æquam,
Sponte sua, veterisque Dei se more tenentem.

Nam is certè quidem qui ob metum pœnarum solùm, aut ad scriptarum legum integritatem vitam suam accommodare cogitur, at non sponte facit quæ recta sunt, vir bonus esse nullo pacto potest: quoniam qui nullum flagitium propter metum pœnæ committit, non is quidem vir bonus est, sed tantùm non malus. Ille solus vir bonus iure habetur, qui naturæ ductu ad ea quæ gloriosa, quæ honorifica, quæ honesta, quæ decora sunt, contendit: at non metu pœnarum: ille integer, ille æquus, ille probus. Inde contigit vt scripserint poëtæ Iustitiam è terris aufugisse, & in cœlum conuolasse: quę naturæ fuit ęquitas in animis hominū insita, quæ paulatim crescentibus scriptis legibus ob hominū malitiam ex animis mortalium deleta est: non illa è terris euolauit, quę scripta est in tot tantísque iurisperitorū codicibus. Nam quanto simpliciores erant homines, tanto iustiores erant natura: vbi legum volumina in ciuitatibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quali Astræę testamenta cōposita sunt, illa simplicitas paulatim ad rusticos homines extra ciuitatem recessit, & ad horū testamentorum ignaros: quare inquit poëta, quòd

extrema per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit.

Quidam tamen fabulati sunt leges non esse Astrææ testamentū, sed hominum placita vel aduersus æquitatem per potentiam subditis imposita, & quædam propria ciuitatum instituta ad propriam ciuitatum & ferentium ea vtilitatem excogitata, quæ in varias etiam sententias possent distorqueri: quibus inspectis non ausa sit Astræa testamentum condere, cùm nullū propè inexpugnabile videretur sibi facere posse tū ob multitudinem inter se pugnantium legū: tū etiā ne per lites euerteret charissimorū facultates quos erat hæredes factura. Hanc hominū simplicitatem & innocentiam immensi bonorum cumuli sequebantur. Nam tanta erat quies, tanta felicitas, tanta bonorum omnium copia, vt meritò ista suauissima carmina de illa ætate scripserit Pherecrates in actu metalla fodientibus inscripto;

Πλούτῳ δ' ἐκεῖν ἦν πάντα συμπεφυρμένα,
Ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς πάντα τρόπον εἰργασμένα.
Ποταμοὶ μὲν ἀθάρης καὶ μέλανος ζωμοῦ πλέοι
Διὰ τῶν στενωπῶν τονθολυγοῦντες ἔρρεον
Αὐταῖσι μυστίλαισι, καὶ ναστῶν τρύφη.
Ὥστ' εὐμαρῆ ἦγεν αὐτόματ' ἐς τὴν ἔνθεσιν
Χωρεῖν λιπαρὰν κατὰ τοῦ λάρυγγος τοῖς νεκροῖς.
Φύσκαι δὲ καὶ ζέοντες ἀλλάντων τόμοι
Παρὰ τοῖς ποταμοῖς σίζοντες ἐκέχυντ' ἀντ' ὀστράκων.
Καὶ μὴν παρῆν τεμάχη μὲν ἐξωπτημένα
Καταχυσματίοισι παντοδαποῖσιν εὐτρεπῆ.
Pluto simul permista erant ibi omnia,
Bonisque prorsus plena cunctis, nam caua
Plena & farina, & iuris atri flumina
Fluxere per loca arcta murmurantia
Ob perleues panes calentes, qui cibus
Facillimè vel sponte sanè curreret
In ora mortui viri coactus haud.
Lucanicæ & tuceta bullientia
Loco ostrearum sparsa erant per flumina,
Piscésque conditi natabant vndique

Suaui parati iure simplici haud modo.

tum paulò pòst.

Ὀπταὶ κίχλαι γὰρ ἀνάβρασ' ἠρτυμέναι
Περὶ τὸ στόμ' ἐπέτοντ' ἀντιβολοῦσαι καταπιεῖν
Ὑπὸ μυῤῥίναισι κἀνεμώναις κεχυμέναι.
Τὰ δὲ μῆλ' ἐκρέμαντο τὰ καλὰ τῶν καλῶν ἰδεῖν
Ὑπὲρ κεφαλῆς ἐξ οὐδενὸς πεφυκότα.
Turdi volabant ora circum, qui bene
Conditi erant, coctique mirè, supplices
Edi rogabant pulchra per papauera
Myrtósque fusi: mala pendebant super
Caput decora maximè, nec arbore
Producta, nullo vel retenta germine.

Nam sine vlla solicitudine curáque viuebant, sine laboribus, sine calamitatibus, neque corporis vigor vlla senectute minuebatur. Vbi mortis tempus aduentasset, sine aliqua difficultate, tanquam in suauissimum somnum deflentes naturæ necessitati concedebant, quæ omnia Saturno regnante contingere solita dicuntur, vt testatur Hesiodus in operibus & diebus:

Οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν.
Ὥς τε θεοὶ δ' ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
Νόσφιν ἄτερτε πόνων καὶ ὀϊζύος, οὐδέ τι δειλὸν
Γῆρας ἐπῆν αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
Τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων.
Θνῆσκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι.
Nam cùm Saturnus cælo regnabat: habentes
Viuebant homines nullas in pectore curas,
Vt Dij felices. Nec vires curua senectus
Inflexit: similésque pedes similésque fuere
Vsque manus illis, ibant conuiuia læta.
Vt somno domiti fatis cessere benignis.

Et profectò nulla maior est in senectute aut in morte cōsolatio sapienti viro, nihil quod leuiorem mortem efficiat, quàm rectè anteactę vitæ recordatio, & per vniuersum vitę cursum seruatæ integritatis memoria. Nō enim illa est vera cōsolatio, quę videtur insulsis nostræ tēpestatis senibus, qui se æquo animo posse mori gloriantur, quia nullum voluptatum genus nescierint, vel quia multas viderint regiones, vel quia omnibus honoribus in patria sua perfuncti

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint: quoniam nihil horum vel virum bonum efficit, vel animum sapientiorem ac beatiorem, aut ad omnia difficilia constantem. Qui cæteris rebus nihil ad probitatem pertinentibus potiti sunt, nulliſque volupatibus pepercerũt, aut functi sunt honoribus, illi in difficillimam omnium mortem & curarum pleniſſimam incidunt: quo tempore ob metum illarum pœnarum quæ viris nefariis post mortem proponuntur apud inferos, mirum in modum diſcruciantur, coguntuŕque vniuerſæ anteactæ vitæ rationem percurrere. Hi ſi nihil ſanctum laudabiléque inueniant, non in ſomnũ quidem ſuauiſſimum, ſed in maximas incidunt moleſtias & difficillimas animi ſolicitudines: & quaſi tunc diſcruciari incipientes decedunt. Iure igitur Orpheus Eunomiam quaſi bonam legem vt nomen ſignificat, ſiue iuſtitiam, tanquam omnis felicitatis autorem apud thronum Iouis collocauit, vti teſtatur Demoſthenes orator his verbis in oratione in Ariſtogitonem: πάντα τὰ τοιαῦτα ἔθη παρὰ δείπνοις, νύμφαις δρθῶς δεῖ δικάσαι, τίνα τὰ δίκαια ὀλαττώσαν εὐνομίαν ἐκ πλείστου ποιησαμένους, ἣ πάσας καὶ πόλεις καὶ χώρας σώζει. ἃ τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν δίκην ἣν ὁ παῖς ἀγιαστὰς ἡμῖν τὰ πλεῖστα κεκτῆται δεῖξας Ὀρφεὺς εἶπε τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φάσκων καθήμενον πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν. *Omnes huiuſmodi mores vbi cognouerítis, hodierno die vobis recte iudicare conuenit, plurimi facientibus Eunomiam, æquitatis amicam, quæ omnes vrbes & regiones tuetur: & ineorabilem ac venerandam Iuſtitiam, quam Orpheus, qui nobis ſanctiſſimas ceremonias oſtendit, Iouis ſolio aſſidentem inquit omnia mortalium facta obſeruare.* Fuerunt alii qui bifrontis Iani pecuniam impreſſam ideirco fuiſſe ſignificarunt, quia Ianus poſt acceptum hoſpitio Saturnum mitiore viuendi ratione inuenta, hominibuſque è feris manſuetioribus factis, duplicis vitæ Deus & autor habitus eſt, cùm vtraque ſub illo fuiſſet, vt teſtatur Plutarchus in vita Numę hoc pacto: ὁ γὰρ Ἰανὸς ὡς τοῖς παλαιοῖς φαίνεται θεὸς μέγας, ὅτε βασιλεὺς γενόμενος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς ὁ τῷ θηριώδους ἢ ἀχρὶ λέγεται μεταβαλεῖν τὸν διαιτὴν ἢ δοκῶ τὸ πλάττουσι αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἐντεῦθεν ἐξ ἑτέρας τὴν βίᾳ ἐπιποιησάμενον τὸν μορφὴν καὶ ἰδέαν. *Ianus apud antiquos ſiue dæmon, ſiue rex vrbanus fuit & perhenignus, à ferina & agreſti vita dicitur homines ad aliam meliorem reuocaſſe, quare eum bifrontem effingunt, tanquam qui alterum ex altera viuendi rationem inſtituerit.* Fuerant tamen qui

putarent Saturnum fuiſſe à Ioue cõprehenſum & in vincula traditum, non autẽ fugiſſe: quorum ſententiã ſecutus eſt Plato in Euthyphrone: αὐτοὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι τυγχάνουσι νομίζοντες τὸν Δία τῶν θεῶν ἄριστον καὶ δικαιότατον, καὶ τοῦτον ὁμολογοῦσι τὸν αὐτοῦ πατέρα δῆσαι, ὅτι τοὺς υἱεῖς κατέπινον οὐκ ὀρθῶς καὶ ἐκεῖνόν γε αὖτὸν αὖ τοῦ πατέρα ἐκτεμεῖν δι' ἕτερα τοιαῦτα. *Ipſi enim homines arbitrantur Iouem Deorum optimum ac iuſtiſſimum eſſe: & tamen hunc patrem ſuum in vincula ieciſſe inquiunt quòd filios inique voraret: illumque rurſus patrem incidiſſe ob alia his ſimilia.* At Homer. in lib. 8. Iliadis non ſolùm Saturnum vinctum fuiſſe à Ioue memorat ſed etiam eius fratrem Iapetum, amboſque fuiſſe coniectos in tartarum, vt in his patet:

Σεῦ δ' ἐγὼ οὐκ ἄλεγίζω
Χωομένοιο, οὐδ' εἴκε τὰ εἴκατι πείραθ' ἵκηαι
Γαίης καὶ πόντοιο, ἵν' Ἰάπετός τε Κρόνος τε
Ἥμενοι, οὔτ' ἀὐγῆς ὑπερίονος ἠελίοιο
Τέρπονται, οὔτ' ἀνέμοισι, βαθὺς δέ τε τάρταρος ἀμφίς.

Ipſe tuam haud tanti facio quam concipis iram:
Nec ſi extrema petas terræ, pelagique, vbi ſentit
Lumina nec ſolis, nec ventos Iapetúſque,
Saturnúſque ſenex, quos tartara dira coërcent.

Memoriæ tamen prodidit Lucianus in Saturnalibus, Saturnum neque fuiſſe à Ioue vinctum, neque regno priuatum ſed libenter ac ſponte regnum conceſſiſſe, vt dictum eſt, rerúmque omnium, vt pote ob ætatem impotentem, filio tradidiſſe adminiſtrationem: quippe cùm & alij fuerint complures reges qui iſtud ipſum fecerint. Neque tamen primus omnium mortalium Saturnus regnauit, vt voluit Sibyllæ carmen ſuperiùs: cùm ante Saturnum & Rheam, Ophionẽ & Eurynomen Oceani filiam imperaſſe conſter, quos & ipſos Titanas vocarũt: quo tempore Saturnus poſt captũ Ophionẽ & Eurynomen à Rhea in tartarũ deiectos, Deorũ imperio potitus fuiſſe dicitur, donec eã ipſam vim paſſus eſt & ipſe à Ioue, vt ait Iſacius. Huic falcis inuentionem tribuerunt antiquorum nonnulli, quoniam (vt diximus) vitæ humanioris author fuit Italiam incolentibus, quos plantandi ac falce metendi rationem docuit. Alij

Universidad de Deusto
Biblioteca

dixerunt eam falcem ſibi à matre fuiſſe datã. Cùm aduerſus patrem, & ad liberandos è vinculis fratres armatus fuit, qua etiam genitalia Cœlo abſcidit, quæ poſteà decidit in Siciliam, vt ait Apollonius libro quarto Argonauticorum:

Ἀμφιλαφὴς πίλεα κεραυνίη εἰν ἀλὶ νῆσος.
ἣ ὕπο δὴ κεῖσθαι δρέπανον φάτις, (ἵλατε μοῦσαι.
Οὐκ ἐθέλων ἐνέπω προτέρων ἔπος) ᾧ ἀπὸ πατρὸς
Μήδεα νηλεῖως ἔταμε Κρόνος.

Inſula cœruleo nemoroſa Ceraunia ponto
Cingitur: hæc celat falcem (mihi parcite Muſæ:
Inuitus nam priſca cano hæc) vt fama, parentis
Saturnus qua olim genitalia membra cecidit.

Hæc inſula ab ea falce poſtea Drepanum fuit dicta, cùm Græci δρέπανον falcem nominent. Quamuis alij maluerunt dictam fuiſſe ab illa falce, quam Ceres à Vulcano captam donauit Titanibus, cùm eos metere docuit. Timæus verò antiquiſſimus ſcriptor exiſtimauit dictam fuiſſe Drepanum ab illa falce, qua Iupiter Saturnum incidit, quæ ibi occultata fuiſſe dicitur, cùm antea illa inſula Macris à nutrice Bacchi diceretur, & poſtea Coryca ab Aſopi filia, vt teſtatur Pauſanias in Achaicis, & Lycophronis Apolloniiq́ue enarratores. Alij crediderunt falcem illam non à matre datam fuiſſe Saturno, ſed Telchinem è Creta Rhodum veniſſe per Cyprum, indeq́ue ferrum & æs laboraſſe, falcemq́ue illam fabricaſſe Saturno, vt memoriæ prodidit Strabo libro decimoquarto Geographiæ. Ego verò magis illorum ſententiæ accedo, qui neque hac, neque illa de cauſa Drepanum vocari putarunt, ſed quia crebræ maris vndę eò cum impetu irruentes ita terram corroſerint, vt inſulam in formam falcis excauarint. Fuit Saturnus ad res Venereas maximè propenſus, quare illa fabula de illo circumfertur, quòd cùm Phyliram Oceani filiam amaret, Opi ſuperueniente in equum ſe conuertit, vt ſub ea forma amores ſuos occultaret: quod innuit Virgilus libro tertio Georgicorum his carminibus:

Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Huic ſacra fiebant humanis hoſtiis, vt proditum eſt memoriæ à Platone in Minoe: καὶ ταῦτα ἔνιοι αὐτῶν υἱεὶς τῷ Κρόνῳ

(ὡς ἴσως καὶ ἀκήκοας) θύουσιν. *Atque nonnulli ipſorum vel filios immolant Saturno, (vt fortaſſe audiuiſti.)* Hic ritus ſacrorum per multos annos & vſque ad Herculis tempora perdurauit in Italia, quod fiebat ad Saturni imitationem, ne ſolus is crudeliſſimus fuiſſe Deus videretur, qui ſuos filios omnes interimere conatus ſit.

¶ Saturni ara cereis accẽſis excolebatur, cereiq́ue mittebantur ditioribus: quia Sarurnus quaſi lumen fuit humanæ vitæ, quàm è tenebris ad bonarum artium cognitionem excitarit. In huius Dei honorem, cùm celebrarentur Saturnalia apud Romanos, domini ſeruiebant ſeruis, ad memoriam priſtinæ libertatis omnium quæ fuit ſub illo rege, cũ nemo alteri ſeruiret. Qui voluerũt Saturnum eſſe dictum, quòd annis ſaturetur, quàm ridiculi fuerunt *Dij* boni. Nã qui ab annis dictus eſt, & à ſatietate apud Latinos, erit ne idem Κρόνος apud Græcos, an alius? aut malè ficta eſt & ridicula hæc etymologia, aut præclari iſti nominum interpres mihi dicant velim, cùm Κρόνος ἀπὸ τοῦ κορεῖν, hoc eſt à ſaturãdo, dicatur, illud ὄνος quod aſinum ſignificat num ipſi addendum putent in compoſitione, quod niſi addatur, videbitur nomen datum Saturno antè apud Latinos quàm apud Græcos: quod falſum eſt, ſi addatur, ſignificabit Saturnum aſinis ſaturari, qua etymologia quid magis ridiculum eſt? Sed poſt res à Saturno geſtas ita ſummatim explicatas, quam ſententiam occultauerint antiqui, ſub his narrationibus inueſtigemus.

Quidam antiqui ſcriprores voluerunt Saturnũ regnaſſe in Ægypto, ac Rheam ſororem duxiſſe in matrimonium, è quibus nati ſint Iupiter & Iuno, qui ob virtutem, præſtantiſſimáque animi ornamenta, vniuerſo terrarum orbi imperarint; ex his natos eſſe quinque filios omnino memorant, Oſirim, Iſim, Typhonem, Apollinem, Venerem; atque Oſirim, eſſe Dionyſum tantopere à Græcis celebratum. Iſim autem Cererem. Saturnum è Cœlo & Rhea, quæ terra eſt, natum eſſe nihil aliud ſignificat, quàm illud idem quod diximus ſuperiùs; tempus ſcilicet cum cœli aſtrorúmque agitatione & motu cœpiſſe, vt crediderunt illi qui Deum fuiſſe Architectatum hunc mundum putarunt. Quidã cùm Ianum ſolem ac Saturnum tempus eſſe crederent, eóſque communi conſilio imperantes, clauem & virgam tribuerũt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt qui rebus præesset. Nã putabant clauem habere, quia per diem illa mundum aperiret, & mox vesperi clauderet. Alij claues tribuerũt, quòd belli pacísq; esset arbiter, quæ certè omnia pro prudentia sunt intelligẽda. Hunc idcirco senem & falcatum, & detecto capite, & laceris vestibus, & porrigentem serpentem finxerunt, quem circumstabãt duo pueri & duæ puellæ, pro quatuor elementis: in eius sinistra manu serpens erat, qui sibi caudam morsu apprehenderat, quod omnia tempus & vicissitudines rerum hæc significarent. At cur patri genitalia mẽbra abscidit? explicauit id Cicero in secundo de natura Deorũ: nam cùm æther Saturnus esse ab antiquorum nonnullis crederetur, vt videtur putasse Orpheus in Argonaut. cùm inquiat,

Καὶ Κρόνον, ὃς ἐλέχευσεν ἀπειρεσίοισιν ὑφ' ὁλκοῖς αἰθόρα.
Æthera Saturnum qui late amplectitur altum:

Hunc existimarũt patrẽ abscidisse, quoniam vnus est æther à Deo siue Cœlo procreatus ex vniuersa ætheris materia, neque alius æther procreari potest, qui si pro tẽpore capiatur, idem nihilominus continget. Cõuenit ita cum Titano fratre vt filios omnes occideret: quod quid aliud est, nisi solem cum tempore coniurasse, vt omnia quæ nascantur properarẽt ad interitum? Quippe cùm autor sit generationis & corruptionis rerum naturalium sol, quorum nihil fit sine tẽpore. Cùm igitur rerũ sit omnium vicissitudo, omniáque, quæ quidem nata sunt, interire aliquando necesse sit, quia quæ cõposita sunt, denique in sua principia soluũtur, quorum omnium mutationis architectus est tempus, dictus est Saturnus filios vorasse. Quòd saxum vomuerit Saturnus, & reliqua omnia quæ comederat, quid aliud est, quàm alias res in demortuarum locum suffici ab ipsa natura & reparari? Sic. n. ait Sophocles in Aiace.

Ἅπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος
Φύειτ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται.
Tantum valet tempus, vetustas vim hanc habet.
Ignota profert, celat inde cognita.

Quod autem Saturnus sit tempus, ac nihil aliud, quod omnia destruit, & omnia producit, indicat carmen illud Orphe in hymno Saturni:

Ὃς δαπανᾷς μὲν ἅπαντα, καὶ αὔξεις ἔμπαλιν αὐτός.
Omnia qui profers, consumis & omnia rursus.

Et Æschylus in Eumenidibus:

Χρόνος καθαιρεῖ πάντα γηρᾷ σκῶν ὁμοῦ.
Simul senescens cuncta tempus destruit.

Neque mirum est, cùm tempus esse Saturnum dicamus, illũ fuisse Deum existimatum, quando Sophocles in Electra tẽpus palàm Deum appellauit:

Χρόνος γὰρ εὐμαρὴς θεός.
Deus profectò tempus est facillimus.

Cùm enim sol nunc ad septentrionẽ, nunc ad meridiem declinet, quare nunc hyemes nũc æstates faciat, atque pro mutationibus tẽporũ omnia quæ terra mari ve nascuntur, initia causasq; accipiant sui ortus, meritò dictus est Saturnus ab Orpheo pater & hominum & Deorũ, vt est in hoc versu:

Αἰθαλὴς μακάρων τε θεῶν πάτερ, ἠδ' καὶ ἀνδρῶν.
Flammiger ô Saturne hominum pater atque Deorum.

Qui falcem quoque illi attribuerunt, nihil aliud putasse videntur Saturnum nisi tempus ipsum, à quo omnia inciduntur prosternuntur & labefactantur, quippe cum tempori etiam falcem antiqui tribuerint, vt patet ex his libri tertii Epigrammatum.

Ψήχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου
Φείδεται, ἀλλὰ μιῇ πάντ' ὀλέκει δρεπάνῃ.
Marmora discindit vis temporis ac neque ferro
Parcit: inhumana cunctaque falce secat.

Falcem Saturni vel Iouis vel Cereris occultatam fuisse in Sicilia fabulati sunt, propter insulæ frumenti, rerúmque victui necessariarum fertilitatem: nam insularum omnium propè fertilissima est Sicilia, vt scripsit Polybius lib. 1 Historiarum. Est enim Sicilia omnium propè insularum optima & amplissima dignitate ac frequentia hominum, & in primis ab antiquis & recentibus scriptoribus celebrata, eius ambitus est stadiorum quatuor millium trecentorum & sexaginta, cum à Peloro Siciliæ promontorio ad Lilybæum mille & quingenta stadia intercedant: inde ad Pachynum, Syracusanámque regionem mille & quingentia. Reliquum latus (est enim triquetra insula) continet stadia mille & quingenta & sexaginta, de cuius insulæ feracitate ita scribit poetarum celeberrimus:

Ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται,
Πυροὶ καὶ κριθαί, ἠδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσιν

Universidad de Deusto
Biblioteca

Οἶνον ἐριστάφυλον, καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.
Omnia sponte sua hæc sine aratro aut semine surgunt:
Hordea frumentum, vites quæ mollia vina
Producunt, augétque Iouis gratißimus imber.

Nam putatur à plerisque frumentum iu Sicilia priùs inuẽtum fuisse, cui rei argumento fuit, quòd in planitie Leontia Siciliæ frumentum syluestre sponte nasceretur: dicta est apud Ennam ab his rapta fuisse Proserpina in quibusdam pratis, vbi violæ & alij multiplices flores odoriferi sponte nascebantur, qui semper ita vigebant vt odorem canum venantium naturalem impedirent. Est illud pratum planum in medio, at circum cliui molles attolluntur ita vt vmbilicus insulæ iure dicatur, habet circum nemora & fontes & viridaria, & apud ipsa paludem, & propinquam speluncam satis amplam, quæ habet hiatum subterraneum, quà currũ Plutonis cum rapta Dea descendisse ferunt. Sed cur fuit Saturnus à Ioue de regno depulsus? cur ligatus? cur in tartarum deiectus? quia sublimiora corpora, quæ sunt supra elementa & corpora simplicia, omnem vim rem temporis ad inferiora, quæ patiuntur mutationem, relegarunt: cùm ipsa sint ab omni vel senectute vel labore vel mutatione immunia, vt senserunt Peripateci. Vocarunt igitur tartarum locum hunc in inferiorẽ corruptioni & perturbationi scilicet obnoxium. Sic igitur & se, & fratres suos Iupiter ab immanitate Saturni liberauit: cuius fratres sunt elementa, quorum etsi partes singulæ corrumpuntur, vniuersa certè interire non possunt. Lucianus tamen in dialogo de Astrologia idcirco datum esse fabulæ locum inquit, quòd Saturnus fuerit ligatus, quia tardus segnísque sit planetæ illius motus: cùm tamen ligatus nunquã fuerit Saturnus, neque in tartarum deiectus, qui locum dedit fabulæ propter multas tergiuersationes & varietates, quæ contingunt illius motui. Idem cùm non facilis sit visui mortalium, dictus fuit aliquando in tartarum sub terram deiectus, quàm tarditatem ac varietatem motus mirifica sanè elegantia orationis expressit Virgilius in primo Georgicorum eo versu:

Frigida Saturni sese quò stella receptet.

Italia Saturnia de nomine Saturni fuit appellata, illíq; sacra credita, quòd multorũ bonorum autor Saturnus Italis hominibus fuerit, vt inquit Halicarnasse⁹ Dionysius in li-

primo: οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν τοὺς παλαιοὺς ἱερὰν ὑπολαβεῖν τοῦ Κρόνου τὴν χώραν ταύτην. τὸν μὲν δαίμονα τοῦτον οἰομένους ἔτι πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις, εἴτε Χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κρόνον, ὡς Ῥωμαῖοι. πᾶσαν δὲ περιειληφότα τὴν τοῦ κόσμου φύσιν, ὁπότερον ἄντις ὀνομάσοι. *Neque mirum est sane si antiqui sacratam Saturno regionem hanc existimarunt: quippe cùm omnium bonorum, omnísque feracitatis autorem & largitorem hunc dæmonem crediderint: siue tempus ipsum nominari conuenit, vt arbitrantur Græci, siue Saturnum, vt Romani: hic, vtrocunque nomine quis vocauerit, vniuersam mundi naturã complexus est.* Platonicorum præterea classis, cum Cœlum illum, cuius Saturnus fuit filius, Deum esse putarent: at nõ non sublime istud corpus, quod omnia continet, mentémque illam diuinam, quæ cæteras complectitur: hanc mentem modò Iouem, modò Venerem, modò Saturnum vocarunt, & quoniam locus illi in cœlo præcipuè assignatur ab omnibus, cuius nutu cuncta gubernantur, idcirco Cœli filium Saturnum, siue mentis virtutem è cœlo prouenientem, & in omnia corpora diffusam dixerunt. Cum diuina illa mens ætheream regionem gubernans intelligitur, tunc vocatur Iupiter: ast vbi in inferiora corpora descendit ad ea ad generationem concitanda, tunc appellatur Venus, hinc accidit vt is Saturnus mens superna aliquando intelligatur, in qua sit lex vniuersa rerum omnium atque prouidentia, quæ ad ordinem & vitam & mutationes omnium fortunarum pertineat. Alij tamen eius sphæræ Cœlum, quæ aplanes nuncupatur, animam: at inferioris, Saturnum dixerunt, qui ordo postea seruatur in cæteris. Atque hæc ea sunt quæ fabulosè de Saturno dicta ad physicas rationes detorquentur: quorum fundamentum res à Saturno gestas fuisse ego crediderim: quæ tum voluptatis, tum etiã religionis causa fuerũt ab antiquis ita formata. Nunc quid Astronomicè ista significent, explicandum est.

¶ Scriptum est à genethliacis Saturni sidus frigidum esse ac siccum, quare bilis atræ ferax est, hominésque facit in quibus præualuerit in ortu, inuidos, malignos, superbos, auaros & ad iram tardos sed in ea diutius insistentes, atque iidem tamen plurimum pollent consilio & ingenio, audaces facit in periculis, senilíque sapientia. Hanc tamen planetæ malignitatẽ aiũt placari aut certè leniri Iouis cõiunctione

vel receptione, vel oppositione, vel trino, vel sextili aspectu. Sicut enim Mars cùm in angulis cœli, vel in secunda (vt aiunt) domo vel in octaua fuerit, multa nascẽtibus portendit: cuius tamen malignitatem minuit Venus, vel oppositа, vel coniuncta, vel recepta, vel per sextam circuli partẽ distans ab eo, vel per tertiam, omnémque feritatem & rabiem propè compescit: sic accidit Saturno ob Iouis aduentum, quare dictus est à poëtis Saturnus à Ioue filio esse vinctus, qui sub ipso Saturni circulo est: & in tartarũ deiectus, quoniam eius vires infringit & obscuras facit. Quòd si vera sit illorum sententia, qui dicunt sidera significare tantum hominibus superarum mentium voluntatem, tanquam aues augurium nullámque vim in nos habere ad commouendũ, cur Venus dicta est à sapientibus Martis malitiam infringere, aut Saturni Iupiter retardare. Dictus est rursus in equum conuersus Saturnus animal in Venerem propensum ac penè furiosum, quia libidini deditos vis planetæ clàm facit ac furorem Venereum penè concitat in his corporibus quibus plurimũ dominatur. Eum multorũ cõmodorũ inuẽtorem fuisse asserunt, quia melancholici, & quibus in ortu dominatur Saturnus, plurimum valent ingenio & prudẽtia.

¶ Præterea cùm singulis planetis ob similitudinem quandam metalla singula sint attributa, metallorum tortores siue chimistæ artifices, hanc totam ferè fabulam ad suam artem retorserunt: cùm se Gebrum, Hermetem, & Raymundum Platonicos, imitari velle profiteantur. Dicunt enim fictum fuisse ab antiquis quòd Iupiter Saturno genitales partes abscinderit acuta falce, eásque in mare dei cerit, quibus & è spuma nata sit Venus, quia Saturnus sal sit quidam, pater Iouis, præparati salis scilicet, qui fit ex eo præparato. Sed quoniam cùm Iupiter in vase vitreo existit, in peracutam tenuémque aquam soluitur propter vim ignis, quæ sumitur etiam ab ipso Ioue, cùm viriles partes secum afferat, incidens ac separans sulphur intimum ac in sale latens, quæ recidunt in vas quod accipiendis apponitur: idcirco & Saturno amputatas viriles partes dicunt: & cùm sal in aquam tanquam in mare decidat, ex illo sale ac sulphure gignitur Venus. Conantur enim metallorũ tortores & has, & alias his similes artes excogitare, quibus possint metalla in alias formas transferre teterrima paupertatis forma

perterriti, ac semper illam lepidissimi poëtæ Timoclis sententiam in animo habentes, qui ita inquit;

Ψυχὴ βροτοῖσιν αἷμά τ' ὀβολοί τ' ἀργυρεοι.
Τυθνᾶ σῶμα γὰρ ἀθρόιζων ἀπέχθεται θεός,
Πλάζῃ φαντὸς αἰδρὴς ἐν ζωοῖς σκιά.

Est sanguinis atque spiritus pecunia
Mortalibus: quæ nulla cui sit copia,
Vanos pererrat inter vmbra mortui.

Pingebatur autem ab antiquis Saturnus senex pallidus, curuus, altera manu falcem gestans, & draconem caudam sibi mordentem: altera filium paruum ori opponebat, ac vorabat: caput galea tegebatur, & super illa erat amictus. Habebat iuxta se quatuor filios, è quibus Iupiter virilia amputabat, ac in mare proiiciebat, è quibus Venus oriebatur. Senex is nimirum ob motus tarditatem ita fingebatur, & ob caloris inopiam, falcem habebat, quia retrogradus planeta, quòd per serpentem etiam significabant: vorabat filios, quia pauci viuunt qui nascentes habent Saturnum in horoscopo dominantem. Iupiter virilia amputat, quia coniunctus temperat malitiam, & de imperio deiicit, quia se exaltat in Saturni circulo, hanc enim & picturam & interpretationem Saturni tradiderunt antiqui nonnulli. Atque hæc physicè & astronomicè summatim dicta sint, nunc quo pacto possint eadem ad humanæ vitæ institutionem accõmodari vestigandum videtur. ¶ Saturnum deiecisse patrẽ suum è regno propter iniurias fratrum, quid aliud significat, quàm iniuriarum denique vindicem esse Deum? cùm nemo malus diu felix esse possit. At fuit idem Saturnus postea idem passus, quia nulla iniquitas iniquitatis est remedium. Idcirco qui iniurias vlciscũtur, illud priùs videre debent quatenus viro bono procedẽdum sit: atque eædẽ iniuriæ quas in parẽtes coutulerimus, sunt nobis à filiis postea expectãdæ, cũ omnes domesticis exemplis maximè incitẽtur. Si quis rursus post datas pœnas suorum peccatorum sapiens extiterit, illud experitur denique apud omnes bene institutas & politicas nationes, apertum esse externæ virtuti locũ, ac vbique viris bonis esse patriam, & vbique mortalium sapienti viro humanam felicitatem quantulacũque est patere. Ac de Saturno satis nunc de Cœlo dicamus.

De Cœlo. CAP. III.

COElus,quem alij Cœlium,alij Vranum Græco nomine appellant,Ætheris & Diei filius fuisse dicitur, vt testatur Cicero lib.3.de natura Deorum his verbis: Quod si ita est,Cœli quoque parentes Dij sunt habendi Æther & Dies, eorúmque fratres & sorores. Huius vxor Vesta fuisse dicitur,quam nihil aliud esse quàm terram,suo loco dicetur. Scriptum reliquit tamen Hesiodus Cœlum è terra natum fuisse,vt patet ex his carminibus:

Γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἶσον ἑαυτῇ
Οὐρανὸν ἀστερόεντ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπτοι.
Terra sibi par stellatum Cœlum alma creauit,
Quod complectatur lato velamine totam.

Quæ mox cùm Cœlo nupsisset,coniunctáque fuisset, insignem filiorũ multitudinem illi procreauit,Cœum scilicet, Crium,Hyperionẽ,Iapetum,Thiã,Rheam,Themin,Mnemosynem,Phœben,Tethyn,Saturnum,Brontem , Steropẽ, Argen,Cottum,Briareum,Gygen,quos omnes commemorauit Hesiodus in Theogonia , & Apollodorus Atheniẽsis in libro 1.Bybliothecæ , vt dictum est superiùs. Atque eadem terra posteà è Tartari cõgressu Typhœum genuit, vt ait idẽ Hesiodus. In hunc excitatus Saturnus natu minor ex omnibus Cœli filiis , accepta adamantina harpe à matre ob fratres vinctos patrem cepit,ac illi genitalia mẽbra præcidit, è quorũ sanguine Alecto, Tisiphone , & Megera natæ fuisse dicuntur. Scriptũ reliquit Lactantius in li. de falsa religione,Cœlum præstitisse potentia cæteris mortalibus, atque cùm reges antiquitùs pro Diis colerentur, inde accidit vt Cœlus pro æthere cultus sit: & Saturnus ad extollendã generis claritatem,quòd gloriæ splendorísque generis desiderium omnibus mortalibus in altissimo fortunæ gradu constitutis, maximè est innatum, se è cœlo Deorũ omnium sede & è terra natum esse gloriabatur. Attamẽ, si quis rectè consideret,idem nobilitatis genus & ranis , & muscis,& cæteris animalibus compluribus natura abundè largita est,quòd ex æthere siue calore siderum , & ex terra per imbres multa huiusmodi semina concipiuntur & producuntur,vt est in iis carminibus:

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit: & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Neque

Neque plura his fabulati sunt antiqui de Cœlo. ¶ Quod Ætheris ac Diei filius fuerit,videtur nihil aliud significare nisi naturę ordinem in cœlestibus corporibus collocandis:quę puriora sunt enim, cęteris superiora sunt & in sublimiore loco:quare in coordinãdis iis corporibꝰ cùm à cęteris secessisset,dictus est natus ex Æthere & Die ob inferiorũ siderum lumen. Alij è terra natum dicunt,qui mundũ ab opifice Deo fabrefactũ putarunt ex informi materia. Veruntamen idem cœlum pars est ętheris , atque cœlum ęther fuit appellatus,vt testatur carmẽ illud Pacuuij apud Ciceronem in secundo libro de natura Deorum:

Hoc quod memoro,nostri cœlum, Graij perhibent æthera.

Sic Orpheus in hymnis nihil aliud esse cœlum existimat, nisi hunc ęthera qui constat ex altissimis illis ignibus , vt patet ex hoc:

Οὐρανὲ παγγενέτωρ,κόσμου μέρος αἰὲν ἀτρεκές.
Omniparens cœlum ,pars & sanctissima mundi.
Perpetua.

Vocatum est cœlum quia concauum sit,quod κοῖλον significat apud Græcos. Quod autem exectus fuerit à Saturno filio,in neminẽ adhuc incidi,qui satis probabilem causam attulerit. Nam ridicula est illa,quam affert Cicero in secũdo de Natura Deorum hoc pacto: Nam vetus hęc opinio Grętiam oppleuit,Cœlũ exectum à Saturno filio, vinctum aulegans inclusa est in impias fabulas: Cœlestem enim , altissimam,ætherecámque naturam,id est igneam,quæ per se omnia gigneret,vocare voluerũt ea parte corporis, quæ cõiunctione alterius egeret ad procreandum . Hoc si ita sit, cur aliquo tempore eas partes habuerit æther,declarandum fuit:aut si Saturnus pro tempore intelligatur,quòd saturetur annis,eùm dicantur omnia è tempore nasci,& rursus ab eodem labefactari:cur idem fuit exectus à Ioue filio:nunquid nihil aliud ab eunucho tempore nascetur ? Aut nulla igitur vera est, & quæ seruari possit harum rerum interpretatio:aut hæc ad mundi procreationem(vti dicebam)respicit:quæ partim ab historiis,partim ab impositorum nominum natura sumpsit originem . Exectus fuit igitur Cœlus,vt ego quidem sentio,quia vnus sit æther , vnúmque cœlum, neque vllum tempus patietur posse alium æthera

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut aliud cœlum procreari, cùm ex vniuersa constet materia. Nam cùm vnus sit mundus, at non plures, cùm neque esse possint, meritò dicunt Cœlum exectum à filio, quia sibi simile quidpiam tempus non sinet procreari. Vnũ est igitur cœlum, & vnum tempus, quod nascitur ex illius motu: ambo execti, quia non plures esse possint: vnde hausta fuit peripateticorum disciplina. Cœli res gestæ nullæ ad nostræ ætatis memoriam peruenerunt, quare facilè adducor, vt putem ob prudentiam probitatémque hominis principatum ad ipsum fuisse delatum, vnum de illo apud varios scriptores inuenio multorum testimonio comprobatum, quòd mortuus est in Oceania (nam Creta, vt opinor, ita vocabatur) in oppidóque Aularia fuit sepultus, vt ait Lactantius. Nec me præterit nonnullos fuisse, qui Cœlum intellexerint animam esse supremi & stellati cœli, quàm modò Deum, modò Dei ipsius fœcunditatem putarunt. Atque cùm Iouem beneficam voluntatem Dei omnibus prouidentem existimarent, aiebant eum execuisse Saturnum, hoc est ad Dei mentem peruenire: mox Saturnus execat Cœlum, quia mens ipsa plurima extorquet à Dei optimi fœcunditate, à quo ea quæ proueniunt, non integra & perfecta sunt, vt in Deo: sed à Ioue ligata & angustioribus naturæ limitibus accipientis vitio coarctata. Quæ ad mores attinent, similia propè sunt atque in Saturno, nunc de Iunone dicatur.

De Iunone. CAP. IIII.

CVM de Saturno verba faceremus superiùs, inter cæteros Saturni filios Iunonẽ etiam commemorauimus: nam duas tantùm fœminas è Saturno natas fuisse accepimus, Glaucam scilicet & Iunonem. Erat id fœdus Saturno cum Titanis (vt dictum est) vt mares omnes, si qui nascerentur è Saturno, interficeret: at filias, vt imperio minimè aptum genus, pro arbitrio ac voto educare licebat, Cùm eodẽ partu Iupiter & Iuno nati fuissent, Iupiter (vt diximus) clam per Corybantes in Cretam deportatur: at Iuno, vt quę sola eodẽ partu nata sit, Saturno oblata, quod facile creditũ fuit. At enim de loco vbi nata fuit Iuno ambigitur, quòd ab aliis scriptoribus in alio loco nata esse dicatur. Strabo

libro nono scriptum reliquit Iunonem Argis natam esse, quod videtur significasse Homerus lib. 4. Iliad. hoc versu:

Ἥρη τ' Ἀργείη, καὶ Ἀλαλκομενὴς Ἀθήνη.
Iunóque Argiua, atque Alalcomenia Minerua.

Quam tamen Samiam Iunonem esse scribit Pausanias in Achaicis, cum Samij Iunonem apud se natam esse dixerint apud Imbrasum fluuium sub quadam vitice. Atqui vt eadem in vtroque loco nata sit, fieri non potest: communior tamen sententia est quòd in Samo sit edita, cui sententiæ & Apollonius accedit, vt scripsit in primo Argonauticorum his verbis:

Ὁ δ' Ἰμβρασίης ἕδος Ἥρης
Παρθενίης Ἀγκαῖος ὑπέρβιος.
Ast hic Imbrasiæ Iunonis sede relicta,
Partheniæ præstans Ancæus.

Nam cùm Samus Melantheus & Anthemusa antea vocaretur, dicta fuit postea Parthenia, quia Iuno virgo in illa sit educata: vt scripsit Callimachus in lib. περὶ κτίσεων νήσων καὶ πόλεων καὶ μετονομασιῶν, hoc est, *de conditis & habitatis insulis, & ciuitatibus, & de illarum nominibus*. quam rem explicauit etiam Apollonij Rhodij enarrator. Huius nutrices dicuntur fuisse Eubœa, & Porsymna, & Acræa Asterionis fluuij filiæ, vt memoriæ prodidit Pausanias in Corinthiacis. Atque Olen poëtam perantiquum carmina quædam in honorem Iunonis composuisse accepimus, in quibus scriptum erat, Iunonem ab Horis fuisse educatam. Idem Pausanias in Arcadicis Iunonem à Temeno educatam scribit. Cuius etiam nutrices fuisse Oceanitides inquit Ouid. lib. 2. Metamorph.

At vos si læsæ tangit contemptus alumnæ.
Gurgite cœruleo septem prohibete triones.

Nec defuerunt qui ab Oceano & à Tethye nutritam fuisse dixerint, quorum sententiam secutus est Homerus lib. ξ. Iliadis vbi inquit:

Εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης,
Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθὺν.
Οἵ μ' ἐν σφοῖσι δόμοισιν εὖ τρέφον ἠδ' ἀτίταλλον.
Oceanum visura peto namque vltima terræ,
Vnde genus superis, vnà Tethymq; parentem:
Qui me aluere suis domibus feliciter olim.

Habitauit igitur Iuno in Samo insula donec virgo fuit, cuiusce rei argumentum fuisse inquiunt, quòd anniuersaria sacrificia ibi fieri solebant in nubentis Deæ morem, vt scripsit Lactantius. Quo autē pacto Iouis fratris facta sit coniux cùm ad nubilem ætatem adoleuisset, ita fabulosè narratum est à nonnullis. Dicunt Iouem potiundæ sororis desiderio arsisse, quā cùm à cæteris Deabus seiunctā vidisset, cupereteque ex eiꝰ cōspectu euanescere & occultari, sese mutauit in cuculum, & in montem, qui Thronax antea, posteà Coccyx ab ipso cuculo dictus fuit, cōuolauit. Iupiter igitur eo ipso die magnā tempestatē excitauit: ad quem montē, Iuno cùm sola esset, accessit, ibiq; cōsedit, vbi Iunonis adultæ postea sacellū erectum fuit. Cùm tremens igitur ac frigēs cuculus ad Iunonis genua aduolasset, ea illiꝰ miserta auiculæ vestē cōtinuò circumiecit. At Iupiter resumpta prima figura rem habere cum illā tentauit, quæ matrem verita, vbi se vxorem ducturum Iupiter promisisset & iurasset, assensit. Quare apud Argiuos, qui maximo eam habent in honore, in Iunonis templo, erus statua sedens in throno cum sceptro, & cuculo super sceptro, erecta fuit, vt ait Dorotheus in libro secundo Metamorphoseōn. Lucianus autem in mortuorum dialogis scriptum reliquit ex instituto Persarū & Assyriorum id feciſſe Iouē, quibus mos fuit vel sanguine coniunctas vxores ducere. Postea Iuno nuptiis præfecta fuit, atque cùm Iunoni ante nuptias sacrificaretur fel victimarum post altare abiiciebatur. Hæc filios Martem, Argen, Ilithyam, & Heben dicitur habuisse, vt testatur Pausanias in Corinthiacis. Atque Lucianus in iisdem dialogis Iunonē scribit citra vllum congressum maris è subuentaneo conceptu grauidam Vulcanum peperisse. Fabulati sunt ptæterea fontem fuisse apud Argiuos, cui Canatho nomē fuit, in quo proditū est Iunonem, vbi quotannis se lauerit, denuo virginem fieri: qui sermo manauit ab arcanis initrorum & mysteriorum quæ solenni ritu opud illos fiebant, vt ait Lysimachus Alexand. lib. 11. rerū Thebanarum, & Paus. in Corinthiacis. Fabulantur Iunonem aliquando iratam Ioui in Eubœā receſſisse, quā cùm Iupiter placare nullo pacto potuisset, ad Citharonem adiit Platæensium regē, callidissimum tunc omnium mortalium. Eius monitu Iupiter simulacrum è ligno fabricauit, quod vestimentis egregiè indutum plaustro

impoſuit, famámque edidit se Platæam Asopi filiā esse ducturū. Id intelligens Iuno zelotypia capta ad plaustrū irruit, vestes discidit, fraudem cognouit: quare ridens facilè cum Ioue in gratiam rediit, vt scripsit Dorotheus in lib. 2. narrationum fabulosarum. Hæc eadē matrimoniorum præses ab antiquis dicebatur, vt sensit Virg. lib 4. Æneid.

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ,

Quæ idcirco quòd præesset matrimoniis, pronuba fuit appellata, vt ait idem poëta:

Dant signum prima & tellus, & pronuba Iuno.

& Ouid. in Phyllidis epist.

Iunonémque thoris quæ præsidet alma maritis.

Ferunt Iunonem lac Herculi infanti præbuisse, quo immortalitatem assequeretur, cùm illum idcirco Pallas ad illā attulisset: quod innuit Lycophron in eo versu:

Μύστῃ τρεπαίας μαστὸν εὐθηλοι θεᾶς.

Gratúmque cultori Tropææ vber Deæ.

Nam fabulantur Iouem aliquando dormientis Iunonis veberibus Herculem infantē admouisse, quo ab excitata reiecto pars lactis quæ in celum cecidit, viā inde vocatam lacteam fecit, at quot cecidit in terram, fecit candida lilia, cùm priùs essent crocea. Hæc Dea tria loca præcipuè dicitur habuisse, in quibꝰ colebatur summa religione, quæ ipsa sibi gratissima esse memorat apud Homerū lib. 4. Iliad.

Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη.
Ἥρηι ἐμοὶ τρεῖς μὲν πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες,
Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη.

At Iuno contrà sic est exorsa vicissim:
Sunt mihi tres vrbes dilectæ, Sparta, Mycenæ,
Atque Argos, quæ sacra fuerunt mihi tempore in omni.

Enimuero cum multis aliis in locis magna religione Iuno colebatur, tum apud Eleos, vt ait Pausanias in Eliacis, quinto quoque anno matronæ sexdecim ludos instituebant, qui Iunonia vocabantur, atque virginibus pro ætate in classes diuisis certamen cursus proponebatur. Currebant primę impuberes puellæ, mox grandiores natu, postremæ natu maximæ, quę ad Olympica certamina etiam accedebant, sed iis minora stadia proponebantur. Hypercherię Iunonis ptęterea delubrum extructum fuit apud Lacedęmonios, quo tempore Eurotas agrum Laconicum latè diluit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex oraculi responso. Hanc Iunonem Venerem etiam nominabant, cui vota facere matronę pro filiarum nuptiis, vtpote pronubę Deæ, consueuerunt. Colebatur etiam Lacinia Iuno cognomẽto in agro Crotoniate, sicuti testatur Dyonisius in libello de situ orbis in his carminibus:

Ἶμερτὸν πολίεθρον ἐϋσταφύλοιο Κρότωνος,
Ναιόμενον χαρίεντος ἐπ' Αἰσάρου ποταμοῖο,
Ἔνθα κεν αὐτὴν ἰδυῖο λακινιάδος δέμον Ἥρης. *Hic vbi ab illis*
Exigua vrbs colitur valde iucunda Crotonis:
Aesari vbi ad primas herbosi fluminis vndas,
Alta Lacimiadis Iunonis templa videntur,

Hanc Deam cùm cælicolarum reginã putarẽt, cum sceptro & diademate fingere mos fuit antiquorum. Fama est Iunonẽ infensam maximè omniũ mortalẽ Herculi fuisse, quod è pellice Alcmena natus fuisset, propter quam & vniuersum Thebanorum genus odio habebat: quare fuit etiam ab ipso Hercule vulnerata, vt testatur Homer. in lib. 5. Iliad.

Τλῆ δ' Ἥρη, ὅτε μιν κεκακημένος πᾶις Ἀμφιτρύωνος
Δεξιτερὸν κὴν μαζὸν ὀιστῷ τειρόμενον βελέεσσι.
Passa fuit Iuno, cùm filius Amphitryonis
Dextrum vberferro percussit forte trisulco.

Veruntamen cùm infinitas propè difficultates, multáque pericula illi proposuisset, effecit vt immortalis eius gloria apud homines vigeret. Neque vllus propè fuit, quin per Iunonis odiũ glorioſus inter mortales euaserit & illustris, quando gloria omnis & rerum gerendarum præstantia, non nisi in arduo & difficili loco sit constituta. Neque vlla fuit omnium Dearum quæ magis pellicum multitudine infestata fuerit. Idcirco Numa apud Romanos lege sanciuit, ne qua pellex Iunonis templum ingrederetur, his verbis: Pellex ædem Iunonis ne tangito: si tãgat, Iunoni agnũ fœminam crinibus dimissis cædito. Hæc, cũ Dii cæteri ob metum Gigantum in Ægyptum aufugerent, ac alij aliam formam sumpsissent, in vaccam se conuertit, vt est apud Ouid. lib. 5 mutationum:

Huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat,
Et sementitis superos celasse figuris.
Duxque gregis dixit sit Iupiter, vnde recurui
Nunc quoque formatur Libycis cum cornibus Hammon,
Dolijs in cœruo est, proles Semeleia capro,

Felle soror Phœbi, nitea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit: Cyllenius Ibidis ales.

Credita fuit esse diuitiarum Dea ab antiquis, quod etiam sensit Ouidius, vt est in Epistola Paridis:

Tantaque vincendi cura est, ingentibus ardens
Iudicium donis sollicitare meum,
Regna Iouis coniux, virtutem filia iactat.
Ipse petens dubito, fortis an esse velim.

Huic Deæ candida vacca litari mos fuit, vt testatur Virg. lib. 4 Æneid.

Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

Fuit anser auis consecrata Iunoni & Inacho flumini existimata, quia illud animal facillimè sentiat omnem vel minimũ aeris motum. Fama est, quòd Iupiter hanc Deam aliquãdo altè suspenderit, pedibusque illius duas incudes appenderit, atque aureum vinculum iniecerit manibus. Tum verò cùm Iuno penderet in æthere, Dii cæteri grauiter ferebant, neque soluere tamen potuerunt, vt testatur Homerus in lib. 8. Iliadis, his carminibus:

Ἦ μέμνη ὅτε τ' ἐκρέμω ὑψόθεν, ἐκ δὲ ποδοῖιν
Ἄκμονας ἦκα δύω, χαλκὸν δ' ἐπὶ χερσὶ δέσμὸν ἔπλα
Χρύσεον, ἄρρηκτον. σὺ δ' ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσιν
Ἐκρέμω· ἤλασκον δὲ θεοὶ κατὰ δῶμα πολυμπον,
Λύσαι δ' οὐκ ἐδύναντο· ὃν ἂν λάβω, αὐτίκα δοῦπον
Ῥίψασκον τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ.
An subit vt te suspendi, pedibusque ligani:
Incudes binas, manibusque vt vincula ieci
Aurea, firma satis sublimis ab æthere at ipsa
Pendebas, grauiter superi doluere, sed vllus
Soluere non poterat, cæpi quemcunque propinquum
De cælo ieci.

Istud ipsũ significauit aurea Homeri cathena, è qua pendebant Dij omnes Iouem de cœlo detrahere conantes, quorũ tamen conatus fuit irritus, vt ait Homer. in lib. Iliad. ὃ.

Σείρην χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες,
Πάντες δ' ἐξάπτεσθε θεοὶ, πᾶσαί τε θέαιναι.
Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐρύσαιτ' ἐξ οὐρανόθεν πεδίονδε
Ζῆν' ὕπατον μήστωρ', οὐδ' εἰ μάλα πολλὰ κάμοιτε.
Aurea sit vobis superi suspensa cathena

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cœlo, hanc trahite ô Diui, cœtusque Dearum.
Sed non detrahere è cœlo, neque vincere summum
Vlla Iouem poterit vis: labor omnis inanis.

Per huiusmodi fictas ambages rerum naturalium seriem declararunt poetæ. Nunc scientiam & præcepta nunc naturalium vires & principia, nunc vitæ humanæ rectè instituendæ rationem sub his fabularum arcanis integumẽtis occultarunt, quæ non poterant nisi a sapientibus, aut quibus sapiẽtes explicassent, intelligi. Quid autem Iuno suspensa ita significet, & cur Iouem de cœlo Dij omnes detrahere non possent, declarabitur paulo inferiùs. Attribuerunt antiqui nymphas quatuordecim Iunoni, quæ illius seruitio semper assisterent, vt ait Virgilius libro 1. Æneid.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ.

Quarum omnium maximè Iridis seruitio vtebatur. Huic Deę sacer erat pauo, quia propter illam cæsus fuit Argus à Mercurio, & in illam auem mutatus, vt ait Theodorus in libro Metamorphoseon, vbi Io custodiret mandato Iunonis. Illius currum idcirco finxerunt antiqui à pauonibus trahi, vt indicauit Ouid. lib. 2. Mutationum:

Habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pauonibus æthera pictis.

Idcirco Adrianus Romanorum Imperator in eo Iunonis templo, quod fuit in planiore Eubœæ parte situm, inter cætera memoratu digna, quæ visebantur, pauonem ex auro & lucidis preciosissimisque lapillis dicauit cum aurea corona & purpurea palla, vbi erãt cælatæ Herculis & Hebes nuptiæ argenteæ, vt ait Alcetas in lib. 2. depositorum in Delphis, & Pausanias in Corinthiacis. Multa & huic Deæ tributa fuerũt cognomina, vel à locis in quibus colebatur, vel ab illis qui templa dicauerant, vel ab euentu rerum, vel à cæteris rebus huiusmodi, & ab officio Lucina, & Bellona: & à loco Argiua, & Samia. Sic quia Hercules illi caprã mactasset, vocata est Ægophaga, cui apud Lacedæmonios hoc nomine mos fuit capram immolare. Sic Populonea, Lacinia, Hoplismia, Bunæa, Acrea, Hyperchereria, Vnxia, Moneta, Calendaris, Februa, Fluonia, Domiduca, Cynthia, Interduca, Socigena, & alia complura his similia.

¶ Hæc illa sunt quæ de Iunone fabulosè ab antiquis sũt tradita. Nunc quid sub his fabulis cõtineretur, explicemus.

Cur Iuno Saturni fuerit filia, dictũ fuit cùm de generatione elementorum superiùs de Ioue verba facientes loqueremur. Hec elementum aeris esse putabatur, vt in hymno in Iunonem patefecit Orpheus his carminibus:

Κυανέοις κόλποισιν ἐνημένη ἀερόμορφε
Ἥρα παμβασίλεια Διὸς σύλλεκτρε μάκαιρα,
Ψυχοτρόφους αὔρας θνητοῖς παρέχουσα προσηνεῖς.
Aeriam ostentant faciem Iuno alma, sinu quæ
Cyaneo resides, præbens mortalibus auras
Magna Iouis coniux faciles, ventosque salubres.

Quæ apud Virgilium etiam libro quarto se facultatẽ habere concitandorum imbriũ & grandinum inquit hoc pacto:

His ego nigrantem commista grandine nimbum
Desuper infundam, & tonitru cælum omne ciebo.

Vbi enim Iupiter Iunonis amore incaluit, eamque complectitur, omnium pullulant herbarum fructuumque genera: aër enim nisi superiorum corporum calore commoueatur, generare omnino non potest, quod significauit Homerus in libro ξ. Iliad.

ἦ ῥα καὶ ἀγκὰς ἔμαρπτε Κρόνου παῖς ἣν παράκοιτιν.
Τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην.
Sic ait: vxorem amplexus Saturnius hinc est,
Sub quibus alma parit tellus cum gramine flores.

Et quoniam aer non solùm est per quem spiramus, per quẽ viuimus, per quem videmus, sed etiam qui nobis occultam vim naturalem in sanginem præbeat, vt vel formidemus pericula, vel ea fortiter subeamus idcirco Iunonem Timoris & Audentiæ potestatem habere crediderunt antiqui, vt Orpheus testatur in Argonauticis:

Δεῖμα δ' ἐνὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.
Terrorem his menti iniecit Saturnia Iuno.

Fertur in Samo insula nata & educata fuisse: quoniam saluberrimus ibi est aër. Hæc habuisse Horas nutrices dicitur, quia ita sibi vicissim succedunt elementa, vt assiduè & singulis horis corrumpãtur secundũ partes ac gignãtur: quòd nisi contingeret, periret omnino aëris elementum, cùm tam facilis sit aër ad omnes mutationes. Educata fuit Iuno etiã ab Oceano & Tethye, vel à filiabus fluuii Asterionis, vel à nymphis Oceaninis: quoniam aer ex aquis præcipuè rarioribus factis gignitur: quemadmodum è densioribus terra.

Hæc ideo ex Ioue peperit Vulcanum, qua ignẽ calefactus aer procreat, vt frigidior & denſior aquã: quod ita expreſſit Lucretius in lib. 1.

Et primum faciunt ignem ſe vertere in auras
A Etheris, hinc imbrem gigni, terrámq; creari
Ex imbri, rurſuſq; à terra cuncta reuerti;
Humorum primum, mox aera, deinde calorem.

Hæc eadem filios habuit Heben & Martem, tum quia tẽperies aeris cauſa eſt abundantię & vbertatis rerũ omniũ, tum etiam quia affectus quodammodo aer diuinitus bellorum & diſcordiæ ſemina imprimit in animis mortalium: eandémque lætitiæ & pubertatis Deam putarunt, quòd ea omnia bene affectus aer agat inde dicitur:

Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Neque placet Zetzę ſententia, qui Martem, & Heben è Iunone natos, quia frequentia bella propter ſalubria loca oriantur inter homines. Hinc Ponuba, hinc cõiugiis præfecta putabatur, quòd aeris benignitas omnia in lucẽ euocet, quare etiam iure credita eſt diuitiarũ Dea. Hęc Iouis cõiux, quia in ipſum aera calor ęthereus agit, & quia ſumma pars aeris propiùs accedit ad ætheream puritatem, vt ait Cicero in ſecundo de natura Deorum. Aer autem, vt Stoici diſputant interiectus inter mare & cœlum Iunonis nomini conſecratur, quæ eſt ſoror & coniux Iouis, quòd & ſimilitudo eſt ætheris, & cum ea ſumma coniunctio. Effœminarunt autem eum, Iunonſque attribuerũt quòd nihil eſt eo mollius. Ob eam mollitiem cùm Dij in Ægyptum propter Gigantũ metum fugientes varias formas ſumpſiſſent, in vaccã mutata dicitur, & à cuculo molli auicula decepta. Hæc ligata fuiſſe à Ioue dicitur, quia aër ſit inferior vi naturali cum ſuperiore corpore coniunctus, vt ait Plato in Timeo. Incudes ſunt aqua & terra, quę videntur ex ipſo aere pẽdere, cùm aer ſuper his omnibus ſupernatet: neque Dij omnes poſſent ipſam Iunonem ab his vinculis liberare, quia tanta eſt Dei potẽtia, tantúmque artificium in his mundanis corporibus coniungendis, vt nulla vis vel humana vel diuina, quidquam horum diſſoluere poſſit, niſi idem artifex qui ea fabrefecit. Idem ſignificauit per aureã cathenam: quæ eſt vis æthereorum & ſuperorum corporum inter ſe diuinitùs connexorum. Dicitur fuiſſe ab Hercule vulnerata, quoniã

grauiſſima ſemper ferè eſt fortuna virtuti aduerſaria, cùm rarò vtrunque ſidera in alicuius ortu coniungere conſueuerint. Nymphæ complures Iunonis ſeruitio aſſiſtentes quid aliud ſignificant, quàm varios in aëre mutationum euentus? Sacer eſt illi pauo, quod ſuperbum, quod ambitioſum, quod alta petens, vt pote aëreo temperamento animal, quod variis coloribus ornatum, quod multos habet oculos: quia ſuperbi ſunt, ambitioſi, rerum arduarum appetentes, qui diuitiarum Deam habent tutelarem, quos multos homines obſeruare neceſſe eſt ad rerum ſuarum cuſtodiam: neque tamen totum eſt corpus coloribus diſtinctum, ſed quædam pars deformis, cùm nihil omnino felix poſſit contingere: varietates autem colorum quid aliud ſignificant, quàm facultatum iacturas, fortunaque multiplices viciſſitudines, & inſidias ab externis, & amicorum charissimorúmque mortem & calamitates, quæ omnia intimam animi partem eorum qui cæteris felices videntur, infeſtant. Huic Deæ templum in ea via quæ ducebat è Phalero Athenas, ſine foribus, aut tecto fuiſſe extructum ſcripſit Pauſanias in atticis: quod quidem nihil aliud ſignificat, niſi Deam hanc nullum in locum eſſe includendam, cùm Dea ſi perquam ſpiramus ac viuimus. Hæc illa ſunt quidem, quę phyſicè de Iunone ficta fuerunt, ab antiquis. Nunc quid horum poſſit, ad mores retorqueri, veſtigandum eſt.

Quod attinet aureã cathenam, quòd omnes Dij Iouem de cœlo detrahere non poſſent, ego modò auaritiam, modò ambitionem eſſe aueam cathenam crediderim: quæ etſi potentiſſima eſt, multóſque à vera Dei religione ad falſa dogmata retraxit, multaſque ſectas falſarum religionum à Chriſto ſolo varidico, Dei ſummi, ſapientiæq; ſummæ filio deſciſcentes, inſtituit; tamen virum bonum ſuo loco dimouere non poterit, neque veritatem vllo tempore labefactare; quæ aduerſus omnes iniurias inconcuſſa perſiſtit. Qui enim vir bonus verè exiſtit, ille neque auaritia neque ambitione vllo loco dimouetur: quare vnuſquiſque ſui poteſt experimentũ habere, an vir bonus nominari poſſit, cùm hæc ſint tanquã indices lapides. Sic igitur neque Iupiter cùm in rebus ciuilibus pro lege capiatur, neque lex Chriſti, quæ eſt anima ciuitatum bene inſtitutarũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque iudices, vel præfecti vrbium, vel Imperatores, si viri boni sint, dimoueri possunt de recta sententia largitionibus, cùm possit ipsa lex, aut iudices, corruptores & sceleratos homines labefactare. Non potest igitur Iuno per suas opes, neque per eloquentiam Mercurius, neque blanditiis Venus, nec minis Mars Iouem de Cælo deiicere, neque quantuscunque fuerit reliquorum Deorum cœtus.

Chemici artifices præterea conati sunt nonnullas fabularum Iunonis partes ad suos ignes & ad sua vascula retrahere. Dicitur Iuno (inquiunt) Saturni & Opis filia Iouisque soror & coniux, & ante Iouem nata eodem partu, Reginaque esse Deorum & diuitiarũ Dea partubus & matrimoniis præfecta: quæ nihil est aliud quàm aqua Mercurij, quæ Iuno nominatur. Saturni ea de causa est filia, quòd ab eo & eius terra distillat ac manat. Hęc terra dat opes, siue aurum chemicum, quod vnà distillet Iuno & Iupiter siue aqua mercurij, & sal in ima parte vasculi vitrei ac in fæce relictus. Cùm verò priùs effluat aqua Mercurij è vasculo, nascitur Iuno ante Iouem. Præest eadem partubus, quòd cùm manat, Phœbum chemicum educit in lucem, vnde Lucina etiam vocata est. Præfecta connubiis putatur eadem, quoniam media est coniungendis sulphureis humoribus Venere ac Marte scilicet: quæ quòd antequam manet cum Ioue coniungatur, & ambo gignant solem chemicum, Iouis vxor vocata fuit. Regina deorum dicta est, quoniam illa regit, soluit, coniungit, separat ac reprimit metalla quæ variis Deorum nominibus appellantur. Ac de Iunone satis, nunc de Hebe dicamus.

De Hebe. *Cap. V.*

CVm de Iunone loqueremur superiùs, dictum fuit Heben, quam Latini Iuuentatem vocarunt, Iunonis fuisse filiam. Huius patrem fuisse Iouem alij crediderunt, inter quos fuit Homerus, qui ita scripsit lib. λ. Odyss.

Τὸν δὲ μέτ' εἰσενόησα βίλιν Ἡρακληείην
Εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
Τέρπεται ἐν θαλίης καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην,
Παῖδα Διὸς μεγάλοιο καὶ Ἥρης χρυσοπεδίλου.
Post hunc, Alcidæ mihi nota accessit imago.
Is superos inter conuiuia læta frequentat.

Nata Iouis magni Iunoníque additur illi
Nunc Hebe coniunx.

Alj magis fabulosum Hebes ortum memorarunt: dirunt enim Iunonem aliquando ab Apolline in domum Iouis ad conuiuium fuisse conuocatam, atque inter alias epulas lactucas agrestes appositas fuisse, quas vbi comedisset, cũ antea esset sterilis, repentè fit grauida, atque Heben filiam posteà peperit, ea cùm pulcherrima esset, ac Ioui placuisset iuuentuti præficitur ab ipso Ioue, & id præterea illi munus datum est, vt Ioui pocula ministraret cui variis floribus compositum sertum capiti impositum fuit. Veruntamen cùm lapsa aliquando inter ministrãdum fuisset, partésque pudendas omnibus præsentibus ostendisset ab illo officio remouetur, & Ganimedes Laomedontis Troiæ regis ab aquila in cœlum Iouis iussu portatus, sufficitur. Quod Hebe pocula Ioui porrigere anteà consueuerit testatur Homerus ita lib. 4. Iliadis.

Μετὰ δέ σφισι πότνια Ἥβη
Νέκταρ ἐφοπλόει. οἱ δὲ χρυσέοις δεπάεσσι
δειδέχατ' ἀλλήλους. *Hos Hebe venerabilis inter*
Fundebat nectar pateris, hi protinus aurum.
Excipere è manibus, seq; inuitare vicissim.

Cùm Ganymedes igitur ad id munus fuisset assumptus, tũ Iuno grauiter tulit.

Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.

Quod testatur etiam Cicero in lib. 1. de Natura Deorũ ita inquiens: At poëtę quidem nectar, ambrosiam, epulas comparant, & aut Iuuentatem, aut Ganymedem pocula ministrantem: Hanc fuisse aliquando Ganymedem vocatam ab antiquis testatur in Corinthiacis Pausanias: nam antiqui Heben oblectationem seu voluptatem quæ percipitur in conuiuiis, vocarunt: quare Homerus in cõuiuiis ministeriũ illi attribuit. Apud Sicyonios & in Phliunte Dia nominabatur: quibus in locis fuit eximium illius fanum, & illa eximiè colebatur, vt ait Strabo lib. octauo. Memoriæ prodiderunt antiqui, Herculi post absoluta certamina, cum in cęlum ascendisset. Heben datam fuisse à Ioue in matrimoniũ: quare in ea regiũcula, quæ Horti dicebatur apud Athenienses, aræ in communi templo Herculi & Hebæ consecratæ fuerũt, vt ait in Atticis Pausanias: quę, vt ait Appollodor.

lib. 2. illi Alexiaren filiam & Anicetum peperit.

¶ Hæc breuiter de Hebe, nunc sententiam ex his eliciamus. Ego Ciceronis opinioni sanè facilè accedo, qui ita scribit in libro primo Tusculanarum disputationum: Non enim ambrosia Deos, aut nectare, aut Iuuentate pocula ministrant lætari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymedē à Diis raptū ait propter formā, vt Ioui pocula ministraret. Non iusta causa, cur Laomedōti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat. Quo pacto Hebe Iunonis filia dicitur? quoniam è felicissima aëris temperie omnia herbarum, arborumque genera pullulāt, & pubescunt. Nam quomodo sine parēte Ioue vel nasci vel Iunonis filia esse poterit? nulla est aëris temperies quā non efficiat ætheris calor ex motu, cùm omnis inferiorum corporum actio ex agitatione superiorum proueniat. Quī enim potest aër aliquid ad ortum euocare, nisi solis, ætherecque regionis calore concitatus istud ipsum efficiat? Quippe cùm litigium & amicitia non solùm principia sint ortus & interitus rerum, vt sapiēs credidit, verùm etiā omnia nata conseruent: quibus suas vires equè impertiuerint. Martis soror Hebe esse dicitur, quoniam vbertas rerū omnium, & fertilitas agrorum ex eiusdem aëris temperamēto oriatur, ex quo etiam bella & illorum omnium deuastationes. Mars præterea bonitate regionum alitur, cùm nemo propè de sterili & inope regione contēdat. Quòd autē esis lactucis agrestibus Iuno facta est grauida, quid aliud significat, quàm ex ipsa aeris temperie natam fuisse Heben? Iuno vbi est coniuncta accepta ab Apolline in domum Ionis, nimio calore solis exarsit ac ætheris: quare agrestes lactucas, quæ frigidæ sunt, comedit, ac fit prægnās. Quis non videat per hæc aeris temperiem significari? qui vbi plus æquo incaluerit, frigus expetit & symmetriā ad res generādas. Inde nascitur Hebe, quæ iuuentuti tam plantarum quàm animalium præest. Hæc vbi lapsa fuisset dum ministraret, pudendasque partes superis ostendisset, priuata est à Ioue eo munere quod propter pulchritudinē obtinuerat: hoc quid est aliud, nisi cùm folia deciderunt arboribus, iuuentutē & honorem plantis delabi? quæ si cum priore conditione cōparentur, turpes sunt, & parum decoræ. Eo tempore Ganymedes in eius locum subrogatur, qui nihil aliud quam

hyemem significat, quæ dicta est etiam à pluus: quare & in Aquarium signum denique Ganymedes conuersus est. Hæc ea sunt, quæ mihi spectare videbātur ad naturales rationes.

¶ Quod attinet ad mores, ita intelligendum censeo, gratiam atque fauorem principum rem esse inconstantissimā, quippe quibus aliud pulchrius alio tempore appareat: neq; vlla res est illis tantopere iucunda, cuius nō breui tempore nascatur satietas. Hæc leuitas in illis est præcipuè principibus, qui fortunę ornamentis cæteris præstant hominibus, at prudentia animi illorum vulgo adæquatur: nam facultatū copia multos facit insipientes. Apud sapientes verò principes omnis turpitudo vel exterorum vel familiarium potest animum vel beneuolentissimum alienare: quia pulchritudo omnis ad integritatem morum & æquitatē & innocentiā transferenda est, sine quibus virtutibus omnino est ex oculis viri boni remouenda. Ac de Hebe satis: nunc de Vulcano dicamus.

De Vulcano. CAP. VI.

VVLCANVS, sicuti dictum fuit, Iunonis fuit filius, vt testatur Hesiodus in Theogonia:

Ἥρη δ' Ἡφαιστον κλυτὸν ἐν φιλότητι μιγεῖσα Γῆπαλ.

Vulcanum peperit Iuno coniuncta in amore Præstantem.

Hunc, vt dictum est, quidam voluerunt subuentaneo conceptu fuisse genitum sine patre, quem tamen Homerus è patre Ioue Iunonéque matre natum esse putauit. Neque enim fieri potest vt natus sit sine maris desiderio, vt ostendetur, neque fieri potest rursus vt frustra Iuno marem tantopere cupierit. Sed audiamus quemadmodum incredibili propè furore & desiderio maris concitentur fœminæ, quæ subuentaneos concipiunt.

Continuoq; auidis vbi subdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantq; leues auras: & sæpe sine vllis
Coniugiis vento grauidæ.

Num tantum maris desiderium frustra Iunonem inuasit? ô infelicissimam Iunonem, si neminem neque Deorum, neque hominum inuenire potuit, cùm adeò stimulis libidinis

agitaretur, qui suo desiderio satisfaceret. Fuerunt qui dixerint Vulcanum Iouis fuisse filium, qui cùm deformis natus esset, ferrur à Ioue in insulam maris Ægei Lemnum præcipitatus, vt ipse de se ipso testatur apud Homerum in primo libro Iliadis:

Ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μενεαίνω,
Ῥίψε ποδὸς τετιγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.
Πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
Κάππεσον ἐν Λήμνῳ, ὀλίγος δέ τι θυμὸς ἐνῆεν.
Me quoque de cælo pedelecit Iupiter olim,
Contra illum auxilium misero vt mihi ferre pararem,
Ast ego cum cælo, Phœbóque cadente ferebar:
In Lemnum vt cecidi vix est vis vlla relicta.

Quòd autem diu fuerit in Lemno Vulcanus Iunonis Iouisque filius, ita scripsit Cicero lib. 3. de natura Deorum: Vulcani item complures: primus Cœlo natus, ex quo Minerua Apollinem eum cuius in tutela Athenas antiqui historici esse voluerunt: secundus Nilo natus, Opas, vt Ægyptii appellant, quem custodem esse Ægyptij volunt: tertius ex tertio Ioue & Iunone, qui Lemni fabricę traditur præfuisse: quartus Męnalio natus, qui tenuit insulas propter Siciliam, quæ Vulcaniæ nominabantur. Verùm Lucianus in dialogo de Sacrificiis fabulã hanc nõ sine risu recitat, quòd Vulcanus ita fuerit è cœlo præcipitatus: ἐκαλεῖτο γάρ αὐτὸν ἀπὸ τῆς πτώσεως, ἐπότε ἐρρίφη ὑπὸ τοῦ Διός, ὅς γε καὶ αὐτὸς ἦν ἐγὼ μὲν οἱ Λήμνιοι καλῶς ποιοῦντες ἐπὶ φερόμενον αὐτὸν ὑπεδέξαντο, ἐπέθηκεν ἂν ἡμῖν ὁ Ἥφαιστος, ὥσπερ ὁ Ἀστυάναξ ἀπὸ πύργου καταπεσών. *Claudum factum esse inquiunt ab eo casu, cùm de cælo fuit à Ioue præcipitatus: ac nisi Lemnii, rectè facientes, cum ferretur adhuc, illum excepissent, mortuus esset omnino nobis Vulcanus, tanquam Astyanax cùm cecidisset è turri.* Myrtilus libro primo rerum Lesbicarum memoriæ prodidit Lemnum idcirco fuisse consecratam Vulcano existimatam, quia calida sit quædam vis terræ eius insulæ, quam etiam sigillatam vulgo medici appellant, cuius vsus vermes necat, si fiat ex ea lutum cum vino albo: atque non parum prodest illis etiam, qui venenum hauserunt, multàsque alias facultates præterea obtinuit: nam non solùm res philosophicę, sed etiam medicę aliquando per fabulas ab antiquis explicabantur. At Homerus in hymno quem scripsit in Apollinem, non à Ioue,

Ioue, sed à Iunone Vulcanum præcipitatum fuisse de cœlo memorat, ac in mare decidisse, fuisséque non à Lemnijs sed à Thetide educatum, qui Iunonem ita narrantem factũ introducit in his:

Παῖς ἐμὸς Ἥφαιστος ῥικνὸς πόδας, ὃν τέκον αὐτή.
Ῥῖψ' ἀνὰ χροὸς ἐλθοῦσα, καὶ ἔμβαλον οἰδέϊ πόντῳ.
Ἀλλὰ ἑ Νηρῆος θυγάτηρ Θέτις ἀργυρόπεζα
Δέξατο, καὶ μετὰ ἧσι κασιγνήτῃ σὺν ἄμυξεν.
Ipse meus natus claudus Vulcanus, ego ipsa
Hunc peperi, manibus capiens & in æquora ieci.
Filia mox cepit Nerei Thetis alma marini,
Germanásque adiit, quibus hunc portauit alendum.

Alij dixerunt fuisse à similis educatum. Neque mirari conuenit, si cùm de Ioue superiùs loqueremur, paucos filios illi tribuimus, cùm præter supradictos Mercurius quidam, & Venus, & alij nonnulli eius filij extiterint: quoniã ita obscuri fuerunt, vt eorũ nomina penè deleta & extincta sint eodẽ quo vita die. Memoriæ prodidit in Atticis Pausanias, Vulcanum iniuriæ acceptæ à matre minimè oblitum aureã sellam cum occultis quibusdam vinculis dono matri misisse: quæ Deam, cùm assedisset, statim implicauerunt: quòd etiã Plato innuit in secundo de rep. καὶ τοὺς ποιητὰς εὐλόγους τοὺς ἀναγκαίους λογοποιεῖν, Ἥρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ υἱοῦ, καὶ Ἥφαιστον ῥίψαντος ὑπὸ πατρὸς. *Atque poetæ cogendi sunt, vt moderata orantur oratione, vt Iunonis vincula à filio, & à patre Vulcanum deiectum.* Habuit vxorem Vulcanus Aglaiam vnã è Gratijs, vt ait Isacius. Communior tamen est hominum sententia, quòd Venerem è Lemno duxerit: quare Virgilius eam vxorẽ Vulcani nominauit hoc pacto in octauo Æneid.

At Venus haud animo ne quidquam exterrita mater
Laurentumq; minis, fit duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur, thalamóque hæc coniugis aureo
Incipit, & dictis diuinum inspirat amorem.

Hunc Deũ facẽ ferre in nuptiis inquit Euripides in Troad. cùm faces accẽsę ad nuptias afferri solerent, vt patet ex his:

Ἥφαιστ' ἀδαὴς μὴ ἐν γάμοις θοίνας.
In nuptias mortalium Vulcane fer *Fares.*

Certamina currentium præterea cum accensis facibus in honorem Vulcani celebrabantur, quæ dicebantur Lampadophoria, de quibus ita mentionem fecit Herodotus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vrania: κατάπερ Ἕλλησι ἡ λαμπαδοφορία. τὴν τῷ Ἡφαίστῳ ἐπιτελέουσι: *vt apud Græcos Lampadophoria, quæ in honorem Vulcani peragunt.* Erat horum certaminum consuetudo vt currentes summo studio conarentur accensas faces ad metam vsque deferre: at cui fax esset extincta, ille cum infamia cessabat à cursu. Si quis cum accensa face fuisset à sequente superatus currendo, lege certaminum cogebatur sequenti accensam lampadem tradere: quam rem indicauit Lucretius in lib. 2. ita scribens:

Et quasi cursores vitai lampada tradunt.

Nam si quis rectè consideret, huic certamini simillima vniuersa vita mortalium videbitur. Fuit autem ea de causa certamen Vulcano cum igne institutum, quòd is ignem inuenisse à nonnullis creditur, vt testatur Zetzes in historia 335. decimæ chiliadis, his versibus:

Ἥφαιστος τὶς Αἰγόπτιος ἐν χρόνοις τοῖς τοῦ Νῶε,
Ὃς Νῶε καὶ Διόνυσος καὶ Ὄσιρις καλεῖται,
Ἐφεῦρε πῦρ, καὶ τέχνας δὲ τῶν ἐκ πυρὸς ὁπόσας.
Vulcanus quidam AEgyptias temporibus Noe.
Qui Noe & Dionysius & Osiris vocatur,
Inuenit ignem, & artes ex igne quot sunt.

Veruntamen in Prometheis quoque & Panathenæis sacrificiis lampades pari ratione ferebantur. Et quamuis multi fuerint Vulcani, nos sicuti de Ioue loquentes fecimus, omnes vni res gestas reliquorum tribuentes, communem scriptorum opinionē sequemur, qui solum ferè Iunonis & Iouis filium nominare solēt. Neq; enim multū differre putamus ad suscepti laboris vtilitatē, hic ne an ille huius nominis hoc vel illud fecerit, modò factum fuisse dicatur à Vulcano. Non enim historicas narrationes, aut res gestas nunc scribimus: sed antiquorū fabulosa figmenta explicare contendimus. Veruntamen neque illud est sine controuersia, quòd Vulcanus ignē primus inuenerit? cùm illius inuētionē nonnulli Prometheo ascribant. Ac Lucretius multò his probabiliorē inuenti ignis rationem attulit in lib. 5.

Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras,
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus, inde omnis flammarum diditur ardor.

Illud fortasse contigit, quòd igne ita inuento primus Vulcanus eas artes quę fiunt per ignem, inuenerit: qui cùm per

ignem durissima metalla in varias formas diduceret: creditus est igni imperasse, & fuisse ignis Deus, quem tamen succedentibus temporibus ignem etiam esse putarunt, vt sensit Orpheus in eo hymno:

Ἥφαιστ' ὀβριμόθυμε, μεγασθενὲς, ἀκάματον πῦρ,
Λαμπομένε φλογίαις αὔραις φαεσίμβροτε δαῖμον.
Vulcane & præstans, & fortis, flamma perennis,
Flammatis auris splendens per amabile numen.

Verùm quid opus pluribus? vt antiquorum consuetudinem intelligamus, & quòd ij variis nominibus Deorum rem eādem nominarunt, hùc ascribenda existimaui carmina quædam ex minore Cratere Orphei ad hanc rem valde spectantia: in quibus quid sint Dij nonnulli exprimitur:

Ἑρμῆς δ' ἑρμηνεὺς τῶν πάντων ἄγγελός ἐστι.
Νύμφαι ὕδωρ, πῦρ Ἥφαιστος, σῖτος Δημήτηρ,
Ἡ δὲ θάλασσα Ποσειδάων μέγας, ἠδ' Ἐνοσίχθων.
Καὶ πόλεμος μὲν Ἄρης, εἰρήνη δ' ἐστ' Ἀφροδίτη.
Οἶνος, τὸν Φιλέουσι θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι,
Ὅς τε βροτοῖς εὗρεν λυπῶν καλλήτρα πασῶν,
Ταυρογενὴς Διόνυσος ἐϋφροσύνην πόρε πᾶσιν
Ἠδίστην, πᾶσῃσιν ἐπ' εἰλαπίνῃσι πάρεστι.
Καὶ Θέμις, ἥτορ ἅπασι θεμιστεύει τὰ δίκαια.
Ἥλιος ὃν καλέουσιν Ἀπόλλωνα κλυτότοξον,
Φοῖβον ἐκηβελέτην, μάντιν πάντων ἐκάεργον
Ἰητῆρα νόσων Ἀσκληπιόν. ἓν τάδε πάντα.
Nuntius interpres Cyllenius omnibus ipse est:
Nymphæ aqua sunt, frumenta Ceres: Vulcanus at ignis.
Est mare Neptunus canentia littora pulsans,
Mars bellum, pax alma Venus, mortalibus ipse
Taurigena, & superis animi, curæq; leuamen,
Corniger est Bacchus, conuiuia læta frequentans:
Aurea iustitiámque Themis, rectúmque tuetur.
Sol est mox idem contorquens spicula Apollo,
Eminus & peragens, & Diuinator, & Augur:
Morborum expulsor Deus est Epidaurius. Ista
Omnia sunt vnum, sint plurima nomina quamuis.

Sic etiā suauissim⁹ poëta Męnāder stellas & elemētaex Epicharmi sentētia Deū fuisse creditū inquit in his carminib.

Ἐπίχαρμος ὕδωρ, ἄστρα, γῆν, πῦρ, ἥλιον,
Ἀνέμους, σελήνην, ἢ θεὸν ποτ' ἔμμεναι.

Aquam, Deum, terrámque, Solem sidera,
Ventósque, Lunam, ignemque Epicharmus asserit.

Atque Orpheus in hymnis Vulcanum, Solem, & Lunam, & astra, & lumen purissimum atque æthera ipsum nominauit, vt est in his:

Αἰθὴρ, ἥλιος, ἄστρα, σελήνη φῶς ἀμίαντον.
Aether, Sol, lumen purum, idem sidera, Luna.

Neque minùs luculenter sanè hoc explicauit præclarus ille & suauis poëta Hermesianax, vbi ita cecinit:

Πλούτων, Περσεφόνη, Δημήτηρ, Κύπρις, Ἔρωτες,
Τείτωνες Νηρεὺς, Τηθὺς καὶ Κυανοχαίτης,
Ἐρμῆς θ', Ἡφαίστός τε κλυτὸς, Πάν, Ζεύς τε καὶ Ἥρη,
Ἄρτεμις, ἠδ' ἐχέκλογος Ἀπόλλων, εἷς θεὸς ὅτι.
Pluto, Persephone, Ceres, & Venus alma, & Amores,
Tritones, Nereus, Tethys, Neptunus, & ipse
Mercurius, Iuno, Vulcanus, Iupiter, & Pan,
Diana, & Phœbus iaculator sunt Deus vnus.

Cùm igitur Vulcanus artes illas excogitasset quæ per ignē exercentur, ac Deus ignis fuisset creditus, Ætnæ montis cauernas, in quibus magna vis ignis subterranei exæstuat, Vulcani officinam esse crediderunt antiqui, vbi Ioui fulmina fabricaret. Idcircò Agathocles in iis commentariis quos de arte Ferraria Vulcani scripserat, duas fuisse insulas narrat apud Siciliam, quarum altera Hiera, altera Strongyla vocabatur, in quibus per diem ac noctē ignis assiduè emittebatur: cùm tamen in septimo Historiarum alteram fuisse Æoli, alteram Vulcani dixerit. Idcirco Apollonius etiam Rhodius in lib. 4. Argonaut. vbi de Lipara & Strongyla loquitur, ibi fuisse Vulcani incudes scribit his carminibus:

Αὐτὰρ ἐπὴν τε
Ἔλθῃσιν εἰς ἀκτὰς, ὅθι τ' ἄκμονες Ἡφαίστοιο
Χάλκεοι τυπάρηπι ἀνέστανται πυπὶ διστοὶ.
tum rursus ad te
Littora, vbi resonant percussa pondere vasto
Vulcani incudes fumique exæstuat vnda.

Hanc eandem rem expressit Iuuenalis breuiter suauissimis his carminibus in Satyra tertia post decimam:

Et prudtus adhuc Idæis Iupiter antris:
Nulla super nubes conuiuia cœlicolarum,
Nec puer Iliacus formosa nec Herculis vxor,

Ad cyathos, & iam siccato nectare tergens
Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna.

Fuit autem Lipara præpotens, imperiúmque latè habuit, cùm coloniam Gnidiorum accepisset, quæ vocabatur priùs Meligunis, & opima spolia multa deposuit in Delphis. Habebat autem terram ferracem aluminis, & multas aquas calidas, tanquam Sicilia, & ignes erumpentes. Inter hanc & Siciliam fuit insula, quàm Vulcano consecratam dixerunt, tota saxosa & deserta & ignifera. Habuit tres voragines tāquā tres hiatus ignis, quorum è maximo flammæ ignitas massas euomebant, sed postea sunt obstructi. Ex illorū obseruatione. Ex illorum obseruatione cognitū est, quòd flāmæ à ventis excitabantur, quæ & ibi erant & in Ætna. Neque hoc est absurdū credendū, quando venti gignuntur ac nutriūtur initium sumentes è marinis vaporibus tanquam à proxima materia & actu. Dictus est maior hiatus habere ambitū quinque stadiorū, quòd si Notus esset afflaturus, caligo turbida circa insulam dispergebatur tāta vt Sicilia prospici nō posset: sin Boreas, flāma in altum efferebatur ab ipso hiatu, fiebántque maiores fremitus: sin zephyrus, media quædam ratio seruabatur. Reliqui hiatus erant consimiles, at vi vaporū longè erant inferiores, atque è differētia fremituum & è loco vnde incipiunt flatus & flammæ & nebulæ, significabatur mutatio ventorum flaturorū vel tertio anté die. Cùm autem non esset è Lipara soluendū, prædicebatur futurus ventus à Vulcano vt quidā voluerunt, vt alij ab Æolo, neque cognoscebatur aliter euenire. Inde proditū est memoriæ à fabulosa antiquitate Vulcanū fuisse ignis Deū, atq; Æolum quæstorē regémque ventorū: quod sub ænigmate proferebatur, vt scriptū reliquit Diocles in rebus fabulosis. Scripsit etiā Posidonius circa solstitiū æstiuum inter Hierā & Euonymam per aurorā mare aliquando visum esse in sublime elatū, atque sic aliquandiu constitisse assiduè tumefactum, ac postea resedisse. Qui ausi sunt adnauigare, & calore & fœtore repulsos ab vnda reiectósque refugisse, vidisséque pisces mortuos. Multos post dies mare cœnosum apparuisse, exhalauisséque flāmas & fumos & caliginē, atque postmodo coaluisse, fuisséque cōpactum simile lapidibus molaribus. Nonnulli voluerūt Vulcanum peritissimum fuisse illius diuinationis quæ fit per ignem, quę

Græcis nominatur, ſicuti Nereus habitus eſt inuentor hydromantiæ diuinationis per aquam ſcilicet. Hic Vulcanus creditus fuit in ea inſula Lipara & diis multis arma fabricaſſe,& Ioui fulmina facere,vti dicebam: cuius famuli erãt Brontes,Steropes ac Pyracmon Cyclopes, vt ſcripſit Virgilius libro octauo:

Inſula Sicanium iuxta latus, Æoliamque
Erigitur Liparen,fumantibus ardua ſaxis:
Quam ſubter ſpecus,& Cyclopum exeſa caminis
Antra Ætnæa ſonant: validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitus, ſtridúntque cauernis
Stricturæ chalybum,& fornacibus ignis anhelat:
Vulcani domus,& Vulcania nomine tellus.
Huc tunc ingnipotens cœlo deſcendit ab alto,
Ferrum exercebant vaſto Cyclopes in antro,
Brontésque,Steropésque & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat:toto genitor quæ plurima cœlo
Deiicit in terras.

Ex quibus patet vbi haberet officinam Vulcanus,& qui eſſent eius miniſtri, & quod eſſet eorum officium. Scriptum reliquit Iulius Pollux lib. 5. canẽ æneum eximiæ pulcritudinis à Vulcano fuiſſe fabricatum, quem cùm viuũ feciſſet poſtea,Ioui largitus eſt: Iupiter illum dono dedit Europæ, illa Procridi, quæ Cephalo: atq; is canis poſtea fuit à Ioue in lapidẽ conuerſus. Huic leones cõſecratos fuiſſe quidam tradiderunt propter vim ignis. Fabulantur præterea de Vulcano,quòd vbi arma Ioui aduerſus Gigãtes fabricaſſet,pro ſuæ diligẽtiæ laborisq; mercede Mineruæ nuptias expetiuit. Illi cùm Iupiter perpetuam incorruptamq; virginitatẽ iuratus conceſſiſſet,neque tamen huic abnuere poſſet, quia per Stygiã paludem iuraſſet, ſe quidquid peteret eſſe daturum: Mineruam clàm monuit vt ſuam virginitatẽ defenderet,atque huic quod peteret,ſe cõcedere dixit. Deinde cũ Minerua Iouis monitu Vulcani deſiderio ac libidini reluctaretur,Vulcani ſemen dicitur in terram cecidiſſe, vnde natus eſt Erichthonius,quod nomen & contentionis & terræ nomen intra ſe continet. Habuit communem aram cum Prometheo Vulcanus, quia crediderunt nonnulli ignem à Prometheo, at artes per ignem à Vulcano fuiſſe repertas.

Huic inſulam Lemnum tribuerunt, quod in ea inſula primùm & ignis & armorum faciendorum ars fuerit inuenta, ſicuti ſcriptum fuit ab Hellanico in commentariis de ædificatione Chii. Nam cùm multo antiquior Vulcano fuiſſet Prometheus,is idcirco ignifer Titan à Sophocle dicitur in OEdipode in Colono:

Ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς, πατὴρ Προμηθεύς.
Intus ignifer Deus Titan Prometheus

Memoriæ prodidit Sophoclis enarrator de Lyſimachidæ ſententia multò antiquiorem fuiſſe Vulcano Prometheũ, atque illius ſtatuam cum ſceptro effingi ſolitam, aramq; communem fuiſſe vtrique in baſe. Homerus præterea in hymno quã ſcripſit in Vulcanũ, illum fabricandi inuentorẽ vnà cum Pallade,autoremq; putauit, vt patet in his:

Ἥφαιστον κλυτόμητιν ἀείδετο μοῦσα λίγεια,
Ὃς μετ' Ἀθηναίης γλαυκώπιδος ἀγλαὰ ἔργα
Ἀνθρώπους ἐδίδαξεν ἐπὶ χθονὸς, οἱ τὸ πάρος περ
Ἄντροις ναιετάασκον ἐν οὔρεσιν ἠΰτε θῆρες.
Arte mihi clarum Vulcanum dicite Muſæ
Plurima mortales docuit cum Pallade vt olim
In terris,homines ſpeluncas more ferarum
Incoluere prius vitantes frigora cœli.

Deinde cùm Iupiter pro igne à Prometheo rapto magnas calamitates hominibus machinaretur,hic Pandoram Iouis iuſſu formauit,vt ait Heſiodus in operibus & diebus, cùm aqua rigaſſet,vt eſt in his,

Ἥφαιστον δ' ἐκέλευσε περικλυτὸν ὅττι τάχιστα
Γαῖαν ὕδατι φύρῃ.
Egregium iuſſit Vulcanum ſpargere lympha
Continuò terram.

Fabulantur Venerem huius vxorem fuiſſe:quę cum maritũ ob deformitatem corporis & claudum non magnopere amaret,dum is eſſet fabrilibus operibus intentus, clàm cum Marte bellorum Deo congrediebatur,adulteriumq; committebat: Gallumq; iuuenem ſibi dilectum adoleſcentulum ſecum Mars adducebat cuſtodem, quem relinquebat ad oſtium,vt aduentantes nuntiaret, obſeruaretq; Solem præcipuè,quem maximè omnium Deorũ Mars metuebat ne rem Vulcano indicaret propter ſingularem inter illos amicitiam. At Gallus ſertur in ſomnum verſus fuiſſe

quare nemine præsciente Sol rem conspexit superueniens, Vulcanoque indicauit. Illud demum supplicij à Marte Gallo illatum est, vt in animal sui nominis verteretur: quare nunc etiam solis exortum insigni vociferatione indicat, quasi Marti significaturus vt solem caueat. Vbi sol igitur rē persensisset, Vulcanoque indicasset: is tenuissimū rete ferreum confecit, & circa thorum ita tetendit, vt conspici non posset. Mox vtrosque nudos in illo rete implicatos omnibus Diis ridendos exposuit. Quam rem explicauit Ouid. in lib. 2. de arte amandi:

Fabula narratur toto notissima cœlo,
Mulciberi capti Marsque Venusque dolis.

Quam rē etiam Hom. Multis carminibus cōplexus fuit in lib. θ. Odysseæ. Ex hoc adulterio nata est Hermione tutelare numen, vt ait Plut. in Pelopida. Habuit Vulcanus filios Ardalum, qui cellam fecit Musarum apud Trœzenios. & à quo tibiam inuentam ferunt: Brotheum, qui irrisus ab omnib. propter deformitatem oris in ignem se coniecit, vel morte infamiam deuitaturus Corynetam Æthiopem, qui nomen dedit Æthiopibus, cùm ante illum Ætherij dicerentur, vt ait Arist. libr. 4. de fluminibus: Olenū, à quo vrbs vocata est Bœotiæ: Albionem, Morgionem, Ægyptum, à quo dicta est Ægyptus: Periphemum, Erichthonium, Acūque, & alios complures ex variis fœminarum Dearumque congressibus.

¶ Atque hæc ea sunt ferè quæ de Vulcano fabulati sunt antiqui. Nunc quid sub his ambagibus verborum occultauerint antiqui perquiramus. Atque illud primum, quòd è sola Iunone subuentaneo conceptu natus sit Vulcanus, vt ait Plato in Cratylo, qui φάως ἴσορ θεῖν siue luminis præses, fieri omnino non potest. Nam præter id quod inauditus est in fœminis huiusmodi cōceptus, quæ cùm Veneris titillationibus infestantur, facilè medicinam suo dolori inuenire solent: tum si sit ignis Vulcanus, qui ex aere procreatur, vt esse omnium elementorum naturam, accepimus à sapientibus, quæ ex sese vicissim oriuntur: certè nulla fieri potest ignis ex aere generatio nisi per calorē, ac superiorū corporum motū. Neque Iuno si consistere posset, & à nulla vi externa calefiat, vllum Vulcanum, vel Martē, vel Hebē è se gignet: quia calor artifex est, marisque locum obtinet in rerum naturalium generatione. Quare cum pro igne illo purissimo ac sublimi corpore, quod purissimum est elementorum omnium, capitur: Vulcanus ex Iunone & Ioue, siue ex aere superiorum corporum motu calefacto, nasci dicitur. Idem è cœlo deiectus à patre dicitur, vel (vt alij maluerunt) à Iunone propter deformitatem, quia ignis ille qui in nubibus cogitur, cùm è crassiore materia constet, si conferatur cum eo qui sublimis est, & in purissima suprema que regione constitutus, crassus est & deformis, & vix dignus vt ignis nominetur: & illa de causa ad impuriorum corporum locum, tanquam ex illegitima possessione depellitur, & vi superiorum corporum, & ab ipsa superioris aetis natura. Alij maluerunt Lemnum illi fuisse dicatam, & illum collem, in quem præcipitatus fuit, propter calorem ac sterilitatem loco, qui cùm sit exusto similis, nullam omnino plātam producit. Nam nimius calor loci comburit, at non procreat. Hic educatur à Thetide & à marinis nymphis exceptus, quoniam ex humore & cum illo vniuersa eius ignis materia colligitur. Enimuero cùm terra sit omnium diuitiarum mater, aurea sella fingitur, cui Iuno sit. Vulcani artificio alligata: hoc quid significat, nisi partē illam aeris, quæ propinquior est terræ, & impurior, superiorum corporum motu non agitari, quippe quòd intra montium vertices includatur, sed propè firmam esse & alligatā terræ? non enim facilè vi superiorum corporum extenuatur, sed tanquam aquarum stagnum consistit. Vxorem Aglaiam & Venerem habuisse dicitur, quia è calore & humore vniuersa rerum humanorum generatio fit, quorum omnium semper intelligenda est symmetria. Nihil est enim aliud Aglaia, quam splendor & vbertas rerum quæ calorem ipsum consequitur, quod etiam nomen ipsum significat. Et quoniam nulla esse potest in rebus humanis naturalis procreatio sine calore, ea causa fuit cur faces in nuptiis accenderentur, quibus præesse putabatur Vulcanus. Effectum est præterea vt qui currerent in Lampadophoriis, extinctis facibus cessarent à cursu, quia cùm cessauerit calor, rerum omnium vita extinguitur, & cessat. At quòd si posterior priorem cursu superasset, ille prioris accensam lampada caperet, id ad successionem rerum omnium, vicissitudinesque ostendendas fictum fuit. Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque mirũ est si cùm elemẽta & sidera pro Diis sint culta, hic quoque tanquam Deus cultus fuit, quippe cùm idẽ esse Sol, Luna, æther, astra, ignísque putaretur, vt diximus: Hunc finxerunt diis cæteris arma fabricare, quia calor sit artifex omnium operum naturæ quippe cùm nulla alia res sit, quæ vel animantia aptiùs per excessum impellat ad interitum, vel per mediocritatem conseruet, vel ægrotantia sanitati restituat, quàm vis moderati caloris, nam & hæc concoquere, & innatum eorum calorem excitare vbi naturalis calor non potuerit, iam de eius animantis salute spes omnis abiecta est. Iure igitur arma seu vires Diis omnibus vbi oporteret, dictus est Vulcanus ad singulorum conseruationem ac sui tutelam fabricare ac tribuere solitus. Fulmina dicuntur à Vulcano Ioui fieri solita, qui ignis est in sublime elatus, qui vbi à circumstante frigore comprimitur, vi erumpit: cuius famuli sunt, βροντὴ, καὶ ἀστραπὴ, καὶ πῦρ ἀκμάζον, Brõtes, Steropes, Pyracmõ, nã βροντὴ, tonitrũ significat, ἀστραπὴ, fulgur, πῦρ ἀκμάζον, ignem multum, sic enim nomina ipsa rem per se significant, nam nisi multa sit ac densa vis ignis, fit fulgur tantùm & tonitrus, at non etiam fulmen. Hic igitur ignis cùm sit impurus, vt pote qui adhuc in materia, deorsum à Ioue depellitur cum incredibili impetu, quæ est fulminum natura. Nam neque lapis, neque ferrum, neque solidum aliquod corpus meo quidem iudicio, putandum est fulmen, cuius tot tergiuersationes, tantámque vim, & tam mirabilem videmus: sed vis crassioris ignis frigore & antiperistasi magno cum impetu disrupta, qui deorsum impellatur. Eum Vulcanum Minerua, quæ purissima est pars ætheris, è qua nulla nascũtur animalia, cùm perpetuam obtinuerit virginitatẽ, amore sui captum repellit, qui semen in terram effundit, ac inde monstrum nascitur: quid hoc est portenti Dij boni? quod monstrũ ita horrẽdũ? Natura illa ætheris superioris ad inferiora vsque corpora ita pura non descendit: sed calor ille qui generationem adiuuat impurus est, & in materia crassa commistus: quare semen Vulcani in terram decidens multiplicia gignit animalia, quæ res per variam Erichthonij formam indicatur: turbulentus enim ignis & in materia commistus vbique Vulcanus est intelligendus: qui aptus est rerum generationi. Hic formauit Pandoram omnium

Deorum donum, vt nomen ipsum significat, quoniam hic calor & Cereris, & Bacchi, & Palladis, & aliorum creditorũ Deorum inuentiones adiuuat. Hanc omnes artes edocuit, quoniam in quibus vis est ignea, quorúmque sanguis subtilior est, & rarius corpus, illi plurimum valent ingenio & prudentia. Hic idem obscuris omnino retibus, & quę videri non possent, Martem bellorum Deum cum Venere implicauit, & nudos omnibus Diis ridendos exposuit: quod quidem si ad rationes astronomicas transferatur, nihil aliud significat quàm Martis & Veneris planetarũ congressu adulterorum fieri ortus: sed si sol propiùs accesserit, minimé latebunt adulteria. Quamobrem dictus est Sol Veneris adulterium patefecisse, vt ait Plutarchus iu libello de audiẽdis poëtis. At Lucian. in astrol. quosdam filios Deorum ait dictos quòd sidera habuerint in ortu bona. Homerus per hãc fabulam videtur homines ad æquitatem adhortari, & ad integritatem vitæ, & ad innocentiam, cùm facilè Dii viam inueniant qua in sceleratos quamuis fortissimos & potẽtissimos homines, animaduertant. Ita enim scribit:

Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα, κιχάνει τοὶ βραδὺς ὠκύν.
Ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα
Ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσι,
Χωλὸς ἐὼν, τέχνῃσι. τὸ καὶ μοιχάγρι ὀφέλλει.

Si quid turpe facis, lento pede magna Deorum
Ira capit celerem. Sic nunc Vulcanus iniquum
Retibus implicuit Martem, tardissimus alter.
Sit quamuis, superorum at velocissimus alter.

Quis enim vir malus, & iniqua faciens, diu felix esse poterit, non amplitudo diuitiarum, non amicorum stipantium frequentia, non nobilitas generis, non viriũ & imperii magnitudo, non armatorũ numerus, possunt virum nefarium meritis suppliciis & vindictæ Dei demum surripere, est enim verum quòd,

Ἀνθρώπους μὲν ἴσως λήσεις ἄτοπόν τι ποιήσας,
Οὐ λήσεις δὲ θεοὺς οὐδὲ λογιζόμενος.

Si quid turpe facis, mortales fortè latebis.
Nemo Deum latuit turpia mente putans,

Nam sola est innocentia, vitæq; integritas, quæ nullã vel à Diis vel ab hominibus vindictam expectat, quæque vbique tuta & tranquilla est. Finxerunt hunc Deum vxorium,

qui relictis Iouis & Martis ministeriis ad optata Veneris se conuertit, per quod innuunt, libidinosos esse honoris, facultatũ, virtutúmque contẽptores, quódque omnes Deos relinquant pro arbitrio Veneris vt finxit Virg. lib. 8. qui facit Vulcanum pro precibus Veneris omnia incœpta reliquisse. Nec me præterit illorum qui torquendis metallis per ignem student, esse opiniones nonnullas, quas suis vasculis accommodare conantur. Neque enim credibile est metallorum formas posse per artem inter se conuerti, non solùm quia ars naturæ est imitatrix & adiutrix ac ministra, quæ cùm formas non confundat, neque ars apparet illud posse efficere: sed etiam quia natura ad singula priora perficienda in singulis formis, puriore indiget materia, puriorib́usque quibusdam principiis, vt ait Theophrastus in lib. de lapillis, quæ certè ipsa sibi pro arbitrio effingere semper non potest, nam non solùm propriis principiis indigẽt singulæ formæ ad suã generatione, quę in plurimũ diuersa non possunt referri, sed etiam iis ipsis purioribus opus est ad singula perfectiora peragẽda, inde fit vt alia sint adamãtis, alia smaragdi, alia sardonychis principia, alia marmoris; atque item alia ferri inter metalla, alia ęris, alia auri, alia argẽti, neque eadem horum omnium putanda sunt, quòd si contingeret omnia in omnibus esse generationis principia, non minùs saxa, aut ligna quàm metalla, in aurum possent per artem conuerti. Neque omnia esse in omnibus denique concludendum est, & certa esse rerum singularum principia, & ea non posse per artem inter se confundi, deinde in alterius naturam conuerti. Dicunt enim Vulcanum ob deformitatem deiectum de cœlo fuisse, nihil aliud esse, quàm aut sulphur, aut argentum cursitans: quod nihil nisi suæ naturæ, in se recipit, sed ab omnibus seiunctum. Modò Mineruam dicũt amari à Vulcano, quia existimant sulphur id & ferrum amare aquam Mercurialem: quam nominant Mineruam: qui cùm simul sint in putrefactione separantur cum diuersas naturas sint sortiti, quare dicta fuit Minerua fugere Vulcanum. Et ne persequar huiusmodi ineptias, quas tormenta & calamitates multorum loculorum fuisse, certò scio, multorúmque etiam in posterũ futuras, multi ad has suas inuentiones antiquorum fabulas detorquere conati sunt, quod autem vanam esse artem chemicam putemus, & quid de arte illa sentiamus: ita in epistola quadam aliquando expressimus, quam aduersùs fuliginosas chemicorum fallacias scripsimus, è qua non nulla hîc adscribenda putauimus.

Ars fallax inuisa bonis, dulcedine captos
Iucundè vt perimis! dementibus improba siren.
Naturam superare putas te posse per ignem?
Stulta, quid insanis? te longis passibus illa
Deserit, ac tandem nil perficis, illa colorum
Te fallit, rerum te ludit mille figuris.
Sic fertur Protheus se in multas vertere formas,
Cùm fieret serpens dirus, cumq; vnda, vel ignis.
Vris opes, properans quas fumus portat in auras.
Inde ardens miseris torquet præcordia virus,
Exitialis amórque auri sæuique dolores,
Quos semel insaniæ fallacia ceperit artis.
Occupat hæc nulli misero vesania mentem,
Ni pro peccatis hominum sator atque Deorum
Supplicia, ingentésque paret mox sumere pœnas.
Mendici fiunt: semper caligine barba
Squallet, & immodico turpantur pallia fumo.
Et noua quærentes semper mendacia iactant,
Defecisse sibi vires, vbi noua reperta est
Mercurium ratio quæ possint sistere in aurum,
Ad notos homines inde hæc contagia serpunt.
Si quenquam arripiant, qui stultas præbeat aures,
Non priùs effugiet, quam sit perpessus eandem
Fortunam, scopulóque ratem confregerit vno.

Neque satis validam rationem illam vnquam fore putauit, qua nonnulli artifices suam artem confirmare conantur, quod scribitur à Suida in hanc sententiam artem illam aliquando apud Ægyptios floruisse: Chemia argenti auríque præparatio est: cuius libros aliquando conquirens Diocletianus concremauit propter illa quæ aduersus ipsum Ægyptij innouarunt. Hos enim crudeliter trucidauit, ac libros de chimia auri & argenti ab antiquis conscriptos inquirés igni absumpsit: ne Ægyptij ex arte illa diuitias comparárent, atque opum abundãtia freti arma mouere Romanis auderent in posterum. Neque enim lex est diuina quidquid à Suida dicitur, & multa fabulosa de sapientia Ægyptiorũ

circumferuntur. Neque illud sanè prætermittendũ videtur, quòd quidem primum Vulcanum regnasse in Ægypto, illúmque fuisse primum inuentorem ignis tradiderunt: quia cùm fulmen ignem detulisset in arborem, dicitur Vulcanus hyberno tempore propiùs ad ignem accessisse, ac sensisse caloris beneficium, cessantíque igni materiam iniecisse, atque sic naturã ignis cognouisse, & cõuocatis aliis hominibus vtilitatẽ naturámq; ignis ostendisse. At nunc de Marte.

De Marte. CAP. VII.

DICTVM est à nobis superiùs, quòd Mars Iunonis fuit filius: at quod nonnulli arbitrati sunt, hunc etiam sine patre fuisse natum, id omnino absurdum est, & portento simile. Neque enim omnium partium fabularum legitima expositio semper inueniri potest: quoniam aliæ additæ sunt ad fabulas ornandas, aliæ ad probabilitatẽ, aliæ continent veram rerum gestarum explicationem. Iupiter igitur cùm primam Metim, deinde Themin, tertiam Iunonem duxisset, ex ea suscepit Martem & Heben, vt in his testatur Hesiodus iu Theogonia:

Λοισθητὴν δ' Ἥρην θαλερὴν πρήσατ' ἄκοιτιν.
Ἣ δ' Ἥβην, καὶ Ἄρηα καὶ Εἰλείθυιαν ἔτικτε,
Μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι θεῶν βασιλῆι καὶ ἀνδρῶν.
Addita mox vxor post has est vltima Iuno,
Lucinam, Martémque parit, quibus est prior Hebe:
Iuno hominum Regi, Regi coniuncta Deorum.

Habuit Mars nutricem Thero, vt ait Pausanias in Laconicis. Hic cùm Halirrhotium Neptuni filium interemisset, Alcippæ filiæ suæ vim inferre conantem, causam capitis dixit audientibus duodecim Diis, de qua cæde meminit Pausanias in atticis, atque omnibus suffragiis fuit ab ea accusatione absolutus. Locus verò in quo dicta est causa, vocatus est ab illo Areopagus, atque inde causæ capitales ab Areopagitis iudicibus duodecim auditæ. Hic nullam certam ac legitimã vxorem habuisse dicitur, quod ego quidem meminerim, cùm quidam Nerienem siue Nerien putauit: cùm multos filios è diuersis susceperit, cum quibus congressus est. Nam & Ænomaus, & Ascalphus, & Biston eius filij dicuntur, & Thespius, Ialmenus, Pylus, Parrhasius Thereus Molus, Parthaõ, Thesti', Euãnes, Zesius, Cupido, Hyperi',

Chalybs qui populis nomẽ dedit, Ottrera, Bythis è Seta, à quo Bythynia: Tlepolem' ex Astyochia & Thrace, à quo Thracia dicta est: Parthenopæus è Manalippe: Phlegias Pãgæus, è Critobule: & Strymõ illi nat' est ex Helice: & Tmolus è Theogone, à quo mons dictus est, & Theogones alter: Oxylus, Etholus, Sithõ, Euenus Sinope, Calydon, Hermiona, & alij nõnulli è furtiuis cõgressibus, fabulãtur hũc i curru vehi solitũ, cui' auriga erat Bellona, sic enim ait Vir.

Quam consanguineo sequitur Bellona flagello.

Nam terror & Pauor equi vocati currum ipsum Martis trahebant. Hic cùm feroci & acri esset ingenio nullam certam habuit sedem sed tanquam furiosus hùc illùc pererrans, omnia luctu & calamitatibus replebat. Veruntamen neque ipse mortalium omnium iram deuitauit, cùm fuerit aliquãdo à Diomede vulneratus, vt scripsit Homer. lib. 5. Iliad. Huic Deo lupus ob rapacitatem ac feritatem consecratus fuit, ait Virg. lib. 9.

Quæsitum aut matri multis balatibus agnum,
Martius à stabulis rapuit Lupus.

Inter aues picus consecratus fuit Marti, qui etiam inde cognomen obtinuit vt Martius diceretur, atque gramen inter plantas quia putetur plurimus nasci ex hominum sanguine, & apud Thraces eximiè colebatur Mars, vt in hoc carmine ait Lycophron:

Ὀχλομστῆσαι τὸν τε Κρηστώνης θεόν.
Sancte Deum iurare Crestones item.

Est enim Crestone Thraciæ ciuitas, ac Deus Thracũ Mars, vt ait Lycophronis enarrator. Id ea de causa dictum fuit ab Homero in lib. 8. Odysseæ, quòd vbi solutus fuit à Vulcano cum Venere implicitus, hic in Thraciam, illa in Cyprum se contulit.

Τὼ δ' ἐπεὶ ἐκ δεσμῶν λύθεν κρατερὼ περ ἐόντε,
Αὐτίκ' ἀναΐξαντε, ὁ μὲν Θρήκηνδε βεβήκει.
Ἣ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη.
His, vbi sunt illis durissima vincla soluta,
Discedunt subitò. Thracas mox ille petiuit:
Ipsa Venus Cyprum petit alma nata Dione.

Habuit hic Deus multa cognomine à locis in quibus tẽpla erecta fuerunt, vel ab euentis, vel ab iis qui dicarunt tẽpla Sic. Cãdæus, & Mamertus, & Rhacius, & Equestris dicitur,

quem tamen nihil esse aliud quàm bellum putauit Heraclides Ponticus, vt patet ex his eius verbis: ὁ Ἄρης γάρ ἐστιν οὐδὲν ἄλλο πλὴν ὁ πόλεμος, ὥσπερ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρᾶς ὠνόμασται μόνος, ἅπερ ἐστὶ βλάβη. *Nihil aliud Mars est quam bellum, ita ab imprecationibus nominatum, siue à detrimento*; Et Orpheus in hymno in Martem furorem belli ac rabiem in animis hominum Martem esse putauit, vt patet in his:

Ἄρες ἄναξ, δολόδητε, φόνοις πεπαλαγμένος αἰεὶ,
Αἱματοπὰνδρογόῳ χαίρων, πολεμόκλονε, φεικτέ,
Ὃς πυθέῃς ξιφέσιν τε καὶ ἔγχεσι δῆριν ἀμύστιν.
Mars Rex perpetua sanieque & cæde cruentus,
Horrende, humano gaudens & sanguine numen,
Qui gladiisve hastisve cupis contendere semper.

Hic Deus in Lemno colebatur, cui fiebant sacra humanis hostiis: sed cùm res crudelis videretur, mox ritus mutatus est, & modò sus castratus, modò verres illi mactabatur, quamuis propria fuit victima equus ob similem illi ferocitatem lupus ob perspicacitatē: canis ob vigilantiam, & gallus, & picus, ac vultur. Neque illud prærermittendum sanè hoc loco duxerim, quod poëtæ bellorum Deum Martem existimantes illi Timorem & Iram & Clamorem comites addiderunt, qui Deum ipsum assiduè consequerētur: licuit enim omnibus poëtis quidquid collibuisset pro suo ingenio de Diis confingere. Hunc Deum quia nullam propriam haberet arborem, gramine coronabant, quàm herbam, abductis per bellum agricolis, fouere videbatur, cùm patereturillam latè serpere. At nunc quæramus quid memoria dignum, sub his figmentis occultaretur.

¶ Cur natus esse dicitur è Iunone, an quòd Iuno sit diuitiarum Dea, ex quibus inuidentia & contentio exoritur, vt dictum est superiùs, & quòd nemo est opulentus cui nō assiduè ab inuidia & maleuolentia bellum indicatur? Quis enim aduersus inopem bellum gerit? omnes qui exercitum cogunt, alias quidem bellorum causas multas proferunt cur arma susceperint, at veram fateri palam pudet, vt per has causas tanquam leues, exterarum gentium occupent ciuitates. Nam si pro æquitate tantum pugnaretur, supplicium sumeretur tantum de conscelerati, at res relinquerentur. Nutritus fuit apud barbaras nationes Mars sub septētrionis plaga, quæ gentes cùm minimè digestū habeant sanguinē calore

calore solis, plurimū vi corporis & proceritate valent, at minimum consilio & prudentia. Hunc educauit Thero nutrix, quæ feritas est. Deinde cùm tyrannus sit Mars, vt dicere solebat Timotheus iuxta Plutarchum, meritò murorum percussor & euersor dictus fuit: cùm lex contrà ciuitatum omnium regina sit, vt ait Pindarus. Atque Homer. Iouem omnium regem & patrem non bellica tormenta, neq; rostratas naues, sed leges & æquitatem regibus dedisse scribit ad regna conseruanda, quæ his omnibus sunt potentiores. Istud ipsum fecit, vt nullum certum Mars haberet domiciliū aut sedem, cùm Iupiter in cœlo omnibus & Diis & hominib. imperaret. Demosthenes idcircò in oratione cōtra Aristogitonē primas leges inquit tanquā optimū quiddam ac inuentum deorū esse vniuersæ vitæ mortaliū ac ciuitatum moderatrices, quarum beneficio siquid deprauatū sit in rerum natura corrigitur apud viros bonos sponte: at malos cogunt vel inuitos ea quæ iniqua sunt euitare: sic enim inquit: ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ μεγαλην πόλιν ἐιχῶν, καὶ μικρὰν φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. τούτων δ' ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄπικτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ κατ' ἄνδρα ἕκαστον ἴδιον τῶν ἐχόντων. οἱ δὲ νόμοι, κοινὸν καὶ πεπαγμένον τοῦτο πέφυκεν. ἡ μὲν οὖν φύσις, ἂν ᾖ πονηρὰ, πολλάκις φαῦλα βουλεύεται. διόπερ τοὺς ζῶντας ῥᾳδίως ἅπαντας εὑρήσετε. οἱ δὲ νόμοι τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον βούλονται, καὶ τοῦτο ζητοῦσι. καὶ ἐπειδὰν εὑρεθῇ, κοινὸν τοῦτο πρόσταγμα ἀπεδείχθη πᾶσιν ἴσον καὶ ὅμοιον καὶ τοῦτ' ἐστὶ νόμος, ὃν πάντες ἀνθρώπινοι πεπεῖσθαι δεῖ πολλὰ, καὶ μάλιστα ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων, πόλεως δὲ συνθήκη κοινὴ, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. *Vniuersa mortalium vita ô viri Athenienses, sive magnam sive paruam quis habitet ciuitatem, natura & legibus gubernatur: horum alterum, natura nimirum inordinata est & inæqualis, atque pro ingenio cuiusque priuatorum. Leges autem commune & institutum idem omnibus. Natura igitur si mala sit, iniqua sæpius suggerit consilia, quare tales homines facile peccantes inuenietis, at leges & iustum & bonum & vtile procurant atque hoc inuestigant: quod vbi repertum sit, illud mandatum omnibus proponitur æquum & sibi constans: atque id lex est, cui conuenit omnibus parere cùm multis aliis de causis, tum præsertim quòd omnis lex inuentum est & munus Deorum, ac*

Universidad de Deusto
Biblioteca

que institutum sapientum hominum, & correctio vel consultò vel inconsultò pec antium, communisque institutio ciuitatis, secundum quam conuenit omnibus ciuibus vitam degere. Sed quoniã pro variis euentis variè fabulas interpretati sunt antiqui, ita vt aliæ ad res naturæ, aliæ ad astronomiam, aliæ ad mores spectarent, aliæ ad hæc simul omnia: quid Martis cum Venere adulterium significat explorandum est. Quid est tam contrarium quàm occidere & procreare, expolire & deuastare, erigere & prosternere? At Mars tamen qui hæc omnia facit, vt ait Homerus:

Ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ, μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα.
Mars hominum occisor, qui agros popularis & vrbes.

Cum Venere, quę omnia animalia, plantásque in lucem producit, congreditur. Quid ex hac tam discordi coniunctione orietur? nihil omnino superueniente Vulcano pręcipuè. Nã litigium & amicitia sunt Mars & Venus intelligendi, quorum vtrumque opprimit Vulcanus, siue calor immodicus, principiáque vincit, neque ita illa suis funguntur viribus. Ad exprimendũ igitur quòd symmetria necessaria est reb⁹ naturalibus, ista fabulosè confinxerunt. Hunc eundem Deũ & solem esse aliquando putatum superiùs expressimus, & apud Aquitanos Hispaniæ populos Martis simulachrũ radiis ornatum eximia religione cultũ fuisse memoriæ proditur. Et ratio ipsa, naturáque videtur expetere vt corpora illa superna, quæ calorem rebus inferioribus inferunt, nominibus potiùs, quàm re ipsa sint diuersa. Et Homer. lib. 2. Iliad. Martem vim igneam videtur putasse cùm inquiat:

Μαίνετο δ' ὡς ὅτ' Ἄρης ἐγχέσπαλος, ἢ ὀλοὸν πῦρ.
Insurgit veluti Mars strenuus, ignea vel vis:

Bellonam aurigam Martis populatoris finxerunt, quia aër pestifer est mortis auriga, & artifex. Quidam memorię prodiderunt Martem bellorum Deum fuisse creditum, quòd is prior armare inuenerit, & in aciem instruere, & omnes bellicos vsus, cùm impios delere niteretur. Quòd Mars omnium Deorum fortissimus & velocissimus arte Vulcani fuerit retibus implicitus, & debilis & claudicantis & tardi Dei, quid aliud significat, quàm sceleratos homines nullis viribus, nulla pedum celeritate fretos posse Dei vindicis omnium flagitiorum iram deuitare? quod etiam innuit Theognis his versibus:

Καὶ βραδὺς εὔβουλος εἷλεν ταχὺν ἄνδρα διώκων,
Κύρνε, σὺν εὐθείῃ θεῶν δίκῃ ἀθανάτων.
Vel celerem tardus comprendit Cyrne secutus
Iniustum cursu, huic numina cuncta fauent.

Et illa carmina.

Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα. κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν.
Ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα,
Ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν οἳ ὄλυμπον ἔχουσι,
Χωλὸς ἐὼν, τέχνῃσι τὸ καὶ μοιχάγρι' ὀφέλλει.
Si quod agis virtute caret, celerem capiet te
Vel tardus, tardo Mars est comprensus vt ipsi
Vulcano, superum cùm velocissimus esset:
Ars etenim prodest cunctis animalibus ipsa.

Atque tot de Marte dicta sint, nunc dicendum de Neptuno.

De Neptuno. CAP VIII.

NEptunus Saturni & Opis filius, vt dictum fuit, eandẽ sortem, patrísque crudelitatem expertus propè est, quam etiã Iupiter. Nam cùm Rhea Neptunum peperisset, puerum in ouili absconditum opilionibus educandum inter agnos tradidit, atque pullum equinum, quẽ se simulabat peperisse, Saturno, vt fabulantur, vorãdum tradidit. Isacius Neptunum educatum fuisse scribit ab Arno nutrice, quam ita appellatam fuisse dicunt, quia quærenti Saturno Neptuno se non habere responderit, ac negauerit: ex quo etiam ciuitas Bœotiæ ita vocata fuit, quæ antea Sinousa dicebatur, vt scripsit Theseus lib. 3. rerum Corinthiacarum, cùm alij ab agnorum multitudine maluerint dictam fuisse, inter quos fuit Crato. Alij contrà putarunt Neptunum à Iunone educatum fuisse. Hic cùm Iouis socius & adiutor fuisset in bellis post Saturnum è regno depulsum, iactis sortibus de totius mundi imperio, mare & omnes insulas, quæ in mari existunt, tenere cum imperio sortitus est Neptunus: cùm cœlum Ioui, infernus locus, vt dixim⁹, Plutoni obtigisset. vxorem habuit Amphitriten, quàm cùm deperiret, neque in amorem sui vllo pacto posset allicere, Delphinũ misit, qui eam sibi conciliaret, persuaderétque vt maritum Neptunum æquo animo ferret. Id cùm Delphinus impetrasset, ad perpetuam tanti beneficij memoriam dicitur Del-

Universidad de Deusto Biblioteca

phini signum inter sidera relatum, vt ait Hyginius in fabulis stellarum: ísque Delphinus est non longè à Capricorno collocatus, vt scripsit Aratus in Astronomicis:

Δελφὶς δ' ἡ μάλα πολλὸς ἐπιτρέχει αἰγοκερῆϊ
Μεσσόθεν ἠερόεις. τὰ δέ οἱ περὶ τέσσαρα κεῖται
Γλήνεα παρβολάδην δύο πὰρ δύο πεπτηῶτα.

Quæ carmina ita sunt alicubi elegantissimè expressa:

Tum magni currens Capricorni corpora propter
Delphinus iacet haud nimio lustrata nitore:
Præter quadruplices stellas in fronte locatas,
Quas interuallum binas disterminat vnum.

Alij Veniliam fuisse Neptuni vxorem crediderunt. Scriptum reliquit Lucianus in Sacrificiis Neptunum nigros habuisse capillos, & oculos cæruleos, vt ait in primo Cicero de natura Deorũ: quem nudum cum tridente & concha aliquando introduxere poetæ: aut qui indutum putarunt, vestẽ habere cyaneam dixerunt, vt ait Phurnutus. Memoriæ prodidit Pausanias in Arcadicis Neptunũ primum equitãdi artem inuenisse, quod etiã Pamphi antiquissimi hymnographi testimonio comprobatur, qui Neptunũ equorum, rostratarúmque & turritarum nauium largitorem vocauit. Ac Sophocles videtur apud Atheniẽses, vbi erecta postea fuit Academia, Neptunum primùm iunxisse equos putasse, vt pater in his ex OEdipode in Colono:

Δῶρον τοῦ μεγάλου δαίμονος εἰπεῖν
Αὔχημα μέγιστον,
Εὔιππον, εὔπωλον εὐθάλασσον.
Ὦ παῖ Κρόνου. σὺ γὰρ νιν εἰς
Τόδ' εἶσας αὔχημ' ἄναξ Ποσειδάν.
Ἵπποισι τὸν ἀκεστῆρα χαλινὸν
Πρώταισι ταῖς δ' ἔκτισας ἀγυιαῖς.

Munus magni dæmonis dicere,
Gloriam maximam,
Equis, pullis, mari bene imperitantem.
O fili Saturni tu enim ipsum in
Hanc ducis gloriam, Rex Neptune
Equis moderans fræno.

Apollonij verò enarrator Sesonchosem Ægypti Regẽ qui post Orum Isidis ac Osiridis filium regnauit, quem nõnulli Sesostim vocarunt, primum inuenisse equum ascendere

scribit, quod affirmauit & Dicæarchus in libro secundo rerum Ægyptiacarũ quod tamen quidam Oro accceptum ferunt Neptunum idcirco finxerunt poetæ in curru vehi super æquore, vt sensit Apollonius in lib. 4.

Εὖτ' ἂν δέ τοι Ἀμφιτρίτη
Ἅρμα Ποσειδάωνος ἐΰτροχον αὐτίκα λύσῃ.

quam mobilis Amphitrite
Neptuni celerem currum apte tempore soluet.

Orpheus in hymnis currum hunc quatuor equis trahi solitum scribit, vt est in eo versu?

Κυμοθαλὴς, χαριτῶπα, τετράορον ἅρμα διώκων.

Quadriiugum impellens currum, summo æquore labens.

Alij maluerunt eius currum trahi à vitulis marinis & cete quàm ab equis: quippe cùm eo tempore equum inuenisse dicatur, cùm in Areopagum cum Minerua in contentionẽ descendit de nomine Athenis imponendo, cùm ipse equũ hominibus, Minerua oliuã munus attulit, vt scripsit Plutarchus in Themistocle fabulantur Theseum Phædræ vxoris precibus cõmotum à Neptuno patre impetrauisse vt Hippolytum filium necaret Quem Phædra falsò accusauit tẽtatæ pudicitiæ, quia nouercæ libidini noluisset assentiri. Neptunus Phocas Hippolyto iuxta littus maris vecto in curru immisit, quibus tanta trepidatio equis iniecta est, vt in fugam versi illũ è curru delapsum discerpserint. Quare Phædra postmodo pœnitẽtia ducta, vt plerique senserunt, laqueo vitã finiuit. Ædificauit mœnia Troiana Neptunus, qui hac de causa Laomedonti Troianorũ Regi seruiuisse dicitur: cùm Iouẽ ligare Dij voluerũt, id Iupiter cognouit è Thetide, ac in cæteros quidẽ Deos animaduertit: & Neptuno atque Apollini iussit vt Laomedonti seruirent, dum Troiã ædificaret. Laomedon diuinis honoribus prosecutus est Apollinem, at Neptunus vbi diu seruiuisset, nullámque accepisset mercede, indignatus horrendum ac infestissimũ cete immisit, quod mare euomens vniuersam regionẽ inundauit. Illa de causa & filiam Hesionem quam vnicè amabat, ac multo magis quàm vel Æthasam vel Astyochen vel Medicasten, quas cæteras filias habebat, ceto exponere iussus est ab oraculo Laomedon, & multa alia incommoda inde sunt consecuta. At Herodotus non verum esse inquit quod Laomedonti Neptunus & Apollo seruierint, sed datũ

esse locum fabulæ, quia pecuniam Neptuni & Apollinis sacrificiis dicatam Laomedum ad extruenda mœnia ciuitatis conuerterit, atqui Virgilius Neptunum scribit suis manibus Troiam ædificasse, vt est in libro nono:

an non viderunt mœnia quondam
Vulcani fabricata manu considere in ignes?

Quãuis Ouidius in epistola Paridis mœnia Troiana Apolline lyram pulsante ædificata fuisse inquit his carminibus;

Ilion aspectes firmataque turribus altis
Mœnia Phœbeæ structa canore lyræ.

Cùm Amphitritem vxorem, vt diximus, haberet, infinitus propè filiorum est numerus, quos ex variis nymphis & pellicibus suscepit. Phœnicem habuit enim è Lybia & Belum & Agenorem: è Calæno vna Danaidum Calænum: Naupliũ ex Amymone: è Pitane, à qua vrbs Laconum dicta fuit, Euadnen, & Aonem, à quo vocata est Aonia regio, & herum Phæacem, à Phæacia dicebatur, quæ nunc Corcyra vocatur, Phœnicem à quo Phœnicia, & Athon, à quo mons. Nam plerique vrbibus nomina imposuerunt eius filii. Et Dorum, à quo Dorii, & ex Oti filia Laide Althephum: Ancæum ex Astypalæa & Periclimenum & Erginum: ex Alcyone Atlantis Anthamum: & Anthan & Hyperetẽ, à quibus oppida condita nominataque sunt apud Troœzenios, Bœotum ex Arne, Hippothoũ ex Alope Certionis: Asopũ è Cecłusa: Orionem è Brylle: Tritones alterũ cum Euripilo è Celæno, alterum ex Amphitrite: Palæmonem & Nelcum è Tyrrho: Cteatum & Euritum è Molione: Minyam è Chrysogone Almi filia: Delphum è Melantho: Minyum è Callirhoe: Erycem è Venere: Ogygum ex Alithea: Taphium ex Hippothoe: Cygnum alterum è Cayce, alterum è Scamandrodice: Minyas è Tritogenia filia Æoli: è Midea nympha Aspledonem: Parnasum è Cleodora: Eurypylum & Euphemum è Mecionica: qui munus dedit vt super vndis tanquam super terra proficiscerentur, vt ait Asclepiades. Neque verò hi solùm filii eius cõmemorantur, sed Euphemus præterea, qui proreta fuit in Argonaui: Amycis, Albiõ, Aello, Anthæus, Amphimanus, Aethusa, Aon, Alebius, Dercylus, Neleus & Pelias, & Astræus qui per inscitiã congressus cum Alcippa sorore sequenti die cognita affinitate ex annũllo mœrore captus se in fluuiũ præcipitauit, qui priùs

dictus est Astræus ab ipso, mox Caicus à Caico Mercurii Ocyrhoesque filio, vt scripsit Leo Byzãtius in lib. 3. de fluminibus, & Melane à qua Melas priùs Nilus dictus est: Actorion, Borgion, Brontes, Busiris, Certion, Crocon, Cromus, Chrysaor, Cẽchreus, Chrysogenæa, Chius, Dotus, Euphemus, Irceus, Lelex, Lamia vates & Sibylla Halirrhotius, Læstrigone, Megareus, Mesapus, Ephialtes, Nycteus, Melion, Nausithous, Othus, Occipite, Polyphemus, Pyracmon, Phorcus, Pelasgus, Onchestus, Phæax, Pegasus, Phocus, Peratus, Siculus, Sicanꝰ, Steropes, Tarus, Theseus, Tarrantus, Hyretus: vt alios infinitos propè prætermittam, nã plures quàm octoginta me legisse memini: quos tamen omnes nõ putaui hic esse numerandos, quod si verum est id quod scribitur à Zetze in historia 51 Chil. 1. multò etiã plures fuerunt Neptuni filij, inquit enim:

Τὸν θυμικὸν γὰρ πάντες, καὶ πάντες τὸν ἀνδρεῖον,
ὑὸν καὶ φίλον, καὶ ἐραστὰς φασὶ τοῦ Ποσειδῶνος.
Elatos animo enim omnes, & omnes strenuos,
Filios & amicos dicunt, & amatos à Neptuno.

Hunc aliquando venisse in contentionem de artificio cum Minerua & Vulcano scripsit Lucianus in Hermotimo: quo tempore Minerua domum excogitauit, hominem fecit Vulcanus, Neptunus taurum, atque ea de causa crediderunt posteri Neptunum primum equos domuisse. Quòd illi in orbis diuisione maris imperium contigit, iam dictum fuit superiùs. Scriptum reliquit Herodotus in Polymnia Thessalos dicere solitos Neptunũ lacunam fecisse, per quam fluat Peneus: idque iure putari censuit ab iis qui Neptunum terram concutere existimãt: nam loca distantia interiecto maris spatio sunt opus huius Dei terræ motus, quod etiam Neptunus fecisse dicisse dicitur. Hæc est Herodoti sententia, qui iuxta opinionem antiquorum vim aquarum causam esse terræ motuum credidit, at non ventos sub terra inclusos, qui erumpere conentur, vt scripsit Aristoteles libro tertio meteororum, & Lucretius lib. 6. in his:

Quod nisi prorumpit, tamen impetus ire animai,
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, vt horror, & incutit inde tremorem.

Huius Dei duplex erat munus, & nauigantiũ curam habere scilicet, & equorũ: vt in hymnis Homerus scriptũ reliquit

Διχθὰ δι ἐνοσίγαιε θεοὶ πίμλω ἐδάσαντο,
Ἵππων τε δ' μητῆρ ἐδμαι, σωτῆρά τε νηῶν.
Bina tibi superi Neptuno munera dorant,
Flectere equos, regere & naues, quæ marmora sulcant.

Quæ eadem scripta sunt & in hymno Orphei, idcirco Hippii siue Equestris Neptuni ædes fuit in Arcadia apud fluuiũ Milaontem, vt ait Pausanias in Arcadicis, & Proselystij siue inundantis: qui est ita appellatus, quia quo tempore Inachus, & qui cum eo erant in consilio, terram Argiuorum Iunonis esse debere nuntiarunt, maxima pars agri fuerit inũdata atque summersa Deinde Iunone Neptunum precãte vt mare deduceret, per quem locum refluxit, in eo Argiui Proselystij Neptuni delubrum erexerunt, vt est apud Paus. in Corinthiacis. Ad huius rei memoriã fortasse factus fuit & dicatus Neptunus apud Athenienses vndam proferẽs, vt est in Atticis. Multa sunt denique cognomina, quæ propter varios euentus huic Deo sunt attributa, vt Tænarius, Phitalmus, Heliconius, Temenius, Onchestus, Speculator, Natalitius, Hippocurius, Crenesius, Gæouchus, Domatitis, pater, Rex, Ægæus, Taraxippus. Plutarchus commemorauit in vita Pompeij tria templa fuisse Neptuni opulentissima, vbi loca Deorum à piratis spoliata recensẽt: quorum vnum in Isthmo, aliud in Tænaro, aliud fuit in Calabria. Erat enim Calabria Neptuno consecrata, vt scriptum fuit à Philostephano in rebus Italicis, atque loca nonnulla recensẽt Apol. lib. 1. quibus præesset Neptunus:

Οἷος δ' Ἰσθμοῖο ἐπὶ Ποσιδάωνι ἐς ἀγῶνα
Ἅρμασιν ἰμβεβαὼς, ἢ Ταίναρον, ἢ ἔγε Λέρνης
Τ' ἄνθεα, ἢ κατ' ἄλσος Τανάγρης Ὀγχηστοῖο,
Καὶ τε Καλαύρειαν μετὰ δῖθ' ἅμα νείσεται ἵπποις,
Πέλλω θ' Αἰμονίω ἢ δι' ἐκπατὰ Γερεστόν.
Ad ludos properat qualis Neptunus in Isthmum,
Quadrigis inuectus ad & cùm flumina Lernæ
Tænarium ve solum, vel Hyantia rura, Gerestum
Syluosum, Æmoniám ve petram fumantia colla
Cùm premit alipedum, Calabra idem vt rura reuisit.

Huic Deo taurum immolare consueuerunt, vt ait Homerus in libro quinto Odysseæ:

Ταῦρος παμμέλανας Ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ.
Cyaneos crines taurus mactetur habenti.

Sic Virgilius libro quinto:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Quod genus victimæ illi mactari iussit oraculum, ferunt enim aliquando euenisse Corcyræ, vt multis bobus per bellum Persarum relictis taurus è pastu rediens sæpius in pelagus mugitus ediderit, ibique per totum diem constiterit: deinde cùm ad mare bubulcus descendisset, magnum atque infinitum propè thunnorum numerum conspexit, quod significauit Corcyræis. Illi tum capere thunnos conati operã luserunt: quare sciscitantibus oraculum postea responsum est Nepuno taurum mactari oportere: qua re peracta incredibilem piscium numerum cepere, vt ait Pausan. in Phocicis. Quamuis thunnus aliquando mactari Neptuno consueuit, vt scriptum est ab Antigono Carystio in lib. de Dictione. Atque Neptuno pisces illi cœlestes cõsecrati esse putabantur, vt scriptum est à Marco Manilio in libro secundo rerum astronomicarũ, vbi signa cœlestia, quæ sint diis quibusque tributa, commemorat:

Lanigerum Pallas: Taurum Cytherea tuetur.
Formosos Phœbus geminos, Cyllenie cancrum,
Iupiter & cum matre Deum regit ipse leonem.
Spicifera est virgo Cereris fabricataque libra
Vulcano pugnax Mauortis scorpius hæret.
Venantem Diana virum sub partis equinæ,
Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta.
Et Iouis aduersum Iunonis Aquarius astrum est.
Agnoscitque suos Neptunus in æquore pisces.

Neptunum magna Deorum marinorum ac nympharũ manus comitabatur, quorum nonnullos ita numerauit Virg.

Tum variæ comitum facies, immania cete,
Et senior Glauci chorus, Inousque Palæmon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis:
Læua tenet Thetis, & Melite, Panopæaque virgo
Nesæe Spioque Thaliaque Cymodoceque.

Hunc in varias formas ob amores fuisse mutatum scripsit Ouidius lib. sexto maioris sui operis. Atque hæc ea sunt, aut certe non multo plura his, quæ de Neptuno fabulosè dicta sunt ab antiquis scriptoribus: nunc quid ea significent perquiramus.

¶ Iam primum omnium quid sit Neptunus ita explicat

Cicero in primo libro de natura Deorum, de Chrysippi sententia: quique aër per maria manaret, eum esse Neptunum. Veruntamen non aër simpliciter per maria manans, sed ipsum aquæ elementum Neptunus plerunque nominabatur: aut aliquando spiritus ille ac mens diuina, quę per maria esset diffusa, totámque aquæ naturam ac molem à corruptione præseruaret: quod quidem nihil aliud est, quàm anima per elementa diffusa, sicut in animalibus est, & in plantis. Vbi enim illa recesserit siue harmonia sit & quædam symmetria, siue numerus seipsum mouens siue diuina quædã & immortalis οὐσία, corpus ad corruptionẽ statim properare necesse est. Quare etsi elementa nobis non viuere apparent, tamen diuina quadam virtute & potentia seruante ab interitu, ita sunt cõmista, itáque fermentata, vt ab ea seruentur à corruptione. Hanc vim diuinam in æthere Iouem, in aëre Iunonem, in aqua Neptunum, & in singulis horum partibus variis Deorum nominibus appellarũt antiqui. Quod Saturno ereptus clàm fuit Neptunus, & quid Saturnus sit, & quo pacto crudelitati Saturni erepta sint elementa, dictum est satis vt arbitror, cum de Ioue & de Saturno loqueremur. At cur ab Arno fuit educatus? quia nullam fidem præstandam esse pelago experiuntur nauigãtes. Nam quo tempore recens fuit Arnus nutricis Neptuni memoria apud antiquos, non fuit tanta nauigiorum multitudo mare sollicitantiũ & prope infestantium: nec vt ait Lucretius lib. 5.

turbida ponti
Æquora lædebant naues ad saxa, virósque:
Nec temere incursu fluctus sæpe mare coortum
Sæuibat, leuiterque minas ponebat inanes.
Nec poterat quenquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.

Quid enim verius de mari dici potest, quã nullam illi esse constantiam? nam cùm leuissimus ventorum flatus aliquãdo extiterit, tanta oritur tempestas vt iratæ vndę in cœlum minaces insurgere appareant, atque incredibilis earum fremitus vel è longinquis montibus exaudiatur. Huic Deo taurus niger meritò immolabatur quod tauri & furorem & mugitum imitaretur Neptunus. Huius vxor dicebatur esse Amphitrite, quæ nihil aliud est, quàm ipsa aqua, vt in

Cyclope ait Euripides:

Ἀτὰρ δ' ἐπ' ὄχθον εἶμι, καὶ πρὸς ἀντυφλὸς,
Διὰ ἀμφιτρίτης τῆσδε θεσπεσίου ποδί.
Ego vadum pertransito cæcus licet,
Per Amphitritem hanc meo incedens pede.

Quam Amphitritem glaucam & piscosam nominauit Orpheus in Argonauticis, cùm illa sint maris, at non alicuius Deæ propriè adiuncta:

Γλαυκὴν δ' ἰχθυόεσσαν ἀπείριτον ἀμφιτρίτην.
Glaucam, piscosam, immensam simul Amphitriten.

Hęc cùm aqua sit, dicitur vxor Neptuni, cùm is sit spiritus, vti dicebam per vniuersam aquæ molem diffusus, & tanquam anima ipsius aquæ elementi: est enim Amphitrite corpus & materia humoris omnis, qui vel circa terram est, vel intra terram ipsam includitur. Neque aliud significare voluerunt illi, qui delphinum Neptunò amatam Amphitriten conciliasse fabulantur, quàm omnium marinorum piscium maximè ingenio & cognitione, corporisque celeritate Delphinum præstare, cùm reliqua marina animalia amentia atque propè stupida sint, quæ profundius habitant in mari propter indigesti à sole humoris copiam: ita vt de nonnullis meritò dubitent an sint animalia dicenda. Fieri tamen potuit, vt homines hi fuerint ita vocati, ad quorum gratiam ista fuerint ficta, ita vt possint etiam ad rerum naturalium morúmve rationẽ accommodari. Neptuni forma, quæ fingitur à poëtis, quid aliud est quàm maris vel natura vel color? quis enim dubitat cyaneum colorem esse aquæ marinæ? Rursus nudus Neptunus nihil aliud est, nisi dulcium aquarum natura. Illæ enim aquæ sunt saluberrimæ, quæ nullum habeant colorem, aut qualitatem apparentem. Tridens verò quem habet Neptunus pro sceptro, triplicem illius ostendit potestatem, quòd habet facultatem scilicet tollendi a quoris & placandi & seruandi: quod alij fictum esse maluerunt, quia dulcibus, salsis, mediocribus aquis, quales sunt lacustres imperet. Dictus est equum prior inuenisse, & equitandi peritiam quoniam quidam vocatus Neptunus vir Thessalus prior omnibus equitandi artem excogitauit: quamuis non desunt qui ad nauigationem id referant quoniam videntur nauigia super maris dorso quasi equitare. Dictus est Neptunus vehi curru

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuper æquore comitantibus Tritonibus, ac marinis monſtris quia cum multo vndarum ſtrepitu vndis quaſi rotis carinæ ſubiectis naues videntur deferri per tẽpeſtates Hoc ita eſſe probatur Plutarchi teſtimonio, qui ſcripſit in vita Temiſtoclis ea de cauſa lotum datum eſſe fabulæ de contẽtione Palladis ac Neptuni de nomine Athenis imponendo, quòd Neptunus equum, Pallas oliuã attulliſſet, & pro munerum præſtantia iudicati ſunt, quia ἐκεῖνοι μὲν (ὡς λέγεται) πραγματευόμενοι τοὺς πολίτας ἀποσπάσαι τῆς θαλάσσης, καὶ συνεθίσαι ζῆν μὴ πλέοντας, ἀλλὰ τὴν χώραν φυτεύοντας, τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς διέδοσαν λόγον, ὡς ἐρίσαντος περὶ τῆς χώρας τοῦ Ποσειδῶνος, δείξασα τὴν μορίαν τοῖς δικασταῖς, ἐνίκησον. *Illi ſanè (vt ferunt cũ ſtuderẽ ciues à mari retrahere, vt aſſueſcerẽt viuere vel nõ nauigãtes, ſed regionẽ arboribus ornantes, ſermonẽ illũ vulgarũt, quòd Neptuno de regione contendente, Pallas oliuã iudicibus obtulerit, ac vicerit.* Qua in contentione ſi Neptunus equum obtuliſſet, ac niſi pro nauigio intelligeretur equus, quo pacto viderentur ciues a nauigatione reuocari? Dictus eſt Neptunus & Apollo Laomedonti Troianorum Regi ſeruiuiſſe, quoniam is pecuniam horum Deorum ſacrificiis dicata in ſuam vtilitatem & ad extruenda mœnia ciuitatis conuertit, quam tamen ſacerdotibus non reſtituit, vt promiſerat. At calamitates, quas pro neglecto Neptuno paſſus eſt, quid aliud ſignificauit quàm Dei cultum ſine calamitate non negligi? Ingens filiorum Neptuni numerus præterea quid niſi maris fertilitas, eſt nã niſi tantã filiorũ copiã ſquãmoſis illis marinis gẽtibus natura dediſſet, facile futurum erat vt mare piſcibus orbatum haberemus: quippe cum vix tanta ſit feracitas aquarũ, quanta eſt voracitas piſcium. Hæc ipſa cauſa fuit cur crudeles Neptuni filij dicerentur omnes.

¶ Nunc quid ſub his lateat ad humanæ vitæ inſtitutionẽ ſpectans, explicemus. Ac primum cùm virtutum omnium princeps & Regina ſit, vt ita dicam, liberalitas & munificentia, quæ nõ niſi ad Deũ vel ad Reges pertinet omniũ vitiorũ grauiſſimũ meritò iudicabitur acceptorũ obliuio, quæ non niſi in ſordidos animos cadere poteſt. Ea de cauſa finxerunt antiqui quòd Neptunus gratias retulit Delphino pro accepto beneficio: atque vt ęterna huius facinoris memoria, & ad beneficentiam adhortatio ad poſteros manaret, numerus & ordo quidam ſtellarum Delphini nomine

in eius honorem fuit appellatus. Quòd autem ob neglectos Deos Laomedon pœnas perſoluerit, multáſque calamitates ſubierit, id etiam ad religionem Deorum immortalium homines impellit, quoniam qui piè ſanctéque per probitatem & integritatem vitæ Deum coluerit quiq́ue illa quæ inſtituta ſunt à ſapientibus, Deo perſoluerit, ille ſolus Deus placatum in omne tempus habebit, multa incommoda deuitabit, & ſe in omni moleſtia rectorum conſiliorum conſcientia conſolabitur. Qui verò beneficiorum omnium autorem, omniúmq; patrem Deum neglexerit, quo pacto vir iuſtus, & bonus & temperans eſſe poterit? aut ſi nihil horũ poterit, quo pacto nõ in multas calamitates illabetur? Nos igitur ad religionem, & ad memoriam acceptorum beneficiorum ſempiternam per hanc Laomedontis fabulam ſapiẽtes antiqui adhortabanrur: fortunæq́ue inconſtantiam ante oculos proponebãt, cùm vel Dij inhumaniter agentes, aduerſus Iouem de cœlo expulſi coacti ſint homini ſeruire. Imprudens eſt omnino Theſeus, qui filio Hippolito mortem à Neptuno precatus fuit, quem falſò nouerca Phædra apud Theſeũ accuſauerat, quòd eam de ſtupro interpellaſſet, ad id tamen Theſeo conceſſit Neptunus. Quid hoc eſt nequitiæ Dij boni chariſſimis illa concedere, que in omne tempus pernicioſa futura ſunt: nam Phocas Neptunus in equos Hippolyti iuxta mare equitantis immiſit, quibus in fugã verſis ille diſcerptus fuit. Cui tamen Hippolyto Diomedes lucum eximia pulchretudine poſtea dicauit cum delubro, & antiqui operis ſimulachro, ac rem diuinam primus omniũ fecit, vt ait Pauſanias in Corinthiacis: & apud Trœzenios virgines ſibi ſucciſum capillum ante nuptias in eiuſdem templo conſecrabant: voluerunt igitur antiqui per has ambages verborum nos adhortati vt æquo animo eſſemus ſi quando ad noſtra vota Dij ſurdi viderẽtur, quoniam pernicioſa ſæpius expetuntur ab ignaris hominibus, & quæ maximo detrimento impetrãtibus in poſterum ſint futura. Sapienter ideo dictum eſt ab illo poëta.

Nil ergo optabunt homines ſi conſilium vis,
Permittes ipſis expendere numinibus quid
Conueniat nobis, rebuſq; ſit vtile noſtris.

Quod autem hæc huius rei cauſa tantùm ficta ſint, velex eo patet, quòd omnium mortalium imprudentiſſimum &

Universidad de Deusto
Biblioteca

crudelissimum finxerunt Neptunum. Quis enim vir bonus esse poterit, qui causam ignotam iudicarit? aut qui pro vel charissimorũ precibus viros bonos & iustos & temperãtes trucidarit, vel condemnarit, quo pacto non sceleratus & nefarius esse poterit? Non fuit igitur Deus sapiẽs Neptunus, sed neque bonus quidẽ, aut iustus, si tam iniqua filio Theseo concessit: quæ Deo dicenda omnino non sunt: cùm hæc solùm institutionis ergô sint inuenta. Non defuerunt qui putarint imperium maris idcircò attributum fuisse Neptuno, quia prior ille classem instruxerit, cui Saturnus commisit rerum maritimarũ imperium, vnde datus est locus fabulæ. At de Neptuno satis, nunc dicamus de Plutone.

De Plutone. CAP. IX.

PLVTO quem inferorum Deum putarunt antiqui, natus est ex Opi & Saturno, vt dictum est, isq́ vna cum Ioue militauit, & post varias victorias, rerúmque gestarum felices successus cum Ioue & Neptuno iactis sortibus terrarũ mundíque totius (vt aiunt) imperium diuisit: cui Hispaniarum, & locorum omnium ad occidentem solem obtigit imperium. Scriptum reliquit Pausanias in atticis Plutonis & Amphiarai statuas quodam in loco fuisse apud Athenieses, vbi Pluto puer à Pace nutrice portabatur. Fama est hunc claues habuisse pro insigni sicuti sceptrum Ioui, & Neptuno tridens tribuebatur, vt idem Pausanias ait in prioribus Eliacis, & Orpheus in hymno Plutonem idem affirmauit his verbis.

Πλοῦτων, ὃς κατέχεις γαίης κλῆϊδας ἁπάσης.
Pluto qui terræ claues & regna gubernas.

Plutonem præterea fuisse opulentiæ Deum, & in Iberia apud Pyrenæos montes habitasse memoriæ prodidit Strabo lib. 3. Geographię hunc defunctorum Deum esse crediderunt, quem appellarunt Iouem, siue Deum terrestrem, cui sacra faciebant pro defunctorum manibus, vt testatur Euripides in Phœnissis:

Τοῖς γὰρ θανοῦσι χρὴ τὸν οὐ τεθνηκότα
Τιμᾶς διδόντα, χθόνιον εὐσεβεῖν θεόν.
Cùm iusta solui: mortuis viuus decet
Deum simul terrestrem honore prosequi.

Quo verò tempore illi sacra hæc fierent, Februus vocabatur. Plutonem finxerunt antiqui in curru vehi atrorum equorum, vt testatur Ouid. lib. Metamorph quinto:

Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat: curruq; atrorum inuectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.

Attribuerunt claues Plutoni, quia non datur reditus eius regiam ingressis, cui Deo narcissus & adiantum & cyparissus in coronas erãt dicata, sicuti narcissus Parcis. Aiunt hũc Deum aliquando grauiter tulisse, quòd solus omniũ Deorum cœlibem & filiis carentem vitam traduceret, cùm tanti imperij Deus esset, neque vllam inueniret quæ sibi nuptui daretur: quippe cùm & Iouis esset frater, & Deorũ omnium opulẽtissimus. Nulla enim Dea illum ob deformitatem & obscuritatẽ regni maritum esse suum pati poterat. Ille igitur hac opinione vel (vt verius dicã) hoc animi furore agitatus atrorum equorum currum conscendit, & in Siciliam peruenit. Ibi fortè Proserpinam Cereris filiam inter cæteras virgines flores colligentem visam adamauit: quippe cũ omnes illas & forma & corporis elegãtia antecelleret. Hãc igitur rapuit, & in curru ad fluuium Chemarũ deportauit: vnde ad sua regna, quæ sub terris esse putantur, deportauit, vt testatur Pausanias in Corinthiacis, & Claudianus rem totam carmine elegantissimo complexus est. Magno in honore fuit in pylo Pluto, templúmque eius ibidem magnificentissimum, vt ait Strabo libro octauo. Neque procul distat à Pylo mons qui vocatus fuit Mentes, à menthe Plutonis pellice quam dolo circumuentam Proserpina in herbam hortensem sui nominis mutauit. Testatur idem Strabo lib. 9 ad ripas Corali fluuij, vbi sacra fiebant Pambœotia, costructam fuisse ob mysticam quandam causam Plutonis ac Palladis aram communem. Immolabantur tauri Plutoni, vt testatur Horatius libro secundo carminum:

Non si tricenis, quotquot eunt dies,
Amice places illacrymabilem
Plutona tauris.

Scriptum reliquit Strabo lib. tertiodecimo Plutonium os in Cybirensium regione apud Hierapolim in paruo quodam montis cliuo fuisse, in quod homo excipi poterat, idq́; fuisse miræ profunditatis, & admirabilis multò magis

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiæ. Nā huic oppositum fuit vallum quadratum, ambitu dimidii ferè iugeri, quod nebulosa crassaq́ue caligine tegebatur: at propinquis aer erat innoxius. Quod si aliquod animal ingrederetur, continuò moriebatur, tauriq́ue eò adducti statim concidebant. Fuit Pluto á Latinis Orcus appellatus, vt scripsit Cicer. in actione sexta in Caium Verrem: Hic dolor erat tantus, vt Verres alter Orcus venisse Ennā, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam abripuisse Cererem videretur. Dictus est autem Pluto, quia diuitias largiatur, vt ait Lucianus in Timone, & Plato, in Cratylo his verbis. τὸ δὲ ἐκ Πλούτωνος, τοῦτο μὲν κατὰ τὴν τοῦ πλούτου δόσιν, ὅτι ἐκ τῆς γῆς κάτωθεν ἀνίεται ὁ πλοῦτος, ἐπωνομάσθη. *Plutonis verò non diuitiarum largitionem, quia diuitiæ è terra in lucē emittantur, dictum fuit.* Quamuis Lucianus in dialogo postea de Luctu, Plutonē dictū putatu, διὰ τὸ πλουτεῖν τοῖς νεκροῖς, *quia abundet mortuis scilicet*, Dicebantur ad hunc omnes animæ mortuorū descendere, quas vbi ille acceperat, ineuitabilibus vinculis coercebat, iudicibusque tradebat iudicandas, atque omnib. pro meritis vel pœnas, vel præmia dispensabat. Neque vlli concessum est præterquam admodum paucis ad superam regionem reuerti, & id maximis de causis, vt fama est. Illius Dei regio turbidissimis & amplissimis fluuiis vel ipsis nominibus horrendis interluitur. Defluit cum magno strepitu Cocytus, cum rapidissimis flammarum vndis Phlegethon deuoluitur: ibidem cœno plena est profundissimo & graueolenti Acherusia palus. Quid de squallore cymbæ, portitorisque animarum, deq́ue tremenda illius voce tonitrui non dissimili dicam? Terret altissimis & stridulis latratibus vel longinquos nauigantes Cerberus triceps: horrent viperinis capillis Furiæ, formidabilis est iudicum iustissimorum seueritas, ita vt nemo sit tam sanctus aut integræ vitæ qui ad id iudicium accessurus non aliquantulum expauescat. Verùm de his in sequenti libro pertractabimus.

¶ Nunc huius fabulæ explicationem aggrediamur. Pluto siue elementum sit terræ, siue diuitiarum Deus, vtroque nomine filius est Saturni: nam primum omnium architectatus est cœlum Deus, ex quo natū tempus, in quo reliquum quod erat ædificii expletum est. Si diuitiarum Deus rursus sit Pluto, nemini obscurum esse arbitror, ciuitates & regiones per diuturnam pacem opibus & hominum frequentia repleri:

repleri: quare Pax illius meritò dicitur fuisse nutrix. Rursus quod fuerit Saturni filius, & Iouis Iunonisq́ue frater: quid aliud hoc est quàm genus omne diuitiarum è tēpore nasci, & cœli aerisq́ue bonitate ac temperie procreari & adiuuari? Dicitur idcirco illi imperium inferorum obtigisse, quoniam apud occidentis nationes & in Hispania (vt diximus) regnauit, quæ fertilissima est propè omnium prouinciarū, & omnis generis frugum plenissima, præter loca illa, in quibus effodiebātur metalla, vt testatur Strabo libro tertio. Qui verò Plutonem elemētum terræ esse putarunt, non solum diuitiarum Regem, quæ omnes è terra oriuntur, esse crediderunt: sed etiam mortuorum omnium, quia omnia quæ nata sunt, in ea tandem principia soluuntur, è quibus sunt orta: quod etiam expressit Cicero libro secundo de Natura Deorū his verbis: Terrena autem vis omnis atque natura Diti patri dedicata est: qui Dis, vt apud Grecos Πλούτων dicitur, quia & recidant omnia in terras, & oriātur è terris. Et quoniam quod semel mortuum est, nunquam idem reuiuiscit, inde dictum est ab antiquis quòd Pluto habet claues, à quo ita sedes inferorum clausæ sunt, vt exitus nemini pateat, sicuti testatur Pausanias in Eliacis. Hic idem Proserpinam Cereris filiam rapuit, quia (vt ait Cicero in secundo de Natura Deorum) ea est quæ Περσεφόνη Græcè nominatur, & quam frugum semen esse volunt, absconditamque à matre quæri fingunt, vt ait Eusebius libro secundo Euangelicæ præparationis. Plutonem esse virtutem terræ, & aliquando terram ipsam, ita scripsit Orpheus in hymno in Plutonem:

Πλουτοδοτῶν γενεὴν βροτέην καρποῖς ἐνιαυτῶν.
Nam facis ipse homines opulentos fructibus anni.

Attrahit igitur vis terrę ad se radices frugum inferiùs, quare dictus est Pluto sub terram rapuisse Proserpiam, quadrigis inuectam, cúm per tot mensium tempus ad inferiora crescant frugum radices, sic autem quadrigarum nomina expressit Claudianus in 1. lib. de raptu Proserpinæ:

Orphneus crudele micans Æthonque sagitta
Ocyor, & Stygij crudelis gloria Nycteus
Armenti, Ditisque nota signatus Alastor,

Quæ cùm finguntur, & alicubi fieri necesse si, scripsit Orpheus in Attico solo non procul ab Eleusi id contigisse, vt

Pluto sub terram sit ingressus, sicuti patet ex his versibus:

Ἀγνοπόλαν Δημήτερος ὃς ποτὲ παῖδα
Νυμφεύσας λιμῶνος ἁπαταδείλιον ἐξ ὀχέων
Τετρώρεις ἵπποισιν ὑπ' Ἀνθίδος ἤγαγε ἄντρον,
Δήμυ Ἐλευσῖνος, τόθι τᾶρ πύλαι εἰσ' Ἀΐδαο.
Pluto tibi castæ Cereris nam filia quondam
Cùm legeret flores in prato, rapta quadrigis
Imposita est, & Cecropium portata sub antrum,
Hunc vbi Eleusis adest, vbi nigri ianua Ditis.

Enimuero non solùm de rebus gestis quæ Diis inferis tribuuntur, hæc intelligenda sunt, sed multo magis ad mores hominum, vitæque institutionem pertinent. Nam quibus curis torquentur, quantísque molestiarum fluctibus agitantur diuitum animi? cæcitas enim mentis priùs occupet mortalium animos necesse est, quàm opes acquirantur: pro quibus diu laborandum est, cùm breuissima futura sit, aut etiam nulla aliquando partarum rerum fruitio. Quas tamen si quis breui comparare studeat, ad omnem probitatem & innocentiam conniueat oportet, omnémque impuritatem induat & crudelitatem, cùm primùm ingentium opum desiderio capitur. Illud autem significatur per illorum equorum nomina, quibus vehebatur Pluto, cùm sine scelerибus nemo prorsus breui ditescere possit. Quidam putarunt Plutonem esse dictum regem mortuorum, quia primus ille inuenerit sepulturas & exequias, cùm priùs cadauera sine vllo cultu passim vt contingebat sepelirentur, aut etiam inhumata feris relinquerentur. Atque de Plutone satis, nunc de Pluto pertractemus.

De Pluto. CAP. X.

PLVTONEM sapientes antiqui vim ac naturam esse terræ crediderunt, quamuis illi diuitiarum etiam nonnulli tribuerint imperium. At Pluto nemo est quin omnibus suffragiis distribuendarum diuitiarum munus concessum esse sciat quem Cerere & Iasione natum commemorauit Hesiodus in Theogonia:

Δημήτηρ μὲν Πλοῦτον ἐγείνατο δῖα θεάων,
Ἰασίῳ ἥρωϊ μιγεῖσ' ἐρατῇ φιλότητι.
Alma Ceres Plutum peperit commixta in amore
Iasio Heroi Cretes in diuite regno.

Theocritus in tertia Ægloga significasse videtur dormientem Iasionem fuisse à Cerere adamatum, cùm illum inter eos commemorauerit, qui dormientes à Deabus adamati fuerunt, vt est in his:

Ζαλωτὸς μὲν ἐμὶν ὁ τὸν ἄτροπον ὕπνον ἰαύων
Ἐνδυμίων, ζαλῶ δὲ φίλα γυία Ἰασίωνα.
Endymiona velim sopitum posse profundo
Somno imitari, sum simul æmulus Iasioni.

Hunc Deum cæcum esse tradiderunt, & cuiusmodi ab Aristophane in comœdia introducitur, quod passus est à Ioue propter inuidiam: cùm anteà, dum acutissimè videret, ad viros bonos tantùm accederet, multíque flagitiosi homines rerum necessariarum inopia perirent, vt ex his carminibus indicatur:

Ὁ Ζεύς με τῦτ' ἔδρασεν ἀνθρώποις φθονῶν.
Ἐγὼ γὰρ ὧν μεμφόμενον ἠπείλησ' ὅτι
Ὡς τοὺς δικαίους καὶ σοφοὺς καὶ κοσμίους
Μόνους καθοιμῶν. ὁ δέ μ' ἐποίησε τυφλὸν,
Ἵνα μὴ διαγιγνώσκοιμι τῶν μηδένα.
Οὕτως ἐκεῖνος τοῖσι χρηστοῖσι φθονεῖ.
His Iupiter me affecit inuidens viris.
Puer minatus ipse quòd sum, me fore
Solis bonis, solis viris prudentibus
Domesticum: tunc ille me cæcum facit,
Ne quem bonum, ne quem malum dignoscerem.
Sic is bonis, sic inuidet prudentibus.

Hunc eundem Deorum omnium timidissimum finxerunt antiqui, sicuti testatus est Euripides in Phœnissis:

Δειλὸν δ' ὁ Πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν.
Plutus timidus, vitæ suæq; amans malum.

Quare ad hoc festiuè alluserit is poëta qui inquit:

Nocte iter ingressus gladium contúmque timebis,
Aut motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Quidam omnium Deorum maximè pernicioſum esse crediderunt, in quem etiam Timocreon Rhodius epicus poëta scoliũ siue cõuiuale carmẽ conscripsit, cuius est initium:

Ὦ φιλεῖ τὸ τυφλὲ Πλοῦτε μήτ' ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάσσῃ,
Μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανήμεναι ποτὲ,
Ἀλλὰ τάρταρόν τε καὶ κ' ἀχέροντα.

δεῖ σε γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακὰ.
Debebas cæce Plute neque in terra, neque in mari,
Neque in continente apparuisse vnquam,
Sed tartarum habitare, atque Acheronta.
Per te enim omnia inter homines mala.

Hunc Deum esse minimè cæcum existimauit Theocritus cùm dicat: πτωλὸς δ' ἒκ αὐτὸς ὁ Πλοῦτος: *cæcus non ipse Plutus.* Sic etiam Plato primo de Legibus scribit Plutum non solùm non esse cæcum, sed etiam acutissimè cernere: τέταρτον δὲ δὴ Πλοῦτος, ὁ τυφλὸς, ἀλλ' ὀξὺ βλέπων ἄνδρ' ἀμὲ ἐπειλη φρονήσει. *Quartum autem Plutus, non cæcus, sed acute, videns quæ prudentiæ sunt adiuncta.* Hic Plutus Deus esse creditus est à nõnullis, maiorique honore cultus, quàm Dij cæteri: vt scripsit Theognis:

Οὔ σε μάτην ὦ Πλοῦτε βροτοὶ τιμῶσι μάλιστα.
Ἦ γὰρ ῥηϊδίως τλὴ κακόπατα φέρῃς.
Num meritò coluere viri te maximè Plute?
Nequitiæ facile est pondera ferre tibi. Et alibi.
Πλοῦτε θεῶν κέλλιστε, ὃ μερόεσσα πάντων,
Σωὸ σοι ὃ κακὸς ὢν, γίγνομαι ἐσθλὸς ἀνήρ.
Optime cunctarum Plute & dulcissime rerum,
Vel prauus, tecum vir bonus esse ferar.

Non tamen multò mitius est monstrum Paupertas, nisi voluntaria sit, quæ ad infimum vergat, in quã nos his Græcis carminibus aliquando lusimus:

Ἡ Πενία σίνῃ μᾶλλον δ' ἐλήμονας ἄνδρας
Ἀθανάτων πάντων ἀλιτόεσσα θεά.
Ὡ χρὴς ἀεὶ δαίμων πλοῦτον, ὁ κακέοισι χεροῖν.
Ἄρσενα δ' ὃ πάμπαν, ὁ δὲ γυναῖκα λέγεις.
Οὐδὲ μὰν ὃ δὲ βροτῷ, ὅδ' εὐλόγῳ ὅτιν ἐοικὸς
Τοῦτο τέρας πᾶσαν ὃ κακότητα φέρειν.
Ταρπέρω ἐν φιλότητι μιγεῖσα μελαμπέπλοις ἡ Νυξ
Ἦν τέκε δ' ἐλαφροῖς πῆμα κακοῖο βροτοῖς.
Ἔσχε πτωχάων δ' ἀκλεῶν πολλὸν ἀερθμὸν.
Μαίωσιν καὶ ὤπας ὀκλαδὸν Ἀφροσύνη.
Ἀργὸ' ἐδίζατο τὸ βρέφος, ὃ τρέφεν ὃδ' ἀπέπαλλεν.
Ἐλκεχίπων Τρυφὴ μαζὸν ἑοῖο πόρε.
Σπαργάνισε δὲ Ῥαθυμία ὡς εἰκὸς ἀτέχνως
Χλιδῶν ἐν κρυεροῖ. ὃ γὰρ ἔγεντο τότε.
Ἐνδεΐαν τε Φόβοι τε φίλως ὃ Θρῆνον ἐταῖρος

Ἀτρυφέρως εἶχεν αἰὲν ἀτεμβομένους.
Αἶχος, Ἔρημί' ἑπέτ' αὐτῇ συμπαίστορε βάτλω.
Ἀπορία τε κακὴ, Ἀφιλία τε κόρη.
Οὔποτε γένῃ τέρας θνητοῖς φοβερώτερον ἄλλο,
Οὐδ' ἐχθρὸν μᾶλλον ἐοῖς μακάρεσσι θεοῖς.
Τοῦτο γὰρ ὀκφεύγων κ' τὸν μεγακήτεα πόντον
Ἔμπορος, ὃ τρομέῃ βέντεα, κ' ὃκ ἀνέμους.
Οὔτε θεῶν μῆνιν τόσον, ὃς κ' πολλ' ὀπορεῖ,
Οὔτε πόνον κ' γλῶ, ἕντεά τ' ἀλλοδαπῶν,
Ὅσσον τῆς Πενίας ἀποφερὸν βλέμμ' ἀθρόα ἢ γὰρ
Περὶ τραπεῖ ὀκφεύγειν ἔθρεα δηὶ κακόν.
Δοῦλον, κ' δύσκολον, ἀναιδῆ, πᾶσι γέλοιον,
Νωθρὸν, ἄπιστον ἐπεὶ ποιέλαι Πενία.
Ἄφρονα, δύσκηνον, κ' ἀλίτλιτον, πτωχὸν, ἄϋπνον,
Ἄφλιον, ἀχρεῖον, παίγνιον ὥστε τύχης.
Πάσης ἀτυχίας βάθρον τὰ πλεῖστα περᾷ
Ἦ Πενί' ἀνθρώπων δακρυόεντα βίον.
Εἴαρος ἀρχομένου ὅσσ' ἄνθεα γίνεται ὥρῃ,
Ἢ δ' ὅσσ' καρπὸς ἵκελ' ὀπώρα φέρῃ,
Τόσσα πάρεστι κακὴ Πενία κακὰ, τόσσα βέβηλα,
Τόσσ' ἀλιτρ' αὐτὴ γὰρ πὶς κεν ἀεθμὸς ἔῃ:
Ῥᾷον ἀεθμεῖσθαι νιφετῶ μόνος, ἢὲ χαλάζης,
Δείδρε ἀποθρεύῃ ῥιζόθεν ὐκ' ἄνεμος.
Οὔπις σῶς ἔα διδοῖ περιχεῦ χέειν, ὅπις ἄπινα.
Οὔτε πένης ζώων ὃν λόγῳ, οὔτε θανών.
Οὐ ποτέ πις Πενίας σκοπελὸν κακὸν ἤπλετ' ἀπήμων.
Οὐ μὰ τὸν Πλοῦτον τὸν χαλέεται θεόν.
Τῶν ἐχαλὸν νᾶν ῥοφεῖ δέκα μήτε θάλασσα,
Μήτε Ποσειδάων πολλάκις ἰχθυφάγος.
Τῶν χιλίων χίλιοι κακοδαίμονες εἰσὶ πένητες.
Ἔχθιστον Πενίᾳ γίνετο πῆμα βροτοῖς.
Ἐστὶ τέλος Πενίας ὀλοώτερον ὐδὲν ἰδέσθαι,
Πλὴν τῆς Ἀδικίας, ἢ μάλα δὴ κακίων.
Improba Paupertas nocuit mortalibus vna.
Plus superis cunctis, sæua, grauisq; Dea.
Vestibus & gaudet laceris, & pallida semper
Ora famæ est: nec mas, fœmina & illa nec est:
Non est illa hominis similis, non illa animanti.
Hoc mostrum secum tristia cuncta tulit.
Tartarus hanc genuit Nocti coniunctus, at illæ

Pœna viris facta est, exitiúmque graue.
Sordida nutricum fuit illi copia multa:
Nam fuit obstetrix improba Stultitia.
Segnities cepit, quam nutriit inde, puellam:
Discinctúmque dedit vbera Delicium.
Vilibus arte carens inuoluit Inertia pannis
Frigora per brumam: hoc tempore nata fuit.
Se comitem querulam mox illi iunxit Egestas,
Cui Pauor & Luctus charus amicus erat.
Hinc Solitudo atque Pudor colludere sueti:
Et mala Formido, nulla & Amicitia.
Nec magis horrendum monstrum mortalibus ortum est,
Inuisum superis cælicolisve magis.
Hoc fugiens per monstriferum mare nauita ventos
Mercator spernit, nec maris alta timet:
Nec tanti superûm facit, hos cùm peieret, iram,
Non quæ fert tellus, quǽq; pericla mare,
Quanti pauperie aspectum toruum. Inde malorum
Aufugere hortatur plurima turba procul.
Iure quidem: infœlix, seruus, ridendus, inérsque
Fit pauper: pudor huic excidit atque fides.
Insomnis, demens, querulus, mendicus, & erro est,
Implacidus, ludus stantis in orbe Deæ.
Pauperies est vna mali certissima sedes,
Vita superposita est qua lacrymosa virum.
Quot flores verno nascuntur tempore, vel quot
Vtilis autumnus dulcia poma tulit:
Tot mala Pauperiem, tot ponè impura sequuntur,
Tot delira, quis hæc dinumerare queat?
Sed citiùs quando conuellunt robora venti,
Percipias numerum grandinis atque niuis.
Præmia seruato donat pro paupere nemo.
Viuat, vel pereat, nulla inopis ratio est.
Pauperie illæsus scopulum nemo attigit vnquam:
Testificor Pluti numina magna Dei.
Nauibus è centum haud sorbet Neptunus & vnda
Sæpe decem: reliquæ marmora tuta secant:
Sint inopes si mille, videbis mille miselios.
Pauperies cunctis denique dira lues.
Quæ festis non vlla viris nocet acriùs vrgens,

Est peior multò sed tamen improbitas.

Hunc Deum, quem alij potentissimum putarunt, quidã crediderunt imbecillum ac debilem esse, quia sine virtute non posset homines ad honores extollere, aut elatos retinere. quare scitè dictum est:

Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπιφάλαι ἄνδρας ἀέξει,
Οὔτ' ἀφενὴ ἀφένειο.

Tollere mortales nequeunt virtute carentes
Diuitiæ, aut inopem virtus.

Nam vtræque conspirent necesse est ad mortalium felicitatem. Filiã habuit Euribeam, de qua meminit Apollodorus lib. 1. Bybliothecæ. Sed insulsus est omnino qui Plutũ aut fuisse Deũ, aut fuisse aliquid omnino putarit: quoniã antiqui singulis animorum motibus propriosDeos præfecerũt, ne quid diuina prouidentia non gubernari crederetur.

¶ Nunc quid hæc significent perquiramus. Plutus è Cerere & Iasione natus esse dicitur, quoniam opes é prædiorũ prouentu, & ex agricolarum diligentia nascũtur. Est autem dictus Iasion ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι siue à medendo, quia Ceres medetur inopiæ mortalium. Quòd Plutus factus est cæcus à Ioue, quoniam viris bonis Iupiter inuideret: quid hoc tam sceleſtũ & impium facinus significat? an potest bonitas diuina impuris fauere, ac bonos persequi? Cùm Iupiter sit fatum, & vis illa mentis diuinæ quæ res humanas gubernat, cùm modò huc, modò illuc facultates pro arcano & inexplicabili Dei iudicio trãsferat, arbitrati sunt nonnulli illud temerè fieri, quare cæcum diuitiarum Deum esse dixerunt. Hoc autem ita accidit, quia diuitiarum possessio illis non solùm cõcedebatur, qui vel ingenio, vel robore, vel aliquo virtutis genere præstarent cæteris, ac seruatum fuit apud antiquos, sicuti testatur Lucretius libro sexto;

Et pecudes, & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & pro viribus, ingenioque.

Neque tamen præmium virtutibus oportuit proponi diuitias, cùm virtus per se expetenda sit à viris bonis. Nam qui propter præmium virtutis virtutem amplectitur, aut vitia relinquit propter metum pœnarum, is non est planè vir bonus: iure igitur Plutus factus est cæcus à Ioue. Hunc potentissimum existimarunt ac nobilem, quia & virtuti diuitiæ vulgo adæquentur, cùm tamen vera nobilitas sola

sit virtus: at vulgus quod caret virtute, pro ea introduxit opes. Deinde cùm multitudo hominum creuisset, auctáque fuisset singulorum audacia & inertia, leges latæ sunt, prædia singulis assignata, & certi agrorum termini statuti. Inde rapinæ, latrocinia, rerum alienarum direptiones inceptæ. Cùm igitur alij pro comparandis opibus nulli labori parcerent, nullúmque periculum deuitarent, quibus tamen repugnante fortuna nihil commodi accidebat, aliis contrà omnia succederent feliciter, nunc cæcum fortunam, nunc cæcum diuitiarum Deum appellarunt. Atque ficta est fabula, quòd cùm Plutus anteà fuisset perspicax, Iupiter viris bonis, ad quos priùs solos accedebat, inuidit: & idcirco illũ cæcum fecit: qui nullo posteà delectu ad quosuis accedere coactus est. Vulgus enim mortalium ea quæ fiunt quorum certam causam non videant, non quidem diuina prouidentia gubernari, sed fortuitò accidere arbitrantur. Tantus honor postea diuitiis accessit, vel quòd illæ non sine prudẽtia & industria parari cœperint, vel quòd multa commoda humanæ vitæ præberent, vt Plutus nullo Deorum fuerit habitus inferior. Nunc verò virtus omnis, & scientia, & probitas sanctissimæ diuitiarum Maiestati cedere cogitur; maiorémque honorem obtinet is, qui largiri potest cùm libeat, quamuis sit amens, & sicarius, & latro: quàm prudentissimus quisque, & integerrimus, & qui multa beneficia in omnes ciues suos contulerit.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ

LIBER TERTIVS.

Quàm præclarè dicta de inferis excogitata sint ab antiquis.

SAPIENTISSIMI & optimi sanè illi homines fuerunt illustriss. Campeggi, qui primi inter mortales hanc opinionẽ introduxerunt, quòd anima nostra immortalis existẽs, postquàm fuerit ex his corporum vinculis soluta, ad seueriſſimos iudices accedat, ibique pro meritis

vel ingẽtia præmia vel grauissima supplicia sortiatur. Nam si nulla esset veræ religionis, si nulla Christianæ veritatis cognitio, poterat tamen vel ratio ista ita homines ad probitatem informare, vt se potiùs premiis dignos præberent, quàm vt vitare supplicia conarentur: quam ipsam veritatẽ Iesus Christus postea clariùs intelligere volentibus omnibus nationibus explicauit. Quid enim tam potest ab omnibus sceleribus animos hominũ retrahere, quàm si sibi persuaserint omnibus tum reddendam esse anteactæ vitæ rationem: cùm neque mentiri, neque tergiuersari licebit: sed omnia quæ fuerint nefariè in vita commissa, vniuersis gentibus conspicua, tanquam maculæ, aut putrescẽtes pustulæ in corpore apparebunt? Quæ leges ciuiles, quæ consuetudo ciuitatum, quæ seueritas iudiciorum tantum potest in animis hominum? His enim neglectis multa flagitia clàm cõmitti possunt, & nonnulli tormenta parui faciunt, & mortem, si res ita poscat æquissimo animo perferunt. At vbi neque tunc tamen finem laborum & calamitatum sibi adesse sentiunt, mirum est quantopere ab ipsa conscientia, & ab æternorum suppliciorum metu retardantur: hoc ita esse facile fuit viris bonis & temperantibus persuadere: at multitudini, quæ non nisi crassiore quodam modo allicitur aut impellitur non faciebant, hę rationes satis ad persuadendũ; sed multa apud inferos terribilia, & vel dictu horrẽda ficta sunt, multa ad voluptatẽ excogitata, quibus rudiores homines ad probitatem adducerentur. Quis enim non commoueretur magnopere, cùm sciret post mortẽ sibi adeundam esse paludẽ Acherontis, quæ prima excipiebat obuias animas? cùm terribilis animarũ portitor Charõ squallidus, barbáque promissa, ac rutilantibus oculis nigram naviculam gubernaret, & nigro malo annexa caliginosa antenna velificaret? cùm Phlegethontem animo complecteretur frementibus flammarum vndis conuolutum? cùm Cocytus subiret grauissimus & tristissimus amnis, cuius fremitus querularũ animarum voces imitabatur? cùm Cerberus triceps, cùm seueriſſimi iudices, cùm Furiæ venirent in mentem, quæ singulos cogerẽt per varia tormẽta cõmissa scelera fateri, quis intrepido animo aliquod flagitiũ aggrederetur? Accedebat ad terrorẽ terribilis inferorũ tyrãni vultus, stridularúmque cathenarum strepitus à vinctis animabus

tractarum, sonabant plagarum verbera, quæ sontibus infligebantur: vndique exaudiebantur cruciatarum animarum lamentationes. Hæc tametsi à nonnullis parui fierent ac deriderẽtur, tamen nemo erat, qui extremum vitæ præsentis diem sibi adesse sentiret, quin magnopere formidaret, atq; vniuersæ vitæ suæ rationem ad hæc non timenda, si fieri posset, quàm paratissimam nõ cuperet. Vnum est enim morituris bonũ viaticum innocentiæ, rectéque præteritæ vitæ recordatio, quæ sola nos intrepidos ad omnium iudicum præsentiam, & ad omnia pericula perducit. Ex altera parte nos hortabantur sapientes ad probitatem ingentibus & iucundissimis voluptatibus propositis in campis Elysiis. Nã quicunque virorum bonorum instituta seruasset, sanctéque vixisset, hic in beatorũ in cœtũ deducebatur, vbi omnis generis ferax erat rellus fructuũ: aquæq; de fontibus lympidissimis fluebant, ac prata variis floribus ver perpetuum agentia vestiebantur, ibi concilia erãt philosophantium, ibi theatra poëtarum, ibi cyclici chori, ibi musica oblectamenta, ibi concinna & elegantia conuiuia, voluptásque nulli molestia coniunctæ. Neque enim calor immodicus, nec frigus sentiebatur, sed aër semper erat salubris & tẽperatus, neque vehementioribus solis radiis inflammabatur. Quod est enim suauissimarũ auicularũ genus, quod ibi nõ mirificos concẽtus exerceret? aut quę arbores sunt odoriferę, quę nõ semper amœnissimis floribus vestirentur? hinc inimicitiæ, hinc odia, hinc latrocinia hinc doli, hinc periuria, hinc inuidia exulabat. Hîc felicissima vita, & ab omni molestia tranquilla sine mõrtis aut ægritudinis metu traducebatur, vt dicebant. Quod felicitatis genus illis solis expositum erat, qui sanctè piéque vixissent, aut qui peccata quidem non nulla, sed medicabilia & leuia commisissent: quæ quodam in loco non lõgè ab hoc expurgabãtur. His rationibus ad corporis voluptates pertinentibus (alias enim voluptates vulgus non percipiebat (aliisque similibus conati sunt antiqui multitudinis animos partim spe voluptatũ, partim metu suppliciorum ad iustitiam, vitæque integritatem reuocare. Sed quoniam primus omnium mortaliũ Pluto istas rationes excogitauit, vt sensit Hecatæus, hunc esse locorũ illorum Regem crediderunt: sicuti ventorum Æolũ, quia mutationes ventorum prior obseruasset: Lunęque amicum

Endymionem, quia lunæ cursum prior & mutationes percepisset. Et quoniam de Plutone verba fecimus, nunc quæ formidabilia fuisse crederẽtur in eius regno, inuestigemus, ac primùm de Acheronte loquamur.

De Acheronte. CAP. I.

SCriptum reliquit diuinus Plato in Axiochio si modò legitimus est eius scriptoris dialogus, Opim & Apollinẽ tabulas quasdã æneas in Delum ex Hyberboreis detulisse, in quibus scriptum erat, animam, postquam fuerit à corpore exoluta, in ignotum quendã subterraneũ recessum peruenire, vbi Regia sit Plutonis, nihil, minor quàm Iouis sit aula. Nam cùm medium globosi orbis terra obtineat, superius hemisphærium Iupiter & eius filij gubernant, cùm inferiori Pluto Iouis frater & nepotes dominentur. Sed antequam ad Plutonis regiæ vestibulum peruentum sit, vbi porta ferrea firmissimis pessulis clausträque effirmata excipit adeuntes, primus est Acheron fluuius, post quem Cocytus, ac alij deinceps, vt explicabitur. Hunc fluuium igitur Acherontem, qui primus accedẽtes ad inferos mortuorum animas excipit, ac traiicendus est, nonnulli Cereris alij Terræ filiũ esse fabulantur, quem alij alia de causa missum fuisse ad inferos dixerunt. Acherontem fluuium esse, qui in Acherusiã paludẽ illabatur ita scripsit Plato in Phædone; τούτου δὲ καταντικρὺ καὶ ἐναντίος ῥέων Ἀχέρων, ὃς δὶ ἐρήμων τόπων ῥεῖ ἄλλων. καὶ δὴ καὶ τοῦτο γλυκὺ ῥέων, εἰς τὴν λίμνην ἀφικνεῖται τὴν Ἀχερουσάδα, οὗ αἱ τῶν τετελευτηκότων ψυχαὶ πολλῶν ἀφίστανται. ἐς τινας οὖν μαιμβύους χρόνους μείνασαι, αἱ μὲν μικροτέρους, αἱ δὲ βραχυτέρους, πάλιν ἐκπέμπονται εἰς τὰς τῶν ζώων γενέσεις. *At contrà, è regione huius fuit Acheron, qui per alia loca deserta labitur, atque sub terram occultatus in Acherusiam paludem ingreditur: quo multæ mortuorum animæ perueniunt. Ibi tempora quædam diuinitus statuta aliæ longiora, aliæ breuiora expectantes rursus in animalium ortus relabuntur.* Alij contrà non ingredi, sed egredi ex Acherusia palude Acherontem fluuium putarunt, vt sensit Strabo libro octauo, qui Acherontẽ scribit in portum Chimerium dulcem multis acceptis fluminibus intrare atque eum sinum dulcem efficere, qui non procul distat ab Ephyra Thesprotorum ciuitate, quem etiam

Acherontem & Dauliũ inquit in Alpheum irrũpere. Huic fluuio datum esse nonnulli inquiunt id nomẽ, quoniã Cereris, Proserpinæque, ac Plutonis tẽpla, quæ magno in honore apud Triphylicam Hypanẽ fuerunt, alluebat. Enimuero scire conuenit duo fuisse flumina variis in locis eodem nomine appellata. Fuit Acherõ fluuius in agro Brutio iuxta Pandosian, vbi Molossorum Rex Alexander ab oraculo Dodonæo deceptus, trucidatus fuit, vt ait Strabo libro sexto cùm iuberetur Acherontẽ atque Pandosiam deuitare: isque arbitratus esse ea esset loca in agro Thesprotio, quæ erãt eo nomine per id tempus celeberrima. Alius item fuit Acheron Epiri fluuius ex Acherusia palude defluens iuxta Pandosiam ciuitatem, qui multis fluminibus auctus, vt dictum est, in sinum Ambracium illabebatur. Erat autem Acherusia palus, per quam sub terra dictus est Acheron in Mariandynorum regione defluere, vt ait Apollonius libro 2.

Κεῖθεν δ' ἐ μιὰν πυλὺ δι ἐξ ἄλὸς ἀντιπέρωιαν
Γῆν Μαρίαν δυσῶν ὑπεὶ λσετε νοστήσαντες.
Ἔνθαμὸ εἰς ἀΐδαο καταιβάτις ἔστι κέλευθος,
Ἀχτή τε ζοφερὴς Ἀχερουσίας ὑλοτομείη,
Δινήεις τ' Ἀχέρων αὐτὴν δι ἀλὸς τέμνων
Ἄχρης ὑπ μεγάλης προχοὰς ἐσπίφαρχλος.

Inde iter exiguum redeuntes per mare, terram
Ibitis ad Mariandynam è regione locatam.
Est ibi Tartarei descendens ianua Ditis:
Aque altè tellus Acherusia prominet inde
Hanc Acheron scindens sub terra vortice multo
Volutitur: atque specu de magno effunditur vnda.

Hæc palus Acherusia non multum à Cichyro oppodo distabat, vt ait Paus. in Atticis, & Strabo libro quinto proximam fuisse scribit Miseno promõtorio, quæ deinde reducta profundũ littus in sinu Baiano aperiebat, aquasque præbebat sanandis morbis accommodatas. Cùm essent igitur duę Acherusiæ, altera in agro Brutio, altera iuxta Pandosiam in agro Thesprotio, siue in Epiro apud vrbem Heracleam, nõ procul á Sinope: iuxta hanc Epiri Acherusiam Acherontem fluuium inferorum fluere scripserunt antiqui, quem sub terram immergi, & inferos vsque peruenire, paludẽque ibi altissimam efficere crederunt. Iuxta hanc Acherusiam fuit descensus ad inferos, vt scripsit his verbis Aretades

Cnidius in libro secundo rerum Macedonicarum, & repetiuit perdoctus Apollonij enarrator: ἡ περὶ Ἡράκλειαν Ἀχερουσὶας κελουμένη παντα χόθεν ἐκ θαλάσσης ὑδὶν ὑφειλή τε καὶ ἀπόκρημνος, καὶ ἀποτέτευχεν εἰς δυσμὰς εἰς τὸ πρὸ τῆς Βιθυνίας πέλαγος. καὶ προσπίπτον αὐτῇ τὸ κῦμα σφοδρὸς ἀποτελεῖ ἤχους· ἔστὶ δὲ καὶ ἐπ' ἄκρης αὐτῆς πεφυκυῖαι πλάτανοι, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ πεδίον καὶ δοκεῖ αὐτόθι καταβάσις εἰς ἅιδου ὑπάρχειν. *Acherusia vocata, quæ est iuxta Heracleam, vbique alta est & præceps supra mare, atque in occidentẽ respicit in mare Bithyniæ: cui vnda incidẽs ingentes sonos efficit. Huius in summa parte natæ sunt platani, & in eius planitie: ibique videtur esse ad inferos descensus.* Quod scripsit etiã Nymphis Samius in primo Heracleæ. Nam apud eum fluuium speluncam fuisse, quæ duceret ad inferos, creditum est, vti scripsit de prædictorum scriptorum sententia Apollonius in secundo Argonauticorum:

Ἐκ δ' αὐτῆς εἶσω καταικέκλιται ἠπεροῦδε
Κοίλη ὑπαὶ πέτρη, ἵνα τε στόμος ἐς' ἀΐδαο
Τάλῃ ὑπὸ πέτρησιν ἐπηρεφὲς. ἔνθεν ἀϋτμὴ
Πηγυλὶς, ὀχρυόεντος ἀναπτύσσει μυχοῖο
Σωειχὲς, ἀργινόεσσαν ἀεὶ περιτροφὲ πάχνην.

Nec procul, interius prospectat terra propinqua,
Ad medium conuersa diem, spelunca remittit
Frigida, vbi exhalat graueolentes vsque vapores:
Semper & hæc aluit se circum cana pruinam.

Ex hac palude Acheron fluuius in mare fluit, quod est oriẽtem versus, de quo nunc loquimur: qui cùm sub terram occultetur, mox per quandam speluncam vallémque emergit, tanquam ab inferis, ad quos per multum spatium accedere creditur, vt est apud eundem poëtam:

Ἔνθα δὲ ἡ μὲν ἔπειτα ποταμῷ Ἀχέροντος ἔασιν.
Οἵς τε δὶ ἐξ ἄκρης ἀνερεύγεται εἰς ἅλα βάλλον
Ἠϊόνι. κοίλη δὲ φάραγξ κατάγει μιν ἄνωθεν.

Hîc Acherontai vasti sunt ostia fluctus:
Qui summa de parte fluens prorumpit in æquor
Eorum: reuocat valles in luminis auras.

Fama est hinc & per hanc speluncam Herculem Cerberum in lucem eduxisse, vt in his scripsit enarrator Nicandri: Ἀχέρων δὲ ποταμὸς ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ Ποντικῇ, ἔνθα τὸν τοῦ ἅδου κύνα Ἡρακλῆς ἐξήγαγε, ὡς ὁ λόγος Ἀκόντιος λέγεται. *Acherõ fluuius est Heraclea Ponticæ, quà Hercules Plutonis canẽ eduxit, atque*

Universidad de Deusto
Biblioteca

collis Aconitus dicitur. Huius fluminis aquam insuauissimam fuisse, sicuti etiam Cocyti, scripsit Pausanias in Atticis, cuius alumna est alba populus, vt oleaster Alphei, populus nigra Eridani: quare cùm ad Cerberum Hercules per eam portã accessisset, dicitur fuisse alba populo coronatus, cùm ob caliginem tamẽ inferorum facta sit posteà nigra illa corona, de qua apud Padũ defossa nata est nigra populus, vt fabulantur. Hic Acheron dicitur è Gorgyra filiũ Ascalaphũ habuisse quem tamen quidem ex Orphne nympha Auerni suscepisse maluerunt qui Proserpinam accusauit, quia ieiunium apud inferos soluisset: de quo ita scripsit Appllodorus Grammaticus libro primo: καταμαρτυρήσαντος δὲ αὐτῆς Ἀσκαλάφου τοῦ Ἀχέροντος καὶ Γοργύρας: *cùm testimonium aduersus ipsam dixisset Ascalaphus Acherontis & Gorgyræ filius.* Quare Ascalaphus vel iustus accusator ob accusationis inuidiam fuit in bufonẽ mutatus. Dictus fuit Acherõ ἀπὸ τοῦ ῥεῖν ἄχεος quia fluant vndę molestiarum scilicet, nam vt ait Isacius, ῥεῖ ἄχη καὶ λύπαι τῶν τεθνηκότων συγγενέων quia dolores & mœrores cõiunctorũ mortuis magnis vndis deuoluantur. Ego tamen illorum sententiæ potiùs accesserim, qui Acherontẽ dictum putarunt, ab Acheronte illo qui in iis locis regnauit, vt scripsit Andro Teius in sua nauigatione. Atque ex his patuit primum Acherontem descendentes ad inferos animas excipere solitum, & Cereris, vel (vt aliis magis placuit) Terræ fuisse filium. Hunc quia potum præbuerit Titanibus aduersùs Iouem pugnãtibus, ad inferos detrusum crediderunt, qui ex Acherusia deflueret per loca subterranea, atque per vallem profundam rursus ederetur in lucem, aquámque haberet insuauissimam.

¶ Hæc illa sunt quæ de Acheronte fabulosè scripta inueniuntur, quæ cur ficta sint, nunc perquiramus. Cur Acherõ primus excipit mortuorum animas? quia cùm morituri sunt homines, torpor quidam mentem animumque ita labefactat, vt propinqua mors esse facilè sentiatur: tunc eum conscientia, rerúmque gestarum memoria animum perturbat: quæ palus est omnibus primùm traiicienda, vt fabulosè fingitur à poëtis: neque enim in hac præteritæ vitæ inuestigatione potest animus non magnopere commoueri. Cereris autem siue Terræ filius hic fluuius dicitur, quoniam in vniuersa animi molestia & perturbatio aut ex

acquirendarum aut seruandarum diuititiarum studio nascitur. Hic fluuius potum Titanibus aduersùs Iouem pugnãtibus præbuit, quoniam multæ iniquæ cogitationes aduersùs sacra Dei mãdata insurgunt, quas si animus diutius aluerit, à vera Dei lege desciscit, & in brutorum naturam delabitur. Vbi verò quis vir bonus vel etiã malus omnẽ spem in Dei clemẽtia & benignitate collocauerit post hanc præteritæ vitæ ratiocinationẽ, tũ mœror ille, qui Acherõ dicebatur, per vallem profundã pectoris scilicet in lucem extollitur, atque lubens ad optimi iudicis Dei præsentiam contẽdit. Hic fluuius insuauissimæ aquæ esse dicitur, quoniam vitæ nostræ ratio, si diligenter perpendatur, multas habet insuauitates. Atque (vt rem paucis explicem) nihil aliud per hæc quæ sunt apud inferos ficta, significare voluerũt antiqui, quàm ita vitam nostram oportere comparare, vt recordatio præteriti temporis quàm maximè animos nostros ob innocentiam & integritatem consoletur in morte, & intrepidos ad omnem iudicum seueritatem nos perducat, sub his enim fabulis omnes morituri hominis cogitationes exprimuntur. At nunc dicamus de Styge.

De Styge. CAP. II.

STYX item inferorum fluuius post Acherontem ad inferos accessuris se offert: quam alij ex aliis parentibus ortam crediderunt. Nam Hesiodus in Theogonia ex Oceano natam esse Stygem tradidit in his:

Δεινὴ Στὺξ θυγάτηρ ἀψορρόου Ὠκεανοῖο
Πρεσβυτάτη νόσφιν δὲ θεῶν κλυτὰ δώματα ναίει
Μακρῇσι πέτρῃσι κατηρεφέ ἀλφὶ δὲ πάντη
Κίοσιν ἀργυρέοισι πρὸς οὐρανὸν ἐστήρικται.
Styx grauis, Oceani reflui de semine nata:
Quæ procul à superis colit alta palatia, longis
Marmoribus suffulta: tenent vtrinque columnæ
Argento è puro, & cœlum firmantur ad ipsum.

Atque Pausanias in Arcadicis hanc ipsam fuisse etiam Lini poetæ opinionem scribit. Alij Acherontis, alij Terræ fuisse filiam crediderunt. Apollodorus Grammaticus è petra quadam apud inferos Stygem effluere inquit libro primo: τὸ δὲ τῆς Στυγὸς ὕδωρ ἐκ πέτρας ἐν ᾅδου ῥέον: *Stygis*

enim aqua è petra apud inferos fluit. Hanc Pallanti quidam nūpsisse arbitrati sunt, quidam Piranti, vt ait Pausanias, cui peperit Hydram. Habuit filiam Victoriam ex Acheronte patre, vt tradiderunt nonnulli. Cùm huius filiæ, Victoria, Vis, Robur, Zelúsque Ioui aduersus Titanas opem tulissent, illi nobilitatem hanc & dignitatem Iupiter concessit, vt sanctissimum iusiurandum per Stygem Dij haberent: quod testatur Hom. lib 5. Odyss.

Ἴστω νῦν τόδε γαῖα, ἰδὲ πλατὺς οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθε,
Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.
Hoc sciat & tellus, & vasti sidera mundi,
Quæque Stygis de fonte fluit venerabilis vnda,
Quæ iuramentum est superis, numénque beatis.

Sic etiam Apollonius in lib. 2. Irim per Stygiam aquam iurantem introducit:

Sic ait & Stygiam iurauit protinus vndam,
Quæ superis veneranda Deis, quam fallere terror.

Fingebant antiqui Victoriam huius filiam quidam fœminam esse super globo altero pede stantem, sed non alatam, tanquā lubricā: cui primus alas addidisse dictus est pater Bupali & Athenidis, cùm alij dicant Aglaophontē pictorē istud primū fecisse, alij Pergamenum Carystiū. Erat iis illa pœna proposita, qui per aquā Stygiam peieraſſent, vt per quoddā tēporis spatium ab epulis Deorū abstinerent, & ab omni Deorū consuetudine, vt testatur Hesiod. in Theog.

Ἣ δὲ μί' ἐκ πάντων πρεσβυτάτη μέγα πῆμα θεοῖσιν.
Ὅς κεν ψεύσηται ὅρκον ὀπολείψας ἐπομόσσῃ
Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
Κεῖται μὴ πνοιῆς τετελεσμένον εἰς ἐνιαυτόν.
Οὐδέ ποτ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρος ἔρχεται ἆσον
Βρώσιος, ἀλλά τε κεῖται ἀνάπνευστος καὶ ἄναυδος
Στρωτοῖς ἐν λεχέεσσι, κακὸν δ' ὑπὸ χῶμα κεκεύθῃ.
Αὐτὰρ ἐπὴν νόσον τελέσῃ μέγαν εἰς ἐνιαυτόν,
Ἄλλος δ' ἐξ ἄλλην δείλαι παλεπαὶ παραδέχονται
Ἐννέα τοὶ πάντ' ἔντεα δικάτῳ δ' ὑπὸ μοίρας αὖτις
Εἰρέας ἀθανάτων, οἳ Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.
Τοῖον ἄρ' ὅρκον ἔθεντο θεοὶ Στυγὸς ἀφθίτου ὕδωρ.

Supplicium superis de petra profluit vnda,
Quam si quis Diuûm superorum peieret, horum
Queis domus incolitur præcelsa niualis Olympi
Bis senos iacet infelix ex ordine menses:
Nectare & Ambrosia simul abstinet: imque grabato
Decumbit mutus, oppressus membra veterno.
Atq; vbi per longum morbum tolerauerit annum,
Tum graniora manent miserum certamina semper.
Ille nouem procul à Diis depellitur annos:
Concilio totidem Diuorumque abstinet, idem
Cum superis pariter conuiuia nulla frequentat.
Pristina conditio decimo cui redditur anno.
Tantus honor Stygiis iuratis additur vndis.

Tum idem poeta declarauit qui ritus in Deorum iuramētis seruaretur, dicitque Irim poculum aqua Stygia plenū mentientibus Diis afferre solitam, cùm Iupiter ita iuberet, vt est in his carminibus:

Καὶ ῥ' ὅτις ψευδηλα ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων,
Ζεὺς δέ τε εἶειν ἔπεμψε θεῶν μέγαν ὅρκον ἐνείκαι,
Τηλόθεν ἐν χρυσέῃ φερέσσῃ πολυωνύμων ὕδωρ
Ψυχρόν, ὅ τ' ἐκ πέτρης καταλείβεται ἠλιβάτοιο
Τ' ψηλῆς, πολλὸν δὲ ὑπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
Ἐξ ἱερῆς ποταμοῖο ῥέει διὰ νύκτα μέλαιναν
Ὠκεανοῦ κέρας ἕκτη δ' ἐπὶ μοῖρα δέδασται
Cùm quis de superis mendacia dixerit, Irim
Iupiter afferre hinc iuramentum sibi mandat
Aurato in cyatho lympham, celeberrima fensim
Quæ fluit è petra, & paulatim labitur alta.
Sub terris fluit, & tenebras per noctis opacæ
Flumine de sacro cornu maris Atlantei.
Nam decima Oceani pars est Styx ipsa profundi.

Alij honorem illum datum fuisse Stygi dixerunt, quia coniurantium Deorum aduersùs Iouem, cùm illum vincire voluerunt, insidias patefecerit, vt sensit Isacius. Vbi fuerit Styx verè, multa est controuersia apud scriptores: nam alij non procul à Lucrino portu, Auernoque lacu in sinu Baiano existimarunt: quod fiebat fraude sacerdotum, qui vt fructibus amœnissimi loci potirentur, & multis fructiferis arboribus consiti, illum consecratum inferis esse dicebant, nullique, nisi placatis per solennia sacrificia manibus, locus pū-

tabatur adeundus. Ibidem cùm fons esset scatens aquis fluuialibus, & in mare defluens, omnes ab eius aqua abstinebant, quod aquam Stygiam è sermone sacerdotum esse opinarentur. At Herodotus, vbi de Nonacri ciuitate loquitur in Erato, ita de aqua Stygia scripsit, ὁ δὲ παύτῃ τῇ πόλι λέγεται ἐπ' Ἀρκάδων τὸ Στυγὸς ὕδωρ καὶ δὴ καὶ ἔστι τοιόνδε πεφυκὸς ὕδωρ ὀλίγον φαινόμενον ἐκ πέτρης τάζῃ εἰς ἄγλος. τὸ δὲ ἄγλος, αἰμυσπῆς τις περιέχει κύκλος. ἡ δὲ Νώνακρις, ἐστὶ τῇ ἡ πηγὴ αὕτη τυγχάνει οὖσα, πόλις ἔστι τῆς Ἀρκαδίας πρὸς Φενεῷ. *In hac autem ciuitate dicitur aqua esse Stygia ab Arcadibus. Est autem huiusmodi: apparet aqua exigua in vas quoddam defluēs, quod sepit cuiusdam circulus ambit. atque Nonacris, vbi fons ille existit, ciuitas est Arcadiæ parum distans à Pheneo flumine* Hanc aquam memoriæ prodidit Pausanias in Arcadicis è pærupta rupe ad Nonacrin in præcelsum saxū guttatim cadere, ac inde fluuium Crathim delabi, cuius potus pernicioſus est omnibus animalibus. Sed neque illis solùm pernicioſa est aqua, verùm etiam omnia merallorum genera ab ea solui dicebantur, neque vllum erat vas quod aquæ vim sustinere posset. Declarauit Plato in phædone nō solùm quo pacto defluēret Styx apud inferos, sed etiam qui illi color adesset: ὁ πέτρος ἐκπίπτει εἰς τόπον τοιοῦτον, δεινόν τε καὶ ἄγριον, ὡς λέγεται, χρῶμα ἔχοντα ὅλον οἷον κυανὸς. ὃν δὴ ἐπονομάζουσι Στύγιον. καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων Στύγα. *Quartus incidit priùs in locum grauem ac ferum, vt aiunt: coloremque habet cyaneū propè: quem fluuium Stygium nominant: & paludem, quàm hic fluuius ingressus facit Stygiam.* Hic fluuius quoniam fluit sub terra, aquamque habet insuauissimam, creditus est ad inferos, vsque descendere & esse fluuius inferorum qui ob insuauitatem suam dictus est Styx, quasi στυγερὸς quod odiosum significat apud Græcos. Hoc in flumine cùm alia complura monstrosa esse dicerentur, tum pisces ita graciles, vt magis pisciū vmbris similes, quàm piscibus viderentur, vt ait Pausanias in Phocicis. Hic erāt omnia animalia nigra & ranæ nigræ, vt ait is poëta:

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vna transire vadum tot millia cymba.

Nā cùm loquerentur poëtæ de rebus fabulosis, illis omnia iniunxerunt, quæ res veràs consequi solent quo probabiliores viderentur: hæc ea sunt, quæ memoriæ prodita fuerunt de Styge. Nunc ex his veram sententiam eliciamus.

¶ Vbi de Acheronte loqueremur superiùs, diximus Acherontem esse mœrorem illum ac tristitiam que nasceretur in mente hominis morituri è consideratione rerum præteritarum: at Styx odium est illud erga transacta facinora, quod pœnitentiā consequitur, cùm enim peccata præterita odio habere incepimus, tunc dicuntur animæ Stygiam paludem traiicere, quæ ex Acheronte exoritur. At qui ad fluminis ipsius ortum suam orationem conuerterūt, illi omnem vim aquarum Oceano concedentes eò flumina omnia cōfluere, & ex illo fontium imbriúmque materiam manare crediderunt. Rursus qui ex aëre in locis cauis sub terra concreto & in aquam verso dulcium aquarum vim oriri purarunt, illi Terræ filiā Stygem, vt cætera flumina, arbitrati sunt quare non est absurdum si res eadem aliis de causis varios ortus apud fabularum inuentores sortita sit. Quod autem honorem illum consecuta sit Styx, quia Ioui aduersùs Titanas fuerit auxilio, vel quia Ioui insidias indicasset, nihil aliud significare voluernnt antiqui, nisi principes suos à singulis nationibus esse pro viribus in imperio retinendos, si viri boni sint præcipuè: atque principes ipsos munificos esse oportere erga illos, qui sceleratorum proditiones & insidias patefaciunt: qua re nihil esse potest neque sanctius, neque ad seruandas ciuitates accommodatius, ac de Styge satis de Cocyto dicamus.

De *Cocyto*. CAP. III.

COCYTVM quoq; defunctarū animarū multitudini transeundū esse fabulati sunt antiqui, priusquā ad inferos deueniretur, hic fluuius & quò illabatur, & vnde oriatur, ita patefecit Plato in Phædone: ὁ δὲ ἐμπεσὼν εἰς ταῦτα, ἢ δυνάμεις λάβῃ ὧν ἐν τῷ ὕδατι, δύσχ τῆς γῆς, περιελίττεται ὁμόσε, χωρεῖ ἐναντίως τῷ Πυριφλεγέθοντι καὶ ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀχερουσιάδι λίμνῃ ἔξω ἐναντίας. ἢ ὕδὲ τὸ τότε ὕδωρ ἐρρεῖ μίγνυται, ἀλλὰ ἢ ὕδος κύκλῳ περιελθὼν, ἐμβάλλει εἰς τὸν Τάρταρον, ἐναντίως τῷ Πυριφλεγέθοντι. Ὄνομα δὲ τῷ ῥεύματι τούτῳ (ὡς οἱ ποιηταὶ φάσκουσι) Κωκυτός. *Hic verò huc delatus, magnáſq; vires ab aqua assumēs, terrāq; ingressus ac circūuolutus contrarius fluit Pyriplegethōti, illiq;, sit obuius in*

Universidad de Deusto
Biblioteca

stagno Acherusiæ: neque huius aqua cum alia commiscetur, sed in gyrum circumuolutus in tartarum irrumpit Pyriphlegethonti aduersus autē nomen est (vt aiunt poetæ) Cocytus. Fabulati sunt antiqui Mynthem nympham non indecoram fuisse Cocyti filiam, quam vbi Proserpina cum Plutone deprehendisset, tamdiu indignationē dissimulauit, donec Pluto recederet. Deinde post grauem reprehensionem in mentham herbā conuertit, & de prisco nomine appellauit. Istud cùm in monte Pylo propinquo accidisset, monsetiam nomen inde accepit vt ait Sostratus in secundo introductionis fabulosę historiæ. Fratrem etiā spurium, qui furto conscius assensisset vel propter metum, vel propter reuerentiam Plutonis, in syluestrem herbam propè similē odore & aspectu conuertit. Scripsit Homer⁹ in lib. λ. Odyss. Cocytum & Pyriphlegethontem in Acherōtem perfluere, cùm sit Cocytus tanquam riuus Stygis, vt patet ex his:

Ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων τε ῥέουσι,
Κωκυτός θ', ὃς δὴ Στυγὸς ὕδατος ἐστὶν ἀπορρώξ.
Atque Periplegethon, Cocytúsque è Styge labens
Immensas Acherontis aquas mox fluctibus augent.

Neque plura ferè de Cocyto memoriæ prodita sunt ab antiquis, nunc veritatem ex his eliciamus.

¶ Dictus est autem Cocytus à querelis & lamentationibus, vt nomen ipsum significat, & veluti testatur Plato in tertio libro de rep. quia morituri plerique post commissorum pœnitentiam lamentantur, quia illa contra Dei optimi omnium parentis leges commiserint. Alij maluerunt dictum esse, quia querūtur & grauiter ferunt, quia res charissimas sint relicturi: alij ob lamentationes coniunctorum dictum putant hunc fluuium, qui morituris est transeundus. Neque potest quispiā ad inferos accedere, nisi per hęc flumina, vel (vt verius dicam) per turbulentissimas has animi cogitationes, quas antiqui per suas fabulas significarūt. Qui quidem ita viuendum esse per hæc figmenta ostendedebant, vt intrepidi essemus ad omnem post mortem fortunam. Nunc dicatur de Charonte.

De Charonte. CAP. IIII.

CHARON verò, cuius nomen lætitiam significat, qui fuit Erebi & Noctis filius, vt sensit Hesiodus, qui in

Theogonia omnia propè inferorum monstra ex iis nata esse affirmauit, portitor animarum & trium horum fluuiorum nauta dicebatur. Erat quidem præter hos Plegethon siue Pyriphlegethon, de quo cùm fabula in idem recidat cum Cocyto, plura dicenda non putaui. Hic Charō dictus est ab antiquis grandæuus, & à Polygonoto pictore senex pingebatur: qui Minyadem poësim fortasse secutus fuit, in qua erat de Charonte huiusmodi sententia:

Atque hic exangues longæuus portitor vmbras
Puppe vehit patula.

Si etiam Virgilius lib. sexto Charontem senem esse demōstrauit, vbi illius formam describit.

Portitor has horrendas aquas & flumina seruat
Terribili squallore Charon, cui plurima mento
Canities inculta iacet, stant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

Hic erga omnes implacidus esse dicebatur, quos traiicebat, neque Reges ac principes ciuitatum à reliqua multitudine putabat differre, cùm omnes vno ordine nudos, & omnibus bonis spoliatos cerneret, vt testantur ea carmina:

Κάτθαν' ὁμῶς ὅ τ' ἄτυμβος ἀνὴρ, ὅς τ' ἔλλαχε τύμβου.
Ἐν δ' ἰῇ τιμῇ Ἶρος κρείων τ' Ἀγαμέμνων.
Θερσίτῃ δ' ἶσος Θέτιδος παῖς ἠϋκόμοιο.
Πάντες εἰσὶν ὁμῶς νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα,
Γυμνοί τε ξηροί τε, κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα.
Mortuus est æquè tumuli qui haud capit honorem.
Quiq; fuit nactus prægrandis pondera saxi.
Non Iro magis est Agamemnon clarus & ipsi.
Tersitæ similis Thetidis pulcherrima proles,
Hi pariter nudi atque inopes per regna vagantur
Vmbrarum, apta suis referentes præmia factis.

Testatur Lucianus in dialogo de luctu, moris id fuisse apud antiquos, vt obolum numima perexiguum in os singulis mortuis includerent, quod naulum esse Charontis arbitrabantur, cum ita scribat: ὥστε ἐπειδάν τις ἀποθάνῃ τῶν οἰκοίων, πρῶτα μὲν φέροντες ὀβολὸν, ἐς τὸ στόμα κατέθηκαν αὐτῷ, μισθὸν τῷ πορθμεῖ τῆς ναυτιλίας γενησόμενον. *Quare cùm quis è domesticis obierit primùm quidem obolum illi in os depositum naulum portitoris fore arbitrantur:* is autem nonnullus Danace à Græcis dicebatur, sicuti testatur Callimachus his carmini-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus in Hecale:

Τοὔνεκα καὶ νέκυες πρεσβήϊον ὄπι φέρονται
Μοῦναι Θησηΐδαι, ὅτι μὴ θυμασέμεν αὐτῆς.
Ἀλλὰ κενοῖς τομάτεσσι νεὼς ἀχρεούσας ἴσαν
Βάξιν, καὶ δανάκης ἐπιδεύεται ὅστις ἀπιών.

Idcirco nulli naulum portare feruntur
Vrbe ex hac vita functi: nisi sacra ferantur
Nos & suffitus, adeunt Acherusia templa
Ore illis vacuo: danace non indiget vllus.

Aristophanes autem in Rhanis duos obolos postea naulũ eiusdem fuisse scripsit in his versibus:

Ἐν πλοιαρίῳ τιννυῖ σ' ἀνὴρ γέρων
Ναύτης δραξὰς δύ' ὀβολὼ μισθὸν λαβών.

Mercede capta nauta te senex vehet
Binis obolis in naue parua protinus.

Neque tamen ea parua mercede semper contentus fuit, sed aliquando ab Athenienſiũ Imperatoribus, ne illi æquari multitudini cogerentur, auctum est Charonti stipendiũ, & vsque ad triobolum peruentum est. Tanta fuit antiquorum nonnullorum dementia, vt inferos etiam auaritia & nummorum desiderio vexari arbitrati sint. Dicitur nonnullos Charon viuos ad inferos traiecisse: nam Hercules, Vlysses, Orpheus, Æneas, Theseúsque eò descendisse memorantur, quæ omnia ficta sunt, vt singula suis locis explicabuntur. Soli ex omnibus hominibus Hermionẽses nullum naulum mortuis in os includebant, quod sibi breuissimum esse ad inferos descensum dicerent: quamuis ille poëta vndiquo tandem itineris esse ad inferos inquiat:

Εἰς ἀΐδην ἰθεῖα κατήλυσις, εἴτ' ἀπ' Ἀθηνῶν
Στείχῃς, εἴτε νέκυς νεῖται ἐκ Μερόης.
Μὴ σέ γ' ἀνιάτω πάτρης ἄπο τῆλε θανόντα.
Πάντοθεν εἰς ὁ Φέρων εἰς ἀΐδην ἄνεμος.

Vndique recta ibis fera tartara, siue ab Athenis
Mortuus accedas, seu magis è Meroe.
Nec doleas procul à patria quòd forte peribis,
Vndique namque idem ad tartara ventus aget.

¶ Nunc quid hæc fabulosa significent explicemus. Charõ Erebi & noctis filius dicitur, qui animas trans Acherontem, & Stygem, & Cocytum ac Phlegethontem traiicit, quoniam ex illa hominum mente, quæ priùs erat confusa

peccatorúmq; tenebris inuoluta, ac minimè examinata cõscientia, priùs illi motus qui superius nominati sunt, per illa flumina exoriuntur: deinde vbi innocentiæ opinio, aut innocentiæ proxima deliberatio in posterum integritatis seruãdæ, surrexit, quæ per præteritorum scelerum pœnitentiam cõparatur, cùm piget summi Dei voluntatem, per auaritiam, crudelitatem, impietatémve offendisse: tum spes de bonitate Dei exurgit, atq; inde lætitia, quæ nos trans ea turbulenta flumina traiicit & Charon appellatur. Hæc ad seueros iudices intrepidos nos deducit, hæc in grauissimis periculis nos cõsolatur & adiuuat, hæc pro viatico est quocunque accedamus. Quare si quis rectè consideret, inueniet antiquos omnes animorum motus illos qui sub mortis tẽpus in homine nascerentur, sub his fluuiorũ figmentis fuisse complexos. Nam cùm senex sit Charõ, quid aliud significat, quàm rectum consilium, & quæ ex illo concepto prouenit, lætitiã? aut quæ alia lætitia in morituro homine excitabitur, quàm illa quæ nascitur ex opinione innocentiæ, aut è spe veniæ? Illa verò quæ ad obolos naulúmq; portoris attinent, ego ridicula esse censeo, & pro simplicium mulierculariũ opinionibus inuenta, & tanquam ad inuentæ fabulæ probabilitatem admissa à sapientibus, si modò hæc ab illis manarunt. Nunc de Cerbero dicamus.

De Cerbero. CAP. V.

VBI superiora illa flumina mortuorum animæ traiecissent, tum Cerberus atrocissimus canis inferorũ custos in spelunca quadam ante fores Plutonis recumbebat: qui omnibus ingressuris humanissimè blandiebatur: at neminẽ patiebatur exire, sed omnes egressuros altissimis & maximè horrẽdis latratibus deterrebat. Hic Cerberus è Typhone & Echidna natus est, vt scripsit Hesiod' in Theogonia. Quod autem seruaret inferorum sedes, ita testatur Virg. lib. 6.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, aduerso recubans immanis in antro.

Eius formam corporis cani persimilem fuisse dicebant, cuius tamen è capite angues densissimi pro villis pendebant, vt ait Horatius in lib. tertio Odarum:

Cessit immanis tibi blandienti

ianitor aulæ.
Cerberus quamuis furiale centum
Muniat angues caput eius, atque
Spiritus teter, saniesque manet
ore trilingui.

Huius torum denique dorsum pro villis serpentes habuisse, & anguinea cathena vinctum fuisse videtur significasse Tibul. lib. 3.

Nec canis anguinea redimitus terga cathena,
Cui tres sunt linguæ, tergeminumque caput.

Tria capita illi fuisse testatur ita Sophocles in Trachiniis:

Ἄιδᾳ τε κεκραγὸν σκύλακ', ἀσφόδελον χθονὸς
Canémque Ditis efferum, huic trimum caput.

Quod etiã affirmauit Cicero in primo libro Tusculanarũ disputationum. At Hesiodus in Theogonia quinquaginta capita illi tribuit, vt patet in his carminibus:

*Deutero au*ῦ*tis epatet' ameikanon Phatón*
Κέρβερον, ὠμηστὴν ἀΐδαο κυνὸς χαλκεόφωνον,
Πεντηκοντακάρηνον, ἀναιδέα τε κρατερόν τε.
Crudelem rursus catulum parit illa nefandum,
Cerberon, umbrarum custodem, ferrea cui vox,
Quinquaginta simul capita: illis nilque pudoris.

Veruntamen Isacius illum centum capita habere scribit, quem & canem inferorum nominat, & eius diligentiam ita describit: ἐκεῖ δὲ λέγουσιν εἶναι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, ἃς φυλάσσει ὁ κύων τοῦ ᾅδου, ὃς ἔχει ἑκατὸν κεφαλάς. καὶ λέγουσιν ὅτι τοὺς εἰσερχομένους μετὰ κολακείας προσδέχεται, τοὺς δὲ ἐξιέναι θέλοντας οὐκ ἐᾷ. εἰ δέ τις ὁλμήσειε, τῷ ταχέως αὐτὸν λαβέσθαι κατασπαρᾷ αὐτόν. *Ibi hominum animas esse inquiunt, quas Plutonis canis custodit qui centum habet capita. Aiũt præterea quòd accedentes animas cum blanditus excipit, at egredi conantes disturbat: quare si quæ celeriter effugere conetur illam repentè corripit ac vorat.* Sic etiam Horatius illum centum capita habere scribit in 2. Carminum:

Demittit atras bellua centiceps
Aures.

De illius forma ita meminit Apollodorus lib. secundo: Δωδεκάτῳ ἆθλον ἐπετάγη Κέρβερον ἐξαγαγεῖν. ἦν δὲ ὁ κύων οὗτος ἐκ μὲν κυνῶν κεφαλὰς πλὴν δὲ ἓξ δέκοντες, ἐκ δὲ τοῦ νώτου, καὶ τοίων ἔχει ὄφεων κεφαλάς. *Duodecimũ certamẽ impositum, Herculi, Cerberum ab inferis educere. Habebat hic pro communi sententia tria canina capita, caudam draconis, at in tergore variorũ serpentũ capita.* Quem Hesiodus in Theogonia & blandiri adeuntibus (vt diximus) & vorare egredientes animas ita inquit:

Ἅιδος δὲ κύων προπάροιθε φυλάσσει
Νηλεὴς πτύσσων δὲ κακὴν ἔχει. εἰς μὲν ἰόντας
Σαίνει ὁμῶς οὐρῇ τε καὶ ἀμφοτέρῳσιν.
Ἐξελθεῖν δ' οὐκ αὖτις ἐᾷ πάλιν. ἀλλὰ δοκεύων
Edit, ὅν κε λάβῃσι πυλέων ἐκπροθὲν ἰόντα.
Hic canis horrendus nigrantia limina seruat,
Præditus arte mala cauda blanditur & aure
Vtraque, accedat, si quis, si euadere contra
Conetur quisquam, hunc auidam mox condit in aluum.

Atqui cùm nullos esse inferos putarent antiquorum nonnulli, scriptum reliquit Pausanias in Laconicis non solùm nulla esse Deorum regna subterranea, quò animæ deuenirent, vbi è vita excesserint, sed Cerberum etiam tetrum ac immanem serpentem fuisse qui lustrum haberet in spelunca quadam apud Tænarum: qui quemcũque momordisset, continuò vis veneni interimebat, vt sensit etiam Hecatæus Milesius, quare dictus est canis inferorum. Hunc serpentẽ primus omnium Homerus, vt ait Pausanias, canem appellauit, qui nihil tamen de illius forma fabulatus est, cùm posteri & Cerberum nominarint, & tot illi belluæ capita iniũxerint. Alij fabulati sunt illũ ab inferis eductum fuisse ab Hercule, per eam speluncam, quæ non procul distat à Tænaro, qui cùm primùm lucem sensisset, vomuit; ex quo vomitu, spumáque oris natum est aconitum, vt asserit Strabo libro octauo. Lucretius Epicureus philosophus, quoniã hæc reuocare à voluptatibus videbantur, non solùm Cerberum de medio ex Epicureorum sententia sustulit, sed omnia prorsus illa quæ supplicium aliquod nefariis hominibus apud inferos post mortem minarentur: cùm ita scribat in lib. 3. sui poematis:

Cerberus, & Furiæ iam vero, & lucis egenus
Tartarus horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt vsquam, nec possunt esse profectò.

Fuerunt qui fabulas has conati sint ad historias veràsque narrationes traducere. Dicunt enim quòd cùm Theseus & Pirithous Helenã rapuissent, quæ obuenit Theseo, coactus

est Theseus iurare se opem laturum Pirithoo, dum is quoque aliquam eximiam mulierem sibi raperet. Tunc in Epiro Aidonei Molossorum Regis eximia forma filiam esse audientes, eò contenderunt, vt illam raperent. Est autē idē Aidoneus, & Aides, & Orcus, & Pluto vocatus, huius filiæ nomen fuit Proserpinæ: matri, Cereri: canēque habuit acerrimum, qui Cerberus dicebatur. Iubebantur cum Cerbero priùs pugnare qui Proserpinę nuptias peterēt: qui victi laniabātur: hāc Theseus cū Pirithoo per insidias rapere conati sunt, quos cùm nō vt procos, sed vt raptores accessisse intellexit Aidoneus, in vincula coniecit, ac Pirithoum cani statim vorandum exposuit. Theseo, cùm spōte sua nō accessisse cognouisset, pepercit: at in custodias tradidit, vt scripsit Zetzes, & Plutarchus in vita Thesei. Fabulati sunt posteà poētæ Theseum & Pirithoum ad inferos descēdisse, Plutonisque vxorem Proserpinam rapere voluisse: quod ita attigit Virgilius libro sexto.

Nec verò Alcidem me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque.
Dijs quanquam genitis, atque inuicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit
Ipsius à solio regis, traxitque trementem:
Hi dominam ditis thalamo deducere adorti.

¶ Atque hæc ea sunt quæ de Cerbero fabulati sunt poētæ: nunc illorum sententia est exprimenda. Cur Cerberus Echidnæ & Typhonis filius dictus est? Nam si rem hanc ad naturæ vires cōferamus, nihil aliud erit Cerberus, quam rerum naturalium generatio: cùm enim Typho ardens sit, frigidissimumque animal Echidna, quæ viperam significat ex harum qualitatum commistione fit ortus rerum naturalium, hinc efficitur vt animabus cęlo ad inferos descendentibus, hoc est nascentibus Cerberus blandiatur: at contrà nitentes, morituras scilicet animas deterreat, quia natura reclamat: nec æquo animo interitum ferre potest. Qui terram Cerberum esse putarunt, has easdem vires illi dare nihilominus coguntur. Hunc in spelunca obscura habitare dixerunt, ob ignorationem sui, & ob sordidas res ex quibus singula oriuntur: alij propter sepulchrorum tenebras putarunt, cui viperas tribuerunt pro villis, quoniā id animal in sepulchris frequenter versetur. At pro vi occultæ

terræ, quæ sepulta cadauera absumit, & pro ratione temporū, quæ plurimum cōferunt ad celeritatē aut tarditatē corruptionis, illi tot capitum numerum addiderunt. Ipsum siquidem nomen significat sepulchrum esse Cerberum, quia κρέας caro est, βορᾶ autem voro. Atque hæc ad vim naturæ. Hunc extraxit Hercules, quia virtus nominis sui perpetuitate & sepulchri & mortis vires infregit, & ab omni temporum iniuria se vindicauit. ¶ Qui ad mores, vitæque humanæ institutionem hæc transtulerē, Cerberum auaritiā esse, diuitiarúmq; cupiditatem arbitrantur, quæ non nisi è malis cogitationibus oritur: cùm nemo vir bonus diues breui euadat. Est enim auaritiæ proprium aduenientibus opibus blādiri: at vbi vel in res necessarias faciendus est sumptus, grauiter ferre, discruciari, & propè præ mœrore insanire. Quod si vlla necessitas opes ipsas in lucem extraxerit, tum reclamat auarus, & nulla cū dignitate vel iudicio ipsas profundit: quare visa luce Cerberus vomuisse dicitur. Habet multorū capitum numerū, vel quia multorum scelerum & flagitiorū principium & fons est auaritia, vel quia mortales in multas miserias inducit, cùm alij ferro, alij veneno, alij aliis insidiarum generibus propter diuitias opprimantur. Quippe cùm nullus sit auarus, quem & filij, & vxor, & coniuncti omnes non quàm citissimè decedere cupiant. Dictus est Cerberus in obscura spelunca habitare, quoniam omnium propè vitiorum stultissimū sit auaritia: cùm neque sibi prosit, nec reliquis, nec sibi vel posteris gloriam cōparare studeat, sed semper inter sordidos & obscuros homines versetur. At Hercules, quę virtus est animi magnitudo, Cerberū in lucē extraxit, sibique perpetuā gloriam comparauit. Quis enim sine opibus facilē esse sibi viā ad perpetuitatem nominis affirmauerit? Illę sanè nihil aliud putādę sunt à viris prudentibus, quàm commodiores rationes rerū præclarè gerendarum, nunc de Parcis dicendum.

De Parcis. CAP. VI.

ET quoniam nihil horum sine Parcarum imperio & voluntate fieri poterat, vt creditum est ab antiquis, tempus iā postulat vt de illis loquamur. Fuerunt autē Parcę sorores tres, ita concordes, vt nulla vnquam illarum dissensio, sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceterorũ Deorũ, audita fuerit. Has Iouis & Themidis fuisse filias scriptũ reliquit Hesiodus in Theogonia hoc pacto.

Δεύτερον ἠγάγετο λιπαρὴν Θέμιν, ἣ τέκεν Ὥρας,
Εὐνομίην τε, Δίκην τε, καὶ Εἰρήνην τε θαλιῆαν.
Αἵτ' ἔργ' ὡραίουσι καταθνητοῖσι βροτοῖσι.
Μοίρας θ', ἧς πλείστην τιμὴν πόρε μητίετα Ζεὺς,
Κλωθώ τε, Λάχεσίν τε, καὶ Ἄτροπον, αἵ τε διδοῦσι
Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἔχειν ἀγαθόν τε κακόν τε.

Inde Themin duxit Saturnius: hæc parit Horas,
Eunomiámque, Dicemque, Irenen deinde virentem:
Omnia maturant miseris mortalibus istæ:
Parcas, quis multum mox Iupiter addit honoris,
Clothoque, & Lachesin simul Atropon. Hæ bona cunctis,
Hæ mala dant, nutuque suo res quæque geruntur.

Idem tamen poeta in eodem libello Noctis filias & Parcas & Mortes, siue fata malueris nominare, fuisse scribit, cùm illas inter Noctis filias connumerauit, vt patet ex eo versu.

Καὶ Μοίρας καὶ Κῆρας ἐγείνατο νηλεοποίνους:
Et Parcas parit & Mortes mala multa ferentes:

Cui sententiæ accessit etiam Orpheus, qui ita scripsit in hymno in Parcas:

Μοῖραι ἀπειρέσιαι, Νυκτὸς φίλα τέκνα μελαίνης.
Immensæ Parcæ, nigrantis pignora Noctis,

Alii Necessitatis, siue (vt aiunt Græci) ἀνάγκης filias esse Parcas crediderunt. Has in spelunca quadam sublimi habitasse scripsit Orpheus, atque inde ad humana opera, vbi libuerit, euolare solitas:

Κλῦτέ μου εὐχομένου πολυώνυμον, αἵτ' ἐπὶ λίμνης
Οὐρανίας, ἵνα λευκὸν ὕδωρ νυχίας ὑπὸ θέρμης
Ῥήγνυται, ἐν σκιαρῷ λιπαρῷ μυχῷ, εὐλίθῳ ἄντρῳ
Ναίουσαι, πεπότησθε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν.

Pudite orantem, celebres audite sorores.
Quæ excelsum colitis stagnum, qua murmurat vnda
De Nychia tepida, vmbroso quæ habitatis in antro
Maomoreo, celeres hominumque per arua volatis.

Alii putarunt has ex illa confusa & informi materia cum Pane pastorum Deo natas fuisse, quæ Chaos ab antiquis fuit appellata: seque in illam spelũcam recepisse, vnde quocunque liberet facilè conuolarent, creditæ sunt ipsæ Parcæ esse Deorum scribæ, atque quidquid euentum esset nascen-

tibus iam tum hominibus impartiri, vt testatur Homerus in lib. η. Odysseæ:

Ἔνθα δ' ἔπειτα
Πείσεται ὅσσά οἱ Αἶσα Κατακλῶθές τε βαρεῖαι
Γεινομένῳ νήσαντο λίνῳ, ὅτε μιν τέκε μήτηρ.

ille deinde
Cuncta feret, quæ Fata dabunt, Parcæquè seueræ
Nascenti neuere, parens quando edidit ipsum.

Non defuerunt qui & id munus habere Parcas crediderint, & è nulla necessitate natas, sed maris esse filias, sicut innuit Lycophron in his versibus:

Γυαὶ γὰρ εὐναστῆρας ἄμνάμοι τριπλαῖς
Πήναις κατεκλώσαντο δηναιὰς ἁλός.
Parcæ senis maris seueræ filiæ,
Filis tribus iam destinant adulteros.

Has parcas triformes nominauit Æschylus in Prometheo: quę pro Diis summa religione colebãtur apud Sicyonios, & eodem propè ritu, quo vocatæ Eumenides, vt testatur Pausanias in Corinthiacis. Harũ Parcarũ nomina varia fuerũt: nam vt scribit in Atticis Pausanias, Venus celestis vna fuit earum quæ Parcæ appellabantur, natu maxima. Idem scribit in Eliacis fœminam quandam apud Eleos sculptam fuisse dentibus & vnguibus aduncis quauis fera immaniorem, quam inscriptio vnam fuisse è Parcis significabat Mortam nomine. Idem rursus in Achaicis Fortunam omnibus sororibus Parcis potestate præcellere deinde in Arcadicis, Lucinam εὔλινον quasi Lanificam dixerim, vnam esse putauit è Parcis, quæ dicta est Pepromene: quæ Saturno multò fuit antiquior: quod etiam sensit Licius Delius antiquissimus poeta, qui hymnos cùm in alios Deos, tum in Lucinam cõposuit, Patet ex his, è quibus genitæ sint Parcæ, & quot, & quod earum esset officium & quæ illarum essent nomina: nunc quid occultarum sit sub his, inquiramus.

¶ Existimarũt antiqui quibus Christianę sapientiæ semina nondum innotuerant, omnia quæ nascerentur siue animalia, siue essent plantæ, siue ædificia ac ciuitates, non solùm proprium habere Genium à quo perpetuò gubernarẽtur: sed etiam sub Parcarum atque fati potestate esse sita, ita vt quoties nasceretur aliquid, illi post certũ dierum numerum ex ordine fatorum vel ferro, vel igne, vel ægritudine,

vel sideratione, vel alio mortis genere esset pereundum: quam necessitatem nulla ratione, nullaque hominis prudẽtia deuitari posse putarunt: atque eandem vim in omnia sese extendere. Hanc vim Latini scriptores Fatum vel Parcam: at Græci μοῖραν vel αἶσαν dixerũt: de cuius fati necessitate ita scripsit Æschylus in Prometheo:

Τλῶ παραμόρτιν δὲ
Χρὴ αἶσαν φέρειν.
Statutum verò
Opus est factum preferre.

Id ipsum factũ ineuitabile esse dixit ita Euripides in Ione:

Ἀνοικτέον τἀ δ' ὄντ', ἐπεὶ χρὴ πολλὰ πλάσσειν.
Τὰ γὰρ παραμόρα δ' ὑπερβασ' ἦν ποτ' ἄν.
Hæc sunt ferenda, conuenit considere:
Decreta fato præterire quis queat?

Sed hoc etiam apertiùs enucleauit Homerus in libr. ζ. Iliadis, qui non solùm multùm tribuit fatis, sed etiam propriã esse Parcam singulorum credidit, quæ quid euentuũ esset singulis cùm nascerentur, statueret:

Μοῖραν δ' οὔπω φημὶ πεφυγμένον ἔμμορε ἀνδρῶν,
Οὐ κακὸν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
Non potuit Parcam quisquam vitare virorum,
Fortis, vel timidus: cùm visit luminis auras.

Et Apol. in 1. Arg.

Μοῖραν ἀνέπλησεν. πλὴν γὰρ θέμις οὔ ποτ' ἀλύξαι
Θνητοῖσιν. πάντη γὰρ ἀεὶ μέγα πέπταται ἔρκος.
Impleuit Parcam: mortalis vincere nullus
Quam potuit: circumuolitat sepia omnia præpes.

Arbitratus est Herodotus fatum non hominibus solùm, sed etiam Diis ipsis dominari: qui ita scripsit in Clio: πλὴν παραμόρου μοίρην ἀδυνάτα θεὸν ὑποφυγέειν καὶ θεῷ: *ipsum autem fatum deuitare nec Deus quidem vllo pacto potest.* Quid aliud tres Parcæ quàm tria tempora, instans, elapsum, & venturum scilicet, existimatæ sunt: nam vt est in libr. de Mundo, siue Aristotelis sit, siue alius cuiuspiam; τρεῖς αἱ Μοῖραι κατὰ τοὺς χρόνους μεμερισμέναι. τῶν μὲν ἀπράκτων τὸ μὲν ἐξηρασμένον, τὸ δὲ μέλλον, τὸ δὲ παρεστηκὸς πεπαῦσθαι δὲ καὶ μόνον τὸ γεγονὸς μία τῶν Μοιρῶν Ἄτροπος, ἐπεὶ τὰ παρεληλυθότα πάντα ἄπρακτα. καὶ δὲ τὸ μέλλον Λάχεσις. εἰς πάντα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν μέλλουσα λῆξις, κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὼς Κλωθὼ, συμπαραιτουσά τε καὶ κλώθουσα τὰ οἰκεῖα.

Tres sunt Parcæ iuxta tria tempora diuisæ, quarum alia res transactas, alia venturas, alia præsentes significat. Nam vna Parcarum Atropos nomine res præteritas spectat, quia quæ præterierunt, nulla ratione possunt conuerti aut reuocari. Alia quæ futuri curã sortita est Lachesis dicitur, quoniam qui rerum naturalium est euentus, stabilis est. At Clotho præsentia perficit, illaque absoluit, quæ sui sunt muneris. Dictæ sunt Parcæ stamina de colo nascentibus detrahere, quibus vniuersa vitæ fortuna contineretur: quia pro primo aeris temperamẽto, quem nascẽtes infantes imbiberũt, crediti sunt à philosophis & mores, & fortunã, & actiones, & vim etiam vitalem habere & haurire: quarũ omnium rerum euentum ac finem Fatum siue Parcam appellarunt illud ita esse testatus est Iuuenalis Satyra septima in his:

distat enim, quæ
Sidera te excipiant modò primo incipientem
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem.

Illud sanè nõ negauerim plurimũ posse in nobis aeris vim, quo nascentes primùm imbuimur, tum ad vires corporis, ad temperamentum, & ad fortunæ benignitatem, quam imprimit in nobis occulta vis siderum, tum etiam ad morum bonitatem, & animi magnitudinem: quod etiam expressimus ita in nostro libello de Venationibus:

Scilicet & multum refert ad corpora, vires,
Et mores, genitale solum quæ sidera spectent.

Nullam tamen vim astrorum esse putamus tãtam, quæ vim inferre vel nolentibus nobis possit, vel rationis consiliique potentiam opprimere: siquidem corpus animi habenis, at non cõtrà, corporis animus paret & obtemperat. Neque me tamen præterit, quidquid ex anteactis rebus accidat, illud fatum à vulgo sapientum vocari solitum, quod alij Fortunam vocarunt, cùm minimè viderent omnia diuino quodã ordine gubernari, ac nihil frustra accidere, neque è nullis antecedentibus principiis.

¶ At nunc, quid ad morum probitatem sub his occultari senserint antiqui, ex his discutiamus. Cùm Parcas Iouis & Themidis, quæ iustitia est, filias esse diceret: illud significare voluerunt, quidquid vnicuique eueniret, illud & iure, & pro meritis, rerumque gestarum dignitate cõtingere, & altissimi Dei cõsilio. Qui verò minus erant perspicaces, & in his magis cæcutiebant, illi non pro meritis singulorum,

sed ex inordinato fortunæ cursu mala & bona hominibus euenire putarunt: quare ex illa prima confusa materia Parcas euocatas dixerunt. Qui ex inscitia hominum mala contingere putarunt, ij Noctis filias Parcas appellarunt. Illiverò etiam qui obtusiore adhuc fuerunt ingenio, neque diuina prouidentia res humanas gubernari, neque quidquam diuino consilio regi putarunt, sed solam suppliciorum acerbitatem considerantes, minimè perpendentes scelerum grauitatem, quia omnes maris filii crudeles & inordinati fuerunt, Parcas maris esse filias sunt arbitrati. Diuinus præterea Plato Parcas Necessitatis filias nominauit in duodecimo dialogo de Rep. quoniam supplicia, quæ pro rebus gestis hominibus debentur, necessariò subeunda sunt, neque quispiam vir malus Dei vindictam iustam denique effugere potest. Hæ dictæ sunt in spelunca quadã obscura habitare solitæ, quoniam occulta sunt Dei iudicia, neque statim ad sceleratos homines conuolant supplicia: verùm vbi opportunum tempus vindictæ Dei accesserit, nulla neque arx munitissima, neque legio peditum, aut cataphractorum equitũ præsidia possunt ab homine nefario Dei vindictam depellere vel retardare, Atque hæc dicta sint de Parcis, pro quarum arbitrio animæ ad inferos accedere putabantur: nunc de iudicibus inferorum dicamus.

De Minoe. CAP. VII.

SED quoniam vulgus imperitorum non facilè intelligebat, omnes animi nostri recessus, omnesque cogitationes Deo esse cõspicuas, quare vel præmia vel supplicia singulis pro meritis tribuerentur: ideirco necesse fuit crassa quadam & populari ratione hominibus id fieri aliquo pacto persuadere: quare iudices & tortores animarum post mortem apud inferos constituti sunt, qui singulos cõfiteri sua scelera cogerent, vt singulis deinde vel præmia vel supplicia pro seuerorum iudicum sententia darẽtur. Inter hos iudices præcipuum locum obtinuit Minos Rex Cretæ Iouis filius: de quo ita scripsit Homerus in lib. λ. Odiss.

Ἐνθ' ἦ τοι Μίνωα ἴδον Διὸς ἀγλαὸν υἱὸν
Χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νεκύεσσιν
Ἥμενον οἱ δὲ μιν ἀμφὶ δίκας εἴροντο ἄνακτα,

Ἥμενοι

Ἥμενοι ἑσταότες τε κατ' εὐρυπυλὲς Ἄϊδος δῶ.
Hic vidi Minoa Iouis de semine natum.
Iura sedens vmbris dabat hic, sceptrumque tenebat.
Quem Regem stantes, quem Regem iura sedentes.
Poscebant, aulam ditis quæ turba frequentat.

Natus est autem Minos ex Europæ, quam alij Phœnicis, alij Agenoris filiam crediderunt, & ex Iouis cõcubitu, quæ Sarpedonem etiam & Rhadamanthũ peperit, vt ait Isacius. Hic cùm furtiuo partu natꝰ esse crederẽtur, post Iouis Asterij obitum impediebatur à Cretensibus quo minùs in paternum imperium succederet. Quare cùm persuadere Cretensibus niteretur se diuinitùs regnum esse succepturum, Neptuno se taurum immolaturum vouit, si sibi faustum signũ ostẽderet. Cùm taurus insignis repente è mari apparuisset, regnum illi à Cretensibus delatum est: vt scripsit Zetzes in historia 19. primæ chiliadis. Reliqua quæ ad labyrinthum, Dædalumque pertinent, in Dædalo explicabimus. Fuerunt qui dixerint Minoem fuisse insulæ hospitem Cretæ, alij putarunt fuisse indigenam, at non Iouis filium. Verum difficillimum huinsce rei veritatem inuenire existimo, tum ob varias scriptorum sentẽtias, tũ etiam ob temporum interuallum. Ephorus autem Minoem Rhadamanthyos cuiuspiã antiquissimi, & propter iustitiam ac æquitatem celeberrimi viri imitatorem fuisse scribit, qui postea propter iustitiam Iouis filius fuit existimatus. Homerus in Odyss. τ. non Iouis filium postea, sed ἀριστῆα tantùm, discipulum scilicet Minoem nuncupauit, quem per annos nouẽ scribit regnasse in Creta, vt patet in his:

Κρήτη τίς γαῖ' ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
Καλὴ καὶ πίειρα, περίρρυτος· ἐν δ' ἀνθρώποι
Πολλοὶ ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόληες·
Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί,
Ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες,
Δωριέες τε τριχάϊκες, δῖοί τε Πελασγοί.
Τοῖσι δ' ἐνὶ Κνωσσὸς μεγάλη πόλις, ἔνθα τε Μίνως
Ἐννέωρος βασίλευσε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.
Creta mari medio iacet insula: fertilis illa est,
Et multis habitata viris, hanc vndique fluctus
Pulsant, sunt vrbes his nonaginta: nec vnus
Est sermo, è cunctis sed mistus sunt ibi Achini,

Magnanimi & veri Cretes, paritérque Cydones,
Martigenæ Dores gens & diuina Pelasgi.
Has inter Gnosus præclara verbis ipséq; Minos
Discipulus Iouis hic nonum regnauit in annum.

Quamuis Eusebius & alij scriptores, non parum inter se de numero annorum, quos Minos in Creta regnauit, dissentiũt, Vsus est (vt aiũt) Minos Rhadamãthi opera viri quidem boni, sed qui tamen regias artes non prorsus fuerat edoctus, quẽ Minos in vrbe habuit legum custodẽ, cũ extra vrbem Talais opera vteretur, qui vocatus fuit Æreus, quia tabulas æreas per vicos circũferret. Fama est longè lateq; Minoem mari imperasse, atque propter Androgei mortem bello Athenienſibus illato illos tributarios feciſſe, vt in Theseo scriptum est à Plutarcho, & nos suo loco declarabimus. Habuit Minos Androgæum, Glaucum, Deucalionemque filios, & Phædram & Ariadnem: memorię prodidit Zetzes 19. primę chiliadis Minoem à filiabus Cocali per dolum fuisse ita necatum: cùm fugientẽ Dædalum insequens venisset in Siciliam, à Cocalo perbenignè hospitio accipitur, tum ab eius filiabus, bulliente aqua arte Dædali è laqueari, summoque fastigio domus repentè demissa, in balneum perfusus enecatur, fuit eius filius etiam ex Acacallide Oaxus, qui nomẽ dedit vrbi Cretensi. Verùm siue Iouis & Europæ fuit filius, siue ob suas virtutes Iouis filius dici meruit, iudex apud inferos fuit creditus, vt scripsit Plato, his in Gorgia: Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἐγνακὼς πρότερος ἢ ὑμεῖς, ἐπιτηδείως ἔχω δικαστὰς αἱρεῖς ἐμαυτῷ, δύο μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας, Μίνω τε καὶ Ῥαδάμανθυν. ἕνα δὲ ἐκ τῆς Εὐρώπης, Αἰακόν. *Ego sanè vel vobis prior cùm hæc ipsa cognouerim, filios meos iudices instituo duos quidẽ ex Asia, Minoem ac Rhadamanthũ: vnum ex Europa, Aeacum.* Atque ne omnia hic ascribam, eorum quæ sequũtur hæc est sententia: hi ergo postquam mortui homines eò accesserint, iudicabũt in prato, & in triuio, ex quo geminæ procedant viæ, altera ad Tartarũ, altera ad insulas beatorum Asiaticos Rhadamanthus: eos verò qui ex Europa accedent; Æacus iudicabit. Minoi illud erit muneris, vt si quid fuerit ambiguum diiudicet, vt quàm iustissimum fiat iudicium ac legitimè in posterum animæ demittantur. Hęc sunt illa quæ traduntur de Minoe inferorum iudice ab antiquis, quæ spectant ad id, de quo agitur negotium. Nunc

de reliquis iudicibus transigamus.

De Rhadamantho. CAP. VIII.

RHADAMANTVM etiã Iouis Asterij & Europę filiũ ob singularem prudentiam & æquitatẽ animarũ fuisse iudicem antiqui scriptores tradiderunt. Hunc aiunt omniũ hominum suæ ætatis fuisse temperantissimum: cuius temperantiam admiratus Theognis, hæc de illo cecinit:

Οὐδ' ἐὼ σωφροσύνῃ μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος ἀντὶ,
Πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδω Σισύφω.

Quorum carminum sententia hæc est:

Non tibi si ipsius temperantia sit Rhadamanthi,
Pluráque cognoscas Aeolide Sisypho.

Fuerunt enim, vt cõstat, legumlatores Cretensium antiquissimi viri optimi ac iustissimi: inter quos hi dicuntur excelluisse. Erat Rhadamanthus præfectus inquirendis criminibus præcipuè quæ quis vita commisisset, vt testatur Virgilius libro sexto:

Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna:
Castigátque, auditque dolos, subigitque fateri
Quæ quis apud superos furto lætatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.

Hic & Æacus virgam tenere solebant dum iudicarent, vt scripsit Plato in Gorgia. Memoriæ prodidit Cicero lib. primo Tusculanarum disputationum, quod dixit & Plato in Socratis Apologia, non hos solos fuisse iudices apud inferos, sed etiam Triptolemũ iis fuisse additum. Sic enim scribit Cicero, id multò iam beati⁹ est, te, cùm ab iis qui se iudicum numero haberi volunt, euaseris, ad eos venire, qui verè iudices appellentur, Minoem, Rhadamanthum, Æacum, Triptolemum: conueniréque eos qui iustè & cum fide vixerint. Rhadamanthum tamen exulem è patria profugisse scribit Isacius, quia fratrem suum interfecisset: ita enim inquit: μετὰ γὰρ θάνατον Ἀμφιτρύωνος Ῥαδάμανθυς ἀναλὼν ἴδιον ἀδελφόν, φυγὼν ἐκ Κρήτης, καὶ εἰς Ὠχαλίαν τῆς Βοιωτίας ἐλθὼν, γαμεῖ τὴν Ἀλκμήνην. *Post Amphitryonis mortem profugit Rhadamanthus, quia fratrem occidisset, è Creta: atque in Ocaleam Beotiæ ciuitatem profectus, Alcmenam duxit vxorem.* Illud est proprium virtutis, vt viri boni

Universidad de Deusto
Biblioteca

patriam vbique inueniant: neque vllus est locus honorificus, quin pateat viruti: quare qui se in aliquem locum, vt propriam patriam includendum putat: aut qui, nisi vbi natus est, se viuere non posse arbitratur, is omnino vel animi vel consilij est inops: cùm solis plantis natura propriã patriã tradiderit, vbi illas affixit. Nunc de Æaco dicamus.

De AEaco. CAP. IX.

AEACVS & ipse mortuorum iudex, ex Ægina Asopi filia & Ioue natus esse dicitur, quã in ignem cõuersus compressit, vt innuit Ouid. lib. 6. maioris sui operis in his.

Aureus vt Danaen, Æsopida luserit ignis.

Compressit enim illam in insula Ægina, quæ ita ab ipsa vocata est. Fama est Æginæ colonos aliquando vniuersos morbo fuisse absumptos, ita vt solus Æacus fuerit superstes: qui cùm vt aiunt) grauiter ferret insulæ solitudinem, Iouem precatus est, vt pote Iouis filius aliquo pacto homines repararet, cùm ita inquit apud Ouid. lib. 7.

Iupiter ô dixi, si te non falsa loquuntur
Isse sub amplexus Asopiidos AEginæ:
Nec te magne pater nostri pudet esse parentem:
Aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulchro.

Iupiter illius precibus commotus formicas, quæ in annosa quercu & vacua vagabantur in homines mutauit, vt testatur idem poëta, & Hesiod. in Theogonia, qui inquit:

Μῦρος ἐὼν ἤσχαλλε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
Ὅσσοι ἔσαν μύρμηκες ἐπηράτου ἔνδοθι νήσου,
Τοὺς ἄνδρας ποίησε βαθυζώνους τε γυναῖκας.
Οἱ δ' ἤτοι πρῶτα ζεῦξαν νέας ἀμφιελίσσας.
Solus tristis erat hominum sator atque Deorum:
Insula quas habuit formicas, protinus omnes
Has homines facit, vt mas est, aut fœmina in illis.
Hi falsas primùm sulcarunt puppibus vndas.

Hi vocati fuerunt Myrmidones, quia Græci myrmicas formicas vocent. Cæterùm tantæ fuit autoritatis & existimationis Æacus, vt cùm diuturna siccitate vniuersa Græcia laboraret, responsũ sit à Pythia iis qui Delphos ea de causa legati accesserant, placandũ esse Iouẽ: quod facilè impetrari posset, si deprecatore Æaco vterẽtur: qua re impetrata

Ioui Panellenio templum fuit erectum, vt diximus. Huic tres filij fuisse dicuntur è duabus mulieribus; Phocus è filia Nerei Psammathe. Thelamon & Peleus ex Endaide filia Chironis, quem vxorem duxit vt testatur Isacius.

Nunc quid significent hi iudices perquiramus. Vbi Parcæ alicuius stamina expleuerint, ac mortis instat dies, tunc animus morituri hominis, vti dicebam, id futurum præsagiens vniuersam vitæ suæ rationem examinat: atque ad præsentiam & iudicium conscientiæ, vt ita dixerim, omnia antiqua peccata reuocat. Nam cùm animæ nostræ partim rationẽ dominari dicant sapientes, partim rationi illam minimè obtemperare, rursus expers rationis pars in iracundiam propensa est, pars alia appetentia ducitur. Hi iudices igitur primi, si quid per iracundiam, aut per huiusmodi animi affectus perpetratũ sit, aut per appetẽtiam illegitimè, diiudicant. His accedit ratio ipsa pro Minoe, quæ rursus si quis à priorib. iudicibus non sit discussum, aut si quid sit ambiguum, examinat. Quare si quis se grauissima scelera aduersus sanctã Dei religionẽ, vel aduersus patriæ incolumitatem, vel aduersus eos quibus plurimũ pro acceptis beneficiis debebat, commisisse inuenerit per iram, aut per auaritiam, aut alicuius libidinis explẽdæ causa, aut propter ambitionẽ, ille grauissimis animi cogitationib⁹ ante extremum vitę diem necessariò discruciatur, suóque vel ipsius iudicio iam grauissimis suppliciis putatur dignus. Sin cõtrà leuissima sint peccata quæ commiserit: tristatur quidẽ animus, quia Dei voluntatẽ offenderit, at cùm diuinæ clemẽtiæ venit in mentẽ, statim illi spes venię suboritur. Qui verò pie sancteq; se vixisse inuenerit per vniuersum vitæ suæ cursum maior hunc lętitia capit quã vllo orationis genere explicari possit. Quid enim tam iucũdum, quid tam optabile, aut tam gloriosum cuiquã esse potest, quod tã præclarũ viaticum ante summi Dei tribunal, quàm conscientia ab omnibus sceleribus libera? aut quæ diuitiæ, quæ nobilitas, qui honores cum animi nullus turpitudinis sibi cõscij felicitate, vel etiam præclarorum facinorum memoris, cõparari potest? illi mętores qui è conscientia multorũ scelerũ exurgunt, illi inquã sunt tartara, illi Phlegethõtes illi Styges, illi Acherõtes. At lętitia qua ex integritatis & innocentiæ memoria oritur, illi sunt campi Elisij, illæ, beatorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

insulæ illa summa felicitas animarũ, quã viris bonis antiqui sapientes proponebãt. Hæc enim omnia futurã Dei vel vindictam, vel remunerationem præsagiunt: hæc illa sunt omnia quæ sapientes antiqui de inferis ad coercendam ab omni turpitudine multitudinẽ excogitarunt. Illa grauitas suppliciorum in sacris libris, quæ sceleratis proponuntur: aut præmiorum magnitudo, quæ viris bonis: iam non ampliùs fabulosè, sed verè a summi Dei filio Christo est proposita, atque eadem nulla vi humana est explicabilis. Dicũtur ab antiquis inferorum iudices fuisse Iouis filij, quòd anima nostra, in qua sunt illæ predictæ iudicãdi facultates, diuina est, & ab anima mundi (vt voluerunt antiqui) tanquam aliqua eius portio, in hæc corpora profecta. At enim quid est hæc anima mũdi, nisi Deus omnipotens, qui omnia curat, omnia gubernat, omnia quæ veniunt in generationẽ dispertit ac distribuit? Quod fabulati sunt Æaci precibus formicas in homines fuisse conuersos, quid per hanc fabulã significarent antiqui explicauit Theagenes in rebus quas scripsit Æginitarum, lib. 3. quòd Æginetæ perrari erant aliquãdo in insula, quia frequentibus piratarũ, aliarumq; nationum incursionibus infestarentur: qui cùm minimè scirẽt resistere, in speluncis tanquã formicæ delitescebant. Æacus autem naues ædificare illos docuit, populosque ad rei militaris exercitationem euocauit: quare timore deiecto, externisque viribus paulatim resistere docti, è speluncis in apertum prodierunt: inde è formicis in homines dicuntur fuisse conuersi, vt scripsit Zetzes historia 133. septimæ Chiliadis. At Strabo lib. 8. fabulæ locum datum fuisse inquit, quia formicarum more terram fodientes vt agriculturæ locum haberent, ad petras transferrent: fossasque incolerent, ne in ædificia sumptus facerent alii dicunt eos priùs formicarum more ex illis fructibus qui sponte nascerentur, in speluncas congestis victitasse, ignaros prorsus agriculturæ aut nauigationis & omnis politioris victus, quæ omnia per Æacum edocti dicuntur è formicis in homines fuisse conuersi. Hoc ipso vsi sunt Græci deprecatore: quia virorum bonorum & iustorum & temperãtium preces possunt vel vniuersis ciuitatibus à Deo veniam & calamitatum finem impetrare, atque de iudicibus inferorum satis dictum est: nunc de Eumenidibus dicatur.

De Eumenidibus. Cap. X.

AT enim quia poterat nõnullos ea fallere opinio, quòd possent descendentes ad inferos sua crimina occultare, cùm & pauci homines multis peccatis testes adhibeantur, & siqui fuerint testes, illos non eodem tempore esse perituros, cùm priùs mortui iudicentur, quàm testes accesserint: necesse fuit persuadere multitudini imperitorum, quibus impressi iam erant in animo hi iudices, & tortores esse, & suppliciorum ministros his iudicibus assistere, qui mirificis modis, variisque suppliciis reos confiteri quid turpe in vita egissent, cogerẽt. Additæ sunt igitur illæ quas variis de causis modò Furias, modò Erinnyas, modò Eumenides nominarunt: quæ Iouis cœlestis & inferni mandata afficiẽdis meritis calamitatibus hominibus exequerentur, & quæ ministræ essent prædictorum iudicum in excutiẽdis cuiusque sceleribus. Dictæ sunt autẽ Furiæ à furore, quo sontes homines ob conscientiam scelerum exagitantur: Erinnyes ab ἐρινύω quod indignari ac magnopere commoueri significat: Seueræ à quibusdam ob acerbitatem. Eumenides dictę sunt ab Oreste, quia Palladis consilio illas Argos profectus placasset, à beneuolentia & mansuetudine, cùm priùs ab indignatione Erinnyes dicerentur: vt scripsit Sophocles in OEdipode in Colono:

Ὥς σφας καλοῦμεν Εὐμενίδας ἐξ εὐμενῶν
Στέρνων δέχεσθαι τὸν ἱκέτην σωτήριον.
Ipsas vocamus Eumenidas, pectore
Quôd supplicem seruauerint amabili.

Eumenidas fuisse Noctis filias testatur Lycophron in Cassandra his versibus:

Ἥμως ξυναίμους πατρὸς αἱ Νυκτὸς κόραι
Πρὸς αὐτοφόντην στρηνὸν ὥπλισαν μόρον.
Fratres vbi patris puellæ filiæ
Noctis, parauerunt graues in mutuas
Cædes.

Et Æschylus in Eumenid.

Ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν Νυκτὸς αἰανῆς τέκναι
Nos filiæ Noctis sumus grauissimæ.

Alii Noctis & Acherontis filias fuisse Eumenides credidorũt. At Orpheus in hymno quẽ scripsit in Eumenides, illas

Plutonis, siue Iouis terrestris & Proserpinę filias dixit ĭ his:

Κλῦτέ μευ Εὐμενίδες μεγαλώνυμοι εὐφρονι βυλῇ,
Ἀγναὶ θυγατέρες μεγάλοιο Διὸς χθονίοιο
Φερσεφόνης τ' ἐρατῆς κούρης καλλιπλοκάμοιο.
Audite Eumenides me orantem mente benigna,
Terrestris Iouis, & casta, & dignissima proles
Infernæ Iunonis.

Hesiodus in eo libro quem scripsit de Origine Deorum, è terra & Saturni sanguine natas esse Erinnyes putauit, cùm Iupiter patri pudenda abscidit, ac guttæ sanguinis in terrã cecidissent, vt est in his:

Ὅσσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι,
Πάσας δέξατο γαῖα. περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν
Γείνατ' Ἐρινῦς τε κρατερὰς, μεγάλους τε Γίγαντας.
Tum quæ fluxerunt atro de sanguine guttæ,
Terra bibit cunctas: mox & labentibus annis
Edit Erinnyas hæc tristes, magnósque Gigantes.

Epimenides poëta Cretensis scriptum reliquit illas Euonymes & Saturni filias fuisse, vt patet ex his versibus:

Γήματο δ' Εὐωνύμην θαλερὴν Κρόνος ἀγκυλομήτης.
Ἐκ τῆς καλλίκομος γείνετο χρυσῆ Ἀφροδίτη,
Μοῖραί τ' ἀθάνατοι, καὶ Ἐρινύες αἰολόωρoι.
Euonymen teneram Saturnum duxit, & illi
Nascitur alma Venus primùm, Parcæ inde decoræ,
AEternæ quæ simul nascuntur Erinnyes atræ.

At Sophocles in OEdipode in Colono Terræ & tenebrarũ filias illas esse scribit in his:

Αἱ γὰρ ἔμβολοι
Θεαί σφ' ἔχουσι γῆς τε καὶ σκότου κόραι.
nam terribiles
Terræ & tenebrarum tenent natæ Deæ.

Has ait Hesiodus in libello de Diebus esse Rixæ filias, vindicésque peierantium, in quos iussu Plutonis animaduertunt, & die quinto Lunæ natas esse:

Ἐννάτῃ γὰρ φασιν Ἐρινύας ἀμφιπολεύειν,
Ὅρκον τιννυμένας, τὸν Ἔρις τέκε πῆμ' ἐπιόρκοις.
Inde dies quinto Eumenides versantur, & erant
Vltrices, quas Rixa parit pœnam periuris.

Et Virgilius in primo Georg.

quinctam fugit pallidus Orcus,

Eumenidésque satæ.

Atque id quidem ex Pythagoricorum sententia, qui numerum illum in diebus lunaribus iustitiæ & æquitatis diem esse tradiderunt. Nam & exuperans adimit, & quod deficit, restituit æquitas, quorum vtrũque est iudicis munus. Istud ipsum efficit dies quinta, quæ prima addit deficienti, cùm altera quinta labentis & occidentis mensis adimat, quod est exuperans. Dicebantur Eumenides pro capillis angues contortos habere in morem cincinnorum, vt innuit Horatius in secundo Carminum;

& intorti capillis
Eumenidum recreantur angues.

Sic & Catullus in Argonaut.

Quare facta virûm mulctantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo,
Frons expirantis præportat pectoris iras.

Et in primo Elegiarum Tibul.

Tisiphonéque impexa feros pro crinibus angues
Sæuit: & huc illuc impia turba fugit.

Fabulati sunt antiqui neque has quidẽ seueriſſimas Deas Cupidinis vim potuisse deuitare, quando scriptum reliquit Mænander in rebus fabulosis Tisiphonẽ in amorẽ cuiusdã pueri formosi Cytheronis nomine incidisse, cuius desideriũ cùm ferre non posset, verba de cõgressu ad illũ perferenda curauit. At is formidandum aspectum veritus, neque respõso quidẽ dignam fecit, quo illa vnũ è suis draconibus è capillis conuulsum in eũ coniecit, quem serpens intra nodos constringens interemit, vbi Deorũ misericordia mõs ab illo dictus fuit, qui priùs Asterius dicebatur. Sophocles præterea in Electra sic Erinnym æripedem nominauit:

Ἀδήλοις
Κρυπτόλοφα λόχοις χαλκόπους ἐρινύς.
In grauibus
Insidiis Erinnys æripes latens.

Licet autẽ ex libro τ. Iliadis cognoscere has Furias tanquam aues aeriuagas à poetis fuisse vocatas, quia volantes ad iussa sceleratorum supplicia conuolarent:

Ἀλλὰ Ζεὺς, καὶ Μοῖρα, καὶ ἀργαφέτης Ἐρινύς.
Iupiter, & Parcæ, quæq; aera transit Erinnys.

Has in vestibulo inferorũ habitare dixerunt poetæ, de

quibus Virgilius cecinit libro sexto:

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci,
Luctus, & vltrices posuere cubilia curæ:
Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus,
Et metus, & malesuada fames, & turpis egestas:
Terribiles visu formæ, lethumque laborq;.
Tum consanguineus lethi sopor, & mala mentis
Gaudia mortiferumq; aduerso in limine bellum,
Ferreique Eumenidum thalami.

Qui idem tamen posteà in duodecimo illas & ad solium Iouis assistere scribit, & eius nutum obseruare si quando mortalibus calamitates velit immittere.

Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ,
Quas & Tartaream Nox intempesta Megæram
Vno eodémque tulit partu paribúsque reuinxit
Serpentum spiris, ventosasq; addidit alas.
Hæ Iouis ad solium, sæuique in limine Regis.
Apparent, acuuntq; metum mortalibus ægris.

Harum nomina, & locum vbi habitabant apud inferos, atque adeo officium declarauit Orpheus in hymno quem scripsit in Eumenides:

Κλῦτε θεαὶ πάντιμοι, ἐείσομαι εὐεκτίται,
Τισιφόνη τε καὶ Ἀλληκτὼ, καὶ δία Μέγαιρα.
Νυκτέριαι, μύχιαι, ἵτε κευθμῶνι οἰκί' ἔχουσαι
Ἄντρων ἀπὸ κεύθεται, ἔνθ' Στυγὸς ἱερὸν ὕδωρ.
Οὐ δοίαις βουλαῖσι βροτῶν πότνιαι αἰεί.
Horrisonæ hæc audite Deæ, veneranda propago,
Tisiphone, & simul Allecto, & diuina Megæra:
Nocturnæ, arcanæ, vmbroso quæ habitatis in antro
Sacratas fluuij Stygij nigrantis ad vndas:
Consilia ad non recta virumq; volatis acerbæ.

Ac deinde:

Ἀλλ' αἰὲν θνητῶν πάντων ἐπ' ἀπείρονα φῦλα
Ὄμμα δίκης ἐφορᾶτε, δικαστόλοι αἰὲν ἕπεσθαι.
Iustitiæ quæ oculos gentes torquetis ad omnes,
Iustitiæ assectæ semper, rectique ministræ.

Cùm grauissimę scelerum vltrices haberẽtur Eumenides, magna fuit earũm reuerentia apud omnes gentes: atque ita vt illarum nomina nemo propè auderet proferre. Quare hęc inquit Electra apud Euripidem in Oreste:

ὀνομάζειν γὰρ αἰδοῦμαι θεὰς
Εὐμενίδας, αἳ τόνδ' ἔχαμιλλῶνται φόβῳ.
nominare haud audeo
Eumenides, quæ istum pauore territant.

Orestes idcircò cũ suas calamitates quas passus fuerat ob matris cædẽ, Iphigeniæ in Tauris enarraret, vbi in mẽtionẽ Eumenidũ incidisset, illas ἀνωνύμους θεὰς appellauit, hoc est Deas, quas nominare nõ liceret: quia propter seueritatẽ nemo illas nominare auderet ita. n. scribit Eurip. ī illa tragœd.

ἔνθεν μοι πόδα
Εἰς πᾶς Ἀθλιάς δή γ' ἔπεμψε Λοξίας
Δίκλω φεύγοντα τὰς ἀνωνύμους θεάς.
hinc me pedem
Apolla ferre iussit Atticum in solum,
Anonymis insta & Deabus soluere.

Tantus verò fuit earũ timor, vt cùm cæcus OEdipus in Atticã ductus fuisset, Deaꝝumque Erinnyum nemus intrasset, nescius cui Deorum dicatũ esset, aut quæ foret eius loci religio, magnus Atticorum colonorũ cõcursus fuerit ad ipsum OEdipum, qui mirabantur illum eò ausum esse ingredi, cùm ipsũ neque aspicere quidẽ lucum prætereuntes auderent, vt est in OEdipode Colono apud Sophoclem:

Πλανάπις τις ὁ ξένος, ὦ
Δ' ἐγχώριος. ἐσσέβα γὰρ ᾧ
Κἂν ποτ' ἀστιβὲς ἄλσος ἐς
Τᾶνδ' ἀμαιμακέτων κοραῖν,
Ἃς τρέμομεν λέγειν,
Καὶ φεύγομέν θ' ἀδέκτους.
Erro nam quispiam senex, at non
Indigena: non adiisset is vnquam
Lucum glabrum Erinnyum grauium,
Quas tremimus vel dicere:
Nec intuentes transimus.

Neq; id sanè iniuria, cùm tãtopere essent graues ac implacidæ, vt si quis spectandi causa vel cęde vel aliquo incæsti aut impietatis genere pollutus in Eumenidũ templũ illud intrasset, quòd illis Orestes in Cerynea Achaiæ oppido dicarat, continuò fieret mẽte captus, diriśque terroribus exagitaretur, vt ait Pausanias in Achaicis. Illas arbitrati sunt antiqui vestibus atris fuisse indutas, vt ait Isacius, ac nigras

vestes Erinnyum vestes appellarunt, quas ἐειπύας ἐσθῆτας vocauit Lycophrō. Colebantur eximia religione Erinnyes in Telphusia ciuitate Arcadiæ, vt ait Isacius, quib⁹ ouis nigra prægnans mactabatur, totáque cōburebatur in Carmia Peloponnesi, vt ait Sophoclis enarrator: fiebāt verò illa sacra tacitè, & quietis tempore, neque quisquam è nobilibus his sacrificiis interesse iure religionis poterat, vt scriptū reliquit Polemo. Tū illi sacerdotes qui hæc sacrificia faciebāt, Hesychidæ nominabātur. Hinc & aries sacer Hero taciturno antea solēnia immolabatur, quem boni ominis gratia appellabāt, cuius sacellū fuit apud Cydonios extra nouem portas. Quòd verò in illis sacrificiis mulso pro libamentis meliceris etiā vterētur, vt testatur Callimach⁹ in his carmi.

Νηφάλια τῆσιν ἀεὶ μελιηδέα ὄπας
Ἀπτέρεκες καθαρὴν ἔλαχον Ἡσυχίδαις.
Mellitos succos semper ieiuna sacerdos
Vrere perpetuis assolet Hesychidis.

Vtebantur floribus præterea Sicyonij pro corollis, quo ritu etiā Parcis sacrificare solēne fuit, vt ait Menander in secundo libro mysteriorū, & Pausanias in reb⁹ Corinthiacis. Magnus erat omninò labor has inuocare, magnáq; opus erat veneficis mulieribus sacrificiorū multitudine, quæ illas ad se allicerent, (nā & hę plurimū conferre ad veneficā facultatē putabātur) quod patet ex iis carminibus Orphei in Argonauticis, vbi Medea sacrificat pro Iasonis incolumitate, veneficiísq; conatur draconē sopire. Nō enim illa sacrificia quæuis ligna admittebāt, ex quibus ignis fieret, sed cedrū tātùm, & alnū, & iuniperum, & rhamnū: è quib⁹ pyra fiebat ante foueā quandam triplici ordine excauatā, tum victimarū illis sacrificiis conuenientiū sanguis in foueam effundebatur: at corporū membra super pyra vrebantur, cū quibus multæ res, multáq; herbarū genera miscebantur cum precibus, quorum magna pars continetur in his versibus:

Σκύμνους παμμέλανας σκυλάκων τεσσᾶς ἱερεύσας,
Αἵματι δ' αὖ χάλκεον ἰδὲ τρίποδ' ἔμπλεξα,
Κυνός τε σπλῆνα, δηΐ τε λύκοιο λιθάδες,
Ἄγχουσάν τ' ἐρυθρὴν, ἰδὲ χάλκιμον. αὐτὰρ ἔπειτα
Νηδύας ἐμπλήσας σκυλάκων φιτροῖσιν ἔθηκα
Τηλόθι, ἐξ δ' αὖμα χολάδας κέαμεν ἀθρόον.
Ὀρφνιά θ' ἑσταότος φάρη, χθὶ ἀπέχθεα χαλκοῦ

Κρέων, ἐλισσόμην. αἱ δ' ὀπαλέως ἐπέκυσαν,
Ῥίζασαι κεκεῶτας ἀμφήκεϊ βερέθρῳ,
Τισιφόνη τε καὶ Ἀλληκτὼ, ἠδὲ Μέγαιρα,
Ἀζαλέαις πύκναις φόνιον σέλας ἀίσσουσαι.
Mactaui catulos tres toto corpore nigro.
Purpura tum mista & lanaria sanguini eorum
Scissilis & cnecus, pulicaria tristis, & vnà
Additur his anchusa rubens, & chalcimus: inde
Oppletos ventres catulorum in vasa repono
Funditur ad foueas lympha, atque omenta, cauatas.
Induor & nigras vestes, odiosaque pulsans
Aera vocans oro, quæ me audiuere repentè.
Rumpentes tetrici feralia monstra baratri
Accensasque tulere faces, crudeleque lumen,
Tisiphone, et simul Allecto, & diuina Megæra.

Existimabatur vinum illis omnino nō placere in sacrificiis, quare OEdipus (vt diximus) cùm in illarum lucum accessisset, iubetur ab accolis eius loci aquam è perēni fonte afferre, deinde pocula quædam in hunc vsum parata coronare & labra & ansas lana iuuenis agnæ, vt scribit Theocritus in Pharmaceutria. Deinde cúm steterit ad orientem solem inferias effundere mulsum neque vinū vllo pacto afferre: sed post effusas inferias iubetur nouem ramos oleæ ambabus manibus ter ad terram cum precibus deflectere & deiicere. His Deabus creditis mos fuit Sicyoniis hominibus prægnantes oues mactare ac mulso vti pro libamentis, floribusque loco coronarū, vt traditum est à Mænandro in secundo Mysteriorum. Fiebāt coronæ è narcisso, quibus coronabantur his Deabus sacrificantes, quæ planta illis erat dicata: siue quia apud sepulchra plerūque nascerētur, siue quia illæ torporis ac timoris essent Deæ, quod conuenit cū Narcissi nomine: Hāc fuisse plantā vnà cū croco coronis Eumenidū dicatā, testatur Sophocles ita in OEdipode Colono:

Ὦ καλλιβότρυες κατ' ἦμαρ ἀεὶ
Νάρκισσος, μεγάλαιν θεαῖν
Ἀρχαῖον στέφανμ', ὦ τε
Χρυσαυγὴς κρόκος.
O pulchris racemis in dies semper
Narcisse, magnarum Dearum
Antiqua corona, simul &

Aureus crocus.

Scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis Cererem aliquãdo fuisse nominatam Erinnym, quia Neptunus, cùm illius filiam quærentis amore captus esset, illam conatus est viziare: sed cùm in equã se Ceres vertisset, & ad Onciũ inter armenta pasceretur, à Neptuno cognita nihilominus compressa est, cum is equi formam cepisset. Id cùm illa grauissimè tulisset, quia furere Arcades ἐερινύϛ dicunt, dicta fuit eo nomine. Apud eosdem erecta fuit Erinnyis statua, quæ manu siniſtra ciſtam, dextera facem præferebat. Plutarchus in libello quem scripsit de sera numinis vindicta, vnam tantùm Erinnym esse putauit, quæ Adrastia Iouis ac Necessitatis esset filia, vindex & scelerum ministra, & quæ omnes animas hùc illùc cursitantes & tergiuersantes comprehenderet, ad supplicium raperet, & in æternas, inauditas, profundissimásque tenebras demergeret.

¶ Nunc quid hæc significent perquiramus. Nullus stimulus vel acrior vel vehementior conscientia homines ad cõfitendum impellere potest, quæ vel sine testibus se prodit: quare illa est diligentissima iudicum inferorũ ministra: Hi timores, qui traditi sunt in fabulis, flagitiosis hominibus assiduè ante oculos obuersantur. Nã (vt ait Cicero in oratione pro Roscio Amerino (nolite putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis, eos qui aliquid impiè scelerateque cõmiserint, agitari & perterreri Furiarũ tædis ardentibus: sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat: suum quemque scelus agitat, amentiáq; afficit suæ malę cogitationes, conscientiæq; animi terrẽt. Hæ sunt impiis assiduæ, domesticæq; Furię, quę noctésque diésque pœnas prę teritorũ peccatorũ à conscelleratissimis hominibus repetũt. Atque Orestes nihil aliud esse, quàm conscientiam, commemorauit apud Euripidẽ in sua tragœdia, quæ ipsum pro Furiis assiduè torqueret & exagitaret, vt patet ex his:

Τί χρῆμα πάσχεις; τίς σ' ὀπώλυσι νόσος;
Η συνέσεις, ὅτι συνοίδα δ' ἀργασμένος.

Menel. *Quis conficit morbus? quid est tibi mali?*
Orest. *Quòd multa feci turpia, hinc conscientia:*

Quid enim aliud sunt istæ Furiæ, quàm affectuũ vindices: vel potiùs affectus commissorum scelerum causa? omnia enim flagitia quorum nobis sumus conscij, vel per inuidiã, vel per odium, vel propter spem alicuius commodi committuntur. Idcirco πίπις vltio, φόνος cædes est, quòd scelus per iram aut odium nascitur, quod vleiscitur Tisiphone μεγαίρᾳ verò inuidere significat, quæ Megæra per inuidiam commissa peccata punit. At ἄλαστος nunquam cessantem significat quæ titillatio est voluptatum: per quas in peccantes Allecto animaduertit. Hæ dicuntur Noctis filiæ, propter insciti am mortalium, & ignorationem rerũ futurarum. Quis est enim omniũ mortaliũ, qui nõ turpe putet, si rem diligentiùs perpenderit, se illa propter breuissimas voluptates cõmittere, quæ mox æterna supplicia consequentur? aut quis non intelligat indecorũ esse hominẽ tanquam belluam huc illuc his impuris voluptatibus agitari? ex ignoratione sui igitur nascũtur hi affectus, qui vbi in aliqua scelera homines impulerint, discruciatur animus, quorum recordatio fit quasi crudelissimi & infestissimi in animo tortores. Alij Iouis terrestris & Proserpinæ filias illas esse tradiderunt, & id quidẽ iure optimo: nã cùm Pluto præsit diuitiis, Proserpináq; sit vis frugũ, vt patebit: quibus è Diis aptiùs oriuntur furiæ, quàm è diuitiis, aut vnde aperti⁹ originẽ capient? quippe cũ omnia scelera, omnésq; voluptates è diuitiarũ copia, tanquam ex vberrimo fonte manẽt. Quæ tamẽ si ad bonũ & tẽperantẽ virũ affluxerint, illũ minimè à suo instituto possunt deturbare: quare videtur mihi Deus sapiẽtissim⁹ facultates tãquã viaticũ ad probitatẽ optimis earũ moderatib⁹, aut tãquã duces ad æterna supplicia impuris latronibus, concessisse. Necesse est igitur aut eximiè bonũ & Dei amicum esse virũ opulentũ, aut egregiè sceleratum, & Diis hominibusq; inuisum illum, qui multa possideat: quoniã nulla diuitiarũ præstantia vel bonitatis vel malitiæ patitur mediocritatẽ. Idẽ sensisse mihi vidẽtur, qui è turpibus partibus Saturni & ex terra natas esse Erinnyes putarunt. Quid enim Saturnus est, nisi tempus? aut quid pudendæ partes, nisi turpitudines quæ in ipso tẽpore committuntur? terra omnium diuitiarũ potens est, ex quibus nascuntur. Sunt igitur illæ animi solicitudines, quæ ob diuitiarum facultatem exurgunt per temporis opportunitatem. Qui Saturni & & Euonymes filias putarunt, nil diuersum ab his sentiebant. Hæc, & quæ dictæ sunt superiùs rationes in idem recidunt: nam qui Saturni, qui No-

Universidad de Deusto Biblioteca

ctis, qui Terræ, qui Tenebrarũ filias esse Erinnyes arbitrati sunt solo inter se nomine differebant, re ipsa idem putarunt. Quidam Erinnyas dictas crediderũt, quia imprecationes exaudirent: nam ἀρὰς imprecationes significare inquiũt ἀνύειν verò perficere & exaudire. Alij quia in terra habitent, cùm ἔρα sit terra, ναίειν habitare est. Dicuntur natæ Erinnyes die quinto Lunę, ea ratione quæ dicta est superiùs, Æripedes dictæ sunt, quia cùm Dei sint ministræ, scelerùmq; vltrices, tardè ad impiorum supplicia mitterentur, non enim Deus repentè in sceleratos animaduerterit, sed pro tarditate temporis grauitatem pœnarum plerumque compensat. Aeriuagæ dictæ sunt, quia scitissimè ad impurorum pœnas conuolarent vbi Deus aliquos vel publicè vel priuatim punire statuisset. Ego tamen aeriuagas ea de causa fingi crediderim, quia vbi vel pestis, vel fames homines iuuadit, vel bellorum motus excitãtur in animis mortalium, id ex aere quodammodo affecto ita Deo iubente proueniat: Nam hæc tria morborum genera ita sunt inter se connexa. vt ex iisdẽ parentibus & eodem partu nata sint, quod ita expressit Virgilius libro duodecimo.

Hæ Iouis ad solium, sæuíque in limine Regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum, morbos ve Deùm Rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes.

Dicebantur habitare in vestibulo inferorum, quia soliciti sunt præcipuè animi morientium, grauiusque torquentur recordatione præteritorum scelerum: quod etiam senserunt ij, qui dixerunt illas ad vndam Stygis in antro quodam habitare. Hoc antrũ quid est aliud, nisi obscurissimus cordis & conscientiæ recessus, in quo latent hæ cogitationes, & animorum solicitudines? Quod per hæc significare voluerunt antiqui soli viro bono omnia esse tuta, solãque integritatẽ & innocentiã homines intrepidos & tranquillos ad omnem fortunæ commutatioue perducere, iam explicauimus superiùs: ac de furijs satis, nunc dicẽdum est de carcere impiorũ.

De Tartaro. CAP. XI.

VBI sceleratorum animæ multis grauissimisque vitijs contaminatæ per tormẽta fuerint cognitæ à iudicibus: quòd inter voluptates per cæterorum hominũ iniurias vixerint,

xerint, quod patriam prodiderint, quòd multos ob diuitias fefellerint, quòd propter auaritiam vel amicos, vel viros bonos, vel parẽtes, vel benemeritos deseruerint, quod Deorum immortalium religionem ob pecuniam cultúm ve neglexerint, illæ Furiis prædictis tradũtur in Tartarum deducendæ: qui locus est pœnarum, luce omnino carens, neq; inde exire in perpetuum licitũ est. Hic Tartarus quòd antiquissimus sit locus, omnes affirmant: & Aristophanes comicus, illum coætaneum cum Nocte, & confusa mundi materia existimauit, vt est in Auibus:

Χάος ἦν καὶ Νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον, καὶ Τάρταρος εὐρύς.
Τῇ δ' οὐδ' Ἀὴρ, οὐδ' Οὐρανὸς ἦν. Ἐρέβους δ' ἐν ἀπείροσι Κόλποις.
Chaos erat & Nox Erebusque niger primũ, et Tartarus amplus:
Terræ nec aer, nec cœlum erat: Erebique immensis sinibus.

Hesiodus in Theogonia videtur Tartarum ex illa confusa mole, quæ Chaos vocabatur, genitum esse credidisse: vt ex his licet cognoscere:

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Παῖ εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου.
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.
Ante Chaos natum: post Tellus ampla, Deorum
Firma domus semper, colitur queis culmen Olympi:
Tartaráque obscura: hæc terra conduntur in ima.

Maximum sanè spatium fuit à Tartaro ad terram, & quãto tellus distat ab ipso cœlo, tanto à terra tartarum distare putarunt, vt expressit idem poëta in his carminibus:

Τόσσον ἔνερθ' ὑπὸ γῆς, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.
Ἴσον γὰρ τ' ἀπὸ γῆς ἐς Τάρταρον ἠερόεντα.
Ἐννέα γὰρ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων
Οὐρανόθεν κατιὼν, δεκάτῃ ἐς γαῖαν ἵκοιτο.
Ἐννέα δ' αὖ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων
Ἐκ γαίης κατιὼν, δεκάτῃ ἐς Τάρταρον ἵκοι.
Τὸν περὶ χάλκεον ἕρκος ἐλήλαται, ἀμφὶ δέ μιν νὺξ
Τριστοιχεὶ κέχυται.

tum Tartarus ipse
Nam patet in præceps tantum, tenditque sub auras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus Olympum.
Ferreo nam cœlo si incùs mittatur ab alto.
Vix poterit decima terram contingere luce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ferrea mox si incus terra mittatur ab alta;
Tartara vix poterit decima contingere luce.
A Erea septa tenent isthæc: nox atra tenebris
Ordine mox cingit triplici.

Qui Tartarus quòd obscurissimus sit, indicauit his versibus Homerus in libro Iliad. θ.

Ἠ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς Τάρταρον ἠερόεντα,
Τῆλε μάλ', ᾗχι βάθιστον ὑπὸ χθονὸς ἐστὶ βέρεθρον.
Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι, καὶ χάλκεος οὐδός.
Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανὸς ἐστ' ἀπὸ γαίης.
Aut ipsum capiens obscura in Tartara mittam,
Sunt vbi sub terris vastissima regna barathri.
A Erea sunt ibi septa, solumque ex ære: sub ima
Tantum tellure, hæc quantum quoque distat Olympo.

Hunc autem & Erebum & Chaos esse locum, in quo scelerati homines excruciarentur, ita declarauit autor Axiochi: ὅσοις δὲ τὸ ζῆν διὰ κακουργημάτων ἠλάθη, ἄγονται πρὸς Ἐριννύων ἐπ' Ἔρεβος καὶ Χαὸς διὰ Ταρτάρου ἔνθα χῶρος ἀσεβῶν, καὶ Δαναΐδων ὑδρεῖαι ἀτελεῖς, διὰ ταντάλου δίψος. *At illi quibus per scelera vita fuerit transacta, per Tartarum à Furiis ad Erebum Chaosque trahuntur, vbi impiorum locus est, & Danaidum hydriæ nunquam saturæ, & sitis Tantali.* Atqui Plato cùm in Phædone Tartarum locum esse intellexerit id quod ab Homero barathrum nominatum fuit superiùs, quem locum esse putauit sub terra prope centrum, è quo, & in quod omnes aquæ laberentur? sub finem demum dialogi de Rhetorica scelestorum carcerem appellauit his verbis: τὸν δὲ ἀδίκως καὶ ἀθέως, εἰς τὸ τῆς τίσεώς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον, ὃ δὴ Τάρταρον καλοῦσιν, ἰέναι. *Qui verò iniuste ac impiè vixisse comperientur, in punitionis iustique supplicij carcerem, quam tartarum appellant, accedere.* Ibi etiam animæ vinctæ tenebantur, vt his declarauit Æschylus in Prometheo:

Εἰ γὰρ μ' ὑπὸ γῆν νέρθεν τ' ἀΐδου τοῦ νεκροδέγμονος
Εἰς ἀπέραντον Τάρταρον ἧκε
Δεσμοῖς ἀλύτοις ἀγρίως πελάσας.
Nam si me sub terram sub inferos mortuos capientes
In immensum Tartarum detrusisset,
Vinclis firmissimis aspereque alligasset.

¶ Atque hæc ea sunt quæ de Tartaro ab antiquis scripta inuenimus, nunc quid sub his lateat, perquiramus. Nõnulli

antiquorum Tartarum locum esse crediderunt sub vtroque cardine, vt aiebat Crates, tum ob frigoris acerbitatem, tum etiam ob diuturnitatem tenebrarum. Verum illi meo iudicio falluntur: quia multo maiores sunt tenebræ nocturnæ sub æquante circulo habitãtibus, quàm prope cardines. Nã tametsi continui sunt sex menses vna nox sub Arctico cardine, dum sol à principio Libræ vsque in finẽ piscium signa meridiei percurrerit, tamen non est adeò obscura nox vt literæ legi non possint: quare non videtur is locus obscuritatis causa posse Tartarus appellari. Ego sanè potiùs accesserim Zetzæ opinioni, qui Tartarum subterraneum incendiũ esse credidit, quia vapores ibi gignantur, quare & clamores & strepitus incerti, & tremores apparent, vnde Tartarus appellatus est à Græcis quia multæ ibi ταραχαὶ siue perturbationes existãt. Neque id nomẽ sortitus est is locus quòd ibi præcipuè, ac nullibi præterea fiant res huiusmodi. Sed varia loca variis nominibus dicuntur: cùm id in sublimi fit, æther: cum sub terra, Tartarus vocatur. At nos quid dicemus esse Tartarum, in quem deducantur mortui, vnde non ampliùs datur reditus? terram ipsam nimirum, sub qua occultantur cadauera, quæ vbi semel deciderint in perpetuũ carcerẽ, numquã omnino resurgere possunt, ibi æstuantes igne plurimo lacus esse dicuntur, & alij rursus conglaciati, in quos vicissim animæ sceleratorum à dæmone merguntur, vt ait Plutarchus in libello de sera numinis vindicta. His fidẽ fecerunt loci ignibus subterraneis frementes & æstuantes propter varios vapores qui sub terra concipiuntur. Fuerunt igitur ista de inferis excogitata ad deterrendos homines a flagitijs: quæ si ita credita essent, pauci omnino scelerati homines, pauci sicarij, pauci latrones in omnibus ætatibus fuissent. Atque vtinam iam non fabulis, nõ vanis inuentionibus, non figmentis poëtarum ampliùs, sed soli veridico, soli sapiẽti, soli bonorũ omniũ autori Christo crederetur, vel saltẽ ab iis qui se Christi imitatores esse profitẽtur. Huic æterna supplicia consceleratis hominibus minitãti si crederetur, quis peieraret? quis prędaretur? quis vel fratrem, vel virum bonum pulsaret? aut falleret? quis homo ineptissimus, & omni plebecula rudior ac impurior intrepido animo alterius controuersias iudicaret, si crederet suorum iudiciorum rationem aliquando sibi esse reddendã? cũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

nulla fides vel antiquorũ dictis, vel Christo denique summi Dei filio habeatur: inde accidit vt omnia fraudibus, omnia insidiis, omnia cõtrouersiis plena sint, omnia periuriis. Atque plus potest in iudiciis opulenti hominis, quàm legũ humanarũ vel diuinarũ autoritas, sed malos denique malè perdet. Hactenus de Tartaro sãtis dictũ est, nũc de reliquis inferorum ministris dicamus, ac primùm de Nocte.

De Nocte. CAP. XII.

NEQVE Nox quidem paruo in honore fuit apud antiquos, quam Deorũ omnium antiquissimam crediderunt, cùm omnes locos ante Deorum ortus occupasset, & informem materiam, quæ Chaos dicta est. Hanc tamen nõnulli ex ipsa informi materia natã esse putarunt, sicuti testatur Hesiodus in Theogonia:

Ἐκ Χάεος δ' Ἔρεβός τε μέλαινά τε Νὺξ ἐγένοντο.
Inde Chao est Erebus, Nox & tenebrosa creati.

Hanc antiquissimam vocarunt illi poetæ qui è Chao natã esse crediderunt, cùm neque illam quidem ante mũdum in ordinem digestum vsquam fuisse intelligant. Sic igitur illã antiquam appellauit Aratus in Astronomicis:

Ἀλλ' ἄρα καὶ περὶ κεῖνο θυτήριον ἀρχαίη Νὺξ
Ἀνθρώπων κλαίουσα πόνον χειμῶνος ἔθηκεν
Εἰνάλιον μέγα σῆμα.
Nox antiqua suo curru conuoluitur aram
Hanc circum, quæ signa dedit certissima nautis
Commiserata virum metuendos vndique casus.

Non iniuria igitur Orpheus in hymnis hanc Deorum ac hominum matrem appellauit, quòd omnia ex illa nata esse credantur, vt in his legitur:

Νύκτα θεῶν γενέτειραν ἀείσομαι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.
Νὺξ γένεσις πάντων, ἣν καὶ Κύπριν καλέσω μεν.
Te canimus Nox alma parens hominumq; Deúmque,
Cunctorum alma parens quam Cyprida dicimus esse.

Hæc vehebatur in curru, vt fictum est à poëtis: cuius ante rotas astra nitescere dicebantur, ac præuia esse sicut in his scripsit Theocritus:

Χαίρετε δ' ἄλλοι
Ἀστέρες εὐκόλοιο κατ' ἄντυγα Νυκτὸς ἐπαδοί.
Saluetéque Noctis

Sydera, quæ canthis tacitè præcurritis alta.

Finxerunt hãc Deam antiqui nigris vestibus indutã, nigroque capitis velamine, quam etiam sequerentur astra, at non solùm præcederent, sicut testatur Euripides in Ioue in his:

Μελάμπεπλος δὲ Νὺξ ἀσείρωτον ζυγοῖς
Ὄχημ' ἔπαλλεν ἄστρα δ' ὡμάρτει θεᾷ.
Induta nigris vestibus currum insilit
Nox: astra sunt Deam secuta protinus.

Vehebatur autem à bigis, vt ait Virgilius libro quinto:

Et nox atra polum bigis subuecta tenebat.

Quamobrem Apollonius libro tertio Noctem venientem describens, illam dixit iugum equis imponere:

Νὺξ δ' ἵπποισιν ἔβαλλεν ἐπὶ ζυγά.
Nox iniecit equis iuga.

Quod genus incedendi in Nocte recentius est Homeri tẽporibus: nam ad Homeri vsque tempora nemo prorsus Poetarum vectam fuisse in curru noctem scriptum reliquit. Alij alatam illam fuisse, sicut Cupidinem & Victoriam, tradiderunt: quam opinionem secutus Virgilius ita scripsit libro octauo:

Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.

Alij præterea voluerunt hãc ex Oceano consurgere decedente die, sicut idem poeta libro secundo Æneidos:

Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano Nox,
Inuoluens vmbra magna terramque polumque.

Quam tamen non vt ex Oceano, sed vt ex Erebo venientẽ ita Euripides inuocauit:

Πότνια πότνια Νὺξ,
ὑπνοδότειρα πολυπόνων βροτῶν,
Ἐρεβόθεν ἴθι. μόλε μόλε κατάπτερος.
Verenda verenda Nox,
Quæ das somnia miseris mortalibus,
Ex Erebo veni, cede cede volucris.

Et Orpheus ad inferos lucem mittere, ac rursus ipsam ad illos accedere scribit in eo carmine:

Ἠφάος ἐκπέμπεις ὑπὸ νέρτερα, καὶ πάλι φεύγεις
Εἰς ἀΐδην.
Quæ lucem pellis sub terras, rursus & ipsa
Tartara nigra petis.

Huic vbi sacrificaretur, mos fuit vt gallus immolaretur,

tanquam animal silentio aduersariũ, vt ait in lib. secundo de diis Theagenes. Multi Noctis filij fuisse cõmemorãtur. Nam & Rabiem eius filiam fuisse scripsit Euripides in Hercule insano:

Θαρσεῖτε Νυκτὸς τῇδ' ὁρῶντες ἔκγονον
Λύσσαν γέροντες.
Rabiem senes hanc Nocte natam fidite
Cuncti videntes.

Sic etiam Rixam siue Contentionem atque Inuidiam eius filias vocauit Hesiodus in Operibus & Diebus inquiens:

Τὴν δ' ἑτέρῃ τέκετο λυγρὴν ἐχέπαρνο Νὺξ ἐρεβεννή.
Namque illam primam pariens Nox edidit atra. & quæ in hanc sententiam sequuntur. Deinde idem poëta in Theogonia multos scripsit fuisse Noctis filios quasi subuentaneos, vt est in his versibus:

Νὺξ δ' ἔτεκε στυγερόν τε Μόρον, καὶ Κῆρα μέλαιναν,
Καὶ Θάνατον, τέκε δ' Ὕπνον, ἔτικτε δὲ φῦλον Ὀνείρων,
Οὕπνι κοιμηθεῖσα θεὰ τέκε Νὺξ ἐρεβεννή.
Nox peperit Fatúmque malum, Parcámque nigrantem,
Et Mortem, & Somnum, diuersáque Somnia: natos
Hos peperit nulli Dea Nox coniuncta marito.

Cicero autem in tertio libro de Natura Deorũ cùm omnes Noctis filios connumerauit, tum illos patre Erebo genitos fuisse tradidit, vt patet in his: Quod si ita est, Cœli quoque parentes Dij habendi sunt, Æther, & Dies, eorúmque fratres & sorores: qui à Genealogis antiquis sic nominãtur, Amor, Dolus, Metus, Labor, Inuidentia, Fatum, Senectus, Mors, Tenebræ, Miseria, Querela, Gratia, Fraus, Pertinacia, Parcæ, Hesperides, Somnia: quos omnes Erebo & Nocte natos ferunt.

¶ Verùm de iis quæ fabulosè de Nocte dici solent, satis. Ex illa nuper commemoratæ pestes natæ esse dicũtur, quoniam insciția & malitia mortalium, quæ Nox est mentis, omnium prope calamitatum quæ humanum genus inuadũt, parens est & altrix, cùm æquitas, tanquam Aquilo leuissimas nubes, has ex hominũ conspectu possit propellere. Hęc enim omnia insciția consequuntur, cùm ea quoque quæ sunt naturæ possint nonnihil retardari sapientia, aut certè leuiora effici, vt senectus, amor, fatũ, mors, & alia huiusmodi. Noctem antiquissimam appellarunt, quia antequam sol & cœlum fieret, nulla erat lux: quàm ex Erebo & ab inferis venire finxerunt, cùm terram semper circumeat: nam sole inferiore cœli parte sub terra occultato, apud nos vmbram esse terræ necesse est, cùm nihil aliud sit Nox quàm vmbra terræ. Hanc ipsam Noctem tamen nonnulli Cupidinis filiam fuisse dixerunt, vt testatur Orpheus in Argonauticis in his carminibus:

Καὶ διφυῆ θεὸν ἠδὲ πελώριον ὠδίνησε Νυκτὸς ἀγλαόμητις πατέρα κλυτὸν, ὅν ῥα Φάνητα
Ὀψίτεροι καλέουσι βροτοὶ, σαφέως γὰρ ἐφάνθη.
geminum præstantem dicite Amorem
Obscuræ noctis patrem: dixere Phanetem
Illum mortales, quòd primùm apparuit ille.

Quod certè nulla alia de causa fictum est, nisi quòd amoris ratio plerunque reddi non possit, aut quòd eius causam cõueniat plerunque nocte & silentio occultari. Hanc in curru vehi finxerunt antiqui, quia nihil cum labore sit diuturnũ, & ad narrationis voluptatem Dicta est eadẽ mater omniũ, quia rerum omnium partum anteceſſerit, & à nocendo Nox dicitur, vt quidam voluerunt, quia noctis humor infestus sit hominibus, quod vel in laborantibus scabie, vel febre, vel aliis morbis, patet: qui quidem grauiores fiunt, magisque infestant per noctem. Nunc de Morte dicamus.

De Morte. CAP XIII.

MORS cùm esset sola propè & potentissima omnium inferorum satelles, omnésque mortales ad Aherontẽ fluuium traiiciendos deduceret, nihil propè de se fabulosum audiuit nisi quòd soror esset Somni, vt scriptum reliquit Homerus in lib. Ξ. Iliadis:

Ἔνθ' Ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ Θανάτοιο:
Tum Mortis fratrem Somnum conuenerat ipsa:

Quodque à Nocte matre sua fuisset educata. Quare memoriæ prodidit Pausanias in Eliacis apud Eleos in tẽplo quodã fœminam expressam fuisse, quæ pueros sopitos sustineret, manu quidẽ dextra, album, at sinistra alterum nigrum, & hunc dormienti similem: ambos distortis pedibus: quorum inscriptiones indicabant, alterum esse Somnum, alteram Mortem. At fœmina quæ illos alebat, Nox erat. Mos erat Morti gallum gallinaceum, sicuti Marti & Æsculapio

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquando immolare, quod ea victima Nox lætaretur vt silentium suum infestante, ac sæpius perturbante. Hanc finxerunt antiqui alas habere nigras, vt ait Horatius in secundo libro sermonum in his:

Seu mors atris cum volat alis.

& illud:

Et mors atra caput fuscis circumuolat alis.

Hæc ipsa mors omnium malorum, hæc omnium humanarũ calamitatum, hæc omnium dolorum remedium optimum data est hominibus Dei sapientissimi beneficio, quod in illo epigrammate suauiter expressit Agathias:

Τὸν Θάνατον τί φοβεῖσθε τὸν ἡσυχίης γενετῆρα,
Τὸν παύοντα νόσους, καὶ πενίης ὀδύνας.
Μοῦνος ἅπαξ θνητοῖς παραγίγνεται, οὐδέ ποτ' αὐτὸν
Εἶδέν τις θνητῶν δεύτερον ἐρχόμενον.
Αἱ δὲ νόσοι, πολλαί, καὶ ποικίλαι, ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον
Ἐρχόμεναι θνητῶν, καὶ μεταβαλλόμεναι.

Cur timor est vobis genitrix Mors alma quietis,
Quæ morbos placat, pauperiemque leuat?
Illa semel tantum mortales visere sueuit,
Nec quisquam vidit mox rediisse virum,
Sæpe reccurrentes cùm vexent corpora morbi
Mutati, huc illuc & sine lege fluant.

Hæc vna durissima omnium Deorum, maximeque implacabilis habebatur: quæ cùm nullius precibus flecteretur, nulla etiam sacrificia, nec templa, nec sacerdotes, nec ritus sacrorum obtinuit. Huius duritiem & implacabilem volũtatem ita significauit Orpheus in hymnis:

Οὔτε γὰρ εὐχαῖς σὸν πείθει μένος, οὔτε λιταῖσιν.

Nec prece, muneribus nec tu placcabilis vlli.

Induta erat veste stellata, quæ erat atri coloris. Hanc miris laudibus antiqui sapientes extulerunt, vt solam portum sedemque tutissima quietis. Hæc multis corporis morbis nos liberat, hæc tyrannorum crudelitati subtrahit, hæc principibus adęquat, hæc omnibus viris bonis iucũdissima accidit, nisi quantum naturę leges repugnant: neque quisquam est, quin eam lætissimo animo excipiat præter sceleratos, qui grauiora se passuros esse post mortem iam nunc viuentes augurantur & quasi præsẽtiunt. Huius laudandæ amplissimum & vberrimumm argumentum habuit Alcidamus, qui

orationem composuit de laudibus Mortis hanc multis rationibus æquo animo ferendam esse demonstrauit Plut. in consolatoria. Et profectò nihil aliud est vita, quàm vsura lucis à Deo nobis mutuò concessa; quæ si repetatur, non ægriùs ferendum est, quàm si in domum amici profecti vesperi domum nostram redire: aut instrumentum mutuò acceptum, reddere domino iubeamur, quare nulla certè nobis fieret iniuria, si à Deo quod suum est repetatur. De quà quoniam nihil mysticè dictum ab antiquis video, reliqua quæ de illa dicuntur fabulosè prætermittere decreui, & de Somno pertractare.

De Somno CAP. XIIII.

QVOD Somnus ex Erebo Nocteque natus sit, dictũ est iam superiùs: cui præter supradictas Mortem sororem etiam addidit Orpheus. Huic ἐλπίδας siue Spes sorores quidam ex antiquis iunxerunt. Hunc tamen non ab inferis, sed è cœlo missum fuisse ad Palinurum scripsit Virgilius lib. 5.

Cùm leuis æthereis delapsus Somnus ab astris
Aera dimouit tenebrosum, & dispulit vmbras
Te Palinure petens.

Hunc alatum esse tradiderunt poëtæ, quia celerrimè vniuersum terrarũ orbem peragret, & leuissimus ac tacitus inopinantium oculos aggrediatur, vt ait Tibullus in secundo Elegiarum:

Postque venit tacitus fuluis circundatus alis
Somnus, & in incerto Somnia nigra pede.

Illud verò quod scribitur ab Homero in principio secundi libri Iliadis, nõ facilè intelligo, cur Somnus scilicet à Ioue mittatur ad excitandum Agamemnonem, quo armari iuberet multitudinem: cúm sit Somni munus vel magis etiã opprimere somno grauatos, quàm excitare: nisi tamẽ pro Somno Somnia ibi intelligantur. Hic Somnus facit vulnera, vt vincula, vt seruitutem, vt carceres, vt omnia incommoda mortales, dum adest, æquo animo ferant, vt omnium malorum obliuiscantur, vt omnes animi curæ solicitudinésque recedant, vt ait Euripides in Oreste:

Ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον ἐπίκουρον νόσου,
Ὡς ἡδύ μοι προσῆλθες ἐνδέοντί γε.

Ω πότνια λήθη πᾶσι κακῶν, ὡς εἶ σοφὴ,
Καὶ θεοῖσι δυτυχοῦσιν εὐκταία θεός!
Somne ô leuamen dulce, & ægritudinis
Medela dulcis, vt venis mî optabilis.
Oblivio malorum, vt apto tempore
Nobis miſellis aduenis iucundáque.

Hic Somnus tanquam atrociſſimus publicanus, vt dicere ſolebat Ariſto, dimidium ætatis noſtræ ad ſe rapit: quare & Lethes frater iure dictus eſt ab Orpheo, & rerum omnium quies, vt eſt in hymno in Somnum:

Τ' πτε'ανακ μακάρων πάντων, θνητῶν τ' ἀνθρώπων,
Λυσιμέριμνε, κόπων ἡδεῖαν ἔχων ἀνάπαυσιν,
Καὶ πάσης λύπης ἱερὸν κῶμ μύθιον ἔρδων.
Καὶ θανάτῳ μελέτην ἐπάγεις ψυχὰς διφῶσ ζῶν.
Λύκαι γὰρ ἔφυς Διὸς Θανάτῳ τε.
Somne beatorum Rex, & Rex Somne virorum,
Quem fugiunt curæ ſequitur quem blanda quies: &
Solus habes grauium ſolamina certa malorum,
Qui mortis formam inducens animalia ſeruas.
Nam germana tibi cum Lethe pallida mors eſt.

Sic Ouidius etiam in lib 11. mutationum illum inter Deos ob beneficentiam collocauit, cùm tot beneficia in mortales conferat, vt patet ex his:

Somne quies rerum placidiſſime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Feſſa miniſteriis mulces, reparáſque labori.

Cuius mira elegantia poeticáque ſuauitate domum deſcripſit, idem poëta, cui mille filios, vel potiús infinitam filiorum multitudinẽ tribuit, ſed tres præcipuè nominauit, Morphea, Icelum, & Phantaſum. Eſt enim Somnus omniũ prope rerum naturaliũ dulciſſimus, optimus, ac vtiliſſimus, ſi moderatus exiſtat, cui omnia animalia ſubiiciũtur: quare iure ab Orpheo Rex hominum & Deorum dictus eſt. Quã miſera ſit eorum qui cæteris feliciſſimi videntur conditio, qui ſumme rerum ſunt præfecti, demonſtrauit Homerus in lib. 2 Iliad. cùm omnes Deos & homines dormientes induxerit vno excepto Ioue. Idem poeta lib. ξ. ingẽtibus donis à Iunone ſoliçitatũ Somnum facit, vt Iouem conſopiret, qui ſe id facere aliàs aggreſſum memorat, ſed ea cauſa

iratũ Iouem ipſum in mare deieciſſe: quẽ niſi nox hominũ ac Deorum domitrix ſeruaſſet, ad quam confugit, periiſſet omnino: quare ſe id nulla ratione auſurum contendit, tanta eſt regum ſummorúmque Imperatorum felicitas: qui, cùm vt Dij coli videãtur omniũ etiã mortalium ſunt miſerrimi. Fabuloſam ſomni ciuitatem in qua Somnia habitare dicebantur, non ineleganter deſcripſit in libro ſecundo verarũ hiſtoriarum Lucianus: qui in ampliſſima planitie illam ſitam eſſe inquit, circa quam ſylua eſt frequentiſſimis procerĩſque arboribus quę papauera ſunt, altiſſimæque mandragoræ, atque herbæ ibidem complures, quarum ſucci inducant ſoporem, quæ florent vbique in illa planitie. Magna veſpertilionum copia eſt huc illuc ad illos arbores volitãtium, & noctuarum, & bubonum, & nocturnarum auiũ: neque vllæ præterea aues ibi eſſe conſueuerunt. Fluuius hanc vbem alluit placidiſſimus Lethe nomine, quem alij Nyctiporũ appellant, cuius curſus tacitus eſt, & oleo perſimilis. Naſcitur is è duobus fõtibus in obſcuro & nulli cognito loco ſcatentibus: quorum alter Pãnychius, alter Negretus appellatur. Habet hæc ciuitas duas portas, alteram corneam miro quodam artificio conſtructam, in qua omnia prope expreſſa ſunt, tanquam in pictura, quę dormientibus vera inſomnia occurrunt: alteram ex ebore candidiſſimo: in qua & ipſa ſunt Somnia, ſed non expreſſa, at adumbrata tãtùm. In hac ciuitate templum eſt noctis auguſtiſſimum omnium: quod eximia religione colitur. Tum aliud eſt Apates Deæ, & aliud Alethiæ delubrum, in quibus vtriſque & adytum eſſe inquiũt & oracula. At Somniorum à quibus frequentiſſimis ciuitas habitatur, nulli eadem eſt forma: ſiquidem alia ſunt gracilia & paſua, & contortis cruribus & gibboſa, & mõſtris ſimilia alia procera ſuauiq; facie & rubicũda & aurea, vt ita dicã: alia ſunt terribili aſpectu, & alata, & videtur aſſiduè aliquã calamitatẽ minitari: alia ſunt regali pompa luxúq; induta. Quam ciuitatem ſiquis mortalium ingrediatur, continuò illi ſunt obuia domeſtica Somnia, quæ blandè venientes excipiunt, atque aliquæ ſemper prædictarum formarum ſe illis offerunt, modò aliquid lætum, modò triſte nuntiantes, quę modò fidem ſeruant, quod quidem perrarò accidit, (mendax eſt enim magna ex parte illius ciuitatis multitudo & ſubdola) modò

Universidad de Deusto
Biblioteca

contraria etiam loquuntur, atque in animo excogitauerint.

¶ Hactenns de Somno, nunc quæ conficta sint de illo explicemus. Somnũ non ausum esse Iouem sopire idcirco fingitur, quoniam illi cui commissa est rerum omnium cura & administratio, dormire non conuenit, neque diuina natura Somno indiget, vt per illum vires recuperet aut incrementum capiat, cùm nullũ vel laborem vel incommodũ patiatur. Lethénque Somni sororem illa de causa faciunt, quia per Somnum omnium ærumnarũ & malorũ obliuiscimur. Qui cùm ad multa animalia eodem tẽpore veniat, & citissimus & alatus fingitur, & noctis filius. Cùm enim noctis humor stomachi vapores ad supremas partes corporis ascẽdentes augeat, qui posteà facti frigore cerebri frigidiores descendunt inferiùs atque ita gignant somnum iure optimo Somnus dictus est Noctis filius. Ab illo maximè plantarum & animalium omnium fit incrementum, quibus per ætatem id licet, quod accidit nocturni humoris beneficio: cùm vis diurni caloris interim tãquam occulta vis fermẽti in corporibus lateat, dum nox superueniat. Ex his igitur vaporibus nascuntur plures somniorum formę pro ciborũ, regionum, temporum, impressorum in mente negotiorum, ac pro temperamentorũ cuiusque varietate: quæ omnia cõsiderãda sunt in explicandis somniis. Nam somnia sunt tãquam duces aut exploratores aliquando medicis ad dignoscendos morbos, cũ fiant pro vaporibus diuersa quamuis somnia aliquando formæ sint rerũ optatarũ, quæ subministrantur ab ipsa phantasia: vt enim ait Artemidorus in lib. 1. de somniis: ὄνειρος ἐστὶ κίνησις ἢ πλάσις ψυχῆς πολυσχήμων, σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν. *somnium est motus vel figmentum animæ multiplex, significans vel bona vel mala futura.* Consimili ratione Spes adiderunt sorores, quia sæpius in rebus dubiis, vanósque habentibus exitus collocantur, quare euanescunt tanquam somnia. Alij tamen humana, alij diuina esse somnia contenderunt. Ciuitas autem illa somniorum quæ descripta est superiùs, propter humorum abundantiam, ex quibus somnia oriuntur, apud Oceanum fuisse, fingitur, vt patet ex his carminibus:

Πὰρ δ' ἴσαν Ὠκεανοῦ τε ῥόας, καὶ Λευκάδα πέτραν,
Ἠδὲ παρ' ἠελίοιο πύλας, καὶ δῆμον ὀνείρων.
Oceani fluctus petiere, & Leucada petram,

Et solis portas, quæ gens insomnia fertur.

Dicuntur esse duæ Somniorũ portę vt diximus: atque per corneam vera somnia exire: quod ita fictum est, quia sicut ignis in laterna inclusus si cornea sit, & subtilis materia, facilè lumen transmittit, atque aliquo pacto videtur: ita si corpus hominum fuerit per temperantiam ab omni sordidorum humorum colluuione expurgatum, facilè anima per id veritatem, & spectra sibi diuinitus oblata recipit, quæ somnia ἐκ Διός ἐστιν. At si crassa fuerint corpora, & multorũ ciborum, vel sordidorum humorum è diuturna crapula oppleta, tunc ea corpora animã tanquam in laterna cui eburnea sint latera & crassioris materiæ inclusam veritatem somniorum intueri non patiuntur: quod per somni portas Homerus explicauit & Virgilius. Didymus tamen pelliculam primam oculorũ corneam habere formam sensit atque visa significare: ebur dentes sunt, quia falsa insomnia edũt: nam veriora certioraque sunt visa, quàm audita, & ab aliis relata ac de Somno hactenus, nunc dicamus de Hecate.

De Hecate CAP. XV.

AT Hecate quibus è parentibus orta sit, non facilè affirmauerim: si quidem alij ex aliis natam esse tradiderũt. Bacchylides Noctis filiam esse dixit, cùm inquiat:

Ἑκάτα δαδοφόρου Νυκτὸς μεγαλοκόλπου θυγατερ.
Hecate faciferæ Noctis amplæ filia.

Musæus Iouis & asteriæ, Pherecydes Aristæi Pæonis filij, Orpheus in Argonauticis Tartari filiam putauit, quam ita cùm Eumenidibus ad sacrificia accedere scripsit:

σὺν δ' αἰολόμορφος ἵκανε
τριοσοκέφαλος ἰδεῖν, ὀλοὸν τέρας, οὔτι δαητὸν,
Ταρταρόπαις Ἑκάτη.
Cúmq; illis Hecate properans horrenda cucurrit,
Cui trinum caput est, genuit quam Tartarus olim.

Atque idem Orpheus hanc ipsam Hecaten alibi Cereris filiam & Iouis fuisse scripsit, vt est in his:

Καὶ τότε δὴ Ἑκάτην Δηὼ τέκεν εὐπατέρειαν
Ἐκ Διὸς αἰγιόχοιο.
De Cerere est Hecate sata nobilis atque tonante
De Ioue.

Hesiodus antiquissimi eius Persæ, qui fuit & Cœi filius, & Asteriæ filiam Hecaten scripsit:

Γείνατο δ' Ἀστερίῃ εὐώνυμον, ἣν ποτε Πέρσης
Ἠγάγετ' ἐς μέγα δῶμα φίλῃ κεκλῆσθαι ἄκοιτιν.
Ἡ δ' ὑπὸ νηδυάμῳ Ἑκάτην τέκε.

Edidit Asteriam pulchram, quam Persea dicunt
Vxorem duxisse domum: quæ mox parit illi
Natam Hecatem.

Quod etiã testatur Ouid. in lib. 7. maioris sui operis in his:

Ibat ad antiquas Hecates Persæides aras,
Quas nemus vmbrosum, secretaque sylua tegebat.

Et Apollodorus libr. 1. hanc eandem esse Proserpinam, & Hecaten, & Lunam credidit: quare Lucifera dicta est ab Euripide in Helena:

Ὦ φωσφόρ' Ἑκάτη πόμπε φάσματ' εὐμβῆ.

Lucifera Hecate benigna da phasmata.

Hanc terribilem aspectu, proceritateque corporis vel ad mensurã dimidij stadij accedere dixerũt: pedes que habuisse ad serpentis formam, cùm vultus & aspectus figura proximè ad Gorgonum naturam accederet. Pro coma densissimi dracones & viperæ, aliæ in cincinnorum morem contortæ, atque sibilantes visebantur: aliæ collum ipsum amplexabantur: aliæ spargebantur in humeros demissæ, vti testatur Lucianus in Philopseud. Dicta est etiã Brimo à fremitu, quoniam in Apollinem inter venandum, cùm illam vitiare conaretur, infremuisset: vel aduersus Mercurium potiùs, vt sensit Isacius: vocatam autem fuisse Brimo ita testatur Apollonius in libro tertio Argonauticorum:

Δαῖε δὲ φιτρὸς,
Πῦρ ὑπέρδεν ἰέις, ὄφρ' ἐκ μεγάδας χέε λοιβὰς,
Βριμῷ κικλήσκων Ἑκάτην ἐπαρωγὸν ἀέθλων.
tum vasa cremauit
Ignibus impositis mistim libamina fundent,
Auxilio Brimoque vocans Hecaten sibi diuam.

Credebatur esse inferorum Regina, vt idem poeta testatur in eodem libro:

Ἐπλάκι δὲ Βριμῷ κικλησκομένῃ ἐγκελόσασα
Βριμῷ νυκτιπόλον, χθονίλλῃ, ἐπέρρεσεν ἄνασσαν.
Protinus hæc Brimo stans terque quaterque vocauit,
Brimo nocturnam, Reginam quæ imperat vmbris.

Hanc canes complures sequebantur, vt apparet in his:

ἀμφὶ δὲ πλείη
Ὀξείῃ ὑλακῇ χθόνιοι κυνὸς ἐφθέγξατο.
Hanc circum latrare canes latratibus altis.

At aliæ memoriæ prodiderunt illam querneo ramo coronatam apparere, quam etiam serpentes ingentes habere circa caput in his significauit Sophocles in radices cædentibus siue Rizotomis tragœdia inscripta:

Ἥλιε δέσποτα, χθὼν πῦρ
Ἱερὸν τῆς εἰνοδίας Ἑκάτης,
ἕρκος τὸ δὶ ὀλύμπου
Καλὸν φέρῃ, χθὼν γῆς παῖσα' ἱερὰς πεδόθεν
Στεφανώμενον δρυὶ χθὼ πλείστοις
Ὦ μορφὰ σχῆμασι δρακόντων.
O Sol, ô rex, & ignis
Sacer in via habitantis Hecates,
Hasta, quam per cælum
Rectè fert, ac terræ habitat sacra triuia,
Coronata quercubus plurimis
Super humeris spinis draconum.

Idcirco cùm de venefica quadã muliere loqueretur Tibullus in primo Elegiarum, canes Hecates domuisse pro scientia veneficiorum & artis magicæ dixit, quia rabidi canes illam semper sequerentur:

Sola tenere malas Medea dicitur artes,
Sola feros Hecates perdomuisse canes.

Dicta est etiam canicida Dea, & caniuora, quoniam illi canes immolarẽtur, vt scripsit in Mimis Sophrõ, & Lycophrõ

Ζήνιθον αὖτ' ἄντρον τῆς κυνοφαγοῦς θεᾶς.
Zerinthon antrum mox caniuoræ stat Deæ.

Quidam putarunt canes illi immolari, quia inuisum sit id animal, cuius latratu phantasmata quæ ab Hecate mittuntur, dissoluantur: nam cùm aer vel æris tinnitu, vel alicuius rei strepitu concutitur, illa offenduntur grauissimè: quare nõ possunt diutius consistere. Huic Deæ sacrificabatur in triuiis, vnde etiam Triuia dicta est: quod ideò accidit, quia eadem Luna & Diana & Hecate sit, de qua sic Virgilus:

Tergeminamque Hecaten tria Virginis ora Dianæ.

Alij dictam fuisse Triuiam arbitrati sunt, quia eadẽ sit Iuno, Diana, Proserpina. Alij triformem illam putarunt, quia

nunc in cornua, & propè vacua surgit: nũc diuidua est, nunc orbe pleno. Alij quia dextrum caput equinum habeat, sinistrum caninum, medium hominis, vel, vt alij maluerũt, suis agrestis. Non defuerũt, qui Triuiam vocatam Hecaten putarunt, quia in triuiis sit exposita, & à pastoribus inuenta ad educata. Alii, quia in cœlo, in terra, & apud inferos polleat: alij, quia centum grana pro singulis tritici ferat: alij quia centum hostis placetur, Hecaten nominarunt: alij, quia centum annos insepultos errare faciat. Huic Deæ sacrificabatur in triuiis apud Athenienses singulis mẽsibus in nouilunio, quo tempore illi qui erant opulenti, cœnam in triuio exponebant, ac pauperes eò per noctem conuenientes vorabant, Hecatenque edisse dicebant: quam cõsuetudinem ita significauit Aristophanes in Pluto:

Παρὰ τῆς Ἑκάτης ἔξεστιν τοῦτ' πυθέσθαι,
Εἴτε τὸ πλουτεῖν, εἴτε τὸ πτωχῷ βέλτιον φησὶ γὰρ αὕτη,
Τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλουτοῦντας δεῖπνον κατὰ μῆνα ποιεῖν ἐπέμπειν,
Τοὺς δὲ πένητας τοῦ ἐνταῦθα κἀρπάζειν πρὶν κατατεθῆναι.

Ex Hecate licet id cognoscere:
An diteſcere quàm famescere melius: iubet enim ipſa
Habentes & diuites cœnam ſingulis menſibus expenere,
At pauperes homines rapere vel antequam exponatur.

Vocabatur autem sordida propter id cœnæ genus & parca, quia vmbræ porro, malua, mænidibus, & triglis vesci cradtæ sunt: atque in triuiis præipuè colebatur, quòd ibi (vt dixímus) exposita fuit, vt quidam putarunt, ab Æolo & Pheræa parentibus, à bubulcis Pheretis fuerit educata. Hãc vestibula domorum tueri arbitrabantur, quare ante fores aras erigebant, vt in his testatur Æschylus:

Δέσποιν' Ἑκάτη τοῦ βασιλείου θεοῦ δόμου
Μελάθρων.

Regalium atriorum præuia Hecate.

Huius vires & officia ita commemorauit Hesiod. in Theogonia:

Τιὼ θεὴ πάντων

Ζεὺς Κρονίδης τίμησε, πάρεδρον δέ οἱ ἀγλαὰ δῶρα
Μοῖραν ἔχειν γαίης τε καὶ ἀτρυγέτοιο θαλάσσης.
Ἣ δὲ καὶ οὐρανίοις ὑπὲρ ὑγρὴν ἔμμορε τιμῆς.
Ῥέα μιν οὐ θ' ὧ πεφύκει γε θεὰ ὑποδέξεια εὐκὰς,
Καί οἱ ἔλθοι ἐπάξιοι, ἐπὶ δυώδεκα γε πάρεστιν.

Οὗτοι γὰρ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἐξεγένοντο,
Καὶ τιμὴν ἔλαχον, τύπων ἔχὶ ἄσσιον ἀπέντων.

nam ſuper omnes
Iupiter ingentes illi largitur honores,
Muneráque imperium terræque mariſque profundi,
Cunctorúmque ſimul quæ cœlum amplectitur altum.
Admittítque preces facilis Dea, prompta, benigna,
Diuitias præbet, quòd ei conceſſa poteſtas,
Imperat hæc cunctis, qui ſunt è ſemine nati
Et terra & cœli: cunctorum fata gubernat.

Præerat & veneficiis, quã magicas artes exercẽtes inuocare cõsueuerunt cùm Luna, vt Theocritus scripsit in Pharmac.

Τᾶ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι,
Ἐρχόμεθα νεκύων ἀνά τ' ἠρία καὶ μέλανα αἷμα.
Χαῖρ' Ἑκάτα δαμάλῃπι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπίδδε.

Terreſtríque Hecate, catulis quæ terror & horror,
Dum per defunctos ruit, & vim ſanguinis atri.
Salue Hecate grauis, & nobis hæc perſice Diua.

Hac de causa maximè omnium Deorum illam se colere inquit Medea veneficia in his apud Euripid.

Οὐ γὰρ μοὶ τλὰς δέσποιναν, ἣν ἐγὼ σέβω
Μάλιστα πάντων, καὶ συνέργον εἰλόμην,
Ἑκάτην.

Non per Hecaten, ego colo quam maximè
Vnam omnium, quam ferre opem legi mihi.

Vocabatur autem septies. Mox illi sacrificia fiebant, certis ac propriis ritibus, qui omnes propè sunt ab Apollonio expressi ita in libro tertio Argonauticorum:

Δὴ τότε μέσσῳ νύκτα δμῳμοιρηδὸν φυλάξαι,
Ἀκαμείου ποῆσι λοεσσάμενος ποταμοῖο,
Οἷς ἄνευ θ' ἄλλων ἐπὶ φάρεσι κυανέοισι
Βάλλεο δούξασθαι πεδίχα. τῷδ' ἐπὶ θᾶλυν
Ἀρνὸν σφάζειν, καὶ ἀδινώτερον ὠιοθετῆσαι,
Αὐτῷ πυρκαϊὴν εὖ νήσας ὑπὲρ βόθρου
Μητρὸς δ' Ἑκάτην Περσηΐδα μειλίσσοιο,
Λείβων ἐκ δέπαος σιμβλήια ἔργα μελισσῶν.
Εὖθα δ' ἔπειτα θεὰν μεμνημένος ἰλάσκεσθαι
Ἀψ ὀπὸ πυρκαϊῆς ἀναχάζεο, μηδέ σε δῆπειτ
Ἠὲ ποδῶν ὄρσῃσι μετατρεφθῆναι ὀπίσσω,
Ἠὲ κινυῶν ὑλακή, μή πως πὰ ἔκαστα κολύσας.

Obserua: medium vt nox fecerit humida cursum,
Fluminis ipse petas vndas: ibi lotus & vnus,
Cyanea veste indutus, fodere ipse memento
Mox foueam. Iugulat tibi sit protinus agna
Fœmina: & inde super fouea pyra structa cremetur.
Atque voces Hecaten Perseida, mellaque libans.
Dulcia munera apum places hanc, hisque peractis
Rursus abire pyra moneo, conuertere nullus
Te retro strepitus ve pedum, fremitus ve caninus
Cogat: nam sacri fiet labor irritus omnis.

His ita peractis sacrificiis quædam phasmata continuò apparebant, quæ solebāt vocare Hecataea, eaque in varias formas se conuertebant Dicuntur moly, quam rutam agrestē esse nonnulli arbitrātur, & laurus, & pulicaria, & rhamnus, & salix, & stella marina, & Iaspis magicis artib. resistere, & alia complura plantarum, animalium & lapillorum genera: quæ nunc omnia non opus est recensere, de quibus scripsit & Albertus Magnus, & Orpheus in libro de Lapillis. Præcipuo in honore fuit Hecate apud Æginetas & Bœotos, vti memoriæ prodidit Pausanias in Corinthiacis. Cur inferorum Dea credita sit Hecate, Sophron fabulam huiusmodi recitauit, vt ait Theocriti enarrator: Cùm Iupiter Iunonem aliquando compressisset, nata est puella Angelus nomine, quæ nymphis educanda data fuit. illa cùm adoleuisset, vnguentū quo Iuno perungebatur, cùm fieri vellet splēdida, occultauit: quod cum pyxide Europæ Phœnicis filiæ tradidit. Illud facinus cùm sensisset Iuno, velletque in illam animaduertere, primùm Angelus in domum mulieris, quæ nuper pepererat, confugit, atque inde ad efferentes mortuum, vnde abstitit Iuno. Iupiter Cabarnos illā expiare iussit, qui in Acherusiam portantes expiarunt: deinde mortuorum & terrestris Dea credita est: quæ ob prædictas causas post vocata fuit Hecate. Non defuerunt tamen, qui illam natam è Ioue & Cerere crediderūt, quæ cùm robore corporis & magnitudine excelleret, ad quærēdam Proserpinam missa est, & postea regnis subterraneis præfecta, quę dicta fuit Hecate ab illo tempore, vt quidam putarunt, quia procul absit à nobis: alij, quia ab illa recedendum sit: alij, quia centum obeat munia in negotiis naturæ ac de fabulosis hactenus.

Quidam ex antiquis scriptoribus Hecaten fuisse Persæ

filiam venatricem egregiā memoriæ prodiderunt, sed tamē immanem, quæ si feras non posset assequi, sagittas in homines coniiceret. Hæc pharmaca lethifera inuenit quomodo componerētur, & in primis reperit aconithum, quare formidabilis Dea inferorum credita est. Experiebatur singularū herbarum vires in cibis, quos hospitibus exhibebat. Pharmaco patrē priùs è medio sustulit, accepit imperium, postea Dianæ erexit sacellum, vbi ad nauigantes Deæ mactabat; deinde Æetę nupta Circen & Medeam filias peperit, ac filiū Ægialeū. Circę ad pharmaca instructa inuenit & ipsa varias vires herbarum, patreque venenis necato imperiū suscepit: sed ob crudelitatem ex illo excidisse dicitur, fugisseque ad Oceanum in insulam desertā, vel (vt alij maluerunt) in Italiam ad promontorium ab illa vocatum Circæum. Medeæ diuersum fuisse consiliū inquiunt: quippe quæ mirificè salutis omnium peregrinorum esset studiosa, cùm à sorore & à matre multa medicamina didicisset: sæpius etiā fuit à patre reprehensa quòd per nimiam facilitatem regnum patrīū esset in magnum periculum coniectura, cùm patri morienti dum esset pro oraculi responso cùm vir externus aureum vellus cepisset. Eius preces cùm nihil profecissent, aiunt Æetā veritum insidias illā in custodias tradidisse, quæ cùm fugisset in sacrum lucum solis ad mare; mox accedentib. Argonautis omnia proposita pericula, & paternam crudelitatē narrauit, & vt per insidias omnes hospites mactare solebat. Deinde ab Argonautis exorata tulit opem Iasoni ad superanda pericula, quia Iason iurauit se illam virginem instabile matrimonium ducturum. Nam & ingentia formidabiliaque pericula exteris proponebantur ante quàm vellus aureum caperetur, & curabat Æeta per famam crudelitatis omnes externos & aduenas homines ab illis littorib. absterrere. ¶ Quid igitur per has fabulas significare voluerunt antiqui? Aut cur Noctis filia dicta est Hecate? quoniam fatorum cuiusque ordo ac vis est Hecate, vt patet è superioribus carminibus Hesiodi, quæ diuinitùs in mortalia corpora infūditur, illa Iouis est filia vel Persæ: at quia nulli mortaliū ordo ille est conspicuus aut manifestus, ea causa Noctis filia dicitur. Illi qui Iouem rerum omnium moderatorē existimauerūt, cùm omnia ab illo proficisci intelligerēt, vim illam quæ occultē per astra ad inferiora corpora agens

descenderet, Hecaten Iouis & Asteriæ filiam nuncuparũt. At qui solem omnia prospicere, omniaq́ue audire tradiderunt, & omnibus moderari, illi Persæ filiam Hecaten, vim illam scilicet prædictam putarunt. Eam Luciferam dictam fuisse constat, quia per sempiternos illos astrorum ignes descenderet. Eadem rursus inferorum Regina credita fuit, quia homines omnes fatorum necessitati, hoc est Dei voluntati, parent. Quid aliud canes sunt rabidi illam comitãtes quàm calamitates, & molestiæ, quæ homines è fato assiduè infestant? eius item forma tam formidabilis varietatem ærumnarum præ se fert. Potest eadem rursus veneficiorum præfecta fluuiorum cursus conuertere, segetes aliò transferre, montes in profundum deiicere, astra deducere de cœlo, quod veneficę facere dicebantur, quia fatorum necessitati ac voluntati diuinæ nihil est quod non pareat. Cũ vellent igitur significare antiqui omnibus esse moriẽdum, neque quenquã posse Deorum voluntatẽ effugere, aut ab illis statutum diem præterire, omniáque & commoda & incommoda proficiscei ex arbitrio voluntatéque Deorũ, hæc & ad ortum & ad formam Hecates spectantia excogitarũt. At nunc de Proserpina verba faciemus.

De Proserpina. CAP. XVI.

PROSERPINAM alij eandem esse voluerunt Hecatẽ. Quam Dæram etiã vocarunt, vti scripsit Timosthenes. alij cùm Hecatẽ è superioribus parẽtibus natam esse affirment, Cererẽ matrem Proserpinæ fuisse contendunt, quæ si è diuersis parẽtibus natę sunt, eædẽ certè esse nõ possunt. Hãc Cereris fuisse filiã declarauit Hesiod⁹ in Theogonia.

Αὐτὰρ ὁ Δήμητρος πολυφόρβης ἐς λέχος ἦλθεν,
Ἣ τέκε Περσεφόνην λευκώλενον, ἣν Ἀϊδωνεὺς
Ἥρπασεν ἧς κούρης μητρὸς, ἔδωκε δὲ μητέτα Ζεύς.

Diuitis hic Cereris lectum conscendit, ab illo
Nascitur amplexu Proserpina: quam rapit inde
Pluto, restituit matri sed Iupiter almus.

Apollodorus Athenienſis in primo lib. Iouis & Stygis filiam esse Proserpinam tradidit Scriptum reliquit Strabo li. 7. Valentiam, quæ Hipponium olim dicebatur, ciuitatem esse Siciliæ in loco amœnissimo, vbi floretissima prata esse

consueuerunt, quo in loco cùm flores legeret Proserpina, à Plutone fuit rapta. Verum quoniam rem totam luculentissimè expressit Cicero, & loci amœnitatem mirificè oratione pinxit, non grauabor ea ascribere, quæ sunt in actione sexta in Verrẽ ad hũc locũ pertinẽtia: Vetus est hæc opinio Iudices, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis atque monimentis insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberæ consecratam, hoc cùm cæteræ gentes sic arbitrantur, tũ ipsis Siculis tã persuasum est, vt animis eorũ insitũ, atq; innatũ esse videatur. Nã natas esse has in his locis Deas, & fruges in ea terra repertas arbitrantur, & raptã esse Liberã, quã eandẽ Proserpinã vocãt, ex Ennẽsiũ nemore: qui locus, quòd in media est insula situs, vmbilicus Siciliæ nominatur. Quam cùm inuestigare, & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammasse tædas iis ignibus qui ex Ætnæ vertice erumpũt: quas sibi cùm ipsa præferret, orbem omnem peragrasse terrarum. Enna autem, vbi ea, quæ dico, gesta esse memorantur, est loco præcelso atque edito, quo in summo est æquata agri planities, & aquæ perennes: tota verò omni aditu circumcisa, atque direpta est. Quàm circa lacus, luciique sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus vt ipse raptum illum virginis, quem iam à pueris accepimus declarare videatur. Etenim propè est spelunca quædam conuersa ad Aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repentè cum curru extitisse, abreptãque ex eo loco virginem secum asportasse: ac subito non non longè à Syracusis penetrasse sub terras, lacúmq; repentè in eo loco extitisse, vbi vsq; ad hoc tẽpus Syracusani festos dies anniuersarios agunt celeberrimo virorum mulierumque cõuentu. Pausanias tamẽ in Atticis ait locũ fuisse apud Cephisum amnẽ, cui nomẽ fuit Captifico, vnde fama est cũ rapta Proserpina Orcum ad inferos descẽdisse. Idem in Corinthiacis inquit apud Chemarũ fluuiũ septũ fuisse è lapidibus, vnde cũ rapta Proserpina Pluto ad subterranea deuenerit. Inde verò effectum est, vt cùm omnes è Sicilia raptã Proserpinam putent, per Proserpinam Siculi, tanquã per familiare numẽ iurare consueuerint, vt est illud Aristophanis in Vespis ναὶ τὴν κόρην: Sanè per Proserpinam. Orpheus tamen in Argonauticis videtur significasse Proserpinam non specu à Plutone, sed super mare latam fuisse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum ita scribat:

Ὡς ποτε Φερρεφόνην τέρεν' ἄνθεα χερσὶ δρέπουσαν
Ἐξάπαφον συνόμαιμοι ἀν' εὐρύ τε καὶ μέγα ἄλσος.
Αὐτὰρ ἐπεὶ θ' ὥς μιν Πλοῦτος κυανότριχας ἵππους
Ζευξάμενος κούρην ἐπεβήσατο δαίμονος αἴσῃ.
Ἁρπάξας δ' ἔφερεν διὰ κύματος ἀτρυγέτοιο.
Vt teneros olim carpens Proserpina flores
Sit patrui decepta dolo, & portata frequentes
Per syluas, vt iunxit equos sua sub iuga Pluto
Terrificos, celeres, rapta vt Proserpina vasti est
Per dorsum portata maris, pérque æquoris vndas,

Scriptum reliquit Sophoclis enarrator Proserpinam raptam fuisse à Plutone, cùm narcissum colligeret, his verbis: ὅτι πρὶν ἢ τὸν Πλούτωνα αὐτὴν ἁρπάσαι, τούτῳ ἐτέρπετο. συλλέγουσαν τὸν φασιν αὐτὴν, τὸν νάρκισσον ἁρπασθῆναι. *Nam vel antequam raperetur à Plutone, eo delectabatur. Aiunt igitur ipsam cum narcissum colligeret, raptam fuisse.* Obtinuit deinde Proserpina propter multas matris lacrymas & lamentationes, vt eiulatus, & capillorum lacerationes, & plagæ, quæ in funere familiarium & charissimorum fierẽt, in eius honorem ederentur, tanquam quædam sacrificia: quod ita expressit Euripides in Oreste:

Κτύπον τε κρατὸς, ὃν ἔλαχ' ἁ κατὰ χθονὸς
Νερτέρων Περσέφασσα καλλίπαις θεά.
Capitisque plagæ, pulchra, subterranea,
Sortita quas olim Dea est Proserpina.

Quæ cùm mortuorum esset Regina, dicti sunt omnes ab Horatio in primo Carminum à Proserpina excipi in his:

Mista senum ac iuuenum densantur funera: nullum
Sæua caput Proserpina fugit.

Cùm rapta fuisset igitur Proserpina, ac Ceres eius mater ieiuna illam quæreret, ab Hippothoonte Neptuni & Alopes Cercyonis filio, & à Meganira eius vxore, quam alij Celei vxorem fuisse tradiderunt, in hospitium fuit accepta. Tunc Meganira illi & mensam parauit & vinum miscuit: at Dea mœrens recusauit, cùm diceret sibi non fas esse bibere vinũ in filiæ calamitate: at cinnum è farina sibi parari iussit, quẽ bibit. Erat Iambe muliercula quædam Meganiræ ancilla, vt tradidit Philocorus, Panos & Echus filia, quę cũ Deam mœstam videret, ridiculas narratiunculas, & sales Iambico me-

tro ad commouendam Deam ad risum, & ad sedandum dolorem, interponebat: quare genus id carminis non antè obseruatum Iambicum ab illa dictum fuit, vt testatur Nicander in Alexipharmacis:

Ἐμπλήδην κυκεῶνα πόροις ἐν κύμβεσι τεύξας,
Νηστείρης Δηοῦς μορόεν ποτὸν, ᾧ ποτε Δηὼ
Λευκανίην ἔβρεξεν ἀν' ἄστυρον Ἱπποθόωντος
Θρηΐσσης ἀθύρουσιν ὑπαὶ ῥήτρῃσιν Ἰάμβης.
Ipse mihi reple spumantia cymbia cinno,
Ieiunæ Cereris potu multa arte parato:
Quo Ceres os olim penes Hippothoonta rigauit,
Ludicris salibus cùm lætaretur Iambes.

Atque cùm nusquam Proserpina inueniretur à Cerere, dicta est demum ab Arethusa Nympha à Plutone rapta fuisse, & ad inferos deportata. Tum verò Iupiter roganti Cereri pro filia, & temeritatem fratris accusanti, promisit se facturũ vt filia sibi restitueretur, si ea conditione ad eam capiendam accederet, vt nihil eorum gustasset quæ forent apud inferos. Verùm cùm illa tria grana mali punici, vel nouẽ, vt alij maluerunt, edisset indice Ascalapho, filiam liberam educere omnino non potuit. Vèruntamen ad mitigandum Cereris dolorẽ statuit Iupiter vt alternè sex menses apud maritum, totidémque cum matre degeret Proserpina: sic enim ab omnibus qui de Deorum antiquorum natura scripsere, memoriæ proditum est. Scriptum reliquit Theagenes & Apollodorus Cyrenaicus in lib. 1. de Diis, Iouem ad placandam Proserpinam, ipsi Siciliam donasse.

Idcirco fama est Didita de Syracusis metropoli eius insulæ, quòd futura esset vrbs opulenta. Cùm enim Archias & Myscellus oraculum sciscitarentur de condendis vrbibus, responsum retulerunt:

Χῶρας καὶ πόλεως οἰκήτορα λαῶν ἔχοντες
Ἤλθετ' ἐρησόμενοι Φοῖβον τίνα γαῖαν ἱκοῖσθε.
Ἀλλ' ἄγε δὴ φράζεσθ' ἀγαθῶν πότερόν κεν ἕλοισθε
Πλοῦτον ἔχειν κτέανων ἢ τερπνοτάτην ὑγίειαν.
Ductores populi cultori mœnia & agros,
Quæritis è Phœbo quas terras præstet adire.
Voluentes animis legite vtrum gratius horum,
Diuitias ne magis vultis, terras ne salubres?

Atque cùm Myscellus salubritatẽ, Archias diuitias potiùs,

Universidad de Deusto
Biblioteca

elegisset, hic Syracusas regiã ciuitatem Siciliæ, ille Crotonem multorum athletarum patriam cõdidit. Fama est Pirithoum ac Theseum audita Proserpinæ pulchritudine, illam rapturos ad inferos descẽdisse: quippe cùm ita coniurassent vt alter alteri in acquirenda muliere opem ferret, ac iactis sortib⁹ vtri prima obueniret, Theseo rapta Helena cõtigit. Cũ verò Pirithous in Proserpinæ desideriũ incidisset, iureiurando astrictũ habuit adiutorem Theseum, qui ambo per Tænarum ad inferos descenderũt. Illi cùm super petra quadam consedissent, inde consurgere non potuerunt, donec Hercules ad rapiendum Cerberum profectus, Theseum, vt qui coactus eò accesserat, liberauit: at Pirithoũ ibi reliquit, quoniam consultò se in ea pericula coniecerat, quam rem ita scripsit Apollonius in primo Argonauticorum:

Θησέα δ' ὃς περὶ πάντας Ἐρεχθείδας ἐκέκαστο,
Ταιναρίην ἀΐδηλος ὑπὸ χθόνα δεσμὸς ἔρυκε
Πειρίθῳ ἑσπόμενον κείνην ὁδόν.

Thesea, Erechthidas inter clarissimus omnes
Qui fuit, & celeber, durissima vincla tenebant
Tenaria sub humo: quoniam comitatus euntem
Illuc Pirithoum fuerat.

Et Virgilius lib. 6. ita de his querentem Charontẽ inducit:

Nec verò Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumque
Diis quanquam geniti atque inuicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit
Ipsius à solio regis, traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Proserpinæ mos erat modò canes, modò nigras & steriles victimas immolari, quare ita scripsit Virgilius:

ipsi atri velleris agnam
AEneas matri Eumenidum, magnæque sorori
Ense ferit, sterilemque tibi Proserpina vaccam.

Hoc in loco non solùm varios ritus sacrorum, sed etiam aliam esse Hecaten, aliam Proserpinam obseruare cõuenit: quoniam & Hecaten sororem Eumenidum, & Proserpinam poeta nominauit, cùm huic agnam, illi vaccam sterilem immolari dixit. Scripsit Pausanias in Bœoticis Proserpinam adhuc paruulam ad capiendum anserem, quem inuita de manu dimiserat, in cauernosum antrum ingressam,

quo ansere à lapide sub quo se occultauerat retracto, statim fluuius ex eo loco emersit, qui fuit nominatus Hercynna. Fuit in agro Phocẽsi Proserpinæ Venatricis templũ, & Soteræ siue Seruantis siue Sospitæ apud Arcades: apud Phliẽses Primogeniæ. Nã & huius Deæ pro rerũ euentis antiqui multa cognomina excogitarũt: atq; cùm fabulas huiusmodi ex historiis rerum verarũ finxerint poetæ, tũ multa ad ornatũ, & ad probabilitatẽ adiunxerunt. Scriptũ reliquit Zetzes historia 41. Chiliad. 2. Theseum in Molossorum regionem vnà cũ Pirithoo venisse, cuius regionis Rex dicebatur Aidoneus, vxor Ceres, filia Proserpina (nam mos fuit Molossorum omnes formosas mulieres Proserpinas appellare) canẽque habebat Aidoneus eximiæ magnitudinis, qui Tricerberus vocabatur. Hi cùm per insidias filiã Regis rapere conarẽtur, re patefacta in vincula coniecti sunt: atque quoniã Pirithous autor illarum insidiarum fuerat, Tricerbero proiectus ab eo laniatur & voratur: Theseus, quia non spõte, sed coactus & alieno ductu accesserat, in vinculis fuit retẽtus, donec Hercules eò ab Eurystheo missus ad abducendum Tricerberum, illum è vinculis liberauit.

¶ At nunc cur fabulas has finxerint, explicemus. Cicero in libro secundo de Natura Deorum vim omnem terrenam scribit esse Plutoni patri dedicatam: qui & Pluto & Dis ideo vocatus fuit, quòd omnia & recidant in terras, & oriãtur è terris. Is igitur rapuit Proserpinam, quam frugum semen esse volunt, absconditamque quæri à matre fingunt. Illa Cereris filia nominatur, quia semina quæ iaciuntur, è præteritis frugibus sunt exempta. Ar cur cùm flores colligeret, fuit à Plutone rapta? aut cur narcissum præcipuè colligens? quia per flores Siciliæ fertilitatem & aeris temperiẽ demonstrarunt scriptores: quippe cùm in Sicilia per omnes propè menses anni flores esse consueuerint: sicut de Lusitania scripsit Athenæus libro octauo, quòd ibi rosæ ac violæ per maius spatium trium mensium deesse non consueuerunt. Preterea cùm sub terra occultatur semen, tanquam spongia ad se nutrimentum attrahit, & impletur per hyemem, quod in radices trahitur: quippe cùm à superiore frigore semen depressum excrescat in caput, radicesque in loco tepidiore dilatet, illud semen cùm impleatur nutrimẽto, in futuram æstatem semen colligit, quare colligens flores

Universidad de Deusto
Biblioteca

Proserpina sub terra detinetur à Plutone. At quos flores? Narcissum præcipuè, quod nomen torporem & segnitiem significat. Non enim statim erumpit semen vbi nutrimentũ collegit, ac florum materiam, sed in se cõtinet: donec anni tempore illud paulatim euocatur & in thyrsos diffunditur. Rapta esse dicitur in Sicilia, quòd ea insula cæterarum omnium tritici feracissima sit, quæ etiam horreum fuisse dicitur Romanorũ. Hæc ab Arethusa, quæ virtus est seminis, vt nomen ipsum significat. Cereri indicatur, quia apto tempore ab ipsa insita virtute expellitur. Hæc latet sex mẽses apud maritum, dum sol in signis Australibus à semente fuerit, donec ad maturitatem fruges perducens ad Borealia paulatim redierit: tunc enim non ampliùs semẽ est sub terra per sex menses, sed in horreis agricolarum, & apud superos in locis editioribus. Dicta est vt quidam putarunt à Latinis à serpendo, quia semen per terram serpat, quam alij ita dictam existimarunt, quia Luna sit, & modò ad dexterã, modò ad sinistram declinet. Hęc filia est Iouis & Cereris, caloris scilicet ac terræ, quam tamen Lunam esse sensit Orpheus in hymnis, vt in his apparet:

Εὐφεγγὴς, κερόεσσα, μόνη θνητοῖσι ποθεινὰ,
Εἰαρινὴ, λειμωνιάσιν χαίρουσα πνοῇσιν,
Ἱερὸν ἐκφαίνουσα δέμας βλαστοῖς χροοκάρποις.
Splendida, sola viris optabilis, vitáque vernam
Ostentans faciem: cornutaq; frugibus almis,
Quæ sacrum corpus monstras ridentibus agris;

Qui igitur Lunam & Hecaten & Proserpinam esse putarũt vnam, illam sex menses apud inferos esse alternè dixerunt, quia tantundem sub terra, quantum supra terram Luna in toto anno commoretur. Physici præterea ac Mythologi antiqui superius: hemisphæriũ, quod nos incolimus, Veneris appellatione coluerunt inferius Proserpinam nominarunt: qua ratione Proserpinam à Plutone sub terram deportatã in fabulis tradiderunt, atque de Proserpina satis, nunc de Luna dicamus.

De Luna. Cap. XVII.

AT verò Lunam diuersam esse ab Hecate existimatam, diuersorum parentum ratio patefacit: cùm Lunam alij

Hyperionis filiam esse crediderint, alij Pallantis cuiusdam, inter quos fuit Homerus, qui ita scripsit in hymno in Mercurium:

Τάχα δ' ὄρθρος ἐγίγνετο δημιοεργός.
Ἡ δὲ νέον σκοπιῇ προσεβήσατο δῖα Σελήνη,
Πάλλαντος θυγάτηρ μεγαμηδείαο ἄνακτος.
Hinc Aurora tulit mortalibus orta laboras.
Diuinæ ad speculum venit præsentia Lunæ,
Quæ Megamedeo fuerat Pallante creata.

At Hesiodus in Theogonia Lunam filiam fuisse Hyperionis & Thiæ putauit, cùm ita scribat:

Θεία δ' Ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπράν τε Σελήνην,
Ἠώ θ', ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει
Ἀθανάτοις τε θεοῖς τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
Γείναθ' ὑποδμηθεῖσ' Ὑπερίονος ἐν φιλότητι.
Thia parit Solem magnum, Lunamq; nitentem,
Quæ superis exorta, viris quæ lumina pandit:
Auroram, rebus reddit quæ exorta colores.
Has parit amplexu coniuncta Hyperionis almi.

Alij Solis filiam, at non sororem, fuisse crediderunt, vt testatur in his Euripides in Phœnissis:

Ὦ λιπαροζώνου θύγατερ
Ἀελίου Σελαναία χρυσεόκυκλον
Φέγγος, ὡς ἀτρεμέα κέντρα
Καὶ σώφρονα πώλοις μεταφέρων, ἰθύνει.
O clarissimi filia
Solis Luna aurei circuli
Lumen: quàm certos stimulos
Et prouides pullis addens regit!

Cùm verò Luna lucem à sole accipiat, eam & Phœben nominarunt, vt Solem Phœbum, & in curru vehi finxerunt, vt scripsit Virgilius libro decimo:

Iamq; dies cœlo concesserat almaq; curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat Olympum.

Quæ cùm in Delo insula nata fuisset, Delia vocata fuit, atque vt Sol quadrigis, ita Luna bigis vehi solita fuit, sicuti testatur in libro quinto rerum astronomicarum Marcus Manilius in his:

Quadrigis & Phœbus equis, & Delia bigis.

Quem currũ tamẽ alij à mulo trahi finxerũt, alij ab equis

Universidad de Deusto
Biblioteca

discoloribus, albo & nigro, alij à iuuencis: at Ouidius fuisse albos Lunæ equos inquit in li. 1. de Remedio amoris in his.

Vt solet, in niueis Luna vehetur equis.

At hymnographus Homerus ille, qui hymnum in Lunam scripsit, non solùm in curru vehi solitam Lunam scribit: sed etiã poëtica quadam suauitate vestes splendidas induere, & exuere solitã inquit, cùm vellet: quippe cùm nũnc lucida, nũc obscura sit pro vestium splendore. Quã etiam in Oceano lauari inquit priusquam vestes sumeret, vt est in his:

Εὖτ' ἂν ἀπ' Ὠκεανοῖο λοεσσαμένη χρόα καλὸν,
Εἵματα ἑσσαμένη τηλαυγέα δῖα Σελήνη,
Ζευξαμένη πώλους ἐριαύχενας αἰγλήεντας.

Rursus Atlantes in lymphis membra lauata,
Vestibus induta & nitidis, Dea luna micantes
Curris iunxit equos celeres, quibus ardua colla.

Quidam tradiderunt Lunam fuisse vxorem Aeris, è quo Rorem filium conceperit ac genuerit, vt ait Alcman Melcius in eo carmine:

Ἄγρωστιν δρόσος αὔξει μὲν Μήνης τε καὶ Ἀέρος υἱός,

Aeris & Lunæ soboles Ros gramina nutrit.

Fuerunt qui crediderint quoddam fuisse tẽpus, quo nondũ nota esset Luna, quæ iunior esse sole credebatur, cùm vel Arcades ante illam nati fuisse putati sint illi, qui non procul ab Apidano incoluerunt, vt testatur Apollonius libro quarto Argonauticorum:

Οὐ δέ τιπω Δαναῶν ἱερὸν γένος ἦεν ἀκοῦσαι
Πευθομένοις. οἷοι δ' ἔσαν Ἀρκάδες Ἀπιδανῆες,
Ἀρκάδες οἱ καὶ πρόσθε Σεληναίης ὑδέονται
Ζώειν φηγὸν ἔδοντες ἐν οὔρεσιν.

Nulli erat auditum Danaum genus. Apidanenses
Arcades at soli fuerant olim: Arcades illi,
Qui Lunam superare ferunt se tempore & annis,
Cùm glandes ederent dispersi in montibus altis.

Nam Theodorus paulo ante bellum quod ab Hercule aduersùs Gigantes gestum est, Lunam apparuisse scribit libro vigesimo nono. Aristo Chius & Dionysius Chalcidensis in primo suæ ædificationis idem confirmarunt. At Mnaseas ait Proselenum Orchomeni filium Arcadibus imperasse: quod etiam affirmauit Duris Samius in libro quintodecimo rerum Macedonicarum, qui inquit Arcadiam ab sese,

ac fluuium Orchomenum à patre nominauisse. Vnde & Mnaseas Arcades ante Lunam genitos fuisse dixit, vt scripsit Apollonij enarrator, qui etiã Arcades ipsos vocatos fuisse Proselenos (quasi antelunares dixerim) ab Aristotele scripsit. Aiunt præterea Lunã ipsam esse cornutã, qualis Bacchus ab antiquis fingebatur, vt est in hymno Orphei:

Κλῦθι θεὰ βασίλεια, φαεσφόρε, δῖα Σελήνη,
Ταυρόκερως Μήνη, νυκτιδρόμε, ἠεροφοῖτι.

Audi Luna Dea, & clarissima luminis autor,
Cornuta, & noctu incedens, quæ curris & alte.

Quam eandem marem esse & fœminam putauit idem, vt est in eodem hymno:

Αὐξομένη, καὶ λειπομένη, θῆλύς τε καὶ ἄρσην.

Aucta, & deficiens: eadem quoque fœmina masq;.

Huic sagittas tribuerunt poëtæ, quam Cynthiam à monte Deli celeberrimo & altissimo appellarunt, quo in loco Diana & Apollo nati creduntur: atque Diana eadem est Luna, vt suo loco explicabitur. Sic igitur sagittas illi tribuit Horatius in tertio Carminum:

Tu curua recines lyra
Latonam, & celeris spicula Cynthia
Summo carmine.

Credita est Luna præesse veneficiis, quare inuocatur apud Theocritum in Pharmaceutria cũ Hecate, quas diuersas fuisse existimatas constat, cùm vtraque inuocetur. Hanc crediderunt antiqui è cœlo magicis artibus deduci. Quippe cùm antiquæ veneficæ mulieres putarentur solem lunámque abolere, & ad Democratis vsque tempora vulgo Solis Lunæque defectus abolitiones appellauerint: quod facile colligi potest ex his carminibus Sosiphanis, quæ sunt in Meleagro:

Μάγοις ἐπῳδαῖς πᾶσα Θεσσαλὶς κόρη
(Πάντες λέγουσιν ὡς) καθαιρεῖ. καὶ γὰρ ἂν
Φευδὴς Σελήνης αἰθέρος καταίβασις.

Quæuis puella Thessalorum carmine, vt
Ferunt, abolet. Sed illa vana fama, quòd
Labatur alto Luna puro ex æthere.

Et velut illud carmen octauæ Æglogæ Virg. declarat:

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.

Atque Thessalæ mulieres præcipuè illam artem callere, &

in ea excellere putabantur, vt innuit Aristophanes in Nebulis his versibus.

Γυναῖκα Φαρμακίδ' εἰ περιόψομαι Θετταλὴν,
Καθέλοιμι νύκτωρ τὴν Σελήνην.
Veneficam si fœminam ipse Thessalam
Coemero, captabo Lunam noctibus.

Inde verò natam fuisse hanc opinionem scripserunt antiqui, quòd specula quædam rotunda ita parabantur, vt in his Luna omnino appareret è cœlo deducta. Atque Pytagoræ iudicrum fuit quoddã Luna plena existente, vt quis in speculo quodam sanguine quæcunque collibuisset, scriberet: atque alteri prędicens à tergo illi assisteret, ea quæ scripsisset Lunæ ostentans: atque illæ deinde intenta acie oculorũ in Lunã, vniuersa quæ forent in speculo scripta perlegeret, tanquam in Luna scripta fuissent. Inde existimo artificium Cornelij Agrippæ originẽ cœpisse, qui in occulta philosophia videtur rationẽ quãdã attingere, vt qui maximè à nobis distãt, possint quę volum⁹ in Luna descripta perlegere.

Id eo tempore contigisse mihi narratum est, quo Franciscus præstantissimus Gallorum Rex bellum gerebat pro Mediolanensi principatu aduersus Carolum V. Romanorũ Imperatorem vbi rediit Mediolanum, nam Roma in Insubriam, inde Venetias paruulus accessit cum patre, quò accidit vt plerique me Venetum esse crediderint. Nam non semel quæ per diem agerentur Mediolani, per noctem significat fuisse dicuntur Parisiis. Existimabantur igitur veneficiorum scientia præstare Thessalæ mulieres, quò essent rerum Astronomicarum peritæ: atque inter cæteras Aglaonicæ Thessalorũ Regis filia hac scientia præstitisse dicitur, quę quoties immineret Lunæ defectus, se velle Lunã è cœlo detrahere profitebantur. At enim quia multitudinẽ imperitorum deciperet, cùm Deus nullam fraudem impunè committi denique patiatur in grauissimas calamitates incidit: quare id postea vsurpatum fuit apud posteros, vt cùm quis ageret infeliciter, Lunam detrahere diceretur. Primus omniũ mortalium ausus est Anaxagoras Lunæ defectũ hominibus patefacere, vt scripsit Laertius Diogenes in eius vita: primúsque illius viã aperuit, cùm antea solis quidem defectum nemo admiraretur, cùm scirẽt omnes id interposito Lunæ corpore ita contingere: at Lunæ defectũ aliquã

grauissimam calamitatem minari arbitrarentur. Nam cuius causa esset ignota, id diuinitus fieri semper putatum fuit ab antiquis: & de his rebus non tutum fuit Philosophis verba facere cùm potiùs ad contemnendas vanas religiones, quàm ad illustrandam veritatem dicere crederentur, vt ait, Plutarchus in Nicia Anaxagoras verò spretis falsarũ religionũ minis primus declarauit, quòd terra inter duos præstantiores planetas interposita, vmbram tanquam pyramidem facit cuius basis sit in planitie, dorsóque ipsius terræ, conus verò vel ita extendatur vt Lunæ regionem pertranseat. Non defuerunt tamen qui à Typhone, qui ab Endimione, & qui ab Atlante Lunæ circuitum & mutationes priùs obseruatas fuisse putarint, inter quos fuit Anaxagoras. Vbi fuerint oppositi isti planetę, ita, vt alterius centrũ centro alterius ac centro terræ, per rectam lineam opponatur, tunc Luna incidens in vmbram tota occultatur, ac deficit repentè illius lumen, cùm nequeat tanquam speculum ab eo accipere. At cùm centra vtriusque planetæ non opponuntur, tanto minùs obscuratur, quanto magis centrum eius à linea recta distiterit alterius. Quantus esset antiquorum timor, quantáque trepidatio cùm Luna deficeret, declarauit Plutarchus ita in Paulo Æmilio: *αἰφνίδιον ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μεσοῦσης ἐμελαίνετο. καὶ τῶν Φατίων ἀπολιπόντες αὐτὴν, χρῆσθαι ἐμείλλοσαν παντοδαπὰς, ἀφανίσθη. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις (ὥσπερ ὕστερον ἐνομισμένον) χαλκῶν τε παταγοις ἀναπαλαιόμενοι τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰς πολλὰς δαλοῖς καὶ δαΐσιν ἀνέχοντες ὡς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ἔμοιγε δοκεῖ θαυμαστὸν εἶναι Μακεδόνες, ἀλλὰ φέρειν ἠθάμεσος τὸ τεταπεδον καπεῖχεν.* *Repente verò Luna cùm plena esset & sublimis, facta est obscura luminéque deficiente multiplicibus mutatis coloribus euanuit. Romanus (sicut est apud eos consuetudo) æris tinnitu lumen reuocantibus, igneſque multos, & faces, & tædas in cœlum protendentibus nihil simile fecerunt Macedones: sed timor & trepidatio multa vniuersum habuit exercitum.* Atque Nicias dux Athenienſium ab hostibus circumuentus tanta trepidatione repletus est Luna deficiente, vt iussis suis à prælio abstinere cum quadraginta millibus hominum fuerit trucidatus, vt ait, Plutarchus in libello de superstitione. Existimabant enim antiqui aëris tinnitu & luminibus altè sublatis Lunæ lumen in defectibus adiuuari: quare & Ouid in lib. 4. mutationum aëra Lunæ auxiliaria dixit, quæ pulsarentur;

Cum frustra resonant æra auxiliaria Lunæ.

Alij tubarum strepitu, musicorúmq; instrumentorum Lunæ lumen reuocare conabantur, quod ita scribit Cornelius Tacitus in libro primo: Igitur aëris sono, tubarúmque & cornuum concentu strepere prout splẽdidior obscuriórve, lætari ac mœrere::& postquam ortæ nubes offecere visui, creditúmq; conditam tenebris, vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, sibi æternum laborẽ portendi, facinora auersari Deos lamentabantur. Arbitrabãtur enim antiqui non solùm in defectu Lunæ, sed etiã in morte pereuntium vtilem esse aëris tinnitum, quoniam purus esset, & cui nullum piaculũ posset accedere, qua de causa in omnibus lustrationibus & expiationibus illo vtebãtur, quod scriptum fuit ab Apollodoro Cyrenaico in libro de Diis. Eximias esse vires Lunæ supra omnes planetas, ferè vno Sole excepto, facilè sentimus, quamuis magnitudine corporis sit illis inferior: Luna enim, vt ostẽdunt Mathematici, vix maior est dimidia parte terræ: cùm alia sidera conspicua maiora vniuersa terra esse dicantur. Neq; solùm illius forma mutatur tum crescendo, tum ad initia recurrendo: sed etiam regio cùm modò ad Aquilonem, modò ad Austrum declinet à circulo animalium: atque in illa denique ab illa manant & fluunt quibus animantes alãtur, oriuntur è terra. Idcirco Chaldæi dicere solebant Lunam ortus nascentium moderari, cùm sidera notent & animaduertant ea quæ Lunæ fuerint adiuncta. Sed carmina quædã huc ascribenda putaui: quibus vniuersa propè Lunæ natura in omnibus mutationibus explicatur:

Ἐμοὶ τὸ λοιπὸν χρώμενος διδυσκόλῳ
Ἄκυε λεπτῶς πῶ σελήναιαν φύσιν,
Φύσις ἀπάντων ἧς χυμὸν κληρωθεὶς
Υἱὸς μὲν ἔδει δίχα της φωτὸς μίσχει,
Τῶ βρεφικῶ αὐξησιν ὀκμωμένη.
Θερμὴ δὲ, παυσέληνον ἂν πρέχῃ δρόμον,
Ἀκμαστικὴ γὰρ καὶ σφεζᾶν δοκεῖ τότε.
Ἕπτα λοιπὸν εἰς δεχάδα δευτέραν,
Ζηρὰ ταπεινὴ. πρὸς φθινωμένῳ γὰρ πρέχει,
Ἕπτα γηρᾷ, καὶ δοκεῖ πεπτηκέναι,

Ψυχρὰ, δυσξύνς, συγκυρεῖσα τῷ γήρᾳ,
Καὶ ἐξ ἀδήλου πάλιν ἐρχθὶς νέα,
Περόπα καλύπτουσι καὶ πλησμόνη.
Ταυτὶ μὲν ὕπως. εἰ δέ τις πλείω γράφῃ,
Κόμπος θεοσοβὸς. καὶ κενὴ φωμυλία.

In posterum me vsus magistro discito
Natura Lunæ quæ sit apte: hæc omnium
Vim continet succorum, & hæc potentiam.
Est vda primùm, donec illa creuerit,
Infantibus prorsúsque fit simillima.
Tepens at inde plena cursum perficit,
Vigere tum videtur, esse & florida.
Decrescere vt cœpit deinde, nox die
Vigesima remissus acta fit vigor,
Arétque sensim, longa nec fit hinc mora,
Senescit illa, nox videtur emori
Deformis, algens, atque operta nubibus.
Rursúsque fit noua hæc priùs quæ nulla erat,
Vultu decoro prodit, & repletur hinc.
Hæc si habent. Si plura quis dicat tibi,
Nugas loquacis ẽredito, atque fabulas.

Has autem mutationes sortita est Luna pro situ quẽ tenet, Solem respiciẽs: nam cùm semper Lunæ dimidium illustretur, accidit in coniunctionibus eam Lunæ partem illustrari, quæ superior est, nec nobis conspicua: quæ semper propè cũ Sole supra terram consurgit. Illud autem lõgè aliter se habet in plenilunio, cùm sola pars nobis conspicua illustretur, Solique opponatur, quippe cùm media sit nox vbi ad cœli medium peruenerit. Hæc autem tantò magis vel minùs cõtingunt, quantò magis Luna vel minùs recesserit à Sole. Cùm verò corpus Lunæ non sit ex aliqua materia densa vt terra est, aut ex ea composita, mirum videtur cur Xenophanes adductus sit, vt in Luna habitari dixerit, eámque locum esse multarum vrbium. Ego sanè illam causam fuisse censeo, cur is eam sententiam introduxerit: quia sicut in frequentissimis ciuitatibus multi sunt rerum nouarum cupidi, ita in philosophia contingit: nonnulli enim ne nihil scisse videantur, aliqua noua monstra in Philosophiam introducunt, vt alicuius rei inuentores fuisse appareant. Sic etiam Niceras Syracusius cœlum, solem, lunam, stellas, supera

Universidad de Deusto
Biblioteca

denique omnia stare dixit, neque quicquam præter terrã in mundo moueri: qua circa axem suum versa omnia illa contingere dicebat, quæ si cœlum stante terra moueretur, contingerent, vt testatur etiã Cicero in secundo quæstionũ Academicarũ, & Ptolemæus in primo Almagesti. Multæ fuerunt fabulæ de Luna fictæ, quòd dormientem Endymionẽ in Latmo Cariæ monte adamarit, & cum eo concubuerit, vt in his significauit Catullus:

Vt Triuiam furtim sub Latmia saxa relegans,
Dulcis amor gyro deuocet aerio.

Sic Ouidius in ea epistola quam scribit ad Heronẽ Leander:

Luna mihi lumen tremulum præbebat eunti,
Vt comes in nostras officiosa vias.
Hanc ego suspiciens, Faueas ô candida, dixi,
Et subeant animo Latmia saxa tuo.
Non sinit Endymion te pectoris esse seueri.

Et quòd Panos amore in arietem versi capta fuit, vt significauit Virgilius lib. 3. Georgicorum:

Munere sic niueo lunæ (si credere dignum est)
Pan Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.

Memoriæ prodidit Rhianus Cretensis in lib. 13. Heracleæ Lunam cum Endymione dormiuisse in mõtibus apud Trachinem. Atque Nicander in rebus Ætolis montes illos vocatos fuisse Aselenos ait, quia Lunæ lumine per id tempus carere consueuerint, quo Luna dormiret cum Endymione. Scriptum reliquit Pausanias in Eliacis Endymionem filias quinquaginta ex ipsa Luna suscepisse. Ac præter cæteros mares Ætolum, qui cæso per imprudẽtiam Chærone Cleodori filio in Hyantim profugit, quæ postea ab ipso vocata fuit Ætolia, vt testatur Antigonus Carystius in Dictionibus. Lunæ & Dionyso mos erat sues immolari apud Ægyptios, vt ait Herodotus in Euterpe: τοῖσι μὲν γὰρ ἄλλοισι θεοῖσι θύειν ὗς οὐ δικαιεῦσι Αἰγύπτιοι. Σελήνη δὲ καὶ Διονύσῳ μούνοισι, τοῦ αὐτοῦ χρόνου τῇ αὐτῇ πανσελήνῳ τοὺς ὗς θύσαντες, πατέονται τῶν κρεῶν. *Cæteris quidem Diis sues immolare nefas esse putant Ægyptij: at Soli, Lunæ et Dionyso eodẽ tempore in ipso plenilunio scilicet sues mactantes, carnes cõculcant pedibus.* quo in loco ritus multiplex sacrorum, in quibus sues immolabantur apud Ægyptios, ostendit Herodotus. Erat tamen consuetudo

apud alias nationes vt nulli Deorum, nisi Cereri sus immolaretur: cùm Lunæ, cùm haberet cornua, taurus mactaretur, vt ait Lactantius in libro de Falsa religione.

¶ Ac de his quæ fabulosè de Luna dicta fuerunt, satis dictum est: nunc ex illis sententiam sapientum explanemus. Hæc filia fuisse Hyperionis, quoniam super nos assi duo & celerrimo motu conuoluantur superna corpora dicta fuit. Alij non ab etymologia nominis sed ab Hyperione virorem deductam arbitrati sunt; quia primus Hyperion astrorum motus obseruauerit: qui etiam pater astrorum vocatus fuit, & Lunæ Solisque præcipuè, quod ita Homerus videtur significasse in primo Odyss.

Αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο
Νήπιοι οἳ κατὰ βοῦς ὑπερίονος Ἠελίοιο ἤσθιον.
Stultitia periere sua, quòd cædere adorti,
Quòd Solis mactare boues Hyperionis ausi.

Cùm lumen à Sole accipiat, Solis filia dicta est. At eadem soror quòd ex Hyperione cum Sole nata creditur, vel quòd eodem tẽpore nata sit & ab eodem parente creatore rerum omnium Deo, vel quòd illi Sol tanquam sorori lumen impertiat vel quòd fraternè tempora inter se diuiserint cùm Luna nocti, Sol diei moderetur: nam cùm Sol per se sit lucidus, Luna nullum habet proprium lumen, sed tanquam speculum corpus diaphanes existens receptum à sole lumẽ ad terram transmittit. Dicta est in curru vehi propter celeritatem, quam sine vehiculo vulgus intelligere non poterat, quod etiam attinet non mediocriter ad orationem poeticè exornandum. Quòd vestes indueret variorum colorum, id excogitatum fuit ad explicandas multiplices mutationes: quódq; in Oceano lauaretur, dictũ est ad opinionem vulgi, cùm tantundem vndique distet à terra & ab aquis. Illud sanè ridiculum est fuisse aliquod tempus, cùm Luna non esset, neq; tamẽ vel architectum, vel ferramenta proferri, vnde Luna fabricari cęperit. Ad exprimendã Lunę naturam, siue ingenium multorũ mortalium qui mutantur in horas, fabulati sunt antiqui lunam orauisse matrem vti sibi aptam tunicam contexeret, quæ respondit nulla ratione istud fieri posse, cùm nunc plena sit, nunc in cornua curuata, nunc vtrinque gibba: quare modò crescenti tunica disrumperetur, modò decideret è gracili corpore. Fuit eadem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucina dicta, quia Luna per incrementum humorum semiplena faciliorem reddit nixum, atque partum euocat in lucem, quamobrem scitè ait Timotheus:

Διὰ κύανεον πόλον ἄστρων
Διὰ τ' ὠκυτόμοιο σελάνας.
Per & cœruleum polum astrorum,
Per & citiparæ Lunæ.

Huic filiam natam esse memorant antiqui Ersam nomine, quã è Ioue conceperit, sic enim ros dicitur à Græcis, qui pro Lunæ potentia variatur, vnde non insuauiter scrisit Alcmã:

Οἷα Διὸς θυγάτηρ Ἔρσα τρέφει ἥτε Σελάνας.
Ros Iouis & Lunæ vt soboles gratissima nutrit.

Hæc eadẽ mas & fœmina putata est, quia humorem & nutrimentum præbeat animantibus, & quia maris vice nocturnum præbeat calorem, quo plurima ad putredinẽ & ad generationem adiuuantur, vt ait Ptolomæus in magna cõpositione. Quare illi sacrificabatur à maribus veste muliebri: à mulieribus virili indutis, vt scripsit Philochorus. Deinde sagittas Lunæ tribuerũt antiqui vel propter radios, quos ad corruptionem demittit, vel propter dolores pariẽtium: cùm illi non valde sint dissimiles doloribus vulnerum, acerbitatem eorum exprimentes. Hanc idcirco parturientes ad leuãdos dolores inuocabant, vt infantes faciliùs in lucem ederẽtur, Lucinam nominantes: atque cùm vna esset, varia nomina pro variis facultatibus sortiebatur. Credita est plurimùm conferre veneficiis, quoniam multæ sunt admirabiles planetarum vires certo quodam ordine collocatorum. Nam alia vis est oppositorum, alia coniunctorũ, alia in regionibus aliis existentium planetarũ, cùm per tertiam vel quartam vel sextam partem circuli distiterint. Neque hoc mirum videbitur si quis cognouerit Mercurium Trismegistum in statuas certo ordine collocatas certis magnitudinũ rationibus seruatis dæmones solitum accire, ita vt illæ mox loquerentur. At quoniam eadem est etiam Diana vocata, nunc de Diana verba faciamus.

De *Diana*. CAP. XVIII.

CVM eadem Luna sit, & Hecate, & Diana, tamen non omnes hæ vires, quæ per has intelliguntur, vno nomi-

ne dicuntnr, & si ab vno fonte manant. Cùm enim Hecate nunc Iouis, nunc Aristæi, nunc Tartari, nunc Persæ filia dicatur: Luna modò Hyperionis, modò Pallantis: quòd illa sit fatorum vis à Deo proficiscens, vt diximus: hæc velocissimus sit planeta, cuius multiplex est potentia in rebus inferioribus, quæ quoniam maximè remouetur à vi primi motus maximè sua natura vtitur. Hanc eandem esse Hecaten patefecit Callimachus in hymno in Dianam, qui illam Pheræam nominauit, cuiatem fuisse Hecaten constat, vt est in his:

Πότνια μουνυχίη, λιμενοσκόπε, χαῖρε Φεραία.
Salue Munychia, & portus tutela, Pheræa.

Hanc filiam fuisse Latonæ Cœique Titani constat, quam Nicander in Theriacis ita Titanidem nominauit:

Τὸν δὲ χαλαζήεντα κόρη Τιτηνὶς ἀνῆκε
Σκορπίον ἐκ κέντροιο τεθηγμένον, ἦμος ἐπέχρα,
Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠρίωνι.
Grandine signatum Titanis at inde puella
Scorpion immisit, qui cuspide surgat acuta,
Bœoto meditata necem vt fuit Orioni.

Alij ex Ioue & Latona natam esse dixerunt, de qua ita scripsit Cicero tertio de natura Deorum: Dianæ item plures: Prima Iouis & Proserpinæ, quæ pinnatum Cupidinem genuisse dicitur? Secunda notior, quam Ioue tertio & Latona natam accepimus: Tertiæ pater Vpis traditur, Glauce mater: eam Gręci sæpe Vpim paterno nomine appellant. Inter has omnes Iouis filia celeberrima fuit, quare omniũ cęterarum illi vni tribuuntur à poëtis. Hanc Deliam nominarũt, quia nata sit in Delo, sic enim vocauit Ouid. in Phædræ epist. ad Hippolytum.

Iam mihi prima Dea est, arcu præsignis adunbo
Delia iudicium subsequar ipsa tuum.

Hanc non solùm Iouis filiam, sed etiam χθονίαν vocauit Orpheus in hymnis siue terrestrẽ, vt dictũ est de Hecate. Hãc eandẽ Lunam esse demonstrauit in his Virgilius lib. nono:

Suspiciens altam Lunam sic voce precatur:
Tu Dea, tu præsens nostro succurre labori
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos.

Sic Ouid. lib. 15: Metamorph.

Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ

Esse potest nunquam, semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor: est maior, si contrahit orbem.

Sic Cicero in secundo de natura Deorum: Dianam autem & Lunam eãdem esse putant. Hæc cùm nata esset ante Apollinem, at eodem tamen partu obstetricis munere postea apud matrem est functa nascẽte Apolline. Quod autem illa quæ Iouis & Latonæ filia fuit, fuerit celeberrima, patet vel ex eo hymno Homeri, qui ita se habet in Apollinem:

Χαῖρε μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα,
Ἀπόλλωνά τ' ἄνακτα καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν.
Τὴν μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κραναῇ ἐνὶ Δήλῳ.
Salue Latona: vt peperisti pignora clara.
Venatrix Diana tua est, & clarus Apollo.
Edita in Ortygia hæc, in Delo est ortus Apollo.

Et Cornelius Tacitus in libro tertio: Primi omniũ Ephesii adiere memorantes, non vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem in Delo genitos esse: apud se Cenchrium amnem, lacum Ortigiam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiam maneat adnixan, edidisse ea numina: Deorumque monitu sacratum nemus, atque ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopas Iouis iram vitauisse. Hanc Cereris & Dionysi & ipsam & Apollinẽ fuisse filios scribit Herodotus ex Ægyptiorum sententia, at Latona fertur illorum fuisse nutrix, vt patet in his: Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Ἄρτεμιν Διονύσου καὶ Ἴσιος λέγουσι εἶναι παῖδας, Λητὼ δὲ τροφὸν αὐτῶν καὶ σώτειραν γενέσθαι. *Apollinem vero & Dianam Dionysi & Isidis filios esse inquiunt: at Latonam eorum nutricem & seruatricem fuisse asserũt.* Quã opinionem secutum postea Æschylũ inquit Herodotus Dianam Cereris filiam appellasse, cùm Ceres dicta sit Isis ab Ægyptiis, vt testatur Pausanias in Arcadicis. Alii Cœi Titanis & Phœbes filiam putarunt. Cùm mares omnes Diana auersatur, quia viderat quæ passa erat mater, cùm obstetricata est, impetrauit à patre Ioue vt perpetuam virginitatẽ seruare posset, vt apparet ex his Callimachi carminibus:

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππαφυλάσσω.
Da mihi perpetuò vt sim virgo, da pater alme.

Arcus præterea & sagittas & puellas socias sexaginta Oceanitas, & alias virginti, quæ illi arcus cothurnosq; & canes curarẽt. Iupiter postulanti tribuit: deditque venationib⁹

præesse, & viis, & portub⁹: q̃ patet ex his apud Callimachũ:

Καὶ ὧδ' ἀγυιᾶς
Ἐστᾷ ἐφ' λιμένεσσιν ὁπισκοπος.
Nam præfecta viis & portubus ipsa fereris.

Quæ quoniam venationibus delectaretur, Dictynna vocata fuit à retibus: nam δίκτυον rete est apud Græcos. Sic enim illam nominari inquit à nymphis Callimachus in lauacrũ Dianæ, & Ouidius lib. 2. mutationum:

Ecce suo comitata choro Dictynna per altum
Mænalon ingrediens, & cæde superba ferarum, Aspicit hanc.

Cuius etiam cognomen fuit ἰοχέαιρα apud Græcos, quia sagittis delectaretur, quibus insectaretur feras, vt eam nominauit Aesiodus in Theog.

Λητὼ δ' Ἀπόλλωνα, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν,
Ἱμερόεντα γόνον πᾶσι πάντων ἐξενίσσων,
Γείνατ' ἄρ' αἰπόλοιο Διὸς φιλότητι μιγεῖσα.
Nascitur hinc Phœbus, gaudensque Diana sagittis,
Pignora Latonæ peperit clarissima Diuum
Hæc Latona Ioui magno coniuncta in amore.

Fabulantur hanc per imprudentiam venando, Cenchriã Pirenes nymphæ filium interemisse: quare cùm Pirene eum lugeret, tantam vim lacrymarum profudisse, vt in fontẽ sui nominis sit conuersa. Cur venationibus præfecta credita sit Diana, causa huiusmodi ab antiquis memoratur: Nympha quædam Britomartis, vel (vt alii maluerunt) Bretimartys, cùm venaretur, in quędam retia cecidit. Vnde cum se explicare non posset fera superueniente præcipuè, Dianæ sacellum vouit si incolumis euaderet, quod postea erexit, & Dianæ Dictynnæ ab iis retibus nominauit. Vnde dicta est postea venantibus præfecta Dea, vt scripsit Dicæarchus, & Aristophanis enarrator. Alli tamen maluerũt Dianam ipsam venationibus præfectam fuisse: quòd venationibus mirum in modum delectaretur, quare eius imagini semper arcus adhiberi solitus fuit; vt scripsit Melãthus in libro de imaginibus Deorum. Alii dicunt Britomartim Iouis & Charmes filiam charissimam fuisse Dianæ ob venandi studium, quæ cùm Minoem insequentem fugeret, præ amore se in mare deiecit in retia, quæ ad capiendos pisces erant in mare demissa, & à Diana in Deorum numerum delata, Dictynnæ & Alpheiæ nomine culta est ab Æginetis & à

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cretensibus, vt ait Apollodorus Cyrenaicus in libro de Diis. Hæc eadē Dea choris, & musicis instrumētis delectari solita creditur, vt ait Hom. in hymno in Venerem:

Οὐδέποτ' Ἀρτέμιδα χρυσηλάκατον κελαδεινὴν
Δάμνατα ἐν φιλότητι φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη.
Καὶ γὰρ τῇ ἅδε τόξα, καὶ οὔρεσι θῆρας ἐναίρειν,
Φόρμιγγές τε χοροί τε, διαπρύσιοι τ' ὀλολυγαὶ,
Ἄλσεά τε σκιόεντα, δικαίων τε πτόλις ἀνδρῶν.

Dianæ haud potuit mentem peruincere amore
Alma Venus, quam circunstant risúsque iocique.
Huic arcus placuere, feras & cædere syluis:
Huic citharæ atque chori, clamor concinnus: & vrbes
Iustorum huic hominum, vmbrosæ super omnia syluæ.

Cùm virginitatem perpetuam seruare, viis ac portubus pręesse, à tot nymphis sociis obseruari impetrasset à Ioue, in syluis perpetuò ferè degebat, vt marium consuetudinē deuitaret: quare & venatrix dicta est, & nemorum atque mōtium custos existimata: vt ait Horat. lib. 3. Carminum:

Montium custos nemorúmque virgo,
Quæ laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimísque letho
Diua triformis.

Et Virgilius libro vndecimo:

Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia virgo.

Præfecta fuit præterea parturientibus, vt intelligeret quātum malorum cumulum deuitasset, cùm virginitatem expetiuit: vt licet ex his Callimachi versibus intelligere, vbi se nunquam in vrbem adituram dicit, nisi cùm à parturientibus vocabitur:

Πόλεσιν δ' ἐπιμίξομαι ἀνδρῶν
Μοῦνον, ὅ τ' ὀξείαισιν ὑπ' ὠδίνεσσι γυναῖκες
Τειρόμεναι καλέουσι βοηθόον.

Vrbes accedam solùm, ac sub tecta virorum,
Pressa dolore graui nisi cùm me fœmina partus
Auxilio arcesset.

Multiplex denique officium fuit Dianæ, quippè cùm virgines perthæsæ iam virginitatis, vt eius Deæ, cuius hactenus in tutela fuissent, iram deuitarent, consueuerint in canistris sacrificia ad Deæ templum deportare, eius numinis veniam postulantes, quod à Græcis κανηφορεῖν dicebatur, neque eos

canistros, nisi illæ ferebant, quæ ad nubilem ætatem peruenissent, de qua consuetudine meminit Theocritus in Pharmaceutria. Deinde cū ita vterus excreuisset grauidis puellis, vt sueta zona vti ampliùs nō possent, eam zonam mos fuit in templo Dianæ λυσιζώνου cognomento zonā soluentis scilicet, quod fuit apud Athenienses, deponere. Quare postea dictū est zonam soluere, pro eo quod est grauidam fieri, quod patet ex his carminib. Apollonij lib. primi:

Μίτρην πρῶτον ἔλυσα καὶ ὕστατον, ἔξοχα γὰρ μοι
Εἰλείθυια θεὰ πολέος ἐμέγηρε τόκοιο.

Prima solutà mihi est postremaque Zona, quòd ipsa
Inuidit multos natos Lucina misellæ.

Eam verò dicandæ zonæ cōsuetudinem, vt Veneri coronas ob nuptias, ita significauit Agathias in his carminibus:

Τῇ Παφίῃ στεφάνους, τῇ Παλλάδι τὴν πλοκαμῖδα,
Ἀρτέμιδι ζώνην ἄνθετο Καλλιρόη.
Εὔρετο γὰρ μνηστῆρα, τὸν ἤθελε καὶ λάχεν ἥβην
Σώφρονα, καὶ τεκέων ἄρσεν ἔτικτε γένος.

Mineruæ crines posuit, Venerique corollas,
Dianæ zonam candida Callirhoe.
Nacta procum fuit hæc, quem tota mente petebat,
Atque maris mater facta fuit generis.

Cùm igitur obstetricis munere fungeretur, dicta est à Gręcis Εἰλείθυια, à Latinis Lucina, quia nascentia omnia in lucē euocaret. Cùm verò venatum exiret, quo cultu corporis vteretur, expressum est in illo Epigrammate:

Ἄρτεμι, ποῦ σοιτόξα, παραυχενίη τε φαρέτρη:
Ποῦ δὲ λυκαστείων ἐνδρομὶς ἀρβυλίδων:
Πόρπη τε χρυσοῖο τετυγμένη, ἠδὲ πρὸς ἄκρην
Ἰγνῦιν φοίνιξ πέπλος ἑλισσόμενος:
Κεῖνα μὲν εἰς ἄγρην ὁπλίζομαι. εἰς δὲ θυηλὰς
Εἶμ' αὔτως, ἱρῶν ἀντομένη θυέων.

Arcus vbi Diana iacet, vel plena pharetra?
Aut vbi Cretensis endromis arbylidis?
Fibuláque ex auro, fucatáque murice vestis,
Qua solita est summi poplitis ora tegit.
Arma ea sunt prædæ: sed cùm mihi sacra parantur,
Vt cernis, læto ad pocula inermis eo.

Huic Deæ currum aureum ā ceruabus candidis tractum tribuerunt antiqui, vt ait in his Callimachus:

Ἄρτεμι παρθενίη πτυκτόν τε χρύσεα τόξα
Ἔντεα, ζώνη, χρύσεον δ' ἐζεύξαο δίφρον.
Ἐν δ' ἐβάλευ χρύσεα θεὰ κέμαδοστι χαλινά.
Aurea nam domitrix Tityi sunt arma Diana
Cuncta tibi, & zona, & iuga quæ ceruicibus aurea
Ceruarum imponis currum cùm ducis ad aureum.

Credita est Diana fuisse piscatoribus etiam præfecta, sicuti testatur in his Apollonidas:

Τείγλαν ἀπ' αὐθεχιῆς, ἰχθυόεσσα σοὶ λιμνῆτις
Ἄρτεμι δωρεῦμαι Θήκεις ὁ δίκτυξόλος.
Καὶ ζωρὸν κεράσας ἰσοχάλκεα, καὶ πρύφος ἄρτος
Αὖον ἐπαθεχούσας, τλιπαχῆν θυσίην.
Ἀ'τθ' ἧς μοι πλοδότην δίδυ θηρέμεσιν ἀγεῖν
Δίκτυα. σοὶ δέδιλαι πάντα μεμηκεσι λίνα.
E pruna dono triglámque apuámque Diana
Piscator Theris hanc tibi litteream.
Pocula plena mero spumantia, siccáque frusta
Vrsi: læta cape è paupere sacra manu.
Pro quibus alma mihi da præda plena videre
Retia: sunt etenim retia sacra tibi.

Memoriæ prodidit Pausanias alatam fuisse Dianæ effigiem apud Eleos, quæ dextra pardum, sinistra leonem porrigeret. Ignifera præterea siue Lucifera Dea vocatur ab Euripide in Iphigenia in Tauris: qui eandem putauit esse & Lunam, vt diximus. Illam facultatem idcirco Dianæ tribuit Callimachus, vt grauissimis afficiat calamitatibus quos libuerit, vt est in his:

Σχέτλιοι οἷς τύνη χαλεπὴν ἐμμάξεαι ὀργήν.
Κτηνέα σφιν λοιμὸς καταβόσκεται, ἔρχεα δὲ πάχνη.
Κείρονται δ' ἀγέλαι τε καὶ ἀγρόται ἐφ' ὑμῖν. αἱ δὲ γυναῖκες
Ἠβλαὶ θνήσκουσι λεχοΐδιες.
O miseri, quibus ipsa grauem tu concipis iram.
Nam morbus depascit oues, segetémque pruinæ.
Orbanturque senes natis, & fœminæ abortum
Mox pariunt.

Nam horum omnium facultas est Lunæ concessa. Scriptum reliquit Plutarchus in vita Arati, Dianæ imaginem admirabilem quandam fuisse apud Pellenenses: quæ cæteris quidem temporibus neglecta iacebat, at vbi à sacerdote efferretur, neminem quidem respiciebat, sed omnium refu-

giebat intuitum in faciem. Illius enim aspectus non hominibus solùm, quos dementes faciebat, erat formidabilis ac grauis: sed etiam arbores vel faciebat infœcundas, vel fructus deiiciebat, quacũque lata fuisset. Et Strabo lib. duodecimo Castabalim fanum fuisse Dianæ Persicæ scribit, vbi sacræ mulieres illæsis pedibus super prunas ambularẽt. Legem fuisse in Tauris scribit Herodotus in Melpomene, vt omnes Græci, qui naufragi eò appulissent, virgini Dianæ immolarentur, vel (vt alij maluerunt) præcipites è quodam sublimi loco deiicerentur. Alij id moris fuisse inquiunt vt caput eorũ percuteretur, qui cùm essent mortui, eorũ capita in crucẽ tollebantur, quæ alij tamen humari putarunt. Fuerunt qui putarint Tauricã illã Dianam Iphigeniam fuisse Agamemnonis filiam, de qua Diana talis refertur fabula à Pausania in posterioribus Eliacis. Fama est quòd Alpheus amore Dianæ captus, vbi neque gratia, neque precibus se quidquã ad nuptias proficere intelligeret, sit ad vim cõuersus: at illa fugiendo insequentẽ Alpheum vsque ad Letrinos ad nocturnos choros protraxit, vbi interesse Nympharum lusibus consueuerat. Ibi Dea sibi suisque sociis os cœno obleuit, quam cùm dignoscere non posset Alpheus elusus abiit: tum Letrini Dianæ Alpheiæ tẽplum dicarũt. Huic Deæ mos erat boues immolare, quare apud Persas Persicæ Dianæ in traiiciẽdo Euphrate scribit Plutarchus in Luculo obuias fuisse boues, quæ incustoditæ per regionem vagabantur lampadem Deę notam habentes impressam. Quãuis Horat. veterem illi mactari dicit in his:

Imminens villæ tua pinus esto:
Quam per exactos ego letus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Alij dicunt omnium quæ nascerẽtur è terra primitias huic Deæ offerri solitas, vt apparet ex his versibus Euripidis:

Ὅ", τι γὰρ ἐνιαυτὸς τέκοι
Κάλλιστον, εὔξο φασφόρῳ θύσαι θεᾷ.
Ego quod annus optimum produxerit,
Voui immolare Luciferæ certè Deæ

Si cùm ab OEneo neglecta fuisset, qui primitias Diis cæteris agrestibus obtulerat, illa aprum Calydoniũ eximiæ magnitudinis excitauit ob indignationem, qui vniuersum

Universidad de Deusto
Biblioteca

agrum OEnei infestaret, quod expressit Ouidius in libro octauo mutationum:

Huius opem Calydon, quamuis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece, causa petendi
Sus erat infestæ famulus, vindexq; Dianæ.
O Enea namque ferunt plenis successibus anni
Primitias frugum Cereri, sua vina Lyæo,
Palladios flauæ latices libasse Mineruæ.
Cœptus ab agricolis superos peruenit ad omnes
Ambitiosus honor: solas sine thure relictas
Præteritas cessasse ferunt Latoides aras.

Fuit consuetudo vt candida cerua Dianæ mactaretur, quæ sibi grata victima credita est, quòd eam pro Iphigenia substituerit, quare inquit Ouidius:

Candida quæ semel est pro virgine cæsa Dianæ.
Nunc quoque pro nulla virgine cerua cadit.

Mos fuit apud Plateenses antequam nuptias celebrarent, Dianam cognomento Eucliam placare sacrificiis, quòd cũ esset virgo, putaretur habere odio matrimonia, de qua consuetudine meminit Plutarchus in Aristide. Habuit celeberrimum omnium templorum & augustissimum Ephesium, quod totius Asiæ studio ducentis & vinginti annis architecto Chersiphrone fuerat ædificatum, cuius erat longitudo pedum quadringentorum & quinque ac viginti, latitudo ducentorum & vinginti, in quo fuerant centum & viginti septem columnæ à totidem Regibus erectæ admirabilis longitudinis ac pulchritudinis: nam ad sexaginta pedum mensuram accedebant, quarum triginta sex fuerunt incredibili artificio & magnificè eælatæ, cũ aptis tanto artificio colmmnarum epistyliis. Aderant & picturę mirificę, & pulcherrimæ statuæ magnificentiæ eius templi conuenientes, quæ omnia ab Herostrato viro Ephesio incensa fuerunt, vt hac ratione, cùm ingenij præstantia non posset, sibi perpetuitatem nominis compararet. Illud autem incendium accidit circiter Idus Sextilis, quo die natus est Alexander Macedo cognomẽto Magnus, vt ait Plutarchus in eius vita. Ne potiretur autem Herostratus re per tantũ scelus optata, sanxerunt Ephesij propositis grauissimis supplicis ne quis in posterũ Herostratum nominaret. Atq; huius magnificentissimi templi sublimitatem & mirabi-

litatẽ pręclarè expressit poëta in illo epigrãmate, quod etiã ipsum templũ Partheneonẽ vocauit, siue virginũ thalamũ:

Τίς ποκ' ἀπ' οὐλύμποιο μετάγαγε παρθενεῶνα,
Τὸν πάρος οὐρανίοις ἐμβεβαῶτα δόμοις:
Ἐς πόλιν Ἀνδρόκλοιο θοῶν βασίλειαν Ἰώνων,
Τὰν δορὶ καὶ μούσαις αἰπυτάταν Ἔφεσον:
Ἦρα σὺ φιλαμένα τιτυοκτόνε μέζον ὀλύμπου
Τὰν τροφὸν, ἐνταυθοῖ τὸν σὸν ἔθευ θάλαμον:

Quis tulit è cœlo sublimem partheneonem,
Qui fuerat superis cognitus antè Deis.
Mœnia vbi Androcli, imperiúmque existit Ionum,
In claram Musis militiaq; Ephesum?
An quia grata magis cœlo tibi terra sit altrix,
Diana hic thalamum percupis esse tuum.

Scriptum reliquit Strabo in libro decimo quarto quòd cùm illud templũ, quod affabre & multo ortificio à Chersiphrone extructum fuerat, conflagrasset, aliud Ephesij non minus magnificum cõstruxerunt refectis prioribus columnis, detractis mulieribus aureis ornamentis, multísque opibus & publicè & priuatim vndique in vnum collatis: Hanc inuocare consueuerunt cùm fierent sacrificia veneficæ, vt est libro Epodon apud Horatium in his:

O rebus meis
Non infideles arbitræ
Nox, et Diana, quæ silentium regis.
Arcana cùm fiunt sacra.

Multa cognomina sortita est Diana, à locis in quibus culta est, ab iis qui templa dicarunt, ab euentu rerum, sicut de Diis cæteris dictũ est. Vt Tauropola siue Taurica. Persica, Minthia, Pergæa, Ephesia, Epione, Forensis, Orthosia, Istria, Hegemache, Isora, Limnæa, Lycea, Lucifera, Patroa, Pheræa, Propylæa, Leucophryne, Orthia, Suadela, Sospita, Saronis, Salaminia, Hegemona, Hemeretia, Callista, Cnacalysia, Agrotera, Elaphiæa, Cõdyleatis, Alpheia, Hymnia. Agrestis, Pyronia, Laphria, Euclea, Stymphalia, Triclaria, Sciaditis, Philomerax, Chryselacare, Sacrificula, Cordace, Lycoatis, Lymnea, Iaculatrix, Venatrix. Rursus illius varia vsurparunt nomina variæ nationes: nã Cretenses Dictynnam, Thraces Vbim, Arcades Orthosiam, parturientes Lucinam tantùm vocarunt.

¶ Atque tot de Diana dicta sufficiant, nunc sensa horum explicemus. Latonæ & Iouis filia putatur Diana ac Phœbi soror. Quid ita? Quia Latona, quam Plato in Cratylo à mãsuetudine nominatã dicit, potest etiã à λαθάνω, quod latere significat, deduci, quia è tenebris Apollo & Diana nati sunt, è confusa scilicet rerũ natura. Horum pater fuit Iupiter qui ex illa materia euocauit: Deus scilicet omniũ parẽs & moderator, vt diximus. Alij ad mores hoc referentes, Latonam iniuriarum obliuionem putarũt, vt sensit idẽ Plato. Alij quoniam illi, quibus est Lunæ temperamentum, sunt obliuiosi, quibus humidum est cerebrum scilicet magnopere. Hanc virginem dixerunt, quòd Veneris vsus plurimum obsit huiusmodi hominibus, cùm illorum natura venerationibus, aliisque exercitationibus naturalem calorem adiuuantibus maximè conseruetur ac vigeat. Alij Dionysi & Cereris filiam putarunt, alij Cœi & Phœbes: cùm tamẽ ac Cœum Titanem Solem esse: Cererem nunc terram vocari, nunc crassiora corpora, cuiusmodi Lunæ corpus apparet. Atque cùm Luna lumine luceat alieno, iure Solis & crassioris materiæ filia esse dicitur. Dicta est viarum & montiũ esse custos, quoniam viatoribus & venantibus lumen præbeat per noctem, quare etiam Lucifera vocata est. Hæc eadem confert parturientibus, quia ob humoris copiã facilius partus oriũtur, & cùm maximè viget in plenilunio scilicet facilius. Inde sagittas etiam illi tribuerunt antiqui ob dolorum grauitatem. Et quoniam humectandis rebus accommodata est eius natura, nequeulla pestilentia sine humoris copia exoriri potest, hanc iure pestilentiæ autorem dixit esse Callimachus cui pinus meritò dicatur, quia Lunæ temperamentum illa arbos obtineat. Illius velocitatem admirati antiqui alatam esse finxerunt, & in curru à ceruabus candidis velocissimis trahi, quia color albus Lunæ præcipuè tribuitur: qua de causa argentum inter metalla est illi consecratum. At dicatur iam de campis Elysiis.

De campis Elysiis. CAP. XIX.

ATQVE quoniam superiùs locuti sumus de omnibus monstris quibus impiorum animæ torquendæ traderentur: nunc reliquum est, vt quæ præmia illis qui sanctè pieque vixissent, proponerentur, breuiter explicemus. Ita enim homines ad probitatem denique adduci poterant, si & in puniendis peccatis non negligens Deus fuisse mõstraretur: & in eos qui præstantes viri fuissent, atque optimè de patria vel de viris bonis, vel de vniuerso hominum genere meriti essent, non illiberalis: cùm minimè æquã ratione ignaui & scelerati, atq; viri boni post mortẽ sortirẽtur. Pro scelerũ igitur grauitate vbi tãdiu pœnas dedissent animæ, vt essent ab omni humana colluuie & cõtagione corporis expurgatæ, tunc in Elysios campos transmittebãtur, si modò illa fuissent peccata, quæ aliqua ratione posset expurgari iden eo Virg. de antiquorũ sentẽ. ita scripsit li. 6.

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensa ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes: exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.

Sed antequam ad cætera pergamus, videbimur operæ præcium facturi si perquiramus vbi fuisse dicantur campi Elysij, quoniam apud inferos non esse videbantur, cum purgatæ animæ eò transmitterentur. Alij igitur campos Elysios esse circa aplanes sphæram tradiderunt, vnde animæ ab antiquissimis per tria elementa descendere putabantur. Alij circa lunarem globum, vbi purior est aër, alij in medio inferorum, alij in Hispanis, & in insulis fortunatis. Isacius non procul à columnis Herculis, vbi Gades est insula, quæ priùs Cotinusa dicebatur fluuiusque Bætis campos Elysios esse sensit: vbi dies non paulatim, sed repentè tanquam fulgur decidit, quod fit in extrema parte & in margine Europæ. Ibi enim fuerunt insulæ beatorum, & in illis regionibus quæ mari Libyco dominãtur Fuerũt sanè Herculis columnæ, quarum altera Alybe, altera Abena dicta est, in occidente ab ipso Hercule ex æte extructæ: in quibus scriptũ fuerat non esse vlterius progrediendum: quoniam nullum littus post illas columnas inuenire liceret, vt ipse credidit, quia amplissimum & infinitum propè spatium Oceani nauigandũ relinqueretur. At Caroli Quinti eius nominis Romanorum Imperatoris iussu vel alterius nauigatũ est multaq; fertilissima loca, eaq; tota Europa nõ minoris ambitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

inuenta, in quibus more ferarum adhuc, sicut ante Orphei tempora homines, viuebant. Non defuerunt tamen, qui non columnas, sed montes fuisse arbitrati sint columnas Herculis: quorũ alter in extrema Europæ à sinistra, alter in extrema Africæ parte, à dextera ex Occeano redeuntibus sese offerebant: qui cùm essent altissimi, illis qui mare mediterraneũ ingrederentur, columnis persimiles è longinquo apparebant. Scriptum reliquit Clearchus Solensis has beatorum insulas fuisse iuxta Herculis Briarei columnas, ad quas in Gades & Tyrius & Gręcus postea Hercules accessit. Plutarchus Sertorium inquit in extremam Iberiæ oram haud multum super Betæ fluuij ostia ad Gades transuectum, vbi Betes in mare Atlanticum ingreditur, profectũ esse: quo in loco obuios habuit quosdam ex iusulis beatorum redeuntes. Hi duas esse paruas insulas referebant mari inter se diuisas, atque vẽtos ibi plurimùm suaues & odoriferos leniter spirare, tanquam per incredibilem florum varietatem & amœnitatem transeuntes. Nam qualis odor est multis rosis, violis, hyacinthis, lilijs, narcissis, myrtetis, lauris, cyparissis, talis aspirantium ventorum est suauitas. Hîc in syluis motorum sensim foliorum iucundissimi sunt susurri. Solum verò ita est pingue, vt non solùm facilè arari & plantari possit, sed etiam plurima sponte producat sua sine humana diligentia, ibíque multam & sine molestia hominum copiã alere potest: nam ter quotanis fructũ producit. Hîc semper est ver, neque vllus ventus præter Zephyrũ aspirare solet, locúsque ipse omnibus florum generibus & mansuetis plantis vestitur. At vineę fructum ferunt singulis mensibus. Aer sincerus & temperatus, qui nullã propè patitur mutationẽ temporum: nam Aquilo, & alij acerrimi venti priùs per inania spatia defatigantur, quam eò ad eas insulas peruenire possint, ac deficiunt. Qui verò perueniunt Zephyri & Argestæ placidissimos imbres aliquando excitant: nam locus imbribus plerúmque non indiget, cùm ipso aëris humore ac bonitate omnia & animalia & plãtas ferè sustentare possit. Esse dicuntur ibidẽ mirifici variarũ auicularum cantus huc illuc ad ramos domesticarum arborum volitantium: ibi cantilenæ suauissimæ exaudiuntur, chorósque ducunt virgines cum pueris, quibus peritissimi cantores cum musicis instrumentis accinunt: quales fuisse dicuntur

dicuntur Arion Methymnæus, Eunomus Locrus, Stesichorus Himeræus, & Teius Anacreon. Epulę, quæ ibi nascuntur, saluberrimæ sunt, nullisq́; noxiis succis refertæ: neque ibi senectus, neq; ægritudo, neque vlla sentitur mẽtis perturbatio. Non auri, non diuitiarum cupiditas, non magistratuum ambitio mentes hominum infestat: omnes priuatam vitam rebus necessariis contentam publicæ seruituti anteponũt: nam multis velle imperare, multis seruire ibi existimatur. Nam cùm sit pratum pulcherrimum, circa illud nemus est omni arborum fructiferarum genere consitum. Ibi fiunt conuiuia, ac nemus vmbram facit discumbentibus in campo Elysio, quibus flores plurimi substernuntur, ministrãt viris puellæ formosissimæ, atque illis rursus pulcherrimi adolescentes, mutuis se poculis inuitantes. Tãta denique loci eius tranquillitas & aeris temperies in insulis fortunatis esse credita est, vt nullus neque accommodatior videretur, in quo virorum bonorum animæ post mortem habitarent, aut vbi campi Elysij collocarẽtur: quare ibi alium mundum esse dixerunt, alium solem, non hunc aliquando molestum, aliũ æthera, alia sidera, vt scripsit Plato in Gorgia, & Virg. in lib. 6.

Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Largior hic campos æther & lumine vestit
Purpureo, Solemque suum sua sidera norunt.

Fuerunt nonnulli qui Thebanorum agrum tantum habere fœlicitatis crediderint, quantum de campis Elysiis antiqui diuulgarunt, illo epigrãmate decepti, in quo hi sunt versus:

Αἶδ' εἰσὶ μακάρων νῆσοι, τόθι πῶρ τὸν ἄριστον
Ζῆνα θεῶν βασιλῆα Ῥέη τέκε τῷδ' ἐνὶ χώρῳ.
Insulæ ibi fortunatæ sunt, Regem vbi Diuum
Alma Iouem peperit Rhea.

Non enim insula fuit, vt diximus, ager Thebanus, quem & id epigramma, & Lycophron postea ita beatorum insulas nominauit, vbi loquitur de Saturno:

Τύμβος γεγὼς κένταυρος ὠμόφρων σπορᾶς,
Νήσοις δὲ μακάρων ἐγκατοικήσεις μέγας.
Sæuum sepulchrum filiorum qui fuit,
Magnus beatorumque habebis insulas.

Atqui cùm Thebanus ager neque insula quidem fuerit

omnino, quo pacto beatorum insula esse potuit? aptiùs igitur creditur Homero, qui scripsit in lib. quarto Odysseæ iuxta Britanniam non procul ab Herculis columnis, & in Gaditana regione beatorum esse insulas, & campos Elysios:

Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
Ἀθανατοι πέμψουσιν ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθυς,
Τῷ περ ῥηϊτὸς βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν.
Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἄρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος.
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύρου λιγυπνείοντες ἀῆται
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Te verò Elysium ad campum, vel ad vltima terræ
Cœlestes mittent, flauens vbi nunc Rhadamanthus,
Victus vbi facilis, non nix, nec frigora, & imbres,
Stridula sed semper Zephyrorum sibilat aura,
Quam placidum Oceanus mittit per amœna vireta.

Tibullus propterea poetica quadam suauitate vniuersas camporum Elysiorum voluptates paucis carminibus summatim complexus est ita in primo libro:

Sed me, quòd facilis tenero sum semper amori,
Ipsa Venus campos ducet in Elysios.
Hic choreæ, cantusq; vigent: passimq; vagantes
Dulce sonant tenui gutture carmen aues,
Fert casta non culta seges, totoque per agros.
Floret odoratis terra benigna rosis.
Ac iuuenum series teneris immista puellis
Ludit: & assiduè prælia miscet Amor.

Atque cùm fortunatæ insulæ, campíque Elysij in ea parte Britanniæ de communi omnium propè præstantiorum scriptorum sententia, quæ est inter occidentem Britanniam & Thulen ad ortum Solis, dicerentur: piscatores quidã fuisse in littore maris Oceani narrantur iuxta hanc Britanniam insulam: qui ab aliis rebus omnibus & tributis essent immunes, quia defunctorũ animas ad se euntes eò traiicerent, vt aiunt. Hi homines per noctẽ domi suæ dormientes voces audiebant, quibus vocarentur, & strepitum sentiebant circa fores: surgentes autem lembos quosdam non suos viatoribus plenos inueniebant, quos ingressi citissimè in Britanniam remigantes perueniebant, quò vix per totam noctẽ aptissimis vsi ventis in suis nauiculis nauigantes possent

peruenire. Eò igitur adeuntes educebant quos ferrent viatores nescientes, neminémque videntes, voces illos excipientium audiebãt, qui singulos nomine & tributim & ex affinitate artéque appellabant, illósque pariter respondentes exaudiebant. Deinde ex eo loco citissimè domũ redeũtes lembos leuiores factos sentiebant, quàm cùm illos ferebant. Huic rei addiderunt scriptores C. Iulium Cæsarem, cui multa felicissimè successerunt, in has insulas cum triremi, in qua centum erant milites, appulisse: atque loci amœnitate captum habitare decreuisse: sed inuitum ab iis qui erant in insula fuisse depulsum. Scriptum reliquit in secundo libro verarum historiarum Lucianus, homines qui ibi sunt, neque carnem, neque ossa, neque quidquam quod tangenti resistat, habere: sed solam esse corporis formam, & animas quasdam corpori simillimo velamine coopertas, quæ moueantur, intelligant, vocem emittant, ac cætera omnia faciant quæ viuentes solent, cùm nulla tamen temporis diuturnitate senescant, sed semper eandem ætatem, eundémque vigorem retineant: atque quales sunt ipsi homines, talia sunt omnium fructuum genera, quibus vesci dicuntur. Neque id admirabile videbitur illis, quibus fide digna videbuntur ea quæ scripta sunt ab Arriano in Libyca nauigatione Hannonis Imperatoris Carthaginensium, qui nauigauit vltra columnas Herculis, quàm etiam nauigationem diligentissimè descriptam in templo Saturni depositam fuisse constat. Scriptum autem fuit ibi Hannonẽ in magnum sinum, qui Cornu Vesperis dicebatur, vt intelexit ex interpretibus, peruenisse: in quo sinu insula erat permagna, in qua stagnum mari simile. Erat in eo insula, in quam exeuntes per diem quidem nihil, nisi syluam densam, videbant: at per noctem multi ignes accensi erant, & tibiarum soni exaudiebantur, cymbalorúmque & tympanorum strepitus erat permultus. Sic autẽ scribit Arrianus: ἐν δὲ ταύτῃ νήσῳ ἐπέβημεν, εἰς ἣν ἀποβαντες ἡμέρας μὲν οὐδὲν ἀφεωρῶμεν ὅτι μὴ ὕλην. νυκτὸς δὲ, πυρά τε πολλὰ κατεμάθομεν, καὶ φωνὴν αὐλῶν ἠκούομεν, κυμβάλων τε καὶ τυμπάνων πάταγον, καὶ κραυγὴν μωρίαν. Φόβος δὲ ἐλάβεν ἡμᾶς. *In hac autem alia erat insula, in quam exeuntes die quidem, nisi sylaas, nihil videbamus: at per noctem multi erant ignes accensi, sonúmque tibiarum audiebamus, & cymbalorum tympanorúmque strepitum, clamorémque immensum,*

tunc autem timor nos inuasit. Territus igitur Hanno, & qui cũ ipso erant, locum fugientes reliquerunt. Neque audiendi sunt illi qui nullos esse inferos tradiderunt, quam opinionem secutus est Pausanias in Laconicis, Cic. pro Cluentio, Iuuenalis qui de illorum sententia ita scripsit:

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vna transire vadum tot millia cymba,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lauantur.

Et Lucretius libro quarto.

Cerberus & Furiæ iam verò, & lucis egenus
Tartarus horrificos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt vsquam, nec possunt esse profectò.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, sceleriſque luela
Carcer, & horribilis de saxo iactus eorum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.

Nam tametsi non illa sunt ad vnguem quæ de iis tradũtur, tamẽ aliqua ratione puniri scelera impiorũ necesse est: quia nisi improbis supplicia, & virtis bonis prẽmia proposita sint: qui locus erit iustitiæ? aut quid reliquum erit in vita mortalium, quod nos ad probitatẽ adhortetur? aut quæ præmia magis sunt alliciendæ ad honestatem multitudini accõmodata, quàm illa quæ per sensus capiuntur? aut enim Dei oprimi iustitiã nullam esse necesse est, quod vel dictu nefarium est: aut cùm solus is id facere possit, in omnes sceleratos animaduertat oportet, & viris bonis pro rebus præclarẽ gestis præmia impertiat. Nullus autem facilior modus est, neque verior quũ vt à malignis dæmonibus tanquã crudelissimis tortoribus improbi torqueãtur. Cùm enim vera nõ esse dicantur ea quæ pertinent ad supplicia apud inferos: neque illa vera sunt, quæ spectant ad suauitatẽ ciborum & reliquarum voluptatum, vt in his scripsit Theognis:

Οὐδεὶς ἀνθρώπων, ὃν ἐπὶ ποτε γαῖα καλύψῃ,
Εἴς τ' ἔρεβος καταβῇ, δῶρα μετ' εὐπροσφόνους,
Τέρπεται οὔτε λύρης οὔτ' αὐλητῆρος ἀκούων,
Οὔτε Διωνύσου δῶρ', ἐσταὶ ἐς ἔρος.

Non vllus, quem terra tegat post funera, quisquis
Iuerit ad Ditis Persephoneſque domum,
Mox citharæ, sonitúque tubæ lætatur: & illum

Non mulcent Bacchi dulcia dona Dei.

Sed quoniam mors est certus terminus creditus vitæ cuiusque statutus pro viribus tẽperamenti, nõ solùm illa est causa vt viri boni commoda multa post vitam sortiantur, sed etiam mala multa deuitentur præsentis vitæ, vt nos lusimus his Græcis carminibus:

Τίπτε θεῶν δώροις θνητοὶ χαλεπαίνομεν ἄνδρες
Τῷ θανάτῳ; δρεπάνῳ πάντα τὰ μὴ μόγερά.
Οὗτος μὴν φοβερῶν θεμύν καὶ σκληρὰ πυρόεντα
Δεσμά, κεραυνεῖ πάντων ῥέα θεὸς φιλόφρων.
Καὶ γαμπτοῖσιν ὑπότρομα γόνατ' ἐνύχοισι λεόντων
Οὗτος ζῶσα σόᾳ καὶ κερόεσσι βοῶν.
Οὗτος καὶ διερὰς δύμας κάτεσσιν ὑφαρπεῖ.
Οὗτος ἐλευθερόᾳ τὰ πλεόνετα γένη.
Ὁ δὲ μὴν ὑδὲ σοφὸς ποινὰς γ' ὑπάσσων ἅμαρ
Δάλλυσι, καὶ χθὼν σώματ' ἔχει μόνα.
Σώματ' ἄρ' ὀστέα πίνει, ψυχὰν θ' ἕρμασε θεῶν,
Αἷς ζωὴ θανάτος, καὶ μόρος ὀστὶ βίος.
Εὐ δέ νυ μιν μάτε πάλλ καὶ πρὸ μοῖρ' ἄσπιλος
Τοῖς ἀνέμοις θανάτος κ' ὑδὲν ἔτεσι βαρύ,
Οὗτος ἐνεστήλιξεν ὑπ' ὠγυγίῳ Ἡρακλῆα.
Οὗτος λαμπρὸν καὶ καλὰ τέκνα Διός.
Οὐ θεὸς ἠελίῳ ποτ' ἐς αὐγὰς κλιδιμίας ἆρ
Πέμπε φίλας ψυχὰς, ἐς κακὰ δ' ἦλ νεκύων,
Εἰς πόνον, οἷς τε νόσος καὶ ὀϊζύς ἀδ' ἐδωλάων
Παντοδαπῶν πέλαγος, ἄλλιον ἄλλι ὄλως.
Εἰ πάντες δῦτ' ἀνθρωπίσχοι ἀμφὶ νὰ κάρηνα,
Τίπτε βροτῶν βίος, ὃ κελὸν ἄτυμα τύχης
Κάλλος ἐπὶ μογερὸν γήρᾳς τε νόσος τε μαφαίνᾳ,
Οὐδὲ χρόνου πολλὸν γ' ἔμπεδόν ἐς' ἄφενος.
Καὶ θέρος ἠπεδανὸν γηρᾳσκᾳ, καὶ κλέος. ὑδεὶς
Πεὶν θανάτου γ' ἐλπὶν ὀλβιός ὅτι τέλος.

Quæ carmina ita sunt à Laurentio Gottio in Latinam linguam conuersa quem præcipuum inter amicos propter singularem morum bonitatem, modestiam, studium literatũ, iudicium, & habeo & vnicè amo.

Cur graviter ferimus superorum munere mortem.
Concessam: falce hæc cuncta odiosa secat.
Vna tyrannorum firmissima vincula fregit.
Omnia cognatum vincere vitè Deæ.

Vnguibus hæc seruat duris subſtrata leonum
Corpora, & à ſæuis cornibus vna boum.
Hæc madidas gentes ceto ſubtraxit, auesque
Liberat è caueis, carceribuſque feras.
Sed neque diuinis nocuit ſuprema poetis
Lux, quetum tellus corpora ſola tegit.
Corpora ſunt animis ergaſtula, vaſaque diuis:
Vita quibus mors eſt, mors quoque vita quibus.
Mors ſtatio, quam nec venti, nec nubila cœli
Concutiunt, tuta eſt: nil graue habere ſolet.
Hac duce & Alcides clara inter ſidera fulget,
Hæc illuſtrauit pignora bina Iouis.
Defunctas animas vel amatas Solis in auras
In mala non patitur rurſus adire Deus,
In morbos, curasque graues, certamina prorſus
Triſtia, in ærumnas, eſt vbi vbique dolor.
Dicite mortales, niſi vanum ſortis habendum
Ludicrum vita eſt noſtra, quid eſſe ſeram?
Abſtulit aut morbus formam, aut moroſa ſenectus:
Ipſarum haud vſus ſit diuturnus opum:
Gloria ſit ſenior, viresque, ac nemo beatus
Supremum recte dicitur ante diem.

Accedebat ad cæteras voluptates, quas viris bonis tribuebant antiqui in cãpis Elyſiis, quòd vel mortui delectabãtur iiſdem ſtudiis & exercebantur, quæ magis viuentibus placuiſſent: Itavulgus ſuauiſſimorum conuiuiorum ſpe poſt mortem, multa ſcelera deuitabat. Sic Homerus in lib. λ. Odyſſeæ idolũ Achillis inquit minitabũdum ſagittas expreſſit, & quemadmodum eadem in campis Elyſiis exercerentur, quibus delectabantur viuentes ſinguli, in his:

Pars in gramineis exercent membra palæſtris:
Contendunt ludo, & fulua luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threicius longa cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum,
Iamque eadem digitis, iam pectine pulſat eburno.

Ac deinde paucis interpoſitis:

Arma procul, currusque virũm miratur inanes,
Stant terræ deſtixæ haſtæ: paſſimq; ſoluti

Per campos paſcuntur equi, quæ gratia curruũ,
Armorumque fuit viuis, quæ cura nitentes
Paſcere equos: eadem ſequitur tellure repoſtos.

Properea cúm philoſopis optimis hominibus ſummam felicitatem excogitare niterẽtur antiqui: nullam maiorem illis oblectationem inuenerunt, quã veritatis inueſtigationẽ, & quàm illud quod ſcriptum reliquit Cicero in libro. 5. de Finibus his verbis: Ac veteres quidem philoſophi in beatorum inſulis fingũt, qualis naturæ ſit vita ſapientum, quos cura omni liberatos, nullum neceſſarium vitæ cultum, aut paratum requirentes, nihil aliud eſſe acturos putarunt, niſi vt omne tempus in quærendo ac diſcẽdo, in naturæ inueſtigatione conſumant.

¶ Atque de campis Elyſiis tot à nobis dicta ſint. Quid ſignificare voluerint antiqui per hos campos Elyſios manifeſtum eſſe arbitror. Nam vbi vitæ noſtræ ratio diligenter examinata fuerit, ſi ſanctè pieque vixerimus, incredibilis lætitia ſub extremum vitæ diem mentes noſtras capit, ſicuti mœrore afficimur ob multorum ſcelerum recordationem & ad eos inferorum fluuios trajcimur intrepidi, omniaque mõſtra horrenda & terribilia præterimus, quæ quidem lætitia quantum valere debet ad homines ad probitatem adhortandos, nulla orationis copia explicari poteſt. Hæc ea ſunt quæ apud inferos vel bona, vel mala ab antiquis proponebantur, cùm ſimplex & magis vera ratio à ſummæ veritatis autore Chriſto propoſita ſit, ignis ſempiternus improbis ſcilicet: at viris bonis inexplicabilis bonorum cumulus. At nunc de Lethe fluuio dicamus.

De Lethe fluuio. CAP. XX.

POST huiuſmodi vitæ examinatæ diligenter cõſiderationem exoritur paulatim omnium rerum obliuio, ſenſusque amittuntur, neque vlla eſt ampliùs rerum præteritarum recordatio: quare effectũ eſt vt antiqui ſcriptores multa de Lethe fluuio commenti ſint. Verùm nos pauca priùs ad hanc rẽ pertinentia inueſtigemus, deinde quid de Lethe ſenſerint antiqui, explicemus. Fuerunt quatuor fluuij Lethæi tantùm, qui ad Magneſiã non procul à Mæãdro, qui ad Gortynen vrbem Cretæ, qui ad Triccam vrbem Theſſaliæ, vbi natꝰ eſt Æſculapius, & qui in Libya Heſperiæ. Illa

fuit Pythagoræ, & nonnullorũ philosophorũ opinio, non solùm quòd animæ immortales existant, verùm etiã sempiternę fuerint antequam in animalium corpora peruenirent. Huiusce sententiæ his similes rationes afferebant: nam si immortalis existet anima, & ex aliquo nascatur, vel ex immortali, vel è mortali necessariò nascetur. E mortali nõ orietur, quia sic omnia fieri possent immortalia: neque sempiternũ quidquam in natura mortali rei commissum est suopte ingenio, nisi à Deo misceatur aliquando secernendum. Neque rursus ex immortali, quòd illud quod tale est, nihil è se gignit. Atqui cùm immortales animæ existãt, multaque tamẽ nascantur animalia, illud contingere putabant, quia circuitũ animæ intra duodecim annorũ millia peragant, per omnésque sphæras & choros dæmonum ac Deorum discurrant, quod Plato in Phædone, Gorgia, Phædro, & aliis in locis variis modis scripsit. Est autem per duodenarium numerum intelligendus numerus mundanarum sphærarum apud antiquos, qui supra quatuor elementorum globos octo cœlos esse putarunt, per quos animæ à corporibus solutæ, satisque purgatæ permeare, & circumuolui putabantur, donec suos circulos perfectè absoluerent. Tunc autem Deo iubente putabantur in corpora pro prioris vitæ rebus gestis demitti. Nonnulli tamen crediderunt annum magnum, quo spatio anima hominis suum circuitum expleret, & in idem reuerteretur, duodecim horum annorum millibus comprehendi: cùm annus mundi magnus tribus annis huiusmodi absoluatur: nam & ipsa mundi anima per motum firmamenti eo spatio suum circuitum absoluit, quod efficitur intra triginta & sex millia nostrorum annorum: si quis enim firmamentum aut aplanes quæ vocatur sphæram, proprio motu contra motum diurnum cœli cẽtesimo quoque anno per gradum vnum ferè, secundũ successionem signorum procedere intellexerit, numerumque annorum collegerit, is facilè magnum annum mundi ex ambitu ipsius firmamẽti intelligit. Hæc res quoniam ab imperitorum multitudine intelligi non poterat, excogitarunt permulta poetæ ad vtiliter adducendam multitudinem, quibus illam in hac sententia confirmarent, quod immortalis anima existat, vt speraliquando melioris vitæ, & præsentes calamitates æquo animo fortique perferret, & ne nimium rebus prosperis tolleretur, cùm sciret omnibus reddendam esse anteactæ vitæ rationem: & quàm maximè se ad integritatem innocentiamque compararet, cùm iucundissima præmia harum virtutum post mortem à Deo esset relatura. Finxerunt igitur post diuturnas voluptates Lethen esse fluuium apud inferos, qui obliuionem significet, cuius aquam siquis bibisset, illi continuò rerum omnium præteritarum obliuio exoriebatur. Nam nulla ratio faciliùs eam dubitationem diluere poterat, cur quę per tot annorum millia tam admirabilia animæ vidissent, nullo pacto prorsus recordarentur. Hic igitur fluuius Deus suauissimus & Somno simillimus ab Euripide putatur: quando Orestes cùm ab insania aliquantulùm conquieuisset, vtrisque gratias egit Somno & Lethe, siue obliuioni, hoc pacto:

Ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, ὡς πόθεν ἦλθες,
Ὡς ἡδύ μοι παρῆλθες ἀνδίκοντί γε!
Ὦ πότνια Λήθη θ' ἅμα κακῶν, ὡς εἶ σοφή,
Καὶ τοῖσι δυσυχοῦσιν εὐκταία θεός!

Gratum leuamen Somnule ægritudinis
Quam suauis aduenisti, & opportunus hùc!
Et tu malorum Obliuio quam dulcis es
Optabilis viris miselli & Dea:

Solus ex omnibus hominibus dictus est Æthalides rerum præteritarum memoriam non prorsus depositum esse, vt scriptũ reliquit Apollonius in primo Argonauticorum:

Οὐδ' ἔπι πω κατὰ δῆθεν ἀπὸ χθονὸς Ἀχέροντος
Δίνῃς ἀμφιφάτοις ψυχὴν ὑπεδέξατο Λήθη.

nondum illum ex Acheronte profectum
Vorticibus rapidis Lethe perfuderat vnda.

Hunc enim munus illud à patre Mercurio obtinuisse inquiunt, vt aliquãdo esset apud superos, aliquando apud inferos. Hũc aiũt Pythagorici, cùm anima sit immortalis, primùm Troianis temporibus reuixisse, atque fuisse Euphorbum Troianũ Panthi filium, deinde Pyrrum Cretensem, postea quendã Eleum, mox Pythagoram: quam rem planè expressit Ouidus in decimo quinto libro Mutationum:

O genus attonitum gelidæ formidine mortis,
Quid Styga, quid tenebras, & nomina vana timetis
Materiem vatum, falsique pericula mundi?
Corpora siue rogus flamma, seu tabe vetustas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Abstulerit: mala posse pati non vlla putetis.
Morte carent animæ: sempérque priore relicta
Sede, nouis domibus viuuntq́; habitántque receptæ.
Ipse ego (nam memini, Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Plato præterea in Menone non solum animas esse immortales commemorat, sed postquam certum temporis spatiũ, & quædam munia absoluerint, à Proserpina in hominum corpora remitti, sic enim scribit: Φασὶ γὰρ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατον, καὶ τοτὲ μὲν τελευτᾶν ὃ δὴ ἀποθνήσκειν καλοῦσι, τοτὲ δὲ πάλιν γενέσθαι, ἀπόλλυσθαι δ' οὐδέποτε. δεῖν δὲ διὰ ταῦτα, ὡς ὁσιώτατα διαβιῶναι τὸν βίον. οἷσι γὰρ ἂν Περσεφόνα ποινὰν παλαιοῦ πένθεος δέξεται, εἰς τὸν ὕπερθεν ἅλιον κείνων ἐνάτῳ ἔτει ἀνδιδοῖ ψυχὰν πάλιν ἐκ τᾶν βασιλῆες ἀγαυοί, καὶ σθένει κραιπνοί, σοφίᾳ τε μέγιστοι ἄνδρες αὔξονται. ἐς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἥρωες ἁγνοὶ πρὸς ἀνθρώπων καλεῦνται. *Aiũt enim homini animã immortalem esse, ac tunc quidem decedere, cùm mori appellatur: atque iterum redire, interire verò & extingui nunquam. quare vita est quã sanctissimè transigenda. Qui enim Proserpinæ pœnas antiquæ miseriæ iam dederint, eorum animas illa rursus ad supernum solem trãsmittit nono anno, atque reges fiunt gloria, potentia, sapientiaque præstantissimi, atque isti in numerum Deorum aut Heroum capiũtur.* Physici duos tropicos signiferum circulum secantes portas duas esse putarunt, per quas animæ è cœlo in terras ferantur, & ascendant: Cancer hominum porta putatur: Capricornus Deorum, quia per illũ ad immortalitatem ascendãt. hinc Pythagoras à lacteo circulo Ditis imperium incipere credit, quòd animæ indę lapsę à superis recesserint, inde in corpora lapsuræ. Hæ quãdiu in Cancro sunt, nondũ à superis recessisse creduntur, at ad Leonem profectæ vitæ exordium auspicari, cùm in corpora defluãt. Plato in Phædone noua ebrietate trepidantem animam in corpus fluere ait, atque potum materiæ circunfusæ alluuionem intelligi: nam sicut obliuio comes est ebrietatis, ita huiusce alluuionis materiæ. Dicitur igitur Lethe obliuio, quoniam animæ in corpora lapsurę originis diuinię, fontísque, ac dignitatis suæ singulæ obliuiscantur. Cùm ad inferos igitur animæ descenderint, diúque fuerint in cãpis Elysiis, vt ad communiorem opinionẽ reuertamus, antequã ad supernum solem transmittantur, dicuntur aquam fluminis Lethes biberę, vt

omniũ præteritorũ obliuiscãtur, vt ait Virgilius in sexto.

Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis vndam
Securos latices, & longa obliuia potant.

Bibebatur autem duplici de causa aqua Lethei fluminis, tũ vt obliuiscerentur animæ illarum deliciarum quibus fruebantur in campis Elysiis, tum etiam vt fierent immemores earum molestiarum, quas antea in vita pertulissent: quarũ rerum si perdurasset memoria, nemo reperiretur qui vellet reuiuiscere, aut qui cùm primùm posset, non vel sibi ipse manus inferret. Sed alterum Deos iubere dicebant, alterum quo minùs fiat repugnat natura. Quis enim eorũ qui mortui sunt, vellet, si possit, in hanc vitam molestiarum plenam redire, in tot animi pertubationes, corporisq́; incommoda, nisi grauissimis suppliciis apud inferos vrgeatur? nam quãtò diuturnior est hominum vita, tantò fit maior incommodorum cumulus. sunt filiorum vel amicorum vel propinquorum mortes, facultatum iacturę, honorum repulsæ, infamia, morbi vulnera, discordiæ, lites, quæ tantò plura videre necesse est, quantò diutius vixerimus. Duo igitur erãt necessaria, alterum vt purgarentur animæ antequàm in Elysios campos peruenirent, alterum vt post longissimum temporis spatium epota aqua Lethæa omnium præteritorum obliuiscerentur. quare dictum est:

exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit
AEtherium sensum, atque auras simplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotas voluere per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.

Quis enim, vti dicebam, in hanc plenam miseriarum vitam, nisi & antiquarum miseriarum priùs fiat immemor, & voluntati Deorũ ac necessitati parere cogatur? redire vellet? nulla est adeò felix hominũ conditio, quam nõ multò plura incommoda infestent, quàm bona consolentur, quamuis parum firmis & subfrigidis rationibus: contra hanc sententiam scripsit Euripides in supplicibus.

Ἔ'λεξε γὰρ τις ὡς τὰ χείρονα
Πλείω βροτοῖσιν ἔστι τῶν ἀμεινόνων.
Ἐγὼ δὲ τυγχάνειν γνώμην ἔχω,
Πλείω τὰ χρηστὰ τῶν κακῶν ἐν βροτοῖς.
Εἰ μὴ γὰρ ἦν τόδ', οὐκ ἂν ἦμεν οἱ φάει.

scripsit Euripides in Supplicibus:

Quidam vir olim protulit mortalibus
Mala esse plura, quàm bona adsint. ast ego
Diuersa longè sentio: viris bona
Puto esse multò plura, quàm sint iis mala.
Quod ni sit haud solem liceret cernere.

Hæc enim ratio mihi valde videtur absurda, quia non est tãquam frigoris & caloris, quorum symmetria omnino necessaria est viuentibus corporibus, calamitatum, & molestiarum, & incommodorum, natura: nam tametsi iactura filiorum aut charissimorũ, aut facultatum, aut dignitatis, rerúmque huiusmodi euentus animum perturbant, tamen nõ necessariò interimunt: nisi fortè hæc non esse mala, aut raro contingere, inquiat Euripides. Plura enim horum contingunt nonnullis quàm bona in vniuersa vita, ad quæ iterũ subeunda nullæ animæ omnino adduci possent, nisi fluminis Lethæi plenæ, ac propè ebriæ. Fuerunt igitur hæc partim ad persuadendũ multitudini animas pro meritis in corpora denuo redire conficta: partim etiã declarant morituri iam hominis conditionẽ, vt illi sanctiùs viuant: cùm sensus animíque vigor paulatim post vitæ præteritæ considerationem deficit, omnésque cessant corporis actiones, atque illud demum extinguitur.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ

LIBER QVARTVS.

Cur Lucinam parturientibus præfectam antiqui putarunt.

EXISTIMO me in superioribus libris ostendisse partim animorum affectus & cogitationes, quæ in mortuorum animis nascerentur, partim vires elementorum, cœlestiúmque corporum, quę transfunderentur in hæc inferiora corpora, diuinis nominibus fuisse ab antiquis appellatas, & diuinis etiã honoribus cultas. Sed quoniam eò scribendo perducti sumus, vt res interire, & iterũ post quoddam annorum spatium reuiuiscere, & animas easdem in alia corpora transmitti diceremus, quæ res sub Lucinæ tutelam primùm concidebant, videntur rationes illæ inuestigãdæ quibus adducti sunt sapientes vt sibi persuaderent Lucinã præesse parturientibus. Hac in re illud horum omnium debet esse fundamentũ, quod superiùs dictum fuit: quòd Græci id quod ceperũt ab Ægyptiis. Solẽ, Lunam, cęteraq; sidera, quorum vires ac moderationes tẽporum apud nos essent conspicuè, Deos putarunt: quos suffimentis, & cantilenis, & cæsarũ victimarum nidoribus placarunt, cùm res postularet. Cùm Lunam igitur plurimùm conferre parturientibus arbitrarentur, illam alij à luce, alij à circumuoluendo nuncupárunt. Aliæ similiter rationes sunt à rerum naturalium peritis traditæ, aliæ ab astronomis. Atqui Luna à rerum naturaliũ peritis partubus præesse credita est, quia illius ope propter vim propriã humoris fœtus adiuuetur, cùm illius beneficio is in vtero intumescat: ad quam rem & Solis & Lunæ ratio præcipuè conferre putatur. Nam manifestum esse arbitror omnibus vel mediocriter eruditis, quòd Lunæ beneficio augẽtur humores, cuius vis in multis est conspicua, sed in conchyliorum genere præcipuè, quæ cum Lunæ lumine augentur & decrescunt. Huc accedit quòd parturiendi tempore plurimus humor sero persimilis in membranis cum fœtu continetur in vtero, quare & vterus insurgit ad expellendum cũ fœtu humorem: cui rei, cùm moderator humorum sit Lunæ planeta, plurimum conferre putatur, & idcirco Luna parturientibus præesse credita est. Qui verò ex astrorum potentia omnia humana pendere censuerunt, has omnes causas ad astronomicas rationes retulerunt: nam sensérunt homines rerum cœlestium periti, quòd septimo mense fœtus perficiatur & absoluatur, qui mensis dicatus est Lunæ: quare iure optimo Luna præest parturientibus. Atque huiusce rei talis est ratio & ordo. Primus mẽsis est Saturni, qui suo frigore ac siccitate facit vt semẽ, quod fluebat aquæ simile, densetur & consistat. Deinde sequenti mense Iupiter suo calore & humore nutrit, quibus indiget viribus vt augeatur,

& dilatetur: quippe cùm superioris planetæ natura formationem lineamentorũ impediret si perduraret diutius. Tertio deinde mense Marti cura ista committitur, qui per naturalem suum calorẽ humores superuacaneos exiccat, fœtumque calefacit, & motum in illo procreat: est enim calida vis & sicca maximè ad motum propẽsa. Hunc eundem fœtum excipit mox Sol Astrorum omnium & mundi princeps ac moderator, qui & vigorem plurimum adhibet, & non mediocriter confert ad vitam. Huic succedit Venus Martis Solisque calorem & siccitatem suis his aduersariis viribus temperans, multóq; magis auget fœtum, & illius mẽbra ad figuram homini conuenientem perducit. Negotium ipsum mox in manꝰ tradere Mercurio putatur, qui superuacaneũ quódque exiccando temperiem & ipse inducit, vniuersásque corporis partes etiã magis distinguit, & clarioré formam exprimit. At septimus mensis Lunæ tribuitur, quæ ita fœtum suo humore nutrit, vt perfectus completusque sit: possitque vel si tunc ex vtero exeat viuere. Quòd si humoris copia adhuc suppetat, & respiratio nondum sit prætualida, quam per vmbilicum capit infans, ita vt oris respiratione non magnopere indigeat, natura optima horũ alimentorum cellaria & moderatrix in nonum mensem partum prorogat: at si inops sit humorum, & non ampliùs satis magna aëris copia per vmbilicum trahatur, ac si vterus tractabilis mollísque sit, qualis esse solet ferè puerperarũ, tunc septimo mẽse partus in lucẽ prodit & viuit. Quamobrem siue ad planetarum vires, siue ad physicas rationes quis respexerit, omnino Lunæ humor plurimum ad emittendos fœtus adiuuabit. Sed quoniam explicauimus quibus causis commoti antiqui Lucinæ tantum tribuerunt, nunc reliquum est, vt quæ de Lucina ab iis dicta fuerint, percurramus.

De Lucina. CAP. I.

LVCINAM filiam fuisse Iouis & Latonæ, sororémque Phœbi, iam dictum est superiùs, cùm de Diana loqueremur. Atqui cùm re ipsa vna eadémque sit Diana, Lucina, Hecate, Luna, quamuis varia sunt nomina, & res variæ, in quibus illæ suas vires exercent, tamen varij parentes earũ

siue Dearum, siue facultatum, siue eorum nominum, fuisse traduntur. Cùm enim Luna filia esset Thiæ, & Hyperionis, Diana Iouis & Latonæ, Hecate, vel Iouis vel Aristæi, & Noctis vel Asteriæ: ita Lucina Iouis filia fuisse dicitur, vt apparet in hymno Callimachi in Dianã, Iunonẽque habuit matrem, vt memoriæ prodidit Pausanias in Atticis, qui illã in Gnosio agro apud Amnisum fluuiũ ex opinione Cretensium natã esse scribit. Qui Latonæ filiam esse dixerunt, hanc in Ortygia natã esse inquiunt, atq; statim natam obstetricis munere functã esse apud matrem, cùm mox Apollinem esset paritura, vt dictũ est superius. Pausanias tamen in Atticis Lucinam ait in Delum ex Hyperboreis aduentasse, vt parturienti Latonæ adesset obstetrix. Hęc varia habuit nomina: nam Ilithya in encomio Ptolemæi vocata est à Theocrito quam Lysizonam appellat siue soluentem zonam. Solebant enim antiqui, sed Græci in primis, vsurpare, zonam soluere, pro eo quod est rem cum viro habere, quia prægnantes mulieres priorem zonã gestare non ampliùs possent, quàm solnere cogebantur, cùm ob vẽtris amplitudinem, tum ob molestiam, quam affert grauidis zona ad respirandum. Quare cùm venirent sub tutelam Lucinæ, zonam soluebant. Sic autem ea sunt Theocriti:

Ἔνθα γὰρ Εἰλείθυιαν ἐβήσατο λυσίζωνοι
Ἀντιγόναι, τριστὶ πρηΰνασαι βιβαρυμόχθοις ὠδῖνεσσιν,
Hic Lysizonam Lucinam nata vocauit
Antigones, tristi partus oppressa dolore.

Nam & Horatius in secularibus carminibus multis nominibus vocatam fuisse innuit in his:

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia tuere matres:
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

Tanta fuit Lucinæ reuerentia apud antiquos, vt nõ solùm præesse parturientibus credita sit, cùm inuocaretur, illisque opem ferre: verùm etiã tanquam custodis, cui ortus & vitæ salutilísque humanæ initia deberentur, illius imago ante fores domorũ ponebatur. Quare ita hymnum scripsit Orpheꝰ in eius laudem, quam Prothyræam nominauit:

Κλῦθί μοι, ὦ πολύσεμνε θεὰ, πολυώνυμε δαῖμον,
Ὦ Λύκαιν' ἐπαρωγὲ, λοχῶν ἠδὲ θεσμοφύλαξ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Θηλειῶν σώτειρα, μόνη φιλόπαις ἀγανόφρον,
Ὠκυλόχεια, παρῦσα νέαις θνητῶν, Προθυραία.
Audi me veneranda Dea, cui nomina multa,
Prægnantum adiutrix, parientum dulce leuamen:
Sola puellarum seruatrix solâque prudens,
Auxilium velox teneris Prothyræa puellis.

Atque paulò post eandem esse & Dianam, Ilithyam & Prothyream apertè demonstrat in his:

Μούνην γάρ σε καλοῦσι Λεχοί, ψυχῆς ἀνάπαυμα.
Ἐν γάρ τοι τοκετῶν λυσιπήμονες εἰσὶν ἀνίαι.
Ἄρτεμις, Εἰλείθυια, καὶ ἡ σεμνὴ Προθυραία.
Solam animi requiem te clamant parturientes.
Sola potes diros partus placare dolores.
Diana, Ilithyta grauis, simul & Prothyræa.

Credita est autem fuisse à Parcis parturientibus præfecta, quoniam neque cùm illã mater gestaret in vtero, neq; cùm pareret, vllos dolores sensit, vt in his ait Callimachus:

ᾗσί με Μοῖραι
Γεινομένην τὸ τρῶτον ἐπεκλήρωσαν ἀρήγειν.
Ὅττι με καὶ τίκτουσα καὶ οὐκ ἤλγησε φέρουσα
Μήτηρ, ἀλλ' ἀμογητὶ φίλων ἀπεθήκα τοκόλπων.
hisce leuare
Vix bene me natam Parcæ statuere dolores,
Quòd me cùm pareret, vel cùm gestaret in aluo
Mater non vnquam doluit, sine læta dolore
Deposuit quòd ventris onus.

Mos fuit apud antiquos vt Lucinã ipsam dictamo coronarent, quoniam id plurimum conferre videretur ad facilitatẽ pariendi: quam consuetudinem possumus vel ex hoc carmine Euphorionis colligere, vbi loquitur de Lucina:

Στεφαμένη θαλεροῖσι συνήντετο δικτάμοισι.
Obuia dictamis teneris redimita fit illa.

Neque hominibus solùm præesse parturientibus hæc Dea putabatur, sed etiam brutis, & plantis: quoniam his omnibus lunæ humor vel nascentibus vel parientibus confert. Quare ita Virg. inquit de bobus:

Ætas Lucinam, iustósque pati Hymenæos,
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos.

Effingebatur imago Lucinæ, cuiusmodi fuit illa apud Ægienses, quæ alteram manum vacuam porrigebat, altera gere-

gerebat facem: ita enim & infantem susceptura videbatur, in lucémque eductura: & dolores quos inflammatio totius corporis consequitur, significare. At mihi magis huic loco conuenire illud Theophrasti videtur, quod scriptum est in secundo de causis plantarũ, exuri maximè vires naturæ fœcunditate fœtuum tum in animalibus, tum etiam in plantis. quare fax Lucinæ meritò assignabatur: nam quæ minùs fœcunda sunt in singulis generibus, illa magis sunt diuturna. Scripsit in hanc hymnum quendam Licius Delius, vt diximus, cùm loqueremur de Parcis: qui illam Eulinum, quasi lanificam appellauit: quam fati sororem esse credidit, vt est apud Pausaniã in Arcadicis. Maxima religione apud Eleos præcipuè colebatur Lucina, cuius ope victoriam Elei ex Arcadibus reportarũt. Nam cùm Arcades Eleorum agrũ hostiliter inuasissent, omniaque incursionibus popularentur, in aciem aduersus illos prodierunt Elei. Tum fama est mulierem, quæ puero mammã præberet, ad Eleorum duces accessisse, quæ se puerum illum peperisse diceret, hortatáque est, vt eum eius belli socium sibi asciscerent, quòd ipsa ita fuisset per somnum admonita. Tum qui summæ rei præerant inter Eleos fidem mulieri præstantes puerum nudum ante signa locandum curarunt: deinde cùm facerent impressionem in hostes, puer is in serpentem vertitur in conspectu omnium. Eo prodigio territi Arcades in fugam vertuntur, atque Elei quo in loco sub terram ingressus est serpens, vbique victoriam sunt adepti, templum illi puero erexerunt, quem Sosipolim, siue vrbis seruatorem, appellarunt: ibidemque sunt Lucinæ solennes honores decreti, quòd illam puerum illum peperisse & attulisse Elei interpretati sunt. Annua sacerdos ibi eligi solita fuit, quæ Lucinæ sacrificaret, ad quam omnibus erat aditus. Ad Sosipolim verò nemini accedere licebat, nisi vetulæ sacerdoti, quam etiã certo ritu ornatam esse oportebat: nam & capite & facie velata candido textili ad illius simulachrum accedebat. In templo Lucinæ tum virgines tum etiam nuptæ remanentes hymnum in Sosipolim decantabant, atque quoduis odorum genus adolebant, cùm vinum ex illis sacrificiis omnino exularet. Culta est apud Hermionenses etiam præcipuo quodam honore Lucina, quam summa religione & hostiis, & odoribus, & donis quàm plurimis

Universidad de Deusto
Biblioteca

decorabant: neque illius signum cuipiá, nisi illis mulierculis quæ rem sacram facerent, conspicere fas erat, vt ait Pausanias in Chorinthiacis.

¶ Hæc illa sunt ferè omnia quæ de Lucina dicta sunt ab antiquis, quæ ex iis quæ dicta sunt superiùs, manifesta esse censeo, nisi illud fortasse non pateat cum Iunonis aut Iouis filia esse dicatur. Explicatum fuit superiùs Lucinam esse lunam, humoresque ab ipsa luna aliquãdo augeri, quòd cùm fiat per aera, quem modo Iunonem, modò Iouẽ appellari ostendimus: iure Lucina, siue vis illa, quæ agit per aera in inferiora corpora, Iunonis filia dicta est. vocata fuit Luna Lucina, quia luceat per noctem, vel quia lucem præbeat fœtibus, qui nati ante septimũ lunæ mensem hac solis luce perfrui minime possunt, vel quia maturos fœtus in lucem ex vtero euocet. Dicitur eadem à Græcis Iltihyia, quia pręsto sit parturientibus. reliqua nomina, quæ illi tribuuntur, sunt à contingentibus rebus à poëtis ficta, & illi tributa. Nunc de Penatibus dicendum est.

De Penatibus CAP. II.

IAM verò statim natos infantes, vbi Lucina suum munus expleuisset, Penates Dij suscipiebant, vt fuit opinio antiquorum: qui Penates qui essent, aut quod esset illorum munus videtur esse inuestigandum. Fuerunt igitur nonnulli qui penates Deos esse putarunt illos per quos spiramus, per quos cognoscimus, per quos viuimus, per quos solẽ intuemur: Iouem scilicet, & Iunonem, & Mineruam, & Vestam: hanc etiam si quidem nonnulli adiderunt. Nam Iouem æthera medium, Iunonem aera imum, Mineruam summã ætheris partẽ quæ vis est diuina intelligentiæ, Vestã terrã esse dixerunt. Hos & Deos patrios & familiares & ciuitatũ præsides & priuatarum domorum custodes nominarunt & crediderunt, vt in his significare videtur Cicero in oratione pro domo sua: Vósque qui maximè me repetistis atque reuocastis, quorum de sedibus hæc mihi proposita est contentio, patrij Penates, familiarésq;, qui huic vrbi & reipublicæ præsides estis, Sic & Halicar. in primo antiquitatum: τοὺς δὲ θεοὺς τούτους Ῥωμαῖοι μὲν Πενάτας καλοῦσιν. οἱ δ' ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν τοὔνομα, οἱ μὲν πατρῴους ἀποφαί-

νουσιν, οἱ δὲ γενεθλίους, εἰσὶ δ' οἱ κτησίους, ἄλλοι δὲ ἑρκίους, οἱ δὲ μυχίους. *Deos autem hos Romani Penates vocant: atque nonnulli, in Græcam linguam transferentes, genitales interpretati sunt: alij vocant Deos patrios, alij domesticos ac familiares, alij possessionum præsides alij arcanos.* At verò cur erant hi patrij, ac non potiùs cõmunes omniũ ciuitatum & domorũ? Quoniã non modò singulas ciuitates, sed etiã singulas domos, atq; adeò singulos homines & animalia & plãtas certos ac peculiares habere Deos crediderunt, quorũ essent illi tutilares. Idem propè sensisse videtur Cicero, vbi ita scribit in secundo de Natura Deorum: nam Vestæ nomen à Gręcis: ea est enim quæ ab illis ἑστία dicitur. Vis autem eius ad aras & focos pertinet. itaq; in ea Dea, quæ est rerũ custos intimarũ, omnis & precatio, & sacrificatio extrema est. Nec longè absunt ab hac vi Dij Penates, siue à penu ducto nomine, (est enim omne quo vescuntur homines penus) siue ab eo quòd penitus insident: ex quo etiam Penetrales à Poetis vocantur. Erant igitur Penates Dij familiares, quibus vinum & thus in sacris offerebatur, penes quos nos nati essemus, qui superiùs commemorati esse putabantur. Alij tamen voluerunt Penates esse Apolinem & Neptunum, qui Troiana mœnia extruxere, & Vestam: qui eximia religione apud Samothraces sculpti colebantur: mox à Dardano in Phrygiam, & è Phrygia in Italiam ab Ænea fuerũt delati. quã rem expressit Virgilius libro secundò, vbi Hector Æneæ Penates Deos ita commendat.

Sacra, suosq; tibi commendat Troia Penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære:
Magna pererrato statues que denique ponto.
Sic ait: & manibus vitas, Vestámque potentem,
AEternúmque effert adytis penetralibus ignem.

Hec si quis rectè consideret, nihil aliud esse Penates Deos existimabit, quàm elemẽta ipsa, penes quæ nati sumus. Qui enim Apolinem & Neptunum Penates putarunt, nonne duo generationis principia Deorum nomine appellarunt, cùm ex humore tanquam materia, & è calore tanquam artifice ad formã euocante, omnia nascantur? humor enim fœminæ; calor maris vice fungitur in rebus naturæ. His merito Vestam comitem addiderunt, tãquam condensandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporis, quod gignitur, fundamẽtum. Quod idem sensisse videntur illi qui corporis generationem elementis concedunt, & animis vim de cœlo deducunt, vt illi superiores, qui Iouem, Iunonem, Mineruam, ac Vestam censuerunt. Finxerunt nonnulli adolescentes duos esse Penates, qui sedentes pilam vtrinque tenerẽt: qui quidem nihil aliud esse putabant, quàm propriam singulorum fortunam atque euentus, cùm penes nos nascerentur. Hos Penates vocarunt & magnos Deos, & bonos, & potentes, quòd penes illos vniuersam humanæ vitæ moderationẽ singulorumque esse arbitrarentur. Horum Deorum imagines quę forent apud ciuitatum principes aut apud Reges, rerum vniuersarũ ciuitatum tutelam credebantur habere: at quæ forent apud priuatos, priuatarum domorum: quippe cùm omnia serie quadam fatorum gubernari & seruari crederentur: quam etiam Genium nominarunt, quare nunc dicamus de Genio.

De Genio. CAP III.

ENIMVERO Genius Iouis & Terræ filius fuisse dicitur, vt asserit Pausanias in Achaicis. Hic sine fœminæ cõgressu è semine Iouis in terrã per somnũ profuso natus esse dicitur, figura quidem humana, sed ambiguo sexu, quẽ postea Agdisten appellarunt. Huic cùm sacra fierent ab antiquis flores complures humi spargebantur, vinúmq; illi in pateris offerebatur, vt innuit Horatius in 2. Epist.

Tellurem porco, Syluanum lacte piabunt,
Floribus et vino Genium memorem breuis æui.

Inter arbores fuit platanus dicata Genio: atque crediderũt singulos homines, statim atq; nati fuissent, dęmones duos habere, alterum malum, alterum bonum, quorum nos sub tutela essemus, quos ambos Genios vocarunt, & putarunt nobiscum esse natos. Eius formam descripsit Pausanias in prioribus Eliacis, atque ait quo tempore vnus ex Vlyssis sociis à Temessensibus cæsus fuit, illos iussos fuisse per assiduas patriæ calamitates vnam è virginibus, quæ esset formosissima, vouere quotannis manibus eius socij Vlyssis, cũ verò Eutymus ille qui septuagesimã quintam Olympiadẽ pugillatu vicerat, eò accessisset, ac postulans in templum fuisset admissus, puellæ misericordia ductus & eius amore

præterea inflãmatus, quæ sese illi nuptui cõcessum iri promiserat, si eius virtute liberata fuisset ac euasisset periculũ: fertur sumptis armis cum Genio eius socij Vlyssis cæsi, qui tũc illi apparuit dimicasse, at Genius deniq; victus nõ solũ extra mœnia Temessensium, sed etiã extra Temessensium agrũ profugisse dicitur, tandémq; se in mare demersisse, dicitur is fuisse colore vehemẽter atro, reliqua forma magnopere formidabili, ac pelle lupina, vt aiũt, apparebat amictꝰ.

¶ Dictus est autem Genius, vt placuit Latinis, à gignendo, vel quia nobiscũ gignatur, vel quia illi procreandorum cura diuinitus commissa putaretur. Hic creditur nobis clã suadens, nunc dissuadens, vniuersam vitam nostram gubernare, esseque mentis & voluptatis nostræ propè moderator. Nam existimãtur Genij dæmones rerum, quas voluerint nobis persuadere, spectra & imagines sibi tanquã in speculo imprimere, quod illis facillimum sit. In quæ spectra cùm anima nostra clam respexerit, illa sibi veniunt in mentem, quæ si ratione perpendantur, tum recta fit animi deliberatio. At si quis posthabita ratione malorum spectrorum & visorũ ductu feratur, ille in multos errores incurrat necesse est, si spectra fuerint præcipuè à malignis dæmonibus oblata. Ita multi fiunt supra modũ libidinosi, aut crudeles, aut auari, quæ omnia ad Genium referuntur. Inde factũ est, vt ita Socraticus crediderit Euclides & Plato de Socratis dæmone cousultore mentionem fecerit sæpius. Quòd verò Genius dæmon fuerit, testatur Plutarchus, qui illum Bruto per noctem apparuisse scribit ita in eius vita: ὁ δὲ συλλογιζόμενός τι καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτὸν, ἔδοξεν αἰσθέσθαί τινος εἰσιόντος. ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον, ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος καὶ φοβεροῦ, σιωπῇ παρεστῶτος αὐτῷ. τολμήσας δὲ ἐρέσθαι Τίς ποτ' ὢν (εἶπεν) ἀνθρώπων ἢ θεῶν, ἢ τί βουλόμενος ἥκεις ὡς ἡμᾶς: ὑποφθέγγεσθαι δὴ αὐτῷ τὸ φάσμα, Ὁ σὸς ὦ Βροῦτε δαίμων κακός. ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους. καὶ ὁ Βροῦτος οὐ διαταραχθεὶς, Ὄψομαι, εἶπεν ἀφανισθέντος δ' αὐτοῦ, τοὺς παῖδας ἐκάλει, μήτε ἀκοῦσαι τινὰ φωνὴν, μήτ' ἰδεῖν ὄψιν φασκόντων. *Is igitur cũ quiddã secum ratiocinaretur, visus est sibi ingredientem quẽdam ad se perspexisse: quare oculis ad ingressum conuersis monstrosam quandam & horrendam formam aspexit, quæ silentio sibi postea astitit. Hanc interrogare ausus, est Brutus, & quis inquit hominũ est, aut Deorum? aut quid tibi vis? cur ad*

nos veniſti ad quæ ſubmurmurans illa forma, Tuus ſum, inquit Brute malus Genius, me videbis poſtea in Philippis. Tum Brutus minimè exterritus, Videbo reſpondit. Cùm verò is dæmen euanuiſſet, pueros ad ſe intro vocauit Brutus, qui nullam neque vocem ſe audiuiſſe, neque quidquam vidiſſe reſponderunt. Alij igitur crediderunt elementorum ſymmetriam. quæ corpora humana ac viuentia omnia conſeruaret, Genij nomine fuiſſe vocatam. Alij occultam vim planetarum, qua ad ſingulas res gerendas impellimur. Nam dæmones illi primùm Geruli, deinde Genij vocati ſunt. Neque verò homines ſolùm Genios habere credebantur, ſed etiam plantæ, & ædificia, & loca, vt in his ait Virg. lib. ſeptimo:

Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat: & Genium que loci, primámque Deorum
Tellurem, Nymphaſque, & adhuc ignota precatur
Flumina.

Sed quoniam ſymmetria elementorum mores pro ſua bonitate in nobis imprimit, quod etiam putatur, vis ſiderũ efficere, illud inuito Genio facimus, quod ab alia externa neceſſitate & nõ ſponte facimus. Defraudamuſque Genium, vel illi indulgemus, cùm iucunda voluntati noſtræ ſubtrahimus, vel concedimus. Dixerunt Genio frontẽ præcipuè eſſe dicatam, quoniam illa pars plerúnque indicio eſt an inuiti, vel ſponte quid faciamus: & an læti ſimus, vel triſtes. Ac de Genio ſatis, nunc dicamus de Laribus.

De Laribus. CAP. IIII.

AT Laribus diuerſa à Penatibus & à Geniis origo fuiſſe traditur: nam fama eſt è furtiuo Mercurij Laræq; Almonis filiæ concubitur Lares geminos fuiſſe genitos. quia cùm Lara Iouis adulteria Iunoni indicaſſet, Iupiter iratus illi linguam præcidit, & ad infernam paludem relegauit: quam cùm Iouis mandato eò deduceret Mercurius, in itinere compreſſit, ex quo nati creduntur ij dæmones, qui lares ſunt vocati. Id ſignificauit Ouid. lib. 2. Faſtorum in his:

Iupiter intumuit: quaq; eſt non vſa modeſtè,
Eripit huic linguam, Mercuriumq; vocat.
Duc hanc ad Manes, (locus ille ſilentibus aptus)
Nympha, ſed infernæ Nympha palludis erit.

Iuſſa Iouis ſiunt, accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tum placuiſſe Deo.
Vim parat hic, vultu pro verbis illa precatur,
Et fruſtra muto nititur ore loqui.
Fitque grauis, geminoſq; parit, qui compita ſeruant.
Et vigilant noſtra ſemper in æde Lares.

Hanc Laram, ſiue vt alij dixerunt, Larundã, nonnulli Maniam etiam appellarunt: cui vnà cum Laribus compitalia ex oraculi reſponſo ſacra fiebant: atque pueri apud Romanos pro familiarum ſalute immolabantur. Nam credita eſt Mania ſiqua pericula familis imminerent, ea depellere cùm fuiſſet expiata. Sequentibus poſtea temporibus apud eoſdem Romanos aliorum papauerúnque capitibus pro pueris immutato ritu ſacrificatum fuit. Credebantur ab antiquis hi dæmones curã habere compitorum & ciuitatum, vt patuit è ſuperioribus carminib. Ouid. Erant his dæmonibus canes præterea, veluti etiam Dianæ, dicati, quia communes familiarum cuſtodes putabantur: quibus etiam focus erat conſecratus, exiſtimabanturque tanquam penates domorum cùram habere, quos etiam eſſe penates quidam crediderunt. quare affectum vt Laris nomine focum & vniuerſam domum vocauerint. Alij agrorum cuſtodes eſſe Lares cenſuerunt, vt ait Tibullus in primo libro Elegiarum.

Vos quoque felicis quondam, nunc pauperis agri.
Cuſtodes, fertis munera veſtra Lares.

Et quoniam penates eſſe Lares putabantur, quæcunque de Penatibus dicta ſunt, Laribus etiã conuenire ſunt putanda. Erat præterea cõſuetudo, vti Laribus vinum & thuris odor offerretur, exonarenturq; variis florũ coronis: quibus diis etiam aliquando offerebantur ſoluti flores & primitiæ frugum. Nunc autem de Pallade verba faciamus.

De Pallade. CAP. V.

EXISTIMO ſanè nos rem minimè abſurdam eſſe facturos, ſi poſt eorum Deorum explicationem, qui natos infantes excipere putabãtur, Deos illos expoſuerimus, qui pueros erudiendos iis artibus excipiebant, ad quas Genius ipſe credebatur impellere: illis interim fabuloſis ac ridiculis Diis Deabúſq; prætermiſſis, qui variis tẽporibus

à vanis superstitionibus fuerũt introducti, vt Edulia, Potica, Cuba siue Cunina, & reliquis Diis huiuscemodi autoritatis. Et quoniam Pallas sapientiæ præfecta putabatur, quæ rebus omnibus magnis humanæ vitæ est necessaria eaq; nõ inutilis Dea formandis credita est adolescentum ingeniis, de hac primùm verba faciamus. Scriptum reliquit Pausanias in Atticis Mineruam Neptuni & Tritonidis Africæ paludis filiam fuisse, quæ Gygis temporibus floruit, de qua sic Herodotus in Melpomene : τὴν δὲ Ἀθηναίην φασὶ Ποσειδέωνος εἶναι θυγατέρα, καὶ τῆς Τριτωνίδος λίμνης. *Mineruam inquiunt Neptuni fuisse filiam & Tritonidis paludis.* cui fabulæ faciunt, fidem quòd per eius natalem diem virgines certare inter se ludicris solebant apud eam paludem, natalem Mineruæ celebrantes. est enim eadem & Pallas. Fuerunt tamẽ qui è Iouis cerebro armatam Mineruam natam fuisse memoriæ prodiderint, vt scripsit Apollonius libro quarto Argonaut. in his:

Ἠρῶσαι Λιβύης πάλαι ποτ' Ἀθήνην,
Ἣν μιν ὅτ' ἐκ πατρὸς κεφαλῆς θόρε παμφαίνουσα,
Ἀντόμεναι Τρίτωνος ἐφ' ὕδασι χερνίβωσαν.
Egregiæ Libyæ Heroinæ, Palladem quondam,
Cùm patris è capite exiliit clarissima, paruam
Lauerunt Tritonis aqua, sordèsque puellæ,

Atqui primus omnium Stesichorus Mineruã è Iouis capite natam fuisse dixit: quem secutus est Apollonius : & acerrimus derisor humanæ demẽtiæ Lucianus in dialogis Deorũ Iouem parturientem introducit, & Vulcanum cum acutissima & prævalida securi, vt sibi caput dividat, quod erat sibi pro castris: nã ex illo in duas partes diuiso armatam virginẽ erupisse inquit, neq; Ioui, vt cæteris parturiẽtibus, Lucina, aut obstetricum mulierc ularum turba astabat, cùm nata sit Minerua sine matre: qua de causa illi fuit septenarius numerus consecratus à Pythagoricis. Illud autẽ idcirco cõtigisse memorat, quia Jupiter, cùm Iunonẽ sterilẽ esse videret, grauitérque ferret orbitatem, cerebrum sibi percussit, vt aliquem filium procrearet, vnde nata est Pallas. At Homerus libro 4 Iliadis, non à Tritonide palude, sed ab oppido Bœotiæ Alalcomenio Alalcomeniã nominauit, quod apud se natam fuisse Mineruam dicerẽt Alalcomenii, vt ait Strabo libro nono, qui postea libro decimoquarto scriptum

reliquit in insula Rhodiorum aurum pluisse cùm Minerua è capite Iouis nata est. Apollodorus inquit libro primo Bibliothecæ Persen, & Astræũ, & Palladẽ fuisse Crii & Eurybiæ filios. Qui tamẽ videtur lib. 3. diuersas Mineruã & Palladẽ credidisse, cùm ita scribat : Φασὶ γεννηθεῖσαν τὴν Ἀθηνᾶν, ὑπὸ Τρίτωνα τρέφεσθαι, ὃν θυγατρὸς μὲν Πάλλαντα, ἀμφοτέρας δὲ ἀσκούσας τὰ κατὰ πόλεμον, εἰς φιλονεικίαν ποτὲ προελθεῖν. *Fama est natam Mineruam apud Tritonem enutratam fuisse, cui filia erat Pallas : atque ambas cùm res bellicas exercerent, in contentionem venisse.* Verùm cùm Pallas Mineruam esset vulneratura, Iouem veritum illi ægidem obiecisse. Tum territa Pallas respexit ad ægidem, quo tempore à Minerua vulnerata obiit: quod ægrè ferens Minerua eius effigiem effinxit, thoracíque ac pectori suo ægidem, quam timuerat, iniunxit : quod Palladium postea sequentibus temporibus fuit ad Troianos delatum. Nam vt ait Apollodorus Pallas Tritonis filia fuit, at Minerua alumna. Alii dicunt, inter quos Athenodorus fuit Byzantius, Tlietidem in varias formas versam, denique compressam à Ioue fuisse: quæ, cùm esset grauida, audiens Iupiter fore vt ex ea nasceretur, qui cœli imperio potiretur, illam absorbuit : quare ipse grauidus factus apud amnem Tritonem peperit. At verò ridiculum videtur, quòd modò è Ioue, modò è Tritonide palude, modò è Cranao, vt sensit Zezes, nata sit. Verùm illud accidit, quia plures fuerũt Mineruæ, de quibus ita Cicero in tertio de Natura Deorum: Minerua prima, quam Apollinis matrem suprà diximus: Secunda orta Nilo, quam Ægyptii Saitæ colunt : Tertia illa, quam Ioue generatam supra diximus : Quarta Ioue nata & Coryphe Oceani filia, quam Arcades Coriam nominant, & quadrigarum inuentricem fecerũt. Quinta Pallantis, quæ patrem dicitur interemisse, virginitatem suam violare conantem, cui pinnarum talaria affingunt. Atqui harũ Mineruarum omnium facinora ad vnam Iouis filiam tertiam referũtur, sicuti de Ioue & reliquis Diis dictum fuit. Ferunt natam Mineruam à Dædale nutrice educatam fuisse, muliere sanè ingeniosa, & ad omnia præclara opera prõpta, quę illam in teneris annis omnibus artibus ingenuis erudiit, vt scriptum reliquit Posidonius in libro de Diis & Heroibus. Callimachus in hymno in lauacra Palladis, nõ solùm eandem Palladem & Mineruam esse censuit, verum

etiam ostendit quidquid Mineruæ collibuerit, idem Iouis nutu comprobari, in his,

Ὡς φαμένη κατένευσε· τὸ δ' ἐτελέσσ φ̃ κ' ἐπιεύσῃ
Παλλὰς, ἐπὶ μήνατ Ζεὺς τόγε θυγατέρων
Δῶκεν Ἀθαναίᾳ, πατρώια πάντα φέρεσθαι.
Annuit his dictis Pallas, quodque annuit illa
Perficitur. Natæ Iupiter hoc tribuit
Ipse Mineruæ vni, quæ sunt patris omnia ferre.

Sic etiam Herodotus in Melpomene cùm Mineruã Neptuni & Tritonidis paludis filiam nominasset, eandem Iouis filiam ascititiam rursus vocauit, vt est in his: χρῆσθαι μιν μεμφθέντα τῷ πατρὶ, δοῦναι ἑωυτὴν τῷ Διΐ. τὸν δὲ Δία ἑωυτοῦ μὲν ποιήσασθαι θυγατέρα. *Atque illã quadam de causa succensuisse patri, sibq; ipsam Ioui tradidisse: Iouemque suam ipsius asciuisse filiam.* quare ita inquit Homerus:

Διὸς θυγάτηρ κυδίστη Τριτογένεια.
Iouis filia gloriosa Tritonia.

Neque Homerus, aut reliqui poëtæ illã Tritoniã appellarũt, quia sit è palude genita: quod quidem foret ridiculũ: sed quia vel à Tritone educata sit, vel quia apud amnẽ eius nominis sit nata, cùm ibi primùm apparuerit, vbi circa Tritonidis oram gẽtes Machlyes & Auses habitasse dicebãtur: quorum virgines in turmas diuisæ, se inuicem per Mineruę solennia fustibus & lapidibus cædebant. Harum siqua acceptis vulneribus obiisset, illam dicebant non fuisse virginem: quæ verò constantissima omnium fuisset, pluraque ac maiora vulnera pertulisset, illa cum Græco armorum apparatu, cistaque Corinthia in curru circa paludem cum magno suorum virginum applausu & lætitia circumferebatur, quamúmque quam lætissima deducabatur, vt scripsit Herodotus in Melpomene. Alii Itonii potiùs filiam fuisse crediderunt, & in Deorum numerum relatam, quia bellicosissima extiterit, vt in his ait Isacius: ὅθεν αὐτὴν ἐθεοποίησαν Ἕλληνες, καθάπερ καὶ τὴν πολεμικὴν Ἀθηναν, Ἰτωνίου μὲν ὑπάρχουσαν θυγατέρα. *Vnde ipsam in Deorum numerum Græci retulerunt, tanquã bellicosissimam Mineruã, quæ fuit Itonii filia.* Fuerũt qui Pallãtis filiam fuisse dixerint, vt dictum fuit, atque Mineruam primùm fuisse vocatam: deinde Palladem, quia Pallantem patrem suum alatam sibi vim inferre, ac virginitatem rapere conantem obtruncarit: cuius pellem in ægidem com-

posuerit, alasq; sibi talaribus adiunxerit. vt ait in his idem Isacius: ἢ Πάλλαντα τὸν ἴδιον πατέρα πέρατον ὑπάρχοντα, καὶ βιάζοντα παῖδα, ὡς θέλοντα συγγενέσθαι· ἢ τὴν παρθενίην τρῶσαν, τοῦτον ἀπέκτεινε, καὶ τὸ δέρμα αὐτοῦ ὡς αἰγίδα περιεβάλετο· καὶ τὰ πτερὰ τοῦτου τοῖς ποσὶ παύτης προσήρμοσεν. *Vel Pallantem patrem suum alatum, ipsamque violantem, vt volẽtem cum illa concumbere: quæ virginitatem plurimi faciens ipsum cecidit, eiusque pellem vt ægidem gestabat, atque alas suis pedibus accommedauit.* quare illã Græci in Deorum numerum retulerunt, cùm tam præclarũ suę constantiæ ac temperantiæ argumentum edidisset, & Iodamam præterea ipsam impedire conatam interemisset, quare de illa ita scriptum fuit à Simonide Ceo in secundo Genealogiarum:

Τ' ἰφλῶν ὀρέων
Πηλιάδες κορυφῆσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
Ἔργον Ἀθηναίης Ἰωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτὰς
Ἥρωας χέρεσιν ὑπερφιάλοντας ἐρετμοῖ.
Peliades timuere videntes montibus altis
Palladis Itonidos factum, vel protinus ipsos
Spumosa heroas ferientes æquora remis.

Alii Palladẽ nominatã fuisse maluerũt, quia cùm aduersus Gigãtes pro Ioue pugnasset, vt ait Calli. in lauacra Palladis

Οὐδ' ὅτε δὴ λύτρῳ πεπαλαγμένα πάντα φέρεται
Τεύχεα, δῃοτῆτος ἀδίκου ἄπο Γηγενέων·
Nec armis quando permulta cæde cruentis
Venit ab iniustis horrida terrigenis:

Pallantem Gigantem iaculo interfecerit, vt ait idem Isacius Alii vocatam fuisse Palladem putarunt, à iaculis mittẽdis, cùm bellicosa sit Dea: alii, quia cor palpitãs Dionysi ad Iouem detulerit. Nam Dionysus Iouis, & Proserpinæ filius frustatim à Titanibus fuit discerptus, cuius cor artulit ad Iouem Minerua, vt traditum est in fabulis. Huic Deæ cùm armata dicatur è capite Iouis exiliisse, mox arma & currum tribuerunt, vt testatur Horatius in primo carminum:

Iam galeam Pallas & ægida,
Currusq; & rabiem parat.

Et in his carminibus Stesichorus:

Παλάδα πρόσπολιν καλέω, πολεμαδόκον, ἀγνάν.
Παῖδα Διὸς μεγάλου, δεινόπλοον.
Palladã bellorum studiis cantamus amicam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

E Ioue progenitam magno, quæ destruit vrbes.

Callimachus iam tum illi currum fuisse, cùm pugnauit aduersus Gigantes, ait, & equos multo sanguine, multáque cæde conspersos: quia pugnabãt antiqui è falcatis curribus. Hi igitur equi fuerunt à Pallade è bello redeunte in vndis Oceani loti, vt est in his:

Ἀλλὰ πολὺ πράτιστον ὑφ' ἅρματος αὐχένας ἵππων
Αὐσομένα παγαῖς ἔκλυσεν ὠκεανῶ.
Sed priùs illa iugis fumantia soluit equorum
Colla, lauans alti fluctibus Oceani.

Mirificum fuisse huiusce Deæ clypeum, miróque artificio extructum inquiunt, cuius formam ita describit Virgilius libro octauo:

AEgidáque horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum, auròque polibant.
Connexósque angues, ipsámque in pectore Diuæ.
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Nam vbi illud scutum concuteret, mirificum terrorem illis incutiebat, aut contra quos in bellũ prodibat. Dictus est is clype⁹ ideo Ægis, quòd ita vocaretur antè scutũ Iouis, quia è pelle capræ factum fuerat: nã postea obtinuit consuetudo vt omnium Deorum scuta ægides vocarentur, quippè cùm Herculis scutum ægidẽ etiã vocauerit Hesiodus in descriptione ipsius scuti. Fuerunt qui dixerint Palladẽ fuisse belli inuentricẽ, quod testatur Cicero in tertio de natura Deorũ hoc pacto: Liberum alterum patre Cœlo, qui genuisse Mineruam dicitur, quã principem & inuentricem belli ferunt. Quam etiã Virgilius lib. 11. præsidem belli nominauit:

Armipotens, belli præses Tritonia virgo.

Nam & Arion Methymnæus omnibus mortalibus prior Orthria càrmina in Palladem composuit & cantauit: quorũ is erat rhythmus, vt eo animi hominum mirum in modum ad bellum inflammarentur, quibus postea modulis vsi sunt in castris Methymnæi. Hæc Dea semper virgo fuisse creditur, vt Diana, & Vesta, quas omnes Homerus in hymno in Venerem commemorauit. Ac ita de Mineruæ officio, virginitate & inuentis:

Τριοσὰς δ' οὐ δύναται πεπιθεῖν φρένας, οὐδ' ἀπατῆσαι,
Κούρην τ' αἰγιόχοιο Διὸς γλαυκῶπιδ' Ἀθήνην.

Οὐ γὰρ οἱ εὔαδεν ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης,
Ἀλλ' ἄρα οἱ πόλεμοί τε ἅδον, καὶ ἔργον Ἄρηος,
Ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, καὶ ἀγλαὰ ἔργ' ἀλεγύνειν
Πρώτη τέκτονας ἄνδρας ἐπιχθονίους ἐδίδαξε
Ποιῆσαι σάτινα καὶ ἅρματα ποικίλα χαλκῷ.
Ἥδε τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
Ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν, ἐπὶ φροσὶ θεῖσα ἑκάστῃ.
Sed tribus haud potuit suadere, aut fallere mentes,
E Ioue prognatæ, cui lumina glauca, Mineruæ.
Aurea non illi Veneris sunt munera cordi:
Prælia sed placuere, feri at munera Martis,
Sed cædes, sed bella, sed & certamina, pugnæ.
Prima viros docuit currus, orbésque rotarum
Supposuisse, ligent quas partes robora ferri.
Virginibúsque eadem monstrauit prima domi quæ
Munera conueniant, animísque impressa notauit.

Hæc prima ædificãdi viam inuenisse dicitur, vt testatur Lucianus in Hermotimo: Φησὶ γὰρ ὁ μῦθος ἐρίσαι Ἀθηνᾶν καὶ Ποσειδῶνα καὶ Ἥφαιστον εὐτεχνίας πέρι. καὶ τὸν μὲν Ποσειδῶ ταῦρόν τινα ἀναπλάσαι, τὴν Ἀθηνᾶν δὲ οἰκίαν ἐπινοῆσαι. *Inquit enim fabula Palladem Neptunum ac Vulcanũ de artificio contendisse: atque Neptunum taurum fabricasse, Palladẽ excogitasse domum.* Eiusdẽ inuentum est colus, vt ait Theocritus Ægloga trigesima quarta, & Virgilius libro septimo:

Non illa colo, calathis ve Mineruæ
Fœmineas assueta manus.

Hæc eadem tibiarum vsum & musicam excogitauit, hæc acu pingere, telam texere, omne lanificium, leges, classicáque adinuenit. Quorum inuentorum mentionẽ fecit Ouid. libro sexto Mutationum, & ita libro tertio Fastorum.

Pallade placata lanam mollire puellæ
Discant, & plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit, & rarum pectine densat opus.
Hanc cole qui maculas læsis de vestibus aufers,
Hanc cole velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam inuita faciet bene vincula plantæ
Pallade: sit Tychio doctior ille licet.

Cultum præterea & plantationem oleæ inuenit, & fructus expressionẽ, cùm tanta quidem antè nasceretur, sed ignota

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter cæteras arbores. nam vt testatur Herodotus in Terplichore, quibusdam temporibus apud neminem, nisi apud Athenienses, oliua inueniebatur. Atque cùm Epidaurij ex oraculo Apollonis Delphici statuas erigere Damiæ & Auxisiæ iuberentur, percunctati sunt æreas ne an lapideas erigerent. Cùm respondisset Pythia ex oliua domestica, ad Athenienses confugerunt. ἐδέοντο ὦν οἱ Ἐπιδαύριοι Ἀθηναίους ἐλαίην σφι δοῦναι τὰ μέεσθαι, ἱρωτάτας δὴ κείνας νομίζοντες ἔτι). λέγεται δὲ ὡς ἐλαῖαι ἔσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἢ Ἀθήνησι. *Rogarunt igitur Athenienses Epidaurij, vt sibi oliuam cædere permitterent, cùm maximè sacras illas arbitrarentur. Ferunt enim quòd per id tempus nullibi, nisi apud Athenienses, erant oliuæ.* quare etiam annua sacrificia mittere Athenas pro cæsis oliuis Epidaurij pepigerunt. Cùm verò oliuæ fructus ad omnes artes sit accommodatus, oleum scilicet, omnes denique artes Minerua inuenisse creditur. Nam profectò nulla est ferè ars, quæ non olei beneficio vtatur, aut aliqua ex parte adiuuetur: sicuti etiam ignis munere. quare non iniuria sensit Æschylus, vt antiquorum scriptorum plerique, Prometheum omnes artes excogitasse, quòd ignem de cœlo ad mortales detulit, vt suo loco apertiùs à nobis & opportuniùs explicabitur, cùm pertractabimus illa quę fabulosè dicta sunt à maioribus de ipso Prometheo. Fama est adeò virginitatis fuisse studiosam Mineruam, vt cùm fortè se lauãs in fonte Heliconidis Hippocrenes conspecta fuisset à Tiresia, illum cæcum fecerit, quoniam periniquum sibi videbatur, quòd mortalis aliquis gloriari posset se nudam lauantémque Mineruam vidisse. veruntamen Chariclo Tiresiæ mater ab eadem postea impetrauit, vt pro lumine corporis, mentis splendorem & artem diuinãdi ab ipsa Minerua Tiresias obtineret, vt patet ex hymno Callimachi in lauacra Palladis. Quare illud non satis consideratè dictum est à poëtis, quòd Paris nudam Palladam cum reliquis deabus iudicarit. Nec defuerunt qui illam propè violatam fuisse inquiant à Vulcano, cùm ad illum accessit petẽs, vt sibi arma fabricaret, vt scribit Apollodorus libro tertio. Nã Vulcanum absente Venere constuprandæ Mineruæ cupido incessit: quæ cùm reluctaretur, neque virum vllo modo pati vellet, fertur Vulcanus semen in eius femur denique effudisse, quod ab ea lana detersum & in terram deiectum fuit,

è quo natus est Erichthonius, qui & contentionis & terræ nomen continet, qui Pandrasi Cecropis filiabus in cista seruandus traditus fuit: quæ postea in furorem actæ, quia cõtra Deæ mãdatum cistam aperuissent, se ex arce summa pręcipitarunt: vel, vt aliis magis placuit, à serpẽte in cista cum Erichthonio latẽte fuerunt interemptæ. Neque prætermittenda esse illa sanè hoc loco censuerim, quæ mirifica de vi Palladij ab antiquis scriptoribus memoriæ prodita fuerũt: appellata sunt Palladia, vt dicere solebat Pherecydes, omnes imagines, quæ manibus non essent factæ, & omnes quę forent è cœlo in terram deiectæ, cuiusmodi fuisse dicitur illud Mineruæ celeberrimum Palladium. Id enim fuisse trium cubitorum fertur, & è cœlo in Pesinuntem Phrygiæ ciuitatem, quæ ab eo casu nomen obtinuit, vt Dio putauit & Diodorus, delapsum. Quanquam non defuerunt historici qui ab alio casu circa Ganymedem raptum, cùm multi ibi in bello cecidissent, quo tempore Ilus frater Ganymedis aduersus Tãtalum, quem rapuisse Ganymedem putabat, dimicaret, ita vocatum fuisse crediderint. Ioannes Antiocheus Palladium illud non quidem de cœlo cecidisse scribit, sed ab Asio quodam philosopho, ad cuius gratiam vocata sit Asia mundi pars, ac mathematico per optimũ horoscopũ fabrefactũ: ita vt illa ciuitas esset inexpugnabilis, in qua illud Palladiũ inuiolatũ seruaretur, quod etiã largitus est Troianis. At Apollodorus scriptum reliquit lib. 3. quòd vbi Ilus Iliũ cõdidit discolorẽ bouẽ secutus, Deos precatus est, vt aliquot sibi signum appareret, atque tunc decidit Palladiũ triũ cubitorum, quod sponte ambulare videbatur dextra hastã tenens, ac sinistra manu colum & fusum. Huic Ilò postea responsum fuit ab oraculo tamdiu ciuitatem Troiæ incolumen futuram, quamdiu inuiolatum illud Palladium in vrbe seruaretur. Quidam addiderunt difficultatibus capiendæ Troiæ sagittas Herculis, quæ dono datæ fuerant Philoctetæ, cui moriens Hercules in OEta monte inter Thessaliam & Macedoniam mandauit ne cui corporis sui reliquias indicaret, atque illud factum iuramento affirmari voluit, cùm donauit illi sagittas. Sed cùm postmodo Delphicum oraculum Græcos monuisset, Troiam sine sagittis Herculis capi non posse, aut sine reliquis corporis, inuẽtus est Philoctetes, & de Hercule interrogatus ne-

gauit se quidquã scire. Sed cùm maximè cogeretur, ne iusiurandum violaret, tacuit quidem, sed pede locum ostendit. Fuerunt tamen nonnulli, qui non semper virginem fuisse Mineruam crediderint, quippe cùm Pausanias in Atticis Hygiam Mineruæ & Æsculapij filiam fuisse scribat. Atque Minerua ipsa Hygia siue salubris cognomento fuit appellata. Sic & Laphria & Mamersa apud Athenienses, vt meminit Lycophron in his:

Οἱ δὲ Λαφρίας
Οἶκοι Μαμέρτας ἠλαωμένοι φλογί.
aque Laphriæ
Domus Mamersæ exusta flammis horridis.

Vocata est fortasse Laphria, quoniam spolia quæ de captiuis hostibus reportant, Laphyra dicuntur, & rursus Pylętis, quoniam pingebatur ab antiquis in portis ciuitatum, quã etiam in priuatarum domorum foribus collocabant, tanquã Martem in suburbanis. Hanc nominauit Budiam & Æthyiam Lycophron, quia arantes & nauigãtes protegere & seruare putabatur. Dicta est & Iconia à ciuitate Bœotiæ, vt ait Apollonij enarrator. Fuit eadem Ismenia & Æcæa apud Thebanos, vel vt putarũt alij Alalcomenia, & Cadmea culta est, & Tritonia, & Telchinia, & Polias, & Machinatrix, Pronœa, Zosteria, Panadæis, Halea, Ergana, Cydonia, Coria, Hippoletis, Pania, Tithrone, Sospita, Ergare, Ophthalamis, Alea, Axipœna, Natcæa, Cissæa, Promachorma, Saitis, Poliuchos, Chalciœcos, Equestris, Apaturia, Cypatissia, Frænatrix, Ambulia, Hospitalis, Perspicax, Pæonia, Scirias, Suriasq; multa deniq; fuerũt illi variis de causis iniuncta cognomina. Celebrabãtur Lampadophoria in huius honorẽ Deæ, vt alibi dicemus, cui taurus candidus aliquando, aut indomita iuuenca immolari consueuit ab antiquis, vt testatur Ouidius libro quarto Metamorphoseon:

Diis tribus illẽ focos totidem de cespite ponit,
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo,
Ara Iouis media est: mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi summe Deorum.

Atque tot de iis quæ fabulosè dicta fuerunt de Minerua, dicta sufficiant.

¶ Nunc reliquum est, vt quid per hæc fabulosa significate voluerint antiqui, perquiramus. Quid aliud significat Pallã-

Palladẽ fuisse Neptuni & Tritonidis paludis filiam, quàm sapientiam ex illis perturbationibus nasci, quas homines in vita & in mari præcipuè experiũtur? aut quis nesciat vitam nostram multis calamitatibus assiduè, quasi Neptuni tempestatibus, exagitari? nã qui maris est ignarus, vt ego quidem censeo, malorum est ignarus. Ex importunis igitur vitæ perturbationibus, & è cœno tenebrarũ mentis & insciitiæ nascitur sapientia: quæ quoniam res est diuina & Dei munus, dicitur à nonnullis meritò Minerua è Iouis capite fuisse nata. quãdo memoriæ & sapientiæ sedes est caput, in quo diuinũ est & incredibile Dei naturæ opificiũ. Dicta est rursus Iouis filia, quia sapientia & peritia nascitur regibus ex assidua exercitatione ac varietate negotiorum, Nata est armata quòd nunquã inermis est animus sapientis ad euentus fortunæ vel consilio, vel patientia superandos. Hanc Deam populatricem ciuitatum appellarunt, quia plurimũ possit sapientia & consilium rebus bellicis ad euertendam conscleratorum improbitatem, cùm graue sit sapientem hominem hostem habere, nam & Homerus non Aiacem aut Achilem populatores vrbium appellauit ob ferocitatẽ, sed Vlyssem ob sapientiã. Hæc nata esse dicitur sine matre, quia perrara est in fœminis sapientia. Nec me latet sanè illam dictam fuisse ab Ægyptiis sibi perpetuam virginitatem indixisse, quia præstiterit temperantiam, quæ cùm esset ingeniosa, multas artes inuenit, & in primis studiosa fuit rei bellicæ, cùm robore & fortitudine præstaret. confecit & alias res memorabiles, & Ægida feram vocatam monstrum propè inexpugnabile obtruncauit. Illud cùm è terra genitũ esset immensam flammam ex ore proflabat, primũmque apparuit in Phrygia, quàm combussit, vnde Phrygia diutissimè vocata fuit vsta. Inde accessit ad loca monti Tauro proxima, omnésque syluas ad Indiam vsque in cineres cõuertit. atque cùm ad mare descendisset apud Pœnicas, concremauit syluas ad montẽ Libanũ, per Ægyptũq; in Lybiã penetrauit, ac demum in nemora Ceraunia, qua regione cõcremata. hominibusque vel extinctis vel fugatis è patria ob metum, Palladem inquiunt prudentia & robore præstãtem monstrum interemisse, eiusque pellem suo pectore gestamen adaptasse, partim ad propulsanda pericula, partim etiam vt glorioſum monumentum rerũ gestarum. At terra

mater monstri dicitur irata peperisse Gigantes diis aduersarios, quos Iupiter adiuuantibus Pallade & Dionyso vnà cum Diis aliis debellauit. Vocata fuit Tritonia, vt sensit Callisthenes, quia tertio die Lunæ nata fuerit, cuiusce rei facit argumentum, quia apud Athenienses is dies consecratus est Palladi. Ab hoc magnopere dissentiunt qui Triton caput dicit apud gentes Ponticas existimarunt, cùm cranium in tres partes findatur. Alij Lunam ita dici crediderunt, quia tertio die à coniunctione apparere soleat: quamuis eodem die aliquando nonnullis causis cumulatis & vetus & noua prodeat. Nec defuerunt qui animam esse arbitrarentur, quæ sic vocetur cuius tres sunt vires, ratiocinandi, cupiendique, & qui ira concitetur. Alij aera esse maluerunt, qui tribus temporibus maximè immutatur & generatur, vere æstate, hyeme: cùm annus fuerit in hæc tria tempora diuisus. Hanc marem & fœminam inquit Orpheus in hymnis: Ἄρσην θῆλυς ἔφυς: *fœmina, masque eadem es.* quoniam sapientis est cedere tempori, & vti opportunitatibus. Præclarè sanè fictum est ab antiquis Iouem suas vires vni Mineruæ impertiuisse, quia Deus maximè amat sapientem virum, neque vlla esse potest sapientia quæ à Deo dissideat. quæ eadem causa est, cur fuerit à Ioue pro filia ascita. Ægyptij hanc Iouis fuisse filiam & semper virginem tradiderunt, cùm aer sit natura incorruptibilis, supremumque locum habeat, vnde è capiti Iouis nata dicitur: at Tritonidem, quia ter mutat naturam quotannis, æstate, vere, hyeme. Demonstrauit hæc præterea in bello Giganteo omnem vim humanam quæ aduersus Deum insurgeret, omnem temeritatem, omnemque arrogantiam esse vanam, cùm nonnullo ex iis propè negotio trucidarit. Sed quoniam in bellis gerendis præcipuè necessaria est sapientia, hęc bellis prefecta est, cui scutum perlucidum, & multis anguibus circumtectum tribuitur. At enim quę natura est anguium? ac accutissimè cernant, vnde etiam nomen à Græcis obtinuerunt. Nam nisi vigilantia & prudentia rebus vel longè prospiciendis Imperatorem castrorum decorauerit, quis non videat sæpius hostium insidias aut impetus repentinos à castris arceri nō posse: quibus omnibus periculis castrorum & ciuitatum prospicit rerum omnium moderatrix & Deo amica sapientia. Eius scutum quod præ se

ferret, clarissimum & crystallinum effingitur: quoniam sapiens veritatem, & omnem vitæ rationem omnibus conspicuam esse maximum est aduersus fortunæ iniurias propugnaculum, & in aduersis rebus consolatio. Huic Deæ nocturnam sacram auem esse voluerunt, quia vbique videat sapientia, & illa etiam diiudicet, quæ cæteris obscura videātur, cui gratus est draco eadem de causa. at cornicem ob garrulitatem auersatur. Datur illi crista & galea: quia nō solis viribus vti conueniat, sed etiam vrbanitate & moderatione quadam in rebus omnibus ornamento. Cuspis verò tribuitur propter necessarium acumen ingenij: nam qui crasso ingenio est ab ipsa natura præditus, neque munus Dei clarissimum acceperit iudicium, hunc vel decem Mineruæ expolire nunquam poterunt. Insidebat cassidi huiusce Deæ gallus gallinaceus, vt ait Pausanias in prioribus Heliacis, quia pugnax sit id animal, vel potiùs, vt ego arbitror, quia præscia sit futurorum temporum illa auis & vigilantissima. Hęc amica Musarum & semper virgo existimata est, quoniam voluptates omnes grauissimæ sunt sapientiæ aduersariæ, ac Venus præcipuè, quæ memoriam, bonitatémque ingenij maximè debilitat. Neque aduersus hanc insurgere quisquam audet, cùm faciem horrendam Gorgonis gestaret in pectore, quæ viperas habebat pro capilis quoniam maximè formidabilis est sceleratis hominibus vir sapiens & vigilans, & moderatus, & in rebus agendis prouidus. Hanc vnam ex omnibus Diis proximum Ioui locum tenere, putarunt poëtæ. quare ita scribit Horatius:

Proximos illi tamen occupauit
Pallas honores.

Est enim vir sapiens Deo similis tum ob rerum humanarū contemptum, quas longo interuallo sub se relinquit, tum etiam ob potentiam, & in negotiis transigendis felicitatem. Tanta est enim ipsius sapientiæ præstantia & splendor, vt Pallas artes propè vniuersas excogitasse dicatur. Hæc oleam inuenisse etiam dicitur, quoniam disciplinæ & præstantes omnes artifices oleo & lucubrationibus egeant. Tiresiam idcirco cæcum fecisse dicitur, quòd ipsam nudam vidisset, quia qui dulcissimum sapientiæ fructum gustauerit, aut lumen eius perceperit, ad res cæteras cæcus lubens

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficitur: vel, vt alij maluerunt, quia cúm diuinam ſapientiã inſpicimus, nos cæcos eſſe & nihil ſcire omnino cognoſcimus. At ſi poſtea diuina ope adiuuante res inſpiciamus, tunc quod demptum fuerat corpori, mentis, oculorum, & animi incredibile acumen recuperamus, reſq́ue futuras ſapienter prædicimus. Neque videntur rem altiùs conſideraſſe, qui Paridem nudas inquiunt has Deas iudicaſſe, Venerem, Iunonem, Palladem: quia ſi diuinæ ſapientię ſuauitatẽ ſemel percepiſſet, eamq́ue paulo diligentiùs fuiſſet intuitus, omnes voluptates corporis nedum immundæ libidinis, omnemq́ue humanam potentiam pedibus conculcaſſet. Nã illas indutas indicauit, cùm non bene cognouiſſet, & donis potiùs, quám conſcientia commotus. Credita eſt portis ciuitatum, priuatarumq́ue domorum præfecta, vt ait Æſchylus in Eumenidibus:

Καὶ κλῇδας οἶδα δωμάτων μόνη θεῶν.
Claues domorum ſola Diis ex omnibus Noui.

Quia ſapientia omnibus & ciuitatibus, & priuatis domibus moderatur: cùm illa ſola ciuitas vel domus diu incolumis eſſe poſſit, quæ Mineruæ legibus obtemperarit, modeſtiæ ſcilicet, & parſimoniæ, & temperantiæ: cùm Martis opus ſit pernoctare extra ciuitatem, vrbeſq́ue ab hoſtibus defendere. Nam domi leges, & conſilium in rebus deliberandis, foris induſtria & robore opus eſt, non ſegniter iis quæ deliberata ſunt & citò peragendis. Erit igitur tamdiu ciuitas incolumis & inxepugnabilis ab hoſtibus, quamdiu inuiolatum in ea Palladium ſeruabitur. Quid hoc ſignificabat Dij boni? an adeò ſtupidi ſunt homines, vt neſciant neq; lapideam, neque lineam, neque æream ſtatuam per hæc rectè ſignificari? an credendum eſt ſtatuarios eſſe in cœlo, è quorum officinis, vt primùm abſolutæ ſunt ſtatuæ, ad nos aufugiant? quid hoc eſt monſtri Dij boni? Quis non intelligit mirificam quandam ſapientiam ſub hac fabula occultari? Nam ciuitas illa, in qua religio ac Deorum metus paruifiat, in qua ſapiẽtia deſit in rebus publicis adminiſtrãdis, in qua iuſtitia nulla ſit, in qua non viri boni, ſed opulenti & gratioſi ſummæ rerum præficiantur, diutiùs conſiſtere non poteſt. Aſt vbi ſapienter omnia gubernantur, neq; vlli impunè ſit iniuria, tunc inuiolatum perſiſtit Palladium, neque vlla vis eſt humana, quæ ciuitatem illam vel poſſit vel

cupiat euertere: Illud videtur ſignificaſſe Æſchylus in Perſis in eo carmine:

Θεοὶ πόλιν σώζουσι Παλλάδος θεᾶς
Vrbem Dei Deæ tuentur Palladis

Quòd ſi Paris vel res alienas per iniuriam non attigiſſet, vel ſi Priamus malè ablatas reddidiſſet, & eandem rationẽ ſecuti fuiſſent poſteri, nunc etiam ſtaret ampliſſimũ. Troianorum Imperiũ. Dicitur Palladiũ è cœlo delapſum, quia res diuina ſit ſapientia, cuius initium eſt timor Dei; atque omnis humana ſapientia originem habet à Deo: quare Palladium è cœlo cecidit. Hæc neceſſaria eſt terram colẽtibus, hæc nauigantibus, hæc artes exercentibus cúm omnia ſapientiæ pareant: quod ea Mineruæ cognomina ſignificarunt: Non defuerunt tamen qui Mineruam eſſe crediderũt vim Solis, quæ mentibus humanis ſapientiam infundat, cui multos angues tribuerunt ob flexum ſolis curſum in ſignifero circulo. ſplendorem clypei clariſſimam ſolis naturam putarunt. Gorgonis caput in pectore geſtabat, quia nemo contra ſolis claritatem aut contra ſapientiam aciem oculorum intendere impunè poteſt. Hæc nata eſt è Iouis capite, è ſumma ſcilicet ætheris parte, quæ puriſſima eſt, paréſque ſibi vires Iupiter impertiuit, quoniam poſt Deum ipſum omnium agentium in res humanas vis ſolis potentiſſima eſt, quæ facit vt aliæ res intereant, aliæ oriantur, ſempérque mouetur præſentium rerum viciſſitudo. Atque de Pallade ſatis, nunc de Prometheo dicamus.

De Prometheo. CAP. VI.

AT QVI Prometheum multarum artium inuentorem omnes conſentiunt. Iapeti fuiſſe filium, ſed de matre magna eſt controuerſia. ſiquidem, vt aliis placuit, Aſiæ Nymphæ filius fuit: alij ex Aſope, alij ex Themide natum eſſe putarunt. Heſiodus in Theogonia Clymenes & Iapeti filium fuiſſe ſcribit in his:

Κούρην δ' Ἰαπετὸς καλλίσφυρον Ὠκεανίνην
Ἠγάγετο Κλυμένην, καὶ ὁμὸν λέχος εἰσανέβαινεν.
Ἡ δέ οἱ Ἄτλαντα κρατερόφρονα γείνατο παῖδα.
Τίκτε δ' ὑπερκύδαντα Μενοίτιον, ἠδὲ Προμηθέα
Πεικίλον αἰολομῆτον, ἀμαρτινόον τ' Ἐπιμηθέα

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iapetus Clymenem duxit de hinc Occeanina
Perpulchram, simulhique thorum pressere iugalem.
Mox Atlanta parit prudentem, deinde Menœti
Te genuit paritérque Promotheu callida cui mens.
Hinc Epimetheus exoritur, quem fallere promptum est.

Fuit autem Iapetus vnus è Titanibus qui aduersus Iouem arma sumpserunt, qui ante bellum Giganteum filiam habuit Anchialen, à qua nominata est vrbs Ciliciæ, de quo ita Virg. in primo Georg.

Tum partu terra nefando
Cœumq́; , Iapetumq; creat, sæuumq́; Typhoea.

Quare cùm herbas quas colligebat Medea, recẽseret Apollonius, & inter illas quandam, cuius vires prior obseruarat Prometheus, vel (vt alij maluerunt) rem fabulosè explicantes, ex ipso Prometheo natam nominaret, illam Titanidem vocauit ita in libro tertio:

Μυκηθμῷ ὑπένερθεν ἐρεμνὴ σείετο γαῖα,
Ῥίζης τεμνομένης Τιτηνίδος ἔτεινε δ' αὐτὸς
Ἰαπετοῖο πάϊς ὀδύνῃ περὶ θυμὸν ἀλύων.
Terribili tremuit mugitu terra sub ipsa
Radice incisa Titanide: ab ipse dolore
Filius Iapeti gemuit tenuitque querelas.

Hic habuit vxorem Asiam, vt inquit Herod. in Melpomene & Præterea Hesionem, & Axiorheam, vt Isacius meminit. Habuit sororem Ephyram, fratrem Epimetheum, Buphagum, Menœtium, Atlantem, & alios complures: nam ad triginta fratres fuisse dicuntur, filium habuit Deucalionẽ, de quo ita Apollon. lib. 3.

Ἔνθα Προμηθεὺς
Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα,
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἐδείματο νηοὺς
Ἀθανάτοις.
Hic ipse Prometheus
Filius Iapeti genuit mox Deucalionem,
Primus templa Deis, primus qui condidit vrbes.

Habuit filium præterea Lycum & Chimareum è Calæno, Hellenem è Pyrrha, à quo dicti sunt Græci. Suscepit ex alia Nympha etiam Theben, quæ nomen dedit Thebanæ vrbi, sicut eius soror Ægina Æginæ. Hic fertur homines primùm è luto finxisse, & vniuersi generis hominum fuisse

parens, vel potiùs artifex, quod ita testatur Ouid. in lib. 1. maioris operis:

Siue recens tellus, seductáque nuper ab alto
A Ethere cognati retinebat semina cœli:
Quam satus Iapeto mistam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.

Et Antipater in hisce carminibus:

Ἀδάμαλις (δοκέω) μυκήσεται ἦρα Προμηθεὺς
Οὐχὶ μόνος. πλάττεις ἔμπνοα καὶ σὺ Μύρων,
Mugiet ipsa (puto) bos olim, haud ergo Prometheus
Effinxit solus viua, sed inde Myro.

Nam fama est Prometheum cùm hominem fingeret portiones captas è singulis elementis suo operi admiscuisse: atque pro ipsorum elementorum temperamentis non solùm vires singulis corporibus addidisse, sed etiam motus animorum & mores. Qui verò etiam magis fabulosè rem aggressi sunt explicare, dixerunt timorem leporis, astutiam vulpis, pauonis ambitionem, tigridum feritatem, leonum iracundiam & magnitudinem animi fuisse hominibus ab ipso Prometheo iniunctas: quod ita significauit Horat. in primo Carminum:

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam vndique
Desectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.

Nam memoriæ prodidit in Phocaicis Pausanias non procul à Panopensibus apud torrentem quendam saxa fuisse ingẽtia, reliquias creditas eius luti, è quo Prometheus vniuersum genus hominum finxit. Hũc poëtica quadam cum suauitate reprehendit Propertius in lib. 3. quia cùm plurimum operæ in corpore hominum rectè formando consumpsisset, mentem neglexerit, in qua scitè & optimè formanda totum studium erat adhibendum: sic enim inquit:

O prima infelix fingenti terra Prometheo
Ille parum cauti pectoris egit opus:
Corpora disponens, mentem non vidit in arte:
Recta animi primum debuit esse via.

Dicitur Prometheus aliquando duos tauros Ioui immolasse, atque eorum carnes ab ossibus diuisisse: tum in alteram pellium carnes, in alteram ossa inclusisse, deinde Ioui

Universidad de Deusto
Biblioteca

dedisse optionem vtrum mallet taurum eligendi. Iupiter capta optione cùm dolos eius viri grauiter ferret, vt iustam opportunitatem vltionis nactus videretur, ossa elegit, atque illa fraude iratus ignem mortalibus eripuit, vt testatur his verbis Hesiodus in Theogonia:

Τῷ μὲν γὰρ σάρκας τε καὶ ἔγκατα πίονι δημῷ
Ἐν ῥινῷ κατέθηκε, καλύψας γαστρὶ βοείῃ.
Τῷ δ' αὖτ' ὀστέα λευκὰ βοὸς δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ
Εὐθετίσας κατέθηκε, καλύψας ἀργέτι δημῷ.
Δὴ τότε μιν προσέειπε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Ἰαπετιονίδη πάντων ἀριδείκετ' ἀνάκτων,
Ὦ πέπον, ὡς ἑτεροζήλως διεδάσσαο μοίρας.
Pelle sub hac bubula carnes, & pinguia cuncta
Viscera composuit, rectéque legauit in vnam.
Altera repleta est, quæ condidit arte dolosa,
Ossibus, iisque adipis tectis candore superne.
Talia deinde refert hominum pater, atque Deorum:
Iapetoniade cunctorum maxime Regum,
Stulte, quid has partes componis ita arte dolosa?

Cùm verò iratus Iupiter illa de causa ignem hominibus rapuisset, fertur Prometheus Mineruæ auxilio ascendisse in cœlum, ibique ferula ad currum solis admota ignem rursus in terras detulisse, quod inquit Horatius in primo carminum:

Audax Iapeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem ætheria domo
Subductum, &c.

Id cùm resciuisset Iupiter, Vulcano imperauit vt fœminam è luto componeret, quæ cùm astutissima esset & omnibus artibus à Diis donata, vocata fuit Pandora. Neque ante illam extitisse fœmineum sexum crediderunt, vt testatur Pausanias in Atticis. Hanc fabulantur missam fuisse à Ioue ad Prometheum cum omnibus malis in vasculo inclusis: quod munus cum spreuisset Prometheus, illa ad Epimetheum contendit, qui dempto vasculi operculo omnia mala euolare sentiens, vix vltimam & in imo residentem spem occlusit, cũ qua vas illud seruauit. Cùm verò Prometheus Iouis munus reiecisset, quòd insidias formidaret, dicitur à Mercurio Iouis iussu ad Caucasum montem adductus, & in

spelunca quæ erat apud Paropamissadas, vinctus, vt testatur Strabo libro decimoquinto, ne tantum furtum videretur impunè contra Iouis voluntatem commisisse. dicunt præterea huic additam fuisse aquilam, Typhonis filiam, vt ait libro secundo historiarũ Pherecydes, & Echidnæ Phorbantis, quæ iecur illius assiduè renascens laniaret ac deglutiret, vt ait Apollonius libro secundo:

Καὶ δὴ Καυκασίων ὀρέων ἀνέτελλον ἐρίπναι
Ἠλίβατοι, τόθι γυῖα περὶ στυφελοῖσι πάγοισιν
Ἰλλόμενος χαλκέῃσιν ἀλυκτοπέδῃσι Προμηθεὺς
Αἰετὸν ἥπατι φέρβε παλιμπετὲς ἀΐσσοντα.
Exoriebantur rupes, & grandia montis
Culmina Caucasis, vinclis vbi membra Prometheus
Præduris, ferróque miser iacet ipse ligatus,
Sæpius atque aquilam redeuntem pectore pascit.

Erat enim columnæ alligatus, neque vllo pacto se mouere poterat: cui quantum iocinoris per diem ab aquila cõsumebatur, tantundem per noctem excrescebat ne vnquam doloris materia deficeret, vt ait Hesiodus in Theogonia:

Δῆσε δ' ἀλυκτοπέδῃσι Προμηθέα ποικιλόβουλον
Δεσμοῖς ἀργαλέοισι, μέσον διὰ κίον' ἐλάσσας.
Καὶ οἱ ἐπ' αἰετὸν ὦρσε τανύπτερον αὐτὰρ ὅγ' ἧπαρ
Ἴθιεν ἀθάνατον, τὸ δ' ἀέξετο ἶον ἁπάντη
Νυκτὸς, ὅσον πρόπαν ἦμαρ ἔδοι τανυσίπτερος ὄρνις.
Implicat indomitis, nectítque Promethea vinclis,
Astrictúmque columna tenet medium. fera semper
Pascitur immortale iecur Iouis ales: at illud
Deficit haud vnquam: nam quantum luce volucris
Carpserit, huic misero tantum nox vda reponit.

Duris autem Samius scriptum reliquit non ob ignem raptum, sed quia Palladem amauerit, Prometheum cõiectum fuisse in vincula, & ita excruciatum: cuiusce rei facit argumentum, quia ad montem Caucasum habitantes populi soli Ioui & Mineruæ non sacrificabant, vt illius supplicij autoribus cùm eximiè colerent Herculem, qui Prometheum è vinculis liberasset. Fabulam quandam attigit Nicander in Theriacis, quæ apud antiquos circumferebantur, quòd ingrati homines, ad quos ignem Prometheus detulerat, furtum Promethei Ioui indicarunt, pro qua accusatione præmium perpetuam iuuentutem à Ioue impetrarunt. Hanc

igitur cùm suo asello clitellario imposuissent redeuntes, asinúsque graui siti in itinere laboraret, ad fontem quendam peruenit, vbi serpens ne ad aquam accederet prohibuit, nisi priùs pacto precio. Tum verò pactus est asinus se quodcunque haberet esse daturum, ne siti periret: inde senectutem exeunt quotannis serpentes, ac fiunt iuuenes. Sic fabulam describit Nicander.

Ὠ ̓γύγιος δ᾽ ἄεσμῦθος ὃν αἰζηοῖσι φορεῦται,
Ὡ ̓ς ὁπότ᾽ ἠρανὸν ἔσχε Κρόνῳ παρεσβύτατος υἱός,
Νέμεσθαι κτισίοισιν ἐπὶς περικυδέα ἀρχάς
Ἰ᾽δμοσύνῃ, τεότητα γέρας πόρε, μειλίοισι
Κυδαίνων. δὴ γὰρ τὰ πυρὸς λήϊστορ ἔειπον,
Ἀφροσύνῃ, ἣ μῶν τις δεκκοφεαδὴς ἀπόνασθαι.
Νωθεῖ γὰρ κάμοντες ἀμοργεύοντο λεπάργῳ
Δῶρα πολύσκαρθμος δὲ κεκευθμένος αὐχένα δίψῃ.
Ῥ᾽ώεσθ. γαλόωσι δ᾽ ἰδὼν ὀλκῆα θέσθαι
Οὐλιὸν, ἐλλιταύνοσε κακῇ ἐπαλαλκέμεν ἄτῃ,
Σαίρων. αὐτὰρ ὁ θεῖος, ὃ δή ῥ᾽ ἀνεδέξατο πώλοις,
Ἰ᾽ητεῖ ἄφρονα δῶρον ὁ δ᾽ οὐκ ἀπαρήναρο χρῄῃ.

Fabula per iuuenes celeberrima oberrat, vt olim
Fratribus imperia diuisit maximus æuo
Vrnius natorum Saturni: præmia honorisque
Indicium cepere domestica turba iuuentam.
Mortales precioſa Deum sed munera postha:c
Dementes carpsere: nihil iuuere querelæ.
Nam tardi dorso imposuerunt pondus aselli
Dona Dei: cui sicca siti præcordia vbi essent,
Ad fontem properat. prægrandem hic reppetit anguem:
Quem supplex orauit opem sibi ferre: sed ille
Quod gestet pretium lymphæ, pondúsque petiuit.
Ille siti pressus facilè annuit ista petenti.

Quare meritò Prometheus de hominibus ingratis quæritur, vt scripsit Iulianus poëta in eo epigrammate:

Τέχνης πυρσὸν ἔπαυσα φερέσβιον· οὐκ δ᾽ ἄρα τέχνης,
Καὶ πυρὸς, ἀλλήκτε πήματος ὄψιν ἔχω.
Ἦ μεγάπαι ἀχάριστον ἀεὶ γένος, εἶχε Προμηθεὺς
Αὖτ᾽ εὐεργεσίης ταῦτ᾽ ἀπὸ χαλκοπάπαι.

Lumina sunt artis nobis inuenta: sed ignis,
Arsque repertori grandia damna ferunt.
Ingratum genus est hominum, si pœna Prometheo

Tanta repertori, promeritisque dolor.

Nam si qui beneficium acceperãt non tales fuissent, quales diximus, quo pacto ingrati possent appellari? Scripsit tamen Pausanias in rebus Corinthiorum, non Promethei, sed Phoronei cuiusdam ignem fuisse inuẽtum: quare apud Corinthios templum fuit Apollinis Lycij, in quo statua erat Phoronei ignem accedẽtis. Torquebatur Prometheus ab aquila illa in Scythiam supra Caucasum montem deportatus, vt ait Lucianus in Prometheo, & in dialogo de Sacrificiis. At Menãder suauissimus poëta meritò torqueri Prometheum inquit, non quia ignem, sed quia multo grauius malum, quia fœminam scilicet omnium humanarum calamitatum autorem, & sceleſtum omnino animalis genus, inuenerit, vt est in his:

Ἔτι δ᾽ δικαίως πρὸς πατρὸς ἀλευμένον
Γράφουσι τὸν Προμηθέα τρεῖς ταῖς πέτραις,
Καὶ γίνετ᾽ αὐτῷ λαμπάς, ἄλλο δ᾽ οὐδὲν ἓν
Ἀγάθον, ὃ μισεῖν ὅλῳ ἄπαντας τοὺς θεούς,
Γυναῖκας ἔπλασ᾽, ὦ πολυτίμητοι θεοί,
Γένος μιαρόν.

Ergo immerentem dicitant Prometheum
Pendere fixum Caucasi de rupibus?
Repertus ignis huic? aliud nihil boni,
Sed, quod Deos odisse cunctos credidi,
Inuenit idem fœminas, ô Dij boni,
Genus nefandum.

Huic ipsi Prometheo ara fuit in Academia cum Vulcano & Pallade communis, vt ait Sophoclis enarrator: fuitque, vt scripsit Lysimachides, Vulcano multo antiquior Prometheus, cuius statua cum sceptro in dextra manu erigebatur. Scriptum est à Pausania in Atticis non solùm aram illi fuisse erectam in Academia, sed etiam Lampadiferorum cursus certamen inde incepisse, qui in vrbem accensas faces deferentes decurrebant: in quo certamine studebant vt accensæ faces seruarentur. Nam cuius fax extincta fuisset, is victoriam succedenti concedebat, atque hic eodem modo sequenti si sua extingueretur, & reliqui eodem ordine. Quòd si nemo accensam facem tulisset, palma in medio relinquebatur. Atque hæc fiebant in honorem Promethei, quòd is omnium artium fontem & autorem ignem

Universidad de Deusto
Biblioteca

putabatur inuenisse, vt ait Æschylus in eius nominis Tragœdia:

Ναρθηκοπλήρωτον δὲ θυρῶμαι πυρὸς
Πηγὴν ἀλοπαίαν, ἣ διδάσκαλος τέχνης
Πάσης βροτοῖς πέφυκε, καὶ μέγας πόρος.
Artis magistrum ignem (fuit namque is viris
Magnum iuuamen, pluribus perutile)
Inueni.

Sed non solam inuentionem ignis Prometheo tribuunt, verùm etiam medicinæ, pharmacorumque mistiones, & leges diuinationum, & somniorum interpretationes: primusque Prometheus inuenisse auguria, quamuis alii ea quæ sunt auium à Cara rege Cariæ primùm inuenta fuisse putarunt, & obseruasse auium volatus, eorumque qualitates, & quarum essent auium, & quid significarent. Inuenit idem extorum obseruationes, & colores, & situs, & quibus victimis, & quo ritu mactatis Dii singuli lætarentur: idemque fulgura, & signa de cœlo notauit, inuentique metallorum vsum, & omnium denique artium est inuentor, vt ipse de se ipso apud Æschylũ testatur: cuius carmina, etsi plura sunt, tamẽ ob mirificã argumenti suauitatem huc ascribenda putaui:

Τὰ λοιπά μου κλύουσα θαυμάσῃ πλέον,
Οἵας τέχνας τε καὶ δόλους ἐμησάμην.
Τὸ μὲν μέγιστον, εἴτις εἰς νόσον πέσοι,
Οὐκ ἦν ἀλέξημ' οὐδὲν, οὐδὲ βρώσιμον,
Οὐ χριστὸν, οὐδὲ πιστὸν, ἀλλὰ φαρμάκων
Χρεία κατεσκέλλοντο πρὶν ἐγὼ σφίσιν
Ἔδειξα κράσεις ἠπίων ἀκεσμάτων.
Αἷς τὰς ἁπάσας ἐξαμείβονται νόσους.
Τρόπους δὲ πολλοὺς μαντικῆς ἐστοίχισα.
Κἄκρινα πρῶτος ἐξ ὀνειράτων ἃ χρὴ
Ὕπαρ γενέσθαι, κληδόνας τε δυσκρίτους
Ἐγνώρισ' αὐτοῖς. ἐνοδίους τε συμβόλους,
Γαμψωνύχων τε πτῆσιν οἰωνῶν σκεθρῶς
Διώρισ', οἵτινές τε δεξιοὶ φύσιν,
Εὐώνυμοί τε, καὶ δίαιταν ἥντινα
Ἔχουσ' ἕκαστοι. καὶ πρὸς ἀλλήλους τίνες
Ἔχθραι τε καὶ στέργηθρα καὶ συνεδρίαι.
Σπλάγγνων τε λειότητα καὶ χρὸ ἰὰν τίνα
Ἔχοντ' ἂν εἴη δαίμοσι πρὸς ἡδονήν.

Χολῆς, λοβοῦ τε ποικίλην εὐμορφίαν,
Κνίσσῃ τε κῶλα συγκαλυπτὰ καὶ μακρὰν
Ὀσφὺν πυρώσας, δυς τέκμαρτον εἰς τέχνην
Ὤδωσα θνητούς. καὶ φλογωπὰ σήματα
Ἐξωμμάτωσα πρόσθεν ὄντ' ἐπάργεμα.
Τοιαῦτα μὲν δὴ ταῦτ'. ἔνερθε δὲ χθονὸς
Κεκρυμμένα ἀνθρώποισιν ὠφελήματα,
Χαλκὸν, σίδηρον, ἄργυρον, χρυσόν τε τίς
Φήσειεν ἂν πάροιθεν ἐξευρεῖν ἐμοῦ:
Οὐδεὶς, σάφ' οἶδα, μὴ μάτην φλῦσαι θέλων.
Βραχεῖ δὲ μύθῳ πάντα συλλήβδην μάθε.
Πᾶσαι τέχναι βροτοῖσιν ἐκ Προμηθέως.
Miraberis mage audiens at cætera,
Artes repertæ quæ mihi sunt, aut doli.
Illúdque primum, siquis ægritudinem
Sensisset, vllum non erat remedium,
Nulla vnctio, nullum fuit potabile
His pharmacum arebant prius quam ipsis ego
Commistiones pharmacorum protuli,
Omnes quibus leuantur ægritudines.
Modosque multos vaticinandi repperi:
Quæ sint putanda vera dixi somnia,
Quæ sint viarum signa, quæ sint omnia.
Tum diligenter qui volatus dexteri
Sint, quæ sinistræ nominentur alites:
Quis singulorum victus, & benignitas
Inter se, odium ve, primus ipse comperi:
Tum qualia exta sint, colores qui Deis
Grati magis videntur immortalibus:
Bili decora forma: quæ fibris ve sit.
Ostendi ego quo sacra ritu conuenit
Imponere aris, vrere atque victimas:
Artemque feci ex his ego mortalibus.
Hæc nota feci, quæ fuere incognita.
Hæc sic habent, quid proferam quot commoda
Educta per me sunt humi latentia?
Ferrum, vel argentum, vel aurum, vel qui æs,
Ni mentiatur, repperit? quis me prior?
Nemo profectò, ni velit mentirier.
Vt cuncta dicam, pluribus ne te morer,

Artes repertæ quæque sunt Promethei.

Memoriæ prodidit Pausanias in prioribus Eliacis inter cæ-
tera Herculis facinora illud quoque censeri, quòd aquilam
sagitta transfixerit, Prometheumque è vinculis exemerit:
quod testatus est Pherecydes in libro decimo de nuptiis
Iunonis, qui à sole Herculem poculum accepisse scribit,
ac in eo nauigasse per Oceanum, qui est extra terras, cùm ad
aurea mala Hesperidum contenderet: à quo etiam Prome-
theo, postquam fuit è vinculis liberatus, viam didicit eò
tendentem, Lucianus verò in Dialogis Deorũ Prometheum
à Ioue solutũ fuisse scribit, quoniam illi vaticinatus esset
quòd si rem cum Nerine nympha haberet, futurum erat vt
filius nasceretur, à quo eadem Iupiter pateretur, quę ab ipso
passus fuerat Saturnus. Fuerunt Lycus & Chimereus Pro-
methei filij, quos ille è Celæno Atlantis filia suscepit, qui-
bus alij Horæum & Alcimenen adiunxerunt.

¶ Atque hactenus fabulosa dicta sint de Prometheo: nunc
quid illa significent, explicemus. Est autem Prometheus, vt
sensit Zezus, mẽs quę res futuras multo antè pręuidet: sicut
Epimetheus cogitio quam acquirimus post rerum euẽtus,
cuius filia est Pœnitentia. Orpheus tamen in hymno in Sa-
turnum, Prometheũ tempus esse, siue Saturnũ putauit, cùm
ita inquiat:

Ῥέας πότνα, σεμνὲ Προμηθεῦ.

Rhea coniux, alme Prometheu,

Est enim tempus rerum omnium & artium magister & in-
uẽtor, vt dictũ est de Prometheo. Dicitur fuisse filius Iape-
ti, qui nihil aliud est, vt sensit Proclus, nisi celerrimꝰ motus
cœli, & huius vniuersi: qui vocatꝰ est Iapetus apud Græcos
ἀπὸ τοῦ ἰέσθαι καὶ πέτεσθαι: *à motu scilicet & volatu.* cùm Pro-
metheus igitur ex Iapetoꝰ matre Themide oriatur, erit
optimus affectus in animis nostris, qui ex impressione cœ-
lorũ nobis nascitur: mater iustitia atque æquitas, è quibus
bona consilia, & prudentia tum in rebus priuatis, tum etiã
in publicis administrandis, & rerum humanæ vitæ neces-
sariarum inuentiones exurgunt. Nam nisi sit ratio in nobis
Prometheus diuinitus immissa, & ex æquitate iustitiaque
exorta, ac quasi rerum futurarũ præcognitio, quo pacto erit
Prometheus, aut quo eorum parentũ filius? Alij Clymenen
matrem Prometei putarunt, quoniam æquitas omnes ad se

aduocet, vel quia ab omnibus audiatur, qua etiam de causa
Clymenus dictus est Pluto. Qui aliarum filium putarunt, in
eandem sententiam sensim delabuntur. Quòd Prometheus
hominem finxerit, cui singulorũ animalium particulas ad-
iunxerit, quid aliud significat, quàm prudẽtiam multas mu-
tationes animas nostris imprimere? alij rem hanc ad histo-
riam magis transtulerunt: dicuntque illos è Græcis sapien-
tibus, qui mundum aliquando cœpisse putarunt, humanæ
vitæ initia per hanc fabulam explicasse. Nam cùm primùm
aer & aqua & ignis secesserunt inuicem, terraque limosa ac
tenera adhuc illis omnibus substitit, membranas quasdam
ex ipsa terra natas autumant, ex quibus per diem à sole cale-
factis, Lunæque humoribus nutritis, varia animalium gene-
ra pullularũt. Ex his igitur post incrementum disruptis pu-
tantur homines exiisse. Verùm terra postea calore solis
paulatim exiccata, cessauit & ipsa è terra generatio, & ani-
malia ex mutuo cõgressu coniunctioneque sunt orta. Tunc
verò homines simplices neque arandi viã neq; artẽ vllam
scieba nt: neque morbos esse aut mortem opinabantur, sed
in terram collapsi ignari quid sibi accidisset, expirabant vi-
uebántque ferarum more agrestium arborum fructibus aut
oleribus vescentes, nudique aduersus feras nudis manibus
pugnabant. Hi cùm nullam omnino futuri temporis habe-
rent rationem, nullis fructibus in hyemem reseruatis inedia
per hyemem multi eorum absumebantur. At experientia
paulatim necessitateq; magistra & cauatas arbores ingressi
sunt, & speluncarum beneficio ab aeris iniuria protegeban-
tur: quod genus vitæ degebant omnium fraudum & ignis
expers: neque quid essent leges, quid Reges, quid furta,
quid cædes, quid militia cognorant. Verùm cùm diuturna
incommoda illos prudentiores fecissent (nihil enim facit
magis ingeniosos, quàm pericula & difficultates) dictus est
Prometheus siue prudentia ignem inuenisse, & per illum
postea omnes artes, quibus humana vita excolitur. Nul-
la enim propè est ars, quæ igne non egeat. Quòd verò
Prometheus homines ad vrbaniorem vitã è syluis euo-
cauerit, iisque domos extruxerit, quòd illorum linguam
formauerit, quòd illos rationes syderum docuerit, quòd
literarum compositionem inuenerit, ipse testatur ita apud
Æschylum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην,
Κλύοντες οὐκ ἤκουον. ἀλλ' ὀνειράτων
Ἀλίγκιοι μορφαῖσι, τὸν μακρὸν χρόνον
Ἔφυρον εἰκῇ πάντα, κοὔτε πλινθουφεῖς
Δόμους προσήλους ἴσαν, οὐ ξυλουργίαν.
Κατώρυχες δ' ἔναιον ὥστ' ἀείσυροι
Μύρμηκες ἄντρων ἐν μυχοῖς ἀνηλίοις.
Ἦν δ' οὐδὲν αὐτοῖς οὔτε χοίματος τέκμαρ,
Οὔτ' ἀνθεμώδους ἦρος, οὔτε καρπίμου
Θέρους βέβαιον. ἀλλ' ἅτερ γνώμης τὸ πᾶν
Ἔπρασσον, ἔς τε δή σφιν ἀντολὰς ἐγὼν
Ἄστρων ἔδειξα, τάς τε δυσκρίτους δύσεις.
Καὶ μὴν ἀριθμὸν ἔξοχον σοφισμάτων
Ἐξεῦρον αὐτοῖς, γραμμάτων τε συνθέσεις,
Μνήμην θ' ἁπάντων μουσομήτορ' ἐργάτιν.
Κἄζευξε πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα,
Ζεύγλαισι δουλεύοντα σώμασίν θ', ὅπως
Θνητοῖς μεγίστων διάδοχοι μοχθημάτων
Γένωνθ'. ὑφ' ἅρματ' ἤγαγον φιλήνιους
Ἵππους, ἄγαλμα τῆς ὑπερπλούτου χλιδῆς.
Θαλασσόπλαγκτα δ' οὔτις ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ
Λινόπτερ' εὗρε ναυτίλων ὀχήματα.
Τοιαῦτα μηχανήματ' ἐξευρὼν τάλας.
Videre frustra qui videbant antea,
Nec audiebant audientes, somnis
Simillimi turpare cuncta nouerant
Stulte, indecore, nec domos effingere,
Dolare ligna nec sciebant arborum.
Formicæ vt antra nam colebant concaua,
Vmbrosa, luce solis & carentia.
Non vlla cogitatio nec frigoris,
Nec floridi veris fuit, nec vtilis
AEstatis illis. ast agebant omnia
Vt sors ferebat: donec ipse repperi
Signorum obitus ortúsque qui mortalibus
Sint vtiles & multitudinem artium
His repperi, componere inde literas.
Matrémque Musarum auxi ego Memoriam
Perutilem cunctis. ego iunxi prior
Iugoferoces belluas, quæ pro viris

Ferunt

Ferrent labores, additi sunt curribus
Equi trahentes, quos habenæ flecterent.
Liniuola inde nauitæ vehicula
Inueni ego prior freto currentia.
Inuenta sunt mihi misello hæc omnia.

Fabulati inde sunt antiqui, quòd Iupiter ob ignis inuẽtionẽ iratus Prometheo omnia malorum genera demisit hominibus: quia nullum est malũ quod non ex voluptaria vita, quę multas artes habet ministras, proueniat. Nã vnà cũ artibus ipsis & Reges exorti sunt, & latrocinia, & bella, & sollicitudines animorũ eruperũt, & omnia illa denique, quibus humana vita vndique vexaretur. Dicunt præterea Ioui Prometheum carnes in alteram pellem inclusas, in alteram ossa obtulisse: quia cum voluptatibus & deliciis non solùm legum & æquitatis ob spem commodorum, sed etiam Deorũ immortalium cõtemptus in genus humanum irrũpit. Quis enim verè gloriari potest, aut certè quàm pauci sũt qui magis sint solliciti de vero & legitimo Dei cultu, quàm de bonitate prædiorum, aut numero pecuniarum? Hæc vna contentio multas facit hæreses: atque si auaritia & spes diuitiarum priuatorumque commodorum de medio tollatur, collabentur omnes hæreses facillimè, eritque omnibus gentibus vnus Deus, vna religio, vnus ritus, vnus pastor vnũ ouile. Verùm ob has fallacias sub forma religionis latentes & bella intestina, & cædes, & calamitates è cœlo, & perpetuæ ánimorum curæ oriuntur, & orientur in posterũ, donec hæ auaritiæ radices in animis hominum insidebunt. Nam certè quidem omnes qui dissident à Christi legibus, & à sanctis Romanę Ecclesię dogmatibus, præter illud quòd viri boni esse nõ possunt: tũ id fateãtur necesse est (si modò verum fateri velint) se vel auaritia, vel ambitione, vel odio quodã proprio, vel inscitia veritatis ductos, ab Ecclesia Romana, hoc est à Spiritu sancto & ab omnium bonorũ cœtu desciuisse: non quòd ita sentiãt; horũ nos temeritatẽ & dementiam aliquando ita reprehendimus in quibusdã carminibus, quæ misimus ad clarissimũ virum Valeriũ Faenzum hæreticæ prauitatis Quæsitorem prudentissimũ apud Venetos, & ob singulares animi sui dotes Romano Pontifici gratissimũ. Sic enim quædam ex illis carminibus se habent:

Improba Lutheri soboles, quæ dogmata Christi,

Iuráq; naturæ pariter contemnis, & æquam,
Qua tua ferre putas cœlestia numina mente
Delicta, errore iq;? modò nos turpia quæque
Autore ac cogente Deo facere inquis: eumdem
Et modò segnitie captum facis, ac nihil illum
Humanum curare putas: delira vagaris
Huc illuc, certaq; nihil ratione, modò ve
Conaris: de Dis plena inter pocula quæris,
Fortunæq; regi credis moderamine cuncta.
Sic etenim sentis, sic & fateare necesse est.
Esse Deo si forte putas mortalia curæ,
Respicere & res humanas: hæc accipe paucis.
Vna fides, vna est pietas, est vna colendi
Rite Deum ratio: dementia cætera cuncta.
Quòd si nostra videt summi clementia patris
Pectora, si exaudiatq; preces diuina potestas:
Quo magis illa mouit mortalia tempore corda
Apte, quàm populus cùm sacris rite peractis
Inspirare Deum delectis patribus orat
Quas statuant leges Christi cultoribus, & quo
Lætetur ritu magis. Hæc sententia cunctis
Quæ placuit, latam diuino numine remur.
Adde quòd æterni patris, sine labe, carneq;
Sordibus humanis, natus de virginis aluo,
Filius, has leges primus tulit; viq; colendus
Sit pater omnipotens docuit, quia legibus orbem
Viuendi rectè instituit, scelerumq; profundas
Radices tetigit, pubit sub Rege nefando
Diræ supplicium mortis: prior edidit aras
Esse nefas post hac taurorum sanguine tingi,
Atque alios ritus idem mox protulit: illis
Nunc colimus sanctum numen: namque edidit esse
Cuncta Deo curæ mortalia, nullus auarus,
Nullus crudelis potuit quem fallere, nullus
Impius: huic notæ fraudes sub vulpe latentes
Nunc quoque Pontifices oderunt impia sanctos
Secula, quòd leges curent seruarier illas:
Nec mirum semper probitas inuisa figuris
Mille fuit scelerum, circumstant plurima namque.
Ast vna, & similis semper sibi vnida virtus.

Quos iuuat ebrietas & crapula, sobrius illis
Displicet: insanúmq; vocant, solatia vitæ
Qui non gustarit. Quos veræ dira libido,
Quos veneris stimulus, quos immoderatus habendi
Vrget amor, stupidum dicunt, qui temperet istis.
Sobrius at contrà tutus, cùm sæua podagra
Articulos tumidos fecit, capitisq; dolores
Infestans, tanquam nautas litore ridet,
Qui se consulto turbantibus æquora ventis
Crediderint, quorum predixit sibilus auras.
An quia diuitiis & nobilitate parentum
Te latio præstare putas, populisque Latinis,
Idcirco Christi leges audire recusas
Vt magis obscuræ venientes gentis ab ore?
Fabula nobilitas maiorum & nomina picta.
Denique nobilitas sola est, atque vnica virtus.
Quid cum diuitiis & nobilitate parentum
Legibus est sanctis, & veræ religioni?
Scilicet auratis donantur lancibus aræ,
Munera rata magis superis, iucundáque quàm si
Fictilibus puris veniant de paupere tecto.
O vanas hominum mentes, ô pectora multo
Plena mero, quando cœlestia numina auara
Creditis, & pro opibus voces audire precantum.
Omnibus est idem Deus, est pater omnibus idem.
Siue decem vertas saxosæ iugera terræ
Seu iuga mille boum tibi sudent pondere aratri,
Tantumdem referes, nec gurges cuncta vorabis.
Munera grata Deo credas, quæ pectore casto,
Quæ manibus sint lata piis tolle ambitionem,
Tolle & auaritiam, quæ Diis inuisa beatis.
Cuncta regi dices diuino numine recte.
Quòd si persistes in eadem mentis iniquæ
Stultitia, vt rectè viuendi spernere leges
Libertas sit tibi, nec iura, nec æquum
Esse putes, nisi quod libeat, denique Christi
Dogmata, Pontificis si spernas iussa, prúmque
Consilium: quanto spargetur sanguine campus
Teutonicus? video splendentes ære cateruas,
Armorúmque grauem sonitum, radiósque tremisco.

Ista mouente Deo loquimur, iam dira bipennis
Credite adest sterilis radicibus addita plantæ.
Dum licet, & veniæ locus est, temeraria vitæ
Crimina corrigite, & vestras conuertite mentes
In melius, precibusq; piis orate tonantem
Vt cladem vertat mox vestigionis in hostes,
Et donet vobis longam per sæcula pacem.

Dicta est Iouis aquila iecur Promethei assiduè lacerare: quia prudentioribus hominibus mens semper ad varias cogitationes distrahitur. Et quoniam nullus dolus, nullūque latrocinium diuturnam sociam habere tranquillitatem consueuit, inde traditum est in fabulis, quòd igne inuento Iupiter omnē prioris vitę tranquilitatem mortalibus eripuit. Crescere per noctem tantum iocinoris solitum Prometheo dicitur, quantum aquila per diem deglutiuerit, quoniā natura alterna tēpora quieti & animi curis cogitationibusq; determinauit. Alligatus columnæ dicitur, quoniam corpori alligata est anima prudentiæ sedes & domicilium, quod ipsum per se est tanquam saxeum, cùm nullam habeat cognitionem. At hepar est rationis motus, quia nonnulli sapientes id cogitationibus mentis sedem esse crediderunt. Dicitur formasse Pandoram Vulcanus, quia calor & temperies apta cœli donet fertilitatem, quæ vt ait Theophrastus in causis plantarum, magis quàm vllus labor mortalium operatur. Sic illi omnes Diis sua munera concesserunt, & Horæ ac Dei siue elementa dederunt ventos, pluuias, caloré quibus semina aluntur. Quid verò significant Lampadophoria quæ in honorem Mineruæ, Vulcaniq́ue & Promethei celebrabantur, in quibus cursores accensis facibus currebāt? nihil aliud sanè, quàm vniuersum præsentis vitæ cursum esse nobis molestiarum atque curarū plenum, quæ vbi cessauerint, à cursu ipsius vitæ cessandum est, & succedētibus lampades, lites, morbi, calamitates, animorumq́ue solicitudines in manus tradēdę. Atque vt summatim colligā, significare voluerunt per hæc sapiētes maximā esse vitę prę sentis perturbationem, auaritiam cuncta recta subuertere: viris bonis esse semper aduersus difficultates pugnandum, omnē mortalium vitam esse curatum plenam, neque vlli sperandam esse quietē dum viuimus. Hæc sub Promethei fabula, & alia his similia continebantur. Nonnulli tamen ad hist-

riam hæc detorquenda putarunt: quippé cùm Cicero etiā libro quinto Tusculanarum Disputationum, Prometheum, Atlantem, Cepheū scribat aliosq́ue nōnullos, ob rei astronomicæ peritiā locum fabulæ dedisse. Sic enim inquit: Nec verò Atlas sustinere cœlū, nec Prometheus affixus Caucaso, nec stellatus Cepheus cū vxore, genero, filia traderetur, nisi diuina cogitatio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxisset. At alij ad aliam historiam transtulerunt. Nam Herodotus memoriæ prodidit in eo libro, quem composuit de Vinculis Promethei, Scytharum fuisse Regem Prometheū; qui, cùm subditis populis res victui necessarias suppeditare non posset, quòd Aquila fluuius ita vocatus illius regionē inundaret, in vincula coniectus à Scythis fuit. At Hercules cùm eo diuertisset, fluuiūq́ue detorsisset in mare, ita vt non ampliùs inūdaret regionem, dictus est interemisse aquilā, & ipsum Prometheum è vinculis liberasse. Scriptum est ab iis qui res Ægyptiacas memoriæ prodiderūt, & à Polycharmo in rebus Lyciis atque à Diodoro Siculo Nilū Ægypti fluuium aliquando sub eorum canis Sirii, quo tempore per Etesias maximè solet intumescere, aggeres disrupisse, atque Ægyptū inundasse, & illam partē præcipuè cui imperabat Prometheus. Tanta verò facta esse dicitur inūdatio vt omnes ferè homines perierint, quare propius periculo fuit ne per desperationē Prometheus sponte vitā cū morte cōmutaret. Is autē fluuius ob celeritatē & vim cursus Aquila fuit vocatus, qui intima Ægypti deuastabat. Fama est Herculem gnauū cōtinuò obturasse eruptionē, fluuiúmque in suum alueum conclusisse, quare Græci postea fabulati sunt quòd Hercules Aquilā occiderit iecur Promethei assiduè rediuiuū vorantem. Agrętas autē libro decimotertio rerum Scythicarū, quia Aquilā fluuius optimā atque intimā partem Scythiæ cui imperabat Prometheus, laniaret, locū esse datum fabulæ scripsit, quòd Aquila hepate Promethei vesceretur: idque Iouis iussu, quoniam imbres frequentes eius impetum & amplitudinē augerēt. At Theophrastus in quibusdam cōmentariis scriptum reliquit Prometheum dictum fuisse ignem ad homines è cœlo detulisse, quia rerum diuinarum & philosophiæ cognitionem primus omnium mortaliū hominibus ostenderit, primúsque oculos illorum ad illa cœlestia & sempiterna corpora speculanda erexerit:

cui sententiæ astipulantur ea quæ scripta sunt ab Æschylo: atque scripsit Duris Samius, quòdta Prometheus torquatur, quia Palladem amauerit. At nũc de Atlãte dicamus.

De Atlante. CAP. VII.

DE Atlãte verò quòd frater fuit Promethei, ac filius Iapeti & Clymenes, vel Asię, vel Asopes, vel Libyes dictũ fuit superiùs. Verùm ex hac matrũ varietate facilè cõiicere possumus diuersos fuisse Atlãtes ac Prometheos, cùm tamẽ cæterorũ res gestæ omnes ad eius nominis celebriorum deferãtur. Habuit Atlas vxorem Pleionem Oceani filiam & Tethyos, vt patet in libro quinto Fastorum apud Ouidiũ:

Duxerat Occeanus quondam Titanida Thetyn
Qui terram liquidis, quà patet, ambit aquis.
Hinc fata Pleione cum stellifero Atlante
Iungitur, vt fama est, Pleiadesq; parit.

Suscepit è Pleione septem filias, quas vnà cum matre cùm Orion per quinquennium insecutus esset, vt cum ijs cõgrederetur, illę Deos tandẽ precatæ sunt, ne vim Orionis paterentur. Iupiter igitur earum precibus commotus illas inter sidera, vt fama est, collocauit, quarum nomina ita reçẽsuit Aratus in Astronomicis:

Ἑπτὰ δ' ὀνείαται θαμὰ κικλήσκουσι,
Ἐξ εἰαφῶν ἐοῦσαι ἐπώνυμοι ὀφθαλμοῖσιν,
Ἀλκυόνη, Μερόπη τε, Κελαινώ τ', Ἠλέκτρη τε,
Καὶ Στερόπη, καὶ Ταϋγέτη καὶ πότνια Μαῖα,
septem illæ esse feruntur,
Quamuis sint oculis hominum sex obuia signa:
Alcyone, Meropéque, Electráque, diua Celæno,
Taygete, Sterope, præclaro lumine Maia.

Sic & illis carminibus patet has fuisse filias Atlantis:

Ταϋγέτη τ' ἐρόεσσα, καὶ Ἠλέκτρη κυανῶπις,
Ἀλκυόνη τε καὶ Ἀστερόπη, δίη τε Κελαινὼ,
Μαῖά τε καὶ Μερόπη, τὰς γείνατο Φαίσιμος Ἄτλας.
Taygete suauis, nigris Electráque ocellis,
Alcione, Asterope, pariter diuina Celæno,
Et Maia, & Merope, genuit quas splendidus Atlas.

Quos etiã, cùm in capite sint tauri, ita vt duę cornua, duę nares, duę oculos designẽt, alia in medio frõtis, vbi pili vertuntur, collocatæ sunt, Atlantidas appellauit Virgilius in primo Georgicorum, & sole cum scorpione exoriente

in vndas cum opositæ sint demergi inquit in his:

Antè tibi Eoæ Atlantides abscondantur.

Fuerunt tamen nonulli, qui duodecim fuisse Atlantis filias dixerint, & Hyantem fuisse illarum fratrem: qui cùm à serpente ictus obiuisset, quinque illarum ita eius mortem defleuerant, vt præ dolore denique mortuæ sint. At Iupiter illarum misertus, dicitur in Hyades eas mutasse, quarũ nomina hæc sunt apud Hesiodum:

Φαώλη̃ δὲ Κορωνίς, εὐπρόφαρός τε Κλέηα,
Φαώ θ' ἱμερόεσσα, καὶ Εὐδώρη πανύπερθος,
Νύμφαι, ἃς Ὑάδας καλέουσιν φῦλ' ἀνθρώπων.
Phælu, sine Coronis, & hinc formosa Cleia,
Phæoque, Eudoreq; impl xis crinibus auro:
Quas Nymphas Hyadas mortales nomine dicunt.

Alij Ambrosiam siue Coronidem nominarunt, & Eudorã, & Dionen, & Æsilam, & Polyxo: alij Phileto, Thyenen, & Proydilen his addiderunt, quas etiam Bacchi fuisse nutrices crediderunt & Dodonias, à Dodono Europæ filio nuncupatũ: qui etiam non ex his, sed aliis parentibus natas arbitrantur, cùm alij Erechthei, alii Cadmi filias fuisse putent. Quidam Calypso etiam filiam fuisse putarunt Atlantis. Ac neque numerus quidem Hyadum caret cõtrouersia: quoniam Thales Milesius duas tantùm esse putauit, quarũ altera Borealis, altera Australis nominaretur: Euripides in Tragœdia quam de Phaetonte scripserat: tres: Achæus autẽ quatuo at Pherecydes, sex. Quidã Hyadas putarunt nominatas, quia Dionysum educauerint, qui Hyes dictus est, vt testatur illud Euphorionis:

Τ' ὑπὲρ κεφαλῆς Διωνύσῳ κοτέσασα.
Hyæ cornuto Dionyso irata.

Alij à pluuia dictas putarunt, quòd illarum ortus imbrem vernis diebus excitet. Nam certissima sunt illa signa quæ ex ortu Hyadum colliguntur à nauigantibus, vti demonstrauit Euripides in Ione cùm ita scribat:

Πλεῖς μὲν ἤδη μεσοπόρ' ἀστέρες,
Οἵ τε ξιφήρης Ὠρίων ἵππου δὲ
Ἄρκτος περᾷ σὺν χρυσήρη πόλῳ.
Κύκλος δὲ πασσέλήνος ἀκόπις ἄνω
Μηνὸς δι' ἴχνους, Ὑάδες τε ναυπλοις
Σαφέστατοι σημῆναι, τ' ἐπὶ φωσφόρος

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ἕως διώκουσ' ἄστρα.
Pleias medium vadit secans per æthera,
Ensifer atque Orion at desuper
Postrema cum polo aureo versa voluitur.
Ac luna plena mensis medij circulum
Oppleuit. Hyades nauitis clarissimum
Signam dedere, & proferens lucem simul
Aurora stellas assequens.

Mentionem fecit Pausanias in Arcadicis de Mera Atlantis filia, quæ nupsit Tegeatæ Lycaonis filio. Et Hom. de Calypso in 1. Odiss. in his:

Θεὰ δ' ἐν δώμασι ναίει
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν.
colit atria Diua
Filia prudentis Atlantis, qui alta profundi
Omnia cognouit pelagi.

Fama est Atlantem nationibus Hesperiis imperasse, habuisséque responsum à Themide Parnasia futurum esse, vt à quodam Iouis filio regno priuaretur, quod testatur Ouid. libro quarto Metamoph.

memor ille vetustæ
Sortis erat: Themis hanc dederat Parnasia sortem:
Tempus Atla veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor, & hunc prædæ titulum Ioue natus habebit.

Deinde cùm Perseus abscissum caput Medusæ reportaret, petiissetque ab eo vt in hospitium caparetur, reiectus fuit & vi depulsus ab Atlante: quia semper recens in memoria illud oraculi responsum haberet. Huic igitur Medusæ caput Perseus ostendit ita inquiens:

at quoniam parui tibi gratia nostra est,
Accipe munus ait: leuáque à parte Medusæ
Ipse retrouersus squalentia protulit ora.
Quantum erat mons factus Atlas.

Alij dixerunt, quòd Atlas homo fuit Lybicus, qui, vt faciliùs astrorum cursus specularetur, in mõtem illum solebat ascendere: qui postmodo ab ipso Atlante in propinquum mare per errorem delapso ac mortuo Atlas fuit appellatus. Polydorus tamen dithyrambicus poëta pastorem fuisse ait Atlantem qui fuerit in montem sui nominis à Perseo con-

uersus. Mentionem fecit de hoc monte Strabo lib. 17. quẽ esse scribit in Libya extra columnas Herculis procedẽti ad sinistram, qui fuit etiam Dyris à nõnullis nominatus. Eius loci incolæ Atlantes communi nomine dicti sunt, neque vllum prporium nomen habuerunt. Esse verò Atlantem mõtem altissimum ita testatur Herodotus in Melpomene: ἔχεται δὲ τοῦ ἁλὸς τούτου, οὖρος, τῷ ὄνομα Ἄτλας, ἐστὶ δὲ στεινὸν καὶ κυκλοτερὲς πάντη. ὑψηλὸν δὲ οὕτω δή τι λέγεται, ὡς τὰς κορυφὰς αὐτοῦ οὐκ οἷά τε εἶναι ἰδέσθαι· οὐδέκοτε γὰρ αὐτὰς ἀπολείπει νέφεα, οὔτε θέρος οὔτε χειμῶνος. τοῦτο κίοια τοῦ οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι εἶναι. ἐπὶ τούτου τοῦ οὔρεος οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐπώνυμοι ἐγένοντο. *Extat in hoc mari mons, cui nomen Atlas: est autem vbique perangustus & teres. ita verò sublimis esse dicitur, vt ad illius verticẽ oculi immortalium peruenire non possint. Neq; ibi vnquã vel per æstatẽ vel per hyemen nubes deesse cõsueuerunt. Hunc incolæ cæli columnã esse dicunt, in quo monte habitantes homines eodẽ nomine quo mons vocantur.* Hi populi sunt in extrema parte Lybiæ, ac Mauritaniæ qui exorientem solem conuitiis insectabantur, quòd ipsos ipsorúmque regionem radiis exureret. Sic etiam Pausanias in rebus Atticorum famam esse inquit, quòd mons Atlas vertice cœlum attingat, tanta est eius altitudo, qui ob frequentiam proceritatémque arborum, & ob aquarum defluentium copiam interclusus, nemini accessibilis dicebatur. Huius montis situm ac sublimitatem ita attigit. Virg. lib. 4. Æneidos.

Occeani finem iuxta, solémque cadentem,
Vltimus AEtiopum locus est vbi maximus Atlas
Axem humeros orquet stellis ardentibus aptum.

Qui poëta in eo mõte describendo omnia hæc & historicè & fabulosè, tãquã in descriptione alicui⁹ hominis expressit.

Iamq; volans apicem & latera ardua cernit
Atlantis, duri, cœlum qui vertice fulcit:
Atlantis, cinctum assiduè qui nubibus atris
Puniferum caput, & vento, pulsatur & imbri.
Nix humeros infusa tetigit: tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.

Ab hoc mõte vniuersus Oceanus qui vel extra vel intra columnas Herculis est in extrema parte Mauritaniæ, Atlanticũ mare appellatur, quod idem & Rubrum dicitur, vt Herodotus testatur in Clio: καὶ ἡ ἔξω στηλέων θάλασσα ἡ Ἀτλαντὶς

χαλουμένη, καὶ ἡ ἐρυθρὰ, μία τυγχάνει οὖσα. *Atque mare illud, quod extra columnas Herculis est Atlanticum vocatum idem est quod & rubrum.* quamuis scriptum reliquit Plato in Critia mare Atlanticum, ab Atlāte Neptuni filio fuisse vocatum. Huius finxerunt esse Oceanum socerum, at alij fratrē quoniam mare illud Atlanticum & Oceanus multis nominibus pro differentijs locorum nominatur. Nam vt in Hesperiis regionibus Atlanticum, ita apud Septentrionem Boreæ expositum, glaciale dicitur: alij mortuum vocarunt, quoniam sol & tardos imbecillos radios supra hoc mare transmittit. vbi verò priùs apparet exoriens, Eoum vocatur ad indicū. Quod ad Austrum est, Æthiopicum & rubrum nominatur. Cùm verò altissimus sit Atlas mons ille Mauritaniæ, ita vt vertex cerni non possit, ac cœlum attingere summo vertice appareat, locus datus est fabulæ, quòd Atlas his qui regnauit in Mauritania, cœlum sustineret, vt ait Æschylus in Prometheo, quem Oceani ità fratrem nominauit:

Ω᾽ κηλαυὸς. Οὐ δῆτ᾽, ἐπεὶ με καὶ καταιγίστου τύχας
Τέγγω σ᾽ Ἄτλαντος, ὃς θεὸς ἐπισείει τόπους
Ἔχειν κίον᾽ ὀρανοῦ τε καὶ χθονὸς
Ὦμοις ἐρείδων, ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.
Ocean. *Non sic profectò, torquet infortunium*
Atlantis inde fratris, ill pondera
Solem ad cadentem sustinet prægrandia,
Cœli columnam, totius terræq; onus.

Hunc montem etiam Homerus columnam nominauit in primo Odysseæ, & vnà cum illo alium montem, qui non procul distat à columnis Herculis, vt est in his,

Ἔχει δ᾽ ὅτε κίονας αὐτὰς
Μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν.
habet ille vollumnas
Prælongas cœlum ac terram fulsire valentes.

Huic Hesperum quoque fratrem nonnulli addiderunt, à quo dicta sit Hesperia, qui cùm montem fraternum ascendisset ad sidera speculanda, neque ampliùs apparuisset, creditus est in stellam lucidissimam mutatus de suo nomine vocatam. Alij dixerunt Hesperum fuisse filium Atlātis religione, iustitia, humanitate præstantem, qui à ventis repētè raptus è supremis partibus mōtis, nullibiq; inuentus, fabulæ locum dedit, quòd in stellā sui nominis sit conuersus.

Atque hæc ea sunt quæ de Atlante memoriæ produntur ab antiquis scriptoribus. Nunc quid hæc significent explicemus.

¶ Atque illud primum nullo pacto fieri potest, vt Atlas cœlū vt sustineat, sicuti demonstrauit Arist. in lib. 2. cœli, quia si cœlum vt sustineatur indigeat, erit graue. At non est tale, vt multis rationibus ibi ostenditur. Ipse præterea Atlas præ labore aliquando deficiet quoniam nil cum labore est sempiternum. Scriptum reliquit Zezes histor. 1. quintæ Chil. Atlantem Ægyptiū, qui multis annis Libyco Atlante fuit antiquior, dictum fuisse cœlum humeris sustinere, quia rerum cœlestium & astronomicarum primus inuentor fuerit apud AEgyptios. Atque illa quæ de Hercule AEgyptio Atlantèq; dicta sunt ab AEgyptiis, Græci ad posteriorem & Atlantem & Herculem Alcmenæ filium trāsferentes fabulis accommodarunt. Dicunt enim cœlum sustentandum Herculi ab Atlante parumper datum fuisse, quia res astronomicas & stellarum motus Hercules ab Atlante didicerit. Idcirco etiam Pleiades & Hyades filiæ Atlantis dicuntur, quòd ille prior & ipsas stellas, & quas vires exerceāt, in rebus humanis obseruarit. Refert Pausanias in Bœoticis Polosum vicum fuisse non procul à Tanagris, in quo Atlas consedisse, & ea quæ sunt sub terra, réſque cœlestes accurata diligentia inuestigasse dicitur. Sunt qui dicant Atlantem primum fuisse qui Lunæ cursum obseruauerit: quòd alij tamen tribuunt Archadi Orchomeni filio, vnde dicta est Arcadiæ quare Arcades ante Lunā vel potiùs ante lunæ obseruationē (vt ego quidé iudico) gloriantur se natos esse. Alij obseruationē lunæ Endymioni tribuunt, alij Typhoni, inter quos fuit Xenagoras Philosophus, Isacius Libycum Atlantem primum fuisse scribit, qui astrorum motus luneq́ue mutationes obseruauerit, quem postea secutus est Thales. Alij dictum esse in fabulis existimant, quod, Atlas pedes in terra habuerit humeros ad ortum & occasum, caput ad meridiem: quod ait Aristoteles in libro de causis motuum animalium: quia indicabant mundum firma sede indigere, circa quàm voluere-tur: nam per eam sedem transire intelligitur diameter, qui ea quæ supra nos sunt ab inferioribus disterminat. Atlantem igitur & cœlestium & subterranearum rerum

habere cognitionem putarunt hi, qui axem mundi ita appellarunt, quod & nomen ipsum significat: dicitur enim Ἄτλας à particula incrementum aliquando significante & τλῆμι *persero & sustineo*, quia indefessus sit axis in mundi machina sustinenda. Columnas esse Atlantis Borealem & meridianum polum quidam censuerunt, quòd ab his cardinibus mundus sustineri videatur. Atlantis filiæ Hyades & Pleiades fuerunt, quia posæ cœli siue axis ortum & stellæ ipsæ natæ sunt. Has ita nominatas quidam putarunt à filiabus Atlantis Libyci peritissimi astronomi, qui ad perpetuã sui memoriã nomina suorum filiorum astris indidit, quod & alij plerique fecerunt, & Conon Ptolemæi tempore Coman vocauit Berenices. Proclus in commentariis quos in Opera & Dies Hesiodi scripsit, omnium sphærarum animas, virésque diuinas, illas esse scripsit, quæ Pleiades vocantur: vt Celæno Saturni sit anima, Sterope sphæræ Iouis, Merope Martis, Electra Solis, Alcyone Veneris, Maia Mercurij, Taygete Lunæ: quarum aliæ cum suis planetis, aliæ cum aliis Diis rem habuisse dicuntur, quod Ouid. indicauit lib. 4. Fastorum:

Pleiades incipient humores reuelare paternos,
Quæ septem dici, sex tamen esse solent:
Seu quòd in amplexus seu hinc venere Deorum.
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
Neptuno Alcyonen, & te formosa Celæno:
Mariam, atque Electram, Taygetémque Ioui.
Septima mortali Merope tibi Sisyphe nupsit.
Pœnitet, & facti sola pudore latet.

Cætera multa quæ de his fabulantur antiqui, prætermittenda censui in præsenti, quia ad hanc partem susceptæ negotij non attinent. Nunc de Endymione dicamus.

De Endymione. CAP. VIII.

ENDYMION autem fuit Æthlij filius & Calices. Hic vt scribit Pausanias in Prioribus Eliacis, à Luna fuit amatus, ex qua filias quinquaginta suscepisse fabulantur, cùm tamen alij tres tantùm filios inquiant, Pæonem, Epeũ, ac Ætolum, filiam Eurydicen ex Asterodia, vel Chromia, vel Hyperippe illum suscepisse. Habuit filiam præterea Pisam, quæ Pisæ Olympicæ nomen dedit. Habuit Endymion filium etiam Ætolum, à quo Ætolia dicta est, cùm antea Hyãthis diceretur, vt ait Demaratus in primo libro de mutatis nominibus prouinciarum & locorum, quamuis alij Mortis, alij Martis eum fuisse filium crediderunt. Huic alium filium addidit Isacius cùm ita scribat: ††

Alij dicunt quòd Phthir fuit Endymionis filius, quidam addiderunt illi filium Eleum, quem ex Eurycyda suscepit, qui imperauit Epeis, à quo postea vocati sunt Elei. Hunc aiunt Iouis fuisse nepotem, quippe cùm Æthlius Iouis & Protogeniæ fuisset filius: qui munus id à Ioue obtinuit, vt vitæ mortísque sibi esset arbiter, vt traditum est ab Hesiodo, Acæsilao, Pisandro, Pherecyde, & Nicandro in secundo rerum Ætolicarum, & vt scripsit Theopompus in Epopœis. Fertur præterea Iupiter illum in cœlum accepisse: quem, cùm Iunonem vitiare conatus esset, deceptum ab idolo oblato ad inferos detrusit. Fuerunt qui dicant Endymionem fuisse Elidis Regem, atque ob iustitiam in Deorum numerum relatum, mox impetrasse à Ioue vt perpetuò dormiret, quem alij Spartanum, alij Eleum esse crediderunt. Fama est hunc in Latmo Cariæ monte in antro quodam versari solitum, vbi ciuitas erat Heraclea, vt scripsit Nicander in secundo Europæ. Dicunt Lunam in illud antrum venire solitam, vt cum Endymione congredi, quod ita attigit Ouidius Epistola Leandri:

Non sinit Endymion te pectoris esse seueri.
Fac subeant animo Latmia saxa tuo.

Cicero tamen libro primo Tusculanarum disputationum perpetuò dormientem Endymionem in Latmo Cariæ mõte à Luna adamatum dicit sola oscula Lunæ accepisse, neque vnquam experrectum fuisse, cùm ita scribat: Endymiõ verò, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui mons est Cariæ, nondum opinor experrectus. Num igitur eum curare censes, cùm Luna laboraret, à qua consopitus putatur, vt eum dormientem oscularetur? quod ipsum scripsit etiam Lucianus in dialogo Veneris & Lunæ. Theocritus felicem putauit Endymionem, quia semper dormiret, neque vllas sentiret molestias, cùm ita scribat in tertia Æglog.

Ζαλωτὸς μὲν ἐμὶν ὁ τὸν ἄτροπον ὕπνον ἰαύων

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ἐνδυμίωνι.
Inuideo dulci somno, sempérque grauato
Endymionis.

Atque tot ferè sunt de Endymione fabulosè ab antiquis tradita.

¶ Nunc quæ causa horum fingendorum fuerit, inuestigemus. Atque primùm scire conuenit multa antiquos ad illustrium virorum perpetuam memoriam confinxisse, quæ postea fabulosis ornamentis vestita ad humanæ vitæ vtilitatem & eruditionem fuerunt informata. Sic illa quæ dicta sunt de Endymione, ad perpetuam eius viri memoriam ab antiquis poëtis fuerunt ficta. Qui verò magis historicè rem explicarunt, dicunt Endymionem dictum fuisse in eo monte perpetuò dormire, & à Luna amari, quia cùm dormiret per diem, per noctem, quo tempore feræ exire solent de suis latebris, ad Lunæ lumen venaretur: neque vnquam per diem videbatur. Alij dicunt primum Endymionem rerum sublimium speculationem inuenisse, cui rei fabulæ locum dedit Luna ob tam varias luminis formas & mutationes, cùm de illa præcipuè cognoscenda esset sollicitus: qui cùm noctu his considerationibus esset intẽtus, somno non fruebatur, at dormiebat per diem. Hic prior, vt testatur Lucianus in Astrologia, Lunæ rationem mortalibus ostendit, sicuti Phaëthon deprehendit solis cursum: quæ causa extitit cur Luna illum amasse dicta sit, vt testatur Plinius in libro secundo. Non defuerunt tamen qui Endymionem hominem segnem, ac somno desidiæque deditum fuisse putarint, vnde in illos qui sunt huiusmodi conuenit id dictum, Somnus Endymionis: in illos enim conuenit, qui negligẽter adeò aliquid faciunt, vt dormire videantur. Neque mirum videri debet Endymionem virum Astronomiæ peritum, & in considerandis stellarum cursibus diligentissimũ, ab illis segnem & voluptarium fuisse creditum: cùm etiam Æneas, quem nonnulli tantopere extollunt laudibus, vt bibax & gloriosus & iactabundus ab Apolline carpatur apud Homerum in lib. vigesimo Iliadis:

Αἰνεία Τρώων βουληφόρε, πῦ τοι ἀπειλαὶ,
Τὰς Τρώων βασιλεῦσιν ὑπέσχεο οἰνοποτάζων:
A Enea, Troum ductor, quò grandia facta,
Quæ Reges inter, repletáque pocula lætus

Pollicitus fueras?

Quæ res fortè causa fuit cur Æneas Veneris & Anchisæ filius creditus sit. Me tamen non præterit alios fuisse, qui pastorem fuisse Endymionem putarint, qui nocturnis pascuis delectaretur, cùm alij pastores clausos greges in stabulis haberet: atque cùm huius greges magnopere pinguescerent, fabulæ datus est locus, quòd Luna eius amore capta illud Endymionis gregibus donaret. Hunc mortuum esse & sepultum apud se testati sunt Elei, qui insigne sepulchrũ illi erexerũt. Nihil aliud autem per hæc significatur, quàm diligentiam omnibus in rebus esse vtilem, cum maximè Dei auxilium iis præcipuè præsto esse soleat, qui & ipsi nõ sint desides, & illud suppliciter implorauerint. Nam certè quidem Deus non fauet desidiæ. At Endymione relicto de Fortuna dicamus.

De Fortuna. CAP. IX.

DE Fortuna, quæ maximè omnium Deorum in quotidianis sermonibus nominatur, & penes quam omnes humanæ vitæ mutationes, omnéque facultatum, & honorum, & amicitiarum, & commodorum arbitrium esse creditur, nihil neque certum, neque vna multorum scriptorum voce cõfirmatum habemus, nisi quòd rerum omnium sit inconstantissima, neque vllo in loco diutiùs potest consistere. Homerus in hymno quodã in Cererem illam fuisse Oceani filiam innuit, & testatur Pausanias in Messeniacis, quippe cùm illam etiam cum reliquis filiabus Oceani cum Proserpina colludentibus connumerauit, quàm Tychen Græci appellant, quorum carminum hæc est sententia:

Vna omnes vario per prata comantia flore,
Candida Seucippe, Phænóque, Electráque, Ianthe,
Melobosisq; Tyche, Ocyrhoe præsignis ocellis.

Orpheus in hymno quem scripsit in Fortunam, illam natam fuisse è sanguine ait in his:

Αἵματος ἐκγεγαῶσαν, ἀπρόσμαχον εὖχος ἔχουσαν.
Sanguine prognatam, vt & inexpugnabile numen.

Quamuis scripsit quidam quòd ante Homeri tempora nemo de Tyche mẽtionem fecit antiquior poëta: neque Hesiodus quidem, qui Deorum omnium ortus conscripsit, de

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fortuna meminit omnino. Est enim recens, vt ita dixerim, & Homeri inuentum, Fortuna, quam permulti scriptores post Homeri tempora nobilitarunt. Nam siue ante ea tempora nominata fuit, nullum nomen obtinuit: siue ab Homero primo, certè post eius tempora, vires assumpsit. Hanc ferunt res humanas sursum ac deorsum subuertere pro suo arbitrio, hanc in singulos homines ius habere, hanc ciuitates, hanc regna, hanc amicitias euertere cùm libuerit, hanc omnia illa euersa & iacentia erigere, opulentia, hominúmque frequentia replere, & florentissima efficere. Quare si quid prosperum, si quid ex voto, si quid felix ex obscuris causis eueniat, aut contra, si quid turbulentum, molestum, calamitosum contingat: id totum Fortunæ tribuitur, velut ex his carminibus intueri licet, quæ sunt in Agamemnone actu apud Senecam Tragicum:

O regnorum magnis fallax
Fortuna bonis, in præcipiti
Dubióque nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certúmve suum tenuere diem.
Alia ex aliis cura fatigat,
Vexátque animos noua tempestas.
Non sic Libycis Syrtibus æquior
Furit alternos voluere fluctus,
Non Euxini turget ab imis
Commota vadis vnda, niuali
Vicina, vbi cœruleis
Immunis aquis lucida versat
Plaustra bootes.
Vt præcipites Regum casus
Fortuna rotat! metui cupiunt,
Metuíque timent, non nox illis
Alma recessus præbet tutos,
Non curarum somnus domitor
Pectora soluit.

Atque vt vno verbo dicam, hæc vna rerum omnium domina fuit existimara, vt ait Euripides in Hecuba:

Ὦ Ζεῦ, τί λέξω, πότερά σ' ἀνθρώπους ὁρᾷν:
Ἢ δόξαν ἄλλως τήνδε κεκτῆσθαι μάτην
Ψευδῆ, δοκοῦντας δαιμόνων ἔθγενος,

Τύχην

Τύχην δὲ πάντα τὰν βροτοῖς ἐπισκοπεῖν:
Dicam viros te Iupiter ne cernere?
An frustra eos inuasit illa opinio,
Quòd vspiam si fortè dæmonum genus,
Fortuna cuncta cùm regat mortalia?

Alij tantam vim facultatémque fortunæ tribuerunt, vt vitam omnium mortalium fortunæ ludum esse crediderint; sicuti scriptum reliquit Palladas in his carminibus:

Παίγνιόν ἐστι Τύχης μερόπων βίος, οἰκτρὸς ἀλήτης,
Πλούτου καὶ πενίης μεσσόθι ῥεμβόμενος.
Καὶ τοὺς μὲν κατάγουσα πάλιν σφαιρηδὸν ἀείρει.
Τοὺς δ' ἀπὸ τῶν νεφελῶν εἰς ἀΐδην καταγεῖ.
Vita hominum ludus Fortunæ est, & miser error:
Inter pauperiem nauigat, inter opes.
Atque pilæ in morem nunc hos ad sidera tollit,
Elatos & nunc tartara ad ima iacit.

Quamuis idem postea Euripides factus sanioris mentis, vel minus insanam personam introducens in Electra, Fortunæ autores & moderatores Deos introduxit, illámque Deorum ministram:

Θεοὺς μὲν ἡγοῦ πρῶτον Ἠλέκτρα τύχης
Ἀρχηγέτας τῆς δ', εἶτα κἀμ' ἐπαίνεσον
Τὸν τῶν θεῶν τε τῆς τύχης θ' ὑπηρέτην.
Deos putato Electra fortunæ priùs
Istius autores fuisse, postea
Laudato Fortunæ ministrum me, & Deum.

Scriptum reliquit Pausanias in Achaicis Fortunam vnam esse è Parcis, quæ potentia cæteras sorores antecederet. quare & Orpheus illi vniuersæ vitæ humanæ potestatem & administrationem ita tribuit:

Ἀν σοὶ γὰρ βίοτος θνητῶν παμποίκιλος ἐστίν.
Ipsa regit variam mortalem numine vitam.

Hanc potentissimam & rerum omnium moderatricem significauit Demosthenes in his in oratione ad epistolam Philippi: μεγάλη γὰρ ῥοπὴ, μᾶλλον δὲ τὸ ὅλον, ἡ τύχη ἐστὶ πρὸς ἅπαντα τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα. *Magnum enim quid est momentum rerum, vel potiùs totum est Fortuna ad omnia hominum negotia.* Cùm de illa mentionem fecisset Homerus, non tamen tantum autoritatis potentiæque tribuit, quan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum posterorum plerique, quippe cùm Diis cæteris propria officia concessisset. Sequentibus postea temporibus quidquid fieret, cuius causa esset occulta, illud Fortunæ imputari cœpit: quare Plutarchus in libello de fortuna Romanorum multa cognomina ab euentu illi indita fuisse memorat. Illud autem idcirco contigit, quia multa fiunt fortuna sapientiæ persimilia, vt est apud Athenæum in carminibus Iouis; quorum hæc est sententia:

Longissime à sapientia Fors dissidet.
Sed multa perficit tamen simillima.

Theognis omnium bonorum & malorum, diuitiarúmque & paupertatis autorem Iouem esse credidit, quamuis illa tam præclara Fortunæ Orpheus tribuerit: quare videtur Theognis nullam esse Fortunam in his existimasse:

Ζεὺς γὰρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλῳ.
Ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν.
Iupiter huc illuc interdum pondera flectit,
Nunc dat diuitias, nunc dat habere nihil.

Quare præclarè scriptum est à Iuuenale stultè inter Deos collocatam fuisse Fortunã. Nam si prudentia potiùs, quàm temeritate quadam & cæcitate mentis res humanæ gubernarentur, oblitesceret penitus è mentibus hominum Fortunæ nomen: fierétque sibi quisque illa Fortuna, quam sibi parasset, neque magnopere vel de occulta potẽtia sideorum, vel de Dei clementia ac prouidentia, vel de occultis naturæ causis quereremur, cùm qui agit incõsideratè: multáque propter suam patiatur inscientiam, vt nos aliquando lusimus in quadam epistola his versibus, ad clarissimum virum Petrum Sanutum missa:

Aut tam occulta via est prudentiæ, & alta futuri
Vt solis sit nota Deis series: ratione
Et trahitur certa venturi temporis ordo.
Aut si non flectit mentes vis ætheris alti, &
Ingenium fit cuique suum Fortuna: miselli
Erramus cæci terra caligine mersi.
Nec quicquam rectum certa ratione modóque
Conamur, velut in tenebris erramus, & ipsa
Inscitia à nobis fatorum creditur ordo.
Deteriora capi contingit, at optima sordent,
Candida nigrescunt, nigrantiáque alba videntur.

Sed quòd inscitia mentibus hominum insidet, sæpius illi admonendi sunt, quòd

Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te
Nos facimus Fortuna Deam, cœlóque locamus.

Sapientissimè igitur Bupalus opinionem hominum secutus, vt est in Messeniacis Pausaniæ; ædificãdis templis, fingendísque simulachris ingeniosus ac solers, Fortunæ signum apud Smyrnæos omnium antiquorum primus effinxit: cuius capiti polum imposuit; cùm altera manu vocatæ Amatlheæ cornu teneret. Neque aliud Archilochus significare voluit, qui anum dextra flãmas; at sinistra manu aquã gestantem effinxit, nisi fortunam eandem bonorum & malorum cellariam: quæque donet felicitatem, eandem & calamitates afferre. Nam cùm perditis & omni flagitiorum genere contaminatis hominibus facultates plerumque obueniant, multíque viri boni sint inopes, Fortuna cæca, & inconsiderata, & inconstans, & ebria ac titubans dicta est, vt patet ex his apud Ouidium in libro 2. de Ponto:

Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo firma tenáxque loco.

Nam malus est dæmon planè credita Fortuna, cui omnia hominum stultorum delitia ab antiquis attributa sunt, quę ad naturam ingeniúmque brutorum propiùs accederent. Sic etiam Palladas inquit in his carminibus:

Οὐλόγον, οὐ νόμον οἶδε Τύχη, μερόπων δὲ τυραννεῖ,
Τοῖς ἰδίοις ἀλόγως ῥεύμασι συρομένη.
Μᾶλλον τοῖς ἀδίκοισι ῥέπει, μισεῖ δὲ δικαίους,
Ὡς ἐπιδεικνυμένη τὴν ἄλογον δυνάμιν.
Improba non nouit leges Fortuna, modúmve,
Sed semper, quò fert impetus, illa ruit.
Illa odit plerumque bonos, blanditur iniquis,
Et monstrat quæ sint robora stultitiæ.

Qua de causa fuit existimata à poëtis super rota quadam perpetuò circumuolui; ita vt nunquam in eodem loco diutiùs persisteret, vt in eo versu significauit Tibullus in 1. Elegiarum:

Versatur celeri Fors leuis orbe rotæ.

Et Ouidius secundo de Ponto:

Scilicet indignum iuuenum rarissime ducis
Te fieri comitem stantis in orbe Deæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod ideo fictum est, quoniam nõ solùm ea quæ bona hominum sunt, assiduè subuertuntur: verùm etiam quia consiliorum incerta est ratio, cùm multa sint quæ nullo pacto præuidere possimus, vt nos in quadam epistola lusimus his versibus: quã ad clarissimum & integerrimum causidicum, singularísque eruditionis & integritatis virum Philippum Tertium cognomine aliquando misimus.

Nondum onerata ratis cùm staret vincta sereno
A Ethere, & insani tacitè pallacia ponti
Alliceret puppes, quoties retinacula nautas
Inuitos tenuere, suis vbi compedis arcta
Demeret Hippotades rapidis iam vincula ventis?
At contra: quoties qui vincla frementibus vndis
Soluerunt, vastum nimbis tollentibus æquor,
Mitia peccatis sulcarunt alta procellis?

Hanc Deam cùm cæcam finxissent antiqui, in curru veni solitam dixerunt, qui ab equis cæcis trahebatur, vt ait Ouidius in epistola ad Liuiam:

Fortuna arbitriis tempus dispensat vbique,
Illa rapit iuuenes, corripit illa senes.
Quâque ruit, furibunda ruit: totúmque per orbem
Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis.

Nullus est omnium Deorum, qui tot conuitia, tot lamentationes, tot querelas mortalium in se audiat: quam ab hominibus tanquam scopum cõtumeliarum, ne de diuina administratione tam nefariè pro stultitia nostra quereremur, introductam fuisse iudico. Hanc cæcam, hanc stultam, hanc temerariam, hanc leuissimam, hanc amentium parentem, hanc bonorum nouercam appellarunt. Huic pro bene acceptis perraræ sunt gratiarum actiones, at frequentissimæ pro calamitatibus contumeliæ & obiurgationes. Hæc eadem tantum existimationis, tantúmque imperium ab Homeri temporibus accepit, vt Iupiter de cœlo ab ea propè fuerit detrusus, omnémque rerum administrationem & sceptrum ipsum è manibus illa Ioui propè extorserit, sicut crediderunt insulsi homines.

¶ Atque vt summatim dicam, nulla alia de causa excogitatum fuisse Fortunæ nomen ab antiquis crediderim, nisi vt hominum lamentationes à summi Dei cogitatione ad inane nomen, & ad numen quod nusquam existeret, diuer-

cerent. Nam cùm quid aduersum accidit, illud diuino consilio euenire constat, cùm omnia à Deo proueniant. Quòd si homines omnes sapientes essent, facilè cum eo viro optimo dicerent: Si bona de manu domini accepimus, quare non & mala sustineamus? at quoniam pauci sunt sapientes, cùm pro acceptis malis doleamus, non te præstat de vano nomine Fortunæ, quàm de diuina prouidentia quæri? inde fit vt quibus res è sententia succedunt fortunati dicantur, cuiusmodi dicebatur Timotheus ille Atheniensis, quem dormientem fingebant pictores, ac Fortunam illi vrbes, tãquam pisces in retia impellentem. at de Fortuna satis, nunc de Apolline dicamus.

De Apolline. CAP. X.

FVIT Apollo, vt diximus, Latonæ Iouísque filius, siquidem Latona à Ioue compressa vno partu Apollinẽ & Dianam peperit, vt ait Hesiodus in Theog.

Λητὼ δ' Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν,
Ἱμερόεντα γόνον περὶ πάντων ἐρανιώνων,
Γείνατ' ἄρ' αἰγιόχοιο Διὸς φιλότητι μιγεῖσα.
At Phœbum peperit, peperit Latona Dianam,
Pignora cunctorum quæ sunt clarissima diuûm,
Cælicolûm regi magno coniuncta tonanti.

Quare Apollo ita gloriatur apud Ouidium, se è Ioue natum esse.

mihi Delphica tellus,
Et Claros, & Tenedos, Panopæaque regia seruit:
Iupiter est genitor.

Herodotus autem in Euterpe non Iouis, at Dionysi filios fuisse Apollinem & Dianam scribit in his: Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Ἄρτεμιν. Διονύσου καὶ Ἰσιός λέγουσι εἶναι παῖδας. Λητὼ δὲ τροφὸν αὐτοῖσι καὶ σώτειρα γενέσθαι. *Apollinem ac Dianam Dionysi & Isidis filios esse aiunt: Latonámque illorum fuisse nutricem, cùm illos seruauerit.* Nam Latona cùm esset vna ex octo Diis Ægyptiorum, à Cerere depositum apud se Apollinem seruauit, cùm in insula Plote siue natante ab impetu Typhonis Osiridis filios quærentis protexisset. Hos filios qui Latonæ attribuunt, in Deo peperisse dicunt, vt testatur Cicero in actione 3. in Verrem. Postridie cùm spoliatum fanum

viderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebant: est enim tanta apud eos eius fani religio, vt in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. Atque Homerus hymnographus in Delo palmæ arborem fuisse inquit, quæ ostendebatur, cui innixa Latona Apollinem peperit, vt est in his:

Κεκλιμένη πρὸς μακρὸν ὄρος, καὶ Κύνθιον ὄχθον,
Ἀγχοτάτω Φοίνικος, ὑπ' Ἰνωπῖο ῥεέθροις.
In monte excelso deflexa, in vertice Cinthi,
Inopiæ ad primas ripas palmæque propinquæ,

Et Ouidius in Epistola Cydippes:

Miror & innumeris structam de cornibus aram,
Et de qua pariens arbore nixa Dea est.

Nam Herodotus in Euterpe multas arbores palmarum in insula Ploté vocata fuisse scribit, & templum Apollinis magnificentissimum, & aras tergeminas, & arbores tum fructiferas, tum etiam steriles permultas. Plutarchus in vita Pelopidæ in ciuitate Tegyra natum fuisse Apollinem scribit, ibíque esse duos fontes, quorum alter Palma, alter Oliua dicitur: montémque Delum nomine, atque illa quæ tum perduci. Sed vt res magis perspicua sit, verba Plutarchi ascribenda duxi: μικρὸν δὲ κάτω τὰ ἔλη, φασὶ δεῖν Ἀπόλλωνος Τεγυρεῖν, καὶ μαντεῖον ἐκλελοιπὸς οὐ πάνυ πολιὸν χρόνον, ἀλλ' ἄχρι τῶν Μηδικῶν ἤκμαζε, τιμὴ θεοφητείαν Ἐχεκράτους ἔχοντος. Ἐπαῦτα μυθολογοῦσι τὸν θεὸν γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πλησίον ὄρος, Δῆλος καλεῖται, καὶ πρὸς αὐτὸ κατάγουσιν αἱ τῶν Μελανθίων καὶ πλήθη καὶ ψυχρότητα θαυμαστοῦ νάματος. ὧν τὸ μὲν Φοίνικα, τὸ δὲ Ἐλαίαν ἄχρι νῦν ὀνομάζουσιν, ὡ φυσῶν μεταξὺ δύο, ἀλλὰ ῥάστωνι, τῆς τῶν λοχυτείας. *Nec longè hinc sanè distat Apollinis Tegyræi templum & oraculum non multo iam tempore euersum, quod vsque ad Medorum bellum cum præsideret summæ rerum Echecrates vaticinijs ac responsis floruit. Hic fabulantur Deum natum esse, cui loco finitimus est mons Delus nominatus, ad cuius montis radices vndæ Melanis fluuij cessant. Post ipsum templum gemini fontes scatent, suauitate aquarum, & copia, & frigore mirabiles: quorum alterum Palmam, alterum Oliuam nominant his etiam temporibus. Neque verum quidem est quòd inter duas arbores, sed inter duo fluenta veteri fundus Dea deposuerit.*

Multos fuisse Apollines scribit Cic. lib. 3. de natura Deorum his verbis: Apollinum antiquissimus is, quem paulo antè ex Vulcano natum esse dixi, custodem Athenarũ. Alter Corybantis filius, natus in Creta: cuius de illa insula cum Ioue ipso certamen fuisse traditur. Tertius Ioue natus & Latona: quem ex Hyperboreis Delphos ferunt aduenisse. Quartus in Arcadia, quem Arcades Nomionem appellant, quòd ab eo se leges ferunt accepisse. Atq; cùm tot Apollines fuerint, reliqui omnes silentur, omnesq; res aliorum gestæ ad vnum Apollinem Latonę & Iouis filiũ referuntur. Hic multos filios habuisse dicitur è varijs mulieribus: ex Aethusa Neptuni filia Eleutherũ susceptit, è Corycia nympha Lycorum, è Thyia, vel, vt aliis magis placet, è Melæna filia Cephisi Delphum, ex Acachallide Phylacidem, & Philandrum & Naxum, è Cyrene nympha Aristeũ: ex Euadne Iamum vatem, à quo Iamidæ apud Pisam vaticinabantur in Olympicis pelles victimarum in ignem iacientes, quod alij maluerũt fieri è sectione, si recta fieret: Chęronem è Thero Phylantis filia, è Chrysorte Coronum, Eurnocum è Cyrene, ex Atria Cleochi filia siue Aegea Miletum, à quo dicta est vrbs, & Oaxum, à quo Oaxia & Arabum, à quo Arabia: ex Babylonia & Garamantem, Ismenium, & Acrephum à quo Acrephia vrbs Bœotiæ; futurus erat pater etiã è Castalia, nisi in fontẽ euanuisset ie Syllide nympha, Xeuxippum: ex Asterie, Idmonẽ: è Sinope, Syrum: è Dia Lycaonis, Dryopem: è Manto, Mopsum: è Melia Oceani, Tænarum vatẽ ac diuinatorẽ & Ismenium: è Calliope, Orpheum & Hymenæum & Ialemũ, vt ait Asclepiades in sexto Tragicorũ: ex Acachallide Delphum, qui nomẽ dedit Delphis vmbilico totius orbis terræ: nam fabulati sunt antiqui Iouẽ cùm vellet medium atque vmbilicum terræ inuenire, alteram aquilam ab oriente, alterã ab occasu pari velocitate emisisse. Iussisseque illas rectà & è regione conuolare, quę cùm in Delphos deniqne conuenissent, ibi ad sempiternã facti memoriã aurea aquila dicata est è Chione, Philammonem: amauit etiã Rhodiam virginẽ, quæ nomẽ dedit insulæ: susceptit Megareũ, à quo Megare: & ne singulis matribus ab ipso Apolline factis numerandis diutius immorer, Linus, Philisthenes, Iamus, Laphitus, Anius, Argeus, Ilaira, Psyche, Philemon, Pythacus, Garamantes, Actous, Branchus, Nomius, Eurynо-

Universidad de Deusto
Biblioteca

me, Dorus, Laodocus. Polypetens, aliiq́ue complures dicũtur fuisse Apollinis filii, & Chius ex Anatheippe, à quo insula vocata fuit: amauit & Bolinam nympham, quę fugiens eius impetum se in mare proximũ abiecit, atque Apollinis miseratione immortalis est facta non procul à Drepano promontorio: è Peneo Oceani & Tethyos, à quo fl. dictus est Thessaliæ, & Creusa natus est Hypseus & Stilbe, de qua Apollo filios Lapithem & centaurum procreauit. Lapithes ducta Orsinome Phorbantem & Periphantem suscepit, qui cùm in regnum successissent, omnes suos populos à patre nominarunt Lapithas. Fuit autem Æsculapius omniũ filiorum Apollinis celeberrimus, quem Iupiter fulmine confeciisse dicitur, quia mortuos per medendi peritiam in vitam reuocaret. Id grauiter ferens Apollo cùm vlciſci non posset Iouis in se iniurias omnem iræ impetum conuertit in Cyclopas, quos, quia fulmina Ioui fecissent, sagittis confecit. Ea re indignatus Iupiter Appollinẽ è cœlo relegauit. Quod ita scripsit in Argonauticis Orpheus:

Α'δμήτος δ' ἀφίκετο Φεραιάδεω, ᾧ ποτε Παιὰν
Θητεύων ἐπόιμαινε. Διὸς δ' ἤλεύατο μῆνιν,
Οὕνεκά οἱ Κύκλωπας ἀμαιμακέτοισιν ὀιστοῖς
Ἐν φθιμένοισιν ἔπεφνε, Α'σκληπιῷ εἵνεκα λώβης.
Inde Pheris Admetus adest: seruiuit Apollo
Huic olim, cuperet vitare is Iouis iram.
Cyclopas quoniam confecerat ille sagittis,
Atque neci dederat Asclepi pignoris ergò.

Inde demissus ac exul errabũdus mortalium calamitatibus factus est obnoxius, vt testatur Lucianus in dialogis mortuorum. Hic idem Deus propter inopiam rerum omnium victui necessariarum mortalis omnium miserrimus factus operam suam Admeto Thessalię Regi pascendis armentis concessit Vel, vt alii maluerunt, datus est in seruitutem Admeto, qui, quoniam oues pauit, vocatus fuit Nomius & Agreus, de quo ita Pindarus in Pythicis:

Καὶ ἀγὸν Α'πόλλωνα
Α'ν δεξάσθαι χάρμα φίλοις,
Α'γλαὸν ὀπάονα μάλαν.
Et clarum Apollinem
Viris lætitiam amicis,
Propinquum custodem ouium.

à quo magnopere dicitur fuisse amatus cũtracta postmodo nõ vulgari amicitia propter bonitatem ingenij & industriã ipsius Apollinis. Huic eodem die natus Mercurius vesperi boues surripuit, vt est in hymno Homeri in Mercurium:

Η'ῶος γεγονὼς μέσῳ ἤματι ἐγκιθάριζεν,
Ἑσπέριος βοῦς κλέψεν ἑκηβόλου Α'πόλλωνος.
Editus is mane est, cytharam pulsauit eadem
Luce, boues Phœbo celauit vespere raptos.

Deinde cũ quereretur Apollo, Mercuriumq́; minis terrere conaretur, vt boues per ferrum raptas sibi restitueret, idem Mercurius pharetram etiam surripuit: qua re cognita coactus est ridere Apollo, vt ait Horat in 1. Carminum:

Te boues olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.

Cùm pindarus oues alii boues pauisse Apollinẽ inquiant, Callimachus tamen in hymno in lauacrum Apollinis equas illum pauisse asserit in his.

Φοῖβον καὶ Νόμιον κικλήσκομεν ὄφρ' ἐπὶ κεῖνο
Ἐξ ὅτ' ἐπ' Α'μφρυσῷ ζευγάπδας ἐτρεφε ἵππους.
Dixerunt Nomium Phœbum, ex quo tempore ad vndas
Amphrysi Deus egit equas pastum ille iugales.

Qua de causa habitus est Deus postea pastorum vnà cum Pale, vt ait Virgilius in Aegloga quinta:

Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo,

Et in tertio Georgicorum:

Tu quoque magna Pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso.

Huic lupus sacer existimatur, quia cum infestum sit animal gregibus & armẽtis, Apollinis tamẽ armento pepercerit. Ast ego crediderim, vt inimicũ animal mactari solitum armẽtorum Deo, eadẽ causa qua sus Cereri & caper Baccho immolantur. Alii crediderunt ob rapacitatem sacratũ fuisse, quia caloris rapacitas per illũ significatur, sicut coruus eidẽ erat sacratus ob diuinationẽ pluuiarum & serenitatis, cùm nunc clara, nunc rauca voce vteretur pro mutationibus tẽporum. Arati tamen enarrator ob præstantissimũ oculorũ acumen sacrũ Apollini perspicaci existimari censet. Sic enim inquit:

ὡς γὰρ ὁκάτος μακρὸν ὄρ ἐρχὴν διαλλεῖ, ὅτε δὴ καὶ ὁ λύκος ἐξυπ

δεξιὰς. καὶ δῆλα τὸ ὀξυδερκὲς αὐτῆ, προσήρμοσαν αὐτὸν τῷ Ἀπόλλωνι. *Vt enim ille cùm procul extiterit, tamen potest perspicere: sic lupo magnum est acies acumen: qui etiam quoniam est perspicax, Apollini sacer putatur.* Hic idem Deus mox cùm ad Eurotæ ripas in Sparta Hyacinthi pueri amore captus disco certaret, Hyacinthum imprudens occidit, vt ait Ouidius libro mutationum 15. atq; ita Micander in Theriacis:

Ψίλωθρον, καρπόν τε φιλοθρήνυ Ὑακίνθου,
Ὃν Φοῖβος θρήνησεν ἐπεὶ ῥ' ἀοκνήσιος ἔπτα,
Παῖδα βαλὼν περιπρόσθεν Ἀμυκλαίου ποτιμνίου,
Πρωθήβην Ὑάκινθον, ἐπεὶ σόλος ἔμπεσε κόρσῃ
Πέτρῳ ἀφαλλόμενος, τόθεν δ' ἄρα ξυνέλυμμα.

Psilothrum, fructum miserabilis atque Hyacinthi
Quem Phœbus luxit, quod nolens fortè cecidit
Inuadens pueri prima lanugine malas
Florentem gelidas Amyclæi ad fluminis undas.
Hic etenim saliens percussit tempora disci
Temporis & fregit puero seruos ossa tenelli.

Hac de causa profugus è Sparta ad Laomedontem dicitur Troiã confugisse, qui tum fortè mœnia ciuitatis extruenda curabat: ibi Apollo vnà cũ Neptuno, eùm ambo rerum necessariarum inopia laborarent, suam operam pro promissa mercede Laomedonti locarunt lateres componentes. Non tamen tantum mercedem ceperũt, quanta sibi promissa fuerat ab illo Phryge. At Ouidius non manibus Apollinis extructa fuisse mœnia Troiana scribit in epistola Paridis, sed per sonum lyræ: quam dum tractaret, saxa se sua sponte ait concinnè accommodasse. Ita enim inquit:

Ilion aspicies, firmataq; turribus altis
Mœnia Apollineæ structa canore lyræ.

Neque solùm extruendis muris Troianis cæmẽtum & lateres Apollo cõrectauit, sed etiã opem tulit Alcathoo in extruẽdis muris labyrinthi, vt testatur Pausanias in Atticis ex omnium Megarensium opinione. Vbi etiam saxum ostendebatur, super quod titharã deposuit Phœbus, cùm esset opus aggressurus: quod saxum si lapide percuteretur, citharæ sonum emittere per aliquod tempus consueuisse dictũ est. Non defuerunt sanè qui dixerint Apollinem fuisse Arcadũ Regem: qui cùm seuerius imperaret, pulsus fuit à suis ciuibus, & ex altissima imperii dignitate ad priuatã vitam, tan-

quam è cœlo in terrã deiectus, ad Admetum Thessaliæ Regem cõfugerit: qui illi cõcessit, vt ijs populis, qui circa Amphrysum fluuium habitabant, imperaret. Inde pastor apud eum amnem Admeti fuisse dicitur, cùm Reges antiquitus & gubernatores ciuitatum ποιμένες siue pastores dicerẽtur, ad custodum pecudum similitudinem: quia non minus vtilitatem suorum Reges antiqui procurabãt, atq; vel pastores pecudum, vel patres filiorum. Inde Homerus etiam ex antiqua illa consuetudine Reges ac principes populorum, ποιμένας λαῶν vocat. Hæc igitur nominis consuetudo cùm ab eis qui curant armenta translata sit, postea locum dedit fabulæ. Herodotus in Europe omnes illos qui ab Ægyptijs Dij habiti sunt, règnasse apud Aegyptios ostendit, atque inquit eorum omnium postremum Orum Osiridis, quem Apollinẽ Græci vocarunt, imperasse, vt est in his: τὸ δὲ τρίτερον μὲν ἀνδρῶν τύπτων, θεοὺς εἶναι τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἄρχοντας, οὐκ ἐόντας ἄμα τοῖσι ἀνθρώποισι. καὶ τούτων αἰεὶ ἕνα τὸν κρατέοντα εἶναι. ὕστατον δὲ αὐτῆς βασιλεῦσαι Ὧρον τὸν Ὀσίριος παῖδα, τὸν Ἀπόλλωνα Ἕλληνες ὀνομάζουσι. τοῦτον καταπαύσαντα Τυφῶνα, βασιλεῦσαι Αἰγύπτου. *Atque prius horum hominum Deos fuisse illos, qui regnauerant in Aegypto, qui non amplius inter mortales degerent: inter quos vnus fuit semper, qui reliquos autoritate anteiret. Postremus autem omnium regnauit Orus Osiridis filius, quem Greci vocarunt Apollinem.* Est enim Osiris Bacchus, vt dictum est. Dictus est Apollo, cum boues Admeti custodiret, ocii pertæsus citharam inuenisse, vt ait Pausanias in priorib. Eliacis, cùm lyrã Mercurius inuenerit, vt dicetur. Fertur idẽ fuisse musicæ & vaticiniorum inuentor, vt est in primo Metamorphoseon Ouidii:

Iupiter est genitor: per me quod erit q;, fuit q;,
Est q;: patet: per me concordant carmina neruis.

Perutile sanè & præclarum inuẽtum fuit Apollinis musica, quæ tanquam solatiũ quoddam, & ad obliuionem humanarum calamitatum remedium, quibus vita hominũ vndiq; septa est, fuit inuenta: verùm illã nunc magis effœminarũt quàm conueniebat, vt chromaticum melos adhibuerunt ad demulcendos animos: nunc magis virilem fecerunt: nunc ex his ambobus modulis fecerunt permistam: sicuti requirebat rerum præsentium ratio. Neq; rudis omnino aut inurbanus habitus est, qui musicę non fuisset ignarus. Alius fuit

musicæ modus cùm, per numeros animi in bellum essent incitandi, alius modelus fuit in conuiuiis, alius inter Deorũ sacrificia. Qui enim modulos rectè cognouerit, & quibus ex numeris componantur singuli, ille facilè ad omnia tempora musicam rationem accommodabit. Fuerunt hæc ipsa de causa musæ in eius tutela creditæ, quarum & dux & pater Apollo fuit existimatus. Fabulantur Linũ Amphimaro Neptuni filio & Vrania gentiũ fuisse: qui cùm omnes mortales gloria musicæ antecelleret, ab Apolline, cui se cantu conferebat, fuit extremo supplicio affectus, cui etiam parentant ante sacra Musarum. Fuit etiam Linus Apollinis & Terpsichores filius: vel, vt alij maluerunt, qui Vraniæ & Mercurij, qui fuit ab Hercule cithara occisus, cuius discipuli fuisse memorãtur Thamyras, Orpheus, Hercules. Hic natus est Thebis, vt in primo libro disciplinarum scripsit Hermodotus Platonicũs, qui cùm fuisset poeta præstantissimus scripserat de mundi generatione, cuius in initio dixit omnia simul esse genita: atque idem scripsit de lunæ solis & cursu, dèq; generatione animaliũ scriptũ reliquit Dio in tertia compositione. Linum Alium natum esse ex Apolline & Psammate nympha, quã alij neptẽ, alij filiã fuisse Crotopi asserebãt: quæ cum ex occulto cõcubitu apud Nemeum fluuium peperisset infantem, illum Linum appellauit, quod antiqua Argiuorum lingua spuriũ significat. Hunc Linum tamen alij ob timorem patrui canibus expositum ac laniatum fuisse memorant, alij, ob negligentiam pastoris aiunt id accidisse, cui datus fuerat educandus. Fuit & alius Linus, qui lamẽtationes ac fletus carmine prior edidit elegiaco, de quo mentionẽ fecit Phylarcus historicus. Huic Deo sacer creditus fuit oleaster, quia iuxta oleam & palmã natus sit, vt quidem putarunt: ego verò crediderim, quòd planta solem maximè amet, in locis frigidis non nascatur. Quòd illi sacer sit, ita Theocr. ait in Herc. Leonicida:

Χλειρή τ' ἀχιέλαος Ἀπόλλωνος τομίοιο
Γέρνιν ἄγνὸν ξᾶνε, τελεσπόλιος θεοῖο.

Atque virens oleaster Apollonius ipse sacratus,
Ac purus, coma sacra Deo frondescit adulto.

Et quoniam musica fuit Apollinis inuentum, illi consecratas etiam cicadas, canorum omnino animalia genus existimarunt, & fiduculam piscem, vt boçam Mercurio, triglẽ

Hecate, phalaridem siue aquam Veneri, fusaneos Dionyso, & viticulum marinum, pompilum Neptuno, mulum Dianæ, vt ait Dorion in piscibus. Hic Deus patrius & ciuitatis defensor creditus fuit ab antiquis Athenienſibus, ad cuius Dei memoriam mos fuit priscis Athenienſibus comam nutrire, & aureas cicadas capilis adnexas gestare, vt his verbis testatur Thucydides: καὶ οἱ παρεσβύτεροι αὐτῶν τῶν εὐδαιμόνων ἡ πόλις χρόνος ἐπῆλθε χλιδάς τε λινᾶς ἐπαύσαντο φοροῦντες, καὶ χρυσῶν τεττίγων ἐν ἕρσῃ κρωβύλον ἀναδεμάτων τῆς ἐν τῇ κεφαλῇ τειχῶν. *Atque antiquis, qui inter illos diuitiis præstiterunt, nec longum intercedit temporis spatium, ex quo lineas tunicas gestare cessarunt, & aurearum cicadarum corymbos è capillis capitum dependentes.* Verum rem hanc apertiùs patefecit Aristophanis enarrator in his: οἱ ἀρχαιότατοι τῶν Ἀθηναίων τέττιγας χρυσοῦς ἐν τοῖς τῆς τειχῶν πλέγμασιν εἶχον, διότι οἱ τέττιγες μισοῦσι ὄντες, ἀνάκτημα τῷ Ἀπόλλωνι, ὃς ἦν πατρῷος τῇ πόλει. *Antiquissimis Athenienſium aureas cicades capilis implicitas gestabant, quoniam cum musicæ sint cicadæ, sacratæ sunt Apollini: qui patrius est Deus illius ciuitatis.* Hic Deus etiam celeberrimus fuit ob diuinandi artem & vaticinia, eóq; maximè omnium Deorum ab omnibus ferè gentibus in honore habebatur: cuius taberna, quædam & officina responsorum diutissimè patuit, in Delphis præter cætera loca. Scriptum reliquit Lucianus in dialogo de Astrologia, virginem quãdam apud Delphos prædicendi munere functam fuisse: cùm tamen draco esset sub tripode, qui vocem emitteret. Fabulantur tamen nonnulli Apollinem vaticinandi artem à Pane didicisse, vt ait Appollodorus lib. 1. in his: Ἀπόλλων δὲ τὴν μαντικὴν μαθὼν παρὰ τοῦ Πανὸς τοῦ Διὸς καὶ Θυμβρέως, ἦκεν εἰς Δελφοὺς χρησμῳδήσων τότε Θέμιδος. ὡς δὲ ὁ Φρυγῶν τὸ μαντεῖον Πύθων ὄφις ἐκώλυεν αὐτὸν παρελθεῖν εἰς τὸ χάσμα, τοῦτον ἀνελὼν, τὸ μαντεῖον παρελαμβάνει. *Apollo autem vaticinandi arte ex Pane Iouis & Tymbris Nymphæ filio percepta Delphos se contulit, quo tempore Themis dabat responsa. At vbi illum Pytho serpens impediret quò minus penetraret ad hiatũ, eo cæso Apollo loco oraculi ipse potitus est.* Erat enim, vt quidam antiquorũ tradiderunt tripos aureus: sub quo serpẽs in adyto templi Apollinis Delphici, è quo loco responsa dabantur, atque tripos hac de causa illi dicatus fuit. Fama, est vt testatur Plutarchus in Solone, Mileſios hoſpitęs nonnullos à Cois piscatoribus aliquando ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

misse retium iactum, & certa mercede conuenerunt Coi vt quidquid eo iactu cœpissent, id esset hospitiu Milesiorũ. Aureum itaque tripodem reti annexum traxerunt: quẽ ferunt Helenam, cùm Troiam nauigaret, iussu oraculi in eo loco deposuisse. Deinde cùm nata esset cõtrouersia de illo tripode inter piscatores & Milesios, ciuitates ambæ causam illam publicè susceperunt, donec ad arma ventum est Deinde cùm vtrique Pythiam consuluissent, responsum tulerũt sapientissimo omnium tripodem illum mitti opportere: tum omnibus assentientibus Cois, qui pro illo antea decertauerant tripos ad Thaletem Milesium defertur, vt ait Laertius in eius vita: quem tamẽ Thales ad Biantẽ, vt se sapientiorem remisit: & ab eo rursus ad alios eodẽ pacto transmissus demũ ad Thaletẽ denuò remittitur: quẽ ille tandẽ Ismenio Appollini dicãri oportere inquit: Theophrasti tamẽ opinio fuit, quòd Bianti primũ fuerit delatus, deinde Thaleti, & ad alios, deinde mox ad Biãtẽ denuò remissus Apollini Delphi cõsecratus fuerit. Fuit autẽ tripos, vt est in lib. ψ. Illiad. vas vel æneum, vel aureum, quod tribus pedibus fulciebatur, ansásq; siue aures haberet, quib⁹ capiebatur, quorũ vasorũ vsus erat in sacrificiis. Horum alij seruabãtur ab igne intacti atq; τρίποδες ἀναθηματικοὶ dicebãtur, oblati siue depositi tripodes scilicet quorũ formæ ita fecit mẽtionẽ Home.

Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν.
Et tripoda auritum ferre.

Illi tripodes, qui imponebantur igni, & quibus vtebantur sacris dicebãtur ἐμπυριβῆται, hoc est igni impositi, d. quibus ita meminit idem poëta:

Τῷ μὲν νικήσαντι μέγαν τρίποδ' ἐμπυριβήτην.
Τὸν δὲ δυωδεκάβοιο ἐνὶ σφίσι τῖον Ἀχαιοί.
Impositúmque igni victori dat tripodem, quem
Bis senos superare boues rebantur Achiui.

Sunt qui dicãt tripodes mẽsas fuisse in Apollinis Delphici tẽplo, super quibus recũbentes Phœbades responsa redderent, quas etiam mensas cortinas vocarunt, à corio Pythonis ita dictas, cum eo tripos Delphicus tegeretur. Alij tamẽ cortinã vas esse crediderunt tribus effultũ pedibus in quod mergebatur Phębas vaticinatura. Alij sellã, quę tribus pedib⁹ fulciretur, tripodẽ esse senserũt, super qua sedẽs oracula daret: quod videtur testari Callimachus in lauacrũ Dianæ.

Οὔπω μοι Πυθῶνι μέλει τριποδήϊος ἕδρης.
Nondum cura mihi sedes tripodis fuit ante.

Alij vas pulueribus plenum vt sensit Hellanicus. Strabo diuinum domicilium, speluncam scilicet profundam. Memoriæ proditum est à Musæo libr. 3. Iuniperum spinosam arborem consecratam fuisse cui laurus præterea dicata putabatur, quòd nympham Daphnen ab Apolline amatam in hanc ferunt mutatam, cùm fugeret Apollinem quia magis Leucippo iuuene imberbi ac pręualido delectaretur, ferunt Leucipum fuisse inuitatum cum cœtero cœtu virginum vt se lauaret in fluuio Ladone, cùm esset indutus veste muliebri ídq; impulsu Apollinis inuidentis eius felicitati, quod cùm recusasset Leucipus, fuit denique protractus, ac deprehensus virginem ementitus à sociis Daphnes iaculis & pugionibus confossus interiit. Atqui laurus Apollini sacra putabatur, non solum quia Ladonis filiã ab Apoline amatã in illam arborem conuersam esse fabulantur vt testatur Ouidlib. 1. Metam. sed etiam quia naturæ ipsius Apollinis conuenit, cùm arbor sit natura calida, cuius folia & fructus siccant & calefaciunt vehementer, vt ait Aetius libro primo atque magis etiam ipse fructus siccant & calefaciunt vehementer, vt ait Aetius in libro primo atque magis etiã ipse fructus. Hæc eodem causa fuit cur Lunæ simulachrum laureum ramum teneret, per quem calorem vna cũ lumine illam à Sole accipere significabant, vt sensit Ptolemæus in Almagesto, hæc vna est arbor, quę fulmine minimè tangitur, quare fuit ἀλεξίκακος dicta siue arcens ac repellens mala, neque timet anni iniuriam, sed semper frondet neque vnquam senex apparet, eius odor ad vitandam pestilentiam commodus est, vt ait Herodianus: atque non mediocriter confert diuinationibus: si quidem eius folia sub puluinari dormientum posita vera somnia gignere putantur. Huius arboris coronæ Apolloniis templis appendebantur, & vates coronabantur. dicebantúrque lauri foliis vesci, quòd vtilia vaticinia capientibus significantes munera & sumptus in victum reportabant résque omnes humanæ vitę necessarias, vt testatur Isacius, Nicander Ætolus, is qui Alexipharmaca scripsit, quique Appollinis Clarii fuit sacerdos, scriptum reliquit in Æmonia primùm apud Tempe laurum fuisse inuentam quod innuit in his:

Πολλάκι δ' ἢ οἴνης ἀμιγῆ πόσιν, ἢ ὑπὸ δάφνης

Τελπίδος, ἢ δαύκοιο φέρῃσι ἐκ καυλία κόψας.
Vel purum vitis potum fer, vel dato lauri
AEmonæ pastinacámque, aut caulta cadens.

Apolinis Ismenii diuinatio non fiebat per responsa, sed per illa animalia quæ comburebãtur. sacerdotes futura vaticinabantur, vt ait enarrator Sophoclis. Magi præterea & Scythæ per lignum miricæ vaticinabãtur, & per alias multas aliorum arbustorum virgas, quod genus vaticinij à Medis etiam seruari solitum scriptum fuit à Dione lib. primo tertiæ compositionis: sicuti Iamidæ per pelles cæsarum victimarum ignibus impositarum, si rectè incederentur: cùm alias astragalis super mensis impositis Deorũ vatinari mos fuisset. In Lesbo præterea fieri solita per virgas myricæ vaticinia testatur vel cognomen ipsius Apollinis, qui inde Myricæus vocatus fuit à Lesbiis. Scriptum reliquit præterea Archeus in iis quę memoriæ prodidit de Archeanitide ac bello Erythræo, Apollinem apparuisse in somnis Archagetæ summo eius expeditionis Imperatori, quod ramũ gestaret myricæ: quare illam plantam illi Deo gratam putarunt. Metrodorus præterea in quodam libello quem scripserat de consuetudine, antiquissimam plantam esse myricam putasse videtur, qua etiam AEgyptij per pompam Iouis coronarentur. Verùm hanc sententiam, ita attigit paucis Idem Nicander in Theriacis:

Καὶ μυρίκης λάζεο νέον παρακαρπέα θάμνον
Μάντιν ὅτι ζάθεσι γεράσμιον ἦκεν Ἀπόλλων
Μαντοσύνας κορυφαῖος ἐπηκόῳ, ἠδὲ θέμιν ἀνδρῶν.
Inde nouum fruticem sterilis tu summe myricæ,
Quæ vates veneranda viros est inter Apollo
Iura virum huic tribuit, venturáque dicere clarus.

Fama est Democritum non solùm solita auguria intellexisse, sed etiam certo nomine aues quasdam nominare solitum, è quarum sanguine commisto anguis nascereturꝰ, ex quo si quis edisset, auium omnium intelligeret idioma: atque Melampo memorant angues quosdam aures lambãtes visos, quare ille postea sermones auiũ dicitur intellexisse, fama est Appollonium Thyaneum auium omnium voces intelligere solitum, quem aiunt aliquando passeres lætãtes intuitum dixisse præsentibus non paucis, illos significasse cæteris asinum collapsum, milium quod portabat disrupto sacco, effudisse, quare esse vndè vberrime pascerẽtur. Illud cùm

cùm visum esset miraculum audientibus, aiunt nonnullos studiosè spectatum accurrisse an vera essent, quæ nunciarentur, atque inuenisse sicuti ab Appollonio dictũ fuerat. Hanc diuinationẽ Romani cùm ad libros Sibyllinos & extra Tyrrhenorum & auguria & signa de cęlo retulissent, cæteras omnes diuinationes aboleuerunt. Erant autẽ multi modi diuinationum apud antiquos, si quidem vel volatus auium, vel obseruationes tripudiorum, vel auguria quorũ fuit Caras inuentor, vel intuitus auium, vel exta victimarum, vel signa de cœlo, vel prodigia, vel portenta, vel respõsa Deorum, vel somnia, vel astra, vel aqua, vel ignis, vel mortui futura prædicebant ac pręmonstrabant, vel alii modi, quos omnes recensere foret superuacaneum. Nã multa horũ fuerunt ab Orpheo descripta in Argon. vt patet ex his

Ἀμφὶ δὲ μαντείης ἐδάλλω πολυπείρονα ὅρμας
Θηρῶν τ' οἰωνῶν τε, καὶ ἢ ἀπαλάλχωσι θέσις θεόθεν.
Ἠδ' ὅσα θεσπίζουσιν ὀνειροπόλοισιν ἀταρποῖς
Ψυχαὶ ἐφημερίων, ὕπνῳ βεβολημέναι ἦτορ.
Σημείων τεράτων τε λύσις, ἄτρωτόν τε πορείας.
Perdidici leges multas, ac munia vatum,
Quæ volucréſque ferasq; docent, quo conuenit exta
Esse modo quæ diuinent in somnia mentes
Mortales vt habet sopor, & leuis irrigat artus:
Prodigijs quæ conueniat, monstríſq; medela,
Portentíſque Deum, quid nobis sidera monstrent.

Nam & Virg. quosdam numerauit in Æneid. 3. hoc pacto:

Troiugena interpres Diuum, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omnia pennæ.

Non iniuria idcirco vates, rerúmque futurarum coniectores Apollinis filios antiqui esse existimarunt: quippe cùm Thestor, qui fuit pater Calchantis, Apollinis & Aglaiæ filius sit creditus: & Mopsus eiusdem Dei, & Mantus, à quo etiam Mopso victus Calcas diuinandi peritia præ mœrore diem suum obiit. Dicunt enim oraculi responsum datũ fuisse Calchanti tunc esse sibi pereundum, cùm in vatem peritiorem incidisset, qui in Colophonem cum Amphilocho, vel vt alij voluerũt cum Antilocho, Perolypæte, Leonteo, aliisque quibusdam ducibus profectus post euersum Ilium incidit in Mopsum. Hi cùm ambo in contentionem venis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſent de ficu agreſti quot nam ficus haberet, reſpondit Mopſus decem milia, medimnam vnam, & ficum præterea, quam rem attigit Heſiodus his carminibus:

Θαῦμά μ' ἔχει κατὰ θυμόν, ἐρινεὸς ὅσσος ὀλύνθους
Οὗτος ἔχον, μικρός περ ἐών εἴποις δ' ἂν ἀριθμόν:
Quot groſſos hæc ficus habet miror, licet illa
Parua ſit an numerum poſſes mihi dicere eorum?

Reſpondit autem illo tacente:

μύριοί εἰσιν ἀριθμόν. ἀτὰρ μέτρον γε μέδιμνος.
Εἷς δὲ περισσεύει, τὸν ἐπελθέμεν οὔκε δύναιο.
Ὣς φάτο, καὶ σφιν ἀριθμὸς ἐπήτυμος εἴδετε μέτρου.
Καὶ τό τε δὴ Κάλχανθ' ὕπνος θανάτοιο κάλυψεν.
Mille quidem decies numero: menſura medimni
At ſupereſt vnus, quòd non percurrere poſſes.
Sic ait, eſt numerus verè hinc compertus eorum.
Colchanti æterno clauſit mors lumina ſomno.

Illis verò collectis ita reipſa numerus, vti dictum fuerat, inuẽtus eſt, at cõtrà interrogatus Calchas de ſue prægnãte prætereunte quot geſtaret in vtero, & quando eſſet paritura, & quibus ſignis, obmutuit: dicente Mopſo decẽ, & inter hos vnum tantũ marẽ geſtare in vtero, & eſſe cras parituram initio horæ octauæ, & marem totum nigrum, ac tres fœminas tranſuerſè albam lineam ſupra humeros habituras, è reliquis duas roſtrum album ad oculos vſque reliquas poſteriora crura ſiniſtra ab vngula ad genu vſque. Calchas, vbi res poſtridiè eius diei ita eſſe fuiſſet cõperta, mœroris impatiens vitam finiuit: quamuis hæ diuinationes, vt ait Apollonius Atalieus in libro ſecundo compoſitionis tãquam infidæ ac plerumque vanæ relinquendæ ſunt, & in primis quæ fiunt per phyſionomiã, aſtragalos, circulos, terram, cribrum, formam, ignem, peluim, aquam, manum, caſeum, ac mortuos euocatos. Sed aliquando tamen oracula veritatẽ expreſſerũt quæ nõ ſẽper fallere mortales potuerunt, vt etiam veridicæ fuerunt Sibyllæ: ſic enim Apollo Chriſti mortem expreſſit, & Sibylla eiuſdem miracula, quæ ante mortem erat facturus. atque Apollo quidem ſic:

Θνητὸς ἔην κατὰ σάρκα, σοφὸς τερατώδεσιν ἔργοις.
Ἀλλ' ὑπὸ Χαλδαίων κριτῶν ὅπλοις συναλωθεὶς
Γόμφοις καὶ σκολόπεσσι πικρὴν ἀνέτλησε τελευτήν.
Namque caro mortalis erat diuináque facta,

Caldæis ſed iudicibus per tela retentus.
In ligno clauiſq;, tulit pòſt funus acerbum.

Sic autem Sibylla inquit:

νεκρῶν δὲ ἀνάστασις ἔσται,
Καὶ χωλῶν δρόμος ἔστ' ὠκὺς, καὶ κωφὸς ἀκούει,
Καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.
Conſergent extinctorum mox corpora, claudis
Curſus erit velox, ſurduſq; exaudiet, atque
Proſpicient longè cæci, mutique loquentur.

Fuerunt autẽ duo Dei tantùm, quorũ celebrarentur reſponſa, Iupiter & Apollo: quorum ita fecit mentionem Æſchylus in Eumenidibus:

Κἀγώ τε χρησμοὺς, τοὺς ἐμούς τε καὶ Διὸς,
Ταρβεῖν κελεύω.
Oracula ipſe cùm Iouis, tum dein mea,
Confidere impero.

Veruntamen idem Æſchylus teſtatur in Sacerdotibus Apollinem à Ioue priùs accipere reſpõſa ſolitum, deinde eadem dare repetentibus, vt eſt in his carminibus:

Στέλλειν ὅπως τάχιστα. ταῦτα γὰρ πατὴρ
Ζεὺς ἐγκαθεῖ Λοχίᾳ.
Citiſsimè huc venire: namque talia
Apollini pater loquenti ſuggerit,

Quamuis Diodorus Siculus à matre vaticinium, & medendi artem filium edoctum fuiſſe inquit, nam idem eſt Orus Ægyptiis, qui Græcis Apollo: cum Iſis ſiue Ceres, vt quidã putarunt, multa pharmaca ad ſanitatem inuenerit, & magnam partem medicinæ empiricæ. Vocatus fuit autem Apollo Ἀμοιβὴς à Delphicis, quia cùm priùs Neptunus Delphis coleretur, at Apollo in Calabria, loca mutarunt inuicem: ſic enim illum vocauit Lycophron:

Τοῦ τεχνοποιοῦ γαπέδων ἀμοιβέως.
Locum Dei mutantis atque mœnia *Condentis.*

Huic Deo cygnus etiam dicatus eſt, quia diuinet ac vaticinetur quando moriturus ſit, & quaſi præ lætitia cantet, cùm proſpiciat quantus bonorum cumulus ſit in morte, vel certè quantam moleſtiarum, quæ ſunt in hac miſerrima vita, frequentiã ſit relicturus: quam cauſam & cantus, & cur dicati ſint Apollini cygni, ita ſcripſit Cice. in 1. Tuſc. diſput. Itaque commemorant, vt cigni, qui non ſine cauſa Apollini

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicati sunt: sed quam ab eo diuinationem habere videātur, quia prouidentes quid in morte boni sit, cum cantu, & voluptate moriantur. Fuit autem templorum omnium opulentissimum Delphici Apollinis, quippe cùm vel mille aureos lateres Crœsus ille ob insignes diuitias celeberrimus aliquando dono miserit, vt testatur Zezes hist. 1. vt aurea tota ara Apollini ex iis strueretur. Fuit & alius infinitus propè Regum & Imperatorum munerum numerus augustissimorum, vt videtur innuere Ouid. in Epist. Cydippes:

Et modò porticibus spatior: modò munera Regum
Miror, & in cunctis stantia signa locis.

Tribuebatur Apollini ars medendi, & sagittarum scité emittendarum peritia, quod his verbis significauit Ouidius libro primo Metamorph.

Iuuentum medicina meum est, opifexq; per orbem
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Et Callimach. hymno in Appollinem.

Τέχνῃ δ' ἀμφιλαφὴς ὑπὸ τόσον ὅσσον Ἀπόλλων.
Κεῖνος ὀϊτευτὴν ἔλαχ' ἀνέρα, κεῖνος ἀοιδόν.
Φοίβῳ γὰρ καὶ τόξον ἐπιτρέπεται καὶ ἀοιδή.
Κείνου δὲ θριαί, καὶ μάντιες ἐκ δέ νυ Φοίβου
Ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάκλησιν θανάτοιο.
Arte magis varius nullus, quàm clarus Apollo.
Sunt illi artifices cantus curæ: ille sagittas,
Ille arcus iurat, paritérque oracula vates,
Suffragia. ex illo didicerunt funera primùm
Differre, & gelidæ vitare pericula mortis.

Hunc Deum & aureos calceos gestare, & omnia propè aurea habere finxet Callimachus ex antiquorum opinione: & semper esse iuuenem, neque vnquam pubescere, aut lanugine prima barbæ vestiri, vt est in his versibus:

Χρύσεα τῷ πόλλωνι, τό τ' ἐνδυτὸν, ἤ τ' ἐπιπορπὶς,
Ἤ τε λύρην, τό τ' ἄεμμα τὸ λύκτιον, ἤ τε φαρέτρη.
Χρύσεα καὶ τὰ πέδιλα. πολύχρυσος γὰρ Ἀπόλλων,
Καί τε πολυκτέανος. Πυθῶνί κε τεκμήραιο.
Καί κεν ἀεὶ καλὸς, καὶ ἀεὶ νέος. οὔποτε Φοίβου
Θηλείαις οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς.
Aurea sunt Phœbo hæc: vestisque, & fibula in illa,
Tum lyra, tum chordæ, ex humero pendénsq; pharetra:
Calcei et ex auro vtrique auri diues Apollo est,

Possidet is multa: quod Pytho ostendit, et idem
Formosus semper, semper iuuenisque: nec illi
Fœmineæ quantum nigrent lanugine malæ.

Scripsit Homerus in hymno in Apollinē, Apollinē ipsum vocatū fuisse Pythium, quia Typhonē sagittis interemerit: qui, solis calore postea corruptus Apollini Pythio nomen dedit. Nā πύθεσθαι putrescere, significat, vt est in his carmi.

ὁ δ' ἐπηύξατο Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ἐνταυθοῖ νῦν πύθευ ἐπὶ χθονὶ βωτιανείρῃ.
sic inde precatus Apollo est:
Putrescas tullere iacens, campóque feraci.

Tum idem paulo post:

οἱ δὲ ἄνακτα
Πύθιον καλέουσιν ἐπώνυμον, οὕνεκα κεῖθι
Αὐτοῦ πῦσε πέλωρ μένος ὀξέος ἠελίοιο.
inde vocarunt
Pythion hunc regem cognomine, putruit illic
Quòd monstrum radiis, & claro lumine solis.

Fabulati sunt antiqui hunc è terra à Iunone pugno percussa natum esse, quem serpentem fuisse crediderunt, at non Typhonē, vt scripsit de illo Nicander Colophonius in his.

Ὣς ἄρα φωνήσασ' ἵμασε χθόνα χειρὶ παχείῃ.
Κινήθη δ' ἄρα γαῖα φερέσβιος.
Sic effata grauis percussit robore dextræ
Tellurem: motumq; solum est tum fertilis agri.

Cæsus fuit hic Python serpens non procul à Cephiso flumine, qui fluit ad radices montis Parnasi, vt ait Dionysius in libello de situ orbis. Scriptū reliquit Ouid. in 1. lib. Metamorph. Pythia postea in honorem Apollinis fuisse instituta, quæ non à Typhone putrefacto, sed à serpente fuerunt instituta, vt in his scribitur:

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Celebrabātur autem hi ludi verè ineunte ab omnibus Cycladum incolis sicuti: vt tradidit Dionysius in lib. de situ orbis in his carminibus:

Ῥύσια δ' Ἀπόλλωνι χοροὺς ἀνάγουσιν ἅπασαι
Ἀρχομένου γλυκεροῦ νέον εἴαρος, εὖτ' ἐν ὄρεσσιν
Ἀνθρώπων ἀπάνευθε κύει λιγύφωνος ἀηδών.
Instituere choros omnes victoria quando

Grata fuit, cùm iucundum ver incipit, & cùm
Arboribus dulces nidos subsexit aedon.

Omnes enim insulæ etiam, quæ fuerunt circa Delum ludos pro illa victoria instituerũt. Scripsit tamẽ Pausanias in Corinthiacis Diomedẽ à Troia redeuntem cùm effugisset tẽpestatem, quæ Græcis ab Ilio redeuntibus immissa est, apud Trœzenios templum Apollinis incensoris dicauisse, & Pythicos ludos in eius honorẽ instituisse. Erat antiquissimus mos pulchrior ex omnibus hymnis qui offerrentur, in honorem Apollinis caneretur: postea verò cantus ad cytharã fuit institutus, & aulœdorum atque tibicinũ certamina: & præmia ab Amphyctyonibus de medio sublata, & coronariũ duntaxat fuit propositũ: & quadrigis exceptis, omnia, quæ in Olympicis aderant athletarum studia in hac recepta certamina. Deinde paulò pòst repudiata fuit ars aulœdorũ, & ex his ludis excluſa, quia iniucundum quiddã & triste præ se ferrent, cùm elegi, funebréſq; lamẽtationes his tibiis cõuenirent. Mox additus est equorum cursus, & armatorum, deinde mox bigæ introductæ: atq; variis tẽporibus & pulsorũ binorũ iniugũ cursus, & singulorũ instituti, quorum nonnullorum mentionem fecit Ouid. lib. primo Metamor.

Hic iuuenum quicunque manu, pedibúsve, rotáve
Viscera æsculeæ capiebat frondis honorem
Nondum laurus erat.

Erat enim antiqua consuetudo iam tum à Thesei tẽporibus è Creta reducis incepta, vbi ludos Deli instituit vt victores palma coronarẽtur. Mox coronis mutatis mansit tamen cõsuetudo, vt omnes victores vbicũq; esset, palmã manib⁹ gestarent, vt ait Paus. in Arcadicis. At corona laurea propria fuit Delphicorũ præmiorũ idque cùm ob perpetuũ vigorem. tũ quia arbor ipsa Apollini sit dicata. Verum de his ludis alio loco plurib. fortasse pertractabimus. Fuerunt qui dixerint hos ludos non ob serpentem ab Apolline cæsum institutos fuisse, sed ob incolã quendam Pythus (sic enim nominabãt Delphos antiqui) ab Apolline confixum sagittis quæ corrumperẽtur, vt in Phocicis inquit Pausanias. Scriptum reliquit Ephorus, quo quidem tempore Apollo in terras deuenit homines syluestribus fructibus viuentes ac ferarum more, mansuefeciſſe: atque id cõtigisse in Delphis primùm, mox ad Panopeam vrbem profectum crudelissimum & violentum tyrannum Tityum interemisse, audisséq; è Parnasiis hominibus aliũ esse tyrannum non minùs hominibus infestũ Pythonẽ nomine, atq; cognomine Draconem, quem & ipsum sagittis Apollo confecit. Atque inter pugnãdum cùm Io Pæan clamitatum esset, quod mitte Apollo significat, mansit postea consuetudo vt in Pæanibus & in epiniciis, & in omni lætitia alicuius victoriæ, Io Pæan conclamaretur, vt est illud Ouid. in secundo de Arte:

Dicite Io Pæan, & Io bis dicite Pæan.
Decidit in cassos præda petita meos.

Inde Pęanes dicti sunt hymni, qui in laudem Apollinis cõpositi canebantur: erat autem rhythmus eorum, ille plerúmque qui à Sophocle seruatur in hoc carmine in Œdipode Tyranno:

Ἰὴ ἰὴ Δάλιε Παιάν.
Ieie Delie Pean,

Quamuis duo fuerunt Pæanum genera, quorum vsus erat etiam in bellis: nam horum alterum genus Marti ante bellum erat dicatum: alterum Apollini post victoriã. Cùm cœpissent igitur Pęanes in Apollinem cantari, cœpit & Apollo vocari Ieïus, vt Eueius Bacchus. Alij igitur ἰὴ ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, hoc est à medendo, alij ἰὴ ἀπὸ τοῦ ἵεσθαι à mittendo scilicet dixerunt: quippe cùm radij solis cum moderato calore demissi vitã mortalium conseruent, at contrà lethiferi sunt iidem radij si immoderatus calor extiterit. Alij vtrunque coniunxerunt, dixerúntque ἰὴ ἰή. Ieïus deinde dictus fuit. Quòd autem Pæanes vocarentur cantilenæ in Apollinem compositæ, declarauit id Homeri in 1. Iliadis:

Οἱ δὲ, παρημένοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο,
Καλὸν ἀείδοντες παιήονα κοῦροι Ἀχαιῶν,
Μέλποντες ἑκάεργον. ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων.
Phœbeas iras placabant carmine Achiui
Per totas luces pulchrum Pæana canentes,
Cantantes Phœbum, huic mulcebant pectora cantus.

Fuerunt tamen, qui putarint Pæanas dictos fuisse non quidem ἀπὸ τοῦ παίειν, vel à feriendo: sed potius ἀπὸ τοῦ παύειν, quod placare significat: quoniam canebantur istæ cantilenæ vbi vel famem, vel pestem cessare precabantur, vel aliquod imminens malũ diuertere diuino implorato auxilio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inde Æsculapius Pæon dictus fuit ab Aristoph. in Pluto, quia morbos mitiget ac cessare faciat:

Ἀσκληπιοῦ Παιῶνος εὐμενοῦς τυχόν.
Æsculapium nactus benignum quòd fuit
Pæonem.

Eius Dei laudes & res gestæ canebantur, idcirco ad illum placandum, quòd iis delectari putaretur, cùm primus is, vt fama est, Iouis victoris laudes Saturno de regno depulso cecinisset carminibus, cithara sumpta magnificísque vestibus indutus, & coma mirificè ornata, vt ait in secundo Eleg. Tibullus:

Sed nitidus, pulchérque veni, nunc indue vestem
Purpuream, longas nunc bene necte comas:
Qualem te memorant Saturno rege fugato
Victoris laudes tunc cecinisse Iouis.

Hic Deus eximiè colebatur in Soracte Phaliscorum mõte, cuius sacerdotes nudis pedibus ad simulandam sanctitatem prunas accensas calcabant illæsi: sed illud fiebat quibusdã additis medicamentis & antidotis, quæ res multitudinem hominum in summam admirationem & superstitionem adducebat. Id ita fuisse testatur Virg. lib. 11. in his:

Summe Deum, & sancti custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor aceruo
Pascitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna.

Habuit Apollo multos locos in quibus colebatur: nã Homerus in primo Iliad. Chrysen, Tenedúm, Cyllámque ciuitates connumerauit, in quibus præcipuè Apollo colebatur: nam vt de Ioue dictum est, & de Diis reliquis, vel à ciuitatibus, in quibus sunt culti, vel ab euentu rerum, vel à conditoribus templorum cognomina obtinuerunt, vt Delphinius dictus est Apollo, quia Delphino similis in mari aliquando Gnosiis nautis apparuerit, sibíque aram erigi in litore iusserit, vt est in hymno Hom. in Apoll.

Ὡς μὲν ἐγὼ τὸ πρῶτον ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ
Εἰδόμενος δελφῖνι θοῇς ἐπὶ νηὸς ὄρουσα.
Sic mihi Delphino simili super æquoris vndas
Cæruleas primum in nauim fuit impetus olim.

At Heliodorus Delphinium vocatum fuisse scripsit, quia in Pythone Delphinum draconem Laconæ vim inferen-

tem sagittis confecerit: cuius hæc sunt carmina:

Ὁππότε πετραίῃς ὑπὸ δειράσι Παρνησοῖο
Δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν.
Vel cùm saxosis Parnasi in collibus arcu
Serpentem horrendum confecit is, atque sagittis:

Fuerunt qui dixerint ita dictum fuisse, quia Castaliũ Cretensem in coloniam Apollo deduxerit, à Delphino vectus: alij quia Delphino similis nauis fuerit dux vsque ad sinum Crissæum, & in Phocidem: alij quia sub forma delphini nauim conscenderit, & vsque ad eum locum per mare deuenerit, mox exilierit illuc, vbi Delphi postea sunt vocati. Verùm nos has fabulosas, variásque opiniones & fabulosa cognomina prætermittentes, illa tantùm summatim percurramus, quæ cognitu necessaria sunt nostro huic suscepto negotio. Colebatur hic Deus & in Mileto & apud Mæonios, ab iis causis, quas superiùs recensuimus, dictus Abæus in vrbe Lyciæ, Acrita, Actius, Acesius, Agræus, Alexicacus, Argenetes, Agyræus, Ægyptius, Boidromius, Cerdous, Curator, Carneus, Cãrinus, Carnias, Carmeus, Clarius, Delius, Didymæus, Diradiotes, Epicurius, Grynæus, Hylatus, Horius, Ismenius, Latous, Læmius, Loxias, Libystinus, Lycius, Maleates, Nomius, Napæus, Orchieus, Pastor, Pythius, Ptous, Phanæus, Pataræus, Patrous, Platanistius, Parnopius, Philesius, Præsagus, Præstes, Phyllæus, Sithalcus, Smyntheus, Spodius, Sciastes, Theoxenius, Thyrxeus, Thymbræus, Thelpusius, Lilius, Zosterius, aliáque cõplura fuerunt cognomina, quæ omnia numerare lõgum esset. Fertur hic Deus in varias formas ob amores fuisse mutatus in leonem, in ceruum, in accipitrem. Mos fuit illi agnos immolari, vt testatur Homerus lib. quarto Iliadis:

Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ.
Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην.
Ipse roga Lycium Phœbum, qui est clarus ob arcum,
Et voue agnorum tenerorum sacra referre.

At Virg. in libro 3. Æneidos taurum illi immolari solitum scribit his versibus:

Sic fatus, meritos aris mactauit honorès,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Testatur Pausanias etiam in Bœoticis Thebanos taurum Apollini immolare solitos, at postea immutatum fuisse

morem vt bos domitus mactaretur: quòd ij qui missi fuerunt aliquando ad capiendum taurum cùm nimis tardi fuissent, & cædendæ victimæ tempus instatet, bos à transeunte plaustro solutus fuerit, & pro tauro mactatus, quæ postea mansit consuetudo. Memoriæ prodidit Euarthes in Fabulosis, accipitrem fuisse sacratum Apollini, vnde illud est Homeri:

Κίρκος Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος.
Nam celer accipiter fit Phœbi nuntius ales.

Atque hæc ea sunt ferè quæ de Apolline fabulosè tradita sunt ab antiquis.

¶ Nunc quid per hęc senserint, vestigemus. Appellarunt antiqui, vt sæpius dictum fuit, varias vel naturæ vires, vel siderum, vel summi Dei in res humanas actiones variis Deorum nominibus. Quid enim per Apollinem intelligebant, de quo tam multa tradita sunt in fabulis? Declarauit id Cic. lib. 3. de Natura Deorum: Illa autem, Balbe, quæ tu à cœlo, astrísque ducebas, quàm longè serpãt, non vides: Solem Deum esse, Lunámque, quorum alterum Apollinem Græci, alteram Dianam nuncupant. Et Plato in Cratylo, vbi nominis rationem perquirit, quæ ad quatuor facultates illius extenditur, ad musicam, diuinationem, medicinã, peritiámque mittendarum sagittarum, Apollinem, nunc quia non plures sint, nunc à soluendo, nunc à mittendo, nunc rerum simplicitate dictum contendit, quæ Soli conueniunt omnia, ac nulli præterea. Quid enim veritatẽ magis aperit quàm Sol, & omnem tenebrarum caliginem ex humanis rebus dispescit? aut quid magis confert medicorũ pharmacis? siquidem herbæ quæ in apricis locis nascuntur, multo magis rei medicæ conferunt, quam in vmbra aut in humidiorib. locis nutritæ. Hic est generationis rerũ & corruptionis vnicus autor, vt in lib. de iis sensit iure Arist. Hic longissimè è cœlo in terras radios suos minimè debilitatos iaculatur: vnde dictus est à poëtis ἑκάεργος, *è longinquo operãs* scilicet, & Loxias, quia obliquum habeat incessum sub Ecliptica, & Phœbus à splẽdore luminis, & Delius, quia occulta manifestet: & ab huiusmodi causis multa nomina obtinuit, quæ nulli certè nisi Soli, cõuenire possunt. Hic pestis & salutis solus est opifex, quoniã in symmetria caloris vniuersa animãtium vita, salúsque continetur. Hic medius inter cæteros planetas tanquam dominus cæterorum collocatur: quorum motus incredibilem efficere harmoniæ suauitatẽ crediderunt Pythagorici, quare musicæ autor putatus est. Huic citharæ inuentionẽ tribuerunt, quæ septem chordis priùs muniebatur, vt ait Virgil. lib. 6.

Nec non Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Qui chordarum numerus planetarũ numero conueniebat: cùm plurium chordarũ instrumenta musica recentiora sint vel Pythagoræ temporibus vel Orphei. Hic Iouis & Latonæ filius fuisse creditur & in Delo natus, quia post illam confusam mundi, vt vocant, materiam, ex qua vniuersa quę sunt creata creduntur, quæ Λάτω quasi Λήθω, vt ait Plato, à latendo & ab insciti a fuit vocata, ab omnium rerum opifice Deo lux prima omnium prodierit. Nam primùm solem & lunam duo lumina maiora in principio creauit Deus omnipotens. Nati dicuntur Apollo & Diana in Delo, quia continuò exorta luce res cognosci & videri posse cœperint, cùm priùs in confusa & informi materia omnia delitescerẽt. Qui Dionysi filios putarunt esse, vim & actiones solis Apollinem esse crediderunt, ac Dionysum esse solem ipsum, cuius filia sit luna, cùm à sole patre lumen, vímque suam vniuersam accipiat. Eadem ratione qua calor mediocris confert omnibus animantibus, putatur Æsculapius, qui medendi artem callet, Apollinis esse filius. Huic Apollini vt mitior esset, pestémque leuaret, vt à nonnullis traditum est, ludi Apollinares fuerunt instituti: cuius cùm duæ sint potestates nimio calore & intemperie aëris perdendi, ad eam vim placandam, Pæan in hymnis cantabatur. In imprecationibus contrà Ieiũm vocabant ab immittendis sagittis, at non a medendo, vt quidam putarunt. Huius filius Æsculapius à Ioue irato fulmine percussus interiit: quia cùm benignitas Solis & temperies animantibus sit salubris, aliquando ab inflammato aëre pestis oritur, & in morborum grauitatem tota illa Solis clementia vertitur: quare grauior fit pestilentia mediis temporibus, quàm per summos calores, aut per eximia frigora. Neque illud mirum, quando vel in male affectis corporibus idem contingit: nam quæ firmis conferunt, eadem ægrorantibus plerunque solent obesse, vel propter imbecillitatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

concoquentis in ſtomacho caloris, vel quia magni refert quò naturalis potentia humorumq́ue curſus diuertatur. Fit enim, tanquam in humanis corporibus, ita in hac rerũ vniuerſitate aliquando aſtrorum quorumdam concurſus: vnde conciterur aeris intẽperies, ex qua naſcitur peſtilentia, quæ modò fit ex abundantia, modò ex inopia nimia humoris: quã neceſſariò ſequitur annonæ penuria, cùm omnia inferiora gubernẽtur à ſuperioribus, & illa omnia non niſi Dei ſupremi & altiſſimi nutu quidẽ agant. Apollo dicitur mortem filij grauiter ferens Cyclopas Iouis miniſtros, fulminumq́; artifices interemiſſe, quod nihil aliud ſignificat, niſi Solis beneficio rabiem illam vaporum qui peſtem excitauerant, fuiſſe extinctos. Nam ex ipſis vaporibus quodammodo affectis morbos procreari conſtat, & ſalubritatem euerti: & è vaporibus fulmina Ioui confici, cùm illi ſint fulminum artifices. Cùm enim Æſculapius ſit Apollinis filius medicus peritiſſimus, isq́ue ſit aeris optimè affecti temperies, hanc temperiem eximius calor deſtruit, per quem vapores abſumuntur, neq; vſquam poſſunt cõſiſtere. Cùm aliquid ſimile fortaſſe ſuperioribus temporibus contigiſſet, vt fabulati ſunt de Phaethonte, ita ob hanc rem datus eſt locus fabulæ, quia ab fulmine occiſum filium Apollo Cyclopas, quòd fulmina faciebant occiderit. E cœlo igitur deſcendiſſe per id tempus putatur, quia benignior & quaſi humanior quàm antea Solis natura ſentiebatur. Id cùm ita contigiſſet, cognouerunt mortales ſolem eſſe omnium rerum moderatorem: quare cùm tepor illius conferat animantibus, pauiſſe armenta Admeti putatur, & inter Deos agreſtes non vltimum locum ſortitus eſt.

¶Fuerunt nonnulli qui Phorbantem, Hyacianthum, Admetum ab Apolline amatos fuiſſe fabulati ſint, vt ait Plutarchus in Numa, quòd Deus amet ſapientes, ſicuti memoriæ proditum eſt Pindarũ, Archilochum, Heſiodum Dijs fuiſſe gratos. Laurus illi tum ob innatum calorem conſecrata eſt, cuius ex attritu lignorum facilè ignis eliditur, tum etiam ob diuinationem: quia eius folia ſub puluinari dormientis poſita creduntur vera ſomnia gignere. Præterea illi quibus natura Solis plurimũ dominatur, (nam alij aliorum planetarum naturæ magis clàm adhæremus) multa faciliùs præſentiunt, quare diuinationẽ & vaticinandi peritiã

Apollini tribuerunt. Huic Deo gryphes & corui ob ſimilẽ vim præſentiendi dicati ſunt. Huius imago ab antiquis fingebatur, quæ dextra manu Gratias geſtaret, at ſiniſtra ſagittas & arcum, quia multò plura ſunt eius in humanũ genus beneficia, quàm incommoda quæ inferuntur. Hunc Deum ſemper iuuenem finxerunt, quia ſempiterna illa ſublimia corpora nullam ſentiunt ſenectutem, & quia ſemper eadem vis eſt Solis, quamuis minimè appareat nonnullis ob ſigniferi circuli obliquitatem. Capillos illi tribuerunt prælongos, ad explicandam vim radiorum, quem etiam intonſum vocauit Horatius in his carminibns:

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonſum pueri dicite Cynthium.

Sic is poeta in his verſibus:

Ὑμνείω Παιᾶνα, μέγαν θεὸν Ἀπόλλωνα.
Ἄβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκερσεκόμην, ἀβροχαίτην.
Cantamus Pæana Deum, qui eſt magnus Apollo:
Perpetuum, pulchrum, intonſum ſemperq; comantem.

Erat illi ſacer etiam accipiter propter rapacitatem & hyacinthus flos, qui dicitur fuiſſe puer Amyclæus ab Apolline & Zephyro vno tempore amatus: at enim cùm propenſior in amorem Apollinis appareret, Zephyri odium & indignationem in ſe concitauit: quare cùm Apollo diſci iactu ſe exerceret: Zephyrus diſcum ab Apolline miſſum in pueri caput conuertit, quem cæſum Apollo in florem ſui nominis commutauit, & ex cruore colorem indidit. Huic Deo antiquiſſimis temporibus ſacram comam ephebi nutrire ſolebant, quam eo tempore deciſam Apollini dicabant & deponebant, cùm ſimiles eſſe Apollini ceſſarent: hoc eſt cùm labra vel malæ prima lanugine veſtiebantur. Eam fuiſſe conſuetudinem teſtatut Plutarchus ita in Theſeo ἔθους δὲ ὄντος ἔτι τότε τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς, ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης. *Cùm mos eſſet etiam tunc, vt qui ex ephebis exceſſerant, Delphos venirẽt atque comæ primitias Deo offerrent:* ſicuti zonam Dianę conſecrabãt mulieres, cùm virginitatis pertæſum eſſet. Lucianus tamen in Dea Syria morem fuiſſe apud Syrios ſcribit, vt barbatum Apollinem fingerent: cùm reliqui homines eum iuuenem & imberbem formarent. Iſtud autem ea de cauſa efficiebatur, quia imperfectam exiſtimabant illam ætatem Aſſyrii, cùm neque ad naturæ ſum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum accessisset, neque ob rerum præteritarum experientiam prudentiam muniretur. At verò qui dicunt, quòd Pythonem serpentem sagittis confecerit, cùm paruus adhuc esset, quid aliud significant, quàm Solis naturam, & mundi nuper nascentis? cùm enim sol nuper natus esset, & post illũ omnia sidera, cœpit sol vapores è terra, qui plurimi fuisse dicuntur, sursum suo calore attrahere: quo tempore pro natura infantium plena humoribus terra, multisque nebulis ex illis procreatis tecta, cùm recens à cæteris elementis fuisse diuisa, omnia putredine plena erant, quę ex humoris abundantia, aut certè sine humore, non cõtingit. Tum verò sol suis radiis nouam terram assiduè illustrando, quasi sagittis quibusdam ipsam putredinem feriens, paulatim exiccauit, salubremque animalibus sedem fecit. Neque aliã rationem aut causãm fingendarum harum fabularum putauerim, nisi quòd modò vires elementorum, modò sidera pro Diis colente, suorum Deorũ vires celebrare per has fabulas voluerunt. Nam fabulæ quæ de Diis finguntur, ad rerum naturaliũ aut astronomicarum cõsiderationem spectant: quæ de hominibus, ad vitam mortaliũ informãdam & in melius vertendã. Sed de Apolline satis, nunc de Æsculapio dicatur.

De AEsculapio. CAP. XI.

AESCVLAPIVM quidam Apollinis & nymphæ Coronidis filium fuisse arbitrantur, sicuti testatur Homerus hymnographus in his:

Ἰητῆρα νόσων Ἀσκληπιὸν ἄρχομ' ἀείδειν,
υἱὸν Ἀπόλλωνος, τὸν ἐγείνατο δῖα Κορωνὶς,
Δωτίῳ ἐν πεδίῳ, κούρη Φλεγύου βασιλῆος.
Morborum medicum canto, quem diua Coronis
E Phœbo peperit Phlegyæ olim filia regis,
Dotius est vbi lætus agerq; Amyniq; fluenta.

Pausanias verò in Corinthiacis memorię prodidit Phlegyã Coronidis patrem Peloponesum ingressum filiam prægnãtem ex Apolline, quod tamen ille non senserat, secum adduxisse. Illa puerum in finibus Epidauriorum enixa, illum in mõte exposuit, qui ab eo euẽtu Titthias postea fuit vocatus, quamuis alij hoc in agro Thelpusio accidisse memorãt, Ibi capra dicitur lac infanti prębuisse quam canis, à grege quẽ custodiebat, discedẽs, obseruabat. Hos cùm deesse gregi pastor cognouisset, vniuersum pascuum peragrans, puerũ tan-

dem & caprã & canem inuenit: veruntamen cùm ignis è capite infantis emicuisset, diuinum quiddam ratus eius rei famam per vniuersam regionẽ diuulgauit. Fama est hunc qui Æsculapiũ susceperit, filium fuisse nothum Arcadis, Autolaum nomine, in agro Thelpusio expositũ, vt ait in libro de Diis & Heroibus Cyrenaicus Apollodorus. Deinde fama dissipata est, quòd quouis morbo laborãtes homines ab illo Deo genito possent sanari. Fuerunt qui dixerint Coronidẽ prægnantem cum Ischye Elati filio concubuisse, quod grauiter ferens Diana illam interemit, quia fratris contumeliã perferre non posset. Illa postea cùm rogo imposita fuisset, Mercurius è vẽtre mortuæ Aesculapium extraxit, vel, Phœbus ipse: vt testatur Ouidi⁹ libro secũdo Metamorph. in his:

Non tulit in cineres labi sua Phœbus eosdem
Semina: sed natum flammis, vteroq; parentis
Eripuit, geminique tulit Chironis in antrum.

Alij dicunt non è nympha Coronide natum, sed ex ouo corniculæ: quia Coronis vtramque significat, & nympham ita vocatã, & corniculã, vt asserit Lucianus in dialogo de falso Vate, à quo res ita commemoratur. Fertur quidam ex antiquis sacerdotibus serpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ inclusisse, ceráque studiosè oblitũ in luto in loco quodam occultasse: mox ara extructa populum in concionem ad eum locum aduocasse, cùm nunciaret omnibus palàm se Deum esse ostensurum. Post concionem incognitis quibusdam vocibus vsus Apollinẽ & Aesculapiũ inuocauit, vt dexter ac felix illi ciuitati accederet. Deinde phiala aquã hauriens in profundum demersa ouũ illud vnà cepit, quod præsentibus multis fregit, pullumque recentem serpẽtis inueniens cunctos homines in admirationẽ rei induxit. Postea verò serpẽtem insignis magnitudinis paucis diebus elapsis in loco subobscuro ostendens artificiosè se mouẽtem, illũ ita creuisse aiebat, ac Deum esse Æsculapiũ Apollinis filiũ. Inde verò serpẽtes in eius tutela, sicuti Trophonio & Hercynnæ dicabantur, crediti sunt & eius gestamẽ putatus fuit baculus serpente inuolutus, vt scripsit Dercylus. Atque Ouidius libro decimoquinto Metamorph. Aesculapium inquit aliquando fuisse in serpentem mutatum. Pausanias autem in Messeniacis natũ fuisse Aesculapiũ ex Arsinoe Leucippi filia, at non è Coronide, memorat de nõnullorum sen-

tentia: cùm tamen in Corinthiacis contendat illum Epidauri natum & omnem eius Dei cultum ex Epidauro acceptũ. Hunc natum esse apud Laceream ad rippas Amyni fluminis testatur Apollonius libro quarto hoc pacto:

Χωόμενος περὶ παιδὶ, τὴν ὃν λιπαρῇ ἐν Λακερείῃ
Δῖα Κορωνὶς ἔτικτεν ὑπὸ πεζοχόῳ Ἀμύνοιο.
Ob natum iratus prope pinguem quem Laceram
Ad rippas Amyni peperit diuina Coronis.

Huius nutricem fuisse Trigonem scripserunt nonnulli, sicuti testatur Pausanias in Arcadicis: quem apud Chironem Centaurum educatum fuisset constat, & ab eodem eruditum cùm adoleuisset, sicuti dictum est ab Ouidio in his:

Geminíque tulit Chironis in antrum.

Lactantius in libr. de Falsa Religione Æsculapium lacte canino nutritum, & Chironi traditum artem medendi ab ipso Chirone doctum fuisse scribit. Fuit Æsculapius priùs Apius vocatus, quare cùm Lycophron de illo mentionem faceret, ita inquit:

Ἀ῾ρωγὸν αὐδήσουσιν Ἡ῾πίονα
Ἀ῾στοῖσι καὶ ποίμναισι φερωνύμῳ μηλεῖν.
Opem ferentem concinent satum Apio
Gregibus venire, ciuibusq; commodum.

Scripsit Zezes chil. 10. nõ solùm à Cẽtauro Chirone Æsculapium fuisse edoctum, sed cùm Apius primũ diceretur ob facilitatem & mansuetudinem, vel quia dolores ægrotantium medicamentis deliniret (ἤπιος enim blandum significat) mox quia Aselen quendam Epidauri tyrannum sanauerit, dictum fuisse Aesculapium vtroque nomine coniuncto: nam Ἀ῾σκλήπιος ex Ascle & Apius cõponitur: ac paucis mutatis ita à Latinis fuit apellatus. Alij non Aselen, sed Autem tyrannũ Dauniæ, qui ex oculis laborabat, ab illo sanatum fuisse malunt: qui eum nominatum fuisse contendunt ab artis præstantia, quia homines mori non paterentur: nam σκέλλεσθαι mori significat, at α litera priuationem adiungit. Dictus est igitur eo nomine, quòd homines non sineret morbo aut dolore absumi: quamuis inuentionem medicinæ alij aliis inuentoribus tribuerũt. Ouid: vt diximus Apollini illam tribuit; Pindarus in tertia Ode Pythiorum & Nemeorum Chironem Aesculapij magistrum inuentorem medicinæ putauit; Aeschylus illam omnium primum Prometheum

theum ait inuenisse. Homerus in libro quarto Odyss. videtur inuentionem medicinæ Pæoni tribuisse, vt est in his:

Ἠπροὺς δ᾽ ἐχέφρων ὄπασε μόρους περὶ πάντων
Ἀνθρώπων. ἦ γὰρ Παιήονός εἰσι γενέθλης.
Est medicus prudens cunctis præstantior vnus
Ille viris, cui Pæoniæ sit gentis origo.

Hunc sororẽ habuisse Eriopen scriptũ reliquit Myrleanus Asclepiades. Cicero multos fuisse Æsculapios inquit in tertio de Natura Deorũ his verbis: Aesculapiorũ primus Apollinis, quem Arcades colunt, qui specillum inuenisse, primusque vulnus obligauisse dicitur: Secundus secundi Mercurij frater: is fulmine percussus dicitur humatus esse Cynosuris: Tertius Arsippi filius & Arsinoæ, qui primꝰ alui purgationẽ, dentisq; euulsionẽ, vt ferunt, inuenit: cuius in Arcadia non lõgè à Lusio flumine sepulchrum & lucus ostenditur. Hunc lucũ scribit Pausanias in Corinthiacis fuisse mõtibus vndique præcinctum, in quo ambitu quenquã vel mori vel nasci religio fuit, sicuti in Delo insula. Enimuero pauca prorsus morborum remedia protulit in mediũ vel Æsculapius, vel eius filij: vel quia moderatior diæta non afferebat tantã morborum varietatem, vel quia res medica nondũ satis validum ceperat incrementum. Nam ad Troiana vsque tẽpora perexigua fuit medicorũ peritia: quãdo vel Æsculapij filij, Eurypylo vulnerato farinam & tritum caseum mulierem commiscentem, porumq́ prębentem cum vino Pramnio, nõ reprehẽdunt, vt ait Plato in tertio de Rep. Dialogo: cùm illa omnia maximè inflammare vulnus, at non sedare dolores vllo pacto possent. Fertur fuisse primus Herodicus palęstræ magister, vt scripsit Panyasis; qui cùm esset valetudinarius, se ipsum ad certã viuendi rationem accommodauit adhibitisq́ue medicamẽtis medicæ artis dogmata inuenit, quibus & se, & alios postea diutiùs sustentauit. Obtinuit tamẽ postea cõsuetudo propter aliqua, vt arbitror, quę feliciter illi obuenerũt, vt peritissimi medici, qualis fuit Hippocrates, Aesculapij dicti sint, vt testatur Zezes decimę Chiliadis hist. 349. Fabulãtur præterea Hippolytum ab equis laniatũ Aesculapij arte reuixisse. quare fertur Iupiter iratus ob inuentã artem qua homines in vitam reuocari possent, repertorẽ artis fulmine cõfecisse, vt ait Virgilius libro septimo in his,

Nam quia ferunt fama Hippolytum, post quam arte nouercæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis: ad sidera rursus
Aetheria, & superas cœli venisse sub auras,
Pæoniis reuocatum herbis, & amore Dianæ.
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Fertur Apollo grauiter tulisse mortem filij, ac magnopere luxisse: cuius lacrymæ in electrum dicũtur fuisse conuersæ, vt testatus est Apollonius libro quarto Argonautic. his carminibus:

Κελτοὶ δ' ἐπὶ βάξιν ἔθεντο
Ὡς ἄρ Ἀπώλλωνος τάδε δάκρυα Λητοΐδαο
Ἐμφέρεται δίναις, ἅτε μυρία χεῦε πάροιθεν.
Celtæ famam fecere, quòd illic
Latoidæ Phœbi lachrimæ voluuntur in imo
Flumine, quas multas in nati funere fudit.

Epione dicitur Æsculapij fuisse vxor, cuius filius fuit Machaon vir, vt ferebant ea tẽpora, artis medicæ peritissimus, qui vnà cum cæteris Græcis militauit ad Troiam, de quo ita meminit Homerus libro quarto Iliadis:

Ταλθύβι', ὅττι τάχιστα Μαχάονα δεῦρο κάλεσσον
Φῶτ', Ἀσκληπιοῦ υἱὸν ἀμύμονος ἰητῆρος.
Talthybiades, celerémque Machaona ducito nobis
Præstantis medici natum, huic Asclepius olim
Nam pater ipse fuit.

Fuit etiam Podalirius Æsculapij & Epiones filius, fraterq; Machaonis, vt ait Pausanias in Messeniacis: atque in Eliacis prioribus multas illi filias tribuit, inter quas Iaso & Hygiæa fuisse memorantur, vt ait Aratus: præterea Orpheus in hymno quodam in Æsculapium, non filiam, sed vxorem fuisse Æsculapij censuit Hygæiam, cùm ita scribat:

Φοίβου Ἀπόλλωνος κρατερὸν θάλος, ἀγλαόμορφον,
Ἐχθρὲ νόσων, Ὑγίειαν ἔχων σύλλεκτρον ἀμεμφῆ.
Stirps Phœbi præclara, thori cui splendida consors
Est Hygiæa, grauis morborum pulsor & hostis.

Celebrabantur ludi quinquennales in prędicto luco Æsculapij, die nono post Isthmios, ante Megarenses tamen, incipiente vere, iiq́ue apud Epidaurios, penes quos natus fuisse

dicebatur, in Aesculapij honorẽm. Hunc Deum alij imberbem, alij barbatum putarũt. Lucianus in Ioue tragœdo prægrandẽ barbam fuisse Æsculapio tradidit his verbis: ὥστι μὴ μειρακεύου πρὸς ἡμᾶς. ἀλλὰ λέγε θαρρῶν ἤδη τὰ δοκοῦντα, μὴ αἰδεσθεὶς εἰ ἀγένειος ὢν δημηγορεύσεις, καὶ ταῦτα βαθυπώγωνα καὶ εὐγένειον οὕτως υἱὸν ἔχων τὸν Ἀσκληπιόν. *Quare ne te adolescentulum erga nos geras: sed quæ tibi videntur, ea loquere animo intrepido: nec vereare quòd imberbis concionem habeas, cùm habeas filium tam ingentis ac promissæ barbæ Æsculapium.* Pausanias tamen in Corinthiacis imberbis Aesculapii statuã erectã apud Phliasios fuisse inquit. Scripsit Lucianus in Icaromenippo celeberrimum templum Æsculapij fuisse Pergami, sicut Apollinis in Delphis. Ac Strabo lib. 8. fanũ fuisse Æsculapij insigne scribit Tetrapoli, quę ciuitas ab Ionibus & Caribus habitabatur. Erat id templum multitudine ægrotantium & variis morbis laborantium plenum, & parietes pictis tabellis vbique tecti, in quibus scripti erãt morbi & nomina eorum qui se ab illo Deo sanatos fuisse credebant, sicut in Co insula, & in Trica. Somniauerat enim insulsa antiquorum multitudo, quòd si quis ex aliquo morbo conualuisset, cui contigisset Aesculapium inuocare, illud Asculapij opera factum fuisset, pro qua re & tabellas appendebant parietibus templorum, & alia nuncupata vota persoluebant, tanquam præmia illorum beneficiorũ quę diuinitus accepissent. Huic Deo capram immolare in sacrificiis mos fuit à Cyrenaicis, vt ait Pausanias, & Didymus scripsit libro tertio: vel quia à capra nutritus fuisset, vel quia sanitati aduersarium animal capra videatur, cùm laboret perpetua febre. Socrates tamen in Phædone Platonis se gallum debere Aesculapio medico inquit, cùm gallus illi mactari cõsueuerit. Nam gallus gallinaceus etiam isti ob vigilantiã fuit sacratus. Habuit & hic Deus multa cognomina à locis, in quibus illi templa fuerũt dicata, vel ab aliis causis: vt Auloni⁹, Medic⁹, Oncęata, Leuctricus, Gortynius, Corylæus, Agnitas, Booneta. Nam, vt ait Cicero libro secũdo de legibus, Aesculapius, veluti Dij cæteri, propter beneficia quæ in genus humanum contulisse dicitur, fuit in Deorum numerum relatus: sic enim inquit; Diuos, & ollos qui cœlestes semper habiti, colunto: & ollos quos in cœlum merita vocauerint, Herculem, Liberum, Aesculapium, Pollucem, Castorem, Quirinum.

¶ Atque hactenus ea explicata sunt quę de Aesculapio Apollinis filio fabulati sunt antiqui: nunc eorũ sententiam ex his eliciamus, Dicitur fuisse Apollinis & Coronidis filius. Quid ita? aut quę fuit coronis Phlegyę filia? Est enim Phlegyas calor solis, vt nomen ipsum videtur significare: φλέγω enim cõburere est Huius filia fuit Coronis, aeris temperamentũ scilicet, & vis illa aeris modicè humectata, quæ solis accipit salubrẽ impressionẽ. Nisi enim solis calor aera purget ac rariorẽ faciat, & nisi vis quædã humoris in ipso aere relinquatur à calore nulla esse potest salubritas. Cùm igitur è calore & humore tẽperato illa nascatur, iure dicta est Coronis quasi ἀπὸ τῆ κεράννυσ. Aesculapium inquit Pausanias in Achaicis nihil esse aliud quàm aera. Cuius fuit filia Hygięa: quę nihil est aliud quàm bona valetudo. Est siquidem aeris tẽperies non homini solùm, sed cunctis animalibus, atque etiã plantis salubris. Iure optimo igitur antiqui Apollinẽ Aesculapij patrẽ finxerunt, atque ipsum Aesculapiũ salubrẽ vim de sole animis corporibusque mortaliũ subuenientem, hoc est sanitatis artificem, quia Solis calor vniuersis elemẽtis dominatur. Ex ipsa igitur vi Solis aer assiduè mouetur & generatur, quare Aesculapius Apollinis filius: quod quoniã fieri non potest nisi per quandam mistionem ipsius aeris, idcirco mater eius fit Coronis. Ex hoc aere ita affecto nascitur salubritas, quare illa dicta est Aesculapij fuisse filia, & is sanitatis artifex, medicinęque inuẽtor. Dicuntur fuisse multę filię Aesculapio præter prædictã, inter quas fuit etiã Iaso, quia multa cõmoda proueniunt mortalibus ex aeris tẽperamento, inter quę facilitas est cõualescendi & medendi. nam Iaso ἀπὸ τῆ ἰᾶσθαι, à medendo scilicet dicta est. Hæc autem omnia Sol per anniuersarias sui cursus cõuersiones, vicissitudinesque frigoris & caloris, hanc ipsam inquã & salubritatem, & hęc commoda hominibus impertit: quare Titane, quod oppidũ fuit. Sicyoniorum, signũ Aesculapij Apollinis filij, salubritatis signũ fuit vocatũ. Fuit Aesculapio dicatus draco, cuius baculum duo amplectebantur, quia Sol, ẽ quo ipse nascitur, quasi senectutẽ deponens, incipit à principio arietis vires resumere, donec ad Cãcrum perueniat, atque cum illo multa & herbarum, & animalium genera vires resumunt. Huc accedit vis oculorum quæ maximè Soli cõuenit, quoniam ὄφις ab aspiciendo dicitur à Græcis, quem

modò draconem, modò serpentem vocamus. Sol enim cui ille dicatus est omnia videre existimatus fuit, quæ non sola ratio fecit vt coruus illi sacer putetur, sed etiã illa, quòd hæc auis sit auspiciis accõmodata, nam non solùm artis medẽdi peritus fuit Aesculapius, sed etiã diuinandi; quæ ad medẽdi artem tamen pertinent, quoniam non solùm præsentia, sed præterita etiam quæ acciderunt ægrotantibus, & quæ mox euẽtura sunt, debet laborãtibus medicus prædicere, quę res non mediocriter fidem medico comparat, & plurimum postea conferet. vniuerso negotio, vt ait Hippocrates. Hinc effectum est vt illi etiam gallum attribuerint ob vigilantiã, vel potiùs ob diligentiã erga aliquo morbo laborãtes: baculus erat eius gestamen cum serpente inuoluto, quia medicina sit quasi fulcimentum humanæ vitę sensim labantis; atque anguis multis remedijs sit accõmodatus. Hęc ea fuut quę de Aesculapio memoriæ prodita sunt ab intiquis, quæ partim Physicè, partim historicè sunt intelligẽda. Quidquid enim de Dijs finxerũt antiqui, id habuit historiã tanquam suarũ narrationum fundamentum.

¶ Non defuerunt qui locũ datum fuisse fabulę de Aesculapio tradiderint, quòd mortuos ab inferis reuocaret, quia nonnullos quorũ conclamata esset spes vitæ, sanitati restituerit per vim medicamentorum: vnde fabulati sunt antiqui Plutonem apud Iouem conquestum fuisse, quòd suũ impetriũ Aesculapius exinaniret. Idcirco fulmine percussum fuisse à Ioue inquiunt, quod accidit paulo ante Troiana tempora. Verùm de Aesculapio satis nunc de Chirone eius magistro dicamus.

De Chirone. CAP. XII.

CHironem Aesculapij magistrum alij ex alijs patẽtibus natum esse tradiderunt. Ouid. lib. 6. Metamorphoseon Saturni filium putauit, vt est in hoc versu:

Vt Saturnus equo geminum Chirona creauit.

Hunc Apollonius libro primo Argonauticõn, Philyræ filium fuisse dixit in his:

Αὐτὰρ ὁγ' ἐξ ὑπάτυ ὄρεος κίεν ἄγχι θαλάσσης
Χείρων Φιλλυρίδης,
Ad mare descendit montis de parte suprema
Chiron Phillyrides.

Nam fama est Saturnum Philyram Oceani filiam in insula

Philyreide compressisse, qui veritus ne à Rhea superuenien-
te in adulterio deprehenderetur, sese in equum mutauit, è
quo cõcubitu natus est Chiron ab vmbilico superiores par-
tes corporis habens hominis, inferiores, equi, vt testatur A-
pollonius lib. 2. his carminibus:

Νυκτὶ δ' ὑπὸ ζοφόῃ Φιλυρηΐδα νῶτον ἄμιβον.
Ἔνθα μὲν Οὐρανίδης Φιλύρη Κρόνος, εὖτ' ἐν Ὀλύμπῳ
Τιτήνων ἤναξεν, ὁ δὲ Κρηλαίοι ὑπ' ἄντρου
Ζεὺς ἔτι Κουρήτεσσι μετετρέφετ' Ἰδαίοισιν,
Ρ' ἵππῳ ἐξαπάφων παρελέξατο. τὼς δ' ἐνὶ λέκτροις
Τέτμε θεὰ μεσσηγύς. ὁ δ' ἐξ εὐνῆς ἀνορύσας
Ἔσπυδε χαιτήεντι φυὴν ἀλίγκιος ἵππῳ.
Ἣ δ' αἰδοῖ χαζοίτο τεχὴ ἤδη κεῖνα λιποῦσα
Οὐρανίς Φιλύρη, εἰς ὄρεα μακρὰ Πελασγῶν
Ἦλθ', ἵνα δὴ Χείρωνα πελώριον, ἄλλα μὲν ἵππῳ,
Ἄλλα θεῷ ἀπάλαντον, ἀμοιβαίῃ τέκεν εὐνῇ.

Aequora sulcantes adeunt Philyreida tandem:
Huc, vbi cœlestis Saturnus, cùm puer esset
Iupiter, Idæis & nutriretur in antris
Curetes inter, regeret Titanas at ipse,
Congressus Philyræ est formosæ. Sed Rhea nullo est
Capta dolo: in lecto hos ambos inuenit, vt ille
Diffusis ceruice iubis hinniuit equinis.
Ipsa pudore locum, montes, colles q; reliquit
Oceani Philyrã, ac montes petit inde Pelasgos
Hic chirona parit, cuius pars altera Diuis
Persimilis, fit equus rursus pars altera turpis.

Suidas tamen Chironem vnà cùm reliquis Cẽtauris Ixionis
filium fuisse censuit. Hic vxorem habuisse Chariclo memo-
ratur Apollinis filiã, vel Oceani, vel Persæ, sicut alij malue-
rũt, quę accedẽtibus ad littus Argonautis, in quo habitabat
Chiron, vnà vum Chirone Achillem, quem educãdum &
erudiendum acceperat vt ait Pausanias in Laconicis, secum
attulit, vt scribit Apollonius in primo Argonauticorum:

Σὺν καὶ οἱ Φθιήνδε ἐπαλέσσατο Φερέσσα
Πηλείδῃ Ἀχιλῆϊ, φίλῳ δεδιήκεσε παιδί.
Peliden vxor parentum portabat in vlnis
Dulce onus, id charo properans ostendere patri.

Memoriæ prodidit Staphylꝰ in lib. de Thessalia, quòd Chi-
rõ astrologię peritissimus, ac vir sapiẽtissimus fuit, qui cùm

vellet Peleum esse virum celeberrimum. Actoris Myrmi-
donis filiam ad se aduocauit, famãq; dissipandam dixit,
quòd Peleus Æaci & Nymphę Daidis filius ac Telamonis
& Phoci frater, Thetidem Ioue ita concedente vxorẽ esset
ducturus, ad quas nuptias Dij cum ingentibus imbribus &
tempestate accedent. Ea cùm dixisset, tempus obseruauit, in
quo mltæ fierent pluuiæ ac venti de cœlo: quo etiam tem-
pore Peleo Philomelam dedit, atque inde fama increbuit,
quòd Peleus Thetidẽ duxerit. Quamuis scribit Dailochus
ac Pherecydes, quòd Peleus posteãquã purgatus fuit à fra-
tris Phoci cæde quem disco percussit cum exerceretur, ab
Euryto Actoris filio, eius filiam Antigonẽ, at non Thetidẽ
vxorem duxit. Alij dicunt Antigonen priùs nupsisse Peleo,
deinde illa mortua ductam fuisse Thetidẽ. Deinde cùm a-
doleuisset Chiron in syluas adiisse dicitur, virésque her-
barum primus obseruasse: qui etiã ob peritiam postea chi-
rurgiæ, & ob leuitatem manuũ in tractãdis vulneribus, Chi-
ron fuit nominatus. Est enim maximum peritiæ ferè argu-
mentum in dignoscendis chirurgis si manus habeant leuis-
simas in vulneribus tractandis. Habuit Chiron è Chariclo
nimpha Ocyrhoen filiã, quæ ita fuit appellata, quia ad ripas
fluminis celerrimi nata sit vt testatur, Ouid. lib. 2. Metam.

Ecce venit rutilis humero protecta capillis
Filia Centauri: quam quondam nympha Charyclo
Fluminis in rapidi ripis enixa vocauit *Ochyroen.*

Habuit & Edeidem è Philyra vxore, susceptit præterea Cha
ryclum è Pisidice nympha. Fertur idem Chiron cùm primũ
se in syluas contulisset, fuisse à Diana venandi rationem
edoctus, vt nos in lib. 4. Venationum nostrarũ scripsimus:

Quis primus tulit ista viris? hominúmne Deúmne
Ingentis inuentas dedit quis commoda tanta,
Delia Phillyriden primum Chirona fugaces
In sparsos per rura greges, syluasq; vagantes
Armauit fecitq; vias in commoda tanta,
Salue magne parens, venandi magne repertor,
Herbarum, citharæque potens, cœlique perite.

Nam præter cognitionem herbarum, rerúmque cœlestium,
fertur Chiron mirificè fuisse citharæ pulsandæ peritus: qua
etiam ratione nonnullos morbos sedauit, vt ait Staphylus
libro tertio rerum Thessalicarum, & Boetius in Musica. Ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc Hercules astrologiã percepisse dicitur, vt suo loco dicemus. Cúm postea Herculis sagittas veneno Lernæ hydrę perlitas Chiron sequentibus temporibus tractasset, in alterum pedem eius vnam illarum cecidisse affirmant: qui dolore vulneris diu discruciatus, cũ natus esset ex immortali patre, mori non poterat: quare Deos precatus est, vt sibi mortali esse liceret, vt testatus est Acusilaus, & Cratinus, qui huius argumenti actum composuit. Id verò cùm Iouis misericordia obtinuisset, inter sidera relatus fuit, vt testatur Hyginius in lib. de Stellis. Illud autem ita futurũ esse vaticinata patri suo fuerat Ocyrhoe, vt est in his apud Ouid. quamuis eum mortuum fuisse dicat:

Tu quoque chare pater nunc immortalis, & æuis
Omnibus vt maneas nascendi lege creatus,
Posse mori cupies tum cùm cruciabere diræ
Sanguine serpentis per saucia membra recepto,
Teque ex æterno patientem numina Mortis
Efficient, triplicésque Deæ tua fila resoluent.

Conuersus est igitur Chirõ in signũ illud cęleste, quod nũc etiã à sagitta illa nomẽ retinet, atq; ita formatur vt videatur sagittam è vulnere extractam ostentare. Cùm verò eximiè fuisset Pius & Deorum immortalium cultor, fertur illi ara ante oculos collocata inter sydera, qua eius religio & pietas in perpetuum demonstretur. At Mnesagoras nõ vulneratum fuisse, sed longioris vitæ pertæsum censuit mortem à Dijs immortalibus precatũ fuisse: quare etiã Theocritus in Thalysia illum senem ac longęuũ nomitat in his.

Ἆρά γέ πα τοιόνδε Φόλω κατὰ λάϊνον ἄντρον
Κρητῆρ' Ἡρακλῆϊ γέρων ἐστάσατο Χείρον
Talia nonne Pholi saxoso rupis in antro
Alcidæ statuit longæuus pocula Chiron.

¶ Atque hæc ea sunt quæ de Chirone ab antiquis scriptoribus tradita sunt: nunc vnde deducta fuerint, perquiramus. Dicitur Chiron Saturni & Phyliræ filius, quia cùm artis medendi & chirurgiæ peritiam inuenisse putetur, illa cognitio è tempore & experientia nata fuerit. Est enim φίλη amica, πεῖρα verò experientia: quare inuentionis chirurgię mater φίλυρα, quasi φίλειρα dicta est. Nam si à πείρας dictione prima litera abiiciatur, id nomen existet. Nam prior fuit empirica quàm theorica medicina. Eius filia fuit

Ocyrohe quoniam hæc ars necessariò viam aperit corruptis humoribus: qui quo citiùs & commodiùs, defluxerint, eo citiùs vulnus sanari potest. Atque vt summatim dicam, vniuersum ferè chirurgiæ negotium in scitè eliciendis malis humoribus consistit: qua in re primum est, ut per diætam & viuendi moderationem quàm maximè vacuum his humoribus corpus habeamus, quod quanto magis expurgatum fuerit, quasi faciliorem vitæ nostræ decursum transibimus: proximum verò vt malè affecto corpori facilis exitus malis humoribus pateat. Fuit Chiron altera parte homo, altera equus: quia idem chirurgiæ beneficium non ad homines, solùm sed etiam ad alia animalia, & ad vsum iumentorum extenderat. Hũc ex immortalibus parentibus natum esse dixerunt, quia infinita propè videatur illa cognitio, quæ nunquam satis percepta aut absoluta ab humanis ingeniis fuerit. Fabulati sunt post longum annorum numerum à Ioue hunc impetrasse vt aliquando mori posset, quia sępius rerũ omnium scientiæ & cognitiones sint per temporum vicissitudines immutatæ, quæ cùm ad summum excreuerunt, mox, vt res cæteræ humanæ, decrescunt & relabuntur. Dicitur inter sidera Chiron fuisse relatus, non solùm quia hominibus de reliquis benemeritis aræ erigerentur ab antiquis, quos inter Deos, aut inter sidera collocabant: sed etiam quia per hæc hominum religionẽ & pietatem à Deo non negligi volebant ostẽdere, vt cæteros homines ad probitatẽ hortarentur, cùm viri boni & integri calamitates tandem Deus leuet, & pro iis magnam ac perpetuam & fœlicitatem & gloriam denique largiatur. Non defuerunt tamen qui Æsculapium paternis inuentis chirurgiam addidisse putarint, & radicum quarundam herbarum cognitionem, & mistiones pharmacorum, qui eo rem medicam deduxit, vt princeps & inuentor & Deus medicinæ creditus sit. At de Chirone satis, nunc de venere rerum omnium parente dicatur.

De Venere. CAP. XIII.

VENEREM illam, quam vulgus mortalium, deliciarum voluptatúmque omnium, & blanditiarũ, & elegantiæ Deam esse putauit, natã esse fabulantur è Cęli genitalibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

partibus à Saturno cæsis, & in mare proiectis, sine matre, ex illa spuma scilicet, quæ ex illarum iactu in summa aquæ parte exorta est. Hanc, ne furere turpiter, & iumentorum in morem libidine agitari viderentur homines, vnà cũ filio Cupidine introduxerunt, & pro diis coluerunt quorum in potestate esse dixerunt omnia commoda ad libidinem spectantia largiri. Nam si de medio Veneris & Cupidinis nomina tollantur: aut, si non Dei, sed desideria & impetus naturæ, illi esse credantur, vt re ispa sunt, quid reliquum erit nisi fœdissimũ & turpissimũ libidinis, effrenataq; lasciuiæ nomen? fecit igitur apud imperitos homines horum nominum creditorum Deorum inuentio, vt minus turpe facinus coitus, & animaliũ coniunctio putaretur. Hæc res sanè vt necessaria propè est animalibus, ita frequens & immoderatus eius vsus in multa adducit illegitima, corpusq; & animũ labefactat. Quare honestior culpa libidinosorum videatur, & currus triumphãtium, & castra, & insignia Veneri & Cupidini tribuerunt. Verùm quod turpe est, cùm nullo nomine fieri honestum possit, nos libidinum furorem impuris hominibus & immundis suibus ac equis relinquentes, quæ de Venere fabulosa dicta sunt ab antiquis inuestigemus. Tibullus lib. 1. Elegiarum hanc è spuma maris & sanguine Cœli, vt dictum est, natam arbitratur in his:

Nam fuerit quicunque loquax, is sanguine natam,
Is Venerem è rapido sentiet esse mari.

Sic etiam Musæus in Leandro:

Ἀγνώσεις ὅτι Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης:
Καὶ κρατέει πόντοιο, καὶ ἡ μετέρων ὀδυνάων:
An nescis Venus orta maris de semine quòd sit:
Imperat hæc vndis, nostrísque doloribus vna.

Cúm nuper nata fuisset Venus hãc ex vndis maris egrediẽtẽ ambabus manibus è capillis & è facie aquam marinam expressisse inquiũt: quare omnium pictorũ facilè princeps Apelles Cous celeberrimã illam Venerẽ emergentem, quæ diuinum propè opus creditum fuit, pinxit: cuius mirabilitatem & præstantiam ita expressit Sidonius Antipater:

Τὰν ἀναδυομένων ἀπὸ ματέρος ἄρτι θαλάσσας
Κύπριν Ἀπελλείου μόχθον ὅρα γραφίδος.
Ὡς χερὶ συμμάρψασα διάβροχον ὕδατι χαίταν,
Ἐθλίβει νοτερῶν ἀφρὸν ἀπὸ πλοκάμων.

Αὐταὶ νῦν ἐρέουσιν Ἀθαναία τε, καὶ Ἥρα,
Οὐκ ἔτι σοὶ μορφᾶς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα.
Egressam nuper Venerem de marmoris vndis
Aspice, præclari nobile Apellis opus,
Exprimit æquoream manibus de crinibus vndam,
Et longis spumas exprimit illa comis.
Hac visa Pallas sic cum Iunone locuta est:
De forma Veneri cedere iure decet.

Fertur in concha margaritarum feraci fuisse concepta, in qua etiã nauigauit in Cyprum: quare cùm de formosa muliere loqueretur Venus apud Papinium, illam dignam esse inquit quę sua esset soror, & in eadem concha nauigaret, vt patet ex his carminibus:

Hæc et cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, & nostra potuit considere concha.

Hanc verò fuisse ab Horis educandam susceptam, postquã in Cyprum: super vndis à Zephyro fuit delata, testatur Homerus in hymno quodam in Venerem his carminibus:

Αἰδοίην χρυσοστέφανον καλὴν Ἀφροδίτην
ᾄσομαι, ἣ πάσης Κύπρου κρήδεμνα λέλογχεν
Εἰναλίης. ὅθι μιν Ζεφύρου μένος ὑγρὸν ἀέντος
Ἤνεικεν κατὰ κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
Ἀφρῷ ἐνὶ μαλακῷ. τὴν δὲ χρυσάμπυκες Ὧραι
Δέξαντ' ἀσπασίως, περὶ δ' ἄμβροτα εἵματα ἕσσαν.
Formosam canto Venerem, cui tempora sertis
Aureis cinguntur, cui Cypri terra marinæ
Florida paret, eam Zephyrus quo dulcis & aura
In molli spuma pepulit super æquoris vnda.
Molliter hanc Horæ ceperunt, vestibus illam
Diuinis texere, quibus nodantur in aurum
Crines, reticulúmque legit capitis decus ingens.

Hic enim poëta non in concha, sed vnà cum spuma delatã fuisse in Cyprum sensit. Dicta fuit postea ab ipsa Cyprus, & Venus Cypria, vel quia in vtero ferre præbeat, quod dicunt Græci κύειν πόρει: quippe cùm Cyprus, antequam Venus eò appulisset, diceretur Sphecia ab habitantibus ibi populis Sphecibus vocatis, vt scripsit Philostephanus in rebus Cypriis. Deinde dicta Cerastia, vt inquit Xenagoras in libro secundo de insulis, quòd illam homines habitarent, qui multos tumores, tanquã cornua quędã in capitibus

habere viderentur, cùm cornua κέρατα dicta sint à Græcis, & κερατίαι cornuti. alij voluerunt illam insulam vocatam fuisse Macariam quasi beatam ob fertilitatem. at postquam Venus illuc appulit, vocata fuit Cyprus Huic ipsi Deę fuit concha quæ vocabatur lingua consecrata, & conchæ Cytheriacæ: quia illa Venerem excitet, hæ quia pertineant ad mundum muliebrem. Scriptum reliquit Cicero libro 3. de Natura Deorum ita, & plures Veneres fuisse, & illas è diuersis parentibus fuisse ortas: Venus prima Cœlo & Die nata: cuius Elide delubrum videmus. Altera, spuma procreata, ex qua & Mercurio Cupidinem secundum natum accepimus. Tertia, Ioue nata & Dione, quæ nupsit Vulcano. Sed ex ea & Marte natus Anteros dicitur. Veneres tres fuisse scripsit Pausan. in Bœoticis, quarum vna Cœlestis, altera Popularis, altera Apostraphia dicta est. At diuinus Plato in Conuiuio duas esse Veneres, & duos Cupidines inquit in his: πάντες γὰρ ἴσμεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνευ Ἔρωτος Ἀφροδίτη. πότερα δὲ μιᾶς οὔσης, ἓς ἂν ἦν Ἔρως. ἐπεὶ δὲ δύο ἐστόν, δύο ἀνάγκη καὶ Ἔρωτε εἶναι). πῶς δὲ οὐ δύο τὰ θεά: ἡ μὲν γέ που πρεσβυτέρα καὶ ἀμήτωρ, Οὐρανοῦ θυγάτηρ, ἣν δὴ καὶ Οὐρανίαν ἐπονομάζομεν. ἡδὲ, νεωτέρα, Διὸς καὶ Διώνης, ἣν δὴ Πάνδημον καλοῦμεν. *Omnes enim scimus quòd nulla est Venus sine Cupidine: quæ si vna sit, vnus erit etiam Cupido. At cum sint duæ, binos esse Cupidines necesse est. At quo pacto non duæ sint Deæ? altera siquidem antiquior & sine matre Cœli filia exitit, quam Cœlestem nominamus: altera iunior, Iouis & Diones quam vocamus popularem.* At Orpheus tamen in hymnis eandem & Cœlestem, & maris filiam nominauit in his:

Οὐρανία πολύϋμνε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη,
Πουτογενὴς, γενέτειρα θεά.
Cœlestis, genitrixque, sonori filia Ponti,
Lætitiæque parens Venus.

Hanc alij nominatam fuisse putarunt à spuma, cum ἀφρὸς spuma sit apud Græcos dicta: alij ab Aprile mense, quòd eo mense nata fuerit, vt testari videtur Horat. in quarto Carminum:

Vt tamen noris quibus aduoceris
Gaudiis, idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Ferunt eam perpulchris vestibus ornatam in cœlum ab Horis ductam postea fuisse, cuius Dij omnes dextram cõplexi sunt, ac singuli vxorem sibi dari ob formæ præstantiam cupierunt, vt ait Hom. in hymn. cûm igitur hanc Dionæ filiam esse dixerit Theocritus in Syracusiis hoc pacto:

Κύπρι Διωναία, τὺ μὲν ἀθανάταν ὀπὸ θνατᾶς
Ἀνθρώπων, ὡς μῦθος, ἐποίησας Βερενίκαν!
Nunquam posse mori mortalem tu Beronicen,
Fabula vt est, olim dederas Venus orta Dione:

Sic Virgilius illam Iouis filiam dixit:

Olli subridens hominum sator, atque Deorum,
Vultu quo cœlum tempestatesque serenat,
Oscula libauit natæ: dehinc talia fatur:
Parce metu Cytherea.

At Epimenides Cretensis Saturni & Euonymes filiã fuisse Venerem ita inquit:

Γήματο δ' Εὐσυώμιλω θαλερὰν Κρόνος ἀγκυλομήτης.
Ἐκ τῦ καλλίκομος γένετο χρυσῆ Ἀφροδίτη.
Euonymen teneram Saturnus duxit, ab illa
Nascitur alma Venus sparsis per colla capillis.

Communior tamen sententia fuit, quòd è mari & è spuma nata fuerit, quodque ad Cytherum montem primum appulerit, atque inde in Cyprum, sub cuius pedibus flores oriebantur, vnde dicta fuit Cytherea, vt testatur Hesiodus pluribus verbis in Theogonia. Verùm de prima Venere Cœli ac Diei filia nulla est propè mentio apud antiquos scriptores: at de posteriore nulla habita generis differentia permulta scripserunt poëtæ. Enimuero cùm è mari nata putaretur, inter sidera vel Deos nautis salubres ita numerator ab Horatio:

Sic te diua potens Cypri,
Sic fratris Helenæ lucida sidera,
Ventorúmque regat pater.

Huius Deæ armiger Bacchus fuisse dicitur. Hanc primam artem meretriciam exercuisse & inuenisse inquiunt, quare amantium Dea credita est. Numeratur hæc eadem inter Deos nuptiis præfectos, vt ait Pausanias in Messeniacis, & Plutarchus in problematibus, qui præfectos esse nuptiis Iouem adultum inquit, Iunonem adultam, Venerem, & Suadelam, & Dianam. hæc eadem quia ridens, vt ait He-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſiodus, nata eſt; lætitiæ omnis & riſus amica, quibus amor conciliatur & delectatur, credita fuit, vt innuit in his Horatius:

Siue tu mauis Erycina ridens,
Quam Iocus circumuolat, & Cupido.

Quare effectum eſt, vt φιλομειδὴς fuerit à poëtis ſæpius nominata. Atque cùm certa munia ſint Diis ſingulis, certáque officia conceſſa, meritò à Ioue reprehenditur cùm vulnerata fuiſſet in Martis officium irrumpere auſa, hortatúrque illam Iupiter matrimonia curare, vt eſt apud Hom. in lib. 4. Iliad.

Καί ῥα καλεσσάμενος προσέφη χρυσῆν Ἀφροδίτην.
Οὔ τοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήϊα ἔργα.
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.
Ταῦτα δ' Ἄρηϊ θοῷ καὶ Ἀθήνῃ πάντα μελήσει.
Tum Venerem alloquitur, tum ſoluit talibus ora:
Filia, non ars eſt tibi bellica tradita, ſed tu
Virgineas rixas, ſed tu connubia cura.
Hæc Mars, hæc teneat communia munera Pallas.

Cum his præeſſet muneribus Venus, illi meritò baltheum iniunxerunt, ſiue ceſtum diſcolorem, in quo ſuauitas, & dulcia colloquia, & beneuolentia, & blanditæ, ſuaſiones, fraudes, veneficiáque includebantur, de quo ita ſcripſit Homerus Iliad. ξ.

Ἦ, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα,
Ποικίλον. ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο.
Ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
Πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.
Sic ait, & lorum ceſti de pectore ſoluit:
In quo blanditiæ plures mortalia corda
Mulcentes inerant, ſermo iucundus, amores,
Gratia, quæ mentem falſam dulcedine fucant.

Scriptum eſt ab Herodoto in Melpomene Enaries & Androgynos populos dicere ſolitos ſe per virgas ſalignas vaticinandi artem à Venere accepiſſe, vt eſt in his: οἱ δὲ Ἐνάριες καὶ οἱ Ἀνδρόγυνοι, τὴν Ἀφροδίτην σφι λέγουσι μαντικὴν δοῦναι. *Fatentur Enaries & Androgyni Venerem ſibi artem vaticinandi tradidiſſe.* Hæc Dea cùm amores blanditiáſque curaret, ita blanda fuiſſe dicitur, vt vel iuramenta eorum qui per ipſam peieraſſent, riderent, vt aſſerit Tibullus in primo Ele-

giarum hoc pacto:

Nec iurare time: Veneris periuria venti
Irrita per terras & freta longa ferunt.

Hanc Deam finxerũt antiqui in curru vehi, quem à cygnis trahi autumarunt, vt ait Ouid. lib. 10. Metamor. his verbis:

Vecta leui curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Idem poſtea poëta lib. 15. eiuſdem operis illum à columbis trahi inquit in his:

Pérque leues auras iunctis inuecta columbis
Litus adit Laurens.

Sappho tamen eius currum à paſſeribus ſalaciſſimis auibus trahi finxit. alij putarunt paſſeres eſſe Veneri conſecratos: quia στρουθοὶ vocantur, quo nomine aliquando membrum virile vocatum fuit, vt teſtatus eſt Pherecydes. Hanc Deam finxerunt roſea corona inſigniri, quam de ſuo ſanguine colorem accepiſſe fabulati ſunt. Tribuerunt illi ſagittas præterea, vt ſignificauit Euripides in Medea his carminibus:

Μήποτ' ὦ δέσσοιν' ἐπ' ἐμοὶ
Χρυσέων τόξων ἐφίης,
Ἱμέρῳ χρίσασ' ἄφυκτον ὀϊστὸν.
Nunquam Regina mihi
Ab aureo arcu dimittas
Dulce line vngens certam ſagittam.

Et Iulianus Ægyptius in his:

Αἰεὶ μὲν Κυθέρεια φέρειν δεδάηκε φαρέτρην,
Τόξα τε καὶ δολιχῆς ἔργον ἐκηβολίης.
Vſque Venus plenam didicit portare pharetram,
Atque arcus, longè ſpicula quæ feriunt,

Atqui cùm variæ eſſent Veneres, varij fuerunt illarum cultus, & ritus ſacrorum: nam Veneri illi quæ Cœleſtis dicta eſt, vinum offerre in ſacrificiis minimè licuit, vt teſtatur Polemo in illo libro quê ſcripſit ad Timæum in his verbis: Ἀθηναῖοί τε γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις ἐπιμελεῖς ὄντες, καὶ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσιοι, νηφάλια μὲν ἱερὰ θύουσι, Μνημοσύνῃ, Μούσαις, Ἠοῖ, Ἡλίῳ, Σελήνῃ, Νύμφαις, Ἀφροδίτῃ οὐρανίᾳ. *Athenienſes harum rerum obſeruãdarum ſtudioſi, & in ſacrificiis Deorum faciendis diligentes ac pij, Nephalia ſacra faciunt Mnemoſynæ, Muſis, Auroræ, Soli, Lunæ, Nymphis, Veneri cœleſti.* Quamuis Pythium

Universidad de Deusto
Biblioteca

oraculum postea iussit mel atque liquentia vina, vt dictum est, Nymphis offerre. vocata sunt Nephalia illa sacra à sobrietate, quoniam vinum omnis propè intemperantiæ fundamentum in illis nesciretur. tum ligna quoque illa Nephalia dicta sunt, vt sensit Philocorus, quæ neque è genere ficuum, neque vitium essent, neque mori, quæ in sacrificiis Deorum vrerentur. Lucianus in Dialogis meretriciis videtur aliam Cœlestem putasse Venerem, aliam Popularem, quam publicam vocauit, aliam Hortensem: atque publice capram candidam mactari significat, Hortensi & Cœlesti iuuencam. Alij tamen putarunt iuuencam Mineruæ mactari oportere, quòd illi esset sacra, vt fuit agnus Iunoni, Isidi anser, Veneri columba, vt ait in libro de Diis Apollodorus. Sed Strabo libro nono sues etiam admissos aliquãdo fuisse ad Veneris sacrificia scribit, quòd eius victimæ morte lætaretur ob cædem Adonis, quamuis aliquando lacte, melle, ac vino tantùm litabatur. Quòd alius esset ritus popularis Veneris, alius cœlestis, testatus est Pausanias in Atticis, qui etiam primum Theseum popularis Veneris & Suadelæ cultum apud Athenienses induxisse refert. Dicta est Venus à Latinis quòd ad omnia veniat, vt ait Cic. in secundo de Natura Deorum: Quæ autem Dea ad res omnes veniret, Venerem nostri nominarunt. Maximam eius potestatem fuisse significauit Sophocles ita in Trachiniis, cùm semper victoriam reportet:

Μέγα τι σθένος ἁ
Κύπρις, ἐκφέρεται νίκας ἀεί.
Magnum quoddam robur
Venus, refert victorias semper.

Idcirco præclarè Leonidas inquit in armatã Venerem, frustra illam armari in homines, cùm vel Martem ipsum bellorum Deum nuda vicerit, hoc pacto:

Ἄρεος ἔντεα ταῦτα τίνος χάριν ὦ Κυθέρεια
Ἐνδέδυσαι κενεὸν τοῦτο φέρουσα βάρος;
Αὐτὸν Ἄρη γυμνὴ γὰρ ἀφώπλισας. εἰ δὲ λέλειπται
Καὶ θεὸς, ἀνθρώποις ὅπλα μάτην ἐπάγεις.
Hæc Martis sunt arma, Venus cur cingeris istis?
Cur Cytherea geris tam graue pondus iners?
Mars est à nuda victus. cùm cesserit ipse
Vel Deus, hæc frustra num geris arma viris?

Tantæ

Tãtæ verò eius vires dicũtur esse, vt nullus propè sit Deorum, qui Veneris imperio non cesserit: quæ cœlo, & terris, & omnibus elemẽtis credita est dominari, quare omnia ab illa produci scripsit Eurid. in Coronifero Hippolyto, omniáque illius imperio parere, vt est in his carminibus:

Κύπρις γὰρ οὐ φορητὸς, ἢν πολλὴ ῥυῇ.
Ἢ τὸν μὲν εἴκοντ' ἡσυχῇ μετέρχεται.
Ὃν δ' ἂν περισσὸν καὶ φρονοῦντ' ἐν εὐρῇ μέγα,
Τοῦτον λαβοῦσα, πῶς δοκεῖς καθύβρισε:
Φοιτᾷ δ' ἀν' αἰθέρ. ἔστι δ' ἐν θαλασσίῳ
Κλύδωνι Κύπρις. πάντα δ' ἐκ ταύτης ἔφυ.
Ἥδ' ἐστὶν ἡ σπείρουσα καὶ διδοῦσ' ἔρον,
Οὗ πάντες ἐσμὲν οἱ κατὰ χθόν' ἔγγονοι.
Non est Venus ferenda, si multa affluat.
Cedentibus quæ fit benigna, quæ leuis.
At si superbum reperit quem, quo putas
Tractauit illum more, quáve iniuria?
Percurrit æthera illa, rursus in maris
Vndis pererrat: inde nata cuncta sunt.
Hæc vna Amorem seminauit, hæc dedit,
E cuius orti semine omnes adsumus.

Idcirco Homerus in hymno in Venerem omnes feras, & volucres, & animalia, & omnes denique Deos illius ductu gubernari & frænari inquit in his carminibus:

Μοῦσά μοι ἔννεπε ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης
Κύπριδος, ἥτε θεοῖσιν ἐπὶ γλυκὺν ἵμερον ὦρσε,
Καί τ' ἐδαμάσσατο φῦλα καταθνητῶν ἀνθρώπων,
Οἰωνούς τε διϊπετέας, καὶ θηρία πάντα,
Ἠμὲν ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει, ἠδ' ὅσα πόντος.
Musa refert Veneris formosæ munia, Diuis
Quæ superis olim teneros immisit amores,
Quæ genus humanum domuit, pictásque volucres,
Atque feras omnes, quæ pascunt æquora ponti,
Quæque errant campis, quæ latis fluctibus errant.

Hanc vel Ioue ipso potentiorem esse scribit Theocritus in Europa his verbis:

Θυμὸν ἀνωΐστοισιν ὑποδμηθεὶς βελέεσσι
Κύπριδος, ἢ μούνη δύναται καὶ Ζῆνα δαμάσσαι.
Perdomitus Veneris iaculis, leuibusve sagittis,
Quæ domuisse Iouem valet vna, Deósque supernos.

Hanc vnam denique mundum procreasse, & procreatum nutrire & conseruare crediderunt: quem nullo pacto sine Veneris opera existimarunt coagmentari potuisse, vt ait Orpheus:

Πάντα γὰρ ἁρμόσθησι, συνεζεύξαο δὲ κόσμον,
Καὶ κρατερὰς πείσασα Μοίρας, γενέας δὲ τὰ πάντα,
Ὅσσα τ' ἐν ἠερόεντι θοὴ χθὼν ἐν γαίῃ πολυκάρπῳ,
Ἔν ποντῳ τε βυθῷ τε.

Omnia iunxisti, per te stant pondera mundi,
Imperitásque tribus Parcis, atque omnia gignit,
Quæ mare, quæ cælum late terramque pererrant.

Fabulantur poëtæ Venerem Adonidis desiderio captam fuisse, qui natus fuerat Rege Cinyra & Myrrha eius filia, qui pastor fuit vt testatur Virgilius in Gallo. Enimuero postea Martis inuidia ab apro immisso cęsus est, vt ait Ouidius lib. 10. Metamorph. cùm iuuenis esset & prævalidus, plurimum Venus delectabatur, quare eius mortem grauissimè tulit, vt ait Theocritus in Epitaphio Adonidis, neque vllam tamen de illo stirpem suscepit. cum Anchise cõgressa Æneã peperit, quem alij dicunt libertatem à Græcis post captã Troiam obtinuisse, & facultatũ quidquid vellet effe rendi, qui patrem, vxorem, filium, Deos penates capiens Atho montem conscendit, ibique vrbem condidit, quam de suo nomine Æneadem appellauit. Alij dicunt Æneam captiuum vnà cum Andromache datum fuisse Neoptolemo Achillis filio, & in patriam Achillis Thessaliam deportatum, vt scriptum fuit his carminibus ab illo Lesche qui paruam Iliadem composuit.

Αὐτὰρ Ἀχιλλῆος μεγαθύμου Φαίδιμος υἱὸς
Ἐκ δουρείου ἄλοχον κάτεγεν κοίλας ὑπὲ νῆας.
Παῖδα δ' ἑλὼν σὺν κόλπῳ ἐϋπλοκάμοιο πιθήκης,
Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ πύργου· τὸν δὲ πεσόντα
Πλάβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή.
Ἐκ δ' ἕλετ' Ἀνδρομάχην ἀΐζωον ἀγλαὸν εἶδος
Ἔκπερσε, ἧκτε οἱ αὐτῷ ἀρειφάτης Παναχαιῶν
Δῶκεν ἔχειν θάλαμόν τε μιξόλυδόν τε γάμον τε.
Αὐτὸς τ' Ἀγχίσιο κλυτὸν γόνον ἱππιοχάρμην
Αἰνείαν σὺν νηυσὶν ἑὴν ἐπεπόντισε πατρίδ',
Ἐκ πάντων Δαναῶν ἀγέμεν γέρας ἔξοχον ἄλλων.

Vxorem Hectoream naues deduxit in atras.
Magnanimo ac forti quondam generatus Achille:
Atque è complexu raptum nutricis, ab alta
Turre iacit natum mox Hectoris: hunc que cadentem
Purpureum cepit lethum, nigræque tenebræ.
Mox capit Andromachen, fuerat namque Hectoris vxor,
Quam sibi donarunt virtutis præmia Achiui,
Anchisæ clarum natum domitoris equorum
Protinus in naues duxit, quæ marmora sulcant,
Æneam, fuit egregium quod munus Achiuum.

Ex illo celebri Martis adulterio suscepit Harmoniam, vt testatur Hesiodus in Theogonia, quam tamen alij Iouis & Electræ filiam fuisse putarunt. è Mercurio suscepit Hermaphroditum, vt nomen ipsum significat: quod ita ait Ouid. lib. 4. Metamor.

Mercurio puerum & diua Cythereide natum
Naiades Idæis enutriuere sub antris:
Cuius erat species, in qua matérque patérque
Cognosci possent: nomen quoque traxit ab illis.

Concepit Erycem è Bute: vel vt alij maluerunt, è Neptuno: quem Hercules palæstra suffocauit, vt ait Isacius. Fertur etiã Meliguni fuisse Veneris filia. Fama est præterea quòd Venus Dionysum amauit, quo ad Indicam expeditionem militante Venus Adonidis consuetudine fruebatur: mox coronata redeunti Dionyso occurrens & ipsum coronauit, & rogauit vt se sequeretur, quia iam nupsisset: mox in Lampsacum profecta est, quia ibi vellet parere, quod gestabat in vtero. At Iuno Zelotypia capta illius vterum per dolum contrectauit, fecitque vt deformem puerum pareret, qui ingentia maximè haberet pudenda, quem postea Priapum nominauit, vt ait Posidonius in libro de Heroibus & Dæmonibus. Non defuerunt qui Suadelam quoque Veneris filiam fuisse dixerint, quæ sententia etiam fuit Sapphus, at Hesiodus in Theogonia è congressu Martis & Veneris Timorem & Pallorem natos esse scribit in his:

αὐτὰρ Ἀρηϊ
Ῥίσατο Κυθέρεια Φόβον καὶ Δάμον ἔπλετο
Marti clypeos atque arma secanti
Alma Venus peperit Pallorem, vnáque Timorem.

Suscepit Rhodum filiam præterea è Neptuno, vt sensit Herophilus: quam tamen Epimenides Oceani fuisse scripsit.

Dicitur & Electryonem & alios quinque filios è Sole peperisse. At cùm Vulcanum maritum haberet, nullus ex illo filius commemoratur, cùm multos è variis congressibus, diuersisque adulteriis à scriptoribus natos fuisse Veneris acceperimus. Sortita est autem Venus multa cognomina vel à locis, vel conditoribus vel euentis rerum, nam dicta est Salaminia, Acidalia, Paphia, Idalia, Cytherea, Erieyna, Gnidia, Cyllenia, Melanis, Migonitis, Ascræa, Colias, Epistropha, Euploea, Ambologera, Olympia, Speculatrix, Pontica, & multa alia præterea quæ numerare mihi videtur superuacaneum. Multa fuerunt loca, in quibus eximiè Venus coleretur, quorum quædam ita recensuit Ouidius libro decimo Metamorph.

Capta viri forma non iam Cythereia curat
Littora: non alto repetit Paphon æquore cinctam,
Piscosámque Cnidon, grauidámque Amathunta metallis.

Et Virgilius libro decimo:

Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera,
Idaliæque domus.

Et quoniam Venerem rerum omnium genitricem esse diximus superiùs, non est mirum si ad exprimendam eius potẽtiam Canachus Sicyonius, illam ex ebore & auro ita fecit, vt capite polum gestaret, atque altera manu papauer, altera malum punicum, vt scripsit Eratosthenes libro tertio. In huius Deæ sacrificiis id moris fuit vt femora victimarum omnium, præterquam suum, consecrarent, cùm alias partes Sicyonij iuniperi lignis adolerent, verùm cùm torrerentur femora, cum illis folia herbæ pæderotis incendebantur, vt ait Pausanias in Corinthiacis. Hæc Dea, veluti etiam cæteri, sua sacrificia prætermitti non æquo animo ferebat: quare cùm Lemniæ mulieres Veneris sacrificia spreuissent, Deæ maximè iram in se concitasse creditę sunt, quod etiam non impunè putantur feciſse. Nam tantum fœtorem illis excitasse fœminis Dea perhibetur, vt à suis maritis contemnerentur. Earum mariti cùm bellum aduersùs Thraces per id tempus susceepissent, sæpiúsque captiuas inde abducerent, ac proprias vxores aspernarentur, decreuerunt mulieres homines omnes per noctem iugulare: atque non id solùm fecerunt, sed etiam captiuas vna cùm illis trucidarunt. Deinde veritæ ne cùm filij adoleuissent parentum iniurias vlciscerentur, illos etiam ad vnum obtruncarunt, atque vniuersum genus de medio sustulerunt. Illud autem effectum est ob Veneris indignationem, quæ leuiter ferre non solet, nec neglectum sacrificiorum honorẽ obliuisci, si ab aliquo paruifiat, vt ait Euripides in Hippolyto Coronifero in his:

Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι, κ' ἐκ παλαίφατος
Θεὰ κέκλημαι Κύπρις, ὑρανῷ τ' ἔσω,
Ὅστις τε πόντου, τερμόνων τ' Ἀτλαντικῶν
Ναίουσιν εἶσω, φῶς ὁρῶντες ἡλίου.
Τοὺς μὲν σέβοντας τἄμ' ὠφελοῦνῶ κράτη.
Σφάλλω δ' ὅσοι φρονοῦσιν εἰς ἡμᾶς μέγα.
Ἔστι γὰρ δὴ καὶ θεῶν γένει τόδε.
Τιμῶμενοι χαίρουσιν ἀνθρώπων ὕπο.

Inter viros permulta, non ingloria
Venus vocata sum: poli intra circulum,
Pontúmve quisquis incolit, vel terminos
Atlanticos spectátque Solis lumina,
Si me colit, vires, decusque præbeo.
Superbientes rursus in me deprimo.
Hoc est Deis commune, quòd mortalium
Honoribus lætantur, & coli à viris.

Dicitur hæc Dea vnà cum Iunone & Pallade de formæ præstantia contendentes ad Paridis iudicium veniſse, quæ cùm iudici Helenæ adulterium ad illum corrumpendum promisisset, victoriam, ex illo iudicio reportauit. Veruntamen dolosum illud iudicium vniuerso Troianorum imperio postea fuit calamitosum, quoniam stulta sunt omnia iniqua, sed omnium maximè Veneris opera quæ fiunt, vt ait Euripides in Troadibus: quippe cùm non solùm à spuma, sed etiam ab insania Veneris nomen deduci possit, vt est in his carminibus:

Τὰ μῶρα γὰρ ταὐτ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς.
Καὶ τὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.

Mortalibus nam stulta cuncta sunt Venus:
Rectéque cepit nomen hoc insaniæ.

Nam cùm animorum motus qui nos ad aliquam deformitatem morum, vitæque turpitudinẽ inducunt, maximè vitandi sunt, tum Veneris titillationes præcipuè, omnémque lasciuiam conuenit aspernari: quibus nihil neque turpius,

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque minùs honestum, neque magis calamitosum cuiquam contingere potest. Nam quis se hominem esse verè audeat dicere, qui se effrenata illa belluarum libidine in Venerem rapi patiatur? omnium sanè voluptatum quibus homines vexantur, maxima & deterrima est libido rei Venereæ, quæ opes dilapidat obest memoriæ, vim oculorum labefactat, stomachum frigidiorem & imbecilliorem efficit, cùm vim illam semen genitale secum afferat, qua cibus in stomacho concoquitur: ex quo plurima rerum redundantium copia fit, malorúmque humorum abundantia in stomacho procreatur. Præclarum est igitur illud medicorum præceptum, sempérque ad seruandam sanitatem in ore habendum: VESCI citra satietatem, IMPIGRVM esse ad laborem, VITALI semen conseruare, res esse saluberrimas. Quare scitè dictum est ab eo poëta:

Οἶνος, καὶ τὰ λοετρὰ, καὶ ἡ περὶ Κύπριν ἐρωὴ,
Ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.
Vina, lauacra, Venus, mortalia corpora frangunt,
Et citius Ditis tartara adire iubent.

Quòd si vehemens sit Veneris pruritus & titillatio, facilia sunt, & omnibus eiusce rei remedia, victus moderatio in primis: vnde præclarè illud defluxit: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Neque id parum confert mandatum medicorum secũdum, quod etiam ita recitauit Ouidius in lib. de remedio Amoris:

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.

Memoriæ prodidit Plutarchus in Symposiacis problematis rutam quoque, quam πήγανον ἀπὸ τοῦ πήγνυσθαι vocarunt à cogendo, non mediocriter conferre ob insitam illi à natura siccitatem, quam habet propter vim caloris. Nam genitale semen cogit & coagulat: quare etiam de illa ita scripsit Ouid. de remedio:

Vtilius sumes acuentes lumina rutas.

Prodest lactucarum etiam vsus ad sedandam Venerem ob naturæ frigus. Id autem significare voluerunt antiqui poëtæ, qui mortuum Adonim inter lactucas à Venere depositum fuisse inquiunt. Scripsit præterea Nicandri enarrator cunilæ vsum, cùm illa frigida sit, Venerem sedare: quare in Thesmophoriis, in quibus sacrificiis castos esse sacerdotes & adeuntem populum oportebat, vt scripsit Hegesander,

herba illa substernebatur. Fuerunt etiã loca huic rei accommodata, sicut Silemnus fluuius non procul à Patris, vt refert Pausanias in Achaicis, in quo viri vel fœminę lotę priscorum amorum obliuiscebantur, & Sappho apud Ouid. sublimem esse locum apud Nicopolim in Leucadia inquit, è quo se in mare præcipitantes, amoris obliuiscebantur: sic enim inquit:

Constitit, & dixit, quid nunc non ignibus æquis
Vreris? Ambraciæ est terra petenda tibi.
Phœbus ab excelso quantum patet aspicit æquor,
Actæum populi, Leucadiumq; vocant.
Hinc se Deucalion Pyrrhæ succensus amore
Misit, & illæso corpore pressit aquas.
Nec mora, iussus amor fugit lætissima mersi
Pectora: Deucalion igne leuatus erat.
Hanc legem locus ille tenet: pete protinus altam
Leucada, nec saxo desiluisse time.

Primus omnium Phocus ex ea petra sese pręcipitauit, vt ait Plut. in claris mulieribus. Hoc omnium remediorũ vltimũ, & non nisi furiosis hominibus adhibendum censuerim, vt è præcipiti loco in mare non sine maximo periculo desiliant. Quamuis Cicero etiam libro quarto Disputationũ Tusculanarũ meminit huius loci, vt pote è quo multi se pręcipitarint: qui modum igitur vitio quærit, similiter facit vt si posse putet eum, qui se è Leucade præcipitauerit, sustinere se cùm velit. Huic Deæ rosa & myrtus arbor cõsecrata fuit, quoniam vtraq; planta eximiam præ se fert pulchritudinẽ: rosa inter flores scilicet, myrtus inter arbores, vt ait Pausanias posterioribus Eliacis, & Virg. Ægloga septima:

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iacho
Formosæ Veneri myrtus, sua laurea Phœbo.

Non defuerunt tamè qui myrtum sacratam esse Veneri putarint, quòd illa ornata Venus sit ad iudicium de forma cum Deabus profecta, atq; victoriã reportarit, quod innuit Nicander: in Alexipharmacis in his:

Πρὸς δέ τι σοι Δίκτυννα τεὰς ἐχθήρατο κλῶνας,
Ἥρης τ' Ἰμβρασίης μούνης τέφος οὐχ ὑπέδικτο,
Κάλλεος οὕνεκα Κύπριν ὅτ' εἰς ἔριν ἠερέθησαν
Ἀθάναται, κόσμησεν ἐν Ἰδαίοισιν ὄρεσσι.
Præterea Dictynna tua est ex arbore ramos

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aspernata, tuam nec cepit Iuno coronam,
Quòd Venus Idæis est illa in montibus olim
Compta comas, vbi de forma contentio nata est.

Alij sacratã crediderũt, quia nascatur in littore maris, vnde nata est Venus: alij, quia multis morbis muliebribus cõueniat: non tamen soli Veneri sacra putabatur, sed etiam Dionyso, vt Aristophanes testatur in Ranis:

Ἴακχ' ὦ Ἴακχε,
Ἐλθὲ τόνδ' ἀνὰ λιμῶνα χορεύσων
Ὁσίους ἐς θιασώτας.
Πολύκαρπον μὲν τινάσσων
Ἀμφὶ κρατὶ σῷ βρύοντα
Στέφανον μύρτων.
Iacche ô Iacche,
Veni per hoc pratum tripudians
Sacros ad initiantes:
Fructiferam concutiens
Circa caput tuum virentem
Coronam myrtorum.

Huic Deæ Gratiæ dicũtur esse dicatæ, quòd nihil ijs ignaris faciat: nam cùm pomum à Paride esset captura, Hymenæum, & Cupidinem, & Amores, & Gratias iussit aduocari, vt ait Pausanias. Quas etiam Veneris & Liberi patris filias quidam dixerunt.

¶ Atque hęc ea ferè sunt: quæ de Venere ab antiquis scriptoribus tradita sunt: nũc quid ea significent perquiramus. Nihil est autẽ aliud Venus, quàm occultum coitus desiderium à natura insitum ad procreandum, quod nos non ineptè (vt arbitror) alicubi ita expressimus illam amorem appellantes:

Nil amor est aliud Veneris quàm parua voluptas,
Quæ simul expleta est, inficit ora rubor.

Et Lucretius libro quarto:

Sic igitur Veneris qui telis accipit ictum,
Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur,
Seu mulier, toto iactans è corpore amorem:
Vnde feritur, eò tendit, gestitque coire,
Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis: hinc ductum nomen Amoris.

Est autem permagnum huiusce rei argumentũ, quòd omnia verno aeris tepore ad procreationem excitãtur: quippe cùm idem poeta Zephyri auram suauissimam Veneris nuntium appellarit, vt in his ait idem poeta:

It ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter.

Nata esse dicitur è spuma maris, quoniã semẽ genitale animaliũ nihil est aliud, quã spuma sanguinis, & supernatãs, vt est in secnndo de generatione animaliũ apud Aristot. quare locus datus est fabulæ, quòd à spuma genita sit. Nata esse dicitur ex ipso mari propter salsedinẽ, quę nõ parũ confert ad fertilitatem: cuiusce rei argumetũ est copia murium, quę nascitur in nauigijs sale onustis ac illud sępe vectantibus. Venerẽ amorũ Deam credidit Lactãtius putatam, quia lena fuerit, quæ prima meretriciã artẽ instituerit. Ducũtur verò similia similiũ desiderio, vt canes canum, equi equarũ, leænarũ leones: quoniã dissimilium formarũ prorsus nulla est inter se coniunctio. Efficitur istud ipsum naturæ ductu, quæ spectra quædam à valde diuersis abhorrẽtia indidit singulis animalibus, vt irritũ & inutilem cõiunctionis laborẽ deuitent. Vt enim è magnopere differẽtibus arboribus surculos arbores nõ recipiũt, ita neq; mariũ fœminę plurimùm differẽtium congressu delectãtur. Nam tametsi viperæ anguillarum attritu demulcentur, canes luporũ coniunctionẽ non omnino respuũt, cùm è similib⁹ propè corporibus simile semen profundatur, quod plurimũ cõfert ad procreationem, tamen ex anguillis & auib⁹, aut dissimilib⁹ plurimũ animalib. nihil nasceretur, si cõiungãtur: quare è cõsimilib. omnino aut parũ differẽtib. fieri debet & solet generatio. Sũt igitur in singulis animalib. spiritus quidã ad conciliãdos amores præpotentes, quibus temperies aeris pro lena est, atq; eorũdem spirituũ alij ad id munus tardiores sunt, alij prõptiores & magis ingeniosi: quare accidit aliquãdo vt mas fœminã vel non visam amauerit, aut marem fœmina. Alij naturam sapientissimam rerum harum parẽtem similium & animorum & temperamentorum conciliatricem crediderunt, quæ radios quosdam occultos è toto corpore mitteret: quos tamen alij ex oculis manare maluerũt, atque alterius animũ percutere, atque illum, qui sit ictus, cõuersum eò vnde percussus fuit, quandam voluptatem diuinãtem, & quasi præ-

sentientem, similisque coniunctionem appetentem, in eius desiderij delabi, quòd desiderij Amor, & proprio nomine Cupido appellatur. Cum tamè eueniat aliquando vt ex altero tantùm illi radij manèt cùm ad scopum ob dissimilitudinem hi peruenire non possint, nullā se facere impressionem sentiunt, quare neque ita intenduntur, neque sunt diuturni & à suscepto negotio facilè recedūt. Nihil enim natura frustra fierì diutius patitur. Est igitur Venus voluptas illa quā animus è similiū coniunctione futurā præsentit, quare Dea credita est conciliandorū animorū. Alij motū illū animorū, qui fit ab ipsa natuta per aeris temperiē, Venerem vocarūt. Quòd nata sit è spuma, vt diximus, illud fit, quia ex puriore sanguinis parte genitale semen secernitur: cuius rei indiciū est, quòd nō minùs stomacho, & memoriæ, & aciei oculorū obest vsus Veneris quàm venatū incisio. Alij natam è Ioue & Dione crediderūt, quoniam cupiditas procreandi è calore concipitur, & ex illa materia, quæ est inferior: nam Dione corruptibilis vniuersa materia nominari potest elemētorū. Qui Cœli & Dei filiam tradiderūt, ij cum Theologis Christianis consenserunt, quoniā cùm Deus omnipotens cœlum & lucem & sidera creasset, mox rebus omnibus imprimendi amoris ad procreandum vim addidit: quare creatis animalibus & herbis statim inquit, Crescite & multiplicamini. Hęc eadē causa fuit cur fuerit præfecta nuptijs. Hæc risus amica dicta est, vel quia per lętitiam amor cōciliatur, vel quia tum maximè vigent animalia, cùm apta sunt generationi, quod efficit apta elementorum symmetria? qua etiā ratione dicta est vxor Vulcani. Hanc in adulterio cum Marte deprehensam nudam ac retibus implicatam Vulcanus ridendam exposuit, neque, vt inter homines lex Iulia de adulterijs permittit, interfecit, vel quia fieri non poterat vt Dij occiderentur, vel quia tam crudele facinus cōmittere turpe iudicauit, parumque viro bono, nedum Deo conueniens: cùm vanam & temerariam illam esse hominum opinionem conaretur demōstrare, quæ apud vulgus increbuit, quòd libidinosæ vxoris lasciuia viri boni existimatio & integritas possit cōtaminari, nisi tamē vir ad vxoris turpitudines libēs volēsque cōniueat. Nemo enim alienorum peccatorum pœnas dare meritò debet. Præclarè igitur statutum fuit apud Lacedæmonios, vt adulterorum, si qui deprehensi fuissent, pu-

dendæ partes publicè in foro per tortorem vellicarētur, deinde ad quoddam tempus ex agro Lacedemoniorum exularent: quod fiebat sine maritorū ignominia, vti scripsit Sosiphanes. Quare non insulsè vir sapiētissimus Stilpo, cùm illi à Metrocle Cynico obijceretur vt opprobriū, quòd sua filia esset impudica, ita Metroclem arguit percūctatus, num peccatum meum est, an filię? filię, is inquit, peccatum, at tuū infortunium: qui fieri potest? ait Stilpo. an nō peccata sunt ipsus? sanè: an non lapsus eorum qui lapsi sunt, fuerūt etiam aberramenta? & hoc inquit: nonne aberramenta eorum qui aberrarunt infortunia? His verbis vir sapiens demonstrauit nemini esse crimini alteri⁹ peccata oportere. Dicitur vulnerata fuisse à Diomede, vt est apud Homerum: quoniam illi quorum in ortu Venus dominatur, facie sunt decora, animo elato, voluptatibus dediti: at corpora debilia & rei bellicæ minimè accomodata: quare cùm illa in ortu Paridis dominata fuisset, ita inquit Ouid. in epist. Helenæ.

Apta magis Veneri, quàm sint tua corpora Marti.
Bella gerant fortes: tu Pari semper ama,
Hectora quem laudas pro te pugnare iubeto.

Huic Deæ non cōuenire aliorū Deorū officia dixit Iupiter, cùm singuli Dij singulis officijs sint præfecti, quia nulla est tāta potētia, quę per se satis valida sit, nulliusq; alteri⁹ indigeat auxilio. Hoc enim maximè faciebat ad deprimendam mortaliū arrogantiā & temeritatē, cùm vel Dij ipsi nō omnia posse, sed mutuis auxilijs indigere, dicerētur. Qui omnia animalia ab ea domari inquiūt, & Ioue amori parere, ac Venerē mundū procreasse & conseruare, atque omnia ex illius nutu pēdere, visi sunt per hoc diuinā bonitatē, & incredibilē Dei in humanū genus amorē diuinit⁹ somniasse. Fabulati præterea sunt antiqui Venerē amātiū periuria ridere, quia illi qui aliquo insigni animorū motu ad has res cōcitantur, nō sunt sui cōpotes, sed eo affectu quò fert impetus rapiuntur. Nihil enim differt his reb⁹ deditū iurare, ac si quis insanus se cum ratione in posterū velle insanire iurauerit: quippe cùm vterque horum quò fert impetus, at non quò ratio, trahatur. Dixerunt præterea Veneris currū ab oloribus trahi, quia mundities & corporis ornatus mirificè confert ad amorem conciliandum: est enim omnium ferè auium candidissima & maximè munda olor. Alij tamen ob salacitatē eo-

lũbas ac passeres illius currũ trahere finxerunt. Atq; cũ tres esse Veneres dicantur, diuersi erunt & Amores siue Cupidines illarũ filij. Illa quæ Cœlestis est Venus appellata siue Vrania, purũ significat, & sine corporis cupiditate, amorem, qualis est erga Deum & patriam & viros bonos ob aliquam virtutem, aut erga benemeritos, qui amor cœlestis, & purus, & diuinus, cùm humana labe careat, potest appellari. Popularis Venus naturę coniunctiones animaliũ quærit. At Venus cognomento Apostraphia, dicta fuit ab Harmonia, cui etiam erexit templum: quia, cùm multa turpiter per nefarios congressus fieri apud barbaros animaduertisset, leges ad coercendas cupiditatates parum honestas tulerit, & de stupris incestis homines auerterit, vt nomẽ ipsum significat. Atque cùm cœlestis illa Venus, non nisi ab animo temperantissimo procedere possit, meritò in eius sacrificiis obseruatum fuit ab antiquis ne vinum omnium deliramentorum, omnisque intemperãtiæ causa offerretur. Illa Venus quæ popularis est, neque vinum neque temulẽtiam reiicit, cùm vulgi & turbulentorum motuum multitudinis Dea sit. Hanc Venerem, cùm ex aeris temperie gignatur, omniáque animalia ad procreãdum impellat, rerum omniũ procreatricem dixerunt antiqui: cùm illa sit precipuè veris tẽporis benignitas: quam ita expressit Virgil in 2. Geor. lib.

Ver adeò frondi nemorum, ver vtile syluis;
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Aether
Coniugis in gremium lætæ descendit & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.
Auia tum resonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus,
Parturit almus ager, Zephyriq; tepentibus auris
Laxant arua sinus, superat tener omnibus humor.

Nam physicas rationes in his complexus est Virg. quibus efficitur vt eò tempore præcipuè animalia in Venerem cõciterentur: quam rem ita mira quadam poëtica suauitate etiam Lucretius, cùm de Venere loquitur complexus est:

Aeneadum genitrix, hominum Diuumq; voluptas
Alma Venus, cœli subter labentia signa,
Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum

Exoritur, visitq; exortum lumina solis
Te Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Aduentúque tuo suaues tibi Dædala tellus
Submittit flores, tibi rident æquora Ponti,
Pacatúmque nitet diffuso lumine cœlum.
Nam simulac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget genitalibus aura Fauoni.
Aeriæ primùm volucres te Diua, tuúmque
Significant initium perculsæ corda tua vi.

At grauissimus & suauissimus scriptor Euripides multò etiam clariùs demonstrauit rerum omnium procreationem ex elementorum esse symmetria, atque vim illam siue diuinã quæ nascitur è motu cœlestium, corporũ siue naturalẽ vocemus, quæ facit vt in hãc cõmistionẽ elementa ipsa deducantur, vel potius deducit, Venerem appellauit: quam ait de se dicentẽ is introducit, quemadmodum patet ex his:

Ἐγὼ δὲ θεᾶς ὅστις θεός·
Ὧν δ' ἂν εἴπῃς ψόγους μετρήσομαι ἄκρα
Ὅσα πάφυκε, καὶ φ' ὅσον διέρχεται.
Αὐτὴ τρέφω σὲ καμὲ, καὶ πάντας βροτούς.
Τεκμήριον δὲ μὴ λόγῳ μόνον μάθῃς,
Ἔργῳ δὲ δείξω τὸ θέλγον τὸ τῆς θεοῦ.
Ἔρως πόθῳ ὅμιλον γαῖ', ὅταν ξυνῇ πόθον
Ἄκαρπον αὔχμῳ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχῃ·
Ἔρως δ' ὅσμιος ἔρωτος πλησθῇ μόθος
Ὄμβρῳ πεσεῖν ἐς γαῖαν, Ἀφροδίτης ὕπο.
Ὅταν δὲ συμμιχθῶσιν ἐς τ' αὐτὸν δύο,
Φύουσιν ἡμῖν πάντα, καὶ τρέφουσ' ἅμα,
Δι' ὧν βροτοὶ ζῶσίν τε καὶ θάλλῃ γένος.
Non sentis ipse quanta sit Venus Dea?
Nam nec referre, nec queas metirier,
Sit quanta, quantum possit in mortalibus.
Te nutrit ipsa méque, & omnes ac viros
Considera: sermone ne solo scias,
Enucleabo robur ipsæ re Deæ.
Amauit imbrem terra: cùm siccum solum est.
Non est ferax squallore, poscítque humidum:
Amatque cœlum pluribus plenum imbribus
Ob hanc Deam terris Deorsum cedere.
Vbi duo miscentur ista vnumque fit,

Nascuntur inde cuncta quæ nos nutriunt,
Ob quæ virent, vigétque vis mortalium.

Hanc Deam iure Adonim amasse dicũt, qui Aodonim solem esse arbitrati sunt: quoniam sine vi Solis, nulla esset Venus. Hunc per brumam extingui dicunt, quia cessat eo tempore herbarum, & rerum multarum generatio. Nam cũ Sol obtusos angulos facit, minor fit eius virtus. ac frigora sunt omnibus naturæ actionibus maximè aduersaria. Nam cur illum mortuum inter lactucas deposuit? propter frigus hyemis nimirum. Atque per id tempus fiebant sacra Adonia, cui fabulæ addiderunt per Adonia fluuium Adonim vocatum è Libano monte defluentem sanguinolentũ fluere solitum. Addiderunt & Gratias illi filias, quæ cœlesti conueniunt, ob debitã omnibus bonis liberalitatẽ. Harũ vna auersa est, cùm duæ Veneré respiciant, quia liberalis & magnanimi est imitari bonos agros, quod est maiori mensura reddere, quàm acceperit. Sorores illæ dicuntur manibus implicitis se tenere inuicem, virgínésq; esse & ridẽtes: quia nulla spe motos oportet dici liberales, cum mercatores sint potiùs qui ob aliquam spem benefaciunt atque quæ in aliquem extat beneficentia, tũ demũ grata est, quæ ex hilari animo, miniméque inuito aut renitenti procedit. Traditum est in fabulis Venerem iudicatam à Paride fuisse pulchrioré Iunone ac Pallade, quia multo sunt plures qui corporis voluptates, quã qui animi: qui vitia, quã qui virtutẽ qui turpitudiné, quã qui gloriã sectãtur. Nã multi fuerunt qui dignitatem, qui gloriam, qui præclaras gerendarũ rerum opportunitates pro impuris voluptatibus reliquerunt, & amplissimas opes in eas profuderunt: qui tandem facti omnium hominum infelicissimi propter libidiné in maximas miserias sunt delapsi. At verò quid sit Venus, & quas vires illi antiqui præbuerint, & quæ de illa fabulosè dicebantur, iam ferè explicauimus, quo in negotio si quid reliquum est, id in Cupidine eius filio perttactabitur.

De Cupidine. CAP. XIIII.

DE Cupidine verò, quibus ortus sit parentibus, nõ parua dubitatio est apud scriptores: quoniam alij vnum esse Cupidinem alij plures senserunt Plato in Symposio

Phædrum inducit ita de Cupidinis origine dicentem: ὅτι μέγας θεὸς ὁ Ἔρως, καὶ θαυμαστὸς ἐν ἀνθρώποις τε καὶ θεοῖς, πολλαχῆ μὲν καὶ ἄλλῃ, οὐχ ἥκιστα δὲ κατὰ τὴν γένεσιν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς πρεσβυτάτοις εἶναι τῶν θεῶν, τιμιον, καὶ δ' ὅς, τεκμήριον δὲ τούτου. γονεῖς γὰρ Ἔρωτος οὔτ' εἰσὶν, οὔτε λέγονται ὑπ' οὐδενὸς, οὔτε ἰδιῶτῃ, οὐ ποιητῇ. *Quòd magnus Deus sit: & hominibus Deisque admirabilis Cupido, id iam compertum est sæpius cùm in aliis tum in iis quæ ad eius originem spectant præcipuè. Neque enim me præterit esse quidpiam præclarum inter antiquissimos Deos recenseri. Cupidinis autem parentes neque sunt, neque ab vllo vel priuatorum vel poetarum fuisse dicuntur.* Hesiodus in sua Theogonia videtur Amorem siue Cupidiné ante omnia ex illa informi materia, quæ Chaos dicta est, in lucem eduxisse, cùm ita scribat.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.
Ἠδ' Ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
Λυσιμελὴς, πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων
Δάμναται ἐν στήθεσσι νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Ante Chaos natum: superum firmissima sedes,
Inde solum terræ, lata: tum tartara nigra
Intra adytum terræ & feralia claustra barathri:
Inde ortus superos inter pulchertimus omnes,
Dulce Deûm pariterq; virum, gratumq; Cupido
Solamen, qui corda domat, mentésque feroces.

Nam statim post terram natum esse Cupidinem inquit, eũque eductum ex illa informi materia. At Aristophanes in Auibus Noctem Zephyrium ouum peperisse scribit è quo natus sit Cupido, qui cũ Chao mistus omne Deorũ genus ex illo excitauerit, ita verò se habent carmina Aristophanis:

Χάος ἦν καὶ νὺξ ἐρεβός τε μέλαν καὶ τάρταρος εὐρύς.
Γῆ δ' οὐδ' ἀὴρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν. ἐρέβους δ' ἐπ' ἀπείρονα κόλποις
Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιος νὺξ ἡ μελανόπτερος ὠόν.
Ἐξ οὗ περιτελομένῳ ὥραις ἐβλάστανεν Ἔρως ὁ ποθεινός,
Στίλβων τῶν πτερύγοιν χρυσοῖν.

Chaos erat, & nox, erebusq; niger primùm, tum tartarus altus:
Terræ nec aer, nec cœlum erat: erebiq; in sinibus amplis
Parit prius Zephyrium nox aliis nigrescentibus ouum.
Ex hoc labente bas horis pullulauit deinde Cupido,

Splendens tergum aureis alis.

Quare & Orpheus his similia de illius natiuitate tradidit quem, vt est in his carminibus, ante omnia natum putauit:

Πρωτογόνων κλείω διφυῆ μέγαν, αἰθερόπλαγχθον,
Ὠογενῆ χρυσέοισιν ἀγαλλόμενον πτερύγεσσιν,
Ταυροβόαν, γένεσιν μακάρων, θνητῶν τ' ἀνθρώπων.

AEthere labentem, geminum, magnumque vocamus,
Qui prior est natus ex ouo, qui nitet aureis
Alis lætatus, per quem superumq; virumq;
Est genus exortum tenues in luminis auras.

At idem Plato qui nullos parentes Cupidinis superiùs esse dixit, mox fabulâ quâdam huiusmodi in Symposio de Cupidinis ortu memorauit: fama est Deos aliquãdo natalitia Veneris celebrantes in cœlo mensis accubuisse: tum Porus consilij & abundãtiæ Deus fertur nectare paulo copiosiùs hausto ebrius fuisse, ac Peniam Deam paupertatis in horto Iouis inuenisse, quam etiam compressit, ex eo igitur congressu Penia Cupidinem postea peperit, quem Veneri famulum tradiderunt, cuius nutum mandatáque obseruaret: quare postea creditus est Veneris filius. Theocritus in Hyla è Diis quidem parentibus illum natum esse arbitratur, at è quibus non affirmat, propter variam ac difficillimam cognitu eius originem, vt ex his patet:

ἔχ ἁμῖν τὸν Ἔρωτα μόνοις ἔτεχ' ὡς ἐδοκεῦμες
Νυία, ὤπυι τῦδ θεῶν πόκα τέκνον ἔγεντο.

Non solis natus nobis est ipse Cupido
Vt patet è superis quicunque fuere parentes.

Non defuerunt qui Cupidinem Saturni filium fuisse dixerint, vt sensit Orpheus, quod ex illo carmine significatur:

Αὐτὰρ Ἔρωτα Κρόνος καὶ πνεύματα πάντ' ἐτέκνωσε,

Sunt Amor & ventis Saturni è semine nati

At Sappho poetria Cupidinem cœli ac terræ filium existimauit, Simonides Martis & Veneris, Acusilaus Noctis & AEtheris, Alcæus Contentionis & Zephyri. Idem Orpheus tamen omnes Amores, quos plures esse sensit, è Venere ortos scribit in alio hymno hoc pacto:

Τ' μνέομαι σέλιω πολυώνυμον Ἀφροδίτης
Καὶ πτυχὼ μεγάλω βασιλῆϊον, ἧς ὀπὸ πάντες
Ἀθάνατοι πτερόεντες ἀνεβλάστησαν Ἔρωτες.

Cantamus Veneris q; genus, fontemque perennem,

De quo immortales nati dicuntur Amores.

Pausanias in prioribus Eliacis Venerem dicit emergentem à Cupidine fuisse exceptam, & à Suada coronatam, qui idẽ postea in Bœoticis Cupidinem omnium Deorum natu minimum vulgo creditum dixit, & Veneris filium. Cicero lib. tertio de Natura Deorum plures Cupidines è diuersis parentibus facit, vt in his scribit: Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur: Secundus Mercurio & Venere: Tertius quidẽ est Anteros, Marte & Venere tertia. Hi etsi plures extiterũt, diuersisq; parẽtibus geniti, tamen ad vnũ Veneris filiũ omnia propè quæ de Amore dicta sunt, transferũtur. Præclarè igitur Arcesilaus statuarius lænã, è marmore fecisse dicitur, circa quã ludẽtes fecit Cupidines quã alij è cornu bibere cogebãt, alij soccos illi inducebãt, alij saxo alligatã funè tenebãt, cũ multos fuisse Cupidines vellet significare. Horum quæ vires sint aut quæ facultates, & qui habitus illi tribuerẽtur, ita patefecit Orpheus in hymnis.

Κικλήσκω μέγαν, ἀγνὸν, ἐφάσμιον, ἁδυμὸν Ἔρωτα,
Τοξαλκῆ, πτερόεντα, πυριδρόμον, εὐδρόμον ὁρμῆ,
Συμπαίζοντα θεοῖς, ἠδὲ θνητοῖς ἀνθρώποις.
Εὐπάλαμον, δίφυῆ, παντων κλῆδας ἔχοντα,
Αἰθέρος ἠϊόνας, πόντου, χθονὸς, ἠδ' ὅσα θνητοῖς
Πνεύματα παντογένεθλα θεὰ βόσκει χλοόκαρπος.
Ἠδ' ὅσα πάρτα ἔρος εὐρὺς ἔχει, πόντος θ' ἁλίδυπος.
Μοῦνος γὰρ τούτων πάντων οἴακα κραταιύεις.

Iucundum, magnum gratum cantamus Amorem,
Arciferum, alatum, celerem, flammíq; potentem,
Ludentem pariter cum diísque virísque gemellum.
Tu maris & terræ claues, túque ætheris alti
Sceptra tenes: tu quot ventos Dea parturit alma
Frugifera, aut pontus tumidus, vel tartarus ipse
Et regis, & cuncta flectis moderamine solus.

Pingebatur ab antiquis alatus Cupido, cuiusmodi illũ Zeuxis pinxit Athenis pulcherrimum, rosis coronatum: nam & Cupido & Victoria alati fingebãtur, quam primum omniũ Thasium Aglaophontem alatam fecisse ferunt de quibus, vt alatis, ita meminit Aristophanes in Auibus:

Αὐτίκα νίκη πέπαλαι πτερύγοιν χρυσαῖν, ἢ τὴ Διΐ Ἔρως γε.

Statim victoria volat alis aureis, et per Iouem Cupido simul.

Idcirco cùm Victoriæ simulachrum de cœlo tactum fuisset,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod erectum fuerat apud Romanos in Capitolio, ciúsque solæ alæ decidissent, illud prodigium faustũ esse interpretatus est Pompeius, quòd inde auolare victoria ampliùs nõ posset. Quare Pompeius ipse duo hæc carmina in eum euẽtum conscripsit.

Ῥώμη παμβασίλεια, τεὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται,
Νίκη γὰρ σε φυγεῖν ἄπτερος οὐ δύναται.
Roma potens alis cur stat Victoria lapsis?
Vrbem ne valeat deseruisse tuam.

Deinde addita sunt non solũ nomina, sed insignia Cupidini, illius Dei potentiam, & animorum motus significantia qualia Palladas descripsit in his carminibus:

Γυμνὸς Ἔρως. διὰ τοῦτο γελᾷ, καὶ μειλιχός ἐστιν.
Οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρόεντα βέλη.
Οὐδὲ μάτην παλάμαις κατέχει δελφῖνα καὶ ἄνθος.
Τῇ μὲν γὰρ γαῖαν, τῇ δὲ θάλατταν ἔχει.
Nudus Amor ridet, lætatur & ille: nec arcus,
Nec flammata gerit spicula, vel pharetram.
Iure quidem recto florem, delphináque gestat:
Continet hac terras, hac maris alta manu.

In huius Dei facultate situm fuisse fabulati sunt vt ea quæ turpia essent ac deformia, faceret videri honesta & decora: & illos beatos arbitrarẽtur amantes, qui amata re potirẽtur & omnes sensus denique obstupescere faceret: cuiusmodi sent ea quæ scripsit Sappho in hisce carminibus:

Φαίνεταί μοι κεῖνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἦμεν, ὅστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλησίον ἁδυφώνου
Σεῦ ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν τό μοι τὰν
Καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν.
Ὡς ἴδον σ', ὡς βρόγχον. ἐμοὶ γὰρ αὐδᾶς
Οὐδὲν ἔθ' ἥκει.
Ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσ' ἔαγ', ἀνδὲ λεπτὸν
Αὐτίκα χρῶ πῦρ ὑποδεδρόμακεν.
Ὀμμάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημι, βομβεῦσ'
Ἐνδ' ἀκοαί μοι.
Καδ δ' ἱδρὼς ψυχρὸς χέεται. τρόμος δὲ
Πᾶσαν αἱρεῖ. χλωροτέρη δὲ ποίας
Ἐμμί. τεθνᾶναι δ' ὀλίγον δέοισα,

Φαίνομαι ἄπνους.
Illepar Diuis superis videtur
Esse qui contrà sedet intuens te.
Haurit Hybleo magis & liquore
Dulcia verba.
Dulce resisti, mihi quòd misellæ
Corda transfixit grauiter videnti.
Spiritus præssus fuit, & mihi vox
Faucibus hæsit.
Facta tum lingua est tacita, & repente
Paruus in membris calor est relictus,
Lumina haud cernunt, resonat susurrus
Multus in aure.
Labitur sudor gelidus, tremorq́;
Occuppat totam: viridis magis sum
Gramine extinctæ simili retentus
Spiritus est vix.

Tantam illi potestatem antiqui poetæ, tantúmque audaciæ Cupidini tribuerunt, vt omnes Dii antiqui ab Amoribus spoliati fuerint suis insignibus: vt Philippus quidem poeta in his luculentissimis carminibus expressit:

Συλήσαντες ὅλυμπον ἰδ' ὡς ὅπλοισιν Ἔρωτες
Κοσμοῦντ' ἀθανάτων σκῦλα φρυασσόμενοι.
Φοίβου τόξα φέρουσι, Διὸς δὲ κεραυνὸν, Ἄρηος
Ὅπλον καὶ κυνέην, Ἡρακλέους ῥόπαλον,
Εἰναλίου τε θεοῦ τριβελὲς δόρυ, θύρσα τε Βάκχου,
Πτηνὰ πέδιλ' Ἑρμοῦ, λαμπάδα δ' Ἀρτέμιδος.
Οὐκ ἄχθος θνητοῖς εἴκειν βελέεσσιν Ἐρώτων,
Δαίμονες οἷς ὁπλωνκόσμον ἔδωκαν ἔχειν.
Exuuiis superum læti decorantur Amores,
Alta quibus cœli est iam spoliata domus.
Extorsere Ioui fulmen, Phœboq́; sagittas,
Alcidæ clauem, Marsq́; caret galea.
Mercurio desunt talaria faxq́; Dianæ,
Sic Baccho thyrsus, sic pelagóque tridens.
Nec mirum est iaculis homines quoque cedere Amorum,
Queis sua vel superi sceptra dedere Dei.

Cùm tanta fuerit igitur potentia Cupidinis, iure optimo illum Deorum omnium fœlicissimum, & cui Dij omnes subiicerentur appellauit ita Plato in Symposio φημί οὖν ἐγὼ

Universidad de Deusto
Biblioteca

πάντων θεῶν εὐδαιμονέστατον ὄντων Ἔρωτα (εἰ θέμις, καὶ ἀνεμέσητον εἰπεῖν) εὐδαιμονέστατον ἔτι) αὐτῶν κάλλιστον ὄντα καὶ ἄριστον. *Ego sanè ita sentio, omnibus Diis fœlicibus existentibus, Cupidinē (si fas est, ac sine reprehensione licet dicere) omnibus illis esse fœliciorem cùm & pulcherrimus sit & optimus.* Atq; in his cùm duos esse Cupidines dixisset, alterum Cœlestem, alterum Vulgarem appellat: ἀναγκαῖον δὲ δὴ καὶ Ἔρωτα τὸν μὲν τῇ ἑτέρᾳ συνεργόν, πάνδημον ὀρθῶς καλεῖσθαι, τὸν δὲ οὐράνιον: *Necesse est igitur & Cupidinem hunc quidem alteram sequentem & adiutorē, vulgarem rectè vocari, hunc verò cœlestem.* Addita fuerunt & alia insignia præter superiora siquidem hunc puerum finxerunt & cæcum, & illi comites adiunxerunt, Ebrietatem, Dolores, Inimicitias, Contentiones, & multas huiusmodi pestes, quas omnes recensere molestum est, nedum experiri: quæ cùm breuissimè, tum elegantissimè in eo Maruli Epigrammate sunt expressa:

Quis puer hic? Veneris, plenæ quæ causa pharetræ?
Non bene prouisus certa quòd arma mouet.
Cur sine veste Deus? simplex puer odit opertum.
Vnde puer? pueros quòd facit ille senes.
Quis pennas humeris dedit? inconstantia. quare
Nulla Deo frons est? signa mimica facit.
Quæ sors eripuit lucem? immoderata libido.
Cur macies? vigiles cura dolórque facit.
Quis cæcum præit? Ebreitas, Sopor, Otia, Luxus,
Qui comites? Rixæ, bella, Odium, Opprobrium.
Quicœlo dignati? homines, quæ causa coegit?
Mitior autore est credita culpa Deo.

Hunc è crapula deliciarumq́ue copia nasci denique tradiderunt antiqui, cùm nihil sit, quod magis morum probitatem, vitamq́ue humanā, quàm deliciæ, labefactet. Sic enim de Amoribus inquit Phocylides:

Οὐκ ἀγαθὸν πλεονάζον ἔφυ θνητοῖσιν ὄνειαρ.
Ἡ πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀμέτρους ἕλκει ἔρωτας.
Vtiliter nulli nimia est data copia victus,
Hoc stimulo in turpes homines pelluntur amores.

Atque præclarè idcirco scriptum fuit à Pallada, quòd nihil magis repugnat diuinæ naturæ quam immodica victus copia, quæ facillimè ad omnes turpitudines impellit: quippe, cùm humanitas, & iustitia, & temperantia, & omnes

virtutes sint frugalitatis, at non crapulę asseclæ, vti optimè per hæc carmina docemur:

Γατέρα μισήσει θεὸς, καὶ βρώματα γαστρός.
Εἵνεκα γὰρ τούτων σωφροσύνη λύεται.
Iure inuisa Deis hæc ventris vasta vorago est.
Temperat à nullis turpibus illa sibi.

Atque vt summatim dicā tot insignia, tot vires, tot spolia, tam sæui comites, tam deformis oculorum cæcitas, & ætas minimè apta prudentiæ, data sunt Cupidini ab antiquis poetis, ad exprimendā libidinis hominum insaniam, vt nihil tantopere abhorrere videatur ab ingenuo & bene instituto homine: quæ tamen omnia ita conuersa sunt ad hominum voluptates vt etiam cum quadā animi suauitate recenseantur à nonnullis. Hoc mihi persimile sanè graui aliquo morbo laboranti contigisse videtur, qui proter stomachum pessime affectum, vel in deterrimos humores pharmaca ipsa vertuntur. Hunc igitur ad deterrendos homines à turpitudine introductum pro Deo coluit vulgus mortalium: cū non intelligat Deū beneficentiæ, liberalitatis, tēperantiæ, & omnis probitatis atque humanitatis esse autorem: At Cupidinē hunc vulgarē Deū bella rixas, contentiones, dolos, iniurias, honoris facultatūq́; iacturā habere perpetuos comites. Quare præclarè scripsit poëta ille in his versibus:

Τίς θεὸν εἶπεν Ἔρωτα. θεοῦ κακὸν οὐδὲν ὁρῶμεν
Ἔργον. ὁ δ' ἀνθρώπων αἵματι μειδιάει.
Οὐ θοὸν ἐν παλάμαις κατέχει ξίφος: ἠνὶ δ' ἄπιστα
Τῆς θεοδηλήτου σκῦλα μιαιφονίης.
Quis prior esse Deum mortalis dixit Amorem?
Sanguine lætatur sunt bona grata Deo.
Nonne ensem manibus: præacutum sustinet ecce?
Cædibus è multis quot tulit exuuias.

Idcirco Apollonius Rhodius omnium malorū fontem & originem Cupidinem putauit, quia propter lasciuiā iustitia contemnatur omnésq; exoriātur iniuriæ, vt est in his lib. 4

Σχέτλ' Ἔρος, μέγα πῆμα, μέγα στύγος ἀνθρώποισιν.
Ἐκ σέθεν οὐλόμεναί τ' ἔριδες, στοναχαί τε γόοι τε,
Ἄλγεά τ'.
Supplicium crudele viris, ac pœna Cupido,
Ex te sunt rixæ, certamina, bella, querelæ,
Et dolor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid est enim nostris temporibus, quod non per scorta, & lenones, & meritorios pueros obtineatur? multæ sunt ciuitates, multa regna, multæ proninciæ per hunc insanorum & furiosorum Deum deuastatæ. Nam quot ciuitates arma ceperunt ob raptas mulieres? quot fœminæ patriam & parentes hostibus prodiderunt propter hunc furorem? quot mariti vxoribus, aut contrà illæ maritis ob hunc ipsum præclarum Deum insidias tetenderunt? quot filij à matribus fuerũt trucidati? atque vt vno verbo dicam, nihil est propè nefarium, impium, temerarium, cuius Cupido non sit autor. Quare nemo sapiens haberi iure potest, qui Cupidinẽ laudibus extollat: nemo non infelix, qui eius cupiditatibus obsequatur. Quippè cum talia consilia plerumque suggerat stultis hominibus qualia Medeæ aliquãdo aduersus parentes & patriam & seipsam in mentem intrusit, cum illa ita secum diceret conquerens de futuris Iasoni periculis:

Τότε δ' ἂν κακὸν ἄμμι πέλοιτο
Κεῖνος ὅτε ζωῆς ἀπαμείρεται. ἐῤῥέτω αἰδώς,
Ἐῤῥέτω ἀγλαΐη.

Quid mihi tunc animi cùm vita excesserit ille?
Cede decus, discede pudor, procul omnis honestas

Nam Cupido reipsa multorum malorum discordiarúmque occasio fit imprudentibus exterarum & domesticarum, velut ostendit Sophocles in Antigone in his:

Ἔρως ἀνίκατε μάχαν,
Ἔρως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις
Ὃς ἐν μαλακαῖσι παρειαῖς,
Νέανιδος ἐννυχεύεις,
Φοιτᾷς δ' ὑπερπόντιος, ἐν
Τ' ἀγρονόμοις αὐλαῖς.
Καί σ' οὔτ' ἀθανάτων
Φύξιμος οὐδεὶς,
Οὔθ' ἁμερίων ἐπ' ἀν-
θρώπων. ὁ δ' ἔχων μέμηνεν.
Σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους
Φρένας παρασπᾷς ἐπὶ λώβᾳ.
Σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν
Ξυναίμων ἔχεις ταράξας.
Νικᾷ δ' ἐναργὴς βλεφάρων
Ἵμερος εὐλέκτρου
Νύμφας, τῶν μεγάλων

Πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς
Θεσμῶν. ἄμαχος γὰρ ἐμ-
παίζει θεὸς Ἀφροδίτα.

Amor insuperabilis pugna,
Amor, qui opibus incidis,
Qui in mollibus genis
Puellæ pernoctas,
Incedisque super mare, &
Per pastorales aulas:
Te neque immortalium fugerit quisquam,
Neque mortales inter
Viros: habens verò insanit.
Tu & iustorum iniustas
Mentes facis per detrimentum.
Tu & hanc contentionem virorum
Consanguineam contines perturbans.
Vincit palàm ciliorum
Desiderium pulchræ
Nymphæ, magnarum assessor in imperiis
Legum, inuictus enim illudit Deus Venus.

Quamuis illud magis verum est, quòd non malus est Cupido, sed occasio potiùs facinorosis & perditis hominibus malè agendi, qui suapte ingenio mali sunt, vt scripsit Archias in his carminibus.

Οὐχ ὁ Ἔρως ἀδικεῖ μερόπων γένος, ἀλλ' ἀκόλαστος
Ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐστ' Ἔρως ἡ πρόφασις.

Nullum Amor offendit, prauis occasio sed fit
Mentibus ille hominum, quos mala multa iuuant.

Neque enim vllus est animi affectus à Deo optimo inutiliter concessus hominibus, sed vel ad exercendas virtutes, vel ad res naturæ necessarias: quare vt præclarè ille inquit poëta, cùm quis modum excesserit in animi motibus, illisque nimis obsequitur, ipse sibi fit hic Deus, cùm voluntas cuiusque inordinata, & inconsiderata cupiditas, fiat Cupido, vt est in libro nono:

Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuique Deus fit dira Cupido?

Amoris sedes oculus creditus est præcipuè, quòd per eum tanquam per fenestram animus spectra & imagines concipiat, & interius admittat, quibus perculsus incidit in rei

spectatę desideriũ. Quod ita Musæus clarissimè expressit:

Κάλλος γὰρ ἀδέπυστον ἀμορμήτοιο γυναικὸς,
Ὀξύτερον μερόπεσσι πέλῃ πτερόεντος ἰοῦσ.
Ὀφθαλμὸς δ' ὁδός ἐστιν. ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων
Ἕλκος ὀλισθαίνῃ, καὶ ἐπὶ φρένας ἀνδρὸς ὀδεύῃ.
Si mulier fuerit pulcherrima, forma sagittis
Corda virum figit velocius: est via ocellus.
Ex oculi iactu paulatim labitur vlcus
In mentes, illasque domat, séque imprimit altè.

¶ Atque de fabulosis ad Cupidinem spectantibus satis, nunc quid sub his lateat serij, vestigemus. Quod omnium Deorum antiquissimum Cupidinem crediderunt, id significare visi sunt, quod sensit Empedocles, quòd res prius inter se cõfusas amicitia & odium inuicem discreuerint, cùm illę per se sine his nihil gignere possint. Nam tametsi Thales aquam rerum omnium principium posuit, aptissimam sanè gignendis rebus & accommodatam materiam, tamen nihil ex illa simpliciter gignitur sine hoc artifice, siue amicitiam, siue marem, siue maris vice fungentem, siue calorem quis appellauerit, vim diuinam scilicet res ad ortum euocantem, neque illud sanè verum est, quod dicitur ab eo poëta:

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.
Vos aqua, vos tellus fiatis protinus omnes,

Fieri enim non potest vt hæc sola sint elementa, in quæ composita dissoluantur: vel ex his solis composita sint omnino inutilibus, sed diuiniore principio careant. Quid ergo? nihil aliud, vt dicebam, esse Cupidinem antiqui senserunt, nisi illud quod Empedocles, vim similium diuinam coire & coalescere cupientium: vel, vt melius dicam, mentem diuinam, quæ has ipsas motiones ipsi naturæ inducat. Idcirco alij multos parentes tribuerunt Cupidini: alij cùm primum illum apparuisse in mundo architectãdo putarint, ex illa informi materia natum dixerunt. Alij Veneris filium crediderunt, cùm Venus sit desiderium, (vt diximus) procreandi in rebus naturalibus, quod nascitur è symmetria corporum, & ex aëris temperie. Nam quod de Poro & Penia fabulosè dicitur, quòd è tam diuersis parentibus natus sit Cupido, etsi potest ad has ipsas res accommodari, tamen ad mores magis videtur spectare, siquidem auaritia non

magis ex insignibus opibus fit, cùm à viro parum prudenti & propè ebrio possidentur, quàm ex inopia, & rerum omnium penuria. Hic deinde ab vniuersa rerum natura ob effrænatam singulorum appetentiam quasi personatus inductus est. Hunc alatum finxerunt ob inconstantiam mortalium in rebus eligendis: at meliùs alatus dicitur, quia diuina bonitas velocissima conuolet ad res naturales gubernandas. Vel si ad animorum affectus, libidinísque desideria transferatur, huic Deo neque vllam leuitatem, neque vllas alas antiqui iure tradiderunt, quippe cùm suauissimus poëta Eubulus illi mirificam quandam constantiam tribuat in Campylione ita scribens:

Τίς ἦν ὁ γράψας ὧδε τοὺς ἀνθρώπους ἄρα
Ἡ κηρὸς ἔπλασ' ἢ ἐρωτοπλεγής;
Ὡς οὐδὲν ἦδη πλὴν χελιδόνας γράφειν,
Ἀλλ' ἦν ἄπειρος καὶ τρόπων καὶ τοῦ θεοῦ.
Ἔστιν γὰρ οὔτε κῦφος, οὔτε ῥᾴδιος
Ἀπαλλαγῆναι τῷ τρέφοντι πλὴν νόσου,
Βαρὺς δὲ κομιδῆ. πῶς ἂν οὖν ἔχοι πτερά;
Τοιοῦτο θρᾶγμα λῷστος ἦν, καὶν φύσει πτερά.
Quis omnium prior virorum pinxit, aut
Alatum Amorem finxit in cera prior?
Hirundines solùm sciebat pingere,
Non ille mores norat, aut mentem Dei.
Nec est enim leuis, nec est is, qui celer
Morbum ferentis euolet præcordiis.
Illi nec alæ sunt, sed hæ nugæ leues.

Huic sagittas tribuerunt, ob supplicia quæ insani patiuntur, cùm potiùs ob mirificam diuinæ mentis celeritatem quæ per omnia transfunditur, & acutissimè penetrat, magis illæ conueniant. Tum cæcum Cupidinem dixerunt ob turpitudines, quæ ab hominibus dignitatis suæ oblitis committuntur: cùm illud potiùs ad diuinorum consiliorum mirabilitatem spectet, ad quæ cognoscenda cæcum est & infans prorsus humanum genus, cum nulla vis humani ingenij possit rationem diuinæ administrationis percipere. Si cæcitas illa ad libidines hominum transferatur, quo pacto non rectissimè excogitata est? aut quo pacto non paruus infans is est existimandus, qui neglecto consilio, rationéque & gloriæ splendore, omnium iniquitatum & turpitu-

dinum autorem sectetur? aut qui omissis rebus diuinis, & legibus naturæ posthabitis, ad impuras voluptates stultè feratur, quæ visum debilitant, nonne & stultus & cæcus & infans est existimandus? Idem Deus nudus fingebatur, ad explicandam turpitudinem libidinosorum: quod tamen ad res diuiniores translatum immensam summi Dei liberalitatem & munificentiam significat, quia sine fuco & fallaciis, mēs diuina prouidet rebus humanis, cùm nihil omnino inde expectet se commodi relaturam. Cùm igitur Cupidinem diuinitus in res humanas transfundi putarunt, meritò optimum & pulcherrimum Deum esse dixerunt & antiquissimnm, cùm Dei benignitas sempiterna sit, at tunc primùm nobis cognita est, cùm mundum creauit, quare cum chao mistus fuisse dicitur: hanc ab hominum cupiditatibus secernentes, cœlestem Cupidinem appellarunt. At qui in parte animi nostri rationis experte sit, cur non erit potiùs furor & insania quàm Deus vocandus? nam Phocylides etiam illum Deum esse negauit, affectúmque humanum existere asseruit, cùm ita inquiat:

Οὐ γὰρ Ἔρως θεός ἐστι, πάθος δ' ἀΐδηλον ἁπάντων.
Non Deus est Amor, at cunctorum noxia cura.

At nunc de Gratiis dicamus.

De Gratiis. CAP. XV.

GRATIAE, quæ vocatæ sunt à Latinis, à Græcis χάριτες, aliorum parentum filiæ ab aliis scriptoribus creditæ sunt. Hesiodus in Theogonia illas ex Eurynome Oceani filia, & è Ioue natas esse tradidit in his versibus:

Τρεῖς δέ οἱ Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους,
Ὠκεανοῦ κούρη πολυήρατον εἶδος ἔχουσα,
Ἀγλαΐην, καὶ Εὐφροσύνην, Θαλίην τ' ἐρατεινήν.
Tres sibi & Eurynome Charitas parit, edita magno
Oceano forma præstanti & corpore Nympha,
Euphrosynen, atque Aglaiam, Thaliámque decoram.

Orpheus verò in hymno quodam in laudem Charitum composito non Eurynomes, sed Eunomiæ & Iouis filias esse ait in his:

Δεῦτέ μοι ὦ Χάριτες μεγαλώνυμοι, ἀγλαόμυοι,
Θυγατέρες Ζηνός τε καὶ Εὐνομίης βαθυκόλπου,
Ἀγλαΐτε, Θάλεια, καὶ Εὐφροσύνη πολύολβε,

Χαρμοσύνης γενέτειραι.
Huic agite ô Charites celebres, veneranda propago,
De Ioue prognatæ, Eunomiáque parentibus olim:
Aglaia, Euphrosynéque, Thaliáque splendida: claræ
Lætitiæ matres.

Alij Iouis & Autonoes illas filias esse tradiderunt, nominarúntque Pasitheam, Euphrosynen, & Ægialen. Antimachus antiquissimus poëta illas Ægles & Solis filias esse cēsuit. Has alij duas tantum putarunt, Clitan & Phaënam: Alij Auxò & Hegemonen, vt ait Pausanias in Bœoticis. Fuit Suadela etiam à nonnullis inter Gratias numerata. At communior tamen fuit sententia quòd tres fuerint, vt in eo versu testatur Meleager:

Τρισσαὶ μὲν Χάριτες, τρεῖς δὲ γλυκυπάρθενοι Ὧραι.
Sunt triplices Charites, tres Horæ: casta & vtræque.

Iunguntur vnà ferè semper à poëtis, vt iunxit Horatius in quarto carminum:

Gratia cum Nymphis, geminísque sororibus audet
Ducere nuda choros.

Harum vnam cæteris sororibus iuniorem Aglaiam Vulcani aiunt fuisse vxorem, vt eo versu indicatur:

Ἀγλαΐαν δὲ ὁ Ἥφαιστος ποίησατο ἄκοιτιν.
Aglaiam facit vxorem Vulcanus at ipsam.

Omnes tamen scriptores Veneris assecias putarūt Gratias, quarum de habitu non parua fuit disputatio, siquidem alij nudas, alij indutas fuisse voluerūt. Pausanias Bœoticis Gratias antiquitus tam à sculptoribus, quàm à pictoribus, & à poëtis cum vestibus introductas fuisse testatur: quarum artifices Pythagoras Parius, & Bupalus, & Apelles extitere, & Socrates Sophronisci F. illas indutas in vestibulo arcis Athenienſium collocauit. His comas pulchras tribuerunt antiqui, vt in hoc carmine, testatur Homerus in hymno in Apollinem:

Αὐτὰρ εὐπλόκαμοι Χάριτες, καὶ εὐφρονες Ὧραι.
Pulchricomæ Charites, & lætæ protinus Horæ.

Horatius præterea in libro primo carminum illas soluisse zonas inquit, cùm frustra zona sine vestimentis portari soleat, quæ cingulum est vestium, cùm inquiat:

Feruidus tecum puer & solutis
Gratiæ zonis, properéntque Nymphæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illæ igitur cùm vestibus operirentur antiquitus, vel quia turpe esset aspectu nudas mulieres sine vestibus cōspici, vel quia brumæ frigora formidarent, inciderunt in recentiores tanquam in latrones, à quibus spoliatæ sint: & aufugere denique ex orbe terrarum sunt coactæ, vt præclarè inquit ille poeta:

ᾤχετο μὲν Πίστις μεγάλη θεὸς, ᾤχετο δ' ἀνδρῶν
Σωφροσύνη Χάριτές τ' ὦ φίλε γῆν ἔλιπον.

Ipsa fides perijt magnus Deus, ipsa virorum
Et probitas: terram diffugiunt Charites.

Primus omnium mortalium Gratijs templum erexit Eteocles quidam Rex Orchomeniorum: nam sæpius ad Orchomenios has lotum ire solitas ad fontem Acidalium dixerūt antiqui, vt testis est Strabo libro nono, atque de Gratiis hactenus fabulosè.

¶ Dicuntur Gratiæ filię esse Iouis & Eurynomes, quod nihil aliud significat, quàm fertilitatem agrorū, frugumq; abundantiam: nam εὐρὺ latè significat, at νόμος legem: hæc nimirum agrorum vbertas non nisi pacis beneficio prouenit, quod ipsum significat etiam Eunomia: vbi enim leges & æquitas dominantur, cessatque vis, & latrocinia, & direptiones alienarum rerum: tunc agri rident, domus lætantur, templa Deorum immortalium iucunda sunt, omnibusq; rebus ornamentum accedit: hoc tamen munus non est solius Eurynomes, aut Eunomiæ, aut Autonoes, quod nomen prudētiam significat: sed etiam Iouis: nam humanæ facultates nullæ sufficiunt ad Gratiarum procreationem, cùm diuina clementia opus sit, & aeris temperie optimè affecti. Id enim senserunt illi qui Solis & Ægles Gratias filias putarūt, cùm nihil sine diuina bonitate, Solisq; calore nasci posse crediderint. Est enim profectò Sol omnium elementorum gubernator, è cuius vi radiorum vbertas agrorum & omnium rerum nitor exoritur. Sunt illæ tres coniunctæ sorores creditæ, quia triplex est vtilitas agriculturæ, è cultu agrorum scilicet, arborū, & animalium: quare illa nomina meritò data sunt Gratiis. Est enim θάλεια amœna arborū pullulatio, quippe cùm θάλλειν pullulare significet, vnde Thalia ducta est. Aglaia splēdor est, & Euphrosyne lætitia, quæ ex agrorum cultu & vbertate dominum afficit. Hanc Aglaiam Vulcani vxorem dixerunt, quia splendor etiam sit è singulis ar-

tibus proueniens: alij Pasitheam vnam Gratiarū pro Aglaia esse dixerūt, quod ad gregis aut iumentorum huc illuc cursitantium lætitiam spectat: nam θέειν currere significat, πάντη quouis. Istæ dictæ sunt beneficiorum Deæ, quoniam sine fertilitate agrorū nemo diues, nemo munificus esse potest. Duæ illarum nos respiciunt, cùm vna auertatur, quia multiplex est messis & terræ liberalitas, quæ tantum frugum aceruum pro exiguo seminum cumulo reddiderit, si cœli clementia ita patiatur. Neq; placet illorum sententia, qui dicunt pro acceptis beneficiis duplicem gratiam referri cōuenire: quoniam viri boni multiplicem referunt: at mali nō modò nullam, sed iniurias plerumque pro acceptis beneficiis facessunt. Quidam enim cùm gratias referre nolunt, tum demum se liberos fore arbitrantur, si aliquam irę simulationem inueniant: atque is non vir bonus planè est, sed gratiarum venditor & mercator, qui facit beneficium vt duplex referat. Has virgines putarunt, quia honestissimum est lucrum è rebus prædictis, neq; tamē nudas omnino illas esse concesserim, quia nemo nisi insanus, aut Deus optimus, & omnium pater nulla spe oblata est munificus: nam quæ in Deo laudabilis est munificentia & liberalitas, illa stultitia est in homine, nisi cum prudentia fuerit coniuncta. Vocatæ postea sunt Charites non solùm illæ superiores; sed omnia quæ iucunda viderentur, gratias continere, quasi lætitam, dicta sunt: vt in his inquit Musæus:

Πολλαὶ δ' ἐκ μελέων Χάριτες ῥέον. οἱ δὲ παλαιοὶ
Τρεῖς Χάριτας ψεύσαντο πεφυκέναι εἰς δέ τις Ἡρῶς
Ὀφθαλμὸς γελόων, ἑκατὸν Χαρίτεσσι τεθήλει.

Tres Charites prisci falso dixere, fluebant
Nam charites plures e membris: vnus ocellus
Ridens florebat centum, vel pluribus, Herus.

Quid igitur sibi per gratiarum inuentionem voluerunt antiqui? homines ad pacem & ad probitatem hortabātur, quoniam ex his per diuinā bonitatem, quæ semper viris bonis est propensa, omnia commoda, omnes diuitiæ, omnis tranquillitas in humanum genus manaret: atque ita homines ad studium honestissimum agriculturæ hortabantur. Verùm cùm iniuriæ & auaritia omnia recta consilia subuertissent, omnemque vitæ tranquillitatem, & agriculturæ studium profanassent, has terrā reliquisse inquiunt pœtæ! quas cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad priuata negotia quidam detorsissent, spoliarunt, nudas ostenderunt, multisque iniuriis affecerunt, & ridicula quędam de illis confinxerunt, quæ illis explananda relinquimus. Nunc verò dicamus de Horis.

De Horis. CAP. XVI.

DE Horarum parentibus & nominibus nulla est dubitatio, aut certè perexigua: cùm omnes propè scriptores consentiant illas è Ioue & Themide natas esse, inter quos fuit Hesiodus qui in Theogonia ita scribit:

Δεύτερον ἠγάγετο λιπαρὴν Θέμιν, ἣ τέκεν Ὥρας,
Εὐνομίην τε, Δίκην τε, καὶ Εἰρήνην τεθαλυῖαν.
Αἵτ' ἔργ' ὠραίουσι καταθνητοῖσι βροτοῖσι.
Inde Themim rursus ducit, sibi quæ parit Horas,
Eunomiamq; Dicenq;, Irenen deinde vigentem;
Maturare quibus curæ est mortalia facta.

Orpheus non solùm ex iisdem parentibus, sed etiam verno tempore natas esse dixit in his carminibus:

Ὧραι θυγατέρες Θέμιδος καὶ Ζηνὸς ἄνακτος,
Εὐνομίη τε, Δίκη τε, καὶ Εἰρήνη πολύολβε,
Εἰαριναὶ, λειμωνιάδες, πολυάνθεμοι.
Et Iouis & Themidis Horæ de semine natæ,
Eunomia, atque Dice, atque Irene diues, & omnes
Florentes, vernæ, prati velamine lætæ.

Pausanias in Bœoticis non hæc, sed alia Horarum nomina attulit longè diuersa: vocauitque aliam Carpo, aliam Thalloten, alterius nomen non dixit: nam καρπὸς fructum significat, θάλλειν pullulare: quas idcirco ἐπικαρπίους siue fructiferas vocauit Aratus in his carminibus:

Ἐν τοῖς ἠέλιος φέρεται δυοκαίδεκα πᾶσι
Πάντ' ἐνιαυτὸν ἄγων. καὶ οἱ περὶ τοῦτον ἰόντι
Κύκλον, ἀέξονται πᾶσαι ἐπικάρπιοι Ὧραι.
Per duodena redit mundi sol aureus astra,
Deducens annum, dum circlo labitur illo,
Fructiferæ semper crescunt, augentur & Horæ.

Has portas cœli seruare dixit Ouidius in primo Fastorum:

Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis,

Has & molles habere pedes, & omnium Deorum tardissimas, & noui semper aliquid afferre, ita dixit Theocritus in Syracusiis:

Μηνὶ δυωδεκά. τῷ μαλακαὶ ποδες ἄγαγον Ὧραι.

Βάρδισται μακάρων Ὧραι φίλαι, ἀλλὰ ποθειναὶ
Ἔρχονται πάντεσσι βροτοῖσιν ἀεί τι φέροισαι.
Mollibus hinc Horæ pedibus venere secundo
Post decimum mensem, vt grata tardissimæ at illæ
Sunt superum, ac noua ferre solent mortalibus vsque.

Homerus libro quinto Iliadis non solùm portas cœli seruare, sed etiã nubes inducere, & serenum facere cùm libuerit, inquit: quippe cùm apertum serenum cœlum nominent poëtæ, at clausum rectum nubibus: sic enim inquit:

Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, ἃς ἔχον Ὧραι,
Τῆς ἐπιτέτραπται μέγας οὐρανὸς οὐλυμπόστε,
Ἢ μὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν νέφος, ἠδ' ἐπιθεῖναι.
Sponte fores cœli patuerunt, numine seruant
Quas Horæ, queis cura polus, regioq; superna est:
Nubila quæ pellunt, quæ inducunt nubila cœlo.

Nam Horæ dictæ sunt ἀπὸ τοῦ ὡρεύω, quod custodire significat: illæ enim & cœlum & humanam diligentiam seruare dicuntur, & fauere diligentioribus ac studiosis. ¶ Dicuntur Iouis & Themidis filiæ, quoniam cùm hilaritas & læritia ex agrorum fertilitate sint Gratiæ, Horæ fructus ipsi sunt, quas semper ferè poëtæ vnà cùm Venere, at cùm Gratiis semper certè coniunxerunt. Hæ igitur iisdem artibus quibus & Gratiæ nascuntur, cùm Themis sit æquitas, νινόμος lex. Nam & Leges, & Iustitia, & Pax, quæ nomina sunt Horarum, si latinè proferantur, cultum agris inducunt: cùm bella, iniuriæ, contentiones omnia populentur. Hæ igitur nascuntur ex obseruatione rerum diuinarum ac legum ciuilium, quoniam cùm Themis sit æquitas, in animis hominum ab ipsa natura insita, diuinum est principium, vnde leges originem ceperunt: tum Iupiter aeri temperiem impertit, diuina clementia viris bonis scilicet: nam rerum omnium abũdantia comes est probitatis, vt annonæ penuria scelerum & impietatis est assecla: neque vllũ ferè est speculum illustrius malitię vel bonitatis hominum, aut diuinæ in nos iræ, quàm temporum vicissitudines. Id significare voluerunt antiqui, cùm Horas cœli portis pręesse dixerũt, quæ pro arbitrio & nubes inducerent, & cœlũ serenum facerent, & omnibus temporibus moderarentur: atque vt summatim dicam, nihil aliud per hæc significabant antiqui nisi quia propter peccata veniũt aduersa. Verũ quid es-

sent Horæ, & quòd semper cum Gratiis coniunctæ sint, & cur Venerem sequerentur, ex his manifestum esse arbitror, & quòd per has proposita rerum omnium copia, quam à diis immortalibus consequemur, ad probitatem nos hortabantur, & ad Deorum cultum: de quibus hęc dicta sufficiãt.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ

LIBER QVINTVS.

Cur Olympica, aliáque certaminum genera fuerint instituta.

PRAECLARE sane antiqui fecisse mihi videntur qui cùm humanam vitam viderent multis calamitatibus miserijsque circumuentam, multisq; incõmodis assiduè vexatam, permulta ad excitandos animos iacentes propè ac defessos ad hilaritatem excogitarunt, vt à quotidianis curis aliquantulum relaxarentur, quibus tamen & cum voluptate mores informarentur, & exercerentur vires corporis, & ad religionis cultum vnà excitarentur. Nam & comœdiæ, & tragœdiæ, & multa ludorum genera inuenta sunt, quibus non solùm rentur homines ad corporis vires exercendas cum quadam voluptate. Ita enim fiebat vt populus qui spectatum conuenerat: eruditus cum voluptate discederet, cùm vitæ moderationem non sine delectatione imbibisset. Atque cùm illa fierent animi relaxandi causa, tum in honorem Deorum immortalium multa certamina fuerunt instituta, quibus & ad cultum rerum diuinarum, & ad exercendas vires corporis homines excitarentur. Conueniebat igitur ex vniuersa Græcia ingens ad certamina partim spe victorię, partim spectandi desiderio, multitudo: vbi post peracta certamina de rebus ciuitatibus vtilibus, & ad salutem vel gloriam totius Grecię spectantibus, consultabatur Et quoniam illa certamina ad religionem antiquorum Deorum pertinebant,

pertinebant, me operæ precium facturum existimo, si quibus de causis, & vbi, & quando illa instituta fuerint, & quo pacto agerentur, explicauero. Fuerunt igitur quatuor certaminum genera, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia, quæ celeberrima fuerunt, de quibus singulatim dicemus, ac primùm de Olympicis.

De certaminibus Olympicis. CAP. I.

FERVNT Olympica certamina, quibus cum voluptate ad immortalium Deorum cultum, & ad exercendas corporis vires homines excitabantur, à Dactylis Idęis vocatis primùm instituta, vt fama est. Nam ferunt illos fuisse quinque, qui ab Ida Cretæ monte in Elidem venerunt, vbi vnus eorum natu maximus Hercules nomine, certamẽ cursus per ludum fratribus proposuit: quorũ nomina fuerunt ista, Pœoneus, Ida, Iasius, Epimedes: atque victorem oleastro coronauit: quę arbor ab ipso Hercule primùm fuit eò ex Hyperboreis deportata. Hercules igitur Idæus primus autor fuit certaminũ Olympicorum, & cùm quinque fratres fuissent, placuit quinto quoque anno, & quinque certaminũ genera diuersis modis celebrari. Quę quòd quinto quoque anno, in plenilunio fierent, ita testatus est Aristophanes in Pluto:

Ὁ Ζεὺς δήπου πένεται. ἢ τοῦτ' ἤδη φανερῶς σε διδάξω.
Εἰ γὰρ ἐπλούτει, πῶς ποιῶν αὐτὸς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα,
Ἵνα τοὺς Ἕλληνας ἅπαντας ἀεὶ δι' ἔτους πέμπτου ξυναγείρῃ,
Ἀνεκήρυττεν τὸν ἀθλητὴν τοὺς νικῶντας, στεφανώσας
Κοτίνου στέφανῳ. καίτοι χρυσῷ μᾶλλον ἐχρῆν, εἴπερ ἐπλούτει.

Iupiter sanè pauper est: quod te palàm profectò docebo.
Nam si dives sit, quo pacto faciens is certamina Olympi
Illic, quòd Græcos omnes quinto quoque anno coegit,
Per præconem pronuntiaret athletas victores, vbi coronasset
Oleastri corona? nam magis auro decuit, si dives is esset.

Fuerunt qui victis Titanibus Iouem ipsum hęc certamina instituisse putarint, in quibus Apollo Mercurium cursu superauerit, cùm Mars vicisset pugilatu: cuius rei indiciũ faciunt Pythicos tibiarũ modos, qui saliẽtibus quinquertionibus accinebantur, quod carmen consecratũ fuit Apollini, vt memorię prodidit Pausanias in prioribus Eliacis. Fuerũt variis tẽporibus varij modi in certaminibus Olympicis seruati: nam prętер homines pueri etiã, & pulli equorũ, & fœminę, & varia vehiculorũ genera in hos ludos admissa fue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt: & iudices in singula certaminum genera delecti, pro quorum arbitrio præmia darentur victoribus. Postea verò institutũ fuit vt grauioris armaturę cursus peditũ admitteretur, quòd eum ad rem bellicam non inutilẽ fore existimabant, in quo certamine primus victor declaratus est Demaratus Heræensis Quòd enim armati currerent, facilè licet ex epiniciis cognoscere. Alij singulos ex Idæis Dactylis singulos ludos instituisse putarũt, qui quòd quinque essent, à digitorum numero sunt vocati. Erant autem ista quinque ludorum genera: cursus, palęstra, discus, saltus, ars pugilum. de quibus ita meminit in eo epigrammate Simonides:

Ἴσθμια καὶ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα.
Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.
Isthmia deuicit Diophon & Pythia, disco,
Et saltu, & pugnis, et leuitate pedum,
Atque palæstra.

In his præmia victoribus coronæ proponebantur, atq; ingens honor illis habitus est, vt testatur Xenophanes Colophonius in his carminibus:

Ἀλλ' εἰ μὲν ταχύτητι ποδῶν νίκην τὶς ἄροιτο,
Ἢ πενταθλεύων ἔνθα Διὸς τέμενος
Πὰρ Πίσαο ῥοῇς ἐν Ὀλυμπίῃ, εἴτε παλαίων,
Ἢ καὶ πυκτοσύνην ἀλγινόεσσαν ἔχων,
Εἴτε τι δεινὸν ἄεθλον, ὃ παγκράτιον καλέουσιν,
Ἀστοῖσίν κ' εἴη κεδρότερος πρὸς ἄκρα,
Καίκε προεδρείην φανερὴν ἐν ἀγῶσιν ἄροιτο,
Καίκε σιτείη δημοσίων κτεάνων
Ἐκ πόλεως, καὶ δῶρον ὅ οἱ κειμήλιον εἴη,
Εἴτε καὶ ἱπποισιν ταῦτά γ' ἅπαντα λάχοι.
Quòd si quis leuitate pedum certamina tentet,
Pentathlum si quis, est vbi sylua Iouis,
Hic propè Pisæas vndas vbi surgit Olympus,
Seu grauis ars pugilum, siue palæstra iuuat,
Seu graue bellum quod dicunt pancration illi;
Ciuibus ad summum mox venerandus erit.
Huic dabitur sedes inter certamina prima.
Impensa hinc illi publica victus erit.
Ex vrbe accipiet mox munera plurima, opesq;:
Atque hæc vel celeri consequeretur equo.

Scriptum reliquit Isacius Herculem Alcmenæ filiũ, at non

Idęum Dactylum, Olympia instituisse in honorẽ Iouis, vt videtur in his attestari Pindar⁹ in Olympicis epinicio Theronis Agrigentini:

Ἤτοι Πίσα μὲν, Διός.
Ὀλυμπιάδα δ' ἔστασεν Ἡρακλέης
Ἀκρόθινα πολέμου.
Nam Pisæ sane Iouis:
Olympiadem statuit Hercules
Præludia belli.

Ferunt enim Herculẽ post debellatum Augiam Elidis Regem, qui Solis & Iphiboæ filius dicebatur, quoniã sibi promissam mercedem ob fimi boum purgationem non accepisset, ex Elidis populationibus & præda certamẽ Ioui instituisse Olympio, atque illud Olympicum nominasse. Agebatur illud certamen quinto quoque anno, vt dictũ est vel vt meliùs dicam, quinquagesimo quoque mense, & eo mense, qui Parthenius fuit vocatus, aut Ἀπολλώνιος, vt ait Pindari enarrator. Id vbi Hercules instituisset dicitur omnes volentes ad palęstrã prouocasse; quo nemo cùm prodire auderet, fama est Iouem in palęstritam cõuersum cum Hercule fuisse colluctatũ: cùm verò pugna diu anceps fuisset, Iupiter, qui esset, se ostendit, atque ita id certamen Ioui gratum fuisse creditum est. Incipiebant Olympia die Lunę decimoquinto transacto peractis antè solennibus, vt mos erat, sacrificiis, atque per dies quinque agebantur: cùm ante id tempus per dies triginta exercerentur Athletę. Scribit Strabo libro octauo Olympia certamina post Troiana tempora incepisse, cuius rei illud facit argumentũ, quod nullam de Olympicis mentionẽ fecit Homerus, cùm meminerit tãtùm de nonullis certaminibus funebribus. Agebantur igitur hi ludi in regione Eliensium non procul à Pisa ciuitate, & Alpheo flumine, vt testatur Virg. in tertio libro Georgicorũ in his

Sin armenta magis studium, vitulósque tueri:
Aut Alphæa rotis prælabi flumina Pisæ.

Erat proposita victoribus corona ex oleastro, (nã multa coronarũ genera fuerũt in diuersis tẽporibus & locis: neq; omnes ex eadẽ arbore coronabãtur: cùm alij gramineis, alij saligniis, alij oleaginis, alij laureis vel myrteis, vel querneis co-

ronis, vel apio, vel palma coronarentur) vt patuit è superioribus carminibus Aristophanis, & Plutarchus in Catone Vticensi meminit. Nam Faonius factus ædilis, vt is ait, spectaculum in theatro edidit, ac certantibus non ex auro coronas proposuit, sed quemadmodum in Olympicis fieri solet, ex oleastro. Herodotus in Vrania Xerxem Persarũ Regem Græciam inuasisse scripsit, quo tẽpore agebantur Olympia, qui cùm Arcadas nonnullos percunctatus esset, quæ præmia proposita essent Victoribus, illique coronã ex oleastro respondissent, miratus est magnopere. Ita se habent Herodoti verba: εἰς δέ τις τῶν πάντων λῶ ὁ ἐρωτῶν αὐτὺς ταῦτα. οἱ δὲ σφι ἔλεγον ὡς Ὀλύμπια ἄγοιεν, καὶ θεωρέοιεν ἀγῶνα γυμνικὸν ἢ ἱππικόν. ὁ δὲ ἐπείρετο ὅτι τὸ ἆεθλον εἴη σφι προκείμενον, πρὸς ὅτευ ἀγωνίζονται. οἱ δ' ἄπον, τῆς ἐλαίας τὸν διδόμενον στέφανον. *Vnus præ cæteris illos interrogauit de his: qui responderunt, quòd agerent & spectarent gymnica & equestria certamina. Tum rursus quæsiuit is, quod præmium illis esset propositum, de quo contenderent? qui responderunt, coronam oleaginam, quæ dabatur.* Tum dicunt Tigranem Artabani filium silentium continere non potuisse, quin tanquam timidus, ac parum strenuus miles diceret, papæ Mardoni in quorum hominum regionem nos adduxisti, qui non pro diuitiis, sed pro gloria decertant? Nam præter superiora ludorum genera mox additi sunt equites armati, qui cursu certarent, vt ait Pindarus in Psaumide Camerinæo, & multa alia à primis differentia: pro temporibus enim & negotiorum contingentium opportunitatibus ludicra sunt immutata, cùm semper vsus fuerit optimus rerum gerendarum magister. Enimuero non è quouis oleastro tamen coronę victoribus dabantur antiquitus, sed è vocata Callistephano, vt his verbis testatur enarrator Aristophanis de Aristotelis sententia: ὁ τῷ Παγκρατίῳ δοθεὶς ἐλαίου, καλεῖται δὲ καλλιστέφανος. ταύτης δὲ ἐμπαλιν τὰ φύλλα ταῖς λοιπαῖς ἐλαίαις πέφυκεν, ἀφίασί τε τὰς πόρρωθεν ἀστέρα ἡμέρας, εἰς τὰς στεφάνους συμμέτρους. ἀπὸ ταύτης λαβὼν Ἡρακλῆς ἐφύτευσεν Ὀλυμπίασιν, ἀφ' ἧς οἱ στέφανοι τοῖς ἀθληταῖς δίδονται. ἔστι δὲ αὐτὴ πρὸς τὸν Ἰλισσὸν ποταμὸν, σταδίους ξ' τοῦ ποταμοῦ ἀπέχουσα. πρόκειται δὲ μικρὰ δὲ, ἡ ζημία μεγάλη τῷ θιγόντι αὐτῆς δοκεῖ, ἀπὸ ταύτης ἔφερον λαβόντες Ἠλεῖοι τοῖς ἀθληταῖς ὅτι Ὀλυμπία τοὺς στεφάνους. *Oliua quædam est in Pansethio, quæ vocatur Callistephanus, cuius folia è contrario se habent ipsa natura, atque folia cæteratum oliuarum. Demittit ramos tanquam myrtus conficiendis coronis accommodatos. Ex hac cepit Hercules, atque in Olympicis plantauit, è qua dantur coronæ Athletis. Est, verò ipsa circa Hilissum fluuium sexaginta stadijs distans ab ipso flumine, atque circumsepta est. Proposita est magna pœna siquis illam attigerit, è qua capientes Elei Athletis coronas in Olympicis proponebant.* Hanc & ab Hercule fuisse ita portatam, & ea coronari in Olympicis Athletas consueuisse: ita significauit Pindarus in epinicio Theronis Agrigentini:

Αἰπολὸς ἀνὴρ ὑμνόθεν
Ἀμφὶ κόμαισι βάλλῃ γλαυκόχροα κόσμον ἐλαίας, τάν ποτε
Ἴστρου ἀπὸ σκιερᾶν παγᾶν ἔνεικεν
Ἀμφιτρυωνιάδας:
Μνᾶμα τᾶς Ὀλυμπίᾳ κάλλιστον ἀέθλων.
Aetolus vir altè
Circa comas ponat virens ornamentum oliuæ, quam olim
Istri ab vmbrosis fontibus tulit
Amphitryoniades,
Monimentum in Olympicis pulcherrimum certaminum.

Non erit fortasse iniucundum si summatim, & breuiter quantum natura rei patietur, complexi fuerimus varia certaminum genera, quæ diuersis temporibus in numerum celebritatemque olympicam fuerunt admissa, quantum tamen aciem oculorum nostrorum intendere potuimus.

¶ Prima igitur olympiade Mars pugilum victor renunciatus est, & Apollo de cursu victoriam reportauit, pro illorum sententia, qui hæc ipsa certamina à Dijs primùm fuisse instituta tradiderunt: in quibus Dij prius se exercuetint, atque in ipsis quinque ludorum generibus. Alij tamen maluerunt vnicum priùs fuisse de stadio certamen apud Eleos, vt ait Pausanias in rebus Messeniacis. Primus fuit omnium mortalium Corœbus Eleus, qui victor de cursu renunciatus est in olympicis certaminibus, quę cursus consuetudo dicitur aliquandiu perdurasse: quippe cùm olympiade quarta Polycrates Messenius vir cætero quin minimè obscurus olympica palma non parum fuerit nobilitatus atque eadẽ ratione sexta olympiade palma de stadio data est OEboteę Dimęo: deinde cum Pisæi Eleos vehe-

méter irritassent, quia cupidiùs contenderét cõdendi olympicos ludos authoritatẽ sibi vẽdicare, atque exitiũ illis struxissent, Elei accitis auxilijs Phidonis Argiui Tyranni cunctæ Græciæ inuidiosi, ac eius præsidijs subnixi ludos octaua olympiade cõmiserunt, qua victor de stadio declaratus est Agamedes Tanagræus: at sequẽti olympiade renũciatus est victor de stadio Xenophon Messenius. Perdurauit sicut instituta fuerat olympicorũ ludorum cõsuetudo ad decimã & quartã vsq; olympiadem: nam decima quarta additus est duplicati spatij cursus, qua olympiade renũtiatus est victor primus Hypenus Piseus, ac sequenti Acanthus Lacon. Decimaoctaua deinde olympiade cùm quinquertionũ ars paulatim abolita esset, & luctæ cæteraque ludicra tum denuò fuerunt instaurata; quo anno præmium reportauit de quinquertio Lampidius, & de lucta Eurybatus Lacedæmonij, & de stadio Demaratus Heræẽsis. Tertia post vicesimã olympiade, qua palmam tulit de stadio Icarus Hypereesienſis, institutum fuit cæstum ludicrum, cuius victor declaratus est Onomastus Smyrneus: victoriam tulit de stadio proxima olympiade Damon Corinthius. At vigesima quinta currule certamen etiã institutum fuit, & integræ ætatis aquarũ cursus, è quo certamine curru victoriam reportauit Pagondas Thebanus, quo etiam tẽpore fœminę ad equestrẽ victoriã aspirare ausę fuerunt. Nam cùm equestrem victoriam prima omnium mulierum Cynisca Archidami regis filia consecuta fuisset, de quadrigis vndeuicesima olympiade, qua iterũ vicit de stadio Chionis Lacon, qui vigesima septima quoque viceràt, & de pugilatu Xenophon Corinthius, deinde reliquę Macedonum mulieres equos alere in certamina cœperũt: ad quod ludicrũ & currus institutus fuerat decima sexta. Postmodo cùm equi desultorij fuissent prætermissi, qui nona olympiade fuerãt instituti, eadẽ olympiade in certamina olympica redierunt, qua palmam de paneratio adeptus est Lygdamis Syracusanus, at equorum desultoriorũ victor declaratus est equa Cranonia Creusidas: sunt autẽ equi desultorij, quibus cum ephippijs exercebãtur antiqui celeriter insilire ad vsũ bellorũ. Quarta & tricesima deinde olympiade, quarta nimirum ab ea qua tertiã palmam tulit Chionis Lacon, Pisæi comparatis vndique finitimorum auxilijs regẽ suum Pantaleontem secuti submotis Eleis ipsi ludis

olympicis præfuerunt, cùm etiã de ea re non leuis ambitio & controuersia inter nõnullos Græcos fuisset exorta: quod accidit anno quinto, postquam currulẽ victoriam reportauit de quadrigis Myron Sicyoniorum tyrannus tricesima septima olympiade Elei pro sua sentẽtia, nullo veteris memorię exemplo, puerorum certamina cursus & luctę instituerũt, & præmia proposuerũt, qua olympiade palmã cursus accepit Eleus polynices, at luctæ Hippostenes Lacedæmonius, atque horum quinquertium postea receptũ fuit olympiade tricesima octaua, qua palmam tulit de puerili palæstra & de quinquertio Eutelidas Lacedæmonius. Nam tunc luctatorũ priùs, deinde quinquertionũ ludicrum cõmittebatur. At illud postea ita reiectum est, vt postero deinceps tẽpore nulli pueri quinquertiones sint admissi. Prima post quadragesimam olympiade, qua fuit renuntiatus victor Philetas Sybaritanus, admissi fuerunt pueri etiam in ludum cæstuũ, cùm cæstus nominaretur claua, quæ plũbeas quasdam pilas loris bubulis prælongis haberet appensas, quibus decertabatur omni industria, robore arte, constantia, deinde sequenti quinquertio palmã olympicam reportauit Gorgus Eleus, cùm tertiam ante istud obtinuisset: cùm tibicines & citharœdi & aulœdi recepti fuissent quadragesimaoctaua olympiade, qua declaratus est victor de pancratio Glaucias Crotoniates, reportauit palmam de tibicinibus Sacadas Argiuus, de citharœdis Cephalo Lãpi filius, de aulœdis Echẽbrotus Arcas quinquagesima postea olympiade, qua palmã tulit de stadio Epitelidas Lacon, iudices de communi nonnullarum Græcarum ciuitatum consensu delecti res olympicas iudicare iussi sunt, idque muneris duobus iudicibus Eleis sorte ductis, ex ipsa Eleorum ciuitate demandatũ est, vt illis curæ esset quò res iustè aptéque succederet, darenturque præmia quibus legitimè & pro meritis conuenirent, qui iudices Hellanodicæ dicti sunt, quod idem est ac si dicas iudices Græcorum, cùm antea soli Lacones, aut soli Athenienses iudicarent, atque ille quidem binorum designatorum numerus ad multos annos perdurauit. Hi statuerũt primùm vt cursores pueri ante solis ortũ suos ludos inciperent, quia opus esset illos ante meridiẽ omnino esse absolutos. Nã cũ esset iã meridies, mos fuit vti quinquertiones exercerẽtur, & illa certamina, quę dicebãtur grauiora.

Arrhachion quarta post hanc olympiade, qui duas alias de superioribus pancratiastis reportauerat, victoriam est adeptus magna virtute quippe cũ victis aliis aduersariis vnꝰ relictus sit, cum quo de oleastro certaret, ille eodem impetu pedibus Arrhachionẽ cinxit, & collum obstrinxit manibus, sed cùm Arrhachion digitũ pedis illi infregisset, iam prope strangulatus animamq; efflans, corruit aduersarius præ dolore digiti. Elei cadaueri tamen Arrhachionis palmam per præconẽ detulerunt. Octaua supra quinquagesimam olympiade palmã tulit Diognetas Crotoniates, cùm sequẽti cœperint, primi athletarũ omniũ statuas suas dicare Diis. Praxidamas Ægineta, qui cæstibꝰ vicit olympiade vna de sexagesima, & Opuntius Rhexibꝰ, qui Pãcratiastas superauit olympiade sexagesima prima: at quarta post hanc grauis armaturæ cursus, de quo palmam tulit Demaratus Heræensis, acceptus est in stadium cum magno applausu, quia cursus ille videretur esse rebus bellicis peracommodatus, cùm mos esset vt cum scutis etiam decurreretur: vicit idem Demaratus sequenti etiam olympiade, qua Elei & Græci stulerunt cursorum ocreas & scutum, atque vicit de cursu equorum Cleosthenes Epidamnius, qui non solùm suũ sed etiam equorũ nomen statuę adscripsit, cũ primus de victoribus equorum statuã sibi erigi curarit, tulit palmam cursus postmodo Theopõpus Demerati filius, & huius postea filius eodẽ nomine de quinquertio, ac de cursu puerili Lycinus Hræensis, Epicradiúsq; Mantinẽsis de pugillatu sequenti olympiade Theagenes Thasius de Pãcratio palmã tulit: cùm antea Dromeus Mantinensis primus fuerit qui sine puluere palmam sit adeptus, consecutus est idẽ Theagenes tres Pythicas coronas de pugilatu, nouémque Nemeacas, & de mistis, pugilatus & pancratij certaminibus decẽ in Isthmo. Renuntiabãtur autem victores iudicum decreto per præconem in celeberrimo totius Græciæ conuentu cũ magno suorum & ciuium & amicorum omniũ applausu, atque septuagesima olympiade rheda etiam & carpentũ fuit introductum ad cætera ludicra. Sequenti postea Cleomedi Astypalæensi erepta fuit palma ab Ædilibus, quòd ille in pugilatu mentis impotens factus Iccum Epidaurium interemisset. Inde Cleomedes Astypalæam reuersus pueros ad sexaginta in ludo literario oppressit, cõuulsa colũna robore

brachiorum ædificium fulciente: mox insequentibus cum lapidibus Astypalæensibus in Mineruæ sacellum confugit, in arcãque se inclusit, qua vi recluſa nemo fuit inuentus, vt memoriæ proditũ est à Plutarcho, & Dioxippo Corinthio in rebus patriis. Nam parum decorum videbatur iudicibus aduersarium iam victũ & prostratũ ac supplicem occidere, quòd iam plurimũ fallaciarum & crudelitatis in hos ludos introduci cœperat, iutroductum fuit deinde lata lege vt athletæ omnes, eorúmque parẽtes fratres, gymnasij magistri, conceptis, verbis super execti suis testibus iurarent se nihil fraudis esse commissuros, quò minùs olympici ludi recte legitimèq; procederẽt: qui etiã iurabant se decẽ menses in ludicris per discendis antè consumpsisse. Secũda post septuagesimam coronatus est de stadio Tisicrates Crotoniata, post quem palmã tulit Gelon Gelous, post quem Cæcini fluuij filius creditus Euthymus vt ait Silenus Chius in fabulosis historiis. Idem Euthymus Cæstius sequẽti olympiade victus fuit à Theagene Thasio, qui tamen oleaginã non accepit, quia iudicatus sit aduersarium fraude circunueniſſe, cùm pugilatꝰ & pãcratij palmã appeteret: quinetiã vnum talentum Ioui sacrã multã Ædiliũ sententia alterum Euthymo ad luendã contumeliæ noxã iussus est pendere: quæ olympias insignis esse potuit clade illa memorabili, qua euersi sunt res Persarum duce Mardonio. Sed quoniam qui virtute non poterat, virtutis insignia aliquando & victoriã ipsam corruptis iudicibus largitione reportabat, statutum fuit hac ipsa septuagesima quinta olympiade de cõmuni omniũ Græcorũ sententia, vt nouem iudices Hellanodicæ res olympicas diligenter curarent. Illa, quæ secuta est, olympiade Theagenes Ioui quod erat imperatum talentum dissoluit, at cũ aduersario enumerare recusauisset, in pugilatum nõ descendit, quare & hac & altera Euthymo pugilatus corona est decreta. Septuagesima septima olympiade instituta sunt facta vt mactatis Deo victimis quinquertionũ primùm & cursus certamina deinde equorũ cõmitterẽtur, cùm antea & homines & qui eadẽ die inducerẽtur: qua olympiade declaratus est victor de pancratio Callias Athenienſis. Pancratiastæ sub noctẽ prodibant, cũ non possent antè accersiri, quia dies equiriis & quinquertio absumebatur, enimuero nõ solũ curabãt horum certaminum

præfecti iudices vt omnia ratione & sine fraude procederẽt, ed etiã ne cui vel aduersariis vel à iudicibus fieret iniuria, idcirco solẽne fuit iudicibus pronũtiaturis sentẽtiã de certatoribꝰ iurare se nullã capturos esse pecuniã ob rẽ iudicãdã, sed tamẽ quibus rebus adducti probarint aut improbarint non esse in vulgus prolaturos, ex iis autẽ qui fraudem cõmisissent collecta mulctatitia pecunia in vsus templorũ vertebatur. Idcirco octaua supra septuagesimã olympiade Pherias Ægineta de medio recedere iussus est, quòd esset adhuc adolescentulus, neque vllo pacto par aduersario in certamine luctandi videretur, qui tamen sequenti admissus omnes pueros lucta vicit, qua olympiade decimus iudex additus est, cùm tres de cursu, totidẽ de quinquertio, reliqui de cæteris ludicris priùs iudicarẽt. Quinta post hãc carpentũ & rheda in omne tẽpus posterũ fuit exclusum, cùm vtrunq; vehiculũ fuisset in curriculũ septuagesima olympiade receptum. Sexta & octogesima palmã tulit de stadio OEbotas Cyreneus, at Philes Eleus de lucta puerorũ. Nona supra octogesimam olympiade obtigit palma de puerili pugilatu Hellanico filio, de virili verò patri eius Alcæneto Lepreatæ, cũ Theantus etiã filius olympiade sequẽti victor de pugilatu sit renuntiatus, qua Tauroſthenes Ægineta à Chæmone quidẽ in lucta fuit prostratus, sed sequenti oẽs deiecit, qui in certamẽ luctæ descẽderũt. Olmpiade deinde nonagesima tertia bijugorũ equorũ integræ ætatis cursus denuo receptus fuit in curriculũ, qua vicit Euagoras Eleus. Tertia deinde victor de stadio euasit Eupolemus Eleus. At nonagesima octaua cùm Eupolus Thessalus vnus ex iis qui ad pugilum certamen conuenerãt, corrupisset pecunia Phormionem Halicarnassensem, Prytanim Cyzicenum, & Argetorem Arcadem, qui superiore olympiade de pugilatu victoriã fuerat adeptus, & ipse & qui pecuniã ceperant cõdẽnatus est, quòd primi illa corruptela ludorum religionẽ polluissent. Eorum itaque mulctam exegerunt acriter Elei. Vna decẽtesima olympiade iunctis ad currum pullis decertatũ est, de quo coronam tulit Sybariadas Lacedæmonius, longioris curriculi victor euasit Sotades Cretensis, sic enim fuit publicè renuntiatus. Idcirco illa, quæ consecuta est, cũ acceptã publicè ab Ephesiis pecunia victor se Ephesiũ prodi maluisset, perpetui exilij cõdẽnatus est à cretẽsibus, fuit

enim eximiæ fortitudinis ac roboris Sotades, vt ait Echemenes in rebus Cretensibus, non minùs quàm Leontiscus aut Sostratus pãcratiastæ, qui dicti sunt acrocherſitæ, quòd summas manus aduersariorũ tam fortiter apprehendebant, vt non priùs dimitterent quã elisis digitis confectos & victos dolore intelligerẽt, omniũ tamẽ athletarum maximè admirabile fuit robur Milonis Crotoniatæ, qui sex palmas olympicas de lucta fuit adeptus, ac totidem pythicas, aiunt Milonẽ malum punicum ita manu compressa tenuisse, vt neque qui conaretur posset extorquere, neque id tamen eliderẽt. Ita perũcto super disco insistebat, vt omnes, qui impetu facto detrudere ipsum conarẽtur, haberet ludibrio, caput neruo tanquam rediculo incingebat, deinde intercluso spiritu compressis labiis quanta vi maximè posset, cũ venæ capitis plurimo intumuissent sanguine, neruum disrumpebat, vbi cubitum lateri admouisset porrecta dextra ac sublato pollice, reliquos digitos si iunctium intẽdisset, nemo erat tam fortis, vt vllo conatu minimum posset à cæteris seiũgere. Eodem tempore in tribus duodecim Elei descripti sunt, atque tribus singulæ suum dedere ludorum cognitorem, olympiade sequenti renuntiatus est victor de pancratio primum Damõ Thurius ac postea Pyrrhus ludis præfectus præmia tulit de equiriis. Troilus bigis equorum integræ ætatis, vicitque pullorum curru, lege postea ab Eleis cautum est post Pyrrhi victoriam, ne quis è præfectis ludorum equos iu certamen mitteret in posterum, de stadio iterum renuntiatus est victor idem Damon Thurius, fuerunt tamen nonnulli qui octauam, tricesimam, & cẽtesimam quartam olympiadas, vacuas memorẽt, vocẽntque anolympiadas quòd propter dissensiones Eleorũ & Pisæorũ ludicra fuerint intermissa, at quinta post centesimã olympiade palmã de stadio meruit Prorus Cyrenæus, at enim cũ afflictæ fuissent res Eleorũ postmodo Arcadum bello & ij parte agri mulctati amissis omnibus curiis quæ in hostium potestatẽ venerant, quarta & centesima olympiade in octo tribus redacti sunt Elei, decretumq; vt totidem Hellanodicæ eligerentur: sed octaua supra centesimam, qua de stadio Polycles Cyrenæus victor est renuntiatus, pristinus numerus Ædiliũ decem scilicet vsurpatus fuit. Quarta ab hac iã agebatur olympias, cùm Callyppus Atheniẽsis quinquertij

coronam precio ab aduersariis auertit: petita est mulcta tũ à Callippo, tum etiam ab iis qui cum Callippo cõsensissent, quã Elei per Hyperidẽ Athenas missum postularunt, quod nisi fieret, vetabantur lege sacra omnes Athenienses ad olympica ludicra accedere: at Athenienses exoratũ miserunt Eleos, quod cùm impetrari non potuisset, non priùs decreuerunt dissoluere, quàm respõsum sit ab oraculo Delphico non respõsurum esse antequam Eleis satis fuisset ab iis factum. Vigesima tertia post centũ victoriã de stadio accepit Idæus Cyrenæus, cùm sequẽti Ladas Ægiensis patria palmã tulerit de stadio, qua deletæ sunt Græcorũ virtute Gallorum acies ac penitus profligatæ, ita vt nec vnus quidem saluus domum redierit: nam Brẽnus sollicitatis animis Gallorum ad expeditionẽ contra Græcos suscipiendam ad centum & quinquaginta millia peditum, equitũ sexaginta millia & amplius amisit. Dux certè ipse copiarũ vltro hausto mero post accepta vulnera dicitur mortem oppetiisse. Cùm receptę deinde bigæ pullarũ & desultorius pullus fuissent, bigarum palmã tulit vicesima octaua Belistiche fœmina ex ora maritima Macedoniæ, & tricesima prima post centesimã desultorij pulli Tlepolemus Lycius, quadragesima post centesimã olympiade palmã adeptus est de pãcratio & pugilatu Clitomachus patria Thebanus, qui de palæstra & pugilatu ad Isthmum antea tulerat, & tres palmas de pãcratio Pythico. Quarta ab hac olympiade puerile institutũ est pãcratium, in quo vicit Phædimus Æolensis ex vrbe Troade: sed illud mox fuit ab Eleis repudiatũ. Sexagesima post cẽtesimã victor de stadio Diodorus Sicyonius est declaratus, decimaquarta post quam Eleus, & post hunc Aristomenes Rhodius, & post hunc Protophanes Magnesius palmã tulerunt, atque post hunc octaua supra centesimã & septuagesimã vicit coronatúsque est de lucta & pancratio eodem die Strato Alexãdrinus: secunda & nonagesima supra cẽtesimã Polyctor Damonici Elei, & Sosander Sosandri Smyrnæi filij descenderunt in luctæ certamen: sed cùm Damonicus impensius optaret filio suo victoriam obtingere, dictus est Sosandrum data pecunia impulisse vt se facilè vinci pateretur, sed vtrorũque parentibus mulcta indicta est & exacta, cùm ab illis noxa fuisset cõmissa: irrogata fuit mulcta Sarapioni etiã pancratiastæ prima post ducentesimã olympiade, qui condẽnatus fuit timiditatis pridie quàm pancratium cõmitteretur, quia metu aduersariorũ solùm verterit, quod vni ex omnibus vndeuis athletis per omnẽ hominũ memoriã accedisse memorant. Vndecima post ducentesimã oleastrum tulit Xenodamus pãcratiasta Anticyrensis, cùm sequenti coronatus sit Artemidorus Trallianus. Condẽnatus est olympiade decima octaua post ducẽtesimam Apollonius pugil Alexandrinus, quia ad statutum diẽ non adiit: neque illi profuit quòd vento ad Cycladas se detentũ causatus esset, cùm ad statum diem conuenire oporteret, quorũ nomina athletarum legitimè data fuissent. Heraclidi igitur coronã intacto Elei ac sine puluere partã decreuerunt, cùm id grauiter ferret Apollonius, in Heraclidem coronam iam capientẽ impetum fecit, & ad ludorum præsides vsque persecutus est, quæ insania illi magni stetit. Octaua post hanc condẽnati sunt pugiles deprehensi de eadem palma inter se pacta pecunia societatẽ coiisse, quare illis mulcta est imposita: ij fuerunt Didas & Garapãmon qui pecuniã dedit, ambo ex Arsinoite tribu Ægypti, olympiade verò quinta ac tricesima post ducentesimam, qua Mnesibulus de cursu victor palmam tulit, duplicati sunt cum clypeo curriculi, cùm & aliàs Mnesibulus Eleata cursor cæteros cursores olympicos superasset. Atque res olympica ita miram varietatem diuersis temporibus sortita est, & quemadmodum res humanæ omnes sortiuntur, quæ nũquam in eodem statu diutius possunt consistere. Veruntamen ex iis perspicuum esse posse censeo, quæ genera ludicrorum, & quibus temporibus singula fuerint instituta vel instaurata, & quid iudices spectare oporteret, & quæ præmia proponerentur victoribus. Atque de Olympicis certaminibus hæc breuiter dicta sint, nunc de Pythiis dicatur.

De Pythiis. CAP. II.

FVERVNT & Pythia multis annis ante Isthmia instituta, post Olympia tamen, & ea in honorẽ Apollinis agebãtur, cœptáque sunt eo tempore, quo Apollo latronem in Delphis sagittis confixit, qui postea insepultus ibi contabuit, quem tamen draconem quidam esse crediderunt, vt dictum est. Alij instituta dixerunt, quia cùm artẽ vaticinãdi sit à Pane doctus, qui scitè Arcadibus leges dedit, mox

ad vaticinium venit, vbi Nox, deinde Themis responsa dabat, Pythone præside tunc tripodis prophetici cæso ipse vaticiniorum locum occupauerit. Cùm cœpti essent igitur celebrari ludi Pythici, antiquissimum omniũ fuit certamẽ, vt hymni in Apollinem cum tibiis ad citharã canerentur, & ab ipsis aulœdis. Atqui variis tẽporib. & hęc ipsa certamina multam varietatẽ sortita sunt: quia priùs fuit institutũ pancratium, siue quinquertium, quoniã fama est prima Pythiade, in qua certarunt Dei, vicisse Castorem stadio, Pollucem pugilatu, cursu Calaim, armatum Zetẽ, disco Peleum, lucta Telamonem, Herculem pancratio, qui ramo lauri coronati sunt, vbi primùm Pythia sunt ab Apolline instituta, vt quidã putarunt. alij tamen vocata fuisse ythia crediderunt à loco Pytho nominato, alij ab interrogatione, cùm πύθωμαι sit percunctari: in qua vicit Pythiade Achmæas Parapotamius cæteros omnes pueros pugilatu, ea fuit prima, in qua homines decertarunt, vt ait Pausanias. Altera deinde Pythiade Amphictyones, qui fuerũt his ludis prẽfecti ab Amphictyone Deucalionis filio nominati, vel (vt alij maluerunt) ab Amphictione Heleni filio, qui hunc cõuentum instituit, quod accidit quadragesima octaua olympiade, omnẽ artem aulœdorũ repudiarunt, quia nescio quid triste & insuaue auditu, minimeque iucundi ominis canerẽt, nã elegi & funebres modi magis hisce tibiis cõueniebant quàm vllum lætitiæ genus, vel ludorũ festiuitas qui celebrabantur, institutum fuit coronariũ duntaxat certamen vt submotis præmiis relinqueretur, cùm primùm pecunia esset præmiũ victorũ. Additus est etiam equorum cursus, qua Pythiade renuntiatus est victor Clisthenes Sicyoniorum tyrãnus, eademq; certamina indicta sunt Athletis, quæ & in Olympia erant, lata lege vt soli pueri tum lõgiore, tum etiam repetito cursu manè certarent, nam sicuti dictum fuit, curru etiam in olympicis decertabatur. Octaua Pythiade lege ludorum comprehensi qui assis fidibus canerẽt, qua coronatus fuit Agelaus Tegeates. Quadragesima Pythiade octaua cœptũ est certari bigis, è quo certamine victor euasit Phocensis Execestiades. Quinta postmodo ab illa Pythiade pullis ad currũ adiunctis decertari cœptum est, in quo certamine cæteros omnes quadrigis superauit Orphõdas Thebanus. Postea verò sexagesima Pythiade admissum est inter pueros

pancratium, & biiuges atque iniuges pulli, seriùs quàm ab Eleis, quo tempore victor declaratus est Laidas Thebanus: cùm pulli postera etiã singuli fuissent admissi, septima post hanc Pythiade bigæ receptæ sunt, & pulli singuli ad currum, qua singulari pullo Lycormas Larissæus, at bigis Ptolemæus Macedo victor fuit declaratus. In omnibus his certaminibus laurea corona donabatur, sicuti patet è Pindari epiniciis, quæ corona propria fuit illorum ludorum existimata, nã credebatur esse grata Apollini, quia fabulati sunt amatam fuisse ab Apolline Ladonis filiam in illam arborem conuersam, sed tamen fuerunt nonnulli qui existimauerint quòd multo antè quàm Apollo Daphnem amaret, instituta sunt Pythia, & antequam laurea reperiretur, vel ex palma, vel ex æsculo coronæ dabantur victoribus, vt ait Ouid. lib. 1. Metamorph. in his:

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia per domitæ serpentis nomine dictos.
Hic iuuenum quicunque manu, pedibúsve, rotáve
Vicerat: æsculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat.

Nam primis Pythiorum temporibus non erat adhuc inuenta laurus, qua postea inuẽta & locus datus est fabulæ, & coronæ victoribus Pythiorum ex illa cõfectæ, apparet autem ex Ouidij carminibus nõ Amphictyones, neque filiũ Deucalionis, sed Apollinem ipsum præ lætitia victorię eius certaminis, in quo Pythonem ceciderat, Pythicos ludos instituisse, atque eadem propè ludicra fuisse in Pythicis, quæ erant etiam in Olympicis, alij dixerunt neque palmam, neque æsculum, neque laurum præmium fuisse Pythiorum, sed poma quædam Deo consecrata victoribus donari solita vt scripsit in libro de coronis Ister. Verùm istud accidit, quia & ludicra, & præmia victorum, & tempora quibus agebantur Pythia, sæpiùs immutata sunt: nam cùm nono quoque anno primùm agerentur Pythia, perducta sunt postea ad quinquennium, quia tot Nymphæ dictæ sunt Parnasides dona Apollini, cùm feram trucidasset, obtulisse, at de Pythiis satis, nunc de Nemeis dicamus.

De Nemeis. CAP. III.

CELEBRABANTVR Nemea in sylua quadã ita vocata, quæ fuit inter Phliuntẽ & Cleonas Achaiæ ciui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tates, in Archemori Lycurgi filij honorem, quoniam in illa sylua dicitur à serpente morsus interiisse. Alij dicunt quòd septem duces Argiui opem ferentes Polynici militantes ad Thebas in Lēnum Thraciæ profecti siti correpti in Hypsipylen Lemniā inciderunt, quæ Lycurgi sacerdotis Iouis & Eurydices filium Opheltam ferebat. Hæc rogata tanquam perita eius regionis vt aquā ostenderet, dux fuit illis ducibus ad fontē, relicto puero in quodam prato, quem serpens repertum & spiris circa collum conuolutus necauit. Duces eò profecti re visa serpentem interemerunt, atque in triennium quodque certamen funebre instituerunt, certabant in illis milites aut militum filij tātùm priùs, quamuis vulgus postmodo fuit admissum. Dicitur à Theagene in rebus Æginetis illa de causa è Lemno in Nemeam cōfugisse, quòd statutum fuerat āpud Lēniades vt omne genus marium de medio tolleretur, atque cùm mares omnes fuissent trucidati, sola Hypsipyle Thoantem patrem in arca seruauit. Illud cùm patuisset Lemniis, vbi argonautę essent abnauigaturi, ipsum demerserūt in arca inclusum, at Hypsipylen propter pietatem erga parentem capitis condēnarunt, illa his auditis fugit, atque capta à piratis in itinere Lycurgò diuendita fuit. Eurydice igitur Lycurgi vxore volente Hypsipylen interimere ob mortem filij, atque Hypsipyle latēte in quodam loco occulto hac ipsa de causa, Amphiaraus vaticinatus est, eámque indicauit Thoanti ac Euneo quærentibus filiis, quorum opera & ducum Argiuorū beneficio fuit seruata. Fuerunt verò eadem ludicra in his, quæ etiā in superioribus instituta at victores apio coronabantur, quę funebris erat planta: idque ad perpetuam Archemori memoriā. Alij Nemea instituta fuisse maluerūt ab Hercule, quia Nemęum leonē ibi occiderit. Alij ob Opheltam (vt diximus) qui per propriam mortem in Thebas militantibus Lacedæmoniis vaticinatus fuit: erat enim certamen epitaphiū siue funebre, in quo milites aut militū filij solùm primùm certabant, quamuis & populus in id postea fuit admissus, alij non ob illum prędictum Opheltem, sed ob Opheltē Creusę & Euphetæ filium instituta fuisse Nemea crediderunt, qui ictus fuit à dracone absente Hypsipyle nutrice, cùm illa aquatum iuisset, quòd ab illa aquā Argiui petiuerant. Instituta verò sunt illi Nemea ad Hypsipylæ consolationē, quæ etiam

etiam à nigris vestibus & lugubribus indutis iudicibus iudicabantur. Dictus postea fuit hic Opheltes Archemorus, quia illi mortem Amphiaraus vaticinatus esset à principio vitæ: nam ἀρχὴ principium, μόρος mortem significat. Coronabantur (vt fama est) antiquitus oliua victores Nemeorū, sed post cladem à Medis captam in honorem cæsorum apio funebri plāta coronari cœptum est. Dicta fuerunt Nemea à bobus, quæ Argiuæ Iunoni erant cōsecratę, quæ in ea sylua pascebantur. Alij maluerunt Nemeam vocatam fuisse quādam regionem Argiuorum à bobus Iouis & Lunæ ibi pascentibus. Alij a Danai filiabus, quoniā regio fuisset illis in capita distributa. His ludis enim Argiui & Corinthij & Cleonæi homines præerant. Lucianus in dialogo de Gymnasiis ita mētionem fecit de singulorum horum certaminū præmiis: Ὀλυμπιάσι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου, Ἰσθμοῖ δὲ ἐκ πίτυος, ἐν Νεμέᾳ δὲ σελίνων πεπλεγμένος, Πυθοῖ δὲ μῆλα τῶν ἱερῶν τοῦ θεοῦ. *in Olympicis quidem ex oleastro, in Isthmiis è pinu, in Nemeis ex apio corona connexa, at in Pythiis mala Deo consecrata victoribus erant proposita.* Atque huic certaminum generi apium iure conuenire censebatur, quoniam ex occisi à serpente pueri sanguine apiū herba nata esse credatur. Non defuerunt qui in honorem Archemori primùm instituta fuisse dixerint Nemea, at ab Hercule fuisse in melius correcta, cùm leonē Nemeæum occidisset: qui illi postea Ioui consecrarit, & post triennium, tempus peragendis statuit diem duodecimum eius mensis, qui πάνεμος à Corinthiis, ab Atheniensibus autem βοηδρομιῶν dicebatur, quia eo mense Theseus Amazonas debellauit, atque Cretenses demum iudices sunt electi, at nunc de Isthmiis dicamus.

De Isthmiis. CAP. IIII.

SCRIPTVM reliquit Plutarchus in vita Thesei, Theseum ipsum Isthmia in honorem Neptuni, ad imitationē Herculis, qui Olympia Ioui cōsecrauit, instituisse: quippe cùm illa quæ in honorem Melicertæ fierent, noctu agerentur, & magis initiandi, quàm spectaculi causa constituta viderentur: quæ instituta fuerant à Sisypho Æoli filio, vbi Melicertæ sui propinqui cadauer agnouisset, Athamantisque filium honore illo prosecutus est. Non defuerunt tamē qui in Scironis honorem Isthmia celebrari crediderint,

& ea putarint à Thesco inuenta ad mortem ipsius Scironis expiandã. Alij ob Sinnin Procustẽ Neptuni filium à Theseo cæsum, alij aliis de causis instituta fuisse Isthmia, omnes tamen à Theseo cõsensere. Quæ dicta sunt Isthmia ab Isthmo Peloponnesi, cuius in faucibus ad Neptuni tẽplum ibi celeberrimum quinto quoque anno celebrabantur. Archias autem poëta non in Neptuni, sed in Palæmonis honorem Isthmia fieri solita scribit, illo in epigrammate:

Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἐν Ἑλλάδι, τέσσαρες ἱεροί.
Οἱ δύο μὲν θνητοῖς, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, Ἀπολλωνίδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόρειο.
Ἆθλα δὲ τῆς κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Quatuor in Græcis certamina, quatuor illa
Sacra duo superis, sunt duo sacra viris,
Sunt Iouis hæc, Phœbique, Palæmonis, Archemoríque.
Præmia sunt oleæ, pineæ, mala, apium.

Nã tametsi in omnibus his certaminibus coronabantur victores coronis superiùs cõmemoratis, tamen mos omnibus fuit vt vbique locorũ palmã altera manu gestarent redeuntes, vt ait Pausanias in Arcadicis: ac tãtus honor victoribus habebatur, tãtáque erat victriciũ ciuitatũ lætitia, vt multa millia passuum victores ita manib. suorum ciuium portarẽtur, ne omnino terram contingerent: neque ingrederentur per portas ciuitatum, vt reliqui homines, sed põtes illis tumultuarij fierẽt supra mœnia ciuitatum: eorúmq; nomina in foro publico sumptu columnis inciderentur. Primus autem fuisse dicitur Theseus, qui cùm venisset in Delum palmã victoribus proposuerit, vt ait Plutarchus. Alij non illis de causis instituta fuisse illa certamina memorãt, sed ob insepultum Melicertã cùm in Isthmum appulisset, atque ita rem sese habuisse memoriæ prodiderũt. Fuerunt Inus & Athamantis filij Learchus & Melicerta, Athamas furore percitus Learchũ cecidit, quem mater in lebetẽ bulliẽtis aquæ iecit, atque ipsa quoque mente capta verita iram Athamãtis per Geraniã montem Megarẽsium fugiens è petra Moluride vocata, deniq; cum Melicerta in mare desiliuit. Facta est Ino vna è Nereidibus, quę Leucothea vocata est, at Melicerta Deus Palæmon. Nereides tripudiãtes visæ sunt Corinthi Regi Sisypho, qui Melicertæ corpus à delphino delatum vidit, atque hæ iusserunt Isthmia celebrari in honorem Melicertę. Alij dixerunt cadauer Melicertæ in Isthmũ delatum tumulo & exequiis caruisse, quare exorta pestilẽtia in Isthmo respondit Deus nullum esse mali remedium, nisi si exequiæ ac funebre certamen institueretur in Melicertæ honorem: illud cùm per aliquod tẽpus fecissent Corinthij, rursus morbus inuasit, atque respondit Deus oportere honorẽ eius herois perpetuum instituere, atque illi apium plantã funebrem ac subterraneam proponere. Statutũ est postmodo vt pinu coronarentur ob affinitatẽ plantæ cũ mari: captum est itaque & sepulturæ datum Melicertæ corpus apud Schœnountiã ab Amphimacho & Donacino viris Corinthiis, vt proditũ est memoriæ à Theseo in rebus Corinthiis, alij dixerunt in honorem Neptuni hæc ipsa certamina consueuisse celebrari: at Musæus in eo libro quẽ scripsit de Isthmiis, duo certaminũ genera in Isthmo celebrari solita scribit, alterum in Neptuni, alterũ in Melicertæ honorẽ. Fuerunt & alia ludorum genera apud Græcos, vt apud Athenienses Hydrophoria, Delphinium Pytheæ: fuerunt & alia alibi præmia victoribus vt phialæ argẽteæ in Sicyone in Pythiis, in Pellene vrbe Achaiæ præmium erat vestis Theoxeniis, vel, vt alij maluerunt, vocatis Mercurialibus: in Ægina Æacia bos præmium fuit dithyrãborum poëtis, qui præclariùs in Dionysum ceciniſſent: quod certamen dictũ fuit Amphorites, quæ, quoniã non erãt valde illustria, raróque de his mẽtio fit à scriptoribus, superioribus abundè vt arbitror explicatis, in præsenti omittemus, nunc reliqua ad institutum opus pertinentia persequamur.

De Mercurio. CAP. V.

MERCVRIVM omnium Deorum antiquorum vigilantissimum, ac maximè negotiis implicatum, quippe quem neque per noctem quidem dormire negotiorum multitudo pateretur, Iouis & Maiæ Atlantis filium fuisse scribit ita Hesiodus in Theogonia:

Ζηνὶ δ' ἄρ' Ἀτλαντὶς Μαῖα τέκε φαίδιμον Ἑρμῆν,
Κήρυκ' ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβᾶσα.

E Ioue Mercurium, Nympháque Atlantide cretus,
Est præco superum: compressit Iupiter illam.

Sic & Orpheus & Homerus in hymnis tradiderũt, à quibus

præclarè Virgilius,ea capiens quæ ad genus Mercurij attinēt,illū in Cyllene Arcadiæ monte natū esse inquit in his:

Vobis Mercurius pater est,quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum culmine fudit.

At Pausanias in Bœoticis non procul à Tanagris in monte vocato Corycio Mercuriū natum esse scribit, quem postea in Arcadicis scripsit lotum fuisse in Tricrena, vbi tres erāt fontes in agro Pheneatico,à nymphis accolis eius montis: quare fontes illi summa religione colebātur,vtpote fontes Mercurio sacrati.Hunc educatum fuisse in Cyllene monte, præterea testatus est Didymus his verbis: Ἑρμῆς ὁ ἐν Κυλλήνῃ ὄρει Ἀρκαδίας ἀνατραφείς: *Mercurius in Cyllenio Arcadiæ monte educatus.* Hunc educatum fuisse inquiunt sub arbore portulaca,quæ andrachne dicta est à Græcis, quare illi fuit consecrata. Scripsit Pausanias in Arcadicis ex antiquo Arcadum sermone Mercurium educatum fuisse non procul ab Alpheo fluuio in ciuitate quæ Acacesium vocabatur ab Acaco Lycaonis filio. Alij Iunonem lac præbuisse Mercurio putarunt,& per quoddam tempus apud illā nutritum fuisse per inscitiam,atque cùm lac Iunonis ex eius ore excidisset, dicitur esse facta via lactea,quę inde galaxia dicitur à Græcis, cùm gala lac sit. Alij tamen maluerunt illud accidisse cùm Hercules lac sugeret: Alij quia tātum hausisset,quantum non potuisset retinere. Alij maluerunt Opim iussam lac infanti præbere, illud in saxum expressisse quod Saturno obtulerat, vt significauit M. Manilius in his versibus, quo in cœlum delapso lactea via facta sit:

Nec mihi celanda est famæ vulgata vetustas,
Mollior è niueo lacte fluxisse liquorem
Pectore reginæ Diuûm,cœlúmque liquore
Infecisse suo:quapropter lacteus orbis
Dicitur,& nomen causa descendit ab ipsa.

At enim plures fuerūt Mercurij, vt ait Cicero in libro tertio de Natura Deorum in his:Mercurius vnus Cœlo patre, Die matre natus:cuius obscœniùs excitata natura traditur, quòd aspectu Proserpinæ commotus sit. Alter Valentis & Phoronidis filius,is qui sub terris habetur, idem Trophonius. Tertius Ioue tertio natus,& Maia, ex quo & Penelopa Pana natum ferunt. Quartus Nilo patre, quem Ægyptij nefas habent nominare. Quintus, quem colunt Pheneatæ,

qui Argum dicitur interemisse, ob eámq; causam Ægypto præfuisse,atq; Ægyptiis leges & literas tradidisse. Hi etsi plures Mercurij extiterunt, tamen ad vnum Iouis & Maiæ filium omnes cæterorum res gestæ referuntur, de quo etiā mentionem ita fecit Ouidius in Paride, cùm illum fingerer alatum:

Constitit ante oculos actus velocibus alis
Atlantis magni,Pleionésque nepos.

Quare & nos quæ propriæ sint singulorū minimè soliciti, aut quæ inuēta,vel quæ educationes, quia negotiū ob antiquitatē esset omniū difficillimum, vt in cæteris fecimus, ita in hoc institutum nostrū persequemur,scriptum reliquit Lucianus in Dialogo Apollinis & Vulcani, hunc insignem fuisse furem:nā cùm paruulus esset infans à Vulcano susceptus,instrumēta fabrilia illi surripuit ex officina. Cupidinē eodem die natus palæstra superauit. Veneri, quæ ipsum ob victoriā complexa fuerat,cingulū furatus est. Ioui sceptrū sustulit,fulmen quoque surrepturus nisi vim timuisset flāmarū. Hunc Mercurium alatum finxerunt,cui gallus assidebat, quam in suasoria Galenus antiquos inquit pictores & plastas iuuenem formosum sine fuco,ac sine aliquo cōptu, vultu hilari,atque acribus oculis formasse. Hunc finxerunt antiqui aurea cathena auribus hominum annexa, mortales quocunq; collibuisset trahere solitū, sicuti de Hercule dicitur. Qui quoniā præesset gregibus in via,qua Lechæā accedebatur apud Corinthios,æreus sedens expressus est cum astāte ariete. Multa porrò officia Mercurio fuerunt iniuncta, vt testatur Lucianus in dialogo Maiæ & Mercurij: siquidē Deorum cœnaculū verrere solitus dicitur, & sternere curiā Deorum,& Iouis mandata per diem circunferebat, & huc illuc cursitabat,& ante raptū Ganymedē victum Ioui subministrabat,& per noctē mortuorum animas ad inferos deducebat,& modò palæstris,modò concionibus illum adesse oportebat,ita vt nullo tēpore posset quiescere: quidā iniunxerūt illi etiam bellicas caduceatorum legationes, cùm fœderum & induciarum illum inuentorem fuisse inquiant, & ponderum ac mensurarum rerum venalium, & omnium vsuum mercaturæ ad lucrum, cùm res alienas etiā vsurpauit: horum negotiorum quandam partem attigit ita Virgilius in quarto Æneidos:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
Aurea: quæ sublimem alis, siue æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alia sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

Huius simulacrũ Ægyptij partim atra facie, partim aurea & clara cõfinxere, quia modò ad superos, modò ad inferos adiret: caduceus illi dabatur cũ anguib. geminis mare ac fœmina scilicet mutuo cõnexu circunuolutis & concordibus, quorum caudæ demittebãtur ad capulum caducei, qui concordiæ securitatem significabant. Aiunt præterea hunc eodem die natum boues Admeti Regis pascenti Apollini surripuisse, & irato eidem ob furtum, sagittásque in eum iaculari parenti pharetram euacuasse, vt ait Homerus in his:

Ἠῷος γεγονὼς μέσῳ ἤματι ἐγκιθάριζεν.
Ἑσπέριος βοῦς κλέψεν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος.
Editur hic manè, hinc citharam pulsauit: & idem
Surripuit Phœbo vaccas mox sole cadente.

Istud autẽ ita fictum fuit, quia Mercurij planeta, quib dominatur in horoscopo, homines facit ingenio quidem prõptos & eloquentes, at callidos tamen & astutos & ad furta propensos. Fabulantur Batto pastori cuidam Mercurium vaccam largitum esse, vt taceret, qui solus furtum illud cognouerat. Deinde cùm hominis fidem vellet experiri mutatis vestibus, duplici præmio pro indicando furto proposito inconstantiam ac perfidiam Batti cognouit, eúmque in saxum indicem conuertit, vt ait Ouid. lib. 2. Metamorph. in his carminibus:

At senior, postquam est merces geminata, sub illis
Montibus, inquit, eunt: & erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades, & me mihi perfide prodis?
Me mihi prodis? ait: periuráque pectora vertit
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur index.

Alij dixerunt vocem tantùm ademptam fuisse Batto, atque illum ad oraculum Delphicum accessisse an liberari posset sciscitaturum, & vbi habitaret, cui respondit oraculum:

Βάττε πρόσθε κακὸν, τὸ δὲ δεύτερον ἐσθλὸν ἐρεύνα.
Ἔρχεο, λείφ' ἁλίαν χώραν. ἤπειρος ἀμείνων.

Ἠῷος πρότερον δόλον ἔκβαλε πείθει πείθων
Στερρὸν γῆν ὁσίως, ἣν μισεῖ πολλὴν ἀθεμίστως.
Οἷά τ' ἀνὴρ ἔρξει, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.
Batte malum priùs, inde bonum à me Batte require.
Linque mari vicina, pete & longinqua locorum.
Manè dolum linquens primùm mea numina serua,
Præduram terram sanctè, multam odit iniquè.
Qualia quisq; facit, finem nanciscitur idem.

Hunc Deum postea, quia surripuisset armentũ, tanquã pastorum Deum coluerunt antiqui, vt asserit Pausanias in Corinthiacis, quem & greges seruare, & augere posse putabãt. Quia verò alia permulta furatus esset, habitus est Deus latronum, vt ait Homerus in hymnis:

Τοῦτο γὰρ οὖν καὶ ἔπειτα μετ' ἀθανάτοις γέρας ἕξεις.
Ἀρχὸς φηλητέων κεκλήσεαι ἤματα πάντα.
Hunc superos inter post hæc retine his honorem.
Latronum princeps diceris tempus in omne.

Memoriæ prodidit Zezes histor. 202. chil. 8. Autolycum Laertæ patrem, qui fuit auus Vlyssis, omniũ propè mortalium pauperrimũ artem furandi à Mercurio didicisse, quare ditissimus postea euasit: aiunt hunc tam peritũ fuisse latronem, vt cùm optimum equum furatus esset, asinum scabie corrosum pro illo restituerit, effeceritque vt eum recipiẽtes minimè id sentirent: atque cùm alteri pulcherrimam sponsam rapuisset, anum edentulam, mucosam, & laruam propè restituerit: atque in commutandis mercibus eandẽ seruabat rationem: nam fuerunt qui præstigiatorum artem à Mercurio excogitatam dixerint. Hunc primum fuisse inquiũt, qui lyram inuenerit, vt ait Paus. in Eliacis prioribus, quam etiã Apollini, cùm pax inter illos post furtũ orta esset, largit⁹ est. vnde lyra quasi lytra dicta fuit, præmiũ. s. pro redimẽdis. Erat autẽ testudo, quę χέλυς à Grecis vocatur, in hunc modũ formata, Vt ait Lucianus in dialogo Apoll. & Vul. cùm testudinẽ mortuã ad rippas Nili inuenisset, brachia adaptauit, ac iugum induxit, calamosq; postea agglutinãs, & fundo subiecto quodã, ac nouẽ deinde chordas super calamis, tanquam ansulis intendẽs, iucundũ quid modulat⁹ est. Alij dicunt tetrachordum priùs inuenisse, ac linũ pro chordis tetendisse, quia chordæ nondum essent inuentæ, quã dedit Apollini pro furto, à quo accepit caduceum: hanc se ptẽ chor-

darum fecit Apollo accommodans ad Panos fistulam Iouis & Thymbris filij: nam hic lino soluto & adempto chordas intendit, vnde dictus est linum inuenisse.

¶ Id verò cùm in monte Cyllene proximo fecisset, mons Chelydorta vocatus fuit, vt ait Pausanias in Arcadicis. Atq; de hac re ita breuiter meminit Nicander in Alexipharmacis:

Α ὐδήεσσαν ἔθηκεν ἀναύδητόν περ ἐοῦσαν
Ε ἐμείης. στερεὸς γὰρ ἀπηνέσφιοε χέλυς,
Αἰόλον, ἀγκῶνας δὲ δύω παρετείνατο πέζης.
Muta priùs fuerat, vocalem reddidit illam
Mercurius: dempta carne è testudine, fundo
Brachia bina locat, superq; his chordasq; tetendit.

Quod etiam affirmat Homerus in hymno in Mercurium eo carmine:

Ε ἐμοῦ σοι πρώτιστα χέλυν τεκτήνατ' ἀοιδόν.
Mercurius prior ipse chelym facit arte canoram.

Cùm lyram accepisset Apollo, postea virgam illâ Mercurio donauit, vt diximus, illam vim habentem, vt facilè pax inter quosuis ea virga interposita conciliaretur: eius cùm vellet facere experimentũ Mercurius, inter duos angues acerrimè inter se dimicantes coniecit, qui repẽtè facti sunt amici, vnde virga Mercurij fuit postea geminis anguibus circumuolutis insignita. Primus enim Mercurius tres fidiũ, tonos acutum, grauem, medium reperisse dicitur. Primus astrorũ ac siderum cursus obseruasse, diesq́ue & annum ad certum ordinem redegisse: cùm astronimię & philosophię autor & religionis Thebanis sacerdotibus extiterit, qui maximè has disciplinas exercuerunt, vt testatur Strabo libro decimoseptimo Geographiæ & Marcus Manilius in primo libro rerũ astronomicarum in hisce carminibus:

Tu princeps, autorq; sacri Cyllenie tanti.
Per te iam cœlum interius, iam sidera nota,
Sublimes aperire vias, vnumq; sub orbem
Et per inane suis parentia finibus astra.

Atque ne plura hîc ascribam, multa sunt carmina quib⁹ ille poëta conatur ostendere vniuersum fundamentũ religionis apud Ægyptios à Mercurio priùs fuisse inuẽtũ vnà cum ritibus sacrorũ, rerumq́ue nãturalium causis. Idcirco fortasse dies lunæ quartus Mercurio fuit cõsecratus, sicut primus & septimus Apollini, octauus Theseo. Eadẽ de causa inter ar-

canos illos Samothracum Deos Mercurium à Mnasea connumeratum cẽsuerim, quòd astrorũ cognitio necessaria sit nauigãtibus. Scripsit Apollonij enarrator solennia quędã apud Samothraces celebrari solita, quibus si quis fuisset initiatus, inter turbulentissimas tẽpestates seruabatur omnino. Atq; Vlyssem initiatũ in Samothracia ferunt sed vitta alba pro tęniis vsũ fuisse: quippe cùm initiãtes tęnias purpureas circa ventrem innexuerint. Erat autẽ mos initiandi in Cabiris, atque Deorum nomina, quos nominare nefas erat, ista fuerũt: Axioerus, Axiocersa, Axiocersus. Erat autẽ Axioerus Ceres, Axiocersa Proserpina, Axiocersus Pluto, quib⁹ quartus accedebat Casmilus, qui erat Mercuri⁹, vti scripsit Dionysiodorus. Hic idem Mercurius Deorũ immortaliũ cultus & sacra prior instituit, hominesq́ue ad humaniorem vitam reuocauit: quare ita cecinit Horatius libro 1. Carminum:

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decoræ
More palæstræ.

Hunc vnà cum Hercule palæstritis præfectum esse credidertũt: quia cùm prudẽtissimus existeret, non mediocriter conferre ad palæstram putabatur, quoniam cum viribus vbique coniuncta esse debet prudentia: quæ quoniam multa in explicatione insomniorum requiritur, somnia Mercurio consecrata credũtur, vt in his carminibus videtur testari Apollonius libro quarto Argonauticorum:

Α ̓λλ' ὅτε δὴ κἀκεῖθεν ὑπεύδια πείσματ' ἔλυσαν,
Μήσατ' ἔπειτ' Εὔφημος ὀνείρατος ἐκπυγίοιο,
Α ̓ζόμενος Μαίης ὗα κλυτόν. ἔσταν γὰρ οἵ
Δαιμονίη βώλαξ θαμέες ὡς ἐν ἀγυιῇ
Α ̓ϊδδιαι λευκῇσιν ὑπὲκ λιβάδεσσι γάλακτος.
Ast vbi soluerunt illo de littore funem.
Nocturna in mentem veniunt insomnia, clarum
Ille colit Maia genitum: namque vbera visus
Est sibi mulgere, & glebam stillantibus albis
E mamma guttis misture, & lacte rigare.

Quod etiã inquit Homerus in hymno in ipsum Mercurium composito:

Α ̓λλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐλάτῃσι βοῶν, ἀγέλην τ' ὀνείραν,
Νυκτὸς ἐπαπτήσας, πυλαδόκον,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prædonem, furemque boum, cui somnia certa
Lege patent, seruasq; fores, noctemq; gubernas.

Æschylus in persis ipsum inter terrestres Deos numerauit, quem aduocat cum inferorum Regem, & mortuorũ in his:

Ἀλλὰ χθόνιοι δαίμονες ἁγνοὶ,
Τῆ τε, καὶ Ἑρμῆ, βασιλεῦ τ' ἐνέρων,
Πέμψατ' ἔνερθεν ψυχὰν ἐς φάος.
Terrestres casti dæmones,
Tellus, Mercuri, & inferúm
Rex in lucem animam remittite.

Hunc ipsum Deum tricipitem vocarunt, ob triplicem potestatem quam habere creditus est: nam marinus & terrestris & cœlestis vocatus fuit, quod illi accidit vel propter triplices vires, quas obtinebat, naturalem scilicet moralem & rarationi obtemperantem facultatem: vel quia cum Hecate congressus tres ex illa filias suscepisset.

Neq; credebatur quis posse mori, nisi Mercurius animam hanc diuinitus corpori alligatã à mortali vinculo soluisset: quare ita scripsit Sophocles in OEdipode in Colono:

Τῇδε γὰρ μ' ἄγει
Ἑρμῆς ὁ πομπὸς, ἥ τε νερτέρα θεός.
Hanc enim Mercurius
Dux est mihi, sic inferum ducit Dea.

Quamobrem & Hom. lib. ω. Odyss. non potuisse priùs procos interire inquit, quam Mercurius animas ex illorum corporibus euocasset, vt patet ex his:

Ἑρμῆς δὲ ψυχὰς Κυλλήνιος ἐξεκαλεῖτο
Ἀνδρῶν μνηστήρων, ἔχε δὲ ῥάβδον μετὰ χερσὶν
Καλὴν, χρυσείην, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Euocat hic animas Atlantides ipse procorum
Mercurius, manibusq; tenet virgam: euocat orco
Hac animas, alias sub tristia tartara mittit,
Dat somnos, adimitq;, & lumina morte resignat.

At Ouidius Fastorum lib. 5. hunc pacis & belli arbitrum & autorem nuncupauit in his:

Pacis & armorum superis, imisq; Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter.

Scripsit Philochorus diem festũ agi solitũ apud Athenienses die decimotertio lunæ Nouembris, quo tempore Choes

vocata solennnia celebrabantur terrestri Mercurio consecrata: atque morem fuisse, vt ex omnibus generibus semina, vt nomen significat, in olla miscerentur, atque coquerentur ab ijs qui per diluuium fuissent seruati, qui Hydrophoria etiam aliàs agebant, at nemini tamẽ ex ea olla gustare licitum erat. Credebatur hic idem Deus animas quę suum tempus in Elysijs campis expleuissent, Lethenq́ue bibissent, in noua corpora inducere, vt diximus. Huic Deo sacra faciebãt quicũque periculo capitis fuissent liberati, vt ait Pausanias in Atticis. Hic Iouis mandato Argum occidit, qui Io in vaccam versam seruabat. Huic statuæ pro foribus domorum ab antiquis erigebantur, quia fur credebatur cæteros fures arcere, vt ait Aristophanes. Huius filium Pana fuisse scripsit Anytes in his:

Ἑρμείαν γὰρ ἄνακτα τέκεν νεφεληγερέτα Ζεύς.
Αὐτὰρ ὅγ' Ἑρμείας Πᾶνα τὸν αἰγελάτην.
Mercurium peperit supremum Iupiter ipse
Pastorem peperit, Panáque Mercurius.

Suscepit Erycem ex Aglauro Cecropis filia, ex Daira Oceani Eleusinẽ, Bunũ ex Alcidamea, è Philodamea Danai filia Pharim, Caicũ ex Ocyrhoe, qui se in fluuiũ Zauræum deiecit, & dedit nomẽ Caico Mysię flumini, vt scripsit Chrysermus Corinthi⁹ in Peloponnesiacis. Polybũ è Rhihonophyla, Myrtilũ è Cleobula filia Æoli, è Nympha Ladonis filia Euandrũ, ex Erythea Geryonis Noracẽ, Cydonẽ ex Acacallide, ex Issa Nympha Prylim, Lycaonẽ, Cupidinẽ, Eudorũ, Dolopem, Lares, Auctolium, Erythum, Echionem, Ætalidem. Suscepit ex hieria Gigantem præterea, cuius filiæ Angeliæ etiã mentionẽ fecit Pindarus in Alcimedonte. Multos præterea ex varijs mulierib⁹ habuit filios, ne singulos recẽseã. Huic Deo vitulus mactabatur, vt ait in 4. Metamorph.

Dijs tribus ille focos totidem de cespite ponit,
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo,
Ara Iouis media est. Mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi summe Deorum.

Erat illi lac & mel præterea offerri solitum, vt in his carminibus scripsit Antigonus:

Εὔκολος Ἑρμείας ὦ ποιμένες. ἐν δὲ γάλακτι
Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδόμενος μέλιτι.
Mercurius facilis pastores: munere lactis
Lætatur, mox & dulcia mella capit.

Scripsit Callistratus linguas victimarũ solitas fuisse Mercurio in sacris offerri, vt testatur etiam Homerus in his: γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον, *linguas in ignes iecerunt*. Erat autem vltima pars sacrificiorum & finis cùm linguas in ignem iacerent, quam consuetudinem primi Megarenses inceperũt. Nam scriptum reliquit Direchidas in rebus gestis Megarensium Alcathoum Pelopis filium ob Chrysippi cædẽ exulem Megaris in aliam ciuitatem habitaturũ profugisse: qui cùm in leonem Megarensium agrum vastantem incidisset, ad quem cædendum & alij à Megarensium Rege missi fuerant, & illum ipse cecidit, & linguam eius cæsam in peram coniecit, ac rursus cum ea Megaram se contulit. Deinde cũ dicerent qui missi fuerant, se leonem occidisse, peram afferens eos arguit mendacij: quare cùm Rex præ lætitia Diis sacrificaret, linguam postremam arę imposuit, atque ita manauit ad posteros consuetudo. Quidã tamen senserunt linguã Mercurio dicatam, atq; consecrari debere, quia illam conueniat subditam & obtemperantem esse rationi ac prudentiæ. Multa cognomina sortitus est Mercurius, vt Dij cæteri: nam Caduceator, Deorũ nuncius, Enagonius, Dux, Propyleus, Forensis, Polygius, Promachꝰ, Epimelius, Chricaturæ, quia vẽdendi & emendi ratione prior ostẽdisset, cũ multa dolosè vendantur, hunc Deum Dolium dixerunt.

¶ Atque hæc de Mercurio fabulosè dicta sunt, nunc veritatã inuestigemus. Fuit Mercurius homo singulari ingenio & sapientia, vt commemorauit Lactantius in libro de falsa Religione: nam tres tantum numeratos fuisse à Mercurio Trismegisto scribit, in quibus esset summa sapientia, Vranum siue Cœlum, Saturnum, Mercurium. Hic enim literas inuenit, vt ait Zezes histor. 26. Chil. 2. multaque vitæ mortalium commoda excogitauit: quare Iouis & Maiæ, cœlestis benignitatis scilicet filius creditus est. Nam quemadmodum humanæ est naturæ semper re aliqua indigere, ita diuinæ multis bonis abundare: humanum est semper incõmodis vexari, diuinũ vexatis succurrere: humanũ semper à Diis aliquid petere, diuinum largiri: humanum accipere, diuinum conferre beneficia. Hæc res fecit vt multi mortalium Iouis filij & diuini homines sint creditι, & in Deorum immortaliũ numerum relati, quibus templa, altaria,

ceremonias, proprios sacerdotes antiqui instituerunt. Ego sanè ita censeo: antiquos, cùm nos ad studium sapiẽtiæ adhortarentur, ista de Mercurio cosinxisse, nã cùm eloquentiæ & orationis quanta vis esset vellent ostendere, dixerunt Mercurium esse nuntium Deorum & hominum, per orationem nimirum Deorum voluntas & sententia diuinarum legum, & recta animorum nostrorum consilia, quæ non nisi autore Deo proueniunt, explicantur. Inde creditus est etiam cathenæ illi aureæ annexos homines auribus quocunque libuisset attrahere. Hunc latronum & impostorum & fraudũ Deum putarunt, non solùm quia si eloquentia cum malo & flagitioso sit ingenio, plurimum obest cæteris hominibus, verum etiam quia illorum quibus planetæ Mercurij natura in ortu dominatur, ingenia sunt ad furta, & ad omne astutiæ genus accommodata. Nam cùm siccus & calidus sit planeta, versutos & eloquentes facit homines, & ad omnem calliditatem celerrimos: quippe cùm planeta ipse Mercurij tot habeat motuum varietates & tergiuersationes, quot vix omnes simul reliqui planetæ. Nam modò procedit, modò retrocedit: modò sublimis est, modò depressus: modò celerrimus est, modò stare videtur: ad quã varietatem motuum explicandam non ampliùs vt cæteris circularem motum tantùm tradiderunt: verùm ad oui formam, vt seruarentur, quę apparerẽt, illi tribuere coacti sunt. Ad huius vel stellæ igitur velocitatẽ, vel ingeniorum quibus dominatur celeritatem explicandam, illi talaria velocia & alata tribuerunt antiqui, quæ illum ferrent vnà cum ventis: quæ omnia non minùs oratori & sapienti, quàm planetæ ipsi conueniunt, nam acutissimum & oratione & ingenio ad res celerrimè inueniendas & explicandas oratorem esse conuenit. Hic planeta reliquorum naturæ quibus adhæret se accommodat: quia prudentia in omni fortunæ vicissitudine, & in omni amicitia idem facit. Hunc prę fecerunt eadem causa palestræ, vt diximus. Dicitur Argum interemisse, qui cõtra Iouis voluntatem Io custodiebat, quia vis illa cœlestis & ratio, quæ est in nobis, quam Mercurium putarunt, omnes motus surgentes ex illa animæ nostræ parte, quæ propensior est ad iram, placat & componit, omnémque minùs ordinatam animi excogitationem mitigat, hæc pars vbi quieuit, Argos potest appellari, cũ ἀργὸς

Universidad de Deusto
Biblioteca

tardus sit ac deses: at eadem vbi excitatur, centum habet oculos: quia si furorem & impetum iræ sequamur, illiusq; cupiditati obtemperemus, multa cõmittentur aduersus humanas leges & diuinas, hanc igitur partem trucidat Mercurius, siue ratio animæ nostræ. Et quoniam ex ingenio versuto, tanquam ex vberrimo fonte, manat omnis vbertas & copia dicendi: eloquentiæ Deum ipsum Mercurium crediderunt. Tribuerunt illi potestatem tempestatum, quia sicuti Dij marini crediti sunt maris tempestates placare, ita turbulentissimarum ciuitatum discordias & contentiones vis orationis mitigare consueuit: quæ res fecit vt linguæ Mercurio, tanquam illi Deo, qui orationis ornamenta & artificium dicendi primus inuenisset, consecrarentur. Nam hunc & literas, & astrorum cursus primùm homines docuisse dictum est, & leges dedisse quibus homines ad humanitatẽ informarentur, & nomina rebus imposuit, & instrumenta musica excogitauit, & omnia quæ ad doctrinam eruditionemq́ue spectant, inuenit, quod ita significauit. Orpheus in libro de Lapillis, qui cùm homines ad studia adhortaretur, ad speluncam Mercurij hortatus est omnium bonorum & commodorum plenam:

Ὃν δέκεν ἀνθρώπων πεπνυμένον ἦτορ ἀνώγει
Ἐς πολυήρατον ἄντρον ἐπελθέμεν Ἑρμείαο,
Ἔνθ' ὅγε παντοίων ἀγαθῶν κατέθηκεν ὅμιλον,
Αἶψάκεν ἀμφοτέρῃσιν ὀνείατα πολλὰ κομίζων
Οἴκαδ' ἀποστείχει, προφυγὼν πολύδακρυν ὀϊζύν.

At quemcunque virum ducit prudentia cordis
Mercurij ingrediar speluncam, plurima vbi ille
Deposuit bona, stat quorum prægrandis aceruus,
Ambabus valet hic manibus sibi sumere, & illa
Ferre domnum, valet hic vitare incommoda cuncta.

Sola enim sapientia rebus omnibus dominatur, quæ neque vllas cœli mutationes, neque fortunæ minas pertimuit. Hunc, quoniam Deorum nuntium putarunt, nõ solùm pro orationis vbertate, aut pro sapientia, quæ volũtatem Deorum indicaret, acceperunt: sed pro illa diuina vi, quæ diuinitus in mentes hominum infunditur, quæq́ue res humanas omnes mirificè in suo ordine componit, & conseruat. Hanc, vbi somnia in mentes hominum infundere opinabãtur, Mercurium somnis præesse dixerunt: vbi rerum nascẽ-

tium ac morientium vicissitudines intuebantur, idque non non sine Deorum voluntate fieri putarent, voluntatem illã ac vim diuinam, quæ ad ortum res perduceret, aut humandas, siue ad inferos deduceret, vocarunt Mercurium, ita vt modò sit ratio animæ nostræ, modò ratio & sapiẽtia diuinę voluntatis, vnde anima nostra defluxit, Mercurius appellatus. Hæc autem illi fuerunt tributa, quòd primus mundũ à Deo creatum, & non sine diuina prouidentia gubernari hãc tantam diuersarum rerum mirabilitatem posse conspexisset: omniúmque Deorũ cultũ inter mortales instituisset, vidissétque sine Deorum nutu nullum fieri posse ortum aut interitum. His igitur de causis, quia rerum diuinarum cognitionem ad nos detulisset. Deorum nuntius creditus est. Quòd rationẽ ortus & interitus diuinitus fieri docuisset, dicitur cum Plutone & cum Ioue collocutus fuisse, earúmque legum arcana hominibus explicasse: quare animabus mortuorum illum ducem arbitrati sunt, cum alias ad inferos, alias in corpora reduceret, ac de Mercurio satis nunc de Pane dicamus,

De Pane. CAP. VI.

PAN verò, quem pastorum, venatorúmque Deum, & vniuersæ vitæ rusticanæ præsidem crediderunt antiqui cuius filius fuerit, non satis constat: quippe, cùm varius eius ortus à diuersis scriptoribus tradatur, scriptum reliquit Homerus in hymnis Pana fuisse Mercurij filium, & bicornem, & capripedem in his:

Ἀμφί μοι Ἑρμείαο φίλον γόνον ἔννεπε μοῦσα,
Αἰγοπόδην, δικέρωτα, φιλόκροτον.

Dicite Mercurij mihi prolem, dicite Musæ,
Capripedem, cantus & amicum, deinde bicornem.

Duris autem Samius in eo libro quem scripsit de Agathocle, Penelopen cum omnibus procis rem habuisse scripsit, è quorum congressu Pana inquit natum fuisse. Epimenides verò poëta Pana & Arcadem geminos è congressu Iouis & Callistus natos fuisse sensit: cùm tamen Aristippus Pana è Ioue & Nympha OEneide procreatum fuisse maluerit. Alii Penelopes & Vlyssis filium putarunt, alij ex Æthere siue Nereide natum inquiunt. Achæus poëta è Cœlo & Terra, nec defuerunt qui Iouis & Hybreos siue Iniuriæ,

vt testatur Isacius. Pronapis poëta in suo protocosmo natũ fuisse Pana cum tribus sororibus Parcis è Dæmogorgone scribit. Herodotus in Euterpe Penelopes & Mercurij filiũ fuisse scripsit, vt est in his: Παν δὲ τῷ ἐκ Πηνελόπης. ἐκ τῶν τοίνυν γὰρ καὶ Ἑρμέω λέγεται γενέσθαι αὐτὸν Ἕλλήνων ὁ Πάν. *Pani verò Penelopes. Ex hac enim & Mercurio Pan natus esse dicitur à Græcis.* Qui Penelopes & Mercurij filiũ tradiderũt, illi Penelopen in Taygeto monte armenta patris Icarij custodientẽ à Mercurio conspectam & amatam fuisse inquiunt, qua cum alio modo se non potiri posse speraret, in hyrcum pulcherrimum vertitur, cuius illa capta vel amore vel fallaciis, vt diuersi senserunt, cum illo congressa Pana peperit, capite cornuto, barbáque ac pedibus hircinis, vt ait Homerus in hymnis. Hunc memorię prodidit Pausanias in Arcadicis à Nymphis susceptũ & educatum, &, à Sinoe nympha præcipuè, quippe, cum vel adultus cum illis assiduè versari fingatur, vt est in hymno Homeri:

ὃς ἀνὰ πίση
Δενδρήεντ' ἄμυδις φοιτᾷ χορὸν ὑμφάων.
Cum placidis Nymphis syluis versatur in altis.

Atque in his Platonis carminibus dicuntur Nymphæ fistulæ Panos delectatæ circa illum tripudiare, Hydriades scilicet siue aquaticæ, & Hamadriades:

Στιβάτω λάσιον Δρυάδων λέπας, οἵτ' ἀπὸ πέτρας
Κρουνοὶ, καὶ βλυχὲ πυλυμιγὴς ποτιδόων.
Αὐτὸς ἐπὶ σύριγξι μελισδίαι εὐκελάδῳ Πὰν,
Τὸν ἰὸν ἰὸις ζευκτῇσι χύλος ὑπὸ κελάμων.
Αἱ δὲ παρίξ θαλερῇσι χορὸν ποσὶν ἐστίχαντο
Τ' Δελιάδες νύμφαι, νύμφαι Ἁμαδρυάδες.
Conticeant Dryadum colles, fonteſque perennes,
Ipſaque conticeant pignora parua gregis:
Fiſtula dulce canit quia Panos, labra canoris
Humida vt illius addita ſunt calamis.
Hunc circa ſtatuere chorum molli pede Nymphæ
Hydriades, pariter Nymphæ & hamadryades.

Hunc igitur Nympharum ducem vocarunt antiqui, vt apparet ex his carminibus Anytæ:

Κεκμηὼς βάτον, ἵκεραι, νυμφῶν ἡγήτορα Πᾶνα
Ἀζόμεθ', ὃς πέτεινον τόνδε κέκευθε νόον.
Montmagum colimus cornutum Panа: ducémque

Nympharum cuius saxea ſtructa domus.

Hunc Deum pingebant & sculpebant facie caprina, hircisq; cruribus, quamuis illũ non esse huiusmodi censerent, vt ait Herod. in Euterpe: γράφουσι δὲ δὴ καὶ γλύφουσιν οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀγαλματοποιοὶ τὸν Πανὸς κατάπερ Ἕλληνες πάγκαλμα, αἰγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα, ὥσπερ νομίζοντες εἶναί μιν, ἀλλ' ὁμοῖον τοῖσι ἄλλοισι θεοῖσι. *Pingunt verò & sculpunt pictores ac statuarij, sicuti etiam Græci, Panos imaginem, caprina facie ac hirci cruribus: non quia illum huiusmodi esse arbitrentur, sed simlem Diis ceteris.* Lucianus in dialogo. Pan. & Merc. illi etiam hirci caudam super natibus iuiunxit præter hirci nasum & barbam, fama est hunc etiam fuisse Deorum nuntium, tanquam patrem, & greges pauisse, cùm amore Dryopis incaluisset, vt est apud Homerum in eo hymno:

Οἷόν θ' Ἑρμείαο ἐρεύνιον ἔξοχον ἄλλων
Ἔμμεναι, ὡς ὅγ' ἅπαντι θεοῖς ἦσιν ἄγγελος ἔστι.
Καί ῥ' ὅγ' Ἀρκαδίην πολυπίδακα μητέρα μήλων
Ἔξικετ'. ἔνθα δέ οἱ τέμενος Κυλλήνιον ἔστιν,
Ἔνθ' ὅγε, καὶ θεὸς ὤν, φαφαρὸν ἐτέκνατο μῆλ' ἐπόμενον
Ἀνδρὶ συῒ θνητῷ. θάλε γὰρ πόθος ὑγρὸς ἐπελθὼν
Νύμφῃ εὐπλοκάμῳ Δρύοπος φιλότητι μιγῆναι.
Mercurius veluti ſuperorum nuntius ante
Eſſe ferebatur, ſic nuntius iſte Deorum eſt.
Arcadiámque ouium petiit terram iſte feracem,
Eſt ſibi ſacratum nemus, & Cyllenius hîc mons:
Hic Deus exiſtens ouium fit paſtor, & idem
Mortali ſeruit Dryopis calefactus amore.

Hunc altera manu fistulam, altera baculum incuruum gestare solitum dixit Lucianus in Baccho, cui pinus inter arbores fuit consecrata. At Theocritus non vnum, sed plures Panes videtur putasse, cùm scribat in Amaryllide:

τό τι γένος ἢ Σατυρίσκοις
Ἐκλύθες, ἢ Πανεσσι κακοκνάμπτοισιν ἐείσας.
Et ſimili genere ortus
Vel Satyris, vel crura retortis Panibus ipſe.

Existimarunt antiqui Pana montium esse præsidẽ, omnia q; armenta & greges; qui in montibus vagarentur, in huius esse tutela: quippe cùm is ab Arcadibus fuisset in Mænalo monte educatus, quod verò montibus præesset, ita testatur Homerus in hymno.

ὃς πάσσι λόφον ἰφθίμοις ἐπέλεγχε,
Καὶ κορυφὰς ὀρέων. καὶ πετρήεντα κάρηνα.
Ille nimosa iuga est sortitus, summáque montis
Culmina: saxosos colles custodit & idem.

Ea de causa Virgilius in primo Georg. Pana custodem ouium, & pastorum præsidem appellauit in his:

Ipse nemus linquens, patrium saltusq; Lycæi
Pan ouium custos, tua si tibi Manala curæ, & inde
Fortunatus & ille, Deos qui nouit agrestes,
Panáq;, Syluanumq; senem, Nymphásque sorores.

Quem posse gregis vbera implere existimarunt, dum fistulam inflaret, vt scripsit Ibycus in his:

Ὦ Πὰν Φερβιλόφοις ἰεραῖν φάτιν ἄπυε πίμενας,
Κυρτὸν ὑπὲρ χρυσέων χεῖλος ἰεὶς δονάκων.
Οἳ φρὶ αἰ μὲν λευκοῖο βεβρεμένοι σάρκα γάλακτος
Οὔταπινες Κλυμένᾳ πυκιὰ φέρωσι δόμων.
Σοὶ δὲ κελαδεῖ βαμινῷσι παεσταλάγμος πόσις αἰγῶν
Φοίνισσ' ἐκ λασίᾳ τηθέος ἀμ μ' ἐρύγη.
O Pan pastendis gregibus custodia fida,
Vt labra auratis addita sunt calamis:
Fistula dulce sonet, niuei quò munere lactis
At Clymeni portent vbera plena casas.
Vir tibi caprarum structam mox stabit ad aram,
Villosóq; cruor defluet è iugulo.

Fuit etiam venatorum Deus, quem maximè Arcades coluerunt: qui si fauisse putaretur venatoribus, ab illis colebatur à venatione reuersis: at si frustra laborassent, scillas in illum coniiciebãt, vt testatur in his Theocritus iu Thalysia:

Κὰν μὲν παῦθ' ἑρδοις ὦ Πὰν φίλε μὴ τύ γε παῖδες
Ἀρκαδικοὶ σκίλλαισιν ὑπὸ πλευρᾶς τε καὶ ὤμως
Ταίσιχε μαστίσδοιεν ὅτε κρέα πυθὰ παρείη.
Illud si facies, scillarum verbere crebro
Mox latus & humeros non percutiere reuersis
Arcadicis cùm parua caro est venantibus illis.

Atque Ouid in epist. Phædræ vna cum Diana Panes & Satyros venantium ita præsides facit:

Sic tibi secretis agylis Dea saltibus adsit,
Syluáque perdendas præbeat alta feras.
Sic faueant Satyri, montanáque numina Panes
Et cadat aduersa cuspide fossus aper.

Fabulantur Dionysum Iouis filium natum ex Arge nympha ex Lycto vrbe Cretæ rapta & in Argillum montem deportata Pana cum Satyris sibi delegisse in militiam, atque cùm subiecisset Indiam Pan, & mox Iberiam priùs vocatã à flumine, de suo nomine regionem appellauisse Hispaniã. Sed quid venatorum Deum fuisse dicimus? ipsemet Pan fuit venator, vt ait Theocritus in Thyrside:

τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες. ἦ γὰρ ἀπ' ἄγρας
Ταῖσιχε κεκμακὼς ἀμπαύεται. ὀργὰ γε πικρός.
nam Pana timemus.
Venatur vt rediit defessus, sit grauis ille.

Memoriæ prodidit Isacius Pana Deũ Echo adamasse, quare eũ maritum Echus appellauit Theætetus in his carminib.

Τλωΐτα, φιλόδειρ, δρεσσαύλα πόσις Ἠχοῦς,
Πάντσκοπος εὐκεράου μηλοφύλαξ ἀγέλας.
Montinagus, custos ouium, cornutus, & Echus
Coniux, cuncta videns, lætus & arboribus.

Quam amicam nominauit Archias in his carminibus:

Ἦ καὶ πετρήεσσαν ὀρῇς φίλε, Πανὸς ἐπιίδῃ,
Ἀντίθεον φθογγὴν ἐμπαλιν ἀσομένην.
Echo saxosam cernis quæ Panos amica est,
Ingeminat captos protinus illa sonos.

Ex illa filiam Iryngem suscepisse dicitur, quæ Medeæ dedit medicamina ad capiendum Iasonem. Hic idem amauit postea Syringa Nympham, quæ in palustres calamos fuit conuersa, vt ait Ouid. in 1. Metamorph.

Panáque, cùm prensam sibi iam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuisse palustres.

Mox calamis à vento agitatis, sonúmque facientibus syringis fistulam ex iis fecit, vt ait Ouidius. Memorant hunc ad montes vocatos Nomios, qui non procul absunt à Lycosura vrbe, fistulæ modos inuenisse, vbi Molpea fuit vicus & templum Panos Nomij. Fuit etiam à Luna amatus, cùm in niueum arietem pulcherrimum se conuertisset, quod testatur Virgilius in 3. Georg.

Munere sic niueo, lactis (si credere dignum est)
Pan Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit.

Fama est hunc cum Cupidine aliquando fuisse colluctatũ, & victum, quare sit coactus Syringam nympham amare. Dicunt præterea Cererem iratam Neptuno, de quo, vt

quidam voluerunt, equum, vt verò alij, Heram peperit ab Arcadibus vocatam, indicatam Ioui à Pane fuisse. Nam cum Ceres ea quę de raptu Proserpinæ contigerunt, audiuisset, aiunt ipsam Cererem se in specum abdidisse ibi in Arcadia sumptis vestibus lugubribus, ac lucem vitasse: quare accidebat, vt omnes terræ fructus interirent ac pestis homines passim conficeret, cùm Dij omnes ad Cererē querēdam missi fuissent. Pana inter venandum ferunt Ad Elaium Cererem vidisse, ac Ioui indicasse, quam per Parcas Iupiter placauit, vt testatur Pausanias in arcadicis, multæ res gestæ Panos commemorantur: nam & timorem Gallis Græcorum hostibus per noctem immisisse dicitur, cùm Græciam Brēno duce inuaserunt, quo illi in fugam sunt versi: & Atheniensibus in bello nauali opem tulit, & Medos profligauit, vt testatur Simonides in his carminibus:

Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρχάδα, τὸν χ' Μήδων,
Τὸν μετ' Ἀθωναίων, τίσατο Μιλτιάδης.
Arcada, capripedem q; in Medos Pana locauit
Me pro Cecropiis gloria Miltiadis.

Hic etiam Typhonem dicitur retibus implicuisse. Coluerunt Pana piscatores etiam cùm in locis mari propinquis plerumque versaretur, quem etiā ἁλίπλαγκτον siue per mare vagantem Sophocles in Aiace appellauit. Colebatur in promontoriis præcipuè, quæ mari alluebantur. Offerebatur huic Deo lac & mel in pastorum poculis, quod significauit Theocritus ita in Viatoribus:

Σπασῶ γ' ὀκτὼ μὲν γαυλὰς τῷ Πανὶ γάλακτος,
Ὀκτὼ δὲ σκυφίδας μέλιτος πλέα κηρί' ἐχούσας.
Pani octo statuam spumantis pocula lactis,
Totq; scyphos, cum melle fauos cerámq; tenentes.

Quare non ritè sacrificabant, qui tauros illi immolabāt aut qui in aureis poculis lac aut vinum offerebant, cùm vasa ex eo metallo superis ac cęlestibus Deis non autē terrestribus, vel pastorum curam habentibus conuenirent, quod significauit Apollonius Smyrnæus his versibus:

Ἀχοτέῳσι θεὸς εἰμὶ πεπαρμένος ἀμφὶ χρυσείοις
Σπείρῃσιν πυῦ δ' Ἰταλῆ χεῖται μέθυ βρομίη:
Καὶ χρυσὸς παύροισι πατὴρ ἐπιδεύεται ἐόντας.
Φείσασθ', ὑμῖν τυῦτα θύμασι πειρόμεθα.
Πὰν ὁ παγωρέτης, αὐτόξυλος, ἀρτεμθοίνης

Εἰμὶ, κοὐ ἐγχθονίοις γλαυκοπώλοις κύλικος.
Sum Deus agrestis, cur his sunt aurea sacris
Pocula? quo vinum funditis Italicum?
Ad Petram cur stat taurus ceruice ligatus?
Parcite: non hæc est victima grata mihi,
Pan montanus ego sum, ligneus, ipsaq; vestis
Pellicea est: mustum è fictilibusq; bibo.

¶ Atque de Pane Deo quę fabulosè dicta sunt ab antiquis, explicauimus: nunc quid Pana esse putauerint, perquiram?: Lucianus in concilio Deorum Bacchum semihominem mitra ornatum ac ebrium semper ferè, effœminatum, mollem, propè infantem, vinum à matutino tempore ad sideru vsq; ortum redolētem, hunc deformium Deorum agrestiū chorum introduxisse scribit: Pana, Silenum, Satyros, qui agrestes fuerunt homines, & caprarum custodes, saltationibus dediti, quorum corporum formæ ob deformitatē fuerunt insignes. Dictus fuit Pan, vt alij voluerunt, quia ex omnibus procis natus sit, at Homerus in hymnis, quia Deorum omnium mentes delectauerit cùm citharam nuper natus scitè pulsaret, vt est in his:

Πᾶνα δέ μιν κλείουσιν, ὅτι φρένα πᾶσιν ἔτερψε.
Panaque dixerunt, quia cunctos inuerit idem.

At Orphe? Pana vniuersam naturā esse intellexit, quippe cuius elemēta & cœlū sunt mēbra, vt patet ex his versibus:

Πᾶνα καλῶ κραταιὸν γε θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν.
Οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἰδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
Καὶ πῦρ ἀθάνατον. τά δὲ γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ Πανός.
Pana voco magnum, qui totum continet orbem,
Qui mare, qui cœlum, qui terras frugiferentes,
Æternumque ignem: hæc Panos sunt omnia membra.

Pingebatur Pan Cornibus ad cœlum vsq; protensis, ignea facie, barba promissa, qua pectus tegebatur: altera manu virgam, altera septem calamorum fistulam gestabat, erat indutus pelle variis maculis distincta, cuius membra inferiora erant hispida & horrida atque hirsuta, hinc effectum est vt alij naturam, alij Pana solem esse putarint, tanquam gubernatorē & moderatorē rerum omniū, quem idcirco Pana vocarunt. Pana rursus dixerunt esse Mercurij filium, quia cùm Mercurius sit vis diuina ac voluntas, vt diximus, quæ res ad ortum perducit, ac Pan naturalia simplicia corpora vni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersa illa à diuina voluntate gubernantur: quam eandẽ vim cùm aliquando Iouem dicerent, Mercurium Iouis filium finxerunt. Nihil verò est aliud Pan, quàm natura ipsa à diuina prouidentia, mentéq; proficiscens ac procreata. Plato tamẽ in Cratylo videtur Pana orationẽ putasse, quæ à Merscurio, siue ab animi cogitationib⁹ ratiocinationeq́; proficisceretur: atq; cũ superior pars esse Panos pulchra, & homini persimilis, inferior deformis, & persimilis brutis: putauit: diuinum ac verum in Diis esse, falsum in multis hominũ. Quòd verò ex omniũ procorũ cõgressu cũ Penelope natus sit, id prorsus abhorret ab ipsa natura, quippe cùm vasculũ fœminę, quę semẽ genitale excipit, statim claudatur, vt ita neq; accipiẽdo neque emittẽdo omnino pateat, cũ ex vno viro acceperit, donec fœtũ auxerit & absoluerit. Neq; potest vllũ animal è diuersis maribus procreari. At quoniã Pan vniuersa corpora naturæ cõtinet, vt nomen significat, dicitur, ex vniuersis quæ existũt esse genitus, siue ex omnibus consistere. Qui Mercurii filium esse tradiderunt, Pana nuper natum in pelle leporis aiunt à Mercurio fuisse inuolutum, & in cælum portatum, vt testatur Homer. in hymnis:

Ρ'ίμφα δ' ἐς ἀθανάτων ἕδρας κὶε, παῖδα καλύψας
Δεσμοῖς ἐν πυκινοῖσιν ὀρεσκώοιο λαγωοῦ.
Montani leporis vestitum pelle Deorum
Mercurium, superum in sedes pater attulit ipsum.

Illud sanè significat nihil aliud quàm rerum naturam statim natam celerrimo motu agitari cœptam. Nam quis nesciat omnia quæ sunt velocissimo cœlorum motu circundari. Aiunt præterea hunc à Nymphis educatum fuisse Thaletis Milesii opinionem secuti, quia non solùm humor rerum omniũ autor creditus est, vt ait poeta qui Oceanũ rerum omniũ partẽ, matrem Tethin appellauit, sed etiã putatus est omnia conseruare & nutrire: qui idem Pan cùm omnia postea complexus sit, dux & princeps Nympharum dictus fuit. At nunc formã corporis, & cur talem illum finxerint inquiramus. Pani cornua ad solis imitationẽ tradiderunt, cùm eundẽ Solem esse crederent. Alj pardalis pelle, at non lepois indutum fuisse maluerunt, quam formam alij ad stellarum similitudinem datam putarunt, alij ad terræ formam, quæ multiplicia animalium, & plantarum genera procreat, fluuiorumq́ue & montium varietatem

mirificam, mariáque cõplura, cùm alibi & sterilis & arida sit, quibus rebus tanquam maculis multiplicibus distinguitur. Neq; aliud sanè partes inferiores Panos hirsutæ significant, quàm syluarum & arborum frequẽtiam. Caprini pedes repentinos subterraneos motus, vel, vt alij maluerunt, terræ stabilitatem, atque mutationes nubium, quæ fiunt in aëre, significant. Quamuis alij Solis naturam per Pana significari crediderunt: quippe cùm putarent pedes esse caprinos, quia Solis virtus in terra habet pedes, siue fundamentum, cùm in cœlo sit caput. Hunc generationis & corruptionis autorem significare videtur Orpheus in eo carmine quod scripsit inter cæteras laudes Panos Dei:

Ἀλλάσσεις δὲ φύσιν πάντων ταῖς σαῖσι προνοίαις.
Nam tua naturam rerum prudentia mutat.

Facies rubra ætheris naturam, fistula septem calamorum modò ventorum varietatem, modò harmoniã septem tonorum cœlestium significat. Huic alij falcem, alij virgam tribuerunt: qui falcem, nihil aliud esse putarunt, quàm industriam naturæ in amputandis superuacaneis, quod & ad generandum & ad conseruandum singula necessarium est: qui virgam, potestatem naturæ in rebus omnibus indicarunt, cùm illi quasi sceptrum tribuerint: alij cornua Pani tanquã Soli tribuentes barbam eius promissam Solis ipsius lumen esse dixerunt: qui idcirco habebat fistulam, quia per calorẽ Solis omnes vẽtorum flatus oriuntur. Caprinos idcirco habebat pedes, vt dictum est, quòd ea vis quę in omnia corpora per Solem porrigitur, diuinis corporibus adiuuantibus in terræ elementum peruenit ac desinit. Neque illum alium quàm solem putarunt ij, qui montium præsidem Pana, & pastorum & venatorum Deum dixerunt: sol siquidem animalibus omnibus plurimum confert, per quem & pabulorum vbertas fit, & penuria: quare illum in prato amœnissimo inter suauissimos flores fistula canentem inducit Hom. in his carminibus:

λιγυρῇσιν ἀγαλλόμενος φρένα μολπαῖς
Ἐν μαλακῷ λειμῶνι, τόθι κρόκος ἠδ' ὑάκινθος
εὐώδης θαλέων καταμίσγεται ἄκριτα ποίην.
Cantibus est tota lætatus mente sonoris
In molli prato: crocus illic atque hyacinthus
Spirat odoratas inter quàm plurimus herbas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicunt illum fuisse cum Cupidine colluctatum, & ab eo victum, quia, vt diximus, amor & litigium principium fuisse rerum naturalium putata sunt. Amor enim procreandi materiam excitat, & in omnes formas ad generationē effingit, quæ ita dicitur ab opifice superata dum cū illo colluctatur. Fama est præterea Echo fuisse à Pane amatam, quippe cùm cœlorum harmoniam Echo esse putarent, quæ redundaret è ratione motuum. Atque ad septem planetarum imitationē septem chordarum instrumenta musica priùs fuerunt inuēta, quamuis Seuerinus Boethus in libro de Musica refellere conatur Pythagoricorum opinionem, qui cœlos harmoniā efficere censuerunt, cùm nulla fiat sine aëre. Pan igitur omnium mortalium primus, vel Deorum potiùs, creditur septem calamorum concinnè inter se connexorum fistulam excogitasse, quare ita ait Virg. Ægl. 2.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit.

Hæc eadem causa fuit cur Syringa Nympham à Pane amatā fuisse finxerint antiqui, quæ cùm vim effugere non posset, in calamum fuit conuersa. Nam cùm ad ripas Ladonis fluminis Pan aliquantulum cōstitisset, ventúsque calamos leuiter agitasset, quidam perforati harmoniam emittere, ac suauem sonum deprehensi sunt, hos carpens Pan fistulam, cùm illos inflasset, paulatim inuenit: qui calami cùm nati essent in Ladone flumine, & syrinx siue fistula, quæ sonum emittebat, vocata fuit Ladonis filia scilicet, quæ nihil aliud erat, quàm calamus. Nam syrinx vel fistulam vel cantum fistulæ apud Græcos significat. Testatur Lucretius lib. 5. calamos à vento agitatos sibilum priùs emisisse, ac postea in locis paludosis id à pastoribus obseruatum dedisse facultatem inuentioni, vt patet ex his:

Et Zephyri caua per calamorum sibila primum
Agrestes docuere cauas inflare cicutas.
Inde minutatim dulces didicisse querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
Auia per nemora, ac syluas, saltúque reperta
Per loca pastorum deserta, atque otia dia.

Illud cùm Pā pastor primus reperisset, creditus est Deus vt reliqui rerum multarum inuentores. Amauit etiam Lunam quia materia rerum omniū naturalium astrorum beneficio

& Lunæ præcipuè informatur, & ad procreationem properat. Ea materia cùm Pan vocetur, mareq́; ipsum etiam intra se cōtineat, iure Pan Piscatorum etiam fuit Deus, quæ omnia breuiter complexus est Orph. in hymnis hoc pacto:

Ἁρμονίαν κόσμοιο κρέκων φιλεπαίγμονι μολπᾷ.
Φαντασιῶν ἐπαρωγὲ, φόβων ἔκπαγλε βροτείων.
Αἰγονόμοις χαίρων ἀνὰ πίδακας, ἠδὲ τε βούταις.
Εὔσκοπε, θηρητὴρ, ἠχοῦς φίλε, σύγχορε νυμφῶν,
Πολυτοφυὴς, γενέτωρ πάντων, πολυώνυμε δαῖμον.
Harmoniam mundi faciens dulcedine cantus,
Terrorúmque autor mortalibus, & moderator,
Caprarum gaudens pastoribus atque bubulcis,
Musarum dux, & venator, amator & Echus,
Cunctorúmque parens idem celeberrime dæmon:

Atque totus ferè hymnus consumitur in cōmemorandis iis potestatibus & viribus, quæ tribuūtur elemētis: quippe cū illud fuerit antiquorum institutum vt sub fabularum figmentis vniuersa naturæ consilia & seriem occultarent, vnà cum vitæ rectè instituendæ præceptis: cùm tamen Deorum fabulæ magis ad res naturę: hominum, ad mores magis pertinerent, ac de Pane satis, nunc dicatur de Satyris.

De Satyris. CAP. VII.

SATYRORVM origo quæ fuerit, aut è quibus parentibus sint geniti, vel vbi, vel quādo esse cœperint, vel qua de causa fuerint Dij habiti ab antiquis, neque in quēquam antiquorum scriptorum fide dignum incidi, qui explicauerit, neque ipse excogitare potui. At quæ de his mihi cognita sunt, putaui esse breuiter explicanda. Horum sententiam prætermittendam duxi, qui Fauni vel Saturni filios fuisse Satyros crediderunt, cùm nullis certis rationibus nitantur. Plin. lib. 6. nat. hist. animalia Satyros esse scribit velocissima, quæ quatuor pedes haberent, in subsolanis Indorum montibus, humana effigie, ac rectè currētia. Hi manibus esse dicebantur aduncis, cornua habere in frōte, cùm pars extrema similis esset caprarum. Scriptū reliquit Pausan, in Atticis Euphemum ex Caria en extremas Oceani partes delatum multas desertas insulas inuenisse, in vnam quarum Satyridam vocatam cùm tempestate coactus egressus esset, in-

colas rufos, & caudas habere intra clunes haud multo minores equinis, reperit. Illi vbi primum adesse hospites senserunt, cucurrerunt ad naues, nullâque emissa voce in mulieres, quæ erant in nauibus, impetu facto manus iniecerũt. At nautæ trepidi barbaram mulierem, quam secum vehebant, exposuerunt, in quam illi petulantissimè irruẽtes vndique appetiuerunt. Dicebantur esse Satyri Bacchi socij, vt Sileni, sicuti testatur Plato in illo Epigram. in Satyrum:

Εἰμὶ μὲν εὐκερέοιο φίλος θεράπων Διονύσου.
Λείβω δ' ἀργυρέων ὕδατα Ναϊάδων.
Nam sum ego cornuti gratus seruus Dionysi.
Libo pulcherrarum flumina Naiadum.

Hos etiam cõuitiorum amicos appellauit Nilus in eo carmine:

Πάντες μὲν Σάτυροι φιλοκέρτομοι.
Omnis amat Satyrus conuitia.

Dicti sunt autem Satyri à salacitate, vt ait Theocriti enarrator: cùm σάθη tẽtigo sit & titillatio ad Venerem. Hi cùm essent seniores, dicebantur Sileni, vt ait Pausan. in Att. At Nicandri enarrator non antiquiores fuisse Satyros vocatos scribit, sed ab antiquis Silenos dictos fuisse Satyros hoc pacto: οὓς δὲ ὡς ἡμεῖς Σατύρους λέγομεν, οἱ ἀρχαῖοι Σιληνοὺς ἐκάλουν, ἀπὸ τῆ συλλαγῆ, ὅ ἐστι λαιδρεῖαν. *at verò quos Satyros nos appellamus, antiqui nominarunt Silenos, ab eo quod est* συλλαγὴ *quod conuitiari significat.* Hos tamen nonnulli arbitrabantur esse dæmonas, ac pro Diis coluerunt. Fuit autem consuetudo, vt illi primitias pomorum & vuarum offerrent, vt testatur Leonidas:

Γλεικοπόταις Σατύροισι, καὶ ἀμπελοφύτοι Βάκχῳ
Ἥρωναξ, ὡρῶτις δ' ἄγματα φυτάλιος,
Τειρεσιῶν οἰνοπέδων πεισοὺς ἱεράσατο τοὺς δὲ
Ἐμπλήσας οἴνου ὡραιοχύτου κάδους.
Heronax Satyris, vites Bacchóque tuenti,
Arboribus primæ hæc munera rapta dedit.
Vinea cùm triplex produxerit, ecce sacrauit
De primo musto tres simul illa cados.

Scripsit Pomponius Mela insulas quasdam vltra Atlantem Mauritaniæ montem fuisse, in quibus per noctem lumina viderentur, cymbalorúmque ac tympanorum, & fistularum & tibiarum strepitus audiretur, cùm tamen nemo per dicta

cerneretur: quas insulas Satyri habitare crediti sunt. Sic scriptũ fuisse inuenimus in ea nauigatione Annonis ducis Carthaginensium, quam fecit vltra columnas Herculis in Lybiæ partibus, quam reuersus Carthaginem in templo Saturni deposuit, vt scripsit Arrianus: nam præter cætera auditu admirabilia hæc etiam in illa scribebãtur: Ἄρχι ἤλθομεν ἐς μέγαν κόλπον, ὃν ἔφασαν οἱ ἑρμηνέες κεκλῆσθαι ἑσπέρου κέρας. ἐν δὲ τούτῳ νῆσος ἦν ἐστέγη. εἰς ἣν ἀποβάντες, ἡμέρας μὲν οὐδὲν ἀφεσαρῶμεν, ὅτι μὴ ὕλην. νυκτὸς δὲ πυρὰ πολλὰ κατεμέμφετο, καὶ φωνὴν αὐλῶν ἠκούομεν, κυμβάλων τε καὶ τυμπάνων παταγοῦ καὶ κραυγῆς μυρίας. φόβος δὲ ἔλαβεν ἡμᾶς. *Donec ad magnum quendam sinum perueniremus, quem interpretes Vesperi cornu vocari dixerunt: in quo alia erat insula, in quam egressi, nihil per diem, nisi syluam videbamus, at per noctem ignes permultos accensos, & vocem fistularum audiebamus, cymbalorúmque ac tympanorum incredibilem strepitũ, quare nos timor inuasit.* in his enim locis magna Satyrorum multitudo habitare credebatur. Huiusmodi monstra cùm aliquando mortalibus apparuissent, homines rudes & ad timorem propensi, minimè considerantes naturam eandem malignam & diuinam esse non posse, quicquid formidabile vel admirabile apparuisset, pro Deo habuerunt, atque cùm Satyri per syluas crederentur vagari, quibus armenta vel greges fierent obuij, ne his nocerent, inter Deos pastorum illos retulerunt, at nunc de Silenis dicamus.

De Silenis. CAP. VIII.

ATQVI multi fuerunt etiam Sileni, quãdo Pausanias in rebus Atticis natu maximos Satyrorum Silenos nuncupatos fuisse memorat, sed vnus præcipuè inter illos cæteris antiquior memoratur, qui cuius filius fuerit, non constat: nisi quòd in ciuitate Malea Laconum natus est, vt ait Pausa. & Pindarus: at Catullus in Nysa Indiæ ciuitate natum esse Silenum memorat ita in Argonauticis:

At parte ex alia florens volitabat Iacchus
Cum thyrso Satyrorum, & Nysigenis Silenis.

Ferũt præterea Silenum Bacchum educasse, vt testatur Orpheus in hymno in Silenum hoc pacto:

Κλῦθί μου ὦ πολύσεμνε τροφὲ, Βάκχοιο πάλαι,
Σιληνῶν ὄχ' ἄριστε, πεπαιδύσε πάντα θεοῖσι,
Καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ὅσα τελέεται Ὠκεανός.
Hæc audi Silene pater, Dionysi & alumne,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Optime Silene, & cunctis gratissime diuis,
Grate viris pariter cunctis, prædulcis & Horis.

Hunc scribit Lucianus in concilio Deorum senem fuisse, & caluum, & simũ, & asino plerunque vtentẽ, breuis staturæ, corpore obeso ac ventricoso, auribus magnis & arrectis, tremulũ, baculo innitentem: at plures fuisse Silenos, & Dionysum ab ijs educatum scripsit Nicander, in Alexipharmacis:

Ὡς δ' ὁπότ' ἀγριόεσσαν ὑποθλίψαντες ἐπώρην
Σιληνοὶ κεραοῖο Διωνύσοιο τιθηνοί.
Sic vbi syluestres vuas pressere, Lyæi
Sileni comites cornuti, & patris alumni.

Hũc semper ferè ebriũ fuisse inquit Virg. ita Æglog. sexta:

Chromis & Mnasylus in antro
Silenum pueri somno videre iacentem,
Inflatum hesterno venas, vt semper, Iaccho.

Hunc Satyri semper comitabantur, vt innuit in his Ouid. in 2. de arte amandi:

Ebrius ecce senex pando delapsus asello,
Clamarunt Satyri surge age, surge age pater.

Hic vnà cum ipsis Satyris semper ferè Bacchũ sequebatur, vt est in lib. 4, Metamorph.

Bacchæ, Satyriq; sequuntur,
Quiq; senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet, & pando non fortiter hæret asello.

Fama est hunc Silenum à Mida vino in fontẽ quendam infuso captũ fuisse, quòd vino maximè delectaretur, vt ait Pausanias in Atticis, atque id ita scripsit Ouidius libro vndecimo Metamorph.

Hunc assueta cohors Satyri, Bacchæq; frequentant:
At Silenus abest; titubantem annisq; meroq;
Ruricolæ cepere Phryges, vinctumq; coronis
Ad Regem duxere Mydam.

Crediti sunt fuisse mortales Sileni, quippe quorũ sepulchra apud Hebręos & Pergamenos ostẽderẽtur, vt ait in posterioribus Eliacis Pausanias: at Strabo libro 10. Satyros Silenos, Bacchos, Tityros, dęmonas fuisse scribit: qui, vt crediderũt antiqui, cęterorum Deorũ essent ministri: alij memorię prodiderũt, quòd Bacchus ętate cõfectos Silenos in Italia reliquit, cùm ad bellum aduersus Tarsenses exiturus esset: quibus mandauit vt vites curarent, quo vini ferax efficeretur

Italia: quare posteri statuas deinde Silenorum vinũ in vtribus ferentes, ad perpetuam Silenorum memoriã erexerunt, vt testatus est Androtion in libro de Sacrificiis secundo, & Dionysiocles. Cùm Ioui aduersus Gigantes pugnãti opem tulisset Silen⁹, dicitur eius asinus, quo in eo bello vsus fuerat, inter sidera Iouis beneficia locatus, & ex altera parte præsepis consistere, cuius mentionem fecit Aratus in his in libro de signis aquarum & ventorum:

Σκέπτεο καὶ φάτνην. ἡ μὲν τ' ὀλίγῃ εἰκυῖα
Ἀχλύϊ, βορραίη ὑπὸ καρκίνῳ ἠγηλάζει.
Ἀμφὶ δέ μιν δύο λεπτὰ φαεινόμενοι φορέονται
Ἀστέρες, οὔτέ τι πολλὸν ἀπήοροι, οὔτε μάλ' ἐγγύς,
Ἀλλ' ὅσσον τε μάλιστα πυγούσιον οἰήσασθαι.
Εἷς μὲν βορρείαο, νότῳ δ' ἐπιέρχεται ἄλλος.
Καίτοι μὲν καλέονται ὄνοι, μέσση δέ τε φάτνη,
Ἥτε καὶ ἐξαπίνης πάντη Διὸς εὐδιάοντος
Γίνετ' ἄφαντος ὅλη. τοὶ δ' ἀμφοτέρωθεν ἰόντες
Ἀστέρες, ἀλλήλων αὐτοσχεδὸν ἰνδάλλονται,
Οὐκ ὀλίγῳ χειμῶνι τότε κλύζονται ἄρουραι.

Quæ carmina ita sunt à Rufo Auieno Latinè versa:

Conuenit hic etiam paruum Præsepe notare;
Id nubi nomen, quæ Cancro oboluitur alto,
Græcia docta dedit: qua propter denique Asellos
Suspice, quorum vnus septem vicina Trioni
Astra adolet, tepidum procul alter spectat in Austrum.
In medio quod nube quasi concrescit adacta,
Id Præsepe vocant. Porrò hoc præsepe repente
Si sese ex oculis procul auferat, ardeat autem
Congruus aeris latè rubor ignis asellis:
Nequaquam tenues agitabunt stagna procellæ.

Alter enim eorum Asellorũ est asinus Sileni: at quoniam Auieni carmina parum Arati sententiam, vel certè summa cũ difficultate explicare mihi videntur, parumque cum Græca elegantia conuenire, ego an illa Latina facere & clariùs exprimere possem, experiar. Est autẽ Arati sentẽtia, quòd nube cula quædam in Cancri ostraco inter scapulas existẽs, habet vtrinque stellas, quæ Aselli vocãtur, quare illa iure dicitur Præsepe: vbi igitur illa nubes pura & aperta videtur, futurũ cœlum serenum significat: quod etiã inquit ita Theophrastus in libr. de Signis futuræ serenitatis,

καὶ ἡ τῦ ὕτε φάτνη, ὅτε ἂν καθαρὰ καὶ λαμπρὰ φαίνηται, εὐδιεινόν: & Asini Præsepe cùm purum splendidumq; apparuerit, signũ est futuræ serenitatis: at versus Arati, quos Latinos facio, ita se habent:

Hinc Præsepe nota: nubes id parua videtur
In Boream surgens, vbi fulgent sidera Cancri.
Hoc propter geminæ voluuntur lumine stellæ
Pertenui, nec longinquæ nimis: haud tamen illæ
Coniunctæ, spatioque vlnæ distare videntur.
Altera sit Boreæ proprior, deuergit in Austrum
Altera: et hæ dicuntur Asselli, separat illas
In medio Præsepe, polo idq; repente sereno
Ex oculis hominum vanescit, at hæ coeuntes
Fiunt vicinæ stellæ, & simul esse videntur,
Imbribus immodicis vt Iupiter arua rigabit.

Vbi igitur illa nũbecula euanuerit, quã Asini Præsepe vocauit Theophrastus, quod quidem accidit ob condensatum humorem, cùm illa sit tenuis, ac debilis, illæ duę stellę videntur fieri propinquæ, atque id futuram tempestatem significat. Illud autem fit, vt videantur cõgredi, quia corpus diaphanes vaporum in aquam propè versorum radios oculorum infringit, neque patitur frequentes ad rem conspectam peruenire, quare non potest deprehendi vera distantia: atque hæc fabulosè de Sileno, deque eius asino dicta sint.

¶ Hunc Bacchi comitem, senem, ventricosum, titubantèmque dixerunt, quia vinũ & ebrietas cùm obesos faciat & ventricosos, tum caput plerumque grauat, & titubantes facit, & ad senectutem citiùs perducit: hæc enim omnia incommoda, & corporis turpitudines idcirco Bacchi comites finxerunt: quidam putarunt Silenum senem fuisse Bacchi alumnum, quia vinorum vetustas, omnes etiam prædictas turpitudines augeat: Idcirco dicebatur ab asino vehi solitus, quia tardi sunt plerumque & inutiles negotiis, qui plus potare solent, quàm conueniat: nam voluptates omnes parum conferunt humanæ vitæ: quippe cùm non animum solùm, sed corpus etiam rebus omnibus inutile reddãt, si plus operę illis detur, quàm natura ipsa postulauerit: ad huius rei sempiternam memoriam & cohortationem antiqui eius asinum inter sidera collocatum fuisse tradiderunt: ac de silenis satis, nunc de Faunis dicamus.

De Faunis. CAP. IX.

FAVNI etiam agricolarũ Dei ab antiquis crediti fuerunt, qui, vel qui essent, vel quam haberent formam, nihil est omnino quod ex antiquis scriptoribus percipere possimus: nisi quòd Faunus quidem fuit Pici Latinorum Regis filius, qui regnauit in Italia, quo tempore Orpheus Liberi patris illa sacrificia instituit, in quibus postea fuit dilaniatus. Faunum fuisse Pici filium ita testatur Virgilius libro septimo:

Fauno Picus pater, isq; parentem
Te Saturne refert tu sanguinis vltimus autor.

Floruit autẽ Faunus Latinorum Rex, quo tẽpore Pandion regnauit Athenis. Hic religionem, & Deorum immortaliũ metum Italis gentibus introduxit, vt ait Lactantius in libro de falsa religione, cùm ante illũ parua omnino, aut nulla esset religionis in Italia cognitio: fama est hunc Faunũ Satyrorum ac Faunorum patrẽ, sororem habuisse Faunam, vel (vt alij maluerunt) Fatuã. Habuit filiũ Sterculiũ: qui primus agrorum stercorationem inuenit, & idcirco inter Deos fuit relatus: videntur mihi poetæ, quamuis nihil certũ affirmare possum, Faunos animalia putasse, cùm tanquã equos cornipedes illos Ouidius appellauerit ita in secundo Fastorum:

Cornipedi Fauno cæsa de more capella,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.

Tribuerũt illis cornua prẽterea, vt testatur idẽ in eodẽ libro:

Tertia post idus nudos aurora Lupercos
Aspicit, & Fauni sacra bicornis erunt.

Coronabantur pineis ramis, quòd illa arbor grata sibi esse putaretur, vt testatur Ouid: in OEnone:

Cornigerumque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immensis, qua tumet Ida, iugis.

Existimabantur à nonnullis esse dæmones, qui attonitos redderent omnes obuios, vt est apud eundem in Phædra:

Nunc furor, vt Bacchi furiis Eleeides actæ,
Quæque sub Idæo tympana colle mouent,
Aut quas semileæ Dryades, Faunique bicornes
Numine contactas attonuere suo.

Hi igitur Fauni siue fuerunt animalia, siue demones crediti, omnino pro Diis ab agrestibus hominibus colebantur, sicuti testatur Virg. in 1. Georg. hoc pacto:

Et vos agrestum præsentia numina Fauni.

His capra mactabatur, vt patuit è superioribꝰ carminibus O-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uidij, neque ab antiquis ſcriptoribus Græcis Fauni celebrati ſunt, quia Faunus, vt diximꝰ, in Italia regnauit, & ſolis propè Italis fuit cognitus. Hic quoniam multa ad deorum religionem inſtituit, multaq; ad agriculturã excogitauit, inter Deos relatus fuit agreſtium. At quoniã non niſi per nouas & admirabiles, aut etiam formidandas figuras Deorum metu multitudo imperitorum teneri poterat, idcirco & cornua, & cornei pedes, & terror ille panos non diſſimilis, Faunis additus eſt: quippe cùm multa fuerint ad terrorẽ excogitata ab antiquis, vt qui ad cultum Deorum rationib. adduci non poſſent, rerum terribiliũ mirabilitate demum ad metum cultumq; eorum impellerentur. At cùm non plura his de Faunis habeamus, nunc de Syluano eſt dicendum.

De Syluano. CAP. X.

OBSCVRVM ſanè & ipſius Syluani genꝰ, vtpote agreſtis Dei, exiſtit: quippe cùm neque qui fuerunt eius parẽtes, neque è quibus, aut quo in loco natus ſit, conſtet. Fuerunt tamen qui Fauni filiũ putarint, cùm alij Saturni maluerint, quo tempore in Italia latuit: vnum ſatis conſtat Syluanum fuiſſe ſyluarũ Deum, paſtorumq́ue, & finiũ agrorum, vt ait Horatius in libro Epodon in his:

Qua muneretur te Priape, & te pater
Syluane tutor finium.

Huic Deo ſacra fiebant antiquitus apud Latinos, vt paſtorũ præſidi, cuius nulla eſt mentio apud Græcos, niſi apud Pelaſgos, qui in Italiam antiquitus migrarũt, vt teſtatur Virgilius libro octauo:

Syluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos
Aruorum, pecorisq; Deo, lucumq; diemq;:
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.

Offerebatur illi etiam lac, vt teſtatur Horatius in libro ſecundo Epiſtolarum, in hoc verſu:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabunt.

Fama eſt Cypariſſum puerum fuiſſe à Syluano amatũ, quare vbi in arborem ſui nominis mutatus fuiſſet, cupreſſum manibus ſemper geſtaſſe Syluanus dictus fuit, vt teſtatur Virgilius libro primo Georg.

Et teneram ab radice ferens Syluane cupreſſum,

Neque plura his in mentẽ veniunt, quę de Syluano fuerint ab antiquis tradita. Hic quidẽ Deus, vt ſuperiores, excogitatus

tatus fuit, vt exiſtimarent homines nullum locum eſſe, qui carere Deo poſſet, nihilq́; agi aut in agris, aut in ſyluis poſſe, quod à Deo aliquo non videretur: ac neque armẽta, neq; arbores, neque agrorum fœtus ſine diuina bonitate poſſe augeri aut ſeruari. Quamuis non defuerunt, qui Syluanum craſſiorem materiam elementorum cõcretorum putauerint, eúmque & agrorum, & ſyluarum, & paſtorum Deum crediderint: quippe cùm inde vniuerſa animalium plantarumq́; ſalus pendeat. Neq; nomen ipſum ab hac interpretatione valde diſſentit. Alij crediderunt Syluanum fuiſſe vitam mortalium, quæ multis calamitatibus & erroribus materiã præberet: quamobrem ſapienter ad hoc alludens Palladas crapulæ & deſidiæ deditos, Syluani filiabꝰ ſcilicet, nihil boni in vita curare inquit in his:

Συλβανὸς, δύο παῖδας ἔχων Οἶνόν τε καὶ Ὕπνον,
Οὐκ ἔτι τὰς Μούσας, οὐδὲ φίλους φιλέει.
Vt Vinum ac Somnum Syluanus pignora cepit,
Iam parui Muſas, parui hominesq́; facit,

At nunc de Oreadibus dicatur.

De Oreadibus. CAP. XI.

OREADES Nymphæ, quæ ita vocabantur, quia natæ eſſent in montibus, vel quia in montibus aſſiduè verſarẽtur, natas fuiſſe è filia Phoronei & Hecatęo teſtatur Strabo lib. 10. Hom. verò in lib. ζ. Iliad. illas non Hecatæi, ſed Iouis filias, & Oreſtiades eaſdẽ appellauit, vt patet ex his:

Ἡ δ' ἐπὶ σῆμ' ἔχεεν. περὶ δὲ πτελέας ἐφύτευσαν
Νύμφαι Ὀρεστιάδες κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
Plantarunt vlmos, vbi fuſa eſt terra ſepulchro,
Circa id, Oreſtiades Nymphæ Iouis inclyta proles.

Has quinq; fuiſſe inquit Strabo lib. 10. quas tamen fuiſſe multas, & Dianæ venatricis comites ait Virg. in 1. Æneid.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille ſecutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades.

Memoriæ proditum fuit à Mnaſea Paterẽſi, quòd hæ primę mortales à mutuo carnium eſu diuerterunt, cùm in montibus verſantes caſtaneis & glandibus veſcerentur: reuocauit in primis vna earum Meliſſa nomine, quæ fauos melle plenos reperiens in Peloponneſo cęteras nymphas ad deguſtãdũ adhortata eſt. is cibus cùm ſuauiſſimus fuiſſet viſus, tan-

to gaudio perfusæ sunt omnes, vt apes ipsas de Nyphæ nomine melissas Græci appellauerint: inde effectum est vt & sacris Cereris, & nuptiis interessent antiquitus sacerdotes Nympharum nomine, quòd illæ ad humaniorem victum ab humanis carnibus edendis auertissent. Hæ Nymphę putabantur esse Deæ montium præsides, & arborum curam habere, & aliquando ferarum, quas cum Diana insectabantur: nullaque illis domesticorum animalium vel pastorum cura fuit. Ita verò antiqui religione tenebantur, vt nullũ neque publicum, neque priuatum locum aliquo numine carere arbitrarentur: quippe cùm elementa singula, & herbas, & radices, & arbores, & arborum aut terrę fructus suos Deos habere crediderint. Hinc Deas quæ montibus vniuersis præessent, Oreades siue Orestiades nominarunt: quæ nemoribus & syluis, Dryadas: quæ singulis arboribus, Hamadryadas. Crædităe verò sunt Dryades fuisse Nymphę, quę cum arboribus & nascerentur & interirent, vt testatur Callimachus in hymno in Delum:

ἐμοὶ θεαὶ εἴπατε μῶσαι
εἰ ῥ' ἔτεόν γε γένοντο τότε δρύες ἡνίκα Νύμφαι.
Νύμφαι μὲν χαίρουσιν, ὅτε δρύας ὄμβρος ἀέξῃ
Νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν, ὅτε δρυσὶν ἐκ πέλεκυς.
meæ mihi dicite musæ,
Num verè genitæ Nymphæ tum sunt, vbi quercus.
Lætantur Nymphæ, cùm quercus irrigat imber:
Tristantur Nymphæ, ilicibus cecidere vbi frondes.

Quę fuerint harum nomina, non constat: nisi quòd vnã Tithoream nominauit Pausanias in Phocicis, qui etiã in Arcadicis aliã vocauit Erato, & aliam Phigaliã. Has tamen fuisse septẽ, quas etiã nominauit, tradidit Claudianus in laudibus Stiliconis. Scriptũ reliquit Charon Lãpsacenus Rhœcum quendam genere Gnidium in Nino regione Assyriorũ pulchram quandam quercum iam propè lapsuram aliquãdo vidisse, quã cùm aggeribus firmasset, fecit vt diutiùs posset viuere. Huic Nympha, quæ cũ plãta erat peritura cùm gratias egisset, ac referre vellet, dixit, vt quidquid vellet à se peteret, quoniã fuerat eandem ętatem cum illa planta victura: hic illi respondit se eius cõgressum petere, quod illa annuit, atq; se apem temporis nuntiam missuram inquit. Scriptum reliquit etiã Apollonius libr. 2. Argonaut. Parœbij patrem,

cùm insignem quercũ esset excisurus, Nympha vidisse, quæ ipsum supplex rogauit, vt sibi parceret, cùm vitæ suæ tẽpus in arboris ętate cõtineretur: cui cùm ille non paruisset, dicitur iratũ numẽ in illũ & in eius filios sæuisse, vt patet in his:

Ἀλλ' ὅγε πατρὸς ἑοῖο κακὸν τίνεσκεν ἀμοιβὴν
Ἀμπλακίης· ὁ γὰρ οἷος ἐν ἄρεσι δένδρεα τάμνων,
Δὴ τότ' Ἀμαδρυάδος νύμφης ἀτέρειζε λιπὼν
Ἣ μὲν ὀδυρομένη ἀδινῷ μελέοντο μύθῳ,
Μὴ τμήξῃ φορέμενον δρυὸς ἄλικος, ἣ ἐπιπύλιον
αἰῶνα τρίβεσκε δλιχεκὲς αὖτε ῥὸ τλῦσε
Ἀφραδέως ἔτμῳ ξέν ἀγλωρείῃ νεότητος.
Τῷ δ' ἄρα νηκερδὴ Νύμφη πόρεν εἶδαρ ὀπάσσαι
Αὐτῷ καὶ τεκέεσσιν.

Stultitiaq; sui pœnas dedit ille parentis.
Cæderet vt solus quercus in montibus olim,
Fertur Hamadryadis Nymphas spreuisse querelas.
Sæpius illa quidem supplex hunc voce rogauit,
Ne truncum quercus concideret, ipsa coæua
Quòd foret, amborumq; vireret in arbore vita;
Viribus hic fretus, fretus iuuenilibus annis
Prosternit quercum: funestam quam sibi Nymphæ,
Pignoribusq; suis fecit.

Dictæ sunt autẽ Dryades: quòd in quercibus illarũ sit vita, vt sensit Mnesimachus: at Hamadryades quòd vnà cũ illis sint genitę, vel (vt voluit Apollinis enarrator & Isaci[9]) quia cum ipsis quercibus perirent. Memoriæ prodidit Charon Lampsacen[9] Arcadẽ Iouis filiũ & Callistus, vel (vt aliis magis placuit) Apollinis, obuiã habuisse in syluis, cùm venaretur, vnã ex Hamadriadibus Nymphis, quę cùm propius esset periculo ne quercus à flumine cõuelleretur, cũ qua nata fuerat, ac periret, rogauit ipsum Arcadẽ vt quercum seruaret; quare ille fluuiũ aliò diuertit, & quercum terra cõmuniuit. At Nympha, cui nomen erat Prospeleę, cum illo congressa ob acceptum beneficium, dicitur Elatum & Aphidantẽ peperisse. Hæc vera ne an falsa fuerint, quis pro certo affirmare possit: nã si vana & mẽdacia extiterunt, vt ego fuisse arbitror, nulla, alia de causa ficta fũr, nisi propter antiquorũ superstitionem, qui nihil ad homines excitandos ad metum Deorum non excogitarunt, cùm singulis rebus Deos adesse demõstrarent. Sin credita fuerũt vt vera ab iis qui illa in me

dium attulerunt, esset sanè pluribus verbis de illorũ sententia disputandum; an quinis essent dęmones, vel potiùs plantarum illarũ Genij, qui mortalibus apparuerint, Verùm hęc in pręsenti prętermittamus, vt altioris vestigationis indigẽtia. Nunc dicamus de Nymphis.

De Nymphis. CAP. XII.

NYMPHAS Oceani filias & Tethyos esse dixerunt antiqui, vti testatur Orpheus in hymno in Nymphas:

Νύμφαι θυγατέρες μεγαλήτορος Ὠκεανοῖο,
Υ̓χθοπόροις γαίης ὑπὸ κεύθεσιν οἰκί' ἔχουσι.
Nymphæ magnanimæ Oceani certissima proles,
Sub tellure domos colitis quæ humentibus antris.

Virgilius Nymphas fluuiorum matres putauit, cùm ita scribat in libro octauo:

Nymphæ Laurentes, Nymphæ genus amnibus vnde est.

Has non solùm cõmuni nomine appellauit Nymphas Orpheus in illo hymno, sed etiam Hamadryadas, cùm inquiat:

Κοῦραι Ἁ̓μαδρυάδες, φιλοπαίγμονες.
Nymphæ & Hamadryades festiuæ.

Id sanè idcirco effectum est, quia Nympharum aliæ sunt creditæ cœlestes, aliæ terrestres, aliæ fluuiales, aliæ marinę, aliæ stagnorum pręsides; quam diuisionem fecit Mnesimachus Phaselites, & Homerus de quadam varietate harũ ita meminit in hymno in Venerem:

Ἢ̓τις Νυμφάων, αἵ τ' ἄλσεα καλὰ νέμονται.
Ἢ Νυμφῶν, αἵ κεν ὄρος τόδε ναιετάουσι,
Καὶ πιδακὰς ποταμῶν, καὶ βόσεια ποιήεντα.
Si qua es Nympharum syluarum tecta colentum,
Si qua es Nympharum quæ montem hunc numine seruant,
Aut fontes, molliue indutas gramine valles

Terrestres Nymphę putatę sunt à nonnullis Cererẽ & Bacchũ educasse. Illę Nymphę quę cœlestes putabantur, credebantur esse animæ sphęrarum, quas etiã Musas vocarunt, ac vires quæ inde ad nos manerẽt. Terrestrium alię syluis prærant, vt Dryades; alię mõtibus, vt Oreades aut Orestiades: alię singulis arboribus, vt Hamadryades; alię pascuis & floribus, vt Napeæ, nam νάπος saltus ac pascua significat. Fluuiorũ pręsides Naiades dicebãtur, quia fluuij perpetuò fluerẽt, νάειν enim fluere significat. Stagnorũ rursus Deas Limniades nominarunt, cùm λίμνη sit stagnum. Quas verò fontibus præesse putarunt, in aquis latere crediderunt, vocarunt Ephydriades, de quibus ita scripsit Hermocreon:

Νύμφαι Ἐφυδριάδες, παῖς Ἑρμοκρέων πάρα δῶρα
Εἴσατο, καλλιρόῳ πίδακος ἁπτόμεναι,
Χαίρετε, καὶ πίοντι ἑταῖς ποσὶν ὑδατόεντα
Τόνδε δόμον, καθαρῆ πιμπλάμεναι πόματος.
Munera Ephydriades vobis tulit Hermocreon, quòd
Est fontem nactus fortè perennis aquæ.
Saluete, atque domum placidæ hanc accedite aquosam:
Hic puros latices inuenientis enim.

Nam profectò crediderũt antiqui si quẽ fontem, vel vtilem aquam excauantes reperissent, illud esse nympharũ munus pro qua aqua sacrificia offerre consueuerunt. Aliæ marinæ putabantur, vocabanturq; Nereides. Quòd verò loca nonnulla forent Dijs variis consecrata, & qua de causa id fieret testatus est Dion. Halicarn. lib. 1. hoc pacto: ὅρη μὲν ἢ νάπας Πανὶ, λειμῶνας δὲ ἢ τεθηλότα χορεία Νύμφαις, ἀκτὰς δὲ ἢ νήσους πελαγίοις δαίμοσι. τῶν δ' ἄλλων, ὡς ἑκάστῳ τι θεῶν ἢ δαιμόνων οἰκεῖον. *Montes quidam & saltus Pani, prata & loca virentia Nymphis, & insulas marinis numinibus; ex cæteris locis vnicuique Deo, sicut illius naturæ conuenit.* Pausanias in Phocensibus quandam ex nymphis Lilæam nominat Cephisi filiam, atque alibi de Nomia mentionem fecit indigena Arcadum Nympha; atque Nymphas inquit non esse quidem omnino sempiternas aut mortis expertes, sed innumerabilem penè annorum numerum viuere, & id de antiquorum poëtarum sententia. Asseuerabantur vates non minùs Nympharum, quàm cæterorum Deorum numine: quare scripsit Pausanias idem in Messeniacis nonnullos Nympharum numine afflatos ciuitatum ruinas prędixisse: quippe cùm illæ diuinationum etiam putarẽtur autores. Lac & oleum illis offerebatur, cùm sacra fierent, vt scripsit Theocritus in Viatoribus in his:

Σπεισῶ δὲ κρητῆρα μέγαν λευκοῖο γάλακτος
Ταῖς Νύμφαις, τᾶσῶ δὲ καὶ ἀθέος ἄλλον ἐλαίου.
At statuam lactis magnum cratera decoris
Nymphis: mox alius pinguis ponetur oliui.

Consueuerunt capras etiam illis immolare, vt testatur idem poëta in eadem Ægloga.

Τὸ κραγύλος μοι ἔδωκε τὸ ποικίλον, ἀνίκ' ἔθυσα
Ταῖς Νύμφαις πιόεσσαν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hanc mihi dat Crocylus, cùm Nymphis fortè capellam
Mactaret.

His mel offerri solitum quidã putarunt, quia floribus delectarentur, è quibus mel conficitur: è quorũ opinione Virg. illas flores colligentes ait in his:

tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis, tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papauera carpens.

Alij id contigisse maluerũt, quòd illę Aristęum, quẽ putãtur educasse, mellis & olei cõficiendi viã docuerint. Offerebatur & vinum, vt Apollinis responsum declarauit apud Eusebium: atq; hæc de Nymphis fabulosè dicta sint.

¶ Has Oceani filias, & fluuiorum matres esse crediderunt, quia vires humoris esse putarunt terrę & stripibus insitas, & aquæ naturam quæ conferret ad animalium, plantarum, & fructum procreationem, per quas omnia in lucem prodirent, vt sensit Orpheus in eo hymno:

Κρυψίδομοι, Βάκχοιο τροφοὶ χθόνιαι, πολυγηθεῖς
Καρποτρόφοι, λεμωνιάδες, νόμιαι, πολύανθοι
Σὺν Βάκχῳ Δηοῖτε χάριν θνητοῖσι φέρουσαι.
Nutrices Bacchi, quibus est occulta domus: quæ
Fructiferæ, & lætæ pratorum floribus estis:
Pascitis & pecudes, & opem mortalibus ipsæ
Cum Cerere & Baccho vitam portatis alumnæ.

Sunt autẽ idcirco vires humoris putãdę, quia non tota materia aquarum vel generationi, vel nutrimẽto est accommodata, sed quędã eius pars in illud quod nascitur, absumitur; quædam permista est ad eius nutrimentum quod procreatur, vt in ouis conspicitur; alia pars exit in excrementum ex ipso naturę opificio. Illas igitur vires, ex quib⁹ vniuersa generatio consistit Intra aquarum naturam Nymphas antiqui appellarunt, quæ cùm essent adhuc in vniuersa aquarum natura, Oceani filias esse dixerunt, quia inde primùm nascerẽtur. Cùm ex his viribus omnia orirentur, quæ primùm videbantur se in flumina diffundere, fluuiorũ matres dictę sunt, & per hos deniq; vniuersę generationis parẽtes sunt vocatę. Hinc fructiferæ merito, hinc florum feraces, hinc homines & animalia omnia nutrire, hinc Bacchi lumnę dictę fuerũt, & pastorum Deę, & pratorum, & omnium animalium pręsides. Harum Nympharum eam esse vim humoris,

indicio est vel herbæ illius natura quæ Nymphæa vocatur à Dioscoride, quasi aquatica, quia plurimum gaudeat humore. Dictæ sunt habitare sub terra quia dulcium aquarum origo putetur sub terra in locis cauernosis fieri ex aere in aquam verso, sicut augentur vaporibus maris conuersis in pluuias. Et quoniam in mari fluuis, stagnis, fontibus, riuisque, & in montibus diffusæ essent humoris vires aptę ad generationem, idcirco omnibus his locis Nymphas præfecerunt: & cũ sidera quoque humoribus pasci nonnulli arbitrarentur, in sphæris quoque Nymphæ ab illis sunt collocatæ: quas paucis exceptis propriis nominibus carere passi sunt. Quæ fuerit harum Nympharum natura facilè declarat sacrificiorum genus quæ illis offerebantur: nam sicuti Diis cœlestibus ignẽ in sacris, & figuras, & lumina, & multa ad visum spectantia adhibuerunt, sicut aereis numinibus musicos concentus, & odores, qui suauiter aera inficerent: sic in terrestrium & marinorũ sacris, siue præfectorum Deorum aquis, illa addita sunt, quæ ad gustum pertinerent, & quæ essent solida: quippe cùm illa crassiorem naturã significarẽt, vt dictũ est. Omniũ vero Deorũ vt summatim dicam, qualis erat natura, tales & loci, & sacrificia, & ceremoniæ, dicabãtur, ex quibus facilè possent cognosci: at De Nymphis satis nunc de Baccho dicamus.

De Baccho. CAP. XIII.

BACCHVS, quem Dionysium etiã vocarunt, è quibus parentibus ortus sit, diuersæ fuerunt antiquorũ poëtarum opiniones. Nam Orpheus in hymno in Dionysum, Semeles illum filium dixit, & apud mare natum, hoc pacto:

Ἀμφὶ Διώνυσον Σεμέλης ἐρικυδέος υἱὸν
Μνήσομαι, ὡς ἐφάνη παρὰ τῖν ἁλὸς ἀτρυγέτοιο.
Te Dionyse pater canimus Semeleia proles,
Quem videre maris ventosi ad littora primùm.

Idem postea poëta in alio hymno Iouis & eiusdem Semeles filium inquit.

Κισσοκόμην Διόνυσον ἐρίβρομον ἄρχομ ἀείδειν,
Σηνὸς καὶ Σεμέλης ἐρικυδέος ἀγλαὸν υἱόν.
Comptum hedera canimus Dionysum multa frementem,
Et Iouis & Semeles claram de sanguine prolem.

Fuit autem mortalis Semele, & Cadmi filia, vt Euripides

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Bacchis:

Ἥκω Διὸς παῖς τήνδε Θηβαίων χθόνα
Διόνυσος, ὃν τίκτει ποθ' ἡ Κάδμου κόρη
Σεμέλη λοχευθεῖσ' ἀστραπηφόρῳ πυρί.
Accedo Thebas Bacchus è Saturnio
Natus Ioue & Semele puella, filia.
Cadmi edidit me olim ferenti fulmina.

Fabulantur poetę Iouem Semeles præstãtissima forma captum, illam aliquando compressisse: quod cùm grauiter ferret Iuno, pellicunq; numerus in dies cresceret, dicitur è cęlo descendisse, seq́ue in anum mutasse, ac parsuasisse Semelæ vt Iouem per Stygiam paludẽ iurare compelleret, quòd is esset sibi munus, quod vellet, concessurus: fore enim pulcherrimum spectaculum, si Iupiter cum maiestate ad eam accessisset, dicebat: eamq́ue tum demum se á Ioue compressam fuisse posse gloriari, cum igitur iurasset Iupiter se cõcessurum sine nomine quidquid peteret, illa petiuit vt talis ad se adiret, qualis ad Iunonem accedere solebat. Verúm cũ ipsa esset mortalis, vim fulminis sustinere nõ petiuit: quare continuò, vt dicitur, in cinerem est conuersa, cùm octauum iam mensem fœtus expleuisset. Id explicauit ita Ouid. in lib. 3. Metamorph.

rogat illa Iouem sine nomine munus.
Cui Deus, elige, ait: nullam patiere repulsam:
Quóq; magis credas, Stygij quoque conscia sunto
Numina torrentis: timor, & Deus ille Deorum est.
Læta malo, nimiúmque potens, perituráque amantis
Obsequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,
Te solet amplecti, Veneris cùm fœdus initis:
Da mihi te talem, corpus mortale tumultus
Non tulit aerios: donísque iugalibus arsit.

Non defuerunt tamen qui insulsam causam attulerint, cur Semele igne cœlesti conflgrarit: quia Iupiter scilicet iratus fuerit, quòd iurare per Stygiam paludem rogaretur, ac in illam fulmen contorserit. Alij flagrasse Semelem igne cœlesti inquiunt, quia cum diceretur cum Ioue congressa, illa negauerit, quod indignè tulit Iupiter, & in eam fulmẽ iaculatus est, vt ait Euripides in Bacchis in his:

Ἐκεῖνος εἶναι φησι Διόνυσον θεόν.
Ἐκεῖνος ἐν μηρῷ ποτ' ἐῤῥάφη Διός.

Ὃς ἐκπυρῶται λαμπόσι κεραυνίαις
Σὺν μητρὶ δίους ὀτιγάμους ἐψεύσατο.
Ille & refert adesse Dionysum Deum:
Assutus ille olim femore vt Iouis fuit.
Flammis vt idem fulminis flammatus est
Cum matre, quæ Iouis negauit nuptias.

Alij dixerunt Semelen Ioui quidem Liberum patrem peperisse, sed à Cadmo deprehensam cum puero recens nato coniectam in arcam fuisse ligneam, quæ fuerit æstu maris ad fines Oreatas (illud fuit oppidum Laconum) delata: sed ab indigenis aperta arca inuentam fuisse Semelen mortuã, sepultámque fuisse magnificè, at puerum educatum: vnde Oreatæ postea Brasiæ dicti sunt, sumpto nomine ab arca, cùm βράσαι sint æstus & agitationes maris, vt ait Nicander in primo lingarum. Pingebatur Semele ab antiquis longioribus crinibns & supra lõgitudinem omnium cæterarum Dearum Orpheus tamen in hymno quodam in Dionysum, Iouis & Proserpinæ filium putauit, vt est in eo versu.

Εὔβουλ', εὐπολύβουλε, Διὸς καὶ Περσεφονείης.
Persephones prudens Iouis & de semine nate.

Idem in alio hymno quem scripsit in nomen Μίσης, Isidis Ægyptiæ filium Dionysum appellat:

Σὺν σῇ μητρὶ θεᾷ μελανηφόρῳ Ἴσιδι σεμνῇ,
Αἰγύπτου παρὰ χεῦμα, σὺν ἀμφιπόλοισι τιθύναις.
Iside prudenti cum diua matre fluenta ad
AEgypti, Nymphisque suis nutricibus vnà.

Hunc Deum bimatrem vocarunt, non quia duas habuerit matres sed quòd cùm Semele mater arsisset, ex igne surreptus Iouis femori assutus fuerit, qui matris munere functꝰ fuit, vt ait Ouid in lib. 3. Metamorph.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab aluo
Eripitur, patrióque tener, (si credere dignum est)
Insuitur femori, maternáque tempora complet.

Et Marcus Manilius lib. 2. rerum astronomicarum.

Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum.

Orpheus in hymno in Sabazium Dionysum inquit à Sabazio Iouis femori assutum fuisse: cùm tamen alij Sabazium fuisse filium Bachi inquiant, alij Bacchum ipsum, alii aliũ dæmonem: de quo ita scribit Orpheus:

Κλῦθι πάτερ, Κρόνου υἱὲ Σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον,

Οὓς Βάκχον Διόνυσον ἐρίβρεμον ἐξαφιώτην
Μητρὶ ἐγκατέκλασας, ὅπως τετελεσμένος ἔλθῃ
Τμῶλον ἐς ἠγαθέην.
Audi magne pater Saturno nate Sabazi,
Qui Bacchum Horrisonum Dionysum, vt adultus adiret
Frondosum Tmolum, femoris mira arte suisti.

Vocatus fuit autem Dionysus, quia pupugerit Iouis femur cũ natus esset cornutus, vt asserit Stesimbrotus, quãuis Aristodemus dictũ maluerit, quia Iupiter pluuiã demiserit, cũ nat⁹ fuit. At Nonus in Dionysiacis illũ vocat. Dionysum, quia Iupiter claudus esset cũ illũ assutũ femori gestaret, vt patet in his, & ab ipso Ioue gestum fuisse, & fœmori assutũ:

λαβὼν Μαίης Ἑρμῆς
Πατρῴῃ ἐπίθηκεν ἐπωνυμίῃ τεκέϊ,
Κικλήσκων Διόνυσον, ἐπὶ ποδὶ φέρτερον ἄεθλων
Ἤιε χωλαίνων Κρηϊδὸς βεβεριθότι μηρῷ.
Νῦσος ὅτι γλώσσῃ Συρακοσσίδι χωλὸς ἀκούῃ,
Καὶ θεὸν ἁρπαλόχειρον ἐφημίσαν Ἐξαφιώτην,
Οὕνεκα μιν εὐώδινι πατὴρ ἐρράψατο μηρῷ.
capiens Atlantide creus
Hinc Bacchum, patris illum de nomine dixit.
Mox Dionysum quòd gestans hæc pondera tanta
Poplite claudus iit Saturnius ipse grauato.
Namque Syracusii soliti sunt dicere Nysum,
Claudum. Hic assutus nuper natusque vocatus
Tum fuit: ipse parens femori nanque assuit illum.

At verò Meleager non assutum fuisse femori Iouis arbitratus est, sed ab ipsis Nymphis è cineribus maternis statim ereptum & educatum, cùm ita scribat.

Αἱ Νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ὀκ πυρὸς ἅλατ' ὀιχνῦος,
Νίψαι, ἐπὶ τέφρης ἅρπι κυλιόμδνον.
Τὴν ἔσχε σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἦν δέ τιν ἔριδος
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἐπὶ χηλόδνων.
E cinere vt Bacchum Nymphæ cepere sorores,
Membráque lauerunt fonte perennis aquæ.
Iunctus amicitia est Nymphis. Si forte repellas,
Natum de flammis experiere Deum.

A qua sententia videntur non magnopere dissentire & carmina illa, quæ sunt in lib. 9. Dionysiacorũ apud Demarchũ, qui scribit Dionysũ ab Horis fuisse educatũ, vt est in his.

Τὸν μὲν ὑποβρύχιαι θεηγενέος τοκετοῖο
Στέμμασι κισσήρεσι λεχοΐδες ἔτιθον Ὧραι.
Erexere illum diuino simine natum
Horæ mox hederæ crines cinxere corona.

At suauissimus Euripides in Bacchis Iouem sibi femori assuisse inquit his verbis:

Οὗτε μητρῷ πυρὸς ἐξαθανάτου Ζεὺς
Ὁ τεκὼν ἥρπασέν νιν,
Τάδ' ἀναβόησεν,
Ἰοὺ ὦ Διθύραμβ', ἐμὰν
ἄρσενα τόνδε βᾶθι πάλιν.
Cùm femori igni ex immortali Iupiter
Pariens arripuit eum,
Ista ita locutus est:
Veni ô Dithyrambe, meum
Masculum hunc in vterum veni.

Fuisse verò Semelem apud Acheloum fluuium percussam fulmine, & à Dirce Acheloi filia susceptum Dyonysum, antequam Iouis femori assueretur, ita idem significauit:

Ἀχελώου θύγατερ — *Acheloi filia*
Ποτνί, εὐπάρθενε Δίρκα. — *Verenda, pura virgo Dirce.*
Σύ γαρ ἐν σαῖς ποτε παγαῖς — *Tu enim tuis fontibus*
Τὸ Διὸς βρέφος ἔλαβες — *Iouis cepisti infantulum.*

Memoriæ prodidit Lucianus in Dialogis Deorum Dionysum statim natum fuisse deportatũ à Mercurio in Nysam Arabiæ vrbem Ægypto finitimam ad Nymphas educandum. At Orpheus in hymnis illum educatum fuisse in Ægypto significauit in his.

Αἰγύπτου παρὰ χῦμα. σὺν ἀμφιπόλοισι πθωΐαις:
Flumen ad Ægypti vna cum nutricibus ipsis.

Alii Hyadas fuisse Bacchi nutrices putarunt, vt ait in lib. 2. de Diis Apollodorus Cyrenaicus, & Fast. lib. 5. Ouid. in his:

Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
Nauita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putat, pars credidit esse,
Theryos has neptes, Oceanique senis.

Pausanias scribit in Achaicis, fuisse sermonem patrensium quòd Bacchus fuerit apud se educatus intra Mesatim oppidũ quodque Panũ insidiis propè fuerit circũuentus. Alij in naxo nutritum fuisse inquiunt. Naxũ enim Thraces pe-

ducẽtos & amplius annos habitarunt, pòst exorta lue Cares è Lamia illuc migrarunt, quorum dux Naxius Polæmonis filius insulam de suo nomine nuncupauit, hic & post ipsum filius Leucippus, & post hunc Smardius nepos Naxiis imperauit. Smardio regnãte ad huc Theseus Ariadnam è Creta adduxit, quam iussus est in somnis relinquere Dionyso, cùm fabulentur Dionysum apud se nutritum Naxij, quam insulam etiam Dionysiadem quidam nuncuparunt: nã cùm Iupiter infantem femori assuiisset, tempúsque partui maturum aduentasset, illum dicitur exemisse in Naxo, dedisséque Philiæ & Coronidi & Clydæ nymphis educandum. At Sidonius Antipater hunc, sicut Herculem, Thebanũ fuisse memorat in his carminibus:

Ἀμφότεροι Θήβηθε, καὶ ἀμφότεροι πολεμισταί,
Καὶ Ζηνὸς. Θύρσῳ δ' ἁνὸς, ὁ δὲ ῥοπάλῳ.
Ambo Thebani, metuendique hostibus ambo,
Et Iouis: hic Thyrso, hic terribilis ropalo est.

Cui sententiæ assensit Cissusa fons ab indigenis vocatus, in quo in nutrices dicuntur infantẽ in lucem editum abluisse, vt ait Plut. in Lysandro. Lucianus in concilio Deorum & Bacchum fuisse Thebanum inquit, & matrẽ eius Syrophœnicem. Verùm hæc locorum nutricúmque differentia inde exorta est, quòd varij fuerunt Bacchi: de quibus ita scripsit Cicero in tertio libro de Natura Deorum: Dionysos multos habemus primum è Ioue & Proserpina natum: Secundum Nilo, qui Nysam dicitur interemisse: Tertium Caprio patre, eúmque regem Asiæ præfuisse dicunt, cuius Abazea sunt instituta: Quartũ Ioue & Luna, cui sacra Orphica putantur confici: Quintum Niso natũ & Thione, à quo Trieterides constitutæ putantur. At de nullo horum propè fit mentio à poëtis, nisi de Iouis & Semeles filio. Fuerunt qui dixerint statim natum Dionysum fuisse à Mercurio Iouis mandato in Eubœam ad Macrim Aristæi filiam portatum, quæ labra melle illi primùm perunxit, eúmque educãdum cepit, quare nos ab Aristæo in Eubœa educatum fuisse scripsimus ita in 4. libr. nostrarum Venationum:

Puppis ad Euboicas currens allabitur oras:
Fertur Aristæus antrum hic coluisse, virorum
Qui genus indocile, & viuentum more ferarum
Glandibus, & baccis, pomis syluestribus, & quæ
Sylua tulit cultu nullius iussa coloni,
Edocuit primus teneras armenta per herbas
Pascere, & è quercu fumis pellentibus actas
Claudere apes vacuo sub cortice: primus oliuum
Exprimere ex oleæ fructu, lac cogier idem.
Nutriit hic Bacchum miro deuinctus amore,
Euboicas inter Nymphas, Dryadasque puellas,
Aoniásque nurus multos feliciter annos.

Id verò cùm sensisset Iuno, quòd Macris natum è pellice educaret, Macrim ea vniuersa Eubœa relegauit, ne pellicis filius etiam in insula sibi sacra educaretur: quæ in Phæacum regionem profugit atq; in antro duas portas habente illum educauit, vt ait Apollon. in 4. Argon.

Αὐτοιυχὶ κύρη θαλαμήιον ἔντιιον εὑρὼν
Ἄντρῳ ἐν ἠλαθίῳ. τόθι δή ποτε Μάκρις ἔναιεν,
Κούρη Ἀειστάοιο μελίφρονος, ὅς ῥα μελισσέων
Ἔργα, πολυκμήτοιό τ' ἀνεύρατο πῖαρ ἐλαίης.
Κείνη δὴ πάμπρωτα Διὸς Νυσήιον υἷα
Εὐβοίης ἔντοσθεν Ἀβαντίδος, ᾧ ἐνὶ κόλπῳ
Δέξατο, καὶ μέλιτι ξανθὸν περὶ χεῖλος ἔδευσεν,
Εὖτέ μιν Ἑρμείης φέρεν ἐκ πυρός. ἐδέξατο δ' Ἥρη,
Καί ἑ χολωσαμένη πάσης ἐξήλασε νήσου.
Ἣ δ' ἄρα Φαιήκεσσιν ἱερῇ ἐνὶ πηλόθεν ἄντρῳ
Νάσσατο, καὶ πόρεν ὄλβον ἀθέσφατον ἐναίρουσιν.
Atque thorus sponsæ in sacro consternitur antro.
Macris Aristæi coluit quod filia: oliuum
Qui reperit, qui mella fauis liquentia pressit.
Illa sinu primùm Nyseia pignora cepit
Euboicos intra fines, mellísque liquore
Perfudit pueri primùm sitientia labra,
Hunc vbi Mercurius de flammis sustulit, ecce
Persensit Iuno, ac Eubœa absistere iussit.
Ast hæc Phæacum procul hinc habitauit in antro,
Diuitiásque dedit grandes cultoribus agri.

Orpheus in hymno in Hyppam, illam fuisse Bacchi nutricem significauit his verbis:

Ἵππαν κικλήσκω Βάκχου τροφὸν, εὐάδα κούρην.
Hippam cantamus formæ præstante puellam,
Nutricem Bacchi.

Qui idem tamẽ in hymno in Nymphas, illas Bacchi nutri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ces nominat, vt sensit etiã Homerus in hymno in Dionys.

Ὃν τρέφον ἠΰκομοι Νύμφαι, παρὰ πατρὸς ἄνακτος
Δεξάμεναι κόλποισι, καὶ ἐν δυκέως ἀτίταλλον.
Pulchricomæ Nymphæ quem rege à patre receptum
Nutriuere suis capientes ritè sub antris.

Ouid. lib. 3. Metamorph. primùm à matertera Ino educatum scribit, deinde Nymphis datum fuisse in his:

Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat, inde datum Nymphæ Nyseides antris
Occuluere suis, lactisque alimenta dedere.

Oppianus in Cynegeticis Ino, Autonoen, Agauen scribit fuisse Dionysi nutrices, cuius sententiam nos in libris nostrarum Venationum ita expressimus:

huic præbuit Ino
Vbera, formidans magnam Iouis altitonantis
Vxorem, paritérque timens hæc Penthea Regem,
Penthea Echionium, qui patris sacra profanus
Orgia spreuit, & hinc soluit pro crimine pœnas.
Hunc hederæ texit ramis, hunc texit Agaue,
Autonoéque soror.

Fabulati sunt præterea Nymphas illas, ad quas educandum Dionysum Mercurius in ciuitatem Nysam detulit, fuisse à Libero patre ob acceptũ lactis & educationis beneficiũ in stellas mutatas, & vocatas Hyadas, vt ait Apollodorus li. 3. Atq; Arati enarrator ait vocatas fuisse Hyadas nõ à pluuia, vt crediderũt alij, sed à Baccho, qui vocatus est Hyes. Memoriæ prodidit præterea Orpheus in hymno in Misen Bacchum eundem marem ac fœminam fuisse creditum:

Ἄῤῥενα καὶ θῆλυν, διφυῆ.
Fœmina masque simul, gemina huic natura.

Sed Ouid. 4. Metamorph. lib. hunc semper iuuenem esse cõtendit, cùm ita scribat:

tibi enim inconsumpta iuuenta est:
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris cœlo.

Quidam quòd barbã antiquitus nutrirent, barbatum putarunt, cùm ab aliis imberbis fingeretur, alij duplicem naturã eius significarunt, siue potiùs ingenia duplicia bibentium, cùm alios vinum faciat hilares, alios penè furiosos. Testatur Isacius Dionysum eundem iuuenem & senem fuisse ab

antiquis existimatum: quem tamẽ, quòd esset imberbis, Euripides in Bacchis nominauit θηλύμορφον siue vultu muliebri, ac forma fœminea, & lasciuum, & inquinatorem thori, vt est in his carminibus:

Τὸν θηλύμορφον ξένον, ὃς εἰς φέρει νόσον
Καὶ νὺν γυναιξὶ, καὶ λέχη λυμαίνεται.
Cui forma fœminæ hospitem, ægritudinem
Qui fœminis nouam tulit, inquinans thoros.

Hic Deus cùm fuisset in cœlũ aliquãdo à Ioue portatus, & antequã Iouis femori assueretur, illum de cœlo Iuno deiicere voluit, vt testatus est in his Euripides in Bacchis:

Ἐπεὶ νιν ἥρπασ' ἐκ πυρὸς κεραυνίου
Ζεὺς, εἰς ὄλυμπον βρέφος ἀνήγαγεν νέον,
Ἥρα νιν ἤθελ' ἐκβαλεῖν ἀπ' οὐρανοῦ.
Eximit illum ex igne postquam fulminis,
Cœlóque paruum Iupiter infantem tulit:
Cœlo volebat Iuno eum depellere.

Cùm verò aliquãtulũ Bacchus apud Nymphas adoleuisset, apud quas educatus fuerat, multas res admirabiles fecisse dicitur per Bacchas, vt est in his Euripidis carminibus:

Ὅσαις δὲ λευκοῦ πόματος πόθος παρῆν,
Ἄκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα,
Γάλακτος ἐσμοὺς εἶχον. ἐκ δὲ κισσίνων
Θύρσων γλυκεῖαι μέλιτος ἔσταζον ῥοαί.
Albique potus vt cupido ceperat,
Terram secantes vnguibus summis statim
Riuos habuere lactis: atque rursus his
Fluxere mellis dulcis altè riuuli *è Thyrsis.*

Admirabiles omnino erant res gestæ ipsarum Baccharum: quippe cùm illæ vel terram virga percutientes dictæ sunt vini riuos è terra excitasse, & mel, & lac, & suaues liquores huiusmodi. vt est in his versibus:

Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν.
Ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς.
Ἄλλη δὲ νάρθηκ' εἰς πέδον καθῆκε γῆς,
Καὶ τῇ δὲ κρήνην ἐξανῆκ' οἴνου θεός.
Thyrsóque capto percutit quædam petram,
Hinc limpidæ vndæ protinus fons exilit.
Diuerberauit vt solum virga altera,
Fontem meri profudit inde mox Deus.

His persimilia sunt illa miracula quæ puer fecisse dicitur Dionysus, quæ nos ita in libro Venationum quarto expressimus:

Has inter ferulam ludendo fortè cecidit,
Et ferro lapides ictu percussit eodem:
Exiluit dulcis vini de vulnere riuus.
Hinc lacerauit ouis frustatim viscera tabo
Inficiente solum, canis albentia setis
Membráque iecit humi, rursus, mirabile dictu,
Diuisæ pecudis coierunt membra repentè,
Et virides herbas decerpsit pabula nota.
Iam vagus per vastas penetrarat plurima terras
Fama Dei, qui multa viris monstrabat, & vrbes
Errando virtute sua compleuerat omnes.

Fabulantur præterea Bacchum, vbi illum Iuno persequeretur, labore fessum itineris se quieti sub arborem quandam dedisse, atque Amphisbænam (id enim viperæ vtrinq; caput habenti nomen est, vt ait Nicander in Theriacis) eius tibiã momordisse: tum excitatum Dionysum illam palmite vitis, qui fortè propinquus adiacebat, occidisse. Nã, vt sensit Demetrius Chlorus, id animal, neque ligno, neque vlla re alia, nisi ligno vitis, facilè potest interfici. Istud illi contigisse aiunt, post vitem inuẽtam, cùm furore à Iunone iniecto percitus orbẽ terrarum peragraret: cùm igitur in Ægyptum & in Syriam peruagaretur, illum primus omnium Proteus Rex Ægyptiorũ fertur hospitio accepisse, mox ad Cybellã Phrygiæ vrbem profectus, & à Rhea expiatus stola ab ea sumpta ceremonias Cybeles edoctus per Thraciã ad Indos contendit. Tum Lycurgus Rex Edonorũ qui iuxta fluuium Strymonem habitabant, illum contumeliis affecit, cui Dionysus, cùm euasisset, furorem iniecit: nam cùm pãpinos vitiúmque germen se cædere putaret, Dryantis filij crura obtruncauit, atque cùm extremas quoque sui corporis partes abscidisset, resipuit denique: atque ex oraculi responso ab Edonis ob sterilitatem agrorum in vincula cõiectus, ab equis denique pro Dionysi voluntate laniatus fuit, vt scripsit Apollod. lib. 3. Fama est Alcithoen quoque Thebanam mulierem ægrè ferẽtem diuinos honores Bacchо tribui, cùm magna sit plerumque inter ciues eiusdem ciuitatis inuidia & contemptus, cœpisse illas deridere, quæ istud

istud facerent, quare iratus Bacchus eam in vespertilionem mutauit, ac telas sociarum simúlque ridentium in hederam & vites. Dicebãtur Cobali dæmones immites & inhumani quidam, & Satyri, & Bacchæ, & Sileni ipsum comitari cum cymbalis & strepitu quocunque incederet, qui in curru à lyncibus tracto vehebatur, vt ait Ouid. lib. 4. Metamorph.

tu biiugum pictis insignia frænis
Colla premis lyncum: Bacchæ, Satyríque sequuntur,
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet.

Circa hunc lynces, & tigres, & pantheræ esse consueuerũt, vt ait idem poëta in lib. tertio:

Ipse racemiferis frontem circundatus vuis
Pampineis agitat velatam frondibus hastam:
Quem circa tigres, simulachráque inania lyncum,
Pictarúmque iacent fera corpora pantherarum.

Fuit socius Bacchi Lusus, à quo vocata est Lusitania, aiunt Bacchum truculentas feras circa se semper habere solitum, cùm pellem etiam pardali semper gestaret, vnde dicebatur Bryseus cuius inter comites fuit Acratus genius, atq; cùm Panas & Satyros comites Indicæ expeditionis habuisset, subacta India atque deuicta Iberia, vt ait Sesosthenes in rebus Ibericis, Pana locis præfecit, qui regionem de se Paniã vocauit, ac mox iuniores Hispaniã dixerunt. Nam & Virg. lib. 6. hunc inquit in curru à tigribus tracto vehi solitum, & pro habenis, lorisque, teneris pãpinis vti, vt patet ex his:

Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis
Liber, agens celso Nysæ de vertice tigres.

Et Ouidius libro primo de Arte:

Iam Deus in curru, quem summum texerat vuis,
Tigribus adiunctis aurea lora dabat.

Consueuit & pro sceptro thyrsum gestare, quæ hasta erat frondibus vitium aut hederæ aliquando suauiter ornata, & cerui pellem, quam nebrida vocabant, vt scripsit Euripides in Bacchis:

Πρώτας δὲ Θήβας τῆσδε γῆς Ἐλλωίδος
Ἀνωλόλυξα, νεβρίδ' ἐξάψας χροός,
Θύρσον τε δοὺς εἰς χεῖρα κισσήρη βέλος.
Thebásque primas vrbem adiui Græciæ,
Ubi frémulque pelle sumpta nebridæ,

Hederaq; thyrsum tradidit illo tempore.

Atque sacrificantes ramos abiegnos gestabãt, cùm illi abies in coronas esset sacrata, vti Xenophanes ait in Salibus:

εἰς στέφανους
Ἐστᾶσι δ' ἐλάτᾳ πυκινὸν περὶ δῶμα.
In coronas
Consistunt abietes pulchram circa domum.

Nam hedera, & smilax, & abies, & quercus erant arbores Baccho sacræ, quibus Thyades vtebantur in sacris, vt est in his:

ὑπὸ δ' ἕδετο κισσίνους
Στεφάνους, δρυός τε, μίλακός τ' ἀνθεσφόρους.
Hederæ dederunt hæc coronas crinibus,
Quercúsque smilacisque onustæ floribus.

& illud:

Ὦ Σεμέλας τροφοὶ Θῆβαι, — *O Semeles altrices Thebæ,*
Στεφανοῦσθε κισσῷ. — *Coronemini hedera.*
Βρύετε βρύετε χλοηρᾷ — *Cingite cingite virenti*
Σμίλακι καλλικάρπῳ, — *Smilaci fructifera,*
Καὶ κισσοβακχεύσατε δρυὸς — *Atque bacchemini quercus,*
Ἢ ἐλάτας κλάδοισι. — *Siue abietis cinctæ ramis.*

Fuit illi sacra pica ob garrulitatem ebriosorum, & ficus folia propter memoriam Sycæ in illam arborem versæ, & vitis ob Staphylæ casum, quæ ambæ in arbores sui nominis mutatæ sunt ab illo Deo, cùm συκῆ ficum, ac σταφυλὴ vitem significet. Fuit illi etiam narcissi corona nõ ingrata ob tarditatem ingenij ebriosorum, & draco inter reptilia fuit sacer Libero pãtri, vt ait Plutarchꝰ in problem. Symposiacis. Huius Dei sacerdotes fœminæ plerũque fuerunt, quæ nũc ab insania Mænades: nunc ab impetu & furore Thyades, vel à Thya quæ prima sacra Bacchi instituit, nunc ab intẽperantia, morúmque prauitate, Bacchæ vocabantur. Dictæ sunt & Mimallones, quia Dionysium imitarentur: nam in montibus plerũque versantes leones manibus secum adducebant, aliásque feras: deinde iis crudis vescebãtur, terrámque ferulis percutientes, aut saxa, cùm si tirent, vinum, vel lac, vel mel scatere faciebãt, anguésque habebãt pro zonis comis implicitos. Huius Dei Satyros, & Silenos, & Lenas, & Nymphas, & Naiades, & Tityros sacerdotes fuisse inquit Strabo lib. decimo. Dionysij res gestas cõscripsit Diodorus lib. quinto historiarum, & Orosius primo: cùm Pegasus Eleutherien sis primus Liberi patris religionem Athenien sibus tradiderit, vt Perimander ait in libro secundo de sacrificiorum ritibus apud varias gentes. Fama est hunc in Nysa Arabiæ felicis ciuitate imperasse, multáque humano generi vtilia inuenisse: nam præter vinum & mellis confi ciendi rationem, sacrificiorum ritus quoque inuenisse dicitur, vt scripsit Ouid. in 3. Fastorum:

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
Liber, & in gelidis herba reperta socis.

Cùm hic de omnibus nationibus bene mereri studeret, orbémque terrarũ illa, quæ sciebat, docendo peragraret, Mercurium Trismegistum vxori cõsultorem, ac Herculem Ægypti præsidẽ reliquisse dicitur, Prometheóque primum ab Hercule locum dedit: mox Busiride Phœniciæ, Antæo Libyæ præfectis, ipse coacto ex agricolis mulieribúsque exercitu ad Indos, & intima Asiæ loca penetrauit. Deinde Indis, qui illum aspernabãtur, & vniuersi orientis regionibus subiugatis, ad primum Oceani littus in montibus Indiæ nõ procul à Gange fluuio columnas duas erexit, tanquam ad vltimas hominibus peruias oras ex parte Orietis penetrasset: de quibus columnis ita scripsit Dionysius in Situ orbis:

Ἔνθά τε καὶ σφῶϊν Θῆβαι γενέθλιος Διωνύσου
Ἕστᾶσιν πυμάτοιο θοῷ ῥόῳ Ὠκεανοῖο,
Ἰνδῶν ὑψαύχενα δ' ὄρεσιν, ἔνθά τε Γάγγης
Λευκὸν ὕδωρ Νυσαῖον ὑπὲκ πλατὺ μῆτρα κυλίνδει.
Hæc & Thebani Dionysi terra columnas
Monstrat ad Oceanum, atque extremi littora Ponti,
Montibus Indorum, quà vasto gurgite Ganges
In mare se voluit, Nyssæam impellit & vndam.

Testatur & Sidonius Antipater in eo carmine columnas à Baccho in Oriente, vt in Occidente ab Hercule fuisse positas, cùm inquiat:

Ἀμφοῖν δὲ σφῶϊν ὁμωτέρμονες, ἕλκελα δ' ὄπλα.
Arma eadem ambobus, sunt termini vtrique columnæ.

Quòd autem eò arma intulerit Dionysus, vniuersámque Indiam debellauerit, & vrbes orientis subegerit, ita innuit idem Dionysus:

Αὐτὸς δ' ὁππότε φῦλα κελαινῶν ὤλεσσεν Ἰνδῶν,
Ἢ μοῦνος ὀρέων ἐπεβήσατο.
Vt genus Indorum nigrorum Marte feroci

Universidad de Deusto
Biblioteca

Perdomuit, montes Emodos scandit.

Fabulati sunt antiqui Sollacem Armeniæ fluuium in Araxem stagnum influẽtem dictum fuisse Tigrim ab ea tigre, quam conscẽdens Dionysus Iunonis consilio furiosus traiecit, cùm maria ac terras circumiens remediũ affectus quęreret, nam cum Iupiter exoratus tigrim pro lintre misisset traiecturo, mox ad euentus memoriam fluuium ita vocauit: quod tamen alij à Medo eius filio & Alphesibœæ factum fuisse maluerunt. Ac neq; per Indiã solùm, è qua post trienniũ rediit, sed mox per Libyã & Hispanias peruagatus est, mulierésque choreis & saltationibus indulgẽtes multas in castris habuit, ob quas non minùs quàm ob armorum reiq; militaris scientiam fuit celeber. Hic vbi Nysam florentissimã ciuitatem in India condidisset apud Indum fluuium, ac postea in Diam insulam rebus Indicis cõpositis traiecisset, Ariadnã duxit. Hic Deus cùm aliquando in Naxum nauigare iuberet nautas, atque hi in alios locos illum asportarent, repentè hederæ per remos serpebant, ac nauis nulla vi remorum loco dimoueri poterat. At Hom. in hymno quodã in Bacchum à piratis Tyrrhenis illum captũ fuisse scribit, cùm in littore maris peruagaretur. Illi hũc filium regis alicuius rati eũ ligare voluerunt, sed cùm à gubernatore reprehenderentur, illum minimè audientes & obiurgantes, non modò ligauerunt, sed vt magno precio redimeret in suã patriam ipsorum captiuum asportare conati sunt, atque statim vela intumescentia ventis tetenderunt, tum verò,

Οἶνος μὲν πρώτιστα θοὴν ἀνὰ νῆα μέλαιναν
Ἡδύποτος κελάρυζ' εὐώδης, ὤρνυτο δ' ὀδμὴ
Ἀμβροσίη. ναύτας δὲ τρόμος λάβε πάντας ἰδόντας.
Αὐτίκα δ' ἀκρότατον πρὸς ἱστίον ἐξετανύσθη
Ἄμπελος ἔνθα καὶ ἔνθα. κατακρεμνῶντο δὲ πολλοὶ
Βότρυες. ἀμφ' ἱστὸν δὲ μέλας εἱλίσσετο κισσὸς
Ἀνθεσι τηλεθάων. χαρίεις δ' ἐπὶ καρπὸς ὀρώρει.
Πάντες δὲ σκαλμοὶ στεφάνους ἔχον.

Dulcia per nauim scatuerunt vina repentè,
Mirus odor quorum surgebat: pallida membra
Concussit nautis timor, & reuerentia Diuûm.
Hinc illinc velo in summo concernitur altè
Vinea, quæ multos fudit frondosa racemos
Pendentes: hederæ malum texere corymbis,

Frondibus & nigris: scalmique habuere coronas.

Fuerunt qui dixerint malum & remos, & antennam in serpẽtes fuisse versos, vt scripsit Demaratus in certaminibus Dionysiacis. Ipse verò Dionysus leo factus ita omnes nautas, præter ipsum gubernatorem, in fugam vertit, vt in delphinos versi, in mare statim desiliuerint. At non semel tantùm hoc accidisse dicitur, vt cùm nauigaret, vites & hederæ in nauibus repentè sint exortæ, multáque alia plantarum sibi cõsecratarum genera: quippe cùm nata sint etiam tum, cùm puer à Nymphis in Eubœam traiiceretur, vt nos lusimus in lib. 4. Venationum his versibus:

Cùm medij nauis sulcaret tergora ponti,
Atque ab vtroque pari distarent littore tractu,
Serpere cœperunt hederæ tabulata virentes,
Et smilax, apiũmque comis frondescere adultis.

Fabulati sunt præterea Bacchum triennium apud Proserpinam dormiuisse, deinde excitatum choreis indulsisse cum Nymphis, vt ait Orpheus in hoc hymno:

Ἀμφιετῆ καλέω Βάκχον, χθόνιον Διόνυσον,
Ἐγρόμενον κούραις ἅμα Νύμφαις εὐπλοκάμοισιν,
Ὃς πρὸς Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἰαύων,
Κοιμίζει τριετῆρα χρόνον, βακχήϊον ἁγνόν.
Αὐτὸς δ' ἡνίκα τὸν τριετῆ πάλικῶμον ἐγείρεις,
Εἰς ὕμνον τρέπεται σὺν ἐϋζώνοισι τιθήναις.

Terrestrem canimus Dionysum, & numina Bacchi,
Cum nymphis experrectum, quibus est coma pulchra:
Qui prope Persephonem sacris penetralibus olim
Dormiuit Bacchi tempus tres segniter annos.
Vt tribus exactis conuiuia læta nouantur,
Ille suis repetit mox cum nutricibus hymnum.

Hunc eundem Deum θεσμοφόρον, siue legislatorem, idem poëta appellauit, quia cùm ab Indica expeditione in patriã post triennium reuertisset, domesticorum, & eorum quibus regnum commiserat, perfidiam expertus, elatos iam sceleratorum animos insolentia legum infregit, hostésque profligauit, & res imperij in meliorẽ statum, quàm antea fuerãt, perduxit. Fuit Dionysus etiam Osiris vocatus ab Ægyptiis, vt testatur Herodotus in Euterpe: θεοὺς γὰρ δὴ οὐ τοὺς αὐτοὺς ἅπαντες ὁμοίως Αἰγύπτιοι σέβονται, πλὴν Ἴσιός τε καὶ Ὀσίριος, τὸν δὴ Διόνυσον ἔτι λέγουσι. *Deos autem ipsos non æque om-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes colunt Ægyptij, præter Isidem & Osirim, quem Dionysum esse inquiunt. Fama est Bacchum in eo bello quod aduersùs Iouem Titanes gesserunt, fuisse ab illis discerptum, cuius cor palpitãs ad Iouem Pallas detulit, vt ait Isacius his verbis: Διόνυσον γὰρ, τὸν καὶ Ζαγρέα καλούμενον, υἱὸν Διός καὶ Περσεφόνης ὑπάρχοντα, μελησθὲν οἱ Τιτάνες ἐσπάραξαν. οὗ τὴν καρδίαν ἔτι παλλομένην ἀνήνεγκεν. *Dionysum enim illum, qui & Zagreus fuit vocatus, Iouis & Proserpinæ filium, Titanes membratim discerpsere, cuius cor adhuc palpitans attulit.* Hic cum sepultus fuisset, reuixisse fertur integer. Hic Dionysus, qui & Osiris vocatus fuit, multa humano generi vtilia excogitauit, vt dictum est: primus enim colendorum agrorum rationem Ægyptios docuit, vt testatur Dionysius in libro de Situ orbis in his:

Τῷ παραναιετάουσιν ἀριπρεπέων γένος ἀνδρῶν,
Οἳ πρῶτοι βιότοιο διεστήσαντο κελεύθους,
Πρῶτοι δ' ἱμερόεντος ἠπειρήσαντο ἀρότρου,
Καὶ σπόρον ἰθυτάτης ὑπὲρ αὔλακος ἁπλώσαντο.
Πρῶτοι δὲ γραμμῇσι πόλον διαμετρήσαντο,
Θυμῷ φρασσάμενοι λοξὸν δρόμον ἠελίοιο.
Ad Nili ripas habitat clarissima gens, qui
Humanæ vitæ statuerunt iura priores:
Qui primi segnem sulcarunt vomere terram;
Qui primi rectis sparserunt semina sulcis:
Qui primi cœlum sunt certo limite mensi,
Obliquósque animo Solis cinxere meatus.

Atque Tibullus in libro Elegiarum primo ita eius inuenta percurrit:

Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomáque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem:
Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primùm matura sapores
Expressa incultis vua dedit pedibus.

Nam & Euripides in Bacchis omnium propè eorum quæ humano generi inuenta fuerunt, vtilissimum vinũ putauit, cùm obliuionem omnium malorum, & somni autorem, & tristitiæ solatium Bacchum inuenisse dicat, vt ex his patet:

Σεμέλης γόνος
Βότρυος ὑγρὸν πόμ' εὗρε, κεἰσηνέγκατο
Θνητοῖς. ὃ παύει τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
Λύπης. ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
Ὕπνου τε. λήθην τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν
Δίδωσιν. οὐδ' ἐστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.
Semele satus
Potum racemi repperit mortalibus
Ac protulit: mœroris ille nubila
Fugat repletis, vineæ liquoribus,
Somnusq; fit mali diebus singulis
Obliuio: nec pharmacum malo aptius.

Cùm vinum igitur inuentum mortalibus Dionysus excogitasset, mos fuit apud antiquos vt Bacchi datoris lętitię, quem Bonũ dęmonem appellabant, poculũ extremum post cœnam remotis mensis circumferretur: quod boni dęmonis dicebant, quia bonus Deus Dionysus illud inuenisset, vel quia cum moderatione sumptus vtilis sit & bonus potus: de quo ita meminit Aristophanes in Equitibus;

Μὰ Δί' ἀλλ' ἄκρατον οἶνον ἀγαθοῦ δαίμονος.
Non per Iouem potum boni sed dæmonis.

Draco fuit huic Deo propter perspicacitatem inter reptilia dicatus, vt ait Plut. in problematis Symposiacis. Memorię prodidit Lucianus in dialogo Iunonis & Iouis Icarium cęsum fuisse apud Indos, quia cùm palmitẽ & vini faciendi rationẽ à Baccho didicisset, creditus est primũ ab Indis venenum in cõuiuio exhibuisse: Nam Indi vino primùm gustato in insaniã sunt cõuersi, vt ait idẽ in Nigrino. Atq; Plutarchus etiã in eo dialogo, in quo disquiritur ignis ne an aqua sit vtilior, vitem ex India in Græciam primùm portatã fuisse testatur, cùm tamẽ apud Thebanos primùm vitis nata esse dicatur, vt asserit Pausanias in Bœoticis, & inde ad Indos deportata. Neq; mirum est sanè cæsum fuisse Icarium propter vinum, cùm immoderatus illius vsus non parum obsit mortalibus, secretaque animi aperiat, & insaniam propè impellat, vt ait Homerus libro ξ. Odysseę in his versibus:

οἶνος γὰρ ἀνώγει
Ἠλεός, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ, μάλ' ἀεῖσαι.
Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pocula prudentes etiam fœcunda choreis
Indulgere iubent, cantareq; voce sonora
Pocula, quæ vtiliter tacerentur, multa profari.

Nam vbi vires corporis, mentéque vini imperium subegerit, multa effutire coguntur hominem, vt scripsit in his etiã Theognis:

Ἄφρονος ἀνδρὸς ὁμῶς καὶ σωφρόνος οἶνος, ὅταν δὴ
Πίνεθ' ὑπὲρ τὸ μέτρον, κοῦφον ἔθηκε νόον.
Prudentis stultique viri immoderatiùs hausta
Vina leuem mentem reddere sæpe solent.

Sed neque hęc sola incommoda vina vsus immodicus affert, verùm etiã corpus mirificè labefactat, vt nos scripsimus in nostro libro Aucupij, quẽ Græcis versibus imparibus inceptum, vbi absolutus fuerit, mittere decreuimus ad doctissimum & sapientissimum RENALDVM Ferrarium Pręsidem Comitiorum Parisiensium: quem Senatorem Regium non solùm propter insignem autoritatem diligo mirificè & obseruo, sed multò magis ob singularem eius humanitatem & sapiẽtiam. Nam cum Orator proximis annis fuisset in sacra Tridentina synodo, & nuper apud illustrissimum Senatum Venetum, omnes in his locis eius eruditionem ac sapienter dicta tanquam oraculi Delphici sunt admirati. Ita verò se habent carmina quædam:

Οἶνος πινόμενος πολὺς, ὀργὴ κύπρις, ἀμυδρὺς
Θᾶσσον ἄγει θνητοὺς εὐθὺ κατὰ χθονίων.
Inportuna trahunt in tristitia tartara Ditis
Rectà mortales ira, merumq; Venus.

Scriptum reliquit Pausanias in Laconicis in mõte supra Migonium, quem locum vocabunt Larysium, vuam maturam priùs inuentam fuisse: quo in mõte ineunte vere dies festos agitabant in honorem Bacchi. Non minor tamen gratia illi asino habẽda est, quem Nauplię incolę lapideum erexerũt, quia putationem vitium adinuenit, quàm Baccho, qui vites tantum ostẽdit mortalibus: nam nisi vitis cultura & putatio inuenta fuisset, breui totum id munus erat interiturum, aut inutile futurum. Cùm igitur asinus vitis pãpinos Nauplię abrosisset, sarmentorũ putationem vtilem esse vitibus ostẽdit: quippe cùm illa sit arbor omnium cęterarum humidissima, pluraque gignat ligna superuacanea, tãquam excremẽta. Docuit Bacchus etiam mortales mercaturam & nauigationẽ, vt testari videtur Dionysius in Situ orbis, qui è Phœnicia, & è regione mari rubro propinqua, & nauigationem & astrorum cognitionẽ profluxisse, ait cùm Phœniciæ imperaret Bacchus, vt est in his:

Τῶν δ' ἀνδρῶν γενεῆς οἱ Ἐρυθραῖοι γεγάασιν.
Οἳ πρῶτοι νήεσσιν ἐπειρήσαντο θαλάσσης,
Πρῶτοι δ' ἐμπορίης ἀλιδινέος ἐμνήσαντο,
Καὶ βαθὺν ὑρανίων ἄστρων πόρον ἐφράσσαντο.
Qui rubrum coluere fretum genus inde virorum,
Qui primi spreuere maris ventosq; minasq;:
Primi sunt ausi merces committere ponto,
Et cœli cursus seruare, & sidera mundi.

Fertur hic Deus primus omnium mortalium depressos ad sordida quæq; hominum animos ad Deorũ cultum erexisse, vt testatur in his Ouid. lib. 3. Fastorum:

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange, totóque Oriente subacto,
Primitias magno se posuisse Ioui.
Cinnama tu primus, captiuáque thura dedisti.
Déque triumphato viscera tosta boue.

Hunc deum, quẽ superiùs semper iuuenem è sententia nonnullorum scriptorũ diximus, Elienses barbatulum esse crediderunt, vt ait Pausanias in prioribus Eliacis: qui cùm cornutus etiam fingeretur, ad huius imitationem Mimallones cornua suis capitibus alligare cõsueuerunt, vt ait Isacius. ac neque solùm cornutus, sed etiam taurino capite ab antiquis fingebatur, vt idem testatur. Fuit & dininationũ Deus creditus Dionysus, vt in his testatur Euripides in Bacchis:

Μάντις δ' ὁ δαίμων ὅδε. καὶ γὰρ βακχεύσιμον,
Καὶ τὸ μανιῶδες μαντικὴν πολλὴν ἔχει.
Deusq; vates est: furor nam Bacchicus
Vim vaticinandi recitè plurimam tenet.

Coronabantur hedera quicunq; Libero patri erant initiaturi, vt significauit Euripides in Bacchis, vt alij crediderunt, quia paruus Dionysus in illa arbore fuit occultatus; vt verò alij, quia racemos vuarũ imitatur, vel quia semper sit viridis & iuuenis, qualis Deus ipse fingebatur, vel quia cùm frigida sit arbor naturâ, ob insitum frigus adiumento sit aduersus ebrietatem. Alij sacram Baccho putarũt, quia Cissus Bacchi

comes inter saltandum incommodiùs cum Satyris perijt, ac Bacchi iussu fuit in arborem mutatus, quam Græci Cissum Latini hederā vocarunt. Alij ad imitationē Bacchi id factū crediderunt, quòd ille, cūesset puer, hedera & lauro coronatus incederet, vt ait Homerus in hymnis:

Δὴ τότε Φοιβίζεσκε καθ' ὑλήεντας ἀταύλους,
Κισσῷ καὶ δάφνῃ παπταινόμενος.
Tum quóque paruus erat, syluisq; errabat in altis
Ornatus lauro atq; hedera.

Atq; non solùm initiantes, sed etiam coronæ sacrificātium, quibus caput vinciebantur, ad illius Dei imitationē Bacchi dictæ sunt, vt testatur Nicander in libro linguarum, in his:

Βάκχοισι κεφαλὰς θαλιαῖσιν ἐεσφλοιοῖς.
Tempora cinguntur bacchis florentibus illis.

Erat enim legibus sacrificiorum sancitum, vt coronarentur hedera quicunque Baccho initiarentur, vt ait Dionysius in Cosmographia:

Ὀρυμδαὶ πελέθουσι κατ' ἤμαρ ἱερὸν Βάκχῳ,
Στεφάνδαι κισσοῖο μελαμφύλλοιο κορύμβοις
Εἰνύχιαι. παπταίνῃς δὲ λιγύθροος ὀρνιθάων ἠχώ.
Concitæ agunt, vt lex, Baccho sacra tempora ramis
Deuinctæ nigris hederæ, ac pallente corymbo
Nocturnæ: clamorq; ingens consurgit ad auras.

Cōsueuerunt Camaritæ, quæ natio est Indiæ finitima, cùm Bacchum ab Indica expeditione redeūtem humaniter accepissent, illum egregiè colere, cingulaque & hinnulorum pelles circa pectus habere, vt idem in his ait:

Καὶ Καμαειτάων φῦλον μέγα, τοὶ ποτε Βάκχον
Ἰνδῶν ἐκ πολέμοιο δεδεγμένοι ἐξένισσαν,
Καὶ μετὰ Λητάονι ἱερὸν χορὸν ἐστήσαντο,
Ζώμασι καὶ νεβρίδας ἐπὶ στήθεσι βαλόντες,
Εὐοῖ Βάκχε λέγοντες.
Et Camaritarum genus ingens, Bacchus ab Indis
Hospitio rediens quibus est acceptus, vt illi
Lenarum statuere chorum; quæ cingula, & vnà
Damarum pelles posuerunt pectora circum,
Euæ Bacche frementes.

Nā Lenæ vocatæ sunt Nymphæ, quæ torcularibus præerāt, vt fontibus Naiades. Celebrabantur autem Bacchi sacrificia cum tripudijs, quare Dionysus vocatus est ἐνόρχης διθύραμβος,

siue tripudij Deus, vt ait Lycophron:

Δαίμων ἐνόρχης, Φιγαλεὺς, φωσφόρος.
Deus tripudij, Phigaleus, Phausterius.

Nam ὀρχεῖσθαι tripudiare significat: qui idem dictus est Phigaleus, quòd in Arcadia coleretur: & Phausterius, quia lampades & lumina adhiberentur in huius sacrificijs. Fuit hic Deus in numerum Deorum reliquorum relatus ob ea quæ in genus humanum contulit beneficia, ob res præclarè gestas, ob discordias & contentiones à se compositas, ob ciuitates extructas, ob leges, quas dedit ciuitatibus, vt testatur Horatius libro secundo Epistolarum.

Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq; colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt,

Agebantur huius Dei sacra à mulieribus, vt diximus, quòd illas habuisset socias in Indica expeditione: quæ dictę sunt Bacchæ ab insanis clamoribus: current enim cum tędis & funalibus accensis per noctem, quibus vtebantur in illis sacrificijs, atque crinibus passis ita clamabant currentes: euhoe, quæ voces sunt bene ac feliciter precantium. His postea vocibus in vnum compositis Euhœus Bacchus vocari cœpit: deinde Euhyius siue bonus filius, quia cùm Gigantes bellum Ioui intulissent, in leonem versus vnum eorum prior laniauerit ac discerpserit. Ea re præclarè gesta Iupiter lętatus dicitur Dionysum Bonum filium vocasse. Lucianus in Dea Syria Osirim, siue Dionysum apud Byblios Ægypti populos mortuum & humatum fuisse scribit, & anniuersarios luctus, ritusque sacrorum in eius honorem institutos. Atqui quòd & ipse & Hercules eandem patriam haberent diximus, & ijsdem propè armis vterentur, & quòd pariter combusti sunt: quod etiam declarauit ipse Sidonius Antipater in his carminibus:

Ἀμφοῖν δὲ πύλαι σιωπέρμιες, ἄκελα δ' ὅπλα.
Νεβρὸς, λόγχη. κύμβαλα δὲ, πλατάγη.
Ἦρη δ' ἀμφοτέροις χαλεπὴ θεός. οἱ δ' ἀπὸ γαίης
Ἧλτον ἐς ἀθανάτους ἐκ πυρὸς ἀμφότεροι.
Amborumq; columnæ; atq; arma simillima vtriq;
Cymbala clamori; pellem & vterq; tulit;
Et grauis ambobus Iuno Dea: adsinit vteraque

Universidad de Deusto
Biblioteca

E terra ad superos, igne cremante, Deos

Multa huius Dei sacrificia multis in locis celebrabantur, quæ & nominibus & ritibus & temporibus differebant: atque primi mortalium Phœnices Bacchi sacra instituerũt, quę postea Orphæus in Græciam ad Thebanos detulit in quibus laniatus fuit. Agebatur dies festus apud Athenienses quo die Liberi patris cultum à Pegaso Eleutheriensi ex oraculo Delphico acceperunt, quæ dicebantur Oschophoria, vt ait Pausanias in Atticis: Erat autẽ consuetudo, vt ait enarrator Nicandri, vt pueri pampinos manibus gestantes tributim è sacro Dionysi templo in sacellum Palladis cognomento Scirrhadis cum precibus decurrerẽt. Celebrabãtur & Trieterica in eius honorem, quia tertio anno ab indica nauigatione reuertisset, quæ agebantur per brumam, vt ait Ouidius in primo Fastorum:

Sacra corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi,
Tertia quæ solito tempore bruma refert.

Horum sacrificiorum & tempus, & instrumenta, & habitum Baccharum demonstrauit idem poeta lib. 6. Metamorph.

Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus, nox conscia sacri:
Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti,
Nocte sua est egressa domo Regina, Deiq́:
Ritibus instruitur, furialiáque accipit arma.
Vitæ caput tegitur: lateri ceruina sinistro
Vellera dependent, humero leuis incubat hasta.

Nam his armis instructæ cum vociferatione discurrentes crinibus passis diuinare, ac res futuras prædicere credebantur. Epilenæa sacrificia, & certamen, & cantilenæ vocabantur, quę fiebant vindemiæ tempore cùm torcular exprimẽdis vuis esset inuẽtum apud Acharnanes, vt ait enarrator Aristophanis. Nam certabant inter calcandas vuas, quis citiùs plus musti exprimeret, & Bacchi laudes canebãt inter calcandas, rogabantq́ue vt quàm suauissima musta defluerent, cùm agerentur hæc in agris, Dionysia ibi simplici nomine dicebantur. Celebrabantur Lenæa præterea in ciuitate Athenarum ineunte vere, quo tempore vina de fæce eximebantur, tributáque ferebantur ab externis: quod certamen erat bibentium plerumq;: Bacchumq́ue lætitię autorẽ canentiũ, cuiusmodi carmina sunt illa Euripidis in Bacchis:

Τὴν παυσίλυπον ἄμπελον δοῦναι βροτοῖς.
Οἴνου δὲ μηκέτ' ὄντος, οὐκ ἔστιν κύπρις,
Οὐδ' ἄλλο τερπνὸν οὐδὲν ἀνθρώποις ἔτι.
Obliuionem palmitem mali dedit.
Si vina tollas, & Venus statim perit,
Nec dulce quidquam restat hinc mortalibus.

Fuerunt & Phallica in Dionysi honorẽ instituta, quæ apud Athenienses agebantur, apud quos primus Pegasus ille Eleutheriensis Bacchi cultum instituit: in quibus cantabant quemadmodum Deus hic morbo Athenienses liberauit, & quemadmodum multorum bonorum author mortalibus extitit. Fama est enim quòd Pegaso imagines Dionysi ex Eleutheris ciuitate Bœotiæ in Atticam regionem portante Athenienses Deum neglexerunt, neque, vt mos erat, cum pompa acceperunt, quare Deus indignatus pudenda hominum morbo infestauit, qui erat illis grauissimus, tunc eis ab oraculo, qno pacto liberari possent, petentibus, responsum datum est solum esse remedium malorum omnium si cum honore & põpa Deum recepissent: quod factum fuit. Ex ea re tum priuatim, tũ publicè lignea virilia thyrsis alligantes per eam solennitatem gestabant: fuit enim Phallus vocatum membrum virile. Alij Phallum ideo consecratum Dionyso putarunt, quia sit autor creditus generationis. Agebant Atheniẽses præterea Canephoria in honorem Dionysi, quod genus erat in consuetudinis quale scribitur his verbis à Demarato in certaminibus Dionysiacis: κατὰ τὴν τῶν Διονυσίων ἑορτὴν παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀθηναίοις, αἱ εὐδινεῖς παρθένοι. τότε πρῶτον ἡβῶσαι, ἐκανηφόρουν. ἦν δὲ ἐκχρυσοῦ καθαροῦ πεποιημένα τὰ κανᾶ, ἐφ' ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἁπάντων τῶν καρπῶν ἐτίθεσαν. *per festum Dionysi diem qui apud antiquos Athenienses agebatur, virgines agiles quæ ad pubertatem accederent tum primùm canistros ferebant: qui canistri erant ex puro auro, in quibus erant fructuum omnium primitiæ impositæ.* Quanquam non defuerũt qui non in honorẽ Dionysi, sed Dianę, Canephoria instituta crediderint, cũ dicerent virgines nobiles per ea sacra canistros earũ rerum quas pulchriores acu laborassent, plenos Dianæ consecrare solitas, atque ita significasse se prioris vitæ virginitatisq́ue pertæsas, cupere exautorari, vt asseruit Dorothæus Sydonius, quæ sacra celebrabantur, vt quidam voluerunt, sub finem mẽsis Aprilis. Fuerunt &

Apaturia Dionyso consecrata, quorum initium & causæ huiusmodi fuisse perhibetur à Charicle in Cathena, cùm belluni exortum esset inter Athenienses & Bœotos, Xantius Bœotius Thimœtē Athenienſium Imperatorem ad singulare certamen prouocauit, quo debellato Melanthus Messenius postea illi in id imperium successit, qui peregrinus fuit, & à Periclymene Nelei erat oriundus. His igitur singulari certamine dimicantibus quidam à tergo Xantij nigra pelle caprę indutus apparuit: tunc ille iniuriā sibi fieri inquit, cùm ad singulare certamen cum socio accederet: ac dum respiciens conuertitur, ab aduersario dolo cæditur, cū verò Dionysus creditus sit, quem pelle capræ indūtum apparuisse autumant, dies festi fuerunt in eius honorem ab Athenienſibus mense Octobri instituti. Celebrabantur per hos dies Apaturia sic dicta à decipiendo: quorum dierum primus Dorpia dicebatur, quia vespertino tempore conuenirent in vnum locum, qui essent eiusdem tribus, & vnà conuiuium pararent. Secūdum dixerunt Anarrhysim, quod eo die victimæ immolarentur: nam & Ioui tribuli, & Palladi sacrificabāt, & ἀναῤῥύω sursum traho significat, & sacrifico, quia immolantes victimarum iugulandarum colla sursum conuerterent. Tertius dies dictus fuit Cureotis, quo die iuuenes mares ac puellæ nomina dare consueuerunt, vt in tribus asscriberentur. Alii quartum diē addiderunt, quē vocarunt Epibdam, vt scriptum reliquit Panyasis. Celebrabantur & Ambrosia vocata, qui dies erat mense Ianuario Dyonyso sacer, quem etiam mensem Lenæonem vocarunt, quia per id tempus vina in ciuitatem importari essent solita ac mensem nominarunt à Dionyso, quòd is præesset torcularibus: vnde Lenæus etiam dictus est. Pitœgia verò, cùm dolia relinirentur, fiebant, atque tunc omnibus præsentibus Dionysi munus in honorē Dionysi impertiebant, quod commune erat amicorū symposium, vt scripsit Philochorus. Hęc eadē cū à Romanis celebrabantur, dicta sunt brumalia cū Brumus dictus sit Bacchus. Fuerūt & Ascolia dicta apud Athenienses, quæ ita fiebant, vt ait Zezes in commentariis in Hesiodum: ἐγένετο δὲ τὰ ἀσκώλια οὕτως. ἀσκὸς πεφυσημένους καὶ πνεύματος πεπλεωσμένους πιθέντες κατὰ γῆς, ἐπὶ ποδὶ ἐφαλλόμενοι. ἄλωτες τύπτων ἐφίεσαν. καὶ πολλάκις κατολισθαίνοντες εἰς γλῶ ἔπιπτον. τοῦτο δὲ ἐποίουν τιμῶντες τὸν Διόνυσον. ὁ γὰρ ἀσκὸς δέρ-

μα ἐστὶ τράγου. ὁ δὲ τράγος τὸν θαλὸν τῆς ἀμπέλου πρώτων, λυμαίνεται φύλλα. Fiebant autem hoc pacto Ascolia vtres inflatos ventóque plenos humi deponentes altero pede insiliebant, atque super ita ferebantur: tum sæpius labentes in terram decidebant. faciebant autē id in honorem, Dionysi, quoniam vter pellis est hirci, qui pampinos vitium comedens illis obest plurimum, quem tamen vtrem quidam vino repleri solitum fuisse crediderunt, vt traditum est à Menandro in libro de mysteriis, atque peritior vinum habebat præmium. Est enim hircus animal maximè vitibus infestum, vt testantur illa carmina Eueni poëtæ.

Κἂν με φάγῃς ὅτι ῥίζαν, ὄμφαξ δ' ἐπὶ καρπὸν φέρουσα
Ὡσαύτως θύσας σοὶ τράγε θυμὸν ἐρῶ.
Rodas me licet, ad radicem, de palmite fundam.
Dulcia mactando vina sed hirce tibi.

Agebantur hæc ipsa sacrificia apud Latinos etiam, quæ Ascolia vocabantur, plurimumque conferre credebantur ad vinearum fertilitatem: quorum ritum ita præclarè expressit Virgilius libro secundo Georgicorum:

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens scopulis arentibus æstus:
Quantum illi nocuere greges, duríque venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Præmiaque ingentes pagos & compita circum
Thespeidæ posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis vnctos saliere per vtres.
Necnon Ausonij Troia gens missa coloni.
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,
Oráque corticibus sumunt horrenda cauatis:
Et te Bache vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea fœtu,
Complentur valles que cauæ, saltusque profundi,
Et quocunque Deus circùm caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lanceque & liba feremus.

Proponebantur autem prēmia illis qui sapientiùs super vtres saltarent: deinde Bacchi statua cum carminibus incō-

cinnè ebriorum more cõpositis in eius laudes patrio idiomate singularum nationum circumferebatur circa vineas: quæ res plurimùm ad fertilitatem conferre putabatur: atq; ii qui ista faciebant, personas sumebant è corticibus arborũ & vini fæce aliquando perungebãtur, ne cognosci possent, quia multa ridicula, multa parum decora, multa turpia & pudore plena dicebant, quæ sine personis dicere omnino puduisset, deinde vineis lustratis ad altare Bacchi, vnde discesserant, redeuntes, sacras victimas in lancibus offerebãt, & cõburebant, deinde altissimis arboribus imagines quasdam modò fictiles, modò ligneas, Baccho sacras & illi similes appendebant, quas à paruitate oris dicebant oscilla, vt longissimè possent prospicere, quia vineis conferre putabãtur. His ita actis in conuiuium, & è conuiuio domum discedebãt: quæ omnia propè in superioribus carminibus Virgilij continentur. Cædebãtur hirci plerúmque in Bacchi sacrificiis, vt ait Euripides in Bacchis hoc modo, ἀγρεύων αἷμα τραγόκτονον: *perquirens sanguinem cæci hirci*: quamuis scribit Herodotus in Euterpe in quadam solennitate, quæ Dorpia dicebatur, Ægyptios singulos ante portas priuatarũ domorũ sues iugulare solitos in honorẽ Bacchi, ita verò scribit: τῷ δὲ Διονύσῳ τῆς ἑορτῆς τῇ δορπίῃ, χοῖρον πρὸ τῆς θυρέων σφάξας ἕκαστος, δίδωσι ἀποφέρεσθαι τὸν χοῖρον αὐτῷ τῷ ἀποδομένῳ τῆς συβατέων. τὰς δὲ ἄλλας ἀνάγκη ἑορτὰς τῷ Διονύσῳ οἱ Αἰγύπτιοι, πλὴν χοίρων, κατὰ ταὐτὰ σχεδὸν πάντα Ἕλλησι. ἀντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφι ἐξεύρηται ὅσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας αἱ γυναῖκες νεῦον τὸ αἰδοῖον, καὶ πολλῷ τέῳ ἔλασσον ἐὸν τοῦ ἄλλου σώματος. προηγέεται δὲ αὐλός, αἱ δὲ ἕπονται ἀείδουσαι τὸν Διόνυσον. *Dionyso die solẽnitatis Dorpiæ, suem ante fores singuli iugulantes reddunt subulco illi qui attulerat ipsum suem, atque aliam solennitatem sine suibus in honorem Dionysi agunt Ægyptij eodem propè ritu, quo Græci, at pro phallis res alias illi excogitarunt, imagines scilicet cubiti magnitudinis, quas circumferunt mulieres per agros, cùm virile membrum reliquo corpore non multo minus, nutet. Præcedit autem tibia atque illæ Dionysum cantantes sequuntur.* Cùm verò multa impura facinora Orgiorum, sacrorúmque Bacchanaliorum simulatione commiterentur, Pentheus Agaues & Echionis filius Rex Thebanorum eò tempore conatus est pro viribus tantum turpitudinis euertere: sed cùm periculosum sit regibus inueteratã lasciuiam & auitam aliquam intemperantiã vno die velle obliterare: cũ nihil repẽtinũ æquo animo natura patiatur, paulatimq; delenda sint, quæ minimè conueniũt proditum est in fabulis Bacchas in pardales fuisse à Baccho mutatas, & Pentheum in taurum, qui fuit ab illis vnguibus discerptus, vt lusimus in nostro lib. 4. Venationum:

Denique Thebarum populos peruenit, & omnes
Occurrunt matres Calmeides, impius vnus
Inuentus Pentheus: captas formidine patris
Imperat hic sociis hunc arctis nectere vinclis.
Inuasere Deum multi, multique sequentes
Percutiunt saxis matres, rapiuntq; coronas
Compositas hederæ ramis, & cuncta profanant.
Tum pater immanem te fecit Penthea taurum:
Pardalis in speciem matres mutauit, & illas
Vnguibus horrendis, & dentibus armat acutis.
Discerpsere feræ taurum, regémque profanum,
Esse Dei quoniam sic illis visa voluntas.

Alij dixerunt illum vexasse contumeliis Liberum patrẽ, & alia fecisse insolenter, atque vt fœminarum occulta sacra intueretur arborem, qua erant transituræ, ascendisse: quod cùm illæ cognouissent, eum discerpserunt, deinde ex oraculo arbori inuẽtæ diuini honores habiti sunt, & duo signa Liberi patris suspensa: vnum Lysium, alterum Baccheum vocarunt mox ibi templum fuit cum iis insignis extructũ. At verò Euripides in Bacchis non in pardales mutatas Bacchas facit, sed Cadmi filias, sororesque Semeles, quæ Dionysum educauerant, Pentheum discerpsisse scribit qui etiam commemorat quas corporis partes singulæ abstulerint. Alij dixerunt cæsum fuisse à matre & à sororibus, quia aperillis visus sit cùm sacra sperneret. Fuerunt qui dixerint Lycurgum præterea cùm sacra Liberi patris spreuisset, cæcum factum fuisse à Ioue, at non à Dionyso: quippe cùm non minùs Iupiter, quàm, quiuis Deorum ad quem illa sacrificia pertinerent, esset vindex vel contemptæ vel etiam neglectæ religionis, atque de Lycurgi supplicio ita scripsit Homer. lib ζ. Iliadis:

Οὐδὲ γὰρ ὃς δὴ δηὖτε θεοῖς ἔχθιστος Λυκόοργος
Δηρὸν ἐπ' ἀθανάτοισιν ἐπουρανίοισιν ἔριζεν.
Ὃς ποτὲ μαινομένῳ ἐλάσας Διωνύσοιο τιθήνας

Σεῦε κατ' ἠγάθεον Νυσσήϊον. αἱ δ' ἅμα πᾶσαι
Θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου,
Θεινόμεναι βουπλῆγι. Διώνυσος δὲ φοβηθεὶς
Δύσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα. Θέτις δ' ὑποδέξατο κόλπῳ
Δειδιότα. κρατερὸς γὰρ ἔχε τρόμος ἀνδρὸς ὁμοκλῇ.
Τῷ μὲν ἔπειτ' ὀδύσαντο θεοὶ ῥεῖα ζώοντες.
Καὶ μὲν τυφλὸν ἔθηκε Κρόνου παῖς.

Nec diuturnus & ipse Driantis semine natus
Inde Lycurgus erat superos vt temnere cœpit:
Qui quondam, vt Bacchi altrices furor egit, iniquè
Collibus exagitat Nysseis vndique at illæ
Fuderunt omnes fugientes sacra, Lycurgus
Vt voluit: Bacchus petiit mare, tum Thetis ipsum
Accipit in gremium trepidantem, & multa timentem.
Illum odere Dei felicia tempora vitæ
Degentes: cæcum fecit quem Iupiter ipse

Fuit autem Thracię, Rex Lycurgus, vt ait Hor. in 2. libro Carminum.

Fas & beatæ coniugis additum
Stellis honorem tectáque Penthei
Disiecta non leni ruina,
Thracis & exitium Lycurgi.

Nam fertur Bacchus, vt hîc attigit Horatius, coronam, quã sua vxor gestabat Ariadna, post Ariadnæ mortem ad sempiternam eius memoriam inter stellas collocasse, quare ita scripsit Aratus in astronomicis:

Αὐτοῦ κἀκεῖνος τέφανος, τὸν ἀγαυὸν ἔθηκεν
Σῆμ' ἔμεναι Διόνυσος ἀποιχομένης Ἀριάδνης.

Atque corona nitet, clarum inter sydera signum,
Defunctæ quàm Bacchus ibi dedit esse Ariadnæ.

Alij dicunt Lycurgum sibi crura amputasse, quia vites cæderet in contemptum Bacchi. Diagondas Thebanus demũ in nullas neque domesticas calamitates, neque publicas incurrit, qui, vt testatur Cicero in secundo de legibus, omnia nocturna sacrificia propter eorum turpitudines prepetua lege sustulit. Fuerunt autẽ res & miracula quæ contingebãt in sacrificiis illorũ Deorum quæ homines ad illorum cultũ religionémq; impellebant. Nam scriptum reliquit Pausanias in Achaicis Liberi patris simulachrũ, quod in diuisione prædæ Troianæ Eurypilo obtigit, quod in arca quadã

includebatur, subito visum mentis inopes facere solitum oẽs qui illud vidissent. Neque illud sanè paruę fuit admirationis quod accidebat in Elide, vt ait Pausanias in posteriobus Eliacis: quòd tres lagenas vacuas per diẽ eius festũ tres sacerdotes deponebant in tẽplo præsentibus ciuibus & peregrinis si qui adesse cuperent: mox foribus clausis & vel à sacerdotibus, vel ab aliis volentibus obsignatis suo cuiusq; annulo, postero die cognitis signis ac reclusis foribus lagenas plenas vino suauissimo inueniebant. Dicitur Staphylus Bacchi fuisse filius, cuius proneptibus admiranda munera largitus fuit: nam cùm Staphyli filiam Rhio compressisset Apollo, illudq; Staphyl⁹ sensisset quòd esset grauida, illam in arcam inclusit, & in mare deiecit, arca in Eubœam postmodo delata in spelunca quadam Anium peperit, quẽ ita è mœrore nominauit. Hanc Appollo detulit in Delum, vt scripsit Semus Delius in rebus Deliacis. Hic Anius postea è Doryppe nympha Spermo, OEno, & Elaidem suscepit quibus Apollo concessit, vt quoties optarent vel vinum vel semina vel oleum caperent, pro suorum nominum significatione: quippe quòd hæc ipsa nomina hoc significarent. Fuerunt præterea eiusdem Bacchi filij, & Hymenęus, & Thioneus: atque Bacchus ex Ariadna Ceranaum, Tauropolim, Euanthen, Latramym, Thoantem, OEnopionem suscepit. Carmonem ex Alexiræa, qui venans ab apro fuit interfectus: è Chthonophyle Phliantem, qui fuit, cũ reliquis Argonautis: Narcæum è Physcoa, qui primus honores Bacchi apud Elienses instituit. Herodotus in Euterpe Apollinem & Dianam ex Iside & Osiri quem Liberum patrem esse diximus, natos esse scribit. Atque multa fuerũt Bacchi cognomina, vt Deorum cęterorum, quibus de causis dictum est. Nam Hedereus Bacchus dictus est Acharnis, quia ibi primùm hedera fuit inuenta: & Cantor, quia cum Musis versaretur:: & Seruator, Melanægis, Lysius, Psilane⁹ Leucanius, Lamptera. Dictus est Dionysus à Dia insula vnà è Cycladib⁹ quæ & Naxos vocabatur quæ illi post dictã Ariadnã cõsecrata fuit, & à Nysa ciuitate, in qua regnauit. Alij maluerũt dictũ fuisse Dionysum, quia mentẽ excitet, nã Δία mentẽ appellant, νύσσω autẽ pungo significat, vt ait Ioannes Diaconus Bacch⁹ à furore dictus est: Bromius, àstrepitu & clamore ebriosorũ, Liber pater aut Lyęeus, quod idẽ

est, quia vinum liberiùs haustum à curis liberat, ac lætos faciat: Linæus, à torcularibus: Nyseus, quia stimulus sit ad furorem: Dithyrambus, quia è duobus portis exierit, vel (vt alij sentiunt) quia in antro duas portas habente fuerit educatus: Bimater, quòd eum Semele mater in vtero, Iupiter illigatum femori vsque ad iustum parendi tempus gestauerit. Fabulati sunt antiqui Bacchum fuisse Iouis femori assutum, quia educatus sit in specu Neri montis, qui est apud Nysam clarissimam olim Indiæ ciuitatẽ, qui mons Neros Ioui erat consecratus. Ignigena, quia natus sit è matris incendio: Bassareus, ab oppido Lydiæ Bassara, vbi præcipuè religione colebatur, vel à Bassaride veste talari, qua in eius sacrificiis Bassarides Bacchæ vtebantur, Brisæus, à Brisa Lesbi promontorio in quo colebatur vel Brisa presso ac vociferari significat: Iacchus eb ἰαχχάω clamo: Eleleus quia furoris & bellorum sit autor plerunque: nam vtebantur hac voce ἐλελεῦ in hymnis & pæanibus, quibus homines incitabant ad bellum. Thyoneus à matre Semele, quæ dicta fuit etiam Θυώνη, quam grauidã furentem introduxit Æschylus: Nã Euan, quòd ea voce vtereptur diuinitus afflati: Nyctelius, quia per noctem vociferationis esset autor: Euchius, quia largè fundat, vel in cyathos in conuiuiis, vel è torcularibus per vindemiam. Atque hæc ea sunt ferè, quæ de Baccho ab antiquis scriptoribus sunt tradita.

¶ Cum Thebanus fuerit Bacchus, & Penthei, Acteonis, Learchique infelicissimorum hominum affinis, vt ait Lucianus in Concilio Deorum, patet illum hominem mortalẽ & mortalium calamitatibus obnoxiũ fuisse. Quamuis Plutarchus in Pelopida & illum & Herculem ob virtutũ præstantiam patiendi facultatem deposuisse scribit: ὡσαύτως οἱ τὸ ποιὸν τῇ γενέσει τῷ θεῷ συνοικίσασι. πολλὰ γὰρ πλείονα τοῦ γεγενημένου τεκμήρια. ὃ γὰρ ἐν τοῖς ἐκ μεταβολῆς ἀθανάτοις γενομένοις γεγονὸς ὁ παντελὴς λόγος τὸν θεὸν τοῦτον ἀπολέσας διαλύσει, ὥσπερ Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον, ἐκ μεταβολῆς ἀρετῇ τὸ θνητὸν καὶ παθητὸν ἀποβαλόντας. ἀλλὰ τοῦ ἀϊδίου καὶ ἀγεννήτου εἰς ὕβριν, εἰ δεῖ τοῖς ὑπὸ τῶν φρονιμωτάτων καὶ παλαιοτάτων λεγομένοις τεκμαίρεσθαι καὶ τῶν πολιτικωτάτων. *Eodem pacto & ortus rationem his conuenire inquiunt: nam coniecturas plurimas relinquèdas censui. Non. n. iis qui nati sunt, immortalibus factis ex aliqua mutatione, lex aut mos pa-*

trius Deum hunc cõiungere patitur, sicuti Herculem & Dionysum, qui ob virtutum suarum præstantiam patiendi facultatem ac mortalitatem abiecerunt. Sed vnus est Apollo, quantum coniectura assequi possumus ex iis, qui & sempiterni, & nunquam geniti ab antiquissimis & sapientissimis hominibus crediti sunt. Bacchus filius Semeles fuisse fingitur, quia vinũ filius est vitis: nam Semele nuncupata est ἀπὸ τοῦ σείειν τὰ μέλη, à concutiendis mẽbris scilicet, vel quòd arbor ipsa maximè cæterarum arborum membra, ramos scilicet, mollia & ventis facile agitãda præbeat vel quod vitis per vinum membra hominum inflectat ac regat. Iouis itẽ filius dicebatur, quia innatus est vino calor quidã ab ipsa natura insitus: neq; potest nisi in locis calidis, aut in moderato calore saltem, vitis nasci. Fingitur ideo Semeles combustæ natus è cineribus, quia cineris natura cùm incluſum calorem intra se, ac nescio quid pingue habeat, quod plurimũ prosit vitibus. Alij Iouis & Proserpinæ filium Bacchum esse dixerunt, quòd vitis, sicuti reliquorum omnium ferè maximè principia terram, tanquam materiam, calorem, tanquam artificem, esse arbitrentur. Iouis femori assutus fuisse dicitur, quia caloris maximè cupida sit vitis: neque sine illo viuere potest, aut esse fructifera: quare per acriores hyemes vites complures moriũtur. Illum educasse Nymphæ dicuntur è matris cineribus excipientes, quoniam omnium arborum vitis est humidissima, cuius si fructus si aquam modicè sortiatur, multo fit salubrior & crescit eodem tempore. Dicitur delatus in AEgyptum ob loci calorem, terræque feracitatem, cuius loci similitudinem vitis requirit. Idem Deus pro bibentium ingenio alios facit audaciores, alios loquaces ac timidos tanquam fœminas: quare & mas & fœmina creditus est. Hunc Musarum comitem censuerunt, quia vini calor excitet ingenium, nam & disertos & audaces & fortes faciunt meracioris pocula, vt nos lusimus in nostris Venationibus, vbi scribitur:

Bacche ferox hominum domitor, domitórq; ferarum,
Nec solum Tanaim, gentémque bivominis Istri,
Bistonesq; sinus, Eoæ littora terræ. & quæ sequuntur.

Idem & nudus & semper iuuenis habitus fuit, quia patefaciat secreta. Comitabantur hunc Deum Cobali malefici & dolosi dæmones, inter quos Acratus principẽ locum obti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nebat quoniã multa sunt, quæ ebrietatem ac immoderatũ bibendi vsum consequutur: loquacitas scilicet, & temeritas rerum domesticarum profusio impudentia, inimicitiæ, multáq; huiusmodi incommoda cum clamore & strepitu, quæ malos dæmones, & Cobalos, & dolosos antiqui vocitarunt. Nã plerique mortales sua vitia Diis ipsis attribuerunt, velut ebrius Æschylus ebrium Bacchum introduxit in scenam, vt scripsit Chamæleon, quod tamen quidã tribuerunt Epicharmo, sic amore capti adulteriũ Veneri attribuerunt, atque addixerũt, milites crudelitatẽ bellorum Marti, reges raptum regni vel paterni Ioui. Enimuero ex ipsa ebriosorum natura lynces, & tigres, & pardi & pãtheræ sectari, & eius currum trahere dicebãtur: nã harum ferarum ingenium & immanitatẽ vinũ immodicè bibentibus imprimit furiosósque efficit. Fingebatur hic Deus hinnulorum & caprarum pellibus indutus, quorum animalium alterum effœminatam ebriosorum naturam significat, alterum infensum est vitibus. Idcirco etiam à mulieribus sacerdotib⁹ plerunque colebatur, quòd ebriosorum natura magis fœminis, quàm viris est similis. Illæ thyrsis & coronis ex hedera in sacrificiis vtebantur, & smilacis, & abietis, & quercus, quia illæ arbores vites imitentur, ac non infeste natura sint vitibus. Quòd colũnas suæ militię terminos in Oriẽte Bacchus posuerit, id vero videtur ad historiam pertinere. Sed tamen & ad vitis peregrinationem spectat, quæ prius in Ægypto nata sit, & postea in Orientis regiones delata. Cur versus sit aliquãdo in leonem, manifestum esse iudico. Cur laniatus fuit à Titanibus, ac sepultus deinde integer reuixit? Hoc nihil aliud quàm plantationem significat: nam è singulis propaginibus cæsis, vel ramis vitium sub terra semisepultis integræ vites fertiles oriuntur. Dormiuit triennium apud Proserpinam Bacchus, quoniam ante id tẽpus cũ vites non sint feraces, dicuntur dormire apud Proserpinam, cùm maximè in radices crescant. Capite fingebatur taurino & cornutus, quia obest immoderatè bibentibus, vel dicitur cornutus, quia prior boues iunxit, vel quia sit vis solis penetrans. Hunc cũ tripudiis colere soliti sunt antiqui ad titubantium & ebriosorum imitationem. Alij Dionysum Solem esse arbitarti sunt, vt Ceretem Lunam sicut testatur Virg. lib. 1. Georg. in his.

vos ô clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres.

Et Orpheus in hymnis:

Πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διώνυσος δ' ἐπεκλήθη,
Οὕνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
Primus it in lucem, ac Dionysus dicitur idem,
Immensum circa cœlum quòd voluitur altè.

Verùm id apertius carmen eiusdem poëtæ significauit, eũdem esse scilicet. Solem & Dionysum:

Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι.
Sol clarus, Dionysum quem cognomine dicunt.

Et Eumolpus in Bacchicis carminibus:

Ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν.
Flammiferos inter radios Dionysus Olympi.

Cui etiã nebridis pellem gestamen tribuerunt ob varietatẽ stellarum. Ad Solis igitur motus imitationẽ illum per tripudia coluerunt, significãtes assiduè vapores è terra extrahi, sursúmque attolli, ex quibus deorsum postea per imbres delatos omnia genera plantarũ & animalium aluntur. Hæc eadem causa fuit cur Phallus in sacrificiis Dionysi, tãquam patris generationis, cum pompa portaretur. Hunc è Ioue & Semele combusta natum arbitrati sunt, quia astra ignea esse putarunt, & ex ignis natura à Deo fabrefacta. Alij Proserpinam matrem tribuerunt, quòd sub terra latere putetur, vt ex ea videatur oriri. Huic cætera, quæ Baccho tributa fuisse diximus, iniunxerũt, propter vim modò caloris nimij, modò frigoris, modò ob temperiem, cùm per illum cuncta gignantur. Hunc sepultum integrum reuiuiscere fabulantur ob anniuersarias caloris vicissitudines: quippe cùm debilissimus aliquando existens paulatim vires resumat, dum integer & validus fiat. Ægyptij tamẽ scriptores longè diuersa pleraque à Græcis literarum monumentis tradiderunt: nam Bacchum, quem Osirim vocarunt, nutritum fuisse inquiunt in Nysa vrbe felicis Arabiæ, qui cùm esset Iouis filius, & à patre & à loco nomen sortitus est postmodo apud Græcos, atque Nysa est vrbs, de qua ita meminit poëta.

Ἔστι δέ τι Νύσης ἄβατον ὄρος, ἀνθέον ὕλῃ,
Τηλοῦ Φοινίκης, σχεδὸν ὠκεανοῖο ῥοάων.
Altus, inaccessus Nysæ est mons, floridus: ille

Haud procul Oceano, Pheni cum terra remota est.

Dicitur vitem inuenisse apud Nysam, & excogitauisse cultum eius fructus, deinde cæteros homines docuit vino vti. His addiderunt quòd Osiris qui regnauit post Vulcanum in Ægypto, decreuit rebus Ægyptiis constitutis orbem terrarum peragrare, ac de hominibus omnibus non modò præsentibus, sed etiam posteris benemereri, doceréque sationẽ fruméti & hordei & cultum vitium, cùm sic fore arbitraretur vt cessarent à feritate, diuinósque honores ipse mereretur ab illis qui ad mitiorem diætam fuissent reuocati: illo cõsilio dicitur res Ægyptias instituisse, ac summam rerum tradidisse vxori, cui consultorem reliquit Mercurium: summum imperatorẽ regionis vniuersæ reliquit Herculem celebrem ob vires corporis, & affinitate coniunctum: Busirim Phœniciæ, Antæum Æthiopiæ ac Libyæ præfecit. Secum adduxit multas copias, & fratrem qui vocatus est Apollo à Græcis, inuentorem lauri plantæ, cùm Osiris hederam etiã inuenisset, quæ illi sacra credita est, vt etiam Dionyso apud Græcos. Secuti sunt Osirim duo filij Anubis & Macedo, qui ad ostentandam fortitudinem insignia in armis vsurpabãt non ineptorum animalium ad audaciam. Nam Macedo in armorum insignibus gestabat priorem partem lupi: at Anubis pileum ad eãdem formam. Secutus est & Pan, cuius magna erat apud Ægyptios existimatio, & Triptolemus & Maro, qui culturam agrorum & plantæ vitis ostentarẽt. Sic Osiris iter aggressus decreuit crines non tondere antequã in patriam rediisset, ex quo manst postea cõsuetudo vt peregrinantes capillos nutrirẽt donec domum rediissent. His addunt se Satyros adiunxisse, cùm venisset in Arabiam, & choros musicorum, inter quos nouem virgines fuerunt canendi peritæ, quæ Musæ à Græcis sunt vocatæ. Cæterùm Osiris primùm per Æthiopiam iter fecit, deinde per Arabiam apud mare Erythræum ad Indos vsque & extremos fines continentis, vbi multas vrbes condidit, & Nysam in primis, vbi hederam plantauit, quòd esset indicium eius peregrinationis, columnásque erexit vbique ad profectionis terminorum memoriam. Mox peruenit in Hellespõtum & in Europam ac Thraciam, & Lycurgum repugnantem iis quæ faceret, interemit: vbi etiam reliquit senescentem Maronem, qui Maroneam ciuitatem cõdidit, ac de suo nomine

appellauit. Alterum filium Macedonem reliquit regẽ illius regionis, quæ ab illo Macedonia postmodo fuit appellata. Triptolemum reliquit in Attico solo, qui omnes cultum agrorum ac vinearum doceret: denique ob beneficia diuini honores illi sunt habiti, atque is in Deorum numerum est relatus. Ægyptiis visi sunt nugari illi Græci qui natum esse Bacchum Thebis dixerunt è Semele & Ioue, quod accidisse inquiunt, quia Orpheus in Ægyptum profectus cùm mysteria perdidicisset, quòd esset amicus Cadmeis, à quibus honoratus fuerat, gratificans Thebanis ea dicitur de Dionyso cõfinxisse, vulgus autem partim ob insciti am, partim etiam quia vellet Deum suum ciuem putari, quę spectãt ad eius ortum facilè complexum est, & ad alias nationes trãsmisit. Huic rei dicitur dedisse occasionem infans, qui natus est è filia Cadmi Semele ex occulto coitu, quem dixerunt è Ioue fuisse cõceptum: qui cùm forma & ingenio præstitisse postea visus esset, Orpheus peritus rerũ omnium Osiridis, ritus & mores sacrorũ apud Græcos instituit, à quo & mytologi seu fabularum scriptores & poëtæ postmodo argumenta sumpserunt, immutabilémque opinionem ad posteros de illo constituerunt: aiunt non vinum solùm à Dionyso inuentum fuisse, sed etiam potum ex hordeo Zythũ vocatum, qui parum differt odore à vino, quẽ docuit eas nationes, quarum regio non est vitium patiens. Primus omnium duxit triũphum, qui etiã cùm mitra circa caput vsus fuisset, mansit postea consuetudo regibus, vt ad eius imitationem diademate vterentur. Cùm verò per triennium peregrinatus esset, ad eius temporis memoriã Bœoti & Thraces & reliqui Græci Trieterica sacra instituerunt. Quidam tamen ex Ægyptiis longè diuersa ab his quæ hactenus dicta sunt, de ortu Dionysi tradiderũt: aiunt enim Ammonem regem partis Libyę, qui Cœli filiam ac Saturni sororem duxerat, cùm viseret regionem, ad montes Ceraunios reperisse virginem forma egregia Amaltheam nomine, cum qua congressus filium genuit, qui cùm postea forma & robore esset insignis, Dionysus fuit vocatus. Amaltheam constituit reginã propinqui loci, cuius loci figura cùm esset cornu bouis similis, dictum est cornu Hesperidum, ob fertilitatem verò regionis, quæ multiplices domesticorum fructuũ arbores produceret, regio vocata est cornu Amaltheæ.

Cæterùm Ammon veritus Rheæ zelotypiã puerum in Nysam quandam vrbem deferri curauit longè ab iis locis distantem, quæ erat in quadam insula à Tritone fluuio comprehensa, ad præcipitem locum vbi fuerunt angustiæ quædam, quas portas Nyseas vocarunt. Erat ibi regio peramœna, mollibus pratis distincta, locúsque irriguis multis aquis lympidis scatẽtibus abundabat, omni fructiferarum arborũ genere consitus, cum multæ etiam optimæ vites spõte nascerentur, afflabatur locus multis amœnissimis ac salubberrimis ventis, quare incolæ longissima ætate fruebantur, cùm regionis ingressus multis condensis altísque arboribus sepiretur, & vallibus satis profundis, ita vt sol non facilè posset penetrare, ac vix lumen ipsius solis, ad omnes accessus fontes fuerunt dulcium aquarum, cum semper virentes & odoriferæ arbores multæ essent, & suaues flores, & variarũ auium cantus, atque vt vno verbo cõcludam, nihil prorsus ad absolutam voluptatem habitantium ibi desiderari poterat. Illuc vbi Ammon accessisset, filium alendum dicitur dedisse Nysæ vni filiarũ Aristæi, cuius tutorẽ instituit ipsum Aristæum virum prudentia, omníque genere disciplinarum præstantẽ, at Palladem præfecit deuitãdis insidiis nouercæ, quę paulo antè ad fluuium Tritonem è terra edita visa Tritonia fuit appellata. Enimuero cùm Rhea postea virtutẽ & gloriã Dionysi priuigni vbique celebrari audiuisset, irata est Ammoni, Dionysumque omni arte procurauit capere: quod cùm facere, nequiuisset, reliquit Ammonẽ, & ad fratres Titanes confugit, apud Saturnúmque fratrem habitare decreuit. Persuasit etiã Saturno vt cum cæteris bellum aduersus Ammonem susciperet, quod factitatum est. Ammonem inquiunt annonæ penuria laborãtem in Cretam necessariò confugisse, duxisséque filiam vnius Curetum tũc imperãtium Cretam nomine, atque insulam priùs Ideam nominatam ab vxore Cretam vocasse. Saturnus occupatis à se locis Ammonis, cũ nimis acerbè imperare visus esset, magnum odium subditorum in se cõcitauit, nec ita multo pòst cum maguis copiis comparatis aduersus Nysam & Dionysum militauit. Dionysus audita fuga paterna & Titanũ in se expeditione, multos milites è Nysa collegit, & inter hos ducentos pedites robore, beneuolẽtia erga ipsum, & officiis præstãtes, his accesserunt collectitiæ copiæ è Libya, & magna manus Amazonum, quæ etiam eo libentiùs aduentarunt, quòd intelligebant se Palladem rerum militariũ studiosam sociam belli esse habituras. Sic mariũ summus imperator Dionysus, fœminarum Pallas ductabat exercitum. Inito prælio multis vtrinque cadentibus Saturnus vulneratus est, ac victoria fuit penes Dionysum, cuius præclara virtus illo die præcipuè enituit. Titanes fuga se seruarunt in loca Ammonis, quos per deditionem postea captos libertati restituit, optionémque dedit an secum vellent militare vel abire, qui omnes secum militarunt, ac Dionysum tãquam Deum salubrem coluerunt. Aiunt expeditionem aduersus Saturnum fuisse susceptam militantibus vnà nobilissimis Nyseis qui Sileni sun. vocati, cùm primus qui regnauit Nysæ, Silenus nominaretur, in itinere multa monstra domuit, desertásque regiones colonis repleuit. Saturnus Dionysi copiis auditis vrbem succendit, abductáque secum Rhea & quibusdam amicis per obscuritatem noctis ex vrbe diffugit. Sed cùm in custodias vbique distributas incidissent, venissentque in potestatem Dionysi, non modò nihil inhumanum passi sunt, sed etiam vltro inuitati vt pro paterna charitate in posterum cum ipso vnà viuerent, omnem debitam reuerentiam ob coniunctionem sanguinis consecuturi. Sed cùm denuo Titanes clam arma parassent, ab eodem victi pugna ad vnum sunt trucidati. Hæc ab Ægyptiis & alia pleraque memoriæ prodita sunt de Dionyso. Quidam etiam dixerunt illum è Ioue ac Cerere natum esse, & discerptum à terrigenis & coctum, sed à Cerere compactis membris rursus iuuenem reuixisse, quæ certè omnia spectant ad culturam vitis & vini expressionem, dicunt enim illud significare è terra & imbre capere incrementum, vinúmque ex expresso racemo producere, à Terrigenis iuuenem conuelli, est nimirum ab agricolis transplantari, cùm terra sit Ceres, quæ ramis denuo dat vitam: coctionem addiderunt, quia plurimi vinum coquunt, quo pacto magis seruatur, vt inquit Diodorus Siculus in historiis lib. 3. Alij duplicem eius ortum tradiderunt, quia vel ante diluuium hæc plãta floruerit, & cùm per diluuium Deucalionis appareret extincta, mox repullularit. Alij tres fuisse Dionysos aiunt variis temporibus, quibus singulis proprias res gestas tribuerunt: Alij vnum, qui omnia fecerit

prædicta, & vinum & ficus inuenerit, quem barbatũ esse dixerunt: atque illi primum fuisse Indum vitis & ficus autorem, secundum Iouis & Proserpinæ vel Cereris, qui priores boues aratro subiecerit, cùm prius manibus homines terram colerent, quare etiam cornua tribuerunt eius statuis. Sic autem de eius ortu breuiter Homerus ait hymnicus:

Οἱ μὲν γὰρ Δραγκάνῳ σ', οἱ δ' Ἰκάρῳ ἠνεμοέσσῃ
Φασ', οἱ δ' ἐν Νάξῳ δῖον γένος ἐξαφιᾶσι.
Οἱ δέ σ' ἐπὶ Ἀλφεῷ πατρὶ βαθυδίνῃ τε.
Ἄλλοι δ' ἐν Θήβῃσι παναξίῃ σε λέγουσι γενέσθαι.
Ψευδόμενοι. σὲ δ' ἔπικτε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε,
Πολλὸν ἀπ' ἀνθρώπων, κρύψεν δ' ἀχλὺς λευκὸς ἐρεβεννή.
Ἔτι δέ τ' Νύσης ἄκαρνον ὄρος, ἀνθήεσσαν ὕλην,
Τηλοῦ Φοινίκης, ἀγχοῦ Αἰγύπτοιο ῥοάων.

Hi Naxum, hi Dracanumq; ferunt, illi Icaron esse
Ventosam patriam tibi magno vitisatori:
Illi te natum esse Alphei ad fluminis vndam,
Aſt alij Thebis falso dixere, sed ipse
Protulit in lucem te hominum sator atque Deorum,
Iunonemq; latens, mortalesque occuluit te.
Altus, inaccessus Nysa mons est, ibi sylua
Non procul à Aegipto est, procul à Phœnicibus agris.

At de Dionyso tot dicta sint, nunc de Cerere dicamus.

De Cerere. CAP. XIIII.

CEREREM Saturni & Opis filiam, sororemque Plutonis, & Iouis & Iunonis fuisse memoriæ prodidit ita Hesiodus in Theogonia:

Ῥείη δ' αὖ δμηθεῖσα Κρόνῳ τέκε φαίδιμα τέκνα.
Ἑστίην, Δήμητρα, καὶ Ἥρην χρυσοπέδιλον,
Ἰφθιμόν τ' Ἀΐδην, ὃς ὑπὸ χθονὶ δώματα ναίει.

Hinc Rhea progenuit Saturno pignora clara,
Iunonem, & Vestam, Cererem, quiq; imperat vmbris
Plutonem fortem, sub terris cui domus alta est.

Hęc Dea cùm pulcherrima esset, Iupiter, qui nullũ stuprum, nullamq; turpitudinem vel domesticã deuitauit: captus fuit sororis desiderio, eamq; cõpressit, ex quo nata est Proserpina, vt testatur in his idem:

Αὐτὰρ ὁ Δήμητρος πολυφόρβης ἐς λέχος ἦλθεν,
Ἣ τέκε Περσεφόνην λευκώλενον, ἣν Ἀϊδωνεὺς
Ἥρπασεν ἧς θυγατρὸς

Diuitis ille thorum Cereris conscendit, & inde
Edita formosa est Proserpina: quam sibi Pluto,
Surripuit de matre.

Cùm Neptunus etiam alter è fratribus eandem Cererem compressisset, filiam susceptit, quam nefas erat apud Græcos nominare: quam tamen & ipsum & Cererem Heras nominantes quidam appellarunt, vt scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis. Fuerunt tamen, qui non Heram, sed equum à Cerere natum esse ex eo partu dixerint: quare fabulati sunt, quòd Ceres ob equum à se genitum, partim ob iram in Neptunũ, partim ob pudorem, nigras vestes sumpsit eo tẽpore, atque lucem Deorumque conspectum fugiẽs se in specum obscurissimum abdidit. Deinde cùm omnes terræ fructus corrũperentur, pestisque passim homines & animalia omnia conficeret, Diis omnibus Cereris latebras ignorantibus, Pan, cùm per Arcadiam venando vagaretur, illam vidit, ac Ioui indicauit, quo à Parcis missis, iram deponere precantibus, placata est. Fuerunt tamen, qui non hac de causa id cõtigisse inquiãt, sed cùm ea percepisset, quæ de raptu Proserpinæ contigerunt. Hæc tamen non contenta fuit à duobus fratribus pollutam fuisse suam pudicitiam, sed semper, vt pleræque mulieres, noua & maiora appetens, Iasionẽ Iouis & Electrę filium adamauit, vt testatur Homerus libro quinto Odysseæ:

Ὡς δ' ὅπότ' Ἰασίωνι ἐϋπλόκαμος Δημήτηρ
Φῖ θυμῷ ἐΐζασα μίγη φιλότητι καὶ εὐνῇ,
Νειῷ ἐν τριπόλῳ· τάχα δὲ δόλῳ ἦεν ἀπυστος
Ζεύς, ὅς μιν κατέπιφρα βαλὼν ἀργῆτι κεραυνῷ.

Sic olim dilexit vbi Ceres Iasionem,
Ipsa sequens animum in lecto est coniuncta, nouali
In terra, ter passa fuit quæ vulnus aratri.
Non tamen ille Iouem latuit, sed fulminis igne
Flagrantis cecidit cinerem conuersus in atram.

Cùm enim Iupiter filium haberet riualem, illum ferre non potuit. Ex Iasione igitur & Cerere natus est Plutus, vt ait enarrator Theocriti: quem cęcum immeritò finxerunt antiqui, cùm paupertati magis illud conueniret: quoniam vel sapientissimi homines si sint inopes, apparent omnibus propè insulsi, sine cõsilio, sine iudicio, sine prudentia, sine mentis acumine: cùm horum omnium opinionem diuitię secum

afferant. Nihil enim non sapientissimũ iudicatur & aureũ, quod proficiscatur ab opulento ore. Ipsum tamen Iasionem nonnulli non Iouis & Electrę filium fuisse senserunt, vt putauit Isacius, sed Minois & Phronię: cum quo in prato dormiente congressa sit Ceres, ac Plutum genuerit. Habitauit Ceres Corcyræ aliquando, quę ita vocata fuit à Corcyra filia Asopi ibi sepulta, vt scripsit Apollonides in Europæ nauigatione, cùm illam insulam Drepanum antea nominarẽt, vt scripsit Apollonius libro quarto Argonauticorum:

Ἀμφιλαφὴς πίελος κεκασυμένη ἀλὶ νήσου.
ἣ τότε δὴ κεῖθεν δρέπανον φάτις ἴλατε μῦσαι,
Οὐκ ἐθέλων ἐνέπω πρότερον ἔπος ὡς ἀπὸ πατρὸς
Μήδεα πλεξαμένη ἔτεμε Κρόνος. οἱ δέ ἑ Δηὼ
Κλείουσι χθονίης κελαμαντόμον ἔμμορε δρεπτοῦ.
Δηὼ γὰρ κείνῃ ἔτι δὴ ποτε πάντα γαίῃ.

Insula præpinguis statio gratissima nautis,
Fluctibus alluitur, sub qua (mihi parcite Musæ
Non dico hæc arcana lubens) falx conditur illa
Qua secuit patrem Saturnus: sunt quoque falcem
Qui dicant Cereris, qua sueuit cædere messes.
Namque Ceres quondam terris habitauit in illis.

Fuerunt enim qui non à Saturni falce, sed ab illa quã Ceres à Vulcano expetiuit, vt Titanes merere doceret, vocatum Drepanũ putarint: vel qua ipsa meteret, vt ait Isacius. Fuit autem Siciliæ ciuitas Drepanum non procul ab Eryce monte: atq; tota Sicilia fuit Cereri cõsecrata, sicuti scripsit actione sexta in C. Verrẽ Cicero in his: Vetus est hæc opinio, Iudices, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis, atque monimentis, insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberæ cõsecratam. Huius filia idcirco in Sicilia rapta fuit à Plutone, & ad inferos delata, vt dixim⁹, quę prorsus recuperari nõ potuit, quoniam apud inferos mali Punici grana gustasset. Celebrabantur Thesmophoria in honorem Cereris, quæ à Triptolemo primũ pro accepto serendi munere ac frugibus in Eleusio oppido fuerunt instituta. Nam fama est Cererem cùm per orbem terrarũ filiam quęrens vagaretur peruenisse ad oppidum, & ad oppidi eiusdem principem nomine Eleusium, cuius vxor Hyona, vt ait Lactantius, Triptolemũ pepererat: cui nutricem quęrẽti Ceres vltro se obtulit, puerũq; diuino lacte nutritũ noctu clàm sub igne occultabat. Is cùm

egregiè nutriretur per noctem, pater obseruans quo pacto id fieret, re visa exclamauit: quare irata Ceres Eleusiũ exanimauit, ac Triptolemo currum à draconibus tractum dedit, vt vniuersos mortales sationẽ frugum doceret: sicuti testatur Callimachus in hymno in Cererem. Alij fabulãtur Celeum à Cerere per quoddam tempus educatũ fuisse tanquã filiũ: quem cùm Dea vellet facere immortalem, assiduè sub igne tegere solebat: verùm cùm id diutius fecisset, à quodã cõspecta id facere destitit: neque immortalem reddere curauit, sed illum frumenti sationem docuit, vt ait Nicandri enarrator. Alij Triptolemi patrem Celeũ fuisse memorarunt, dixerũntque & patrem & filium sationem edoctos à Cerere fuisse. Alij Triptolemum Oceani & Terræ aiunt fuisse filium, vt testatus est Musæus, quem tamen Orpheus cum Eubuleo fratre Dysaulis filium fuisse credidit. Alij Cereyonẽ & Triptolemum fratres fuisse memoriæ prodiderunt, Alij dicunt Eumelum accepisse frugum sationem à Triptolemo ac Patras detulisse vnà cum ratione cõdendarum vrbium, qui primùm Areã ab ipsa aratione Patras vrbẽ nuncupauit. His addiderunt quidã Antheam Eumeli filium ausum fuisse dracones currui Triptolemi volucres adiũgere, qui ab iis excussus diem suum obiit, vt ait Pausanias & Euanthes in historiis fabulosis. Fuit autẽ mos Thesmophoriis ne vinum adhiberetur, matronæque initiarentur apud Athenienses, quæ perpetuam & incotruptam pudicitiam seruare decreuissent, quæ coronis viticis ornabantur: atque horum sacrorum ritum & consuetudinem Thesmophoriorum ita descripsit enarrator Theocriti de sentẽtia Thelyti Methymnęi ex Bacchicis carminib⁹: νόμος ὧδ' Ἀθηναίοις κατ' ἔτος τελεῖν τὰ Θεσμοφόρια ταῦτα. παρθένοι γυναῖκες, καὶ τὸν βίον σεμναί, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελετῆς, ἃς νομίμους βίβλους καὶ ἱερὰς ἔλαβον τῆς κορυφῶν αὐτῆς ἀνατιθέσαν, καὶ ὡς ἔσανεν λιπανώσασαι, ἐπὶ χορτοειὸς Ἐλευσῖνα. *Lex enim fuit Athenienſibus vt hæc Theſmophoria quot annis celebrarent virgines mulieres, & vitæ honeſtæ: quæ per ſolennitatis diem legitimos ſacróſque libros ſuper vertice geſtantes, tanquam ſupplicantes Eleuſinem contenderent.* Hæc sacrificia cùm priùs Eleusini celebrarent, primus Eumolpus Deiopes & Triptolemi filius ad Athenienses detulit: vel, vt alij sunt arbitrati, inter quos Acesodorus, quintus ab illo Eumolpus, vt patet ex his Acesodori verbis: κατοικίσαι δὲ τὴν Ἐλευ-

σίνα ἱστορῶσι, πρῶτον μὲν τοὺς αὐτόχθονας, εἶτα Θρᾷκας τοὺς μετ' Εὐμόλπου προσγενομένους εἰς βοήθειαν, ἐπὶ τὸν κατ' Ἐρεχθέως πόλεμον. τινὲς δὲ φασι καὶ τὸν Εὔμολπον εὑρεῖν τινὰ μύησιν τοιαύτην τελουμένην κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Ἐλευσῖνι Δήμητρι καὶ Κόρῃ. Condidisse Eleusinem ciuitatem memorant, primum quidem indigenas, postea Thraces eos qui cum Eumolpo suppetias ferentes accesserunt ad id bellum, quod aduersus Erechtheum exarsit. Alij verò dicunt Eumolpum ritum illum sacrificiorum inuenisse, quæ quotannis apud Eleusinos agebantur in honorem Cereris & Proserpinæ. Quòd verò illa fuerit consuetudo vt idcirco Eumolpidæ sacris Cereris initiarentur, essentque eorum sacrificiorum sacerdotes, ita testatur Sophocles in OEdipode in Colono:

ὧν καὶ χρυσέα — quorum & aurea
κλὶς ἔπι γλώσσα βέβακεν — clauis in lingua constitit,
ἱερεῖς Εὐμολπιδᾶν. — sacerdotum Eumolpidarum.

Herodotus tamen in Euterpe non à Triptolemo, aut ab aliquo Græcorum initium habuisse scribit Thesmophoria, sed ex Ægypto ad Pelasgas mulieres primùm à Danai filiabus fuisse delata: ἡ τῆς Δήμητρος τελετὴ περὶ, τὰ οἱ Ἕλληνες θεσμοφόρια καλέουσι. ἡ ταύτης μοι περὶ εὐτρεπὲς κείσθω, πλὴν ὅσον αὐτῆς ὅσιόν ἐστι λέγειν. αἱ Δαναοῦ θυγατέρες ἦσαν αἱ τὰ τελετὰ ταῦτα ἐξ Αἰγύπτου ἐξανάγουσαι, καὶ διδάξασαι τὰς Πελασγιώτιδας γυναῖκας. Atq; de Cereris solennitate, quã Græci Thesmophoria nominãt mihi faustum, felixq; sit omen, vt quantum fas est per religionem proferam. Fuerunt autem Danai filiæ, quæ hanc solennitatem ex Ægypto transtulerunt, mulieresq; Pelasgas docuerunt. Vtebãtur in Sicilia in sacrificiis Cereris non floreis quidem coronis, neque in aliis eius sacrificiis, quia ob memoriam raptæ filiæ colligentis flores, illis fuerunt vetiti: at myrteis coronis, & è smilace, vel narcisso, vel croco vtebantur, vt ait enarrator Sophoclis. Cùm igitur Ceres Proserpinã quærens vniuersum terrarum orbem perlustrasset, facibus ex Ætna Siciliæ monte accensis, ad illius imitationem Siculæ mulieres vel viri per noctem cum accensis facibus vociferantes, Proserpinamque vocãtes discurrebant, quare Tediferos antistites appellauit Strabo lib. 10. Cùm igitur fuisset à Metanira & Hippotoonte Neptuni & Alopes filio in hospitium perbenignè accepta, Triptolemum sationem dicitur docuisse, quam alij Eleusij, alij Celei, alij Oceani, alij Disaulis filiũ fuisse tradiderunt, vt testatur Pausanias in Atticis. Crediderunt

runt nonnulli Triptolemum & Eubuleum fratres sationem à Cerere didicisse, quia illi primùm filiæ raptum matri indicassent. Fabulantur præterea quòd cùm hospitio accepta fuisset à Metanira Ceres, illiq; Metanira sacra faceret, eiusq; filiꝰ Abas inuidit illiꝰ Deę sacrificiis, grauiterque tulit quòd mater sua illam accepisset, & sacra deridens nescio quid parũ decorũ in ipsam. Deam susurrauit: tunc verò Dea irata mistionem quandã, quam habebat in cratere, in illum infundens in stellionem dicitur Abantem conuertisse: quod ita testatur Nicander in Theriacis:

Ἔνθα καὶ ὑπόδρυ ὤφ ἀπεχθέα βρύγματ' ἔασιν
Ἀσκελάβου· τὸν μὲν τ' ἐρεὶ φάτις, ὄφρα τ' Ἀχαιὴ
Δημήτηρ ἔβλαψεν, ὅθ' ἅψατο σίταο παιδὸς
Καλλιχόρῳ παρὰ φρεῖαρ, ὅτ' ἐς Κελεοῖο θεραπνὰς
Ἀρχαίη Μετάνιρα θεὴ δείδεκτο πρέσβειραν.
Inuisi hic adsunt stridores, stellio vilis
Quos edit: fertur talem sumpsisse figuram
A Cerere irata deriso numine Diuæ
Infelix puer ad puteum, Metanira labore
Hospitio vt fessam cepit, dum pignora quærit,

Omnino verò boues iungere, & arare Ceres docuit mortales vt testatur Orpheus in hymno in Cererem Eleus:

Ἣ πρώτη ζεύξασα βοῶν ἀρότῃσι τέτυκται,
Καὶ βίον ἠμείψατο βαρυστόνοις πολύολβον ἀνῆσεν.
Colla boum quæ prima graui subiecit aratro,
Felicemq; dedit victum mortalibus ægris.

Fama est præterea quòd cùm fuisset apud Phytalem aliquãdo in hospitio, illi gratiam referens ficum plantam largita est, vt ait Pausanias in Atticis, & vt testãtur illa carmina quę Phytali sepulchro inscripta fuerant, quorum est sententia:

Hic Cererem Phytalus tectis exceperat heros,
Cui primùm sacri largita est semina pomi,
Quam ficum mortale genus vocat.

Neque verò ficum solùm aut frugũ sationem Cereri tribuunt, sed inuentionem omnium leguminum, præterquam fabæ: quippe cùm de omnibus à quibus comiter & liberaliter accepta fuit, dum Proserpinã quæreret, benemereri studeret, vt scripsit Pausanias in Arcadicis: neq; solùm serẽdi ratione mortalibus tradidit Ceres, cùm inutilis fore videretur illa scientia, nisi quo pacto frumẽtum cederetur, & exueteretur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& è paleis secersetur, & frangeretur, didinercissent ad panẽ conficiendum: quod illa igitur cædere & triturare docuerit. ita testatur Callimachus in hymno in Cererem:

Κάλλιον ὡς καλάμην τὲ καὶ ἱερὰ δράγματα πρᾶτον
Ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι,
Ἀνίκα τριπτόλεμος ἀγαθὰν ἐδιδάσκετο τέχναν.
Pulchrius vt calamos primùm, sacrosq; maniplos
Strauit aristarum, calcare bonesq; coegit.
Tunc, vbi Triptolemus perpulchras combibit artes.

Quamuis non procul à mõte Taygeto Laconũ in vico quodam Alesia vocato molam primùm inuẽtam fuisse, & Myletum Lelegis filium molere fruges docuisse nõnulli tradiderunt: satæ fuerũt & creuerunt primę fruges apud Cephisum amnem, qui per agrum Eleusinum multo cõcitatiore cursu, quàm in alijs locis deferebatur, in cãpis, quos Rarios vocarũt, vt testatur Pausanias in Atticis: atq; ibidẽ locus ostẽdebatur, vbi Pluto Proserpinã rapuit, & vbi Eleusiniorũ fœminę primũ chorũ in honorẽ Cereris instituerũt non procul ab Agelasto petra vocata, super qua sedit Ceres audito casu Proserpinę, cui petrę propinquus fuit locus vocat⁹ Callichorus. Atqui raptũ & labores Cereris ita paucis cõplexus est Carcinus poëta tragicus, quos pertulit quęrenda filia:

Λέγουσι, Δήμητρός ποτ' ἄῤῥητον κόρην
Πλούτωνα κρυφίοις ἁρπάσαι βουλεύμασι,
Δυναί τε γαίας εἰς μελαμφανεῖς μυχούς.
Πόθῳ δὲ μητὲρ ἠφανισμένης κόρης,
Μαστῆρ' ἐπελθεῖν πᾶσαν ἐν κύκλῳ χθόνα.
Καὶ τὴν μὲν Αἰτναίοισι Σικελίας πάγοις
Πυρὸς γέμουσαν ῥεύμασι δυσεμβόλοις
Πᾶσαν στενάξαι. πένθεσι δὲ παρθένου
Σίτων ἄμοιρον, διοτρεφὲς φθίνειν γένος.
Οὔθεν θεὰς τιμῶσιν ἐς τὰ νῦν ἔτι.
Fama est Cereris quondam puellam, quam nefas
Est nominare, Ditis è sententia
Raptam fuisse, nigra terræque atria
Intrasse: regiam obsitam caligine.
Mater puellæ at acta desiderio
Errauit omnes quæritans terræ locos:
Scatentis ignis Aetnæ & inde rupibus
Matris fuisse cognitos pro virgine

Luctus: ciborum hæc abstinens fuit diu.
Quare Deas gentes colunt has nunc quoque.

Fuerunt tamen qui non solam Cererem autorẽ fuisse dixerint & inuentricem sationis, sed Osirim & Ilidem etiã eius vxorem, Bacchum scilicet inuẽtionis sociũ addiderunt: nam hi cum magno exercitu & cum magno tibiarum fistularũmque concentu orbem peragrasse, & agriculturam mortales docuisse, memorantur. Alij frumentum sua spõte natũ fuisse in Sicilia dicunt, quod cùm à nemine colligeretur, in terram rursus recidebat: quod cùm Cecrops Athenarum Rex è quodam percepisset, misit qui colligerẽt, & ad se asportarẽt. id cùm Triptolemus prior cepisset, terrãq́ue arasset, & id seuisset, vt quidam putarunt, ibi vbi nouæ fuerũt Patræ, vt arbitrati sunt alij in agro Eleusino, messemq́ue succidisset, cõmẽtarios postea de cultu agrorũ scripsit, qui ad omnes mortales peruagati sunt; è qua re fabula fuit conficta, quòd Triptolemus orbem terrarum agrorum cultum omnibus mortalibus ostendẽs peragrauit. Gnosij autẽ, qui populi fuerunt Cretę, vt ait Polyistor, cõtendebant cum Atticis hominibus frugum inuentionem primam apud se fuisse, at non in agro Atheniensi: puippe cùm multa alia Cretẽses priores inuenerint: nam & acies instruere, & nauibus longis vti, & sagittis eminus pugnare primi inuenerũt Cretes, & musicos modulos ab Idæis Dactylis primi obseruarũt è strepitu ac tinnitu æris, & literas à se inuentas in Latiũ intulerunt: quod tamẽ non est sine multorum cõtentione creditum, cùm multi plerumque rei eiusdem dicãtur fuisse inuentores, sicut de igne superiùs dicebamus, cuius inuẽtionem alij Baccho, alij Prometheo, alij Vulcano, alij fulmini, alij Pyradę Cilicis filio tribuernnt, quẽ aiunt primùm è Silice ignẽ excudisse. Quod autem Bacchus vnà cum Cerere orbẽ eadem de causa perlustauerit, videtur illud esse argumẽto quòd cõmunia sacrificia apud Eleusinios Baccho & Cereri agebantur, vt testatur Sophoclis enarrator. Fuerũt Cereri nõ solũ delubra, sed nemora etiã consecrata: quare fabulati sunt antiqui, quòd cùm eius nem⁹ Erisichthõ quidam Thessalus abscidisset, illi Ceres perpetuam famem immisit, fecitq́; ne vnquam posset cibo saturari: quippe cùm vel per diẽ assiduè pręsentibus cibis vesceretur, vel etiam per noctẽ in somniis sibi videretur pręsentibus suauissimis vesci. Hic filiã habebat Mestrã no-

Universidad de Deusto Biblioteca

mine veneficiorum peritissimam, quam in varias animalium rerumq; cæterarum formas mutatam frequenter vendebat. quę paulo pòst aufugiens rursus ad patrem priore forma recepta redibat; ita pro suis viribus paternę fami opē ferebat. Fiebāt etiā priuata huic Deę sacrificia, cui post messem primitias frugum pro frumenti prouentu offerebant, & conuiuia celebrabantur inter coniunctos, vt testatur Theocritus his carminibus in Cerealibus:

Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι
Ὄλβω ἀπαρχόμενοι. μάλα γὰρ σφισι πίονι μέτρῳ
Ἀδαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.
Namq; viri Cereri celebrant conuiuia læta,
Primitiasq; ferunt, quoniam plena area frugum
Frugiferæ messes sic cauit munere Diuæ.

Agebātur & Ambarualia à singulis agricolis, quę lustrationes, purgationesque aruorum esse putabantur, & plurimum ad fertilitatem conferre: per ea vnusquisque paterfamilias hostiam deligebat in Cereris sacrificia, quā quernea corona circa collū posita ornabat, eamque ter circa sata ducebat, quam vniuersa familia querneis ramis coronati, Cererisque laudes canētes cum tripudijs comitabātur: idq; fiebat ineūte vere. Deinde post has lustrationes mulsum & lac offerebatur, cū alioquin vinū solum interesse Cereris sacrificijs iure sacrificiorum minimè posset. Hunc sacrificiorū ritum vniuersum propè monstrauit Virg. lib. 1. Georgicorum in his:

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho.
Terq; nouas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus, & socij comitentur ouantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque antè
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Colebatur Ceres apud Arcades Heræ nomine cui sacra fiebāt eo ritu, vt nō, sicuti in cæteris, victimę iugularētur, sed quod mēbrum quisq; priùs apprehēderat, id pręcidebat, ac Deę offerebat, vt ait Pausanias. Hāc eandē Deā legū inuētricem fuisse scripsit Cicero actione septima in C. Verrē his verbis: A quibus initia vitę atq; victus, legū, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus

data ac dispertia esse dicuntur: loquitur enim de Cerere & Proserpina. Sic & Lucretius in lib. 6. ab Atheniēsibus initia frugum & legum in vniuersos homines manasse scribit:

Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreauerunt vitam, legésque rogarunt.

Significat & ipsum Thesmophoriorum nomen præterea legum autorem Cererem extitisse, cùm θέμις lex sit, φέρω ferre significet: quasi enim legifera sacra dicantur. Nam cùm frumenti semina inuēta fuissēt, homines, qui priùs nullis legibus parebant, glandibusq; cōmuni cibo vescebantur, atque omnia habebant cōmunia, leges rogarunt, quibus sua pars terræ cuique fuit assignata: deinde leges latę sunt de regundis finibus, de testamentis, & de emptionibus, quæ primùm latæ sunt à Cerere, quia illa fuit legum ferendarum causa. Sic autem de illa scripsit Ouid. lib. 5. Metamorph.

Prima Ceres vnco glebam dimouit aratro;
Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris;
Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Hanc Deam in curru vehi solitam ab anguibus tracto dixerunt poetæ, vt ait Orpheus in eo carmine:

Ἅρμα δρακοντείοισιν ὑποζεύξασα χαλινοῖς.
Dum Dea frenatos adiunxit curribus: angues.

Quem Triptolemo dicitur dedisse, vt frumenti semen in varias regiones asportaret, vt ait Ouid. lib. quinto:

geminos Dea fertilis angues
Curribus admouit, frenisq; coercuit iras.

Huic Deæ sus, quia ex cauatis scrobibus fruges cōuulsisset, meritas luit pœnas: nā Triptolem⁹ eo cognito facinore gratā rē se facturū Cereri putauit, si animal eius inuētis infensum immolaret: quare suē ipsā ad arā Cereris extraxit, frugesq; in caput conspersit, vt appareret qua de causa, & mox illā Cereri mactauit, vt ait Ouidius libro secūdo Fastorum:

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas meritò cæde nocentis opes.

Mactabatur & aries Cereri Virenti cognomine in tēplo nō procul ab arce Atheniensium, sicuti testatur Eupolis in his:

Ἀλλ' εὐθὺ πόλεως εἶμι. θῦσαι γὰρ με δεῖ
Κριὸν χλόῃ Δήμητρι.
Sed recta ad vrbem, eo mihi quòd est opus

Mactare arietem illic virenti Cereri.

Sacrificabãt Cereri olitores præcipuè hoc nomine die sexto mensis Aprilis, quia per illa sacra feracitatem hortorum impetrare se putabant. Huic Deæ coronas spiceas offerebant, quæ pro foribus templorum appendebantur, vt ait Tibullus in his:

Flaua Ceres tibi sit nostro de rure corona
Spicea, quæ templi pendeat ante fores.

Erant etiã papauera Cereri sacra, vt quidam crediderũt, ob feracitatem seminũ; vt malunt alij, quia inter sata plerunq; nascerentur, & eundem cultum ament: alij, inter quos fuit Dercyl[3], quia somnũ non posset percipere ob filię molestiã, in quem fuit papauerum beneficio adiuta: quam plantã Lucinæ etiam quidam attribuerunt. Multa fuerunt huius Deæ cognomina ob rerum variarum euentus, vel ob loca in quibus colebatur. Fuit Euchola bene virẽs; Erinnys, quia preces exaudiat, vel quia habitet in terris; Erecynna, Panachæa, Mycalesina, Lepreata, Acesidora, Legifera, Ouifera, Pelasgis, Prosymna, Thermesia, Præses, Terrestris, Sacrosancta: atque hæc ea sunt quæ de Cerere frugũ autore Dea memoriæ prodita sunt ab antiquis. Hanc vocarunt Græci Δηὼ quia in omnes homines fuerit distributa, cùm nihil aiud sit Ceres, quàm frumentum, vt est in eo carmine:

Νύμφαι ὕδωρ, πῦρ Ἥφαιστος, σῖτος Δημήτηρ.
Nymphæ aqua sunt frumenta Ceres, Vulcanus at ignis.

Cicero tamen in primo de natura Deorum Cererẽ terrã esse scribit hoc pacto; idemque disputat, æthera esse eũ quem homines Iouẽ appellarent: quique aer per maria manaret, eum esse Neptunum: terrã, eam quę Ceres diceretur. Atque in secundum, etymologiam Platonis transtulit è Cratylo: qui Δημήτερα quasi γῆν μητέρα vocatam fuisse tradit, terram matrem scilicet.

¶ At quę nunc sub his occultata fuerint, denudemus. Ægyptij scriptores memoriæ prodiderunt, Isidem siue Cererem homines reuocasse à mutuo esu carnium inuento tritico & hordeo, quæ nascebãtur inter alias herbas in Ægypto. Cõplexi itaque inuentionẽ ob suauitatẽ à mutuis esibus abstinuerunt, quare in sacra Isidis pompa vasa quędam ferebantur frumẽto & hordeo plena. Leges etiam tulit Isis, quibus ab illegitimis cędibus deterrebãtur, vnde dicta est legifera,

quòd prima leges inuenerit. Osiris ac Isis dicuntur præmia & honores illis proposuisse, qui aliquid vtile humanę vitæ excogitassent: sic inuentam esse artem æris & auri fundendi in Thebaide & faciendorum armorum autumant, quibus feras obtruncarent, terrámque colentes proscinderẽt. Ceres Saturni & Opis filia fuisse credebatur, cùm Saturnus sit tempus, ac Opis terra quippe quòd crederetur ab his esse Ceres virtus fatorum omnium, quam idcirco eorum parentum filiam finxerunt. Nam vis illa, & vigor, qui est in rebus naturalibus, loco & tempore indiget. Alij qui Cererem fruges esse putarunt, ex Opi & Saturno natam arbitrati sunt, qui aliarum herbarum semina non ita indigent, vt diutius per totam hyemem ignaua commorentur, cũ possint, vel si per hyemem minime fuerint sata, satis vberes fructus producere. Cùm verò Proserpina filia sit Cereris, radix herbarum scilicet, quam Latini ita dixerunt, quia serpat clàm per humum, illa meritò ex Ioue siue ex ætherea benignitate & è semine fingitur fuisse nata: quorum alterutro deficiente frustra prouentus frugum expectatur. Qui finxerunt Cererem equũ è Neptuno peperisse, aut Heram, quam nominare nefas erat, illi tantã esse fertilitatẽ aquarum, & ex illa quæ sit illarum cum terra commistione, crediderunt, vt vel monstra oriantur ob superuacaneam materiæ copiam, vel nominare singula propriis nominibus, omnium difficillimum, propter nascentium varietatem. Fama est illam aliquando in specu latuisse cùm rapta fuisset ad inferos Proserpina, fuissétque à Pane Ioui indicata quia iactum semen per aliquot dies occultatur, antequam radices agat: mox Pane natura ipsa scilicet, quæ insita est in seminibus, indicat Ioui quia necessitate naturæ & eb insitum calorem herba in lucem erumpit, & emittuntur radices. Siue igitur terram Cererem esse putemus, cuius filia sit Proserpina vel seges: siue semen sit Ceres, cuius filia sit radix, omnino nata est Ioue patre, atque res vtroque modo potest intelligi quippe cùm hęc omnia in idem recidere videantur. Non defuerunt tamen qui incredibilem annonæ penuriam fuisse significari crediderint per eam fabulam, quòd Pluto Proserpinam rapuit sub terras, quia ita corruptæ sint sementes cœli vitio & inclementia, vt penè extincta sint frumenti semina in Sicilia per id tempus. Dicta est

Ceres in curru à draconibus tracto vehi, propter obliquita tẽ signiferi circuli: nam dum sol sub eo percurrit non solũ excitat semina è terra sed etiam ad maturitatem perducit. Fama est Iasionem Iouis & Electræ filium fuisse amatum à Cerere, cum quo in nouali congressa sit dormiente. Quid hoc significat? Nã cùm Iupiter sit calor ætheris aut æther, Electra diligentia (etenim Sol quoque ἠλέκτωρ vocatur, quia ad opera homines excitet (è lecto) pater Iasium horũ ambrorũ filium nihil esse aliud quam æstatis calorem: quẽ Ceres amauit, & in nouali præcipuè, quia plurimum cõfert ad agrorum fertilitatem vt arua quiescant aliquando, cùm terra per quietem postea validior, si aptam agricole diligẽtiam consecuta sit efficiatur. Alij filium Minois iustissimi viri, & Phroniæ prudentiæ scilicet à Cerere amatum fuisse putarunt, quòd hæ res otium gratissimum parant agricolis: cùm splendor ex iustitia, pacéque ciuitatum plurimum rebus vniuersis accedat. Ex his igitur nascitur Plutus diuitiarum Deus quoniam terræ feracitas è cœli benignitate, & ex hominũ diligentia plurima fiat quamuis tamen nonnulli, quia primus Plutus diuitias cumulauerit, illum diuitiarum Deum putarunt, cùm ante illum nemo vllam diuitiarum curam haberet, nemóque diuitias cumularet. Dicta est Sicilia fuisse Cereri consecrata, quoniam frumenti feracissima sit illa insula. Dicitur Ceres orbem terrarum peragrasse, quoniam propter signiferi obliquitatem variis temporibus in variis locis fit æstas: neque Ceres nisi per æstatẽ ad maturitatem potest peruenire. Hæc Triptolemum, cui semina frugum dedit, sub igne per noctem fuit occultare solita, quare is mirificè nutriebatur, hoc quidem nihil aliud est quàm seminis ratio. Nam cùm noctes longiores æquo sentiuntur post æquinoctiũ, sub initium frigoris & hyemis scilicet, calor sub terrã paulatim includitur, à circumstante frigore, quo fit vt radices frugum mirificè augeantur pluriméque impleantur nutrimento, quo terra ob autumni pluuias referta est. Idcirco cùm non valde lenia sunt frigora per hyemem, cùm radices sub terra eximiè crescant & impleantur nutrimento in futuram æstatẽ fertilissimas messes parant, nisi quid diuinitus impedierit ad reprimendam hominum improborum superbiã & petulantiam, quæ plurima cum vbertate annonæ crescit. Inde scitè fictum est ab

antiquis quòd filiã quærẽs faces ex Æthna accenderit, quia cum infra, semper est calor, inferiores partes frugum aluntur: cùm verò superius superius est idem calor, crescunt. Multa sacrificia fuerũt Cereri instituta ab antiquis, vel mulieri ita vocatæ inuentrici frugũ verè, vel terræ ipsi: quãdo non solùm sidera, sed etiam elementa ipsa, aut elementorũ partes variis Deorũ nominibus appellantes, tanquã Deos coluerunt, illísque templa, aras, sacerdotes, certas victimas, certum ceremoniarum ritum, institu erunt. Id verò quod de filia Erisichthonis dictum est, ita quidam interpretantur, vt Erisichthon vir imprudens, rerúmq; suarum profusor fuerit: quippe cùm omnia sua dilapadauerit ac ingurgitauerit: mox ob extremam rerum omnium inopiam filiam prostituerit, quæ modò bouem, modò ouem, pecunias in concubitus mercedem accipiens, modò res alias ab amantibus extorquens, ita paternæ inopiæ subueniebat. Atqui nullã ego satis idoneã horum fingendorum causam in hac explicatione inesse video, atque aliud quidpiam illustris sub his latere iudico: cùm præsertim illud Deæ ira propter contemptam eius religionem & cultum passus sit. Significare voluerunt sanè antiqui per hanc fabulam neminem qui religionem Deorum immortalium contempserit, domesticas calamitates deuitare posse: quippe cùm omnis improbitatis miseriæ sint comites. Deinde patet ex hac fabula imprudẽtem hominem necesse esse in multa scelera & incõmoda incurrere: quippe cùm Erisichthon etiam, vbi sua per luxuriam & crapulã profudisset, post ea victum per sordes domesticas, & per turpitudinẽ sibi malis artibus comparare cogeretur. Quare, vt summatim dicam, & pietas in Deos immortales, & in rebus agendis prudẽtia, & in præsentibus bonis conseruandis parsimonia maximè viro bono est necessaria, quod per Erisichthonis fabulam indicabatur. At Cereris fabula, & vniuersa quæ de illa conficta sunt, nihil aliud continebant, nisi sationis rationem, & quo pacto frumenta crescerent, & qua diligentia in illis colligẽdis vti conueniret. At de Cerere satis, nunc de Priapo dicamus.

De Priapo CAP. XV.

PRIAPVS, quem hortorum Deum esse antiqui crediderunt, è quibus parentibus ortus fuerit, non conuenit in-

ter scriptores: si quidem alij Naiadis Nymphæ ac Dionysi filium fuisse tradiderunt, vt ait Strabo libro 13. alij non Naiadis, sed Chiones fuisse dicunt. Hunc natum fuisse in Lampsaco, ibíque ciuitatem suis nominis condidisse memorant. Apollonius Venerē cum Baccho congressam fuisse scribit: deinde cùm is ad Indicam expedirionē exiuisset, cū Adonide sæpius congressa Priapum concepit. Cùm verò Dionysus reuerteretur, illi obuiam cum corona processit, illúmque coronans sequi quidē noluit, quia puderet, quòd nupsisset: at in Lampsacū recedens ibi parere decreuit. Tum Iuno capta zelotypia, simulans sē opem ferre, manu venefica vterum attigit, fecítq; vt puerum deformem, & præ cæteris incredibilē membri pudendi magnitudinem habentem pareret, quem Priapum nominauit, id cùm vidisset Venus, noluit illum capere ob membri magnitudiuem, sed in Lampsaco vrbe maris Hellesponti reliquit. Huius deformitatem ita complexus est Archias in his carminibus:

Βαιὸς ἰδεῖν ὁ Πρίηπος, ἐπ' αἰγιαλίπεδα ναίω
Κηλώ, αἰθυίας ὄπιτε ἀντιβίης.
Φοξὸς, ἄπους, δύσορος, ἐπ' ἀκτῆς
Ξέστ' ἀν μογερῶν ἔργα ἰχθυβόλων.

Littora parvus ego hic habito saxosa Priapus
Nullaq; cum mergis bella cruenta gero:
Distortus vultus, pes nullus: falce dolando
Piscator talem finxerit, aut melius.

Deinde cùm adoleuisset, peragratusque foret Lampsacenis mulieribus, Lampsacenorum decreto ex agro Lampsaceno exulauit. Fabulati sunt antiqui Lotidē Nympham Priapi libidinem fugientem in Loton fuisse mutatam. Memoriæ prodidit Eusebius in libro de falsa Religione, Priapum aliquando cū vno ex illis asellis, qui Bacchum in Indicā expeditionem proficiscentē trans quendā fluuium trāsuexere, de membri magnitudine decertasse (fuit autē tanti id asellorum beneficium creditū, vt illi sint idcirco inter sidera relati, & alteri eorum concessum est vt loqui posset) qui cùm victus fuisset, victorem ob inuidiam occidit. Mansit deinde ea consuetudo in sacris, vt asinus Priapo tanquā inuisum & inuidiosum animal immolaretur. Scripsit Ouidius lib primo Fastorum per solennitatem matris Deorum, ad quam omnes Dij conuenerant, post epulas lautissimas Priapum

fuisse pudicitiæ Vestæ insidiatum. Nam cùm Dij cæteri lusibus indulgerent, Vestaque in mollē herba somnū caperet ab asino Sileni excitata fuit, ne vim Priapi patereturitū verò deterritus fuit ab inceptis Priapus omnesque cōciderunt insidiæ, & asinus ex eo tempore Priapo mactatus fuit in sacrificiis. Memoriæ proditum est ab antiquis rerum Ægyptiarum scriptoribus, quòd Titanes insidiati Osiridi illum trucidarunt, atque partem suam quisque clàm è domo abstulerunt: sola autem pudenda in fluuium proiecerunt, cum nemo vellet illa auferre. Isim resumpsisse membra de captis Titanibus memorant hominemque formasse, ac dedisse sacerdotibus sepeliendū, solum virile membrum non potuisse inueniri, quod imperatum est tanquam Deū coli, quod non modò diuinos honores ita fuit consecutum, sed etiam custodem hortorum ac vinearum & omniū fructiferarum arborum putarunt, vltoremque ac vindicem fascinātium. Fuit portus Priapi nomine prope Dardaniam, & vrbs ad mare sita, quibus in locis eximiè Priapus colebatur. Fuerunt qui memoriæ prodiderint Priapum fuisse vlrum Lampsacenum, qui cùm haberet ingens instrumentum, & facilè paratum plantādis ciuibus, gratissimus fuerit mulieribus Lampsacenis, ea causa postmodo fuisse dicitur, vt Lampsacenorum omnium cæterorum inuidiam in se conuerterit, ac demum eiectus fuerit ex ipsa insula At illud facientis ægerrimè ferentibus mulieribus, & pro se Deos precātibus post cùm nōnullis interiectis temporibus Lampsacenos grauissimus pudendorum membrorum morbus inuasisset, Dodonæum oraculum adeuntes percontati sunt, an vllum esset eius morbi remedium. His responsum est morbum nō ptiùs cessaturum, quam Priapum in patriam reuocassent: quod cùm fecissent, templa & sacrificia illi statuerunt, Priapúmque hortorum Deum esse decreuerunt.

¶ Atque tot sunt de Priapo ab antiquis memoriæ prodita. Priapus Naiadis & Dionysi filius dicitur, quia pro semine rerum naturalium capitur. Dionysus enim Sol est, aut calor, at Nais humor, vt dictum est, è quibus semina concipiūtur rerum naturalium. Quidā Chiones filium putarūt, quia albū sit, & lacti vel niui simile rerū propè omnium semen: nā Græci chiona niuem vocarunt. Qui Veneris & Adonidis filium esse crediderūt, in idē denique relabuntur, solísque

differũt nominibus. Alij Priapum Bacchi ac Veneris filium fuisse crediderũt, quia vinum propter calorem excitet libidinem, ac Deum putarunt Lampsaci ob fertilitatem & bonitatem vinorum, quæ ibi nascerẽtur. Illius imago sinistra manu mẽtulam, dextra falcem tenebat, quod omnium nascẽtium temporis certi & cuique concessi certa sit meta, qua vitam abscindi necesse est. Fuerunt tamen nonnulli, qui Priapum nullum esse alium quàm Pana putauerint. Verùm vel nominis ipsius etymologia indicat Priapum esse semẽ. Quòd Venus ipsum ob deformitatẽ in Lampsaco reliquit, nihil aliud significat, nisi res multas naturæ esse necessarias, quas tamen ob turpitudinem natura occultauit: sic pudenda hominum villis occultãtur, & sunt in parte corporis occultiore: sic anum modò intra nates occuluit, modò sub caudarum integumẽto locauit, modò ita fecit occultum, vt modò non apparet omnino, vt in genere conchyliorum, & testa intectorum. Nam cùm deformia sint, & ab ipsa natura consultò abscondita illa membra, tum turpia sunt illorum officia, quamuis necessaria, idcirco & nos aliquando rei Venereæ obscœnitatem ita breuiter expressimus:

Nil amor est aliud, Veneris quàm parua voluptas,
Quæ simul expleta est, inficit ora rubor.

Deformis igitur & obscœnus Priapus iure optimo fingitur, quia turpis est illa naturæ actio: & quam nemo prorsus appeteret, nisi illam cæca suauitate natura respersisset. At nunc de Adoni dicamus.

De Adoni. CAP. XVI.

ADONIS Priapi pater Myrrhæ filius fuit & Thiantis, quæ cùm in furiosum patris amorem incidisset, clàm cum eo congressa hunc concepit, ac patre id postea sentiẽte Deos precata est, vt in aliam formam, quæ neq; inter mortuos esset, neque inter viuos, mutaretur: quare in arborem sui nominis fuit conuersa, vt testatur Lycophron in his:

ὄψεται δὲ πάμμητος
Μύῤῥας ἐρυμνὸς ἄστυ, τῆς μυροστόκου
Ὠδῖνας ἐξέλυσε δενδρώδης κλάδος.
Myrrhæ cernet is
Tutam miselle ciuitatem: nam dolor
Vt fama ramo est huic opertus arboris.

Ouid. libr. 10. Metamorph. non ex Thiante, sed ex Cinyra patre, qui Rex fuit Cypriorum, Mirrham Adonim concepisse scribit, quod multis versibus complexus fuit, hũc Naiades nutriuerunt susceptum, vt est in his:

Reddit onus, vagitque puer: quem mollibus herbis
Naiades impositum lachrymis vnxere parentis.

Fuerunt autem duo Adones alter in Byblo ciuitate natus, alter in Cypro, vt ait Isacius, cùm tamẽ res amborum gestę ad vnum Cyprium referantur: cùm igitur Myrrha in arborem mutaretur, filiúmque eximiæ pulchritudinis peperisset, iam tum eius amore capta est Venus, qui cùm adoleuisset, monitus est à Venere vt feras immitiores caueret, eúmque venando sequebatur, & precabatur Venus, vt ab armatis feris abstineret, vt in his ait Ouidius libro decimo:

Per iuga, per syluas, dumosáque saxa vagatur,
Nuda genu, vestem ritu succincta Dianæ,
Hortatúrque canes: tutæque animalia prædæ,
Aut pronas lepores, aut celsum in cornua taurum,
Aut agitat damas: à fortibus abstinet apris,
Raptoréque lupos, armatósque vnguibus vrsos
Vitat, & armenti saturatos cæde leones.
Te quoque vt hos timeas si quid prodesse monendo
Posset, Adoni monet: fortísque fugacibus esto,
Inquit: in audaces non est audacia tuta.

Veruntamen cùm ille immemor mandatorum Veneris in aprum violentum postea irruisset, ab illo in femore percussus interiit, vt testatur Theocritus in Epitaphio Adonis:

Κεῖται χλὸς Ἄδωνις ἐπ' ὤρεσι, μηρὸν ὀδόντι
Λευκῷ λευκὸν ὀδόντι τυπείς.
Dente femur niueo niueus iacet ictus Adonis
Montibus in summis.

Scriptum reliquit Sappho Adonim mortuum fuisse à Venere inter lactucas depositum. Fama est præterea Venerem pactam esse cum Proserpina vt sex menses mortuus Adonis esset apud Proserpinam, sed ea lege ne illum Proserpina in thorum, aut in amplexum acciperet: alios sex menses esset apud Venerem. Fuerunt tamen qui dixerint non ipsum quidem Adonim in aprum irruisse, sed ab apro impetum factũ fuisse in Adonim, & id Martis consilio contigisse. Nã cùm

Mars Venerem, Venus Adonim amaret & sequeretur, ratus est Mars omnes Veneris amores posse in se conuerti, si Adonim de medio sustulisset: atque illi apro immisso cùm Venus opem ferre properaret, pede à spina rosæ vulnerato purpureum colorem rosæ, cùm priùs esset candida, datum fuisse fabulantur. Fuerunt Adonidi sacra instituta, quæ Adonia dicta sunt, quæ Athenis celebrabãtur, de quibus meminit Aristophanes in Pace. In his sacrificiis autumni fructus cuiusuis generis adhibebantur, quæ ἀκρόδρυα dicuntur à Græcis, cõsueuerunt præterea & hordeum & triticum serere in locis suburbanis, atque ea loca in quibus hæc sata fuissent, multæque essent fructiferæ arbores, hortos Adonios appellare: quia locis huiusmodi Adonis delectaretur, atque de iis fructibus, qui offerebantur Adonidi, ita meminit Theocritus in Adonia celebrantibus:

Πὰρ μὲν οἱ ὤρεια κεῖται, ὅσσα δρυὸς ἄκρα φέρηται.
Nec sibi defit, ait, quòd vsui tempore mittunt
Autumni.

Agebatur Alexandrię præsertim Adonidis celebritas, cuius imago cum magna pompa ferebatur: qui colebatur etiam in illa vrbe Macedoniæ, quã Dium vocabant, quò cùm Hercules venisset, multósque vidisset exeuntes è sacello, interrogauit quendam de præsentibus, eò & ipse ingressurus, cuius esset Deorũ illud fanum. Cùm is Adonidis dixisset, nihil est, inquit, religiosũ. Quid ageretur apud Assyrios in Adoniis, declarauit Lucianus ita in Dea Syria: λέγουσι γὰρ δὴ οἱ τὸ ἔργον τὸ ἐς Ἄδωνιν ὑσσὸ τῷ συὸς, ἐν τῇ χώρῃ τῇ σφετέρῃ γενέσθαι. καὶ μιήμιλω τῷ πάθεος, τύπτο ἁ τε ἐκεῖνος ἔτεος, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ὀπτελέουσι. καὶ σφισὶ ἢ μάλα πεδία ἀνὰ τοῦτο χώρῃ ἴσαλαι. ἐπὰν δὲ ὀπού ψαῦσαί τε, καὶ ὀπακλαῦσαι, χρῶτα μὲν καταίξωσι τῷ Ἀδωνι δι ὄχθος ἐόντι τοιοῦτο. μιῇ δὲ, τῇ ἑτέρῃ ἡμέρῃ, ζωὸν τε μιν μυθολογέουσι, καὶ ἐς τὸν ἠέρα τέμπουσι. *Dicunt enim in sua regione contigisse, vt Adonis ab aproiectus fuerit: atque ad eius rei memoriam singuli quotannis se plectunt, & lamentantur, & diem celebrant, & magnus luctus in illa regione per id tempus exoritur, vbi verò se percusserint, & luxerint, primùm Adonidi inferias persoluunt, tanquam vita defuncto: deinde altero die ipsum viuere inquiunt, & in cœlum mittunt.* Fuit celeberrimum omnium fanum illud Adonidis in Cypro, in quo præclarum & multi nominis Harmoniæ, monile fuit, quod tamẽ Eriphyles vo-

catum est, quia illo accepto hæc virum suum per proditionem perdiderit, vt ait Pausanias in Bœoticis. Est Adonis præterea nomen fluuij, qui per Libanum defertur, dicebatúrque cruentus fluere quo tempore Adonia agebãtur. Atque tot de Adonide memoriæ prodita sunt ab antiquis. Fabulati sunt matrem Adonidis in arborem ob pudorem conuerti optasse, quia quòd concubuisset cum patre, hominum conspectum deuitare cuperet, quod ad muliebrem cupiditatem pertinet: nam hominũ fabulas magis ad mores, Deorum ad physicas rationes spectare diximus, hoc autem quæ sit flagitiorum & libidinum conscientia declarat, quantoperéque vel metu vel pudore anteactorum scelerum scelerati, conscientiáque exagitentur: & qualia sint mortalium vota, cùm quid parum honestum à Diis impetrare contendimus: nam qui votorũ compotes facti fuerunt aliquando, tum demum intelligunt quàm absurda, vel turpia, vel damnosa, vel iniqua & impia cupierint: quę antequam cõsequerẽtur se infelices & miseros exclamabant. Fuerunt qui hactenus dicta de matre Adonidis ad historiam flectant, & ad matrem cuiusdam Adonidis, cùm tamen Adonim tritici semen esse sentiant, vt testatur Theocriti enarrator, λέγουσι δὲ περὶ τῦ Ἀδώνιδος ὅτι καὶ ἀποθανὼν ἐξ μῆνας ἐποίησεν παῖς ὢν ἀγκάλας τῆς Ἀφροδίτης, ὥσπερ καὶ ὁ παῖς ἀγκάλας τῆς Περσεφόνης. τῦτο τὸ λεγόμενον, τοιῦτόν ἐστιν ἀληθῶς, ὅτι ὁ Ἄδωνις, ἤγουν ὁ σῖτος ἀπαρχόμενος, ἐξ μῆνας ὢν τῇ γῇ ποιεῖ ὑπὸ τῆς ἀποφορᾶς. καὶ ἐξ μῆνας ἔχει αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη, τυτέστιν, ἡ εὐκρασία τῦ ἀέρος. καὶ ὃν τότε λαμβάνουσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι. *Aiunt enim de Adonide quòd mortuus sex menses moratus est in complexu Veneris, quos etiã apud Proserpinam. Hoc reipsa ita se habet: quòd Adonis frumentum est satum, quod sex menses degit sub terra: sex menses illum habet Venus, aeris temperies scilicet, ex quo illum messores colligunt.* Sensit tamen Orpheus in hymno in Adonim, illum esse solem, cùm illum rebus omnibus præbere nutrimentũ, & esse germinandi autorem dixerit, in his:

Εὔβυλε, πολύμηρφε, προφὴ πάντων ἀεί δηλε.
Κύρη καὶ κόρε, σὺ πᾶσι φάλος αἰὲν Ἄδωνι.
Σεμνύμφι, λάμπων τε καλὰς ὑπὸ κυκλάσιν ὥρας.
Qui cunctis alimenta refers, prudentia cuius
Plurima, qui vario lætaris nomine Adoni:
Germinum & idem autor, pariter puer atque puella:

Extincte, atque iterum splendens labentibus horis.

Finxerunt antiqui, qui Adonim solem esse putarunt, illum ab apro hirsuta & aspera fera ictum, quia aspera sit & hirsuta hyems, per quam solis vires paulatim deficiunt: ea res est omnino Veneri inimica, quoniam per aëris temperiem viget Venus, cùm frigus, vt inimicum, naturæ opus non ingrediatur. Cùm sol igitur in signis sex Australibus extiterit per signiferum incedens, breuiorésque sunt dies ac longiores noctes, tũ dicitur Adonis apud inferos morari: cùm verò signa Borealia longiores dies fecerint, tunc est apud Venerem, per quam omnis venustas omnísque nitor aruis restituitur, ea de causa illum ait Orpheus modò esse apud superos, modò apud inferos:

Ὃς ποτὲ μὲν ναίεις ὑπὸ τάρταρον ἠερόεντα,
Ἡ δὲ πάλιν πρὸς ὄλυμπον ἄγεις δέμας ὡριόκαρπον.
Qui modò sub terris habitas, & tartara nigra,
Frugiferúmque refers in cœlum corpus & idem.

Ita enim sub his fabularum figmentis vniuersas propè res naturæ antiqui declararunt, non minùs sapiẽter quàm Platonici aut Peripatetici: nam si contentiones ex Aristotelis libris eximantur, perbreues erunt sententiæ, quæ nunc magnis voluminibus continentur, at nunc de Sole dicamus.

De Sole. CAP. XVII.

SOLEM, quem generationis, & omnium propè bonorũ autorem Deo ita iubente habemus, nonnulli ita fabulis implicarunt, vt vix tandem se quasi è nebula explicare aliquando possit. Hunc genitum esse plerique crediderũt: neque tamen è quibus parentibus inter se cõsentiunt: at enim de vna re eodem modo vna est necessaria oratio, neque cõtrariæ de eadem re simul veræ esse vnquam possunt, nemo sanè nasci potest è pluribus parentibus, vt neque ex eodem diuersis temporibus. Hesiodus igitur in Theogonia Thiã Solis, & Lunæ & Auroræ matrem, patrem Hyperionẽ fuisse in his scribit:

Θεία δ' Ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπράν τε Σελήνην,
Ἠώ θ', ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει,
Ἀθανάτοις τε θεοῖς, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
Γείναθ' ὑποδμηθεῖσ' Ὑπερίονος ἐν φιλότητι.
Thia parit Solem magnum, lunámque nitentem,

Auro-

Auroram, quæ fert lucem mortalibus almam
Cœlicolisque Deis cunctis. Hyperionis almi
Semine concepit namque illos Thia decora.

At Homerus in hymno, quem scripsit in Solem Euryphaessam matrem fuisse Solis scribit, patrem verò Terrę ac Cœli filium Hyperionem, vt patet ex his:

Ἥλιον ὑμνεῖν αὖτε Διὸς τέκος ἄρχεο μοῦσα
Καλλιόπη φαέθοντα, τὸν Εὐρυφάεσσα βοῶπις
Γείνατο Γαίης παιδὶ, καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Γῆμε γὰρ Εὐρυφάεσσαν ἀγακλειτὴν Ὑπερίων
Αὐτοκασιγνήτην ἥ οἱ τέκε κάλλιμα τέκνα,
Ἠώ τε ῥοδόπηχυν, ἐϋπλόκαμόν τε Σελήνην,
Ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα.
Calliope Solem Iouis alto è semine nata
Nunc rursus Phaethonta refer: quem diua creauit
Euryphaessa sato Terra Cœlóque micanti.
Frater erat, coniux Hyperion Euryphaessæ
Mox fuit: hæc illi peperit dein pignora clara,
Auroram roseam, & præstanti lumine Lunam,
Perpetuóque orbem lustrantem lumine Solem.

Fuit enim Hyperion Terræ, & (vt alij putarunt) Cœli, vt alij Titanis filius: alius fuit Agamemnonis, de quo meminit Pausanias in Atticis, qui postremus regnauit Megaris. Hic cum cæteris Titanibus aduersus Iouis imperium minimè consensit, sed potiùs Iouis partes secutus post victoriam currum, & coronam, & multa alia honoris insignia, & Iouis erga se beneuolentiæ obtinuit. Hic cùm Titanis fuisset nepos, Titan & ipse sæpius vocatus est à poëtis, vt testatur Virg. lib. 4.

vbi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.

Fuerunt Soles plures vocati, vt ait Cicero lib. 3. de Natura Deorum, quare non mirum est si aliqua sit de Solis parentibus controuersia: nã de vno omnia propè dicuntur, quæ gesta sunt à cæteris. Sic autem inquit Cicero: Vnus igitur eorum qui Soles dicti sunt, è Ioue natus, nepos Ætheris fuisse dicitur: Alter, Hyperione: Tertius, Vulcano Nili filio, cuius vrbem Ægyptij volunt esse eam, quæ Heliopolis appellatur: Quartus is quẽ heroicis tẽporibus Achanto Rhodi peperisse dicitur, auum Ialysi, Camiri, & Lindi: Quintus, qui

Colchis fertur Æetam & Circen procreauisse. Cùm verò Sol Deus esse crederetur, omniáque suo lumine illustrare, ac videre, Dei lampas dictus est ab Euripide ita in Medea:

ΚΗΡΥΞΩ ΣΕ ΣΟΙ,
Εἰ σ' ἃ πᾶσι λαμπὰς ὄψεται θεῶν.
nuntio tibi,
Si te Dei lampas videbit crastina.

Atque vt summatim dicam, post ipsum Deum rerum omnium autorem ac moderatorem, Solem patrem & autorem generationis crediderunt esse antiqui: quippe quòd illi omnium creditorum Deorum vires vnus reipsa contineret, cùm varia nomina ipsis viribus fuissent indita, vt patet ex his carminibus Sapphicis à nobis olim in Latinam linguã translatis:

Phœbe stellarum moderator alme,
Qui diem curru nitido reducis
Plaga ab Eoa, pelagique Iberi
Condis in vndas:
Magne Musarum pater atque ductor,
Diligens summi patris ô minister,
Grande cœlorum decus, alma præbens
Lumina mundo:
Te ferunt clarum leuibus sagittis:
Te ferunt artis citharæ peritum:
Quæque mox cœli meditentur astra
Dicere doctum.
Grande syluarum decus, ipse pingis
Floribus terram, volucresque rident
Per te, vbi vernæ placidis tepescunt
Flatibus auræ.
Te sine eneruis Venus, atque Amori
Decidunt alæ: veterum Deorum
Vim tenes vnus, variosque in vno
Nomine claudis.

Nam profectò tanta fuit simplicitas antiquorum, tantáque dementia, vt diuinos honores rebus humanis, & simulacris elementorum, aut elemẽtorum viribus tribuerint, qui soli, vero, sancto, immaculato Deo debebantur, quod certè patere existimo nostros hos mythologicos libros diligẽtiùs intuenti, fabularúmque ipsarum inuẽtionem, quarum declaratio apertior & vberior quòd in nostra tempora mihi fuerit reseruata, est cur Deo omnipotenti redẽptori nostro gratias immortales agam, cuius beneficio mihi concessum est has priscorum insulsas ambages, nihilque verè religiosum continentes aperire, sed tantùm figmenta esse demonstrare ad res philosophicas explicãdas. Nam Solem ipsum cuncta videre, cuncta audire, cuncta cognoscere mortalia arbitrati sunt antiqui, vt ait Æschylus in Prometheo:

Καὶ τὸν παγκοῖλον κύκλον Ἡλίου καλῶ.
Voco vi lentem cuncta Solis circulum.

Quem tamen quidam Dei simulachrum in mundo esse cẽsuerunt, tum quia cunctis sideribus sit fons luminis, & beneficentiæ in omnes res naturales autor, tum etiam quia pro suo cursu cæteris omnis iustitiæ & administrationis sit moderator, vt ait Plutarchus in libello de doctrina principum. Hunc in curru vehi solitum putarunt antiqui, vt ait Horatius in carmine Seculari:

Alme Sol curru nitido diem qui
Promis & celas.

Huius verò currus magnificẽtiam & mirabilitatem descripsit Ouidius libro secundo Metamorph. trahebatur verò ab equis quatuor, vt ait Euripides in Phœnissis:

Εἰ τὰ τέθριππά γ' ἐς ἅρματα λεύσσων
Ἡλίου.
Si vel quadrigas Solis & currum intuens.

Fuerunt eorum nomina ita equorum dicta ab Quid. lib. 2. Metamorph.

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon,
Solis equi, quartúsque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

His quadrigis aureas habenas habentibus moderari putabatur, & lucis, vitæque Quæstor vocatus est à Proculo Lycio, clauiúmque rerum humanarum gubernator, vt patet ex his carminibus:

Κλῦθι πυρὸς ποδαρκοῦς βασιλεῦ χρυσήνιε πτάν.
Κλῦθι φάους παμία, ζωαρκέος ὦ ἄναπτηξ,
αὐτὸς ἔχων κλεῖδας καὶ ὑλαίοις ἐσι κόσμοις.
Audi flammarum Titan rex, qui aureas equorum
Lora tenes, lucis quæstor, vitæque orientum
Claues fontis habes, dominaris & omnibus vnus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hunc crediderunt antiqui currum mergere in Oceano, vt ait Virgilius in tertio Georgicorum:

Tum Sol pallentes haud vnquam discutit vmbras,
Nec cùm vectus equis altum petit æthera, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.

Quidam putarunt equos Solis lumen efflare solitos è naribus, quam opinionem secutus Virgilius, ita scripsit libro duodecimo Æneidos:

Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies, cùm primùm alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucémque elatis naribus efflant.

Alij non mergi quidem Solem in Oceanum crediderunt, sed in poculo nauigare, quod & Stesichorus, & Antimachus, & antiquorum plures crediderunt. Verùm dixerunt nonnulli Vulcanum thorum fabricasse Soli ita profundum ex auro, vt in eo per noctem, cùm ad Oceanum defessus diurno labore itineris peruenisset, vel dormiens nauigare posset ad orientem. Ibi currus illi experrecto astabat, quem ascendens cœlum conscenderet, quod faciebat quotidie. Quæ opinio apparet fuisse etiam Mimnermi, vt patet ex his carminibus Pumilionis:

Ἠέλιος μὲν γὰρ τ' ἔλαχεν πόνον ἤματα πάντα.
Οὐδέ ποτ' ἄμπαυσις γίνεται οὐδεμία,
Ἵπποισίν τε καὶ αὐτῷ, ἐπεὶ ῥοδοδάκτυλος Ἠὼς
Ὠκεανὸν προλιποῦσ' Οὐρανὸν εἰσαναβῇ.
Τὸν μὲν γὰρ δὴ κῦμα φέρει πολυήρατος εὐνὴ
Κοίλη, Ἡφαίστου χερσὶν ἐληλαμένη
Χρυσοῦ τιμήεντος ὑπόπτερον. ἄκρον ἐφ' ὕδωρ
Εὗδον θ' ἁρπαλέως χώρου ἀφ' Ἑσπερίδων.
Γαῖα νές Αἰθιόπων, ἵνα οἱ θοὸν ἅρμα καὶ ἵπποι
Ἑστᾶσ', ὄφρ' Ἠὼς ἠριγένεια μόλῃ.
Ἔνθ' ἐπέβη ἑτέρων ὀχέων Ὑπερίονος υἱός.
Longa laborantem Solem lux prospicit: illi
Noscitur & lucis tempore nulla quies:
Nec cessatur equis, postquam Pallantias orta
In mare purpureis astra fugauit equis,
Fluctibus at lectus fert hunc Vulcanius, illum
Vulcanus manibus fecerat ipse suis,
Ex auro, celerem, pelagi per summa volantem.
Sopitúsque locis fertur ab Hesperidum,

Donec ad Æthiopas veniat: firmatur equorum
Currus, dum redeat Memnonis alma parens.
Tunc alios scandit currus Hyperione natus.

Fuerunt etiam qui putarint vbi ad orientem Sol peruenisset, currum illi ab Horis paratum, at non sua sponte assistere, cùm illæ sub iugum equos Solis veniente Aurora adducerent. Homerus lib. 4. Odys. duos tantùm Solis equos numerauit, Lampum scilicet, & Phaethontem, qui diem & Auroram portarent hoc pacto:

Ἠὼ δ' αὖτε
Ῥύσατ' ἐπ' Ὠκεανῷ χρυσόθρονον, οὐδ' ἔα ἵππους
Ζεύγνυσθ' ὠκύποδας φάος ἀνθρώποισι φέροντας,
Λάμπον καὶ Φαέθονθ', οἵτ' Ἠὼ πῶλοι ἄγουσι.
Auroram fluctibus inde
Rursus ab Oceani traxit, nec passa iugales
Iungere equos celeres, portantes lumina rebus.
Ceruice Auroram Lampum & Phaethonta trahentes.

Alij tamen his Erythræum & Acteonem addiderunt. Alij parua lumina in oriẽte quotidie coire putabant, quæ ad noctem vsque perdurarent, & circumlata paulatim vesperi extinguerentur, eásque flammas Solem orientem esse crediderunt, vt scripsit Epicureus philosophus poëta lib. 2.

Aut quia conueniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consueuerunt tempore certo:
Quæ faciunt Solis noua semper lumina gigni,
Quod genus Idæis fama est in montibus altis
Dispersos ignes orienti lumine cerni.

Cùm verò Sol Lunæ cæterísq; sideribus lumen impertiat, meritò siderum dominus & moderator fuit appellatus, quẽ etiam quòd autor sit generationis, dum per obliquum circulum percurrit, Deum putarunt antiqui, vt ait Euripides in Oreste:

Καὶ πῶς σιωπῶν φέγγος εἰσορᾷν θεοῦ
Τόδ' οὐκέθ' ἡμῖν τοῖς ταλαιπώροις μέτα.
Et qui tacebo? lumen haud nobis Dei
Licet misellis ampliùs quòd cernere.

Idcirco Libyæ populi, quòd manifesta Solis & Lunæ beneficia in humanum genus intuerẽtur, de Diis reliquis minimè erant soliciti, cùm Soli & Lunæ sacrificarent, vt ait Herodotus in Melpomene; θύουσι δὲ Ἡλίῳ καὶ Σελήνῃ μούνοισι, τοῦ

θύσι μὲν πάντες Λίβυες θύεσι. *Sacrificant Soli & Eunæ solis, quibus omnes Libyæ populi solent immolare.* Fabulati sunt Solē habuisse propria boum armēta & ouium greges, quos Horæ & Nymphæ illæ custodiebant, quas recensuit ita Homerus pascere in Thrinacia libro μ. Odysseæ:

Θρινακίην δ' ἐς νῆσον ἀφίξεαι· ἔνθα δὲ πολλαὶ
Βόσκονθ' Ἠελίοιο βόες, καὶ ἴφια μῆλα.
Ἑπτὰ βοῶν ἀγέλαι, τόσα δ' εἰῶν πώεα καλά.
Πεντήκοντα δ' ἕκαστα. γόνος δ' ὑγιέλαι αὔτως,
Οὐδὲ ποτε φθινύθουσι. θεαὶ δ' ὀΐ πουμένες εἰσίν,
Νύμφαι ἐϋπλόκαμοι μοι Φαέθουσά τε Λαμπετίη τε,
Ἃς τέκεν Ἠελίῳ ὑπερίονι δῖα Νέαιρα.
Insula Thrinacia est, quo peruenies: vbi Solis
Permultæ pascuntur oues, armenta boumque:
Balantúmque greges sunt septem, armenta boum tot.
Quinquaginta tenent nam singula, nascitur in his
Nil, nec obit, pascúntque Deæ præpinguibus herbis,
Formosæ Nymphæ, Phaethusáque, Lampetieque:
Quas Hyperionidæ peperit diuina Neæra.

Hæc armenta non procul à Tęnaro fuisse scribit Homerus in hymno in Apollinem. Memoriæ prodidit Herodotus in Calliope in Apollonia, quæ regio est in sinu maris Ionij, oues fuisse sacras Solis, quæ per diem secundum eum fluuiū pascerentur, qui è Lacmone Apolloniæ mōte apud Oricum portum olim vocatum in mare defluebat: has per noctem qui diuitiis & nobilitate inter illos præstāt, singuli per anni spatium seruare domi soliti fuerunt. Pascebantur boues etiam Deorum communes in Pieriis montibus, de quibus ita scripsit Homerus in hymno in Mercurium:

αὐτὰρ ὁ Ἑρμῆς
Πιερίης ἀφίκανε θεῶν ὄρεα σκιόεντα,
Ἔνθα θοῶν μακάρων βόες ἄμβροτοι αὖλιν ἔχουσιν
Βοσκόμεναι λιχῆνας ἀκηδέσιν ἐρατεινάς.
Nympha sed Atlantide natus
Pieriæ montes adiit locósque virentes:
Huc vbi habere boues solitæ stabula alta Deorum
Æternæ assuetæq; iugis, pratisque decoris.

Multi fuisse Solis filij commemorātur, quos è diuersis mulieribus & nymphis suscepit. Nā è Clymene genuit Phaethontē; è Neæra Lamperien & Phaethusam, & Pasiphaen

Augiam è Calypso: è Perseide Circen, Aloeum, & Æetam, & Themim siue Ichneam. At Eumelus Corinthius historicus poëta Aloeum & Æetam Solis & Antiopes filios putauit, cùm ita scripserit:

Ἀλλ' ὅτε δ' Ἀΐδης καὶ Ἀλωεὺς ἐξεγένοντο
Ἠελίῳ τε καὶ Ἀντιόπης, τότε δ' ἄνδιχα χώρην
Δάσσαντο παισὶν ἑοῖς Τυφάονος ἀγλαὸς υἱός.
Ἣν μὲν ἔναιεν Ἀσωπὸς, τὴν πόρε δίῳ Ἀλωεῖ.
Ἣν δ' Ἐφύρη κτεάτων, Αἰήτῃ δῶκεν ἅπαν Cav.
Αἰήτης δ' ὤρεχθ' Ὑριῷ παρέδωκε φυλάσσειν,
Εἰσόκεν αὐτὸς ἀνὴρ εἰς ὕστερον αὖθις ἵκοιτο.
Natus vbi Aeeta est simul & præclarus Aloeus,
Solis & Antiopes nati; hic Hyperionis alto
Sanguine progenitus pueris sua regna duobus
Cessit. Asopus & hoc diuino cessit Aloei
Quod tulit: hoc Ephyresq; Aeetæ præbuit omne.
Hoc Buno seruare lubens Aeeta reliquit,
Donec vir factus post tempora certa rediret.

Dicitur & Anaxibiam nymphā fuisse insecutus vim illaturus, quæ vbi in sacellum Rectæ Dianę confugisset in mōte Vertice nomine situm, mox euanuit: at Sol inde ortus esse postea dicitur, quare mōs fuit Oriēs vocatus, vt scripsit Cęnaro in rebus Indicis: aiūt etiam Phasim fuisse Solis & Oeyrhoes filium, illum qui in adulterio deprehensam matrem occidit, atque ab Erinnybus exagitatus se in Arcturū fluuiū Colchorū coniecit, qui Phasis ab ipso fuit appellatus, vt ait Heraclitus Sicyonius in tertio de Lapillis. Fuit Solis filius etiā Mausolus, à quo vocabatur prius fluuius Ichthyophagorū, qui postmodo vocat⁹ fuit Indus. Fabulati sunt nōnulli Venerē à Sole fuisse cōpressam in Rhodo insula, Rhodūq; peperisse; quo tempore aurum pluit, atque inde datū fuisse nōmen insulę. Hāc insulam priùs habitarūt Telchines, qui (vt fabulati sunt antiqui) filij fuerūt Thalassę, qui dicti sūt cū Caphira Oceani filia Neptunū educasse, cùm Rhea illi transmisisset infantē. Hic cùm multa vitę hominū vtilia inuenissent, tum Deorum imagines primi excogitarunt, cùm etiā quędā antiqua Telchinia vocarentur. Dicti sunt præterea Telchines fuisse prestigiatores, qui nubes & pluuias & grandinē & niuem inducerent cùm vellent, & tāquam de Magis Memoriæ proditū est, qui etiā proprias formas mu-

tabant. De illa ita meminit Pindarus in Olympicis:

περὶ ποντίαν	æquoream
ὑμνίων παῖδ' Ἀφροδίτας	Hymno laudans filiã Veneris
Ἀελίῳ τε νύμφαν Ῥόδον.	Solisq; nympham Rhodum.

Alij Solis & Amphitrites putarũt filiam, vt ait Aſclepiades; alij Amphitrites & Neptuni; Herophil⁹ Neptuni ac Veneris; Epimenides Oceani ac Veneris: at enim cùm Sol cum Venere congreſſus eſt, pluit auro, & roſæ multæ floruerunt, vt eſt in his:

Κύπριδος Ἡελίῳ τε Ῥόδος θῆκε νῆσον.
Τρεῖς τ' ἐκ τῶν παῖδες πόλεσι τεῖσιν. ἦν δὲ κοίνη
Ἐξανάβησε θεὰς ταγόσιν θεὸς ὕσεν χρυσῷ.
Πλεῖς ῥοδ' ἄνθησαν φοινίκεα. καὶ κέλα λευκά.
Inſula dicta Rhodos de Sole & Cypride nata eſt:
De tribus & natis horum tres ſunt ſimul vrbes.
Cumq; Deam Deus acceſſit, guttis pluit auri:
Purpureaq; roſæ fudere ac lilia flores.

Nã ῥόδον roſam ſignificat apud Græcos, eaque inſula dicta eſt poſtea Triposis, quia tres Rhodi & Solis filij, Lindus videlicet, Camirus, Ialyſus nomina vrbibus à ſe cõditis ſingulatim dederunt. Fuit Solis filius Epaphus etiã, qui Memphim condidit. Filius fuit eius & Macareus, Tenagus, Triopes, Ochimus, Phaethõ iunior, Actis, Cercaphus: alius Phaethõ è Prote filia Nelei illi natus eſt, Ægle, Hemithea, Dioxippe, Dirce: Miletus, à quo vrbs Ioniæ dicta eſt, ex Deione. Horæ, Angeronia, Sterope, Egialus, & alij complures. Atq; de maribus nonnullorum diſſentiũt ſcriptores, ſed hoc nihil attinet ad rem propoſitam dijudicare. Mos fuit vt Soli equus immolaretur, vt ait Ouid. in Faſtis, vbi etiam ſolem Hyperionem nominat:

Placat equo Perſesradijs Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

At Homerus in lib. 7. Iliadis, Ioui & Soli aprũ immolari inquit in his carminibus:

Ταλθύβιος δέ μοι ὧκα κατὰ στρατὸν εὑρυὼ Ἀχαιῶν
Κάπρον ἑτοιμασάτω τμέξαι Διΐ τ' Ἠελίῳ τε.
At mihi Talthybius in caſtris præparet aprum,
Quem mactare Ioui par eſt, Soliq; ſuperno.

Huic etiã ſacratus putabatur gallus gallinaceus, vt ait Pauſ. in prioribus Eliacis, quia Solis reditum cantu nuntiat.

¶ At nũc fabuloſa ſummatim explicemus. Solẽ Thię filiũ illa de cauſa putarũt, quòd omnia bona à diuina natura procedunt: nam Thia diuinã ſignificat: huic patrẽ addiderunt Hyperionem, quia per omnia corpora ſuperiora diuina prouidentia tranſmittitur. Cum igitur ὑπείων ſupereuntem ſignificet, ſitque nomẽ Solis adiunctum, vt ait Homerus lib. 4. Odyſſe.

Οἱ κ' βοῦς ὑπείονος Ἠελίοιο ἔδωσι,
Qui boues Hyperionis Solis ederunt:

meritò Solillius filius exiſtimabatur; ſiue ſit diuina prouidẽtia, ſiue ſuperna illa cœleſtia corpora, quæ perpetuis motibus agitãtur, per Hyperione intelligam⁹. Alij Solis ipſius naturã reſpicientes matrem Euryphaeſſam illi tribuerunt: quippe cùm εὐρὺς latus, φάος ſplendor ſit ac lumen, isque omniũ aſtrorum clariſſimè & latiſſimè luceat. Dictus eſt Sol aduerſus Titanas Iouis partibus fauiſſe, quare coronam, & currum, & alia honoris inſignia eſſe conſecutus: quia viri boni, quibus eſt diuinitas ingenij, magis fauent veritati & iuſtitiæ, quàm diuitijs per ſcelera, vel dolos, vel crudelitatẽ comparandis. Eſt enim ſapientiæ & æquitatis autor in ortu mortalium dominans Solis planeta: qui etiam non mediocres opes & honores mortalib. largitur. Nam idcirco vt argentum Lunę, Marti ferrum, Saturno plumbũ, Ioui electrũ, Mercurio ſtannum, Veneri ęs, ſic aurum Soli tribuitur: vt igitur nemo impune denique aduerſus æquitatem inſurgit, ſic nullus vir bonus infelix diu eſſe poteſt. Hunc in curru vehi ſolitum finxerũt antiqui, quoniã non facilè percipiebant illa quæ eſſent à ſenſibus remota, niſi per ea quæ cadebant ſub ſenſum. Idcirco multæ de cœlorũ motibus apud antiquos natæ ſunt controuerſiæ, cùm alij ſingulis globis cœleſtibus proprias animas tribuerent, quę illos circumuoluerent, alij vnam eſſe ſatis omnibus globis putarent, alij ſingulis ſiderib⁹ ſuas addiderint: atq; alij rurſus aſſiduè cœlum circa terram conuolui ſentirent, alij cœlum conſiſtere ac terrã in circulum circumferri. Atqui nomina ipſorum equorum Solis quid aliud ſignificant, niſi vel ignẽ vel lucẽ? Pyrois enim flãmatus, Æthon ardens, Lampus ſplendens, Phlegon vrens; quę ficta ſunt ex illorũ ſententia, qui ſtellas igneas eſſe voluerunt: Eous autẽ matutinus eſt, quia omnes facultates Soli attribuũt. Atq; cùm Sol occidẽs in vndas il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

labi, exoriẽs ex vndis emergere videtur, neq; facile vulgus intelligeret, Solem vbiq; tantundem abesse à medio, illum finxerunt in lecto à Vulcano facto natare: qui cùm experrectus ad littus orientis applicuisset, currum illi esse paratum ab Horis dixerunt quæ temporum omniũ ministræ sunt & cellariæ. Cùm verò lux Aurora sit ante Solis ortum, ijdem Solis equi dicuntur portare Aurorã. Sol siderum dominus, & lucis, vitæque mortalium quæstor habitus est, quoniam autor est luminis cæteris stellis, & pro illius cursu cuncta vigent animantia. Hic idem morborum, & salutis omnium, & frugum, & rerum copiæ est autor, & temporum moderator, & Deus habitus, ob infinita propè in omnes beneficia. Hic igitur cùm solus tantæ sit autoritatis inter omnia quæ videntur, perpetuoque motu agitetur, Deus ab antiquis primus fuit creditus. Huius filij nihil aliud sunt, quam radiorũ in corpora naturalia agentiũ vires, vt patet ex ipsorum nominum interpretatione: nam & Pasiphae omnibus lucens, & Phaetusa ardẽs, & Lampetie splendens, & Augeas splendidus est, & Hemithea semidea & propè diuina, & Heliades Solis vires, & reliqua nomina sunt his similia: at de Sole satis, nunc dicendum est de Pale.

De Pale. CAP. XVIII.

PALES pastorum Dea credita, ita vocata est à nonnullis, cùm tamen aliâs magna Mater, aut Vesta vocaretur. In huius honorem Palilia celebrabantur, quæ solennitas erat pastorum: nam palearum accensi acerui certo ordine in loco plano collocabantur, quos transiliebant pastores saltando, vt ait Ouid. lib. 4. Fastorum:

Moxq; per ardentes stipulæ crepitantis aceruos
Traijcias celeri strenua membra pede.

De Aristæo. CAP. XIX.

ARISTAEVS Apollinis & Cyrenes filius fuisse dicitur, vt testatur Virg. lib. 4. Georg. in his:

Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes, quid me præclara stirpe Deorum
(Si modò, quem memoras, pater est Thymbræus Apollo)
Inuisum fatis genuisti?

Apollonius autem libro secundo Argonauticorum commemorat etiam quo pacto Phœbus in amorem Cyrenes incide-

rit, cũ illa pecudes ad ripas Penei fluminis custodiret in his:

Κυρήνη πέφαταί τις ἕλος παρὰ Πηνειοῖο
Μῆλα νέμειν προτέροισι παρ' ἀνδράσιν. εὖα δὲ γάρ οἱ
Παρθενίη καὶ λέκτρον ἀκήρατον. αὐτὰρ Ἀπόλλων
Τήν γ' ἀνερειψάμενος ποταμῷ ἐνὶ ποιμαίνουσαν
Τηλόθεν Αἱμονίης, χθονίης παρκάτθετο Νύμφαις,
Αἳ Λιβύην ἐνέμοντο παραὶ Μυρτώσιον αἶπος.
Ἔνθα δ' Ἀριστάιον τέκε Φοίβῳ, ὃν καλέουσιν
Ἀγρέα καὶ Νόμιον.

Fama est Cyrenen Penei ad fluminis vndam
Egisse pastum pecudes: æterna placebat
Virginitas, castusq; thorus cui fertur Apollo
Hanc rapuisse graui perculsus vulnere amoris,
Quam procul Hæmonijs portauit finibus: inter
Indigenas Libiæ nymphas, Myrtosia iuxta
Hanc iuga deposuit; quæ mox de semine Phœbi
Mater Aristei facta est, qui dicitur Agreus,
Et Nomius.

At Cicero actione sexta in C. Verrem, Aristęum liberi patris filiũ fuisse scribit his verbis: Aristæus, qui, vt Græci ferunt, Liberi filius, inuẽtor olei esse dicitur, vnà cum Libero patre, apud illos eodem erat in templo cõsecratus. Aristęum scripsit in libro de Diis Theagenes fuisse Cyrni Regis filium & Theramenes Nymphæ, quæ nomen dedit vni ex insulis maris Ægæi, atque priùs Battus vocatus fuit propter linguę impedimentum. Scriptum reliquit Theocriti enarrator Aristęum à Nymphis fuisse educatum, quem & olei & mellis conficiendi rationem illę docuerũt, quare horum vtriusque inuentor habitus est Aristęus, vt testatur Iustinus libro historiarum decimotertio: Inuenit Aristęus oleum & mel in Ceo primùm. Scriptum reliquit Pindarus in Pythicis Cyrenen cum Apolline venari solitã ac diutiùs virginitatẽ seruasse; quę vbi cũ leone fuisset aliquando colluctata, Apollo in eius amorẽ incidit, illamq; in Libyã deportatam cõpressit, ex quo natus est Aristæus. Pherecydes, data illi optione vt quo vellet ferretur, in Libyã portatam fuisse dicit, in eam ciuitatem quæ Cyrene ab ipsa postea nominata fuit: cùm tamen Agretas illam in Cretam primùm fuisse portatã scriptum reliquerit libro primo rerũ Libycarum: fuitque Larissa Cyrenes soror, à qua vrbs nominata fuit in Thessalia:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alij tradiderunt regnum virtutis præmiũ fuisse propositũ ab Eurypylo, illi qui leonem populantem regionem occidisset, atque Cyrenen illo tempore regnũ obtinuisse. Huius filius fuit Auttuchus ex Apolline præter Aristęũ: quibus alij Eutocum, & Nomium, & Argæum addiderunt. Neque verò vnus tantùm fuit Aristæus, sed plures: vnus Carysti filius, alius Cheronis, alius Cœli & Terræ, hic Apollinis: qui cùm Etesias aliquando vocasset in Ceo (nam plures ob calorem Solis & canis æstum moriebantur) atque illi statim flare cœpissent, Iupiter Aristæus vocari cępit, & Apollo Agre⁹ & Nomius pastorũ & agrestiũ De⁹ quæ tamẽ cognomina sunt etiã eius patris Apollinis. Hunc eũdẽ omnis humanitatis autorẽ prodiderũt antiqui quorũ sentẽtiã nos sicuti ita in nostris Venationib. lib. 4. scripsim⁹:

Puppis ad Euboicas currens allabitur oras.
Fertur Aristæus antrum hic coluisse, virorum
Qui genus indocile, & viuentum more ferarum,
Glandibus, & baccis, pomis syluestribus & quæ,
Sylua tulit cultu nullius iussa coloni,
Edocuit primus teneras armenta per herbas
Pascere: & è quercu fumis pellentibus actas
Claudere apes vacuo sub cortice: primus oliuum
Exprimere ex oleæ fructu, lac cogier idem.

Quem tamen non Bacchi quidem filium sed alumnum quidam fuisse censuerunt, ad quorum sententiam allusimus ita in nostris Venationibus:

Nutriit hic Bacchum miro deuinctus amore
Euboicas inter nymphas, Dryadasq; puellas.

Huius vxor fuit Autonoe, quæ fuit etiam Cadmi, è qua Acteonem filium suscepit. Aiunt Aristæum non illum quidẽ Proconnesiũ: at ipsum Apollinis filium in taberna fullonaria interiisse, atque à quodam qui Crotonem contenderet, in itinere visum fuisse fabulantur. Fertur in Deorum numerum relatus fuisse Aristæus ob rerum humano generi vtilium inuentionem, sicuti testatur Pausanias in Arcadicis, fuit enim id antiquorum iustitutum, vt diximus, vt viros bonos & sapientes diuinis honoribus ornarent, de quibus, vt de Diis, fabulosę narrationes fingebantur. Hunc eũdem Aristæum, filium Apollinis Cyrenésque Nymphæ filiæ Hypsei, quam tamẽ Penei filiam quidã fuisse maluerũt,

laseris vsus inuentorem fuisse memorant, vt patet ex his: Ἀριστᾶιος δὲ ὁ Ἀπόλλωνος καὶ Κυρήνης τῆς Ὑψέως, πρῶτον τὴν ἐργασίαν τοῦ σιλπίου ἐξεῦρεν, ὥσπερ καὶ τοῦ μέλιτος. *Aristæus Apollinis & Cyrines Hypsei filius primùm laseris vsum excogitauit, sicut etiam mellis.* Atque vim & bonitatem ipsius laseris ita descripsit Diphilus: σίλπιόν ἐστι ῥίζα ἡδύοσμος ἐν Λιβύῃ γινομένη, ἧς δύναμις ἀρτυτικὴ καὶ θεραπευτικὴ καλλίστη δὲ ἡ Κυρηναϊκή. οὗ καὶ τῷ ὀπῷ καὶ τῷ καυλῷ καὶ τῇ ῥίζῃ χρῶνται. *Est autẽ laser radix odore suaui, quæ nascitur in Libya, cuius illa vis est vt præparet ac purget: optima verò est Cyrenaica, cuius vtuntur succo & thyrso & radice.* Præterea alij dicunt fuisse Prometheũ, alij Aristæum, qui primus omniũ taurum Diis immolauerit, cũ antea herbæ tantũ ac flores Diis offerrentur, suffimentáq; fierẽt è preciosis odorib⁹, vt scripsit Androtiõ in sacrificiis.

¶ At nunc cur ista fabulosè finxerint inquiramus. Hunc alij Phœbi, alij Dionysi, ac Cyrenes Nymphæ filium putarunt, quia Aristæus consiliũ est & prudentia mortaliũ creditus, quæ optima pars est in nobis, vt nomẽ significat. Sol verò cùm omnes humores in humanis corporib. extenuet, his tãquã aliqua nebula rarioribus factis præpollet in nobis vis animę ratione prædita, quare Sol pater est Aristæi. Hinc ad vndã Penei fluminis, vel potiùs Penei filiam Cyrenen Phœbus amauit & cõpressit, quia rarior facta vis illa Aristæum peperit: qui mox olei vsum, diligentiam scilicet & vigilantiã in rebus mortalibus inuenit, & mellis rationẽ, suauioris scilicet & humanioris vitæ, monstrauit hominibus cùm illos dispersos & ferarum more peruagãtes in vnũ locum deduxerit, & pascere armẽta custodiréque docuerit, cùm nullam vtilitatem homines priùs ex armentis perciperent. Nec me tamen præterit fuisse nonnullos qui ad historiam rem deduxerint, cùm dicant Aristæum genitũ fuisse ab Apolline, qui Cyrenẽ eximię pulchritudinis virginẽ raptam in Libyam portatam compressit: idque fictum fuisse propter Thessalorum migrationẽ, qui loci eius amenitate capti, vbi Cyrene vrbs postea condita fuit, ibi habitare decreuerunt, at nihil in hac historia est mirabilitatis, nihil cur res perpetua memoria digna appareat. Enimuero per Aristæi fabulam nos antiqui ad prudentiã hortabantur, vt breuibus rem complectar, cùm illa sola & rebus nostris assiduè sit adiumento vt meliùs se habeant, & vitam faciat

Universidad de Deusto
Biblioteca

faciliorem suauiorémque mortalibus quippe cùm imprudentię multa damna, multæque insuauitates & molestiæ sint sociæ, at nunc de Tellure dicamus.

De Tellure. CAP. XX.

TELLVS quibus parentibus orta sit, non facilè est cõsequi coniectura quam alij è Litigio, alij è Dæmorgorgone, nullis tamẽ antiquorum testimoniis freti, quod ego videam, dixerunt. Hesiodus in Theogonia hanc statim chaos natam fuisse scribit, neque tamen certos parentes illi tribuit ita inquiens:

Ταῦτά μοι ἔσσετε Μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
Ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἴπαθ' ὅτι πρῶτον γένετ' αὐτῶν.
Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων.
Dicite cœlestes primùm hoc ab origine Musæ,
Dicite quid priùs illorum se erexit in ortum.
Antè Chaos genitum: pòst lato pectore Tellus
Nata, Deum superum ac cœli firmissima sedes.

Hanc alij Titanis, alij Cœli vxorem esse putauerunt, vt sensit Homerus in hymno in Tellurem, iam etiam omnium matrem appellauit in eo carmine:

Χαῖρε θεῶν μήτηρ, ἄλοχ' Οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Salue magna parens diuum, ac stellantis Olympi
Coniux.

Herodotus tamen in Melpomene, Tellurem, quæ eximiè collebatur apud Scythas, Iouis vxorem existimatam inquit in his:

θεοὺς δὲ μόνους τοὺς δὲ ἱλάσκονται. Ἑστίην μὲν μάλιστα. ἐπὶ δὲ, Δία τε, καὶ Γῆν. νομίζοντες τὴν Γῆν τοῦ Διὸς ἐῶν γυναῖκα. *Deos solos hos placãt, Vestam quidẽ præcipue, postea verò Iouem ac tellurem Iouis vxorem, existimantes*, quamuis Hesiodus non vxorem, sed matrem Cœli illam vocauit in his:

Γαῖα δὲ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἶσον ἑαυτῇ
Οὐρανὸν ἀστερόεντ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπτοι.
Alma sibi peperit Tellus æquale supernè
Cœlum, quod stellis fulgens circum tegit illum.

Cùm verò omnia corpora naturalia, omniaque elementa ex se inuicem gignantur, quibus omnibus propè sedes est Tellus, eam meritò Deorum ac hominum matrem vocarũt,

vt testatur in his Orphens:

Γαῖα θεὰ, μῆτερ μακάρων, θνητῶν τ' ἀνθρώπων.
Alma Deum mater Tellus, matèrque virorum.

Sic etiam Apollonius libro tertio Argonauticorum.

Γαῖα θεῶν μήτηρ, ὅσσον σθένος ἐστὶν ἐμεῖο.
Alma parens superum Tellus, mea robora quanta.

Fuit autẽ Tellus inter Deos terrestres & inferos existimata, vt scriptum reliquit Æschylus in Persis:

Ἀλλὰ χθόνιοι δαίμονες ἁγνοὶ,
Γῆ τε, καὶ Ἑρμῆ, βασιλεῦ τ' ἐνέρων.
Sed ô terrestres dæmones puri,
Tellus, Mercurique, Rex & inferum.

Hæc Regina etiã vocata fuit, vt scripsit Euripid. in Electra:

Σύ τ' ὦ κάτω Γῆς ἀνοσίως οἰκῶν πάτερ,
Καὶ Γῆ τ' ἄνασσα, χεῖρας ᾗ δίδωμ' ἐμάς.
Et tu pater loco prophanos incolens
Telluris, ac regina Tellus cui manus *Trado.*

Fuit præterea multis nominibus appellata, vt ait AEschylus in Prometheo, quam etiam fatidicam dixit in his:

Καὶ Γαῖα, πολλῶν ὀνομάτων μορφὴ μία,
Τὸ μέλλον ᾗ κραίνοιτο προὐτεθεσπίκει.
Et Tellus, multorum nominum facies vna,
Futurum qua fieret vaticinata est.

Memoriæ prodidit Pausanias in Phocicis Tellurem primũ Delphis responsa dedisse, atque Daphnen delegisse sibi sacerdotem: deinde cessisse illam sedem, atque oraculorum locum dono dedisse Themidi, quæ postea illum Apollini reliquit, hæc causa etiam cur magna Dea vocaretur, vt idem ait in Atticis. Fabulãtur huius fuisse filium Diorphum, qui, vt ait Sostratus in introductione historiæ fabulosæ, filium Mithræ optauit, genus fœmineum auersatus, atque petram quandam calefaciens ex ea grauida facta post terminatum tempus iuuenem suscepit Diophorum nomine, ille vir factus Martem in certamen de virtute prouocauit, atque interfectus in montem sui nominis consilio Deorum est cõuersus. Hanc etiam Cererem vocari præterea scripsit ita Euripides in Bacchis:

Δημήτηρ θεὰ,
Γῆ δ' ἐστὶν, ὄνομα δ' ὁπότερον βούλει, κάλει.
Ceres Dea est.

Tellus, vtram magis libet voces licet.

Huic Deæ mos fuit apud antiquos agnam nigram immolari, vt testatur Homer. lib. 3. Iliadis:

Οἴσετε δ' ἄρνα λευκὸν, ἕτερον δὲ μέλαιναν,
Γῇ τε καὶ Ἠελίῳ.

Ferte agnum niueum, atque agnam portabitis atram,
Telluri ac Soli.

Horatius porco etiam rem sacram fieri solitam Telluri inquit in eo carmine:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabunt.

Cùm tamen scribat Æschylus in Persis inferias Telluri tãquam inferis offerri solitas. Quid sit Tellus omnibus patet: at cur finxerint antiqui illã Titanis aut Cœli fuisse vxorẽ, illis patebit, qui in illam Solẽ assiduè agerè considerarint, illámque tanquã fœminã Solis ipsius calore ad generationẽ excitari, & tanquã semina ex omnibus elemẽtis vim cõdensatã in se recipere, ac de Tellure tot breuiter dicta sint.

De Feronia. CAP. XXI.

FERONIA Dea habita neque quibus parentibus orta sit, neque vbi, aut à quibus educata, cognoscere omnino potui: quam tamen Deam nemoribus prẽfectam fuisse constat, vt testatur Virgilius libro septimo:

& viridi gaudens Feronia luco.

Celeberrimum fuit huiusce Deæ fanum in vrbe Soracte, vt ait Strabo lib. 5. vbi eximia religione colebatur. Ibidem rem miram cõtingere solitam narrant, vt qui eius Deæ numine afflarentur, nudis pedibus super prunas & profundum cinerem fauillis permistis ambularent illæsi: ad quod spectaculum magna multitudo quotannis aduenìebat. Verũ nihil aliud Feroniam, quã diuinam vim arboribus diuinitus insitam, quæ illas & seruaret, & pullulare faceret, ego esse crediderim, quia & vigent, & florent, & fructus ad maturitatem perducunt. Nam cũ viderent antiqui nihil sine diuina prouidentia posse consistere, neque tamen diuinæ mẽtis cognitionem haberent, vires inde profectas in naturalibus corporibus insitas pro Diis coluerunt. Horum simplicitatem & inscitiam fallere omnium sanè fuit facillimum: quare malorum dæmonum multæ ortæ sunt fallaciæ, quæ illos implicarunt: quippe cùm inscitiæ & imprudentiæ semper calamitates & errores sint comites.

NATA-

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ

LIBER SEXTVS.

Quòd æquo animo ferendum est si quid à Deo impetrare non possumus.

CVM multis difficultatibus vita mortalium vndique sit circumuenta, nullâque ex parte miseriis carere soleat, Campeggi ornatissime, optimum factu duxerũt antiqui, vt cum suauitate orationis, rerúmque propositarum mirabilitate ad prudentiam, & ad tranquillitatem animorum homines allicerentur. Nam quibus rationibus aliquis sibi vnquam persuaserit innutile esse vel etiam perniciosum, quod à Diis immortalibus per vota cũ summa animi contentione sæpius expetiuerit, nisi priùs cõstiterit alios etiam homines res sibi suísve charissimis calamitosas aliquando à Diis ipsis vix tãdem impetrasse? Quo enim animo fuisse Theseus putandus est, cùm cognouisset filij crudelissimè laniati innocentiam? aut quæ Deorum ira tantum obesse Semelæ potuisset, quantum Iouis facilitas, cùm ad illam rogatus, quo habitu ad immortalem Iunonẽ solebat, cùm fulmine accessisset? Quæ rursus maleuolentissimorum vis hominum, vel quæ improborum inuidia tam crudeliter Phaethõrem oppressisset, quàm paterna indulgẽtia, & nimis facilè ab ipso patre exauditę filij preces? Quod si Dii non tam faciles aliquando hominibus precantibus fuissent, multæ calamitates, multa pericula, multæ cædes fuissent à virorum bonorum capitibus depulsæ. Vt igitur æquo animo ferremus si quid à Diis impetrare non possumus, multa excogitata, &, vt suauiter à vulgo imbiberentur, fabulis inuoluta fuerunt. Neque enim cùm quid frustra precamur, continuò in desperationem est cadendum, quod insulsi plerique homines fecerunt, qui cùm votorum suorum non fuissent facti cõpotes, vel Deos nullos esse dixerunt, vel res humanas non curare, vel omnia inexplicabili & certa fatorũ serie trahi: resque diuinas suæ

insciti æ,nõ ingenij sui imbecillitatem,diuinæ naturæ subiecerunt. Vt igitur æquo animo nostras preces irritas fuisse aliquando perferamus,Deorúmque immortalium consiliũ in bonam partẽ acciperemus,& ea quæ dicta sunt de Phaethonte,& alia complura his similia,finxerunt antiqui, quæ imperitorum multitudini aniles nugæ , & res ridiculæ videntur:at si quis rectè confideret vniuersam fabularum naturam, illas ad humanam vitam in melius vertẽdam excogitatas fuisse sentiet. At nunc de Phaethonte quę memorię prodita sunt ab antiquis,perquiramus.

De Phaethonte. CAP. I.

PHAETHON Clymenes Nymphæ & Solis filius fuisse dicitur: qui cùm Epapho Iouis filio non cederet, seque Solis filium esse gloriaretur, hunc falsò gloriari inquit Epahus, vt ait Ouid. libro primo Metamorph.

Nunc Ephaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Iouis, perque vrbes iuncta parenti .
Templa tenet, fuit huic animis æqualis & annis
Sole satus Phaethon: quem quondam magna loquentem,
Nec sibi cedentem, Phœbóque parente superbum
Non tulit Inachides: matríque, ait, omnia demens
Credis, & es tumidus, genitoris imagine falsi.
Erubuit Phaethon, trámque pudore repressit,
Et tulit ad Clymenen Epaphi conuitia matrem.

Quæ scripta sunt etiam à Zeze Chil. 4. historia. 137. At Pausanias in Atticis Cephali satu natum esse ex Aurora Phaethontem scribit: quod etiam testatur Hesiodus ita in Theogonia:

Τιθωῷ δ' Ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν
Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ Ἠμαθίωνα ἄνακτα.
Αὐτάρ τοι Κεφάλῳ φυτισατο φαίδιμον υἱὸν
Ἴφθιμον Φαέθοντα, θεοῖς ἐπιείκελον ἄνδρα.

Memnona Tithono peperitque Aurora nigrantum
Æthiopum Regem, Tithono hæc Emathionem.
Edidit hæc rursus Cephalo coniuncta deorum,
Et fortem Phaethonta, parem Diis mactæ supernis.

Fabulati sunt igitur Phaethontem Epaphi contumeliis inflammatum, vt nobilitatem sui generis vniuersis hominibus patefaceret, ad Solem patrem suum contendisse , &

precibus tandem impetrasse, vt is polliceretur iurãdo, quidquid Phaethon poposcisset , se concessurum. Tum verò Phaethon rogauit vt currum lucísque administrationem sibi per vnum diem concederet: id cùm grauiter ferret Sol, neque tamen negare posset quod iurãdo affirmauerat, multis rationibus conatur filio persuadere ne rem tam arduam támque difficilem aggrederetur, quę multo maiorem peritiam & animi constantiam requireret. Verùm cùm nihil neque monendo neque deterrendo neque rogando , vt, ab re tanta abstineret, proficeret: inuitus illi currum habenásque equorum tradidisse dicitur: vt luculentissimé scrisit Ouid. 2. Metamorph. & Lucianus in dialogis Deorum. Cùm igitur acceptum currum ob metum Scorpionis retinere intra certam viam Phaethon ignorasset, effecit vt modò terrarum orbis acerbitate caloris propinquioris conflagaret, regionésque vel ad cardines mundi insuetum æstũ sentirent, modóque tellus AEthiopum grauissimis & insuetis frigoribus premeretur. Id cùm sensisset Iupiter, veritus ne genus animantium penitus periret, fulmine cœlesti Phaethontem de curru deiecit: qui ad ripas Etidani fluminis cecidit, vt ait Apollon. lib. 4. Argonauticorum:

Ἐς δ' ἔβαλον μύχατον ῥόον Ἠριδανοῖο.
Ἔνθα ποτ' αἰθαλόεντι πυκὶς πεφὸς πέρνα κεραυνῷ
Ἠμιδαὴς Φαέθων, πέσεν ἅρματος Ἠελίοιο
Λίμνης ἐς πεχόας πολυαντέος. ἀὐ' ἔτι νιῦ πρὸ
Τεθύμασος αἰθομένοιο βαρὺ ἀνακήκεν ἀτμός.

Victima ad Eridani Minyæ venere fluenta,
Pectus quo ardenti percussus fulminis igne
Semiustus cecidit Phaethon, currúmque paternum
Liquit in aereis campis, ibi nunc quoque fluctus
Vulnus olent vstum grauiter, fumoſq; vaporant

Et Lucretius lib. 5. inquit Solem post mortem filii collegisse equos, atque suetum cursum peregisse:

At pater omnipotens ira tum percitus acri,
Magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu
Deturbauit equis in terram: Solque cadenti
Obuius æternam suscepit lampada mundi,
Disiectoſque redegit equos, iunxitque trementes.
Inde suum per iter recreauit cuncta gubernans.

Est autem in regione Celtarũ locus ille, in quem cecidisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

Phaëthon dicitur: vbi ſcatent fontes Eridani ad Pyrenæos montes, ſicuti teſtatur Dionyſius in deſcriptione orbis in his:

Τοῖς δ' ἐπὶ Πυρηναῖον ὄρος, καὶ δώματα Κελτῶν,
Ἀγχόθι πηγάων καλλιῤῥόου Ἠριδανοῖο.
Οὔ ποτ' ἐπὶ προχοῇσιν ἐρημαίην ἀνὰ νύκτα
Ἠλιάδες κώκυσαν ὀδυρόμεναι Φαέθοντα.

Hic Pyrenæos montes celtásque videbis,
Non procul Eridani diſtantes fontibus: illic
Tempore nocturno deſerta ad flumina fratrem
Heliades luxere ſuum Phaethonta cadentem.

Nam fama eſt eius ſorores, quæ cõmemoratæ ſunt, cùm de de Sole ageremus, adeò grauiter mortem Phaetõtis tuliſſe, vt aſſiduè lugentes Deorum miſericordia in populos nigras fuerint conuerſæ: vt innuit Ouid. lib. 1. de Ponto:

Vos quoque felices quarum clamantia fratrem
Cortice velauit populus ora nouo.

Harum lachrymæ in electrum fuerunt conuerſæ, vt ait idẽ poëta in lib. 2. Metamorph.

Inde fluunt lachrymæ ſtillataq; Sole rigeſcunt
De ramis Electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.

Quamuis Artemidorus Epheſius famã fuiſſe ſcripſit apud Celtas electrum nõ quidem Heliadum, ſed Apollinis fuiſſe lachrymas, vbi propter Æſculapij mortem mœſtus ad Hyperboreos contendit ob indignationem aduerſus patrẽ. Non defuerunt rurſus qui dixerint iſtud ipſum contigiſſe illo tempore, quo iuſſus fuit ſeruire propter mortem Cyclopum. Quidam crediderunt dictum fuiſſe ab illo incẽdio Phaethontem cognomine, cùm priùs Eridanus diceretur, à quo etiam fluuius nomen obtinuit.

¶ Hæc illa ſunt quæ de Phaethonte ab antiquis fabulosè dicta fuerunt. Phaethon Solis & Clymenes filius dicebatur, quia eſt, ardor aut inflãmatio, quæ è Sole proficiſcitur: nam φαέθω ardeo ſignificat. Huic Clymenem dixerunt eſſe matrem, quæ aqua eſt, & ἀπὸ τοῦ κλύειν, quod inundare ſignificat, fuit vocata. Senſit enim Anaxagoras & Heraclitus ſtellas eſſe igneas, iiſque vaporibus ali, qui per vim Solis è terra extrahuntur, nam cũ vapores illi inflãmati fuerint, tũ

vehemens eſt calor, quod etiam patet per æſtiuos dies, cũ enim fiunt craſſiores terræ vapores, iíque caleſiunt à Sole, quod etiã magis accidit imminẽtibus imbribus tũ magnus & intollerabilis propè fit eſt⁹, quare Phaethõ Solis & Clymenes eſt filius, eorũ vaporũ ſcilicet ardor, qui à Sole excitãtur. Alij Cephali & Auroræ filium eſſe Phaethontẽ putarunt, quia Cephalus & ipſe Sol aſtrorum omnium princeps eſſe creditur: naſcitur enim ardor è Solis viribus per curſum. Fabulãtur hũc currũ à Sole patre impetraſſe, quia latè vagatus ſit ardor ille multásq; inſuetas grauiorib⁹ calorib⁹ prouincias depopulatus ſit Ego enim ſanè per hanc fabulã eximiam aliquam ſiccitatem, aut eximium & inauditum calorem contigiſſe aliquando crediderim ob certum planetarum congreſſum Sole in extrema parte Libræ ſub finẽ Septembris exiſtente, quare finxerunt antiqui Phaethontem, antequã ad Scorpionẽ accederet, eius metu decidiſſe. Finxerũt eum in ea parte præcipuè ſigniferi deliraſſe, quæ eſt vltima Libræ in Scorpionem, vbi via dicitur vſta: quæ gradus decem vtrinq; continet. Cùm enim Solis currus eò peruenisſet, neque tamen per breuitatem dierum æſtus ceſſaret, creditus eſt Solis currus viam ſuetam reliquiſſe, atq; inde locus datus eſt fabulæ. Nihil fuit igitur aliud Phaethõtis fabula, niſi ob nonnullarum errantium ſtellarum cõgreſſum ſiccitas eximia: qui dicitur ad ripas fluminis Eridani decidiſſe, quia inundationes hanc ſiccitatem plerunq; conſequi ſolent, vel peſtilentia, vel terræmotus, vel annonæ penuria. Nam cùm mirus calor Solis terræq́ue ſiccitas Galliam, & Græciam, & Italiam anno ſalutis noſtræ 1242. inuaſiſſe dicatur, tanta vis peſtilẽtiæ anno ſequenti coorta eſt, vt vix vnus è decem millibus hominũ ſuperfuerit. Iſtud ipſum aliquãdo cõtingit in AEgypto, & in Aſia poſt eximiã ſiccitatẽ & poſt eximias inundationes: nam duodecim vrbes vna nocte Tiberio Cæſare imperante terræmotu deuaſtatæ ſunt. Atq; Anaximãder ex obſeruatione ſiderũ nõ ſolũ tẽpeſtates, ſed etiã ſubterraneos vẽtos Lacedęmoniis futuros prædixit. Hunc fuiſſe deiectum fulmine à Ioue apud Eridanum fluuium fabulantur, quia vt Orionis, ſic Eridani exortu magna vis imbrium ſæpius concitatur, quare in Aratęis verſibus illum magnas habere vires inquit Cicero, cum ita verterit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc etiam Eridanum cernes in parte locatum,
Cœli funestum magnis cum viribus amnem.

Id ita autem fictum est quòd fulmine fuerit deiectus: quia vapores per calorem elati in sublimi aeris parte in angustũ à circumstãti frigore compulsi (est enim illa pars aeris, vbi cessant radij Solis à terra remissi, frigidior) tonitrua, & fulgura, & fulmina emiserunt ac detruserunt, donec calor ille denique dissiparetur. Ea da causa & Iupiter illũ de curru deiecisse dicitur, & si quam rerum mortalium labantem videret refecisse: nam Iupiter modò est calor, qui est vita omnium viuentium, modò ignis elementum vt comburens hic Vulcanus, modò aer modò mens diuina: à quo aere frigidior denique facto recreata sunt aliquãdo penè exusta & extincta ob æstum animantia.

Alij fabulam inde excogitatam fuisse dixerunt, quia primus Solis cursum obseruarit, qui cùm mortuus esset antequam artem perfectã cognouisset, dictus est fulmine fuisse deiectus, vt ait Lucianus in Astrologia. Alij maluerunt per hanc fabulam demonstrauisse antiquos rerum maximarum administrationem, ac summa imperia rerum publicarũ iuuenibus aut adolescentibus aut imperitis non esse concedenda: cum in cæteros imperium solis prudentioribus conueniat. Nã qui iuuenes rebus publicis, imperitósve præficiunt: ij cùm in maximo suo & præfectorum & subditorum periculo sæpe se errauisse intelligunt. Fama est eius sorores adeò miserabiliter mortẽ Phaethontis luxisse, vt Deorum misericordia fuerint in populos commutatæ. Hoc nihil aliud significat, nisi ex humore & calore Solis illo eximio multa postea arborum plantarúmque genera nasci solere, veruntamen vbi calor materiæ facultatem superarit, non ampliùs est generationis, sed corruptionis autor. Succus autem qui vel è corporibus animalium, vel ex arboribus extremus effluit, propter vim intimam expellentem crassior est, quare electrum ex illis arboribus tum primùm lachrymãtibus effluxisse dicunt. Fuerunt qui hæc ad historiam potiùs detorqueant: nam omnes fabulæ habent aliquam historiæ partem tanquam fundamentum. Scribit Zezes histor. 127. Phaethontem filium fuisse cuiusdam Regis, qui cùm currum agitaret ad ripas Padi Celtarum fluuij, in flumen delapsus interierit, quem tanto cùm

animi mœrore luxerunt sorores, vt stupidæ factæ sint, quare dictæ sunt in arbores commutatæ. Nam Plutarchus in Pyrrho post diluuium primum Thesprotorum & Molossorum Regem Phaethontem fuisse scribit, quem Lucianus in dialogo de Astrologia Solis idcirco filium, currúmque accepisse credidit, quia Solis cursum primus deprehenderit. Fuerunt qui Phaethõtis fabulam inde detortam esse dicãt, quòd vastus cometa solaris natura in nonnullis locis tandem dissolutus intollerabiles æstus effecerit. Est enim ea cometarum natura, siue sit vapor circa sidera collectus, siue per se prælongus existat, qui paulatim exuritur, siue alia quauis de causa oriatur, vt siccitas, & æstus, & aquarum penuria consequatur, quia propensiores sunt ad inflammationes aëris vapores, quàm ad pluuiam. Quod attinet ad mores, deprimere nonnullorum arrogantiam per hæc voluerunt, qui nihil sibi non tribuunt, nihílque se nescire propter nobilitatem arbitrantur: quæ arrogantia homines plerunque trahit in magnas calamitates. At nunc de Aurora dicamus.

De Aurora. CAP. II.

AVRORAM filiam fuisse Hyperionis ac Thiæ, Solísque & Lunæ sororem, declarauit Hesiodus in Theogonia his carminibus:

Θεία δ' Ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπρὰν τε Σελήνην,
Ἠώ θ', ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει,
Ἀθανάτοις τε θεοῖς, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
Γείναθ' ὑποδμηθεῖσ' Ὑπερίονος ἐν φιλότητι.
Thia parit Solem magnum, Lunámque nitentem,
Auroram, quæ fert lucem mortalibus almam,
Cœlicolísque Deis cunctis, Hyperionis almi
Semine concepit namque illos Thia decora.

Alij Titanis & Terræ filiam esse Auroram crediderunt. Hanc Solis præuiam, sicut Auroræ præuium luciferum, dixerunt antiqui: quippe cùm Solem citò oriturum nuntiet mortalibus, vt ait Orpheus in hymno in Auroram:

Ἀγγελίεια θεοῦ Τιτᾶνος ἀγνοῦ μεγάλοιο.
Nuntia Titanis celeris, latéque nitentis.

Huic digitos roseos tribuit Homerus propter colorem rubicundum, aut subrubentem, quam in aurea sede vehi dixit hymno in Venerem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ὣς δ' αὖ Τιθωνὸν χρυσόθρονος ἥρπασεν Ἠὼς
Ὑμετέρης γενεῆς ἐπιείκελον ἀθανάτοισιν.
Vt vestra de gente parem Diis, aurea sedes
Quam vehit, arripuit Tithonum Aurora maritum.

Fabulati sunt enim poëtæ Auroram in curru à quadrigis rubentibus vehi solitam, vt testatur Virg. lib. 6.

Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
Iam medium æthereo curru traiecerat axem.

Cui tamen bigas attribuit alibi, vt est in his:

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Theocritus autem non roseos, sed albos equos Auroræ appellauit in Hyla hoc pacto:

Οὐδ' οὔχ' ἁλεύκιππος ἀνατρέχει ἐς Διὸς Ἀὼς.
Nec pullis Aurora domum Iouis vt petit albis.

Scriptum tamen reliquit Lycophron in Alexandra Auroram à Pegaso equo vehi solitam, vt est in his:

Ἠὼς μὲν αἰπὺν ἄρτι Φηγίου πάγον
Κραιπνοῖς ὑπερποτᾶτο Πηγάσου πτεροῖς,
Τιθωνὸν ἐν κοίτῃσι τῆς Κέρνης πέλας.
Aurora montem Phagium aduolauerat,
Velocis altum nuper alis Pegasi,
Cernam prope Tithonum in thoro reliquerat.

Hanc ex Oceano, tanquam, Solem & reliqua astra, surgere scripsit Homerus in hymno in Mercurium hoc pacto:

Ἠὼς δ' ἠριγένεια φόως θνητοῖσι φέρουσα
Ὤρνυτ' ἀπ' Ὠκεανοῖο βαθυῤῥόου.
Hinc Aurora tulit lucem mortalibus almam
Fluctibus Oceani surgens sata manè profundis.

Memoriæ prodidit Pausan. in Laconicis Auroram forma Cephali captam pulcherrimi iuuenis illum ad se rapuisse. Rapuit Orionem præterea, vt scripsit Hom. lib. 5. Odyss.

Ὡς μὲν ὅτ' Ὠρίων' ἐλετοροδοδάκτυλος Ἠώς.
Sic vbi ab Aurora rosea est correptus Orion.

Quæ Tithonum etiam maritum sibi rapuit, quem in Delum asportauit, eúmque dormientem in thoro consurgens relinquebat cum Memnone filio, vt innuit Virgilius libro 4. Æneid.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Hanc ex Astræo præterea scripsit ita Apollodorus lib. primo Biblioth. ventos & astra peperisse: Ἠοῦς δὲ καὶ Ἀστραίου ἄνεμοι καὶ ἄστρα: *Ex Aurora & Astræo venti & astra.* Nam cum Astræo congressa, fratre Thię & Hyperionis filio, Argestem, Zephyrum, Boreámque peperit & Notum, vt in Theogon. ait Hesiod.

Ἀστραίῳ δ' Ἠὼς ἀνέμους τέκε καρτεροθύμους,
Ἀργέστην, Ζέφυρον, Βορέην τ' αἰψηροκέλευθον,
Καὶ Νότον, ἐν φιλότητι θεὰ θεῷ εὐνηθεῖσα.
Astræo peperit ventos Aurora rapaces,
Argestem, Zephyrum, & Boream glacialibus alis,
Atque Notum, coniuncta Deo Dea candida lecto.

Hanc iucundissimam & suauissimã non hominibus solùm, sed omnibus animalibus, & hominibus & plantis contingere, scripsit Orph. in hymno in Auroram his verbis:

ᾗ χαίρει θνητῶν μερόπων γένος. οὐδέ τις ἐστὶν
Ὃς φεύγει τὴν σὴν ὄψιν καθυπέρτερον οὖσαν,
Ἡνίκα τὸν γλυκὺν ὕπνον ἀπὸ βλεφάρων ἀποσείσης.
Πᾶς δὲ βροτὸς γήθει, πᾶν ἑρπετόν. ἄλλά τε φῦλα
Τετραπόδων, πτηνῶν τε, καὶ εἰναλίων πολυεθνῶν.
Qua gaudet mortale genus, vitare nec vllus
Conspectum vult diua tuum, cùm fluctibus exis,
Excutis & somnum ciliis: lætantur vbique
Serpentúmque hominúmque genus, volucresque, feræq;,
Quæque colunt altas spumosi marmoris vndas.

¶ Hęc illa sunt quę de Aurora fabulosè prodita sunt ab antiquis. Hãc Thiæ & Hyperionis filiam arbitrati sunt illa de causa, quia diuina bonitate ita statuente lux è Sole ad mortales manat, quid enim commodi habemus, quod hominibus à Deo non sit? Hanc alij Terræ filiam & Titanis, alij nuntiam Titanis vocarunt, & ex Oceano emergere crediderunt: quia nauigantibus ex vnda, aut in planitie existentibus è terra exire appareat, & è luce Solis, quem antecedit. Nam oculorum acies ad certum interuallum pro facultate naturali locorum distantiam metiri potest, at hallucinatur præterea ob imbecillitatem & ob molem aëris inter aciem & distantia corpora interiecti, quæ spectãtur, quare si quid longinquum metiri velimus, adhibenda sunt opticę instrumenta, aut aliqua oculorum aciem adiuuantia & coarctantia. Efficit igitur turbidi aëris natura, & surgẽtium assiduè vaporum, vt candida lux Solis his interiectis, cùm tenuis

illa adhuc sit, rubicũda & rosea Aurora videatur: quare roseum colorem, & roseos digitos, & auream sedem, & rubẽtes equos illi attribuerunt, qui iidem sunt & Solis. Propter celeritatem motus illi currus concessus est. Hanc niueos equos habere alij dixerunt, non adsurgentes vapores, sed ad ipsius lucis naturam intuentes, at nunc dicatur de Memnone.

De Memnone. CAP. III.

MEMNON fuit Auroræ Tithoniq; filius, qui habuit fratrem ex iisdem parẽtibus Emathionem, vt inquit Apollodorus lib. tertio, & Hesiodus in Theogonia:

Τιθωνῷ δ' Ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν,
Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ Ἠμαθίωνα ἄνακτα,
Est Aurora parit Tithono, Memnona fortem,
Æthiopum Regem, Regem simul Emathionem.

Hunc natum esse Thebis testatur Dionysius in situ orbis in his:

Ἠμὲν ὅσοι Θήβην ἐρικυδέα ναιετάουσι,
Θήβην Ὠγυγίην ἑκατόμπυλον, ἔνθα γεγωνὼς
Μέμνων ἀντέλλοντι ἐλυσὰ ἀπαύγασμα Ἠοῖ.
Nam quicunque colunt Thebas & mœnia clara,
Thebas Ogygias hecatompylas: hic vbi Memnon
Surgentem capit Auroram complexibus arctis.

Strabo libro 15. Cissiam matrem Memnonis vocatam fuisse scribit. Hunc Æthiopum fuisse Regem, & ex Æthiopia ad bellum Troianum, vel potiùs è Susis Persarum ciuitate venisse, ait Pausan. in Phocensium rebus. Nã omnes illas nationes Memnon ante bellum Troianum debellauerat, quæ mediæ fuerunt vsque ad fluuium Choaspem. Memoriæ prodidit Strabo libro 16. non procul à Ptolemaica ciuitate Ægypti, in vrbe Abydo fuisse regiam Memnonis mirificè è lapide totam extructã, & labyrinthum præterea eiusdem operis, quem Memnonium vocarunt. Hũc ad bellum Troianum Priamo opem ferentem accessisse constat, qui fortiter singulari certamine cum Achille commisso occubuit. Hic vbi fuit percussus, fons sçatuit, de quo aquam sanguineam fluere dicebant quotannis, quo die ille fuit cæsus, vt ea carmina testantur Calabri:

Ὅτε καὶ αἱματόεις τραφερὴν ὑπεδύσατο φάος,

Ὁππότε Μέμνονος αἷμα ἑῇ λυγρὸν, ὃ ἔγχι κεῖνος
Κάτθανε.
Sanguine qui tinctus sitientes alluit agros,
Memnonis vt lux est tristis, qua concidit ille.

Ferunt illum post cædem apud Paltum Syriæ iuxta Badam fluuium fuisse sepultum, vt scripsit Simonides poëta. Atque supra Æsapi ostia humatum fuisse testatur Strabo libro 13. quare vicus qui proximus fuit, Memnonius vicus dictus est. Scriptum reliquit Pausanias in Laconicis Memnonis ensem totum ex ære fuisse Nicomediæ cum hasta, quæ imas tantùm partes & cuspidem æreas haberet, in templo Æsculapij depositum. Fuerunt qui dixerint Auroram impetrasse à Ioue, vt cùm Memnon rogo imponeretur, vertereturin auem, quod etiam contigisse dicitur, vt ait Ouidius lib. 13. Metamorph.

Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra
Pro patruo tulit arma suo, primisque sub annis
Occidit à forti (sic Dij voluistis) Achille.
Da precor huic aliquem solatia mortis honorem,
Summe Deũm rector, maternaque vulnera leni.
Iupiter annuerat, cùm Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus: nigríque volumina fumi
Infecere diem: veluti cùm flumina natas
Exhalant nebulas, nec Sol admittitur infrà.
Atra fauilla volat, glomeratáque corpus in vnum
Densatur, faciémque capit, fumíque colorem
Atque animum ex igni, leuitas sua præbuit alas.

Dictæ sunt & aliæ complures aues Memnoniæ vocatæ ex eodem rogo exiliisse, quæ inter se pugnantes in rogum relapsæ pro inferiis se Memnoni consecrarunt. Theocritus ipsum etiam Memnonem in auem mutatum circa rogum volasse, rogúmque lustrasse cõmemorat in epitaphio Bionis, cùm de cæde quereretur, vt est in his carminibus:

Οὐ τόσον ἠώιοισιν ἐν ἄγκεσι παῖδα τὸν Ἀῶ
Ἰπλάμενος πρὶν στῖμα κινύρετο Μέμνονος ὄρνις.
Non sic aurora natum in conuallibus imis
Memnonis est tumulum lustrans conquesta volucris.

Scriptum reliquit Lucianus in Philopseudo miraculum illud statuæ Memnonis fuisse celeberrimum, quippe cùm statua illius quę fuit in templo Serapidis in Ægyptiis The-

bis erecta, sponte sua, cùm radiis Solis tangeretur suauem sonum emitteret, atque nescio quid lachrymabile sub Solis occasum, cùm matris aduẽtu lętari, tristari discessu putaretur, vt testatus est etiam Cor. Tacit. Et Suidas in his: τὸ δὲ ἄγαλμα τετράφθαι πρὸς ἀκτῖνα, μήπω γεγάσιον. λίθῳ δὲ ἐξ Αἰθίοπος ξυμβεβηκέναι δὲ τῷ πόδε ἄμφω κατὰ τὰ ἀγάλματα ποιῆσαι τὸν Δαιδάλου, καὶ τὰς χεῖρας ἀπηρεῖδθαι ὀρθὰς ὅπῃ τὸν θάκον. κεῖσθαι γὰρ ὃν ὁρμὴ τῶν ἐπανίστασθαι τὸ χῆμα τῶδε. καὶ τὸ ὄφθαλμῷ δ' ἓν καὶ ὁπόσα τῷ τόμαιῳ, ὡς φθεγξόμενον ἄδουσι. καὶ τὸν μὲν ἄλλοι χρόνον ἧττον θαυμάσαι φασίν. ὅπῃ γὰρ ἐνεργὸν φαίνεσθαι. πρωϊβαλοῦσης δὲ τὸ ἄγαλμα τῆς ἀκτῖνος, (τοῦτο δὲ γίγνεσθαι περὶ ἡλίου βολάς) μὴ κατὰ χρεῖαν τὸ θαῦμα. φθέγξασθαι μὲν γὰρ παρὰ χρῆμα τῆς ἀκτῖνος ἐλθούσης οὕτω ὅπῃ τόμα. παῖδας δὲ ἱστάναι τοὺς ὀφθαλμοὺς δόξαι πρὸς τὸ φῶς, οἷα δὴ ἀνθρώπων οἱ εὐήλιοι τότε ξυιέναι λέγουσιν, ὅτι τῷ ἡλίῳ δοκεῖ ὑπανίστασθαι, κατάπερ οἱ τὸ κρεῖττον ὀρθοὶ περιπέυοντες. *Hæc autem statua ad radios solis conuersa est, impubis adhuc, e nigro lapide: atque pedes ambo facti sunt ad Dædali artis imitationem, cùm manus super sede rectæ firmentur: ita verò constituta est, vt velle consurgere appareat: atque oculi & quæ sunt vocis omnia instrumenta, videntur velle loqui: Cæteris quidem temporibus minus mirabile illud videri dicunt: at radio statuam attingente (quod fit oriente Sole) non potest non videri mirabile, cùm radio in os incidente statua loquatur, oculi hilares apparent ad lumen tanquam hominis qui tunc lętentur Sole: nam Soli videtur assurgere tanquam serui bene morati domino accedẽti.* Hanc statuam etiam reddere responsa consueuisse antiqui dixerunt. Fama est statuam ipsam nigri lapidis fuisse, quę sonum illũ emitteret. Scribit Strabo libro decimo septimo: se Thebas in Ægyptum aliquando contendisse, vbi duo altissimi erant colossi ex integris lapidibus inter se propinqui, quorum alterius superiores partes iam corruerant ob terræmotum: huius pars illa quæ reliqua erat super base, circiter horam primam, vt inquit, sonum emisit haudquaquam magnũ ingenti præsente multitudine. Sic enim erat artificiosè in ipsa base incisa. Neque hoc erit sanè incredibile, si quis quanta vis sit scientiæ cognouerit, aut si Thebanorũ sacerdotum præstantiam in astronomicis philosophicisque rebus intellexerit. Non enim illi inter scorta immũdissima, neq; inter lurcones vino graues maiorem ætatis partem degebant: sed quod reliquum erat temporis ab administratione sacrificiorum, id totum in honestissimis rerum vel naturalium vel diuinarum studiis contemplationibusque transigebant. Atqui Zezes Chil. 6. histor. 64, Cippum ait vocatum fuisse, Memnonem ab AEgyptiis, & columnam rubri varij lapidis fuisse, quę sonum illum emitteret: lętum quidem per diem, quia lætaretur matris præsentia, at lugubrem per noctem, quia doleret illius discessu. Alij sanè scriptores à Zeze dissentiunt, quia Memnonem in Ilio fuisse sepultum: at non in patriam relatum crediderunt. Atq; totsunt dicta fabulosè de Memnone.

¶Memnonem Auroræ Tithonique filium fuisse dixerũt, quoniam is in oriẽtis regionibus imperauit, quando & orientem Auroræ nomine vocarunt aliquando Latini, vt est id Virg. in libro octauo:

Hinc ope barbarica, variisq; Antonius armis
Victor ab Auroræ populis.

Quod dictum fuit, quia subortum Solis, & auroræ ipsius tẽpore lenis aura plerumque oriatur, nã parua aura aurora dici videtur. Quod ad Troiam militauerit, quòd cæsus fuerit ab Achille, quòd honorificè sepultus fuerit, id totũ non abhorret ab historia. Quòd verò aues ex illius rogo euolauerint, illique immortalitatem Aurora impetrauerit à Ioue, quid aliud est quàm antiquorum poetarum adulatio? nã illi vt propinquorum Regum gratiam aucuparentur, æternam & immortalẽ gloriã futuram ipsorũ Regum dicebant, & quæ in omnes nationes peruenirent, multaque fabulosis ornamentis, suauitateque orationis, tanquam horrẽda pharmaca suauioribus rebus condiuerunt, ne simplex adulatio nauseam auditoribus moueret. Quę ad eius statuę mirabilitatem spectant, antiquorũ artificũ præstantiam patefaciunt, qui & colossos incredibilis magnitudinis ac artificij, & columnas admirabilis tum põderis, tum etiam incisarum figurarum artificij, non solum erexerunt, sed etiam in longinquas regiones exportarunt. Tanta verò fuit in coniungendis lapidibus scientia, vt vel diligentissimè rimãtibus nulla appareret coniunctio, quare præclarè dictum est in eam pyramidem, quæ fuit ex AEgypto Romam comportata:

Si lapis est vnus, dic qua fuit arte leuatus?

Si duo, vel plures, dic vbi congressus?

Quod ad mores vitæque institutionē attineat, nihil in Memnone esse cōspicio, quare tota ferè est historica explicatio. At nunc de Tithono dicamus.

De Tithono. CAP. IIII.

TITHONVS, quem ob corporis elegantiam amatum fuisse ab Aurora inquiunt, Laomedontis fuit filius, fraterque Priami, vt fama est: cùm tamen diuersæ matres horum fuisse memorentur. Aiunt enim matrem Priami fuisse Leucippen, at Tithoni alij Strymo, alij Rhœo Scamādri filiam. Inquiunt Tithonum in cœlum fuisse portatum cùm ab Aurora amaretur, illique à Parcis immortalitatem fuisse impetratā: sed cùm oblita fuisset Aurora petere etiā ne senesceret, Tithonus in tantam venisse senectutē dicitur vt infantulorum more in cunis agitatus quiesceret. Verùm denique in cicadam dicitur fuisse conuersus, quæ mutatis prioribus exuuiis vel senio confectæ non occidunt, sed iuueneſcunt. Hanc fabulam ita attigit Horatius libro secundo Carminū:

Longa Tithonum minuit senectus.

Illud autem passus fuisse creditur propter dolorem, quē auditā Memnonis filij morte percepit: nam tanquam euolaturus ad videndum filium brachia cōcussit, quare alæ tum primùm illi natæ fuisse dicuntur. Id asserit idem poeta in libro primo, cùm dicat illum qui immortalitatem assecutus fuisse videbatur, cuique alæ exortę sunt, tandem occidisse: *Tithonusq; remotus in auras.* Alij tamen dicunt illum Auroram precatum fuisse vt posset immortalitatem deponere, cùm propter senectutē humanis voluptatibus frui non ampliùs posset: quod cùm illa concedere non valeret, in cicadam illum vertit. Dicitur Tithonus Susa cōdidisse ciuitatem, non procul ab amne Choaspe Persiæ, nobilissimam, ac sedem olim imperij Persarū. Cùm verò in cunis (vt diximus) plerūque iaceret Tithonus ob senectutem, in lecto tamen illum ab Aurora relinqui solitum scribit Virgilius in hoc carmine:

Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Habuit ex Aurora Tithonus Memnonem & Emathionem filios, vt dictum est, à quo dicta est Emathia: quamuis alij dixerunt Auroram ex Astręo Titane ventos etiam peperisse filiam verò Iodamam. Hęc ferè sunt, quę de Tithono dicuntur.

Hanc rem qui ad historiā traducere conantur, dicunt Tithonum ex Oriente vxorem duxisse, è qua cùm prędictos suscepisset filios, in tantam peruenit senectutem, vt in cunis agitaretur domi infantum more. Hinc fabulæ datus est locus, quòd Aurora illum amauerit ob temperiem orientalium locorum, qui illum & maritum, & immortalem propè fecerunt. Quòd in cicadam fuerit conuersus, quid aliud est, quàm senilis garrulitas & loquacitas; cùm enim morosi sint senes, tum glorioſi & temporis prætęriti semper laudatores contemptoresque præsentis, & cuiusmodi Nestorem finxit Homerus. Fuerunt qui ridiculam allegoriam addiderint, & quam referre propè sine risu non possum. Dicunt enim Tithonum esse vim diurnam, at auroram maturinam vendendis mercibus vel agendis rebus accommodatam, vnde vir Auroræ Tithonus putabatur. Quoniam verò multa virilia opera aguntur per diem, muliebria per noctem, vt dixerunt, ea de causa illa conficta creduntur à nonnullis: & quoniam venalia per diem exponuntur, dixerunt Priamum esse Tithoni fratrem: nam πρίαμαι emo significat. At ego crediderim hanc fabulam ideo fuisse fictam, quod per illam nos sapientes ad æquo animo ferendas naturæ vices solarentur: cùm mors omnium calamitatum finis sit. Deorum beneficio hominibus concessa. Nam cùm immortalitatem à Diis Tithono Aurora impetrasset, ille tamen supplex à Diis ipsis contendit, vt licerer sibi mori quia satius esse putaret semel interire, quàm assiduè molestiis, totque naturę difficultatibus infestari. At nunc de Pasiphaë dicamus.

De Pasiphae. CAP. V.

PASIPHAE Solis & Perseidis filia fuisse dicitur, vt ait Cic. lib. 3. de natura Deorum, in his: Circe autem & Pasiphae è Perseide Oceani filia natę, patre Sole in Deorum numero non habebuntur; Hanc Minois vxorem fuisse constat: è quo Ariadnam, quam à Theseo abductam & in Naxo relictam à Libero patre vxoré ductam inquiunt, filiam peperit, vt ait Apollon. lib. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Παρθενικὴ Μινωΐς ἐυφρονέουσ' Ἀριάδνη,
Ἠ'ρὰ τε Πασιφάη κούρη τέκεν Ἠελίοιο.
Huius amore fuit Minoia capta Ariadna:
Pasiphae hanc peperit Solis de semine nata.

Fabulati sunt Venerem, post indicatum suum à Sole adulterium cum Marte, in vniuersam Solis stirpem sæuisse: quare & Ariadna à Sole oriunda ingratum & durissimum Theseũ experta est: & Pasiphae huius mater ingenti tauri amore capta fuit, ita vt Dædadi opera se illi subiecerit: de qua natus est Minotaurus, cuius altera pars homo erat, taurus altera, vt est in Ariadna apud Ouidium:

Nec tua mactasset nodoso stipite Theseu,
Dextera parte virum, dextera parte bouem.

Cùm natum fuisset id monstrũ, labyrinthus extruitur cum inexplicabilibus viarum ambagibus & fallaciis, ita vt cùm quis viam egredientem, & ad exitum perducentem se reperisse putaret, tum nouum ingressum, & prioribns multo difficiliorem experiretur: atque id in illum inclusum fuit. Has tamen fallacias idem Dædalus, qui excogitauerat, vt Ariadnæ amori satisfaceret, aperuit: cùm eò, qui Athenis nono quoque anno ob mortem Androgei mittebantur vorandi à Minotauro, vel inter labyrinthi fallacias, vt alij putarũt morituri, includerentur. Hanc rem satis apertè, vt arbitror, explicauit in his carminibus Virgilius libro sexto:

Hic crudelis amor tauri, suppostaq; furto
Pasiphae, mistumq; genus, prolesq; biformis,
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ.
Hic labor ille, domus, & inexplicabilis error.
Magnum Reginæ sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagesq; resoluit,
Cæca regens filo vestigia.

Habuit filium Androgeũ & Ariadnã, vt ait Isacius; quibus alij Phædram addiderunt. Fuerunt, qui dicant illam quo tẽpore Minos aduersus Athenienses militabat, rem cum Tauro militũ duce clàm habuisse, atque ex eo suscepisse filiũ, quem de patris nomine Taurum appellarunt, nomenq; Minois etiã addiderunt, quòd Minois videretur, cũ esset Tauri. Alij dixerunt Taurũ fuisse Minois ducem, qui crudelissimus erat, in omnes Athenienses, qui eò tributi nomine mittebãtur: vt testatur Plutarchus in Theseo. Alij maluerũt ex huius

huius ducis concubitu & ex Minoe eodem partu natos esse geminos filios: Androgeum è Minoe, Taurum autem ex Tauro: quod tamen cùm non pateret, palàm vtriusque parentis nomen obtinuit alter illorum. Hoc non solùm fabulosum est, sed prorsus abhorret à veritate, quoniam seminis recepti vas in muliere vbi semen auidè semel imbiberit, atque hauserit, cõstringitur: neque ampliùs aperitur, antequã fœtum perduxerit ad maturitatem. Fuerunt qui fabulosam causam reddiderint, cur Minos adulterã vxorẽ senserit, cùm illa vel bouem sustinuerit. Nam cùm Minos ad bellum exiturus Iouem patrem rogasset vt digna tanto sacrificio aliqua se victima offerret, taurum eximiæ pulchritudinis oblatum armentis ducem præfecit, ac alium pro illo immolauit: quare sensit postea Minos ex ira Iouis ob eam fraudem amorem tauri suæ vxori fuisse immissum. Alij maluerunt Minoem à Cretensib. impeditum quò minùs in regnum paternũ succederet, respondisse à Diis immortalibus sibi dari regnum; quod nisi credant, Deos augurio id esse confirmaturos. Mox Neptuno clàm vouit se quod primum apparuisset immolaturũ. Cùm verò eximię pulchritudinis taurus apparuisset, illum dedit pastoribus ad armenta deducendum, atque alium pro illo mactauit: quare iratus Neptunus nefarium illius tauri desiderium vxori Minois immisit. Scriptum reliquit Plutarchus in Cleomene, in Thalamis Messeniorum olim ciuitate eximium fuisse Pasiphaes templum & oraculum: atque Pasiphaen quidem vnam esse nympharum Atlantidum arbitrati sunt, eamq́ue non Solis, sed Iouis fuisse filiam: quæ ita vocata sit, quod omnibus ibi pateret oraculum, quasi παρὰ τὸ πᾶσι φαίνειν τὰ μαντεῖα. Atq; hactenus de fabulosis ad Pasiphaen spectantibus dictum sit.

¶ Hanc fabulam ad historiam deduxit Zezes hist. 19. primę chil. qui scribit augurium à Neptuno immissum Taurum fuisse ducem, qui cum ingenti classe suppetias Minoi ferebat, quem cùm vidissent Cretenses priusquam dimicaretur, Regem Minoem salutarunt. Eius Tauri visi sanè elegãtis & strenui ducis amore capta est Pasiphae Minois vxor, Dædaloq́ue conscio & adiutore in priuata domo lignea cum illo dicitur concubuisse, ex quo natus est puer, qui & adulteri & legitimi mariti Pasiphaes nomen reportauit. Ego verò altiorem quandam, & vtiliorem sententiam sub his latere

Universidad de Deusto
Biblioteca

crediderim, quoniam non historicę solùm narrationis causa fabulæ instituebantur, sed vel rerum naturalium, vel morum informandorum, vt diximus. Pasiphae Solis & Perseidis filia, quid aliud est, quàm anima mortalium, quæ tum plurimum ratione & consilio pollet, cùm corpus Solis virtute materiã corporis optimè digerente, fit purius? aut quid aliud est Perseis, quàm ipsa materia humida, è qua corpus gignitur? Hęc ipsa anima cùm Minois iustissimi atque optimi viri sit vxor, si ad illegitimas voluptates declinauerit, desciscere à legitimo marito dicitur, & in adulteri ferocissimi tauri complexum refugere. Vbi enim à ratione animus desciuerit, vel ad iram, vel ad cupiditates se referens, tunc omnibus turpis apparet, & tauri formam recipit: quare si quis fabulæ turpitudinem summam inesse arbitratur, nefariamque mulierem existimat Pasiphaen, quæ tam turpes ac tam illegitimas voluptates expetiuerit, quo pacto non turpissimum putauerit, se ipsum vel libidine, vel ira, vel aliis turpissimis animorum motibus cedere? concedendæ sunt quidem corpori voluptates, quas natura necessariò expetit, quippe cùm neque ira, neque voluptas inutiliter à Deo data sit? sed illæ tantùm concedendæ, quas Iupiter aut Neptunus concesserit: quod per eum taurum significatur, ad corporis vires reficiendas scilicet, & ad propagandam sobolem. Cuius rei vel maximum id est argumentum, quòd vel ira ad res agendas, vel libido ad procreandum, vel reliqui animorum motus conferunt semper ferè cum moderatione & corpori, & negotiis: cùm plurimum obesse soleãt, nisi moderatio adhibeatur. Ex illegitimo verò voluptatũ, harumque motionum vsu multa monstra nascantur necesse est, ac non solùm Minotaurus: quæ ita homines implicant, vt qui semel ab æquitate declinauerit, legesque contempserit, difficilimè postea à sceleribus coerceatur: cùm mos, diuturnaque consuetudo natura postea fiat assuetis hominibus. Neque aliud sanè labyrinthi viarum inexplicabilis circuitio significare voluit, nisi illum qui semel illegitimis se dedidisset, sine summa difficultate se explicare postea non posse ante extremum vitæ diem, aut sine summo Dædali ingeniosi admonitoris artificio, ac de Pasiphae ita breuiter: nunc de Circe dicamus.

De Circe. CAP. VI.

CIRCE vt scripsit Hesiodus in Theogonia, Solis & Perseidis Oceani dicitur fuisse filia in his carminibus:

Ἠελίῳ δ' ἀκάμαντι τέκε κλυτὴ Ὠκεανίνη
Περσηὶς Κίρκην τε καὶ Αἰήτην βασιλῆα.

Soli indefesso peperit Perseis at olim
AEetam regem & Circen, clarissima, natos.

Homerus tamẽ in lib. x. Odysseę illũ Solis & Perses filiam, at non Perseidis inquit in his carminibus:

Αἰαίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'. ἔνθα δ' ἔναιε
Κίρκη ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεὸς αὐδήεσσ.
Αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο.
Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου Ἠελίοιο
Μητέρος ἐκ Πέρσης, τὴν Ὠκεανὸς τέκε παῖδα.

Venimus AEaeæ posthæc ad littora terræ:
Hanc Circe coluisse grauis Dea dicitur, illa
Prudentis soror AEetæ fuit: ortus vterq;
Semine de Solis nitidi narratur, & illis
Oceano Perse mater fuit edita magno.

Alij crediderunt Hecates, alij Æetæ fuisse filiam, at non sororem. Alij contrà Asteropes & Hyperionis filiam tradiderunt, sicuti testatur Orpheus in Argonauticis: cuius miram fuisse pulchritudinem inquit, cùm splendoris radij ex illius capite emicarent, vt patet ex his:

Κούρη ὁμοχρήτη μεγαλόφρονος Αἰήταο,
Ἠελίου θυγάτηρ. Κίρκην δέ ἑκικλήσκουσι
Μήτηρ Ἀστερόπη καὶ τηλεφανὴς Ὑπερίων
Ἥρα θοῶς ἐπὶ νῆα κατήλυθεν ἐκ δ' ἄρα πάντες
Θάμβεον εἰσορόωντες. ἀπὸ κρατὸς γὰρ ἔθειραι
Πυρσαῖς ἀκτίνεσσιν ἀλίγκιοι ᾐώρηντο.
Στίλβε δὲ καλὰ πρόσωπα φλογός.

AEetæ affinis, coniunctáque sanguine, Solis
Filia, quam proprio dixerunt nomine Circen:
Asteropéque parens, Hyperionque est auus: illa
Velox occurrit naui, cuncti aspicientes
Pertimuere viri: flammæque simillimus ardor
Crinibus auratis illi affuit, igne decora
Splendebat facies, superisq; simillima Diuis.

At Dionysius Milesius libro primo Argonauticorũ scriptũ

reliquit hanc Hecates Perſei & Æetę filiam fuiſſe: nam Perſea & Æetam filios Solis fuiſſe inquit, quorũ Æeta Colchis & Mæoticis, at Perſeę Tauricæ regioni imperauit, duxitque vxorem quandam ex indigenis, quę Hecate dicebatur. Fuerunt qui dixerint Perſeum è nympha quadam indigena Hecaten viraginem ſuſcepiſſe venationibus magnopere deditam, quæ prima omnium lethiferas radices inuenit, peritiſſimaque fuit conficiendorum venenorũ, ac medicamentorũ, quę in hoſpitibus experiebatur: quippè cùm patrẽ etiam ſuũ venenis ſuſtulerit. Hanc primam vim aconiti obſeruaſſe tradunt, & verbenas etiam inter veneficas herbas reperiſſe. Hanc ablegatam in Colchorum regionẽ Æetæ patruo nupſiſſe inquiunt, è quo nata eſt Circe & Medea. Verùm cùm peritia ſuperauit: quippe quæ multa ab ipſa matre didiciſſet, pluraq; ipſa experiens quotidie excogitaſſet. Dionyſiodoro paulo pòſt venenis extincto ipſa regno ſola potita adeò crudeliter ſubiectos populos tractaſſe dicitur, vt regno pulſa cum parua mulierum manu in Italiam fugere compulſa ſit, & in promõtorio, quod ab ipſa poſtea Circeum dictum fuit, cõſederit. Scriptũ reliquit Herodianus lib. 5. vniuerſæ hiſtoriæ Circẽ à patre Sole fuiſſe in Heſperiã in curru deportatã, atq; in inſula iuxta Tyrrheniã in mari Siculo poſita cõſediſſe, quę ab illa poſtea Circęa dicta fuit: quã ſententiam ſecutus Apollonius Rhodius ita ſcripſit in lib. 3. Argonaut.

Ἤδειν γάρ ποτε πατρὸς ἐν ἁρμασιν Ἠελίοιο
Δινεύσας, ὅτ' ἐμεῖο κασιγνήτην ἐνόμιζεν
Κίρκην Ἐσπερίης εἴσω χθονός. ἐκ δ' ἱκόμεσθα
Ἀκτὴν ἠπείρου Τυρσηνίδος, ἔνθ' ἔτι πῦρ
Καπνοῦ μαίεται πολὺν ἀπὸ σεῖο Κολχίδος αἴης.
Esse puto notum curru quòd Solis in alto
Est ablata ſoror patris, quo tempore Circe
Heſperiæ acceſſit longæ confinia terræ,
Inq; ſolum Tyrrhenorum conceſſimus, atque
Nunc quoq; longè habitat patrijs à Colchidis aruis.

Alij duas fuiſſe Circes memorant, atq; ambarũ res geſtas ad vnam detulerunt. Vocata fuit Ææa Circe ab AEæa inſula Phaſidi fluuio propinqua in Colchica regione: quã tamen inſulã nonnulli eſſe in fretoSiculo crediderunt. Apollonius

Rhodius lib. 4. Argonauticorum, AEęam inſulam in Italia apud Tyrrhenorum agrum eſſe ſcribit in his:

Καρπαλίμως δ' ἐνθένδε δι' ἐξ ἁλὸς εἶδμα νέεσθε
Αὐσονίης ἀκτὰς Τυρσηνίδας ἀτρυγέοντες.
Γῆρυ δ' Αἰαίης λιμένα κλυτόν. ἐκ δ' ἄρα νῆας
Πείσματ' ἐπ' ἠιόνων κεδόθεν βάλον. ἐκ δὲ Κίρκηνδε
Εὖρον ἅλος νοτίδεσσι κάρη ὑπὸ φαιδρώσασαν.
Inde citò fluctus perlabitur vncta carina.
Auſoniæ apparent Tyrrhenæ littora terræ:
AEæaq; petunt portus: de puppe rudentes
In littus iaciunt. hic Circen aſpiciunt, quæ
Arte comas madidas ornabat ab æquore aprica.

Hæc ancillas quatuor dicitur habuiſſe, quarũ opera in conficiendis veneficijs, & in legendis herbis, herbarumque floribus vtebatur, & ſcripſit Pauſanias in prioribus Eliacis: at Ouid. lib. 14. Metamorph. Nereidas & nymphas eo fungi officio ſcripſit his carminibus:

Nereides, Nymphæq; ſimul, quæ vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila ſequentia ducunt,
Gramina diſponunt: ſparſoſque ſine ordine flores
Secernunt calathis, variisque coloribus herbas.
Ipſa quod hæ faciunt opus exigis; ipſa quis vſus,
Quoq; ſit in folio, quæ ſit concordia miſtis,
Nouit, & aduertens penſas examinat herbas.

Vtebatur & mortacillæ carne in veneficijs, ſed in amatorijs præcipuè, quã fabulãtur fuiſſe Suadelæ filiam: quæ cùm Iouem pharmacis in ſui deſiderium attrahere conaretur, à Iunone in auem ſui nominis mutata eſt: nam iynx vocata eſt à Græcis. Hæc homines in varia bt utorum genera vertere ſolita dicitur per vires collectarum herbarum: de qua ita ſcripſit Virgilius libro ſeptimo:

Hinc exaudiri gemitus, iræque leonum
Vincla recuſantum, ac ſera ſub nocte rudentum;
Setigerique ſues, atque in præſepibus vrſi
Sæuire, ac formæ magnorum vlulare luporum.
Quos hominum ex facie Dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

Quos cibos ijs daret Circe, quos in eas formas vertere cupiebat, ſignificauit Lycophron his carminibus:

Ποίαν δὲ θηρόπλαστον ἐκ δὸ φόλαν

Δεῖκανον ἐγκυκῶσαν ἀλφίτῳ, θρύα,
Καὶ κῆρα κακὰ μορφοῦσι. οἱ δὲ δύσμοροι
Στείχοντες ἄπαις ὖν συφοῖσι φορβάδες,
Γίγαρτα χιλῷ συμμεμιγμένα τρυγὸς,
Καὶ τέμφυλα βρώξουσιν. ἀλλ' αὖτις βλάβης
Μῶλυ σαώσει ῥίζα, κἠπέρους φανεὶς
Νωνακρίατης τεῖχέφαλος φαιδρὸς θεός.
Quam non ferarum figulam intuebitur
Dracæna subiget vt farinis hordea,
Fatúmque vertet inferas; miselli at hi
Querentur infortunium facti sues,
Edentq; acinos vnæ hara inclusi. Sed hunc
Radix ab ipso subtrahet periculo
Vocata moly: liberabit hunc triceps
Nonacrites visus, & Ctarus Deus.

Hæc ita scripsit Ouidius in lib.14.

Nec mora: misceri tosti iubet hordea grani,
Mellaq; vimq; meri, cum lacte coagula passo:
Quisq; sub hac lateant furtim dulcedine succos
Adiecit: accepimus sacra data pocula dextra.

Nam cùm cibos hos illis porrexisset, poculo hausto ac virga quadã tacti cum quibusdam magicis verbis subitò in feras vertebantur: ita Vlyssis socios versos esse scripsit Homerus in libro.x. Odysseæ, cùm tamen Vlyssem vertere nequiuerit, qui antidotum radicem moly aduersus veneficia à Mercurio acceperat. Sunt enim veneficiorum remedia credita, moly, stella marinus piscis, lappillus Iaspis, rhamnus, salix, pulicaria, aliaque multa plãtarum, lapillorum, animaliumq; genera. Hæc cum Vlysse versata Agrium ac Latinũ periisse ex eo dicitur, vt in his ait Hesiod⁹ in Theogonia:

Κίρκη δ' Ἠελίου θυγάτηρ Τ' ἐϋειδέος
Τίκτεν Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ἐν φιλότητι
Ἄγριον, ἠδὲ Λατῖνον ἀμύμονά τε κρατερόν τε.
Filia solis ad hinc Hyperionis edit Vlyssi
Iuncta thoro Circe duo pignora: dicitur alter
Agrius, ast alium prisci dixere Latinum.

Habuit Telegonum etiam filium Circe ex eodem Vlysse, & Ausonem à quo Ausonia dicta est, & Casiphonem: verũ tamen si ridiculum est, vt ait Zezes hist.16.chil. 5. quod cum

Vlysse vnũ annum versata tres filios pepererit quanto magis abhorret à veritate vt quinque genuerit? dicitur præterea Marsus, à quo Marsi populi vocati sunt, & Romanus, filij fuisse eiusdem Circes. Memoriæ prodidit Strabo lib.9. Circes mortuæ sepulchrum in altera Pharmacusarum insularum, quæ non procul distant à Salamine, erectum fuisse. Atque de Circe summatim hæc dicta sunt: nunc quid per hanc senserint antiqui perquiramus.

¶ Circe Solis & Perseidis filię Oceani fuit filia, vel Hyperionis & Asteropes, vt aliis magis placuit, quia ex humore & calore Solis omnia nascuntur. Dicitur enim Circe à miscendo, quia in generatione necesse est vt hæc, quæ vocantur elementa, misceantur, quod non nisi per motum Solis fieri potest. Est enim Perseis vel Perse Oceani humor, qui vel materiæ vel fęminæ vicem obtinet: Sol artifex autmas qui autor est formæ in generatione rerum naturalium: quare generatio & commistio illa quæ fit in generatione naturalium çorporum, meritò Circe, & Solis ac filiæ Oceani filia dicta fuit. Habuit quatuor ancillas, quæ flores & herbas ad veneficia colligebant, quæ quidem sunt quatuor elementa, omnium motuum naturam nobis pro suis viribus ministrantia. Credita est hæc Circe esse immortalis, quia perpetua sit elementorum inter se generatio & corruptio. Hanc crediderunt antiqui homines in diuersa animalium genera commutare, quoniam ex vnius corruptione nunquam eiusdem formæ aliud nascitur, sed longè ab eo diuersum: putaruntque illam AEæam insulam habitasse ob morbos & querelas animalium, quæ paulatim deficiente vi compositorum diuersis molestiis afficiuntur. Nam, æ, æ, heu, heu, significat. Hæc cùm omnes reliquos homines in beluas commutarit, Vlyssem tamẽ mutare non potuit, quia Deorum immortalium munere, quò minùs id pateretur, erat cõmunitus. Quo enim pacto diuina & immortalis existens anima Dei optimi beneficio vel Solis vel vlla vi naturę poterit corrumpi? aut quo pacto diuina ratione communita poterit in beluã commutari? possunt id quidem pati animæ comites, elementa scilicet, quæ sunt in corpore immortali animę annexa & coniuncta, at anima ipsa nullo pacto potest, cùm diuinæ naturæ sit à Deo procreatę. Per hæc igitur immortalẽ esse animam, vt ego quidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſenio, ſignificarunt: quamuis corpus & multis morbis, & corruptioni denique ſit ſubiectum. Cùm verò Circe miſtio ſit, vt dictũ eſt, in rebus naturalibus propter motum Solis, iure tot res per veneficia dicitur feciſſe, Lunam de cœlo deduxiſſe, ſtitiſſe flumina, arbores ac ſegetes aliò tranſtuliſſe, quæ paſſim ſcribuntur à poëtis. Nam cũ vapores plurimi exurgunt, quis non videt Lunam aliquãdo vel ad medium menſem occultari, aliquando propter penuriam imbrium vel fontes ipſos areſcere, neque ex iis flumina defluere, atq; accidit propter humoris penuriam aliquãdo, vt ibi ſegetes nullæ ſint, vbi fertiliſſimæ eſſe cõſueuerunt: ibique ſint vberiores, vbi nullæ fuerunt antea, aut contrà iſtud cecidit propter humoris copiam: neque hoc ſanè vlla alia fit ratione, niſi viciſſitudine naturæ, quæ naſcitur è cõmiſtione elementorum, ſicut illud magis aut minùs fit. Atque hęc quidem ſunt quæ ſub hac Circes fabula ad phyſicam rationem ſpectantia continebantur, vt ego quidẽ ſentio, quæ tamen omnia ad Chemicã ſcientiam nonnulli deducere conantur, cùm eius rei gratia, at nõ vel phyſicæ vel morùm inſtitutionis hæc ficta ab antiquis contendant. Sed vt hos prætermittam, tam ingenioſi fuerunt fabularum artifices antiqui, quæ à poetis celebratæ ſunt, vt non res phyſicas tantùm ſub earum nonnullis complexi fuerunt: ſed etiam in vniuerſam humanã vitã vtiliſſima præcepta tradiderint. Atqui multiplices fuerunt cauſæ, quibus compulſi ſint antiqui ad fabulas cõfingẽdas: primũ quòd multa paucis verbis complectebãtur: deinde quòd vtiles eſſent & accommodatæ memoriæ ob artificioſam ſeriem hiſtoriæ, tum quod eſſent ſuaues ob delectationem propter mirabilitatẽ rerum excogitatarum. Quibus accedebat, quòd odioſum videbatur humanæ, aut, etiã magis ſi quid ineſſet diuinę naturæ, ſua arcana cuiuis patefacere, quæ ſub fabularum tentoriis figmentiſque deliteſcerent. Nã vt vinum in malè affectis vaſis corrumpitur, neque priſtinam tranſmittit ab bibentes ſuauitatem, ita res diuinæ aut Philoſophicæ cùm vulgo communicatæ corrumpuntur, cùm per tẽpora ad magis rudes profectæ in manus tradantur. Huc accedit quòd cognitio rerum maximarum cùm maximo artificio ſub fabuloſis corticibus occultata ita magis integra conſeruatur, & ad poſteros tranſmittitur. Nã cùm methodus ita diligẽ-

tiùs ſeruaretur, neq; poſſet ſine multa difficultate variari, ſic faciliùs percipiebãtur ea quæ de philoſophia eſſent tradita: quare etiam efficiebatur vt varia ingenia, quaſi opipaparo variorum ferculorum apparatu, illa varietate rerum tenerentur. Age verò paucis ea quę ſub hac fabula continentur ad mores informandos ſpectantia percurramus. Circe Solis & Perſeidis filiæ Oceani filia fuiſſe dicitur, quia libido ex humore & calore fit in animalibus. Hæc cùm naturalis ſit titillatio ad voluptates excitans, ſi nobis dominetur, belluarum vitia in animis noſtris imprimit, facítque cum ſiderum aſpectu, & cum illis conſpirat, quorum alia ad Venerem & ad comeſſationes, alia ad iram, crudelitatẽ, improbitatémque omnem nos alliciunt: idcirco ſi his cupiditatibus aliquis paruerit, eum fabulantur in aliquam formam belluæ à Circe fuiſſe cõuerſum per veneficia cùm illa vel aſtra de cœlo deducere poſſit, quoniam non ſine aliqua ſiderum vi naturalis eſt in nobis, vel ad hànc, vel ad illam turpitudinem propenſio, ad quæ facilè delabimur, niſi nobis diuina clemẽtia opem tulerit, neque labi patiatur, quód per munus Vlyſſi à Mercurio datum intelligitur, atque in his innuit Virg lib. 7.

Quæ ne monſtra pii paterentur talia Troes:
Delati in portus, neu littora dira ſubirent,
Neptunus ventis impleuit vela ſecundis,
Atque fugam dedit, & præter vada feruida vexit.

Pro flagitiorum igitur natura, ad quæ quiſque erat propẽſus in varias animalium brutorum formas vertebatur. Nã libidinoſi, ſues: iracundi, leones aut vrſi fiebant: & reliqui eodem pacto. Quòd verò harum rerum cauſa fabulæ fingerentur, patefaciunt illa quæ ſcripta ſunt ab Homero de Vlyſſe. Nam cur eum inter Phæacum delicias inſeruit? cur in Lotophagorum regione multos ſocios illius guſtato fructu ſuauiſſimarum arborum reditus & patriæ oblitos fecit: quia multi vbi deliciarum voluptatumq́ue facultas conceditur, illam apud Euripidem Cyclopis ita clamantis ſententiam ſemper habent in animo ſi proferre pudeat:

Ἃ ἐγὼ οὔτινι θύω πλὴν ἐμοὶ, θεοῖσι δ' οὔ.
Καὶ τῇ μεγίστῃ γαστρὶ τῇ δεδαιμόνων.
Ὡς τοῦ πιεῖν γε καὶ φαγεῖν τοῦ φ' ἡμέραν,
Ζεὺς οὗτος ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσι,

Αυπῆν δὲ μηδὲν αὐτόν. οἱ δὲ τὰς νόμας
Ἐθέντο, ποικίλλοντες ἀνθρώπων βίον,
Κλαίειν ἀναγκαῖα. τῷ ἐμὴν ψυχὴν ἐγὼ
Οὐ πύσομαι θεῶν ἕδ.
Non vlli oues macto, nisi mihi, aut Deis:
Et dæmoni huic ventri Deorum maximo.
Hic Iupiter lex hic diebus singulis
Bibendi, edendique est viris prudentibus,
Mœroris & pellendi, at illi, qui viris
Leges dedere, lugeant diu licet.
Cessabo nunquam ego mihi concedere
Iucunda læta, dulcia.

Alij sunt ad voluptates quidem difficiles, neque illis supra modum delectantur, qui tamen siquid aduersi contigerit, continuò infringuntur, animóque ita sunt demisso, vt neq; inter viuos quidem se interesse sentiant. Idcirco siqui socij Vlyssis erepti sunt voluptatibus, illi inter grauissima pericula perierunt, cum alij à Cyclope vorati sint, alij à Lęstrygonibus, alij à Scylla voracissimo monstro absorpti. Alij cũ neque vi deliciarum, neque periculorum magnitudine victi fuissent, ob auaritiam in multas difficultates se intruserunt: cũ vtrem ventorũ plenum ab Æolo inclusorum clàm dormiẽte Vlysse soluissent, alij potiùs ambitione quã vel auaritia, vel omnibus prædictis difficultatibus erãt cõsternandi, nisi Vlyssis prudentia fuissent aures omnibus obturatæ aduersus Sirenum cantus, Verùm ad hæc omnia periculorũ vel voluptatum genera inuictus perstitit Vlysses, eximiæq; constantiæ & fortitudinis suæ dedit experimentum. Nihil autem horũ superauit sine diuino consilio. quia in vtraq; fortuna opus est auxilio Deorum immortalium, cùm nullã humana sapientia satis sit ad eam rectè ferendam. Cum nullo alio dicta est rem habuisse, Circe, quia attonitorum & dementium nullus est vsus, cùm Vlysses contrà mente præditus ac prudens cum illa assiduè versaretur. Atque vt summatim dicam, per hanc fabulam significare voluerunt antiqui sapientem virum in vtraque fortuna oportere se moderatè gubernare & ad omnes difficultates inuictum consistere, cùm reliqua multitudo tanquam leuissima nauis huc illuc fluctibus deferatur, & quocunque ventorum inconstantia impulerit: quare mutati fuerunt in

beluas Vlyssis socij, cum ipse inuictus ob sapientiam', quæ verè est Dei munus, perstiterit. Ego Vlyssem rationis participem animæ nostræ partẽ esse crediderim: Circen esse naturam: Vlyssis socios animi facultates conspirantes, cum affectibus corporis, ac rationi non obtemperantes, natura igitur est appetentia rerum illegitimarum. Nam recta lex retinaculum & frenum est deprauati ingenij cum deceat existimare beluas, illas facultes: at ratio quæ nos facit vna Deo similes, inuicta aduersus eas illecebras appetentiæ persistit. At nunc dicatur de Medea.

De Medea. CAP. VII.

MEDEA verò filia fuit AEetæ Cholchorum Regis & Idyiæ, sicut testatur Hesiodus in Theogonia in his:

Αἰήτης δ' υἱὸς φαεσιμβρότου Ἠελίοιο
Κούρῃ Ὠκεανοῖο τελήεντος ποταμοῖο
Γήμε θεῶν βουλῇσιν, Ἰδυίαν καλλιπάρῃον,
Ἣ δέ νυ οἱ Μήδειαν ἐϋσφύρῳ ἐν φιλότητι
Γείνατ' ἐποδμηθεῖσα δόλῳ χρυσῆν Ἀφροδίτῃσι.
AEeta vxorem duxit de semine clari
Prognatus Solis, natam de semine magni
Oceani Idyiam pulchram: sic fata iubebant.
Iuncta in amore parit Medeam deinde puellam
Præstantem forma iunxit Venus alma maritum.

Fuerunt enim Aloeus & AEeta Solis filii & Antiopes, è quibus cùm AEeta imperio paterno minimè contentus in Colchos profect' esset, Corinthi regno paterno Buno Mercurij filio interim permisso, Idyiã Oceani filiam in Cytæa Colchorum ciuitate duxit, è qua Medeam & Absyrtum suscepit, Alij tamen putarunt Absyrtum maiorem natu fuisse Medea, quem ex Caucasia Asterodia Oceani & Tethyos filia Æeta susceperit, inter quos fuit Epimenides, quẽ Absyrtum propter formæ præstantiã Colchi Phaethontem cognomine appellarunt, vt scripsit Sosibius & Timonax in rebus Scythicis, nam Sol pater Aloeo regionẽ in Arcadia, at AEetæ filius Corinthum habitandã distribuit. AEeta dedit Buno regionem & vrbem seruandam minoribus, si qui postmodo ex se nascerentur: sin autem, Bunus ipse regionem haberet: atq; ipse AEeta secessit in Colchidem, vbi regnauit, vt ait Eumelius poëta historicus, vt patuit superiùs

Universidad de Deusto
Biblioteca

è versibus ipsius Eumeli. Æeta sorores Pasiphaen & Circen habuit, & vt putarunt alij, Calypso, vt diximus, huius genus ita Cicero attigit lib. 3. de Natura Deorum: Quid Medeæ respondebis? quæ duobus auis Sole & Oceano, Æeta patre, matre Idyia procreata est. Quid huius Absyrto fratri, qui est apud Pacuuium Egialeus? quare & Eurip. in Medea Solem patris Medeæ patrem inquit hoc pacto:

Ὄμνυ πέδον γῆς, πατέρα θ' Ἥλιον πατρὸς
Τοὐμοῦ.
Iura per terram, solémque qui patris pater
Mei fuit.

Euphorion & Andron Teius in nauigatione Hecates filiã fuisse Medeam arbitrati sunt, at Heraclides Ponticus Neæræ vnius Nereidum filiam fuisse scripsit. Alij Eurylyten matrem Medeæ dixerunt fuisse, inter quos fuit Dionysius Milesius: quidam Angitiam sororem Medeæ addiderunt, quæ Marsos docuit remedia contra venena. Ouid. tamen in Epistola Helenæ Ipsææ filiam illam scribit, sororémque habuisse Chalciopen, vt est in his:

Non erat Æetes, ad quem despecta veniret,
Non Ipsæa parens, Chalciopéque soror.

Apoll. libro 3. Argonaut. Medeam vocauit ipsam etiam Ææam, vel quia Circes artibus vteretur, vel quia perniciosa extiterit compluribus. Fama est enim illam Iasonis amore captam, patrem & patriam & regnum prodidisse: Nam cùm Iason cum lectissima Thessalorum manu Peliæ iussu in Colchos nauigasset ad aureum vellus capiendum, periculorum magnitudinem verita Medea, ne iis Iason obrueretur, fecit data sibi fide quòd eam vxorem duceret, vt per magicas artes vim periculorum Iason nullo negotio superauerit, & aureum vellus tutò auferendum acceperit. Fuerunt qui dixerint AEetam Medeæ patrem grauissimè tulisse Iasonis victoriam, quare conuocato concilio per noctem cõsilium de vrenda Argo naui proposuisse. Illud cùm cognouisset Medea, dicitur per obscuram noctem confugisse ad Argonautas, consiliúmque paternum de comburenda naui, & de trucidandis omnibus Argonautis patefecisse: quare statim illi arrepta secum Medea insidiarum indice aufugerunt. Alij dixerunt AEetam post superata aurei velleris pericula Argonautas omnes ad lautissimum conuiuiũ

inuitasse, illo tamen consilio vt omnes mensæ assidentes clàm & per dolum trucidaret. Tunc verò Medeam partim atrocitate facti cõmotam, partim amore ac desiderio ipsius Iasonis captam, paternum consilium Iasoni aperuisse vbi confugisset ad naues. Alij ad promittendum aureum vellus illuc contendisse illam maluerũt. Dionysius Milesius scripsit illam aureum vellus ad nauem attulisse, atque vnà cũ Argonautis vltionem patris deuitãtem aufugisse. Antimachus lib. 3. Argonauticorum Iasonẽ cum Medea in nemus Martis consecratum clàm contendisse inquit ad aureũ vellus capiendum. Mox cùm frater Absyrtus illam insequeretur, fertur illum cõprehensum iuxta Absyrtides insulas necasse, vt ait Strabo lib. 7. Alij tamen dicunt, inter quos fuit Acusilaus, Medeam fratrẽ secum abduxisse, & cùm instaret pater persequens eum discerpsisse ibi, vbi vrbs postea condita Tomos ab ipsa sectione vocata est: atque in eminenti scopulo manus & caput in Ponto exposuisse, reliqua mẽbra in regione illa sparsisse, vt patris cursum retardaret, quam sententiam ita secutus est Ouidius in lib. 3. Tristium.

Atque ita diuellit, diuulsáque membra per agros
Dissipat in multis inuenienda locis.
Ne pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentésque manus, sanguineúmque caput.
Vt genitor luctúque nouo tardetur, & artus
Dum legit extinctos, triste retardet iter.

Et Cicero breuiter attigit pro lege Man. Memoriæ prodidit Dionysius Milesius, quòd ipse AEeta Argonautas insecutus fuit, atque heroes in ripam fluminis exeuntes iaculis decertarunt. Æetæ comites vbi pugnarent ex equis, Iphis Stheneli filius, fratérque Eurysthei præter alios in eo certamine cecidit, at Colchis in fugam versis Absyrtus captus deductus est in nauim, vt ait Pherecydes lib. 7. quẽ postea membratim diuisum deiecerunt. Hunc tamen intra domum AEetæ iugulatum fuisse quidam memorant Medeæ consilio, ne illam postea persequeretur, cùm patrem segniorem vtpote iam senem non ita formidaret, atqui maximam vim extitisse Medeæ memorant: quippe cùm magicæ artis esset peritissima, vt ab Hecate edocta, vt asseruit Apollon. lib. 3. omniáque pharmacorum genera cognouerit, quæcunque ex terra oriuntur. Idcirco dicta fuit fluuios in suos fontes

Universidad de Deusto
Biblioteca

retorsisse, sidera deduxisse de cœlo, & alia complura mirabilia fecisse, quæ ita recensuit Apollonius:

Κούρη τις μεγάροισιν ἐνιτρέφετ' Αἰήταο,
Τὴν Ἑκάτη περίαλλα θεὰ δάε τε χνήσασθαι
Φάρμαχ' ὅσ' ἤπειρός τε φύει καὶ νήχυτον ὕδωρ.
Τοῖσι καὶ ἀκαμάτοιο πυρὸς μελίσσετ' ἀϋτμὴν,
Καὶ ποταμοὺς ἵστησιν ἄφαρ κελαδεινὰ ῥέοντας,
Ἄστρά τε καὶ μήνης ἱερῆς ἐπέδησε κελεύθους.

Fertur in AEetæ penetralibus esse puella:
Hanc Hecate docuit super omnes pharmaca, quotquot
Vel pontus, vel terra tulit: mollescere flammas,
Indomitósque ignes docuit: fluuiósque rapaces
Firmauit, quamuis properanti flumine currant:
Sideráque, & Lunæ cursúsque viásque ligauit.

Nam tanta vis fuisse magicæ artis tradiderunt antiqui, vt syluæ transferrentur, & segetes, & mortui reuiuiscerent, & mugirent lapides, vt scripsit Ouid. lib. 14. Metamorph. de Circe, in his:

Exiluere loco (dictu mirabile) syluæ,
Ingemuitque solum, vicináque palluit arbor,
Sparsáque sanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare videntur.

Et eadem recensuit de ipsa Medea in epistola Hypsipyles:

Illa reluctantem cursu deducere Lunam
Nititur, & tenebris abdere Solis equos.
Illa refrænat aquas, obliquáque flumina sistit:
Illa loco syluas, viuáque saxa mouet.

Hæc eadem vbi superatis ab Iasone periculis patrem & patriã reliquisset, & Iasonem sequuta in Lẽnum applicuisset, Lemniadum mulierum zelotypia capta pharmacum quoddam in Lemnum iecisse dicitur, quod grauem odorem fœminis eius loci impressit, atque mansit postea illa cõsuetudo diutiùs, vt & filiis & maritis stato quodã anni die Lemniades graueolentes viderentur, vt in primo libro rerũ Lesbicarum scripsit Myrtilus: cùm alij tamen Veneris facinus illud fuisse maluerint, vt sensit Himeræus Stesichorus. Quia illæ parum visę fuissent Venerem curare, aut diuinos honores Deæ tribuere, illa fecit vti viris ob grauitatẽ odo-

ris essent inuisæ, quos etiam per insidias trucidarunt: deinde appellentibus ad insulam Argonautis cum his congressę sunt, qui nati sunt ex ipsis, in Lacedæmona mox ad parẽtes penetrarunt, ibíque admissi insidias Lacedæmonum libertati struxerũt, atque capti & in custodias traditi, deinde matrum aduentu muliebribus vestibus induti è custodiis & ex imminente periculo euaserunt. Primum autem fuit Medeæ crudelitatis indicium, quòd fratrem (vt diximus) discerpserit: cuius membra alij humi sparsa, alij in mari dissipata dixerunt, vt tardior patris cursus ipsam insequentis efficeretur iis colligendis, ossibus igitur Absyrti collectis AEeta Colchos misit, qui insequerentur: at illi Eridanum, & Syrtides insulas, & Sirenas prætergressi in Phæaciã denique ad Alcinoum Regem deuenere, cuius vxor Arete Medeam Iasoni coniunxit, ac duodecim seruas illi tradidit, cùm sequentes interea cessassent, quorum alij iuxta Ceraunia, alij in sinu Illyrico, alij Absyrtides habitaturi cõsedissent. Timonax lib 1. rerum Sicularum scriptum reliquit Iasonem in Colchorum regione rem habuisse cum Medea, quã ab Æeta patre in matrimonium acceperat: quare & intra Pontum in ea regione horti quidam ostendebantur, qui vocati sunt horti Iasonij, in quem locum è naui primùm egressus est, vbi erant disci & gymnasia, & Medeæ thalamus, in quo nuptui data est. At verò scriptum fuit à Timæo in secundo rerum Italicarũ Medeam Corcyræ nupsisse Iasoni, quare ad suam vsque ætatem morem illum perdurasse, vt in Apollinis sacello, quod erat ibi extructũ, sacrificaretur quotannis, in quo primùm Medea sacrificauit post nuptias, cùm sacellum & aras ibi duas extruxisset, quæ forent illarum nuptiarum monumentum vel apud posteros, fuit autem illud non procul à mari, ac proximum ciuitati, quarum ararum altera nympharum, altera Nereidũ vocata fuit. Deinde Argonautæ Syrtes & Sirenes, citharã pulsante Orpheo, & Scyllam & Charybdim & Cyaneas & errãtes petras præteruecti in Thrinaciam denique peruenerũt, vbi Solis boues pascebantur, mox Cretam præternauigantes, & Æginã, & Locridem, in Iolcum denique veniunt. Quidam addiderunt Peliam audito rumore quòd omnes Argonautę periissent, captata opportunitate omnes qui poterant aspirare ad regnum obtruncasse: patrem Iasonis Æsonem coegisse bi-

bere taurinum sanguinem, quod factum est inter sacrificia: fratrémque Promachum puerum tenerum iugulasse. Aiunt Amphinomen matrem confugisse in domum regis, quem vbi ob perfidiam obiurgasset, dixissétque futurum vt Deo acerbissimas pœnas daret, gladio sibi pectus fortiter transfixit, & periit. Iason vbi noctu in sinum Thessaliæ nauigasset non procul ab Iolco, vbi tamen ex vrbe conspici non posset, his rebus omnibus per exploratores cognitis auxiliũ optimatum Argonautarúmque in vltionem tantæ improbitatis clàm expetiuit. Vbi consuleretur, variæque propositæ essent sententiæ, quòd aliis vrbs repentè inuadenda esse videbatur, alij censebant auxilia viritim domo esse accersenda, bellúmque non per insidias, sed per apertam virtutem esse suscipiẽdum, quòd non apparebat vrbs à quinquaginta & tribus heroibus tantùm populosa & ampla præsertim posse capi: Medea vltionem tutiorem sibi per insidias ac per occulta pharmaca depoposcit, conficit itaque idolum Dianæ concauum, in quo omnis generis pharmaca occultauit, atque suos capillos ter inunctos canos fecit: faciem quoque & corpus rugarum plenum formauit, vt anus omnibus propè edentula videretur. Deinde capiens Deam paratam mirum in modum ad vulgi superstitionem, irrupit manè in ciuitatem tanquam numine afflata, populúmque cohortata est vndique ad nouum spectaculum concurrentẽ vti Deam reuerenter exciperent, quæ propitia vrbi ac regi ex Hyperboreis aduẽtasset. Vrbe vniuersa ad cultum & sacrificia conuersa, in regiam Dea accessit: atque cùm Pelias & eius filiæ credidissent felicitatem à Dea sibi datum iri, ipsamque Deam aduentasse, quoniam visa est Diana à draconibus vecta in aëre superuolasse multas orbis partes, vt accidunt prodigia, omnes reuerẽter eam complexi sunt. Deinde verò Medea sibi iniunctum à Dea esse dixit, vt regem senectute spoliaret, ac iuuenem faceret: & multa alia munera, quæ ad felicitatem & pietatem patris spectarent, largiretur, cùm inusitatus sermo Medeæ & admirabilis Peliæ visus esset, fidem adhibuit, statuitque vt efficeretur quidquid ea diceret, ac virgo res ad exitum perducere volens, cùm iussa esset vna ex filiabus Peliæ aquam puram afferre, continuò ait. Illa in thalamum se recipiens tãquam totum corpus lauatura omues vires pharmacorum accommodauit in aptum

aptum ordinem, quare admirantibus præsentibus omnia quæ ab ea dicebantur credita fuerunt: nam ita finxit quædam idola, vt appareret Diana per aëra volans à draconibus vecta ex Hyperboreis in hospitium excipi à Pelia. Illud inuentum cùm supra humanum ingenium appareret, credidit omnino Pelias, imperauítque filiabus vti quæcunque illa mandauisset, solæ exequerentur, cùm non conueniret donũ Deorum per manus seruiles regi accipere. Nocte igitur Pelia dormiente, inquit Medea opus esse corpus Peliæ in lebete coquere, quæ verba cùm virgines ægrè admitterent, additum est experimentum ad dictorum credulitatem arietis in agnum eadem arte conuersi, qui mẽbratim cæsus fuit & coctus cum quibusdam herbis, nam & reuixit & balare ac saltare præ lætitia visus est. Res ita credita est, & senex à filiabus, ob credulitatem factis surdis ad misericordiã precésque paternas, in frusta dissectus, sola Alcestis fuit ab illo scelere tam fœdo incontaminata. Cùm senex ita trucidatus iaceret, inquit Medea non priùs esse coquendum quàm sacra quædam Lunæ fierent, iussitque vt filiæ cum accensis lampadibus supra tectum ascenderent, quòd ipsa Colchica lingua preces quasdam ad Lunam esset factura: nam illud lampadum signum accensarum supra regiam erat datum indicium, vt conuenerant Argonautę, quòd res esset iam perpetrata. Heroes rati id quod erat, cæsum esse regem, magna celeritate ad vrbem procurrunt, strictísque gladiis vrbem ingressi resistentes custodias regias obtruncant. Filiæ Peliæ cùm neque vlcisci cognitam fraudem possent, ad quẽ coquendum iam descenderant, neque regiam tueri, quæ armatis iam esset plena, captæ sunt humaniter ab Iasone, qui dixit se scire illas immunes esse à parricidio, quia spe felicitatis ac deceptæ patrem trucidauissent. Acasto Peliæ filio regnum paternum concessit, filiásque primariis proceribus in matrimonium dedit. Nam Amphinomen Andræmon duxit, Alcestem Admetus Thessalus, Euadnen rex Cariæ Phocensium. His rebus ita transactis Iason in Isthmum profectus peractis solennibus Argo consecrauit Neptuno, atque in gratiam Creontis Corinthiorum regis admissus tantùm autoritatis est consecutus, vt vnà remp. gubernarit quoad vixit. His addiderunt quidam conuocatos esse ab Hercule Argonautas, vt fœderationem inirent inter se, si

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis prælium aduersus aliquem illorum susciperet: qui vbi coiurassent de fœdere, statuerunt in omnem euentum hunc locum ad colligendas copias esse accommodatum, qui erat Eleorum ad fluuium Alpheum, quem etiam Ioui Olympio cõsecrarunt, vbi priùs equestre & gymnicum certamen fuit institutum, ad cuius celebritatem infinita propè multitudo nobiliũ confluxit. Non defuerunt tamen qui dixerunt Medeã simulato odio Iasonis, quòd ab eo sperneretur, ad filias Peliæ confugisse, inter quos fuit Polycrates Samius, idq́ue factum eo consilio, partim vt cædem propinquorum Iasonis per illas insidias vindicaret, partim etiam vt viam Iasoni ad regnum aperiret: aiunt non patrem quidem fallaciis Medeæ assensisse, sed à filiabus persuasum esse, quas Asteropeam, & Autonoen nominant præter Alcestim. Alij dicũt proprio desiderio esse impulsas, vt parentem senem ac debilem paterentur medicamentis iuuentuti restitui, qui posset postea & regnum diu retinere, & omnes iniurias propulsare, id vt crederetur, aries iugulatus dedit experimentum: filiæ Peliæ his fraudibus Medeæ mirificè credentes Peliam in frusta dissectum in feruentis aquæ lebetem Medeæ immittendum concedunt, atque post multam ebullitionem ita solutum corpus recepere, nihil vt reliquum fuerit quod posset sepulturæ mandari, quam rem ita breuiter attigit Ouidius in Medea his carminibus:

Quid referam Peliæ natas pietate nocentes,
Cæsáque virginea membra paterna manu?

Eodem tẽpore Iason Corinthi commoratus Glaucã Creontis Regis Corinthi filiam vxorem duxit, omnium beneficiorum, quæ à Medea acceperat, oblitus. Id grauiter ferens Medea Glaucam postea & Creõtem combussit, ac proprios filios Mormorum & Pheretem, quos ex Iasone susceperat, ferro absumpsit, vel vt alij maluerunt Merimnum, nõ Mormyrum, vt alij, Mermyrum. Quamuis non defuerunt qui Medum etiã & Eriopen filiam & Polyxenum à Iasone susceptos fuisse de Medea narrent. Est enim omnium morborum, omniúmque ægritudinum grauissima zelotypia, omniq́ue furore potentior, de qua ita scripsit Archias:

οὐ τόσον οὐδ' Ἀθάμας ἐπεμήνατο παιδὶ Λεάρχω,
Ὅσσον ὁ Μηδείης θυμὸς ἐτεκνοφόνει.
Ζῆλος ἐπεὶ μανίης μεῖζον κακόν. εἰδὲ φονεύει.

Μήτηρ. ἐν τίνιν μῦ πίστις ἔτ' ἐστὶ τέκνων.

Non furor in miserum egit sic Athamanta Learchum,
Medeam in natos sæuus vt egit amor.
Stultitia grauius sit amor, malum & acrius, at si
Nulla fides matri est, pignora quis foueat?

Alij dixerunt peplum fuisse venenis infectum à Medea ad nouam nuptam missum, quo statim induta valido igne correpta conflagrarit; vt ait Apollod. lib. 1. Bibliothecæ. illo autem igne correpta Glauce se postea in fontem quendam ad ardorem extinguendum coniecit, qui fons ab illa deinde vocatus est Glauce. Alij dixerunt scriniũ perexiguum cum igne inextincto incluso missum fuisse ad filias Creontis per paruulos Medeæ filios: quod cùm illę aperuissent, tãta euolauit vis ignis, vt totum palatium conflagrarit, vt testatur Dailochus in Cyzici euersione. Alij putarunt id non scrinium fuisse, sed vestem & coronam auream naphtha perunctas, quibus ab igne visis ob ignem attractum vniuersa regia conflagrarit. Nam quæ naphtha vncta fuerint, si vel ab igne vel sole videantur, continuò igne concepto omnia sine remedio vllo cõburunt, quæ vicina fuerint. Huius pharmaci cùm autor fuisset & inuentrix Medea, iure ignis Medeæ pharmacum illud dicitur, quod ardorem per membra epotum diffundit, ita vt nulla arte possit leniri: de quo ita meminit Nicander in Alexipharmacis:

Ἴνδε τὸ Μηδείης Κολχηίδος ἐχθόμενον πῦρ
Κεῖνοποτὸν δέξηται ἐφήμερον, οὗ παρὰ χείλη
Δευομένου δυσάλυκτος ἰάπτεται ἔνδοθι κνηθμός.

Quòd si Medeæ sumantur Colchidis ignis
Pocula ephemeria, è labris pruritus in ossa
Cum sudore fluit, nulla medicabilis arte.

Nam non solùm in vngendis rebus, sed in potu etiam occultam vim ignis includere, Medeæ fuit artificium. Pharmacum hoc alij ephemerium vocarunt, inter quos fuit Demetrius Scepsius, quia manè iuxta Tanaim fluuium tãtùm apparuerint herbæ illæ, quæ illi componendo sunt necessariæ, per medium diem sint auctæ, vesperi arescant, alij vocarũt Irim illam herbam, & pharmacum, alij Pharicum, alij naphtham. Nec defuerunt qui ephemeriũ vocatum putent, quia vnum die præterire nõ possint quia pharmacum illud potauerint. Atqui vt sensit Diphilus Siphnius, folia quer-

cus auxilium inuentum postea fuit aduersus id pharmacū, & non leue remedium, si lac bubulum biberetur, in quo illa maduerint, vel rami sanguinariæ, vel radix cęsa in lacte elixata, vel maceratorū malorum aut cydoniorum liquor, vel myrtorum stypticarum, vel capreolorum vitium, vel ramorum rubi, vel folia serpylli cocta in liquore intestinorum ferulæ, vel Sardianarum nucum, vel medulla ferulæ, vel lęue origanum. Hæc enim hausta compertum fuit nō mediocre esse medicamentum aduersus id pharmacum, vt ait Nicandri enarrator, qui Diphili sentētiam expressit. Scriptum reliquit Plutarchus in Alexandro fieri pharmacum id quo palliū coronámque Medea perunxit, è bitumine præcipuè, cuius magna copia apud Babylonios nascitur in Ecbatanis: cuius illa est natura vt ignem longinquū attrahat, mediúmque aëra inflammet. Fama est apud nōnullos Mormorum ac Pheretem Medeæ filios, quòd illa munera attulissent, fuisse à Corinthiis lapidibus obrutos, quorum sepulchrum apud Odeum vocatum ostēdebatur, vt ait Pausanias in rebus Corinthiorum. Fuerūt tamen qui illos incolumes ad matrem reuertisse memorent, sed Iasonis odio, qui Glaucam duxisset, fuisse discerptos. Non defuerunt qui ab his longè diuersa senserint, quorum sententia fuit, quòd Iason è Medea Thessalum & Alcimenen susceperit Corinthi, & multo pòst Tisandrum: dicunt eum deinde captum amore Glaucæ filiæ Creontis, vt Medeæ forma iam euanescente, conatum esse persuadere Medeæ vt æquo animo ferret si illam virginem esset ducturus, quia affinitatē regiam sic filiis compararet: nolēs iussa est abscedere Medea, quæ diem vnum ad parandam fugam, colligendáque impedimēta poposcit, ac per noctem mutata forma regiam ingressa flāmis omnia absumpsit: alij dixerunt filios Medeæ dona tulisse, quibus (vt diximus) conflagrauit, quoniam Iasonem vlcisci nullo pacto posset, filios communes iugulauit, vt eo saltem dolore illum affligeret, quibus actis per noctē effugit Corintho Thebas ad Herculem sponsorem seruandorum promissorum Iasonis. Thessalus qui cruentas manus maternas è cæde fratrum effugerat, educatus est Corinthi, atque in Iolcum patriam Iasonis mox recessit, populósque Thessalos de se, cùm nactus esset imperium, nuncupauit. Quidam dicūt Medeam Thebis Athenas profectam Ægeo peperisse

filium Medum nomine, à quo Media fuit vocata, cùm illi regioni imperarit. Alij dicunt non ex Ægeo, sed ex alio quodam rege Medum genuisse, qui cùm sapienter imperaret, meruit vt Media de suo nomine ad sempiternā memoriam diceretur. Alij dixerunt Buno defuncto Corinthum Marathonis filium in regnum successisse, quo etiā mortuo Corinthios Medeā ex Iolco in regnum vocasse. Hæc cùm regnum Iasoni concessisset, filios ex eo peperit, quos in Iunonis fano occultabat, quia speraret illos se immortales facturā: quod cùm resciuisset Iason, ea relicta Iolcum reuertit, deinde & ipsa permisso Corinthi imperio Sisypho, dicitur peregre fuisse profecta. Memoriæ prodidit Apollodorus libro primo, Medeam post crematam Creontis regiam currum à draconibus tractum à Sole accepisse, & contēdisse Athenas, ibíque nupsisse Ægeo, quæ cùm insidias machinaretur Theseo, Athenis aufugere coacta est. Quidam addiderūt filium fuisse natum etiam illi ex Ægeo, qui Medus diceretur, à quo vocata est Media, cui regnum Athenarum vt perueniret curabat, cùm Theseo insidias tetēdisset: quibus patefactis coacta est cum filio in Ariam Asiæ partem tunc vocatam profugere. Quidā malunt Polyxenum fuisse filium Medeę & Iasonis. Alij inquiunt Mermerum fuisse à Ieæna laniatum venando. Alij dicunt Medum & Eriopen tantùm ex Iasone Medeā concepisse. Deinde illam inquiūt in patriam reuersam, paternum imperium, quod is per fraudem propinquorum amiserat, cæso patruo Perse patri restituisse, atque hoc non sine Iasonis auxilio fecisse, cui fuerat reconciliata. Vbi mortua sit, aut quo pacto, minimè cōstat, sed Ibyci tamen & Simonidæ fuit sentētia, quòd cùm mortua in campos Elysios veniisset, Herculi nupserit.

¶ Nunc quid hæc significent, perquiramus. Medea Æetę Solis & Idyiæ Oceani filia dicitur, quia Medea consilium sit, vt nomen ipsum significat: cùm enim Sol æstatē & hyemem deducat, ea quæ vel ad victum, vel ad corporis tutelā spectant, prudenter procuranda sunt: hæc consideratio siue prudētia cùm ad singulos pertineat, effecit vt Idyia mater sit Medeæ: nam Idyia quasi εἰδυῖα dicitur, cognoscens scilicet, quia cognitio mater sit consilij. Iason cùm medicū siue medicinam significare possit, ἀπὸ τῆ ἰᾶσθαι medendo dictus, secum Medeam abduxit, quid hoc significat? quòd qui me-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicinam animo suo sit adhibiturus, quæ prudentia est, vt vir bonus, & sanæ mentis, & prudens efficiatur, omnia reliqua parui faciet vel charissima. Qui enim voluptatum desiderium, è quo natus est, non neglexerit, qui parum honestam & effrænatam appetentiam non discerpserit, ille nihil admirabile, nihilque gloriosum potest committere: quare dicta est Medea filios & fratrem discerpsisse, & patriam reliquisse, vt Iasonem sequeretur. Is igitur qui verè fuerit sapiens, facilè sideribus ad libidines inuitantibus dominatur, & trahentibus ad turpitudinem cupiditatibus moderatur: quare Medea, siue consilium, dicta est Lunã & stellas de cœlo deducere solita, & cupiditatum fluuios sistere, & plura, quæ multitudini videbantur admirabilia, facere, quæ certè reapse nullo tempore contigerunt, vt testatur Ouidius in medicamine faciei:

Nec vos graminibus, nec misto credite succo,
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marsis finduntur cantibus angues,
Nec redit in fontes vnda supina suos.
Et quamuis aliquis Temesæa remouerit æra,
Nunquam Luna suis excutietur equis.

Nec defuerunt etiam qui Medeam artem esse dixerũt, Circes siue naturæ sororem: quoniam ars pro viribus imitatur naturam, tanto magis laudabilis, quanto magis ad similitudinem accedit, harum vtriusque Sol est pater, quoniam nihil sine diuina ope rectè fieri potest, quæ est animæ vis in nobis diuinitus impressa: nullum enim bonum est aut in rebus his, aut in nobis, quod Dei liberalitati ac magnificentiæ non debeatur. Hæc eadem ignem, & incredibiles inuidiæ ardores in animis maleuolorum excitauit, fecitque vt non paruo dolore torquerentur. Neque vlla est sanè prudenti viro vel sanctior, vel tutior, vel honorificentior vindicta inimicorum, quàm siquis iustum prudentémque se ad omnia negotia præstiterit, rectaque animi moderatione in omnibus vsus fuerit. Quòd si quis vel illegitimarum voluptatũ, vel auaritiæ, vel crudelitatis laqueis se implicari patiatur, quo pacto ab eo consilium capto curru & alatis draconibus nõ quàm citissimè auolauerit? nam cùm Medea sit Solis neptis, significat prudentiam in nobis pro aëris tẽperie, & pro vi radiorum illius genitam: siquidem plurimum

confert ad prudentiam temperamentum corporis, quod modò ex aeris impressione, modò ex educatione, modò ex cibis, modò ex regionis quam habitamus natura incremẽtum capit. Hęc excogitarũt antiqui cũ hac mirabilitate rerũ gestarum, finxeruntq; illa quæ dicta sunt de Medea, ad animi moderationem & ad rectam institutionem vitæ nos adhortantes. Alii sceleratam & libidinosam fœminã esse crediderunt Medeam, quippe quæ ob furiosum Iasonis desideriũ, immoderatamq; libidinem parentes, & regnum, & patriam prodiderit, & ignotum, & fallacem, & impostorẽ, & acceptorũ immemorem hominem sequeretur. Hanc Medeam vocatam fuisse memorant, quia omnibus artibus conata sit Iasonis amorem in se vertere: sic enim scriptum est apud Diphilum:

Ἡ γὰρ φαρμακοέσσας
Μήδειαν καλέουσιν, ὅτι κατεμήσατο τέχνας.
Medea vocata est
Illa, veneficij quòd fraudes repperit omnes.

Hæc dicta est senes nonnullos iuuentuti restituisse per herbas & ignem, quia in sui desideriũ vel senes attraxerit artificiosè, feceritq; vt tanquam iuuenes imprudentes & impudentes essent. Hanc in omnia crudelitatis lasciuięq; facinora delapsam faciunt; & idcirco paulo pòst in omnes difficultates & miserias, & in omnium odium incurrisse, quia nemo impurus diu felix esse possit, cùm solius virtutis opus sit felicitas illa quę in rebus humanis reperiri possit, cùm scelerum omniũ denique finis & opus sit pœnitentia & calamitates & miseriæ: omnes enim improbi, infelices: ea de causa Medea denique in desperationem adducta, ita secum præteritorum scelerum magnitudinem, & futura ex illis pericula ratiocinatur, vt est apud Senecam Tragicum:

At quo remittis? Phasim & Colchos petam,
Patriumq; regnum, quæque fraternus cruor
Perfudit arua, quas peti terras iubes?
Quæ maria monstras? Pontici fauces freti?
Per quas reuexi nobiles Regum manus,
Adulterum secuta per Symplegades.
Paruam ne Iolcon, Thessala an tempe petam?
Quascunque aperui tibi vias, clausi mihi.

Est enim (vt diximus) omnium difficillimũ sceleratum hominem esse diu felicem. Sed siue consilium prudentiaque Medea sit, siue malefica mulier, per eius fabulã nos antiqui ad probitatem & ad integritatem instituere conabãtur: cùm verò in patriam reuersa fuisset, patriq; regnũ recuperasset, ibi honores diuinos illi instituerunt indigenæ, quibus interesse hominibus iure sacrificiorum non licebat, vt scripsit Staphylus, ob eas iniurias quas à Iasone acceperat: at neq; templum vllo tẽpore ingredi: ac nunc de Iasone dicamus.

De Iasone. CAP. VIII.

PERNECESSARIVM mihi videtur, antequam Iasonis res gestas commemorem, exordium eius stirpis altiùs repetere, ac recensere quibus causis commotus cum lectissimis Græcię heroibus ad externos homines, & longinquas nationes nauigarit, eosq; labores pertulerit, qui vel auditu sunt non me diocriter formidabiles. Nam vix vllus præter Herculem monstrorum omnium acerrimũ domitorem; & Theseum, qui ad eiusdem Herculis imitationẽ multos latrones atque maleficos homines de medio sustulit, & eadem genera suppliciorũ, quibus hospites torquebant, coegit subire; & Vlyssem, qui per infinita atque intolerabilia pericula & ipse penetrauit, & multos eius socios in illis amisit: vix vllus alius inuenietur qui tantam virtutẽ in rebus arduis præ se tulerit. Ita verò se res habet, sicuti Pherecydes sensit: Tyrrho filia fuit Salmonei & Alcidices à Cretheo educata fratre Salmonei. Hãc vbi Neptunus compressisset geminos peperit filios Peliam & Neleum, quos nouerca postea matris in armentorum stabulo exposuit: illi cùm adoleuissent, matrem cognouerunt, matrisq; nouercam in Iunonis fanũ fugientem trucidarunt. Tum Neleus exorta dissensione cũ Pelia Messenen contendit, ibiq; Pylum condidit. Nam tres fuerunt Pyli, in Peloponneso, ad Alpheum fluuium in Elide, & Triphylica, vbi fluuius Amathois, & Messenæ ad Coryphasium: at Pelias in Thessalia Acastum, & Pelopiam, & Hippothoen, & Pisidicen, & Alcestem ex Anaxibia Biantis filia, siue (vt alij maluerunt) ex Philomache Amphionis, suscepit. Cretheus AEoli filius vbi Iolcum condidisset, AEsonem, Amythaonem, ac Pheretem è Tyrrho procreauit: post quẽ Cretheum Pelias Iolci imperauit, cui responsum fuerat ab oraculo quòd manu cuiusdã ab AEolo oriũdi erat interimendus. Erat autem vnus ex ijs Iason AEsonis filius, & Polymedæ filiæ Autolyci. Erechtheus siquidem & Athamas & Salmoneus filij fuerũt AEoli, qui AEolus creditus fuit Iouis filius. Vt igitur omnes AEolidas Pelias de medio tolleret, voluit Iasonẽ etiam vnum ex genere AEolidarum occidere, cùm esset adhuc infans. Id sentientes Iasonis propinqui, noctem obscurissimam obseruantes, opertum, & in arca clausum tanquam mortuum efferunt, & in antrum Chironis deportarunt, dederuntq; illi educandum & erudiendum. Verùm cùm adoleuisset Iason, à Chironeq; medendi artem didicisset, Iason vocatus fuit, cùm priùs Dolomedes nominaretur. Exiuit igitur cùm adoleuisset ex illo antro, & terram arauit apud Anaurum fluuium, vt ait Apollonius in Argonautic. Rursus aliud responsum renouatum est Peliæ, vt sibi caueret ab illo, quẽ altero pede nudo cõspexisset: deinde sacra Neptuno instituens Pelias vniuersos suos ad sacrificia conuocauit: quo etiam Iason cùm veniret, in traijciẽdo Anauro fluuio alterum calceum in limo amisit: qui ita visus à Pelia interrogatur: Quid faceres si tibi responsum esset te à quopiam interfectum iri: cui respondit Iason de Iunonis consilio, illum inquit ad aureũ vellus recuperãdum mitterem: erat autem vellus aureũ pellis arietis aurea qui Phrixum in Colchidem portauerat, quem ille (vt fama est) Ioui fugæ fauenti Phyxio cognomine immolauit, & pellem arbori cuidã in luco Martis apud Colchos suspendit. Alij putant illam fuisse candidam; alij purpuream, vt sensit Simonides, at Dionysius Mitylenæus hominem fuisse, Phrixiq; pædagogũ censuit Arietem nomine, qui captus à Colchis esset, & in custodia asseruaretur; atq; aureus dicebatur propter doctrinæ prestantiam, & propter integritatem consiliorum. Seruabat hanc pellem draco magnitudine nauis, quæ à quinquaginta remis agitatur, qui nunquã somno capiebatur. Pelias igitur iuxta Iasonis responsum Iasonem ipsum vellus aureum iubet ad se afferre. Tum Iason nauim diuino Palladis consilio fabricatam, malumq; loquacem habentem è Dodonça quercu conscendit, & cum quadraginta & nouẽ lectissimis viris in Colchidem nauigauit. Scriptum reliquit Damagetus, quòd Pelias

tenuibus clauis configi nauim iusserit, quod tamen Argus nauis artifex minimè fecit, vt ea citius periret quę ab artifice etiam nominata fuit. Hanc primam longam nauē fuisse memorant, cùm tamen alij primam longam nauem factā à Dauno fuisse dicāt, cùm illum AEgyptus insequeretur, quæ Danais quoq; vocata fuit: at verò illorū qui Iasonē in Colchidem secuti sunt, ista sunt nomina. Acastus, Admetus, Æthalides, Amphidamas, Amphiō, Ancę Neptuni, Argus, Argeus, Asterius, Asteriō, Augias Solis filius, Biantus Butes, Calais Boreæ, Calaus, Canthus, Castor, Cepheus, Clytius, Coronę, Echiō, Erginus, Eribotes, Euridamas, Eurytus, Eurytiō, Hercules, Hylas, Iason, Idas, Idmō, Iphiclus Æsonis, Iphiclus Thestiades, Iphitus Euryti, Iphitus Phocēsis, Laocoon, Leodocus, Lynceus, Meleager, Mopsus, Nauplias, Odeus, OEnides, Oileus, Orpheus, Palęmonius, Peleus, Phaletus, Pollux, Polyphemus, Tænareus, Talaus, Telamon, Tiphys, Zetes Boreę. Horū nomina diligenter recensuit Sophocles in actu Lemniadibę inscripto, & Æschylus in Ciberis, cùm tamen quidā his addiderint hos etiā loco nonnullorum: Actoridē, Actorionem, Aglaum, Amphistecū, Autolycum, Buphagum, Ceneum, Deileonem, Deucalionem, Euphemum, Iphim, Iphidamantem. Mænetium, Nestorē, Phioctetē, Phliantem, Phlogium, Tydeum. Habuerunt omnino tres vates secū Argonautę Mopsum Ampycis filium, Idmonē Abātis, Amphiaraum Oilei. Fama est Iasonē in Lemnū primùm applicuisse, mox ad Cyzicum Dolionum regum in Marsiam & Cium adiuisse: deinde in Iberiam, hinc in Bebryciam, atq; cùm ad Syrtem Libię applicuisset, tęplum ibi cōdidisse, quod Herculi postea fuit consecratū, cùm ibi certamina quędā celebrassent Argonautę in quibę victor Hercules fuit declaratus. Deinde cùm nauigare ob Syrtium naturam non possent, dicuntur Argonautę nauim Argo supra humeros per spatium duodecim dierum per Libyæ deserta cōportasse, donec die duodecimo rursus mare inuenientes illam deiecerunt. Incidentes itaq; in Eurypylum Neptuni filium acceperunt pro xenio quodcunque sese obtulit: nā glebam è terra accipiēs dedit, quam Euphemus & ipse Neptuni ac Meciones filius accepit tū nauigio ad Theram fluctuante, è gleba dissoluta Medea multa vaticinata est: nō defuerunt qui post deiectam nauim certamen & tęplum institutum dicant, vt sensit Isacius. Deinde ad Phineū vatem peruenerunt, qui erat cæcus, qui tamen calamitatū finem fato sibi portendi sciebat, cùm Boreæ filij ad ipsum accessissent: nam mirificè ab Harpyis infestabatur. Illis denique liberatus explicat Argonautis rationē, cursum, & difficultates nauigationis: Quòd primùm petræ Cyaneæ essent adeundæ, quas Symplegades siue concurrentia saxa quidā vocarunt, vnde ignis plurimus scatebat, quarum periculum emissa columba erat explorandum. Hinc abeundum esse procul à Bithynia monet, quæ non multum dissat à Bosporo, quoniam Thraces illi, qui Salmydessum incolebant in omnes prętereuntes nauigantes essent atroces & crudeles. Tum ad Thyniadem insulā eos venire oportere docet: hinc esse ad Mariādynos accedendum, & ad Acherusiā, montesq; Paphlagonū. Prætereundam vrbem esse monet Enetorum, & Carambim, & Halym, & Irim, Themiscyrum, agrum Dæantem, Cappadociam, Chalybes, Tibarenos, Mostynes, Aretiaden, Stymphalidum insulam, Macrones, Philyres, Bechiros, Saphires, Byzeres, ac Phasim fluuium, qui per terram Circęam vocatā deflueret. Inde prętereundam esse demonstrat vibē Cytaidem antequā ad aureū vellus accederetur: quæ loca omnia ex Iolco in Colchidem nauigantibus necessariò erant prętereunda. Verùm cùm in Mysiam primùm Argonautę venissent, Herculesq; suum remum infregisset, exiit vt alium è proximis syluis decideret, vbi relictus est ab Argonautis, vt quidā voluerūt ob Hylæ casum; vt verò alij, propter imperitiā remigandi, ne omnes remos frangeret. Alij putarunt istud accidisse ob voracitatē Herculis, quia verebātur Argonautæ ne vniuersam annonā breui absumeret. Alij propter pondus, quia nauis propè demergeretur vbi ille in alterutra parte nauis constitisset, atque inflecteretur. Alij propter inuidiam, ne per eius prestantiā virtutis omnis cęterorū virtus fieret obscura, atq; obrueretur. Vbi demum superatis omnibus difficultatibus Iason in Scythiam Ægyptiorū coloniam ad Æetam Colchorum regem peruenisset, perbenignè à Phrixi filijs fuit acceptę, atq; cum illis ad AEetā cōtendit. Alij dicunt primùm benignè & comiter acceptū fuisse Iasonem ab AEeta; alij nō satis lęto vultu: deinde cùm Iason aureū vellus nomine Pelię, cuię id antea fuisse dicebat, & perdolū surreptum, repeteret, visus est AEeta equo animo

Universidad de Deusto
Biblioteca

petitionem tulisse, vt quidam dixerunt: alij dicunt iratum AEetam respondisse Iasoni se quod peteret, tum demum concessurum, cùm tauros ignem è naribus efflantes & æripedes domuisset, draconis custodis eius velleris dentes adamantino aratro vsus seminasset, nascentésque homines armatos ex illis dentibus cecidisset. Alij dixerunt ipsum AEetam illos dentes habuisse à Pallade sibi dono datos, cùm alios in agro Thebano Cadmus olim seuisset. At Medea AEetæ filia Iasonis desiderio capta illi vnguentum dedit, quo incolumis ab igne taurorum seruaretur, iussitq; seruare ne aduerso vento araret, ne vis flammarum in ipsum ferretur: neque inciperet sulcum de more arantium ab eodem fine sed tolleret aratrum. Quidam enim dicunt primum AEetam boues igniuomos iunxisse & arauisse, ac pòst disiunctos imperasse Iasoni iungere & arare. Alij quòd Medea noctu dracone pet quædã pharmaca sopito aureum vellus ad Iasonem detulit vnáque fratre Absyrto arrepto è Colchis cum Argonautis nauigauit. Quidam dicunt Iasonem Medeæ consilio & opera omnia illa pericula superasse, at nõ accepisse vellus aureum à Medea. Fugit autem noctu (vt dictum est) cum Argonaui Iason è regione Colchorum, illud consilium suggerente Venere, veluti testatur Idmon in his:

ὑποθῆκ' Ἀφροδίτη
Φευγέμεναι μεγάροιο, θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν.
mentem Venus excitat illi,
Aufugere è domibus tenebras per noctis opacæ.

Alij dicunt immissum fuisse AEetæ desiderium à Venere, vt cum Eurylyte vxore congrederetur, quo tempore de cõburenda Argonaui consultabat, quo illi tutò possent aufugere, vt scripsit in hisce Dionysius in Argonautis:

Δὴ τότ' ἄρ Αἰήτῃ πόθον ἔμβαλε δῖ' Ἀφροδίτη
Εὐρυλύτης φιλότητι μιγήμεναι ἧς ἀλόχοιο.
Κηδομένη φρεσὶν ᾗσιν ὅπως μετ' ἄεθλον Ἰήσων
Νοστήσῃ οἶκόνδε σὺν ἀγχεμάχοις ἑτάροισιν.
Excitat AEetæ Venus hic in pectore flammas:
Coniugem in Eurylyten, vt opus peragatur amoris,
Nam curabat vti est dura pericula Iason
Cum sociis repetat patriam, dulcésque penates.

At verò de reditu Argonautarum permagna est inter scriptores controuersia, si quidem Herodorus in Argonauticis

per idem mare illos rediisse scribit, per quod profecti sunt in Colchos. Hecatæus autem Milesius voluit è Phaside ingressos esse in Oceanum, inde in Nilum, inde in mare Tyrrhenum per quod delati sunt in patriam. Arthemidorus Ephesius hos mendacium dicere inquit, quoniam Phasis Oceanum minimè ingrediatur. Atqui scriptum fuit in primo lib. de Portubus à Timageto, vt accepimus, Istrum è montibus Celticis siue Hyperboreis vocatis, siue Riphæis defluere, qui in mare Celticum ingrediatur, eius fluminis aqua bifariam distribuitur, cuius altera pars in mare Euxinũ, altera in mare Celticum intrat, per cuius ostium in Tyrrheniam Argonautæ contẽdentes nauigarunt. Scymnus autem Delius illos per Tanaim nauigasse inquit in mare amplum, atque inde mare Tyrrhenum fuisse ingressos. Sed his controuersiis de reditu Argonautarum relictis, quę videntur nõnihil deliræ, parũque peritæ nauigationum, nos cõmuniorem sententiam, probabiliorémque secuti, ita de illorum reditu breuiter dicendum censemus: Quòd peractis omnibus, superatísque periculis in Colchorum regione, priùs in Istrum, deinde per illum in Adriam nauigarunt, & eò præsertim vbi Saturnium vocabant antiqui, vbi laceratus fuit Absyrtus. Illud tam nefarium facinus cùm ægrè tulisset Iupiter, dicitur difficiles ventos Argonautis immisisse, quo demergerentur. At Iuno prosperos & secundos clàm emisit, qui illos in mare Sardoum vocatum detulerũt. Sirenibus deinde transmissis ad Drepanum incolumes euaserunt, quæ postea Corcyra vocata fuit, eò cùm applicuissent, insequentes Colchi illos ferè comprehenderunt, quare ad Alcinoum confugere compelluntur. Colchis Medeam ab Alcinoo repetẽtibus responsum est, quòd eo pacto essent recepturi, si Medea esset virgo, sic enim futurũ vt patri remitteretur, at si esset iam vxor Iasonis, iure posse vxorẽ virùm sequi, factæ dicuntur esse nuptiæ illa ipsa nocte: quãobrem Colchi cùm re infecta ad AEetam redire vererẽtur, decreuerunt habitare in sinu Illyrico. At Argonautæ inde abnauigantes Mopso Cantóque defunctis ambigui de nauigatione ac salute docti fuerunt à Tritone quo pacto seruari possent, atque nauim in stagnum Tritonidem ferentes postea in Cretã nauigarũt, quo in loco cùm illi iter à Talo intercluderetur per Medeæ veneficia illo de medio sublato

peruenerunt in Æginam, ac inde in Theſſaliã, atque ita dicuntur in patriam rediiſſe. Alii dicunt Iaſonem Medeæ cõſilio & ope illa omnia pericula ſuperaſſe, mox in patriã reuertiſſe, quam nauigationem duobus menſibus abſoluiſſe ferunt. Erant autẽ Colchi Lazi etiam vocati, vt ait Iſacius ex AEgyptiorũ colonia, qui non procul ab Abaſgis ſiue Maſſagetis vocatis habitabãt, dicebãturq; nũc Colchi, nũc Scythæ, nunc Aſiani, nunc Leucoſyri, atque iuxta Phaſim fluuium in Aſię parte incoluerunt. Eſt autem & alia Scythia Europæ, quæ Meothidi & Tanai finitima eſt, interque Scythiæ populos nonnulli Alanos etiam numerarunt, vbi ingreſſus eſt in Hyrcaniam & in Caſpiorum regionẽ. Alij longè diuerſam cauſam cur Iaſon ad aureum vellus miſſus ſit, retulerunt, inter quos fuit Hecatæus. Dicũt enim quòd cùm Iaſon ex antro Chironis exiuiſſet, & à patre, coniunctiſque affinitate cognitus fuiſſet, in conuiuium ſolenne fuit acceptus. Deinde cum magno tumultu ad Peliam regnum ſuorum mãiorum repetens contendit: Pelias ſe rediturum pollicetur ſi priùs in Colchidem abeat, Phrixiq; animam ter, vt legitimum erat, aduocet: ſe enim nocturnis terreri viſionibus inquiens ob Phryxum. Nam ſi eò acceſſeris, inquit, & iſtud feceris, ac vellus aureũ attulleris, ego his legibus acceptis eò contẽdit, vt diximus. Hæc illa ſunt, vt ſummatim dicam, quæ de Iaſone memoriæ prodita ſunt ab antiquis. Pherecydes Alcimedem Phylaci filiam Iaſonis matrem fuiſſe ſcripſit. Herodotus ait Iaſonem fuiſſe filium Polyphemæ Autolyci filiæ. At Andronis fuit ſententia, quod Theognete Laodici filia mater fuerit ipſius Iaſonis. Steſichorus Eteoclymenes, Demetri° Scepſius Rhœ°, alij Polymedæ filium putarunt, omnes tamen AEſonẽ patrem illi tribuerunt. Nauigationis difficultates, & res ab Argonautis in itinere geſtas complexus eſt Appollonius in Argonaut. & pericula & labores, qui capturo vellus aureũ proponebãtur, ita recẽſuit breuiter Medea apud Euripidẽ:

Ἔσωσά σ', ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι
Ταυτὸν σὺν ἡμῖν ἐβήσαν Ἀργῶον σκάφος,
Πεμφθέντα ταύρων πυρπνόων ὑπασπίδα
Ζεύγλην, χθονὸς σπείραντα θανάσιμον γύην.
Δράκοντά θ', ὃς πάγχρυσον ἀμφέπων δέρας,

Σπείραις ἔσωζε πολυπλόκοις ἕλιξι ὤν,
Κτείνασ', ἀνέσχον σοὶ φάος σωτήριον.
Seruatus es per me, velut ſciunt ratem
Quicunque conſcendere tecum Argoam: vbi
Tauris iubebaris iugum ſpirantibus
Ignem impoſuiſſe: ſeminare & horridi
Dentes draconis, vellus illud aureum
Seruantis, inſomniſque, qui circundat id
Spiris ego occidi, tibi lucem dedi
Illam ſalubrem.

Quam rem tamen breuiùs etiam ita complexus eſt Virgilius libro ſecundo Georg.

Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Inuertere, ſatis immanis dentibus hydri:
Nec galeis, denſiſque virum ſeges horruit haſtis.

Vbi hæc omnia ſuperaſſet Iaſon Medeæ conſilio, domum cum vellere aureo reuertitur, ac Medæam ſecum abducit, quæ poſt cædem parentum Iaſonis, omnes ſuas fraudes ad vlciſcendos illos Iaſonis monitu conuertit, ſuaſitque filiabus Peliæ, vt diximus, vt patrem fruſtra querentem iugularent, cùm ſe illum iuuenem facturam, ſicut agnũ fecerat, promiſiſſet. Fuerunt qui dixerint Iaſonem quoque ſeneſcẽtem ab ipſa Medea coctũ iuuentuti fuiſſe reſtitutũ, vt ſcripſit Pherecydes, & Simonides poëta, & Lycophron. Quòd AEſum præterea Iaſonis pater fuit à Medea coctus, & iuuẽtuti reſtitutus, ita ſcripſit is poëta qui Reditus cõpoſuit.

Αὐτίκα δ' Αἴσονα γῆκε φίλοι κόρον ἡβάοντα,
Τῆρας ὑπεξύσασ' εἰδύῃσι φαρμάκοισι,
Φαρμάκοισ πολλ' ἔψασ' ὑπὸ χρυσείοισι λέβησι.
Tum quoque pubeſcens iuuenis fit protinus AEſon.
Ipſa ſenectutem ſtudio detergere nouit,
Pharmaca vbi coxit permulta lebetibus aureis.

AEſchylus in Bacchi nutricibus, nutrices ipſas Bacchi vnà cum viris illis coctas fuiſſe inquit, & ita ab eadem iuuentuti reſtitutas. Habuit Iaſon filiam Atalantam quæ Milanioni nupſit: & Apin, & Eunoeum: ex Hypſipyle Thoantis Philomelũ, ac Thoantem. Aiunt Argonautas viſa aue apud Colchos, quæ Græcis eſſet inſueta, illã in Græciam portaſſe, atque à fluuio Colchidis phaſianum appellaſſe. Scriptũ fuit à Staphylo Iaſonem Medeæ cõſilio denique occidiſſe:

hæc enim illi nescio quo pacto persuasit, vt sub puppe nauis Argus dormiret, quam illa sciebat breui solutum iri, qua denique supra Iasonem delapsa ille occisus est. Fuerũt multis in locis templa Iasoni ob strenuitatem erecta, sed apud Aberam præcipuè eximia religione colebatur, cui templum à Parmenione fuit magnifico opere, & excisis lapidibus extructum.

¶ Hæc illa sunt quæ præclarè & gloriosè ab Iasone gesta dicuntur, quæ omnium propè poetarum præconiis fuerunt celebrata cùm tamen illa nauigatio breuissima fuerit, neq; cum nauigationibus nostræ tẽpestatis comparanda, neque cùm illis præcipuè quæ fiunt ab Hispanis, in eam longinquam partem terræ nuper repertæ. Dicitur Hercules enim ad illam expeditionem non peruenisse, quia aquatum missum Hylam requireret, neque potuisset cùm cæteris heroibus nauigare. Coacti sunt igitur sicuti reliqui, qui viros bonos faciunt aliquando parui, robore ac virtute destituti supplices fieri mulierculæ, donec vellus aureum cepissent, vt ait Plutarchus in Politicis, vocati sunt Minyæ Argonautæ à Minya Martis filio, vt voluit Dionysius Thrax. Alij, inter quos fuit Aristodemus, Minyam Alei filium fuisse crediderunt, à quo nominati fuerint. Fuerunt etiam qui res in Iasonis nauigatione gestas, corporum chemicorum mutationes, & aureum vellus denique post tot labores captum, lapidem vocatum philosophorum esse arbitrentur, qui sit denique post tot eorum corporum mutationes. Alij Iasonem vectum per mare Ponticum cum Argonautis ad aureum vellus in Colchicam regionem, Medeámque AEetæ filiam asportasse, non poeticè dictum existimarunt: sed librum aureum vellus fuisse dicunt, contextũ ex arietũ pellibus, in quo scriptũ erat quo pacto per chimiã posset aurũ fieri inter quos fuit Suidas. Atq; vellus aureũ pellem arietis, in qua contineretur auri faciendi ratio iure vocatam fuisse putarunt. Atqui re ipsa ridiculum est tauros inuentos vnquam fuisse, qui flammas è naribus expirarent: aut è dentibus seminatis non solùm homines, sed etiam arma illis conuenientia aliquando fuisse nata: aut arietem vsquam fuisse natum, cuius aurũ pro pilis tõderetur. Quis hæc vnquã visa fuisse homo sanæ mẽtis crediderit? verùm cùm sapientes antiqui philosophiam magnifacerẽt, partim ne

ne in vulgus rude manaret, partim vt sapientiæ præcepta cum suauitate & rerum admirabilium admiratione imbiberentur, naturæ aut disciplinæ secreta sub variis fabularum figmentis occultarunt, non minùs quàm AEgyptij sub hieroglyphis scientiam, rerúmque sacrarum disciplinã tradiderũt. Est enim omnibus propè insitũ vel res præstantissimas, quarum facilis facultas concedatur, paruifacere: at quę non nisi difficulter & cum magnis laboribus acquiri possunt miris laudibus extollere, & vt clarissimas admirari, in hoc vitium qui non labatur cum vulgò non potest esse vir mediocris iudicii. Dicitur igitur fuisse Iason filius Alcimedes & AEsonis, vel (vt alij putarũt) Polymedæ, vel Rhius, & à Cẽtaurorũ iustissimo Chirone educatus, artémq; medẽdi ab illo edoctus, cuius vel matrum omnium nomina consilium significant. AEson è stirpe Neptuni editus, quid aliud est, nisi prudentia è variis negotiis ac difficultatibus quę tanquam materia prudẽtiæ subiiciuntur? nam ex illis, & ex cõsilio, exoritur ac fit prudentia. Didicit medẽdi artẽ à Chirone, vnde nomen obtinuit: nã ἴαπις ars est medendi. Quis tamen remedium aliquando morbi datum fuisse ab Iasone vlli laboranti accepit? non enim chirurgus fuit Iason: neque vir iustissimus & sapientissimus Chiron putandus est potius corporis quã animi curã, quæ viro bono cõueniat, Iasonẽ docuisse. Quòd si animi curam illum docuit quid est per Deos immortales quod magis viro bono cõueniat, quàm prudentia? Ego sanè ita censeo, Iasonẽ in vtraq; fortuna qua animi moderatione vti conueniat à Chirone didicisse, quod antidotum sit aduersus voluptates impuras, qua animi temperantia ira placanda sit, qua arte superanda auaritia, prosternenda libido, ambitio ex animo eiicienda cùm illa sit omnium monstrorũ turpissima, vitiorũque maxima. His præceptis instructus Iason dictus est periculosa & formidabilia monstra prudenter Diis adiuuantibus, aut certè Deorum ministris consulentibus, incolumis præteriisse, & in Colchidẽ profectus tauros igniuomos ac æripedes domuisse, quæ nihil aliud quàm animi pertinacia & ira putanda sunt. Qui enim non ratione, animíque constantia ducitur, is aut leuis est ingenij, aut pro constantia pertinaciam sequitur, & inanem arrogantiam. Hos animorum affectus, rationi medicinæq; animi subiicere quid aliud est,

Medeã quã tauros illos igniuomos vincere, & hominũ cã
ẽ armis draconis dentibus natorũ furorẽ à se depellere? aut
quid aliud est spatiosum draconẽ Medeę auxilio cõsopire,
quã inuidiã sapiẽter cõsilio mentis frænare? Est enim ipsa
Medea μῆδος consilium. Hic eius ope aureum vellus in pa-
triam reportauit, Deisq; dicauit, vel (vt aliis placuit) Pelię
obtulit, cùm maximè fugienda sit anaritia, & iustitia com-
plectenda. Maxime verò omnium colenda est Deorum im-
mortalium religio, quod principium est virtutum & omnis
felicitatis: postea colendi sunt Reges nationum principes,
quibus non sine Dei volũtate concessa est in homines po-
testas, si modò sint viri boni & iusti. Atque, vt summatim
dicam, nauigationem Iasonis, quam quidam ad chemicam artem detorquent, nulla alia de cau-
sa celebrarunt antiqui, nisi quia significare voluerunt hu-
manam vitam multis vndique difficultatibus vexari, neces-
séque viro bono medicinam consilii animo adhibere, vt in-
trepidus ad omnes motus, & ad omnes fortunæ vicissitu-
dines persistat. Neque tamen me illud præterit alios fuisse,
inter quos Dercylus, qui Argonautas ad vellus aureum, si-
ue ad Scytharum opulentiam diripiendam nauigasse puta-
rint: (semper enim opes tanquam vmbra sequitur inuidia,
omniáq; bella propè prædæ gratia re ipsa verbo iniuriæ vl-
ciscendę suscipiuntur,) quippe cum non procul à Caucaso
mõte torrentes quidam aurum deferre dicerẽtur, quod ta-
bulis perforatis ac lanosis pellibus Scythis excipere mos
fuit, vt ait Strabo lib. 2. Ad hæc loca nauigantibus è Thes-
salia multi scopuli, multæque difficultates, ac propè insupe-
rabiles, vt pote imperitis adhuc nauigãdi hominibus, pro-
ponebantur, quare illa tam multa formidãda finxerunt. Sed
de Iasone satis, nunc de Phrixo dicamus.

De Phrixo. CAP. IX.

PHRIXVS qui aureum vellus in Colchos dicitur trans-
stuliſſe, Athamantis & Nepheles fuit filius. Cùm e-
nim Athamas Thebis imperaret, Nephelem vxorem du-
xit è qua Phrixum & Hellem suscepit. Deinde, nescio qua
de causa, Nephele dimissa, Ino secundam vxorem cepit, de
qua Clearchum, siue (vt alij maluerunt) Learchum, & Palæ-
monem suscepit: quem etiam Melicertam postea vocarũt.
Verum Ino ingenti priuigni amore capta non assentiente

Phrixo, omnem amorem in acerrimũ odiũ conuertit, quod
magnum solet esse plerunq; nouercarum. Hanc Pindarus
in hymnis Demoticam nuncupauit, Pherecydes Themisto,
Sophocles Nephelen in actu Athamante, Hippias Gorgo-
piram nominant. Huiusmodi insidias Phrixo & Helle ma-
chinatur. Torruit omnia frumenti cæterorũmque legumi-
nũ semina ne nascerentur, deinde persuadet vatibus per lar-
gitionem, vt nuntiarent Athamanti fruges illa de causa nõ
nasci quia opus foret vnum de filiis Nepheles Diis immo-
lari. Eo responso accepto, ingenti necessitate (vt putabat)
compulsus Athamas Phrixum dicitur ad aram mactaturus
statuisse, vt ait Apollodorus Grammaticus lib. 1. At Ne-
phele Phrixum & Hellem rapuit, aureámque ouem à Mer-
curio captam illis dedit: qua per aera vecti fuerũt, cùm ve-
rò ad id freti peruenissent, quod est inter Sigæum & Cher-
sonesum, contigit vt Helle in proximum mare deciderit,
quod ab ea dictum fuit postea Hellespontus, vel Athamã-
tidis, vt ait AEschylus in Persi, & Ouid. in Epist. Leandri:

Fluctibus immodicis Athamantidos æquora canent,
Vixq; manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, cùm primùm de virgine nomina mersa,
Quæ tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Est satis amissa locus hic infamis ab Helle:
Vtq; mihi parcat nomine crimen habet.
Inuideo Phrixo, quem per freta tristia tutum
Aurea lanigera vellere vexit ouis.

Phrixus Helle sorore amissa ob diuturnum iter ac laborem
in promontorio Brixaba conquieuit, at Barbari illo viso ar-
mati aduenium. Aries inclinatus vsus humana voce illum
excitauit, quare ausugiés in Colchos portauit arietẽ. Helle
postea à Piscatoribus capta in littore sepulta fuit vt scripsit
Herodotus in Polymnia. Phrixus incolumis in Colchidem
peruenit, ibíque Ioui Phixio cognomine, siue fugæ faueti,
immolauit, pellémque illici in luco Martis, in eius honorẽ
affixit: quam postea à dracone seruari solitã fabulati sunt.
Alij dicunt Dipsacum Phyllidis fluuij & nymphæ cuiusdã
indigenæ filiũ Phrixum in hospitiũ accessisse, atq; Phrixũ
ibi arietem Ioui cognomento Laphystio immolasse. Vnde
mãsit postea diu illa cõsuetudo vt vnus ex oriundis ab ipso
Phrixo quotãnis prædicto Ioui sacrificaret, vt scriptũ est à

Suida lib.2. rerum Theſſalicarum. Deinde Phrixus ducta Chalciope Æetæ filia,quã Eueniam vocatam ait Pherecydes libro 6. proprio nomine,fuiſſeq́ue cognomina Chalciopen& Ophiuſam ſuſcepiſſe ex illa quatuor filios dicitur. At Acuſilaus Argum,Phrontim,Melanem,Cytilonum nominauit Phrixi filios, quibus quintum Peſbonem addidit Epimenides. Alij addiderunt Cytorum à quo mons dictus eſt. Alii Telamonem & Augiam addiderũt. Argum,Meliã, Catim, Sorum, Phrontim, ac Hellen ex ea ſuſcepit filios quam tamen quidam non Chalciopen, ſed Iophoſſem nominatam fuiſſe contendunt. Athamas poſtea Iunonis voluntate in furorem verſus, quoniam Dionyſium à Mercurio captum tanquam puellam per quoddam tempus educaſſet,Learchum filium,quẽ ſuſceperat ex Ino, trucidauit: quare territa Ino cum Melicerta in mare deſiliit. Ob illas cædes Athamas decidens ex imperio & è Bœotia profugus oraculum conſuluit,ac reſponſum cepit, vt ibi habitaret, vbi à ſylueſtribus animalibus in conuiuium acciperetur. Paulo poſt in Athamania vocata lupi illum intuentes aufugerũt ſemeſaſq́; carnes ouiũ, quas comedebant,reliquerunt. Ibi cùm habitare iuxta oraculi reſponſum Athamas decreuiſſet. Themiſto Hypſæi filiam tertiam vxorem duxit, è qua Leuconem,Erythram,Schænoem,ac Tithonum, vel (vt alij malunt) Pæum genuit. Quos tamen in Argonautis Schæneum, Erithium, Leuconem, Tithoreum vocauit Dyonyſius. Alij tamen dixerunt non quidem ad aram, vt mactaretur,addductum fuiſſe Phrixum: ſed illi ad eligẽdam in ſacrificia pulcherrimã victimam miſſo arietẽ Iouis conſilio locutum fuiſſe, atque patefeciſſe omnes nouercæ inſidias,inter quos fuit Didymus. Quare ille cum ſorore è patria terrã,tergori arietis inſidentes, vt aries illis ſignificauerat,aufugit:ac Diis poſtea apud fluuium Phaſim illum arietem,vt mater ſibi ſignificarat, immolauit. Alij dicunt tunc locutum fuiſſe arietem cùm Helle delapſa eſt: atque hortatam eſſe Phrixum vt forti & intrepido eſſet animo, quòd illum eſſet in terram Colchicam aſportaturus. Alij dixerunt Nephelen Deam fuiſſe,quæ ab Athamante neglecta ob mulierem in cælum euolauerit,at cum Ioue conqueſta ſqualorẽ agro Athamantis immiſerit, ob quẽ illa quæ dicta ſunt de nouercæ inſidiis,cõtigerunt. Cùm in Colchorum regionẽ iter cõficerent Phrixus & Helle,non per aera vecti,vt quidam putarunt,ſed terreſtri itinere in traiiciẽdo mari Abydo propinquo delapſa eſt Helle, at Phrixus in Colchidem profectus arietem,vt alij volunt,Marti,vt alij, Mercurio immolauit:ibique cùm habitaſſet,regioni nomẽ dedit, quæ à Phrixo Phrygia dicta eſt. Alii fabulati ſunt arietes pellem fuiſſe ramis quercus appenſam in luco Ioui conſecrato,quam poſtmodo Mercurius auream fecit. Nam & Apollonius lib.2. Argon. illam Ioui Phyxio, id eſt fugæ fauenti,dicatum fuiſſe teſtatur.

Ἀτρεκέως δοκέω που ἀκήκοατε καὶ παῖδες αὐτῶν
Φρίξου, ὅπως πολίεθρον ἀνήλυθεν Αἰήταο,
Κριὸς ἐπιμβεβαὼς, τόν ῥα χρύσεον ἔθηκεν
Ἑρμείας. χῶρος δὲ καὶ εἰσέτι νῦν κεν ἰδοιτο
Πεπταμένον λαοῖσιν ὅθι δρυὸς ἀκρεμόνεσσι.
Τὸν μὲν ἔτι ἔρρεξεν ἐῢς ὑποθημοσύνῃσι
Φυξίῳ ὁπλότατον Κρηϊδῃ Διΐ.

Vt puto iampridem veſtras peruenit ad aures,
Phrixus vt Æetæ regnumq́; & mœnia adiuit.
Hunc aries vexit,quem mox Cyllenius aureum
Fecit, nunc etiam ſuſpenſa eſt aurea quercu
Pellicula,interdum crepitat quæ leniter auris.
Iupiter ipſe fugæ fauit: quo Phyxius illum
Mactatum cepit Structis fumantibus aris.

Quamuis eam pellem iam tunc auream fuiſſe cùm mare traiiceret,vt in Colchidem aufugeret,his carminibus ſignificauit Marcus Manilius lib.4. Aſtronomicorum.

teſtis tibi laniger ipſe,
Cùm vitreum findens aurato vellere Pontum,
Orbatumq́; ſuæ Phrixum per fata ſorore
Phaſidos ad ripas, & Colchida regna reuexit.

Deinde verò Nephele pœnas daturus Athamas ob filios ad Iouis aram iugulandus adducitur, at ab Hercule ſeruatus fuit:quæ res argumentum fuit poſtea Sophocli tragœdiæ Athamantis. Fabulati ſunt poſtea ad perpetuam huiuſce rei memoriam impetratum à Ioue fuiſſe precante Nephele, vt Arietis ſignum inter ſidera collocaretur, quod etiam effectum eſt. Alij arbitrati ſunt nauem fuiſſe, quæ pictum arietem in prora haberet, quæ Phrixum & Hellen trans mare vexerit: verùm cùm Helle in mare è prora de-

spiceret in mare decidisse, ac periisse, vt scripsit Hellanicus. Alij censuerunt, inter quos fuit Pherecrates, Arietem fuisse Phrixi alumnum, qui cùm Inus insidias persensisset, hortatus est Phrixum vt se fuga seruaret. Qui cùm fugisset in Colchidem locus datus est fabulæ quòd per arietē seruatus fuit in Colchidē, vt scripsit Dionysius in Argonauticis: quem etiā memorauit vnà cum Phrixo in Colchidē, nauigasse. Alij locum datum esse fabulæ putarunt, quia Helle cùm morbo in itinere periisset, in mare fuerit deiecta, vt mos est nauigantium: cùm Phrixus incolumis in Colchidem sit delatus. Atque tot de Phrixo scripta apud antiquos inueniuntur.

Hæc omnia sanè veram continent historiam, præter modum fugæ. Nullo enim modo fieri potest vt aries aureum vellus haberet, aut per aera volaret, atq; ita in Colchidem terram peruenerit. Sed cùm esset antiquorum consuetudo vt animalia domestica non solùm pecuniis imprimerēt, sed in omnibus propè rebus aliis pingerent, aut illorum nominibus pro pictis imaginibus appellarent, Phrixum & Hellē in nauigio, quod pictum aureum arietem in puppi haberet, vectos crediderim. Quidam dixerunt Phrixum & Hellen in naui quæ pictum arietem in prora haberet, nauigasse, atque Hellen ægrè ferentem nauigationem, incumbentem lateri in mare cecidisse.

Alij dicunt Scytharū regem Trigonem generum Æetæ fuisse apud Colchos, quo tempore Phrixus cum pædagogo captus est. uerū dono captum fuisse ab AEeta, & tanquam filium educatum, cui regnum reliquit, ad pædagogum Criū (quod Græce arietem significat) nomine Diis mactasse, cuius pellem decorticati clauis in templo affixit Deæ, vt erat apud illos legitimum. Dictus est aureus aries quia consilia sapientum putanda sunt aurea. Alii dixerant illam pellem fuisse ab AEeta inauratam, & custodiis septam, cùm accepisset ex oraculo sibi tunc esse pereundum, cùm aduena illā abstulisset: quod certè significabat vbi defuisset prudentia & consilium. Idcirco ob diligentiā & ferocitatē in humanitatémq; custodiarum dictus est draco insomnis, & boues igné ex ore spirantes, & terrigenæ homines vellus aureum custodire. Non enim leuiter recedendum est à sapiēter decretis. Illæ custodiæ cū accitę essent é Taurica regione, aiūt,

noctu ad portam clausam profectā Taurico idiomate vsam esse, quare milites promptè illā aperuerunt tanquam regis filiæ. Argonautæ strictis gladiis ingressi multos barbaros trucidarunt, reliquos è loco fugarunt, pellem ceperunt. His additum est Æetam collecta magna suorum manu cum Argonautis adhuc in littore morantibus conflixisse, multos fuisse vulneratos hinc, & Iphitum fuisse cæsum, inde regē ipsum. Verùm cùm Argonautæ tantam armatorum irruentium multitudinē sustinere non possent, dicūt à littore soluisse. Non defuerunt qui dixerint Colchos in fugam fuisse versos virtute Argonautarum, ac multos illorū fuisse trucidatos. Atque fortunæ vicissitudines per hanc fabulam quo pacto ferri conueniat, antiquos demōstrare voluisse cēsuerim: cum mollis & muliebris sit animi, fortunæ mutationes non sapienter ferre, aut nimiū in arduis tristari, aut in felicibus rerū successibus nimium extolli. Nā in omnia vel pericula vel felicitatē prudētia debet esse pro clypeo, cùm incauti plerique magnitudine repentinæ alicuius mutationis cōtinuò obruātur. Lucianus tamen in Dialogo de Astrologia, Phrixum rerū astronomicarum scientia delectatū scribit, dictū fuisse à fabularum artificibus in cœlum ab ariete sublatum. Ego verò hoc nihil aliud significare crediderim, quàm illum qui rebus præsentibus optimè ac sapienter vti nouerit, proximè ad Deorū immortalium naturā accederet: at si imprudenter, parūq́ue honestè, & superbè abutatur, facile esse ex altissimo dignitatis gradu delabi, quod etiam Hellen passam fuisse fabulantur. Nulla est enim tam firma, neque tam constans hominum conditio, quin ob suā temeritatem & imprudentiam, si ita Deo placuerit, citissimè possit delabi, atqui quòd ita sit, patet vel ex ipsis nominibus. Athamas enim, non admirandum esse significat, cùm sit θαυμαζειν mirari, actionemq́ue illam α adimat: Nephele verò nebula, ex quibus nascitur profectò rerum humanarum contemptio, nam, vt inquit is poëta:

Nil admirari, prope res est vna Numici,
Solāque quæ possit facere, & seruare beatum.

Quis locus sanè meritò cōcedi potest admirationi, cùm tota hominum vita huc illuc fluctuet, & quocunque ventorū impetus appulerit, eò facilè corruat? nam omnes opes, & amicitiæ, & imperia tandiu stabilia sunt, quandiu secunda

fortunæ aura aspirauerit. Siue igitur illa etiã sit rerum cuiusque ad felicitatem præsentem propensio, siue Dei consilium ob insciti am mortalium ita vocata, siue aliud quidpiã, omnino illa opus est viro prudenti. Hac aura aspirante, seruata animi moderatione in felici successu, Phrixus deuitatis nouercæ insidiis in Colchorum regionẽ peruenit, vbi non sine auxilio Deorum firmius imperium & trãquilliora omnia adinuenit, ac de Phrixo satis, nunc de Argo naui dicamus.

De Argo naui. CAP. X.

NAVIS illa, quæ fuit postea inter sidera collocata, in qua nauigarunt Argonautæ, ab Argo, qui fuit architectus, extructa est, dicunt ei à Pelia imperatum vt clauos pertenues affigeret, cùm tamen ille validissimis compegerit, quare postea cõsilio Palladis facta fuisse dicta est. Ædificata fuit hæc nauis in quodam loco qui ab Iolco distabat viginti stadiis, quem ideirco quòd nauis ibi fuisset compacta, ἀπὸτῦ πήγνυσθαι à compingendo scilicet, Pagasas vocarunt, vt testatur Strabo lib. 9. & Ouidius in epistola Paridis Iasonem Pagasæum vocat, quia in ea nauigarit:

Phasida puppe noua vexit Pagasæus Iason,
Læsa nec est Colcha Thessala terra manu.

Huius nauis malus è quercu Dodonea fatidica arbore cæsus fuisse dicitur, quã arborem Pallas indicauit, quãobrem malum ipsum garrulam picam in his appellauit Lycophron:

Εἰς πλὴ λάλητρον κίονα ἡρμαξάτο.
In garrula transuecta pica est, vt ferunt.

Et Valerius Flaccus fatidicam ratem appellauit libr. 1. Argonauticorum. Hanc nauem triginta remigum sedes habuisse vtrinque constat, quam Theocritus in Hyla vocauit πεντηκοντάζυγον nam ζύγον trãstrum significat & sedem nautiçam, super qua sedent remiges, ita inquiens:

Οὔτεκεν ἠῴησε πεντηκοντάζυγον Ἀργώ.
Quòd, inga cui fuerant triginta, reliquerat Argo.

Diodorus Siculus lib. 4. historiarum, non missum quidem fuisse Iasonẽ ad illa pericula tradidit, sed ipsum gloriæ desiderio ad imitationem Heroum superiorum petiuisse spõte à Pelia vt sibi concederet in Colchos expeditionem, quã libenter concessit, cùm timeret prolem fratris nullos ipse

habens filios. Nauis dicitur fuisse fabricata ad Peliũ à quibusdam plurimum magnitudine ac reliquo apparatu præstans, cùm in lintribus antea homines nauigarẽt, paruisque acatiis. Fama didita inusitatæ nauigij magnitudinis multi primates propinquarum regionum cupierunt esse participes eius expeditionis. Iason elegit prestantiores, ita vt omnes essent quinquaginta & quatuor. Hanc Argo nauim alij ab architecto, alij à celeritate, cùm ἀργὸς velox antiquitus diceretur, appellarunt. In itinere ceto trucidato Hesionen liberarunt, quæ accepta optione manendi cum parentibus, cum seruatore abire maluit, ne secundum periculum aduẽtante ceto in patria experiretur. Inuadente tempestate Orpheus pro omniũ salute Diis Samothracibus initiatus est. Neque illud prætermittendum duxi, quòd remittente vento, duobúsque astris apparentibus super capitibus Dioscurorum, omnes sunt admirati, ac putarunt ipsorum Deorum consilio omnes liberari, ex illo manfit consuetudo vt omnes per hyemem periclitãtes vota facerent Diis Samothracibus. His addũt Phineum occisum & filios liberatos, cùm Phineus ob Ideæ nouercæ malignas accusationes filios oculis priuasset. Dixerunt etiam nonnulli quòd Argo nauis tracta fuit ad fontes Tanais & ad locum quẽdam, cùm per alium fluuium in Oceanum nauigare opus foret, quòd Æeta os Ponti nauibus occupasset: qui sic terram ad sinistram habentes ab Vrsis ad occasum non procul à Gadiris in mare mediterraneum peruenerunt: nam multiplicis eius nauis itineris argumẽta sunt insulæ & portus, & Argoum & Telamonium. Soluerunt autem à littore primùm Argonautæ vere præcipiti, quo tempore Pleiades manè oriuntur, vt patet ex his versibus eiusdem:

Ἄμος δ' ἀντέλλοντι Πελιάδες, ἐχαπαὶ δὲ
Ἄρνα νέον βόσκοντι, τετραμμένου εἴαρος ἤδη.
Τῆμος ναυτιλίας μιμνάσκετο θῆος ἄρωος
Ἠῴων.
Pleiades vt surgunt, agni pascuntur ad oras
Agrorum nuper, iam verso tempore veris:
Tum manus Heroum funes à littore soluit.

Hanc nauem primam fuisse ferunt, quæ ausa sit ventorum minas contemnere, & ad longinquas regiones transfretare, vt sensit Ouid. lib. 3. de Tristibus:

Nam rate, quæ cura pugnacis facta Mineruæ
Per non tentatas prima cucurrit aquas.

Non defuerunt tamen qui addiderint Glaucum marinum Deum per biduum comitatū esse nauim, qui Herculi labores & immortalitatem vaticinatus est, & diuinos honores Dioscuris. Hortatus est cùm primùm terram attigissent vt sacra Diis persoluerēt, quorū nutu bis essent seruati, quibus dictis Glaucus se demersit. Argonautæ vbi ad terram applicuerunt, cui imperabat Byzātus, à quo vrbs dicta est Byzātium, structa ara diis sacrificarunt: deinde trāsmissa Propōtide & Hellesponto ad Troadē peruenerunt, vbi missos reperitum Hesionem & promissos equos Iphiclum & Telamonem legatos fama est Laomedontē in carcerem cōiecisse, Argonautisq; tetendisse insidias, cuius cōsilij habuit socios & administros omnes filios præter Priamū, qui contēdebat iustitiam nullis vel exteris esse denegādam, qui cùm non audiretur, duos enses clam attulit ad captiuos, inquiēs, his clauibus carcerē esse aperiendum, illis custodias obtrūcarunt, & ad socios peruenerunt, re patefacta, cognitāque iniquitate regis, itum est ad pugnā: commisso prælio Hercules Laomedontem trucidauit, vrbem cepit, consilij tam iniqui autores castigauit, Priamo ob iustitiam regnum cōcessit. Enimuero post Colchicam nauigationē cùm Argos incolumes delectos heroas in patriā reuexisset, fertur fuisse Palladi ab Iasone consecrata: quæ deinde, quia tot Deos seruasset, fuit inter sidera verso ordine collocata, ita vt prior puppis quam prora oriatur, vt in his inquit Aratus:

Η'δὲ κυνὸς μεγάλοιο κατ' ὐρλὼ ἑλκέλαι Ἀργὼ
Πρυμνόθεν· ὐ γὰρ πῆχυ κεῖται ἐπὶ κέλευθοι.
Ἀλλ' ὄπιθεν φέρεται τετραμμένη, ὅια καὶ αὐταὶ
Νῆες, ὅπαν δὴ ναῦται ὑπὸ τρέψωσι κορώνῃ
Οὖρον ἐσερχόμενοι. τῇσι δ' αὐτόκα πᾶς ἀνακόσμῃ
Νῆα. παλιῤῥοθίη δὲ καθάπτεται ὑπείροιο.
Ὣς ἴηχε φερύμνηθεν Ἱπποῦς ἑλκέλαι ἀργώ.
Καὶ τὰ μὲν ἠερέα κεῖται ἀνάστεργος οἷα παρ' αὐτὸν
Ἱστὸν ὑπὸ πρῴρης φέρεται, τὰ δὲ πάντα φαεινή.

quæ ita vertit Cicero:

At canis ad caudam serpens prælabitur Argo,
Conuersam præ se portans cum lumine puppim;
Non aliæ naues vt in alto pandere proras
Ante solent, rostro Neptunia prata secantes:
Sed conuersa retro cœli semper loca portat.
Sicut cùm cœptant tutos constringere portus,
Obuertunt nauem magno cum pondere nautæ,
Aduersamque trahunt optata ad littora puppim:
Sic conuersa vetus super æthera vertitur Argo,
Atque vsque a prora ad cœlum sine lumine malum,
A malo ad puppim cum lumine clara videtur.

¶ Hanc nauim fuisse inter sidera collocatā fabulati sunt, cùm fuisset Palladis consilio fabricata, quia cùm nullā beneficentiam sine remuneratione Deus esse patiatur: tum illa præcipuè grata est Deo, quæ à sapientia & consilio proficiscitur, quæ sine Palladis consilio est beneficētia, & quasi quodam naturæ ductu, vel quæ fortuitò contingit, non est quidē reprehendenda: at multo magis illud & Deo gratum est, & magis laudabile, quod cum ratione suscipitur. Cùm vellent igitur homines antiqui ad beneficentiam adhortari, rem diuinam, & quæ proximè ad Deorum immortalium naturam accedat, liberalitatem & munificentiā esse dixerunt, quippe cùm ad exemplum liberalitatis & animalia complura, & res sensu carentes, quia de Diis putarentur fuisse benemeritæ, inter siderum numerum fuerint relatæ, & proximè ad Deos ascitæ. Hæc igitur causa fuit cur Argos dicta sit diuinos honores consecuta, nunc de Capra cœlesti dicamus.

De Capra cœlesti. CAP. XI.

PRAECLARVM est eius quod dicebam argumentum, quia capram etiam, quòd de Ioue benemerita sit, cùm illi lac præbuerit, non solùm inter sidera collocarunt, sed etiam eius pellem ad sempiternā eius rei memoriam Iupiter gestare solebat, vnde Ægiochus fuit appellatus. Quòd autem illam Iupiter ob acceptum beneficium inter sidera retulerit, testatur Aratus in iis carminibus, quæ ita sunt translata à Germanico Cæsare:

illa putatur
Nutrix esse Iouis, si verè Iupiter infans
Vbera Cretææ mulsit fidissima capræ,
Sidere quæ claro gratum testatur alumnum.

In his Betuleij, viri alioquin doctissimi, non placet emendatio. Hāc Iouis nutricem alij Nympham Amaltheam no-

Universidad de Deusto Biblioteca

mine dixerunt. Alij mulierem putarunt fuisse Arcadicam, quæ Capra cognomine vocaretur, quæ cùm gemellos peperisset, illos alendos aliis mulieribus dedit, vt nutriret Ioué: quare eius filij vt pote capræ vocati sunt Hœdi. Hi cùm lac maternum Ioui concessissent, & ipsi inter sidera collocati in dextra Aurigæ tenentur, quos Aurigę sidera vocauit Aratus, quorum exortu grauissimę plerumque fiunt tempestates, vt patet ex his carminibus:

Εἰ δέ τοι ἡνιόχόν τε καὶ ἀστέρας ἡνιόχοιο
Σκέπτεσθαι δοκέοι, καί τοι φάτις ἤλυθεν αἰγὸς
Αὐτῆς ἠδ' ἐρίφων οἵτ' εἰν ἁλὶ πορφυρεούσῃ
Πολλάκις ἐσκέψαντο κεδαιομένους ἀνθρώπους.
Si placet Aurigam, atque Aurigæ sidera & ortus
Obseruare tibi: fama est quòd Capra, quòd Hœdi
Illius immergunt sulcantes cœrula Ponti.
Non vlli tutum est Hœdis surgentibus æquor.

Mos erat Phliasiis, vt eximiè Capram cœleste sidus colerẽt, cuius etiam signum ęreum in foro, magna parte auratum collocarunt, vt testatur Pausanias in Corinthiacis: quod idcirco fiebat, quia plurimum Capræ ortus obesse vitibus putaretur: vt autem illam placarent, diuinos honores illi instituerunt: nam exoriente Capra vel siderationem patiuntur aliquæ vites, vel prorsus arescunt. Istud verò fit Sole in Leonis signo existente: tunc enim maximè infestantur vites ob humoris inopiam, quod etiam magis fit pro natura locorum. Cur inter sidera Capræ signum relatum fuerit, iam explicauimus superiùs, quòd Iupiter neque ingratus neque acceptorum immemor vel aduersus Capram quidem videri voluerit. Dicta fuit hæc capra Olenia, quoniam in vlnas Aurigæ vel Oleni filiæ excepta fuerit. Consimili ratione fuit Delphinus inter sidera collocatus, quia persuaserit Amphitrite vt nuberet Neptuno: vel vt alij maluerunt, quia Arion Methymnęus ab illo fuerit seruatus. Enimuero quòd hæc non capra, sed mulier fuit, vel ex eo patet, quòd Amalthea Nyctei regis vxor fuerit, è quo Nyctimenen peperit, vt testatus est Apollodorus Cyzicenus: at de Capra satis, nunc de Dodonæa sylua dicendum.

De Dodone CAP. XII.

FVIT celeberrimum omnium oraculorum Dodonæum, tum ob celebritatem & conuenientis eò multitudinis

frequentiam, tum etiam ob glandium copiam, quæ in illa sylua nascebantur: nam vt testatur Virgilius lib. primo Georg. primus fuit victus mortalium, vt patet in his:

cùm iam glandes atque arbuta sacra
Deficerent syluæ, & victum Dodona negaret,

Et nos in nostris Venationibus ità lusimus:

Cùm foret herba thorus primis mortalibus, antra
Frigida & arboribus intexta, palatia, potum
Prosilientis aquæ riuus prælucidus vnda
Præberet; victumq; Ioui sacrata Molosso
Quercus, sanguineóque rubentes cortice baccæ.

Strabo libro septimo Geograph. Dodonæum oraculũ à Pelasgis constructum fuisse scribit: quare & Homerus libro π. Iliadis Iouem Dodonęum Pelasgicum appellauit. Scriptum reliquit Plutarchus in Pyrrho Deucalionem ac Pyrrhã post diluuium venisse in Epirum ad oraculum Dodonæũ, quod fuit in Thesprotorum Molossorumq; regione. Erat ibi sylua maxima, & densissimis quercub⁹ aque fagis refertissima, vbi eximia glandium copia nascebatur: quare poetæ Dodonam pro glandium copia vsurparunt. Dicta fuit Dodone, à Nympha Oceanitide, vel (vt maluit Hecateus) à Dodone Iouis & Europæ filia. Fama est hoc in loco Pelasgum primũ omnium mortalium homines docuisse glandibus vesci: atque inter has illas esse vtiliores, quę de sola fago legerẽtur, cùm antea radicibus atque herbis inutilibus, vel etiã lethiferis aliquãdo vescerentur. Hic tuguria ad arcẽdas pluuias, & propulsandas temporum mutationum iniurias excogitauit, & tunicas è suillis coriis contexere docuit: cuiusmodi per quoddam tempus in Eubœa & in Phocide homines visi sunt obscuriores, vt scripsit Andron Teius in sua nauigtione. Inde verò accidit, cùm quercus & fagi multæ essent in in sylua Dodonæa, vt Lucianus iu amoribus è fago reddi oraculum ita dixerit: *αὐτὴ τάχα ἂν, ὥσπερ ἡ ἐν Δωδώνῃ φηγὸς, ἐκ τῆς ὀροδάμνων ἱερὰν ἀπορρήξασα φωνήν. Ipsa sanè, sicut fagus illa quæ in Dodone, ex ramis sacram emittens vocem.* Erant autem ambigua admodum antiquorum oracula, quippe quæ non nisi transactis negotiis plerumq; intelligi possent quãuis Iophon Gnosius vir acri promptoq; ingenio intelligendis oraculorũ responsis plurima illorum oraculorum heroicis carminibus mandauit, & conatus sit docere homines quo

pacto illa commodè interpretari possent. Cùm tamen Homerus in lib. Ξ. Odysseæ id oraculum è quercu ita inquiat:

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην Φάτο βήσεσθαι, ὄφρα θεοῖο
Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσῃ.
Dodonamq; ferunt illum mox esse profectum,
Consilio Iouis è quercu captaret vt alta.

Memoriæ prodidit Pausanias in Achaicis, apud Acarnanes, & Aetolos, & Epirotas, & earum regionum finitimos populos valde inclyta fama fuisse oraculum, quòd è quercu columbæ reddebant responsa. Nam cùm duæ essent columbæ, diuersorum populorum legationes vel aliquo morbo, vel sterilitate agrorum, vel aliqua publica calamitate laborantium ad capienda responsa, quæ remedia forent earum calamitatum, eò confluebant, atque audiebant illarum columbarum vocem. Atqui variis temporibus variis modis responsa dabantur: nam primùm loquebantur ipsæ quercus, deinde duæ mulieres sacerdotes responsa dare cœperunt, quarum vna Peristera, altera Triton vocabatur: atque cùm Peristera columbam significet apud Græcos hinc locus datꝰ est fabulæ, quia duæ columbæ responsa redderent. Alij duas columbas re ipsa locutas fuisse arbitrantur, quod etiam fortasse accidit, cùm potestas esset tenebrarum; ac mali dæmones & hæc, & his multò magis admirabilia agerent, vt depressa tenerent populorum ingenia, ne ad diuiniora tollerẽtur. Nam nemo ferè est eorum qui viuunt, quin harũ rerum miraculis, cùm loquerentur statuæ & volucres, & auguria ventura prædicerent, & animalia multa significarent, in eam religionem antiquorum fuisset irretitus. Quare hoc etiam est cur magis gratias Domino Deo nostro habeamus, quòd per vnicum eius filium Christum vniuersa fallacium oraculorum multitudo profligata est, omnesque mali dæmones cum suis templis ita sunt euersi, vt nulla illorũ iamdiu appareant vestigia, concultata sunt altaria, excisi luci, combusti libri quibus sacrorum ritus continebantur, obliuioni datus est victimarum delectus, explosi sacerdotes & lenones earum fallaciarum. Neq; vllus propè est, quin verum, sanctum, ac syncerum Dei cultum possit cognoscere, nisi si quis pro religione simulata flagitiorũ licẽtiam sibi dari cupiat. Nam si de vero ac legitimo Dei cultu solùm sit inter homines cõtrouersia, ac nõ potiùs de propriis singulorum

commodis, vel intra triduũ res iudicari posset, fieretq; statim vnus pastor, & vnum ouile: neque quod ridiculũ est & misericordia planè dignũ, tot bella pro religionibus orirentur. Est enim verus Dei cultus in ratione, & pietate, & integritate; non in armatis, aut in equorũ cataphractorũ pectoribus, aut in bellicis tormentis collocandus: neque qui plus potest in bello, is magis est religiosus, aut magis vir bonus, sed qui probabiliorem sui consilij rationem afferre poterit. Quis enim animo per enses aut nitentes galeas persuaserit, qui, cùm diuinus sit, nullam vim omnino patitur. Nullum est tormentum bellicum neque fortius neq; maioris impetus ad animum impellẽdum, quàm sit ratio: qua sola victus animus vel victricem sequitur rationem, vel ita pudore deterretur, vt oculos attollere aduersus victricem sine pudore minimè possit. Verùm hęc alterius sunt negotij, nos iam ad institutum opus redeamus. Ac de Niobe dicatur.

De Niobe. CAP. XIII.

NIOBE, quam Tantali & Euryanassæ, alij Pelopis, vel (vt alij putarunt) Taygetes vnius ex Pleiadibus filiã fuisse narrant, multorum filiorum fuit mater: quæ cùm gloriaretur supra modum tum ob illorum multitudinem, tum etiam ob formæ præstantiam, ausa est se Diis immortalibus comparare, vel etiam anteponere. Sic enim gloriatur apud Ouid. libro sexto Metamorph.

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meũ est? mihi Tantalus autor
Cui licuit soli superorum attingere mensas.
Pleiadum soror est genitrix mea maximus Atlas
Est auus, ætherium qui fert cerulicibus axem.
Iupiter alter auus; socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ, me regia Cadmi
Sub domina est, fidibusq; mei commissa mariti
Mœnia cum populis à meq; viroq; reguntur.
In quancunque domus aduerti lumina partem,
Immensæ spectantur opes: accedit eodem
Digna Dea facies: huc natas adiice septem,
Et totidem iuuenes, & mox generósque nurúsque.

Querite nunc habeat quam noſtra ſuperbia cauſam.
Quóque modo audetis genitam Titanida Cœo
Latonam præferre mihi.

Athenienſis tamen Apollodorus Nioben ſcribit libro primo Bibliothecæ fuiſſe Phoronei regis Peloponneſi & Laodices filiam, cùm Tantalum alij dicerẽt fuiſſe eius patrem. Nonnulli hanc Zetho, Alij Alalcomeneo, alij nupſiſſe Amphioni Thebano dicunt, vt eſt in libro tertio Bibliothecæ. Verùm cùm duæ fuerint Niobæ, vt arbitror, de Tãtali filia ſolùm ſermo eſt. De numero filiorum, quos illa Amphioni peperit, non conueniunt inter ſe ſcriptores: Herodotus duos tantùm mares, ac tres fœminas Niobes fuiſſe ſcripſit, vt teſtatur idem Apollodorus. Homerus lib. vltimo Iliad. ſex mares & totidem fœminas illam habuiſſe ita inquit:

Τῇσιν δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροισιν ὄλοντο.
Ἑξ μὲν θυγατέρες, ἐξ δ' υἱέες ἠβώοντες.
Namque domi periere illi bis pignora ſena:
Sex natæ totidémque mares, pulcherrima pubes.

At Heſiodus decem mares ac totitem fœminas peperiſſe Nioben credidit, vt ſcripſit idem Apollodorus. Alij ſeptem mares, & totidem fœminas fuiſſe maluerunt, quæ communior eſt ſententia. Verum illa ob filiorum præſtantiam non ſolùm auſa eſt (vti dicebatur) Latonã in cõtentionẽ felicitatis prouocare, ſed etiam cõtumeliis & impudicis verbis ita laceſſiuit & irritauit, vt Diana ſex filias, at Phœbus totidẽ filios puberes ſagittis confecerit, vt ait Plutarchus in libro de ſuperſtitione. Occiſæ ſunt domi filiæ, at in Cithærone venantes mares ab ipſo Phœbo: aiunt Iſmenum vnũ è filiis Niobes ab Apolline ictum impatientia doloris ſe in fluuiũ Cadmi pedem vocatum coniecíſſe, qui pòſt ab ipſo fuit dictus Iſmenus in Bœotia non procul à Thebis. Ouidius tamen inquit quatuordecim fuiſſe cæſos, cui ſententiæ aſſentitur etiam Antipater in his carminibus:

Ταντάλις ἆδε ποχ' ἆδε δὶς ἑπτὰ τέκνα τεκοῦσα
Γαστὶ μιῇ, Φοίβῳ θῦμα καὶ Ἀρτέμιδι.
Κύεα γὰρ φορέσασα κόρεσις φόνον, ἄρσενι δ' ἄρσεν
Διοσκοὶ γὰρ διαὶ ἐκτενον ἑβδομάδας.
Ἃ δὲ τόσας ἀγέλας μάτηρ πάρος, ἃ πάρος εὔπαις,
Οὐδ' ἐφ' ὁμὶ πλάμῳ λείπεται γηρακόμῳ.
Μάτηρ δ' ὐχ ὑπὸ παισὶν, ἔθαφε θέμις, ἀλλ' ὑπὸ μητρὸς

Παῖ-

Παῖδες ἐς ἀλγήνὰς πάντες ἄγοιο πάφυς.
Ταντάλε καὶ δὲ σε γλῶσσα διώλεσε, καὶ σέο κύρας.
Χ' ἁ μὲν, ἐπετράθη. σοὶ δ' ἔπι δεῖμα λίθος.
Tantalis hæc ipſa, hæc bis ſeptem pignora eodem
Ventre tulit, mactat Phœbus, & alma ſoror:
Mas maribus cædem tulit, atque puella puellis,
Proſtrauere duas ſic duo & hi hebdomodas.
Quæque parens fuerat quondam ditiſſima natis,
Illa ſenectuti eſt orba relicta parens.
Nec, veluti mos eſt matrem comitata ſepulchro
Pignora ſunt, natos ſed comitata parens.
Tantale, teque tuóque necauit ſanguine natam
Lingua, tibi lugens ſaxea forma timor.

Fuerũt autem nomina filiorum Niobes, vt ait Zezes hiſtor. 141. quintæ Chiliad. Sipylus, Agenor, Phædimus, Iſmenus, Eupnytus, Tantalus, Damaſichthõ: filiæ Neæra, Cleodoxe, Aſtyocha, Phaeta, Pelopia, Egyge, Chloris. At Apollodorus Minytũ pro Eupnyto dixit, & filias ita nominat: Ethoſeam ſeu Theram, Cleodoxam, Aſtyochen, Phthiam, Pelopiam, Aſtycratheam, Ogygiam. Ouidius tamen Alphenorem vel Ilioneum filiis Niobes adiecit. Pauſanias Argum Niobes filium memorat in rebus Corinthiacis, alij Amyclam quandam nominarunt, alij Genuã, quamuis plerique crediderint Genuam fuiſſe Axiotheæ vxoris Promethei filiam, quæ Genuæ vrbis fundamenta iecerit in littore maris Liguſtici, alij inſtauraſſe propè euerſam maluerunt. Iſacius Homoloidem & Pelagum filios fuiſſe Niobes inquit, & pelago quidem patrem Iouem tribuit; cùm primam omnium mulierum inquiat Apollodorus cum Ioue congreſſam fuiſſe, ac peperiſſe ex illo Argum. Chloris præterea fuit aliquãdo Melibœa vocata, quam vnà cum Amycla è fœminis ſuperfuiſſe memorant, è maribus verò Amphionem, quia illę Latonã ſupplices vt ſibi parceret precatę ſunt, vt ait Pauſanias in Atticis. Cùm tantam filiorum copiam vno die Niobe amiſiſſet, quę eſt rerum humanarum inconſtantia, non magis prudens fuit in ferendis aduerſitatibus, quàm fuerat in felicitate, & rerum omnium copia. Dicitur igitur Deorum miſeratione, cùm tantam doloris magnitudinem perferre non poſſet, in ſaxum fuiſſe conuerſa, vt ſignificauit Ouid. lib. 1. de Ponto:

Felicem Nioben quamuis tot funera vidit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ posuit sensum saxea facta malis.

Et Callimachus in hymno in Apollinem:

Καὶ μὲν ὁ δακρυόεις ἀναβάλλεται ἄλγεα πέτρος,
Ὅστις ἐνὶ Φρυγίῃ δηρὸς λίθος ἐστήρικται,
Μάρμαρον ἀντὶ γυναικὸς οἰζυρόντι χανούσης.
Differt petra suos pariter lachrymosa dolores
Humida quæ quōdam Phrygiis induruit oris:
Nunc quoq; marmor hiat triste & lacrymabile quiddam.

Fama est Nioben visa filiorum morte è Thebis in Sipylum contendisse: quare scripsit Pausanias in Atticis, huius imaginem silicem ac præruptam crepidinem in Sipylo fuisse, quę quasi ad opticam rationem excisa, prope existenti neque lugentis, neque mulieris quidem formam prę se ferret: at procul existentibus & mulier, & mœsta & lugens videretur. De illa imagine, quòd esset in Sipylo Mygdoniæ monte, ita meminit Ouidius in epist. Acontij:

Quæque superba parens saxo per corpus oborto
Nunc quoque Mygdonia flebilis astat humo.

Facta fuit autem lapidea non repentè, cùm id à Diis poposcisset, sed paulatim, vt videtur Sophocles in Antigone his versibus significasse:

Ἤκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι
Τὰν Φρυγίαν ξέναν
Ταντάλου, Σιπύλῳ πρὸς ἄκρῳ.
Τὰν, κισσὸς ὡς ἀτενὴς,
Πετραία βλάστα δάμασσεν.
Audiui mœstissimam periisse
Phrygiam hospitem
Tantali, Sipylo in summo:
Quam hederæ in morem peruicacis
Saxosum germen domuit.

Quam idem poeta in saxeo sepulchro lachrymari inquit in Electra, cùm sepulchrum sit eius corpus lapideum factum. Atque hæc de Niobe Tantali filia omnia propè dicta sunt. Niobe fuit Phoronei Peloponnesiaci principis, & Nymphæ Telodices, vel Laodices filia de qua dictū est superiùs atq; eadem fuit soror Apidis: qui cùm asperius in Peloponneso imperaret, à Telxione de medio fuit sublatus: cùm tamen alij non sororē, sed matrem Apidis Argiuorum & Sicyoniorum regis illam fuisse dicant; qui regno postea Argiuorum

Ægialeo fratri permisso in Ægyptū profectus, Isidē vxorem duxit, ibiq; regnauit. Multis deinde beneficijs in homines Ægyptos collocatis, multis rebus vtilibus humanæ vitę inuētis, Serapidis nomine eximiè cultus fuit post mortem ab Ægyptijs, & sub forma bouis viui eius numen honoratum: quoniam id animal humano generi omnium cęterorū ferè sit vtilissimum. Scriptū reliquit Pausanias in Arcadicis non quouis anni tempore, sed æstate tantùm Niobes statuam lachrimari solitam. Similem mutationem passa fuisse dicitur anus quædam ob iram Veneris: nam in saxum & ipsa fuit conuersa. Fabulantur enim, quòd cùm Venus: Dijs esset irata, quia passi fuissent ipsam cum Marte à Vulcano in rete ligari, & idcirco in syluas Caucasias se abdidisset ob pudorē, eam Dij omnes frustra diu quæsierunt: at anus locum indicauit vbi latebat Venus, cùm à Deo quodam fuisset interrogata, quare illā ita mutauit: de qua ita meminit Lycophrō in hoc carmine:

Καὶ πεμπέλον γραῦν μαρμαρουμένην δέμας.
Anumq; factam marmor ipsam frigidum.

Fama est præterea quòd cùm Apollo & Diana superioris Niobes filios interemissent, Iupiter omnes homines in lapides per nouem dies cōuertit, ac decimo die priori formę restituens permisit vt illi sepelirentur.

¶ Hæc fabulosa sunt quę de Niobe passim circūferuntur. Nunc antiquorum sententiā ex his exprimamus. Quemadmodum per superiora exempla nos antiqui sapientes ad beneficentiam atq; ad liberalitatem adhortabātur, cùm & nauem, & capram cœlestem, & multa animalia vel in cœlū inter astra retulerint, vel diuinis honoribus prosecuti sint: ita per hoc exēplum ab arrogātia temeritateq; retrahentes, ad prosperas fortunę vicissitudines ęquo animo ferendas nos alliciebāt. Fuit Niobe Tantali & Euryanassæ filia: ac Tātalus auaritia, Euryanassa opulentia est: ex his nascitur mortaliū superbia, cuius & Deorū despicientia, & amicorū contēptus, & beneficiorū vel à Dijs vel ab hominibus acceptorū obliuio, asseclæ esse cōsueuerunt. Hæc igitur Niobe siue superbia, siue temeritas putanda sit tantā filiorū multitudinem circa se circūspicit, vt mirificè animus extollatur: nam ex altera parte diuitias, honores propè diuinos, qui diuitijs habētur, ac nobilitatē maiorum: ex altera amicos cōplures,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& affines,& clientelas frequentes,& effusam vndiq; salutātium multitudinem hæc intuetur: quare se inuidiā & omnes humanas facultates lōgo interuallo superasse putat, ac neq; Deū quidē ipsum vel feliciorem, vel potentiorem esse arbitratur. Vbi aliqua domus vel ciuitas in tantū superbiæ creuerit, vindictam Dei & euersionem proximam esse scito, vt per hanc fabulam admonemur. Nam vbi quis ita fuerit elatus animo, tunc eum neq; filij, neq; affines, neque nobilitas, à diuina vindicta protegere possunt: quia nullæ tā immēsæ sunt facultates, quas vno die diuina potentia euertere non possit. Vbi fortunæ cōcussę sunt, terga vertunt affines, priores amici diffugiunt, nulla reliqua est clientela, solus incedit, quem antea multi stipabant, à nemine salutatur, sordet nobilitas sine diuitijs ab omnibus neglecta. Ad deprimendā igitur temeritatem mortalium Nioben introduxerunt antiqui multis pręclaris rebus gloriantē, quę tāta felicitate elata fuerat, vt vel Deos ipsos paruifaceret, quā tamen repentè ex omni felicitate deiectam dixerunt. At has calamitates ita Niobe obstupuisse dicitur, vt neq; lachrymas, neq; vocem, neq; lamentationem vllam emiserit: de qua ita scripsit Cicero lib. tertio Tuscul. disput. & Niobe fingitur lapidea, propter æternum credo in luctu silentium. Quòd si animo non ita fuisset temerario, neque tantopere felicitate elata in eas calamitates non incidisset: aut si cōtigisset illi resipere post acceptam cladem, seq; non perpetuò virentia germina, vt ita dicam, peperisse cognouisset, sed quę vbi collibuisset Deo arescere, possent; & diuinę voluntati satisfecisset, & non fuisset in lapidem conuersa. Est enim sapienti semper illud sapiens dictum in ore habendum, quod ita dicit:

Θεοῦ μὲν ἐκτὸς οὐδεὶς εὐτυχεῖ βροτῶν.

Est nemo felix hoc nisi præstet Deus.

Fuerunt qui rem ad historiam referre conati sint, dixerintq; acerbissimam pestilentiam aliquando fuisse in Phrygia, atq; eodē die Niobes filios omnes interijsse, cùm multos haberet. Atq; cū pestilentiæ autor sit Sol & Luna, quia ex calore vaporumq; copia illa nascatur, proditū est in fabulis Apollinē & Dianam illos sagittis confodisse: ad tantos dolores cùm obstupuisset, & propè sine sensu Niobe mater eorum videretur, dixerunt fabularū artifices illam fuisse in lapidē conuersam. Dicti sunt homines eo tempore in saxa à Ioue

mutati, quia crudeles sunt homines & inhumani ob metum in his opportunitatibus, neque vllus est vel affinitatis vel amicitiæ firmus nodus. Verùm cùm decimo die cessasset pestilentia, tunc sepulturam dicuntur obtinuisse: at nunc de Thamyri dicamus.

De Thamyri. CAP. XIIII.

THAMYRIS Philammonis & Arsiæ filius, vel potiùs Agriopæ nymphæ vt quidam maluerunt, genere Threicius fuisse creditur, cùm Agriopa fuerit incola Parnassi: quę cùm in vtero gestaret, fertur Odrysas migrasse, cùm Philāmon eius nuptias recusaret, vnde Thracem postea Thamyrim crediderunt: fuerunt enim Odrysæ vrbs Thraciæ per id tempus sanè nobiles & opulenta. Thamyris igitur vbi adoleuisset, forma corporis pręstantissimus ob animi dotes omni laudum genere floruit: atq; inter cęteras eius virtutes illa etiam commemoratur, quòd eius carmen ita sonorum, itaq; concinnum fuit vt ab ipsis Musis compositum videretur. Scriptum reliquit Plutarchus in lib. de Musica hūc bellum à Titanibus aduersus Deos gestum tanta concinnitate orationis, tantaq; modulationis suauitate composuisse, vt nullum poëma videri posset præstantius. Sed quoniam cum pręstantia ingeniorum semper ferè coniuncta est superbia, arrogantia, & penè temeritas, & cæterorum in eo genere pręstantium contemptus, ausus est Thamyris vel Musas ipsas, per quas ipse cęteros antecelluit, contemnere, conuicijs afficere, & in certamen cantus prouocare, cùm gratias potiùs illis pro acceptorum magnitudine agere conueniret. Hic Thamyris cū esset in Messenia, atq; ex OEchalia ciuitate Dorium versus (illud fuit vrbis nomen) proficisceretur, Musasque in certamen cantus prouocasset, dicitur illas obuias habuisse: cum quibus pactus est, si vicisset, se velle cum omnibus congredi; sin victus fuisset, illarū arbitratu se pœnas subiturum, vt scripsit Myrleanus Asclepiades, qui à Musis victus statim oculis captus fuit, & canendi scientia priuatus, vt testatur Homerus in secundo Iliadis his carminibus:

Καὶ Δώριον, ἔνθά τε Μοῦσαι
Ἀντόμεναι, Θάμυριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς,
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος.
Στεῦτο γὰρ εὐχάμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Αἰδὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν. αὐτὰρ ἀοιδὴν
Θεσσεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλελαθον κιθαριστύν.

Et Dorion, hic vbi Musæ
O Echalia Thamyrim redeuntem carmine Thracem
Priuarunt: fuit ausus enim se vincere Musas
Cantando iactare, modò ne prælia vitent,
Occurrantque sibi Musæ Iouis inclyta proles.
Iratæ Musæ cæcum fecere sed illum,
Et cantum, citharãque viro rapuere superbo.

Cùm verò lyram in fluuium proximum abiecisset, effecit vt is fluuius à iacienda lyra diceretur postea Balyra. Pausanias tamen in Messeniacis id morbo Thamyri accidisse scribit, cùm & Homero, & alijs nonnullis per simile Thamyri ob nullum Deorum contemptum, sed ob aliquã naturalem imbecillitatem contigerit. Prodicus verò Phocaensis, qui carmina in Minyadem composuit, apud inferos suppliciũ pati Thamyrim scripsit, ob suam in Deos temeritatem & arrogantiam: quod quidem rationi magis conuenit, cùm tantæ arrogantiæ pœnæ luendæ breuissimum sit tempus humanæ vitæ cursus. Ob eam calamitatem oculorum fuerũt cessasse Thamirim à componendis carminibus, quare dictæ sunt illi Musæ cantum & citharæ peritiam ademisse. At quàm ridicula est Dij boni alienarum ineptiarum derisoris Zezis explicatio, quam prodidit Chiliad. 7. hist. 108. inquit enim Thamyrim nobilem fuisse poetam, qui mundi creationem quinq; millibus versum complexus sit, sed cùm esset superbus & arrogans eiusque scripta perijssent, fabulati sunt antiqui, illum cum Musis certasse, & factum cæcum, ac diuinam cantilenam illi fuisse ademptã. Hæc explicatio fabulę quãtopere frigeat, quis non sentit? non enim propter has ambages, & nugas aniles, fabulæ fuerunt excogitatæ ab antiquis: sed (vt dicebant) quò nos Deorum metu & reuerentia inani arrogantia absterrerent eorum exemplis, qui cùm arrogantes fuissent, pœnas ingentes suæ temeritatis dederunt, vt essemus acceptorum à Deo beneficiorum memores, vt neque nimis aduersis deprimeremur, neque felicibus rebus nimis extolleremur: quorum vitiorum vtrunque & Deo minimè placet, & homine sapiente est omnino indignum. Hæ causæ fuerunt, vt mihi quidem videntur, multò honestiores & probabiliores cur fabulæ huiusmodi fin-

gerentur, quamuis alicuius historiæ fundamẽto fulciuntur. Atqui neque Zezis quidem ridiculas interdum explicationes ipse deriderẽ, cum humanum esse sciam errare aliquando & labi ac falli, nisi & ille fuisset vel ipso Thamyri arrogantior atque importunior, & ne multa dicam, nisi ille vel leuissimos cæterorum scriptorum errores grauissimè insectaretur. Nemo enim vir bonus atque prudens debet aliorum de dignitate quidquam detrahere scribendo, sed onia sua scripta conferre & aduertere ad præsentium posterorúmque omnium vtilitatem & institutionem. Qui verò maledicta, nugas, res turpes literis committunt, tales haberi iure debent, qualia sunt eorum scripta: quæ certè parum reperiuntur plerunque à moribus animique consilio discrepare, at nunc de Marsya dicatur.

De Marsya. CAP. XV.

MARSYAS quoque Phrygius tibicen ob similẽ huic temeritatẽ & petulentiã non leue supplicium subiuit. Hic Hyagnidis fuit filius, eius qui primus omnium mortalium leges musicas ad laudes Deorum quibus in solennitatibus Gręci vsi sunt accommodauit, qui Marsyas ausus est cum Apolline de tibiarum peritia cõtendere. Fabulati sunt hunc magna consuetudine cum Cybele fuisse coniunctum, sed diu postea peruagatum in Nysam ciuitatem ad Dionysum, qui ibi regnabat eo tẽpore peruenisse: vbi cùm Apolline illic inuento, qui cùm ob alia multa præclara, tum ob inuentam citharam, & artem pulsandæ citharæ magno in honore habebatur, ausus est contendere: cum ipse tibias à Minerua eiectas suscepisset vt aiunt, iisque inflandis factus iam peritior sibi videretur. Apollinẽ igitur in certamẽ musices prouocauit ea cõditione, vt victor victo quodcunque libuisset, imperaret, vt testatur Pausanias in Phocaicis. Idcirco mansit ea consuetudo postea in magnæ Matris sacrificiis, vt adessent illis etiam tibiæ, vt ait Myrleanus Asclepiades: in eo certamine igitur cum Apollo cytharam pulsasset, mox ore cantabat: at Marsyas tibiis inflandis tantùm erat peritus, quare etiã victus pœnas dedit suæ temeritatis. Qui rem etiam planiùs explicare voluerunt, addiderũt his, quòd Nysæi iudices sunt electi quo tẽpore Marsyas contendit cum Apolline. Nam primùm tibiis ita est vsus Marsyas vt auditus stupore repleretur, apparerétque ob

suauitatē longè præstare aduersario. Cùm iudicibus ostentare simul artem decreuissent, aiunt Apollinem rursus ad citharam cantum accommodasse, quare vicit tibias repetitas. At ille nitebatur docere iudices quòd præter omnem æquitatem vinceretur: quòd artis, at non vocis, comparationē fieri oporteret, ad quam cithara & tibiæ sunt referēdæ, non autem res duas cum vna conferri oportere. Apollo respōdit quòd nihil plus æquo obtineret, quia Marsyas quod sibi conueniret, fecisset, cū tibias inflasset: oportere hāc legē igitur vtrisq; imponi, vt vel ambo, vel nemo ore vteretur, sed solis digitis propriū vsum ostēderet. Istud certamen commissum fuisse non procul à Celænis, siue (vt nūc vocatur) non procul ab Apamea ciuitate iuxta lacum, in quo ad vsum tibiarum optimi calami gignuntur, scriptum reliquit Strabo lib. 12. ex eo lacu dicuntur manare fontes Marsyæ fluminis cū Ouid. lib. 6. Metam. Marsyā scribat fuisse ab Appolline in fluuium mutatum. Nam fama eū apud eūdem lacum tibias ā Minerua fuisse inuentas, quas cùm illa iuflaret, seque in lacu conspexisset, orisque turpitudinem vidisset, & tumorem, illas abiecit, Secedite à me, inquiens, malæ corporis deprauationes, vt ait Athenæus libro decimo quarto. Has cùm reperisset Marsyas, qui multo ante bella Troiana floruit, non solùm inflauit cæterósque illarum peritia antecelluit, sed etiam Doricæ musicæ postea, geminarúmque tibiarum fuit inuentor, sicut Amphion Lydyæ, vt testatur Plut. in lib. de Musica. Atque apud Dorion opidum Peloponensi hic idem ausus fuerat Musas ad certamen cantus prouocare. Fama est igitur Marsyam, vbi cum Apolline decertans victus fuisset, de pinu arbore propinqua fuisse suspensum & excoriatum, vt testatur Nicander in his carminibus:

Πολλάκι καὶ πίτυος γοερῆς ἀπὸ δάκρυα τμῆξαι
Μαρσύᾳ, ἦχί τε Φοῖβος ἀπὸ φλοὸς δύσατο γυῖα.
Sæpius & lachrymas de pinu tristis ademit
Marsyæ, vbi Phœbus nudauit cortice membra.

Illud cùm apud fluuium Midā priùs vocatùm contigisset, effecit vt fluuius postea Marsyas diceretur, è cuius sanguine nati sunt Satyri, vt scripsit Agatharchides in reb⁹ Phrygiis. Pœnituit tamen celeriter Apollinē tantæ acerbitatis, quare chordas citharæ infregit. Quas cū Musæ inuenissent, mesen addiderunt, Linus lichanon, Orpheus hypaten, Thamyris parhypaten. Postmodo cithara & tybiis in antro Dionysii depositis cùm Cybelē amaret, cū hac ad Hyperboreos vsq; peregrinatur. Expelle Marsyę vtris factus fuit, quē in Celenarū ciuitate fuisse scribit. Herod. in Polymnia hoc pacto: οἱ δὲ, ἐπεὶ τε διαβάντες τὸν Ἅλυν ποταμὸν, ὡμίλησαν τῇ Φρυγίῃ, δι' αὐτῆς πορευόμενοι, παρεγένοντο ἐς Κελαινάς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδοῦσι Μαιάνδρου ποταμοῦ, καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ὁ Μαιάνδρου, τῷ οὔνομα τυγχάνει ἐὸν Καταρράκτης, ὃς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγορῆς τῆς Κελαινέων ἀνατέλλων, ἐς τὸν Μαιάνδρον ἐκδιδοῖ. ἐν τῇ καὶ ὁ τοῦ Σιλλίου Μαρσύεω ἀσκὸς ἐκδαρεὶς ἀνακρέμαται. τὸν γὰρ δὴ Φρυγῶν λόγος ἐχει ὑπὸ Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρεμασθῆναι. *Isti postea quam Halym traiecerunt fluuium Phrygiæ, per ipsam profecti, Celænas adierunt vbi scatent fontes Mæandri fluuij, & alterius non minoris Mæandro, cui nomē est Catharrhactes, hic oritur è foro Celænarum, & in Mæandrum influit: vbi est etiā Sileni Marsyæ vtris in ciuitate suspensus: est enim sermo Phrygum quòd is de Marsya ab Apolline excoriato fuit suspensus.* Fabulati sunt autem illum Marsyæ casum apud fluuiū Mæandrum contigisse, veluti attestari videntur illa carmina Philippi:

Ἰμερόν αὐλήσαντι πολυτρήτου διὰ λωτοῦ,
Εἶπε λιγυφθόγγῳ Φοῖβος ὅτι Γλαφύρᾳ.
Μαρσύη, ἐφεύρω τὸν εὕρεμα. τὸς γὰρ Ἀθήνης
Αὐλὸς ἐκ Φρυγίης ὕβρις ἐλαττοτέ.
Εἰ δὲ σὺ τοιούτοις τὸν ἐπέπνεες, οὐκ ἂν Τάγνις
Τλῆ ὅτι Μαιάνδρῳ κλαῦσε δύσαυλον ἔρευ.
Fabula de lotis resonabat dulce foratis,
Audiit hoc Phœbus talia dicta dedit,
Marsya, non hoc inuentum tibi: Palladi at istæ
De Phrygia est olim fistula raptæ Deæ.
Talia si inflasses, non fleuisset tua fata
Mæandri ad gelidas tristis Hyagnis aquas.

Nam certē quidem illud verissimum est, quod olim prolatum fuit ab oraculo, quòd

Οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἰκάνει.
Qualia quisque facit, talis finis manet ipsum.

Dicitur ea de causa vniuersis tibicinib⁹ deinde iratus fuisse Phœbus, quem Sacade opera placatum postea fuisse memorant, cùm is primus Delphis Pythium cātum cecinisset.

¶ Quid per hanc fabulā significare voluerint antiqui, ma-

nifestum omnibus esse arbitror, quoniam dictum fuit ad superborum & nimis elatorum animorum deprimendã temeritatem multas fabulas fuisse inuentas, quibus etiam cõsolãdis illis, qui molestiarũ & calamitatũ cumulis obruuntur, vti licet. Nam vt Deus in temerarios animaduertit, ita viros bonos aliqua calamitate oppressos adiuuat, quod & ipsum per fabulas antiqui nobis tradiderũt. Cretheis enim Hippolyti filia Acasti vxor cùm capta fuisset Pelei desiderio, neque tamen Peleo vt secum cõgrederetur persuadere posset, illum apud Acastum, quia suam pudicitiã tentasset, accusauit. Hunc Acastus secum habens ad verticẽ Pelei mõtis adduxit, atque vinctum feris lanïãdum reliquit, vt scripsit Diognetus in rebus Smyrnæis. Verùm eius innocentiæ misertus Iupiter ensem illi per Vulcanum misit, quo se à feris tueretur. Deinde cùm in vrbẽ venisset paucis comitantibus Acastum debellauit, & imperio ipse potitus est. Vt igitur non est viri sapientis aduersus diuinã Dei voluntatẽ ob præsentẽ felicitatẽ & opulentiã insurgere, sic in rebus aduersis nõ est cedẽdũ viribus tempestatis, sed in vtrisque certa animi moderatione vti cõueniẽnũc de Ixione dicam⁹.

De Ixione. CAP. XVI.

ENIMVERO multò his sceleratior fuit Ixion Phlegyæ filius, vt sensit Euripides, vt Æschyl⁹ Antionis: vt Pherecydes, Pisiones & Æthonis: vt verò alij, Martis & Pisidices. Hic enim Diã filiã Einei, vel (vt alij, maluerunt) Deionei, vxorẽ duxit cũ pollicitus esset se multa munera socero mox esse daturum. Nã mos erat antiquorũ patribus sponsarum munera offerre quod in his significauit Homerus,

Πρῶθ' ἑκατὸν βῶς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη
Αἶγας ὁμῶς καὶ ὄις.
Dat centum prius ille boues, mille inde capellas
Et pecudes promisit.

Deioneus igitur cùm munera ob acceptã vxorem ab Ixione flagitaret, acriusq; instaret, coactus Ixion inuitauit socerũ tanquam ad conuiuium, & ad illa accipiẽda, quòd se æquitate mitigatum simularet. Hunc Ixion in foueam carbonariam, quam tenuissimis tabulatis superiùs, igne interiùs occultato, instrauerat, detrusit. Cùm illum ob eam cædem furor inuasisset, neque vllum vel Deorum vel hominum reperiret, à quo expiaretur, quia primus is ausus esset in affinitate coniunctum manus inferre, Iupiter non soùm eius misericordia captus illum expiasse dicitur, quod eum magnopere pœnituisset, sed etiã in cœlũ acceptum liberaliter tractasse, & à secretis constituisse. Hic igitur pro tanta Iouis in se liberalitate ac munificentia, Iunoni stuprum ferre conatus est. Quod cùm illa Ioui significasset, non facilè credidit Iupiter, quippe cui Bellerophontis & Hyppolyti casus essent cogniti: sed rem palàm oculis intueri voluit. Dicitur igitur nubẽ in Iunonis formam coëgisse, quã Ixioni obiecit, cum qua congressus Centauros suscepit, ob id facinus cùm gloriaretur Ixion, passimque eblateraret, ac eam, quam aduersus Iouem commiserat, turpitudinem tacere non posset, fuit è cœlo ad inferos ob suam loquacitatem deiectus. Hîc rotæ ferreæ fuit alligatus, circa quam angues complures conuoluebantur, perpetuóque rotæ circumuolutę motu agitabatur, vt nunquam posset quiescere: quod significauit Virg. lib. 3. Georg. in his:

Inuidia infelix furias, amnemque seuerum
Cocyti metuet, tortosq; Ixionis angues,
Immanemque rotam. Et Tib. lib. 1.
Illic Iunonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rota.

Memoriæ prodidit Strabo. lib. 9. Phlegyã non patrem, sed fratrem fuisse Ixionis, cuius filius fuit Pirithous, & Chirõ, & alij.

¶Hæc summatim ea sunt quæ de Ixione scripta apud antiquos inueniuntur: nunc quæ explicatio his attribuatur, vestigemus. Zezes grauissimè Pindarum ac Palephatum philosophum exagitat, tãquam vel sibi domesticam supellectilem furati sint, vel Deorum immortalium templa spoliarint. Pindarum quidem, quia dixerit, quòd vbi Ixion cum nube ab Ioue summissa cõcubuisset, filium progenuit sine Gratiis Hyperphialum, qui rem habuit cum equabus Magnesiis in Pelio monte ex quibus natum est genus partim matribus, partim patri simile. At Palæphatum quoniã Centauros dixit appellatos filios Ixionis, quia cùm tauri agrestes in Thessaliam venientes fruges deuastarent: tum iuuenes fortes equos ascendẽtes in tauros impetũ fecerũt, ac stimulis pupugerũt: cũ verò eos agrestes procul fuissent

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſpicati, exiſtimarunt ſuperna parte homines, inferiore equos eſſe, quia nemo equum ante id tempus conſcẽderat, & quia tauros illos pungentes vidiſſent, Centauros appellaſſe: quæ quo pacto tantum abhorreant ab antiqua ſimplicitate, & credulitate hominum, non video. At quàm abſurdam ipſe poſtea attulit expoſitionem Dij boni. Dicit enim Nubem ſeruã fuiſſe vocatam apud Pharaonem, quã Ixion pupugerit, & ex ea natum ſit Centaurorũ genus, qui à pungenda Aura ſeu Nube ita ſint dicti. Quis vnquã per Deos immortales pungere in rebus Venereis vſurpauit? neque illud ſanè ſatisfacit, quod nititur in Græcorum fabulis modò Ægyptiorum, modò Chaldæorum exemplis illas comprobare: cùm multo magis etiam moribus & ſacrorum ritibus hæc loca diſtarent inter ſe, & conſuetudine orationis, quàm vel veſtium forma, vel regionum interuallo. Quòd ſi Aura apud Pharaonẽ ſerua vocabatur, aut oportebat in ea regione fabulam hanc fuiſſe inuentam, aut oſtendere illam in Theſſaliam veniſſe, aut de his melius fuiſſet tacere, quàm dicere illa quæ neſciuntur. Natus eſt Pirithous è Dia & Ixione, qui propter familiaritatem Centauros cõuocauit ad nuptias, at cùm ſacrificauiſſet Diis cæteris, oblitus Martis, Deum illum habuit iratum & infenſum: inde effectum eſt vt Dei ira & vino impulſi ſint, vt manus laſciuè in mulieres Lapitharum iniicerent, vnde celeberrima illa pugna & clades exorta eſt. Quòd Ixion inſidias ſocero ſtruxerit, id hiſtoricè dictũ eſt, & pœnitẽtia deinde captus dicitur furore mentis fuiſſe correptus. Id homicidiũ cùm primũ cõmiſſum fuiſſet inter coniunctos, nemo eius cõſuetudinem aut amicitiã expetebat: quare de patria profugere coactus eſt: & à rege quodam (nã Ioues Reges omnes ob recentem Iouis memoriam dicebantur) perbenignè acceptus expiatus fuit, & à ſecretis creatus: quare hæc narrata ſunt, vt de Ioue. Hactenus mihi conuenit cum Zeze, quia hæc ad hiſtoricam narrationem ſpectare cenſeo. Huius regis vxoris pudicitiam clàm tentaſſe dicitur Ixion, quod illa grauiter ferens rẽ interim diſſimulans aperit marito. Is non facilè credens vxori, rem oculis tenere voluit: tum mulierculam quæ Nephele vocabatur inſtruxit pro vxore, ac vxori mãdauit, vt iuberet eum in certum locum ſtatuta hora noctis conuenire, quòd eum præſtolaretur. Is igitur, vt ſtatutum fuerat,

veniens, pro vxore regis cum ſerua rem habuit, ex qua natus eſt Imbrus is qui primus Centaurus fuit vocatus. Dicũtur nati fuiſſe præterea ex ipſo Ixione & nube Odites, & Orneus & Phlegræus & Pholus & Riphæus, à quo dicti ſint montes. Poſtea verò dicti ſunt Cẽtauri non ſolùm illi qui ab Ixione originem duxerunt, ſed pleriq; in Theſſalia ad Pelium montem habitantes, quòd in taurorum morẽ in hoſtes impetum facerent, eſſentq́ue propè in re militari furibundi. Hi primi equos celeres atque deſultorios, vt aiunt, conſcẽdere, & pugnare ex equo inuenerunt, cùm fræna etiã ab ipſis Lapithis, & ephippia, & omnis equeſtris ſupellex fuiſſet inuenta. Inde fabuloſé dictum eſt Ixionẽ à Ioue expiatum in cœlum fuiſſe acceptum, & Iunonis tentaſſe pudicitiam, & ob eam cauſam ad inferos detruſum. Nam ob cognitam temeritatem fuit Ixion à ſecretis remotus, ex aulica familia deiectus, & miſerrimus omnium factus, cùm perpetua tamen ambitione gloriaq́ue vexaretur. Cùm verò ex illa naſcatur inuidia neceſſariò, ideo dictus fuit ad inferos detruſus, rotæq́ue perpetuo motu circumuolutæ inter ſerpentes alligatus: quæ narratio non parum in inuidos & ambitioſos homines cõuenit, vt ait grauiſſimus autor Plutarchus in Agide & Cleomene hoc pacto: οὐκ ἀτόπως τινὲς οὐδὲ φαύλως συγκεῖσθαι πρὸς τοὺς φιλοδόξους ὑπονοοῦσι τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίωνι μῦθον, ὡς δὴ λαβόντι τὴν νεφέλην ἀντὶ τῆς Ἥρας, καὶ τοὺς Κενταύρων οὕτως γενομένων. καὶ γὰρ οὗτοι τῆς ἀρετῆς ὥσπερ εἰδώλῳ τινὶ τῇ δόξῃ συνόντες, οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ' ὁμολογούμενον, ἀλλὰ νόθα καὶ μικτὰ πολλὰ πράττουσιν, ἄλλοτε ἄλλας φορὰς φερόμενοι, ζήλοις καὶ πάθεσιν ἐπακολουθοῦντες. *Non abſurdè ſanè, neque imperitè in ambitioſos Ixionis fabulam conuenire nonnulli arbitrati ſunt: quòd is Nubem pro Iunone compreſſerit, atque ita natum eſſe Cẽtaurorum genus. Nam qui gloria tanquam imagine quadam virtutis alliciuntur, illi nihil ſincerum, nihilque laudabile, ſed multa illegitima & abſurda agant neceſſe eſt, multiſque agitationibus ferantur, cupiditatibus, & omnibus animorum affectibus obſequẽtes.* Illi enim qui pro virtute gloriam ex quibuſuis rebus conſectantur, aut qui pro vera ſapientia falſam amplectuntur, multa indecora faciant oportet: quare monſtro ſimiles Centauri ex nube naſcuntur. Et quoniam nullus eorum ſtatus eſt diuturnus, qui per illegitimas artes ad honoris apicem glorięq́ue contenderint, idcirco remotus à ſecretis, & ad inferos detruſus

fuit Ixion, vbi perpetua pœna, præteritorum recordatione scilicet, discruciatur. Ego sanè non parum præclarè hoc etiã fictum à poëtis fuisse neque inutiliter ad institutionẽ vitæ censuerim, quòd tanto grauius scilicet iure optimo supplicium esset Ixionis, quàm cæterorũ omnium qui apud inferos torquentur, quanto maiora hic beneficia à Deo acceperat: quoniam id præclarè scriptum est, quòd cui plus remittitur, is plus debet. Hoc est, fabulam hanc ideò fuisse fictã, vt per hanc significarent antiqui maximè omnium vitiorũ inuisam esse Diis immortalibus acceptorum beneficiorum obliuionẽ: atque id etiã multo magis, cùm quis non modò obliuiscitur, sed etiam iniurias infert pro beneficiis: quod scelus vindicẽ esse Deum deniq; experitur. Hoc tamen vitium cæterorũ omnium ferè maximè patet, quod nõ semel experti sunt principes pleriq; qui sibi ab illis parari insidias senserunt, quos ante omnes charos habebãt, & ad maximas opes, supremósve honores prouexerant: sed & nuper propè singulare ætatis nostræ ornamẽtum ac omniũ bonorum perfugium Franciscus Medices, sereniſſimus Magnus Dux Hetruriæ secundus: quẽ & ipsum, & Carolũ sereniſſimum Archiducem Austriæ ex omnibus principibus nostræ tẽpestatis solos, meo quidem iudicio, ob humanitatem, prudentiam, moderationem animi, magnificentiam, gloriam in omni genere virtutis, verè regios & imperare dignos ausim dicere. Ac de Ixione satis, nunc de Sisypho dicatur.

De Sisypho. CAP. XVII.

SISYPHVS cuius filius fuerit, non patet, quẽ tamen nõ nulli Æoli fuisse arbitrati sunt, cùm illum Ouid. & Horatius, & Homerus lib. ζ. Iliadis ita Æolidem appellauerit:

Σίσυφος Αἰολίδης. ὁ δ' ἄρα Γλαῦκον τέκεθ' υἱόν.
Sisyphus Æolides, cuius de semine Glaucus *Editur.*

Nam Apollonij enarrator ὑχ ἀπ' Αἰόλου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Αἰόλου, non ab Æolo scilicet, sed ab iis qui genus ducunt ab Æolo, Sisyphum Æolidem vocatum fuisse existimauit. Fuerunt qui putarint Meropen vnam ex Pleiadibus illi nupsisse, de qua ita inquit Ouidius in 1. Fastor.

Septima mortali Merope tibi Sisyphe nupsit.

Ex qua Glaucum, qui etiam Taraxippus vocabatur, qui fuit in Isthmo in hippodromo ab equis discerptus, & Creõtem

suscepit. Habuit ex aliis etiam fœminis alios filios, Thersandrum, Ornytionem, Almum, Metabum, Hosmum, Porphyrionem, aliósque complures: atque Ephyram ciuitatem Peloponnesi habitauit, vt testatur Homerus Iliad. ζ.

Ἔστι πόλις Ἐφύρη μυχῷ Ἄργεος ἱππιβότοιο.
Ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὁ κερδίστος γένετ' ἀνδρῶν.
Est Ephyre vrbs Argi vicina feracis equorum,
Sisyphus hic habitat, cuius prudentia mira est.

Hunc astutissimum omnium mortalium fuisse memorant: quippe cùm Autolyci sua tempestate insignis & nobilis latronis, qui non solùm iureiurando, sed etiam præstigiis ita homines decipiebat, vt alias res pro aliis caperent, fallacias repulerit. Cùm enim greges Sisyphi, qui tunc imperabat Corinthi, Autolycus aliquando occultasset, illósque mutatos reddere conaretur, frustra id egit: quoniam his gregibus Sisyphus suũ nomen sub vngulis vna litera contentũ inusserat. Id vbi vidisset Autolycus, amicitiam contraxit cum Sisypho, atque illi Anticleam filiam in matrimonium dedit, ex quibus nata est filia eiusdem nominis, quam Laërtes pater Vlyssis postea vxorẽ duxit: de qua ita Homerus meminit lib. λ. Odyss.

Ἦλθε δ' ἔπι ψυχὴ μητρὸς καταπεύθοντος ἐμῆς,
Αὐτολύκου θυγατρὸς μεγαλήτορος Ἀντικλείης,
Τὴν ζωὸν κατέλειπον ἰὼν εἰς Ἴλιον ἠγαθέην.
Atque anima accessit defunctæ deinde parentis
Anticleæ alto Autolyci de semine natæ:
Quam viuam liqui, cùm sacræ mœnia Troiæ
Accessi.

Fama est quòd Iupiter Æginam Asopi filiam in locum vocatum Phliuntem portauit, vt illam comprimeret: quã cùm Asopus quæreret, non solùm Sisyphus indicauit, sed etiam compressam à Ioue fuisse dixit. At Asopus vt cognosceret an vera essent quæ dicerentur, ad illam properauit: quam rem cùm cognouisset Iupiter, hanc in insulam sui nominis vertit, & id supplicium Sisypho imposuit vt saxum quoddam prægrande assiduè supra montem apud inferos portaret, quod vbi ad montis verticem accessisset, sua sponte reuoluebatur ad radices montis, neque vlla vi retineri poterat: vt ait Pausan. in Corinthiacis, & Hom. luculentissimè expressit lib. λ. Odyss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον κρατερὰ ἄλγε' ἔχοντα,
Λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν.
Ἤτοι ὁ μὲν σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε
Λᾶαν ἄνω ὤθεσκεν ποτὶ λόφον. ἀλλ' ὅτε μέλλοι
Ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότ' ἀποστρέψασκε κραταιΐ ἰς
Αὖτις. ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής.
Αὐτὰρ ὅγ' ἂψ ὤσασκε πιταινόμενος. κατὰ δ' ἱδρὼς
Ἤρροεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει.

Sisyphon hic vidi duros perferre labores,
Ambabus manibus portantem pondera saxi.
Hic etenim manibus nixus pedibúsque rotabat
Ingens ad collem saxum: vis magna deorsum
Sed voluebat idem, vt collem superare parabat.
Rursus & id campum deuoluebatur in imum.
Tum miser hic rursus repetebat pondera, sudor
Membra lauabat ei, labor est renouatus & idem.

Sisyphum mortuum esse in Isthmo & sepultum constat, vt est in Corinth. apud Pausan. Non defuerunt tamen qui Sisyphum aliis de causis, & multò probabilioribus ad inferos deiectum id pati supplicium arbitrati sint: nam quidam dixerunt, quia, cùm esset Deorum à secretis, arcanas res Deorum diuulgasset, illud supplicium Deorum ipsorum iudicio apud inferos meruisse. Alij inquiunt illum variis tormẽtorum generibus hospites qui ad illum accessissent, excruciare solitum, quamobrem illi pœnæ meritò apud inferos illum fuisse addictum. Alij putarunt addictum fuisse illi supplicio propter perfidiam, quòd dæmonas fefellisset, qui dicunt eum mortuum descendisse ad inferos & Plutonem decepisse. Nam moriturus iussit vxorem insepultum cadauer eiicere, quod cùm illa fecisset, petiit à Plutone vt ad vxorẽ castigandam liceret accedere, à qua tãtopere fuisset neglectus, quòd citò rediret, vbi Pluto illud concessisset, ad superos reuersus noluit ampliùs redire ad inferos: sed à Mercurio vi detractus illi supplicio addictus fuisse dicitur.

¶ Atque hæc omnia ferè illa sunt quæ de Sisypho ab antiquis memoriæ sunt prodita. Nunc quid hæc significent, inquiramus, ac primum omnium explicatum fuit superiùs nihil magis diuinæ naturæ conuenire quàm beneficẽtiam, & liberalitatem, & benignitatem: nihilque tam repugnare quàm crudelitatem & auaritiam, quippe cùm crudelibus & auaris

auaris amicus Deus non esse possit, qui per beneficentiam viris bonis sit amicus. Cùm enim Deus amet beneficos, quantopere odio habere putandus est illos, qui etiam bene de se meritos iniuriis afficiũt? Etenim cùm à secretis Deorum factus fuisset Sisyphus, pro accepto tanto beneficio cùm etiam fidem violarit, meritò grauissima patitur supplicia. Sin in hospites etiam crudelis extitit, meritò experitur quæ sint crudelitatis præmia: quia omne improbitatis genus vindicem denique habet Deum. Si quidquam rursus in Deorum contumeliam locutus fuit, ac Deorum arcana vulgauit quominus Dij ab hominibus colerẽtur, nihil creditus est pati præter improbitatis ac sceleris grauitatem. Vt igitur deterrerẽt homines ab auaritia & à crudelitate, eósque ad liberalitatem, & humanitatem, & acceptorum recordationem adhortarentur, & ad Deorum cultum, ad seruandam fidem magistratibus, & regibus, qui nobis honorẽ detulerunt, hæc ficta sunt ab antiquis. Lucretius tamen libro tertio in eos hanc fabulam conuenire scribit, qui magistratus & honores à populo expetunt cum summa animi contentione: neque vnquam obtinere possunt, vel quòd indigni habeantur, vel quòd in hoc etiam maxima vis sit fortunæ. Sic enim ait Epicureus poëta:

Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fasces, sæuásque secures
Imbibit, & semper victus, tristísque recedit.
Nam petere imperium, quod inane est, nec datur vnquam,
Atque in eo semper durum sufferre laborem,
Hoc est aduerso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo iam vertice rursum
Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

Tanta verò præstantia fuit antiquorum artificum in fabulis confingendis, vt non vnam rem tantùm sub his contineri voluerint, sed illas in diuersas sententias posse distrahi, vt multiplex vtilitas ex his caperetur. Per hanc ipsam fabulã igitur homines ab ambitione reuocabant, qua nihil propè est humano generi perniciosius: neque enim debet statim confugere ad laqueum, qui repulsam passus est, vel si præstãtior cæteris existat: sed arbitrari multa stultè fieri ab imprudente multitudine, aut ab inconsideratis iudicibus, cùm maxima sit vbique insipientium copia, sin alicuius sceleris

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſibi conſcius extiterit, qui paſſus eſt repulſam, tum debet vniuerſæ vitæ ſuæ rationem examinare, & quod in ſe parũ rectum cognouerit, corrigere, ſe ad probitatem quàm maximè accommodare, ſeq́ue dignum prębere, qui cæteris hominibus imperet: quippe cùm nullum imperium ſit vel felix vel diuturnum, vbi impuri, viris bonis, ſtulti, ſapientibus, imperiti, peritiſſimis in rebus adminiſtrandis dominãtur. Alij crediderunt Siſyphi ſaxum ſtudium eſſe mortaliũ, atque collem illum ſiue montem eſſe vniuerſum huiuſce vitæ curſum: verticem ad quem Siſyphus nitebatur ſaxum aduoluere, eſſe tranquillitatem & animi quietem: inferos eſſe homines, Siſyphum animam: nã cùm anima iuxta ſententiam Pythagoricorum è cœlo diuinitus in hæc corpora miſſa fuerit, quæ omnium diuinorum arcanorum fuit conſcia nititur omnibus viribus ad felicitatem, vitæq́ue tranquillitatem peruenire, quam alij in cumulandis opibus, alij in honoribus & magiſtratibus, alij in gloria & celebritate rerum geſtarum eſſe arbitrantur, alij in ſcientiarum cognitione, alij in eximia corporis forma, aut ſanitate, aut nobilitate, aut in rebus huiuſmodi: qui cũ re optata potiti ſunt, rurſus in imum relabuntur, & qui antè in diuitiis comparandis erat anxius, nũc eſt in acquirendis honoribus, nunc in recuperãda valetudine ſolicitus, atque ita ſemper in aliquam relabitur perturbationem, neque ad ſummam tranquillitatem poteſt vnquã peruenire. Siſyphus igitur à Ioue ad inferos detruſus non inſulsè dictus fuit ſaxum fruſtra ad montis verticem aduoluere, cùm quod ad ſummum perueniſſe videbatur, tum rurſus deuoluebatur in planitiem. Alij rem ad hiſtoriam traducunt, dicentes Siſyphum fuiſſe Teucri ſcribam, qui ante Homerum Troiana bella ſcripſerit, à quo ceperit Homerus Iliada, qui cùm arcana patefeciſſet quædam Troianis, graue ſupplicium ſubiuit.

De Tantalo. CAP. XVIII.

TANTALVS etiam, quem apud inferos torqueri modò timore impendentis ſaxi, modò rerum victui neceſſariarum penuria dixerunt, impurus, & acceptorum beneficiorũ immemor fuit. Hunc Euſebius Iouis & nymphæ Plotæ filium narrauit in ſecundo Euãgelicæ pręparationis, cùm tamen Ioannes Diaconus & Didymus Iouis & Plutus

Nymphæ filium fuiſſe arbitrentur: quẽ Zezes hiſt. 10. chil. 5 Pluto quidem matre genitum, at patre Imolo Lydiæ rege ſcribit. Lucianus in dialogo de Dipſadibus, Æthonis filium illum fuiſſe cenſuit, vt teſtantur hæc carmina:

Τοῖα παθόντ' οἶμαι καὶ Τάνταλον Αἴθονος υἱὸν
Μηδαμὰ κοιμῆσαι διψαλέην ὀδύνην.
Talia ferre puto quoque Tantalon Æthone natum,
Qui nullo potuit fonte leuare ſitim.

Fuerunt qui dixerint Deos aliquando in hoſpitium ab hoc fuiſſe acceptos, qui cùm lautum conuiuium illis paraſſet, Pelopem filium cæſum inter cæteras epulas appoſuit, vt alij arbitrantur, quòd illum immolarat ad epularum magnificentiam, cùm omnium rerum vel cariſſimum filium illis obtuliſſet, id cùm Dij cæteri cognouiſſent, ab iis epulis abſtinuerunt, præter vnam Cererem, quæ ob raptæ filiæ dolorem penè deſipiens in cõſulto humerum edit. tum dij reliqui eius filij miſerti, eum rurſus iecerũt in lebetem, ac recoctum vitæ reſtituerunt, vt ſcripſit Pindarus in Olympicis in Hierone Syracuſio his verbis:

Ἐπεί νιν καθαρῶ λέβητος ἐξεῖλε
Κλωθὼ ἐλέφαντι φαίδιμον
Ὦμον κεκαδμένον.
Cùm ipſum è puro lebete exemit
Clotho elephantino ſplendidum
Humero decoratum.

Nam & Lycophron bis pubeſcentem appellauit Pelopem, quia iunior reſtitutus à diis fuit, quàm erat priùs, vt patet ex his:

Ὃν δὴ δὶς ἡβήσαντα καὶ βαρὺν πόθον
Φυγόντα Ναυμέδοντος ἁρπακτήριον.
Acceſsit huic pubes decora bis, grauem
Cupidinem vitauit is Neptuniam.

Cùm verò illi deeſſet humerus, quẽ comederat Ceres, Dei eburneum feciſſe dicuntur: qui humerus omniũ poſtea Pelopidarum ſignum fuit, vt Spartis pilum, ſicut teſtatur Iſacius: verùm quia Deorum epulas per humanã cædem Tantalus contaminaſſet, violaſſetq́ue ius hoſpitij, cùm experiendorum Deorum cauſa filium mactaſſet, vt alij maluerunt, perpetuo epularum deſiderio ad inferos detruſus addictus eſt, qui tamen præſentes lautiſſimo regióque appa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratu ſemper habet epulas, neque vllo pacto illas poteſt attingere, quamuis inſatiabili fame excruciaretur. Huic impedimento quidam putarunt eſſe Furias, quominus illas attingeret, vt ait Virgil. lib. 6.

lucent genialibus altis
Aurea fulcra thoris, epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu: Furiarum maxima iuxta
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas,
Exurgítque facem attollens, atque intonat ore.

At Homerus lib. λ. Odyſſ. non à Furiis terreri ait Tantalum apud inferos, ſed perpetua ſiti vexari, & in aqua eſſe perpetuò, quæ vſque ad mẽtum aſſurgit: ſed quoties labris attingere conatur, illa ſtatim refugit: quod ipſum faciunt varia fructuum genera, quorum deſiderio ſemper diſcruciatur, vt eſt in his:

Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα
Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
Στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.
Ὁσσάκι γὰρ κύψει ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων,
Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχθέν. ἀμφὶ δὲ ποσσὶ
Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.
Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπὸν
Ὄχναι, καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
Συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι.
Τῶν ὁπότ' ἰθύσει ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι,
Τάς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα.

Tantalon hîc vidi duros perferre labores,
Nanque erat in ſtagno mentum tangente, ſitiſque
Aſſiduè vrgebat: potandi at nulla facultas.
Nam quoties in aquam deflectit labra, refugit
Vnda leuis toties abſorpta, ac terra videtur
Sub pedibus: rurſúſque leuem Deus euocat vndam.
Hîc ſunt arborei fœtus: præſtantia mala
Punica, ſunt oleæ, ſunt ficus, pomáque forma
Inſigni: ſenis allectant quæ cuncta palatum.
Sed quoties manibus tentat decerpere fructus,
Protinus hos ventus celeres in nubila portat.

Alij putarunt lapidem illius capiti imminere, qui quoties bibere conaretur, toties illius caput percuteret: atque ſaxũ Tantali ſupplicium ita eſſe ſcripſit Cicero lib. 4. Tuſcul.

diſput. cui miſeriæ, ægritudini ſcilicet, proximus eſt is, qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatúſque pẽdet animi: quam vim ſignificantes mali, poëtæ impendere apud inferos ſaxum Tantalo faciunt ob ſcelera, animiq́ue impotentiam, & ſuperbiloquentiam. Euripides in Oreſte nullo in loco ob timorem poſſe Tantalum conſiſtere ſcribit, cùm ſaxum illi perpetuò immineat: quã pœnam illum pati inquit ob immoderatam linguæ petulantiam & dicacitatem, vt eſt in his:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν (ᾧδ' εἰπεῖν ἔπος)
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.
Ὁ γὰρ μακάριος (κ' οὐκ ὀνειδίζω τύχας)
Διὸς πεφυκὼς (ὡς λέγουσι) Τάνταλος,
Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον,
Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην.
Ὡς μὲν λέγουσιν, ὅτι θεοῖς, ἄνθρωπος ὢν,
Κοινῆς τραπέζης ἀξίωμ' ἔχων ἴσον,
Ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον.

Nil tam graue eſt, laborioſum tam nihil,
Ærumna nulla, vel Dei ira incommodum,
Quod non virum natura mox ſuſceperit.
Olim beatus ille (nec fortunam ei
Obiicio) natus (vt ferunt) Ioue Tantalus,
Saxum timens ſibi imminet quod vertici:
Pœnam hanc luit, quòd peruolat per aera.
Cauſa eſt, vti ferunt, quòd is vir cùm foret,
Menſæ Deorúmque aſſideret, improba
Lingua fuit vſus: quod viro turpiſſimum eſt.

Tibullus autem in libro 1. videtur id tantùm datum fuiſſe Tantalo ſupplicium exiſtimaſſe, quòd eſſet in aqua, perpetuáque ſiti cruciaretur, vt patet in his:

Tantalus eſt illic, & circum ſtagna, ſed acrem
Iam iam poturo deſerit vnda ſitim.

Atque Ouidius illud ſupplicium Tãtalo irrogatum inquit ob loquacitatem, quia ſecreta Deorum mortalibus diuulgauerit, vt patet in his:

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Alij ob raptam ab Ioue Æginam Aſopo patri indicatã eam

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnam ſubiiſſe Tantalum fabulantur, quod alij Siſypho tribuerunt. Verùm Corn. Gallus poëta præſtantiſſimus luculentis carminibus rem totam cõplexus fuit, quòd ob immoderatam linguæ licentiam ſcilicet Tantalus ad inferos fuit detruſus, quòd ibi perpetua fame ac ſiti premebatur, quòd lingua eſt intra certos clathros viro prudenti coercenda, quæ ſi tacenda patefecerit, perpetuas calamitates loquacibus parit in poſterum, ſic enim inquit:

Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν
Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος,
Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται. ἡ φθονερὴ δὲ
Κρᾶσις, ἀεὶ χείλεος ἐστὶ ταπεινοτέρη.
Πῖνε λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆς.
Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα.

Qui ſatur antè fuit felix conuiua Deorum
Nectare, quæ ſuperis pocula nota Deis:
Nunc cupit humanas epulas: ſed ſemper ab ore
Vnda fugit, mediis ſtat ſitibundus aquis.
Vnda, bibe, affatur, ac diſcito iura ſilenti.
Conuenit iſta pati lingua proterua quibus.

Alij, inter quos fuit Zezes, Didymúſq;, putarunt hanc pœnam irrogatam Tantalo, quia nectar & ambroſiã ſuis ęqualibus impertiuerit, vt ait Pindarus in his carminibus:

Μετὰ τριῶν τέταρτον
Πόνον, ἀθανάτων ὅτι κλέψας
ἁλίκεσσι συμπόταις
Νέκταρ ἀμβροσίαν τε δῶκεν,
Poſt tres quartum
Laborem, immortalium quòd furatus
Coætaneis conuiuis
Nectar ambroſiámque dedit.

Hic filium habuit Broteam, Pelopem, atque Nioben. Baſcylum, * quod vxorem habuit Anthemoiſiam Lyci filiam, & de fabuloſis quidem hactenus.

¶ Tantalum Iouis & Plutus filium quidã dixerunt, alij Plotæ nymphæ, alij Æthonis, non ea quidem de cauſa, ſicuti putarunt quidam, quia plures fuerint Tantali: ſed quia alij alia ratione fabulam eandem interpretãtur, cùm omnes tamen ad vnum atque eundem finem tendant. Nam cur Iouis eſt filius? quia Tantalus vir rerum diuinarum atque

naturaliũ peritiſſimus fuiſſe creditus eſt, quę cognitio non contingit cuiuis, vt ſenſerunt Pythagorici, ſed illis tantùm, quorum animæ è Iouis ſphęra pręcipuè in hęc corpora euocatæ fuiſſent, aut qui Iouem haberent in ſuo horoſcopo dominantem, cuius vis vt opulẽtiam, ita ſapientiam ſubminiſtrat in natiuitatib⁹. Verùm cùm illa ętherea ſuperna regio ignea credita ſit ab Anaxagora & Empedocle, nõ fuit abſurdum Tantalum Æthonis filium exiſtimari, ardentis ſcilicet & igniti ætheris. Hic accepiſſe Deos in conuiuium dicitur, atque Pelopem illis epulandum appoſuiſſe, cuius Ceres humerum comedit: quod quid aliud ſignificat, quàm perpetuas calamitates, quę ferendæ ſunt hominibus bonis atque ſapiẽtibus, dum rebus diuinis ſunt intenti? nam vel filii, vel chariſſima ſunt relinquẽda, vt diuina ſectemur. Eſt enim rerum humanarum felicitas ad ſceleratos multò magis, quàm ad viros bonos propenſa: nam cui multa occurrant difficilia, ille vel Dei eſt exiſtimandus amicus ſi æquo animo ferat, vel certè breui futurus eſt, qui per hæc incõmoda virorũ bonorũ conſtantiã & animi magnitudinem exercet. Hic cùm ditiſſimus eſſet, adeò rerum diuinarum cognitioni fuit intẽtus, vt diuitijs poſthabitis omnes voluptates corporis cõtempſerit: quare dictus fuit à nõnullis in maxima omnium voluptatum copia ab imminẽte ſaxo deterritus, quò minùs illis perfrueretur. Hic nectar & ambroſiam hominibus impertiuit, quia fuit rerum cœleſtium ſuauiſſimę atq; ſubtiliſſimæ cognitionis iuentor: nam nullum nectar iucundius eſt quàm Dei cognitio. Quod erat igitur ſaxũ illi⁹ ceruici aſſiduè imminẽs? aſſiduus labor & ſtudium quod rebus cognoſcẽdis tribuitur, quę animi cura cùm nos reuocet à voluptatibus corporis, dicta eſt à ſtultis vna Furiarũ, eaq; maxima ab epulis præſentibus deterrere: abundabat enim voluptatum copia ob diuitias, at non fruebatur ob animi ſollicitudinem.

Alij tamen ad auaros ad liberalitatem reuocandos hanc fabulam detarquent, qui dicunt opulentos Iouis filios dici propter diuitias: eoſdemque condemnatos perpetuæ ſitis, quia nulla ſit vel in maxima copia diuitiarũ ſatietas: quippe cùm illarum deſiderium cum copia creſcat. Quare ita inquit Horatius de quodam auaro in primo Sermonum.

Tantalus à labris ſitiens fugientia captat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Flumina: quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur.

At Cicero, vt patuit ex superiùs recitatis, curas & timores inanes videtur putasse è mentibus hominũ per hãc fabulam expellẽdos, quod etiam sensit Lucretius in his carminibus:

Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus (vt perhibent) cassa formidine torpens:
Sed magis in vita Diuum metus vrget inanis
Mortales, casúmque timent, quem cuique ferat sors.

Et profectò nullus timor viro sapienti conuenit, nisi offendendæ diuinæ bonitatis, cùm potiùs per reuerentiam, ac beneuolentiam Deus vt pater & bonorum omnium autor sit colendus, quàm timendus vt horribilis & ferox. Alij putarunt linguę procacitatem nos admoneri per hanc fabulam esse cohibendam, alij ad reuocandos ab omni improbitate & crudelitate homines, cùm scelerum omnium grauissimus denique vindex sit Deus. Alij crediderunt significari per hanc fabulam profanis & impuris hominibus religionis arcana non est detegenda: quoniam apud profanum vulgus eadem est harum rerum, quæ etiam ciborum ratio: qui alios pro valetudine, ac viribus stomachi nutriunt, alios interimunt, aut impellunt in grauiorẽ morbũ. Nam vt quisq; est vir bonus ita in bonam partem rerum sacrarũ, cognitionem accipit, nunc de Tityo dicatur.

De Tityo CAP. XIX.

TITYVS quoq; propter improbitatem, temerariamq; libidinem, non leue suppliciũ apud inferos pati dict⁹ est. Hic fuit Iouis & Elarę Orchomeni filius, vt scripsit Apol. lib. 1. & Apollod. lib. 1. Bibliothecę. Fabulantur Latonam ab hoc de stupro interpellatam fuisse, quare sagittis dicitur ab Apolline fuisse cęsus, vt in his testatur Apolloni⁹ Rhodius:

Ἐν καὶ Ἀπόλλων φοῖβος ὀϊστεύων ἐτέτυκτο
βούπαις, οὔπω πολλὸς, ἐὴν ἐρύοντα καλύπτρης
Μητέρα θαρσαλέως Τιτυὸν μέγαν. ὃν ῥ' ἔτεκέν γε
Δῖ Ἐλάρη, θρέψεν δὲ καὶ ἄψ ἐλοχεύσατο Γαῖα.
Hic inerat Phœbus puer, ac petit ille sagittis
Ingentem Tityum matri vim ferre parantem.
Hic Phœbi securus eam iam ceperat, illum
Diua Elare peperit, Tellus nutriuit alumnum.

At Euphorionis fuit opinio, quòd Tityus non Latonæ, sed Dianæ vim inferre conatus fuit. Scripsit præterea Pherecydes, quòd Iupiter Elaram Orchomeni filiam compressit, qui cùm Iunonis zelotypiam formidaret, illã pręgnantam intra terram occultauit, vnde natus est Tityus, cuius matre mortua terra illum nutriuit, quare dictus fuit terræ alumnus. Callimachus in lauacrũ Dianæ non ab Apolline, sed à Diana confossum Tityum fuisse ostendit, cùm inquiat:

Ἄρτεμι παρθενίη τιτυοκτόνε.
O virgo Tityi domitrix Diana.

At Paus. in Laconicis scriptum reliquit in quodam templo positas fuisse Apollinis & Dianę imagines, à quibus vtrisq; Tityus sagittis conficeretur. Hæc autem ad Panopeum Lebadiæ locum omnia contigisse dicuntur, vt ait Srabo lib. 9. Pausan. in Phocensibus sepultum in agro Panopensi fuisse Tityum scribit iuxta quendam torrentem, cuius sepulchrũ ad trientem vnius stadij accedebat. Hunc post eam cladem ab Apolline & Diana acceptam deiectum fuisse ad inferos memorant, atq; ita ibi prostratum & ligatum fuisse, vt se mouere nullo pacto posset, fuisseq; magnitudinis admirabilis, quippe cùm iugera nouem terræ eius corpus vastum cooperiret, vt testatur Tibullus in his:

Porrectúsque nouem Tityus per iugera terræ
Assiduas atro viscere pascit aues.

Hunc à duobus vulturibus assiduè laniari, eiusq; iecur comedi finxerũt: quod vbi semel fuerit absumptũ, tum denuo reuiuiscit, ne immortalis pœnæ argumentum ac fundamẽtum deficiat, vt ait Homerus libro λ. Odysseæ:

Καὶ Τιτυὸν εἶδον Γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
Κείμενον ἐν δαπέδῳ ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπεδέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
Δέρτρον ἔσω δύνοντες. ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
Hic Tityum vidi terræ omniparentis alumnum
Postratum: tenet ille nouem nam iugera terræ
Hinc atque hinc vultur iecur immortale vorabat
Omentum ingressus: manibus non ille repellit.

Virgilius tamen libro sexto vnum tantùm vulturẽ Tityo attribuit, at non vt Homerus alterum vtrinque qui iecur illius rostro laceraret, cùm ita rem totam luculenta oratione exprimat:

Nec non & Tityum terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostróque immanis vultur adunco
Immortale iecur tondens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis; habitatque sub alto
Pectore? nec fibris requies datur vlla renatis.

Hęc ea sunt quæ de Tityo ab antiquis scriptoribus memoriæ prodita sunt: ex his veritas nunc est exprimenda.

¶ Strabo libro 9. fabulam hanc ad historiam trāstulit, dicitque quo tēpore Apollo dictus est è cœlo in terras aduentasse, ac homines mansuefeciſſe, qui priùs arborum syluestrium fructibus tantùm vescebantur, Tityum tyrannū Panopeæ crudeliſſimum, hominē fuiſſe violentum atque prorsus flagitiosum, quem Apollo sagittis confecit: vt interemit postea Pythonem. Deinde vt eius exemplo cæteri scelerati ab omni turpitudine & crudelitate deterrerētur, dictus fuit Tityus ea pœna apud inferos crudeliſſimè torqueri. Lucretius lib. tertio ad rei Venereæ cupiditatem, animiq́ue solicitudines hanc fabulam retorsit cùm dicat fieri non posse omnino multa, quæ traduntur de inferis, neque Tityum, si par iecur vniuerso terrarum orbi habuiſſet, perpetuum dolorem ita pati potuiſſe, sed per hæc animi curas antiquos significare voluiſſe, vt ab ijs retrahamur: ita enim inquit?

Sed Tityus nobis hic est in amore iacentes
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor:
Haut alia quauis scindunt torpedine curæ.

Alij crediderunt tantum fuiſſe creditum Tityum, quia significare voluerūt antiqui nullas vires esse tantas, quantas vis iustitiæ castigare aut opprimere non possit, cùm quid vel à potentiſſimis & fortiſſimis hominibus iniquum committitur. Neque enim vllus est tātus armatorum numerus, nullę tam vigiles custodiæ, nulla tam firma præsidia, nulla coniuratio, si equitate careat, quam Deus vel per imbecillos homines deprimere & profligare non facilè possit. Alij tamen vultures illos Tityi prȩteritorū scelerū recordationes esse censuerunt, quæ animum assiduè vellicant peccantium, eumq́ue torquent, quippe cùm vindictā Dei & animaduersionem omnis improbitas quasi præsagiat, quæ paulatim scelera per vestigia consequitur. Vt igitur ad æquitatem mortales adhortarentur, eosq́ue deterrerent ab omni impietate & crudelitate, ne aduersus Deum vel homines quispiā improbus esse impunè auderet, hæc ab antiquis memoriæ sunt prodita. Illæ omnium fabularum præstantiſſimæ sanè sunt iudicandæ quæ in plures corrigendorum morum vias diduci possunt, neque simplicem habent explicationem: atqui non solam morum rationem corrigendorum sub his ego latere censeo, sed etiam rerum naturalium quandam explicationem. Est igitur Tityus calamus segetum intelligēdus, quippe quem τίτυος vocant: verùm cùm litera detracta sit, visum est hominis nomen, cùm quid significaret, nescirętur. Hic Tityus Elaræ Orchomeni, & Iouis fuit filius. Quid ita? quoniam cùm Orchomenus fluuius sit Thessalię, cuius filia est Elara Nympha, lacteus humor in seminibus scilicet: quoniam sine fluuialibus Nymphis calamus segetum non posset nasci, cùm sit humor generationis in rebus omnibus principium. Quid Iupiter sit, iam sæpius dictum est. Hanc Nympham Iupiter compressit, quoniam certis temporibus genitalem temperiem atque humorem seminina ex aere concipiunt, qua ad ortum excitantur, quod manifestum est in quibusdam seminibus, quæ non nisi ad certum tempus, virginitatem seruare possunt: quo spatio transacto vel nascātur necesse est, vel humor ille genitalis, qui semina conseruat, excitatus paulatim exhalat, donec exanima illa semina relicta penitus putrescant: cùm eo tēpore pregnans sit semen, ex Iouęque concipiat, sub terram demittitur, ne Iuno asperius in ipsum sęuiat: nam vetus frumentū ob aeris iniurias non ita cōmodum est sementibus. Erumpit postea ex ipsa terra non semen quidem, quod iam putrefactum est, cùm intra terrā moriatur, sed calamus, qui Tityus est hic ab ipsa terra educatur, quare vocatus est terrę alumnus. Hic insurgit in cœlum, & tanquam in Latonā impetū facturus sagittis Appollinis & Dianæ cōficitur ac prosternitur. Nihil hoc aliud significat, quàm calamū, vbi ad iustam longitudinem excreuerit, mox Solis & Lunæ opera ad maturitatem perduci, ita vt deniq; à messoribus prosternatur. Nam neque Luna sola ad maturitatē perduceret, quia opus est calore: neq; id solus Sol efficeret, qui solus calor exsiccaret, nisi humores temperamētum adiuuaret. Inde fertur Tityi ita cęsi iecur à vulturibus comedi, quoniā inutilia sint pani cōficiēdo exteriores fumenti cortices, idq́ue quod est

Universidad de Deusto
Biblioteca

interius totum ad vsum panis conferat. Distenditur autem non in nouē, sed in multa terrę iugera, quę omnia, frugibus operiuntur. Hæc igitur fabula totam serendi, metendique tritici, & panis conficiendi rationem continet quippe cùm ita semper Tityi iecur renascatur & immortale sit: quod significat annuam agricolarum diligentiam. At nunc de Titanibus dicamus.

De Titanibus, CAP. XX.

TITANES, qui bellum aduersus Iouem ceperunt, crebrisque fulminibus detrusi sunt ad inferos, Terræ & Cœli filij fuisse dicuntur, vt scriptum est ab AEschilo in Prometheo his carminibus:

Ἐ'νταῦθ' ἐγὼ τὰ λῷστα βουλεύων, πιθεῖν
Τιτᾶνας, Οὐρανοῦ τε καὶ Χθονὸς τέκνα,
Οὐκ ἠδυνήθην.
Titanibus nam consulebam ego optimè,
Parere, Cœli Terræ & almæ filiis.

Quod scripsit etiam Orpheus in hymnis.

Τιτῆνες Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἀγλαὰ τέκνα.
Titanis, Cœli ac Terræ clarissima proles.

Hi Titanes bellū aduersus Iouē ea de causa susceperunt, quia (vt dictum est in Ioue) ante Saturnum Ophio & Eurynome filia Oceani, qui Titanes vocati fuerunt, Diis imperabāt. At Saturnus Ophione postea debellato, cùm Rhea palæstra Eurynomen vicisset, illis imperium extorsit. Alij tamen Titanum Saturni fratrē dixerunt, ad quem, cùm maior esset natu Saturno, iure hæreditario imperium pertinebat: sed tamen matre ac sororibus precantibus impetrauit à fratre Saturnus vt ipse imperaret, qui etiam imperauit Titanibus, vt ait Apollonius lib. 2. Argonaut.

Ἔθα μὲν Οὐρανίδης Φιλύρῃ Κρόνος, εὖτ' ἐν ὀλύμπῳ
Τιτήνων ἤνασσεν.
Imperio regeret Titanas vt olim
Hic etiam Philyræ in magno Saturnus Olympo.

Ea tamen lege, vt filios, si qui mares de se nascerētur, occideret: ne ad illos post Saturnū imperium deferretur, sed rediret ad Titanum. Cùm Iupiter clàm cōtra fœdus educatus fuisset, regnumque paternum occupasset, Titanus ac illius filij arma sumpsere, bellumque Ioui tanquam illegitimè, &

& contra patrium iusiurandum imperanti, bellum intulerunt. Verū cùm Iupiter fuisset à Themide monitus, vt pelle Amaltheæ capræ pro integumēto vteretur, quòd illa futura esset iis formidabilis, Titanas bello vicit. Quare cùm pro euentu bellorum iustæ causæ putentur pugnandi, omnibus gloriosa Iouis victoria credita est. Sed antequam Iupiter bellum aduersus Titanes adoriretur, omnes Deos iurare super ara coegit, quòd sibi fidem inferendo auxilio seruarent: quare Ara illa postea fuit inter sidera collocata, vt ait in his Arati interpres de sententia Eratostenis: Ἐρατοσθένης δέ φησι, τοῦτο τὸ θυτήριον ἐπὶ ἐφ' ᾧ τὸ πρῶτον οἱ θεοὶ συνωμοσίαν ἐπινήσαντο, ὅτε ἐπὶ τοὺς Τιτᾶνας ἐστράτευσεν ὁ Ζεὺς, Κυκλώπων κατασκευασάντων: *inquit autem Eratosthenes hanc Aram illam esse, super qua primùm Dei iurarunt, cùm Iupiter bellum aduersus Titanas suscepit, à Cyclopibus extructa.* Dicuntur fuisse inter cæteros Titanes Prometheus, Crius, Pallas, Anytus, & Centimanus AEgeon, qui Briareus etiam vocabatur; & Gyges, qui fuit Ponti ac Terræ filius creditus, quem tamen nō aduersus Iouem bellum suscepisse scripsit Ion in Dithyrambis, sed ad custodiam Iouis fuisse è mari à Thetide euocatum. Alij Gigantem fuisse, at non Titanem putarunt, qui belli aduersus Iouem particeps fuerit, sed postea per id bellum ex Eubœa in Phrygiam fugerit, vbi demum interiit, vt scripsit Tarthæus. Bellum id à Titanibus aduersus Deos gestum scriptum fuerat ab Eumelo antiquo poeta heroicis elegantissimis carminibus. Fama est Titanas omnium mortalium primos metendi artem à Cerere fuisse doctos, sicuti scripsit lib. 4. Apollon. in his:

Δηὼ γὰρ κείνῃ ἐνὶ δή ποτε νάσσατο γαίῃ.
Τιτήνας δ' ἔδαεν στάχυν ὄμπνιον ἀμήσασθαι.
Namque Ceres quondam terris habitauit in illis:
Titanas docuit pingues succidere aristas.

Cùm hi aduersus Iouem pugnantes vulnerati fuissent, dicuntur ex illorum sanguine, qui in terram defluxit, varia viperarum genera, lætiferorumque serpentum esse exorta, vt testatur Nicander in Theriacis hoc pacto:

Ἀλλ' ἤτοι κακοεργὰ φαλάγγια σὺν καὶ ἀνίγρους
Ἑρπηστὰς, ἔχιάς τε, καὶ ἔχιάς μυρία γαίης,
Τιτήνων ἐνέπουσιν ἀφ' αἵματος.
Serpentes, pariterque phalangia noxia, & atrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vipereum genus & quæ terræ plurima monstra
Producunt, sunt Titanum de sanguine nata.

Postea verò quàm Titanes victi fuerunt, ludi Olympici dicti sunt in honorem Iouis ad perpetuam eius victoriæ memoriam instituti ab Hercule Idæo: in quibus præter cæteros Apollo Mercurium cursu superauit ac Mars vicit pugilatu: atque inde seruatum fuit vt tibiarum moduli salientibus quinquertionibus accinerẽtur, quod genus id carminis sacratum esset Apollini qui primus Olympicas palmas tulisset. Hæc pauca occurrebant, quæ de Titanibus in præsenti commemoratem. At nunc veritatem ex his eliciamus. AEgyptij memoriæ prodiderunt Titanas Cœli filios fuisse quadraginta & quinq;, quos ille è variis mulieribus susceperit, atque decem & septem ex his è Titæa. Qui cùm singuli proprium nomen haberent, omnes tamẽ dicti sunt à matre Titanes. mater cùm prudẽs & benefica fuisset diuinos honores est sortita, & post mortem terra vocata: quæ cùm filias multas habuisset, maiorem natu Rheam & reginã vocarunt. Hæc fratres educauit, & cùm regni successores optarẽtur, data est in matrimoniũ vni ex fratribus Hyperioni, de quo duo filii sunt suscepti mas & fœmina scilicet atque hunc ob pulchritudinẽ Solem, illam Lunã appellarunt. Alij fratres veriti regnum non ampliùs ad se esse peruenturum, facinus sceleris plenum excogitant Hyperionem iugulare, Solémque paruulum adhuc in Eridano fluuio suffocare: quod consilium vbi è sententia contigisset, Luna præ mœrore se de tecto præcipitauit. Mater cùm illam crudelitatem ægerrimè ferret, dicitur monita fuisse per somnum à filio non esse lugendum, quia Titanes aptam Deorum castigationem assequerentur opportunè, atque se & sororem in immortalia corpora per diuinam clementiã fuisse conuersos, cùm ipse Sol sacer ignis vocandus sit Sol in cœlo, at soror Luna: quod etiam paulo pòst accidit, vt ait Diodorus Siculus in tertio historiarũ. Pausanias in Corinthiacis Titanẽ astronomiæ peritum fuisse scribit, quare frater Solis dictus fuit quòd in obseruandis anni temporibus, negotiorumq; omnium opportunitatibus fuit diligentissimus. Primus enim ex annuo solis cursu cognouit quibus temporibus quæ stirpes, aut quæ semina terræ sint committenda: quos fructus Sol facilè augeret ac concoque-

ret. Hanc rerum & astronomicarum & agendorum negotiorum rationem atque cognitionem cùm mortalibus perhumaniter impartiuisset, dictus est & ipse, & eius filij cælũ affectasse, Iouémq; de regno deiicere voluisse, idque sibi & suis filiis subiicere. Tum Iupiter fulmen accepisse dictus est, & in illos contorsisse. Quid aliud verò sunt fulmina, quàm immissus à diuina bonitate ardẽtissimus ignis, siue sciẽtię rerũ cœlestiũ desideriũ, cũ cœlestia scire cupiẽtes diuina bonitas ad se rapiat? Neque enim sine ope diuina vel sine vi siderum, ad cœlestium cognitionem accendimur aut peruenimus. Est si quidem vis ignea sanguinis iis qui ad harum rerum cognitionem se erigunt: quippe cùm Musas animas spherarum cœlestium arbitrentur, vt significauit Virgilius lib. 2. Georg.

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ
Quarum sacra fero ingenti perculsus amore,
Accipiant, cœliq; vias & sydera monstrent.

At quibus frigidioris sanguinis natura extiterit, illi ad voluptates potiùs incitati sunt & propensi, quam ad vllas disciplinas; quod paulo pòst innuit idem poëta in his:

Sin, has ne possim natura accedere partes,
Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis:
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

Hunc sanguinis calorem, totiusq; corporis temperamentum tanquam stimulum habemus ad res singulas, contra quem si quid conamur, vel frustra, vel non sine summa difficultate nitimur. Alij Saturnum esse Titanem crediderunt, siue tempus vt scripsit Orpheus in hymno in Sat.

Ποικιλόβουλ', ἀμίαντε, μεγασθενὲς, ἄλκιμε Τιτὰν.
Consilio pollens, pure, ac fortissime Titan.

Nam cùm omnia ex tempore nasci videantur, tanquã mortalem facultatem superatura, tum hæc cœli calore paulatim victa intercidunt, ceduntq́ue diuinis illis sempiternis corporibus, quibus velle repugnare, seq́ue æquare videbãtur. Decidunt igitur res humanæ ictæ fulmine, quia vt generationis ita corruptionis artifex est calor. Quare per hanc fabulam significarunt antiqui res humanas, quæ temporibus quibusque nascerentur, ac tempus ipsum, quasi illarum fratrem diuinis corporibus cedere: quorum caloris

Universidad de Deusto
Biblioteca

vicissitudine omnia ad interitum & ortum properarent: quippe quæ vbi ob imbecillitatem tandem ignem exhalarint in cætera elementa, ex quibus composita fuerant, soluantur. Has igitur res humanas quidam Titanes, diuinas verò virtutes, Iouem, & Herculem, & variis Deorum nominibus appellarunt: cùm verò tempus è cœlo natum sit, & ex annuo solis cursu, resque in eo agantur & per id nascãtur, quæ generationi sunt subiectæ, idcirco Titanas esse apud inferos, & eosdem patres hominum ac Deorum dixerunt, vt testatur Homerus in hymno in Apollinem:

Κέκλυτε νῦν μοι Γαῖα, καὶ Οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
Τιτῆνές τε θεοὶ, τοὶ ὑπὸ χθονὶ ναιετάοντες,
Τάρταρον ἀμφὶ μέγαν, τῶν ἐξ ἄνδρες τε θεοί τε.
Audi nunc Tellus, & quod tegis omnia cœlum
Titanesq; Dei colitis tellure sub alta
Tartara qui tenebrosa: viri sunt vnde, Deique.

Atque Orpheus in hymno in Titanes illos omnium animalium fontem appellat, quæ vbique habitant, vt est in his:

Τιτῆνες Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἀγλαὰ τέκνα,
Ἡμετέρων πρόγονοι πατέρων, γαίης ὑπένερθεν
Οἴκοις Ταρταρίοισι μυχῷ χθονὸς ἐνναίοντες.
Ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ πάντων θνητῶν πολυμόχθων,
Εἰναλίων, πτηνῶν τε, καὶ οἳ χθόνα ναιετάουσιν.
Ἐξ ὑμέων γὰρ πᾶσα πέλει γενεὰ κατὰ κόσμον.
Titanes cœli ac terræ cœli clarissima proles,
Nostrorum proaui patrum, tellure sub alta
Tartara qui colitis nigrantia: fons & origo
Cunctorum pariter mortalibus optima rebus,
Quæ mare, quæ terras habitant, quæq; ætheris oras.
Namque viget per vos aptè natura animantum.

Alij Titanem solem esse crediderunt, cuius vxor esset terra: quoniam ex his omnia euidentius nascantur. Quidam elementorum mutationes per hanc fabulã explicasse antiquos crediderunt, ac Titanes vocarunt illa elementa, quæ terrestre quiddam & crassum intra se continerent, quæ vi corporum superiorum inferius assiduè detrudantur. Nam vapores semper sursum vi solis attrahuntur, qui vbi ad superiora peruenerint, virtute diuinorum corporum vel soluuntur in purissima elementa, vel repelluntur inferius, quæ dimicatio est sempiterna. Hanc verò per fabulam Titanum antiqui

antiqui sapientes illa ipsa significabant: atque hæc ad physicam rationem. Quòd verò nemo impunè aduersus Deorum religionem sit temerarius, iam sæpius explicatum est, quare ethicam explicationem in hac fabula non inuestigabo: at nunc dicatur de Gigantibus.

De Gigantibus. CAP. XXI.

DICVNTVR Gigantes è Terra, Cœliq́ue sanguine nati fuisse, quo tempore Saturnus pudenda patris abscidit, vt ait Hesiodus in Theogonia his versibus:

Οὖσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι,
Πάσας δέξατο Γαῖα· περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν,
Γείνατ' ἐρινῦς τε κρατερὰς, μεγάλους τε Γίγαντας.
Sanguineæ quotquot guttæ cecidere, recepit.
Terra omnes: eadem rursus voluentibus annis
Horrendas peperit Furias, magnósque Gigantes.

Et Orpheus libro octauo sacri sermonis:

Οὓς καλέουσι Γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
Οὕνεκα Γῆς ἐγένοντο καὶ αἵματος Οὐρανίοιο.
Hos ideò superi cuncti dixere Gigantes,
E Terra quòd sunt nati, & de sanguine Cœli.

Hanc eandem opinionẽ habuit etiam Acusilaus, vt testatur Apollonij enarrator, nam paulo superiùs ostẽdit Hesiodus Saturnum in insidiis collocatum cum falce per noctem pudenda patri abscidisse. Alij non Saturni opera natos, sed solius Terræ filios Gigãtes esse tradiderunt, vt sensit Apollodorus libro primo, quos ab irata Opi siue terra editos fuisse dixerunt, quia occisi fuissent Titanes, eosq́ue in Deorum vltionem genitos, vt in his significauit Apollonius:

Ἀλλ' ὁ μὲν ἢ ὀλοοῖο Τυφωέος, ἢ καὶ αὐτῆς
Γαίης ἐΐδ' εἴκτο πέλωρ τέκος, οἷα πάροιθεν
Χωομένη Διὶ τέκεν.
Ast hic horribilíve Typhoeo, pignoribúsve
Terræ persimilis, quæ Tellus edidit olim
Almo irata Ioui.

Homerus libro λ. Odyss. Neptuni & Iphimedeæ filios Gigantes existimauit, qui Ossam & Olympum montes imponere Pelio conati sunt, vt in cœlum ad expugnandum Iouem conscenderent, sic enim inquit:

Τὴν δὲ μετ', Ἰφιμέδειαν Ἀλωῆος παράκοιτιν

Εἴσιδον, ἣ δὴ φάσκε Ποσειδάωνι μιγῆναι.
Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε (μινυνθαδίω δὲ γενέσθην).
Ὦτόν τ' ἀντίθεον, τηλέκλειτόν τ' Ἐφιάλτην.
Οὓς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα,
Καὶ πολὺ καλλίστους μετὰ γεκλυτὸν Ὠρίωνα.
Ἐννέωροι γὰρ τοίγε, καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἵ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο.
Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη.

Vxor Aloei post hanc est Iphimedea
Visa mihi: quæ Neptuno duo pignora magno
Edidit, hi parui sunt primo tempore nati;
Otus diuinus, valde inclytus inde Ephialtes.
Nutriit hos paruos tellus: pulcherrimus horum
Natus vterque fuit, post eximium Oriona.
Atque nouem cubitos ambo creuere nouennes
In latum, longumque nouem corpus fuit vlnas.
Hi superis pugnamque grauem, bellumque minati,
Prægrandes montes, vt cœlum posset adiri,
Inuoluere, Ossam frondosum, mox & Olympum
Cum syluis, stabulisque super te Pelion altum.

Isti dicũtur non solùm corporis magnitudine præcelluisse, viribusque inuictis fuisse, sed etiã terribili planè aspectu, capillis è capite promissis, barba prolixa, pedibusque anguineis, vt ait Ouid. lib. 5. Fast.

Terra feros partus immania monstra Gigantes
Edidit, ausuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues:
Atque ait, in magnos arma mouete Deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Iouem:
Fulmina de cœli iaculatus Iupiter arce
Vertit in autores pondera vasta suos.

Hi in Phlegræis campis, vel (vt alij maluerunt) ad Pallenen habitarunt, qui cùm essent admirabili corporis proceritate, & saxa & ignitas arbores in cœlum iaculabantur, vt testatur his verbis Isacius: ἠγῆτα τῶν τιτάνων ἀγανακτοῦσα, ἐν φλέγραις τῆς Παλλήνης γεννᾷ δρακοντόποδας καὶ βαθυγενείους καὶ

βαθυγαίτας Γίγαντας, οἳ πέτρας καὶ δρῦς πεπυρακτωμένας ἠκόντιζον πρὸς τὸν οὐρανόν. ὧν πρῶτοι Ποφυρίων καὶ Ἀλκυονεύς.

Terra res gestas aduersus Titanas ægrè ferens, in Phlegris Pallenes anguineis pedibus, eximieq; crinitos & barbatos Gigantes peperit, qui saxa quercusq; flammatas iaculati sunt in cœlum: quorum principes erant Porphyrio & Alcyoneus. Fuerunt autem complures qui arma aduersus Deos sumpserunt, quare Sophocles in Trachiniis inquit:

Οὔθ' ὁ γηγενὴς στρατὸς Γιγάντων.
Neque terrigenum exercitus Gigantum.

Isti cùm super altissimos montes illos conseẽdissent, dicũtur saxa ingẽtia in Deos iaculati, ex quibus illa quæ in mare deciderunt, factæ sunt insulæ, vt ait Duris Samius; at illa quæ in terram ceciderunt, montes. Erat autem rumor inter Deos nullum è Gigantibus posse occidi, nisi quispiam ex mortalibus in eius belli societatem fuisset assumptus: tum verò Iupiter Palladis consilio Herculem socium asciuit, qui primus omnium Alcyoneum sagitta confossum interemit. Veruntamen cùm semper fortior reuiuisceret, Minerua impetu facto extra orbem Lunæ illum extraxit, qui ita obiit. Iupiter & Hercules Porphyrionem Iunonem violantem occidunt: Apollo læuum oculum; Hercules dextrum Ephialtæ sagittis effodiunt. Hercules post hunc Eurytum querno telo de medio sustulit. Hecate Clytium; Minerua Enceladum, ac Pallantem obtruncauit, ac postea Alcyoneum congressus ad Isthmum Corinthiacum interemit, cuius mira erat magnitudo. Cùm Polybotes per mare fugiens in Con insulam peruenisset, insequens hunc Neptunus partem insulæ reuulsam in illum contorsit pro telo, quæ recidens Nisyros insula facta est. Mercurius Hippolytum, Diana Grationem, Mars Mimantem, Parcæ Agrium & Thoonem trucidarunt. Reliqui Iouis fulmine perierunt, vt testatur Apollodorus libro primo Bibliothecæ. Scripsit Pausan. in Arcadicis Bathon vallẽ quandam fuisse, in qua vulgatum fuit Gigãtes præliũ aduersus Deos commisisse: quo in loco rem diuinam facere fulguribus, tonitruis, ac procellis mos fuit, ad eius certaminis imitationem. Alij fabulati sunt Silenos quoque ad hoc bellũ accessisse, atque Sileni asinũ magnitudinem ac molem hostium admiratũ magna voce rudere cœpisse: quãobrem Gigantes

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquod insigne ac formidabile mõstrum aduersùs se rati ad illud bellum aduentasse, continuò in fugam vertuntur, ad eius rei perpetuam memoriam dicitur asinus fuisse inter sidera collocatus. Alij dixerunt in Sicilia fulmine ictũ fuisse Typhonem, vt testatur Hesiod. vbi hæc carmina scribit:

Φλὸξ δὲ κεραυνωθέντος ἀπέσσυτο τοῖο ἄνακτος
Οὔρεος ἐν βήσσῃσιν ἀϊδνῆς παιπαλοέσσης.
Flammaque manauit de cæso fulmine rege,
Saxosi ad montis radices vallibus imis.

Quidã Pithecusas vocatas insulas Gigantũ fuisse putarũt, atque in Phlegræis agris id cõmissum fuisse præliũ, qui locus est pagus in Thracia. Alij eos natos fuisse ea cõditione tradiderũt, vt quãdiue essent in eo agro, in quo nati erãt, tã diu essent immortales; quare Palladis cõsilio ex eo agro extractos periisse. Alij fabulati sunt Gigãtes è Phlegra Cãpaniæ vicina pulsos ab Hercule terrã subiisse, atq; ex illorum cruore fontem Leucæ fœtidũ odorẽ habuisse, Phlegramq́; Campaniæ oram fuisse vocatã, quòd igni, calidarumq́ue aquarum fluxu abundaret, totusque Baiarum & Cumarũ tractus sulphuris & ignis naturã referentes aquas emitteret. Nam calidas ideo esse inquiũt, quòd vulnerũ flãmas abluerint, cùm ex ipsius fulminis natura sulphur oleãt. Arbitrati sunt nonnulli tantum metum superis iniecisse Gigantũ temeritatem & audaciam primo aspectu, vt cùm primùm Typhoeus apparuerit, omnes aufugerint in Ægyptũ: vbi lõgo itinere defessi, ac spe fugæ destituti, se sub variis formis occultauerint, vt ait Ouidius lib. 5. Metamorph.

Bella canit superum, falsoque in honore Gigantes
Ponit, & extenuat magnorum facta Deorum:
Emissumque ima de sede Typhoea terræ
Cœlitibus fecisse metum, cunctosque dedisse
Terga fugæ: donec fessos AEgyptia tellus
Ceperit, & septem discretus in ostia Nilus.

Cùm verò in varia animalia ibi mutati Dij fuisse dicantur, illa fuit causa cur animalia multiplicia postea coluerint AEgyptij. Memorãtur verò inter prædictos Gigãtes Cœus & Iapetus à Virgilio, Mimantem & Rhœcum nominauit Horatius. Deinde fuerunt cùm his Asius, Cinnus, Besbicus, Almops, Echion, Pelorus, Athos, Celado, Damasor, Palleneus, & alij complures. Aiunt Palladis consilium præcipuè

ac vim Herculis valuisse plurimum in profligandis Gigantibus; & Panos, qui concham marinam pulsando in eo certamine terrorem hostibus eximium iniecit; deinde Bacchi, qui plurimũ viribus valuit. Illi igitur horũ Deorum opera victi ad inferos detrusi sunt: atque Enceladus sub AEtna monte substratus flammis assiduis torquetur. Typhoeus tãtæ magnitudinis corporis fuisse dicitur, vt cùm tota Sicilia tribus promontoriis claudatur, tota supra eius corpus posita sit, cuius supra dextram est situs Pelorus Italiam prospectans, supra læuam Pachynus, supra crura Lilybæus, caputque AEtna grauatur, vt ait Ouid. in his:

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subiectum molibus vrget
AEtherias ausum sperare Tiphoea sedes.
Nititur ille quidem, pugnatq́; resurgere sæpe:
Dextera sed Ausonio manus est subiecta Peloro:
Læua Pachyne tibi, Lilybæo crura premuntur,
Prægrauat AEtna caput.

Atque cùm omnis iniustitiæ, omnisq́ue iniquitatis & sceleris pœna comes esse consueuerit, omnino contra Gigantum, omniumq́ue improborum temeritatem & auaritiam illa carmina sunt Euripidis in Helena, quæ ab omnibus debent non modò lingua proferri, sed in mente diligenter ponderari, quæ ita se habent:

Μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν. τὰ κτητὰ δὲ
Κτᾶσθαι κελεύει πάντας, οὐκ ἐς ἁρπαγάς.
Ἐατέος ὁ πλοῦτος, ἄδικός τις ὤν.
Κοινὸς γὰρ ἐστιν οὐρανὸς πᾶσι βροτοῖς,
Καὶ γαῖ. ἐν ᾗ χρὴ δώματ' ἀναπληρουμένους.
Τἀλλότρια μὴ χείν, μηδ' ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ.
O dit Deus vim: possidendáque imperat
Tenere iure quenque, non inferre vim,
Opes iniquæ deserendæ: nam viris,
Commune cœlum est omnibus, tellusq́;: vbi
Multis bonis replere possis atrium:
Sed sit procul rapina, visque hæc auferens.

Hæc ea sunt quæ de Gingãtibus ab antiquis memoriæ prodita sunt, quæ quid occultum contineant, inquiramus.

¶ Dicti sunt Gigantes Terræ & Cœli filij ex parricidio propè nati, & ex crudelitate Saturni in patrẽ, quia nihil pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pè boni ex adulterio & illegitimo congressu nasci consueuit: atque illi qui sunt crassioris materiæ, tẽperati, & æquitatis amici, ferè esse non solent: quare crassiora corpora prona sunt ad voluptates, iramque diutius seruant, rationi non facilè cedunt, minùs sunt ad capiendas disciplinas accommodata, & pro libidine, animorumque impetu plerumque feruntur. Alij tamen Neptuni & Iphimedeæ filios putarũt, quoniam omnes crudeles & inhumani ac feri Neptuni dicuntur filij: quippe quorum corpora ob humorum copiam à sole minimè digestorum bonitatem morum nesciant; cuius radij non solùm educandis corporibus, sed etiam moderandis animis mortalium plurimum conferunt. Quid verò est aliud Iphimedea, quam pertinax & infixa in animo cupiditas, neque consilio neque rationi cedẽs? nam in quibus corporibus eximiæ vires extiterint, minimum est plerunque consilij & prudentiæ. Hi igitur, vt imprudẽtes, & crudeles, & temerarij, qui nihil honestum esse putarent, nisi quod placuisset, vel Iouem ipsum velle de cœlo depellere ausi sunt. Id ego nihil aliud esse crediderim, nisi imprudentes homines, quibus libido & impetus animi dominatur, Deos omnes contemnere, ac pro suis viribus religionẽ euertere: cùm religio sit omni temeritati & improbitati aduersaria. Nam sine religione ac Deorum metu, nihil neque iustum, neque pium, neque sanctum fieri potest. Verùm quia scelerum omnium comes est supplicium, & pœna, & miseriæ, quia Deus est grauissimus flagitiorum vindex, illi non iniuria ab Hercule, & Pallade, & Diis cæteris profligati & acerbissimis suppliciis addicti sunt apud inferos, cum nemini esse scelerato impune denique liceat. Alij dixerunt cõmissum fuisse illud prælium in Thessalia propter ferocitatem populorum, & propter Deorum contẽptum. Dicuntur ibi sepulti fuisse Gigantes ob sulphureas cauernas ignem exhalantes, vbi inuentum est os humani cruris tantæ magnitudinis, vt triginta paria boum validorũ vix possẽt plaustro impositũ illud dimouere. At nunc de Typhone dicatur.

De Typhone. CAP. XXII.

SED quoniam dictum est de Gigantibus, nonnullaque tantùm de Typhone attigimus, cùm plura de illo, quam de quouis cæterorum, dicta inueniantur, neque eadem causa sit cur nasceretur, visum est mihi seorsum esse de

Typhone, quid ab antiquis dicatur, explicandum. Scriptum reliquit igitur Homerus in hymno in Apollinem, Iunonẽ ægrè ferentem quòd Iupiter sine se ex capite Mineruam peperisset, cœlum ac terram precatã fuisse, omnésque Deos superos & inferos, vt posset & ipsa sine maris congressu parere: quæ cùm manu humum percussisset, sequenti postea tempore natus est ex ea terra Typhon, qui dracænæ educãdus traditus est, vt patet ex his versibus:

Ἀγχοῦ δὲ κρήνη καλλίῤῥοος, ἔνθα δράκαιναν
Κτεῖνεν ἄναξ Διὸς υἱὸς ἀπὸ κρατεροῖο βιοῖο,
Ζατρεφέα μεγάλην, τέρας ἄγριον, ἣ κακὰ πολλὰ
Ἀνθρώπους ἔρδεσκεν ἐπὶ χθονί. πολλὰ μὲν αὐτοὺς,
Πολλὰ δὲ μῆλα τανύποδ'. ἐπεὶ πέλε πῆμα δυφοινόν.
Καί ποτε δεξαμένη χρυσοθρόνου ἔτρεφεν Ἥρης
Δεινόν τ' ἀργαλέον τε τυφάονα πῆμα βροτοῖσιν.
Ὅν ποτ' ἄρ Ἥρη ἔτικτε χολωσαμένη Διὶ πατρὶ,
Εὖτ' ἄρα δὴ Κρονίδης ἐρικυδέα γείνατ' Ἀθήνην
Ἐν κορυφῇ.

Illimis propè fons, illic maculosa dracæna
Interiit iaculo regis magno è Ioue nati,
Pestis & atra lues mortalibus, illa virorum,
Illa fuit pecudum exitium, grauis illa ruina.
Illa aluit captum pulchra à Iunone Typhona
Difficilémque grauémque luem mortalibus ægris.
Hunc irata Ioui patri Iuno edidit, olim
Quòd fuit illius de vertice nata Minerua.

Hesiodus autẽ in Theogonia Terræ ac Tartari siue Erebi filiũ fuisse Typhona credidit siue Typhoeũ, vt patet in his:

Αὐτὰρ ἐπεὶ Τιτῆνας ἀπ' οὐρανοῦ ἐξέλασε Ζεὺς,
Ὁπλότατον τέκε παῖδα Τυφωέα Γαῖα πελώρη,
Ταρτάρου ἐν φιλότητι διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην.

Et ne omnia hîc ascribam Hesiodi carmina, quæ omnibus sunt in promptu, Latinè sententiam Hesiodi ita ex tempore explicabo:

Verùm vbi Titanas cœlo turbasset ab alto
Iupiter, hinc genuit mox alma Typhoea Tellus
Postremum ex Erebo Veneris dulcedine capta.
Huic palmæ ad quæuis miranda negotia duro
Robore erant, promptique pedes: centum capita altis
Ex humeris, sæui surgebant torua draconis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ora sub hinc linguis lambentia cæca trisulcis.
Igne coruscabant ciliis sub lumina tetris.
Denique quodque caput flammam spirabat, & ignem:
Omnibus his inerant voces, variúmque sonabant,
Horrendúmque dabant gemitum: sæpe ore tonabant,
Numinibus magnis vt sint concurrere visa:
Interdum ingenti tauri mugire boatu,
Interdum gemitum sæui dare visa leonis,
Interdúmque canum latrántum emittere voces.
Rursus & horrendum sonitum ab radicibus imis
Mittebant montes vmbrosi, luce sed illa
Denique visa potens nimium foret ista propago,
Atque viros, superósque Deos vicisset, ab alto
Ni pater omnipotens hominum sator atque Deorum,
Æthere det tonitrus & fulmina crebra repentè.

Seditiosa est & (vt traditum est à Theodoro in bello Gigãteo) contentione plena eius educatio, cùm alij in Lydia, inter quos fuit Artemon historicus, alij in Phrigia educatum fuisse contenderint, alij in Cilicia in spelunca Typhonis nominata celeberrima, cùm inquiat etiam Homerus:

Εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.
Hic vbi sunt Arimi, incunabula dicta Typhonis.

Erat autem Typhoeus admirabili corporis magnitudine, quippe qui omnium mõtium altior esset vertice vel crurum tenus: caput astra tangebat, altera manus ad orientem, altera ad occidentẽ tendebatur. Ex humeris centum capita draconum eminebãt, in cruribus maximas habebat viperarum spiras. Corpus erat totum pennis obtectum, crines impexi, barba prolixa, oculi ignei, ignis ex ore multus feruebat. Hunc fugientibus Diis Iupiter insecutus ad Caucasum montem Syriæ fulmine sauciauit. At ille Iouem deinde captum detinuit, cui harpe illa, quã illi ademit, manuum pedúmque neruos secuit, & in Ciliciam impositum humeris transportauit. At Mercurius Iouem furatus restituit in pristinam formam. Tum Iupiter iterum illum insecutus fulmine vulnerauit apud Hæmum montem, qui ita dictus fuit à copia sanguinis qui ibi de vulnere defluxit: mox in Siciliam illi fugienti Ætnam superiniecit, vt testatur Euphorion, & Pindarus in Olympicis Typhonem centum capitum sub Ætna occultari inquit in his:

Ἀλλὰ Κρόνου παῖ, ὃς Αἴτναν ἔχεις
Ἶπον ἀνεμόεσσαν ἑκατογ-
κεφάλα Τυφῶνος ὀμβρίμου.
Sed Saturni fili, qui Ætnam habes
Caminum ventosum habentis centum
Capita Typhonis fortis.

Alij non à Ioue, sed ab Apolline confossum fuisse sagittis testantur. Scriptum reliquit Strabo lib. 16. Typhonem serpentem, vt quidam putarunt, sed non hominem fuisse: qui fulminibus ictus dum latebras quæreret ad fugam, terram secuit longis tractibus non procul ab Orõte fluuio in agro Apamiensi in Antiochia, iuxta Seleuciam. Pindarus tamen & Homerus arbitrati sunt Typhonem in Cilicia sepultum fuisse, vt testatur Isacius in commẽtariis in Lycophronem. Alij dixerũt Typhonem à Ioue fulmine percussum in Syriam, & in agrum Pelusium, qui est Ægypti, profugisse, seque in lacum Serbonidem occultasse, qui è Syria Pelusium vsque protenditur: cuius sententiæ fuit Herodotus. Nam & Apollonius lib. 2. Argon. locum fuisse scribit ad mõtis Caucasi radices, qui Typhaonia vocaretur, vbi ictum fuisse à Ioue Typhonem memorant in Nysa insula ad Serbonidẽ lacum prædictum, vt est in his:

Τοῖός μιν ὄφις περί τ' ἀμφί τ' ἔρυται,
Ἀθάνατος καὶ ἄϋπνος, ὃν αὐτὴ γαῖ' ἀνέφυσε
Καυκάσου ἐν κνημοῖσι, Τυφαονίη ὅθι πέτρη.
Ἔνθα Τυφάονα φασὶ Διὸς Κρονίδαο κεραυνῷ
Βλήμενον, ὁππότε οἱ στιβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας.
Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς στάξαι φόνον. ἵκετο δ' αὔτως
Οὔρεα καὶ πεδίον Νυσήϊον, ἔνθ' ἔτι νῦν περ
Κεῖται ὑποβρύχιος Σερβωνίδος ὕδασι λίμνης.
Talis eum supra & circum conuoluitur anguis,
Est insomnis ibi serpens, quem terra creauit
Ad iuga Caucasia, atque Typhonia est vbi petra:
Fulmine ibi cæsum memorant, atque igne Typhoeum
Exarsisse Iouis, dextram inde tetendit inermem
Ille Ioui supplex, sed frustra. Iupiter ignes
In caput huic torsit: montes, Nysámque petiuit
Ille fuga, quocunque metúsque pedésque tulere.
Nunc etiam ille latet clàm sub Serbonidis vnda.

Et nos non iniucundis quibusdam (vt arbitror) carminibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

lusimus in quadam epistola, quam ad clarissimum & grauissimum senatorem Venetum Michaëlem Sorianum Equitem misimus, præclarum sanè patriæ suæ & omnium bonorum non mediocre ornamentum: ita verò se habent ea carmina:

Fons erat illimis, vitrea pellucidus vnda,
Quem non turbarant volucres, non vlla ferarum
Vngula, non vllæ delapsæ ex arbore frondes:
Nec pastor pecudes sitientes egerat illuc:
Sed circum densi frutices, & marginis herba
Mollis erat syluis & cingebatur opacis.
Hic cecidit iaculis Phœbi maculosa dracæna,
Pestis & atra lues mortalibus. Illa Typhonis
Quippe altrix fuerat: Iuno hunc portarat alendum,
Aduersúsque Iouem genuit, fraudare iugales
Ille thoros quoniam passus, Venerísque maritam
Priuauit socia dulcedine, vbi ipse Mineruam
Concepit solus. Timuit nam pallida Iuno
Ne noua gignendis ratio foret ista reperta
Pignoribus, nullúsque foret mox coniugis vsus.
Terribilis postquam Iunonis creuit alumnus
Anguineis pedibus, sublimi vertice cœlum
Tangebat: corpus plumæque anguésque tegebant
Innumeri: plagas orientis dextera solis
Cùm staret, plagas tangebat læua cadentis.
Huic centum capita expirantia naribus ignem
Ausa Iouem contra, cœlúmque insurgere contra.
Sed pater omnipotens tonitrus & fulmina dextra
Deiicit in terras: tremuerunt murmure montes
Insolito, mundúmque rati compage soluta
Sunt ruere. At latuit tandem Serbonidis vnda
Ipse Typhon ictus flagrantis fulminis igne.
Ætnæi tulit oppressus mox pondera montis.
Vis humana Dei sic spernit robur, & iram.

Fama est.n. iuxta Typhoniã è sanie percussi Typhonis natum fuisse illum draconem, qui vellus aureum seruabat in Colchis. Quamuis Acusilaus crediderit omnes serpentes è Typhonis sanguine pullulasse. At Apollonius Rhodius in eo libro quẽ scripsit de ædificatione Alexãdriæ, è sanguine Medusæ, vt opportuniùs dicetur. Zenodotus fabulam lõgè

ab his diuersam tradidit de ortu serpentũ: inquit enim fuisse hominem in Attica regione nomine Phalangem, qui sororem habuit nuncupatam Arachnen: cæterùm Phalanx vbi adoleuisset, artem militarem à Pallade doctus fuisse dicitur: cùm Arachne soror omnia illa diligenter didicisset, quæ spectant ad telæ conficiendæ, & ad suendi artificium. at enim cùm Phalãx cum sorore rem habuisset, fama est ita facti turpitudine commotam esse Deam, tamq́ue grauiter facinus tulisse, vt ambos in serpentes verterit. Arachne cùm esset grauida ex fratre, iussa est à Pallade non sine maximo vitæ discrimine parere, quare à filiis corrosa fuit: quod etiam cæteris eiusdem generis dicitur postmodo accidisse, atque hæc serpentum origo à nonnullis tradita est. Verùm cùm Caucasus mons arderet, is in Italiam ad Pithecusas insulas confugit, vt ait Pherecydes, est autem Nysa, cuius in lacu primùm occultatus fuit Typhoeus, non longè ab Ægypto vt patet ex his carminibus Herodori:

ἔστι δέ τις Νύσῃ ὕπατον κέρας, ἀνθέον ὕλῃ,
Τηλοῦ Φοινίκης, σχεδὸν Αἰγύπτοιο ῥοάων.
Insula Nysa frequens syluis, atque vltima tellus,
Distans Phœnice, AEgypti est vicina fluentis.

Typhonem alij in Phrygia, alij in Bœotia, alij in Pithecusis humatum fuisse tradiderunt: atque nos aliquando his Græcis carminibus vniuersam vim iniustitiæ aut iniuriarum atti gimus ludentes:

Ἀδικία τὶ χρῆμ' ὀλοώτατον ἀνδράσιν ἐστὶν,
Ἡ γένος ἐξῶλες ποιέεται βρότεον.
Τὴν δ' ἅμα ταῖς ὀρφναῖσιν Ἐριννύσι δῖα θεάων
Καλλιρεέθρῳ Νὺξ δῆτ' Ἀχέροντι τέκεν.
Εἶτα κακαὶ Πλούτου κούρην δέξαντο θύγατρες,
Ὁ Φθόνος ὁ τλήμων, Εὐπορία τε κόρη.
Ὀργὴ ἔπειτα λάβεν βρέφος, ὃ τρέφεν, ἠδ' ἀτίταλλεν.
Ἡ δ' Ὑπερηφανίη μαζὸν ἐὸν πόρεν οἷ.
Σπαργάνισεν δὲ κόρην στεινῶς Πλεονεξί' ἄνασσα.
Αὐξομένη δὲ φίλην τὴν Θρασύτητα λάβε,
Μῦσος, Ἀναιδείαν τε μεγαυχέα. παίγνια τούτων
ἦν οὐκ ἔννομα τῆς Κύπριδος ἔργα θεᾶς,
Καὶ Φόνος αἱματόεις, πολὺ καὶ μένος Ἀρπαγάων.
Ἐζεύχθη ταύταις καὶ Προπέτεια θεά.
Ὧν μετὰ δὴ σύμπαιζε κόρων πολύϊδρις ἀλαζὼν

Ἀδικία. φεύγετε νῦν πᾶσαι ἅμα ἔφυ.
Οἵας δ' οἱ αὐξομένην περὶ λαμπετόωσα εἰκτίλλει.
ἰῶ φόνος ὤμοφρων πλῶτος ὑπὸ βλεφάρῳς.
Ἀπὸ τειχῶν ὄφεις μὲν ἰώδεις ἀθρόοι, ἧπλε
Καί τε δεκοντεία τῶ πόδε, γαμπλὸς ὄνυξ.
Ἤθελεν ἑρκίσσε πῆναι, πάντας τ' ὀπιβάλλειν
Ἀθανάτους, λαμαρὰν ἥτε πυρὶ δ' ἔχει.
Ἀλλὰ κερανωθεῖσι βέλη πυρόεντα χαμάζε
Ἔκπεσεν αὐτῆ μαρ, καὶ πῆρα καῦσε φλογί.
Εἰ μὴ δῆτα πιστὸν φίλη θεὸν εἵλετο κύρη
Ἡ δολὴ, Ἀδικίας ὅτε τὸ μῆμ' ἄρ' ἔλω.
Πάντα φλεγε, καὶ πάντα τὰ μὴ, καὶ πάντα τὰ ἐκτὸς
Ἀνθρώπων, ὅτε δὴ πατρὸς δ' ἐπ' εἰς ἔπεσεν.
Οὔτε θεῶν μαχέσων ἐμνήσθη θυέλδος ἀλκῆς.
Οὐ δένος ἠδέσθη, καὶ κλέος ὅτε βροτύς.
Ὡς τε νόμος πολλὰς φέρον ἄνδρες τῆς δε κατ' αὐτῆς.
Θωὴ κακάς τε βαρὺς ἔνδυον, ὅπλα λάβον.
Τῆς κατ' ἀνειδισμὸν πολεμόκλονον ἔργον Ἄρηος,
Καὶ πέξις τ' ἐκπᾶς, δακρυόεντα πόνον.
Ἀλλ' ἔμπης σεσορῶσι φόνον, πολέμους τε μάχας τε,
Καὶ καπνιζομένων τέφραν ἰδοῦσα δόμων,
Τέρπετο καὶ θ' ἥδη λύσσης τ' ἔχθρας τε συναί μενον.
Ἀδικί' ἀνθρώποισι πάντ' ὀλίθρια μόνη.
Αὐτη μὲν βασιλῆας ἀπορρίπασκεν ἀφ' ἑδρῶν
Χρυσοδίφρους. τύτυς δ' ἕλετο χρησμοσύνη.
Εἰ μὴ δ' Ἀδικίας μενίαν Δυσφημὶ' ἐρύκοι,
Πόρθησις πάντων ῥᾶστα γένοιτο βροτοῖς.
Ἐς κόρακας καὶ ὄλεθρον τὸν βαθὺν ἔκβαλε κύρη
Ἀδικίαν, καὶ ἐμὴν δεῖξε κακοῖσι πίθοι.
Οὔτε μετ' Ἀδικίας φιλί' ἔμπεδος, οὔτε τις ὄλβος.
Ἠρεμία φεύγει, μήτε σέβασμα μένει.
Ἀλλὰ πόνος τ' ἀσιάς τ' ἀνάγκη, παγχαλκός τε βλάβας τε,
Ἦχοι, καὶ πόλεμον, καὶ κλονόεντα φόβον.
Καὶ θορύβους, ὀιζύς, καὶ ἀνάγκας τοῖς θελάπτει,
Καί τε κλοπὰς, ὀιστὰς, καὶ τρόμον, ἀδὲ φυγὴν.
Τόσσον ἄρ' ἐστὶ κακὸν ἀπὸ τίς γε δίκης ἐδὸν αὐτῆς,
Ἐς τ' ἄποθεν μαχέσ ἔσσον ἀπ' Ἀδικίας.
Ὅπλι θεὸς μῦθος δ' οἰκεῖ τὸ πλῶτον ἄπωθεν,
Μῦνος καὶ μάλα δὴ ὅλβως ἐστὶ θεός.

Quę carmina ita sunt à Laurentio Gottio meo amico Latinè

prolata, quem ob singularem bonitatem morũq́ue elegantiam vnicè diligo. Sed cùm ratio carminis non tam commodè iniustitiam patiatur, pro illa vtitur improbitate.

Improbitate magis non est mortalibus vlla
Res grauis: humanum destruit illa genus.
Hanc Acheronte satam peperit Nox lurida partu
Quo Furias, atra qui fluit amnis aqua.
Vesanæ Pluti natæ cepere puellam,
Inuidia infelix, Copia & inde soror.
Vbera porrexit siccanda Superbia, & Ira
Ipsa suo hanc aluit Dina verenda sinu.
Strinxit Auaritia angustè regina puellam
Fascia, & huic iuncta est Temeritas socia,
Atque pudore carens Audacia, cum Scelere: horum
Ludicra erant Paphiæ facta nefanda Deæ,
Crudeles cades, & vis permulta Rapinæ,
His petulantia mox additur ipsa comes.
Improbitas his est colludere sueta puellis
Fallax, alata quæ priùs orta fuit.
Ipsa simillima erant ardenti lumina flammæ,
Ludebat cædes plurima & in ciliis.
Tempora lambebant densi pro crinibus angues,
Atque vngues curui, pesq; draconis erat.
Affectare ausa est cœlestia regna Tonantis,
Tentauitq; volans deiicere inde Deos.
Sed percussa graui flagrantis fulminis igne
Labitur in terras, ala peruſta cadit.
Ac nisi delapsam cepisset amica Voluptas,
Nec nomen, nec vis Improbitatis erat.
Plurima vexauit, vastauit, multas cecidit
Illa virum, vt primùm decidit in patriam.
Ac neque vitandam superorum credidit iram,
Terruit haud Pudor, est victa nec illa metu.
Contra hanc mortales statuerunt iura, grauiq;
Thorace induti tela cruenta ferunt.
Inuentus contra hanc belli lachrimabilis ordo, &
Prælia pugnacis sanguinolenta Dei.
Sed lætata fuit certamina, prælia, turbas,
Intulta, in cineres & recidisse domos:
Atque propinquorum est odiis gauisa, ferociq́

Et rabie. Improbitas vexat iniqua viros.
Vna suis reges deiecit sedibus, vna
Præcipites illos Fortis ad ima dedit.
Ac nisi frenasset Infamia visa parumper,
Tum sæua improbitas omnia destrueret.
Mittitur improbitas adcoruos dira, crucem,
Illam multiplicis vas patet esse mali.
Nulla quies, nullus pudor, aut opulentia nulla,
Vincula amicitiæ cum Improbitate manent.
Sunt illi cordilites, & iurgia, rixæ,
Clamores, strepitus, bella, odium, opprobrium,
Furta, pauor, tremor, atque incendia, noxa, tumultus,
Et dolor infelix, cumq; rapina fuga.
Denique ab ærumna tantum quis distat, ab ipso
Infelix quantum distitit Improbitas.
Et quoniam Deus vnus abest quàm maximè, apertè
Felicem solum dixeris esse Deum.

¶Quidam putarunt Typhonem regem fuisse Ægypti hominẽ inhumanum ac ferum, ob cuius crudelitatẽ propè vniuersa Ægyptus fuerit deuastata & euersa: qui ita fuit vocatus è draconis crudelissimi natura, vel quia more draconis Ægyptũ popularetur. Quem, vt ait Herodotus in Euterpe, Osiris de medio sustulit. Alij Typhonem insignem fuisse draconem arbitrantur, quia id animal cùm dicatur à Græcis ἀμφίβιος, quòd in aquis & in terra æquè viuat, fingitur modò sub aquas, modò sub terrã occultatus: is draco ita dictus fuit, quoniam ob singularem vim veneni omnia combureret, faceretq; vt contacta arescerent: cùm igitur vis aeris illum vndique expelleret, neque satis aptam sibi temperiem inuenire posset, dictus est Iouis metu in Ægyptum profugisse, vbi cùm æstum ferre non posset, in lacum mersus interiit. Hic dicitur à Iunone procreatus terra percussa, quia tanta vis est aeris temperamenti aliquando, vt & magnitudine & forma admirabiles plantæ & animalia inaudita oriantur. Alij hanc fabulam ad res naturæ totam retorserunt: quippe cùm scribat Strabo libro quinto, vniuersum tractum à Cumis in Siciliam vsque, & AEtnam, & Liparenses insulas, & puteolanum, Neapolitanum, Baianumque agrum Pithecusasque insulas, quasdam profundas & in vnum coeuntes sub se solitas habere cauernas, quæ in Græciam

quoque porrigerentur, in quibus multa vis inesset sulphurea. Idcirco quibusdam temporibus cùm ventis spirantibus subterraneis terræmotus fierẽt frequentes in iis locis, & flammarum, feruentiumque aquarum profluuia ignisque exhalationes, & cineres cum fauillis longius emitterentur, fabulati sunt antiqui serpentem illum siue AEgypti tyrannum perpetuo supplicio damnatum sub iis locis iacere, quĩ quoties moueretur, ignem ac cineres eructaret, terrasque concuteret. Aiunt præterea situm quendam in insula Sicilia per terræmotus ac incendia elatum Epomeum in medio ferè insulæ vocatum fuisse, qui natus sit cùm Typhoeus humerum moueret. Alij vim ventorum non subterraneorum quidam, sed è sublimi loco spirantium esse Typhonem crediderunt, qui & oriẽtem & occidentem plagam manibus pertingeret, & cuius capita altissimè vsque ad sidera peruenirent: nam venti latissimè vagantur: plura capita illi concesserunt, ob varias diuersorum vires: corpus erat pennis tectum ob celeritatem: circa crura frequentes viperarum spirę, propter noxiam vim aliquando ventorũ: oculi ignei, flãmasq; ex ore spirabat, propter materiam ventorũ quæ sit è siccis calidisque vaporibus. Fingitur ad montem Caucasum confugisse, quia in montibus venti plerumque dominantur. Alij ad primam mundi originem hoc deduxerunt, cùm dicant tantam vim ventorum & inflammationem natam ex Erebo siue ex Chao, mox à Ioue depressam, cùm Iupiter εὐκρασία sit siue commoda temperies: quam vim cœli ac mundi temperies depressit: cùm verò ob cauernosa loca venti & ignes sint sit subterranei, postea fabulati sunt hunc in Sicilia à Ioue fuisse fulmine deiectum. Alij Typhonem pestiferam aeris malè affecti naturam ob nimium calorem putarunt: quippe cùm vis nimia æstatis plurimùm obsit humanis corporibus, eaque imbecilliora faciat ad reliquas temporum mutationes perferendas. Mox cùm recedente sole per signiferũ circulum aliquando cessauisset æstus, facta est magna imbrium ac tonitruum copia, cùm per calorem imbres coire non possent: tum fulmina frequentia ceciderunt, quare Iupiter fulminibus Typhonem primùm in AEgyptum fugauit, & in loca calidiora ad meridiẽ: deinde sub AEtnam detrusit. Quidam Typhonem hominem fuisse ferocem & strenuum arbitrati sunt, qui Iouem de regno

collecta magna exulum & inuidorũ manu conatus sit deijcere, quare ob potentiam illi tantum corpus tribuunt, quòd inflammauit nonnullos aduersus Iouẽ persuadendo, dictus fuit ignem ex ore spirare solitus, & neruos Ioui concidisse. Hos illi furat⁹ est Mercurius, ac Ioui reddidit, quoniã Iouis oratione postea recõciliati sunt animi illorũ, qui à Ioue desciuerant. Alij rursus ad reuocandos animos ab ambitione fabulam hanc retorserunt, qui cum significare velint illam pessimam omnium ptopè vitiorum esse: & filiam Erebi, & ignem ex ore efflare dixerũt. Hęc aduersus Iouem insurgit, quoniã nulla est religionis, nulla humanitatis, nulla iustitię cura, vbi pullularit ambitionis furor. Quæ cùm multa habeat capita, multos modos, multas solicitudines, multas molestias eius significarunt. Hunc Typhonem, siue hanc ambitionem, huc illuc fugientem Iupiter tandem opprimit ac labefactat, quia etsi cupiditas aliquãdiu rationi sapiẽtięque resistit, tamen ab illa denique vincitur: neque quispiã est sapiens, quin rationi demum obtemperet, etsi cupiditate aliquantulum exagitetur: at nunc de Paride dicamus.

De Paride. CAP. XXIII.

NON imperitè sanè, neque inutiliter, sed ad demonstrãdam humanæ vitæ leuitatem, illa quæ de Paride Priami & Hecubæ filio tradita sunt, quòd Palladem, & Veneré, & Iunonem de forma contendentes iudicauit, memoriæ prodita sunt ab antiquis. Atque vt rem altiùs repetam, dicunt prægnantem Hecubam somniasse se facem ardentis ignis, quę vniuersam Asiam inflammaret, peperisse: cui ariolos percunctãti responsum fuit, futurum vt infans, quẽ in vtero gestabat, esset causa excidij suæ patriæ, quam rem ita attigit Ouidius in epistola Paridis ad Helenam:

Illa sibi ingentem visa est sub imagine somni
Flammiferam pleno reddere ventre facem.
Territa consurgit, metuendaq; noctis opacæ
Visa seni Priamo, vatibus ille, refert.
Arsurum Paridis vates canit Ilion igni.

Idcirco cùm natus fuisset infans, illũ Priamus Archelao exponendum feris dedit, quẽ etiam expositum per dies quinque vrsæ lac suxisse memorãt: at curauit, vt alij tradiderunt,

Hecuba

Hecuba vt à pastorib. In Ida monte nutriretur: nec defuerunt qui dixerunt ab eodem Archelao illum vt filium fuisse educatum. Sed enim quis ea quæ certo Dei instituto decreta stabilitaq́ue sunt euitauerit? nã & Thyestes è filia Pelopeia filium AEgisthum feris exponi iusserat, quòd eum oraculum multorum malorum autorem fore monuisset, sed tamen à pastore inuẽtus in syluis, & à capris nutritus, vnde nomen accepit, Atreum & Agamemnonem trucidauit: neque seruauit Troiam quòd eiectus fuerit Paris, neque Saturnus Iouem deuitare potuit, quamuis antè fuerint ab oraculis moniti, si ita diuinitus erat statutum. Hic cùm adoleuisset, magnam sibi iustitiæ & æquitatis gloriam comparauit: atque cùm regia armenta latrones ac piratæ aliquando furati fuissent, eaq́ue abigerent, illos armis insecutus vnà cum cæteris regis pastoribus armenta recuperauit cęsis piratis, vnde Alexander dictus fuit, vt ipse de se ipso testatur in epistola apud Ouidium:

Penè puer cæsis, abducta armenta recepi
Hostibus, & causam nominis inde tuli.

Deinde cùm in Agonalib⁹ ludis fortissim⁹ apparuisset, quæ per id temporis apud Romam locum agebantur, à Priamo denique cognitus fuit, & in regiam receptus. Accidisse verò fabulantur iis temporibus, quibus adhuc puer Paris erat inter pastores, vt Dij omnes conuocati ad nuptias Thetidis & Pelei accesserit, præter Discordiam, quam nemo inuitarat. Id illa grauiter ferens, pomum elegantissimum & pulcherrimum aureum cum inscriptione per ostium immisit, PVLCHRIOR ACCIPIAT, id susceptt Mercurius ac legit, vt testatur Lucianus in dialogo Panopes & Galat. Tum multis Deabus id petentibus magna discordia & contentio orta est inter tres Deas cæteris his cedentibus: ac Iupiter iussit ad æquissimum, vt tum habebatur, Paridem iudicium id deferri. Scripsit Strabo lib. 13. in Antandro, qui mons vocatus Alexandrię imminet, Deas illas à Paride fuisse iudicatas, cùm in Ida monte id accidisse scribat Ouidius etiam in his?

Cùm Venus, & Iuno, Pallasq́; in montibus Idæ,
Corpora iudicio supposuere meo.

Aiũt hunc ingẽtibus donis fuisse à Deabus omnibus solicitatum: quippe cùm Iuno Asiæ Europęq́; imperium illi promitteret, Pallas se omnibus Græcis sapientiorem facturam

polliceretur, at Venus mulierum omnium pulcherrimam se illi conceſſuram diceret, ſi ſibi victoriam de forma adiudicaſſet: quam rem ita attigit Ouid. in epiſt. Paridis:

Tantaq; vincendi cura eſt: ingentibus ardent
Iudicium donis ſolicitare meum.
Regna Iouis coniux, virtutem filia iactat.

Atque cętera, quę in eadem epiſt. ſcribuntur in eam ſententiam: multa ſunt quę planiùs etiam Euripides declarauit ita in Troadibus:

Καὶ Παλλάδος μὲν ὦ Ἀλέξανδρε δόσις,
Φρυξὶ τερπνῶν θ' Ἑλλάδ' ἐξανιστάναι.
Ἦλθε θ' ὑπέχετ' Ἀσιάδ' Εὐρώπης θ' ὅρους
Τυραννὶδ' ἕξειν, εἰ σφε κείνῳ Πάρις.
Κύπρις δὲ τὸ μὲν εἶδος ἐκπαγλοῦμαι λόγῳ,
Δώσειν ὑπέσχετ', εἰ γένοιτο νικᾶν ἐμοί.
Κάμοί.

Paridique Pallas munus id promiſerat,
Quòd dux Phrygum mox Græciam ſubegerit.
Montes at Europæ, Aſiæ & tyrannidem
Iuno ſpopondit, ſi ſibi faueret iu.
Mirata formam ſed Venus meam dare
Promiſit illi, ſi Deas deuincere
Sit iudicata forma.

Accidit ferè eodem tempore vt celeberrima eſſet Helenæ forma in vniuerſa Græcia quæ & opibus & nobilitate generis cęteras omnes mulieres antecellere putabatur. Erat enim Tyndari OEbaliæ regis & Ledę filia, vt putarunt nonnulli: cùm alij dixerint Iouem in cygnum conuerſum Ledam compreſſiſſe,, quæ alterum ouum ex illo concepit, ex quo nati ſunt poſtea Pollux & Helena: ex altero ouo concepto Tyndaro nata eſt Clytemneſtra & Caſtor. Alij non è Leda, ſed è Nemeſi natam Helenam putarunt, cuius dicunt Ledã fuiſſe nutricem, ac Iouem patrem, vt ait Pauſanias in Atticis. Qui natam ex Ioue putarũt in cygnum verſo, ad ſempiternam eius rei memoriam cygnũ inter ſidera collocatum dixerunt. Cùm tantopere igitur forma præſtaret, omnes Græcarum ciuitatum principes eò ad illam in matrimoniũ expetendam conuenerunt: quæ quòd fuerat antè à Theſeo rapta, è quo etiam enixa Argis dicitur templum Lucinæ erexiſſe, & mox repetentibus fratribus reſtituta & quòd,

magna inuidia videbatur in eum redundare qui illam eſſet habiturus, vnuſquiſque eam ſibi contingere ſperantes in legem à Tyndaro latam iurarũt ſe pro viribus defenſuros, ſiquis illam violare, aut legitimo marito rapere conaretur, vt teſtatur Pauſanias in Laconicis. Nam nõ longè a Platæneto vocato, & à Mineruæ Pareæ delubro Tyndarus dicitur procos Helenæ conuocaſſe, qui ſuper equi execti teſtibus iurarunt ſe Helenam defenſuros, atque cuſtodituros eſſe ab iniuria, ſi ab aliquo nuptię illę violarentur: poſt illud iuramentum Tyndarus equum in eo loco infodit, ſicuti ſcripſit Pauſanias in Laconicis. Fuit enim antiquorum conſuetudo vt ſuper teſtibus victimarum pletumque iuraretur, cùm fœdera inter aliquos percuterentur. Idcirco vbi Hercules fœdus iniit cum liberis Nelei fidevltro citroque data, ſue mactato ſuper eius teſtibus & ipſe & illi iurarunt, atque cõfirmarunt iuramentum inſuper factum, vt ſcripſit in Phoroneo Hecateus. Neque hoc fiebat quouis tempore, vt ait Demoſthenes in oratione contra Ariſtocratem, cùm eſſet magnum iuſiurandum, & non quibuſuis tẽporibus ſed ſtatis diebus: vt patet ex his; εἶτ' ἤδη τὸν τυχόντα πιὼν ὅρκον τοῦτον ποιήσει, ἀλλ' ὃν ἅπαντες ὄμνυσιν ὑπὲρ ἁπάντων ἄλλων. ὅταν ὑπὲρ τομίων κάπρου, καὶ κριοῦ, καὶ ταύρου, καὶ τῶν ἐσφαγμένων ὑφ' ὧν δεῖ, καὶ ὅταν ἡμέρας προσῇκεν. *Poſtea neque vt cõtingit iuramentum hoc faciet, ſed quod nemo iurat ſuper alia re: ſtans ſuper exectis carnibus apri, vel arietis, vel tauri, vel horum iugulatorum, & in quibus conuenit diebus.* Quin etiam ſolenne fuit Olympicis athletis cõceptis verbis ſuper execti ſuis teſtibus antequã ludos initẽt, iurare ſe nihil fraudis aut inſidiarum commiſſuros? qui quidem ſues tranſacto iuramento nulli erant vſui: erat enim vetitum religione ne victimæ, ſuper quibus iuratum fuiſſet, ab hominibus ederentur: nam & Homerus teſtatur exectum illum ſuem, ſuper quo Agamemnon iurauit ſe non attigiſſe Briſeidem in mare à Talthybio fuiſſe deiectum ex antiquorum ſacrorum ritu, vt patet ex his, lib. 7. Iliad.

Εἰδέτω νῦν Ζεὺς πρῶτα θεῶν ὕπατος καὶ ἄριστος
Πολλὰ μεμηλὼς, ὅσσα διδ ὄσσιν ὔπις σφ' ἀλίτηται ὀμόσσας.
Ἦ, καὶ ἐπὶ τόμια χερὶ κάπρια πάμενηλεῖ χαλκῷ.
Τὸν μὲν Ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λαῖτμα
Ῥῖψ' ὑπεδυνήσας, βέσπιν ἰχθύσιν.
Si quid periuro, cœleſtia numina tradant

Quot mala sucuerunt periuris tradere prauis.
Sic ait, & stomachum porci ferro inde recidit,
Quem mox Talthybius iussus porricere in vndam
Est maris incani, pergratam piscibus escam.

Plutarchus in Cicerone & Publicola lõgè diuersam rationẽ coniuratos seruasse inquit apud Romanos, quippe hominẽ trucidasse, omnesq; cõiuratos magno & horrendo iuramẽto adactos sanguinem libasse, & exta gustauisse. AEschilus in actu Septẽ ad Thebas inscripto, demõstrat illã fuisse cõsuetudinem propriam coniurationum, vt omnes coniurati sanguinem victimæ illa de causa cęsę attingerent, vt est in his:

Ἄνδρες γὰρ ἐπὶ ἀσπὶδα θέσιοι λοχᾶται,
Ταυροσφαγοῦντες μελάνδετον σάκος,
Καὶ θιγόντες χερὶ ταυρείᾳ φόνῳ,
Ἄρει, Ἐνυὼ, καὶ φιλαίματον Φόβον
Ὀρκωμοτοῦσιν ἢ πόλιν κατασκαφὰς
Θέντες λαπάξειν ἄστυ Καδμείων βίᾳ,
Ἢ γῆν θανόντες πῆδε φυτεύσειν φόνῳ.

Centuriones strenui septem viri
Taurum immolarunt, inq; scutum sanguinem
Tauri legentes attigere dexteris,
Martémque iurauere, Bellonam, & simul
Cruentem Pauorem, vel cruore mox suo
Terram rigare, funditus vel sternere
Vrbem ac populari vi sati ex Agenore.

Apud antiquos fuit etiam in more positum, vt iurantes massam ferri ignitam manibus sustinerẽt, rogarentq́ue Deos ac precarentur vt illud iuramentum stabile firmumq́ue esset, donec illa in aquis supernataret, quam mox in profundum dejciebant, vt in his testatur Callimachus:

Φωκεῖον μέχεις κε μὴν μέγας εἰν ἁλὶ μόλῃς.

Phocensis donec perstabit in æquore massa.

Et Sophocles in Antigone:

Ἡμῶν δ' ἕτοιμοι καὶ μόχθους αἴρειν χερῖν,
Καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὀρκωμοτεῖν.

Prompti manu tenere massam ferream
Eramus incensam, per ignem incedere, ac iurare.

Nam censebant eos qui optimè & innocenter iurarent, illæsos & igniti ferri massas sustinere, & supra ignem impunè incedere: atq; alius in fœderationibus, alius in cõiurationibus, alius in iuramentis omnino ritus seruabatur. Deinde accidit vt Paris cum viginti triremibus legatu, missusq; ad repetendam Hesionen, quam Telamon occiso patre eius Lacedæmone rapuerat, nauigarit: qui à Menelao in hospitium perbenignè acceptus est, cui Helenę nuptiæ cõtigerat. Verum cùm re infecta redire oporteret, ille neglecto iure hospitij, & Menelai amicitia dicitur illã meretriculam Helenam cũ magna nummorũ, regięq; suppellectilis copia abstuliſſe, vt scripsit autor Cypriorum carminum, & Herodotus in Euterpe. Idem tamen in Clio non ad repetẽdam Hesionẽ Alexandrũ nauigasse inquit, sed exemplis superiorũ temporũ inuitatũ, quòd Io Gręcis AEgyptij, Gręci AEgyptijs Europam, & Medeã Colchis impunè rapuissent, quas repetentibus non reddiderunt, eò consulto ad rapiendã Helenam nauigasse, quod innuit Ouidius in his carminibus:

Nomine ceperunt Aquilonis Erechthida Thraces;
Tuta tamen bello bistonis ora fuit.
Phasida puppe noua vexit Pagasæus Iason;
Læsa nec est Colcha Thessala terra manu.
Te quoq; qui rapuit, rapuit Minoida Theseus;
Nulla tamen Minos Cretas ad arma vocat.

& paulo antè,

Nec venio Gratyas veluti speculator ad vrbes,
Oppida sunt regni diuitiora mei.
Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro,
Te prius optaui, quàm mihi nota fores.

Sic enim fit plerumq; vt impunitas peccatorũ sit pro exẽplo & incitamẽto ad cętera flagitia suscipienda. At Diognetus in rebus Smyrnęis non legatũ iuisse Alexandrũ inquit, neque commotum fuisse superiorum exemplis, sed Veneris monitu cuius etiã consilio Harmonidas, vel (vt placuit Andrætæ) Phereclus nauem illi fabricauit, illuc cõcessisse scribit: quã vbi primùm Alexander vidisset, in eius desiderĩũ incidisse memorat. Alij dixerunt raptã fuisse Helenam à Paride, cùm inter Bacchas in littore maris Ino sacrificaret, quam deportauit in AEgyptũ, atq; ibi primùm cum illa cõgressus sit. Fama est igitur Paridem cũ hac in AEgyptũ nauigasse, quia timebat ne se Menelaus cum Lacędæmoniorum classe insequeretur, atque cùm eo appulisset, ad canopicũ Nili ostium tẽplum Herculis in littore inuenit, in quod siquis ser-

uus cum quibusdã ceremonijs confugisset, à nemine violari fas erat: eo in loco Alexãdri facin⁹ seruis ad sacerdotes deferentibus graviter tulerunt primùm iniquitatẽ iniuriæ, qua Menelaũ affecerat: deinde legatione Memphim ad Proteũ de illa remissa, iussi sunt serui Alexãdrum vt iniqua conatũ cõprehendere, & ad Proteum adducere. Hunc conuitijs insectatus Proteus incolumẽ quidem dimisit cum socijs, at vxorem Menelai, & diuitias apud se retinuit vsque ad Menelai aduentum, iussitq; intra triduum Alexandrũ abesse ex vniuerso AEgyptiorum agro. Sunt qui dicant hinc Alexandrum nulla re sibi ablata Troiam confugisse, inter quos fuit Duris Samius: alij cum idolo Helenę in patriam reuertisse aiunt, vt sensit Euripides. Neque defuerũt sanè qui Alexandrum statim in patriam rectà redijsse memorẽt, legationesque Græcorum ad res repetẽdas missas neq; auditas quidem fuisse à Troianis. Fama est semel tãtùm in agro Athiensium Alexandrũ cum Helena congressum fuisse, cùm tamen Bunich⁹, & Corythus, & Agan⁹, & Idęus nati fuisse dicãtur ex Helena & Paride. Alij dicũtur in Cranae, quę vna est Sporadũ, Paridẽ cõgressum fuisse, quę insula postmodo Helene ab illa vocata fuit: atq; cùm Paris ab inuita, & propè per vim extorsisset, quã iam pœnituerat maritũ reliquisse, dicitur ex eius lacrymis nata esse herba Heleniũ vocata; quę si in vino bibatur à mulieribus, creditur Venerẽ excitare, & inducere hilaritatẽ, vt scripsit Alexãder Cornelius in rebus Phrygijs. Et quãuis virgo à Theseo restituta dicatur Helena suis fratribus non defuerunt qui Hermionem eius & Thesei filiam putarint, &, vt credidit Duris, Iphigeniã. Huic præterea Nicostratũ nonnulli, & Ephiolã, & Menelaũ filios tribuerunt.

Sed quoniam sceleratę vitę finis rarò felix esse consueuit, fama est Helenam deniq; mortuo Menelao à Nicostrato & Megapenthe filijs è domo ob superiorẽ vitæ turpitudinem eiectam sese Rhodum ad cognatã suam Polyxo vxorẽ Tlepolemi cõtulisse, quę per id tẽpus illi insulæ imperabat: verùm quia Tlepolem⁹ adulterij Helenę causa in bello Troiano occisus fuisset, eam cędẽ mariti sui vlcisci cupiẽs in Helenam se lauantẽ ancillas cum furiarũ ornatu immisit, quę illam comprehensam, & arbori infelici suspẽsam laqueo demum necarũt, vt scriptũ fuit à Pausania in rebus Laconicis. Sic & ipse Alexãder postea imbellis & pernicioſus patrię suę

ciuis extitit, vt demonstrauit Hom. lib. 3. Iliad. Hic, vt prædictum fuerat à coniectoribus, vniuersæ Græciæ arma in se suosque ciues concitauit, hic patriam suam, regnumque potentissimum & antiquissimum Asiæ, propter libidinem funditus euertit, hic denique è Lemno insula accitus trucidatur: quæ omnia calamitatum genera sibi prædicta fuisse à Nereo testatur Horat. lib. 1. Carminum. Hæc partim historicè, partim fabulosè narrantur, quæ de Paride memoriæ sunt prodita.

¶ Hanc fabulam confictam fuisse de generatione rerum naturalium antiqui nonnulli sunt commenti: nam Pelei & Theridis nuptiæ quid aliud significare possunt, quàm ex aquæ terræque mistione adiuuante calore omnia naturalia corpora procreari? Est enim πηλὸς cœnum, ac limus, Thetis verò aqua, vt dicetur postea. Ad horum duorum mistionem, tanquam ad nuptias, omnes Dij conuenerunt, quoniã nihil è sola materia sine artifice confici potest. Siue enim mortales brutorum siue immortales hominum animæ sint corporibus inserendæ, cùm imperent omnino etiam in brutis quodãmodo corporibus, ex nobiliore quodã loco quàm sint ipsa elemẽta, ipsas ducere par est. siue enim ex aere, siue ex igne, siue è cœlestib. corporibus anima mortaliũ deducatur, siue ex his omnibus, siue sit harmonia quædam ex æquabilitate temperamentorum, siue his omnibus nobilius quiddam, at ignotum: omnino illam à Diis omnibus concedi corporibus dixerunt, & è singulis cœlestibus virtutibus proprias quasdam vires assumere. Inde dicti sunt omnes Dij ad nuptias Pelei & Thetidis conuenisse. Hinc abfuit discordia sola ex omnibus Diis, quia nisi per amicitiam res conseruari non possunt, quæ etiam quantò magis inter se conueniunt temperamenta, tantò magis vigent ac floret. Cùm verò Discordia, viriumque naturalium inæqualitas accesserit, tunc non solùm temperamentum perit, sed etiam tota cõpositio labefactatur: vt enim amicitia generationis, ita & discordia litigium principium corruptionis est. Quid aliud ad naturam pertinens in his contineatur, non video, quare ad mores reliqua pars spectat huiusce fabulæ. Hanc eandem fortunam ciuitates, & imperia, & nationes experiuntur, quam etiam singula naturalia corpora, quæ per discordiam funditus euertuntur. Est autem inter

has tres Deas semper ferè discordia, & contentio, Palladẽ, Iunonem, Venerem: quippe cùm molestum appareat ciuitatibus id quod plerunque accidit; vt imperiti & stulti & peritis & sapientibus dominentur; vt inopes opulentis inter quos naturalis est propè discordia; vt libidinosi & impuri viris bonis & tẽperantibus imperẽt: nam, vt res omnes hæ vni adsint, vt idem sapiẽs sit scilicet, & tẽperans, & opulentus, est vna rerum omniũ quàm difficillima, quod si cõtingeret, nemo illius imperiũ ferret inuitus. Quòd autẽ non vera, sed ficta sint quæ de iudicio Paridis tradita sunt, vel muliercula illa non credit apud Ouidium, quæ ita inquit:

Credere vix equidem cælestia numina possum
Arbitrio formam supposuisse tuo.

Vt igitur ad imperatorias virtutes homines regnaturos inflammarent antiqui, hanc fabulam confinxerunt: per quam temperantem esse & sapientem & fortunatũ illum oportere dixerunt, qui sit cæteris hominibus dominaturus: quippe cùm Paris spreta sapientia ac opibus per lasciuiam imperium perdiderit, quod sine illarum Dearum ope conseruari minimè poterat. Nã cùm alij alio studio magis oblectentur, illa animi appetẽtia Paris à quibusdam dicta est. Huic Deæ illæ datæ sunt iudicandæ; atque omnes dignæ, quæ vincerent, videbantur, quamuis Iuno regnum, sapientiam Pallas, pulcherrimã mulierem Venus adpromitteret, vt victoriam ex eo certamine reportaret. Verùm quis sanæ mentis pro potentia, magistratibus, honoribus scortum fœdissimum elegerit? aut quis pro sapientia diuinissimo Deorum munere libidinem, nisi impurus, complectatur? aut qui id fecerit, quo pacto non & sceleratus & pernicioſus patriæ suæ ciuis alitur? quod hospitium non hic violare poterit? at cui non datum est hoc iudicium? nemo nostrum est per Deos immortales qui Paridem suo iudicio non damnet: nemo propè rursus est, qui tam turpe Paridis iudicium, non imitetur. Hac proposita Paridis turpitudine fecerunt antiqui, vt nos ipsos demẽtiæ condẽnaremus: est enim Venus, quã tãti fecit Paris, nihil aliud, quã demẽtia, vt nomẽ ipsum significat; sicut testatur Euripides in Troadibus his versib⁹.

Τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐσθ' Ἀφροδίτη βροτοῖς.
Καὶ τὸνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἔχει θεάς.
Vbique stulta sunt Venus mortalibus,
Recteque nomen cepit à dementia.

Præclare sanè factum est ab ipsa natura, vt breue tempus libidini iniunxerit: nam si amplius spatium sit voluptatibus iniunctum, crudelissimos, & maximè omnium belluarũ furiosos homines experiremur. Ac de Paride satis, nunc de Actæone dicamus.

De Actæone. CAP. XXIIII.

NEQVE leue sanè supplicium Actęonem subiisse memorant, quòd nudam Dianam intueri ausus sit tantũ honorem Diis immortalibus deberi significabant. Fuit hic, vt scripsit Zezes hist. 61. chil. 6. Autonoes Cadmi, & Aristęi filius: qui cùm mirũ in modum venatione delectaretur, vtpote à Chirone educat⁹, vt ait Apollodorus libro 2. fertur super saxo quodam defessus dormire solitus, quod fuit non procul à Megaris Plateã contendentibus, quod etiã Actęonis saxum vocatum fuit. Scripsit Pausanias in Bœoticis Actæonẽ in fonte illi saxo proximo se lauantem Dianã vidisse, quod illa molestè ferens, rabiẽ canibus Actæonis immisit, vt illum laniarẽt. Eam fabulã multis verbis cõplexus est Ouidius lib. 3. Metamorph. qui non super saxo illũ dormire solitũ scribit, sed in spelunca quadã fonti illi propinqua. Illa de causa dictus est fuisse in ceruum conuersus, & à suis canibus in Cithærone laniatus, quos multos assiduè in feras nutriebat, vt significauit Eurip. in Bacchis hoc pacto:

Οὐχ̃ς τὸν Ἀκταίωνος ἄθλιον μόρον,
Οἳ νιν διώκοντ' σκύλακες, ἃς ἐτρέφατο,
Διεσπάσαντο χρέασιν' ὡς κυνηγέται.
Num cernis Actæonis improbam necem?
Canes voraces, ille quas nutrierat,
Nam dilaniauere optimum venatibus.

Nomina verò canum, à quibus Actæon fuit laniatus, nihil aliud quam vel colores corporũ vel sagacitatem significãt, quæ conuenit canibus, hæc autem sunt: Melampus, nigros habens pedes; Ichnobates, per vestigia sequens; Pãphagus, omnia comedens; Dorceus, perspicax; Oribasus, montiuagus; Nebrophonos, hinnulos occidens; Lælaps, procella; Theron, ferus; Pterelas, alatus; Agre, inquirens; Hylæus, syluestris; Nape, saltus pererrans; Pœmenis, pastorum canis, Harpyia, rapax, Ladõ, hinnulo similis, Dromas, cursor,

Canache, fremens, Stícte, picta, Tigris, fera, Alce, robusta, Leucõ, albus, Asbolus, fuliginosus, Lacon, reboans, Aello, procellosus, Thous, celer, Cyprius, libidinosus, Lyciſca, lupina, Harpalos, rapax. Melaneus, niger, Lachne, hirſuta, Labros, rapidus, Agriodos, agreſtibus viis aptus, Hylactor, latrator. Nam omnino canes quinquaginta Actœonis à nonnullis cõmemorantur. Alij dixerũt Actæonem cerui pelle à Diana tectum laniatũ fuiſſe à canibus ad eum lacerandũ incitatis, ne Semelen vxorẽ duceret, cuius ſententiæ fuit Steſichorus Himeræus, vel (vt voluit Acuſilaus) quia illã compreſſit. Alij Actæonẽ non verſum in ceruum, neque cerui pelle tectũ fuiſſe arbitrantur, ſed opinionẽ canibus immiſſam, vt feram putarent, quod attigit Ouid. his carminibus:

Teſtis & Actæon, quondam fera creditus illis,
Ipſe dedit letho cum quibus ante feras.

Neque verò vnus tantùm fuit Actæon, vt ego quidem cenſeo, ſed alter à canibus laniatus: alter à Bacchis diſcerptus: de quo ita ſententia extat enarratoris Apollonij. Meliſſus, quia Corinthios à Phidone Argiuorum Rege, à quo euertendi erãt, liberauit, & protexit, ob ſingulare beneficiũ inſignes honores conſecutus fuit. Accidit aliquando vt Bacchiades domũ huius inuadentes filium Actæonẽ diſtraxerint vel repugnantibus parentibus. Cùm verò celebranda eſſent Iſthmia, Meliſſus ad aram accedẽs multa imprecatus eſt Corinthiis, niſi filij ſui cædem vlciſcerẽtur: cùm illa dixiſſet, ſe de propinquo præcipiti loco deiecit. At Corinthij cùm timerent magnopere ſi inultã cædem illã reliquiſſent Actæonis, tum etiam multò magis ita iubente oraculo, Bacchiades è ſua regione eiecerunt. Eodem tempore vnus Bacchiadũ Cherſocrates Corcyram extruxiſſe fertur expulſis Colchis, qui ibi habitabant, quò ſe omnes Bacchiades receperunt. Ferunt Ariſtæũ ſuperioris Actæonis patrẽ tam grauiter tuliſſe mortẽ filij, vt Bœotiæ atque vniuerſæ Græciæ indignatus continuò è Græcia in Sardiniam migrauerit. Verùm cur hæc vt admirabilia, & ſempiterna memoria digna tranſmiſſa ſunt ad poſteros?

¶ Ego ſanè ex hiſtoria ad morũ informationem itum eſſe arbitror: quid enim prohibet, cùm Sol Leonẽ ſignũ ingreſſus fuerit, Lunæ vi aucta in eodem ſigno rabiem canibus natam eſſe per dies Caniculæ præſertim? aut canibus rabio

exagitatis quæ vis, quæ ratio, quæ cognitio poteſt reſiſtere, quo minùs vel in domũ ſæuiant? Fuerunt qui putarint Actæonis facultates per canum rabiem, aut per iratam venationum deam inſulsè diſſipatas ſignificari: quia canes non Actæonẽ ſed eius opes laniarint: quod quidẽ perridiculum mihi videtur. Non enim ad venationẽ hortari poſteros, vel retrahere conſilium fuit antiquis, ſed minùs rectos mores emẽdare. Per hanc igitur fabulam nos ad beneficia in viros bonos conferenda adhortabantur, ac retrahebant à benemerendo de ingratis & immemoribus acceptorum hominibus: quod etiã videtur ſignificaſſe Theocritus in eo verſu:

Τρέφε κυνὰς ὥς τε φάγωσι:
Nutri canes vt te edant.

Omnium ſanè beneficiorum optimum eſt illud, quod apud virum bonum & memorẽ & gratum collocatur: quod verò in maleficum & ingratum collatum eſt, omnino malè collatum fuit: quippe cùm improbi homines, ne parem gratiam referre cogantur, ſæpius pro acceptis beneficiis ſimultatis cauſas aucupentur, ſeque vel quauis leuiſſima de cauſa iratos fingant, vt ſic deletum appareat quidquid in eos collatum ſit. Vt prudentiores igitur eſſemus in cõferendis beneficiis, ne honori, facultatibus, vitæque noſtræ inſidiatores noſtris ſumptibus aleremus, rationem conferendorũ beneficiorum nos antiqui docuerunt: quippe cùm beneficiũ viro bono facere, ſit propè accipere, atque hæc nonnulla pars eſt iuſtitiæ, vt traditum eſt in officiis. Admonemur præterea per hanc fabulam, ne ſimus nimis curioſi in rebus nihil ad nos pertinentib. quoniam multis pernicioſum fuit res arcanas aliorum cognouiſſe, aut principum ciuitatum, ſummorumque virorum, aut Deorum præcipuè, quorũ vel aliqua minima ſuſpicio arcanorum conſciũm facilè poteſt opprimere, atque vt ſummatim dicam, eas fabulas, quas inſulſi & imperiti plerique aniles nugas tantũ eſſe crediderũt ad poſteros tradiderunt antiqui, vt per illas nos à temeritate, crudelitate arrogantia, libidine, illegitimisque facinoribus retraherẽt, & ad humanitatem, prudentiam, beneficentiam, integritatẽ, temperantiamque adhortarentur; & vt humanam vitam denique omnem in melius informarent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ.

LIBER SEPTIMVS.

Quàm iustè & vtiliter viri illustres gloriam sint consecuti.

NVLLA neque sanctior lex, neque præclarius institutum esse potest, illustrissime Campeggi, quàm illud quod digna virtutibus præmia, & flagitiis singulis supplicia proponit: siquidem ęquum est, non solùm vt à flagitiis retrahantur, verumetiam ad virtutem & ad præclara facinora incitētur animi mortalium, ne desides ac segnes vitam hanc obscurè transigant. Hæc vna res Herculem, cæterósque Heroas illustres ita ad labores, omniaque pericula fortiter subeunda impulit, vt nihil neque tam horrendum, neque tam arduum fuerit, quod labore & patientia non fuerit superatum. Nam & latrones de medio sublati, & inferi aditi, & mōstra horribilia perdomita, & crudelitas tyrannorum repressa atque extincta propter pręmia virtutis dicuntur: est autem præclarum virtutis præmium, gloria: quæ animos mortalium ad insignia quæque facinora mirificè stimulis impellit, facitque vt difficilia & periculosa & ardua omnia, leuia & plana & facillima videantur. Neque vlla ciuitas, nullum imperium, nulla natio denique potens ac diuturna esse posset, quæ cùm certa supplicia flagitiosis statuerit, mox nullā habeat virorum bonorum rationem: quippe cùm illa sola felix futura sit, quæ ad bonos honores & magistratus detulerit: id quæ fecerit, tanto erit cæteris ciuitatibus præstantior ac felicior, quanto magis in hoc agendo fuerit studiosa. Satis eius quod dico, præclarū erit argumentum Romanorum imperium ad viros bonos vel exteros sæpe delatum, atque Athenienses etiam multos viros bonos externos sæpius summæ reip. præfecerunt. At contrà ciuitas illa, quæ non nisi suis patet ciuibus, quę fores in perpetuum occlusit exterorum virtuti & fortitudini, quæ nulla etiam habita ratione probitatis inter suos ci-

ues, ad quosuis vel improbos magistratus detulerit: quæ sceleribus pœnas, at nulla præmia virtuti, vel etiam paruas pœnas interdum improbitati, proponit: quo pacto nō & segnis & libidini dedita esse potest? quo pacto nō stultorū ac scelestorum hominum fiet iniquissima tyrannis? quo pacto non immemor acceptorum beneficiorum, aut etiam ingrata? quo pacto non inter scorta consenescat, & marcescat in otio? fieri enim non potest vt animus hominum nihil agat, qui nisi honestis exercitationibus teneatur, ad turpia quæque & impura studia deferatur necesse est: nam vbi fores occlusę sunt virtutibus, illæ necessariò patent vitiis & sceleribus, cùm aliquid omnino sit agendum.

De Hercule. CAP. I.

NEQVE aliud sanè quidquam Herculem omnium mōstrorum, latronum, maleficorumque hominum domitorem & euersorem præter gloriam virtutis illustrauit: qui tantum nominis & gloriæ apud omnes homines cōsecutus est, quātum nulla ętas vnquam delere possit: cuius in honorem tēpla, altaria, ceremoniæ, sacerdotes fuerunt instituti: quod ille neq; nobilitas generis, neq; sola vis corporis, neque amplissimum imperium, sine sapientia, animiq; magnitudine concedere poterat. Fuit Hercules Iouis & Alcmenæ filius, vt testatur Orpheus in Argonaut. his carminibus:

Πρῶτα δὲ εἶδα βίην Ἡρακλῆος θείοιο,
Ὃν τέκεν Ἀλκμήνη Ζηνὶ Κρονίωνι μιγεῖσα,
Ἦμος ὅτε τριστὴν μὲν ἐλείπετο σείριος αἴγλην
Ἠέλιος, δολιχὴ δ' ἐπεμαίετο πάντοθεν ὄρφνη.
Hîc priùs Herculeum robur mihi cernitur: olim
Hunc Alcmena Ioui peperit coniuncta superno,
Cùm latuit Phœbus longas tres ordine noctes
Continuas, caruitque die sol, lumine soles.

Aiunt enim Alcmenam Thebani Amphitryonis fuisse vxorē, qui cùm aduersus Teleboas Ætoliæ populos militaret, & exercitū duceret: quia ita nubenti Alcmenæ promiserat, quòd fratris eius cædē vlcisceretur, huius captus amore Iupiter sumpta Amphitryonis forma, vt ait Plautus in Amphitryone, domum ante diē ingressus, illa per fraudem, ne vim inferret, potitus est. Nam Teleboæ Taphum insulam vnam Echinadum incoluerunt, qui priùs habitabant Acar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

naniam, hi cùm essent rapacissimi, omnibúsq; infesti, Argos profecti Electryonis patris Alcmenæ boues abegerunt: qua ex re orto prælio & ipse Electryo & eius filij in ea pugna ceciderunt, etenim vt scriptum fuit ab Herodoto, qui bellũ illud descripsit, quatuor filij ex Andromeda Perseoq; nati sunt: Sthenelus, Mestor, Alcæus, Electryo, qui cõmuni imperio post Persei mortẽ regnarunt. E Mestore nata est Hippothoe, de qua & Neptuno Pterelas, de quo Teleboas & Taphus. Quidam ferunt bellum exortum inter hos fuisse, quia Teleboæ vi sortem auitam ab Electryonidis repeterẽt, cùm illam iure assequi non possent, atque cùm ex Amphitryone prægnans esset Alcmena, tamen, vt ex se etiam conciperet, dicitur Iupiter tres noctes in vnum cõiunxisse, quod spatiũ totum in exprimendo Hercule absumpsit: non enim sat erat spatij nox vna tantę plantãdæ arbori. Deinde cùm negligẽtiùs exceptus fuisset reuersus Amphitryo, causam percunctatus est ab Alcmena, audiuit priore nocte sui similem domum adiuisse: tum intellexit à Tiresia Iouem cum Alcmena concubuisse, vt testatur Atheniẽsis Apollod. lib. 2. Natus est igitur Thebis Hercules Ioue patre, matre Alcmena, vt testatur Hom. in hymno in Herc. hoc pacto:

Ἡρακλέα Διὸς υἱὸν ἀείσομαι, ὃν μέγ' ἄριστον
Γείνατ' ἐπιχθονίων Θήβῃς ἐνὶ καλλιχόροισιν
Ἀλκμήνη, μιχθεῖσα κελαινεφεῖ Κρονίωνι.
Alciden canimus natum Iouis: edidit illum
Præstantem virtute viris mortalibus, arctè
Magno Alcmena Ioui coniuncta in amore superno.

Dixerunt tament poëtæ Herculem filium etiam Amphitryonis, vt ait Euripid. in Hercule insano:

Τίς τὸν Διὸς σύλλεκτρον οὐκ οἶδε βροτῶν
Ἀργεῖον Ἀμφιτρύων', ὃν Ἀλκαῖός ποτε
Ἔτικτεν ὁ Περσέως, πατέρα τόνδ' Ἡρακλέος.
Cui non Iouis riualis est mortalium
Auditus Amphitryo, satus de Persei
Alcæo & almi qui fuerit pater Herculis?

Habuit Hercules fratrem natum eodẽ partu Iphiclum vna nocte iuniorem, sororem verò Laonomen, quam Polyphemo nupsisse memoriæ proditum fuit. Iphicli mirificam celeritatem pedum decripsit Orpheus in sacro sermone, & incredibilem leuitatem in his carminibus:

Οὐδὲ μὲν οὐδὲ θεοὺς φεύγοις οὐκ ἔννομα ῥέζων,
Οὐδ' ἦν Ἰφίκλοιο θοώτερος αὐδάζοιο,
Ὅστε καὶ ἀνθερίκεσσιν ἐπέτρεχεν, οὐδέ τι καρπὸν
Σίνετ' ἀήσυρα γυῖα φέρων ἐπὶ λήϊον αὖον.
Non poterit fugisse Deos qui turpia patrat,
Sit licet Iphiclo multo velocior ipso:
Qui super extremis segetum currebat aristis,
Nec siccos fructus lædebat pondere plantæ.

Scriptũ reliquit Paus. in Bœoticis Iunonẽ odio pellicis Alcmenæ cõmotam, cùm sciret instare tempus propè pariendi, mulieres veneficas immisisse, quæ partũ impedirent. Fertur eo tẽpore Historis Tiresiæ filia veneficas illas astutia elusisse: nam è loco quodam, vnde illę facilè audire possent exclamauit, Alcmenam peperisse: ea voce illæ deterritæ ac deceptæ statim abierunt, quare Alcmena illico enixa est. Alij diuersam ab hac rationẽ tradiderunt, quippe qui nõ impeditam fuisse dicant à Iunone Alcmenã quò minùs pareret, sed cùm nonum mensem ageret Hercules in vtero matris, & septimũ Eurystheus Stheneli filius, fama est iurasse Iouẽ alterum horum alteri imperaturum, atque ad illũ pertinere imperium, qui prior natus eodem die fuisset. Id cùm sensisset Iuno, septimestrem Eurystheum ex vtero matris exire fecit, at Herculis ortum in primum diem mensis decimi vsque prorogauit, vt ait Theoc. in paruo Hercule:

Ἡρακλέα δεκάμηνον ἐόντα ποχ' ἁμιδεᾶτις
Ἀλκμήνα, καὶ νυκτὶ νεώτερον Ἰφικλῆα.
Alciden decimo prognatum mense decora
Alcmena, atque vna iuniorem nocte Iphiclum.

Eumolpus autem ille qui librum de mysteriis composuit, scripsit Herculem primùm quidem fuisse inuisum Iunoni propter matrem pellicem, at placatã fuisse à Pallade, cuius etiã hortatu Iuno Herculi lac præbuerat paruulo, eúmque fecerat immortalem. Huic eadem nocte, quæ secuta est primum natiuitatis diem, Iuno sub mediam noctem duos ferocissimos angues immisit, à quibus ictus nemine præscio interiret, sed Hercules dicitur ambabus manibus illos apprehensos ita constrinxisse, vt illæsus statim hos compresseirt, vt ait Ouidius in Deianira:

Tene ferunt geminos preßisse tenaciter angues,
Cùm tener in cunis iam Ioue dignus eras?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod etiam Theoc. planius expressit in paruo Hercule hoc pacto:

Ἆμος δὲ στρέφεται μεσονύκτιον ἐς δύσιν ἄρκτος
Ὠρίωνα κατ' αὐτὸν, ὁ δ' ἀμφαίνει μέγαν ὦμον.
Τᾶμος ἄρ αἰνὰ πέλωρα δύω πολυμήχανος Ἥρη
Κυανέαις φρίσσοντας ὑπὸ σπείραισι δράκοντας ὦρσεν.
Sub mediam noctem quanto Vrsa illabitur vndis
Oriona propè, isque humerum cùm protulit altum,
Ingeniosa duos immisit Iuno chelydros
Tergoribus nigris, spirisque ingentibus atros.

Deinde exequitur quo pacto Hercules sine lachrymis & intrepidus ambos illos compresserit. Apollodorus tamen libro 2. iam octo menses natum Herculem inusitatæ magnitudinis angues à Iunone immissos compressisse memorat. Alij verò, inter quos fuit Pherecydes, hos angues non à Iunone sed ab Amphitryone immissos tradiderunt, vt experiretur vter esset Iouis filius, atque Iphiclem territum cum eiulatu aufugisse, Herculem illos comprehẽsos suffocasse. Cæterùm vbi Pallas ad Iunonẽ accedens persuasisset vti mammam præberet infanti, cùm puer supra ætatem violentiùs sugeret, aiunt Iunonem indoluisse, ac puerum proiecisse. Alij dicunt quòd cùm Hercules lac retinere nõ posset, illud in cœlum deciderit, ac fecerit viam lacteam inde vocatam. Alij tamen dicunt istud accidisse quo tempore lac in saxũ expressit vt iussa fuerat, quod obtulit Saturno: quod alij de Mercurio dixerunt, quam opinionum de via lactea varietatem ita mirificè attigit Marcus Manilius in his:

Nec mihi celanda est formæ vulgata vetustas,
Mollior è nineo lactis fluxisse liquorem
Pectore reginæ Diuûm, cœlúmque liquore
Infecisse suo: quapropter lacteus orbis
Dicitur, & nomen causa descendit ab ipsa.

Deinde cùm Hercules adoleuisset, iaculandi artem fuit à Teutaro Scytha pastore, vt ait Isacius, edoctus. Alij à Rhadamantho hãc artem illum didicisse malunt, alij ab Amphitryonis pastoribus, alij à Chirone & Thestiade: cùm tamen Theocritus ab Euryto quodã edoctum iaculãdi artem scribat, vt sensit etiã Apollodorus. A Lino Apollonis filio literas didicit, vt fama est: musicam ab Eumolpo: luctã & artes cæteras ludicras ab Harpalyco Mercurij & Phanopes filio, velut

velut sensit Apollodorus: ab Autolyco currus agitare, & equitandi peritiã ab ipso Amphitryone perdidit. Qui fuerint magistri in singulis facultatib. testatur Theocritus in his:

Γράμματα μὲν τὸν παῖδα γέρων Λίνος ἐξεδίδαξεν,
υἱὸς Ἀπόλλωνος μελεδωνεὺς ἄγρυπνος Ἥρως.
Τόξον δ' ἐντανύσαι, καὶ ἐπίσκοπον ἐξ οἰστῶν
Εὔρυτος ἐκ πατέρος μεγάλαις ἀφνειὸς ἀρούραις.
Αὐτὰρ ἀοιδὸν ἔθηκε, καὶ ἄμφω χεῖρας ἔπλαξε
Πυξίνᾳ ἐν φόρμιγγι Φιλαμμονίδας Εὔμολπος.
Ὅσσα δ' ἀπὸ σκελέων ἑδροστρόφοι Ἀργόθεν ἄνδρες
Ἀλλήλους σφάλλοντι παλαισμάσιν, ὅσσά τε πύκται
Δεινοὶ ἐν ἱμάντεσσιν, ἅ τ' ἐς γαῖαν προπεσόντες
Πυγμάχοι ἐξεύροντο παλαίσματα σύμφορα τέχνᾳ
Πάντ' ἔμαθ' Ἑρμείαο διδασκόμενος παρὰ παιδὶ
Ἁρπαλύκῳ Φανοπῆι.
Hunc Linus edocuit sapientum scripta priorum
Peruigil, & claro Phœbi de semine natus.
Flectere at arte arcus, emittere & arte sagittas
Edocuit diues patriis hunc Eurytus agris.
Eumolpus vocem formauit, finxit & idem
At citharam digitósque rudes, dextrámque tremendam,
At quæcunque fuit membrorum ars apta palæstræ,
Qua strauere viros, & decepere vicissim:
Quæ foret ars pugilum, & grauibus decernere loris,
Quæque graues pugiles reperere ex arte dolosè,
Hæc à Mercurij doctus de sanguine creto,
Harpalyco, Phanopésque.

Fertur Linũ cithara percussum interemisse, quia ab illo vapulasset, cuius etiam cædis causam dixit adhuc puer. In Astronomicis autẽ rebus magistrum habuit virum sapientissimum ac optimum Chironem. Alij dicunt à Castore armatum pugnare didicisse. Quare omnibus ingenuis artibus à singulis in quauis facultate pręstãtibus hominibus fuit institutus. Hercules insigni corporis magnitudine ac proceritate fuisse dicitur: quippe quem scripserit Heraclides Põticus quatuor cubitorum & vnius pedis longitudinis fuisse. Ion præterea Chius & Herodorus in OEdipode Herculem tres dẽtium ordines habuisse memorat, igneũque splendorẽ ex oculis effudisse, vt ait Zezes hist. 105. Chil. 3. Hercules, cùm natus esset ea lege, vt Eurystheus Stheneli & Ar-

chippes filius fraude Iunonis prior natus illi imperaret, iussus est omnia quæ vbique pericula horrenda viderentur subire, vniuersumque terrarū orbem mōstris horrificis expurgare. Primum igitur omnium laborū Herculi fuisse memorant leonem Cithæroneum: nam cùm puer adhuc esset Hercules, ætatisque suæ annum decimū sextum, vel, vt alij maluerūt, decimum octauū ageret, essetque emissus ab Amphitryone ad armentorum custodiam, ne bis in magistrum peccaret, leonem interfecit, inuulnerabilem, qui (vt ferunt) de Lunæ circulo desēderat, atque qui in sylua Nemea vagabatur, quæ fuit inter Phliuntem & Cleonas, cùm armēta sua laniaret. Memoriæ prodidit Chrysermus libro secundo, rerum Peloponnesiacarum, Iunonem supplicium de Hercule sumere volētem Lunam in auxilium acciuisse carminibus magicis vsam, quæ cistam spuma impleuit, è qua natus est hic leo. Hūc Iris in gremio stringens in montem Opheltam deportauit, à quo eodem die Apęsamptus pastor fuit dilaniatus, vt ait Demodocus in rebus Heracleæ. Erat omnino leonis illius pellis nullo ferro penetrabilis, sicut Iuno instituerat, quæ implacabili odio Herculem insequebatur. In hunc Hercules multas sagittas frustra cōiecit, neque læsit omnino: mox cùm ad clauā ventū esset, quæ multo ferro erat grauis, vt Socrates scripsit ad Idotheū: vt verò sensit Pisander, tota erat ferrea: & illa crebris verberibus comminuitur. Deinde leonem nudis manibus apprehēsum vnguibus dissecuit, atque ita occisi vnguibus pellem detractam inuulnerabilem pro scuto in posterum gestauit, vt testatur Euripid. in Hercule insano:

Στολὴν πέπλησὸς ἀμφίβαλλε σῷ κάρᾳ
Λέοντος, ἥπερ αὐτὸς ἐξωπλίζετο.
Ferique pelle tu leonis induis
Caput, fuit gestamen illud Herculis.

Quod factum est in monte exiguo Bœotiæ Teumesso nomine. Mansit postea illa consuetudo, vt multi heroes pellibus pro scutis vterentur: nā & Theseus, & Ancæus, qui fuit cum Argonautis, & Argus, & alij cōplures pellib. pro scutis vsi sunt, vt est apud Apollonium multis in locis, quod fiebat ad Herculis imitationem. Fuerūt autem tres leones ab Hercule superati, Heliconius, Lesbius, Nemeæus. Cùm

Thespius Rex Bœotiæ famā rerum ab Hercule iam gestarum percepisset, putauit suis rebus optimè fore consultum, si cùm quinquaginta filias haberet, totidem præstantes robore corporis, & animi sapientia filios ex illo susciperet, quare Herculem ad cōuiuium inuitauit, & perbenignè, magnificéq; exceptum ita demum ebriū fecit, vt omnes quinquaginta filias eadem nocte vitiarit, præter vnā, quæ vt testatur Paus. in Bœoticis, perpetuum sibi sacerdotium potiùs indixit. Ferunt singulas earum mares filios peperisse, præter maioris & minoris ætatis duas, quæ geminos peperunt. Fuerunt qui dixerint singulas singulis noctibus cum Hercule concubuisse, quod sanè neque admirabile esset, neque prorsus incredibile, non tamen Hercule dignum: cùm quidam adeò fuerint in Venerē propensi, vt vel septuagies rem absoluerint, vt ait Theophrastus in historiis plantarū. Cùm celebritas nominis, & virtutis Herculeæ gloria in dies crescceret, quia Hercules armis à Minerua captis Creōti Thebanorum principi opem tulerat, cæcisque Minyis & Ergino Thebanā vrbem obsidente liberauerat agrum Thebanum ab imposito per iniuriam tributo, vt scribitur: eius virtutem admiratus Creon Megaram filiam in matrimoniū illi concessit. Istud fecit cùm esset ephebus: nam missas ad exigēdum tributum legationes mutilatas è regione eiecit. Petente Ergino autorem iniuriarum admiratus est audaciā Creon, nā erat ad deditionem propēsus: at Hercules cohortatus coætaneos ad liberandam patriam, è sacris templis armaturam euulsit, quā antiqui appenderant in honorē Deorum, cùm omnia arma priuata Minyæ ex vrbe sustulissent, ne Thebani bellum renouarent: cùm Erginus cum copiis aduentaret ad vrbem, illi occurrens ad quasdam angustias viarum, fecit inutilem esse multitudinem copiarum hostilium, & Erginū trucidauit, & omnes propè eius copias profligauit, deinde repentè victoria vsus potitus est vrbe Orchomeniorum, & regiam Minyarum succendit, vrbēmque funditus euertit. Quare Eurystheus suspectam habens eius virtutem, illū ad se accersiuit, & certamina imperauit. Cùm Hercules nollet parere, Iupiter significatum mittit ne mā-
data detractaret, atque ex oraculo quoque Delphico i[illegible]
lexit esse voluntatē Deorum vt certamina absolueret [illegible]
decim imperante Eurystheo: cùm insignis mœror illum ce-

pisset, Iuno insaniã quoque immisit: quare filios è Megara susceptos tanquam hostes iugulauit: pòst cùm resciuisset, à congressu hominum diu abstinuit. Fama est igitur Herculem ante furorem siue insaniam filios Therimachum, Lamium, Creontiadem, & Deicoontem suscepisse è Megara, vt ait Apollodorus lib. 2. alij voluerunt filios fuisse Herculis Onitem, Democoontẽ, Temphrantem. Deinde Argos profectus est ad absoluenda mãdata Eurysthei. Famam autem fuisse inquiunt, quo tẽpore Hercules ad inferos descẽdit, illum fuisse mortuum: quare cùm rediisset, Lycum Thebarum Regem Megaram vxorẽ suam ducere conantem interemit. Ea de causa ob Iunonis inuidiã ira percitus in omnes filios suos, quos è Megara fuscepérat, sæuiit. Dixerunt quidam octo fuisse Herculis & Megaræ filios, in quos ille sæuiit, alij quatuor Herculis, at duos Iphicli, cùm illi iuniorem filiam Creon conjunxisset. Ex insanientis Herculis furore cõposita est tragœdia ab Euripide. Cùm suos igitur, Iphicliq́ue filios trucidasset, vel (vt alij malunt) in ignem coniecisset, exilio solum vertit: deinde à Thestio expiatus Delphos se contulit, ac Deum pereunctatus vbinã esset habitaturus: Pithia Tirynthem respondit oportere illum proficisci, Eurystheóque duodecim annos seruire, totidémque labores persoluere, atque iis peractis demũ inter Deos immortales receptum iri. Vocatus fuit verò Hercules tũ primùm à Pythia, cùm antea Alcides diceretur. Tirynthẽ igitur migrauit, atque primum omnium quidã illi imperatum dicunt ab Eurystheo vt Nemeæum leonẽ inuulnerabilem occideret. (Nam superiorem Cithæroneum iidem fuisse, at non Nemeæum putarunt, cum è Citherone monte primùm irruisset in armenta.) Fabulatus est Anaxagoras in Luna fuisse latam quandã regionem, è qua hic leo Nemeæus deciderit, cùm Solem etiã non minùs stultè massam ferri igniti appellaret: est enim non ignobilis gradus stultitiæ vel si nescias quid dicas, tamen velle de rebus propositis hãc vel illam partem stabilire. Ille igitur frustra exhausta pharetra cum clava feram insecutus est, quę cùm in speluncam ausugisset biforẽ, alterum ostium occlusit, deinde brachiis circa eã, vbi coniectis, eo vsque astrictam tenuit, donec suffocatã, eã supra humeros sumptam Mycenas asportauit. Cæterùm cùm in Lerna Argiui Mycenęiq́ue agri hydra insignis

esse diceretur & magnopere formidabilis, quæ in palude lacui proxima versabatur, quæ plura capita haberet, vt scripsit Camirẽsis Pisander, iubetur Hercules ab Euristheo illam interficere. Versabatur plerũque & educata fuerat sub platano quadã ibi amplissima ad fontem Amymones, apud quem fuit etiam cæsa. Dicunt hanc hydram multa habuisse capita, siquidem Naucrates Erytrhæus septem, at Zenodotus Ephesius nouem, Heraclides Põticus quinquaginta illa fuisse tradidit: quæ quoties vnũ eorum cædebatur, priorum numerus duplicabatur continuò, nisi quis cõcisum reliquũ colli thyrsum igni statim cõbussisset. Id cùm cognouisset Hercules, nulli diligentiæ aut labori pepercit in illa opprimenda. Asserunt eius hydræ venenum fuisse acutissimum, quippe cùm sagitta illo veneno tincta Chironẽ propè subitò interemerit, vel Polenorem Centaurum, vt quidam maluerunt. Hunc aiunt vi doloris impulsum ad fluuium è Lapitho monte Arcadiæ defluentem accurrisse, vt ibi vulnus lauaret: vnde postea teter odor dicitur flumini ex loto vulnere diu permansisse. Fuit enim hydra illa maleficũ omnino & pestiferum hominibus animal: quippe quæ campestria omnia impetu facto deuastaret, & in pecora agrósque vicinos crudelissimè sæuiret. Fabulãtur Iolai opera aurigæ vsum fuisse Herculem, nam in curru eò accesserat, cùm ingens cancer hydræ opem tulisset, quem Hercules conculcauit: nam ex accensa sylua propinqua accensos torres Iolaus ad Herculẽ attulit. Verùm crediderunt hunc laborem, quia adiutus fuisset Hercules ab Iolao, non fuisse inter duodecim ab Eurystheo receptum. Deinde cùm cerua quædã pedes æreos haberet, atque cornua aurea, apud Oenonen Dianæ sacra, neque quispiam mortalium posset illam cursu cõprehendere, habitaretq́ue in Mænalo monte, iubetur Hercules illam Mycenas adducere. Sed cùm neque occidere illam Hercules, vt Dianæ sacram, neque vulnerare vellet, annum totum currendo est insecutus: sed illa denique fessa in montem Artemisium confugit, & ad Ladonem amnem iam iam tranatura capta est, & Mycenas super humeros deportata. Enimuero dicũt Eurystheum adeò fuisse virtute Herculis perculsum, vt dolium æneum sibi ad latibulum comparauerit, neque in vrbem Herculem admiteret, atque omnia monstra ante portam ciuitatis exponi statuit, atque per

Copreum præconem omnia illa formidabilia imperauerit. Sunt etiam qui dicãt Dianæ Taygetæ illam ceruam fuisse postea ab Hercule consecratam. Præterea cùm ad cædendũ aprũ Erymãtheum iussus proficisceretur, à Pholo hospitio perbenignè accipitur: qui vas etiam optimi vini in honorẽ hospitis aperuit, vt à Dionyso imperatum fuerat, tunc Centauri mirabili odore vini concitati, ad Pholum accurrẽtes, in Pholum impetum faciunt vinum rapturi. Centaurorum alij piceas cũ radicibus euulsas pro armis habebant, alij saxa ingẽtia, alij lampades accensas, alij magnas secures: cõmissum est prælium, opem tulit Pholo Nũbes mater multũ imbrem offundens, ac viã lubricam fecit. Hercules opẽ ferens multos trucidauit, alios in fugam vertit. Qui cecidêrunt in acie Cẽtauri insigniores fuerunt, Dupon, Thereus, Hipporion, Melãchętes, Orius, Isples, Daphnis, Amphiõ, Argius, Phrixus. Pholus tamen cæsos ob affinitatẽ sepeliuit, atque sagittæ è vulnere cuiusdam ereptæ fortè cuspide ictus, cùm sanari non posset, interiit: quẽ Hercules magnificè sepeliuit in monte Pholoe ab illo vocato. Eo autẽ tempore Phocidis ager vniuersus ob iniã Dianæ, quia OEneus illam meritis victimarum honoribus priuarat, ab apro insignis magnitudinis vastabatur, qui in Erymantho mõte Arcadiæ natus fuerat, quem Hercules à Centaurorum cæde profectus, vinctũ ad Eurystheũ deduxit, cùm illum è quodã fruticeto propter altam niuẽ defessum extraxisset. Postmodo cùm Augias Rex Elidis ingens stabulum trium millium boum, quod erat fimo refertissimũ, haberet, iubet Euristheus Herculem hoc vno die purgare. Cùm Hercules eò accessisset, pactus fuit Augias se decimam partem omnium animalium esse daturũ, si eodem die stabulum illud purgasset: quòd id fieri non posse vllo pacto videbatur. Deinde cùm Augias pro purgato stabulo se mercedem daturum negasset promisisse, ab eodẽ Hercule sagittis conficitur: filiusque Phyleus, qui Dulichium profugerat, quoniã iniquum esse facinus patris dixerat, in regnum patri adiuuante Hercule successit. Fuit autem Augias Solis filius, vt dicebatur, vt alij putarunt Neptuni, vt alij Phorbãtis & Hirmines, vt alij Nyctei, alij Epochi, è cuius oculis radij solaribus similes effluere dicebantur, quãuis quidam putarunt post absoluta certamina duodęcim Herculẽ bellum Augiæ intulisse,

at non post factum continuò ob denegatam detentamque mercedem. Augia verò cæso Hercule è spolijs Elidis certamina Ioui Olympico instituit, quæ Olympica appellauit: quæ quinto quoque anno agebantur, ipseq; prior volentes omnes ad certamen prouocauit. Verùm neq; hunc laborem Eurystheus inter duodecim recepit, quia spe mercedis illũ absoluisset. Deinde cùm Hercules audiuisset iuxta Stymphalum Arcadię lacum, apud quem Iuno educata fuit, eratque celebre Dianę templũ, aues esse quę humanis carnibus vescerentur, ad has cædendas iussus accessit. Fuerunt qui dixerunt Stymphalides vocatas aues nõ à Stymphalo lacu, vel fluuio, vel palude Arcadiæ Stymphali, sed heroe quodam Stymphalo, cuius & ipsius vxoris Aues vocatę filię fuerunt, vt sensit Mnaseas. Has occidit Hercules, quòd ipsum hospitio non accepissent, acceptis tamen Molionibus. Alij & aues has fuisse memorant, & non sagittis cæsas, sed cùm iuberetur tantùm abigere, crepitaculorum æneorum là Pallade acceptorum tinnitu ab Hercule exterritas in Aretiam insulam ex arcadia conuolasse, vt sensit Pisander Camirensis, & Seleucus in miscellaneis, & Charon Lãpsacenus. Has etiam Ploidas vocarunt, vt ait Apollonius lib. 2. Argonaut.

Οὐδὲ γὰρ Ἡρακλέης, ὁπότ' ἤλυθεν Ἀρκαδίηνδε,
Πλωΐδας ὄρνιθας Στυμφαλίδας ἔσσευε λίμνης
Ὠκείῃσι τόξοισι, τὸ μὲν τ' ἐγὼ αὐτὸς ὀπωπα.
Ἀλλ' ὄγε χαλκείῳ παταγῷ ἐπὶ χερσὶ πιάσκων
Δώματος ἔκτοσθεν σκοπιῆς ἐφεμίκετος. αἱ δὲ φέβοντο
Τηλοῦ ἀτυζηλῷ ὑπὸ δείματι κεκληγυῖαι.
Sed neq; vt arcadiam petijt vis Herculis, arcu
Ploidas inde lacu volucres Stymphalidas vlla
Pellere vi potuit: nang; hoc ego lumine vidi.
Aſt idem vt manibus crotalum pulſauit in alta
Exiſtens ſpecula proſpectans, protinus illæ
Cum clamore procul linquentes litus ierunt.

Nam fertur crotalum illud, quo Stymphalides volucres exterruit, à Vulcano fuisse factũ, quòd Pallas eò adeunti Herculi concessit. Fuerunt sanè aues, quæ Stymphalides vocarentur, in locis Arabię desertis nihil magis quàm leones aut pardi mites hominibus, siquidẽ vel ferro vel ęre recta corpora rostris percutientes integumenta effringebant facillimè; quare postea inuẽtus fuit cortex, quo homines tecti si percu-

terentur rostris, illæ defixo rostro in illo libro, tanquam viſco, aut aliqua tenaciſſima materia caperentur, vt ait Pauſanias in Arcadicis. Fuerunt autem ibibus Ægyptijs perſimiles, ſed rostro rectiore acvalidiore, corpore multo maiore. Hæ vocatæ ſunt in Arabia etiam Stymphalides, ad earum formam fortaſſe, quæ aliquando in arcadiam cõuolarunt, & ab Hercule fuerunt repulſę. Memorię prodidit Timagetas Stymphalides illas, quę repulſę fuerunt ab Hercule, alas & roſtra & vngues habuiſſe ferreas, quas modò σιδηροπτέρυγας ferreis alis ſcilicet, modò σιδηρόῤῥυγχους, hoc eſt vnguibus ferreis, modò σιδηρορύγχους roſtris ferreis nominauit. Poſt fugam Stymphalidum tauri illius domandi, & adducendi labor ſucceſſit, qui fuerat Neptuni ira in Cretẽſes immiſſus, totamq; Cretenſum regionem polpulabundus vagabatur. Nam multa animalia varijs temporibus ob iram Deorum Græciam inuaſerunt magnitudinis & ferocitatis admirãda: ſicut leo Parnaſius & Nemeæus, aper Calydonius & Erymanthius & Crommyonius. Fabulantur quòd cùm Minos roti mari, quod Greciam alluit, imperaret, nihilo maiorem honorem Neptuno, quã Dijs cęteris impartiuit: quamobrẽ iratus Neptunus taurũ hunc ignem efflantẽ naribus in eius regionem immiſit. Fuerunt qui dixerint, Minoem voluiſſe quod primũ ſibi ſe obtuliſſet, vt diximus in Minoe, atq; hũc taurũ in ſua armenta ſeruaſſe: quare Neptunus illi furorem immiſit, vt omnia deuaſtaret. Alij dixerunt hunc taurũ per fraudem Minois in Atticum ſolum fuiſſe deportatum, qui multos Atheniẽſes cõculcarit: vt quemq; obuiũ caſus tulit, atq; inter cęteros Androgeum Minois filium: quẽ cùm ille per inſidias obtruncatum putaſſet, comparata claſſe bellum Athenienſibus intulit. Hic idem taurus vt ductus fuit ad Euryſtheũ, vt qui eſſet ſacer, ab Hercule dimiſſus Marathonium agrum rurſus vexauit, quem dicunt nonnulli Dianæ Marathoniæ fuiſſe poſtea à Theſeo mactatũ. Apollodorus putauit fuiſſe taurũ qui trãs mare portauit Europam. Deinde cùm Diomedes Thracię Rex Cyrenes Martisq; filius equos ferociſſimos & crudeliſſimos, ignẽq; ſpirantes in Tyrida oppido humanis carnib⁹ aleret, quibus captos hoſpites laniandos exponebat, ab Euryſtheo iubetur illos adducere. Tùm verò Hercules ad Diomedẽ profectus, ipſum primùm captum ſuis equis lacerandum crudeliter expoſuit, equosq;

ipſos poſt eſum Diomedem alij ab Hercule trucidatos, alij ad Euryſtheum ductos arbitrãtur: quos ille cum ad Olympũ montẽ in paſcua miſiſſet, feruntur fuiſſe à feris laniati. Neque illud cenſuerim prætermittẽdũ, quòd cùm in agrũ Epidauriorum veniſſet, ad collem quendam iuxta viam oleam manu capiens circumduxit, quæ illam figurã accepit vt Verſilis vocaretur, eſſetq; omnibus exteris admirationi, nõ procul à templo nominatæ Coryphææ Dianæ. Imperauit illi poſtea Euryſthe⁹, vt Hippolytę Amazonũ reginę baltheũ, quem pulcherrimum eſſe audiuerat, ad ſe afferret quem Admetæ filię largiretur, quẽ tamen nonnulli non Hippolytæ, ſed Dijlycę eſſe maluerunt: at Ibycus filię Briarei. Tũ Hercules cùm vna naui ad Amazonas traiecciſſet, Mygdonem & Amycum fratres iter impedire conantes in Bebrycia obtrũcauit, ac vniuerſam Bebryciam depopulatus Lyco Deiphili filio, quẽ ſecum adduxerat, largitus eſt: qui Bebryciã poſtea Heracleam in honorem Herculis nominauit. Cùm Themiſcyram Hercules applicuiſſet, Amazones comparatis copijs ad defenſionem ſe accinxerunt: commiſſo prælio illi prima ex inſignibus occurrit Procella, ſic à velocitate dicta, ſecunda Phillippis, tum Prothoe, poſt Eribœa, deinde Cęleno & Eurybita & Phœbo Dianę comites, quibus omnibus cæſis Deianiram & Aſteriam & Murpen & Tecmeſſam & Alcippen cepit. Melaneippe fortiſſima priùs credita imperium amiſit. Hic Hercules cęſis inſignioribus Amazonibus, reliquisq; in fugam verſis eam nationẽ penitus deleuit, deinde Hercules Hippolytã Theſeo eius expeditionis ſocio conceſſit. Idem cùm reuerteretur ad Euryſtheũ, reperit Heſionem Laomedontis filiam, quã ob iram Neptuni Laomedon Deorum reſponſis illi ceto quem Neptunus immiſerat, exponere iubebatur: quã Hercules à ceto liberauit. Verùm cùm præſtantiſſimos equos ob id beneficium Laomedon Herculi promiſiſſet, neque tamen dediſſet, indignatus Hercules ob hominis fallacias Troiã aggreſſus regẽ obtruncauit: Heſionemq; Telamoni, qui prior murum conſcenderat, largitur: cõceſſitq; Heſionę vt quem vellet è captiuis emeret; atq; illa fratrem Podarcim emit, qui poſtea Priamus illa de cauſa vocatus eſt. Nã fertur non ſolùm Troiam nauigaſſe, ſed etiam ſubiugaſſe Amazonas, & occidiſſe Alcynẽ Telamone ſocio, cuius amicitiam ita attigit Theocritus;

Αὐτῷ θ' Ἡρακλῆϊ καὶ ἀτρεμὲς τλαμόνι,
Οἳ μίαν ἄμφω ἑταῖροι ἀεὶ δαίνυντο τράπεζαν.
Alcidi magno, atq; intrepido Telamoni,
Qui mensam socij conuiuabantur ad vnam.

Deinde Tmolũ & Telegonũ Protei filios, quihospites lucta superatos necabant, ipse lucta suffocauit: idẽ Sarpedonẽ Neptuni filium contumeliosum ferumq́; planè virũ interfecit sagittis, post quam victoriam baltheum Eurystheo asportauit. Postea verò iussit Eurysthe⁹, vt puniceos Geryonis Hispaniæ regis boues, qui hospites vorarent, ad se adduceret: quare ad illos opprimẽdos cõtendit. Dicitur Geryon Chrysaoris & Callirhoes filius triplex corpus habuisse, canemq́; duorum capitum in Erythea, ac septem capitum draconẽ ex Typhone & Echidna genitum, qui boues ipsos custodiret. Habuit verò suæ crudelitatis ministrum impigrum atq; diligentem Eurytionem. Huc profectus Hercules, Geryone, caneque Orthro, dracone & pastore Eurytione interemptis, boues ex Oceani insula Gadira ad Tartessum per id temporis celeberrimam Iberię ciuitatem abigebat. Atq; vbi Ligys Alebionis frater, à quo Ligures postmodo vocati fuerunt, omnisq; Liguria nomẽ obtinuit, eius iter impedire conaretur, ab hercule occisus fuit, at Alcyoneus Gigas cum Hercule ad Isthmũ Corinthi cõgressus, dum is boues abigeret, saxum maximum iecit è mari rubro sumptum, quo viginti & quatuor homines occidit: nam cùm tantum ponderis vix duodecim plaustra perferre possent, id Hercules clava facilè repulit, & illum occidit: saxum verò iacuit in Isthmo vbi agebãtur certamina. His igitur in locis duas columnas Hercules erexit tãquam suorum laborum terminos: quarum alteram Calpen, alteram Abylen vocauit, posuitque eas in finibus Libyæ & Europæ. Neque tamen vbi hæ columnæ fuerint erectæ satis conuenit inter scriptores, quoniam Dicęarchus, Eratosthenes, Polybius, & Græcorum scriptorum complures ad Eurypi angustias illas erectas dixerũt: Hispani verò & Aphricæ gentes apud Gades esse putarunt: quod sensit etiam Dionysius in libello de situ orbis in his:

Τ'μεῖς δ' ὦ Μῦσαι σκολιὰς ὑφίστατε κελεύθους,
Ἀρξάμεναι τοίμηθεν ἀφ' ἑσπέρης Ὠκεανοῖο.
Ἔνθά τε καὶ φῶλας ἀδὲ τέρματα Ἡρακλῆος
Ἔφασιν (μέγα θαῦμα) παρ' ἐκάτερθε Γάδειρα.

Obliquas narrate vias, mihi dicite Musæ
Oceani Hesperijs à gentibus incipientes:
Ad fines vbi sunt erectæ fortè columnæ
Herculeos (mirum) iuxta suprema Gadira.

Fuit enim antiqua imperatorum consuetudo, ad quę loca extrema cum exercitu vel classe penetrassent, ibi aliquando suæ expeditionis relinquere monimentum: sicut Bacchus columnas duas magnas erexit in oriente, Alexander Indicæ militiæ terminos aras apud extremos Indos instituit, atque ordinauit, super quibus vota Diis immortalibus persoluit, vt testatur Strabo libro tertio. Verùm cùm boues Geryonis in Libyam per Iberiam Hercules abigeret, dicuntur Dercylus & Alebion Neptuni filij boum pulchritudine allecti, illos surripuisse, & egisse in Hetruriam: à quibus cùm taurus aufugisset, & tranasset in Siciliam, Italiam postea nominarunt. Tyrrhenorum enim lingua taurus Italus dicebatur. Cùm Hercules venisset in Siciliam, iter fecit à Peloriade ad Erycem, cui apud mare nymphæ balnea parurunt: cùm Eryx Siciliæ Rex taurum illum cepisset, nequę repetenti Herculi reddere vellet, ad certamen ventum est, aque Eryx cæstu percussus diem suum obiit, dicuntur tamen quidam non cæstu, sed palæstra interemptum fuisse Erycem Veneris & Butæ filium, cùm alter boues, alter regnum victori pręmium proposuisset. Hercules victor regionem concessit fruendam incolis, donec aliquis affinis eam repeteret, atque Dorieus Lacedęmonius post multis ętatibus illuc veniens, atque ibi Heracleam condidit, quã Carthaginenses suspectam, vt nimis potentem deleuerunt. In Siculos etiam qui collectis multis copiis obuiam processerãt, ac boues rapere conabantur, impetum faciens illos profligauit, ac multos occidit, inter quos fuerunt insigniores Leucaspis, Pediacrates, Buphonas, Gaugatas, Cygęus, Crytidas. Deinde boues obtruncatis latronibus cùm mare Ionium traiecisset, ad Eurystheum Mycenas deduxit, quos omnes ille Iunoni immolauit. Dicitur Geryon Hispanię tunc imperans tres habuisse filios potentia & peritia rerum bellicarum insignes, qui singulari consilio & concordia in protegendo regno paterno vtebantur. Hercules aduersus hos militatur⁹ copias collegit in Creta, qui populi erant belliçoum, quippe qui primi omnium mortalium

militaria stipendia meruerint: quam etiam insulam ad gratiam Cretensium insignibus honoribus affectus omnibus propè feris expurgauit, quare neque serpentum, neque luporum, aut vrsorum semina ibi sunt relicta, aut cæterarum consimilium ferarũ. Fabulantur Herculem post ductos ad Tartessum boues poculũ suum Soli reddidisse: nam dicitur Hercules cùm ad boues contenderet, Solis radiis nimiũ calefactus arcum vel in ipsum solem intendisse, quare sol eius vires, & animi magnitudinem admiratus, aureum poculum illi donauit, in quo Oceanum ad boues capiendos traiecit, vt ait Pherecydes in tertio libro historiarum, atque vbi per Oceanum nauigaret in eo poculo, Oceanus cùm vellet facere periculum constantiæ & fortitudinis Herculeæ, illi insignem tempestatem immisit, qua poculum magnopere fluctuabat. Tunc iratus Hercules vel contra Oceanum arcum intendit, quod Oceanus veritus eius iram placare studuit, quamuis Theolytus in secundo libro Horarum illum in lebete nauigasse scribit. Fama est præterea Iunonẽ, cùm nupsisset, multas pomos, quæ aurea mala producerent, Ioui in dotem dedisse, quæ apud Hesperidas nymphas à dracone perunigili custodiebantur. Fuerunt Hesperides Hesperi fratris Atlantis filiæ, AEgle, Arethusa, Hespertusa, vel (vt aliis magis placuit) AEgle, Erethusa, Vesta, Erythia. Draco qui mala aurea custodiebat, natus ex Typhone & Echidna esse dicebatur: qui centum capita habebat, variisque vtebatur vocibus. Iubetur postea Hercules ab Eurystheo aurea illa poma afferre, quæ vbi essent nescius Hercules ad Nymphas iuxta Eridanum in quadam spelunca habitantes contendit. Illæ docent Nereum hac de re esse consulendũ, qui pòst interrogatus ab Hercule docet adeundum esse Prometheum, à quo quid esset agendum edoctus est dracone ipso interempto. Eo igitur interempto Hercules aurea mala decerpsit, & ad Eurystheum detulit. Alij maluerunt illum admonitum à Prometheo fuisse vt Atlantem ad ea pro se mitteret, ac ipse tam diu cœlum, dum rediret Atlas, sustineret. Multa sanè sunt certamina quæ in hoc etiam itinere commisit, à Cycno ad fluuium Echedorum ad singulare certamen prouocatur, qui fulmine cœlesti fuerunt dirempti. A Nereo deinde doctus fuit comprehenso, & in multas formas mutato, vbi essent mala, & Hesperides. Cùm è Pyræis montibus per Illyricam regionem iter faceret, & in Libyam peruenisset, Antæum Terræ filium obuium habuit hominem admirandæ proceritatis, quippe qui ad sexaginta & quatuor cubitorũ longitudinẽ accederet, in omnes peregrinos inhumanum: quos secum luctari cogebat, & suffocabat. Hic cùm Herculem ad luctam prouocasset, ab eo penè extinctus ter prosternitur: at erat ea virtute vt quoties Terram matrem attingeret, toties fortior resurgeret, quod sentiens Hercules hunc comprehensum sublimem à terra tamdiu sustinuit quamdiu spiraret, donec vi Herculea brachiisque denique strictus expirauerit. Quam rem ego sanè nihil aliud significare crediderim, quàm medicorum quoddam dogma, contraria scilicet contrariis esse curanda, vt nomen Antæi videtur significare, quod tamen potest ad multas politicas transferri actiones & iudicia, & ad vtilitatem vniuersæ humanæ vitæ. Cùm enim Hercules sol existat, terra frigida cõtacta recreat, quæ nimio calore fuerint exusta, quamobrẽ reuocat in vitam ipsum Antæũ: sic namque docemur calidis ægritudinibus refrigerentia medicamenta esse adhibenda, at non violenta tamen, ne propter antiperistasin fiat apostema. Neque in rebus ciuilibus eadem ratione extrema esse posse vtilia demonstratur. Illud autem significatur, quia ille attingens tantùm terram ardore solis propè extinctus reuiuiscaret: nam contrariis adiuuanda est & excitanda vis naturæ, at non contrariorũ mole obruenda. E Libya verò in Ægyptum profectus Busiri Neptuni Lysianassæque vel Libyes filium inuenit: qui ea crudelitate in externos vtebatur, vt aduenas quorquot comprehenderet, Neptuno patri, vel (vt alij malunt) Ioui immolaret. Neque enim illud crudelitatis genus impunè exerceri virtus Herculea passa est: nam cùm easdem insidias, quas cæteris hospitibus, Herculi parasset, & Busiris Neptuni, & eius filius Amphidamas, & Chalbes præco, aræ illius impuræ ministri, apud quam mactare hospites consueuerant, apud eandẽ Iouis aram, manu Herculea occubuerunt. Cùm verò Thebas ac per montes exteriores Libyæ proficisceretur, multas feras in locis desertis sagittis occidit. Postea idem Hercules per Arabiam iter faciens, Emathionem Tithoni filium violentum planè hominem, & in omnes peregrinos immansuetum, obuium habuit, qui trucidare &

spoliare omnes aduenas consueuerat, quem etiam obtruncauit. Mox ad Caucaseos mõtes & Hyperboreos profectus, aquilam & ipsam Typhonis & Echidnæ filiam, quæ iecur Promethei vorabat, sagittis transfixit, & Prometheum solutis vinculis oleastri liberauit. Cum Acheloo, qui tauri formam sumpserat, in Calydone colluctatus, cornu eius fregit: pro quo redimendo Achelous Amaltheæ Harmodij filiæ cornu Herculi largitur, quod ille omnibus fructibus refertum Ioui consecrauit. Fuerat enim illi Deianira desponsata, quo tempore degebat in Calydone. Ad conuiuium conuocatus OEnei pincernam Architelis filium pugno occidit, quia aquas, quibus pedes lauerant, per inscitiam in manus fudisset, vti memoriæ proditum est ab ab Archilocho, ob illud facinus cum Deianira è regione OEnei exulauit. Idem Semnonidis filios Passalũ & Achemonem homines inhumanos & feros cõprehendit, qui cædes, & furta, & rapinas præmia fortitudinis vocabant. Hos cùm mater reprehenderet, ac diceret, nondum in virum qui nigras habet nates, incidistis, ridebant, hi igitur dormienti Herculi sacculũ surripere conantes ab Hercule capiuntur, quos ligatis simul amborũ pedibus humero suspendit: atque alter in prioribus, alter in posterioribus partibus gestabatur. Cũ sine subligaculo esset Hercules, illiq́ue essent inter se conuersi, eius pudenda & nates & villos nigros videntes, matris recordati in maximũ risum sunt conuersi, quod cũ didicisset Hercules, eos liberos dimisit. Idem Saurum transfluuiũ Erymanthũ vocatum postea Sauri iugum viatoribus infestum interemit. Idem Cacum Vulcani filium tricipitẽ latronem in Auentino monte oppressit: idẽ Lacinum extremam oram Italiæ latrociniis infestantẽ trucidauit: idem Coon insulam diripuit, regemq́ue Eurypylum cum vniuersa familia obtruncauit, quia exercerent cædes & latrocinia aduersus omnes, filiamq́ue Chalciopen cepit, è qua suscepit Thessalum filium, qui nomen dedit Thessaliæ, quamuis alij inquiant non ob latrocinia Eurypyli patris, sed ob desiderium Chalciopes Herculem Coon insulam fuisse populatum. Idem Pyrechmum regem Eubœæ profligauit, quia per iniuriam Bœotorum regionem bello infestaret. Idem Albionem & Borgionem iter suum impedientes cùm ad Atlanticos montes properaret, de

medio sustulit, in quo certamine deficientibus telis cùm in discrimen vitæ venisset, Iouem precatus est patrem vt sibi tela suggereret: atque statim frequẽtissimus imber lapideus cecidit, quo gigantes illi oppressi sunt, vnde locus dictus est campus lapideus in Gallia Narbonensi. Idem Cycnum singulari certamine apud Peneum amnẽ extinxit, quia is multos propositis singularis certaminis præmiis extinxerat. Idem Gigantes, quos Iuno aduersus ipsum educauerat, vel (vt voluit Timarchides) qui nati fuerant è sanguine Nemeæi leonis, interemit: quos latrones fuisse in rebus Cyzicis scripsit Polygnotus. Dicitur & cum Alcyoneo congressus illum in Isthmo interemisse, quod tamen non prius fecit, quàm illi Alcyoneus duodecim plaustra impedimentorum per summã contumeliã infregisset, vnoq́ue iactu saxi viginti & quatuor homines & nonnullos boues oppressisset, quod saxum postmodo fuit claua ab Hercule repulsum cùm in ipsum coniiceretur, & Alcyoneus claua interẽptus: illud saxũ iacuit in Isthmo insignis magnitudinis, quod quinquaginta paria boum dimouere non possent, vt scriptum fuit à Theseo in rebus Corinthiacis, & à Theodoro in bello Giganteo. Cæterùm compositis rebus Ibericis, bobusq́ue Geryonis abductis, fama est Herculẽ Celtarum regionẽ peragrasse multos maleficos & impuros latrones obtruncantem, qui per monstra & feras varias significabantur, multis quotidie militibus in castra venientibus: atque vrbẽ Alesiã condidit populosam & amplã, quã liberã fecit ac metropolin regionis. Deinde in Italiã accedens Alpes fecit peruias obtruncatis principibus latronum qui viatores trucidabant ac diripiebant. Iter habuit per oram Liguſticã & per Tyrrheniã ad portũ Herculis tum priùs vocatũ, peruenitq́ue ad Tiberim, vbi postea condita fuit Roma, hinc in Palatiũ paruã vrbem ita vocatam profectus à Potitio & Pinario primariis ciuibus in hospitiũ est exceptus, quibus vaticinatus est fore vt ea vrbs plurimũ felicitate & opulentia præstaret. Cùm ad Cumeam planitiem postmodo venisset, Phlegræam vocatam ob scatentem ignem antiquitus, prædictos Gigantes inuenit, qui audito eius aduentu in vna castra conuenerant, prælioq́ue ingenti commisso Diis adiuuantibus victoria fuit penes Herculem, qui multos ex hostibus

trucidauit. Aiunt ipsum Herculem ad fines Rhegiæ Locridis peruenisse, qui cùm labore itineris defessus vellet quiescere, à cicadis fuit infestatus: idcirco precatus est Iouē vt infestantes cicadæ vanescerent, inde nullæ in posterū etiā visæ sunt cicadæ in illa regione. Idem occidit Eurytum & Ctearū Neptuni & Moliones filios: deinde duodecim Diis aras erexit, Ioui, Neptuno, Iunoni, Palladi, Mercurio, Apollini, Gratiis, Baccho, Dianæ, Alpheo, Saturno, Rheæ. Alij tamen senserunt tunc cæsos tantū fuisse ab Hercule Gigantes, cùm bellum aduersus Iouem suscepissent, vt ait Horatius in libro secundo Carminum:

Domitosq; Herculea manu
Telluris iuuenes, vnde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris.

Fama est pòst è Gigantibus victoriā Herculē suam clauam Mercurio cognomento Polygio consecrasse, quam dicunt fuisse ex oleastro, & repullulasse, actisque radicibus insignē arborē factā fuisse: quod fortè posset non mirabile videri, quippe cùm dicat Virgilius oleas vel siccas pullulare, in secundo Georgic.

Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur è sicco radix oleagina ligno.

Ferunt illum antequā ad inferos descenderet ad OEtā accessisse, atque ex fonte bibisse, qui inde labebatur, ob cuius vim cùm omniū præteritorum malorū esset oblitus, fontē illum Lethium nominauit, vt ait in rebus AEtolis Demophatus. Hæc omnia sunt ab Hercule gesta antequam ad inferos descenderet. Enimuero non satis terra ad exanclandam virtutem Herculeam videbatur, quare iussit illum Eurystheus ad inferos adire, & maximè horrēdum inferorum canem Cerberum ad se adducere. Hunc fabulati sunt quinquaginta habuisse capita tria canina, reliqua & caudam draconis. Hercules igitur sacrificiis Diis ritè peractis in Tænaro promontorio antrum subiuit, traiectoque Acheronte, & reliquis inferorum fluminibus, Theseum, super saxo sedentem & Pirithoum inuenit: sed quia sponte & consultò Pirithous eò accesserat illū ibidem reliquit, Theseum, quia necessitate coactus fuerat liberauit. Tum Menœtium Ceuthonymi filium inferorum bubulcum, quia

quia capturo Herculi Cerberum repugnaret, interemit: nam vbi colluctari cum illo incepisset, ita Menœtium Hercules obstrinxit, vt omnia eius ossa confregerit. Inuenit autem Cerberum in limine inferorū, qui viso Hercule statim ad solium regis inferorū confugit: quem pelle leonis & thorace tantùm munitus Hercules cepit, quāuis nullum esset eius morsus remediū, cùm subita vis veneni vel in ossa continuò penetraret. Fabulantur Herculē cùm ad inferos descenderet, in rippa fluminis Acherōtis albam populū inuenisse, atque ex ea coronā sibi fecisse, vt testatur Olympionicus in libro de plantis, cuius pars foliorū exterior ob inferorum locorū caliginē facta est nigra mansit postea inde consuetudo vt sacra arbor illa Herculi putaretur, & in sacrificiis Herculis coronarentur sacrificantes ramis popupuleis, & (vt scripsit enarrator Theocriti) præmia etiā victoribus certaminum in coronas parabantur rami populei, quia multa certamina Hercules absoluisset. Cerberū igitur per Trœzenē ad Eurystheum deduxit: quē scripserunt Euphorion & Herodotus per Heracleā, quam Acherusiā vocant incolæ, adductū, atque cùm primū lucem sensisset, vomuisse, ex quo vomitu natū fuit aconitū, est autē aconitum herbæ radix parua, similis gramini, cuius potus est amarus, atque totū os stypticum facit, cor mordet, spiritū incidit ob frigefactum pulmonē, ventrem implet flatibus, crebrāque percussionem excitat circa tēpora, hominesque facit amentes & stupidos, vt scripsit Cyrenaicus Apollodorus: quod aconitum ita vocatum fuit, vt ait Theophrastus in 2. plant. quod in aconis siue cotibus fuit inuentum, quas cotes alij in Heraclea, alij in Tanagra, alij in Hermione nasci dixerunt, dictum est aconitū pardalianches præterea & myoctonū, quia pardales & mures enecet. Fuerunt qui dixerint Cerberum ad Eurystheum ductum statim iussum fuisse ad inferos rursus deduci. Herculis nonnullos labores ita breuiter conscripsit Quintus Smyrnæus.

Πρῶτα μὲν ἐν Νεμέῃ βεβαρὼν κατέπεφνε λέοντα.
Δεύτερον, ἐν Λέρνῃ πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδρην.
Τὸ τρίτον αὖτ' ἐπὶ τοῖς Ἐρυμάνθιον ἔκτανε χοῖρον.
Χρυσόκερων δ' ἔλαφον μετὰ ταῦτ' ἤγαγε τέταρτον.
Πέμπτον δ' ὄρνιθας Στυμφηλίδας ἐξεδίωξεν.
Ἕκτον, Ἀμαζονίδος κόμισε ζωστῆρα φαεινόν.

Ἕβδομον, Αὐγείου πολλὰ κόπρον ἐξεκάθηρεν.
Ὄγδοον ἐκ Κρήτης δὲ πυρὶ πρῶτ' ἤλασε ταῦρον.
Ἔνατον, ἐκ Θρῄκης Διομήδεος ἤγαγεν ἵππους.
Γηρυόνεω δέκατον βοῦς ἤγαγεν ἐξ Ἐρυθείης.
Κέρβερον ἑνδέκατον κύν' ἀνήγαγεν ἐξ Ἀΐδαο.
Δωδέκατον δ' ἐκόμισσεν ἐς Ἑλλάδα χρύσεα μῆλα.
Τὸ πεντηκοντόγηρον ἔχεσι ἄεθλον,
Μυρσινικὲ πεντήκοντα ξυνελέξατο κύκλα.

Quæ carmina ita fuerunt Latinè à quodam pronunciata:

Prima Cleonæi tolerata ærumna leonis.
Proxima Lernæam ferro & face contudit hydram.
Mox Erymantheum vis tertia perculit aprum.
Aut Eripedis quarto fuit aurea cornua cerui.
Stymphalidas populit volucres discrimine quinto.
Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.
Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.
Octaua expulso numeratur adorea tauro.
In Diomedeis victoria nona quadrigis.
Geryone extincto decimam dat Iberia palmam,
Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum.
Cerberus extremi suprema est meta laboris,

At Quintus Smyrnæus tertium decimum addidit laborem, hoc pacto:

Tertius hinc decimus labor est durissimus, vna
Quinquaginta simul stupranit nocte puellas.

Cùm dicant quidam tot fuisse Herculis labores, infinitos propè fuisse alij crediderunt, vt testatur Euripid. his carminibus, in Hercule insano:

Ἔτ' ἐν χαλκηπὶ τ' ὄπα γοργωπὺς ὄφις
Ἐπῆσε φρησὶ παραγκοίσι τοῖς ἐμοῖς
Ἢ πῦ Διὸς σύλεκτρος, ὡς ὀλοίμεθα.
Ἔπειδὲ σαρκὸς ἐξέβαλον ἐκπαύμιον
Ἠβῶντα, μόχθους, ὧν ἔπαυσ', τί δεῖ λέγειν;
Ποίνης ποτ' ἢ λέοντας, ἢ πεισωμάτους
Τυφῶνας, ἢ γίγαντας, ἢ τετρασκελεῖς,
Κενταύρων πληθὴ πόλεμον ἔκ' ἐξήνυσα;
Τήν τ' ἀμφίκρανον χὴ παλιμβλαστῆ κύκλα
Τῆδε καρφονεύσας, μυρίων τ' ἄλλων πόνων
Διῆλθον ἀγέλας. κεῖς νεκρὺς ἀφικόμην,
Λῦδε πυλωρὸν κύνα πτύξεσιν εἰς φάος

Ὥπως πορεύσαιμ' ἐκ λαῆς Εὐρυθέως.
Angues feroces fasciis paruo mihi
Circumuoluto immisit, vbi lac sugerem,
Coniux Iouis, perirem vt horum morsibus.
Adultus vt fui, mihi quid est opus
Multos labores, quos tuli, profarier?
Aut quos leones vicerim, tricorpores
Typhonas, aut gigantes, aut quei quatuor
Sunt crura Centaurum genus? nam bicipitem
Repulla lantem hydram, canemque perculi:
Multis per actis hinc ego laboribus
Ad inferos tui obsitos caligine,
Canemq; traxi ianitorem tartari
Iu lucem, vti iussit seuerè Eurystheus.

Atque non solùm homines malefici & latrones, aut feræ crudelissimæ, horrendáque monstra vim Herculeam senserunt sibi esse formidabilem, verùm etiam fama est quòd cum is ad mortuam Alcestim veniisset, Morte deterrita, illam marito viuam restituit, vt scripsit Eurip. in Alcest. tragœdia. Fuerunt qui putarint Herculẽ, non vt mitteret Atlantem ad aurea mala caplenda cœlũ sustinuisse, sed laboris hominis misertum, dum ille aliquantulum recrearetur. Cęterùm aiunt Herculẽ clauã, quam ex oleastro ad Saronidem paludem exciderat, absolutis laboribus Mercurio cognomẽto Polygio apud Trœzenios dicasse, vt scripsit Pausanias in rebus Corinthiacis. Habuit Hercules multorum laborum socium Telamonem & Iolaum, qui etiam dicitur fuisse eius auriga, vt ait Paus. Herculis vxores multæ memorantur: siquidem Meliten AEgæi fluuij filiam duxit, ex qua Hyllum suscepit. Ob Iolem sibi promissam, vt ait Menecrates, vniuersam OEchaliam Euryto in Eubœam fugiente debellauit, quia illi filiam Iolen denegasset. Habuit octo filios etiã è Megara filia Creontis, qui iussu Eurysthei dicũtur fuisse interfecti, nã in porta Electra vocata Thebana habitauit Amphitryo Thebis, & post Amphitryonem Hercules, vbi Thebani parentare consueuerant, vt ait Chrysippus in rebus Thebanis, & certamina funebria celebrare, quæ per totam noctem fiebant, nec priùs cessabant, quam sol illuxisset. Alij dicunt illos fuisse ab Hercule trucidatos, cùm tamen Lysimachus inquiat cæsos fuisse

dolo quorundam hospitũ. Alij asserunt Lycũ regẽ illos interemisse. Socrates censuit Augei dolo de medio fuisse sublatos. Neque tamen minor est controuersia de numero aut de nominibus inter antiquos scriptores. Nam Dionysius in primo libro de circulis ait Deicoontẽ & Therimachũ tantùm fuisse: Batus in libro secundo historiarũ Atticarum Polydorum, Patrocleum, Mecistophonũ, Acinetum, Toxoclytum, Menebrontẽ, & Cherſibiũ nominauit: Euripides Aristodemũ, Therimachũ, Deicoontem: Pherecydes libro secundo Antimachum, Clymenum, Glanum, Therimachum, Creontiadem appellat, quos in ignem ait ab insano Hercule coniectos fuisse: AEneas Argiuus Therimachum, Creontiadem, Deicoontem, & Deionẽ vocat. Herodorus bis insaniuisse Herculẽ inquit, ac primùm eos interemisse, quo tẽpore non Heraclydæ, sed Alcaidæ dicebantur, nam Hercules nondum ita vocabatur, sed illud nomen obtinuit post superata non pauca certamina Iunonis impulsu. Fama est Herculi nupsisse etiam Augen, quã Aleus pater cum filio Telepho in vrna quadam positam in mare demersit, quæ postea Palladis prouidentia seruata cum vrna ad ostia Caici euasit, & à Teuthrante fuit excepta. Sed hanc deinde Hyllo filio Hercules concessit. Memoriæ proditum est Herculem Alcidemontis herois Arcadis filiam ad Ostracinum montem vitiasse Philonen nomine, quæ statim à puerperio vnà cum puero, quem ex Hercule cõceperat, feris in proximo mõte vincta fuit exposita, his addiderunt vagientem infantem picæ vocem imitatum esse, ad quam cùm Hercules, qui forte illac iter faciebat, deflexisset viam, puerum esse ratus, puellam & puerum liberauit è vinculis, ac puerum AEchmagoram nominauit, at proximum fontem ad incolumitatis seruatique pueri & matris memoriã Cissam appellauit, cũ cissam Græci picam appellarent. Hic idem Tirynthi mœnia extruxit. Hic idem fossam per medios campos Pheneatici agri duxit ad quinquaginta stadia, per quam Olbius fluuius, quem Arcadum nonnulli Aroanium nominabant, delaberetur innoxius, erãt autem rippæ altæ ad triginta pedes. Fuit deinde Hercules Omphales Lydorum Regis filiæ amore captus, quare multa viro forti indecora facere coactus est: nam qui Busiridem in AEgypto, qui Antæum fortissimum athletam

in Mauritania, in Hispania Geryonem, in Thracia Diomedem superauerat, qui leones vicerat, qui serpentes vel infans suffocauerat, qui latrones, qui homicidas, qui maleficos omnes vbique singulari fortitudine sustulerat, quẽ neque tenebræ inferorum, neque multiplicia hydræ capita, neque celerrimum ac lethiferum Cerberi venenum deterruerat, neque vlla vis periculorũ vel tantillum commouerat: idem inermi Omphalę leonis pelle concessa inter pedisequas Omphales fœmineo habitu indutus sedentariam artem exercuit, vt testatur Ouid. in Deianira:

Non pudet Alcide victricem mille laborum,
Rasilibus calathis imposuisse manum?
Crassaque robusto deducis pollice fila:
AEquaque formosæ pensa rependis heræ.
Diceris infelix scuticæ tremefactus habenis
Ante pedes dominæ pertimuisse minas.

Dum seruiret igitur Omphalæ, Cercopas Ephesi populos bello profligauit, qui aduenientes hospites suas vineas tanquã seruos fodere cogebant. Alij causam huiusmodi reddunt, cur Hercules Omphalæ seruierit. Dicunt ab Hercule Eurytum ad accipiendam Alcestim, quã Hercules vitæ restituerat, profectũ, non fuisse acceptũ hospitio, at extra Tirynthi muros fuisse proiectũ, cùm Hercules furore esset captus: quare vix demũ Hercules à Deiphobo lustratus in grauẽ morbũ incidit. Cùm ab eo liberari cuperet Hercules, adiit oraculũ, quod sibi responsum dedit, tunc liberatũ iri, si venditus, per trienniũ seruiret, ac mercedem seruitutis præberet Euryto: quare Omphalæ Lydiæ reginæ Tmoli vxori emptus seruiuisse dicitur. Fuerunt qui dixerint cum priùs seruiuisse, deinde absoluto seruitutis tempore ad Troiam militasse. Habuit etiam Deianiram, quam cum Acheloo colluctatus accepit, OEnei AEtoliæ Regis filiam, quæ fuerat Acheloo desponsata. Cùm verò AEtoliæ fluuiũ esset Hercules cum Deianira transiturus, qui tum fortè ob assiduos imbres maximè excreuerat: Nessus Centaurus vltro operã suã obtulit traiiciendæ Deianiræ, quã cùm Nesso credidisset, ipse Hercules fluuium primus intrepidè traiecit. Sed cùm adhuc in prima ripa Nessus Deianiram vitiare conaretur, ab Hercule sagittis hydræ veneno infectis transfigitur: qui vt vel mortuus hostem vleisceretur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuam veſtem ſanguine ac veneno illo perfuſam, ſanguinemque in vaſculum collectum ex vulnere Deianiræ tradidit: cum diceret illis vim ineſſe amatoriam, quia illa veſte ſi indutus maritus fuiſſet optimum foret remedium aduerſus amores pellicum. Is fluuius cùm priùs Euenus diceretur, mox appellatus eſt Centaurus poſt cædem Neſſi, vt ait Euenor in libro de fluminibus. Eam veſtē ita acceptam in opportuna tempora Deianara reſeruauit. Deinde cùm Hercules OEchalia ſubacta, raptaque Iole ad Cenęum Eubœæ promontiorū appuliſſet, aram Ioui immolaturus erexit ob partā victoriā: miſitque Lichā ſeruū qui Herculem viciſſe, & iam appropinquare nuntiaret Deianiræ. Cùm verò Deianira ſuſpectos amores Ioles haberet, veſtem à Neſſo captā, tanquā antidotū aduerſus Ioles pellicis amores ad Herculem miſit. Deinde cùm pruritus immenſus, & ardor, & puſtulæ per totū corpus exorirentur Lichā in fluuium Thermopylis propinquum è petra præcipitauit: ipſe tanquā igne ſacro & furore denique correptus, cùm tantos cruciatus perferre non poſſet, ſe in pyram in monte OEta coniecit. Aiunt Herculem conantē veſtem diſciſſam auellere, fruſtra carnis ſimul auulſiſſe. Id cùm cognouiſſet Deianira, ſua ipſius manu ſuſpendio vitam finiuit. Apollodorus à Pæante ſuccenſam fuiſſe ſcribit pyram, quam Hercules moriturus conſcenderat, quare ſagittas dono acceperit. Communior eſt tamen opinio quòd Philoctetes earum fuerit hæres, quia Herculem apud Dyram fluuium ſepeliuerit. Alij dicunt Deianiram non ſuſpendio, ſed Herculis claua ſe interfeciſſe, relicta filia Macaria, quam ex ipſo Hercule ſuſceperat. Scriptum reliquit Lucianus in Hermotimo vſtum fuiſſe quidquid mortale fuit Herculi, & humanam labem, vt ita dicam, in ea pyra concrematam: quod erat diuinum, in cœlum aſcendiſſe: vt pręclarè teſtatur Byzantius Philippus his carminibus.

Ὤλεσα τὸν Νεμέας θῆρ' ἄπλετον. ὤλεσα δ' ὕδρην,
Καὶ ταῦρον. κάπρου δ' ἀμφετίναξα γένυν.
Ζωστῆρ' ἑλκύσας, πώλους Διομήδεος εἷλον.
Χρύσεα μῆλα κλάσας, Γηρυόνην ἔλαβον.
Αὐγείαν ἐδάην. κεμὰς οὐ φύγεν. ἔκτανον ὄρνις.
Κέρβερον ἠγαγόμην. αὐτὸς ὄλυμπον ἔχω.

Dextra feram Nemeæ petiit mea: perdidit hydram,

Et taurum: malas inde cecidit apri:
Baltheus eſt captus, ſunt aurea mala relatæ:
Geryoniſque boues, & Diomedis equi.
Augias me non fugit, non cerua, volucres:
Cerberus eductus: nunc ſed Olympus habet.

Relicti ſunt autē multi ab Hercule filij. Siquidem & Afer ille, à quo Africa vocata eſt, genitus fuit ab Hercule: & Acelus, à quo vrbs Lyciæ Acela fuit dicta, filius fuit Herculis & Malidis ſeruæ Omphales: & Bentus, qui Benteſio poſtea Brunduſio nomen dedit, vt ſcripſit Diocles in mutatis nominibus vrbium: & Lamius & Camirus ex Iole ſuſcepti: & Lydus, à quo Mæonia Lydia dicta eſt, vt à Camiro Camirus priùs vrbs Rhodos: & (vt quidā voluerunt) Lamus ex Omphale: & Hyllus è Melita Ægæi filia fluminis, quæ inſulæ & oppido in inſula nomen dedit: & Scythes, qui nomen dedit Scythiæ, quem ſuſcepit è muliere Semiuipera: & Hylus è Deianira: & Sardus, à quo Ichnuſa Sardinia poſtmodo vocata eſt: & Olynthus, qui nomē dedit vrbi à ſe extructæ: & Macaria, à qua Cyprus vocata eſt: & Hippoloche ac Bdella, vt alios multos ſilentio prætermittam: quippe cùm multas rapuerit ad libidinem: nam Aſtydamiā occiſo patre Ormeno rapuit, è qua nouē filios ſuſcepit: & Aſtyochiam, de qua ſuſcepit Tlepolemum: & Pyrenen in Pyrenæo mōte ab ipſa vocato cōpreſſit, filiā Bebrycis, quæ fuit poſtmodo ibi ſepulta. Herculem vnum ex duodecim Diis Græciæ fuiſſe teſtatur Herodotus in Euterpe: Ἡρακλέος δὲ πέρι, τόνδε τὸν λόγον ἤκουσα, ὡς εἴη τῶν δυώδεκα θεῶν: *de Hercule audiui quòd vnus eſſet è duodecim Diis.* Qui etiam Dionyſum & Pana & Herculem omnium Deorum maximè recentes à Græcis fuiſſe exiſtimatos ſcribit. Alij hunc vnū ex Idæis Dactylis fuiſſe cenſuerunt, alij primi Iouis, alij tertij filiū: quod ideo accidit, quia plures Hercules fuerūt, vt teſtatur Cicero lib. 3. de Natura Deorū hoc pacto: Quanquā, quem potiſſimum Herculem colamus, ſcire ſanè velim: plures enim tradunt nobis ij qui interiores ſcrutantur, & recōditas literas: antiquiſſimum, Ioue natum, ſed antiquiſſimo item Ioue: nā Ioues quoque plures in priſcis Græcorū literis inuenimus. Ex eo igitur & Liſyto eſt is Hercules, quem concertauiſſe cum Apolline de tripode accepimus. Alter traditur Nilo natus, Ægyptius: quē aiunt Phrygias literas cōſcripſiſſe. Tertius

est ex Idæis indigenis, cui infetias offerunt. Quartus Iouis est & Asteriæ Latonæ sororis, quem Tyrij maximè colunt, cuius Carthaginē filiā ferunt. Quintus in India, qui Belus dicitur. Sextus hic ex Alcumena, quem Iupiter genuit, sed tertius Iupiter. Cùm tot fuerint Hercules, omniū reliquorum res gestæ vni Alcmenæ filio tribuuntur. Hunc eundem inquiunt de tripode cum Apolline decertasse, cui cùm Delphos venisset, vt ob mortē Iphiti expiaretur, Xenoclea Deī interpres responsum dare noluit, quòd esset cæde pollutus. Tunc igitur Hercules sublatū è templo tripodem asportauit, quem cùm repeteret Apollo, grauis pugna fuisset commissa, nisi Latona & Diana Apollinem, Minerua Herculis iram placasset, vt ait Paus. in Phocicis. Fuerunt qui dicant Hercules ad triginta fuisse. Dicuntur cōplures fuisse filij, quos ex variis mulierib. Hercules susceperit: quos omnes hic recensere foret superuacaneū, cum multos cōnumerarit Apollodorus Athenien sis lib. 2. Bibliothecæ. Postea verò quā inter Deos fuit receptus, illi conciliata est Iuno, atque Heben filiā in matrimonium dedit, quorum nuptias Plato præstantissimus poëta comicus commemorauit. Memoriæ proditum est ab Ibyco calida lauacra inuētum fuisse Herculis, quibus ille diuturno labore defessus plurimū vteretur, quæ sibi à Vulcano fuerint indicata. At alij, inter quos Pisander, ea Mineruæ munus Hercu li data dixerūt. Primus omnium mortalium ciuitates dicitur Hercules facere inuenisse, & inuentas additis populis adauxit, certamináque instituit, cùm cæteros mortales vi corporis antecelleret, vt ait Strabo lib. 8. Hunc aiunt præterea voracissimū fuisse, quippe cùm per Dryopas iter faciens, quo tēpore pincerna pugno occiso necesse fuit cū Deianira è regione OEnei exulare, vt diximus, filiū fame infestāte ac Licha pædagogo illum requirente in Thiodamantem inciderit, taurū Thiodamantis arantis à iugo solutum iugularit, & totum eodem die deglutiuerit apud Dryopas: cùm id etiam priùs fecisset apud Litidum vrbem. Quamuis aiunt nonnulli parum cibi Herculem à Thiodamante petiuisse, quod cùm ille negasset, vt sunt multa ingenia rusticorum, Hercules iratus alterum è bobus à iugo soluens Diis mactauit, atque conuiuiū fecit, eius iniuriam & ingluuiem & voracitatem ita expressit Callimachus in hymno in Dianam:

Οὐ γὰρ ὄγε Φρυγίη ὑπὸ δρυὶ γυῖα θεωθεὶς
Παύσατ' ἀδηφαγίης. ἔπι οἱ πάρ ἐχ νηδὺς ἐκείνη,
Τῇ ποτ' ἀρηϊάδαντι συνήρτεο Θιοδάμαντι.
Non hic in Phrygia sub quercu membra leuatus,
Atque Deus factus, fit edax minus: aluus at illi
Est eadem, taurum quæ quondam Thiodamantis
Edit planitiem cùm lati scinderet agri.

Quæ sanè non minor fuit, quàm illa Daphthidis, quæ est apud Sosibium in his:

Οὗτος δ' ἐκείνῃ παῖς ὑπ' ἐμπλάστου νόθος,
Μητρὸς δ' ὁποίας ἡ τεκοῦσ' ὑπίσταται.
Ἓξ δὴ μόνῃ ἄρτους τρεῖς ὅλους καυθηλίους.
Τῆς δὲ βραχείας ἡμέρας, πίνῃ θ' ἅμα
Καλὸν μετρητὴν τὸν δεκάμφορον πίθον.
Hic filius qui natus eius est nothus,
Cuius parentis, illa scit quæ hunc edidit:
Cistas vorat tres ille totas panium
Paruo die: mox ebibit magnæ merum
Simul metretæ, seu magis decamphori.

Nam mirificam fuisse Herculis voracitatem vel illa nobis possunt esse argumento, quæ scripta sunt à suauissimo poëta Epicharmo in Busiride his carminibus:

Πρῶτον μὲν αἴ κ' ἔδοντ' ἰδῇς νιν ἀνθρώποις.
Βρέμει μὲν ὁ φάρυγξ ἔνδοθ', ἀραβεῖ δ' ἃ γναθος,
Ψοφεῖ δ' ὁ γόμφιος, πέπειγ' ὁ κιννόδων.
Σίζει δὲ πᾶς ῥὶς ῥίνεσι, κινεῖ δ' ἄκατα,
Τῶν τετραπόδων μὲν ὃ δεῖ γ' ἔλεν.
Illum si edentem videris, strepunt genæ,
Intus sonat guttur, sonat maxilla, dens
Stridet caninus, sibilant nares, mouet
Aures solent armenta sicut, haud minus.

Fama est Herculem in Tryphyliam regionem Eleorū profectum habuisse controuersiam de voracitate cum Lepreo Pyrgei filio, vt inquit Hesiod. in Ceycis nuptiis: atque, cū vterque bouē in epulas occidisset, Lepreus nihilo fuit tardior aut imparatior edendo inuentus: sed cùm post epulas ventum esset ad pugnam ob indignationē, æmulæ virtutis, Lepreus cecidit ob vim Herculeam. Cùm verò mœstus Thiodamas amisso tauro recessisset, multaq; fuisset Herculi ob illā iniuriam impręcatus, māsit postea ritus apud Lyn-

dios vt bos arator cũ multis dirarũ imprecationibus Herculi cognomine Buthœnæ mactaretur. Postea verò fertur Thiodamas in vrbẽ Dryopum profectus Dryopas ipsos armatos in Herculem eduxisse, in eãque necessitatem cõpulisse Herculem, vt vel Deianirã armare necesse fuerit, quæ etiam dicitur in mamilla fuisse læsa, atque cùm hos demum superasset cæso ipso Thiodamante, rapuit eius filium Hylã in seruitutẽ, vt scripsit Pherecydes lib. 3. Pòst verò propter latrocinia vniuersam illam nationem ad Trachinem Thessalicã vrbem duxit ad habitandum, & ad montẽ OEtam, qui mõribus Phocidis est vicinus. Habuit ipsum Hylam inde in deliciis, ita vt nemo propè fuerit mortalium ab eo tẽpore, cui nomen Hylæ fuerit ignotum: nam cùm vnà cum Argonautis in Colchidẽ nauigaret, Hylãque aquatum misisset, fertur in Cium vsq; excucurrisse ad Hylam requirendum, quoniã ille post certum probabile temporis spatiũ non ampliùs redire visus est: scriptum tamen fuit ab Ephoro in lib. 5. quòd Hercules sponte mãsit in Lydorum regione Omphales causa. Dionysius Mitylenæus neque illum in Colchidem suscepisse quidem nauigationem inquit, nedum non opẽ tulisse Iasoni in iis quæ tractauit cum Medea. Herodorus & Herculem & alios nonnullos heroas exemit ex illorum numero, qui fuerunt participes illius Colchicę expeditionis. Hesiodus in Ceycis nuptiis Herculẽ ipsum exiuisse aquatum in Magnesiam scripsit iuxta vocatas Aphetas, quæ ita dictæ sunt, quòd ibi relictus fuerit. Anticlides lib. 2. rerum Deliacarum Hylum Herculis filium amissum fuisse scripsit, cùm iuisset aquatum, neque ampliùs reuertisse: nam profectò neque mirum est Herculem id in Thiodamantem commisisse, cùm in multos fuerit iniurius, & ob negatam sibi Iolen deuastarit OEchaliam, Hylamque catamitum tam celebrem habuerit, vt nemini Hylæ nomen sit ignotum: cúmque ebrius fieri nonnunquam consueuerit, vt testatur Damagetes his carminibus:

Οὗτος ὁ πανδυμάτωρ, ὁ παρ' ἀνδρέσι δωδεκάεθλον
Μελπόμενος, κεχαρῆς αἴνεκεν ἠοριάς,
Οἰνοβαρὴς μὴ δαῖτι, μεθυσφαλὲς ἴχνος ἐλίσσῃ,
Νικηθεὶς ἁπαλῷ λυπιμελεῖ βρομίῳ.

Omnia qui domuit, qui his certamina senæ
Vicit, qui ob vires clarum in orbe sonat:
Ebrius en titubans dubios vestigia ponit:
Perfusus dulci est ille caput Bromio.

Habuit Hercules multa cognomina, sicut Dij cæteri: nam cùm magna culicum copia esset apud Theucros, iisque pro voto cessassent, quod creditũ fuit Herculis beneficio accidisse, Conopius Hercules dictus est, vt ait Strabo lib. 13. conopẽ enim culicem vocarunt. Alexicacus, quia mala depellat: Ceramyntes, quia Parcas insectatus sit: & Callinicus præterea, Buraicus, Rhinocolustes, Hippodotus, & aliis his similibus nominibus vocatus fuit. Fama est quòd Herculi antiquitus non tanquã Deo sacra fiebant, sed tãquam Heroi parentabant: quod cùm Phæstius in Sicyoniã profectus animaduertisset, granitérq; ferret pro eximiis eius virtutibus diuinos honores illi nõ cẽseri, instituit vt agni iugulati pernas ad arã vrerent, & partem vnã carnium, sicuti victimarum cæterarũ solebant, ederent, alterã Herculi tanquam Heroi parentando offerrent, omnino verò agnus vtilis erat victima Herculis sacrificiis, cùm lupos is à stabulis depellere putaretur, vt testatur Antipater his carminibus:

Εὔκολος Ἑρμείας· ὦ ποιμένες· ἐς δὲ γάλακτι
Χαίρων, καὶ δρυΐῳ σπένδεται μέλιτι.
Ἀλλὰ τὸν Ἡρακλέης· ἓνα δὲ κτίλον ἢ παχὺν ἄρτα
Λίπτει, καὶ πάντας ἐν τύοις ὀκλίζεται.
Ἀλλὰ λύκους ἐέργῃ· τί δὲ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν
Οἶλλαν, εἴτε λύκοις, εἴθ' ὑπὸ τῶ Φύλακος;

Mercurius facilis pastores: munere lactis
Lætatur, mox & dulcia mella capit.
Sed non Alcides: aries vel pascitur agnus.
Omnino pinguis victima grata Deo est.
Iure: lupos arcet. Sed quid magis vtile, si grex
Custodis cecidit cæde, vel vngue lupi?

Erat autem vetitum fœminis iure sacrificiorum, ne vel per Herculem iurarent, vel templum ingrederentur, vel sacrificiis interessent: quia sitienti Herculi cùm boues Geryonis per Italiam duceret, respondit mulier se aquã dare non posse, quia fœminarum celebraretur dies, neq; ex eo apparatu fas esse viris gustare: qui sacrorũ ritus seruabatur in Italia: erat autem illa sacrorum consuetudo, vt inter sacrificãdum Deorum laudes, & res ab iis Diis humano generi vtiliter inuentæ, vel præclarè gestæ cantarentur: cuiusmodi est id

apud Virg. libro 8. Æneid. quod recitatum est à nobis lib. primo, cùm hymnorum antiquorum vsum explicauimus. Mirabile est autem illud quod scribitur à Corn. Tacito hoc pacto libro 12. interea Gortazes apud montem, cui nomen Sambulos, vota Diis loci suscipiebat, præcipua religione Herculis: qui tempore statuto per quietem monet sacerdotes vt iuxta templum equos venatui paratos sistant. Equi vbi pharetras sagittis plenas accepere, per saltus vagi nocte demum vacuis pharetris multo cum anhelitu redeũt: rursus Deus quas syluas pererrauerint nocturno visu demonstrat, reperiunturque fusæ passim ferę. Ægyptiacarũ rerum scriptores affirmant Ægyptij Herculis magistrũ fuisse Linum, eum qui prior rhythmos & melos inuenit, maximéque in poetica facultate excelluit, eius tres discipuli celebres præter cæteros fuerunt, Orpheus, Thamyris, & Hercules. Aiũt Herculem ingenio paulo tardiorem cùm per plagas ad disciplinã impelleretur, cithara interemisse magistrum. Deinde grandiorem factum cùm excelleret insigni fortitudine, diu peragrasse, columnamque in Libya statuisse: quem dicunt etiam bellum aduersus Gigantes cum Diis gessisse: is videtur cum AEgyptio minimè conuenire. Nam Gigantes nati sunt ante Troiana tempora, vel potiùs, vt aiunt Græci, cum prima generatione hominum, quod tempus continet quædam millia annorum: claua enim & pellis leonina conuenit antiquissimo Herculi, quòd illis tẽporibus arma nondum essent inuenta, atque pugnaretur lignis, & corpora protegerentur pellibus ferarum. Dictus est (vt aiunt) non quòd per Iunonem gloriã nactus sit, vt scripsit Matris, sed quòd alter alterius iunior res gestas imitaretur, cui rei argumento est quòd terram multis feris expurgarit, cùm vel ante Troiana tempora maxima pars terræ esset facta habitabilis ob cultum & frequentes ciuitates. Hæc ferè sunt, aut non multo plura his quæ ab antiquis scriptoribus de Hercule commemorantur: quę quoniam sunt in ore omnium, breuiter recensere volui, neque in rem in mentibus omnium confirmatam, superuacanea adducere testimonia. Cęterùm Eurystheus post mortem Herculis ob metum coniurationis, ac memor illatarum iniuriarum, omnes Heraclidas insecutus est, quos, cùm Athenas confugissent, mox ab Athenien-sibus per legationes expetiuit, bellum etiam minatus nisi suis

legationib. dederentur. Iolaus, qui iam mortuus fuerat, audita apud inferos tam fœda Eurysthei petitione, dicitur veniam & facultatem reuiuiscendi in vltionẽ Heraclidarum à Plutone impetrasse: quare reuiuiscens trucidauit Eurystheũ, ac statim postea remortuus est.

¶ Nunc quid per hæc significetur, breuiter inquiramus. Hercules, quem glorioſum ob Iunonis odium possumus interpretari, Iouis & Alcumenæ dicitur fuisse filius: qui sanè nihil aliud est, quàm probitas, & fortitudo, & virium præstantia tum animi tum etiam corporis, quæ vniuersa vitia ex animo depellit & profligat. Patet hoc autem ex ipsorum nominum interpretatione: dictus fuit primum Alcides, quia ἀλκὴ vim significat: idemq; filio Alcmenę, quippe cùm μένος etiam strenuitatem significet. Hercules igitur siue animi fortitudo, strenuitatis & Iouis diuinę scilicet bonitatis filius, sibi gloriam immortalem apud vniuersos homines cõparauit: quod cùm fecisset Iunonis stimulo, meritò & à Iunone & à gloria nomen obtinuit. Est enim Ἥρη Iuno, at κλέος gloria. Alij nullam Iunonis mentionem fecerunt in hoc nomine explicando, cùm gloriam fuisse vniuersis mortalibus Herculem dixerint, sicut illud oraculi responsum significauit:

Ἦ ῥα γὰρ ἀνθρώποισι φέρων κλέος ἄφθιτον ἔξεις Ὦ Ἡράκλεις.
Gloria semper erit mortales inter honosq; Alcide tibi.

Et illud;

Ἡρακλέα δέ σε Φοῖβος ἐπώνυμον ὀνομάζει,
Ἦ ῥα γὰρ ἀνθρώποισι φέρων κλέος ἄφθιτον ἔξεις.
Te vocat Heraclem clarus cognomine Phœbus,
Quòd tua perpetuum mox gloria viuet in æuum.

Alij ἀπὸ τῆς ἀρετῆς à virtute scilicet hoc nomen deductum crediderũt, cùm Hercules fortitudo sit, & prudẽtia, & ratio quæ est nobis, & constantia: quę quoniam sine diuina bonitate, optimoque animi affectu nemini contingunt, idcirco Iouis filius Hercules dictus est, & Alcmenę siue constantię, omnis enim probitas & patientia indiget in rebus aduersis, aut in voluptatibus superandis & diuina bonitate tanquam duce, qua gubernetur, cùm nulla vis humana satis sit per se potens. Illa verò quę de ortu Herculis & Eurysthei traduntur, ad vim astrorum spectare ego crediderim: quòd esset felicissimorum planetarum in loco fortunato cõiunctio,

quæ imperium protenderet, cùm naſceretur Euryſtheus: at cùm Hercules, glorioſa quidem ſed, interueniente alio planeta, laborum & periculorum plena cùm, verò vis illa ſiderum clàm agat in nobis, nosque imbuat pro vi & natura primi aeris, quem naſcentes haurimus, datus eſt locus fabulæ, quòd Iupiter iurauit, vt qui primus naſceretur alteri imperaret, & quòd iuno cùm retardaſſet Herculem, eiusque ortum in decimum mẽſem prorogaſſet, facit vt hic parere cogeretur, ſemperq; aduerſariam Iunonem habuerit. Nam ſi quis natus fuerit ſub felici ſiderum horoſcopo, ita affecti aeris primùm vim hauriens, ad ea propenſus eſt ad quæ vis illa ſiderum impellit: quod ſi maligna vis illa ſit & ſtellam coniunctio, moderatione cõciliorum in melius verti poteſt. Fuit à Chirone ſemiuiro & ſemibelua eruditus, quia principem oporteat & legum & armorum vim ac tẽpora cognoſcere. Alij ſic interpretantur, quòd Iupiter ſumpta Amphitryonis forma Herculem generauit, quoniam homo ſit tanquam inſtrumentum, at vis diuina ac ſiderum tanquam opifices ad procreationem clarorum virorum: nam neque Hercules, neque quiſpiam illuſtris eſſe poteſt ſine Ioue, quoniam omnis poteſtas, omnisque præſtantia ſolo ſit à Deo. Parentum autem beneficium quia minimum eſt ſi cum beneficiis diuinę bonitatis conferatur, ideo dictum fuit, quòd Hercules eſt Iouis potiùs, quàm Amphitryonis filius. Primùm igitur omnium periculorum fuit Herculi propoſitum geminorum anguium, cùm adhuc eſſet paruus: quid per hos angues intelligamus? æmulationem virtutis a lenæ, quoniam ſubfrigida propè omnis eſt virtus, quæ ad alicuius imitationem non contendat. Omnium laborum igitur meritò fuit initium Herculi ab anguibus, quoniam cùm puer adhuc eſſet, gloria & rebus geſtis præteritorum Heroum ad illos virtute ſua vel imitandos vel etiam ſuperandos inflammabatur: quidpe cùm omnis virtutis, omniſque nobilitatis initium ſit in teneris animis apparens æmulationis ad virtutem veſtigium: vbi quis igitur ita fuerit ad virtutem incitatus, primum omnium monſtrorum ſuperbia & ira & arrogantia & furor animi placandus eſt, qui leo eſt Nemeæus, & in ſylua inſcitiæ noſtri animi paſcitur, omneſque virtutes populatur. Neque tamen poſt placatos hos animorum motus, trãquillitatem per vniuerſam vitam con-

ſequimur, cùm multæ voluptatum inſidię aduerſus nos inſurgant: idcirco poſt placatum leonem, Theſpij filiæ oblatæ ſunt Herculi, quas vna nocte omnes conſtupraret. Quid Minyas, aut Lycum, aut Centauros, aut apros domitos, aut equos Diomedis in hoſpites ſæuientes eſſe credamus, niſi crudelitatem & omnes illegitimos animorum motus repreſſos? Quid Theſeus eſt, aut Prometheus, aut alij complures à præſentibus malis liberati, niſi viri boni liberalitatẽ & beneficentiam in omnes iniquè oppreſſos conuenire? nam duæ ſunt iuſtitiæ partes, vna ne nos iniuriã inferam⁹, altera ne inferri ab aliis patiamur, ſi poſſimus, & iniquè oppreſſos ſubleuemus. Sed quoniam omnib. in negotiis perneceſſaria eſt temperentia, quia ex vno quouis ſcelere multa turpia oriri ſolent, dictus eſt Hercules hydræ capita omnia vno tempore extinxiſſe. Idem quæ peregrinationis terminos colũnas in Iberia in extremis Gadiũ oris ſtatuit, quia nullus locus virtuti ſit inuius, cùm virtutis gloria vel ad extremos homines habitatæ terræ perueniat. Hic idem tot ſuperata pericula, poſt tot latrones de medio ſublatos, poſt purgatum horrendis monſtris orbem terrarum, Omphalę amore captus multa turpia, & primis rebus geſtis indigna commiſit: cur hæc literarum monumentis tradita ſunt? aut cur ad poſteros tranſmiſſa? vt nos commonefacerent antiqui ſapientes viro bono ſemper eſſe vigilandum, quia ſi parumper oculos à virtute deflexerit atque conniueat, ab appetentia tãquam à rapidiſſimo fluuio, ad libidinẽ & ad illegitimas voluptates defertur, ſuapteque natura prolabitur. Hic propter muliebres amores poſtea in crudeliſſimum mortis genus incidit, quoniã voluptatum finis eſt omniũ dolor & miſeriæ. Ob præclaras virtutes primùm vt Heros, deinde vt Deus poſt mortẽ ab hominib⁹ cultus fuit: quòd omnis virtus inuidiã in ſe concitat: qui enim virtutẽ ſuperare aliorũ ſe non poſſe ſperant, tum demum ſe felices arbitrantur, ſi illam aliquantulum ſaltem dicendo obſcurarint: at vbi ceſſat eius autor virtutis, tunc etiam inuidia ceſſat inter mortales, maiorque gloria virorum bonorum poſt mortem eniteſcit: cùm igitur vel appetentia rerum ſuauium & illegitimarum, vel inuidia mortalium res geſtas cuiuſque opprimere & obſcurrare poſſit meritò dictum eſt id ab Euripide in Andromache.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Χρὴ δ' οὔποτ' εἰδέν' ὄλβιον βροτῶν
Πρὶν ἀνθανόντος τὴν τελευταίαν ἰδῇς,
Ὅπως περάσας ἡμέραν ἥξει κάτω.
Nullum beatum dixeris mortalium,
Supremus antè quàm dies illuxerit,
Et noueris quo pacto adiuit inferos.

Fuerunt tamen nonnulli qui res ab Hercule gestas ad historiam retorserint: sicut illud est de Augia. Dicitur Augias Solis fuisse filius, tantũque habuisse armentũ, & tot greges, vt maxima pars agri fimo obducta otiosa & inculta iaceret: nam quidam tradiderunt ibi stabulari consueuisse tria milia boum, quod stabulum nunquam fuerat purgatum. Hercules igitur vel aliqua parte agri, vel alia quauis mercede sibi promissa alpheum fluuium in ea loca diuertit, omnemque simi copiã deleuit. Deinde cùm regio ad fertilitatẽ rediisset, stabula Augiæ purgasse dictus est. Augias mercedẽ illi negauit, quia videretur nullum propè laborem sustinuisse iis stabulis purgandis: nam insulsi plerique non animi, sed corporis viribus, & laboribus pręmia proponunt. Eodẽ pacto Geryonem tricorporem dixerunt, quia tres essent fratres vnanimes & consentientes in omnibus, vel (vt putarunt alij) quia tribus insulis Hispaniæ adiacentibns imperaret, Ebusæ scilicet, & minori, maioriq́ue Balearicæ. Hic cùm naualibus, terrestribúsque copiis plurimum postet, dicitur habuisse canem dicipitẽ. Antęum Libycum ob peritiam loci vincere in regione non potuit, at extra patriam facilè superauit. Fuerunt item qui hydrã multorum capitum fratres multos concordes crediderint, quorũ vno extincto multi videbantur insurgere propter apparatus bellicos semper recentes & validiores. Quod attinet ad mala Hesperidũ, & ad Atlantis laborem, dicunt Atlantem magistratum gerentem in quandam rerum maximarũ aliquando incidisse difficultatẽ, qui Herculis sapientissimi hominis consilio rem præclarè transegisset, tres oues Herculi largitus est: quod munus, vt ferebant ea tempora, non parũ erat honorificum: cùm verò μῆλα & mala fructus apud Græcos, locus datus est fabulæ atque ob harum fabularum cognitionem non parum pertinere illam epistolã putauimus, quam superioribus diebus ad virum clarissimum Senatorem Venetum Matthæum Bembum misimus, ita verò se habet:

Quòd

Quòd redis ad musas à tanto pondere rerum
Quantum res patria imposuit tibi publica lætor:
Nam labor assiduus fertur domitare leones.
Hinc iubet alternè luci succedere noctes
Natura alma parens seruandis prouida rebus
Hinc & Atlanteos humeros recreasse labantes
Dicitur Alcides, tenuit cùm pondera mundi.
Fabula sustinuit quòd Atlas flammantia cœli
Astra: magistratus, & publica pondera gessit.
Crede mihi multo est cunctis felicior vnus
Qui faciles sine lite dies, sine murmure vulgi
Præterit, haud iussus varias audire querelas
Si quis in humanis rebus felicius optat,
Rusticus expectet dum totus defluat amnis.
Vel nihil est homini felix, vel sola quies est:
Quæ nulli sincera tamen conceditur: ac te
Vel tua solicitant, vel amici incommoda semper.
Vt si alibi excretæ vellantur vomere syluæ,
Consurgunt alibi. Sunt quos non vlla fatigat
Ambitio, sed vexat amor furiosus habendi,
Nec quidquam se oculis auro iucundius offert:
In quo congesto mox credunt esse quietem.
Falluntur miseri: mens est quæ sola quietos,
Sola facit claros: argenti splendor & auri,
Prædia, nobilitas, animo depellere curas
Non possunt, populi aut fasces, aut purpura Regum.
Nec tamen vna potest animum fecisse serenum
Contemptrix auri mens, ambitione remota.
Hæc vbi vitaris, discrimina plurima vitæ
Occurrent, animúmque trahent huc semper, & illuc.
Si quem fugit amor nummi, si fugit honorum,
Blanditur somnus, vinum, Venerisque cupido:
Aut vitam infestat furor implacabilis iræ.
Turpe quidem vinci his animorum motibus, iræ
Principiis obsta: subeat te cedere nolle
Fluctibus irarum: facilis medicina reperta est.
Sin quacunque rapit grauis impetus, hac patiare
Deiecta ratione trahi, velut orba magistro
A Equora percurris pelagi spumantia puppis,
Quocunque arbitrium ventorum detulit: atque

Multa facis, quæ pœcatum fortasse pigebit.
Nil aliud Scyliam est rabidis vitare per vndas
Succinctam canibus, nil & vitare Charybdim.
Hic animi furor est Cyclops, qui mentis in antro
Delitet: hunc tu vince dolis, hunc siue adure,
Hunc ratione doma: sic victus denique discet,
Quæ iura hospitij: quàm sit crudelibus almus
Iupiter hospitibus vindex: nam sicca tyrannos
Paucos fata iubent Ditis succedere tectis.
Herculeus labor, & nodoso robore claua,
Nil sinit horrificum: vel qui Minoia Cretæ
Monstra domat fertur de Diis & natus vterque.
Si domites iram, vinclisq; & carcere frænes,
Inde voluptatum illecebræ blandique susurri
Circumstant: simul ista tibi vitare necesse est.
Ne te Sirenum cantus, neu pocula Circes,
Inuerti faciant variarum in monstra ferarum.
Vita hominum infelix, quòd circumspecta tenetur
Hostibus innumeris: occumbere turpiter aut est
Cuique opus, aut magnam referet victoria laudem.
Barbaricis quid enim deuictis proderit armis,
Qua sol consurgit, vel Iberis conditur vndis:
Imperio regere: æternum si pectore bellum
Victorem infestet? captiuum blanda voluptas
Si trahat hunc, nullam meruit victoria laudem.
Otia solus aget, tranquillaque tempora vitæ,
Vincere qui norit surgentia pectore monstra,
Ex animo curas & populsarit inanes.
Fortè magistratus transacto tempore ducis
Otia priuatus: priuatum munera possunt
Pieridum mulcere: domestica fortè requirit
Res domini curam, curam concede parumper,
Denique si cessat cui rerum publica cura,
Ille magistratus in sese exerceat, & quæ
Tempore præterito transegit, ponderet, acta
Omnia si recte, niueam Diis immolet agnam.
Hic valet intrepidus cœlum, sedesque Deorum
Suspicere, implacidis hic se committere ventis.
Fortunæ furias, & inuitabile fulmen
Alma Iouis temnit virtus sibi conscia recti.

Verùm, vt ad mala Hesperidum redeamus, quidam dixerũt à nymphis Herculi fuisse donata, cùm draconem custodem cecidisset, quia Draco pastor fuerit violentus planè homo, & immitis aduersus omnes. Huius oues mala dicta sunt aurea, cũ essent oues aurei coloris. Cur post omnes victorias, post tot terrę, marisque labores, post superatos tot latrones, tot maleficos, tot violentos hospites, ipse Lydorum reginæ tam turpiter seruijsse dicitur: quia magis periculosum est ne voluptatibus, quàm difficultatibus, plerumque vincamur: magisq; gloriosum est seipsum vincere, & animi impetus refrenare, quàm vniuersum terrarum orbem sibi subijcere. Neque quisquam vir bonus planè dici potest, nisi qui per summam Innocentiam, vitęq; integritatem suos dies vsque ad extremum transegerit. Alij nihil aliud esse Herculem, quàm solem crediderunt, qui propter imagines Zodiaci, duodecim labores absoluisse dicitur: cuiusce rei illud argumentum faciunt, quia Geryon filius Callirhoes & Chrysaoris, siue Pegasi filius, ipsa est hyems: huius boues Sol ab Oceani extremis partib⁹ in habitatas terras adigit, quia tonitrua & fulgura & fulmina ex humoris exhalatione nascuntur, & ex Oceano præsertim. Dictus est enim Geryon ἀπὸ τῆς γαρύης, quod fremere significat, quod proprium est hyemis. Cùm verò sol omnia accedens per signiferum ad ortum excitet, ac pubescere faciat, idcirco Heben illi vxorẽ à Iunone ab aeris temperamento scilicet datam fuisse dicunt. Alij crediderunt per Geryonis fabulam, qui multa cruta & pleraſque manus ac oculos haberet, quæ vnico consilio gubernarentur, concordiam ciuium significari, quæ inexpugnabilis propè efficitur vbi omnes iustis animis in vnum conspirarint, velut ait Plutarchus in Politicis. Atq; vt summatim colligam, illa quæ tradita sunt de Hercule, non solùm ad Solis naturam, sed etiam ad humanæ vitę institutionẽ, tradita sunt: quippe cùm frustra alioquin laudes Herculis commemorarentur, cùm illa monstra, quę dicuntur ab illo fuisse domita, neque ita esse potuerint; neque si fuissent, nobis obessent, vt ait Lucretius lib. 5. in his:

Quid Nemæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis,
Hydra Venenatis posset vallata colubris?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quidue tripectora tergemini vis Geryonai?
Quid Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracem, Bistoniasq; plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? vncisq; timendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes;
Aureáq; Hesperidum seruans fulgentia mala
Asper, acerba tuens immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid denique obesset,
Oceani propter littus, pelagísque sonora,
Quo neque noster adit quisquam, nec barbarus audet?

Quòd si quis ea quæ dicta sunt à nobis hactenus, diligentiùs cõsiderauerit, patebit profectò tum ad mores & ad vitã hominum rectè instituendam: tum etiam ad Solem, illa quę narrantur de Hercule, spectare. Ac de Hercule satis, nunc de Acheloo dicamus.

De Acheloo CAP. II.

ACHELOVS AEtoliæ Rex fuisse dicitur, qui in Thoante fluuio vocato, vt ait Strabo lib. 10. è Pindo monte orto, AEtoliamq; ab Acarnania disterminante, & in sinũ defluente, Maliacum, mersus, fluuio nomen dedit: qui fluuius ab ipso rege postea fuit Achelous nuncupatus. Plutarchus in libello de fluminibus Thestium à Thestio Martis & Pisidices filio vocatum fuisse fluuium scribit: qui Achelous postmodũ ab Acheloo filio Oceani & Nymphę Naidis ibi merso fuit vocatus. Hic fluuius in mare Echinadum insularum influit, vt testatur Herodotus in Euterpe: quarum dimidium propè continentem fecit. Alcæus Oceani & Terrę filium esse sensit, ac Hecatæus Solis & Terræ: Nymphis in primo Heracleæ, Thetidis & Terræ. Fabulantur hunc fluuium Deianiram OEnei AEtolorum regis filiam in matrimonium poposcisse, quæ etiam sibi fuerat promissa: verùm cùm Hercules in agrum Calydonium profectus esset, ipse quoque in matrimonium poposcit Deianiram, quę sibi quoque promissa est. Oportuit igitur certamine definiri vtri horum Deianira cederet. Quare Achelous sumpta tauri forma in Herculem impetum fecit. Hercules huic cornu manibus apprehensum defregit, qui cum prę dolore cessisset Herculi, suum cornu dextrum ab eo repetiuit, pro quo Amaltheæ Harmonj filiæ, vti scripsit Alcimus in rebus Siculis, cornu largitus est: quod ita attigit Ouid. in Deianira.

Cornua flens legit rapidis Achelous in vndis,
Truncaque limosa tempora mersit aqua.

Fuit Amalthea capra quę Iouẽ lacte nutriuit postquam illum Rhea clàm Adrasteæ & Isdæ, vt scripsit Hermogenes in libro de Phrygia, nutriẽdum dedit. Huius caprę alterum cornu Iupiter adultus officij pręmium nutricibus dedit, vbi capram inter sidera collocasset: cui illã adiecit facultatem, vt ait Xanthus in rebus AEtolis, vt quidquid ab eo optaretur, qui illud haberet, siue potus, siue cibus, continuò nasceretur. Alij non capram, sed Hemonij AEtolorum Regis filiam Amaltheam, quæ cornu non caprę, sed tauri habuerit, fuisse senserunt, quod vim illam habuerit, vt scripsit Pherecydes. Neq; mirũ est taurũ Acheloum factũ fuisse, vbi pugnaturus esset cũ Hercule, quãdo Deianirã petẽs vel multas formas sumpsisse dicitur, vt testatur Sophocles in Tracinijs:

Μνηστὴρ γὰρ ἦν μοι ποταμὸς, Ἀχελῷον λέγω.
Ὅς μ' ἐν τρισὶ μορφαῖσιν ἐξαιτεῖ πατρὸς,
Φοιτῶν ἐναργὴς ταῦρος, ἄλλοτ' αἰόλος
Δράκων ἑλικτὸς, ἄλλοτ' ἀνδρείῳ τύπῳ
Βούκρανος. ἐκ δὲ δασκίου γενειάδος
Κρουνοὶ διεῤῥαίνοντο κρηναίου ποτοῦ.
Flumen fuit procus mihi, Acheloum fero.
Formis tribus qui me petiuit à patre:
Taurus, deinde pluribus ventrem notis
Pictus draco, vir inde, cui caput bouis,
Mento fluebant riuuli potabilis
Vndæ nitentis, fontibus simillimi.

Fuit enim poetarum consuetudo, vt fluuios tauris similes effingerent, quoniam cum impetu irrũpentes tauris similem edant mugitum: vel, vt Hellanicus sensit, quia terrã sulcare tanquam boues apparẽt: vel vt alijs placuit, quia circa ripas fluminũ tauri mugire ob vberiora pascua audiantur. Memorie prodidit Sappho primum Acheloum vini mistionem pręterea inuenisse: quare ita ait Virg. lib. 1. Georg.

Proculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis.

Atq; antiquorum fuit idcirco consuetudo, vt aquas omnes quę vini mistionibus essent aptæ, Acheloi nomine vocarẽt: quare Achæus Satyros introducit ęgrè ferẽtes potũ aquo-

sũ in AEthone Satyrico, atq; ita aquas Acheloũ nominãtes:

Μῶν Ἀχελῷος ἦν κεκραμένος πολύς:
Ἀλλ' ὕδε λῆξαι τῶδε τῷ γέμῃ θέμις.
Καλῶς μὲν οὖν ἄγαν Σκύθαι πίειν.
An mistus Achelous fuit non plurimus?
Cessare sitirpi cuius haudquaquam licet.
Certe bibisse more præstaret Scythæ.

¶ Ac de Acheloo ista fabulosa memoriæ sunt tradita. Achelous Oceani vel Thetidis filius, vel Solis fuit & Terræ, quia omnes fluuij ex Oceano nascuntur, & ex fontibus, locisque sub terra cauernosis. Quas vxores Achelous habuerit, non cõstat: cùm tamẽ Callirhoẽ & Castaliã filias habuerit; vt testatus est Panyasis, ac Syrenas, quę Iunonis suasu Musas in certamen cantus prouocarũt: quibus victis Musæ pinnas ex alis conuulserunt, sibiq; coronas fecerunt, vt ait Pausanias in Bœoticis. Habuit filiam etiam Dircen, quæ in fontem conuersa fuit, in quo Bacchus recens natus lotus fuit, vt ait Euripides in Bacchis:

Ἀχελῴου θύγατερ — *O Acheloi filia*
Πότνι', εὐπάρθενε Δίρκα. — *Verenda virgo Dirce:*
Σὺ γὰρ ἐν σαῖς ποτὲ παγαῖς — *Olim tuis nam fontibus*
Τὸ Διὸς βρέφος ἔλαβες. — *Iouis cepisti filium.*

¶ Cùm igitur mutua sit elementorum inter se vicissitudo mutationis, Solisq; radij ex Oceano & terrę suprema parte vapores excitent, inde niues, & grãdines, & imbres gignuntur, vt ait Aristot. Meteorologicis, ex quibus fit incrementũ fluminibus: quare filius Oceani dictus est. Terra eius mater dicta est, vel quòd ea in aquam, vt in propinquum elementũ soluatur, vel quia ex incluso aere in ipsa terra nascantur fluuij, cùm in aquam mutatur. Alij crediderunt vim esse optimarum aquarum Acheloũ, sicuti testatur in põderibus Asię Ephorus: ἢ τὰς ἐκ Δωδώνης χρησμούς. σχεδὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς προστάττειν ὁ Θεὸς ἔωθεν Ἀχελῴῳ θύειν. ὥστε πολλοὺς νομίζοντας τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ῥέοντα, ἀλλὰ τὸ σύμπολον ὕδωρ Ἀχελῶον κατὰ τὸ χρησμῷ κελεύσθαι. *Vel oracula Dodonæa, nã in omnibus fere responsis iubere solitus est Deus sacrificari Acheloo: quare permulti in eam opinionem inciderunt, vt non fluuium per Acarnaniam defluentem, sed vniuersam vim aquarum Acheloi nomine ab oraculo vocari crediderint.* Erat enim illa sacrificiorum consuetudo, vt in omnibus sacrificiis aquam

illam, quæ sacris adhiberetur, nominarent, Acheloum, quod testatur paulo pòst idem Ephorus, μάλιστα γὰρ τὸ ὕδωρ Ἀχελῶον προσαγορεύομεν ἐν τοῖς ὅρκοις, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις. *maxime verò inter iurandum, & in precationibus & in sacrificijs aquã Acheloum nominare consueuimus:* est enim suauissima & saluberrima Acheloi aqua credita, qui fluuius est Acarnaniæ, & in mare apud insulas Echinades vocatas ingreditur, vt ait in his Herod. in Euterpe: καὶ ἐκ ἧκιστα Ἀχελῶου, ὃς ῥέων δι' Ἀκαρνανίης, καὶ ἐξιὼν ἐς τὴν Ταλαοσσαν, ἤδη τῆς Ἐχινάδων νήσων τὰς ἡμίσεας ἠπειρον πεποίηκεν. *atq; Acheloi præsertim, qui fluuius per Acarnaniã delabẽs in mare insularũ Echinadũ intrat, earumq; dimidiũ iam continentẽ fecit.* Atque in hanc sententiam de Acheloo scripsit Strabo lib. 10. Geographię, quòd latꝰ australe Acarnanicũ & Ætolicũ ipso mari perfunditur, quod sinum efficit Corinthiacũ, in quem Achelous influit, qui superioribus tẽporibus Thoas appellabatur, at postea dictus est Achelous, vt scripsit Plutarchus in libro de fluminibus ac montibus. Cur tauri formã sumpserit, diximus. Factus est Draco idem, quia sinuoso cursu deferuntur flumina, cùm idem assiduis aliquando imbribus non augeatur ac placidus sit, humana forma fingitur: at ob sonitum, taurino capite. Hercules, vt ait Strabo lib. 10. OEneo affinitate coniunctus, & in omnes mortales beneficus fluuium temere & cum impetu regionem infestantẽ aggeribus & aquæ ductibus coercuit & extenuauit: eamq; aquã in multos riuulos diductam, quæ priùs regionem laniabat, vtilissimam reddidit. Inde dictus est illi fluuio taurinũ cornu defregisse, & pro illo cornu abundantiæ rerum omnium accepisse. Fluuius igitur paulatim exsiccatus eo pacto fabulæ locum dedit, quæ in honorem Herculis ficta est. Quid aliud sub hac fabula contineatur, præter historiam, non reperio, nisi quòd per prudentiam omnia vel maximè noxia efficiuntur vtilia: cùm præsertim istud Herculeæ prudentię quoddam fuit è muneribus, cuius iam sententia fuit explicata, at nunc de apro Calydonio.

De apro Calydonio. CAP. III.

SED quoniam nemo propè est antiquorum poetarum, quin aprum Calydonium celebrauerit, nos etiam breuiter quæ de illo memoriæ prodita sunt, percurramus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fabulantur itaque OEneum AEtolorum regem, Calydoniæq́ue imperantem, primitias tum frugum, tum etiam domesticorum animaliũ Dianę offerre solitum: qui cùm sumptui parcere decreuisset, Dianam solitis primitiis defraudauit: at Sosiphanes in Meleagro memoriæ prodidit OEneum Diis omnibus solitum primitias ferre ob eximiam suæ regionis fertilitatem, verùm aliquando Dianæ honores præteriisse. Illa igitur ob neglectum honorẽ indignata, aprum insignis magnitudinis ac feritatis, qui in OEta monte versabatur, in Calydoniũ agrum immisit, qui vniuersam regionem deuastaret: quod ita breuiter complexus est Ouidius lib. 8. Metamorph.

Sus erat infestæ famulus, vindexq́; Dianæ.
OEnea namque ferunt plenis successibus anni
Primitias frugum Cereri, sua vina Iyæo,
Palladios flauæ laticis libasse Mineruæ.
Cœptus ab agricolis superos peruenit ad omnes
Ambitiosus honor, solas sine thure relictas
Præteritas cessasse ferunt Latoidos aras.
Tangit & ira Deos.

Atque inter cætera damna quæ illi regioni inferebat, cultissimam OEnei vineam, quam Ancæus Neptuni & Astypaleæ nymphæ filius multa diligentia plantauerat, populabatur: in qua educanda & ipse OEneus non mediocriter insudauerat, vt ait Homerus Iliad. primo:

Καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος Ἄρτεμις ὦρσε
Χωσαμένη, ὅ οἱ οὔτι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
Οἰνεὺς ῥέξ', ἄλλοι δὲ θεοὶ δαίνυνθ' ἑκατόμβας,
Οἴῃ δ' οὐκ ἔρρεξε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο,
Ἢ λάθετ', ἢ οὐκ ἐνόησεν, ἀάσατο δὲ μέγα θυμῷ.
Ἡ δὲ χολωσαμένη δῖον γένος ἰοχέαιρα,
Ὦρσεν ἐπὶ χλούνην σὺν ἄγριον ἀργιόδοντα,
Ὃς κακὰ πολλ' ἔρδεσκεν ἔθων Οἰνῆος ἀλωήν.
Πολλὰ δ' ὅγε προθέλυμνα χαμαὶ βάλε δένδρεα μακρὰ
Αὐτῇσι ῥίζῃσι, καὶ αὐτοῖς ἄνθεσι μήλων.
Suscitat his irata malum Diana, quòd illi
Cùm superos olim ad conuiuia læta vocassent:
O Eneus hanc vnam merito priuauit honore:
Siue oblitus enim, seu nesciit, haud tulit æqua
Mente, Iouis fore præteritam de semine natam.

Tunc irata Iouis proles Diana ferocem
In vites immisit aprum, qui plurima fecit
Tristia, qui plantas radicibus eruit imis,
AEquauitque solo pomos cum floribus ipsis.

Memoriæ proditũ est Ancæũ fuisse seruis asperũ & immitẽ, dũ eam vineã plantaret: quare vnus ex iis dominũ eius vineæ non gustaturũ esse fructũ inquit: at Ancæus, vbi fructus ad maturitatẽ peruenit, seruũ deridebat, iussitq́ue sibi vinum miscere: qui, vbi poculum esset ori admoturus, illi falsum fuisse eius sermonem obiecit, cui seruus respondit:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.
Multa cadunt inter calicem, supremaque labra.

Cùm hæc ita dicerentur, Ancæo plenũ poculum tenenti accurrit quidam nuncians ab ingenti apro vineã totam deuastari, tunc Ancæus deposito poculo, arreptaq́; securi in illũ aprũ irruit, à quo vulneratus crus, vt sensit Pherecydes, interiit. Pausanias tamen in Arcadicis non solùm Ancæum in aprũ irruisse, sed cùm opẽ ferret Meleagro OEnei filio, ab illa belua cæsum fuisse memoriæ prodidit: quẽ in vẽtre vulneratum ait Ouidius. Postea robustissimi venatores ex vniuersa Ætolia ad hunc aprũ cædendũ conuenerunt, nam ad Meleagrũ venit Iasõ, Theseus & Pirithous, Lynceus, Idas, Cæneus, Leucippus, Acastus, Ampycides, OEclides, Telamon, Phyleus, Eurytion, Lelex, Echion, Hylæus, Hippasus, Nestor, Panopeus, Pollux, Iolaus, Atalanta, Peleus, Prothous, Cometes. At enim multi mortales in ea pugna ceciderũt dentibus eius apri crudeliter laniati. Scripsit Ouidius libro octauo hunc fuisse à Meleagro in armo cæsum venabulo, cũ tamẽ Isacius ab eodẽ Meleagro defixum in fronte fuisse venabulũ dicat, prioremq́; omnibus Atalantam Iasonis, at nõ Schœnei filiã sagitta aprũ percussisse dicat, vt est in hist. 102. chil. 7. apud Zezẽ. Quantæ fuerit magnitudinis hic aper vel ex eo patet, quòd vnus eius dens in hortis Cæsaris fuisse dicitur in tẽplo Liberi patris, haud minor vnius pedis & quadrantis mensura. Ferunt enim multas immanes beluas in hominũ improborũ perniciem variis temporibus fuisse à Diis excitatas, vt Erymanthiũ etiam & Crommyonium apros, & taurum in Cretenses, quia cùm Minos latè mari totam Græciam alluenti imperaret, nihilo maiorem Neptuno quàm Diis cæteris honorem tribuisset,

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Hæc idcirco celebrata sunt à poëtis, vt nullũ Deorum cultum impunè negligi à mortalibus sciretur: sed omnia quæcunque grauia contingunt, siue sterilitas sit agrorũ, siue animalium pestilentia, siue immanitas monstrorũ, vel propter neglectam religionẽ, vel propter hominũ improbitatẽ consilio & prouidentia Dei contingere: quãuis ita occultæ aliquando sunt causæ, vt videãtur naturæ ductu potiùs, aut congressu astrorũ, aut vario Solis motu, quã Dei voluntate & consilio cõtingere, nihil fit enim horum sine diuina voluntate, inde fit aliquando, vt quæ minentur sidera, ob Dei bonitatem euanescant, at quæ non fuerant antè visa & præcognita, nos repentè inuadant: cùm omnia & iustè, & consultò, & certo Dei iudicio fiant. Atque vt summatim dicam, nihil aliud per hæc significare voluerunt, nisi quòd propter peccata veniunt aduersa: colendã scilicet Deorum immortalium esse religionem, quam nemo sine calamitatibus & impunè neglexerit, at nunc de Centauris dicamus.

De Centauris. CAP. IIII.

ILLA quæ de Ixione superiùs explicata fuerunt, nos breuiores faciẽt in Centaurorũ explicatione. Dicuntur Centauri Nubis & Ixionis fuisse filij: qui nati sunt ex illa nube, quã Ixion pro Iunone cõpressit. Hi dicti sunt in Pelio mõte à nymphis educati fuisse, qui adulti cũ equabus coniuncti genuerunt Hippocentauros. Dicti sunt autem Centauri, quasi Centuri, cùm κεντάω pungo significet: quoniã primi hi omnium mortalium pugnare ex equis inuenerunt: apud quos Pelethronius frænũ & calcaria reperit, quibus tardiores aut celeriores equi frænarentur aut impellerentur. Hi Thessaliæ populi fuerũt Pelij mõtis accolę, agrestes planè & implacidi & cõtumeliosi in omnes viros. Grauis pugna inter hos & Lapithas, qui dicti sunt ita ab Apollinis & Stilbes Nymphæ filio Lapitha, vt ait Posidonius, aliquãdo exorta est: nã cùm Pirithous Deidamiã, vel (vt alij maluerũt) Hippodamiã Bysti filiam ducens nuptias celebraret, quòd affines essent Centauri Deidamiæ, illos etiã ad conuiuium conuocauit. Isti igitur simul ac vino incaluerunt, & ipsam sponsam, & reliquas Lapitharum vxores petulantiùs attrectare, & violare denique conati sunt. Id Lapithis nõ ferentibus grauis pugna in ipsa regia committitur, multique ex

Centauris in ea ceciderunt, Theseo præsertim adiuuante Pirithoum, vt patet in Scuto Hesiodi his carminibus:

Ἐν δ' ἦν ὑσμίνη Λαπιθάων αἰχμητάων
Καινέα τ' ἀμφὶ ἄνακτα Δρύαντά τε, Πειρίθοόν τε,
Ὁπλέα τ', Ἐξάδιόν τε, Φάληρόν τε, Πρόλοχόν τε,
Μόψον τ' Ἀμπυκίδην Τιταρήσιον, ὄζον Ἄρηος,
Θησέα τ' Αἰγείδην ἐπιείκελον ἀθανάτοισιν.
Ἀργύρεοι, χρύσεια περὶ χροῒ τεύχε' ἔχοντες.
Κένταυροι δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἠγερέθοντο.

Hic inerant Lapithæ, pugnax genus, inclyta pubes,
Cænea, Pirithoumque, Dryantaq;, & Hoplea circum
Pugnantes: circa Prolochum, Exadium, atque Phalerum,
Mopsumq; Ampyciden Titaresion: hic quoque Theseus
Aegides aderat similis Diis ille supernis.
Aurea tela viris aderant, argentea membra.
Parte alia stabant Centauri deinde frequentes.

Fuit autem poculis primùm, & mensis, & sacris vasis pugna commissa, vt ait Valerius Flaccus in primo Argonaut.

Parte alia Pholoe, multoq; insanus Iaccho
Rhœcus, & Athracia subitæ de virgine pugnæ:
Crateres, mensæq; volant, araq; Deorum.

Ad extremum verò victoria penes Lapithas fuit, ac Centauri in fugam versi de suis finibus pelluntur, qui fuga se seruarunt in Pholoem Arcadiæ: vt videtur testari Orpheus in Argonauticis:

Ὃς δ' ἄρ' ἄεθε μάχην Κεντούρων ὀβριμοθύμων,
Οὓς Λαπίθαι κατέπεφνον ἀτασθαλίης ἕνεκα σφῶν.

Centauros cecinit, gens vtique asperrima bello,
Stultitiæ pœnas Lapithis tamen inde dedere.

Victi igitur à Lapithis Centauri nouas sedes sibi quærere coacti sunt, & in regionẽ Perrhęborũ profecti, pulsis prioribus illius loci colonis ibi habitarũt, vt ait Strabo lib. 9. Fuerũt hęc insigniorũ Cetaurorũ nomina, qui in ea pugna fuisse dicũtur: Abas, Arius, Aphidas, Astylus, Amycus, Antimachus, Aphe⁹, Amydas, Asbolus, Abryus, Arctus, Bromus, Bianor, Bretus, Brauenor, Cæneus, Chirõ, Cyllar⁹, Cronius, Critõ, Craneus, Dictys, Danis, Dyneus, Dryalus, Dorpus, Dorylus, Demoleon, Elops, Erigippus, Eurytus, Eurynomus, Emmachius, Enopion, Grynæus, Gripheus, Herlinus, Hippasus, Hylas, Helinus, Harpagus, Harmandio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imbreus, Iphinous, Latreus, Lycetus, Lycus, Lycidas, Lycochthon, Monychus, Mimas, Mermerus, Medon, Meneleus, Nessus, Nedon, Nycton, Odites, Ocelus, Orneus, Pholus, Perimedes, Pisenor, Picagmus, Phlegræus, Petræus, Pyretus, Praxion, Pęātor, Rhœcus, Riphetus, Ripheus, Thaumas, Thereus, Thonius, Teleboas, Stipalus, Theroctonus, Silanthus, Theramon, Thurius, è Lapithis verò nonnullos recensuit Hesiodus in Clypeo, His addiderunt quidā Baiū, at non illum tamen qui vrbi nomen dedit Mercurij, vel (vt alij maluerunt) Neptuni filium: quāuis Centaurorum nonnulli, quia durum esset & agreste genus erga omnes externos, vim Herculis senserunt, vt dictum fuit: siquidē hi sagittis veneno hydræ infectis vulnerati se lauantes, Anigeri fluminis aquam infecisse dicuntur: ita vt vnda illa teterrimum odorē diu seruauerit, & pisces qui in eo flumine nascerentur esui essent inutiles. At Antimachus in Centauromachia illos ab Hercule pulsos è Thessalia in insulas Sirenum cōfugisse scripsit, vbi cantib. illarum delectati omnes in apertam perniciem fuerunt attracti, deinde vbi Nessus, & alij Centauri sepulti fuissent, ex iis vulneribus non procul à Calydone, in colle, qui Taphossus fuit nuncupatus, grauissimus odor ad mōtis radicē suffundebatur, ac tabo simile quiddā manabat, vt ait Strabo lib. 9. Quæ de Centaurorum forma dicuntur, illa fabulosa sunt omnino, vt quæ de illorum ortu. Alij igitur Ixionis filium Chironem fuisse tradiderunt, à quo originem duxerint Centauri. Alij Saturnum cum Phylira Oceani filia congressum inquiunt cùm imperaret Titanibus: mox cùm ipsos Rhea deprehēdisset, Saturnus ob pudorem se in equum vertit, vnde Chiron natus dicitur hippocentaurus, omniūque Centaurorum iustissimus, & sapientissimus: qui fuit Iasonis & Achillis pædagogus, illa igitur causa fuisse dicitur, cur Centauri geminam formam sortiti fuerint, equinam scilicet à patre, humanā à matre. Quidam igitur putarunt inferiorem partem ad collum vsque formam fuisse equinā, & ab equino ventre pro collo ventrem & formam hominis consurgere, totamque cōspici superiorem partem, ita vt equitantis hominis forma in faciem intuentib. videretur. Quidā putarunt posteriores tātum pedes fuisse equinos, at priores humanos, vt ait Pausanias in Eliacis prioribus. At Lucretius lib. 5. neque hac, neque illa forma esse potuisse Centauros omnino contendit, non solùm quòd duæ formæ tam diuersæ simul esse non possint, cùm altera vigere incipiat, cùm altera senescit ac fit inualida, verùm etiam quòd omnia è certis seminibus oriri necesse sit, atque in omnibus vnam naturam excellere: cùm duæ formæ diuersæ parésque viribus simul esse non possint, quare ita inquit:

Sed neque Centauri fuerant, nec tempore in vllo
Esse queunt duplici natura, & corpore bino:
Ex alienigenis membris compacta potestas.
Hinc illinc par vis, vt non par esse potis sit.

Cùm Hercules benignè à Chirone aliquādo fuisset hospitio acceptus, Chiron breuitatē sagittarum Herculis admiratus eas contractauit, quarum vna dicitur in pedem Chironis decidisse: quare ille dictus est ex eo vulnere fuisse mortuus, & ob eximiam iustitiam, Deorūque cultum inter sidera relatus. Achæus verò & Erasistratus non interiisse Chironem ex illo vulnere inquiunt, sed centaurea herba, quam centaureum etiam vocant, vulneri adhibita sanatum fuisse: quæ ab ipso postea, vt inuentore vsus eius herbæ, fuit appellata, de qua ita meminit Virgil. lib. 4. Georg. quam centaureum vocauit:

Cecropiúmque thymum, & graueolentia centaurea.

& Lucretius libro secundo:

At contra tetra absynthi natura, ferique
Centauri fœdo pertorquent ora sapore.

Est enim & amara, & grauiter olens illa herba. Nā prima & simplicior antiquorū medicina fuerunt radices herbarū, vt in his significauit Homer. quibus pleriq; morbi curabātur:

ἐπὶ δὲ ῥίζαν βάλε πικρὴν,
Χερσὶ διατρίψας.
radicem iniecit acerbam
Contundens manibus.

Quòd si Centaurorū forma omnino in rebus humanis esse non potest, quæ causa antiquos compulit ad hæc ita fabulosè confingenda?

¶ Patuit (vt arbitror) ex rebus Centaurorum gestis quid per hæc significare voluerunt. Nam in tam prodigiosa corporis forma, quæ humanitas, quæ iustitia, quæ temperātia, quæ pietas esse potuit? aut qui dimidium sui belua teterri-

ma extiterit, quo pacto non in maximas difficultates ob sua flagitia illabatur, patriāque & facultates per summam turpitudinem relinquere cogatur? Verùm quoniā suus est virtuti vniuscuiusque locus, potestque vel in turpi forma aliquando inesse virtus, idcirco ob æquitatem eximiā Chiron fuit inter sidera receptus. Per hæc igitur quæ dicta sunt de Centauris, significare voluerunt antiqui, vino non esse immoderatè indulgendū, neque cedendum cupiditatibus, neque manus in res alienas per vim iniiciendas, sed temperātia & iustitia in omnibus vti conuenire: cauendósque esse illos qui turpissimo sunt corpore, quoniam mores plerumque corpori sunt similes. At contrà illum esse finem omniū improborum, vt patriam, facultates, penates, liberos, vxores relinquere cogantur, & extorres aliam patriam sibi per inopiam quærant. Nec me præterit quosdam fuisse, qui primos Centauros equitare inquiant inuenisse. At nunc de Cygno dicamus.

De Cygno. CAP. V.

AT verò de Cygno diuersæ fuerunt antiquorū scriptorum sententiæ, quòd eum alij aliorum parentum filiū, & alia de causa in auem sui nominis mutatum fuisse, tradiderunt. Nam Cygnus ille qui fuerit ab Hercule occisus, & in auem sui nominis dicitur postea mutatus, fertur fuisse Martis & Cleobulinæ filius, vt traditum est à Posidonio in libro de Diis & heroibus. Fama est hunc Cygnum Martis filium idcirco fuisse ab Hercule trucidatum, quoniā ille in Thessaliam accedentes aduenas interimeret, cùm esset tēplum patri erecturus è capitibus cæsorum à se hominum. Fuit & Cygnus Apollinis filius ab Achille cæsus cùm militaret ad Troiam, de quo ita scripsit Isacius: Ἀχιλεὺς δὲ ὅπλα τεκτεύσας τῇ Τροίᾳ, ἀπέλε τὸν Κύκνον, καὶ Τένιν τὸν λόγῳ μὲν Κύκνου, ἔργῳ δὲ Ἀπόλλωνος. *Achilles cùm ad Troiam militaret, Cygnum ac Tenem interemit, verbo quidem Cygni filium, at re ipsa filium Apollinis.* Fertur trucidatus fuisse ab Achille ad Troiā, & ab aliis creditus Cygni filius, cùm esset Apollinis, vt patuit, quoniam opē ferens Troianis cum longis nauibus angustias maris Troiani occlusi esset, impediretque Græcos, neque illos descendere pateretur, quem tamen plerique fuisse Neptuni filium existimarunt. Silenus autē in fabulosis historiis Diomedis socios in illas aues, tanquam sorores Meleagri in melegrides, mutatos fuisse scripsit: quæ res ita habuit. Cùm Diomedes Tydei ac Deiphyles filius in patriam post bellum Troianum rediisset, fertur in vltionē eius vulneris quod Marti & Veneri Diis intulerat, eius vxor Ægialia exagitata fuisse incredibili desiderio, atque furioso propè quodam amore Comatæ filij Sthenelī, vel (vt aliis magis placuit) Cyllabari. Idcirco cùm domum rediisset ita illo detentam vxorem reperit, vt parum abfuerit, quin ab ipsa Ægialia fuerit trucidatus, cùm vix se seruasset ad arā Iunonis Argiuæ. Postmodo de statu rerum præsentium decidens, ac desperatione captus, ad populos vocatos Daunios in Italiā commigrauit, quibus per illud tempus Daunus rex imperabat. Cùm fortè tunc accidisset, vt Daunus ab hostibus obsideretur, audita Diomedis virtute ac fortitudine, eiúsque in Italiam aduentu, misit rogatum ipsum Diomedem vt sibi opem ferret in ea rerum difficultate: promisit etiam se partem suæ regionis ad habitandum esse daturum ad remunerationē tanti beneficij. Ille vbi auxiliatum Dauniis iuisset, victoriamque illis peperisset, vrbem postea vocatam Argyrippam condidit, quam sibi esse regiam statuit. Nam cùm Daunus vellet videri tanti accepti beneficij minimè oblitus, proposuit Diomedi, cōcessitque optionem, vtrum mallet eligendi, vel totam prędam, vel totam regionem hostis, quam cepisset: cùm neutrum horum voluisset eligere Diomedes, cuperetque Daunus aliquo condigno munere satis Diomedis in se beneficentiæ facere, Althænum Diomedis fratrem nothum iudicem statuit, at enim Althænus cùm fuisset captus amore Euippæ filiæ Dauni, velletque Dauno gratificari, regionem Dauno adiudicauit, iussitque prædam dari Diomedi, fertur illo iudicio indignatus Diomedes Deos rogasse, vt neque semina vtiliter terræ concrederentur, neq; illa fructum ferret: nisi aliquis è suis cognatis aut ciuibus ibi seminasset. Postea verò cùm istud ipsum contigisset, neque terra vllos fructus ferret, & si qui nascerētur, per malignitatem aëris vel deciderent è plantis, vel ad maturitatē non peruenirent: animalia passim perirent, ac si qua ferrent in vtero, facerent abortum: dicitur Daunus misisse sciscitatum oraculum, quæ nam esset tantæ Deorum indignationis causa, aut quid in Deos esset commissum, ex quo tot incommoda, totque calamitates Dauni regionem inua-

fissent: cùm respondisset oraculum, istud partim ex imprecatione Diomedis contigisse, partim etiam ex ira Deorum, & præsertim Veneris, quæ vel ipsum fratrem in Diomedē per amorem Euippæ incitasset, Daunus in præsenti rē dissimulat, atque cōsilium prorogat in opportunum tēpus. Nec ita multis sanè diebus interiectis Daunus Diomedi insidias parat, & tanquam Diis inuisum atque inimicum repētè trucidat. Græci Diomedis socij qui fuerant illum in Italiā secuti, visa sui ducis morte tam fœda, tamq; miserabili, illū magnopere lugere cœperunt, atque stridulè conquerentes dicuntur omnes Deorum misericordia in cygnos aues canoras fuisse conuersi, quod accidit in insula Diomedea vocata è regione Gargani. Alij dicunt non in cygnos quidem fuisse mutatos, sed in aues cygnis simillimas, quæ dictæ sunt postmodo insulam vocatam Diomedeam habitasse de nomine ipsius Diomedis. Est autem illa insula iuxta sinum Ionium Adriaticumq; posita, vt scripsit Agatharchides in rebus Europicis, & Callimachus in libro de conditis insulis, & habitatis vrbibus, & de illarum nominibus. Nā Iapyges & Apuli cùm populi essent iuxta sinum Ionium, alij horum dicti sunt Peceutij, alij Diculi, qui postea Daunij & Tarentini vocati fuerunt. Fuit enim regio Dauniorum in Apulia, quæ postea tota Iapygia ab Iapyge Dædali filio, hinc Salatia, hinc Calabria vocata fuit, atque Apulia dicta est ab vrbe Diomedis Argyrippa, quæ sequentibus temporibus Apulis nominata fuit. His addidit præterea Timæus Siculus in rebus patriis, & Alcimus, omnes Diomedis statuas, quas in illa regione ex iis saxis passim sibi erexerat, quę secū è Troianis ruinis in naui adduxerat, fuisse in mare contumeliosè deiectas: nam memoriæ proditum fuit ab illis Siculis scriptoribus Diomedem cùm aureum scutum Glauci haberet, Colchicum draconē interemisse, qui Phæaciam regionem deuastauerat, vbi primùm in Italiam aduētaret, ea re insignem honorē adeptus Diomedes permultas sibi statuas ad perpetuam præclari facinoris memoriā erigendas curauit, quæ è saxis Troianis (vti diximus) excisæ fuerunt, quæ statuæ vnà cum ipso Diomede cæso in mare à Dauno fuerunt deiectæ. Scriptum reliquit Pausanias in Atticis rebus Cygnum fuisse regem illorum Ligurum, qui habitarunt in Gallia trāspadana, laude musicæ artis & cognitionis

tionis clarum: qui vbi mortuus esset, dicitur ab Apolline in auem sui nominis mutatus. Alij dixerunt ducem Ligurum Cygnum nomine miro amore Phaëthontem prosecutum fuisse, qui post eius casum tam assiduè flebat atque eiulabat, vt Deorum misericordia in auem sui nominis sit mutatus, atq; cùm esset musicæ artis peritus, creditur post mortem Apollini musicorum Deo esse consecratus. Lucianus in eo dialogo qui Cygnus inscribitur, assessores fuisse Apollinis cygnos commemorat, & amicos homines musicæ peritos, qui cùm mortui essent, fuerunt in aues sui nominis mutati ab eodem.

¶ Hæc ea sunt quæ de Cygnis fabulosè memoriæ prodita sunt ab antiquis scriptoribus: quæ si diligentiùs considerentur, partim nos admonent nullā esse turpitudinem, nullamque arrogantiā, quæ Deum non habeat vindicem & vltorem: partim etiam ad insigniorum hominum laudem fuerunt excogitata: nam cùm Diomedes vel Deos ipsos vulnerasset, iustam Deorum vindictā omnino aufugere non potuit, quia tam felici rerum successu elatus fuerat, vt neque Diis quidē pepercerit in ipsa rerum felicitate, quos magis vt autores omnis humanæ felicitatis impensiùsque venerari atque obseruare decebat. Eius socij dicuntur in aues fuisse mutari, quòd omnis infelicitas & miseria alas iniungit prioribus amicis ad fugam. Facti sunt cygnis similes, vt alij voluerunt, aut ipsi cygni, dum lugubres ac miserabiles voces emitterent, quoniam neque tutum est, neque sapiens neque valde pium illorū sceleratorum calamitates lugere, qui diuino consilio, diuináque prouidentia propter illatas vel in ipsos Deos iniurias illas calamitates patiantur, cùm illud scire possimus. Fiunt enim brutis similes ij qui neque motibus animorū moderari aliqua saltem ex parte possunt, neque æquo animo ferre nitantur illud, quod diuinitus statutum nulla ratione mutari possit. Hæc res iure optimo fecit, vt socij Diomedis in aues Diomedeas vocatas dicantur fuisse cōuersi. Alij dixerunt Cygnum illum ab Achille cæsum cùm ad Troiam militaret, in auem sui nominis fuisse conuersum, non quidē reipsa (nullum enim fuit tēpus quo homines in plantas, aues, pisces, aut saxa mutarētur) sed ad consolationē suorum illud fuisse à poëtis conuictum: nam fuit vna multarū fabularum excogitatarum ratio aliquādo

Universidad de Deusto
Biblioteca

assentatio poëtatum nimirum, qui nihil sibi non licere arbitrati sunt, modò principum suæ ætatis gratiam per sua figmenta aucuparẽtur. Sic homines sæpius in Deorũ numerum post mortem sunt intrusi, quibus templa, altaria, sacerdotes, ceremonię, ac proprij ritus sacrorum fuerunt instituti, multiq́ue in varia corpora animalium per suauitatẽ orationis cum mirifica legentium voluptate peruenerunt. Habet enim illud suauitatis poëticę, vt illa quæ in soluta liberáque oratione ridicula viderentur & vana & mẽdacia, ipsa non solùm probabilia & simillima veris efficiat, sed etiam cum incredibili auditorũ voluptate & admiratione ita imprimat in animis, vt non facilè deleantur. Istud fit propter metri naturã ac varietatem rerum, quas licet poëtis in sua scripta asciscere, cùm reliqua scriptorum genera ad finem suscepti negotij properare soleant, priùs quam aliquid exterum admisceatur: nam cùm liceat poetæ aliquando vel ad minima quęque describenda peruenire, illud certè non permissum est facilè cæteris scriptoribus, nisi maxima de causa, & cùm res ipsa necessariò postulare appareat. Quòd verò Cygnum Ligurum regẽ eorum qui habitarunt in Gallia transpadana, in illã auem mutatum fuisse ab Apolline memorarunt, id certè significare voluerunt poetæ, optimarum artium expertes esse principes homines non oportere, vel esse prorsus ignaros, quæ liberales vocantur, cùm & animũ ad regias virtutes & ad optimam rerum præsentium administrationem, & ad futurorum prudentiam mirabiliter effingant, & ad rerum vel secundarum vel aduersarum euentum æquo animo perferendum. Istud à musicæ scientia primum inchoandum esse censuerim, sed non ab illa rabularum & combibonum garrulitate aut vociferatione: quoniam ea vis est illius, vt animum, morésque parum aptos priùs componat, deinde præparet compositum ad omnes rectas disciplinas facilè imbibendas. Alij dixerunt poetas ad viuentium coniunctorum Cygni ipsius regis gratiam illum immortalibus laudibus extulisse ob peritiam musicæ facultatis, quem & gratum Diis hominem fuisse dixerunt, & post mortem etiam vixisse, atque in auem pulcherrimã, Apolliniq́ue dicatã mutatum, quæ vel mortem ipsam cum cantu exciperet, quia se Deo amicam esse sentiat, & ad meliorem vitam sit transitura. Nam cùm mors communis sit

omnibus animantibus, neque vlla sit differentia sanguinis, facultatum, honorum, nisi quis vi laudis ac virtutis, communem omnibus vitæ metã perpetuitate nominis superauerit, vel nihil est magnopere expetendum in rebus humanis, vel sola gloria, quæ per bonitatem morum, sanctitatẽ, fidem, pietatem, integritatem, innocentiam ac beneficẽtiam latè extenditur: sit etiam hoc ipsum per disciplinarum liberaliúmque artium præstantiam cognitionis, qui honor in animis posterorum diutissimè conseruatur: nam cùm fieri omnino non possit vt nihil agamus, quid aptius præclaris ingeniis relictum est in quo se exerceant, cùm quid datur ocij, quàm in cognoscẽdis rebus gestis præteritorum temporum, & deliriis quibus se suósque perdiderunt summis rebus præfecti, aut quibus virtutibus hæc omnia ab iisdem sapienter sunt cõseruata? est illud præterea studium honestissimum omnium ac vtilissimum, & cæteris omnibus occupationibus præferendum, quo aliquis seipsum ad vitam quàm honestissimè cum virtute transigendã informet. Atque de Cygno satis, nunc dicatur de Harpyis.

De Harpyis. CAP. VI.

HARPYIAE, quæ Stymphalides aues etiam vocatæ fuerunt, filiæ fuisse dicuntur Thaumantis & Electræ Oceani filiæ, ac sorores Iridis, vt scripsit Hesiod. in Theogonia in his versibus:

Θαύμας δ' Ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατρα
Ἠγάγετ' Ἠλέκτρην ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν Ἶριν,
Ἠϋκόμους θ' Ἁρπυίας Ἀελλώ τ' Ὠκυπέτην τε.
Oceano natam, Thaumas, qui littora pulsat,
Vxorem Electram duxit: mox edidit Irim
Illa viro, Harpyias, Aellóque, Ocypeténque.

Acusilaus Neptuni ac Terræ filias fuisse credidit: Sosibius Erasiã & Harpyiam memoriæ prodidit fuisse Phinei filias: quæ, vt patet ex superioribus Hesiodi carminibus, tres fuerunt, Iris, Aëllo, Ocypete. Quidam Celęno pro Iride subrogarunt. Asius, Alopen, Acheloen, & Ocypeten nominauit, vt etiam Hyginus. Stesichorus Thyellã addidit: Asclepiades Ocythoen, Achæus Ocypoden. Has proditũ est memoriæ ab Isacio in Thracia habitare solitas, aurésq; vrsorum, corpora vulturum, faciem virginũ habuisse, fuisseq́ue ala-

tas,& humanis brachiis ac pedibus,sed vnguibus monstrosis:quæ omnia propè ita descripsit Virgil.lib.3. Æneidos:

Trystius haud illis monstrum,nec sæuior vlla
Pestis,& ira Deûm Stygiis sese extulit vndis.
Virginei volucrum vultus: fœdissima ventris
Proluuies:vncaque manus,& pallida semper
Ora fame.

Has ad epulas aduolantes facit,& volueres idem poëta nominauit. Has igitur Iouis canes fuisse memorant poëtæ,ac rapaces dæmones:quæ ad dirum Phinei supplicium fuerint immissæ. Nã scripserunt antiqui Phineum in Bithynia iuxta fluuium Salmydessum Thraciæ habitare solitum, Agenoris & Cassiopeæ filium, vel (vt quibusdã magis placuit) Agenoris & Phœnicis,vt Apollodoro,Neptuni: quem tamen in Paphlagonia regnasse omnes narrant. Hunc aiunt nonnulli cùm optio sibi data esset, vt vel cæcus diutissimè viueret,vel post certum tẽpus moreretur:cęcum consultò à Sole factum fuisse, & ab Agenoris tẽporibus vsque ad Argonautarum nauigationẽ vixisse. Alij, quorum sententiæ accedit Sophocles,Cleopatram vxorẽ fuisse narrant Boreæ & Orithyiæ filiam, è qua Phineus duos filios Crambim ac Orythum susceperit,vel(vt alij maluerunt) Parthenium & Crãbim. Postea repudiata Cleopatra Idæã Dardani Scytharum Regis duxit:tum adolescentes illi accusati sunt, quòd stuprum nouercæ obtulissent, & à patre comprehensi ob id facinus capitis dãnati:tandem ab Argonautis cognita illorum innocentia,& quæ inter ipsos intercedebat, affinitate, multis barbarorũ cæsis, & ipso etiã Rege obtruncato in eo certamine,liberãtur. Non defuerunt qui ob eam accusationem oculis captos fuisse adolescẽtes inquiant: quare indignatus Neptunus ob eam crudelitatẽ illum etiã cęcum fecit, & Harpyas immisit. Alij,inter quos Philochorus, hos Thynum & Mariandynum vocarunt. Alij hos non è Cleopatra,neque ex Idæa Dardani filia,sed è quadã pellice Scythica natos fuisse autumarunt. Id cùm fecissent Phineus, dicitur eo supplicio à Ioue affectus vt oculis careret, & perpetua fame discruciaretur:cui tamen cùm paratæ forent epulæ,neque illas comedere tunc quidẽ licebat, quoniã Iupiter suos canes Harpyias scilicet ad eum miserat, quæ vel ex ore comedẽtis cibum eriperent. Acusilaus Argiuus,quia,

cùm vates esset,Iouis ac Deorum arcana mortalibus patefecisset,his suppliciis addictum scripsit,ad quem profecti Argonautæ perbenignè accepti, pro præmio mõstrati itineris in Colchidem, & pro liberalitate hospitali alatos Boreæ filios cum sagittis miserunt,qui Harpyias à mẽsa Phinei depellerent:quas è regione fugiẽtes,cùm ad Plotas vsque vocatas insulas, quas alij Echinadas vocarunt, insecuti fuissent:aq; inde ad Argonautas iterum reuertissent, quòd illæ iurassent se non ampliùs Phineum infestaturas,illæ insulæ dictæ sunt Strophades: quæ omnia explicata sunt ab Apollon.lib.2. Argon.cùm hæc inquiat:

Ἔνθα δ' ἐπάκτιον οἶκον Ἀγηνορίδης ἔχε Φινεύς.
Ὃς πρίν γε πάντων ὀλοώτατα πήματ' ἀνέτλη
Εἵνεκα μαντοσύνης, τλιὴ οἱ πάρος ἐξυάλιξε
Λητοίδης ὃς ἄριστον ὀπίζετο κῆρ Διὸς αὐτῷ,
Χρείων ἀτρεκέως ἱερὸν νόον ἀνθρώποισι.
Τῷ καί οἱ γῆρας κρυόεν δνοφερὸν κατέχευεν,
Ἐκ δ' ἔλετ' ὀφθαλμῶν γλυκερὸν φάος, ἠδὲ χαλινοὺς
Εἴα ἀπερείσιος ὀνείασιν, ὅσσα οἱ αἰεὶ
Θέσφατα πευθόμενοι πεδιηφίται οἴκαδ' ἄγεσκον.
Hæc habitabat Agenorides littora Phineus.
Ærumnas passus mortales est super omnes,
Quòd diuinaret: namque artem præbuit illi
Latoides,quare ille Iouis vel numina summi
Spernebat: mentémque Deum mortalibus idem
Vaticinans nudauit,eum grauis inde senectus
Inuasit: primùm est oculorum lumine captus.
Inde frui dapibus vetitum est: quas plurima semper
Turba colonorum illius portabat in ædes.

Deinde carmina quæ sequuntur, omnia propè illa narrant quæ diximus de Phineo. Reuersi sunt autem Boreadæ,& ab insequendis Harpyis destiterunt Iride illos reuocante,vel, vt aliis placuit, Iouis mandato. Cæterùm illam fuisse conditionem Boreadum memorãt, vt nisi Harpyias consequerentur,sibi esset pereundum,atque hi cæsas Harpyias à Boreadibus narrant: quarum altera in Peloponnesum volauit,& in Tigrem fluuium decidit, qui ab ea dictus est Harpys, vt ait Apollodor. lib.primo. Panyasis tamen non strictis gladiis à Boreadibus depulsas, sed sagittis cæsas esse arbitratus est,priusquam Boreadæ reuocarentur. Quòd au-

tem canes Iouis vocatæ sint, patet ex his carminibus Apollonij libro secundo.

Οὐ θέμις, ὦ υἷες Βορέω, ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
Ἀρπυίας μεγάλοιο Διὸς κυνας.
Non est fas, Borea nati, depellere ferro
Inde canes Iouis Harpyias magni.

Has ipsas Harpyias quidã putarunt fuisse ab Hercule postea pulsas ex Arcadia, cum Stymphalum oppidum iuxta Erasinum fluuium popularentur, ærei crepitaculi tinnitu, vt dictum fuit. Has scripsit Chæremon sub quodam specu in Creta tandem se abdidisse, vnde nunquam postea euolauerint. Atque hæc ea sunt que de Harpyis memoriæ prodita sunt ab antiquis.

¶ Dictæ sunt Harpyiæ ab ἁρπάζω, quòd omnia secum raperent, quanquam quæ relinquebant, ita tetro & fœtido excremento inquinabant, vt fœtor omnino perferri non posset. Atque cùm fluuiorum, fontium, imbriúmque natura per Naiades, & reliquas Nymphas significabatur, aër superior & vis ignea per Iouem, aqua per Neptunum, inferior aër per Iunonem, per Vestam terra: sic per Harpyias vis & natura ventorum significata est ab antiquis: qui (vt dictum est sæpius) sub his fabularum figmentis vniuersa naturalis philosophiæ & morum præcepta tradiderunt, vtilitatem cum suauitate commiscentes. Atque vel ipsarum Harpyiarum ortus demonstrat vires esse ventorum, qui enim putarunt filias fuisse Thaumantis & Electræ, quid aliud has esse senserunt, quàm admirabilem ventorum naturam, qui è supernatante & puriore Oceani aqua per Solis radios extolluntur? Huic rei vel illud est argumento, quòd Iridem ventorum sororem putarunt, quæ in imbribus, & nubibus certo ordine collocatis apparet: neque sine imbribus fieri potest: quo tempore etiam venti vel dominantur, vel iam antecesserunt. Nomina præterea singularum Harpyiarum ventorum impetum vel celeritatem, vel aspectum significant: nam Ocypete celeriter est volãs, Aëllo procella, Celæno obscuritas nubium, quæ ventis impelluntur: illud etiam indicabat forma Harpyiarum, quæ fingebantur alatæ & fœminæ ob leuitatem duplicem ac celeritatem, cùm neque Boreadæ quidem illas comprehendere potuerint, vt iure de illis dici queat:

Quid leuius fumo? flamen: quid flamine? ventus:
Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

Qui Iridem vocarunt tertiam Harpyiam, in idem recidêrũt: nihil est enim horum à vi ventorum semotum. Quid ergo? significare voluerunt per hęc ventos è superna vi aquarũ è puriore parte scilicet gigni: aut ex ea aqua quę est cũ terra commista superiùs, quæ in vapores extenuata in sublime tollitur: qui vapores postea modò in pluuias condensantur, modò in ventos extenuantur. Neq; abhorret præterea à ciuili institutione hæc fabula, quippe cùm declaret rapacitatẽ & auaritiam hominum tanquam grauissimum supplicium Deorũ consilio mortalibus immissam fuisse. Nam cur oculis captus est Phineus? quia non videbat humanam conditionẽ vitæ intra angustissimos terminos includi, paucisque esse contentam, atq; ob eam rem perpetua fame discrutiabatur: neque poterat præsentibus epulis vesci, cùm non pateretur illud habẽdi desiderium, vt præsentibus bonis perfrueretur, sed vt fieret tantùm locupletior. Id vulturũ corpus id vncæ manus, id ora semper fame pallẽtia significabant, id reliqua corporis forma, quę ex animo auari hominis ad vnguẽ expressa est. Quidam per Harpyias furtorum naturam significare voluerunt, quę virgines ideo putatæ sunt, quia sterilia sunt Dijs ita volentibus, & breui dilabuntur bona per rapinam furtumque parta: quare & famelicę, & alatę, & immundę dictæ sunt. At nunc de Hesperidibus.

De Hesperidibus. CAP. VII.

HESPERIDES autem Hesperi Atlantis fratris filiæ fuerunt, quas tamen Eubulus Atlantis, non Hesperi fuisse credidit: Cherecrates Phorci & Cetus. Nomina fuerunt illarum Ægle, Arethusa, Hespertusa, vt diximus in Hercule. Hę hortos habuerunt non procul à Lixo oppido Mauritanię, extrema parte Æthiopiæ, ad occidentem, vbi loca fuerũt à Sole exusta, arenisq; obducta, & ob serpentum frequentiã infesta, ne que multum à Meroe, & à mari rubro distantia: ibi anguis esse dicebatur, qui aurea mala custodiret ne ab vllo caperentur: quem serpentem curabat Hesperidum sacerdos, vt apparet ex his carminibus Virg. lib. 4.

Oceani finem iuxta, solemque cadentem,

Universidad de Deusto Biblioteca

Vltimus AEthiopum locus est: vbi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos
Hesperidum templi custos, epulasque draconis
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore fructus.

Nam vbi Atlas cœlum sustinere dicebatur, ibi in extrema ora terræ habitabant Hesperides, vt significauit Dionysius in libro de situ orbis in his:

Ἄτλας δ' οὐρανὸν εὐρὺν ἔχει κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης,
Πείρασιν ἐν γαίης, πρόπαρ Ἑσπερίδων λιγυφώνων
Ἑστηὼς, κεφαλῇ τε καὶ ἀκαμάτοισι χέρεσσι.
Sustinet hic Atlas cœlum, sic fata iubebant:
Vltimus Hesperidum locus est in margine terræ,
Hic capite & manibus fert vasti pondera mundi.

Hũc hortũ fama est Atlantẽ mõtibus vndiq; cinxisse, quia Themis illi respõderat futurũ esse vt Iouis fili⁹ eò aliquãdo accederet, & aurea mala caperet. Hæc mala Agrætas in reb⁹ Libycis oues fuisse sẽsit, quæ aureæ nominarẽtur, quæ cũ inhumanũ & agrestẽ pastorẽ haberent, dictæ sunt à dracone custodiri. at Pherecydes li. 10. vbi nuptias Iunonis cõmemorauit, terram Oceano proximam in occidẽte aurei coloris poma tulisse inquit, pomósq; aurei coloris fruct⁹ ferẽtes, quam sententiam ita secutus est Lucanus:

Abstulit arboribus precium, nemoríque laborem
Alcides: passusque inopes sine pondere ramos,
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.

Dracho, qui poma ipsa seruabat, Typhonis & Echidnæ fili⁹ Ladon vocabatur, vt testatur Apollonius lib. 4.

ἷξον δ' ἱερὸν πέδον, ᾧ ἔνι Λάδων
Εἰσέτι πουχθιζὸν παγχρύσεα ῥύετο μῆλα,
Χώρῳ ἐν Ἄτλαντος, χθόνιος ὄφις. ἀμφὶ δὲ νύμφαι
Ἑσπερίδες ποίπνυον ἐφίμερον ἀείδουσαι.
Δὴ τότε γ' ἤδη κεῖνος ὑφ' Ἡρακλῆϊ δαϊχθεὶς
Μήλειον βέβλητο ποτὶ στύπος.
Errantesque locum sacrum venere, vbi Ladon
Aurea seruabat flauentia mala decora,
Anguis terrigena, hic vbi cœlo attollitur Atlas.
Illum curabant nymphæ prædulce canentes
Hesperides: truncum amplexus sed ab Hercule cæsus
Is fuit.

Cùm esset etiã Ladon fluuius Arcadiæ, cuius filia fuit Metope vxor Asopi Thebani fluminis, èqua Thebe nympha vrbi nomen dedit. Hũc serpentem è terra natũ fuisse testatur Paus. at nõ è Typhone & Echidna, vt ait Apol. enarrator: quẽ capita centũ habere putarunt. Fama est Herculẽ cũ ad hæc aurea mala mitteretur ab Eurysthęo, diu ambiguum constitisse, quia vbi essent, nesciret: atq; ad nymphas Iouis & Themidis in spelũca apud Eridanũ fluuiũ habitantes contẽdisse, vt ab iis sciscitaretur vbi posset mala aurea Hesperidũ reperire: quæ ad Nereũ illũ miserũt, vt dictũ fuit superiùs. Fabulãtur etiã Atalantã Schœnei filiã tribus malis Hesperidũ captã fuisse, quæ Venus dederat Hippomeni: cùm nuptiæ eius victori, at mors victis proponeretur: quare nõ solùm Hercules malis Hesperidum potitus fuit, nã quòd Atalãta pomis capta fuerit, ita Theocritus ait in Amaryllide.

Ἱππομένης ὄκα δὴ τὰν παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
Μᾶλ' ἐν χερσὶν ἑλὼν, δρόμον ἄνυεν. ἁ δ' Ἀταλάντα
Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἄλλετ' ἔρωτα.
Virginis Hippomenes thalamos vbi forte petiuit,
Mala tenens manibus currebat: vt hæc Atalanta
Vidit, vti periit, magno correpta vt amore est.

Hęc ea sunt quæ de Hesperidibus fabulosè memorata sunt ab antiquis: nunc quid significent, perquiramus. Verùm res vt ad historiã referatur, ita se breuiter habuisse dicitur: Fuerunt duo fratres gloria celebres Hesperus & Atlas, qui habebãt oues pulchritudine egregias & flauas & colore aureo. Hesperus cùm filiã suscepisset Hesperidã nomine, illã fratri in matrimoniũ coniunxit, à qua regio vocata est Hesperitis, ex hac Atlas suscepit sex filias, quæ vocatæ sunt Atlãtides, & à matre Hesperides. Harũ formæ desiderio ob celebritatẽ captus Busiris latrones & piratas misit qui eas raperent, & ad se asportarent, quo tẽpore Hercules aduersus Antæũ pugnauit. Prędones in quodam horto ludẽtes puellas rapuerũt, nauiq́ue impositas auexerunt. Hercules vbi fortè prãderent prędones in littore, percepta re de virginib⁹ latrones ad vnum interemit, ac filias patri reddidit; pro quo beneficio & oues pulcherrimas dono accepit & alia multa ab Atlante, & astronomiæ cognitionem: quam vbi ad Græcos transtulisset, sphæræ cognitionem nimirum, dictus est cœlum pro Atlante humero sustinuisse. Hesperides igi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cur(vt alij volunt) Hesperi filiæ fuerunt, vt alij, Atlantis: quæ sidera sunt earum pater cœlum, aut vespertinum tempus fuit, quod quasi frater est cœli. Dictæ sunt habere hortos in occidente, in quibus essent mala aurea, quoniam stellarum natura est vt tanquam aurum splendeant, & rotunda appareant: atque ea non nisi in occidente nasci solita sunt, quia Sole occidente stellæ apparent, cùm lumine Solis per diem occultentur. At quis est draco qui hæc mala seruabat, atque hortum ambibat? signiferum circulum nonnulli sunt arbitrati. Fuerunt tamen qui mala Hesperidum oues esse in occidente dixerint, in insula, quæ perpetuo flumine circundabatur in serpentis modum sinuoso & reflexo.

Alij cùm mala Hesperidũ putarint fuisse stellas, serpentem illum esse crediderunt lineam obliquam, quæ nos & astra ipsa intra se continet, quæq́; horizon siue determinans linea appellatur: ea cùm obliqua sit omnibus hominibus, præterquam habitantibus sub ea linea, in qua dies noctibus pares efficiuntur, meritò serpens ac draco ab artificibus fabularum atque historiarũ fuit appellata. Qui fluuium insulam ambientem anguem esse dixerunt, ij Herculem inquiũt ad insulam obseruatis opportunitatibus traiecisse ac remeasse, cùm fluuius is factus fuisset peruius ob siccitatem, atq; inde captas oues in Græciam duxisse: qui verò stellas fuisse mala illa dixerunt, rerũ astronomicarum peritiam ab Hercule in Græciam latam putarunt. Atq; vt summatim colligam sententiam huiusce figmenti, tanquam serpentes illi seruãt aurea poma, qui ob auaritiam neque dormire quidem tutò possunt, quare pręclarè dictum est à sapientibus, diuitias tãquam lapidẽ indicem animi cuiusquã esse datas hominibus, quæ viris bonis & prudentibus facultates essent, & quasi opportunitates ad res pręclarè gerendas, ad patrię ad sui ipsorum, ad amicorum, ad bonorum commoda cõcessæ: at imprudentib. & malis quasi supplicium, cùm augeãt desideriũ ipsum etiam accumulandi; quare vel ex ipsarum diuitiarum vsu quantopere quisq; sit vir bonus & Dei amicus, posset dignoscere: at nunc de Atalanta dicamus.

De Atalanta CAP. VIII.

DE Atalãta Schœnei filia, quę corporis viribus, & celeritate pedũ non solùm fœminas, sed etiam homines an-

teibat, hęc pauca habemus memoria digna, quòd venationibus mirificè delectabatur, quæ etiam inter venandum cùm apud Stethæum Æsculapij fanum siti laboraret, dicitur saxum cuspide percussisse, atq; frigidissimæ aquæ è saxo prorumpentem fontem elicuisse, quodq́; illa prior sagitta aprũ Calydonium percussit, vt ait Isacius. Huic cùm pellis apri pro insigni victoriæ data fuisset à Meleagro, mox ab ægrè ferentibus viris gloriam victorię à fœmina sibi fuisse præreptam, pellis extorta fuit per auunculos Meleagri, quibus ab ipso Meleagro cæsis propter illatam iniuriam, vniuersa vis vltionis conuersa est demum in Meleagrum: nam cùm esset cum titione quodam reseruato à matre, & extincto victurus, cum quo exusto mori opus esset, mox illo in ignem coniecto per maternam indignationẽ periit Meleager. Memoratur item quòd victa fuerit ab Hippomene cursu, dum malis tribus Hesperidũ colligendis retardata fuisset. Quam rem testatur sic Arabius:

Ἔδια γάμων ἔρριπτες, ἢ ἀμβολίτην ταχυτῆτος,
Τοῦτο γέρας κούρῃ χρύσεον Ἱππόμενες:
Ἄμφω μῆλον ἄνυσσεν. ἐπεὶ καὶ παρθένον ὁρμῇς
Εἶργεν, καὶ ζυγίης σύμβολον ἦν Παφίης,

Num dotem, magis an tardandi præmia cursus,
Aurea ab Hippomene mala puella capit?
Malum vtrumque facit: tardauit namque puellam
Acursu, & nodos nexuit in Veneris.

Nam fuit multorum antiquorum mos, vti nuptias virtutę comparandas pręstantium mulierum proponerent. Sic Antæus rex Libyæ filiam Alceim, vel (vt alij maluerunt) Barcẽ victori cursus proposuit. Sic Danaus filias, sic Pisander Camirensis sorores, vt ait Pherecydes, sic Hippodamiã propositam ferunt. At quòd in tẽplo magnę Matris morę impatiẽs nulla habita Deę reuerentia cum Hippomene victore concubuit, Hippomenes in leonẽ, ipsa in leænam conuersa est.

¶ At cur hæc celebrata & memoriæ prodita sunt? quia significare voluerũt nihil aliud esse Atalantã, quàm voluptatem: atque illum insanire, qui per summũ capitis discrimen ac periculum illã expetat: quippe cùm morbi, & pudor, & facultatum iactura, & vitæ, non pauca pericula, voluptatũ sint comites: ad quas sine his peruenire nunquam conceditur. Qui igitur per summa pericula voluptatem experiuerit

nulla habita vel Deorum immortalium, vel ſanctiſſimarum legum reuerentia, quo pacto poterit humanam animi formā retinere, ac non in teterrimā beluā cōuerti? vt igitur voluptates periculorum plenas deuitaremus, vt Deorum immortaliū religionē coleremus, vt eorū loca ſacra ne contemneremus, hæc ipſa literarum monumentis ſunt tradita ab antiquis: qui nihil non vtile, plurimumque ad humanæ vitæ informationē pertinens ad nos transmiſerunt, ſi quis rectè cōſideraverit, cùm omnia cōtra huius ætatis ſcripta ab imperitis pleriſque in lucem tradita, plena ſint laſciuiæ, auaritiæ, adulationis: nihilque minus curent, quàm vt viros bonos ac temperantes legentes efficiant. Fuit alià Atalanta Iaſonis filia, quā vxorē duxit Milanio, at iſta de filia Schœnei memorię produntur, quæ fuit admodum libidini, & omni laſciuiæ dedita, atque in Mænalo monte Arcadiæ verſabatur, ac de Atalanta ſatis, nunc dicamus de Theſeo.

De Theſeo. CAP. IX.

THESEVS Neptuni & Æthræ filius fuiſſe dicitur, vt traditum eſt in fabulis: quem tamen Plutarchus in eius vita non Neptuni, ſed AEgæi fuiſſe ſcripſit, cui ſententiæ aſſenſit Ouidius etiam in his:

Nec pater eſt AEgeus, nec tu Pittheidos AEthræ
Filius: autores ſaxa fretumque tui.

Fama eſt hunc aliquando cùm puer eſſet adhuc, quo tēpore Hercules Trœzenē ad Pittheū venit, leonis pellē quam geſtabat Hercules, vidiſſe atque ſecurim è manu ſerui cuiuſdā extorſiſſe illam beluā cæſurus, quia leonē eſſe putaſſet, cùm reliqui Trœzeniorū pueri viſa illa pelle auſugiſſent. Hic poſtea cùm adoleuiſſet, Herculis virtutem ac fortitudinē imitatus, multos latrones & maleficos homines vbique ſuſtulit, orbē terrarum peruagatus, & Scironem, qui in monte non procul ab Athenis intra Megara & Iſthmū, multos mortales è præcipiti loco deiecit, idque mortis genus experiri coegit, quo viatores ipſe interimebat. Alij tamen dixerunt, inter quos fuit Soſicrates, quòd aduenis pedes lauandos protendebat, ac lauantes ex altiſſimo loco in mare deturbabat. Idem Theſeus Cercyonē in Eleuſine palæſtra ſuffocauit, ſicut is ſolebat peregrinos: idem apud Cephiſum amnē latronem Polypemonem cognomine Sinnin,

ac Procruſten habitantē in loco vocato Corydallo Atticæ, pinus ad terrā vi deflectentē, & alligatos illis hoſpites arboribus in ſuum locū cæſis retinaculis reuertentibus crudeliſſimè laniantem ac diſcerpentem, interemit: idem Peripheten Epidauri Vulcano natum, ænea claua in pugna vtētem, trucidauit: alioſque latrones varia crudelitatis genera in hoſpites exercentes obtruncauit, vt teſtatur Plutarchus & Strabo lib. nono. Hic tātæ virtutis fuiſſe dicitur, vt multis viris fortibus fuerit auxilio in præclaris facinoribus obeundis. Et ad opprimendū aprum Calydonium conuenit, & Adraſto opem tulit in recuperandis cæſorū ad Thebas cadaueribus, atque cum Pirithoo Centauros debellauit, & ad inferos poſtea deſcendit, vnde fuit (vt diximus) ab Hercule liberatus. Fama eſt quòd cùm gloria Theſeus, nominiſque virtutū ſuarum celebritate fidem propè omnē ſuperaret, antequam Pirithoum ſibi conciliaret: Pirithous volens eius virtutē experiri, boues illius è Marathone abegit: tum iniuria hoſtis motus Theſeus illum è veſtigio perſecutus eſt. Pirithous nihil territus eius aduentu, illi inſequenti etiam intrepidus ſit obuius. Theſeus eius magnitudinē animi, atque corporis præſtantiam admiratus, in colloquiū venit: quare coorta eſt inter illos amicitia. Iniuit autem Theſeus ſocietatem cum Pirithoo in loco quodam Atticæ non procul à Serapidis tēplo, vt ait in Atticis Pauſanias. Hic ante Pirithoi ſocietatem cùm eſſet adhuc adoleſcens, in Cretam cum iis nauigare voluit, & vnus eſſe ex illis, qui quotannis pro morte Androgei ad Minoem Cretæ regē tributi nomine mittebantur: quos dicebant in labyrinthū incluſos à Minotauro vorari. Fabulantur Aſterium ſiue Minotaurū corpus totū habuiſſe hominis, at caput bouis, hic erat in labyrintho loco ampliſſimo & inextricabili viarum multarum ambage, qui factus fuerat ad Ægyptij illius labyrinthi formam, qui fuit apud vocatam ciuitatē Crocodilorum: cuius operis magnificentiā ita deſcripſit Herodotus in Euterpe:

εἰ γάρ τις τὰ ἐξ Ἑλλήνων τείχεά τε καὶ ἔργων ἀποδείξιν συλλογίσαιτο, ἐλάσσονος πόνου τε ἂν ἐὸν καὶ δαπάνης φανείη· ἐόντι τῷ λαβυρίνθῳ τούτῳ. καίτοι ἀξιολογός γε καὶ ὁ ἐν Ἐφέσῳ ἐστὶ νηός, καὶ ὁ ἐν Σάμῳ. ἦεσαν μὲν οὖν καὶ αἱ πυραμίδες λόγου μέζονες, καὶ πολλῶν ἑκάστη αὐτέων Ἑλληνικοῦ ἔργου καὶ μεγάθεων ἀπαξίη. ὁ δὲ δὴ λαβύρινθος καὶ τὰς πυραμίδας ὑπερβάλλει. τῷ γὰρ δυώδεκα μὲν εἰσὶ αὐλαὶ κατεσκευ-

ἀντίπυλοι ἀλλήλοισι, ἐξ μὲν ποδὸς βορέω, ἐξ δὲ πρὸς νότον τετραμμέναι συνεχέες. τοῖχος δὲ ἔξωθεν ὁ αὐτὸς σφέας περιέργει· οἰκία τε δ' ἔνεστι διπλᾶ, τὰ μὲν ὑπόγαια, τὰ δὲ μετέωρα ὑπ' ἐπείρονι τειχίλια, ἀριθμὸν πεντηκοσίων καὶ χιλίων ἑκάτερα.

Quare si quis amplissimos muros, & ædificia Græcorum consideret, multo inferiora & opera, & sumptus magnificentia hoc labyrintho apparebunt. Est sanè percelebre & magnificũ templum illud Ephesium & Samium, atque Piramides fidem propè superant, quarum vnaquæque cum multis Græcorum ædificiis posset comparari. At labyrinthus ipsas etiam Pyramides operum mirabilitate superat, longoque interuallo relinquit. Huius siquidem duodecim sunt aulæ tecto coopertæ, portas habentes inuicem oppositas, quarum sex in Boream spectant ordine conuersæ, sex Notum respiciunt, vnus est murus exterior, qui illas intra se continet. Domicilia sunt interius duplicia: alia quidem subterranea, alia sublimia & sub illis numero ad tria millia; atque vtraque ad numerum mille & quingentorum accedebant. Ad huius imitationem labyrinthum excogitauit Dædalus in Creta, in quem includebantur iuuenes tributi nomine ad Minoem missi, qui à Minotauro vorari putabantur. Verùm cùm Theseus eò nauigasset, ab Ariadna Minois filia Dædali inuentione edoctus fuit, quo pacto cæso Minotauro ab inextricabili viarum errore se expediret, & ad ingressum reuerteretur, vbi filum annexuerat. Hic igitur capta secum Ariadna salutis suæ artifice in Naxon insulam defertur, vbi à Baccho admonitus fuit, vt Ariadnam relinqueret: qui timore diuino perculsus, dum illam profundissimo somno immersam vidisset, vela in ventos explicauit, & ex insula profugit: quam postea duxit Bacchus, & ex ea Thoantem, OEnopionem, Staphylum, Euanthem, Latramym, Tauropolim suscepit. Memorię prodidit Theopompus, Minoem, cùm Theseum reliquamque iuuenum Athenienſium manum accepisset, Periboeæ amore captum fuisse: cuius libidini cùm Theseus aduersaretur, ira commotus Minos & alias multas contumelias dixit in Theseum, & illum Neptuni negauit esse filium. His addidit præterea quòd non posset eam gemmam quam gestabat, si in mare abiecisset, sibi restituere. Deinde cùm ea dixisset, gemmam in profundissimum gurgitem maris abiecit. Quo tempore memorant Theseum cum illa gemma, & corona quadam ab Amphitrite dono accepta

emersisse: quam coronam ad perpetuam eius facinoris memoriam inter sidera relatam à Neptuno fuisse inquiunt. Plutarchus tamen in Thesei vita illum filium AEgei fuisse scripsit, eius qui mari AEgæo nomen dedit: quamuis Nicocrates Cyprius ab insula Caprarum vocata: Conon ἀπὸ τῆς αἰγὸς Περχαγίας, à capra Percania scilicet nominatum putauit: Nicostratus à Carystia, quæ fuit etiam AEgæa nominata. Atque cùm priùs in pagos dispersi essent homines Athenienses, ipse Theseus dictus est illos in vna mœnia inclusisse, legesque dedisse, & popularem administrationem ibi instituisse, quæ vsque ad ea tempora perdurauit, quibus Pisistratus oppressa republica tyrannidem inuasit. Fama est Amazonas bellicosas fœminas in Græciam aliquando cum armis hostiliter irrupisse: atque in agrum Athenienſem præcipuè impressionem fecisse: quibus addiderunt Antiopen ipsarum Amazonum reginam, vel, vt alij maluerunt, Hippolyten, fuisse à Theseo superatam, cùm illi Scythæ opem tulissent. Nam illæ collectis multis viribus per Thraciam ad Cimmeriũ Bosphorum penetrarunt, multamque Europę partem peruagatæ castra posuerunt denique in loco Amazonio ab illis vocato, qui fuit agri Athenienſis. Theseus collectis satis validis viribus vrbanis secum habens vxorem suam Antiopen, de qua suscepit Hippolytum filium: cõmisit prælium collatis signis, atque cùm victoria penes ipsum post diuturnam pugnam fuisset, alias ex Amazonibus obtruncauit, alias coegit ex agro Athenienſi fuga excedere. Fama est Theseũ fuisse inuentorem palæstræ, vt ait Pausanias in Atticis, artemq; palæstritarum perfecisse: cùm antea corporis magnitudine tũm ac robore luctarentur, arte prorsus ignorata. Theseus multas mulieres rapuisse dicitur: nam Antiopen rapuit, & Phædram abducturus, veritus ne qui filij nascerentur ex ea, aut Hippolyto, illis Hippolytus dominaretur, Hippolytum ad Pittheum dicitur amandasse. Illud autem fecit, tum vt apud illum educaretur, tum etiam vt in eius regnum Hippolytus succederet. Mox Pallãte atque eius filiis cæsis, quia res nouas molirentur, Trœzenen proficiscitur vt se de cæde purgaret: quo tempore primùm vbi Hippolytus, Phædræ visus fuisset, ac in eius desiderium illa incidisset hæc postea contigerunt, quæ memoriæ prodita sunt de

Hippolyto. Postmodum Aphidnæ Helenam raptam ferũt, quæ ciuitas postea à Castore & Polluce Thesei insequentibus euersa est, & Helena recepta, vt ait Strabo libro nono, quo tempore Theseus ætatis suæ annum quinquagesimum agebat. Cùm verò Helena in Lacedæmonem à Thesprotis, quò cum Theseo & Pirithoo iuerat, se recepisset, è Theseo grauida Argis enixa est, vbi templum magnificum Lucinæ erexit, vt ait Erasistratus, & Pausanias in Corinthiacis: quamuis Ouidius in epistola Helenæ dicat illi virginitatem à Theseo minimè ereptam in his carminibus:

An quia vim nobis Neptunius attulit heros,
Rapta semel, videor bis quoque posse rapi?
Crimen erat nostrum si delinita fuissem:
Cùm sim rapta, meum nil nisi nolle fuit.
Non tamen ex facto fructum tulit ille petitum,
Excepto rediij passa timore nihil.
Oscula luctanti tantummodo pauca proteruus
Abstulit: vlterius nil habet ille mei.

Habuit filios Demophontem & Acamantem, de quibus ita meminit Euripides in Heraclidis:

Εὐδηλῦ πατρὸς παῖς Δημοφῶν ὁ Θησέως
Ἀκάμας, τ' ἀδελφὸς ἆρ' ἐπήκοοι λόγων
Est Demophon bono patre natus Theseo,
Acamasq; frater, verba qui nostra audiunt.

Narrant Theseo iactis sortibus Helenam contigisse, ea tamen conditione vt priùs iurarent, vt vtri illa eueniret, is operam suam concederet alteri dum mulierem sibi raperet. Fabulantur igitur hos audita eximia forma Proserpinæ ad inferos descendisse, atque diuturno labore itineris fessos super saxo quodam consedisse apud inferos, vnde postea surgere non potuerunt, donec ab Hercule ad Cerberũ educendum eò profecto liberatus fuit Theseus. Alij dicunt Theseum cum Pirithoo venisse in Thesprotidẽ, qui nimia vxoris cupiditate arma sumpserat, atque commisso prælio cum Thesprotorum rege, magna parte exercitus amissa, coniectum fuisse in vincula ad Cichyrum, ille postea Lycomedis iussu à Scyriis perbenignè exceptus in Scyro insula per insidias dicitur fuisse obtruncatus, ad cuius mortis vltionem Cimon Scyron vrbem deleuit, & ossa Thesei Athenas reportauit. Hæc pauca de Theseo, quæ apud omnes poetas

poetas decantãtur, quæque fabulosis narrationibus magis, quàm veris historiis sunt similia, ex illis multis quæ de illo traduntur, colligere volui. Dictus est Theseus Neptuni fuisse filius, quia viros fortes, qui humanarũ virium facultatem superare viderentur, aut quibus res maritimæ feliciter succesissent, Neptuni filios antiqui vocarent, cùm nullum Deũ vel promptiorẽ vel ferociorẽ Neptuno haberent, in quem referrent. Huius celebritas nominis apud multos scriptores claruit, quoniã ad Herculis imitationẽ permulta suæ virtutis exempla vbique maleficis delendis hominibus dedit, crudelissimisque tyrannis & latronibus trucidandis. Fieri enim non potest, vt quæ præclarè cum virtute gesta sunt, meritis laudibus, & honorificis scriptorũ præconiis careant: quæ plurimũ conferunt & impellunt ad clarorum virorũ imitationem. Nam si taceantur insigniũ virorũ res gestæ, ibi pro virtute desidiam & ignauiam dominari necesse est. Cur labyrinthi forma, & inexplicabiles viarũ ambages, aut cur tot de Minotauro verba audiuntur? num posteris etiam labyrinthi terrorem in animis imprimere voluerunt antiqui, qui nihil nisi ad vtilitatem mortalium, & ad humanæ vitæ institutionem scripserunt?

¶ Nihil aliud significare voluerunt per illum labyrinthũ, nisi perplexam esse multisque difficultatibus implicatã vitam hominũ, cùm ex aliis aliæ semper grauiores oriantur: è quibus nemo se, nisi per singularẽ prudentiã & fortitudinem, explicare potest. Verùm neque illud solùm in priuatã vitam cadit, sed multò magis in magistratus, & in auaritiam, & in ambitionem hominum, quæ omnia mirificis difficultatibus sunt implicita. Nam si viri boni & prudentes potiùs quã ambitiosi summæ rerum præessent, omnes difficultates propè, quibus humana vita vexatur, delerentur: quoniã nihil est adeò formidabile, aut arduum, aut laboriosum, quod virtute non superetur. Hæc vna causa fuit cur tot de Theseo apud omnes scriptores audiantur: neque enim potuit sine Dædali arte se Theseus explicare, siue sine diuinitate quadã & præstantia ingenij. Verùm quia difficilius est voluptatum quàm difficultatũ certamen: atque multi superatis, omnibus horrificis monstris, & grauissimis periculis, postea voluptatibus ita fuerunt irretiti, vt in summũ capitis discrimen peruenerint: idcirco multas mulieres

Universidad de Deusto
Biblioteca

à Theseo raptas, & eum in grauissimas ærumnas propter mulieres denique incidisse, fabulantur: cùm vix fratrũ Helenę impetum euasisset, & à Centauris propè fuerit oppressus, & ad inferos descendens inde redire, nisi adiutore Hercule, non potuerit. Nam cum firmitate neruorum, corporisque fortitudine eximia aliquando & effrænata libido esse consueuit, quæ tẽperantia & quadã animi moderatione indiget. Hanc tamen fabulam ad historiã nonnulli perducere conantur, vt testatur Zezes hist. 51. chil. 2. & Plutarchus in Thesei vita: qui Proserpinam illã filiam Molossorum regis Plutonis fuisse inquit, vxorẽ Cererẽ, Cerberũ acerrimũ canẽ, cuius regis filiam rapere Theseus ac Pirithous parãtes deprehensi sunt. Tum Pirithous ab eo cane laniatus interiit, Theseus in vincula coniectus sequentibus temporibus ab Hercule eò accedente liberatur. Pausanias in Atticis non per dolum inquit ad Plutonẽ Thesprotorũ regem hos venisse, ac filiam rapere voluisse, sed Pirithoum nimia vxoris cupiditate impulsum arma cepisse, tum exercitus magna parte amissa cecidisse in pugna Pirithoum, ac Theseum captum in vincula ad Cithyrum coniectum: quem finem omnes propè illegitimæ libidines sortiuntur. At nunc dicatur de Tereo.

De Tereo. CAP. X.

TEREVS, Martis & Nymphæ Bistonidis filius, grauissimum & ipse supplicium subiuit ob immoderatam libidinem: quippe cùm non à patria solùm profugere coactus sit, sed etiã humanã figuram in formã auis commutauerit. Hic Pãdionis Athenarũ regis & Zeuxippes filiã Prognen vxorẽ duxit, cùm ipse Thraciæ & Phocidi imperaret. Nam vbi Athenæ conditæ fuerunt, primus omniũ regnauit Actæus, huic successit Cecrops, qui filiam Actæi habuit in matrimonio, atque ex illa Hersen, Pandrosum, & Aglaurum, filium verò marẽ Erysichthonẽ suscepit: deinde Erysichthone mortuo ante patrẽ regnum deuolutũ est ad Cecropem, hinc ad Cranaum, post hunc ad Erichthonium, à quo ad Pandionem regnum peruenit. Fama igitur diu inualuit apud Phocenses, vt in eorum rebus scripsit Pausanias Philomelã in auem sui nominis apud ipsos ob Terei timorẽ fuisse mutatã. Res autẽ ita se habuit, vt testatus est

Ouid. lib. 6. Metamorph. Fertur Tereus assiduis propè precibus Prognes impulsus ad socerũ Pandionẽ aliquãdo contẽdisse, illũque rogasse vt secũ Philomelã ad visendã sororem mitteret: quòd cũ facilè à Pandione impetrasset, vt pote qui virũ bonũ & tẽperantem generũ suũ arbitraretur, tũ ferunt in itinere Tereũ cùm ad Parnasi vrbẽ Daulidem aduenisset, in amorẽ Philomelæ incidisse, quã per vim demũ vitiauit, cùm illa libidini Terei diutius reluctaretur. Enimuero ne illa postea tam turpe facinus, & impurũ sorori, vel alteri cuipiã indicaret, illi linguam præcidit, ac mortuã esse ni itinere sorori Progne nunciauit. Deinde Philomela rem clàm per nuntios suo sanguine scriptã ad sororẽ misit, vel potius, vt sensit Nicocrates, acu pictam ad illam clàm deferendam curauit. Id ęgrè ferẽs Progne, facinusque tam atrox non impune cõmissum esse oportere rata, filiũ Itym, quem vnicum habebat Tereus, coctũ epulandum patri apposuit. Deinde cum Tereus Itym aduocaret, extremas corporis partes Progne Tereo ostendit, eumque à patre esum fuisse demonstrauit. Iis conspectis Tereus ad stringendũ ensem accurrit, vt cædem filij vlcisceretur: quare Deorum consiliò Progne in lusciniã conuersa est, vt celerior ad fugã efficeretur: hanc sequens Tereus fit vpupa, quam, cùm esset tardior, assequi non potuit. Philomela versa est in hirũdinem, & Itys in phasianum: quæ omnia in Tracia iuxta Daulim oppidum contigerunt, vt ait Strabo libro nono. Hanc fabulam breuiter explicauit Virgil. ita in Sileno:

Aut vt mutatos Terei narrauerit artus,
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit:
Quo cursu deserta petiuerit, & quibus ante
Infelix sua tecta superuolitauerit alis,

Quamuis poetico more Philomelam hic dixit, pro Progne. Inde dicta est AEdon, siue Philomela, siue Luscinia eadem Progne, Itym assiduis lamentationibus aduocare, & querulas cantilenas in syluis effundere, vt ait Hom. lib. 7. Odys. in his:

Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωρηΐς Ἀηδὼν
Καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο,
Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν.
Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνὴν,
Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον.

Sic canit, vt vernis arrident floribus arua,
Et primi surgunt Zephyri, Pandione nata:
Considens ramis florentibus arboris altæ,
Mille modis varians vocem, cùm sylua querelis
Personat: & flet Itym dilectum.

Inde verò effectum est, vt querulam auem Iouis nuntiã vocauerit eam Sophocles in Electra, cùm veris nuntia sit, & caloris moderati aduenientis: sic enim inquit:

Νήπιος, ὅστις ἦδη εἰκτρῶς
Οἰχομένων γονέων ἐπιλάθεται.
Ἀλλ' ἐμὲ γ' ἁ τοτέως' ἄεκαρ Φρέας,
Ἀ' Ἴτυν αἰὲν Ἴτυν γ' ὀλοφύρεται,
Ὄρνις ἀπυζομένα, Διὸς ἄγγελος.
Demens, qui miser abiiciter
Parentum extinctorum obliuiscitur.
Sed mihi flebilis concussit mentem,
Quæ Itym semper Itym queritur
Auis querula, Iouis nuntia.

¶ Hęc ea sunt quæ de Tereo, eiusque vxore ac filio fabulosè tradita sunt ab antiquis: quæ nulla ex parte omnino vera esse possunt, sed vt pleraque fieri consuerunt ad hominum vtilitatem conficta. Neque enim naturæ lex patitur, neque dicentibus animus hominis assentitur, quòd homo aliquis repentè in tam diuersam à se formam commutetur. Quòd Tereus Thracię & illis locis, qui fuerunt à Daulide supra Chæroneam, imperarit, quòd Prognen Pandionis & Zeuxippes filiam vxorem duxerit, quòd ex illa Itym susceperit, quòd vim etiam Philomelæ intulerit, id non dissentit adhuc à veritate: & quòd in eius iniuriæ sceleriśque vltionem Progne filium ceciderit, ac patri epulandum dederit. Quid est enim horum quod fieri non potuerit? at quòd omnes hi in aues versi euolauerint, illud prorsus fabulosum est: quippe cùm Terei sepulchrũ non procul à scopulo, qui Mergi fuit vocatus, siue Æthyię Mineruæ, erectũ fuerit in agro Athenienśi, vt ait Pausanias in Atticis. Enimuerò, quia illæ mulieres post eam cædem Athenas ad patrẽ celerrimè confugerint, ideirco finxerunt poetæ illas ob mœrorem & luctum eorum que gesserant ac passæ fuerant, in aues fuisse mutatas. Deinde cùm vpupa per id tẽpus primùm Daulide visa fuerit, fabulati sunt Tereum in eam auem fuisse cõ-

uersum: cùm mulierum altera hirundo, altera luscinia facta dicatur, quia vtraq; auis edat cantus ac voces miserabiles & lugubres. Est enim ea vis sonorum, vt qui etiam nullã vocem referant, tamen nunc ad hilaritatem, nunc ad tristitiam animi nos impellant: quoniã anima hominum ex numeris composita, vt senserunt Pithagorici, facillimè sonum harmoniæ persentit, & vocibus ac sonis etiam nihil significantibus, sed ad quandã rationem numerorũ spectãtibus, quasi titillatione quadã celerrimè ad vtrunque motum irritatur. Hæc ipsa ratio numerorum plurimũ confert etiam in oratoria facultate, quoniã non solùm sententia, sed etiam sono vocis tardiores animi impelluntur, aut concitati plus æquo refrænantur. Sic etiam poetæ per carminum harmoniã animos militum inflãmasse in bellum antiquitus dicuntur, & multa instrumenta musica inuenta sunt in castra, quorum strepitu milites ad pugnam incitarentur. Verùm quod attinet ad mores, per hanc fabulã significare voluerunt antiqui id quod paulo antè dicebã: magis formidãdas esse viro bono ac prudenti voluptatũ titillationes, quã hostium minas. Quippe cùm nulla sit ciuitas tam felix, nullum tam potens regnũ, nulla tanta tãque arcta vel naturę, vel amicitiæ coniunctio, nulla tam firma præsidia, quę libido & intẽperantia non possit infringere: omniũ siquidem libidinũ, omniśque lasciuię, cædes, ærumnæ, exilia, egestas, præsentiumque bonorum iacturę sunt comites. At nunc de Medusa dicamus.

De Medusa. CAP. XI.

MEDVSA etiam ob libidinem & Veneris immoderatum desiderium acerbissimã Deorum iram in se conuertit: cùm vel in tẽplo Mineruæ Neptunum passa sit. Fuerunt complures hoc nomine vocatæ mulieres: nam & vna ex filiabus Priami, & vna ex Stheneli ac Nicippes Medusa vocata est: at ea quæ celebratur à poetis, vt ait Paus. in Corinthiacis, filia Phorbi fuisse dicitur: cuius quæ fuerit mater, non constat: cùm quidam marini cuiusdã monstri filiam fuisse inquiant. Propter violatũ igitur templũ, cum piaculũ ibi cõmissum fuisset, irata Dea, ne tantum scelus inultum esset comã primùm propter cuius pulchritudinem Neptuno placuerat, in serpentes conuertit: deinde dedit illi hanc

vim, vt quicunque illam aspicerent, fierent lapides: quod innuit Ouidius lib. 1. de Ponto:

Ipsa Medusa oculis veniat licet obuia nostris:
Amittet vires protinus ipsa suas.

Deinde cũ multos homines in lapides verteret, & ingenti clade populos iuxta Tritonidẽ paludẽ habitãtes afficeret, Deorũ misericordia Perseus Iouis Danaesque filius ad eam obtruncandam mittitur: vel potius, vt quidam maluerũt, à Polydecte Seriphorũ rege missus eò ad obtruncandũ Medusæ caput contendit. Ille acceptis à Mercurio talaribus & falcato ense, à Pallade scuto, vnico ictu caput eius amputauit, quod postea gestauit Pallas suo scuto affixũ. Dionysiocles Andromedã ceto expositã à Perseo liberatã fuisse scribit, cùm is ostẽso capite Medusæ cetum in lapidẽ vertisset, at Hacius non eã fuisse causam Medusææ calamitatis cõmemorat, sed Medusam inquit fuisse Pisidæ omniũ mulierum suæ ætatis pulcherrimã, quę cùm magnopere capillorũ pulchritudine præsertim gloriaretur, sese vel Pallade pulchriorem affirmabat, & ausa est de forma vel cũ Dea contendere. Eam arrogantiã & impudentiam Dea grauiter ferens, priùs crines quibus maximè gloriabatur, in turpissimos maximeque formidabiles angues conuertit, deinde ita ab eius formæ intuitu omnes mortales auertit, vti qui spectare illã in posterũ ausus esset, fieret saxeus. cùm verò multi illam ęamitatẽ subirent, Pallas mortaliũ calamitatũ misserta, Perseum ad illã misit, Gorgonẽque mõstrauit in pictura Sami, vbi ciuitas fuit ex illa re Dicteriũ vocata. Verùm vt ad Perseum redeã, qui superiùs missus fuerat Deorũ misericordia ad illam obtruncandam, quia multos homines in saxa conuerteret, Perseus primum ad Pephredo & Enyo Phorcidas vocatas accessit, quæ vetulæ erant à natiuitate, & Gorgonũ sorores. Ab illis igitur vnicũ oculum, quo illæ vicissim vtebantur, & vnicũ dentem mutuo accepit: neq; priùs illis reddidit, quã ad Nymphas ipsum deduxissent, tum acceptis calceis volucrib. Nympharũ, & pera siue sacculo, galeaq; Plutonis, & adamantina falce Mercurij, & speculo Palladis volãs ad Tartessum ciuitatẽ Iberiæ ad ipsas Gorgones peruenit: quæ capita habebant serpentibus implicita squamosis, dentes quanti sunt magnorum aprorum, manus ferreas, & alas, quibus volabant. Sic igitur ad has volauit Perseus,

quas dormientes inuenit: atque Medusæ caput in speculo auersus intuens Pallade manum dirigẽte amputauit. Ex capite Medusę defecto Pegasus alatus equus repẽtè prosiliit, tam grauiter ferẽtes reliquæ sorores Stheino & Euryale ac lugentes sibilum è multitudine anguium ingẽtem emittebant, vnde Pallas legẽ tibiarum multorũ capitum vocatam antiquitus excogitauit, at Perseus caput amputatũ in perã coniectum super humero à tergo ferens gestauit ad Palladem, sic autem illius formam describit Hesiodus in Scuto:

Ἐν δ' ὧ ἠϋκόμου Δανάης τέκος ἱππότα Περσεὺς,
Οὔτ' ἄρ' ὅπ' φαύων στυκερὸς πόδ', οὔθ' ἑκὰς αὐτῆ.
Θαῦμα μέγα φρασσαθ'. ἐπεὶ ἁδυμὴν ἐστήκειν.
Τὼς γὰρ μὲν παλάμῃς τεῦξε κλυτὸς Ἀμφιγυήεις.
Χρύσεον. ἀμφὶ δὲ ποσσὶν ἔχε πτερόεντα πέδιλα.
Ὤμοισιν δέ μιν ἀμφὶ μελανδέτον ἄορ ἔκηπε
Χάλκειον· σὺν τελαμῶνος. ὁ δ' ὠκυτέρμα ποτῆτο.
Πᾶν δὲ μετάφρενον εἶχε κάρη δηρσὶν πλώρυ,
Γοργοῦς. ἀμφὶ δέμνι κίβυπις θέε, θαῦμα ἰδέσθαι,
Ἀργυρέη. θύσανοι δὲ κατηωρεῦντο φαεινοὶ,
Χρύσεοι. δηρὴ δὲ θεὰ κορυθαίολος ἄνακτος
Κὰπ' Ἀΐδος κιυέη, νυκτὸς ζόφον αἰὲν ἔχουσα.
Αὐτὸς δὲ ἀπεύδοντι καὶ ἐρρίγοντι ἐοικὼς
Περσεὺς Δαναΐδης ἐπαΐσσετο. τὰ δὲ μετ' αὐτὸν
Γοργόνες ἄλληδαί τε καὶ ὑ φαταὶ ἐρρώοντο.

Hic aderat Danaes proles clarissima Perseus:
Nec tangebat enim stutum pede, nec procul idem
Distabat: nusquam stabat, mirabile dictu.
Sic Deus ignipotens ex auro fecerat illum.
Huic alata pedes imos talaria nectunt.
Ferreus ast humeris loro suspenditur altis
Ensis: & ille animo velocior aera transit.
Gorgonis horribilis monstri cui terga grauantur
Pondere: circum ex argento, mirabile visu,
Sacculus hoc habuit, claudet at fimbria vestem
Aurea: Plutonis galea caput ipse tegebat
Obscura, steterat nox illam plurima circum.
Filius at Danaes Perseus mira arte timenti
Factus erat similis, properantique: horrida monstra
Gorgones à tergo, similésque sequentibus illum.

E sanguine igitur Medusæ de collo defluente natus est vo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

catus Chrysaor, & Pegasus, & è guttis distillãtibus ex ipso capite, varia serpentum genera, vt scripsit Apollonius Rhodius in ædificatione Alexandræ, at Zenodotus Theophilus in lib. 2. historiarum duos fratres fuisse in Attica scripsit, Phalangem marem & Arachnem fœminam: cæterùm Phalanx rem bellicam à Pallade didicit, Arachne telam texere, hi cùm rem habuissent inuicem, tantæ turpitudinis odio commota Dea hos dicitur in serpentes conuertisse, cùm tamen Acusilaus è Typhonis sanguine illos natos fuisse tradiderit. Id caput suo clypeo Pallas affixit, & gestare consueuit, vt testatur Euripides in Rheso hoc pacto:

Γοργὼ δ', ὡς ἐπ' αἰγίδος θεας,
Χαλκῆ μετώποις ἱππικοῖσι πρόσδετος,
Πολλοῖσι σὺν κρόδωσιν ἐκτύπει φόβον.

Gorgo Deæ est ab ægide,
Ex ære equinis est ligata frontibus:
Multis timorem personat tinnitibus.

Hæc ea sunt quæ de Medusa memorantur fabulosè, quæ cùm sola mortalis esset è Gorgonibus, occisa est: nunc cur hæc sint ficta, inquiramus. Paus. in Corinthiacis cædẽ Medusæ ad historiam traduxit, vbi inquit eam fuisse filiam Phorbi, quæ mortuo patre regnum ab illo acceperit eorum populorum qui ad Tritonidem paludem accolunt, solitámque in venationes & pugnas cum iis populis quibus imperabat, exire. Verùm cùm lectissimis Persei copiis, quas ille ductabat ex Pelopõneso, obuia fuisset, in acie noctu per insidias in castris trucidata est, cuius vel mortuæ pulchritudinem admiratus Perseus, vt omnibus esset spectaculo, præcisum caput in Græciam portauit, quo viso homines admirati dicti sunt in lapides conuerti. Non defuerũt tamen qui in Aphrica bestias esse admirabilis & inusitatæ formæ inquiant, & inter illas feros homines: atque Medusam vnam ex illis fuisse, quæ procul à suis gregibus aberrans ad paludem Tritonidem peruenerit, quæ illius accolas graui clade affecerit, donec à Perseo adiuuante Minerua, quia homines eius loci sacri Mineruæ putabantur, occisa fuit. At enim nihil horum quæ hactenus dicta sunt, dignum esse videbatur, quod transmitteretur ad posteros, nisi quæpiam præclarior & vtilior subesset sententia.

¶ Quid ergo est? cùm pulcherrima esse diceretur omniũ

mulierum Medusa, quid prohibet illam voluptatem aut libidinem censeri? est enim vis illa voluptatum, vt & Deorũ cultus, & omnis humanitatis, & officij, omnísque vtilitatis nos obliuisci cogat, si illarum arbitrio nos dedamus, quare cùm homines inutiles rebus cæteris efficiãtur, præclarè dicti sunt in lapides soliti conuerti. Alij superbiæ & arrogãtiæ & temeritati vim Medusæ attribuerunt: quare duplex est de illa sententia, quòd ob libidinem Deæ templum profanauit scilicet, & quòd de pulchritudine capillorum ausa sit cum Dea contendere: nam qui superbia & petulantia nimis efferũtur, illi nullam neque hominum, neque Deorum habent rationẽ: illi cùm cæteris omnibus, tum sibi maximè fiunt inutiles & in lapides conuertuntur: quare & superbiæ & libidini illa vis tribuitur: admonemur igitur per hanc fabulam vt libidinem fugiamus, cùm illa sit & Diis inuisa, & nobis iniucunda: denique vt superbia ne nimis efferamur, quoniam omnis temeritatis vindex est Deus: vt quæcũque bona habemus, à Deo esse putemus, qui omnium bonorum solus est autor & largitor: quare si quis ob illa quæ à Deo acceperit, vel nimis glorietur, vel etiã Deum contemnat, id totum quod à Deo habuit, auferetur ab eo, & tantum malorum cumulum, quãtus erat pristinorum bonorum, accipiet. Sic enim cùm priùs omnium oculos Medusa in se cõuerteret ob insignem corporis & capillorum pulchritudinẽ, siue (vt verius dicam) ob pristinam felicitatem, postquam coma in angues conuersa est, omnes ab illa oculos auertebant: nã cùm fortunę vis & aura benigna aspirauerit, magna circunstat vndique amicorum, & coniunctorum copia: at si Deus fortunæ cursum auerterit, omnes & amici & cõiuncti celeliter auolant, multiq́ue qui intimi antea fuerant, cùm nobis occurrunt, oculos auertunt. Ad hæc igitur vitia reprimenda confictam fuisse ab antiquis Medusæ fabulam ego crediderim, at non ob eã causam, quæ superiùs dicta est. Quòd autem dixerunt Deam ab eius intuitu homines diuertisse, id certè ad voluptatem spectat, cùm nihil nos possit æquè ab illa deterrere, quàm supplicia & dolores quæ ab illa proueniunt, sed tamen tam propẽsi sunt homines suopte ingenio vel ad propositas calamitates, modò cum aliqua voluptate cõmisceantur, vt arceri omnino non possint, idcirco necessarium fuit sapientis Palladis Deæ auxilium, quæ Perseum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iouis filium ad illam obtruncandam miserit: nam nisi diuinitus præceptis instruamur, nobísque Deus auxilio sit, vix vlla ratione à voluptatum illecebris temperare possumus. Dicta est Pallas illud caput suo pectori affixisse, quod factũ est vt ostenderetur quanto terrori esse hostibus sapientia iure debeat, & vt demonstrarent tantã vim esse sapientię vt homines perfundat tãta animi suauitate, vt vel ad hæc fortunæ ludicra, quæ nos bona vocare consueuimus, prorsus obstupescere faciat: cùm saxa sint & ligna ad aurum, si cum sapientiæ diuinitate mirabilitateq́ue conferantur: nã illud præcipuum est sapientiæ munus, quod nobis ostendit stultum esse aliquid firmitatis in rebus fluxis & leuibus putare inesse, at nunc de Gorgonibus dicatur.

De Gorgonibus. CAP. XII.

GORGONVM verò duplex est ordo, cùm omnes sint natæ ex iisdem parentibus, quibus etiam Medusa, è Phorco scilicet & Ceto. Aliæ verò earum cùm canæ natæ fuerint, Grææ vocatæ fuerunt: de quibus ita scripsit Hesiodus in Theogonia:

Φόρκυϊ δ' αὖ Κητὼ Γραίας τέκε καλλιπαρήους,
Ἐκ γενετῆς πολιὰς, τὰς δὴ Γραίας καλέουσιν
Ἀθάνατοί τε θεοὶ, χαμαὶ ἐρχόμενοί τ' ἄνθρωποι.
Πεφρηδώ τ' εὔπεπλον, Ἐνυώ τε κροκόπεπλον.
Tum Phorco Cetóque satæ sunt nomine Grææ,
Canitiésque comas nascentibus occupat illis:
Quare sic homines, illas superíque vocarunt:
Pephredo bene picta genas, bene compta & Enyo.

Hæ igitur habitarunt in Scythia, vnúmque oculum & vnũ dentem communem habuerunt, quo vterentur, vbi domo exirent: quem domi in vasculo quodam reponebant: quod videtur significasse ita Æschylus in Prometheo:

Πόντου πρῶσα φλοῖσβον, ἔς τ' ἂν ἐξίκῃ
Πρὸς Γοργόνεια πεδία Κισθίνης, ἵνα
Αἱ Φορκίδες ναίουσι δηναιαὶ κόραι,
Τρεῖς κυκνόμορφοι, κοινὸν ὄμμ' ἐκτημέναι,
Μονόδοντες, ἃς οὔθ' ἥλιος προσδέρκεται
Ἀκτῖσιν, οὔθ' ἡ νύκτερος μήνη ποτέ.
Pontum sonorum transiens vt Veneris
Ad Gorgonæos terminos Scytharum, vbi

Sunt Phorcides graues puellæ tres: quibus
Cygni color, solúsque oculus mox sufficit:
Communis idem est omnibus dens: omnibus
Sátque is, nec vnquam has intuetur lumine
Phœbus diurno, Luna nunquam respicit.

Quamuis Lamias has Latini appellarũt: scripsit tamen Duris lib. 2. rerum Libycarum Lamiã vnam tantùm fuisse, quæ mulier fuerit forma præstantissima, quã cùm Iupiter compressisset, fecit Iuno vt interirent quæ ex ea nascerentur: illam igitur ferunt ob dolorem non solùm deformem fuisse factam, sed etiam ob suorum filiorum desiderium, aliorúmque inuidiam in cunis infantes vorare solitam: quæ dicta est Lamia à gutturis amplitudine. Pausanias tamen in Phocicis Lamiam scribit Neptuni filiam, & primã omnium mulierum fuisse vaticinitam, quæ Sibylla dicta est ab Aphris. Has tamen Atheniẽsis Apollodorus libro secundo non iisdem nominibus appellauit, sed Pemphrado, Erito, Dino, Melãthes in libro de mysteriis Ięno addidit iis quę numerantur: ib Æschylo & Hesiodo. His oculum & dentem cõmunem rapuit Perseus cùm ad cædendam Medusam proficisceretur, vt ait Simonides in Perseo, quos tãdiu retinuit, quamdiu illæ Nymphas, quæ alatos calceos haberent, indicassent. Harum Græarum Gorgones tres sorores dictæ fuerunt, quæ, vt ait Apollodorus libro secundo squamosarum anguium spiris obsita capita haberent, dentes tantos, quanti sunt ingentium aprorum, manus æreas, alásque aureas. Hæ in extremis Iberiæ partibus ad occidẽtem ab Hesperidibus haud procul distantes habitare dictæ sunt, vt in his versibus testatur Hesiodus:

Γοργούς θ', αἳ ναίουσι πέρην κλυτοῦ ὠκεανοῖο,
Ἐσχατιῇ πρὸς νυκτὸς, ἵν' Ἑσπερίδες λιγύφωνοι
Σθεινώ τ', Εὐρυάλη τε, Μέδουσά τε λυγρὰ παθοῦσα.
Ἡ μὲν ἔην θνητὴ, αἱ δ' ἀθάνατοι καὶ ἀγήρως
Αἱ δύο. τῇ δὲ μιῇ παρελέξατο Κυανοχαίτης.
Gorgonas Oceani parit hinc extrema colentes,
Sunt vbi & Hesperides habitantes noctis ad horas,
Euryale, Sthenóque, Medusáque tristia passa.
Hæc mortalis erat: nec mors, nec cana senectus
Illas infestare valet, compressa Medusa est
A patre qui magno regit æquora lata tridente.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Zez. hist. 22. Chil. 5. Gorgonibus oculum Gręarum falsò attribuit: fieri enim non potest vt Perseus oculum ceperit à Gorgonibus illumque tamdiu retinuerit, quamdiu Gorgones sibi indicarentur. Menander in libro de Mysteriis Scyllam etiam memorat inter Gorgones à nõnullis numeratam fuisse. Hę in Dorcadibus insulis in mari AEthiopico habitarunt: quas insulas nonnulli Gorgadas vocarũt, vnde dictæ sunt Gorgones. Memorię prodidit Nymphodorus libro tertio historiarum, & Theopompus lib. 17. Gorgones dictas fuisse à nonnullis non squamosarum anguium spiris capita habuisse implicita, sed ipsa capita fuisse draconum squamosorum, dentesque in morem aprorum habuisse, ac oculum singulas, manus ferreas, alasque quibus volarent. His erant pro zonis geminæ viperæ inter se connexę, vt testatus est Polemo in libro ad Adæum & Antigonum. Consueuerunt pręterea omnes illos in lapides conuertere, à quibus aspicerentur, vt in his significauit AEschylus:

Πέλας δ' ἀδελφαὶ τῶν δε τρεῖς κατάπτεροι
Δρακοντόμαλλοι Γοργόνες βροτοστυγεῖς,
Ἃς θνητὸς οὐδεὶς εἰσιδὼν ἔξει πνόας.
Sunt tres sorores his volucres non procul,
Serpentibus dirisq; comptæ Gorgones,
Quas intuens nemo diu spirauerit.

Nam cùm Perseus Medusam obtruncasset, tanquam illum deglutire cuperent, conuolarunt: sed cùm cerni Perseus ob galeam Plutonis minimè posset, illæ ab instituto itinere recesserunt. Neque plura his sanè de Gorgonibus me legisse memini. Scriptum reliquit Alexander Myndius in eo libro quem scripsit de iumentis, Nomades animal quoddam in Libya Gorgonem solitos appellare, agrestibus ouibus persimile: quod tamen nonnulli vitulo marino potiùs esse simile putarunt: eius animalis eam vim dictus est habere spiritus, vt omnia animalia quæ sibi obuia fierent, interimeret, comamq; haberet illud animal è fronte ad oculos demissam, quam vbi concutiens & caput, vix tandem ob grauitatem aspexisset, eos perimebat qui visi fuissent: cùm alij inquiant non è spiritu, sed aspectu, oculorumq; radiis id accidere. Testatur libro quinto Athenæus multos Marij milites, cùm aduersus Iugurtham militarẽt, hoc animal syluestrem ouem esse putantes insecutos fuisse, ac statim concidisse mortuos,

quoniam insequentium strepitum id animal timens, comã, quæ oculos tegit, concussisset. Has Gorgones siue fœminæ fuerint, siue monstra horrenda, poetę ad inferos ad vlciscendos sceleratos postea detruserunt: sicuti & alia animalia, que crudelissima vbiq; reperta sunt, vt indicant ea Virg.

Centauri in foribus stabulant, Scyllæq; biformes.
Et centum geminus Briareus, ac belua Lernæ
Horrendum stridens, flammisq; armata Chimæra.
Gorgones, Harpyiæq;, & forma tricorporis vmbræ.

¶ Fuerunt qui Gręas Phorci & marini monstri filias nihil aliud esse arbitrarentur, quàm cognitionem & prudentiam illam quæ per experientiam acquiritur. Has vnicum oculũ habere dixerunt, quo vtebantur cùm exirent domo, quia non tantum intra domesticos parietes desidentibus, quantũ in publicum prodeuntibus, & vbi sunt difficultates, necessaria est prudentia. Alij curiosorum ingenia per hęc inquiũt reprehendi, qui ad res suas domesticas cæcutiunt, cùm in alienas accutissimè cernant. Hæ igitur Gręę iure optimo & seniores natę & ex marinis monstris dictę sunt, & in locis, qui neq; Solis, neq; Lunę lumine illustrarentur, habitare: quoniam in rebus claris & apertis nulla necessaria est exquisita prudentia. Huius prudentię siue Gręarum, sorores sunt Gorgones, quas alij voluptates, alij pericula humanę vitæ esse putarunt, à quibus vtrisque sine Græarum consilio nemo se rectè expedierit. Nam vt ratio, ita cupiditas ex eodem fonte atq; ex ipso animo nascuntur. Dictus est idcirco etiam Perseus, non sine Palladis auxilio ac oculo Gręarum, Flutonisq; galea, & ense Mercurij illas superasse, & incolumis euasisse, quoniam in omnibus rebus arduis ac difficilibus opus est sapiẽtia primùm, & animi perspiciẽtia, & subtilitate, atque adeò acumine ingenij, sine quibus nihil gloriosum transigi potest: atque his diuitiæ etiam non nihil afferunt commodi. Quid igitur per hæc significabant antiqui, vt rem summatim colligam? idem erat ac si dicerent: quod vita humana multis voluptatibus circumuenta est, quæ nos in perniciem & perpetuas ærumnas trahent: cùm sit animaduertendum ne nos tanquam stupidos ab his adduci patiamur. Et quoniam ex altera parte multa nos circumstant pericula, cauendum ne cedamus, sed forti animo illa superanda: in quibus vtrisque vti cõuenit prudentia no-

stra, & diuinum implorare auxilium, quod nemini sincerò animo petenti deesse consueuit. Hoc si fecerimus, incolumes ex omnibus vel grauissimis periculis euademus, neque à pernicioſis voluptatibus capiemur. Id qui fecerit, erit Perseus Iouis filius, Deo gratus scilicet & amicus. Quidam senserunt multas bellicosas fœminas fuisse in finibus Libyæ occasum versus, sed in primis Gorgonum genus, in quas Perseus militauit, quæ virginitatem seruantes miræ strenuitatis per quoddam tempus militare tenebantur: peractis militiæ annis ad fœtum verti poterant, quibus viri parebant ac domos seruabãt, & res domesticas. Hæ habitarũt ad Tritonidem stagnum ad occasum apud Oceanũ in AEthiopia, quę debellatę fuisse à Perseo Iouis filio dicuntur quo tempore Meduſa illis imperabat, penitusque deletæ sunt ab Hercule quo tempore posuit columnam in Libya. Tritonis autem stagnum dicitur terræ motibus & Oceani irruptionibus euanuisse. Isacius tamem fabulam hanc ad res naturę deducere conatur, dicítque Gorgones esse maris filias, quoniam dictæ sunt à fremitu maris, aquas scilicet. Ad has Perseus, siue Sol, Iouis filius, nempe mentis diuinæ minister, Mineruæ consilio accedit: cùm omnes naturę actiones fiant pro diuina sapientia neque frustra, neque inutiliter: ob motus celeritatem hic habuisse dicitur Nympharum volucres calceos: cùm in omnia vis eius penetret, falcem cepit à Mercurio: at cùm ita humores quos attrahit extenuet vt à nemine videri possint, galeam habuisse dicitur Plutonis. Occidit igitur Medusam, quę erat mortalis quoniam solam aquam maris subtiliorem ac superhatantem extenuat, cùm reliquę aquæ subsideant. Dicti sunt in lapides conuerti, qui Medusam vidissent, quoniam admirabilis est sapientia Dei: atque attonitus propè ob admirationem consisteret si quis intueri rectè posset solis vim & actionem ac virtutes naturæ: Atque hæc ipsa fabula ad vitæ humanę institutionem, vt dictum est, vniuersa transferri potest. At verò nunc de Sirenibus est dicendum.

De Sirenibus. CAP. XIII.

SIRENES & ipsę periculosa hominibus monstra propter cantus suauitatem, dictę sunt ita cantilenis nauigantes homines demulcere, vt in profundissimum somnum induerent: quos postea ita sopitos in mare deúciebant ac necabant: excogitabant enim ex omnibus cantilenis quas pro cuiusque ingenio iucũdiores fore putabant. Has igitur finxerunt antiqui Acheloi fluminis, qui AEtoliam ab Acarnania disterminat, Nicopolimq; ciuitatem, quam Cæsar post victũm Antonium ad victoriæ eius memoriam sempiternã erexit, alluit: & Terpsichores fuisse filias. Nicander libro tertio Mutatorũ Melpomenen Sirenum matrẽ fuisse scribit, alij Steropen, alij Calliopen. Has tres fuisse memorant, quæ Musas aliquando in certamen cantus prouocare Iunonis suasu ausæ sunt: quare cùm priùs essent alatæ Sirenes, Musæ alas victis euulserunt, coronasq; ex illis factas suis capitibus imposuerunt: quod factum est in Creta iuxtà ciuitatem illa de causa vocatam Apteram, vt ait Crobylus libro primo. Illa de causa vt dictum est, postea alatis capitibus Musæ fuisse putabantur, prętер vnam, quę erat illarũ mater. Hæ igitur iuxta Pelorũ Sicilię promontoriũ priùs, vel (vt aliis magis placuit) in insulis Sirenusis habitarunt: quæ sunt in extrema partę Italię, vt sensit Strabo libro primo: qui Sirenusas insulas etiam fuisse inquit lib. 5. saxosas ac desertas, non procul à Capreis. Hæ dictę sunt inferiorem corporis partem habuisse volucrum auium, at superiorẽ ad humanam formam effictam, vt sensit Theopompus in Callæschro, & Isacius. Idcirco monstra illas vocauit Ouidius libro tertio artis amandi:

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quas libet admissas detinuere rates.

Nomina verò illarũ fuerũt ista, Aglaope, Pisinoe, Thelxiopia: vt voluit Chęrilꝰ, Thelxiope, Molpe, Aglaophonos. Clearchus verò Solensis in Amatoriis, lib. 3. vnã illarũ Leucosiam nominat, aliam Ligeam, tertiam Parthenopen: quare ait Strabo etiam lib. primo Geogr. nobilissimam Italiæ ciuitatem Neapolim dictã fuisse Parthenopen de nomine vnius Sirenum quę in iis locis mortua est. Eam verò ciuitatẽ Phalaris Sicilię tyrannus instaurasse fertur per bella propè euersam ac nouã ciuitatem nominasse, siue Neapolim; cùm tamen Diodorus Siculus & Oppianus illã ab Hercule conditam fuisse, & ita appellatã arbitrati sint: idem Strabo lib. 6. memorię prodidit Leucosiam iusulam nomen item obtinuisse ab altera Sirene, quę ibi se in profundum abiecerit, ac

interierit. Fabulantur vnam harum voce, alteram tibiis, tertiam cum cithara vel lyra canere solitam, vt variæ illecebræ pro singulorum ingenio adessent, vt patet ex his carminibus:

Quod tuba, quod litui, quod cornua rauca queruntur,
Quódque foraminibus tibia mille sonat:
Quódque leues calami, quod suauis cantat Aedon,
Quod lyra quod citharæ, quod moribundus olor.

Mirabilis profectò esse dicebatur harum Sirenum suauitas cantus, quãdo vel in apertam perniciem homines trahebãt: efficiebantque vt sui ipsorum obliti in manifestam cædem se trahi paterentur. Idcirco cùm Minyæ per ea loca nauigarent Anceo nauem gubernante, se citharam sumpsisse scribit Orpheus in Argonauticis, suoque cantu Sirenum cantũ retudisse: qui cùm Deorum certamina caneret, minimè auditę fuerunt cantilenę Sirenum, vt est in his:

Ἐνθάδ' ἐφεζόμεναι λιγυφωνῳ ὅπα γηρύουσι
Κοῦραι, ἀνοστήτους δὲ βροτοὺς θέλγουσιν ἀκοὰς.
Δὴ τότε δὴ Μινύῃσιν ἐφώνεεν πύξις ἀοιδῆς
Σφήνωσ'. ὑδὲ σφιν ἔτι φρεσὶ πλώεσθαι ἔμελλον
Φθογγῳ ὑκομένῳ, χθρῶν δὲ οἱ ἦκαρ ἐρετμά.
Hic cantus dulci modulantur voce puellæ,
Atque viros mulcent, ratibus qui marmora sulcant.
Cæperat hic cantus Minyas mulcere, nec vllus
Præteriturus erat Sirenum tristitia fata.
Iam manibus remi excciderant: stetit vncta carina.

Illę postea desperatione captę, mutęq; factę in mare musica instrumenta abiecerunt, vt testatur idem poëta in his:

Δὴ τότε Φορμίζοντος ὑπὸ σκοπέλῳ ἠφείους
Σφῶιν τάμβησαν, ἐλὼ δ' ἄμπαυσαν ἀοιδύ.
Καὶ ῥ' ἤ μὲν λωτὸν, ἡ δ' αὖ χέλυν ἔκβαλε χθρῶν.
Dum citharam pulsat scopulo sublimis ab alto,
Sirenes trepidæ cantum tenuere sonorum:
Altera deinde chelym è manibus iacit, altera lotos.

Quę omnia Apollon. ita declaruit li. 4. Argon. vbi inquit Orpheũ cãtare aggressum, omnẽ Sirenum vocem superasse:

αὐτὰρ δὲ ἦσον
Καλὸν ἀνθεμόεσσαν ὑπὸ δρέπον, ἔνθα λίγεια
Σφῶιν οἰοπόλοιν Ἀχελωΐδες, ἡδύεπες περ
Θέλγουσαι μολπῇσιν ὕπνῳ· ὑπὸ πῖσμα βάλοιεν.

τὰς μὲν

Τὰς μὲν ἄρ' εὐίδης Ἀχελωΐς εὐπηθέσσα
Γείνατο Τερψιχόρη Μουσέων μία καὶ ποτὲ Διῒ
Θυγατέρ' ἰφθίμῳ ἀδμῆτ' ἐπὶ πορσυνέσκον
Ἄμμιγα μελπόμεναι. τότε δ' ἄλλο μὲν οἰωνοῖσιν,
Ἄλλο δὲ παρθενικῆς ὑπαλίγκιαι ἔσκον ἰδέσθαι.
Λίσσ' δ' εὐόρμῳ δεδοκημένα ἐκ θαλάμοιο,
Ἦ θαμὰ δὴ πολέων μελιηδέα νόστον ἐλόντο
Τηκεδόνι φθινύθουσαι. ἀπηλεγέως δ' ἄρα καὶ τοῖς
Ἴσαν ὑπὲκ τομέων ὅπα λειριόεν, οἱ δ' ὑπὸ νηὸς
Ἤδη πίσματ' ἔμελλον ἐπ' ἠιόνεσσι βαλέσθαι,
Εἰ μὴ ἄρ Οἰάγροιο πάϊς Θρηίκιος Ὀρφεὺς
Βιστονίῃ ὑπὶ χερσὶν ἑῇς φόρμιγγα πεπύκτας,
Κραιπνὸν ἐὺ τροχάλοιο μέλος κατάχησεν ἀοιδῆς,
Ὄφρ' ἄμυδις κλονέοντος ὑπερμενέωνα ἀκουὰς
Κερσεμβῆ παρθενικὼ δ' ὑπερίσχεθε φόρμιγξ.
Est insula protinus illis
Fertilis aspecta, & florens: coluere canoræ
Sirenes illam, proles Acheloia, quarum
Dira lues cantus mortalibus extitit illis,
Qui mare sulcantes iecere ad littora funes.
Olim Terpsichore has Acheloo in luminis auras
Edidit: illa vna est Musarum: tum quoque natam
Cantabant Cereris formosam: tum quoque earum
Altera pars virgo fuit, altera rursus & ales.
Especula semper spectabant aduenientes,
In patriam reditu multi caruere per illas.
Fundere & his dulcem vocem cœpere: rudentes
E puppi fuerant iacturi ad littora? clarus
Filius Oeagri nisi mox & Thracius Orpheus
Bistoniam manibus citharam sumpsisset, & aures
Sublimi cantu, cantu reuocasset ab illo?
Virgineamq; chelys vocem superasset acuta.

Erat illa Sirenum astutia, vt quibus rebus maximè quisque audiendis delectaretur, eas præcipuè canerent: vt pote ad captandos ambitiosos & gloriæ cupidos, res eorum gestas, ad demulcendos libidinosos, res amatorias canebant: erantque mirificè omnium præteritorum negotiorum memores: quare ita inquiunt apud Hom. lib. μ. Odyss.

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.
Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρῃσι θῶ' ἀκούσῃς.

Οὐ γάρ τις τῇδε παρήλασε νηὶ μελαίνῃ,
Πρίν γε μέγ' ἱμερόεν λιγυρὸν κατὰ στόμα χεῦαι.
Ἀλλ' ὅγε τερψάμενος κίε καὶ πλέον᾽ εἰδὼς.
Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ' ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
Ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν.
Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.
Huc age flecte ratem Graiorum gloria Vlysses
Flecte ratem celerem, noſtras & percipe voces.
Nullus enim nigram tranſegit nauita puppim,
Quin noſtras voces audiuerit: inde receſſit
Doctior, & cantu mox delectatus eodem.
Scimus enim Graij fuerint quæ Pergama circum
Conſilio ſuperum, & quæ Troes funera paſsi
Denique cuncta patent nobis mortalia facta.

Atque quoniam multi, cùm eò applicuiſſent, ſuauitate cantus irretiti recedere non poterãt, ſed moriebantur inhumatî in deſertis inſulis, quæ mortuorũ oſſibus latè albebãt, opus erat multa & prudẽtia & animi contentione ad illa pericula deuitanda. Idcirco docetur Vlyſſes à Circe Solis filia quo pacto hęc tranſeunda ſint, atq; Vlyſſes aures cera nautis obturauit, vbi eò accedendũ erat, ſeq; arctiſſimis vinculis malo alligari iuſſit, neq; ſi rogaſſet quidẽ, voluit ſolui, cùm minimè audientes etiam rogaret: ſic igitur monet illum Circe:

Σειρῆσιν μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας
Ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅτις σφέας εἰσαφίκηται.
Ὅστις ἀϊδρείῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ
Σειρήνων, τῷ δ' οὔ ποτε νὴπια τέκνα
Οἶκαδε νοστήσαντα παρείσεται, οὐδὲ γάνυνται
Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσι ἀοιδῇ,
Ἧμεναι ἐν λειμῶνι· πολὺς δ' ἀμφ' ὀστεόφιν ἦϊς
Ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ ῥινοὶ μινύθουσιν.
Ἀλλὰ παρὲξ ἐλάαν, ἐπὶ δ' οὔατ' ἀλεῖψαι ἑταίρων,
Κηρὸν δεψήσας μελιηδέα, μή τις ἀκούσῃ
Τῶν ἄλλων· ἀπαρ αὐτὸς ἀκουέμεν αἴ κ' ἐθέλῃσθα,
Δησάντων σ' ἐν νηῒ θοῇ χεῖράς τε πόδας τε
ὀρθὸν ἐν ἱστοπέδῃ, σὺν δ' αὐτῷ πείρατ' ἀνήφθω.
Sirenas primùm aduenies, quæ carmine cunctos
Mortales mulcent: ſi quiſquam acceſſerit illuc,
Sirenum terris quicunq; impreuidus hæſit,
Non illi pendent dulces circum oſcula nati,

Non vxor reduci, conuiuia nulla parantur.
Sirenum cantus delectant: floridus at illæ
In prato reſident, quod multorum oſsibus albet
Extinctorum hominum: poſtquam peruenerit illuc,
Tum moneo nauem curuis impellere remis.
Obtura ceris ſociorum mollibus aures,
Ne quis Sirenum voces exaudiat: ipſe
Si cupis audire has, vincire manusq; pedesq;
Præcipio, ad malum & firmiſsima vincula nectant.

Erat enim tota ferè illa ora alba propter inſepultorum oſſa, quod etiam ait Virg. lib. 5.

Iamq; adeò ſcopulos Sirenum aduecta ſubibant,
Difficiles quondam, multorumq; oſsibus albos.

Et Leſches in parua Iliade;

Σειρήνων μετέπειτ' ἐσαφίξεαι ἁλμυρὸν ὕδωρ,
Σειρήνων γλυκερὴν ὅτε σε θελήσουσιν
Ταὶ πλείστους νάυτας ὠκὺ πνέοντας ὀστέα λευκά.
Sirenum poſt aduenies ad ſalſa profunda,
Sirenum, dulcis cantus quarum extitit illis
Dira lues nautis, quorum terra oſsibus albet.

At enim cùm Vlyſſes illarũ fallacias obturatis auribus ſociorum, ipſeq; malo alligatus fefelliſſet, fama eſt ipſas Sirenes ſe in mare precipitaſſe, neque ampliùs poſtea auditas, vt illa carmina ſignificant:

Sanguine Siſyphio generatus magnus Vlyſſes
Hactenus ſola præſtitit arte ſuos.
Illeuit cera ſociorum callidus aures,
Atq; ſuas vinclis præbuit ipſe manus.
Tranſiluit ſcopulos, & inhoſpita littora claſsis:
Illæ præcipites deſiluere freto.

Cùm verò ſe in mare præcipitaſſent, ſiue illud Orphei, ſiue Vlyſſis arte factum eſt, dicuntur in ſaxa fuiſſe conuerſæ; ſicuti teſtatur Orpheus in Argonaut.

Αἱ δ' ἀνεστονάχησαν, ἐπεὶ πότμος ἦεν λυγρὸς
Μοιρηδὸν θανάσιο· σφέας δ' ὑπὸ ῥωγάδος ἀκρης
Ἐς βυθὸν ἱσχανόωσαν ἁλίρροθίοιο θαλάσσης.
Πέτραις δ' ἀλλάξαντο δέμας, μορφὴν θ' ὑπάγπλον.
Sunt graviter quæſtæ, vt ſenſerunt fata Deorum
Aduentaſſe ſibi: ſummáq; crepidine ſaxi
Præcipites ſaliere maris ſpumantis in vndas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Protinus in duras vertuntur corpora cautes.

Atque cùm illud accidisset vt victę sint non procul à littore Cretę, vrbs è regione vocata fuit Aptera, quòd alæ ibi deiectę sint. Atq; tot de Sirenib⁹ fabulosè dicta sunt ab antiquis.

¶ Nunc quid per has significarint, inquiramus. Atq; illud primùm ridiculum videtur, fuisse vnquã aliqua animalia, quæ fuerint è duabus tam diuersis formis composita, vt altera pars esset piscis, altera hominis, cùm neutrum horum animaliũ in aquis & in sicco viuat: nec me latet quòd quidã crediderunt in generatione mundi, cùm diuisa fuerunt à summo opifice inter se elementa, omnia animalia primùm sponte nata esse, atq; ea quæ plurimum haberẽt caloris, ad superiora lata factas esse volucres: quę multùm haberent terrestrem mistionem, in numero reptilium atq; terrestriũ animalium constitisse, terramq́; inhabitasse: at quæ aquosæ naturę accederent, mare & aquas inhabitasse, vocataque esse natantia. Sed enim cùm terra postmodo calore Solis siccata cõdensataq́; fuisset, cessauisse hanc generationem, & ex mutuo congressu animalia fuisse orta, vt sensit Anaxagoras physicus, cuius auditor Euripides ita scripsit in Melanippe.

Ὡς οὐρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία.
Ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
Τίκτουσι πάντα, κἀνέδωκαν εἰς φάος
Δένδρη, πετεινὰ, θῆρας, οὓς θ' ἁλμητρέφει,
Γένος τε θνητῶν καὶ θεῶν, οἵτ' οὐρανὸν
Εὑρόντες ἦλθον, πολλὰ, καλὰ, χρήσιμα.
Vt vna forma terræ, cœloq́; affuit.
Seiuncta cùm fuere primùm at inuicem,
Solis tulere cuncta clara in lumina,
Feras, volucres, arbores, prolem maris,
Viros, Deósque queis cœlum fuit,
Quòd protulere multa, pulchra commoda.

Scribit Archippus in lib. 5. de Piscibus, loca quędam marina in angustias quasdam pręruptorũ montium cõtracta fuisse, in quas illisi fluctus sonũ cum suauitate & harmonia emittentes nauigantes allicerent ad visendũ; quò cùm appulissent vndarum impetu delati, absorbebãtur: vnde locus datus est fabulæ. At Dorion in lib. de Piscibus formosas quasdam meretriculas fuisse Sirenas scribit in littore habitãtes, quæ suauitate harmoniæ ad se nauigantes allicerent, & allectos

tandiu retinerent, quandiu ad summam inopiã neglecta rerum vtilium cura redigerentur: quare dicti sunt omnes naufragium pati, qui ad Sirenes accessissent: dictæ sunt. n. Sirenes, quasi cathenę, quia allectos vincirẽt in amore. Non defuerunt qui Sirenes aues fuisse Indicas putarint, quæ allectos nauigantes ad littora cãtus suauitate sopitos postea laniarent, ac deglutirent. Horatius lib. 2. Sermonũ, non saxa, neq; meretrices, neq; aues Indię, sed desidiã, & turpissimã propè omniũ ignauiam Sirenes esse scribit, quæ omnes ad se alliciant, & in perniciem deniq; adducant, cùm inquiat:

Contemnere miser: vitanda est improba Siren
Desidia.

Ego sanè Sirenum cantus ac Sirenes ipsas, nihil aliud esse crediderim, quàm voluptates & earum titillationes: quæ dicuntur vnius Musarum & Acheloi filię, cùm taurino patre, & ad voluptates propenso natę sint; Musaq́ue sit suauitas illa, quæ nos ad eas allicit. Hę nos in perniciẽ denique inducunt, quia ex ea parte anime oriuntur, quæ caret ratione, & ἄλογος vocatur. Hæ ad exprimendam mortalium naturam partim beluæ, partim virgines videbantur: quia monstro propè similis est is qui non rationi & consilio, sed cupiditati paret: cùm altera pars illius homo sit, altera belua: cùm enim vis animæ nostræ alia sit compos rationis, alia ratione careat, quo pacto non habet quisque intra se inclusas & latentes Sirenes? aut qui nihil habeat, nisi formã corporis cum homine commune; nullaq́ue ratione vtatur, sed huc illuc feratur pro animi impetu, quocunque libido & appetentia & cupiditas tulerit: quo pacto is non habet intra se Sirenem, vel ipse potiùs monstrum teterrimum efficitur? cùm verò alij rebus alijs faciliùs capiantur, neque omnes aut libidinis stimulis agitentur, aut ambitione, aut auaritia: illæ rerum omnium cognitionem se tenere gloriabantur, singulosq́ue gratis cantilenis demulçebant. Testantur vel illarum nomina nihil aliud fuisse Sirenes quàm motus animi: quid enim est Pisinoe? an non vis menti facilè suadens? πείθειν enim suadere, νόος mens est: at verò Aglaope suauis est aspectu; Thelxiope vel solo aspectu delectat, cùm θέλγειν delectare significet: & Thelxinoe mentem demulcet, & iucunda vox est Aglaophoni, & sonora Ligeæ, & candida est Leucosia, & virginis faciem habet Parthenope, quę omnia

Universidad de Deusto
Biblioteca

nomina facilè vel ad impetus animi, vel ad libidinosa scorta possunt accõmodari. Si quis igitur calamitates cõplures, & ęrumnas multas deuitare voluerit, is ad voluptates illegitimas, & ad turpia humanę vitę lenocinia ad Vlyssis exẽplũ aures obturet opus est, aut Orphei, reliquorumq; sapientũ virorum monitis pareat, eosq; solos audiat: quod siquis ad ipsarum Sirenum cantum tamen apertas aures habuerit, suopteq; ingenio vitam suam gubernarit, is se rationi alliget oportet, vt malo nauis se alligauit Vlyesses, cùm incredibili ac penè diuina prudentia opus sit, cùm quis fuerit semel à Sirenibus delectatus, vt possit inde incolumis recedere. Cõuenit igitur vt Orpheus, aut vir aliquis sapiẽs & amicus, Sirenũ voces sapiẽtissimis & fidelissimis cõsilijs vincat, nisi perniciosarum voluptatũ illecebris in miserias trahi malimus. Alij verò Sirenes esse adulatorũ voces crediderũt, qua peste nulla neq; suauior, neq; sceleratior principes aut ambitiosos homines inuadit. Illę in profundissimũ somnũ principes inducunt, quia tanquã dormientes, eorũ pleriq; quid differat amicus ab adulatore non vident: & quoniã suauior est auribus adulatoris quàm amici oratio, quæ iucundiora sunt libentius admittunt: at cõtra adulatores cognito ingenio principis, illi qui iucundiores futuri sint sermones excogitãt, & num rerum gestarũ gloria, vel cõgerendis opibus, vel scortis, vel alijs huiusmodi rebus delectetur, eiusq; studium mirificis laudibus extollunt. Quę oratio cùm grata sit audienti, Sirenes vnius Musarum filiæ dictę sunt: at illę denique in perniciẽ trahebant auditores: quoniam vbi adulationi locus est, nullus amicitię nullus synceritati, nullus iustitiæ patet: quippe cùm is qui magis alijs quã sibiipsi de se credat; ad suauitatẽ loquentibus, ad omnẽ vel suam vel suorũ salutem & felicitatẽ conniueat, minimeq; diligens in rebus agendis efficiatur, opus est. Hæc vna causa est cur tam frequenter mutati sint principes regionũ in Italia, neq; idẽ regulus fuerit diutius eiusdẽ regionis: cùm nihil neq; firmi⁹ sit, neq; stabilius eo regno, quod à sapiente principe gubernetur. Qui enim neque Deũ neque homines per iniuriã offenderit, quo pacto calamitates patietur, cũ vix illi principes euerti possint, qui sunt facinorosi, aut quo pacto princeps qui à se adulatores reijciat, vir nõ bonus, & prudẽs, & sapiẽs esse poterit? at de Sirenibus satis, nunc de Orpheo dicamus.

De Orpheo. CAP. XIIII.

FVIT Orpheus, vt sensit Myrleanus Asclepiades, Apollinis & Calliopes vnius Musarum filius: nã quamuis diuersæ fuerunt variorum scriptorum de illius parẽtibus sententiæ, tamen Myrleani sententiam secutus Virgilius ita scripsit in Pollione:

Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater adsit,
Orphea Callioppe, Lino formosus Apollo.

Atque Menęchmus illũ Apollinis filiũ fuisse tradidit, cùm nullam fecerit de matre mentionẽ, vt est in his carminibus:

Πίερες αἰνοπαθεῖς στυγνὴν ἀποτίσετε λώβην,
Ὀρφέ' ἀποκτείναντες Ἀπόλλωνος φίλον υἱόν.
Pieres immites pœnas certe inde luetis,
Quòd cæsus vobis est natus Apollinis Orpheus.

Apollonius verò lib. 1. Argonaut. OEagri & Calliopes filium tradidit fuisse his versibus:

Πρῶτά νυν Ὀρφῆος μνησώμεθα, τὸν ῥάποτ' αὐτὴ
Καλλιόπη Θρήϊκι φατίζεται εὐνηθεῖσα
Οἰάγρῳ σκοπιῆς Πιμπληΐδος ἄγχι τεκέσται.
Atque alios inter primum cantabimus Orphea.
Calliope O Eagro peperit Pimpleidos illum
Non longinqua iugis, lecto coniuncta iugali.

Alij OEagri & Polymniæ, alij Menippes, alij Thamyridis filiũ fuisse voluerũt, atq; Ialemũ & Hymenæũ hui⁹ fratres fuisse cõstat. Hunc tãta canendi peritia excelluisse inquiũt, vt fluuij ad eius cantũ firmarẽtur, aues aduolarẽt, feræ properarent, syluæ, & saxa, & vẽti, & omniũ vel sensu carentiũ genera accurrerẽt, vt ait Horatius libro primo Carminum:

Aut in vmbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo
Vnde vocalem temere insecutæ
Orphea syluæ:
Arte materna rapidos morantem
Fluminum cursus, celeresq; ventos
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere syluas.

De quo ita scripsit etiam Apollonius lib. 1. Argonaut.

Αὐτὰρ τόγ' ἐνέπουσιν ἀπηρέας οὔρεσι πέτρας

Θέλξαι ἀοιδάων ἐκέκλετο, πότμον τε ῥέεθρα.
Φηγοὶ δ' ἀκριάδες κείνης ἔπι σήματι μέλπτῆς
Ἀκτῆς Θρηικίης Ζαΐνης ἐπὶ τηλεθόωσαι
Ἐξείης τριχόωσιν ἐπίτεμοι, ἃς ὁ γ' ἔπεφνε
Θελγομένας φόρμιγγι κατὰ μάζῃ Πιερίηθεν.
Hunc referunt duros lapides & flumina cantu
Detinuisse suæ captos dulcedine vocis.
Syluestres fagos intra confinia terræ
Threiciæ, quæ nunc frondent, vestigia cantus
Illius esse ferunt: quas secum adduxerat Orpheus
Vertice Pierio citharæ dulcedine & artis.

Et quamuis multi fuerunt Orphei, vt testatur Suidas omnia tamen cæterorum facinora ad vetustissimũ Thracẽ OEagri filium referũtur, qui vt ait Zezes hist. 399. chil. 12. fuit Herculis coætaneus, ac floruit annis centũ ante bellũ Troianũ. His primus omniũ apud Græcos de astrologia scripsit, quod ita ait Lucianus in Dialogo de Astrolog. Ἕλληνες δὲ, ὅτε παρ' Αἰθιόπων, ὅτε παρ' Αἰγυπτίων ἀστρολογίης πέρι οὐδὲν ἤκουσαν, ἀλλὰ σφιν Ὀρφεὺς ὁ Οἰάγρου καὶ Καλλιόπης πρῶτος πάντα ἀπηγήσατο. *At Græci nihil vel ex Æthiopib. vel ex Ægyptiis de astrologia audiuerunt, sed illis Orpheus Calliopes & OEagri filius hæc prior explicauit.* Hic idem prior omnibus Bacchi sacra in Græciam introduxit, primusque in monte Bœotiæ Thebis, vbi Liber pater natus est, sacra illa quę Orphica vocata fuerũt, in quibus ipse postea fuit laceratus, instituit: vt ait Lactantius de falsa religione. Hic multa humanę politicęque vitæ vtilia inuenit, vt ait Pausi. in Bœoticis: nã & Deorũ initia & vniuersam theologiã primus aperuit, & nefariorũ facinorũ expiationes excogitauit, & quibus ritibus iratorũ Deorũ mẽtes placarentur tradidit, & multa morborum remedia adinuenit, vt ipse de se ipso testatur in Argonaut.

Θυμὸς ἐπορούνῃ λέξαι πάρ' ἔμπεδα πάντα θεόθεν
Ἔφρασ', ὅπως Βάκχοιο καὶ Ἀπόλλωνος ἄνακτος
Κήρυφ ἐλαυνόμενος φρεσὶ δεδμημένος ἐκλ' ὑπέφασκον,
Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἄκη, μὴ δ' ὄργια μύσται.
Dicere fert animus quæ nunquam tempore lapso
Dixi: cùm Bacchi, cùm regis Apollinis actus
Sum stimulo, horrenda vt narrarem spicula: & idem
Fœdera cum superis mortalibus, atque medelas.

Hic idẽ scripsit de elementorũ inter se generatione mutua, de vi amoris in rebus naturalibus, de Gigantibus cum Ioue pugnantibus, de raptu & luctu Proserpinæ, de Cereris erroribus, de laboribus Herculis, de Idæorum, & Corybantũ sacrorum ritibus, de lapillis, de occultis oraculorũ responsis, de Veneris & Mineruæ sacrificiis, de luctu Ægyptiorũ Osiridis causa, & de illorũ lustrationibus, de vaticiniis, de obseruationibus auspiciorum, de situ fibrarũ, de somniorũ interpretatione, de signis ac prodigiis, deque illorũ expiationibus, de expiatione inferorum, de ratione & motu astrorum, quo pacto Dij irati placari possint: de quibus omnibus se scripsisse testatur in initio suorum Argonauticorum. Fuit vir planè sapientissimus Lini auditor, &, vt illa ætas ferebat, diuinarum rerum peritissimus. Qui quantæ sapientiæ fuerit, facilè ex his carminibus, quæ scripsit in libro de lapillis, cognoscere licet:

Οὐ δέ κεν ἀνθρώπων πεπνυμένος ἦτορ ἀνώγῃ
Ἐς πολυήρατον ἄντρον ἐπελθέμεν Ἑρμείαο.

& paulò pòst,

Ἴδμεναι αἶψα θέλῃσι, δικαιοσύνας ὅσα τε φῶτες
Κερυπτὰ δρᾶσ' ἀφετέρῃσιν ἐνὶ φρεσὶ μηχανόωνται,
Ὅσσά τε κεκλήγασι μετὰ σφίσιν ἠερόφοῖται,
Ἀνθρώποις ἄφραστοι ἰαχάζοντες ἀοιδήν,
Οἰωνοὶ μεγάλοιο Διὸς κραιπνοὶ, ὑποφῆται.
Ῥοίζον τε ῥῆσαι καμαὶ ἐρχομένοιο δεκόντως
Εἰσέλαι, ἠδ' ὄφεως ἰὸν σβέσαι ἐρπετόεσσαν.
At quemcumque virum ducit prudentia cordis,
(Cætera vt omittam, quæ plurima, maxima dicam)
Scire cupit si fortè, sciet quæcumque volutant
Pectoribus tacitis mortales, quæque volucres
Inter se stridunt cœli per summa volantes,
Infandum vt crocitant cantum mortalibus vllis,
Significantq; Iouis mentem, gens nuntia fati.
Is serpentis humi noscet firmare draconis
Sibila, serpentumq; sciet superare venena.

Non defuerunt qui Orpheum & Amphionẽ magos AEgyptios fuisse arbitrati sint, vt ait Pausanias in post. Eliacis. Fama est hunc vxorem habuisse Eurydicen, cuius amore cùm flagraret Aristæus, camq́ue insequeretur, vt captæ vim inferret, illa per loca deuia fugiens à serpente in herba latente icta interiit. Tum fama est Orpheũ sumpta cithara ad

inferos descendisse, atque cùm mirificam quandam lamentationē ceciniſſet, lachrymas inferis excitasse, vt ait M. Manilius in quinto rerum astronomicarum:

Hac surgente lyra testudinis enatat vndis,
Forma per hæredem tantum prolata tonantis,
Qua quondam sonitumq; ferens O Eagrius Orpheus
Et sensum scopulis, & syluis addidit aures,
Et Diti lachrymas, & morti deniq; finem.

Plutone deinde placato ac Proserpina seuerissimis mortuorum regibus cantus suauitate non solùm obtinuisse, vt ipse post visam Eurydicen in lucem rediret, sed etiam vt ipsam Eurydicen secū abduceret: ea tamen conditione ne priùs respiceret, quàm ad superos peruenisset, vt ait Ouidius libro decimo, & Virgilius libro quarto Georg. Veruntamen cùm amoris impatiens illam contra leges inferorum respexisset, antequam exisset in lucē, illam amisit. Deinde, qui per Tænarum ad inferos descendisset, & de descensu ad inferos, & his in Argonauticis:

Ἄλλα δέ σε κατέλειζ' ἅπερ εἰσέδυ ἠδ' ἐνόησε,
Ταίναρον ἠνίκ' ἔβην σκοτίην ὁδὸν Ἄϊδος εἴσω,
Ἡμετέρῃ πίσυνος κιθάρῃ, δι ἔρατ' ἀλόχοιο.
Cætera narrauit quæ vidi, vt Tænara adiui,
Vmbrosas Ditisque domos & tristia regna:
Confisus cithara, vxorisq; coactus amore.

Hunc inquiunt cùm ad inferos descendisset, ibi Deorū omnium laudes ceciniſſe, præterquam Liberi patris, quem per obliuionem prætermisit: quare iratus Dionysus furorē suis Bacchis immisit, à quibus apud Hebrum fluuiū fuit discerptus, mēbraq; eius per agros sparsa, vt à canibus vorarentur: sed tamē à Musis dicūtur fuisse collecta, & in Dio Macedoniæ loca sepulta, quia supra cęteros Apollinē laudibus mirificis exornasset. Alij dixerūt à Ioue fuisse percussum fulmine in Thracia, sicuti testatur Leonidas in his versibus:

Θοὐνεκα χρυσολύρου τῆδ' Ὀρφέα Μοῦσαι ἔθαψαν,
ὃν κτάνον ὑμμέδων Σεὺς φλογερῷ βέλει.
Conditus à Musis tumulo hoc est Thracius Orpheus,
Fulmine flagranti Iupiter vsit eum.

Fertur eius caput in Hebrum deiectū cum lyra vi fluminis in Lesbum delatum fuisse, atq; ibi sepultū: lyram autē inter

sidera relatam, & à singulis Musis, quarū laudes eximiè cecinerat, nouem insignibus stellis insignitam. Alij memorāt illum post mortē Eurydices cęterarum mulierū coniugium spreuisse, multisq; persuasisse hominibus malum ingens esse fœminā, siue mala sit, siue bona: quare cùm multi abstinerent à nuptiis fœminarum, ab illis per simulata Liberi patris sacrificia fuit discerptus, vt sensit Apollodorus Cyrenaicus in libro de Diis. Alij turpissimam causam tradiderunt, quam ita attigit Ouidius:

Ille etiam Thracum populis fuit autor amores
In teneros vertisse mares.

Paus. in Bœoticis indignatas ait Thracum fœminas, quòd ob cantus suauitatem multos viros secum abduceret: quæ cùm liberiùs merū hausissent, illum discerpsere. At Gelous Apollodorus in Philadelphis iudicem Calliopen electam fuisse inquit à Ioue, contendentibus Venere & Proserpina de Adonide: quæ cùm Adonidem communem adiudicasset, Venus indignata mulieres in Orpheum Calliopes filium concitauit. Alij dicunt ita Venerem vertisse amorem omnium mulierum in Orpheum, vt ab illis raptim captus, dum inter se contenderent de Orpheo, fuerit laniatus. Agatharchides Cnidius lib. 22. rerum Asiaticarum Orpheum scripsit mortua Eurydice ad Aorrhum venisse in Thesprotidē, vbi peruetus erat oraculum euocandarū animarum: ibi cùm Eurydicen sibi adesse putasset, seque deceptum comperisset sibi mortem conscisuisse. Inde scripsit Paus. luscinias quæ forent circa sepulchrum Orphei in Thracia, cantum emittere cęteris omnibus suauiorem. Alij putarunt Orpheū fulmine ictum cōcidisse, quòd arcana initiorū profanis & rudibus diuulgasset. Aiunt Methonem huius fuisse filium, qui habitauit in Thracia, & vrbem ibi conditam de suo nomine appellauit, vt ait Plutarchus in problematis. Alij vitæ pertæsum post mortem Eurydices sibi manus intulisse inquiunt præ mœrore. Qui laniatū à mulieribus fuisse tradiderunt, addunt amnem Heliconē, qui Baphyra apud Diatus vocatus fuit, ex eo tēpore se sub terras occultasse, quo mulieres Orpheum occiderunt, ne illius sanguine pollutis fœminis aquas ad expiationes suppediraret: quē sepultum ad Pieriam scribit Apollodorus libro primo. Dicuntur Musæ grauiter tulisse eius mortem, sed in primis Mnemosine &

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Calliope, vt ait Antipater in his carminibus:

Οὐκ ἔτι θελγομένας Ὀρφεῦ δρύας, οὐκ ἔτι πέτρας
Ἄξεις, οὐ θηρῶν αὐτονόμους ἀγέλας.
Οὐκ ἔτι κοιμάσεις ἀνέμων βρόμον, οὐ χὶ χάλαζαν,
Οὐ νιφετῶν συρμοὺς, οὐ παταγεῦσαν ἅλα.
Ὤλεο γὰρ, σὲ δὲ πολλὰ κατωδύραντο θύγατρες
Μναμοσύνας, μάτηρ δ' ἔξοχα Καλλιόπη.
Τί φθιμένοις στοναχεῦμεν ἐφ' ἡάσιν, ἀνίκ' ἀλαλκεῖν
Τῶν παίδων ἀΐδην οὐδὲ θεοῖς δύναμις:

Non quercus, non saxa trahes dulcedine cantus
Orpheu, non poteris detinuisse feras.
Non ventósque niuésque domabis, grandinis aut vim,
Non mare vt insanis littora pulsat aquis.
Mortuus es, natæ lacrymis luxere profusis
Mnemosynes, luxit Calliopéque parens.
Sed cur lugemus natos? nam Ditis auari
In natos superûm ferrea iura manent.

Hæc ea sunt quæ de Orpheo memoriæ sunt prodita ab antiquis: nunc cur ficta sint, explicemus. Orpheus Apollinis & Calliopes filius fuisse dicitur vel Polymniæ, quoniã vir fuit artis dicendi & metro præcipuè præstantissimus: atque omnes viri boni Deorum filij dicti fuerũt, quòd animæ insignium virorũ ex aliqua sphærarum & è Sole præcipuè in hæc corpora descẽdisse putarentur. Hic idem cùm in rudes adhuc mortales incidisset, qui sine vllo morum delectu, & sine legibus viuerent, ferarumque ritu per agros nullis cõditis tectis vagarentur, tantum dicendo, & orationis suauitate valuit, vt ad mansuetius vitæ genus homines traduxerit, illos in vnum locum conuocarit, ciuitates condere docuerit, legibúsq; ciuitatum obtemperare, matrimoniorum fœdera seruare: quod fuit antiquorũ poëtarum munus creditum, & est re ipsa, sicut ait Horat. in arte poët.

Syluestres homines sacer, interprésque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidósque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet, fuit hæc sapientia quondam,
Publica priuatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,

Oppida moliri, leges incidere ligno.

Hic vsus est septem chordarum prior instrumento musico, ad septem planetarum imitationem ac rationem, vel longitudinis, vel intensionis, vel magnitudinis, vti dictum fuit. Sapiẽs omnino erat antiquorum illud poëtarum genus: nõ autem, vt ferunt nostra tempora, in sola verborum mensura & metro putabatur vniuersum poëticæ facultatis artificiũ consistere, neque adulantes principibus hominibus vt aliquod munusculum aucuparentur, quidquid in mentem veniebat, effutiebant, sed ea erant carmina poëtarum, vt pro sanctissimis legibus haberentur: sæpiúsque ciuitates de re aliqua contendentes tanquam grauissimi iudicis sententia alicuius poetæ carmine vsæ fuerunt. Hic tanta vi dicendi fuisse dicitur, vt consternatos animos mortalium, & ob aliquam pręsentem calamitatem in desperationem lapsos, erexerit, & in priorẽ statum reduxerit, atque ad trãquillitatem reuocarit. Hoc qui facere possit, cæteris hominibus præstãtior est iudicandus: non qui sibi soli viuat, &, vt congestis opibus solus, ita sapientiæ bonis perfruatur, cæteris hominibus prorsus inutilis, tanquam nusquam esset natus. Hic igitur placatis inferis, animi perturbationibus scilicet, Eurydicen in lucẽ adducere conatus est, quæ, vt nomen ipsum significat, nihil aliud est quàm iustitia & æquitas. Fuit rursus ad inferos illa retracta ob nimium Orphei amorẽ, quia neque iustitiæ quidem opus est nimis esse cupidũ, cùm perturbationes animi placẽtur ratione: atque si quis paulo fuerit in hac re negligentior aut magis cupidus, tanquã ab aliqua vi externa repellitur, & eodem relabitur. Semper igitur viro bono vigilare conuenit, neque nimis cedere vel honestis cupiditatibus, quæ in grauissimas animi perturbationes inducũt. Quòd si quis tamen cupiditatibus cesserit, ille postea vel im maximas calamitates illabetur, vel in miserrimum mortis genus incidet. Vt igitur moderationem animi affectibus adhibeamus, neque quidquam nimis ex animo optare vtile esse intelligamus, hæc ab antiquis de Orpheo memoriæ prodita fuerunt. Alij tamen fabulam hanc Eurydices ita explicarunt, vt illam animam esse dicant, quæ Orpheo siue corpori nupserit, atque eius amore capitur Aristæus, quòd est verè bonum intelligendum. Ista per herbas ac flores ab eo fugit, & à serpente latente inter hos volu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptates necatur, descenditque ad inferos, vnde reuocatur per sonum lyræ, ea nimirum conditione, atque hisce monitionibus vt facilè possit à corpore perdi, nisi rationi, legique pareat. Ac de Orpheo satis, nunc de Musis dicamus.

De Musis. CAP. XV.

MVSAE, quæ poetarum præsides, omniúmque cantilenarum autores fuisse putabãtur, vnà cum Saturno natæ è Cœlo fuisse creditæ sunt, sicuti sensit Musęus, & cõplures antiquorum: at à recentioribus Iouis & Mnemosynes filiæ dictæ sunt, vt testatur Orpheus in hymno in Musas hoc pacto:

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ἐριγδούποιο θύγατρες
Μοῦσαι Πιερίδες μεγαλώνυμοι, ἀγλαόφωνοι.
Mnemosynésque Iouisque satas de semine canto
Pieridas Musas, præclaræ numina famæ.

Et Hesiodus in Theogonia:

Μνημοσύνης δ' ἐξαῦθις ἐράσσαντο καλλικόμοιο.
Ἐξῆς αἱ Μοῦσαι χρυσάμπυκες ἐξεγένοντο,
Ἐννέα, τῇσιν ἄδον θαλίαι, καὶ τέρψις ἀοιδῆς.
Mnemosynen pulchram dilexit Iupiter: ex quâ
Inde nouem Musæ claræ nascuntur, & illis
Sunt semper cantus cordi, & conuiuia læta.

Cice. lib. 3. de Natura Deorũ, ex altero Ioue natas esse quatuor Musas scribit, Thelxiopen, Mnemen, Aœden, Meletẽ: è tertio Ioue nouem & ex Mnemosyne: è tertio item Ioue Pierias & ex Antiopa, prioribus pares numero, qui ordines etsi tres fuerunt, tamen Iouis & Mnemosynes omnes filiæ dicuntur: atque natæ sunt in Pierio monte, vt ait Zez. hist. 90. chil. 6. Scribit Pausanias in Bœoticis primos omnium Aloëi filios tres Musas sanxisse coli religione oportere, Meleten, Mnemen, Aœden: mox Pierum Macedonem cùm Thespias venisset, instituisse vt nouem Musæ his ipsis nominibus, quibus in hanc vsque diem vocatæ sunt, colerentur. At Aristocles in libro de Choris tertio filias nouem Piero fuisse scribit, quas ille de nominibus Musarum appellauerit, ex quibus nati sunt illi qui Musarum filij dicti sunt à Græcis. Mimnermus verò Cœli filias fuisse Musas credidit, Ioueque fuisse antiquiores: cùm aliæ etiam minores natu è Ioue fuerint. Scriptũ reliquit Euphranor in libro

de Tibicinibus Euphemen nutricem fuisse Musarum. Alij Memnonis & Thespiæ filias putarunt. Fuerunt apud Thespiẽses Musarum ludi, qui Musea dicti sunt: in quibus proponebantur cantilenarum & harmoniæ præmia victoribus. Has Deas fuisse sacrorum conuiuiorum, quæ fiunt per lustrationes, & solennitatum, & omnis lętitiæ præsides, significauit Orpheus ita in hymnis:

Αἱ τελετὰς θνητοῖς ἀνεδείξατε μυστοπολεύτοις.
Ritè viris quæ ostendistis conuiuia sacra.

Et alibi scriptum est:

Οὐδὲ τιλήγονται μουσέων βροτοί. αἱ γὰρ ἔασι
Κοίρανοι, αἷσι μέμηλε χορὸς, θαλίαι τ' ἐρατειναὶ,
Οἵ τε γάμοι, καὶ τ' ὀρχήσεις, καὶ Κύπριδος ἔργα.
Non linquant Musas mortales tempora vitæ
Quæ moderantur: eis chorus, & conuiuia læta
Sunt curæ: gratæque virùm sunt nuptiæ, amores.

Eædem & carminum & musicæ inuentrices fuerunt, & totius sapientiæ moderatrices, sicuti testatur idem Orpheus:

Κλῦτε θεοὶ σοφίης ἱερῆς οἴακας ἔχοντες.
Temonem sacræ Sophiæ hæc audite tenentes.

Plutarchus tamen in libello de Musica ex Heraclidæ sentẽtia non Musis, sed variis hominibus carminum inuentionem concessit: qui primam citharæ inuentionem Amphioni Iouis & Antiopes filio, eiúsque poesin tribuit, vtpote qui à patre doctus fuerit: Linumque ait Eubœensem primum lamentationes & fletus carmine edidisse, sicut hymnos Anthedonium Anthen, Philammonémque Delphicum cãticos de ortu Apollinis, & Dianæ, & Latonæ. Demetrius Byzantius libro tertio poematis non Musis, aut Musarum filiis, sed ipsi Apolloni harum rerum inuentionem tribuit: quippe quem dicat & tibiam, & citharam, & fidium cantus inuenisse: cuius rei adducit argumentum, quòd inter Apollinis sacrificia hymni canebantur cum tibiis: cuius etiam signum in Delo fuit antiquitus illo habitu vt dextra arcum, sinistra Gratias teneret: tum Gratiarum alia tibias, alia lyram, alia fistulam ori Apollinis admouebat, vt ait Pausanias. Callimachus tamen in quodam epigrammate, non solùm Musas poeticam facultatem, sed omnia scriptionum disciplinarúmque genera inuenisse scribit, sed quid vnaquæque inuenerit, ita patefecit:

Καλλιόπη σοφίλω ἡρωΐδος εὗρεν ἀοιδῆς.
Καλῷ κελιχόρῃ κιθάρης μελικλέα μολπήν.
Εὐτέρπη τραγικοῖσ χορῷ πολυηχέα φαιλώ.
Μελπομένη θνητοῖσι μελίφρονα βάρβιτον ἧρε.
Τερψιχόρη καλέουσα πόρεν τεχνήμονας αὐλούς.
Τ' Ἤμνησ ἀθανάτων Ἔρατω πολυτερπέας εὗρεν.
Ἀρμονίην πάσῃσι Πολύμνια δῶκεν ἀοιδῆς.
Οὐρανίη πόλον εὗρε καὶ ἀστερίων χορὸν ἄστρων.
Κωμικὸν εὗρε Θάλια βίον τε καὶ ἤθεα κεδνά.
Calliope reperit sapientes prouida cantus
Heroum: Clio citharam clarissima: vocem
Mimorum Euterpe tragicis laetata querelis.
Melpomene dulcem mortalibus attulit ipsa
Barbiton, at suauis tibi tradita tibia fertur
Terpsichore: Diuúmque Erato mox protulit hymnos:
Harmoniam cunctisque Polymnia cantibus addit.
Vranie cœli motus atque astra notauit.
Comica vita tibi est, moresque Thalia reperti.

Hæ Deæ magnum sunt in aduersitatibus solatium, & non leues illecebræ ad res honorificas: cùm ab illegitimis voluptatibus & ab omni libidine nos reuocent, vt ait Theocritus in Cyclope:

Οὐδὲν ποιῶν ἔραμαι πεφυκὴ φάρμακον ἄλλο,
Νικία, ὅτ' ἔγχειστον, ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτ' ἐπάστον,
Ἢ παὶ Πιερίδες. κοῦφον δέπι τοῦτο καὶ ἀνὴρ
Γίνεται ἀνθρώποις.
Nulla magis flammas medicina repellit amoris,
Non quæ potatur, qua vnguntur vulnera, quàm vis
Pieridum, leuis, hæc & dulcis quippe medela
Munere concessa est superùm mortalibus ægris.

Harum munus fuit militum animos per carmina inflãmare in bellum, harum viros bonos in calamitatibus consolari, harum præclara facinora & res gestas decantare, vt eorum imitatione cæteri mortales ad virtutẽ incitarentur, quippe cùm illæ cantilenæ essent in antiquorum conuiuiis, vt patet in libello de Musica apud Plutarchum. Nam Homerus etiam cõuenire existimauit vt heroum animi seueris & decoris cantibus acuerentur, vt sæpius reuocatis in memoriã præclaris virorum illustrium rebus gestis mox instructi & accensi cum hostibus dimicarent, fuit enim cãtorum & poetarum

tarum antiquorũ institutum, vt se non solùm moderatores animorum, sed etiam morum magistros cum suauitate profiterentur: nam Græcæ ciuitates liberis ab initio prima adolescentiæ rudimenta poëticæ tradiderunt, non illi quidem nudæ, nec spoliatæ omnino voluptate, sed castæ tamen, & moderatæ. Ex illa igitur musici cantus & lyræ & tibiarum modos docẽtes se & ipsorum morum magistros atque emẽdatores profitebantur, quæ à Pythagora, & à posteris deinde Pythagoricis audiebantur. Homerus propterea cantores morum correctores appellauit, cùm scripserit lib. 3. Odyss. cantorem custodem & monitorem Clytemnestræ relictum fuisse ab Agamemnone: qui mulierum laudes percurrens earum, quæ maritis absentibus temperanter & castè vixerunt, desiderium quoddã honoris, & gloriæ, & probitatis in eius animo impressit, postea dulcem faciens cõsuetudinem à malis cogitationibus abhorrentem illius animum confirmauit, neque priùs illa potitus est Ægisthus, quàm cantorem obtruncarit: cantabantur autem ab antiquis vel philosophicæ vel astronomicæ cantilenæ in conuiuiis, cuiusmodi est apud Virgilium cantus Iopæ in cõuiuio Didonis: vel illustrium virorum præclara facinora ibidem cantabantur, quibus posteri ad illorum imitationem ad virtutem inflãmarentur: vt est illud Homeri in lib. 8. Odyss.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
Μοῦσ' ἄρ' ἀοιδὸν ἄνωγεν ἀείδεμεναι κλέα ἀνδρῶν.
Vt dapibus depulsa fames, vinóque refecti,
Musa iubet canere hinc illustria facta virorum.

Sic etiam, vt est lib. 9. Iliad. cùm præcones Agamẽnonis ad tentorium Achillis aduentassent, illum cum cithara canentem illustrium virorum facinora inuenerunt, vt est in his:

Πολλὰ μὰλ' εὐ κομέων Γαμήχεω ἐννοσιγαίῳ,
Ῥ' κλείσας πεπθεῖν μεγάλας φρένας Αἰακίδαο.
Μυρμιδόνων δ' ὅ γε τεκλισίας καὶ νῆας ἰκέσθην.
Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγξι λιγείῃ,
Καλῇ, δαιδαλέῃ· ὑπὸ δ' ἀργύρεος ζυγὸς ἦεν.
Τὴν ἄρετ' ἐξ ἐπάρων πτόλιν Ἠετίωνος ὀλέσσας.
Τῇ ὅγε θυμὸν ἔτερπε, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.
Numina suppliciter Neptuni hi sancta precantur,
Mentibus Æacidæ magni suadere loquendo.
Myrmidonúmque adeunt iuxta tentoria naues:

Mulcentem cithara hunc mentem inuenere sonora,
Vulcbra, ex argento, cui clara manubria: & illam
Ceperat è spoliis vrbs diruta vt Eetionis.
Hac animum mulcens cantabat facta virorum.

Hæc erant illa ad virtutẽ & ad æmulationem incitãtia, quę in conuiuiis, in publicis conuentibus, & vel inter pocula ab antiquis cantoribus canebantur: res gloriosè gestæ scilicet illustrium virorum, qui vel feliciter cum hostibus dimicassent, vel fortiter in bello pro patria cecidissent. Canebantur aliquando cantilenæ ad mundi mirabilitatem pertinẽtes, & ad infinitam diuinæ mentis, summique opificis sapientiam, aut ad astrorum cognitionem: cuiusmodi sunt illa quæ enunciantur apud Apollonium libro primo Argonaut.

Ἥϛδεν δ' ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα
Τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ
Νείκεος ἐξ ὁλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.
Ἠδ' ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν
Ἄστρα σελασφόρα τε, καὶ ἠελίοιο κέλευθοι.
Οὔρεά θ' ὡς ἀνέτηλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
Αὐτῇσι Νύμφῃσι καὶ ἑρπετὰ πάντ' ἐγίνοντο.
Ἥϛδεν δ' ὡς πρῶτα Φόρκυν Εὐρυτόμη τε
Ὠκεανοῖς νιφόεντος ἔχον κράτος Οὐλύμποιο.
Ὥστε βίῃ καὶ χερσὶν, ὁ μὲν Κρόνῳ ἔνθεν ἅπασιν,
Ἣ δὲ Ῥέῃ ἕπετον δ' ἐνὶ κύμασιν ὠκεανοῖο.

Namque canebat vti primùm cœlum, mare, terra,
Vna fuit facies, commistáque forma vicissim:
Singuláque vt fuerant mox tristi lite direpta.
Vt stellis cœlum sedes firmissima, Lunæ
Quæ ambages, Solisque viæ, flexúsque recursus.
Vt sunt tum Nymphis montes & flumina nata,
Serpentúmque genus varium, & genus acre ferarum.
Vt priùs Eurynoméque & Ophion semine nata
Oceani imperium tenuere niualis Olympi.
Vtque hic vi imperij Saturno cessit honorem,
Illa Rheæ, hinc latuere maris sub fluctibus altis.

Tanta denique fuit antiquorum cãtorum modestia & temperantia, vt neque inter procos quidem Penelopes turpia aut lasciua canerentur: quamuis essent iuuenes ad omnem libidinem, omnemque intemperantiam maximè propensi: sed canebatur apud hos reditus Græcorum in patriam laboriosus sanè ac perdifficilis, sicut patet ex his:

Τοῖσι δ' ἀοιδὸς ἄϛδε περικλυτός· οἱ δὲ σιωπῇ
Εἵατ' ἀκηδέοντες ὃδ' Ἀχαιῶν νόστον ἄϛδε
Λυγρὸν, ὃν ἐκ Τροίας ἐπελέλαστο παλλὰς Ἀθηνη.
Egregius cantor cantabat ibi, hique silentes
Audibant: reditum cantor cantabat Achiuum
Difficilem è Troia, quem Pallas præbuit illis.

Harum igitur cantilenarum, & cantorum, & poëtarum præsides Musæ putabantur, quarum dux creditus est Apollo. Has tanta suauitate dixerunt esse sapientes, vt optimum creditæ sint remedium aduersus omnes voluptatum illecebras, sicut ait Theocritus in Pastoribus:

Οὔτ' ἔαρ ἐξαπίνας γλυκερώτερον, ἢ τε μελίσσαις
Ἄνθεα ἔστιν ἐμὶν Μῶσαι φίλαι· ὃς γὰρ ἐκῶσαι
Ταθεῦσιν, τώσδ' ἅπτι πόλῳ δυλήσατο Κίρκα.
Non ita ver gratum est apibus, non lumina florum,
Vt mihi sunt Musæ, quos lætæ respiciunt hæ,
Ladere non possunt mox diræ pocula Circes.

Est autem Musarum vis propè admirabilis credita: quippe cum ob suauitatem orationis, rerúmque & figmẽtorum mirabilem varietatem, multa pro veris falsa persuadeant: neque quidquam sit tam tenue & imbecillum quod poëtarum peritorum artificium non mirificè extollat: cùm præsertim ipsæ de seipsis dicant in Theogonia:

Ἴϛδεμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα,
Ἴϛδεμεν δ' εὖτ' ἐθέλωμεν, ἀληθέα μυθήσασθαι.
Mentiri scimus permulta similima veris:
Si libeat rursus, scimus quoque vera profari.

Fabulati sunt antiqui Musas grauiter ferẽtes, quòd Venus amoris stimulos sibi iniunxisset, Adonim necasse eius amicum, cùm aliæ aliorum mortalium desiderio captæ fuerunt: vt Calliope Oëagri, è quo peperit Orpheum & Cymothonem: Terpsichore è Stymone Rhesum suscepit, Clio Linũ è Magnete, atque aliæ ex aliis. Nam de laudibus venationis cantum periucundum canentes illum hiantem & imbibentem cantum detinuerunt, donec Mars Adonidis riualis in aprum verteretur, ipsumque Adonim percuteret: vel (vt alij magis placuit) in Adonim aprum excitaret, à quo fuit ictus: tum ex Adonidis sanguine nata est anemona rubra, cùm priùs esset alba, cùm Venus passis capillis ac nudis pe-

dibus eò accurreret, rosa rubuit ob Veneris sanguinẽ, quia spina eius pedem grauiter pupugisset. Fuerunt tamen nonnulli, qui Musas semper castas fuisse dixerint, vt testatur Plato in eo epigrammate, quod est apud Diog. Laërt.

Α Κύπρις Μούσαισι, Κορίσκια ταῦν Ἀφροδίτην
Τιμᾶτ', ἢ τὸν Ἔρωτ' ἦμεν ἐφοπλίσομαι.
Χ' αἱ Μοῦσαι πρὸς Κύπριν, Ἀεὶ παῖς σὰμὸς ἁβρὸς ἔσται.
Ἡμῖν δ' ἐς παίδων τοῦτο τὸ παιδάριον.

Ad Musas Venus hæc: Dabo Amori tela puellæ
In vos, vel Venerem præcipio colite.
Ad Venerem Musæ: Marti licet ista mineris.
Ad nos non didicit ille volare puer.

Fuerunt loca multa Musis consecrata, à quibus cognomina sortitę sunt, vt Heliconiades ab Helicone monte, quẽ Otus & Ephialtes illis consecrarunt, & à Pieria & Pimpla & Libethra, Pierides, Pimplides, Libethrides, & Parnasides, & Pegasides, quæ loca illis consecrata fuerunt à Thracibus Bœotię accolis, vt ait Strab. lib. 10. quia Thraces priscę mę sicæ operã dederunt, poëticamque harmoniam inuenerũt, quales fuerunt Ephorus, Orpheus, Thamyris, Musæus, & Eumolpus, qui quòd scitè caneret, nomen obtinuit. Fama est Acheloi filias cum Musis de cantu ausas fuisse aliquãdo contendere, quare prædictum supplicium passæ sunt. Fuerunt etiam cygni Musarum aues nominati ob cãtum, vt testatur Callimachus in hymno in Delum hoc pacto:

Ἦ μὰν ἔφη κύκνοι δὲ θεῦ μέλποντες ἀοιδοὶ
Μηόνιον Πακτωλὸν ἐπυκλώσαντο λιπόντες,
Ἑβδομάκις περὶ Δῆλον ἐπηὶξαν δὲ λοχίῃ
Μουσάων ὄρνιθες ἀοιδοπόροι πετεηνῶν.

Hæc dixit: cygnique Dei prædulce canentes
Mæonium linquunt Pactolum, térque quatérque
Mox circa Delum volitant, circúque puellam,
Musarum volucres, auibus mage turba canora.

Fuerunt his coronæ etiã sacratæ è variis floribus ac frõdibus, & è palmis præsertim, quib. coronabantur ac plumis.

¶ Nec plura his ferè de Musis tradita sunt ab antiquis, quæ nunc breuiter explicemus. Musas alij Mnemosynes & Iouis, alij Antiopæ & Iouis, alij Memnonis & Thespiæ filias fuisse putarunt: quoniã Musæ scientia, & optimus affectus animi ad illam imbibendã creditus est, qui non nisi diuinitus in nos influit, cùm omne bonum datum sit de cœlo descendens à patre luminum: conseruatur tamen & augetur memoriæ bonitate & exercitatione: quare & Iouis & Memoriæ filias Musas dixerunt. Quid enim est aliud Mnemosyne, quã memoria? Antiope rursus exercitatio est vel potiùs æmulatio, cùm quis pro viribus contẽdit ne ab alio superetur canendi peritia. Neque aliud est sanè Mẽnon quàm memoria, aut Thespia quã diuinatio, & diuina cognitio, id apertiùs etiã declarant nomina illarum Musarum, quæ fuerunt ab Aloëi filiabus cultæ: Melete scilicet exercitatio, Mneme memoria, Aœde cantus. Qui Musas Cœli filias dixerunt, & Ioue antiquiores, in idẽ propè recidunt, nisi quòd hi Iouem non mythicè sed historicè intelligunt. Harum Musarum nutricem fuisse Euphemen dixerunt, quoniã bonum nomen & gloria, & laus atque honor artes ac disciplinas alunt: neque vllus stimulus est hominibus acutior ac potentior quàm gloria, ad impellendum ad res honorificas. Qui Musas tres tantùm esse arbitrati sunt, crediderunt illas esse artes, per quas peruenireturad sapientiæ cognitionem. Communior tamen fuit opinio quòd Musæ essent sphærarum animæ: Vrania scilicet stelliferi cœli, & eius sphæræ, quæ vocatur aplanes: Polymnia Saturni, Terpsichore Iouis, Clio Martis, Melpomene Solis, Erato Veneris, Euterpe Mercurij, Thalia Lunę: quæ sicuti magis recedunt à medio mundi, ita diuersos sonos efficerent. Nã cùm aliæ sphęræ tardiores sint, aliæ velociores, aliæ mediũ inter hos motus sortiantur, eadem credita fuit sonorum esse differentia, ita vt ex velocissimo & ordinato cœlorum motu, contactúque potentissimo & varia & ingens efficeretur melodia, vt arbitrati sunt Pythagorici. Sunt igitur octo Musæ commemoratæ, totidem sphærarum toni, ex quibus redundat illa quæ nona addita est, Calliope: quasi bonum concentum dixerim. Hæ cùm sint propinquæ primo corpori quod mouetur, cui sedes Dei proxima creditur, dictæ sunt circa arã Iouis tripudiare, vt ait Hesiod. in his:

Καί τε περὶ κρήνην ἰοειδέα πώεσ' ἁπαλοῖσιν
Ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐριδευέος Κρονίωνος.

Hæ teneris pedibus vitrei nam fontis ad oras
Vsque choros ducunt Iouis omnipotentis ad aram.

Cùm verò varia sint harũ Musarum studia, variis quoque

delectationibus capiuntur animæ mortalium, quæ ex illis sphæris, vt senserunt Pythagorici, descenderunt. Nam qui è Luna, cùm magis Thaliæ naturę sint obnoxij, comica lasciuia & petulantia delectantur. Qui descenderunt è sphæra Saturni, vel è Polymnia, cùm sicco sint ac frigido temperamento, multa pollent rerum præteritarum memoria: nam ingenia & corporum natura cum natura planetarum plerunque consentiunt, & idcirco alij aliis studiis delectantur. Pro planetarum aspectibus exempli gratia, si Mercurius sit forti bonóque aspectu eloquentiam & elegantiam præbet, & suauitatem orationis, & scientiam atque ingenium præsertim in rebus mathematicis. Idem cum Ioue, theologos & philosophos gignere putatur. Idem si cõiunctus sit cum felici Martis aspectu medicos facit peritos & fortunatos: at cum malo aspectu vel imperitos vel infelices vel etiam fures vt creditur, quod præcipuè contingit vbi combustus dicitur à Sole. Cum Venere poëtas gignit & musicos. Cum Luna mercatores cautos & diligẽtes negotiatores. Cum Saturno tribuit scientiam ac peritiam vaticiniorum, estque non solùm mutabilis cum natura illorum planetarum quibuscum commiscetur, sed etiam adauget eorum vires: nam quanto potentiore aspectu illos respexerit, tãto felicior est illorum virtutibus augendis: quippe cùm crescant minuanturque vires cęterorum planetarum huius malignitate vel beneficentia. Sed horum planetarum vires, ac varietatẽ studiorum ita expresserunt illa carmina:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.
Comica lasciuo gaudet sermone Thalia.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.
Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu.
Carmina Calliope libris heroica mandat.
Vraniæ cœli motus scrutatur & astra.
Signat cuncta manu, loquitur Polymnia gestu.
Mentis Apollineæ vis has monet vndique Musas:
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

Nam scriptum reliquit etiã Zez. hist. 90. chil. 6. nihil aliud esse Musas quam cognitionem, & animi vim illam quę intelligit, cum Helicon Musarum locus à vertendis foliis sic

nominatus. Has igitur non harmonię solùm musicę vim habere arbitrati sunt antiqui; sed etiã componendorũ morũ, temperandorumque animorũ ab immoderatis perturbationibus. Nam qui Musicæ & poeticæ facultatis studiosus sit, is ferè libidinosus & inhumanus esse non solet: cùm omnia vitia otium & inscientiam, at non disciplinarum studia, comitentur. Inde accidit vt musicam diuinam scientiam crediderit Pythagoras, vt ait Strabo lib. 10. Geogr. Cùm crederẽt igitur antiqui omnes res humanas à mente diuina, & à corporibus cœlestibus aliquo pacto gubernari, omnem cuiusq; peritiæ præstantiam deorsum mitti tradiderunt à Sole, & à cæteris planetis: cùm re ipsa sine ope diuina vis humana debilis & imbecilla sit ad omne opus perficiendum; quare Musæ sæpius ad ferendum opem vocãtur à poetis. Illi qui Musarũ filij dicti sunt, ea fuerunt ingeniorum scientiæque præstantia, vt diuinitus è cœlo demissi inter homines viderentur, cùm nullum Veneris desiderium alioquin cadere possit in corpora cœlestia. At nunc de Dędalo dicamus.

De Dædalo. CAP. XVI.

DÆDALVS, quem ingeniosum & præstantem virum fuisse vel nomen ipsum significat, nulla alia de causa fuit tot fabularum figmentis implicatus, vt vix tandem ex illis euolare potuerit, nisi vt præclara exempla rectè sapienterq; viuendi hominibus relinqueret. Hunc Eupalami siue Euphemi filium fuisse & Alcippę testatur Zez. hist. 19. primæ chil. At Pherecydes Dædalum Erechthei viri Athenięnsis, & Iphinoes filium fuisse scripsit, à quo etiã tribus Dędalidæ Athenis fuerũt vocatę: nam Dędalus fuit è stirpe regia illorum qui dicti sunt Metionidę. At Paus. illum fuisse Palamaonis filium scripsit in Bœoticis. Hic non magis ob artis præstantiam, quàm ob errores & casuum varietatem celebritate nominis apud omnes gentes claruit. Dicitur solum vertisse, quia sororis suę Perdices filium Attalum, vel Acalum, vt alij malunt, vel Telen discipulum, at non (vt quidam putarunt) filiũ Perdices, de tecto per inuidiam deiecerit: id enim cùm cõmisisset, sciebat quibus legibus erat obnoxius, quare metu pœnarum ad Minoem Cretę Regem confugit, quem Endęus eius discipulus, patria Athenięnsis, secutus est, ait tamẽ Paus. in Atticis Calum nominatũ fuisse illũ, ob cuius cædem Dædalus è patria profugerit. Est enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud innatum præstantioribus ingenijs vt superiores, aut etiam pares, ęquo animo perferre non possint, cùm omnes maximè nitantur excellere. Hunc fabulantur è Minerua architecturam & vniuersam artem ędificandi, lignaque formandi edoctum fuisse, quia cùm in Cretā penetrasset & ipsi Regi, & filiabus Regis, ob insignia opera quę fecit, mirificè gratus fuit. Hic labyrinthum ad formam illius Ægyptij labyrinthi extruxit, cùm eius rationē tantùm audiuisset. Deinde Pasiphae factus etiam familiaris, cùm illa ingenti tauri desiderio teneretur, illudque Dędalo aperuisset, (nam Venus ob Solis odium, qui suum adulterium patefecit, in omnem Solis prolem sæuiebat) Dædalus dicitur miro artificio ligneam vaccam excogitasse, in quam inclusa Pasiphae cum tauro rem habuit. At enim re postea comperta capitalis fraudis damnatus cum filio è vinculis elapsus, Inycum, quę vrbs erat Sicilię, ad Regem Cocalum amisso filio in itinere euasit: at eum cùm Minos insequeretur naui, ad eam Siciliæ partem applicuit primùm, vbi Minoam vrbem postea vocatam cōdidit, de qua ita meminit Gregorius Gemistus in primo libro rerum Gręcarum: κατέπλευσε μὲν τῆς Σικελίας ἐς Μινώαν πόλιν, ἣν ἔκτισε μὲν Μίνως ἐκεῖνος ὁ Κρητῶν βασιλεὺς, ὅτε ἐς Σικελίαν κατὰ Δαιδάλου ζήτησιν ἀφιγμένος, Κωκάλῳ τῷ Σικανῶν βασιλεῖ ἐπεξενώθη. *Nauigauit ad eam primum Siciliæ partem, vbi condita est Minoa, quam Minos ædificauit ille rex Cretensium, quando Dædalum quærens in Siciliam apulit, & vsus est perhenigno Regis Cocali hospitio.* Hic cum à Minoe repeteretur, neque eum Cocalus dedisset, bellum inter Minoē & Siculos exarsit, vt ait Paus. in Achaicis. Cùm in Siciliam venisset, tanto fuit in honore apud omnes Siculos, vt nullius nomen omnino per id tēpus neque in Sicilia, neque in Italia magis esset celebre. Cùm verò fugeret è Creta, fabulati sunt antiqui Dędalum sibi & Icaro filio alas è cera excogitasse, vt ijs ex imperio Minois, qui latè terra mariq; imperabat, eo tempore euolarent. Sed cùm Dędalus & Icaro & sibi alas humeris aptaret, multis verbis filium monuit ne vel sublimiora loca, vel mari nimis propinqua expeteret, sed mediā quandā regionis viā seruaret, seq; volantē sequeretur: verū Icar°, quę sunt adolescentum ingenia, parū ea referre ratus, neglectisq; vtilibus, paternis, ac salubribus admonitionib°, captus suauitate volandi altiora loca expetiuit: quare alis

nimio Solis calore liquefactis, in mare præceps decidit, quod ab eo fuit Icariū nominatū, vt ait Ouid. lib. 2. de arte:

Icare clamabat, pennas aspexit in vndis,
Ossa tegit tellus, æquora nomen habent.

Andrętas tamen Tenedius in nauigatione Propontidis, Icarium mare non ob Icaro Dędali filio, sed ab vna Cycladum, quæ Macris & Icarus dicebatur, nominatum fuisse scripsit. Habuit Dædalus vxorem Gortynidis filiam, è qua suscepit liberos Scillidē, & Dipœnum, vt ait Paus. in Corinthiacis, è quadam Cretensi muliere pręterea Iapygem, è Naucrate serua Icarum. Atq; à Iapyge filio Dędali Iapygia dicta fuit, vt ait Strab. lib. 6, Cùm ante Dędali tempora sine manibus, vel pedibus, vel oculis statuæ effingerētur ab antiquis, primus omniū mortalium Dędalus deficientes partes suffecit: quare dictus est fecisse simulachra, quæ mouerentur, quòd non etiam pedibus carerent, vt indicat Eurip. in Hercuba:

Εἴ μοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραχίοσι,
Καὶ χερσὶ, καὶ κόμαισι, καὶ ποδῶν βάσει,
Ἢ Δαιδάλου τέχναισιν, ἢ θεῶν τινος.
Si sit mihi vox, brachijs si robora,
Si vel manibus, comis ve, si in gressu pedum,
Vel Dædali arte, vel Deum cuiuspiam.

Sic Plato Comicus in Decipiente:

Τὰ Δαιδάλεια πάντα κινεῖσθαι δοκεῖ,
Βλέπει τ' ἀγάλμαθ'.
Dicas moueri cuncta sanè Dædala, &
Videre simulachra.

Primus enim oculos formauit, & crura ac manus fecit, cum antiquiores oculos clausos, demissasque manus ac lateribus annexas confingerent. Alij dicūt primos Rodios statuas fecisse, quæ (vt ait Aristarchus) vagarētur, atque quòd priùs essent rudes, Dionysum apud Chios ligatum fuisse inquit Polemo. Non tamen ad perfectam & absolutam artem sculpendarum statuarum ventum erat adhuc Dædali tēpore, quippe cùm scribat Paus. in Corinthiacis Dædali opera rudia fuisse, neque aspectu decora, sed quæ tamen diuinitatem quandam præ se ferrent. Inter præclara Dædali opera sella cōpactilis numerata est, quę in delubro Mineruæ Poliadis apud Athenienses dicata: omnesque ligneæ statuæ. Dædala dicebantur antiquitus. Erat & solennitas quædam, quæ

Dedalea vocabatur, quã hac de causa institutã fuisse fabulantur: Iuno aliquãdo Ioui irata dicitur in Eubœã peruenisse, quã cùm placare Iupiter conaretur, ad Citharonẽ, qui Platæensib. imperabat, virũ cõsilio & calliditate sanè prẽstãtissimũ peruenit. Tũ Iupiter eius monitu ligneũ simulacrũ fabricauit, quod vestib. indutũ super plaustro collocauit, famãq; in omnes dedit, quod esset Platẽã Asopi filiã ducturus. Id vbi sensisset Iuno, statĩ accurrit, manusq; imagini iniecit, tũ lacerata veste sensit se iucundè fuisse deceptã: quare facilè cũ Ioue in gratiã rediit. Ad huius rei memoriã lignea imago, quæ Dædala vocabatur, septimo quoq; anno plaustro imponebatur, & cum pompa ad delubrum Iunonis vehebatur, vt scripsit Phylarchus lib. 19. historiarum. Neq; tamen ex quibuslibuis lignis illa imago efficiebatur, sed hoc ritu eligebatur ad illam lignum. Lucus fuit quidã in Bœotia non procul ab Alalcomenis omnium maximus, & pernetuste ibi quercus: ibant in eum lucũ Platæenses, & elixarum carnium frustra exponebant, quibus prẽter cæteras aues maximè negotium fuit cum coruis, quos omni conatu arcere, & à carnibus expellere nitebantur. Ex aliis verò volucribus obseruabant, quę carnem arripuerit, super qua arbore consederit: neq; licet ex alia materia Dædala cædere, nisi ex illa arbore quæ prima ita fuerit indicata. Fertur Dædalus apud Selinuntios speluncã quandã tam miro artificio excogitasse, vnde vapor quidam subtilis, tantẽq; amœnitatis exhalaret, vt ex humanis corporibus sudorẽ cum quadã suauitate euocaret, vnde corpora ęgrotantia facilè sanitati restituebantur. atq; præclari postea artifices statuarũ ex Attica Dædali officina, ac nobiles manarunt cõplures, inter quos non vltimum locum obtinuit Onatas Ægineta Miconis filius, vt ait Pausan. in rebus Eliacis, & Ageladas Argiuus, Damophõ Sicyonius, Arcesilaus Chius, Leocharis Sidonius, Alcamenes Cyprius, vt alios prętermittam. Nam quãta insignium opificum multitudo iisdem ferè temporib. floruerit, & quæ singulorũ opera memorabilia extiterint, visum est non fore superuacaneũ atq; iniucundum, si quanta fieri poterit breuitate recẽseamus: siquidem vna est ars pictura, quæ non valde dissentit à liberalibus vocatis disciplinis. Quis enim nudeat ipsam picturam omnium bonarũ artium alumnã, & simiã (vt ita dixerim) naturę, ab illis disciplinis seiungere?

cum vna hæc sit ars, quæ quasi tacita historia res gestas, & formas corporis, & colores multo diligẽtiùs imitetur, quam oratione exprimi possit, & ad posteros in manus tradat. Hęc ars omnium optimarũ artium altrici Greciæ familiaris ita plantas & animalia imitãs superioribus temporibus naturã attigit, vbi consecuta fuit potentiorum studia, vt vel cum ipsa natura contendere ausa sit, cùm omnem naturæ mirabilitatem in omnib. naturę operibus mirificè exprimeret: illud cũ Greciæ esset cognitum meritò fuit in consuetudine positum vt prima adolescentũ nobilium rudimenta essent lineamenta corporũ effingere, quæ cognitio autore ac suasore Pamphilo vnà cum liberalib. artib. à teneris imbibebatur, seruis prorsus incognita & interdicta. Nam profectò tã fuit mirabilis in quibusdam picturę præstantia, vt nõ modò lineamẽta corporis & figuras & colores exprimeret verum etiam quantum quisque vixisset aut victurus esset appareret physionomis, quod assecutus est in primis Apelles: & quod magis mirũ videbatur, cognoscebãtur in pictura omnes animorũ motus expressi ab eodẽ artifice, cùm populum Athenienssem fecisset ea forma vt hęc in illo omnia cognoscerẽtur. Enimuero nisi cum Physionomia cõsentiat pictura vel sculptura, non est magnopere vtilis existimãda, quare totũ ferè artificiũ in capite præcipuè fingendo consumitur, atq; quod reliquum est magna ex parte in extremis mẽbris. Tunc enim perfecte est cognitio figurarũ, si appareat in eis physionomia cũ reb. gestis cõsentire: sin autẽ, suę sunt imagines ipsis artificib. ad custodiã officinarũ reliquendę. Sunt autẽ ista & insigniorũ quorundã pictorũ nomina, & prẽstãtiora illorũ opera, q̃ memorabilia visa sũt antiqs scriptorib.

Androbij nobilissimi pictoris opus fuit prætер cætera nobile existimatũ Danae portata à ventis per mare, quã piratę tanquam stupidi apparebãt admirari. Deinde mirus Hercules in Oęta monte super pyra impotus, qui cùm reliquisset quidquid haberet humanũm, cum magna lætitia, vt apparebat, à Diis in cœlum excipiebatur: & Scyllis anchoras Perficæ classis præcidens, & Stratonice & Deianira.

Agacritus discipulus Phidiæ Mineruam fecit Itoniam, & Iouem non longè à Coronea ex ære.

Ageladas Argiuus Iouem fecit imperatorem apud Messẽnios, cuius etiam opus fuit Hercules impubes apud Achæos

& Iupiter puerili facie ex ære: deinde quatuor equi ænei, qui in Delphos ab Argiuis pro concepto voto missi fuerunt, & totidem Tarentinorum.

Alcamenes sculptor fuit insignis, qui Veneris simulachrũ fecit & Iunonis in via Phaleri, quę deducebãt Athenas, & Martis armati signũ, & aliud mirabile Veneris in vrbis regione Noctis vocata: Bacchi item simulachrũ in tẽplo ex ebore & auro quod fuit iuxta theatrũ: & Hecates signum Athenis è tribus corporibus simul iunctis, Epipyrgidiã vocatũ: AEsculapij signum Mantineæ: apud Bœotos, labores Herculis ad formas colossorum è lapide Pentelico.

Alcistere quoque fœmina pinxit saltatorem egregiũ æstimatum, quando non mares solùm, sed etiã fœminæ in arte pingendi claruerunt: nã & Aristaretę Nearchi filię ac discipulæ perpulcher memoratur fuisse AEsculapius, & Lala Cyzicena perpetua virgo ingeniosa fuit exprimendis penicillo mulieribus, cùm multas pinxerit, ac seipsam quoque egregiè è speculo effinxerit.

Alcmenis opus Thebanis est Hercules & Minerua è lapide Pentelico specie colossi.

Amphiõ Gnosius Acestoris filius fecit Cyrenæis Battum in curru sedẽtem, cum matre Cyrene auriga, ac Libye nympha, quæ Batto coronam imponat.

Anaxagoras item Ægineta signũ Iouis fecit in Olympia, & Herculem ex ære cum leone Nemęo colluctantem, cúmque suffocantem arctissimo complexu.

Antermus, Miciades, Malas communi opera aliã Dianam fecerunt lapideam Lasiis, atque aliã Chiis, quæ pro optica ratione intuitus seuera ac propè irata apparet templum ingredientibus, at exeuntibus iam placata & benigna, quorum & alia opera fuerunt è Pario lapide.

Antiphanes Argiuus Castores fecit in Delphis, cuius etiam opus fuit equus æreus, & Lucina parturienti assistẽs.

Antiphilus autem pictor fuit non ignobilis, qui multa egregia opera fecit, sed omnium principatum tenuit puer in ignem curuatus inflans, quo igne paululũ flatu excitato tota domus videbatur aliquantulum lumen accipere per noctem, pinxit & Satyrum cum pelle pantherę.

Apelles quoque patria Cous peritia & gloria artis pingẽdi nemine inferior, pinxit celeberrimã Venerem emergentem, cuius vultũ tantùm ac pectus expressit è Phrynes formosissimę amicę aspectu, quòd ea talis videretur Neptunaliorum Cerealiorũque tempore in omniũ Græcorum conspectu ad mare vestibus & comis solutis, fecit & eximiam Dianã, & in Epheso Alexandrũ pinxit cum Iouis fulmine, & eũdem triumphantẽ, & Bellum cum illo manibus reuinctis à tergo: & Castorem, Pollucẽ, Victoriã. Pinxit & Clytum super equo properantẽ ad bellum, cui galeã puer porrigebat: & heroem nudũ miri artificij ob expressas corporis partes, & equum in certamine, & Archelaum cum vxore & filia. Sed omniũ eius operũ præstãtissimus creditus fuit Antigonus thoracatus super equo incedẽs, pinxit & Dianã ad Homeri carmina, & mensam celebrẽ miro artificio excogitauit: atque cùm Antigonus esset altero lumine orbatus, prior excogitauit rationem occultãdi vitij, vt quod deesset corpori, picturę deesse videretur: nam solã partem integram ostendit aliam in vmbram conuersam occultauit: pinxit & quę penicillo exprimi ferè nõ possunt, fulgura & tonitrua: & Venerem Chois inchoauit tãtùm, sed opus mors illis inuidit, edidit volumina doctrinam picturæ continentia, qui cognitus fuit Protogeni vel è tenuitate lineæ in tabula, tantæ verò præstantiæ creditus est, vt soli liceret Alexandrum pingere, cùm aliis esset vetitum.

Apollodorus patria Atheniẽsis, qui floruit tertia post nonagesimã Olympiade, pictor fuit clarissimus, cuius miri artificij creditus est Aiax Iouis fulmine percussus, ac tantæ pulchritudinis, vt nihil tale ars pingendi habuerit præstantius ante illa tempora: cuius etiam pulcherrimus fuit sacerdos adorans.

Arcesilaus pinxit Leosthenem in Piræo apud Atheniẽses, opus eximium creditum, & eius filios præter cætera, qui Leosthenes Macedonas duobus præliis vicit in Bœotia & Thermopylis.

Ardices patria Corinthius illud laudis iure sibi vendicat in arte pingendi, quod primus fuit cũ Telephane Sicyonio, qui hanc artem exercuerit, qui lineis tantùm figuras adumbrabant, nulloque vtebãtur colore, sed pro coloribus lineas interius spargebant, inde effectum est vt alij Corinthium, alij Sicyonium inuẽtum esse censuerint pingere aut lineamenta inducere. Verùm cùm hi artifices parum naturam

imitarẽtur vt adhuc rudes pingẽdo, necesse fuit nomina illorũ picturis adscribi, quos exprimere pingẽdo fuissent conati. Quis enim nesciat nihil ęquè naturã imitari, quàm colores si fuerint cum aptis conuenientibusque lineamentis coniuncti? necesse est enim vt vtrique ad exprimendam effigiem conspirent, sin autem alterum horum defecerit, inanis propè est omnis labor artificum, quare plurimum sibi deesse statuarij fateantur oportet, qui sola delineamẽta per marmora vel metalla possunt imitari, plurimũ igitur se debere fateantur oportet pictores Periphanto Corinthio, qui primus omnium colorem excogitauit, qui testa trita colorare cœpit, alij tamen Philocli AEgyptio, alij Cleanti Corinthio inuentionem lineamentorum attribuerunt.

Ardalus egregia opera fecit duos Vulcanos, alterũ in Delphis, alterũ in templo Mineruæ Poliadis ex ære: quo tẽpore vnà cum pictoribus insignis statuariorũ, & metalla in figuras hominum aut beluarũ fundẽtium multitudo claruit: nam quãuis diuturniores sunt figuræ quę fundũtur aut excuduntur, quàm quæ pinguntur, neque tam facilè patiũtur temporum iniurias, eandemque rationem mẽbrorum siue analogiam obtinere possunt, quam & pictura, tamen minùs habent colores, quod maximum est naturæ ornamentum & indicium ad mores & ingenium cuiusque dignoscendum, fuerunt tamen quidam artifices qui pingendo, fundendo, & excidendo suum ingenium expresserint.

Argeus enim qui Iouẽ effinxerat ex ęre, idẽ insignẽ Apollinẽ fecit ligneũ, sicuti Attalus Atheniẽsis Herculẽ fecerat lapideum in Naxo, mox excidit Apollinem Licium è ligno.

Aristides autem Thebanus tantæ pręstãtiæ fuit pictor, vt per colores non solùm figuras exprimeret, sed etiã primus animorum motus imitatus sit, qui pinxit pugnã Alexandri Macedonis cum Persis, opus sanè celebre, & mirę pulchritudinis. Pinxit & Liberũ patrẽ cum Ariadna, quæ tabula vendita est sex millibus sestertiorum, mirificè apparuit animi perturbatio fœminæ in ea tabula, in qua capto quodã oppido puer exprimebatur se volutãs ac repens ad mammas matris è vulnere morientis, quæ videbatur sollicita de puero: pinxit & currentes quadrigas, & venatores cum præda, & senem cum lyra, qui apparebat puerum docere, atque ægrè ferre tarditatem ingenij, & ægrum magnopere laudatum.

Aristocles Cydoniates discipul⁹ & filius Cleœtę pulcherrimũ Ganymedem fecit ex ære apud Eleos, qui ab aquila ad Iouem portaretur, & Herculem pugnantem pro baltheo.

Aristolaus Pausiæ filius memorabiles pinxit Periclẽ, Epaminondam, Medeam, Virtutem, populum Athenienſem, Theseum.

Aristomedon statuas fecit æreas complures in Delphis, & Latonam præcipuè præclaram gestantem paruulum Phœbum, & quæ ducebat manu Dianam paruam.

Aristonomus Aigineta Iouem fecit apud Eleos altera manu auem, altera fulmen gestantem æreum cum corona capiti impositа è variis floribus.

Ascarus Ageladæ Sicyonij discipulus Iouem item fecit coronatum floribus apud Eleos ex ære, fulmenque dextra tenentem tanquam eiaculaturum. Fecit etiam Pana cum Cupidine colluctantem.

Asclepiodori vnum tantùm opus memoria dignum fuisse percepimus, tabulam nimirum duodecim Deorum.

Athenio Maronites egregius pictor Glauconis Corinthij discipulus pinxit Athenienſibus mulieres sacra canephoria celebrãtes, hoc est canistros variorum florum plenos super capitibus ad templũ Cereris gestantes, fecit item Achillem sub habitu muliebri occultatũ, & ab Vlysse deprehensum, fecit & mirificam tabulam Agasonis cum equo.

Athenodorus Lacedæmonius Apollinem & Iouem fecit è marmore in Delphis.

Bathycles Magnesius statuarius sellam fecit apud Spartanos Amyclei, & Minotaurũ æreũ, qui viuens trahi vinctus à Theseo videretur. Sustinebãt illam sellã à frõte duę Gratiæ, & à tergo duæ Horę, cuius in læua parte Typhõ & hydra inerant, in dextra Tritones. Iupiter Taygeten, Neptunus Alcyonen portabant, inerat & Herculis pugna cum Cygno, & Centaurorum apud Pholum, & Perſei facinus in Medusam, & Herculis cum Thurio Gigante certamen, ac Tyndari cũ Euryto. Leucippi filiarũ raptus. Mercurius Liberum patrẽ nuper natum in cœlũ portabat. Peleus Achillem Chironi alendum erudiendumque tradebat. Cephalus ob formam rapiebatur ab Aurora. Achilles pugnabat cum Memnone. Hercules Diomedem obtruncabat, & Hydram, & canem Plutonis rapiebat, Geryonis boues abigebat,

Actoris filios in superiore margine trucidabat, leonẽ strãgulabat,& mox pugnabat Oreo Centauro,& cum Acheloo luctabatur,Nessum ad Euenum amnem interficiebat. Harmoniæ celebrabantur nuptiæ Deorũ donis. Mercurius tres Deas deducebat ad iudicium.Iuno Io in vaccam versam intuebatur,Mineruaque Vulcanum fugiebat.Bellerophontes Lyciæ monstrum conficiebat. Calais & Zetes harpyias à Phineo arcebant. Theseus & Pirithous Helenam rapiebãt. Apollo & Diana sagittis Tityum conficiebant. Admetus aprum & leonem ad currum iungebat: cùm multa inessent præterea,cui operi Gratiæ & Dianæ Leucophrynes signum est additum.

Boethus Carthaginensis eximium Pusionem fecit nudum inauratũ apud Eleos,qui erat ad pedes Veneris è marmore, cùm Venus esset opus Cleonis Sicyonij. Nã permulti fuerunt artifices,qui ob vnum tantùm opus egregium fuerunt celebrati: vt Timotheus cùm AEsculapij signum fecisset apud Trœzenios: Theopompus AEgineta, qui taurum fecit ex ære in Delphis. Theocles Lacedæmonius, qui quinque Hesperidas apud Eleos excidit: Polycles, qui fecit æreum Hermaphroditum: Nicodamus Mænalius, qui apud Eleos fudit Mineruam ægide & galea munitam: Mendæus Pæonius,qui Victoriam fecit æream apud Eleos super pila: Hermion Trœzenius, qui excidit Apollinem Pythiũ apud Samios: Hipatodorus,qui Mineruã in vrbe Aliphera: Iphicles,qui leænam ex ære elinguem ob Aristogitonem: Leocharis ob Iouem Polieum æreum in arce Athenis: Callo AEgineta ob puerum Mamertinum æreum apud Eleos pulcherrimum, & Mineruam ligneam in arce Trœzeniorum: Calyphon Samius ob æream Discordiam in templo Dianæ Ephesiæ: Eleutherius ob Bacchũ è Pario lapide apud Athenienses in templo Liberi patris iuxta theatrũ: Euchir Atheniensis ob Mercurium marmoreum apud Pheneatas: Endæus Dædali discipulus ob Mineruam marmoream sedentem in arce Athenarum: Doryclides Lacedæmonius Dipœni discipulus ob Themidem marmoreã apud Eleos: Epeus ob Venerem ligneam in æde Apollinis Lycij: Endius ob Mineruam Aleam,quam fecit ex ebore.

Bryaxis celebratus fuit ob Apollinem æreum & Iunonem apud Pheneatas,qui fecit Æsculapij quoq; & Hygiæ signã apud

apud Athenienses,in Iouis Puluerei cognomento delubro, quod fuit sine tecto.

Bularchus is qui floruit Olympiade decima sexta, pinxit magno artificio Magnetum prælium, quæ tabula tanti precij habita est,vt pari pondere auri sit repensa.

Buthicus Myronis discipulus puerum in ignem inflantem fudit,& Argonautas,& aquilã gestantem Ganymedẽ,quem Iouis iussu rapuerat, erat ita concinnè facta vt eum vnguibus non læderet,deinde Apollinem cum diademate.

Calamidis Agrigentini insignia opera fuerũt apud Eleos pueri ęrei dexteras tendẽtes,& signũ Victorię inuolucre ac sine alis Athenis: Æsculapius imberbis apud Corinthios ex auro & ebore, qui dextera fructũ pineum tenebat,ac læua sceptrũ,fecit Athenis & ęream leęnam propter Pisistrati casum,& Thebis signũ Ammonis: apud Tanagræos Mercurium æreũ arietem humero gestantem, & Apollinem Alexicacum Athenienſibus,& Veneris signum æneum.

Callimachus cacizotechnus æream quandam lucernã fecit,quæ per annum arderet, neque tamen in ea oleum consumebatur,quam deposuit Athenis in arce Mineruæ:ac primus lapides terebrauit:fecit & Iunonem desponsatam apud Platæenses.

Calyphon Samius in templo Dianæ Ephesiæ pugnã pinxit Troianorum ad Græcorum naues: & in primis Discordiam vultu horrendo.

Canachus Sicyonius Apollinem fecit Philesium, & certam mirabili artificio. Apollinem item Didymæum Milesiis,& Ismenium Thebanis,& Venerem ex auro atque ebore Corinthiis: cuius tamen opera fuerunt rigidiora, quàm vt vera imitarentur.

Cephisodorus ille qui floruit nonagesima Olympiade Pacem fecit æream Athenienſibus,quæ Plutum in sinu gestaret,& aram Iouis,& Mineruam in portu Athenarum.

Cephisodorus & Xenophon fecerunt Arcadibus Dianæ Sospitæ simulachrum è lapide Pentelico.

Chalcosthenes Athenienſis mirabilis & ipse opifex fuit existimatus,quamuis fictilia tãtùm effingeret, hoc est imagines & statuas è Creta, cuius etiam causa ob multam huiusmodi fictilium statuarum copiam locus Ceramicus nominatus fuit Athenis.

Chares Lyndius colossum fecit Solis apud Rhodios septuaginta vlnarum mirę pulchritudinis.

Chionis opus fuit eximium in Delphis Minerua & Diana marmoreæ.

Chirisophus Cretensis fecit è marmore Pario apud Tegeatas simulachrum Apollinis auratum.

Chrysippus Solensis præterea & Zeno Mnasei filius, dicuntur fuisse omnium pictorum suæ ætatis pingendis animalibus præstantissimi, quorum alter Herculem fecit leonem Nemeęum suffocantem, alter expressit aprum Calydonium mirificè penicillo, & Hesionem ceto expositam mœstam, & anes Stymphalidas.

Cimō Cleoneus, qui in corticibus pingere cōsueuit, prior optimè membra distinxit, venasque in corporibus expressit, & sinus in vestibus ac rugas retulit, inuenit & catagrapha vocata despicientes, suspicientes, scilicet, ac respicientes penicillo exprimere.

Cleon Sicyonius statuam fecit æream Dinolochi pueri, qui pueros omnes vicerat in Olympicis certaminibus, quod opus fuit pulcherrimum iudicatum.

Critias Epicharmum aheneum fecit opus insigne, se in cursu armatorum exercentem.

Ctesicles quoque statuarius tantę pulchritudinis, tantique artificij muliebrem statuam è Pario lapide fecit in Samo, vt eius amore incredibili captus sit Clisophus Selymbrianus, cum qua vbi propter frigus ac duritiem cōgredi non posset, cò vsque cupiditatis accessit, vt caruncylam quandam prætenderit, atque omnino concubuerit, vt ait Adæus Mitylenæus in libro de statuariis.

Cyclopes etiā non ignobiles statuarij fuerūt, quippe quorum opus fuit leones marmorei Mycenarū portæ insidentes, & marmoreū caput Medusæ iuxta Cephisum amnem.

Dædali item multa opera fuerunt nobilia, inter quæ sella lecticaria compactilis in arce Athenarū, & Hercules Thebis apud Bœotos: apud Lebadenses Trophonius & in Creta: lignea Minerua apud Gnosios: Olunte Britomartis: Venus lignea apud Delios: apud Corinthios signum ligneum Herculis nudi: rude illud quidem, sed tamen, vt aiunt, quod diuinum quiddam præ se ferret: apud Samios finxit ligneam Iunonem: erant autem hæc ligna, è quibus solis ferè simu-

lachra conficiebantur antiquitus, cedrus, lotus, quercus, cyparissus, hedera, cilicia, ebenus.

Dædalus Sicyonius cuius fuit filius, & discipulus Patrocles, trophæum Eleis in Alte erectū laborauit, quod partum fuit deuictis prælio Laconibus, qui etiam signa Pancratiastarum fecit, vt plerique artifices, quæ à nobis silentio involuuntur, cùm res non sint visæ valde memoria dignæ.

Dameas Trœzenius Dianam, Neptunum, ac Lysandrum fecit in Delphis.

Damophō Messenius insignia opera fecit è marmore Pentelico, Lucinā facem præ se ferentem, & signum Hygiæ & Æsculapij apud Achęos: apud Arcades Mercuriū & Venerem ligneā, sed Veneris imi pedes, & os, & manus fuerunt è lapide: & Cererem dextra gerentē facem, quę sinistra cistam admoueret Heræ: Hera cistam & sceptrum genibus sustinebat, quæ omnia facta fuerant ex vno lapide apud Acacesios. Fecit idem matrem Deorum è lapide Pario, & Iouem olympium ex ebore, & apud Messenios Dianam Laphriam, & eandem Luciferam, ac Fortunam marmoream.

Demetrius statuarius Minervam vocatam Musicam fecit ex ære, cuius in scuto dracones ita erant formati, vt vbi percuterentur, sonum citharæ persimilem emitterent.

Dinomenis opus fuit Io, & Callisto æneæ in arce Athenarum, & Callisto Lycaonis filia.

Dionysius Argiuus egregius statuarius apud Eleos Orpheum fecit, & Liberum patrem, & multos ex Herculis laboribus & equum eximium cum auriga assistente.

Dipœnus & Scillis Cretēses Dędali discipuli fecerūt marmoreum Mineruę signū eximiū in vrbe Cleone, & Castorē ac Pollucē apud Argiuos ex ebeno cū equis, & Anaximi, Mnasinum, Ilairā. Phœbenhi primi fuerunt, qui apud Sicyonios exciderūt è marmore, qui cùm marmora quędā in Deos decidere cœpissent, ac postea inceptum opus deseruissent, fames & annonæ penuria Sicyoniorum regionem inuasit, tum reuocati ex oraculi responso fiuiuerunt Apollinem, Dianam, Herculem, Mineruam, Ianum: atque hi primi mortalium in cædendo marmore claruerunt.

Dyllus & Amycleus item communi opera fecerunt ex ære Iouis & Æginæ simulachra egregia apud Delphos.

Echion quoque ille egregius pictor, qui floruit Olym-

piade septima post centesimam, miro artificio pinxit Liberum patrem,& tragœdiã atque comœdiã, & anum quę Semirami ex ancilla factæ reginæ lampadem præferret, nouæ nuptæ notabilis adesse verecundia apparebat.

Eleutherius Bacchi signũ fecit Athenis ex ebore & auro.

Emilus AEgineta Horas incidit apud Eleos sedentes in soliis,ad quarum pedes erant caniſtri variis floribus ac fructibus referti.

Endæus Dædali discipulus sedentem fecit Mineruam è marmore Pario.

Endius Mineruam fecit Arcadibus ex ebore Aleam vocatam opus nobile.

Eubulides fecit Apollinẽ in Ceramico apud Athenienſes.

Eumanus patria Athenienſis prior omniũ eorum qui fuerũt ante suam ętatẽ, conatus est figuras coloribus exprimere, cùm floruerit ante Cimonis Cleonij tẽpora.Sed vt sunt omnia primùm nascentia rudia & planè impolita,facilè fuit illis qui secuti sunt,eum superare:hic Dianam pinxit nuper natam matri obstetricem,& eandem cum Apolline in vltionem matris Pythonem sagittis occidentem.

Euclides statuarius eiusdem patriæ,Cererem & Venerem fecit, & Liberum patrem, & Lucinam è lapide Pentelico apud Achæos,& Iouem sedentem apud AEginetas.

Euphranor autem Isthmius pictor fuit illis temporibus, quibus pictura iam plurimum ornamentum acceperat, atque ad summum peruenerat,cuius opera fuerunt duodecim Dij,& Theseus,qui apparebat æquabilem administrationẽ ciuitatis præsentibus Athenienſibus concessisse. Præ se ferebat eadem pictura, quæ erat in porticu, nauatam operam Lacedæmonijs ab Athenienſibus ad Mantineam,quod erat equestre prælium,in quo Grylli Athenienſis virtus enituit, & in Bœotio equitatu Thebanus Epaminondas præstabat: nam equites equitibus,& equi equis imminere apparebant: fuit eiusdem Euphranoris & tabula Ephesi, in qua Vlysses boue & equo iunctis seminare sal videbatur, fecit & Paridem,qui in eodem opere cognoscebatur iudex Dearum, & Helenæ amator,& qui Achillem occidisset,fecit & bonam Fortunam altera manu poculum, altera papauera & aristas gestantem:& Latonam nuper genitam,& alterã,quæ Apollinem ac Dianam sedentes super brachio gestaret, fecit &

Virtutem,& formam colossi,mulieremque quandam ministrantem sacrificio.

Euthycrates Lysippi filius Herculem fecit in Delphis & Alexandrum Macedonem venatorem ex ære.

Gitiades Lacon tripodes quosdã fecit Dianę,& æneã Mineruã apud Lacedæmonios,& multos Herculis labores, & Castores,& Vulcanũ matrẽ è vinculis eximentẽ,& Amphitriten, ac Neptunũ cæteris suis operibus forma præstantes.

Hermon excidit è ligno apud Trœzenios Castorum simulachra multa elegantia membrorum.

Hermogenes Cytherius fecit Apollinẽ Clarium æreum, & Venerem apud Corinthios,fecit & Neptunũ ęreum cum delphino sub pedibus aquam profundentem, vt ait Alcimus in libro de statuariis.

Hygion Athenienſis,vel,vt ait Adæus in libro de statuariis,Crotoniates,primus omniũ mortaliũ marem à fœmina pingendo distinxit,cùm ante illũ figurę ita pingerẽtur imperfectæ,vt neque à maribus fœminæ dignoscerentur, neque vllam haberent aut oris aut membrorum elegantiam.

Hypatodorus Mineruam fecit apud Arcades è marmore cùm ob magnitudinẽ, tum ob opificium spectatu dignam.

Irene fœmina Cratini pictoris filia egregiam pinxit in Eleusine vrbe puellam,& Calypso iam vetulam,& Theodorum eximium præstigiatorem suæ ætatis.

Lapharis patria Phliasius fecit Herculẽ apud Sicyonios, Apollinem apud Achæos,Herculem item apud Corinthios ligneum in æde ipsius Herculis.

Learchus Rheginus Dipœni & Scillidis discipulus, vel (vt alij maluerunt) Dædali,fecit signum Iouis Chalciœci ligneum eximium apud Lacedæmonios.

Leochares fecit Eurydicen & Olympiadem ex auro & ebore,& Apollinem cognomento Patroum.

Leocharis autem pictor fuit non ignobilis,qui opus fecit eximium Iouem in Piræo in vltima porticu.

Locrus Parius Mineruã finxit miræ pulchritudinis apud Athenienſes, & Demosthenem exilio Calauream secundo iectum morientẽ hausto veneno,& Pindarum,quia Athenienſes carmine laudauisset.

Lycius Myronis filius pinxit in Alte apud Eleos cũ Græcis barbaros in certamen congressuros, Agamẽnonem cum

Paride, AEneam cum Diomede, Deiphobum cum Aiace Telamonio.

Lysonis opus fuit apud eosdem populus propè diuinum creditum.

Lysippus Eleus Cupidinem fecit æneum Thespiensibus, & Pyrrhi simulachrum.

Lysippus Sicyonius permulta præclara opera fecit, sed inter hæc Musas apud Athenienses, & Iouem æneum in æde Veneris, & Herculem apud Corinthios, ac Iouem apud Argiuos multa laude digna, & Socratis æream statuam Athenis, quæ publico decreto erecta fuit in celeberrimo vibis loco, vbi Athenienses pœnitentia facti accusatores ipsos Socratis mactauissent, vt ait Diog. Laertius in eius vita.

Lysistratus & ipse Sicyonius huiusce Lysippi frater non est silentio prætermittendus, quoniã primus omniũ mortaliũ fuit, qui hominũ figuras è gypso effinxerit, quod inuentum maximè fuit accõmodatum ad vniuersum fundẽdi artificium, cùm inde ars fusoria plurimũ facilitatis acceperit.

Medon Lacedæmonius Mineruam fecit armatam scuto & hasta & cassidemarmoream.

Menochares Pausę discipulus pinxit AEsculapiũ, & eius filiã Hygiam & AEglen. & Pana, & Ocnum funem tenentem, quam asinus vorabat.

Menodorus statuarius Cupidinem fecit eximium Thespiis, & Callisto Athenis in arce.

Miconis Athenienſis pictoris opus fuit eximiũ Lapitharum & Centaurorum pugna apud Athenienses in templo Thesei, atque illos qui in Colchidem nauigarũt, in templo Castoris & in porticu Pœcile vocata, acies Athenienſium nimirum Theseo Duce cum Amazonibus congressuræ illius sunt opus, & Græci excidentes Ilium, & reges ob nefarium Aiacis cum Cassandra facinus congregati, & captiuarum mulierum agmen, & Cassandra, & qui aduersus Persas in Marathone pugnarunt: spectabatur par in vtraque acie pugnante alacritas, ac barbari fugientes apparebant temerè se in paludem trudentes ob metum, erant & Phœnissæ naues & barbarorum facta cædes à Græcis, & Theseus à littore soluens, & Minerua ac Hercules.

Myronis Athenienſis fuit puer æreus in arce, & facinus Persei in Medusam, & spectatissimum opus in Helicone

Liber pater erecto statu, præter Erechtheum, qui fuit Athenis: fecit hic idem ligneum Orpheum apud Æginetas, & marmoreum Cupidinẽ, qui ex altera parte videbatur Hercules ex ære egregiè fabrefactus: & æreum discobolum. Neque debet hoc mirum videri quòd idem artifex in varia materia suum ingenium exercuerit, quoniam multi fuerunt ex antiquis, qui non minùs pingendo, quàm fundendo & incidendo excelluerunt: cùm præsertim harum artium omnium vna sit origo, vna ratio, vnus finis: fecit æream vaccam apud Æginetas, quæ præcipuam laudem artificij meruit, & Arcesilaj atque Lichæ statuas: & Aristæum Liberi patris filium, & Iouem imperatorem spectatissimum, & Apollinem eximiæ pulchritudinis ex ære.

Musus Iouem æneum fecit apud Eleos in templo Iouis popularis, seu Lacetæ, quod fuit Corinthiorum donarium.

Mys non solùm in argento cælando, sed etiam in cædendis ligneis imaginibus peritissimus, cum summa omnium spectantium laude pugnam in arce sculpsit in clypeo Mineruæ Centaurorum & Lapitharum, quam Mineruam Phidias fecerat ex ære.

Naucydis Argiui opus fuit Hebes simulacrũ in æde Iunonis in agro Mycenæo, & apud Argiuos Hecate ex ære.

Nicagora Sicyonia sculptrix Herculem fecit apud Corinthios in draconem versum, qui ex Epidauro delatus fuit Corinthum multis bigis ob eximium pondus.

Niceratus effinxit Æsculapiũ & eius filiã Hygiã ex ære.

Nicearchus non ignobilis pictor multa præclara fecit, inter quæ principatum obtinuit Pan cum Cupidine colluctans, qui pares propè apparebãt: & Cupido item ac Venus inter Gratias: erat & Hercules ita mœstus, vt videretur pertæsus infamiæ.

Nicias Athenienſis Nicomedis filius, qui floruit Olympiade duodecima post centesimam, ita inuenit coloribus clarum & obscurum ac lucidũ referre, vt eius picturæ non pictæ, sed consistere per se apparerẽt: tanta fuit in iis exprimendis præstantia artificij. Narratur eius Bacchus mirabili fuisse artificio factus: & Io, & Andromeda, & Calypso eius fuerunt spectatu digna: pinxit inferos Athenis ex Homeri carminibus, quod opus mirum creditum Necyam vocarunt, expressit postmodo penicillo Hiacynthi pulchritudinem,

& tauri Marathonij ferocitatẽ in porticu Stoa vocata: omnium verò pictorum maximè mirabilis fuit exprimendis animalibus, sed canibus in primis.

Nicodemus apud Eleos fecit Herculem puerili ætate, opus mirabile creditum.

Nicomachus Aristodemi filius multa & ipse fecit præclara, inter quæ hęc vt eximia commemorãtur, mater Deorum in throno sedens multa cum maiestate, circa quã florum fructuumq́ mirabilitas quædam pullulabat. Dij in eadem pictura astabant plerique eius voluntati obtemperaturi, vt videbãtur. Proserpina item rapta à Plutone, quæ apparebat sub terram ingredi: Scylla marinum monstrum: Apollo & Diana, ac Rhea super dorso leonis sedens.

Olympiosthenes tres Musas incidit in Helicone, sicut Cephisodotus.

Omphalion pictor, Niciæ Nicomedis filij discipulus, Æsculapium fecit mirabilem apud Messenios, & Tritonem super delphini dorso per mare equitantem, & Podalirium & Machaonem, & Hygiam Æsculapij filiam virginem formosam, incredibilis artificij creditam, quæ quandam præ se ferret in vultu lætitiam.

Onatas Æginęta Miconis filius signum Iouis incidit apud Eleos, & Herculem, quem dicarunt Thasij, ex Attica Dædali officina inter nobiles artifices nulli secundus: eiusdem opus fuit Mercurius arietem sub alis portans, galeatus, chlamydéque indutus: hic vbi Cererem fecisset Phigalensibus, quantum præmij poposcit, tantum reportauit, hoc est decem magna talenta, vt ait Aristodemus Abderites in libro 2. de statuariis. Floruit eadem ætate, qua Hegias & Agelades clarissimi statuarum artifices.

Pamphilus Macedo Apellis & Melanthij magister, arithmeticus & geometra non ignobilis, qui negabat artem pingendi aut sculpendi aut cæteras huiusmodi sine mathematicis posse scitè tractari: fecit Victoriam Phliunte Atheniẽsium, Vlyssemq́ penicillo eximiè expressit.

Panænus Phidiæ frater miro artificio pinxit pugnã Marathoniam aduersus Persas Athenis in porticu Pœcile vocata, quo vno opere nobilitatus fuisset, vel si nihil aliud fecisset: tanta erat eius pictarum formarum venustas, vt nõ pictæ figuræ, sed viui homines pugnare viderentur, cùm

quisque posset pugnantes dignoscere. Idem Delphis templum nobilissimum Apollinis pinxit sine præmio, quare ab Amphictyonibus fuit multis honoribus insignitus, & senatusc̃os. factum vt publicus sumptus fieret in eius victum vbicunq; moraretur in agro suo: hic primus fuit qui os aperire & dentes ostẽdere picturas coegit, vultumq́ue figuratum à prisca ruditate ad iucundiorem aspectum perduxit.

Pharrhasius Euenoris filius, patria Ephesius, prior fuisse dicitur qui proportiones inuenerit in figuris, additiq; capillis venustatem, & faciei non priùs visam elegantiam: est enim omniũ maximè necessarium, vt rationes in vniuersa picturæ, sculpturæ, aliarũq́ue consimilium artium facultate seruentur, neq; solùm propter venustatẽ, quæ visui iucũdas figuras facit, sed etiã quia sic ad vnguem pro viribus naturam imitari conuenit, quæ semper in optimè cõstitutis animalibus certã rationem mẽbrorum seruare consueuit. Præclarè igitur dicere solebat Pãphilus, geometriã & arithmeticam disciplinas esse picturæ perneccssarias, quoniã omnis Proportio diligẽtior in numeris, deinde in aliis magnitudinibus cõsideratur: eius rei præclarum est indicium, quòd si quis caput à capillis ad mentum, vel digitum, vel manũ, vel pedem corporis permensus fuerit, poterit magnitudinẽ totius corporis, & singulorũ mẽbrorum reperire. Huius Parrasij eximia opera fuerunt Meleager Rhodiis, & Hercules ac Perseus cũ Plutonis galea & talaribus Mercurij volans: duæ præterea figuræ loricis armatorũ, quarum altera currẽs in bello sudare, altera iã defessa positis armis anhelare videbatur. Fuerunt eiusdẽ duę tabulę eximiæ, in quarũ altera Achilles erat pictus & Agamẽnon & Vlysses: in altera Castor & Pollux & Æneas: pinxit hic in arce Athenarũ in tẽplo Mineruę pugnã Cẽtaurorũ eximiè, & post hãc celebres illas vuas, quibus decipiebãtur volucres, quãuis velamenti artifici victoriam concessit: pinxit & nutricẽ Cressam cum infante in manibus: & Liberum patrem astante Virtute: & sacerdotem cum puero habente acerram & coronam.

Pasiteles autem plasta cùm in pictura, sculptura, & cælatura excelluerit, plasticen tamen omnium harum matrem appellauit.

Pausias egregius pictor, patria Sicyonius, inter cætera eximia Cupidinem fecit, qui abiecto arcu & sagittis lyram

tenebat apud Argiuos, & Glyceram coronas è floribus facientem, bibentémque è phiala vitrea Ebrietatem.

Phidias nobilis ſtatuarius non minùs fundendo, quàm etiam ſculpẽdo valuit, quamuis fuit priùs pictor, floruitq; Olympiade nonageſima: huius opera multa fuiſſe mirabilia traduntur, atque inter cætera mater Deorum apud Atheniẽſes, & Venus è Pario lapide: fuit Apollo eius opus æreus in aree nominatus Parnopius, & Minerua ibidem ex ære, cuius in clypeo formã ſibi ſimilem inſculpſit, cùm inſcribere non eſſet licitum: fecit aliam Mineruam vocatã Lemniam præſtantiſſimam adiutore Colote, & Nemeſin cum corona in ceruos inciſa, & Victoriæ ſignum, quæ læua fraxinum, dextra phialam geſtabat, cui operi ſuum nomen inſcripſit, quæ fuit in aree Athenarum, vt ait Hippias in lib. 2. de ſtatuariis: eius fuit & ahenea Leda, & alia lignea Minerua Area cognomento, cuius manus ſummæ è Pẽtelico lapide, & pedes erant apud Platæenſes: fecit & Iouem Eleis ex ebore, & Venerem ex auro & ebore, quæ altero pede teſtudinem premebat: in aree Elidis Mineruã item ex auro & ebore, cuius caſſidi gallus inſidebat, & aliam rurſus Pellenenſibus: fecit in templo Olympico Iouem inſignẽ ex ebore, & Amazonem quandam Epheſiis æream in templo Dianæ, & duas Mineruas: & Venerem è Pario lapide Athenis, & Mercurium Pronaum apud Platæenſes è marmore.

Phileſius Eretrienſis fecit apud Eleos binas boues æreas eximij operis.

Philoxenus Eretrieus prælium Alexãdri cum Dario pinxit, & laſciuiam, in qua tres Sileni comeſſabantur.

Piſias fecit Apollinem Athenis & Iouem conſiliarium è marmore in curia quingentorum.

Polycletus Argiuus ſtatuarius ſuum ingenium & ipſe in diuerſa materia exercuit: eius opera memoratu digna fuerunt iuuenis ſtrenuus apparens haſtam tenere, qui fuit inde Doryphorus nominatus: & pueri taxillis ludẽtes: & Venus eximia apud Spartanos: & Iuno ex auro & ebore ſedens in ſolio cum corona capiti impoſita in agro Mycenæo in templo ipſius Iunonis, cui aſſiſtebant Gratiæ & Horæ, atque altera manu malum Punicum, altera ſceptrum tenebat, cui cuculus inſidebat: & Iupiter apud Argiuos è candido marmore: & ærea ſtatua fratris ſui, atque ærea Hecate. Illud

tamen non eſt ſilentio prætermittendum, quòd non ſculpebantur ex auro vel argento vel ebore niſi magni Dij: cùm plebeij è quauis materia fierent antiquitus. Erant Dij magni magnarum gẽtium crediti hi, Iupiter, Neptunus, Mars, Mercurius, Vulcanus, Apollo, Iuno, Veſta, Ceres, Venus, Diana, Minerua: nam aliis fiebant è ligno ſimulacra, vel fictilia. Fecit Apollinem hic & Dianã & Latonam in vertice Orthiæ montis è candido marmore, cuius opus fuit Liberi patris ſignum apud Megalopolitanos cothurnati, quod læua thyrſum, dextera poculum tenebat, inſidebátque aquila ſuper thyrſo: omnium verò ſuorum operum laudatiſſimus fuit regulus artis vocatus, qui erat quaſi lex illarum proportionum, quæ ſint ſeruandæ cæteris artificibus in omni ratione figurarum: fecit & duo ſigna ærea non maxima, ſed eximię tamen venuſtatis ac virginali habitu & veſtitu, quę ſacra quædam de more virginum Athenienſium capitibus impoſita ſuſtinerent, vocabanturque Canephoræ.

Polygnotus Thaſius, Miconis filius, pinxit in Delphis Neſtorem pileo tectum & haſtam tenentem: atque penicillo mirificè expreſſit bellum Troianum, & Charontem grãdem natu, & vectos in cymba parum clara ſpecie: & Epeum muros Troiæ ſolo æquantem: & Neoptolemum cædentem Troianos: fecit Cerberum opus ſanè horrẽdum, & Ocnum cum aſello vorante funem: fuit Ocnus vir ignauus, cuius vxor abſumebat quidquid ille acquirebat, apud Athenienſes in Dioſcurorum templo Caſtoris & Pollucis res geſtas: Diomedem ſagittas portantem Philoctetæ. Vlyſſes ſurripiens Palladium eius opus fuit, & Oreſtes obtruncans auxiliarios Ægiſti apud arcem Athenienſium: & Alcibiades cum monumẽtis equeſtris victoriæ ad Nemeam: & Vlyſſes apud Platæenſes patrata iam procorum cæde: ferunt quidã hũc fuiſſe primum, at non Panænum, qui os aperire & dentes oſtendere figuras docuerit, vultuſque mutationes variauerit, quo inuento plurimum acceſſit ornamenti vniuerſæ arti pingendi: fuerunt tamen qui dixerint ad ætatem vſque Polygnoti & Zeuxis & Timantis non fuiſſe inuentos colores plures quatuor.

Praxias Athenienſis Calamidis Agrigẽti diſcipulus elaborauit Dianæ, Latonæ, Apollinis, Muſarum, Liberi patris, Thyadum, Solis occidentis ora in Delphis: quo mortuo

reliqua Androsthenes & ipse Athenienſis absoluit discipulus Eucami. Nam Phryne, cuius insigni amore captus erat Praxiteles, facta sibi optione vtrum mallet eligẽdi huiusce vel statuæ vel Satyri in tripodibus, hanc elegit, & in Thespiis deposuit: atque cùm multi artifices in omnibus se exercuerint pingendis aut fundendis aut excidendis, tamen non omnes in omnibus excelluerũt, sed in quibusdam præcipuè: fuit enim Phidias exprimendis Diis, quàm hominib. magis accommodatus: Nicias canibus, Praxiteles equis excelluit.

Praxiteles nulli propè omnium artificum qui sua tempestate floruerunt, vel etiam posteris ignotus, raptum Proserpinæ & Ebrietatem fecit æream, & Cererem ac Proserpinam in primo vrbis ingressu è Phalero apud Athenienses, & Satyrum præterea, quo maximè gloriabatur, in via quæ vocabatur Tripodes, in templo Liberi patris è lapide Pario, & Cupidinem ibidem non minoris admirationis. Harmodium præterea & Aristogitonem tyrannum occidentes, & duodecim Deos: Suadelam Latonamque cum filiis ad Portam Nymphadas appellatam, & Dianam & Apollinem & Neptunum: aliam Latonam Argiuis: adolescentem lacertam arcu percussurum apud Athenienses: Cererem & filiam & Iacchum facem præferentem: apud Thespienses in Gnido Venerem è Pario lapide subridentẽ risu simulato, vt ait Lucianus in Amoribus cũ qua rem habuit Macareus Perinthius, quod in Samo aiunt contigisse, vbi ea scripta sunt etiam de Clisopho Selymbriano ab Adæo Mitylenço in libro de statuariis: apud Anticyrenses Dianam fecit dextera facem gestantem cum pharetra pendente ex humero, cui canis à læua &, ipse æreus astabat: fecit & Phrynes statuam ex auro super columna lapidis Pentelici, vt ait Alcetas in secundo libro depositorum in Delphis: apud Eleos Mercurius eius opus fuit Bacchum infantẽ gestans, apud quos fecit etiã communi opera cum Cleone Sicyonio Veneré ex ære mirabili artificio: fuit Cleõ discipulus eius Antiphanis qui didicerat à Pericleto discipulo Polycleti Argiui: fecit Athenis signum Dianæ Brauroniæ, & cõsultricis Deæ simulachrum, & Thyadas & Caryatidas, & Mantineam Iunonẽ sedentem in solio, cui Hebe & Minerua assistebant: apud Platæenses Iunonem adultam, & Rheam saxũ fasciis inuolutũ pro puero ad Saturnum deferentem: apud Platæenses

Iunonem è Pentelico lapide, vbi Callimachus aliam fecit: apud Thespienses Venerem pulcherrimam de Phryne inauratam: aliam Phrynen è marmore: apud Athenienses Bellonam fecit, Triptolemum, & bonam Fortunam, & Cupidinem marmoreum depromptum è Glycerio, quæ formosissima fuit amica, nõ minùs quàm Phryne, aut Thais, aut Leontiũ aut Hippe, aut quæuis nobilis antiquarum amicarum.

Protogenes patria Caunius nobilissimus fuit pictor, qui cùm multa eximia opera fecisset, principatũ tamen Ialyso illi celebri tribuere solitus est, in quo nondum perfecto septẽ annos Rhodi pingendo absumpsit: & cani illi pulcherrimo anhelanti, cuius in exprimenda spuma ex ore manante diutius laborauit: expressit penicillo Marsiam victum & exanimum propè propter mœrorem: & Nioben spectantem filiorũ cædem, quam ex ipso vultu licebat cognoscere propè stupidam factam: tantæ fuit existimationis, vt cùm Demetrius vrbem Rhodon capere posset ex ea parte qua erat Ialysus, ignis opera, maluerit vrbi parcere, quàm Ialysum igni deuastare: pinxit Satyrũ eximium incumbentẽ columnæ cum coturnice columnæ insidente viuæ prorsus simili: & Paralum, Hemionida, Cydippẽ, Tlepolemum, Antigonum, matrem Aristotelis: fecit etiam signa ex ære: pinxit & latores legum Athenienſibus.

Pythagoras Parius Gratias venustissimis faciebus pinxit apud Pergamenos, opus insigne.

Pythagoras Rheginus primus omnium ære expressit venas, neruos, capillos, & alia complura, idq; multo artificiosius totum fecit inuentum, quàm fuerat ante suam ætatem: qui fecit etiam præter cætera multa pancratiastarum simulachra, qui artem didicit à Clearcho Rhegino, qui ab Euchero Corinthio, qui à Syadra & Charta Spartanis.

Pythodorus Thebanus Iunonem fecit ex ære Coronææ Sirenas manu præferentem.

Rhœcus ac Theodorus Samij primi fuerũt, qui plasticen artis artificium in Samo inuenerunt: fecit & alia signa in Dianæ Ephesiæ templo, & fœminam quam Ephesij Noctẽ appellabant perobscuram.

Scopas Parius Venerem popularem ex ære fecit in Elide capro insidẽtem, & multa alia signa in variis locis, sed præsertim in Ionia & Caria: fecit apud Athenienses, Amorem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cupidinem, Appetentiam: apud Corinthios Herculem & Hecaten signa marmorea: fecit Venerem è marmore, quæ noctu ridere videretur ob voluptates venereas, ac furta nocturna, & Phaethontem, & Vestam sedentem cum duabus ministris, & Theridem cum Achille ac Nymphis quæ insiderent delphinis tritonibus, & Phorco: fecit Gnidiis Bacchum & Mineruam: Arcadib. Æsculapiũ impuberem, & Hygieam è Pentelico marmore: & Platæensibus marmoream Mineruam Pronaum.

Simonis pictoris Æginetæ opus fuit apud Eleos equus & assistens auriga, & labores Herculis.

Socrates Sophronisci filius incidit apud Athenienses è marmore in vestibulo arcis Gratias & Mercurium: pinxit etiam Hygiam filiam Æsculapij, & Æglen: Panacea quoque & Iaso & piger spartum torquens, quod asinus rodebat, erant eius picturæ.

Strongylio parum erat aptus exprimendis in marmore humanis corporibus, cùm boues & equos optimè exprimeret: solam Dianam sospitam fecit Athenis tolerabilem.

Tauriscus non ignolilis pictor præter alia egregia pinxit discobolũ, in quo & musculi in dorso & vis brachij, & omnis habitus corporis totis viribus in altum iacere conantis mirificè apparebat: & Paniscum, & Clytæmnestram, & Polynicen repetentem regnum, & Capaneum.

Tectæus & Angelio magistri Callonis, ac Scilidis & Dipœni discipuli, simulachrum fecerunt marmoreum eximiũ in Delo Apollinis Delij.

Teletas & Ariston communi opera fecerunt apud Eleos æreum Iouis colossum duo de viginti pedum, opus eximium creditum.

Theocosmus ciuis Atheniẽsis Iouem fecit adiutore Phidia è marmore, cuius capiti Horę & parcę insidebãt, cuius os ex auro & ebore cõstabat, reliqua è gypso & fictili materia.

Theodorus Samius mirabilis fuit in arte sua, siquidem ferrum fundere ac signa facere ex eo primus inuenit, non tamen multos æmulos habuit propter difficultatem metalli, quod non potuit sequentibus temporib. in statuas comcõmodè fundi, quare necesse fuit ab illo fuisse aliquo ignoto medicamento, purificatum.

Theopropus Ægineta Taurũ ex ęre insignẽ fecit Corcyręis.

Thrasymedes Parius Arignoti filius AEsculapium insignem fecit ex auro & ebore sedentem tenentemque scipionem, qui altera manu caput premeret draconis, cane ad pedes decumbente.

Thimenetus Musęum pinxit penicillo in arce Athenarum, qui Boreę dono volare apparebat: & palæstritẽ, & puerum hydrias portantem.

Thylatus & Orethus & eorum filij apud Eleos signum illud Iouis fecerunt, quod fuit postea in Olympiã deportatũ.

Thymilus Amorẽ fecit Libero patri assistentem apud Athenienses è marmore candido in via Tripodibus, & Satyrum puerum poculum porrigentem.

Timanthes Iphigeniam altari astantem pinxit, multósq; mœstos circa illam, sed omnes reliquos mœrore superare Menelaus patruus videbatur: cùm verò patris dolorem se non posse penicillo exprimere arbitraretur eximius artifex, quòd iam quidquid posset in patruo expressisset, velamento vestis paternum os occultauit: pinxit idem Polyphemũ cum Satyris in parua tabula, & iudicium armorum in Aiace, qua tabula iudicatus est superasse Parrhasiũ Sami: Fecit Cyclopem dormientem, & ad ostentandam magnitudinem Satyros qui thyrso eius pollicem metirentur.

Timocles & Timarchidas Athenienses fecerunt AEsculapium marmoreum imberbem Elateæ.

Timomachus Byzantius eximius pictor præter Arionem à delphinis vectum citharam pulsantem, fecit Aiacem & Medeam & Orestem & Iphigeniam in tauris, quæ vultu mœsto ac pudibundo astans aræ vestes componeret vt caderet decorè: fecit & Gorgonem, in qua ars præcipuè enituit: fecit & Athenienses sedentes, & alios concionantes, & præstantissimum opus fuit Gorgon.

Tisagoras cõscius artificij Theodori Samij, vt apparuit, fecit apud Delphos è ferro Herculem pugnantem cum hydra, & alia signa ferrea multa laudabilia, quamuis ars esset difficillima: fecit Pergami alterum caput ferreum leonis, alterum apri.

Xenocriti & Eubij Thebanorum opus fuit Hercules Promachus è candido lapide apud Bœotos.

Xenophilus AEsculapiũ fecit apud Argiuos è candido lapide, cui Strato adiunxit bonam valetudinẽ: & Neptunum

apud Anticyrenſes,ea forma vt manu femori admota altero pede ſupra delphinum aſcenderet, altera geſtaret tridentẽ.

Xenophõ Athenienſis Fortunę ſignum fecit ferentis Plutũ, quod opus cùm imperfectũ relinquẽs deceſſiſſet, Callisthonic⁹ Thebanus ciuis os &manus & quædã alia ſuffecit.

Zeuxis Heracleota pictor clariſſimus tam amplas diuitias per ſuam artem ſibi cõparauit,vt auſus ſit veſtem aureis literis nomen ſuum continentem geſtare ad ludos Olympicos:huiuſce mirum opus fuit Penelopes pictura, quam ita pinxit,vt prętер eximiam pulchritudinem, ſtudium etiam continentiæ & pudicitiæ, atque omnes mores qui in honeſtiſſima matrona eſſe ſolent, referrentur in ea pictura, & quaſi elucerent: pinxit Marſyam ligatum, & vuas,ad quas aues aduolabãt cum puero illas geſtante:fecit Agrigentinis Herculem vtraque manu angues ſuffocantem præſentibus Amphitryone & Alcmena, in qua pictura metus quidam exprimebatur parentum.Pinxit Iouem in throno cum eximia quadam maieſtate Diis cæteris aſſiſtentibus:& opus Helenam vocatum, quod è quinque præſtantiſſimis virginibus delectis Crotoniatarũ confecit, obſeruatis partibus, quæ viſæ ſunt prętãtiores in ſingulis.Pinxit Atalantam & Pana paſtorum Deũ, quem largitus eſt poſtmodum Archelao:nam poſt partas inſignes opes, quia cenſeret ſua opera condigno prætio emi non poſſe, cœpit ea elargiri: pinxit Athenis in templo Veneris pulcherrimum Cupidinem roſis coronatum,& egregium Centaurum. Et ne memorandis artificibus aut illorum operibus tempus abſumã, quæ poſſent magnum volumen implere, multi alij pictores & ſtatuarij fuerunt præter prædictos,inter quos celebres erant:

Alypus Corcyræus,Andreas Argiuus,Andreas Tenedius, AntiphilusNaxius,Antiphilus Corinthius,Aſterion Athenienſis, Callicles Megarenſis, Calynthus Crotoniata, Cantharus Sicyonius,Chœrilus Olynthius,Chryſothemis Cyprius,Cleœta Smyrnæus,Cleon Arcadius:Dædalus Corinthius, Dætondas Cephalenius, Daippus Megarenſis, Dontas Lacedæmonius,Dionyſiocles Mileſius : Eutelidas Argiuus,Eutychus Chius: Glaucias Æginęta, Gratianus Spartanus:Hermocrates Samius,Hippias Eleus : Lyſippus Chius,Lyſus Macedo, Megacles Meſſenius, Micon Syracuſanus,Naucydes Smyrnæus, Nicodemus Æginęta, Nicodemus

codemus Zacynthius:Olympus Cous:Pantias Chius,Patrocles Crotoniata,Patrocles Sicyonius, Philotimus AEginęta,Polychus AEgineta, Polycles Athenienſis, Polydamas Scotuſſenſis,Prothæus Arcas,Ptolich⁹ Æginęta, Ptolichus Corcyræus,Pyrilampes Meſſenius, Pyrilampes Sicyonius: Silanion Athenienſis,Soidas Naupactius, Somis Abderita, Stadieus Athenienſis,Sthenis Olynthius, Stomius Megarenſis: Theocles Crotoniata,Theocoſmus Liparẽſis, Theomneſtus Sardianus,Tiſander Macedo.Habuit filium Dædalus Iapygem,à quo dicta eſt Iapygia, & vrbs Lyciæ vocata eſt Dædala,è Dædalo ibi poſtea ſepulto:primus fuit Dędalus qui aſciam,perpendiculum,& glutinum,lithocollam, ac terebram inuenit: atque cùm Calus eius diſcipulus rotã figulinã prior excogitaſſet: & ſerram ad aſperitatem malæ ſerpentinæ,quę paruum lapidem corroſiſſet & ferrum,inuidens Dędalus, ne gloriam magiſtri ſuffocaret, eum per dolum interemit.Sed ſatis de his artificibus,nunc ad ea quę fabulosè de Dędalo dicta ſunt accedamus, illa perquirẽtes.

¶ Hęc ferè illa ſunt omnia, quę de Dędalo celebrata ſunt, quorum ſententiam nunc perquiramus. Quòd artifex ingenioſus fuerit Dædalus,ſororiſque filium Attalum, vel Telen,vel Calum,qui figuli rotam & ſerram ad imitationem dentium ſerpentis, quę paruulam tabellam corroſerat,inuenit,interemerit, eaque de cauſa ſolum verterit,& in Cretam profugerit, vbi familiaris Minois & Paſiphaes factus ſit, hiſtoricè quidem, at non fabuloſè narratum eſt. Quòd etiam Paſiphae cum Tauro congreſſa ſit, illud hiſtoricè dictum eſt, vt explicauimus, atque cùm adulterij non ſolùm cõſcius,ſed etiam adiutor Dędalus fuiſſet:quòd fuit à Minoe in vincula coniectus vnà cum filio Icaro. Hi carceribus recluſis paruas nauiculas nacti,cum nonnullis, qui odio habebant nimis ſeueram Minois adminiſtrationem, velis in ventos explicatis, remorumque vtrinque validè impellentium beneficio, fugam arripuerunt; Dædalúſque in Siciliam peruenit, at Icarus ob imperitiam nauclerì in ſcopulum impegit, & naufragium fecit, ac periit. Dictus eſt autem Dædalus alas excogitaſſe,quia cùm illum claſſis Minois inſequeretur, ipſe primus velificationem inuenit, ac ventum ſecundum in puppim nactus Minois claſſem anteuertit,quæ remis tantùm vtebatur, vt ait Pau-

sanias in Bœoticis. Arbitrati sunt nonnulli præterea dictam fuisse Pasiphaë in amorem tauri incidisse, quia cùm ex Dędalo de tauro inter astra collocato, deque vniuersa re astronomica audiuisset, in astronomiæ amorem inciderit, vt ait Lucianus in dialogo de Astrologia. Cur verò Minos postea illum insecutus sit, aliam afferunt rationem. Atq; hæc quidem historicè à diuersis scriptoribus de Dędalo memorantur. Nunc quod ad mores pertinet, consideremus. Omnium malorum, omniũque calamitatum sanè fundamentum est iniustitia: nam quia Calum Dædalus è turri per inuidiam præcipitauit, in multos labores & ipse incidit, qui neque regiam quidem amicitiam firmam esse aut tutam sceleratis hominibus expertus est. Quæ potest enim esse ingenij præstantia, quæ non miserrima sit, cùm fuerit cum improbitate & turpitudine coniuncta? cùm igitur ad summa cõtenderet Dædalus, summorumque hominum amicitias expeteret, illud ipse expertus est: quod filio persuadere conabatur, mediocritatem tutiùs exoptari: cùm summæ cuiusque fortunę vel summa scelera, vel summæ calamitates soleant esse coniunctæ. Hæc ipsa ratio effecit cùm in Siciliam volaturus alas Icaro accommodaret, vt illum admonuerit media semper esse expetenda: quare inter volandum etiam neque nimis solem esse accedendum ob ingentem calorem, neque nimis ad mare: ne fierent alæ, quàm oporteret, ob aquã graviores, aut ob frigus duriores: Sic igitur eum monet apud Ouidium libro secundo de arte:

Me pennis sectare datis: ego præuius ibo,
Sit tibi cura sequi, me duce tutus eris.
Nam siue ætherias vicino sole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit:
Siue humiles propiore fieto iactabimus alas.
Mobilis æquoreis penna madescet aquis.
Inter vtrumq; vola: ventos quoq; nate caueto:
Quaq; vocant aurę, vela secunda dato.

Quæ præcepta siquis diligentiùs consideret, ¦sanè parũ pertinent ad nauigationem, at plurimum ad institutionem humanæ vitæ, siquidem multo grauior est fortunatorum casus quàm eorum qui diu infeliciter egerunt, omnisque felicitatis molestia est iactura illis, quibus aduersa fortuna spirare cœperit. Neque alia de causa hæc celebrata sunt à poetis

nisi vt demostrarent diuitiarum & rerum omnium excellẽtiam nemini esse tutam: optimamque esse mediocritatem, quæ neque inuidiam secum trahat plurimorũ, neque tamen contemnatur: quod patitur infima hominum conditio. Atque Lucianus in astrologia iuuentutis calorem & inscitiam per hæc demonstrari asserit, cùm non illa disquirantur ab illa ætate, quæ conueniant, sed vel ad cœlum animo tollatur ab arte aberrans, & à iudicio recto præceps in mare decidit. At nunc de Pelope dicatur.

De Pelope. CAP. XVII.

PELOPS ille, cuius humerum Ceres comedit, Taygetes & Tantali filius fuisse dicitur, vt testatur Euripides in Oreste vbi loquitur de Tantalo:

Οὗτος φυτεύει Πέλοπα, τῷ δ' Ἀτρεὺς ἔφυ.
Ab hoc Pelops est editus Atrei pater.

Pelopem alij patria fuisse Lydum, alij Paphlagonium memorant: verùm quæcunque patria illi fuit, huiusmodi de illo res narrantur. OEnomaus Rex Elidis ac Pisæ, cùm percepisset ex oraculo futurum esse, vt à genero interficetur, filiamque haberet eximiæ pulchritudinis ex Eurythoe Hippodamiam, omnibus artibus conatus est homines ab eius coniugio deterrere. Atque currule certamen proposuit Hippodamiæ petentibus procis, ea lege, vt qui victus fuisset trucidaretur: qui verò victor extitisset, Hippodamiæ matrimonium obtineret. Marmacem primum Procorum per capitis periculum venisse ad petendam Hippodamiam memorant, ad cuius tumulum mactatatæ sunt Parthenia & Eripha vocatæ equæ, & humatæ, OEnomai iussu: ac post illum hos ordine fuisse ab OEnomao cæsos Procos: Alcathoum, Euryalum, Eurymachum, Crotalum, Acriam, Porthaonem, Capetum, Lycurgum, Chalcodontem, Lasium, Tricolonum, Aristomachum, Priantem, Cronum, Æolium, & postremum Erythrum: quibus omnibus victor Pelops quotannis postea, quandiu regnauit, parentare consueuit. Alij tamen illud factum fuisse à patre maluerunt, quia filiam amaret, quam nemini volebat concedere, quare illa de oraculo dicitur finxisse. Fama est OEnomaum quoties currule certamen procis filiæ proponeret, Arco Ioui rem diuinam facere consueuisse. Amabatur cadẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

à Myrtilo Mercurij & Cleobules filio, vel, vt alij voluerũt, Phaetusæ, vt alij, Mantus: qui auriga erat patris ipsius Hippodamię. Inter cæteros igitur procos & Myrtilus erat post cædes tredecim aliorum, quorũ hęc nomina scripta sunt ab Epimenide: Mermnus, Hippostratus, AEolopeus, Piras, Acarnan, Hippomedon, Alcathous, Chalcon, Lasius, Scopelus, Lycurgus, Acrocomus, Crocalus, Eurymachus, Euryalus: cùm à cæteris quibusdam ex his subtractis AEolus & Tricoronus fuerint subrogati, neq; simplex sit de his opinio, quòd alij Aristomachum, & Hippothoum, Eurylochũ, Automedontẽ, Pelaguntem, Cyrianontẽ, Pelopem, Opuntiũ nominarunt: erat autem ex illorum craneis Marti templum extructurus. Cecidit in illis certaminibus etiam Cranon, in cuius honorem Thessali vrbẽ Ephyram priùs nominatam mox Cranonem appellarunt, vt ait Nicephorus. Cùm forma præstantem Pelopen Hippodamia vidisset, in eius amorem incidit atq; clàm egit cum Myrtylo vt victoriam aduersus patrem Pelopi concederet. Tum Myrtylus clauos modiolis rotarũ non immisit, quare fecit vt OEnomaus à Pelope vinceretur, ac cæderetur labentibus rotis. Alij dicũt OEnomaũ superatum fuisse à Pelope, quia Myrtylus cereos clauos modiolis infixerit. Concedebat enim OEnomaus procis vt Hippodamiam in suis curribus haberent, atq; cursus initiũ à fluuio Clade, finem Isthmum Corinthiacum esse voluit: ipseq́; cum hasta à tergo currens in curru sequebatur, qui ab equis velocissimis Psilla & Harpinna trahebatur: sic igitur cõprehensos procos ipse OEnomaus hasta à tergo trãsfigebat. Tũc itaq; dolis Myrtyli vict⁹ à Pelope OEnomaus, cùm moreretur, imprecatus est Myrtilo vt à Pelope occideretur, quod etiã postea contigit. Nã cùm Pelops asportaret Hippodamiam, eaq́; sitim pateretur in itinere, secessit parumper de via Pelops ad aquã hauriendam: hanc primam satis aptam occasionem ratus Myrtilus, absente Pelope Hippodamiam vitiare conatus est. Tunc Hippodamia reuerso Pelopi Myrtilum accusauit, quem Pelops apud Geręstum promontorium in Mare detrusit, quod mare ab eo postea Myrtoum dictũ fuit, vt significauit Euripides in Oreste: at Istrus lib. duodecimo rerum Atticarũ virum bellicosum fuisse Myrtilum scripsit, qui ob promissam sibi, & postea non concessam Hippodamiam, cum Pelope certauerit, à quo tamen victus

fuerit. Post Myrtili cædem à Vulcano expiatum fuisse memorant ipsum Pelopẽ, qui cùm ad mare accessisset, Pisãq́ue OEnomai regiam & Apiam Pelasgiã dictam accepisset, Peloponesum, hoc est Pelopis insulam nominauit, quamuis sit peninsula. Fabulantur præterea Pelopem, vt coctus fuit, à Neptuno fuisse amatum, vt in his significauit Pindarus.

Τȣ̃ γαιάοχος ἐράσατο Ποσειδῶν,
Ἐπεί νιν καθαρȣ̃ λέβητος ἐξηκε Κλωθὼ
Ἐλέφαντι φαίδιμον ὦμον κεκαδμένον.

Quem terram amplexus amauit Neptunus
Vt ipsum è puro lebete exemit Clotho,
Ebore clarum humerum condecoratum.

Scripsit Pausanias in prioribus Eliacis, non duos tantũ, sed quatuor fuisse equos OEnomai. Memorię prodidit Xãthus in rebus Lydię, & Herodorus in ijs que scripsit de Perseo & Andromeda, quatuor illos OEnomai equos Psillã, Harpinnã, Ocyon, Aoratũ fuisse nominatos: ac promissum fuisse Myrtilo doli præmium iureiurando à Pelope, vt prima nocte Myrtilus esset cum Hyppodamia; quod postea cùm ille reposceret, fertur è naui in mare à Pelope deiectus, veluti testatur etiã Pausanias in Arcadicis. Cùm eius corpus æstu maris eiectum ad Pheneatas applicuisset, sepultũ fuit honorificè, & annua sacrificia illi instituta: quãuis Myrtoũ mare non à Myrtilo, sed à Myrtone puella ibi submersa nomen indutũ fuisse testatur Duris Samius. Memorię proditũ est à Theseo in rebus Corinthiacis & à Pausan. in ijsdem, currũ Pelopis depositũ fuisse apud Corinthios in templo Anactorum, qui penderet de tholo, cùm Pelops tam cultus sit pręcipuo honore prę cęteris heroibus apud Eleos, quàm Iupiter prę dijs cęteris. Dicitur Pelops filios habuisse Cleonem, à quo vrbs dicta est, Letreum, Alcathoum, Lysidicen, Plysthenẽ ac Thiestem. Alij dixerunt Pittheum & Chrysippum & Diantẽ & Hippalcmum fuisse filios. Sed è quib. mulieribus, non constat: & Argęũ quendam, at non eũ quidẽ, qui ab Hercule primus combustus, dedit in manus consuetudinem ad posteros comburendorum cadauerum: & Corinthum, à quo vrbs Ephyre instaurata sit, quamuis alij Ioui, alij Oresti, alij alijs Corinthijs id attribuunt. Quòd verò Neptunus Pelopem amauerit vbi exemptus fuisset è lebete, nonnulli referunt ad historiam, dicuntq́; illud dictũ

idcirco fuisse, quia Pelops antequam ad incrementum naturalis caloris peruenisset, naturaq; superuacaneos humores concoqueret, fuisset valetudinarius: at cum venisset ad pubertatem, dictus est amatus fuisse à Neptuno, cuius filij & amici viri bellicosi ac strenui homines fuerunt. Neque hoc dissentit sanè à physica ratione, quando scriptum est ab Aristotele in historiis animaliũ, multos ad pubertatẽ vsq; fuisse valetudinarios, qui emisso semine sani facti sunt, aut contrà. Pelopem sepultum fuisse Letrinæ, quæ ciuitas fuit Elidis vti scripsit Isacius: atque Troia omnino capi non poterat, vt prędixit oraculum, antequam Neoptolemus Achillis filius, & os Pelopis, & arcus Herculis, quem habebat Philoctetes, huc portarentur. Illud os vbi in Græciam post captum Ilium reportaretur ad Eubœam naufragio facto periit, quod multos post annos captum fuit à quodam piscatore, qui admiratus magnitudinem, consuluit oraculum cuius esset, cognitũ os Pelopis in littore humauit, atque post iussis Eleis ad sedandam pestilentiã illud requirere, cùm attulissent multa munera, publicè illud acceperunt. Neque plura ferè his de Pelope memoriæ prodita sunt.

¶ Sed cur hæc de Pelope & Hippodamia, quæ non dissentiũt ab historica narratione, recepta sunt à poetis, & celebrata? Quia nihil aliud est humana vita, nisi simili huic certamini contẽtio: quippe cũ pericula, calamitatesq; sint subeũdę, & fortiter cũ voluptatibus pugnandũ, à quibus si vincamur in pernicię prorsus ducimur: at si victores ipsi extiterimus, viri fortes & constãtes habebimur, fortitudinẽque tãquam Hippodamiã semper contubernalem habebimus per vniuersam vitam, cùm in naturã propè vertatur cõsuetudo, quòd autẽ pronum sit ac velox ingeniũ siue natura mortaliũ ad voluptates, testantur ipsa equorũ nomina: cùm Harpinna rapacem significet, Ocys & Psilla veloces, sint Aoratus autẽ videri non possit: cùm igitur vellent ostendere plenam contentionis, plenã miseriarum, plenam periculorum vitam esse mortaliũ, semper voluptatibus iniunxerũt pericula, cùm omnes denique calamitosæ existãt. Atque vt nos ab illis retraherent, & vt viri boni efficeremur pro viribus, demonstrarũt quę supplicia proponãtur ijs qui victi fuerint à voluptatibus. Hæc vna causa extitit, cur hęc memoriæ prodita sint, & à poetis celebrata: at nũc de Perseo dicamus.

De Perseo. CAP. XVIII.

PERISIMILIS OEnomai fuit causa, quę Acrisiũ Danaes patrẽ & auum Persei compulit, vt nemini filiam in matrimonium concederet: quippe is respõsum acceperat futurum esse vt à nepote, qui nasceretur è filia Danae, occideretur: fuit enim Danae Persei mater Acrisij Argiuorũ regis & Euridices Eurotei, vel, vt aliis magis placuit, Lacedæmonis filia: quæ cùm nata esset, Acrisius adiuit oraculum vt, an marem aliquem filium postea habiturus esset, sciscitaretur. Tum respondit oraculum, nullum quidem marem habiturum, sed fore vt nasceretur nepos è filia, à quo ipse occidatur: vt scripsit Pherecydes in lib. 1. & duodecimo historiarum: tum iste domum reuersus aheneum thalamum in aula domestica subterraneum extruxit, vt ait Soph. in Antigone, in quem Danaen cum nutrice inclusit, custodiasque adhibuit, ne filius vllus ex ea nasceretur, vt scripsit Pausanias in Corinthiacis, & Horatius libro tertio Carminum:

Inclusam Danaen turris ahenea,
Robustæq; fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pauidum Iupiter, & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Conuerso in precium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo.

Huius igitur in amorem cum Iupiter incidisset, auro similis dicitur è tholo defluxisse, quod cum illa in sinũ cepisset, Iupiter quis esset se patefecit, ac illam compressit, ex quo natus est Perseus. Fuerunt qui dixerint Danaen prægnantem à patre fuisse cognitam, sed expectatam vt pareret: alij clàm peperisse maluerunt, & puerum triennium absoluisse, priùs quã Acrisius id persentiret: tum ad aram Hercei Iouis Danaen à patre fuisse adductam, & interrogatam ex quo pepetisset: cumque illa è Ioue diceret, minimè creditam cæsa priùs nutrice in arcam ligneam inclusam fuisse, & in mare dejectam, vt testatur Apollonius lib. 4. Argonauticorum.

Οἵη δὲ καὶ Δανάη πάτρῳ ἐπιπλόμενον ἀϊστὰς

Πατρὸς ἀπαδαλήσει.
Qualia vel Danaen patris dementia ponto
Ferre coegit.

Deinde cũ ad insulã Seriphũ arca applicuisset, quæ vna est è Cycladibus, vbi Polydectes, Androthoes & Peristhenes eius qui fuit Damastoris, qui Nauplij, qui Neptuni, filius imperabat: vel, vt alij maluerũt, Neptuni filius & Cerebiæ, vel Amæmones, à Dictye fratre Regis, qui ibi fortè piscabatur, hęc arca rete extrahitur, quem Danae rogauit vt arcam aperiret: quã cùm ille reclusisset, didicisseq; quinã essent domũ deduxit, & vt affinitate coniunctos, apud se perhumaniter habuit, vt ait Strabo lib. 10. Sequentibus postea tẽporibus Polydectes vim Danae inferre conatus est, quod eũ ob Perseũ nõ posset, finxit se velle dotẽ in nuptias Hippodamiæ OEnomai filiæ parare, munusq; Perseo imposuit, vt ad se Medusæ caput, quod Hippodamiæ largiretur, afferret. Ille igitur acceptis iis, de quibus dictũ est in Medusa, eò contẽdit. Fama est Sthæno & Euryalen Medusæ sorores homicidã insectantes ad Argiũ peruenisse collem ita dictũ ab occultato Argo: quæ vbi sperarẽt se illũ esse cõprehensuras, ob ingentem lætitiam insignẽ mugitũ ediderũt, vnde locus & vrbs vocata est Mycera. Fama est Acrisium deinde, vt ait idem Pherecydes, nulla diligentia fati necessitatem, & oraculi responsum, deuitare potuisse: quippe cùm relato in Seriphum capite Medusę, Polydectes, omnesque eius in saxa fuerint conuersi, ac Perseus relicto Dictye, qui in Seripho imperaret, cum magna Cyclopum manu, & Danae, & Andromeda ad Argiuorum ciuitatem contendit. Nam fama est Andromedam filiã fuisse Cephei & Cassiopes: quę à Nereidibus scopulo fuit alligata, vt à ceto voraretur, quia Cassiope illarum iram in se concitauerat, cùm filiam vel Nereidas forma antecellere gloriaretur. Hæc igitur ostenso capite Medusę ac virtute Persei iter illuc facientis liberata fuit, quem etiã postea secuta est, vt ait Ctesias in Perseide: cùm Perseus igitur Argos venisset, non inuenit Acrisium, quoniam ob timorem Larissam, quæ Pelasgorum fuit ciuitas, confugerat. Relicta igitur ibi Danae apud matrem Eurydicen, cum Cyclopibus & Andromeda, ipse Larissam contendit, vbi recognouit Acrisium, illiq́ persuasit vt Argos secum rediret. Verùm antequam Larissa discederent, certamẽ

celebrari contigit in illa ciuitate, ad quod certamen & ipse Perseus descendit, atque discum capiens illũ emittere incepit: nondũ enim inuentũ fuerat pentathlũ, sed singula certamina seorsum absoluebant. Discus igitur in pedem Acrisij reuolutus illum vulnerasse dicitur, ex quo vulnere interiit, cuius sepulchrum ante portas ciuitatis Perseus & Larissæi magnificè extruxerunt. Pausan. tamen in Corinthiacis non à disco conuoluto, sed impetu illius iacti ad amnẽ Peneum percussum fuisse Acrisium scribit, cùm Perseus inuenti à se disci gloria elatus artem in conuentu hominũ ostenderet. Theseus in rebus Corinthiacis memoriæ prodidit Perseum Argos reuersum cùm parricidium magnæ sibi infamiæ duceret esse, petiisse à Prœto vt regnum cõmutaret, qua re impetrata vrbem condidit, quã Mycenas nominauit ab inuento capulo ensis in excauandis fundamentis, cùm Mycetẽ capulum inquilini vocarent: quod tamen à fungo ibi repentè nato accidisse quidam maluerunt, alij ab Inachi filia Mycene. Duxit Andromedã ex India, vt ait Herod. in Polymnia, è qua cepit filium Perseum, quem apud auum reliquit, quia nullum is marẽ filium habebat, fuit eius filia Erythra etiã, à qua mare Erythræum vocatũ est, quam habuit antequam Tarsum Ciliciæ vrbem conderet, quam tamen quidã à Sardanapalo fuisse extructã maluerunt. Suscepit etiam Gorgophonem filiam, vt ait in Corinth. Paus. quæ prima fuit omnium mulierũ, quæ ad secundas nuptias trãsierit, cùm mortuo Periere AEoli filio OEbalo nupserit, cùm esset priùs mos fœminarum mortuo primo viro vt à secundis nuptiis abstinerẽt. Alcæus præterea & Electryon & Sthenelus fuisse filij Persei memorantur ex Andromeda, vti scripsit Herodorus in historiis, quibus Mestorem etiam addidit: alij præterea his filium tribuerunt illum Erythrum, qui imperauit mari Erythræo, & in illis regionibus sepultus nomen dedit mari, vt testatus est Arrianus lib. 8. rerum gestarũ ab Alexandro. Hæc sunt, quæ memoriæ prodita fuerũt de Perseo, præter illa quæ dicta fuerunt superiùs. Sepultus fuit Perseus in via, qua Mycenis Argis iter fuit ad læuũ, cui honores diuini vt Heroi sunt habiti. ¶ Nunc quid ista significent, perquiramus. Quòd Danae inclusa ita fuerit, & Iupiter in aurum versus illã vitiarit, nihil aliud significat, quàm largitionibus cuncta patere, & ab auaritia nihil esse tutum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod his carminibus significauit Paulus Silentiarius:

Χρύσεος ἀψαύστοιο διέτμαγεν ἄμμα κορείας
Ζεὺς, διαδὺς Δανάας χαλκελάτους θαλάμους.
Φαμὶ λέγειν τὸν μῦθον ἐγὼ τάδε· χάλκεα νικᾷ
Δάπεδα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ.
Χρυσὸς ὅλους ῥυτῆρας, ὅλας κλῆϊδας ἐλέγχει·
Χρυσὸς ἐπιγνάμπτει τὰς σοβαροβλεφάρους.
Καὶ Δανάας ἐλύγωσεν ὅδε φρένα. μήτις ἐραστὰς
Λιοσέσθω Παφίαν ἀργύριον παρέχων.

Aureus in cæcas penetrauit denique rimas,
Et Danaes duros Iupiter in thalamos.
Fabula sic inquit me iudice, ferrea claustra
Aurum perrumpit, duraque vincla domat.
Aurum omnes vectes infregit, & arguit artem
Clauis, & inflexit torua supercilia,
Sic Danae deuicta fuit, non vllus amator
Aurum cui fuerit, supplicet hinc Veneri.

Nulla fuit enim ætas, vbi diuitiæ in cognitionẽ hominum irrepserunt, in qua non maxima auri maiestas fuerit, cui & honestatis leges omnes, & omnia humanitatis iura, & Dei religio sæpius seruire coacta est: cùm infinitus sit numerus eorum qui magis aurum, quàm verum Deum colant, curẽt, ament, venerentur re ipsa, quamuis verbo secus profiteantur, & in amplissimis ciuitatibus præsertim, vbi magis regnat auaritia, ambitio, & omnis immoderata licentia: quòd exposita fuerit in arca, ad historiam spectat: quòd Perseus illa egerit, quæ de ipso superiùs dicta sunt, id totum fabulosum: est enim Perseus ratio animæ nostræ & prudentia. Atqui Medusa cùm esset vel meretrix, vel naturalis libido & voluptas, quę homines in saxa conuerteret: hęc ceditur à Perseo, & caput eius Palladi datur, quod affigitur clypeo: nihil hoc aliud significat, quàm vim eandem esse sapientiæ & libidinis, neque minus esse voluptatis in rebus præclaris, quàm in libidine: sed ad hanc cognitionem tanquam lena vtimur ratione, quare Perseus ablatum Medusæ caput illud Palladi asportauit: at de Medusa diligentiùs alibi explicatum est. Ille impedimento fuit Polydectæ, quoniam ratio non solùm aduersus voluptates insurgit, sed etiam aliis pro viribus opitulatur. Neque enim vir bonus est solùm planè, aut iustus, qui nihil ipse iniquũ faciat, sed etiã qui pro viri-

bus aliis est impedimento, ne quid faciãt iniquum. Hic fingitur Deorum ope Gorgonũ impetum euasisse, Medusamque obtruncasse, quã neque intueri quidẽ vlli licebat: quia omnis humana prudentia per se debilis est sine Dei auxilio sine quo voluptatẽ illecebras effugere non satis possumus: est enim & hoc ipsum, esse virum bonũ, Dei munus. Alij dixerũt Perseum Iouis filium Gorgonẽ interemisse, quare ad cœlum sublimis postea euolauerit, historicè esse intelligendum, cùm is tyrannũ Cretę, vel (vt alij maluerunt) Arcadię, vt verò alij, Athenarũ patriæ suæ interfecerit, ex quo facinore fuit laudibus, vt aiunt, ad cœlum elatus: vel quod magis rationi conuenit, lætitia rerum è sententia gestarũ. Alij animæ immortalitatem per hæc significari intelligunt, cùm illa faciat generationem & corruptionem per motum assiduum, at ipsa victrix tamen rerum inferiorum terrestri hoc pondere soluta in cœlum denique euolet. Neque licet tutò cuipiam voluptates intueri, quoniam si quis illegitimis voluptatibus considerandis diutius immoretur, haud difficile est illum irretitum ab iis captiuum trahi. Chares tamen Mitylenæus libro secundo historiarum Danaen scripsit non à Ioue, sed à Prœto patruo fuisse compressam: è quo natus est Perseus: postea Pilumno Apulorum Regi nupsisse, cui Daunum peperit. Verùm quia nihil hæc pertinent ad vitæ institutionem, in præsenti prætermittantur.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ.

LIBER OCTAVVS.

Quàm sapienter Deorum multitudo antiquorum ad vnum Deum referatur.

ADMIRABILIS profectò fuit, ac propè diuina maiorum nostrorum sapientia, ornatissime Campeggi, qui primi religionem & Deorum immortalium metum inter homines introduxerunt: non solùm quia nulla ciuitas, nullus hominum cœtus, nulla domus sine religione diutius potest consistere: sed etiam

quia per hanc multiplicem fabularum varietatem nullam mundi partem, nullúmque locum esse demonstrarunt, qui diuina Deorum præsentia vacare possit. Nam quanquam Christianæ veritatis participes esse non potuerunt, quia nondum summum veritatis lumen Christus veræ religionis præcepta tradiderat, tamen pro suis viribus, & quantum acie humani ingenij prospicere potuerunt, demõstrare conabãtur neminem clàm vllum facinus vel turpe vel honorificum suscipere posse, quod non continuò à Diis obseruaretur. Atque hos res humanas curare demonstrabant, cùm ritus sacrorum, & ceremonias, & preces, & proprium singulorum cultum, vel ad placandos, vel ad aliquid petendum, instituissent. Illud enim fuit eorum qui fabulas excogitarunt, consilium, vt Deum cuncta videre, cunctáque audire ostenderent: quos ego vel Pythagora, vel Socrate, vel omnibus illis, qui postea vocati sunt philosophi, multò sapiétiores fuisse iudico. Nam etsi non erat perfecta illa religio antiquorum, neque prorsus ad probitatem instructa, tamen id vitio dare non conuenit, quoniã nihil perfectum & plenè absolutum nasci solet. Illi igitur, vt nullam mundi partem, nullúmq; locum vel priuatum vel publicum Deo vacuum esse monstrarent, ne quis sceleratus arbitraretur se Deos latere posse, & nauigantium, & agricolarum, & militantium, & pastorum, & venatorum, & quiduis aliud faciétium Deos proprios esse dixerunt: quia vulgus & imperita multitudo percipere nõ poterat, quo pacto fieri posset cùm vnus sit Deus, vt is omnia videret eodem tempore, quę fiũt vbique & dicuntur in infinito propè hominum numero. Vulgus enim pro suo ingenio plerumque diuinam naturam metitur, & quæ nimis admirabilia sibi videntur, quamuis à diuina natura non abhorreant, repellit ac pro falsis habet: quia tãquam malè affectus stomachus validiora admittere non potest. Hæc ipsa causa fecit, vt arbitror, vt tãtam Deorum multitudinem introduxerint antiqui, cùm Deum vbique esse, omniaque illius nutu gubernari demonstrare conarentur, cui pro negotiorum varietate diuersa nomina tribuerunt. Nam vim diuinam cœlum, & vniuersas mũdi partes superiores gubernantem, Iouem Deorum patrem appellarunt: cuius vim eam, quæ sub terris esset, vocarunt Plutonem, atque illum Iouis fratrem nominarunt. Cùm verò iu-

aquis eadem vis considerabatur, quas diuina prouidentia omnino carere non putabant, Neptunum dixerunt, atque hunc ipsum etiam crediderunt Iouis esse fratrem: cùm per aëra penetraret, rursus vim ipsam diuinam nuncuparunt Iunonem, eamque censuerunt esse sororem Iouis. Atque omnes vires denique per ipsa elementa diffusas à superioribus & originem ducere, & pendere arbitrati sunt, quas omnes quasi ab vno fonte in multos riuulos & naturam earum explicantes diduxerunt. Atque vt summatim dicam, si rem diligẽtiùs inuestigemus, omnes propè antiquorum Deos vel Iouis fratres, vel filios, vel nepotes, vel aliqua affinitate cõiunctos, inueniemus. Ex quo patet nihil aliud significare voluisse antiquos, quàm vnum esse Deum, vnũ rerum omnium gubernatorẽ, cuius vis esset in omnes res diffusa, qui vnus cũcta videret & audiret, & regeret. Verùm ad institutum opus iam accedamus, & de Oceano primò trãsigamus.

De Oceano. CAP. I.

OCEANVS, qui fluuiorum, & animantium omnium, & Deorum pater vocatus est ab antiquis, Cœli & Vestæ, quam terram nonnulli vocarunt, filius fuisse dicitur: vt testatur Hesiodus in Theogonia, vbi Terræ filios ita commemorat:

Γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἶσον ἑαυτῇ
Οὐρανὸν ἀστερόεντ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπτοι,
Ὄφρ' εἴη μακάρεσι θεοῖς ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί.
Γείνατο δ' ὑψηλὰ μακρὰ, θεῶν χαρίεντας ἐναύλους
Νυμφέων, αἳ ναίουσιν ἀν' ὑψηλὰ σπήεσσι.
Ἠδὲ καὶ ἀτρύγετον πέλαγος τέκεν οἰδμαστὴ θύων,
Πόντον, ἄτερ φιλότητος ἐφιμέρου. αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ εὐνηθεῖσα τέκ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην.

Terra sibi par stellatum cœlum alma creauit,
Quod complectatur lato velamine totam:
Et foret hinc superis sedes firmissima Diuis.
Inde sati montes, statio gratissima Nymphis,
Quæ syluas habitare solent in montibus ipsis.
Hæc eadem peperit ventosi marmora Ponti,
Non vlli coniuncta mari: sed & inde creauit
Oceanum Cælo coniuncta in amore profundum.

Apud hos educatã fuisse Iunonẽ testatur Hom. lib. Ξ. Iliad.

Εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης,
Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν.
Οἵ μ' ἐν σφοῖσι δόμοισιν εὔτρεφον, ἠδ' ἀτίταλλον.
Oceanum visura peto namque vltima terræ,
Vnde genus superis, adeo Tethymque parentem:
Qui me aluere suis domibus feliciter olim.

Ab hoc ipso Oceano videtur putasse Orpheus & antiquorum Deos, & res omnes initiũ sumpsisse: quippe cùm omnia priusquam oriantur, aut intercidant, indigeant humore: sine quo nihil neque corrumpi potest, neque gigni, vt sensit Thales. Sic autem scribit Orpheus in hymnis:

Ὠκεανὸν καλέω πατέρ' ἄφθιτον αἰὲν ἐόντα,
Ἀθανάτων τε θεῶν γένεσιν, θνητῶν τ' ἀνθρώπων.
Ὃς περικυμαίνει γαίης περιτέρμονα κύκλον.
Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα.
Oceanúmque voco patrem, Tethymque parentem,
Vnde ortus superis, vnde & mortalibus ortus:
Qui latè terram spumosis fluctibus ambit:
E quo sunt maris & fluuiorum semina primùm.

Huic tauri caput esse censuerunt antiqui, quare illum ita ταυρόκρανον appellauit Euripides in Oreste:

Ὠκεανὸς ὃν	*Oceanus quem*
Ταυρόκρανος ἀγκάλαις	*Tauriceps vlnis*
Ἑλίσσων, κυκλεῖ χθόνα.	*Se flectens ambit terram.*

Scriptum reliquit Æschylus Oceanum amicissimum fuisse Prometheo in his:

Οὐ γὰρ ποτε φῄς ὡς Ὠκεανοῦ φίλος
Ἔστι βεβαιότερός σοι.
Non rectè amicum firmiorem dixeris
Oceano tibi.

Memoriæ prodidit Isacius præter Tethym duas fuisse vxores Oceano, Parthenopen & Pampholygen: atque Asiam & Libyam suscepit filias è Pãpholyge, ex Parthenope Europam & Thracen, vnde nomina regionibus postea fuerũt data. Dicuntur fuisse ab Oceano genitæ præterea Philyra, Callirhoe, Perseis, Xanthe, Daira, Ephyre, Leucippe, Melobosis, Iãthe, Electra, Phœno, Tyche, Ocyrhoe, Eurynome, Æthra, Pleione, Clymene, Doris, Triton. Et ne singulis cõmemorandis sim longior, tria millia filiorum fuisse Oceano dicuntur, vt in his ait Hesiodus in Theogonia:

Αὗται δ' Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἐξεγένοντο
Πρεσβύταται κοῦραι. πολλαί γε μὲν εἰσὶ καὶ ἄλλαι.
Τρὶς γὰρ χίλιαί εἰσι τανύσφυροι Ὠκεανῖναι.
Αἵ ῥα πολυσπερέες γαῖαν καὶ βένθεα λίμνης
Πάντῃ ὁμῶς ἐφέπουσι θεάων ἀγλαὰ τέκνα.
Hæ sunt Oceani & de semine Tethyos ortæ,
Prisca quidem soboles: magna est & cætera turba.
Sunt etenim ter mille puellæ Oceaninæ,
Quæ terras habitant, stagnorúmque alta profunda,
In variis dispersa locis gens, pignora Diuûm.

Cùm verò in perpetuo cursu & Oceanus & fluuij ex eo nati existant, θεῖον γένος, quasi non diuinum, sed decurrens genus, dicti sunt: eadem sanè ratione, qua Sol & Luna & astra assiduè currentia Dij fuerunt nominata. Sic autem inquit Theocritus in Bubulcis:

Ἄρκεα καὶ ποταμοὶ θεῖον γένος, αἴ τι Μενάλκας
Πήποχ' ὁ συρικτὰ προσφιλὲς ᾆσε μέλος.
Decurrens genus ô fluuij, vallésque, Menalcas
Si quando vobis dulce melos cecinit.

Dicti enim sunt fluuij θεῖον γένος, non quia peculiarem in se habeant diuinitatem magis, quàm reliquæ mundi partes, quia omnium propè naturalium corporum maximè aquarum, & inter has fluuiorum motus sit cõspicuus. Nam cùm venerit in dubium nonnullis cœlorum motus, qui nõ cœlos, sed terram moueri arbitrabantur, vt asserit Ptolemæus & Aristoteles lib. 3. cœli, nemo an fluuij etiam moueantur, & vniuersa aquarum moles, apparet rectè dubitare potuisse. Est enim non minùs Oceani, quàm fluuiorum perpetuus motus, cùm modò affluat, modò refluat, quod fieri ad Lunę cursum nonnulli arbitrantur, ita vt cùm Luna ascendit ab Oceano donec ad medium cœli veniat, affluant aquæ, refluantque cùm descendit. Atque hic motus non semper sibi est similis: magis enim refluit in pleniluniis, cùm in nouilunio vix sentiatur, & cum cœlum serenum fuerit, motus etiam augetur, ita vt humiliores aquę relinquantur. Ad hãc rem nonnihil conferunt etiam coniunctiones & oppositiones reliquorum planetarum, & quibusdam anni tẽporibus id etiam magis fit, maiorque varietas in his motibus existit, quippe cùm circa tropicum æstiuum augeatur accessus & recessus, minórque fiat ad tempus vsque æquinoctij, ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

rursus crescat ad hybernum tropicum, & ab eo ad vernum ęquinoctium minuatur. Augetur istud etiã vi eorum signorum, in quibus Luna fuerit in suis mutationibus: nã in placidioribus æqualiores fiunt motus, in vehemẽtioribus magis inæquales, quod etiam vis imbrium auget, ac impetus ventorum. Hæc tanta causarum varietas fecit, vt nulla certa ratio horum motuum aquarum afferri vel à peritissimis nauigantibus possit. Est autem Oceanus vniuersa illa aquarum moles, quæ terram vndique circundat: nam quocũque ad extremas terræ oras quis accesserit, mare illi latissimum occurrit, quod ab Oriente quidem Eoum aut Indicum appellatur, ab occidente Atlanticum, vbi Hispaniam Mauritaniamque disterminat. Ad Septẽtrionem, & ad oppositam huic regionem mare Ponticum & glaciale nuncupatur, & rubrum aut Æthiopicum. Multi sanè nauigiis ad extremã oram Oceani penetrare conati sunt, multorúmque dierum iter fecerunt, sed illis priùs annona & res victui necessariæ defecerunt, quàm aquarum spatium, & nauigabilis planities, vt testatur Strabo, & Rhianus in nauigatione Hannonis Carthaginensis.

¶ At nunc quæramus, cur hæc de Oceano ficta sint. Oceanum Cœli & Terræ filium crediderunt, quoniã ex informi materia cùm priùs natus fuisset Amor, ísq; vniuersam molem miscuisset, natum est Cœlum, & Mare, & Terra, & omne Deorum genus pullulauit, vt ait Aristoph. in Auibus:

Πρότερον δ' οὐκ ἦν γένος ἀθανάτων, πρὶν Ἔρως συνέμιξεν ἅπαντα.
Ξυμμιγνυμένων δ' ἑτέρων ἑτέροις, γένετ' Οὐρανὸς, Ὠκεανός τε,
Καὶ Γῆ, πάντων τε θεῶν μακάρων γένος ἄφθιτον.

Ante non erat genus immortalium, antè quàm Amor commiscuisset omnia.
Commistis verò aliis aliis, natum est Cœlum, Oceanúsque,
Et Terra, omniúmque Deorum beatorum genus æternum.

Patet igitur ex his Oceanum post Cœlum natum fuisse. Nã cùm summus opifex Deus in hoc mundo architectando dixisset. Fiat lux, continuo lucis instrumẽta, cœli scilicet, planetarúmque corpora nata sunt: quare priùs natum est cœlum, deinde Deus secreuit vniuersam aquarum naturam ab aquis quæ super cœlo sunt, & in vnum locum à terra iussit secedere. Hac igitur ratione, amor, quæ diuina est bonitas, cuncta cõmiscuit, & ad generationẽ excitauit, vnde Oceanus

nus natus est è Cœlo & Terra. Apud Oceanũ dicitur fuisse Iuno educata, quòd aqua in aëra proximum, cùm rarior fit, soluitur, atque aër densior factus ad alumnum Oceanum descendit in aquam versus, vt est elementorum inter se generatio. Hunc eundem Oceanum tradidit Orpheus, & omnes antiquorum theologi principium ortus Diis & rebus extitisse, quia, vt sensit Thales, nihil sine humectatione nascitur aut putrescit, atque omnes elementorum qualitates, quas Deorum nominibus appellarunt, ex humore nascuntur. Taurinum autem caput Oceano tribuerunt antiqui propter vim vẽtorum, à quibus excitatur & impellitur, vel quia tauris similem fremitum emittat, vel quia tanquã taurus furibundus in littora feratur, cuiusmodi finguntur esse etiam fluuij. Fabulati sunt propterea Oceanum fuisse amicissimum Prometheo, quoniam nauigãtibus per Oceanum maxima prudentia & peritia opus sit, non solùm vt siderum ductu, quò cupiunt perueniant, sed etiam peritia opus est in obseruandis & deuitandis scopulis, in multo antè cognoscendis tempestatibus ac vẽtorum signis, & in omnibus denique vitandis, quæ possunt nauigãtes in summum discrimen inducere: quæ eadem etsi vtilia sunt in mari mediterraneo, non tamen tãtopere vidẽtur necessaria. Huius vxorẽ fuisse Tethyn dixerunt, de qua paulo pòst dicetur. Oceani filij tam multi & filiæ fuisse dicũtur, quia ex vaporibus, qui calore Solis sublimes tolluntur, gignũtur fluuiorum aquæ, & fontes, vt putarunt antiquorum nõnulli: nam etsi voluit Arist. fontes ex aëre in locis cauernosis in aquã verso procreari, tamen si diutius siccitas cœli extiterit, neq; fiant imbres, vel penitus arescere flumina & fontes, vel ad tenuissimum cursum deduci videmus: quare etsi non tota, maior tamen pars fluuiorum & fontium ita procreatur, vt apparet. Inter filios Oceani Tyche connumeratur, quæ fortuna est, quia fortunatos esse oportet nauigantes, & omnes illos qui se ventorum fidei committunt: atque vt summatim dicam, per Oceanum fabulosum rerum naturalium generationem, & necessariam esse nauigantibus prudentiam significarunt: at nunc de Tethye dicamus.

De Tethye & Thetide. CAP. II.

TETHYS, quæ vxor fuit Oceani, Terræ & Cœli filia & ipsa fuit, vt ait Hesiodus in Theog.

Οὐρανῷ εὐνηθεῖσα τέκ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην,
Κοῖόν τε, Ῥείαν τε, Θέμιν τε, Μνημοσύνην τε,
Θείαν τε, Κρεῖόν θ', Ὑπεριόνά τ', Ἰάπετόν τε,
Φοίβην τε χρυσοστέφανον, Τηθύν τ' ἐρατεινήν.
Oceanum Cœlo peperit, cui vasta profunda,
Et simul Iapetum, Cœúmque, Rheámque, Themímque,
Mnemosynen, Thiam, Criúmque, Hyperiona, Tethyn
Formosam, Phœbénque coma est cui cincta corona.

Hanc dearum matrem appellarunt, cùm pater illarum esset Oceanus. Thetis verò, quæ priore aspirata & breui legitur, Chironis filia fuit, vt ait Epicharmus in Hebes nuptiis:

Μόγις κόρα Χείρωνος ὧν ἀλεύατο
Θέτις δραμοῦσα.
Puella vix Chironis horum fugerat
Currens Thetis.

At Homerus tamen in hymno in Apollinem Nerei filiam fuisse significauit in his:

Ἀλλά ἑ Νηρῆος θυγάτηρ Θέτις ἀργυρόπεζα
Δέξατο.
Candida sed cepit mox illum filia Nerei.

Quod etiam testatus est Anaxandrides Rhodius, vbi Thethim de se ipsa loquentem introducit in his carminibus:

Ἐν τῇσι μὲν ἁλίῃσιν οὐκ ἀνώνυμον
Θέτιν θύγατρα Νηρέως καλοῦσί με.
Deas marinas inter haud ingloriam
Thetim vocarunt Nerei me filiam.

Et Euripides in Iphig. in Aulide:

Μὰ τὸν δι' ὑγρῶν κυμάτων τεθραμμένον
Νηρέα φυτουργὸν Θέτιδος, ἥ μ' ἐγείνατο.
At non per vndis educatum Nereum
Thetidis patrem, cuiúsque ego sum filius.

Hęc fuit vxor Pelei, atque dicta est omnium mulierũ fuisse forma præstantissima, de cuius nuptiis Thetidis ita scribit Apollodorus: Δία καὶ Ποσειδῶνα μόνους φασὶν ἐρίσαι περὶ γάμου τῆς Θέτιδος. Θέτιν δὲ, ὡς τραφεῖσαν ὑφ' Ἥρας, μὴ θέλειν τῷ Διὶ συνελθεῖν. ὅθεν ὀργισθέντα τὸν Δία, θνητῷ συζεῦξαι αὐτήν. *Inquiũt enim Iouem ac Neptunum solos de nuptiis contendisse. At Thetim noluisse congredi cum Ioue, quia fuisset à Iunone educata, quãobrem iratus Iupiter, illam mortali dedit in matrimonium*: vt est libro 11. Metamorph. apud Ouid. Alij dixerunt Apollinem vnà

cum Ioue & Neptuno de illius nuptiis contendisse, sed omnes fuisse à Prometheo, vel (vt aliis magis placuit) à Themide deterritos, quòd ex illa filius præstantior esset oriturus. Alij dixerũt Thetidem ægrè tulisse quòd vna ex Deabus marinis esset futura hominis vxor, quare eius nuptias deuitans in varias formas mutabatur, de qua ita scripsit Homerus:

Ἐκ μὲν μ' ἀλλάων ἁλιάων ἀνδρὶ δάμασσεν.
Vnam me æquoreis è nymphis nubere cunctis
Mortali voluit.

Nam quamuis in ignem & in leonem tãquam Proteus verteretur, nulla neque vi flammarum tamen, neque vnguium aut dentium feritate potuit à nuptiis illum deterrere. Scriptum reliquit Isacius Peleum Chironis consilio Thetim compressisse, cùm in varias formas mutaretur, atque in sepiam denique fuisset conuersa: id cùm in loco Thessaliæ Magnesiæ accidisset, locus ipse Sepias dictus fuit, vt ait Zez. hist. 46. chil. 2. Alij tamen dicunt Thetidem vxorem Pelei fuisse non coactam, neque sub variis formis deludẽtem compressam, sed sponte se in eius matrimonium concessisse, vt scripsit Pythenetus in primo rerum Æginetarũ. Celebratæ sunt autem Pelei & Thetidis nuptiæ in Pelio monte, ad quas omnes Dij pręter Discordiam conuenerũt, quæ pomum aureum in locum nuptiarum iniecit, ἡ καλὴ λαβέτω. Contulerunt huic omnes Dei munera: Pluto smaragdum insignem, Neptunus equos Xãthum & Balliam, Vulcanus cultrum, & Dij cæteri alia. Nam ita mos fuit antiquorum, vt cum donis ad nuptias conuenirent. Sequentibus postea temporibus & alios filios & Achillem Thetis Peleo genuit, quos cùm sub igne per noctem occultaret, vt quod mortale esset absumeretur, mortui sunt. Achilles verò Ambrosia per diem inunctus, & sub igne per noctem occultatus dicitur aliquantulum perdurasse, donec re à Peleo deprehensa Thetis irata se in numerum Nereidum receperit. Atque eo tempore Achilles vocatus fuit Pyrosous, tanquã ab igne seruatus, & Chironi educandus datus fuit, & postea Achilles ob eam causam, quòd exusto labro careret dictus, vt ait in his Agamestor in Thetidis epithalamio:

Παιδνῷ δ' οὔνομα θῆκε πυρίσσοον· ἀλλ' Ἀχιλῆα
Πηλεὺς κίκλησκε, χείλεος εἵνεκά μιν.

Κεί μόνον αὐτὸν κόρῃ ποθ' ὅτι πῦρ ἀπάμερσε,
Χείλεος αἰθομένῳ ἀπεσφάπτως ἑτέρῳ.
Additur huic nomen Pyrisous: ipse ad Achillem
De labri Peleus nomine dixit eum:
Sub cinere exusit puero quia pruna iacenti
Vnum de labris, hinc quoque nomen habet.

Fuerũt qui dixerint Thetidem non sub flãma solitam esse occultare filios è Peleo susceptos, sed in lebetem aquæ bulliẽtis iacere, vt experiretur an mortales geniti essent: atque hęc de Thetide filia Nerei. Tethys Oceani vxor, sororque Titani Ephyren peperit, quæ nupsit postea Epimetheo, & Pleionen Atlantis vxorem, de qua sic ait Ouid. lib. 5. Fast.

Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum cœlifero Atlante
Iungitur, vt fama est, Pleiadásque parit.

Memorantur præterea multæ Oceani & Tethyos filiæ, Acaste, Admete, Asia, quę Asię nomen dedit, Clymene, Idyia, Ephyre, Eudora, Eurynome, Ianira, Lyriope, Meloboſis, Metis, Plexame, Prymno, Rhodia, Thea, Thoë, Tyche, Xanthe, Zeuxo, Clytie, quæ ab Apolline amabatur. Ea cùm furtum Apollinis Leucothoes patri Orchamo indicasset ob zelotypiam, relicta ab Apolline, amoris impatiens cibo potuque abstinens, quia spectaret quacunque incederet Apollo, Deorum misericordia in Heliotropium herbam demum conuersa est.

¶ Verùm siue Thetidem nominemus, siue Thetim, vtraque Dea fuit marina, & Tethys putanda est ipsa aquæ moles, quæ ad generationem coaluerit: Thetis verò aquæ elementum, vt patet ex Pollione Virgilij:

Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida.

Nam nisi sit Oceanus vniuersa aqua, ac materia Tethys ad generationem cõcreta, ridiculum sanè erit mare etiam vxorem habere: cùm igitur ea materia, ex qua cuncta gignũtur, coaluerit, illa Deorum & animalium omnium mater dicta est. Quod attinet ad nuptias Pelei, scriptũ reliquit Staphylus in libro de Thessalia Chironem rerum astronomicarum peritissimum voluisse Peleum illustrare, quare tẽpus obser-

uauit, quo futuri essent magni imbres, atque famam in homines dissipauit, quòd Ioue concedente Peleus Thetim esset vxorẽ ducturus, ad quas nuptias Dij cum pluuia & magna hyeme forent venturi: cùm tempus igitur huiusmodi aduentasset, Peleus duxit Philomelã Actoris Myrmidonis filiam, sed tamen de Thetide inualuit. Alij per hæc libidinosorum furorem notarunt, qui omnes vias inquirunt, quibus mulieres alliciant, neq; timent muliebres fallacias, cùm neglecta honoris, facultatum, salutis cura, illud solùm spectent, vt libidinem expleant: sed cùm inter mortalem & immortalem suapte natura paruum sit commercium, non sunt diuturnæ nuptiæ, neque illorum salus, qui voluptatem tanquam bonum simpliciter affectant. Nam profectò decet virum sapientem tanquã peritum nauclerum, non tantùm vti præsenti vento, aut præsenti fortuna, sed etiam futura longè prospicere. Verùm de his alibi copiosiùs dictum sit: hæc de Thetide sufficiant: at nunc de Tritone dicamus.

De Tritone. CAP. III.

TRITON Deus marinus, quorum filius fuerit, non conuenit inter scriptores. Hesiodus Neptuni & Amphitrites illum filium fuisse dicit in Theogonia in his:

Ἐκ δ' Ἀμφιτρίτης καὶ ἐρικτύπου Ἐννοσιγαίου
Τείτων εὐρυβίης γένετο μέγας, ὅστε θαλάσσης
Πυθμέν' ἔχει, ναίει δὲ μετὰ φίλῃ καὶ πατρὶ ἄνακτι
Ναΐῃ χρύσεα δῶ, δεινὸς θεός.
Inde Amphitrite Neptunóque editus ipse
Est Triton Deus insignis, qui vasta profunda
Cum patre & cum matre colit: quíque aurea tecta
Incolit eximius Deus.

Aceſander verò Eurypylum & Tritonem filios fuisse Neptuni & Celænus scriptum reliquit, ac Steropen Solis filiã nupsisse Eurypylo, cui genuit Leuconem & Leucippum. At Numenius in libro de Piscationibus Oceani & Tethyos filium Tritonem fuisse inquit. Lycophron Nerei filium putauit, vt patet in iis carminibus, in quibus inquit poculum donatum fuisse Tritoni à Medea, quoniam is Argonautas rexerit, cùm in Syrtes incidissent:

Κλαδεὶ πίτυος πετρήρων κλμήλιον
Αὐσίγδα, Κιννύφιος ἰῶ πέλσων ῥόος
Νασμοῖς λιπαίνῃ, τῷ δὲ Νηρέως γόνῳ

Τείτωνι Κολχὶς ὤπασεν δέπας γυνὴ,
Χρυσῷ πλατυῦ κεκρυμμένα κεκρυπτῆρα.
Fractum lacunar inferorum magnæ opes.
Ausinda, Cinnypheus hanc fluctus rigans
Fœcundat aruas, Nerei proli hic dedit
Tritoni Colchis poculum olim fœmina
Dono, quod auro erat probè multo illitum.

Fuit autem Triton Oceani ac Neptuni buccinator & tubicen, vt testatur Ouid. lib. 1. Metamorph. in his: vbi etiam formam ipsius buccinæ describit:

Cæruleum Tritona vocat, conchaque sonanti
Inspirare iubet, fluctúsque & flumina signo
Iam reuocare dato, cana buccina sumitur illi,
Tortilis in latum quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit vbi aera ponto,
Littora voce replet sub vtroque iacentia Phœbo.

Huius suprema pars corporis vsque ad vmbilicum fuit hominis, at inferior vsque ad caudam delphini, duos pedes priores equinos habuisse dicitur, caudamque duplicem in Lunæ formam, vt significauit Apollonius lib. 4. Argonauticorum in his:

Κῆμας δέ οἱ ἐξ ὑπάροιο
Κεκλιμένος ἀμφί τε νῶτα καὶ ἰξύας ἔστ' ἐπὶ πόδας,
Ἀτρεκὲς μακάρεσσι φυὴν ἐκπαγλον ἐίκτο.
Αὐτὰρ ὑπαὶ λαγόνεσσι δίκελσα οἱ ἔνθα καὶ ἔνθα
Κήτεος ὀλκαίη μηκυῶτο. κόπτε δ' ἀκάνθας
Ἄχρις ὕδωρ, αἵτε σκολιῆς ἐπὶ νείαθι κέντροις
Μίλλας ὡς κεφάλῃσιν ἐλάδόμεναι διχόωσιν.
Par fuerat forma superis humerósque capútque,
Et latera, & partes supremas corporis omnes.
Inferius sed enim cauda hinc pendebat & illinc
Immanis ceti, tum spimis verberat alti
Terga freti, hæ lunæ similes curuantur in orbem.

Hanc eandem formam Tritonis ita expressit Virg. lib. 10.

Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta, cui lateram tenus hispida nanti
Frons hominem præfert, in prislim desinit alnus.
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.

Fabulati sunt hunc in curru ab equis cœruleis tracto vehi solitum, vt ait Ouid. in epist. Didûs:

Iam venti ponent, strataq; æqualiter vnda,
Cæruleis Triton per mare curret equis.

Inquiunt huic humeros fuisse colore purpureo, & quali colore mortuæ triglæ perfunduntur; de quo ita ait Ouid. lib. 1.

Supráque profundum
Extantem atque humeros natiuo murice tectum
Cæruleum Tritona vocat.

Tritonem humanam vocē habuisse dicunt, vt testatur Paus. in Arcad. Fabulātur hunc inuentam à se concham ad id bellum attulisse, quod susceptum est aduersus Gigantes, quam cùm inflasset, & inauditum sonum edidisset, illi immanē aliquam beluam ac formidabilem rati se in fugam verterunt, quare victoriam facilē Dijs concesserunt. De Tritia Tritonis filia meminit Pausan. in Achaicis, quæ cùm esset virgo, fuit sacerdos Mineruę, sed postea à Marte compressa Melanippum peperit. Idem testatur in Bœoticis Tritonem solitum fuisse quæcunque pecora ad mare agerentur apud Tanagreos adoriri, qui etiam leuiora nauigia inuadebat. Ad hunc placandū cùm Tanagręi vini craterā exposuissent, ille odore allectus vinum hausit, mox de tumulo litoris in somnum versus præceps decidit, cui Tanagræus quidam humo securi caput amputauit: quem tamen à Baccho cæsum nonnulli crediderunt. Qui diligentiùs Tritonum figuram exprimere conati sunt, illi Tritonum capillos apio palustri similes esse dixerunt, cùm reliquum corpus exiguis squamis integeretur, duritiæ limæ persimili. Branchias habuit paulo inferiores auribus, naresque hominis, cùm rictus tamen oris esset paulo latior: dentesque pantherarum dentibus persimiles, oculi subglauci, manus & vngues & digiti similes erant testę conchyliorum; tum pinnæ sub ventre & sub pectore, sicut visuntur in delphinis, vt scriptum est à Sostrato lib. tertio animalium. Dictus est Triton etiam Neptunus, siue mare, vt ait Lycophron. qui etiam cetum, in cuius ventre Hercules triduum fuit, Tritonis canem in his appellat, & leonem Herculem:

Τρισσοτέρᾳ λέοντος, ὃν ποτε γνάθοις
Τείτωνος ἠμύλαυλε κἠρχαρᾳς κύων.
Triumq; noctium leonem, quem canis
Tritonis olim deglutiuit improbus.

Nam cùm Hercules Laomedontis largitionibus impulsus

Hesionen regiè ornatam cetoque expositam Laomedontis ipsius filiã vellet ab illo periculo liberare, fertur aggerem, vt alij malunt, murum repentinum excitasse, atque ad angustias eius aggeris armatus cõstitisse. Vbi verò cetus accessisset hiãs in eius os Hercules irruit, vbi cùm per triduũ fuisset, ceto disrupto exijt omnibus amissis capillis capitis, vt scriptum reliquit Andretas Tenedius in nauigatione Propontidis. Quam quidem fabulam nihil aliud significasse puto, nisi futurum, vt traditum est à sapientibus, Christianam viuendi rationem omnem pristinam malitiam disrupturam: cùm multa tradita sint de Hercule, quæ ad prædicendam Christi fortissimam & omnibus saluberrimã vitam spectare appareant. Vocatus fuit Triton Nilus Ægyptius fluuius, quòd in eo Triton mortuus apparuit vt quidam putarunt, qui cùm Deus esse putaretur ab antiquis, tamen vim mortis effugere non potuit, sicuti filij reliquorum creditorum Deorum, vt nos lusimus his Græcis carminibus:

Φεῦ, φεῦ, πῦ φεύγοι μερόπων γένος: ἄφθιτον οὐδέν.
Πάντα δυμᾶ δρεπάνῳ ὀζέϊ γὰρ θάνατος.
Καὶ φορέϊ τύτυ τοῖς ἔντεσιν οὐδὲν ἄτρωτον
Δέρμα· κρατεῖ πάντων ῥεῖα θεὸς Φοβερός.
Οὐ δυύαλαι γαμπτοῖσι λέων ὀυύχαται ἀμυύξαι
Οἷς τέκνοισι μόρον, κ' ὲ κεραέοτι βόες.
Πῶς λεπιδωτὰ γένη κρύπτοιεν ἂν ἁλμυρὰ πόντυ
Βένθεα. πῶς φεύγοι τὰ πτερόεντα θεόν:
Οὐδὲ φυτοῖς δυύαλαι γῆ μήτηρ σῶζιν ἀλάλκϊν,
Οὐ ζώοισι μόρον, πολλὰ χαριζομένη.
Ω"λετ' Ἀειστοτέλης φύσει πολὺ φέρτατος ἀνδρῶν,
Ω"λεθ', πῖς σοφίης ὑκέτ' ὄρνυσι ἐπί.
Κάτθανε δ' ἠμίπορ ποιητὴς θεῖος Ὅμηρος.
Οὐκ οἶδεν σάζϊν Ὀρφέα Καλλιόπη.
Οὐδ' αὖθις βασιλεὺς ἐτέρων, καὶ Περσεφόνεια,
Ἀς ἔλαβον ψυχὰς, πέμπον ἐς ἠέλιον.
Ἄμαχος οἷς θάνατος κ' μυεία φῦλα καμόντων
Λῖεν ἄγϊ, πέλεται συύδρομος ἀϊδίως.
Οὔ' ἄρα φύλλα χαμαὶ χέεται βορέαο πεσόντος,
Ἔ"θρεά τ' ὀρνίθων χίμετος ἀχαλάϊ.
Ἀφειδὴς τ' ἄνεμος πὶ κύματα θῖνα κυλίνδϊ,
Τόσσαι βὰν ψυχαὶ πρὸς γε καταχθονίης.
Οὐκ εὐχὲς θνητῷ, μαχέσαν τ' αἰτήματ' ἀκούϊ.

Οὐδένα γὰρ φιλέϊ μήποτε δωρόδοκος.
Κάτθανε Ἡρακλῆς μεγάλυ Διὸς ἄλκιμος υἱός.
Οὐ δυύαλαι λύϊν Ἀφροδίτα φίλον.
Ἄρτεμις Ἱππόλυτον λείπϊ πολυίτορ' ἄνακτι
Ὠχρὸν ὑπὸ χθονίῳ δακρυόεσσα Διΐ.
Ἄπρεπὸς νόμῳ ὄφρι θεᾶς. θανάτοιο γὰρ ὐδεὶς
Ἔκφυγ'. ἐπὶ μῦθος τῆς γε Θεὸς κρατέϊ.

Quæ carmina non insuauiter vertit Laurentius Gottius in Latinam linguam, iuuenis multis egregijs artibus ornatus, vt dictum est:

Quò fugiat mortale genus? nil denique tutum est.
Crudelis nam mors omnia falce secat.
Nil durum, nil non Mortis penetrabile telis.
Omnia vi domuit Mors violenta Dea..
Cornibus haud potuit natis depellere pestem
Bos, non horrendo feruidus vngue leo.
Squammigeras pelagi gentes quæ salsa profunda
Celarint? volucres quæ leuis aura ferat?
Non potuit plantis terra aut animalibus alma
Prodesse auxilijs: omnia victa cadunt.
Mortuus est, illum nihil & sapientia iuuit,
Naturæ cecidit gratus Aristoteles.
Occidit & vatum ductor diuinus Homerus.
Nec clarum seruat Orphea Calliope.
Quas animas cepit Proserpina, rursus ad auras
Non patitur superas Solis adire Deus.
Vndiq; mors animas horrenda in tartara cogit
Tranantes illuc quæ sine lege ruunt.
Quot volucres primo tristantur frigore læsæ,
Quot frondes gelido flante Aquilone cadunt,
Aut vndas venti spumosa ad litora voluunt,
Tot defunctæ animæ tartara ad ima fluunt,
Non audit Mors vota virum, vel iussa Deorum.
Non amat hæc quenquam, munera nulla capit.
Arte Venus nulla charum reuocauit Adonim.
Et Iouis Alcidem lurida regna tenent.
Inferno regi Hippolytum Diana relinquit,
Pallentem mœrens & lachrymosa Ioui.
Inconcussa Deæ stat lex, quam nemo refixit:
Hanc vnus potuit nam superasse Deus.

Vocatus fuit etiã Triton Nilus Ægyptius fluuius, quia ter nomen mutauerit: nam priùs Oceanus, deinde Ægyptus, tum denique Nilus vocatus est, vt ait idem Lycoph.

Αἰγύπτιον Τείτωνος ἕλκοντος πόσιν.

Ægyptium Tritonis vt potum trahit.

Vocatæ sunt Tritones & vrbes nonnullę Bœotiæ Thessalię, Libyæ.

¶ Atque Tritones denique crediti sunt Dei, qui præsto essent nauigantibus, ne quis locus aut ne quod hominum facinus diuina numinis præsentia carere videretur. Quòd Triton Neptuni fuerit & Amphtrites, vel Neptuni & Celęnus, vel Oceani & Tethyos, vel Nerei F. nihil aliud significare sanè ego crediderim, quam monstrum marinum fuisse, cùm aqua omnium elementorum maximè sit ad varia mostrorum genera procrenda fertilis. Et quoniam facilè cadit in rerum ignotarum admirationem imperita multitudo, idcireo quod rarò apparet, vel diuinum quidpiam esse arbitratur, vel certè sine aliqua diuina & maxima causa non contingere. Id cùm ita sit non fuit difficile persuadere mortalibus diuinum quidpiam esse Tritones, & Deos esse quorum in potestate essent nauigantes, ad quod credẽdum aliquando periculorum magnitudo impellebat (fiunt enim timentium animi & in periculis existentium ad superstitionem perfaciles.) Et cùm inter multos precantes alicui voti compos fieri contigisset, illius præconio postea Tritonum vt Deorum nomen fuit celebratum. Neque illud prætermiserim, quòd apud Romanos super tẽplo Saturni Triton quidam eximię magnitudinis fuit collocatus, qui buccinam inflabat quoties oriebatur ventus, caudamque intra terram occultabat. Per illum significare tradiderunt nonnulli res gestas ante Saturnum silentio fuisse inuolutas: at post imperium Saturni clarissima historiographorum voce fuisse celebratas: quamvis ego occultatam veram religionem ante Christum per hęc significatum crediderim, at post Christi aduentum clarissimo sanctorum apostolorum præconio omnibus gentibus veram, sanctam & saluberrimam legem omnibus Christo altissimo Dei filio credentibus celebratum iri. Nam alioquin insulsum esse videbatur, vt sapientes antiqui caudatos etiã Deos habuerint. At nunc de Palæmone dicamus.

De Ino, & Palæmone. CAP. IIII.

INo quoq; cum Palæmone filio nauigãtibus præesse fuit existimata ab antiquis, & inter Deorum marinorum numerum relata. Hæc Cadmi & Harmoniæ illius, cuius carmen nuptiale Musæ cecinerunt, filia fuit, vt ait Hesiodus:

Κάδμῳ δ' Ἀρμονίην θυγάτηρ χρυσῆς Ἀφροδίτης
Ἰνὼ, καὶ Σεμέλην, καὶ Ἀγαυὴν καλλιπάρηον,
Αὐτονόην θ', ἣν γῆμε Ἀρισταῖος βαθυχαίτης.

Harmonia hinc Veneris formosæ filia Cadmo
Inóque, Semelemq́; & Agauen edidit, atque
Autonoen, quæ nupsit Aristæo inde comato.

Fuit Ino postea Athamantis Thebanorum regis vxor quæ, vt dictum fuit, singulari odio Nepheles filios, vt pote nouerca, prosequebatur, totísque seminibus vnũ de filiis Nepheles Diis immolari oportere per aruspices significauit. Postea ob Iunonis odium in omnes Thebanos, quia Bacchus ibi natus esset, Athamas in furorem vertitur, Learchũque filium, quem ex Ino inter cæteros susceperat, obtruncauit. Tum Ino arrepto Melicerta ob Athamantis timorem in proximum mare insiliit. Fuerunt qui dicunt furorem immissum fuisse Ino, quòd illius filiæ peperissent & educassent Dionysium. At Nymphodorus Syracusius in libro Asiaticæ nauigationis non ab Athamante, sed à furiata Ino sæuitum esse scripsit in filios, quæ & Learchum & Melicertam trucidauit, ac postea desperatione capta in mare insilierit ob impatientiam doloris, vt ibi suffocaretur. At Dorion in lib. de piscibus Learchũ sagitta fuisse ab Athamante transfixum scribit, Melicertamq; ab Ino iugulatum, post quam rem se Ino in mare præcipitauit. Fuit autẽ alius Melicerta cognomento ob suauitatem carminum, cùm priùs Simonides vocaretur, qui & artem memoriæ primus inuenit, & longa duplicia q; elementa, tertiumque sonum lyræ addidit, quẽ alij scripserũt 56. alij 62. Olympiade floruisse. Alij dixerunt Ino fugisse Athamantis impetũ cum Melicerta filio, quia Learchũ, quem Athamas interemerat, in cacabum bullientis aquæ cõiecisset. At Polyzelus in rebus Rhodiis Athamantem impetũ fecisse in filios Inus scripsit, quia per fraudes illius, cùm fruges torruissent agricolæ, mortem innocentibus Nepheles filiis paratam fuisse intellexisset,

resciuissetq; immissam esse famem per fraudem Orchomeniis. Aufugit igitur per Geraniam Megarensis agri mõtem, seque de saxo Moluride dicto, vt ait Paus. in Atticis, cum filio Melicerta, vt communior est sententia, in mare præcipitauit: vt patet ex his lib. 4. Metamorph. apud Ouid.

Imminet æquoribus scopulus: pars ima cauatur
Fluctibus, & tectas defendit ab imbribus vndas:
Summa rigent, frontemq; in apertum porrigit æquor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino,
Seque super pontum multo tardata timore
Mittit, onusque suum, percussa recanduit vnda.

Alij fabulantur accidisse eo tempore vt Nereides chorũ ducerent in eo loco, quare dixerunt se in honorẽ Melicertę, vt Sisypho gratificarẽtur, tripudiare. Non defuerunt tamẽ qui putarint eius corpus ad Sisyphũ delatũ ex Exhęnuntia, quo fuerat portatum ab vndis, & Isthmicos ludos tunc illi institutos. At Megarenses Inus cadauer in maritimã oram agri sui à mari eiectum fuisse inquiunt, & à Cleso Tauropoliq; Clesonis filiabus susceptum sepulturæ mandatum fuisse. Hæc Ino vocata fuit postea Leucothea, & Dea maris existimata, vt ait Homerus lib. 4. Odyss.

Τὸν δὲ ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ
Λευκοθέη, ἣ πρὶν μὲν ἔην βροτὸς αὐδήεσσα,
Νῦν δ' ἁλὸς ἐν πελάγεσσι θεῶν ἐξέμμορε τιμῆς.
Prospicit hunc Ino formosi filia Cadmi
Leucothea, antè fuit mortalis fœmina: sed nunc
Illam diuino nautæ dignantur honore.

Hęc Matuta deinde vocata fuit à Latinis, quia manè oriretur, vt ait Cic. in lib. Tuscul. disputationũ in his: Ino Cadmi filia nonne Leucothea nòminata à Græcis, Matuta habetur à nostris? quæ quòd aurora sit, ita patet ex Lucret. lib. 5.

Tempore item certo roseam Matuta per oras
Æetheris aurorem defert, & lumina pandit.

Cœpta fuit dici Leucothea in quodã vico non procul ab vrbe Corone, & tunc in Deorũ numerũ relata, vt ait Paus. in Messenaicis. Fuit magna vis eius existimata in seruãdis nauigantibus, & in mari placando, vt ait Orpheus in hymnis:

Λευκοθέαν καλέω Καδμηΐδα, δαίμονα σεμνὴν,
Εὐδύνατον, θρέπτειραν ἐϋστεφάνου Διονύσου.
Κλῦθι θεὰ πόντιο βαθυστέρνου μεδέουσα,

Κύμασι τερπομένη, θνητῶν σώτειρα μεγίστη.
Ἐν σοὶ γὰρ νηῶν πελαγόδρομος ἄστατος ὁρμή.
Aduoco Leucotheam, Dea quæ venerabilis atque
Multa potens: Bacchum puerum quæ nutriit olim.
Audi diua maris, quæ nautas, quæ regis vndas,
Fluctibus & gaudes seruatrix alma virorum:
Vt tibi collibuit, sulcant tutæ alta carinæ.

Impetratum est autem Veneris precibus à Neptuno vt Dea maris fieret Ino, sicuti scriptum reliquit Ouidius lib. quarto Metamorph.

At Venus immeritæ neptis miserata labores,
Sic patruo blandita suo est: O numen aquarum,
Proxima cui cœlo cessit Neptune potestas.
Magna quidem posco: sed tu miserere meorum
Iactari quos cernis in Ionio immenso,
Et Diis adde tuis, aliqua mihi gratia Ponto est.
Annuit oranti Neptunus, & abstulit illis
Quod mortale fuit, maiestatemque verendam
Imposuit, nomenque simul, faciemque nouauit,
Leucotheaque Deum cum matre Palæmona dixit.

Scripsit in Atticis Paus. Melicertã à delphine exceptũ fuisse cũ cecidisset è saxo Moluride, & in Corinthiorũ Isthmũ expositũ mutato nomine Palęmona fuisse appellatum, atque inter cęteros honores Moluridem petrã illi fuisse consecratam, & Isthmicos ludos illi à Sisypho Æoli filio fuisse institutos, qui tunc imperabat Corinthiis, cùm esset Melicerta fratris filius: atque primũ pinu, deinde apio sicco victores ibi coronati sunt. Musæus in eo libro quẽ scripsit de Isthmiis, duo certaminum genera celebrari solita in Isthmo scripsit, alterum in honorem Neptuni, alterum in Melicertæ: quòd etiam in honorẽ Neptuni Isthmia celebrarentur, videtur attestari in his Apollonius lib. 3.

Οἷος δ' Ἰσθμιον εἶσι Ποσειδάων ἐς ἀγῶνα
Ἅρμασιν ἐμβεβαώς.
Qualis adit ludos Isthmi Neptunus vt altum
Conscendit currum.

Habitus est postea ipse etiam Palæmon Deus marinus, vt ait Orpheus in hymnis:

Συνύτροφε Βάκχε χοροῖο Διωνύσου πολυγηθοῦς,
Κικλήσκω σὲ Παλαῖμον ἐπ' εὐϊέροις τελετῶσιν,

Ὃς παῖδ' πότνιο βυθοὺς βαθυκύμονας ἀγνὸς,
Ἐλθεῖν εὐμοίρου, νίφ γάστπα πρεπόντως,
Καὶ σόζειν μύστας κατά τε χθόνα, καὶ κατὰ πόντον.
Πολύπλανες γὰρ ἀεὶ ναυσὶν χείμωνος ἀπαρχὰς
Φαινόμενος σωτὴρ, μόνος θνητοῖς ἀναφαίνη
Ῥυόμενος μήτηρ γαλεπλοΐ κατὰ πόντιον εἶδος.

Te voco qui fluctus habitas Pontumque, Palæmon,
Cum Baccho nutrite, veni ad tua sacra benignus,
Et læta facie pelagi de fluctibus altis:
Cultoresque tuos in terris protege, & vndis.
Pontiue agis hyemem ratibus depellere fœsti,
His quibus appares, miseris mortalibus vnus
Namque fœues, tumidique refrænas æquoris iras.

Sic etiam Euripides in Iphigenia in Tauris custodem & seruatorem nauium Palæmonem vocauit:

Ὦ πόντιας παῖ Λευκοθέας, νεῶν φύλαξ,
Δέσποτα Παλαίμον, ἵλεως ἡμῖν γενοῦ.

Fili marinæ Leucotheæ, custos bone
O nauium Palæmon, esto mi bonus.

Atque Lucianus Epigrammatum poeta fuisse consuetudinem scribit in hisce carminibus, vt Diis marinis, per quos salutem & incolumitatem nauitæ fuissent assecuti è maris perturbatione, vota soluerent:

Γλαύκῳ, καὶ Νηρεῖ, καὶ Ἰνοῖ, καὶ Μελικέρτῃ,
Καὶ βυθίῳ Κρονίδῃ, καὶ Σαμοθρῃξι θεοῖς,
Σωθεὶς ἐκ πελάγους Ἀχιλλίος ὧδε κέκαρμαι
Τὰς τρίχας ἐκ κεφαλῆς. ἄλλο γὰρ οὐδὲν ἔχω.

Inoque, Glaucoque, & Nereo, deinde Melicertæ,
Et Samothracum Diis, æquoreoque Ioui,
Seruatus dicat è pelagi Lucillius vndis
Hos crines, aliud namque habet ille nihil.

Hic non vehebatur in curru, sed natandi peritissimus habebatur, vt ait Ouidius in epistola Leandri:

Et iuuenem possim superare Palæmona nando
Miraque quem subitò reddidit herba Deum.

Vocatus fuit Palæmon etiã Portunus, quem clauem dextra gestantem finxerunt, quoniam portus ab hostibus tueretur. Huic infans mactari consueuit, atque in Tenedo præcipuè diuinis honoribus colebatur. Sepultus fuit hic nauigãtium Deus in Isthmo, vt ait Pausanias in Atticis: at Ino in ora

maritima agri Megarensium à Cleso & Tauropoli Clesonis filiabus & Lelegis neptibus, vt dictum fuit. Hæc sunt ea quæ de Ino & Palæmone memoriæ prodita fuerunt ab antiquis, è quib. veritas est exprimẽda. Quòd Ino fuerit Cadmi & Harmoniæ filia, & Athamantis vxor, non dissentit ab historia: & quòd à patre fuerit filius saxo illisus, & quòd Ino timore vel furore concita in mare se cum filio præcipitauit. Quòd verò ipsa & puer Melicerta fuerint in Deos conuersi, nihil hoc habet cum veritate commune.

¶ At quid per hæc significare voluerunt antiqui? Dictum fuit superiùs tantã fuisse nonnullorum antiquorum principum ambitionem, vt aras, & sacerdotes, & ceremonias nonnullis suorum maiorum tanquam Diis immortalibus instituerint. Sic Isthmia Sisyphus, quę priùs in honorẽ Neptuni celebrabantur, in honorẽ sui propinqui conuertit, quare dictus est Neptunus his aquarum imperiũ impertisse, atque inde Dij marini creditι sunt. Nam apud Romanos etiã pro Græcorũ consuetudine funebres ludi instituti sunt, qui & ipsos suos principes inter Deos fuisse relatos demũ fabulãtur. Nam sicut omnium propè principũ nostræ ætatis paucis exceptis animũ auaritia, vitiorũ omnium sordidissimũ, ita ambitio antiquorum mentes occupauerat. Leucothea, quæ Matuta dicta est à Latinis, aurora est: Palæmõ siue Portunus vis est tempestatis: nam πάλλειν agitare significat, vnde Palęmon vocatus est. Matutæ filius dictus fuit, quia vẽti plerumque ab aurora spirare incipiunt: & quia tunc in mare incumbunt, dicuntur se in mare præcipitasse, velut rationi magis conuenit, quia certissima est nuntia vẽtorum ac tempestatum, tanquam futuræ serenitatis, aurora. Hi creditι sunt Dij nauigantium, quia venti nauigantibus verè præsint, qui si benigni aspirarint, felix iter cõtingit nauibus, & idcirco ait Virgilius lib. 2. Georg.

Votaque seruati soluent in littore nautæ,
Glauco Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Quare per hanc fabulã significarunt illos se vẽtorum leuitati credere, qui per mare nauigarẽt: quare nõ est de diuina clementia conquerendũ si quid aduersi acciderit, sed de nostra leuitate & imprudẽtia: qui cùm in tuto simus, spõte tamen & consultò in illa procurramus pericula. Ad placandas etiam perturbationes animorum hæc fabula accommodata

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,& adhortandum ad beneficentium & liberalitatē, quippe cùm ita exagitata à Iunone Ino, quia Liberum patrem liberaliter educasset, in tātum felicitatis postea euaserit. Nā etsi viri boni aliquandiu pro benefactis opprimuntur, & patiuntur domesticas calamitates, tamen nemo vir bonus diu potest esse infelix: nam quæ tanta potest esse calamitas, quod tantum infortunium, quod diuina clementia in maiorem felicitatem non possit conuertere? confidendum igitur esse diuinæ bonitati sic antiqui tradiderunt, cùm nemo iustus à Deo contemptus relinquatur, cumq́ue tāta sit diuina clementia, vt spem etiam superet mortalum iis adiuuandis qui iniquè miserias patiuntur. Nunc de Glauco dicamus.

De Glauco. CAP. V.

GLAVCVS, & qui ipse marinus Deus ex homine factus est, non minus absurdum figmentum, suæq́ue ἀποθεώσεως causam consecutus fuit. Hunc Anthedonis hominis cuiusdam Bœoti filium fuisse scriptum reliquit Strabo lib. nono, cùm tamen illum Polybi Mercurij filij & Eubœę filium fuisse scribat Theophrastus lib. 5. eorum quæ in sicco degūt, & Promathidas Heracleota Phorbi & panopeæ nymphæ filium putauit, ac patria Anthedonium, cùm Anthedon eximia ciuitas fuerit Boetię. Alij dicūt fuisse Nopeū Glauci patrem, quē dicentem de seipso introduxit Thelitus Methymnæus ita in Bacchicis carminibus:

Ἀνθηδὼν νύ τις ἐστὶν ἐπὶ πλευρῇσι θαλάσσης,
Ἀντίον Εὐβοίης, σχεδὸν Εὐρίποιο ῥοάων.
Ἔνθεν ἐγὼ γένος εἰμί· πατὴρ δέ με γείνατο Νωπεύς.
Vrbs est Anthedon spumoso proxima ponto,
Euboicis obiecta fere Euripiq́; fluentis,
Est genus inde meum, Nopeus pater ipse vocatur.

Hic dicitur Ariadnam ex insula Dia rapuisse, qui postea à Baccho fuit viteo vinculo ligatus, sed deinde dimissus. Hic quoniā natator esset peritus, Pōtius fuit appellatus. Epicus verò Euanthes Neptuni & Nædis filium illum fuisse scripsit in quodam hymno. Fabulantur hūc Symam Iclemis & Doridis filiam raptam in Asiam deportasse: deinde amasse Hydnam Scylli Scionei vrinatoris filiam. Alij dicūt hunc piscatorem fuisse Anthedonium, vt est apud Ouid. lib. 10. Methomorph.

Ante

Antè tamen mortalis eram, sed scilicet altis
Deditus æquoribus, tantùm exercebar in illis.
Nam modò ducebam ducentia retia pisces,
Nunc in mole sedens moderabar arundine linum.

Quidā inquiunt hunc artificē fuisse Argonauis, eāq́ue gubernasse quo tēpore Iason pugnauit cū Tyrrhenis, qui solus euasit non vulneratus, vt scripsit Possis lib. 3. Amazonidis. Hunc alij habitasse in Delo scribunt, & cum Deabus Nereidibus vaticinari solitū, Apollinēq́ue artē vaticinādi à Glauco doctū fuisse, vt ait Nicander lib. 1. Georgicorum. Fabulantur hunc aliquando magnā copiam pisciū cepisse, qui piscatorem fuisse tradiderunt, quos cùm in vrbem portaret, onúsque ob nimiū pondus fessus in via deposuisset, quidā ex iis piscibus herba quadā gustata reuixit, eam rem admiratus Glaucus & ipse herbam illā gustauit, quare statim immortalis est factus, at Ouid. lib. 13 dum pisces numeraret in littore mari proximo, vnde pisces ceperat, illud contigisse scribit piscesq́ue ipsos non gustata, sed tacta solùm herba in mare refugisse memorat, his verbis:

ego primus in illo
Cespite consedi dum lina madentia sicco.
Vtque recenserem captiuos ordine pisces,
Insuper exposui, quos aut in retia casus,
Aut sua crudelitas in aduncos egerat hamos.
Res similis fictæ, sed quid mihi fingere prodest?
Gramine contacto cœpit mea præda moueri,
Et motare latus, terraque vt in æquore niti.
Dumque moror, mirorque simul, fugit omnis in vndas
Turba suas, dominumque nouum, litusque relinquunt.

Id cùm vidisset Glaucus, etiam ipse illa herba gustata Deus factus in mare insiliit, vt testatur paulo pòst idem poeta. Alij tamen eo tempore, quo Iason cum Tyrrhenis pugnauit, Iouis consilio illum in profundum mare demersum inquiunt, ac Deum marinū factum soli Iasoni apparuisse. Alij malunt Glaucū in Oria monte altissimo AEtoliæ leporem insecutum fuisse, quem captum cùm ad fontem detulisset quia propter laborē diuturnum defecerat, ille refectus proxima herba quadam gustata conualuit: qua herba gustata ipse etiam Deus marinus factus est. Alij tædio vitæ illum sese in mare præcipitasse inquiunt. Fabulantur hunc inter-

pretem fuisse Nerei, vt sensit Euripides in Oreste:

Ὁ ναυπλοισι μαντις ἐξηυδα μοι
Νηρεως προφητης Γλαυκος, ἀψευδης θεος.
Ast è fluctibus
Vates fretum sulcantibus dixit mihi
Glaucus, propheta Nerei, verax Deus.

Sic autem Apollonius lib. 1. vatem Nerei illum appellauit his carminibus:

Τοῖσι δὲ Γλαῦκος βενθίης ἁλὸς ἐξεφάανθε,
Νηρῆος θείοιο πολυφραδὲς μαντιν ἀπ' ὀφρης.
Τὸν ῥ' ἁδὲ λαχνῆέν τε κάρη καὶ στήθε' ἀείρας,
Νέρθεν ὑπ' ὀξείης τιβαρῆ ἐπορέξατο χειρὶ
Νηὸς ὁλκήιον, καὶ ἅλιον ἐστυμβόησε.
Visus adest illis tunc alto ex æquore Glaucus,
Diuini vates Nerei, qui plurima nouit.
Hirsutum caput, & pectus summa extulit vnda:
Tum forti dextra ex imo capit ille carinam
Labentis nauis, atque hæc properantibus infit.

Strabo verò lib. 9. in Deum marinum, sed in balænam conuersum fuisse scribit. Hic etsi cum Ariadna cõgressus fuisse scribitur à Thelyto Methymnæo in Bacchicis carminib⁹ & cum Europia Mirei, & Hydna Scylli, cũque Syma Ioſemis, nullus tamen filius ex eo genitus cõmemoratur, at Cleärchus Solensis lib. 7. Vitarum, aliam fabulam longè ab his diuersam recẽsuit, quam etiã recitauit Isacius, inquit enim Glaucum Pasiphaes filiũ fuisse, qui cùm murem insequeretur, in dolium mellis cecidit, atque ibi suffocatus est, hunc vbi pater Minos quæreret, neque vspiam inueniret, accepit responsum hominem illum significaturũ, & filium in vitam restituturum, qui dixisset cui rei similis esset bos tricolor Minois, qui in agro pascebatur. Hunc Polyidus illi fructui similem esse dixit, quem ferret rubus. Quare Minos illũ iussit apprehẽdi, & sibi filium indicare, at Polyidus ex arte diuinandi suffocatum esse inquit in dolio mellis, cum igitur mortuus inuentus fuisset Glaucus, Polyidus cum illo in domum quandã includitur, vt illum vitæ restitueret: qui cùm serpentem ad cadauer properantem vidisset, volens illũ irritare vt ipse ab eo necaretur, fortè serpentem interfecit: tum alius draco ad mortuum serpentem accedens herbam

quandam attulit, qua tacta serpens ille reuixit. Hanc ipsam herbam captã Polyidus Glauco imposuit, & ita in vitam renocauit. Coegit postea Minos Polyidum artẽ quoque vaticinandi Glaucum docere, antequã in patriã suam Argos liberum dimitteret. Fuit etiã Glaucus alius Sisyphi filius, qui cùm equas haberet quæ carnibus humanis vescerentur ab iisdem ipse in amorẽ versis, Veneriſque stimulis agitatis, discerptus fuit, vt significauit Virgil. lib. 3. Georgic.

Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigæ.

Id autem contigit non procul à Dirce fonte, Potniaque ciuitate, vt ait Strabo lib. 9. quod inter eos ludos funebres contigisse ait Paus. in prioribus Eliacis, quos in patris honorem instituerat Acastus. Aiunt autem eo ipso in loco terrorem equis immitti solitũ, in quo discerptus fuit Glaucus ab eius genio, quare Taraxippus cognomento fuit nominatus. Quamuis alij istud ipsum Alcathoo Parthaonis filio tribuunt, qui fuit vnus ex Hippodamiæ procis ab OEnomao occisis, quique in eo ipso loco humatus suæ iniuriæ memor sæuiret in omnes per eum locum equitantes. Fuit & Glaucus quidã Epicydis Spartanus virtutis & ingenij existimatione clarus. Et Glaucus Chius primus omniũ mortalium ferruminationẽ excogitauit, artẽque ferri coniungendi, vt scripsit Herodotus in Clio. Fuit alius Glaucus Carystius, qui duas coronas victor è Pythiis, octonas è Nemeis & Isthmiis reportauit, cui pater fuit Demylus à Glauco marino Deo oriundus, vtait Pausanias in posterioribus Eliacis.

¶ At nunc ex his veritatẽ eliciamus, fuit Glaucus vrinator peritissimus, quare aiunt hunc spectãtibus Anthedoniis è portu enatasse donec ex omniũ prospectu sub aqua latẽs in locũ longinquũ peruenerit, vnde à nemine ampliùs videri posset: ibi aliquot dies commoratus multis spectãtibus ad certum diem natans in portũ rediit, cùm diceret se tandiu sub vndis degisse. Accedebat ad hoc miraculum, quòd hyeme, cùm nihil caperent piscatores, ad ciues suos quoscunque illi pisces poposcissent, continuò apportabat, quos ille multũ antè in hũc vsum reseruauerat. Deinde captus à quadã belua marina cùm interiisset, memoriæ proditum est illum gustata quadam herba Deum marinum esse factum:

Alij dixerunt Glaucũ vitæ pertæsum se in mare præcipitasse: alij ob amorẽ Palæmonis, qui cùm non amplius visus fuerit, à belua aliqua marina fortasse correptus creditus est in Deorum marinorũ numerũ recessisse. Verùm quid habet admirabile hęc fabula cur à poetis sapiẽtissimis hominib⁹ celebraretur? aut quid hoc pertinet ad humanæ vitæ institutionem? Significare per hæc voluerũt antiqui nullã adeò depressam & sordidam esse hominum conditionem, quam non Dei voluntas extollere & illustrare facillimè possit: cùm nulla sit hominum conditio, quam Deus respiciat sine probitate, cùm is innocentiam & integritatem animi tantùm, at non aliud quidquam respiciat. Hunc cùm diuinandi artis peritum finxerint, demonstrabant nauigandi peritum hominem futuras tempestates multò antè præuidere, at nunc de Nereo dicamus.

De Nereo & Nereidibus. CAP. VI.

NEREVS verò fuit Ponti, siue Oceani & Tethyos filius creditus, vt his ait Hesiodus in Theogonia:

Νηρέα τ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο Πόντος
Πρεσβύτατον παίδων· αὐτὰρ καλέουσι Γέροντα,
Οὕνεκα νημερτής τε καὶ ἤπιος, οὐδὲ θεμιστέων
Λήθεται, ἀλλὰ δίκαια καὶ ἤπια δίδρεα οἶδεν.

Nerea fatidicum, haud fallacem, semine Ponto
Progenitum natis seniorem: dictus & inde est
Ille Senex, quòd veridicus, blandusq;, nec æquè
Oblitus nouit semper decernere iusta.

Nam etiam Apollodorus lib. 1. bibliothecæ hos Ponti & non Tethyos, sed Terrę filios cõnumerauit, Phorcũ, Thaumantem, Nereum, Eurybiam, Ceto. Illum igitur & veridicum & vatem esse crediderunt, cùm Troianas etiam calamitates Paridi nuntiarit, vt ait Horatius libro primo Carminum in his:

Pastor cum traheret per freta nauibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, vt caneret fera
Nereus fata. Mala ducis aui domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Coniurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.

Fertur hic in mari Aegeo præcipuè domum habuisse, vt ait Apollonius lib. 4.

Ὣς ἔφατ'. αὐτίκα δ' Ἶρις ἀπ' ὑλύμποιο θορόντα
Τάμνε πανυσταμένη κεφαπὴ ἐρεχθέος, δῦ δ' ἐνὶ πόντῳ
Αἰγαίῳ, τόθι οἱ τε δόμοι Νηρῆος ἔασιν.

Iris ait: cæloq; volans descendit ab alto
Præpetibus pennis passis, pontumq; subiuit
Aegæum, domus hic sublimis, & atria Nerei.

Fama est Herculẽ ad aurea mala Hesperidum ferenda missum, ad Nymphas, quę in antris Eridani habitabãt, adiisse, vt ex iis audiret vbi nã locorũ illa essent mala aurea. Tum Hercules missus fuit ad Nereum, quem variis formis eludere conantem tandiu detinuit, vt in pristinam figuram redierit, remque indicarit. Hunc antiquissimum Deum nominauit Orpheus in Argonauticis:

Νηρέα μὲν πρωτόγονα καλῶ πρέσβιστον ἁπάντων.

Nerea cui priscum genus est, huc ante vocamus.

Hunc mari pręesse, & in mari habitare solitũ, delectari choris puellarum, principiumq; esse & finem aquarum, & omnes illius facultates denique ita complexus est Orpheus in hymno quodam:

Ὃς κατέχων πόντου ῥίζας κυανωγένυ ἕδρην,
Πεντηκοντα κόραισιν ἁλιλλόβιος χορὸς ὕμνει,
Καλλιτέκνοισι χορῆσι, θεὰ μεγαλώνυμε δαῖμον,
Πυθμὴν μὲν πόντου, γαίης πέρας, ἀρχὴ ἁπάντων.

Fundamenta tenens ponti, cui Cærula sedes,
Quinquaginta mari in lato lætate puellis,
Formosisq; choris, Nereu, venerabile numen:
Tu fundamen aquæ, tu terræ finis, & idem
Principium es cunctis.

Hunc ab vndis educatum & nutritum fuisse significauit Eurip. in Iphig. in Aulide:

Μὰ τὸν δι' ὑγρῶν κυμάτων τεθραμμένον
Νηρέα, Φυτηργὸν Θέτιδος, ἣ μ' ἐγείνατο.

At non per vndas educatum Nereum
Thetidis patrem, cuiusque ego sum filius.

Hunc eundem patrem fuisse Nereidum vocatum ita idem testatur in eadem Tragœdia:

Εἴτ' ἔν γε πλατῖς θάσσετον Διοσκόρω,
Ἢ Νηρέως ἀγάλμαθ', ὃς τὸν εὐγενῆ

Ἕπτε πεντήκοντα Νηρήϊδων χορόν.
Nam seu Dioscuri sedent in littore,
Imago siue Nerei, Nereidum
Qui quinquies decem chorum olim protulit.

Suscepit filias Nereus è Doride nympha Haliam, Spio, Pasithean & Ligean. Fuerunt enim quinquaginta Nereides vocatę Nerei & Doridis filię, vt ait Hesiodus his in Theogonia:

Νηρῆος δ' ἐγένοντο μεγήρεα τέκνα θεάων
Πόντῳ ἐν ἀτρυγέτῳ καὶ Δωρίδος ἠϋκόμοιο,
Κούρης Ὠκεανοῦ τελήεντος ποταμοῖο.
Nascuntur Nereo nam pignora clara Deorum,
Doridis & pulchræ spumosis in maris vndis,
Quæ fuit Oceano fluuio lato edita quondam.

Fuit autē Doris Nerei soror. Has comas virides habere cēsuerunt antiqui: quare ita ait Horatius lib. 3. Carminum:

Nos cantabimus inuicem
Neptunum, & virides Nereidum comas.

His aues Halcyones gratissimæ fuisse putabantur, vt ait Theocritus in Thalesiis:

Χ' ἁλκυόνες τορεσεῦντι τὰ κύματα, τήν τε θάλασσαν,
Τόν τε νότον, τόν τ' εὖρον, ὃς ἔσχατα φυκία κινεῖ.
Ἁλκυόνες, γλαυκαῖς Νηρήϊσι πάντε μέλιστα
Ὀρνίθων ἐφίλαθεν.
Halcyones sternent vndas atque æquora ponti,
Atq; Eurum, atque Notum, qui extremas suscitat algas:
Halcyones, Nereidibus gratissima proles
Cunctarum volucrum.

Scriptū reliquit Orpheus in hymno quodā in Nereides, illas in vndis tripudiare, & bacchari, & tanquā lætissimos pisces huc illuc circa currum Tritonis præcipuè cursitare, inter quæ & illud est carmen:

Τειτώνων ἐπ' ὄχεσσιν ἀγαλλόμεναι τόδε τεῦχος.
A tergo currus Tritonum cernere posses
Has gestire simul.

Harum Nereidum multarum nomina ita recensuit Homerus lib. σ. Iliadis:

Κώκυσέν τ' ἄρ ἔπειτα· θεαὶ δέ μιν ἀμφαγέροντο
Πᾶσαι ὅσαι κατὰ βένθος ἁλὸς Νηρῇδες ἦσαν.
Ἦρθ' ἄρ ἔπι Γλαύκη τε, Θάλειά τε, Κυμοδόκη τε,

Νησαίη, Σπειώ τε, Θόη θ', Ἁλίη τε βοῶπις,
Κυμοθόη τε, καὶ Ἀκταίη, καὶ Λιμνώρεια,
Καὶ Μελίτη, καὶ Ἰαίρα, καὶ Ἀμφιθόη, καὶ Ἀγαυή,
Δωτώ τε, Πρωτώ τε, Φέρουσά τε, Διωναίη τε,
Δεξαμένη τε, καὶ Ἀμφινόμη καὶ Καλλιάνειρα,
Δωρίς, καὶ Πανόπη, καὶ ἀγακλείη Γαλάτεια,
Νημερτής τε καὶ Ἀψευδής, καὶ Καλλιάνασσα.
Ἔνθαδε δὲ ὧν Κλυμένη, Ἰάνειρά τε, καὶ Ἰάνασσα,
Μαῖρα, καὶ Ὠρείθυια, εὐπλόκαμός τ' Ἀμάθεια,
Ἄλλαι θ' αἳ κατὰ βένθος ἁλὸς Νηρῇδες ἦσαν.
Tum fundit lacrymas: hanc circum numina ponti
Conueniunt, quæ imas habitant Nereides vndas.
Hic aderant Glaucēque, Thaliáque, Cymodocēque,
Nesæa, Spióque, Thoēque, Haliēque decora,
Cymothoe, Actæe, Melite, cum candida Agaue,
Amphithoēque, & Iæra comis in colla refusis,
Dotóque, Protóque, Pherusáque, Dynaméneque,
Doris, & Amphinome, Panopēque, & Callianira,
Dexamene, Galatea, Amatheáque, Callianassa,
Et Clymene, atque Ianira simul, paritérque Ianassa,
Mæríque, & Orithyia ginas fucata colore,
Quæque imas habitant aliæ Nereides vndas.

Verum multo etiam plures his vocatæ sunt Nereides, quæ ad quinquaginta numerantur ab Hesiodo in Theogonia, quæ ita vocantur: Proto, Eucrate, Sao, Amphitrite, Eudore, Thetis, Galene, Glauce, Cymothoe, Spio, Thalia, Melite, Eulimene, Agaue, Pasithea, Erato, Eunice, Doto, Pherusa, Dynamene, Nesæe, Actæe, Protomedea, Doris, Panope, Galatea, Hippothoe, Hipponoe, Cymodoce, Cymatolege, Cymo, Eione, Halimeda, Glauconome, Pontoporia, Liagore, Euagore, Laomedea, Polynome, Autonoe, Lysianassa, Euarne, Psamathe, Menippe, Neso, Eupōpe, Themisto, Pronoe, Nemertes. Apollodorus verò Athen. has etiam præter prędictas connumerauit lib. 1. Glaucothoen, Nausithoen, Haliam, Pionen, Plesauren, Calypso, Cranto, Neomerim, Deianiram, Polynoen, Melien, Dionen, Isæam, Dero, Eumolpen, Ionen, Ceto, Limneream. Istæ autem omnes pulcherrimæ habebantur, quare, vt proditum est in fabulis, Cassiope Cephei Regis Æthiopum vxor cùm omnes suæ ætatis mulieres se forma antecellere gloriaretur, ausa est se Ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

reidibus etiam præferre, quamobrem illarum indignationem in se concitauit. Illæ igitur arrogantia huius fœminæ irritatæ, temeritateq́ue commotæ incredibilis & admirandæ magnitudinis cetum in illius regionē immiserunt: quare postea iussa est ab oraculo Andromedam filiam, quam vnicam habebat, vt à ceto voraretur, saxo alligatam exponere. Andromeda tamē Persei virtute liberata fuit, & eiusdem beneficio ad perpetuum vitandæ temeritatis exēplum, Cassiope inter sidera relata, vt patet ex Aratæo carmine ita Latine verso à Cicerone:

Labitur illa simul gnatam lacrymosa requirens
Cassiopeia, neque ex cœlo depulsa decorè
Fertur: nam verso contingens vertice primum
Terras post humeros euersa sæpe refertur.
Hanc illi tribuunt pœnam Nereides almæ,
Cum quibus, vt perhibent, ausa est contendere forma.

Neq; plura his ferè sunt de Nereo ac Nereidibus memoriæ tradita. Nunc sententiam antiquorum ex his exprimamus.

¶ Nereus dicitur Oceani fuisse & Tethyos filius, qui sanè nihil est aliud, quàm consilium & peritia in regēdis nauibus, quippe cùm peritia illa ex Oceano & vndis nascatur. Hic multas parit filias, quæ sunt inuētiones ac consilij mutationes ad nauigationem pertinentes: hanc peritiam antiquissimum Nereum vocarunt, ob vetustatem nauigationis. Eundem vatem esse tradiderūt, quia efficit in singulis disciplinis peritia vt multa euentura diuinemus & longè prospiciamus. Neque peritus naui gandi quispiam putādus est, nisi qui multo antè ventorum mutationes, & signa tempestatum, tanquā ex altissima specula prouideat. Hunc Deum in varias formas se vertere finxerunt antiqui, quoniam sapientis est ad multas varietates, rerúmque gerendarum opportunitates se accommodare. Ne quis igitur Deorum immortalium clementiam sibi deesse arbitraretur, sed vnunquenque sua dementia perire, qui se in sæuissimas maris tempestates intruserit, nulla habita ratione illorum, quæ

Ipse pater statuit, quid menstrua luna moneret,
Quo signo caderent Austri.

hæc dicta sunt. ¶ Idem est autem fabulam hanc confinxisse, vt summatim dicam, atque si dicerent antiqui: Esto prudens in transigendis negotiis, neque Deum incuses vbi per

imprudentiam aut temeritatem tibi pericula ipse conflaueris, cùm Deus prudenti cuique ac diligenti viro pręsens sit. Alij tamen marinam aquam Nereum vocarunt, vt est apud Ouid. in Deianira.

Respice vindicibus pacatum viribus orbem,
Qua latam Nereus cœrulus ambit humum.

Atq; de Nereo satis dictum est, nūc de Phorcyne dicamus.

De Phorcyne. CAP. VII.

PHORCYN, quem Latini Phorcum etiam vocarunt, fuit & ipse Ponti siue Maris ac terræ filius, vt testatur Hesiod. in Theog.

Αὖτις δ' αὖ Θαύμαντα μέγαν, καὶ ἀγήνορα Φόρκυν
Γαίῃ μισγόμενος, καὶ Κητὼ καλλιπάρηον,
Εὐρυβίην τ' ἀδάμαντος ἐνὶ φρεσὶ θυμὸν ἔχουσαν.
Hinc Thaumanta parit magnum, Phorcynque superbum
Coniunctus Terræ, & præstanti corpore Ceto,
Eurybiamque simul, cui sunt adamantina corda.

Varro tamen Phorcynem Thoseæ Nymphæ ac Neptuni filium fuisse scribit, qui filias habuit, præter commemoratas superiùs ex Ceto, Phorcidas scilicet & Gorgones, Thoosam, quæ cum Neptuno coniuncta Cyclopem peperit Polyphemum, de quo ita scribit Hom. lib. 1. Odyss.

Ἀλλὰ Ποσειδάων γαιήοχος ἀσκελὲς αἰὲν
Κύκλωπος κεχόλωται, ὃν ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν
Ἀντίθεον Πολύφημον, ὅου κράτος ἐστὶ μέγιστον
Πᾶσιν Κυκλώπεσσι, Θόωσα δέ μιν τέκε νύμφη,
Φόρκυνος θυγάτηρ ἁλὸς ἀτρυγέτοιο μέδοντος.
Verùm Neptunus qui terram verberat vndis,
Succenset causa Cyclopis, quòd Polyphemum
Lumine priuauit, qui robore præstitit omnes
Inter Cyclopas, peperit quem Nympha Thoosa,
Filia spumosi, qui temperat æquora, Phorci.

Genuit etiam serpentem, qui mala Hesperidum tuebatur, vt ait Hesiodus:

Κητὼ δ' ὁπλότατον Φόρκυϊ φιλότητι μιγεῖσα
Γείνατο δεινὸν ὄφιν, ὃς ἐρεμνῆς κεύθεσι γαίης
Πείρασιν ἐν μεγάλοις παγχρύσεα μῆλα φυλάσσει.
Postremum Phorco Ceto coniuncta sed edit
Serpentem magnum, qui extremis partibus orbis

Sub tellure latens semper mala aurea seruat.

Habuit etiam Scyllam filiam, vt dicemus postea. Nec plura ferè de Phorcyne leguntur apud antiquos.

¶ Fuit Phorcyn Pōti vel Neptuni ac Terræ filius & maris Deus, quē circularem aquarum motum nōnulli esse crediderunt, qui principium ab Oceano capit, & ab humore in terra existente. Huius vxor esse Ceto dicitur, exhalatio scilicet quæ calore & radiis Solis excitatur, qui humor cū per æstatem grauiorē extenuatus tollitur, fit draco: propè enim tremula fit illa exhalatio, & obliqua, quæ per calorem Solis attollitur. Alij rem hanc ad historiam transferre maluerūt, dixeruntq; Phorcynem Sardiniæ atque Corsicæ insulis imperasse, qui ab Atlante nauali prælio superatus, in ea pugna submersus sit, neque vspiā postea inuentus, quare creditus fuit se in Deorum marinorum numerum recepisse. Cætera verò quæ de illo fabulosè dicuntur, in eius gratiam fuerūt ad probabilitatem priorum ficta. At nunc de Proteo.

De Proteo. CAP. VIII.

PROTEVS & ipse maris Deus fuit, Neptuni & Phœnicæ Nymphæ filius, vt scriptum reliquit Zez. hist. 44. Chil. 2. qui in Pharo Alexandriæ habitauit, Toronenque ex Ægypto in Phlegram Pallenes profectus vxorem duxit. Nati sunt illi filij è Torone Tmylus & Telegonus, de quibus meminit Euripides in Helena. Hi postea peregrinos crudeliter interimebant cùm adoleuissent, quorum sæuitiā cùm Proteus æquo animo ferre non posset, impetrasse à patre Neptuno dicitur vt in Ægyptum rursus ferretur: cuius preces cùm audiuisset Neptunus, è quodam Pallenes hiatu speluncam sub mari fecit, in qua illum in Ægyptum vsque siccum perduxit. Deinde cùm Hercules ob crudelitatem, qua in hospites vtebantur, Tmylum & Telegonum obtrūcasset, cognita cæde filiorum neque lacrymas emisit, quia nefarij essent homines, neque risit, quòd essent filij, vt scripsit Theopompus libro 8. rerum Græcarum. Xantippus verò scripsit in rebus Lydiæ Proteum Oceani & Tethyos à quibusdam creditum fuisse filium. Eurip. præterea Psamathen vxorem illum duxisse scribit, de qua Theonoen, & Theolymenum marem suscepit, habuit etiam Caberam, Rhetiā, & Idotheam filias, quę Menelaum de reditu in patriam ambigentem, cùm diutius in Ægypto detineretur, docuit vt

recentibus pellibus phocarum indutus vnà cùm sociis tanquam phocis se inter phocas dormire simularent, quo tempore sub meridiem Proteus in siccum exiens inter phocas dormire consueuit, atque illum dormientem comprehēdere, tamdiúque retinere in varias formas se mutantem, quādiu in pristinam formam redierit: nam tunc futura demum illis prædicet omnia. Dicunt enim modò in aquam, modò in ignem, modò in feras, in arbores, volucres, serpentes se vertere solitum, vt ait Hom. lib. 4. Odysseæ, vbi explicat consilium Idotheæ, quæ carmina, cùm multa sint, non ascribam, sed Latinè illa breuitatis causa pronuntiabo, sic enim Græca incipiunt:

Ὣς ἔφατ'. αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμφιέπουσ' ὀπόθεν περ,
Λὺτὴ ῥῶ φρεσὶ ζευ σὺ λόχον. Sic autem Latinè:

Dixerat: hu ego sum contrà sed talibus orsus:
Nunc senis insidias diuini Diua recense,
Ne me præuisum fugiat, nam vincere Diuos
Viribus humanis res est valde ardua. Dixi
Sic ego, sed contrà Dea sic est inde locuta.
Hospes vera tibi dico, verissima nosces.
Cùm medios radiis iam Sol accenderit æstus,
Æquoreus solet ire senex in littora verax.
Hunc Zephyro iactata senem tegit alga marina,
Quem circum phocæ in spelunca è fluctibus altis
Egressæ capiunt placidam per membra quietem,
Spirantes salsas, & olentes naribus vndas.
Huc ego te ducam cùm primùm Aurora fugarit
Exoriens stellas, socios tres ipse memento
Diligere è cunctis, qui præstent mente, animóque.
Nunc age narrabo tibi fraudes, nunc senis artes.
Primùm dinumerat phocas, numerúmque recurrit,
Quas omnes vt adesse videt, prosternitur vnà
Ipse, ouium veluti custos in montibus olim,
Hunc vbi videritis stratum, somnóque grauatum,
Cura sit hinc arctè duris innectere vinclis,
Et retinere Deum conantem fallere dextras:
Omnia mox fiet, serpens qui pectore terram
Verret, fiet rursus aqua hic, crepitabit & ignis.

Hunc eundem Deum rerum omnium principium esse, & Deorum antiquissimum putauit Orpheus, quem & clauce

habere maris, & omnibus præesse tanquã principium vniuersæ naturæ dixit, vt patet ex eo hymno:

Πρωτέα κικλήσκω πόντου κλυτὸν ἅλιον ἔχοντα,
Πρωτογενῆ, πάσης φύσεως ἀρχὴν ὃς ἔφυσεν,
Τὸν ἀμάσσων ἱερῷ ἰθέας πολυμόρφοις,
Πάντιμος, πολύκυκλος, ὅπου ἄμβροτα πάντα τ' ἔσπεται,
Οὗ σάτε θεσπεσίην ἕλιν, ὅσσα τ' ἔστιν ὑπερθεν αὖτις.
Gestantem claues pelagi te maximè Proteu
Prisce voco, à quo naturæ primordia primùm
Edita sunt, formas in multas vertere nosti
Materiam sacram, prudens, venerabilis, atque
Cuncta sciens, quæ sint, fuerint, ventura trahantur.

Hunc in curru vehi, qui à Phocis traheretur, putarunt antiqui, quos equos bipedes vocauit Virg. lib. 4. Georg.

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor,
Et iunctis bipedum curru metitur equorum.

Nec plura his ferè de Proteo tradita sunt ab antiquis, quorũ sententiam explicemus. Proteum Neptuni siue Oceani filium finxerunt quem putarunt vim esse aeris, qui de Stoicorum sententia Iupiter fuit appellatus, ac per omnia pertransiret, & vbique esset, vt patuit superiùs, cùm de Ioue loqueremur: nam aer proximè sit ex aqua in illum extenuata. Hunc naturam esse aeris, per quem tẽperatum omnia oriuntur, & vnde sit omnibus ortus principium & plantis & animalibus, videtur significasse Hom. lib. 4. Odyss. in his:

Ἀλλ' ἤτοι τρωπᾶτα λέων γένετ' ἠϋγένειος.
Αὐτὰρ ὄπιθεν δράκοντι, καὶ παρδάλει, καὶ μεγάλῃ συὶ.
Γίνετο δ' ὑργὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον,
Καὶ πῦρ.
Concussit ceruice iubas leo factus, & inde
Fit draco terribilis, modò sus, modò pardalis ingens,
Altricoma aut arbor, nunc frigida defluit vnda,
Nunc ignis crepitat.

Nam ex eadem materia pro aeris caloris ve ratione occulta, vel arbores, vel animalia nascuntur, vel materia ipsa conuertitur in elementa, quod antiqui significarunt, per tot, tamq; multiplices formarum mutationes; cùm Proteus quasi τὸ πρωτογονον ὄν., primũ existens scilicet sit: materia enim omnis in intellectu forma prior existit, formasq; varias semper expetit naturę impulsu; quamobrem in tot formas verti dictus est Proteus. Nam certè quidem hominem aliquẽ fuisse, qui se in tot formas verteret, putare, fatui omnino est hominis, at Lucianus in Dialogo qui nauigiũ inscribitur, nauigandi peritissimum hominem videtur existmiasse, cùm ita dicat, θαυμασίως πλεῖ πέρνου, ὡς ἔφασκον οἱ ἐμπλέοντες, καὶ τὰ θαλάττια σοφὸς ἦν περὶ τὸν Πρωτέα: *admirabili nauigãdi peritia, vt dicebant, qui vnà nauigarunt, & rerum maritimarum cognitione vel Proteum illum superare videbatur.* Diodorus Siculus lib. 2. morem fuisse Regum Ægyptiorum scribit, vt priorem partem vel leonis in capite gestarent, vel draconis, vel arboris, atq; in ignis aliquando formam diademata inciderentur, quòd gestamen erat principatus insigne. Inde postea fictum fuit, quòd Proteus se in varias formas commutaret. Dictus est fuisse phocarum custos & pastor, quia locis maritimis imperauerit; nam Reges & principes populorum ποιμένας λαῶν antiqui vocarunt, hoc est populorum pastores: debet enim princeps non minùs salutis, quàm etiam vtilitatis suorum populorum esse studiosus: qui enim de tondendo grege tantùm & occidendo solicitus est, non pastor, sed lupus & latro est appellandus. Sunt enim diuitiæ populroũ quasi obsides, quæ iacturę metu ciues in fide retineant, atq; ciuium opulẽtia, opulentia denique est principis, si res ita tulerit. Atque omnis ciuitas in quam opes ad paucos confluxerint, magis exposita est hostium viribus, quia præter inuidiã & intestina odia, plurimũ differt pugnare pro alienis, & pro suis facultatibus cùm omnes sint propriæ vtilitatis præcipuè acerrimi defensores, segnes aliarum, nemoq; patriam suam esse existimet, in qua nihil habeat plus bonorum quàm exteri. Dictus est phocarum pastor, quoniã maritimi & natandi periti essent eius populi. At Lucianus histrionẽ fuisse Proteũ arbitratus est, de quo ita scribit in dialogo de Saltatione: δοκεῖ γάρ μοι ὁ παλαιὸς μῦθος καὶ Πρωτέα τὸν Αἰγύπτιον ἄλλο τι ἢ ἀρχιτῶν τινα γενέσθαι λέγειν μιμητικὸν ἄνδρωπον, καὶ πρὸς πάντα σχηματίζεσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι δυνάμενον, ὡς καὶ ὕδατος ὑγρότητα μιμεῖσθαι, καὶ πυρὸς ὀξύτητα ἐπὶ τῇ τῆς κινήσεως σφοδρότητι, καὶ λέοντος ἀγριότητα, καὶ παρδάλεως θυμόν, καὶ δένδρα δύσκαμπτα, καὶ ὕλας, ὅτι καὶ θελήσειεν. *Videtur mihi sane antiquus ille fabulosus Proteus saltator quispiam aut histrio fuisse egregius, qui sciens se in omnia formare, omniáque imitari, ita vt aquæ hu-*

morem, & ignis acumen per motionum celeritatem imitaretur, & leonis feritatem, & iram pardalis, & arboris susurrum & omnino quidquid illi collibuisset, referret. Neque tamen soli Proteo hæc facultas fuit in omnia se conuertendi, sed etiam Thetidi, & Mestræ filiæ Erisichthonis AEthonis Thessali, quæ cùm pater omnia sua bona ob assiduam famem diuinitus immissam deglutisset, sese tandiu in varias formas vertebat, quamdiu à patre venderetur, vt eius fami succurreret, deinde ad patrem statim clàm redibat. Sic Periclymenus Nelei & Polymelę filius, ac frater Nestoris, id munus à Neptuno impetrauit, vt in omnia quæ optaret, conuerti posset: quare musca dicitur ab Hercule Pylum oppugnante occisus, nam in eam formam versus indicatus fuit à Pallade: quod autem in omnia ita verteretur, sic de illo loquens Euphorion indicauit:

Σύν τε Περικλύμενον Νηλήϊον ἔκτανε μοῦνα,
Ὅς ῥά τε πᾶσιν ἔιχθ', θαλάσσιος ἠΰτε Πρωτεύς.
Atque Periclymenum musca tunc ille cecidit,
Qui, velut æquoreus Proteus, se vertit in omnia.

Quod etiam planiùs explicauit Hesiodus in his:

Περικλύμενόν τ' ἀγέρωχον
Ὄλβιον, ᾧ πόρε δῶρα Ποσιδήϊων ἐνοσίχθων
Παντοῖ'· ἄλοτε μὲν γὰρ ἐν ὀρνιθεσσι φαείνεν
Αἰετὸς, ἄλοτε δ' αὖτε πελέσκετο (θαῦμα ἰδέσθαι)
Μύρμηξ· ἄλοτε δ' αὖτε μελισσέων ἀγλαὰ φῦλα.
Ἄλοτε δ' ἠΰτε ὄφις ἠμείλιχος· εἶχε δὲ δῶρα
Παντοῖ', ἃ κ. ὀπάσσαιτ', πάντ' μιν ἠπεφνε δόλωσεν
Βυλῇ Ἀθηναίης.

Periclemenumq; superbum
Felicem, cui dona dedit præstantia quondam
Neptunus volucres inter fit namque volucris:
Tum fit rursus apis, rursus (mirabile visu)
Formica apparet, rursus fit frigida serpens.
Munera multa habuit, quæ singula dicere non est:
Denique principium cædis, causæq; fuerunt,
Pallas vti monuit.

Habuit etiam Empusa hanc ipsam facultatem conuertendi se in quæcunque libuisset, de qua ita scripsit Aristophanes in Ranis:

Καὶ μὰ τὸν Δία θεῖον μέγα.

Ποιόν τι, δῆτον. παντοδαπὸν γοῦν γίγνεται.
Τοτὲ μὲν βοῦς, τοτὲ δ' ὄρευς, τοτὲ δ' αὖ γυνὴ
Ὡραιοτάτη πρόσωπ' ἔχουσ', φέρε ἐγὼ αὐτὴν ἴδω.
Ἀλλ' οὐκ ἔτ' αὖ γυνή ἐστιν, ἀλλ' ἤδη κύων.
Ἔμπουσα τοίνυν γ' ἔστί.
Nam maximam profectò cerno belluam.
Qualem? nouam, sit cuncta, cùm libet, statim:
Nunc mula, nunc bos, rursus illa fœmina
Formosa, dic vbi est? eamus recta eò.
Haud fœmina est, sed rursus illa, sed canis
Empusa certè est illa.

Sic etiam Epicharmus in Hebes nuptiis:

Ἔμπουσα δείδεγμ', βοῦς, ἐμοὶ γίγνεται,
Αἶγός τε, μῆλα, καὶ γυνὴ δ' ὡραία τις,
Καὶ πάνθ' ὁπόσα λῆς, καὶ ὅσα συμφέρει.
Empusa planta, bos fit, atque vipera,
Lapisque, musca, pulchra & illa fœmina,
Quidquid cupit, vel denique illi conferat.

¶ Alij, inter quos fuit Antigonus Carystius in Diction. Proteum virum sapientissimum fuisse tradiderunt, qui multa de naturali philosophia scripserit, de plãtis, de lapidibus, de natura ferarum, de mutatione mutua elementorum, & quo pacto illa principia sint omnium nascentium, quæ vt vires singula sumpserint, ita vel arbores fiũt, vel herbæ, vel animalia: quare dictus fuit Proteus in illa omnia se vertisse. Hunc eundem diuinatorem arbitrabãtur, quia multa ex obseruatione syderum, & ex rerũ præteritarum memoria prædiceret. Alij crediderunt per magicas artes Proteum in prædictas formas se mutasse. Alij dixerunt fuisse virum dicendi peritum, qui facilè posset in quosuis animorum motus homines impellere, quare prædictas formas sumere dictus fuit. Ego Proteum virum fuisse prudentem putauerim (si modò quis fuit) & in conciliandis conseruandisque amicitiis callidissimũ, & in temperandis motibus animorum, & in moribus ad omnes euentus rerum cautè formandos, aut certè quales esse viros prudentes oporteat per hęc figmenta nobis antiquos demonstrasse. Quis enim nesciat nihil magis necessarium esse vel in administratione ciuitatum, vel in quotidiana consuetudine, quàm varietatem ingenij, quæ confert plurimum ad omnes opportunita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes, ac rerum vicissitudines? oportet igitur virum prudentē, quoniam non omnes iisdem studiis delectantur aut capiuntur, per varias formas se in hominum amicitiam ingerere, ac variis vti rationibus in ciuitatum administrationibus, quoniam alij euentus clementiam, alij seueritatem iudicis requirunt: sic enim fieri Proteum modò ignem, modò aquā intelligendum est; & modò fructiferam arborē, modò crudelissimā feram propter præmia iustitiæ ac suplicia, veruntamen non solùm ad amicitias, & ad ciuitatum administrationes hæc fabula pertinet, sed multo magis ad vniuersam humanæ vitę rationem, quippe cùm neque semper indulgere genio conueniat, neque semper eadem vitæ seueritas retinēda sit: sed vtriusque rei tēpora sunt cognoscenda, quippe cùm nihil violentū sit diuturnū. Nihil aliud igitur dixisse mihi videntur per hęc figmenta, quàm illud quod etiam dictum fuit ab oraculo, Ne quid nimis: cùm omnis omniū rerū salus & constantia in mediocritate moderationeq́ue sit collocata. Illa verò quæ dicuntur fabulosè de Periclymeno, de immenso quodā auaritiæ gurgite intelligenda sunt: nā tametsi immensas opes domesticas auaritia recondiderit, tamen his minimè contenta, vel per omne fraudū insidiarūq́ue genus alienis facultatibus inhiat.

De Castore & Polluce. CAP. IX.

CASTOREM item & Pollucē salutaria numina nauigantibus, si gemini apparerent, omnes crediderunt antiqui, atque etiam omniū nauigantiū vnus sermo mutatis tamen nominibus nostra ætate appellauit. Fama fuit Iouem, vt de horū origine aliquid dicamus, captum desiderio Ledę Tyndari Regis in cygnum se conuertisse, atque illam compressisse. Nam cygnus factus ita iucundè cecinit, vt illū propter cantus suauitatem Leda adamauerit & cōtrectauerit. Deinde ab eo cygno cōpressa ouū poperisse dicitur, è quo Castor & Pollux & Helena nati sunt, vt Ouidius in his innuit in epist. Helenæ:

Dat mihi Leda Iouem cygno decepta parentem,
Quæ falsam gremio credula fouit auem.

Alij tamen deterrritum ab aquila cygnum ad Ledam cōuolasse inquiunt, atque cùm sub ea forma Ledam decepisset, Iupiter cygni formā in cœlum trāstulit, vt ait M. Manilius in pri-

in primo Astronomicorum:

Proxima sors cygni, quem cælo Iupiter ipse
Imposuit formæ precium, qua cepit amantem,
Cùm Deus in niueum descendit versus olorem.

Alij tamē crediderunt oua nata fuisse ex illo cōgressu, quorum ex altero Castor & Pollux, ex altero Helena nata sit & Clytæmnestra: nonnulli Timandram addiderunt sororem. Non defuerunt tamen qui ex vno tantùm ouo Pollucem & Helenam natos fuisse crediderint, quod Leda è Ioue conceperit, cùm è Tyndaro Castorem & Clytæmnestram natos esse arbitrentur: hi igitur mortales vt ex homine concepti, illi immortales vt ex Deo, crediti fuerunt. Vocati tamen sunt omnes Tyndaridæ & in Lacedæmone iuxta Taygetū montem Laconiæ nati, vt ait Homerus in hymnis:

Κάστορα καὶ Πολυδεύκε' ἀείδεο μοῦσα λίγεια
Τυνδαρίδας, οἱ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἐξεγένοντο.
Τοὺς ὑπὸ Ταϋγέτου κορυφῇς τέκε πότνια Λήδη,
Λάθρη ὑποδμηθεῖσα κελαινεφέϊ Κρονίωνι.
Castora Pollucemq́; mihi nunc pandite Musæ
Tyndaridas, Iouis è cælestis semine natos.
Taygeti peperit quondam hos sub vertice Leda,
Clàm coniuncta Ioui cælestia regna tenenti.

Theocritus in Dioscuris Castorē & Pollucem Iouis filios, at non Tyndari appellauit:

Ὑμνέομες Λήδας τε καὶ αἰγιόχω Διὸς υἱώ,
Κάστορα καὶ φοβερὸν Πολυδεύκεα πὺξ ἐρεθίζειν.
Cantamus natam de Leda & de Ioue prolem,
Castora Pollucemq́; timendos hostibus acres.

Hi cùm nati fuissent Pephni, quæ maritima erat ciuitas in insula eiusdem nominis Lacedęmoniorum ditionis, vt fuit Thalamatarum sermo, & Alcman in quodam cantico scripserat (quamuis magna esset controuersia inter Messeniacos ac Lacedemones ab vtris Castores essent oriundi, cùm illos patrios Deos vtrique sibi vendicarent (à Mercurio Pellenen nutriendi statim deportati fuerunt. Deinde cùm Iason ad aureum vellus esset nauigaturus, & ad eum confluerent vndique delecti iuuenes: inter cæteros accessit Castor & Pollux, vt ait in libro primo Apollonius:

Καὶ μὴν Αἰτωλὶς κρατερὸν Πολυδεύκεα Λήδη,
Κάστορά τ' ὠκυπόδων ὦρσεν δεδαημένον ἵππων

Universidad de Deusto
Biblioteca

Σπάρτηθεν· τοὺς δ' ἦγε δόμοις ἔνι Τυνδαρέοιο
Τηλυγέτους ὠδῖνι μιῇ τέκεν
Impulit hic fortem Pollucem Aetolica Leda,
Castora & hinc eadem domitorem rursus equorum
E Sparte partu quondam quos edidit vno
Tyndari in æde viri.

Hi multa pręclara facinora in ea nauigatione ediderunt: nã cùm ad Bebryciorum, Amyciq; Neptuni filij littus appulissent, Pollux aduersus Amycũ, qui omnes Argonautas prouocauerat, in pugnam prodiuit, eumq; interfecit. Amycus enim cõsueuerat ita omnes peregrinos interimere, cùm illos cogeret secũ pugnis decertare: atque tunc etiam ad Argonauem accedens Amycus ita omnes ad pugnam inuitauit.

Χέκλυθ' ἁλίπλαγκτοι τάπερ δίμεναι ὑμὶν ἔοικεν.
Οὔτινα θέσμιον ἐπὶν ἀφορμηθέντα νέεσθαι
Ἀνδρῶν ὀθνείων, ὅσκε Βέβρυξι πελάσσῃ,
Πρὶν χείρεσσιν ἐμῇσιν ἐὰς ἀνὰ χεῖρας ἀεῖραι.
Τῷ κέν μοι τὸν ἄριστον ἀποκριδὸν οἷον ὁμίλου
Πυγμαχίῃ στήσασθε.
Discite pontiuagi nautæ, quæ discere oportet:
Nulli, Bebrycios portus qui intrauerit, est fas
Soluere, ni expertus sit nostræ robora dextræ.
Quare agite ô proceres præstantem robore cunctis
Mittite mi pugilem.

Theocritus autem exisse aquatum Pollucem scribit, & apud fontem Amycum inuenisse, à quo coactus fuit pugnis decertare. Omnes tamen assentiuntur Amycum fuisse cum multis Bebrycibus à Polluce occisum. Ijdem post Colchicam expeditionem in patriam reuersi, cùm Theseus Helenam rapuisset, in Athenienses ad recuperandam sororem militarunt, tum expugnata Aphidna, captaq́ue vrbe, & Helena recepta, omnibus Atheniensibus pepercerunt, præterquam vni Æthrę matri Thesei, quam captiuam abduxerunt. Inde verò effectum est vt reges & seruatores Dioscuri ob eximiam clementiam ab Atheniensibus sint postea vocati. Post recuperatam sororem in amorem Phœbes & Talayræ, filiarum Leucippi Arsinoesq́ue, sororum inciderunt, quæq́ue ipsi in Theseo improbauerant, in alios ipsi committere non dubitarunt. Zez. verò non Phœben, sed Ilairam vocat alteram Leucippi filiarum hist. 48. chil. 2. quam alij

Naeiram alij Elairam vocarunt: quibus nõnulli illud etiam addiderunt è Phœbe ac Polluce natum fuisse postea Mnesibum, quem alij Mnesinoum, alij Asineũ vocarunt, è Castore & Ilaira natus est Anogon, atque, vt alijs magis placuit, Anaxis, vt alijs, Aulothus. Fuerãt illę Lynceo & Idę Apharei filijs desponsatę, quare earum mariti in raptores Dioscuros ob acceptam iniuriam impetum cum armis facientes grauem pugnam commiserunt ad Taygeti montis radices, ac deniq; Castor à Lynceo interfectus est, ac Lynceus postea ictus à Polluce columna saxea occubuit, de quo Pollux trophęum erexit. Futurum erat breui vt Pollux etiam acceptis ab Ida vulneribus interficeretur, nisi Iupiter Idam fulmine ob natum percussisset, vt ait in his Theocritus:

Ἦ γὰρ ὅγε στάλαν Ἀφαρηΐου ἐξανέχουσαν
Τύμβῳ ἀναρρήξας ταχέως Μεσσάνιος Ἴδας
Μέλλε κασιγνήτοιο βαλεῖν σφετέροιο φονῆα·
Ἀλλὰ Ζεὺς ἐπάμυνε, χερῶν δέ οἱ ἔκβαλε τυκτὰν
Μάρμαρον, αὐτὸν δὲ φλογέῳ συνέφλεξε κεραυνῷ.
Pars erat è tumulo nam Aphareio exerta columnæ,
Quam forti dextra fregit Messenius Idas,
Hanc fratrisq́; sui fuerat iacturus in hostem.
Iupiter auxilium tulit, illi marmor ab ipsa
Decussit dextra, & combussit fulminis igne.

Alij Pollucẽ etiam cæsum fuisse dixerunt: atq; cùm vterq; se intra ventrosam quercum occultasset, à Lynceo mortaliũ omnium perspicacissimo fuisse visos, vt patet ex his carminibus eius Stasini qui res Cyprias carmine conscripsit:

αἶψα δὲ Λυγκεὺς
Τηΰγετον προσέβαινε ποσὶ ταχέεσσι πεποιθώς.
Ἀκρότατον δ' ἀναβὰς, διεδέρκετο νῆσον ἅπασαν
Ταντάλιδου Πέλοπος. τάχα δ' εἴσιδεν ὄβριμος ἥρως
Δηνοῖς ὀφθαλμοῖσιν ἔσω δρυὸς ἄμφω κοίλης,
Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ ἀεθλοφόρον Πολυδεύκεα.
quo tempore Lynceus
Taygeti velox ascendit culmina montis,
Lustrauitq́; oculis quidquid tenet insula magni
Tantalidæ Pelopis: præacuto lumine vidit
Hos ambos intra ventrosæ robora quercus,
Pollucem fortem, & domitorem Castora equorum.

Neq; mirum est tam fortes fuisse Apharei filios, aut tam

Universidad de Deusto Biblioteca

perspicacem Lynceum, quando ab illo Perseo qui Medusam occidit, per Gorgophonē nymphā originem duxerunt, quorum hæc series ortus fuisse narratur. Fuerunt duo fratres Hyacinthus & Cynortes. Cynortę filius Perieres, ex hoc & Gorgophone Persei filia Leucippus, & Icarius, & Aphareus nati sunt, è Leucippo, & Philodice Inachi filia Phœba & Ilaira nascuntur. Ex Icario & Peribœa Naide nascuntur filij quinque mares, & Penelope, quæ postea fuit vxor Vlyssis, ex Aphareo & Arene nympha OEcali filia, vti scripsit Stesichorus; vel vt alijs magis placuit, ex Arne filia AEoli, Lynceus & Idas nascuntur: quare ex eodem fonte priore omnes manasse visi sunt. Didymus tamen solum Castorem visum fuisse inquit à Lynceo, at Pindarus in Nemeis propter armenta abacta pugnatum fuisse inquit, at non propter Leucippi filias. Habuerunt aurigas Rhecam & Amphistratum viros fortissimos: quorū alter Phthiotis illis qui Achaiam habitarunt, alter Laconibus, qui Heniochiam vocatam, duces fuerunt, vt ait Strabo lib. 11. Dicūtur primi Dioscuri arcus inuenisse, & docuisse canes quod spectat ad venationē, & cęstus certamen, vt nos lib. 2. Venationum scripsimus:

Quid referam Ledæ pueros? hic repperit arcus,
Et cursu domitare feras inuenit equorum:
Ille canes primus docuit vestigia caute,
Atq; feris homines crudo decernere cæstu.

Cū cæsus fuisset igitur Castor à Lynceo, fabulātur immortalē Pollucē à patre Ioue petiisse, vt Castor immortalitatē assequeretur, quod cùm obtinere non potuisset, impetrauit deniq; vt dimidium suæ posset illi impartire: quare alternis diebus singuli viuere dicuntur, vt est apud Virgil. lib. 6.

Si fratrum Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viam toties.

Hi crediti sunt ab equis albis vehi soliti, quare ita scripsit Pindarus in Pythiis in Hierone:

ἔχον δ' Ἀμύκλας ὄλβιοι,
Πινδόθεν ὀρνύμενοι
Λευκοπώλων Τυνδαριδᾶν βαθύδο-
ξοι γείτονες.
Habitabant Amyclas diuites
E Pindo concitati
Candidos equos habentium Tyndaridarum gloriosi vicini.

Post cædem autem Castoris Castoreum vocatū tripudium in honorem Castoris fuit institutum, de quo meminit Pindarus in secunda Ode Pyth. in eo autem armati iuuenes tripudiabant. Quidam tamen dixerunt ab ipsis Dioscuris post victos Gigantes id tripudium fuisse excogitatum, atque Palladem legem Enoplam cecinisse, inter quos fuit Epicharmus, quam legem postea Lacones cum tibiis in acie instructi aduersus hostes vsurparunt: quod tamen nonnulli à Curetibus inuentum fuisse inquiunt. Dixerunt enim Cretenses non solùm Castoreum, sed etiam Pyrrhichium melos excogitasse: quod quidam Pyrrhicho Cretensi tribuunt, inter quos fuit Sosibius. Alij Pyrrho Achillis filio, qui armatus vsus est in victoria contra Eurypylum & Telephum, id attribuunt. Arist. primum Achilem ad pyram Patrocli Pyrrhicho vsum fuisse inquit. Enimuero Castor & Pollux ob res pręclarè gestas in Deorum numerum, sicuti antiquorum pręlique relati fuerunt: cùm mortales essent vt reliqui homines, vt ait Pausanias in Arcadicis. Fama est hos nauigantium Deos, & omnibus nauigantibus salutares tali de causa creditos esse: cùm ingens tempestas Argonautas à Sigæo digressos inuasisset, atque pro illorum incolumitate vota Orpheus concepisset, geminę flammę circa Castoris & Pollucis capita apparuerunt. Secuta est paulo pòst admirabilis maris tranquillitas, & clementia ventorum: quamobrem credita fuit inesse quædam in his iuuenibus diuinitas, & ignes illi cùm postea nauigantibus apparerent, Castoris & Pollucis arbitrio apparere crediti fuerunt. Putabantur ijdem seruare nauigantes in extremo vitæ periculo constitutos, vt aparet ex Idyllio Theocriti in Dioscuros vbi signum esse futurę serenitatis inquit apparens præsepe inter asellos his versibus:

Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ἐκβυθοῦ ἕλκετε νᾶας
Αὐτοῖσιν ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.
Αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπτρὰ δὲ γαλάνα
Ἀμπέλαγος, νεφέλαι δὲ διέδραμον ἄλλυδις ἄλλαι,
Ἐκ δ' ἄρκτοι τ' ἐφάνησαν, ὄνων τ' ἀνὰ μέσσον ἀμαυρὴ
Φάτνη, σημαίνοισα τὰ πρὸς πλόον εὔδια πάντα.
Vos tamen ex vndis naues seruatis, & ipsos
Nautas in summo positos discrimine vitæ.
Continuò venti cessant fremitusq; minacis

A Equoris, aufugiunt nubes, vrsæq; nitescunt:
Apparet præsepe simul tenue inter asellos,
Significans tranquilla maris mox omnia nautis.

Hæ flammæ cùm geminæ apparent, salutiferę putantur nauigantibus: at si vna tantùm, periculosa est nauigijs, & eò magis si terribilis illa & dira pestis, quam nautæ vocãt Helenam, suo aduentu geminas flammas fugauerit. Quamuis Euripides Helenam quoque cum fratribus esse salutarem nauigantibus scribit in Oreste, vt est in his carminibus:

Ἑλένα μὲν, ἣν σὺ διολέσαι θέσθυμος ὢν
Ἥμαρτες, ὀργὴ Μενέλεω πικύμορος,
Ἣ δ' ὄβιν, ἣν ὁρᾶτ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς,
Σεσωσμένη τε, κοὐ θανοῦσα θεὸς σέθεν
Ἐγώρισ' ἐξέσωσα, καὶ πὸ φασγάνου
Τοῦ σοῦ κελευσθεὶς ἔρπασ' ἐκ Διὸς πατρός.
Ζηνὸς γὰρ οὖσαν, ζῆν τιν ἄφθιτον χρεών.
Κάστορί τε Πολυδεύκει τ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς
Σώτειρα ἔσται ναυτίλοις σωτήριος.

Helena quidem, quam tu voluisti perdere
Agens parum iucunda Menelao, hæc adest:
Hæc, quam videtis in loco summo ætheris,
Seruata: nec tua manu illa concidit,
Seruaui ego illam sic volente eius patre
Ioue ensis ictu de tui: nam viuere est
Illam necesse semper, vt satam Ioue.
Sic Castori & Polluci in æthere arduo
Salubris asidebit illa nauibus.

Hos ignes Horatius stellam appellauit libro primo Carminum:

Dicam & Alciden, puerosq; Ledæ:
Hunc equis illum superare pugnis
Nobilem, quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntq; nubes
Et minax (quod sic voluere) ponto
Vnda recumbit.

Sacrificabantur his Deis agni candidi, tanquam Dijs bonis, & fausti, & felicibus, vt patet ex hymno Homeri vbi potestatem Dioscurorum describit:

Ἀμφὶ Διοσκούρους ἐλιχώπιδες ἔσσετε μῶσαι
Τυνδαρίδας, Λήδης καλλισφύρου ἀγλαὰ τέκνα,
Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ ἀμώμητον Πολυδεύκεα.
Τὼς τοὶ Ταϋγέτου κορυφὴν ὄρεος μεγάλοιο
Μιχθέντ' ἐν φιλότητι κελαινεφέι Κρονίωνι,
Σωτῆρας τέκε παῖδας ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
Ὠκυπόρων τε νεῶν, ὅτε τε σπέρχωσι θύελλαι
Χειμερίαι κατὰ πόντον· ἀμείλιχοι δ' ὀπὶ νῆας
Εὐχόμενοι καλέουσι Διὸς κούρους μεγάλοιο
Ἀργῆσι λευκοῖσιν ἐπ' ἀκρωτήρια βαντες
Πρύμνης.

Tyndaridas natos magno Ioue dicite Musæ,
Pignora quæ quondam peperit pulcherrima Leda,
Pollucem fortem, domitorem & Castora equorum.
Taygeti peperit Leda hos sub vertice montis
Aetherio coniuncta Ioui, cui sidera parent:
Hæc peperit miseros seruantia pignora nautæ,
Atque rates, diræ quas inuasere procellæ
Hybernæ, vt pelagi fremit implacabilis æstus.
Tunc etenim nautæ summa de puppe vocarunt
Voce Iouis pueros, niueorum & munere placant
Agnorum.

Maximè omnium Deorum culti fuerunt apud Cephalenses Castor & Pollux, magniq; Dij ab illis sunt vocati, per quos, vt alibi mulieres, ita viri apud illos & alias nonnullas nationes iurare consueuerunt, vt testatur in his Theognis:

Κάστορ καὶ Πολύδευκες, οἱ ἐν Λακεδαίμονι δῖαν
Ναίετε Εὐρώτα καλλιρόῳ ποταμῷ,
Εἴ ποτε βουλεύσαιμι φίλῳ κακόν, αὐτὸς ἔχοιμι·
Εἰ δέ τι κεῖνος ἐμοί, δὶς τόσον αὐτὸς ἔχοι.

Pollux & Castor qui Eurotæ ad fluminis vndas
Accolitis, fines qui Lacedæmonios,
Illa ego perpetiar, si quæro incommoda amico:
Is mihi si quærat, bis totidem ipse ferat.

Fama est quòd cùm ludi Olympici fuissent ab Hercule aliquando instaurati, Pollux cæstibus victor, cursu & arte pugilum Castor renuntiati fuerunt, nam tametsi vno partu, & ex eodem ouo nati sunt ambo, tamen varia studia vtrisque fuerunt, vt ait Horat. lib. 2. Serm.

Castor gaudet equis: ouo prognatus eodem,

Pugnis, quot capitum viuunt, totidem studiorum Millia.

Memoriæ proditum est in Laconicis à Pausan. non procul à Sciade Laconum loco, sepulchrum fuisse Castoris, qui vna cum Polluce infaustè cum filiis Leucippi Sparten inuadentibus commisso prælio cecidit, neque tamen ante quadragesimum annũ ab eo bello inter Deos fuerunt relati. Alij non à filiis Leucippi, sed ab aliis cæsos putarunt. Qui Idam fulmine ictum dixerũt, quia Castorẽ cecidisset: illi datã fuisse Polluci à Ioue optionẽ inquiunt, cùm illum solari Iupiter cuperet in morte fratris, vtrum mallet eligendi immortalis ne ipse vellet fieri, an potiùs sex menses cum fratre viuere, & sex alternè mori, tum Pollux cum fratre viuere & mori maluit. Hæc tot fabulosè de his tradita sunt ab antiquis, è quibus veram sententiam exprimamus.

¶ Castor & Pollux & Helena ex vno ouo nati dicuntur Ioue patre, quid hoc monstri est Dij boni? fieri nullo modo sanè potuit vt tanta multitudo eodem partu nata fit, quippe cùm natura numerũ mammarum superari omnino non patiatur: quòd si filiorũ numerus mãmas superauerit, illi postea viuere non possunt. Ridiculũ est igitur & ouum natum fuisse è muliere, & tot homines ex ouis, & eodem partu, & omnes vixisse. Fictum fuit igitur, vt quidã voluerunt, Ledã ouum peperisse, quia prægnans ventrem ad oui formam rotundum haberet: vel, vt alij maluerunt, quia in eadem pellicula ouo persimili fœtus concreuerint. Hanc cũ Ioue in cygnum verso concubuisse inquiunt, cùm Ioues reges omnes dicerentur: quã cùm Rex quidam non in mollibus stratis & regio apparatu cõpressisset, sed apud Eurotam fluuium Lacedęmoniorum, cygnorum more in locis humidis: locus datus est fabulæ quòd Iupiter cygnus factus eam cõpresserit. Fuerunt filij è Pephno in Pellenen portati educandi, quòd elã vt ex adulterio nati, educandi in alia loca missi sint. Quę de rebus gestis eorũ memorãtur, ab historia nõ dissentiũt, nisi quòd fuerit Idas fulmine percussus: quod & ipsum tamen historicè dictum esse scripsit Zezes histor. 48. chil. 2. quippe cùm Cerauni nomen locum dederit fabulæ, cùm suppetias tulerit Polluci, nam Græci Ceraunum fulmen appellant. Fabulati sunt Lynceum acutissimè videre solitum illa etiam quæ essent sub terra: quia metalla prior inuenerit auri, & argenti, & ferri: cùm enim lucernã sub terra reliquisset, ac metalla efferret, creditus est quæ forẽt sub terra etiã videre. Cùm pater igitur mortuos filios sepulturę mãdasset, vt vir astrologiæ peritissimus multitudini persuasit imperitorũ Castorẽ & Pollucem fuisse inter sidera relatos. Istud autẽ ob facilitatẽ ingenij & humanitatẽ Pollucis alij factũ esse existimarũt: nam ἥδυκος mustũ est & omne dulce appellatũ, & πολὺς multus, vnde nomen est Pollucis apud Gręcos, ob suauitates ingenij & in omnes clementiã, dictũ. Cùm ignes illi circa capita horũ nauigantium priùs apparuissẽt, crediti sunt illi ignes ab imperitis à Castore & Polluce mitti in tẽpestatibus signa nauigantibus salutaria, apparent autẽ geminę flammæ aliquando in castris in summa parte pilorũ, aut tentoriorũ, aut aliquando in nauibus circa antẽnas, aut in summa parte mali, aut iuxta carchesiũ, quod signũ videntes nauigantes in magnã spem veniunt salutis & tranquillitatis futuræ. Si vna tantũ flamma appareat, solum Castorẽ esse arbitrantur mortalẽ, quare periculum omnibus portendere: si binæ, salutares sunt: si tertia accedente flamma Helenæ, illæ profugerint, illaque circa malũ consederit, certissima mors nauigantibus significatur, aut certissimum naufragium. Has geminas flammas nunc Diuos Nicolaum & Hermũ nauigantes appellant: quæ quid sint, vel quomodo appareant, magna fuit semper inter scriptores cõtentio. Credidit nauigantium nostri tẽporis multitudo, cùm Diuos singulatim in auxilium petit, eas flammas esse illos Diuos ad quorum nomina euanuerint. Alij, quirem altiùs vestigare voluerunt, inter quos fuit Xenophanes, credidérunt spectra quædã propter timorẽ mortaliũ oculis sese offerre, tanquã somnia senum ægrotantium, quæ à phantasia subministrarentur. Quid enim prohibet in magna animorum trepidatione sensus quoque mirificè perturbari, & prodigiosa quędã monstra apparere? nam turbatorũ sensuũ comites sunt plerũque horrendæ & admirabiles res visæ. Ego sanè nihil horum esse putauerim, sed vapores quosdam in ignes pertenues ex aere cõcretos, qui suapte natura summa petant malorum & antemnarũ: quippe cùm totidẽ visi sint aliquãdo, quot fuerunt nauigia, at non duo tantũ nam si essent spectra solùm, quæ pro sensuũ perturbationibus apparerent, illud necessariò sequeretur, vt non solùm aliis

minores, aliis maiores ignes apparerent: aliis plures, aliis pauciores: sed etiã pro affectis corporibus & dominantibus humoribus, aliis ignes ardẽtes, aliis armati homines & dimicãtes, aliis beluę horribiles & admirãdis formis viderentur: quoniã ita laborantibus, & malè affectis corporibus hęc videntur in somnis, & aliquãdo nihilominus vigilantibus. Illi igitur ignes cùm gemini apparent, exhaustam propè concretam tempestatum materiam significant: cùm vnus fuerit ignis, nondum concretam: cùm plures, maximam superesse copiam. Isti ignes, si densissimus aer & vaporibus plenus extiterit, ob frequentiã condensatæ materiæ, fugantur ab Helena, quæ non nisi ex abundantia ingenti consurgit vaporum. Dicti sunt Castor & Pollux in Deos relati ob beneficia quæ in homines contulerunt, cùm multos scelerosos homines de medio sustulerint, & in eos populos quos subiugauerant, singulari clementia sint vsi. Quo autem pacto per hęc mores hominum corrigere conati sunt antiqui? beneficentiam, & liberalitatem in omnes, & propinquorum pręcipuè concordiam Diis gratissimam esse demonstrarunt: quare ad has virtutes per hanc fabulam nos hortabantur, at nunc de AEolo.

De AEolo. CAP. X.

AEOLVS, ventorum imperator, vel potiùs (vt quidam putarunt) quæstor, Hippotæ filius fuit, vt innuit Ouid. in epistola Leandri:

Parce precor, facilemque moue moderatiùs auram:
Imperet Hippotades sic tibi triste nihil.

Sic Apollonius libro quarto Argonauticorum:

Αἰολον Ἱππότεω παῖδα κλυτόν.
AEolum Hippotæ filium clarum.

Matrem Æolo fuisse Meneclam Hylli Lyparensis filiã memoriæ prodidit Euthydemus Athenienſis in libro de Salsamentis: at Eudoxus Cnidius in libro secũdo de ambitu terræ, Ligyam Actoris Caryſtij filiam matrem AEoli fuisse maluit, quamuis dixerũt nonnulli non vnum tantùm Hippotæ filium fuisse AEolum vocatum eo nomine, sed etiam filium Hellanis cuiusdam Iouis nepotem, omnia tamẽ quæ dicuntur de AEolis, ad vnum Hippotæ filium referuntur. Nec defuerunt, qui Iouis filium putauerint. Habitauis

Æolus in in vna ex illis septẽ insulis, quæ de illius nomine dictæ fuerũt AEoliæ, atque illa Strongyle nominabatur, vt ait Strabo lib. 6. fuerũt omnes illæ insulę sub imperio Æoli, atque Strongyle dicta est à rotunditate, quæ Didyma etiam dicebatur, dicta est & Lipara pinguis, & ab igne scatente Thermissa, & Euonyme sinistra, quia nauigãtibus è Lipara in Siciliã sinistra appareat, & ab arbustis Ericusa & Phœnicusa, & Hiera sacra, alij hãc, alij Liparã ob scatentiũ flãmarum frequentiam Vulcani officinã esse dixerunt. Memoriæ prodidit Callias in lib. 10. corũ quæ scripsit ad Agatoclem, ἐν ταύτῃ καὶ ὄρος ὑψηλὸν, ἐφ' ᾧ κρατῆρες εἰσὶ δύο. ὧν ὁ ἕτερος θεὶ τῷ Ἡφαίστου τετράδιος. ἐξ οὗ πολὺ φέρεται φέγος, ὥστε καὶ πλοῦ τόπον διηκεῖ τὸν φωσμόν. καὶ ἐξ ἑκάτου μὲν τοῦ χάσματος ἐκπυρσὸς λίθοι μεγάλοι ἀναφέρονται. γίνεται δὲ καθ' ὃν χρόνον συμβαίνῃ τὸν Ἥφαιστον ἐργάζεσθαι (ὡς λέγεται) βρόμος πολὺς ἀκούεται τὸν ἦχον. ὃν δὲ ἐκ τοῦ ἐκφυσήματος μύδροι ἀναρριπτέσθαι, δι' οὗ πλοῦ ἐκπίπτουσι, πάντα τε ἰοειδῆ εἶναι, καὶ διακεκαυμένοι πολὺ ὄψιν, καὶ πολὺ δύναμιν καθ' ἥλιον ἔχειν. καὶ νύκτωρ μὲν πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐρημίαν τοῦ θεοῦ γιγνόμενα, κατὰ φλογὸς εἶναι. μεθ' ἡμέραν δὲ ἐκ τῆς κορυφῆς, ὅταν ἡ φλὸξ ἐκλείπῃ, ἑωρᾶται ὥσπερ μέλαν νέφος τὸν τόπον καθῆκόμενον. Fuisse hîc (in insula sacra vocata scilicet) *summitatem quandam præcelsam, in qua duo essent foramina ignem exhalantia, alterum quorum haberet ambitum trium stadiorum, è quo multum luminis efferebatur, ita vt splendor ad multum spatium extenderetur, atque ex illa voragine lapides igniti insignis magnitudinis emittebantur, tantusque exaudiebatur strepitus, quo tempore Deum operari contingeret (vt aiunt) vt vel ad quingenta & plura stadia sonitus exaudiretur, at verò lapides igniti, qui ab esflatu emittebantur, rubiginis colore omnino siue violaceo erant vbique tecti propter incendium, quorum ea vis erat vt aspectum & virtutem incensi haberent ad solem, atque per noctem quidem manifestò apparerent illa, quæ spectabant ad Dei opificium: per diem verò in ea summitate, vnde flamma erumpebat, apparebat caligo quædam tanquam nigra nubes, quæ loco illi insideret.* Scriptum reliquit Pytheas in ambitu terræ, consueuisse antiquos rude & illaboratum ferrum ibi deponere, & mercedem siue ensis, siue securis, siue rei alius, quam vellent, nominantes, deinde illam die crastina accedentes solitos accipere. Alij eum Rhegij Italiæ imperasse

Universidad de Deusto
Biblioteca

maluerunt. Hunc Æolum ventorum moderatorem & quæstorem nominauit Homerus lib. x. Odyss.

Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων,
Ἠμὲν παυέμεναι, ἠδ' ὀρνύμεν ὅν κε θέλῃσι.
Quæstorem statuit ventorum Iupiter illum,
Cùm libet vt sedet ventos, & concitet idem.

Atque vniuersam Æoli potestatem descripsit Virgilius libro 1. Æneid. in his:

hîc vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempestatésque sonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frenat.

Sic etiam Dionysius de situ orbis:

Τὴν δὲ μετ' Αἰόλου εἰσὶ περίδρομοι εἰν ἁλὶ νῆσοι,
Αἰόλου Ἱπποτάδαο, φιλοξείνου βασιλῆος,
Αἰόλου, ὃς θνητὰ μετ' ἀνδράσιν ἔλλαχε δῶρα,
Κοιρανίην ἀνέμων κλονεόντων θ' ἱσταμένων τε.
Ἑπτὰ δέ οἱ ταί γ' εἰσὶν, ἐπώνυμοι ἀνδράσι Πλωταί.
Post hanc Æoliæ sunt insulæ in æquore, regis
Æoli Hippotadæ, peregrinis regis amici,
Æoli, adest mirum cui diuum munere donum:
Ventorum imperium, seu perflent, siue quiescant.
Sunt illi septem dictæ cognomine Plotæ.

Sic etiam Apollonius libro quarto:

Αἴολον, ὅς τ' ἀνέμοις αἰθρηγενέεσσιν ἀνάσσει.
Æolus, imperitat qui ventis æthere natis.

Nam antè quàm ventis Æolus imperaret, dicta sunt multa accidisse vētorum certamina, quæ vrbes frequentissimas ac regiones deuastarint: qualia fuerunt illa, quæ tātopere mare infestarunt, vt Siciliā ab Italia seiunxerint, & cùm priùs nullum esset mare mediterraneum, vis tempestatis in Oceano orta per quoddā spatium terram discidit, vnde aqua per Calpen ingressa mare quod est intra terrā fecit, ob depressam regionem, Africámque ab Europa disterminauit: vt in his ait Valerius Flaccus lib. 1. Argonauticorum:

Has nimbi, ventíque domos, & naufraga seruat
Tempestas, hinc in terras latúmque profundum
Est iter, hinc olim soliti miscere polúmque
Infelixque fretum (neque enim tunc AEolus illis
Rector erat, Libya cùm rumperet aduena Calpen
Oceanus, cùm flens Siculos OEnotriæ fines

Perderet, & mediis intrarent montibus vndæ.)

Nam per Oceani tempestates disruptis mōtibus qui terram includerent ab impetu Oceani in occasum ad colūnas Herculis, mare factum fuit, quòd terra ibi esset depressa, ac mōtes facti sunt insulæ, quis hoc planè negare ausit propter antiquitatem? Dicūtur sex filij, ac totidem filiæ fuisse Æoli, inter quos Magnes, AEthlius, Iocastus, Canagra, Perieres, Arne, Pheræa: neque plura nomina filiorum AEoli me legisse memini Hippotadæ, at aliorum AEolorum fuerunt, Macareus, Athamas, Sisyphus, Misęnus, Iphiclus, Salmoneus, Cephalus, Criteus, Alcione, Canace. Vocati sunt autē venti Thracij, quòd è Thracia spirare putarētur: fuit enim Dionysophanis sententia, quòd specus esset in Thracia, è quo erumperent venti, vnde fabulati sunt postea ventorum in Thracia esse domiciliū, vnde ait Homerus lib. ξ. Iliadis:

Βορέης καὶ Ζέφυρος, τοί τε Θρήκηθεν ἄητον.
Threiciis Boreas Zephyrúsque fremebat ab oris.

Et Horatius libro primo Carminum:

Iam veris comites quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ.

Quidam tradiderunt AEolias insulas omnes propè esse pares, atque ambitum habere maiorem cētum & quinquaginta stadiorum, quæ per tantundē spatium distarent à Sicilia: habere dictæ sunt scaturigines ignium & hiatus subterraneos, qui illuc vsque peruenirent, ac desertæ fuerunt per quoddam tempus, donec Liparus Ausonis filius per dissentionem cum fratribus, illuc aduentauit cum nauibus & magna manu militum ex Italia, & Liparam à se dictam habitauit. Huius iam senescentis filiam inquiunt AEolum Hippotæ filium duxisse Cyanen nomine, & acciuisse vndique colonos, quare non solùm Lipara, sed omnes sunt habitatæ quibus addiderūt, AEolum in Deos & hospites benignum, in subditos iustum fuisse, ac rerum bellicarum non ignarum, & omnis humanæ prudentiæ participem: quippe qui etiam vela in vsus nauticos excogitarit. Habuit filios Xuthum, Androclum, Pheremonem, Iocastam, Agathyrnum, Astyochum, vt alij tradiderunt: qui etiam cùm prædicere ventos solitus esset è varietate efflatorum ignium, dictus est quæstor ventorum, vt diximus.

¶ Tot sunt ea quę de AEolo tradita sunt ab antiquis: nūc

quæ ratio illos compulerit ad has fabulas fingendas inquiramus. Memorię igitur prodidit Isacius AEolum hominem fuisse astronomiæ peritissimum, & illam scientiã præcipuè exercuisse, quæ pertinet ad naturam ventorum, vt prodesset nauigantibus. Prædicebat igitur vel cùm Sol tauro propinquaret, exempli gratia, quæ maris futura esset tẽpestas, aut quæ benignitas cœli, & quo die, quáve diei hora: vel quamdiu perduraret Zephyrus, si talis aut talis spiraret: aut si alius ventus sub exortum canis, aut alterius signi cœlestis exoriretur, aut etiam diebus criticis, quintis scilicet, septimis, & aliis huiusmodi ab ortu seruatis. Ea de causa effectũ est, vt illum ventorum esse Regem dicerent, sicut Amaclidem, & Protoclem, & Protocreontẽ dixit Orpheus: hi enim quos vellent ventos, dicebãtur in vtrem includere, & emittere, quos vellẽt spirare. Scriptũ reliquit Strabo lib. 1. AEolum dictum fuisse regem ventorum, quia per fluxum ac refluxum aquarum, cùm habitaret in locis asperrimis & difficilimis, nauigantibus futuræ tempestatis ac surgentiũ ventorum signa multo antè prædixerit, quæ cùm ad prędictum tempus euenirent, credidit vulgus mortalium ventos esse in AEoli potestate, quos posset, cùm liberet, emittere. Videbatur enim admirabile quidpiam ac propè diuinum, posse venturas temporum mutationes multo antè præuideri. Id tamen fieri posse comprobauit Thales Milesius, vbi anni fertilitatem & copiam oliuarum in futurum annum præuidisset, vt ait Diog. Laërtius in eius vita. Magna est omnino vis ac propè diuina sapientiæ non solùm in prędicendis rebus futuris, sed etiam iis faciendis, quæ nullo humano ingenio fieri posse videbantur: Veruntamen cùm pauci sint omnino sapientes, multíque haberi cupiant, cùm sapientes malè imitentur, vel conuitiis etiam infectẽtur sapientiores, idcirco effectum est, vt illa falsò dicta putentur ab Empedocle, & non sine risu ab insulsis audiantur, in quibus ille diuinam vim sapientiæ ita explicauit:

Παύσεις δ' ἀκαμάτων ἀνέμων μόθον, οἵτ' ἐπὶ γαῖαν
Ὀρνύμενοι, πᾶσαν σπερχοντες καταφθινύθουσιν ἀρούρας.
Καὶ πάλιν, ἢν κ' ἐθέλῃσθα, παλίντιτα πνεύματ' ἐπάξεις.
Σπείσεις δ' ἐξ ὄμβρων κελαινῆς χεῖμα θύελλαν
Ἀντρώπους, τήσεις δὲ καὶ ἐξ αὖχμοῖο θέρους
Ψυκτὰ διὰ δρεῖθρα, πάτ' αἰθέρι ταλαεργέας,

Ἄξεις δ' ἐξ ἀΐδαο καταφθιμένων μόρους ἀνδρῶν.

Placabis ventos, qui terras flamine verrunt
Omnia vastantes, rursus, si forte libebit,
Flamina consurgent: pluuiæ pellentur ab agris,
Cùm fuerint vimiæ, induces & rursus easdem,
Si libeat, pronas siccas & fluminis vndas,
Tartareis animas idem reuocabis ab vmbris.
Lucida parebit sophiæ vis ætheris alti.

Verùm hæc narratio ad historiam pertinet. Alij qui rerum naturalium occultas vires perserutãtur, dicunt quòd si quis vtrem è pelle delphino detracta fecerit, illámque penes se habeat, poterit per quasdam ceremonias obtinere vt spiret quicunque vẽtus ille voluerit, atq; solus ille spirabit: vnde illa finxit Homerus de ventis ab AEolo datis Vlyssi. Quod attinet ad mores, AEolus ẽst vir sapiens, qui iræ moderatur pro opportunitate temporum, & præsentium negociorum, quãdo nunc simulare iram, nunc dissimulare vtilissimũ est: id autẽ putatur ventos refrænare & emittere cùm libuerit. Hæc autem varietas morum AEolo nomen dedit. Sunt omnes sanè affectus vtiliter hominibus ab ipsa natura cõcessi, quippe cùm ita non mediocriter conferat ad corrigendos mores, si nimium non incaluerit, quæ si nulla esset, omnem iniquitatem æquo animo aliquando ferremus, neque tam studiosè damna à nobis propulsaremus. Sed omnium rerum vtilis est mediocritas, & omnibus adhibẽda moderatio, quę si nulla extiterit, tunc pessima est ira omnium animi affectuum, & in furorem denique conuertitur. Sic autem nos vẽtorum AEoli Iram expressimus, cui nisi in principio quis restiterit, mox tanquam cæcus ad multa parum decora rapitur, vt est in libro 4. Venationum:

non mulcent dulcia verba
Syluestres animos, nullúsque admittitur illis
Orator: laxis furiæque vagantur habenis,
Vt grauis AEolio cùm ventus prosilit antro
Totus in arua ruens, & syluas sternit opacas,
Flaminibus rapidis immensus murmurat æther.
Tum neque velivolæ puppes, neque nubila cæli
Contra stare valent, conuoluens omnia secum
Viribus Hippotadæ nullis frænatur, & illum
Non tenet imperium Regis, nil audit, at vnus

Est cordi fragor, & strages, & murmur, & ira.

Æolum igitur Regem, siue rationem, oportet his motibus animorum imperare: siquidem qui iræ non imperauerit, ille iræ, non sine pœnitentia postea, seruiat necesse est. Deinde ista ficta fuerunt illa etiam de causa ab antiquis, quia demonstrare volebãt nihil sine diuina prouidentia contingere, cùm venti etiam rerum omnium leuissimi & maximè inconstantes suum habeant moderatorem. Alij putarunt per hæc incitatos fuisse nauigantes ad percipiendam naturam ventorum & tempestatum, cùm possent omnes multo antè hæc significare & intelligere, quorũ signa nonnulla prævia sint tẽpestatum, qualia sunt ea quę scripsit Aratus & Theophrastus de signis aquarum & ventorum. At nunc de Borea dicamus.

De Borea. CAP. XI.

BORREAS autem è quibus parentibus ortus sit, fabularum inuentores non tradiderũt, quod ego legerim, nisi quòd in Thracia habuerit domicilium. Fabulati sunt antiqui Orithyiam Erechthei Athenarum Regis filiam virginem fuisse forma præstantissimam, quam cùm Boreas colligentem flores iuxta fontem Cephisum vidisset, eius amore incensus illam rapuit, & in Thraciam deportauit, veluti scriptum fuit à Chœrilo. Alij dixerunt apud Ilissum celeberrimum Atticæ fluuium raptam fuisse ludentem cum cæteris virginibus, vt ait in Atticis Paus. quod etiam testatur Dionysius in situ orbis:

Νέρθε γεμὼ Ἰσθμοῖο, θεοῦς αὐγὰς, Ἀπλιὸν ἔδας.
Τῆ δηθὲ, θεσπεσίην φέρεται ῥόος Ἰλισσοῖο.
Ἔνθεν καὶ Βορέης ποτ' ἀκήρπαζεν Ὠρείθυιαν.

Cecropis est tellus supra Isthmum, Solis ad ortum,
Ilissus per quam diuino flumine fertur,
Vnde tulit Boreas raptam grauis Orithyiam.

Scripsit Ouid. lib. 6. Metamorph. Orithyiam fuisse in regionem Ciconum deportatam, & ibi celebratas nuptias Boreę, & geminos peperisse filios, vt est in his:

Nec prius aerij cursus suppressit habenas,
Quàm Ciconum tenuit populos & mœnia raptor.
Illic & gelidi coniux Actæa tyranni,
Et genitrix facta est partus enixa gemellos.

Simonides tamen poëta non ab Ilisso, sed à Brilisso raptam fuisse

fuisse Orithyiam putauit, & ad petram Sarpedoniam Thraciæ deportatam, non procul ab Æmo mõte. Memoriæ prodidit Herodotus in Polymnia, iussos fuisse Athenienses ab oraculo, cùm Xerxes ad deuastandam Græciã cum innumerabili propè classe traiiceret, generum Boream in auxilium vocare, qui vehemens in classem Persarum irruit, ac multa nauigia submersit, quare debilitatæ fuerunt vires hostium: cùm verò in Thraciam Orithyiam abstulisset, ibique habitaret, Thracius Boreas vocatus est ab Eurip. in Cyclope.

Ὅταν δὲ Βορέας νύκτα Θρήικιος χίῃ,
Δοερᾶσι θηρῶν σῶμα θερμαλῶν ἐμὸν.

Boreas vbi niuesque fundit Thracius,
Corpus meum tego ferarum pellibus.

Hunc in antro habitare solitum scripsit Callimach. in laudem Deli:

Ἤιθος ὑψηλῆς κορυφῆς ἔπι Θρήικος Αἵμῳ
Θέρεος Ἄρης ἐφύλασσε σιὼ ἑστεῶτι πὸ δέ οἱ ἵππω
Ἐπτάμυχον Βορέαο θοὴ κατέος νύλιζεν.

Threicij residens sublimi vertice in Æmi,
Mars seruabat equos, atque arma nitentia: equique
Hic stabula habitant Boreæ frigentis ad antrum.

Boreæ filias fuisse scribit Callimachus in eodem hymno Ypim, & Loxo, & Hecaergen:

Πρῶται γὰ παῖδ' ἔτικτε κὸ ξανθῶν Ἀεμιατᾶων
Οὖπίς τε, Λοξώ τε, καὶ εὐάων Ἑκαέργη,
Θυγατέρες Βορέαο, καὶ ἄρσενες οἱ τότ' ἄριστοι
Ἠιθέων.

Namque Arimasporum primæ è regione tulerunt
Ypim, Loxóque, Hecaerge annosa rigenti
De Borea natæ: præstans & robore pubes
Inde mares.

Memoriæ proditum est à Cleanthe in primo libro de motibus, Boream rapuisse Chlorim quoque Arcturi filiam, atque illam in collem Niphatem asportasse, qui postea Thorus Boreæ vocatus fuit, antequam diceretur Caucasus, de qua filiam suscepit Hyrpacem. Fabulantur Chionen præterea & Zetem & Calaim natos fuisse ex Orithyia, qui vnà cum cæteris Argonautis in Colchos nauigarunt, de quibus ita meminit Apollonius libro primo:

Ζήτης αὖ Κάλαΐς τε Βορήιοι ἷες ἰόντε,

Οὓς ποτ' Ἐρεχθὶς Βορέη τέκεν Ὠρείθυια
Ἐξαπίνης Θύελλης δυσὶ μέρεσ', ἐνθ' ἄρα τήνγε
Θρῄκιος Βορέης ἁνεσίφατο Κεκροπίηθεν
Ἰλιακῇ σεσαρῳδὸν ἐπὶ χορῷ ἔτι δινεύσαν.
Καὶ μιν ἄγων ἔκτοθεν, Σαρπηδονίλιθον ἔθεντο πέτρην
Κλειτοῖσιν, ποταμοῖο βαθυῤῥόου Ἐρίννοιο,
Λυγαίοις ἐδάμασσε τὰ δὲ νεφέεσσι κελύφας.

Zetes & Calais Boreæ de semine nati
Rursus, Erechthei peperit quos Orithyia
Veloci Boreæ, rapuit quam Cecropis agro
Ducentem choreas Iliſi ad fluminis vndam.
Hanc Sarpedoniam ad petram tulit inde vocatam,
Quà fluit Erginus vitrea perlucidus vnda.

Suſcepit Boreas præterea ex Orithyia Cleopatram, quæ poſtea Phineo nupta Cramben & Orythum & Hæmum illi peperit, vel, vt alij maluerunt Thyrum & Maryandinum, quam Arpicen, at non Cleopatram vocarunt. Hos ſcripſit Phanodicus Boreæ filios ad Argonautas ex Hyperboreis adiiſſe, at Herodotus è Daulide. Aiunt præterea celerrimos fuiſſe omnium Boreadas, facultatemque habuiſſe volandi, vt teſtatur Theognis in his:

Ὠκύτεροι δ' ἐνοσιπόδας παχῶν Ἀρπυιῶν,
Καὶ παίδων Βορέη, τοῖ ἄφαρ ἐσὶ πόδες.

Si magis Harpyiis velox, vincere poſſis
Et natos Boreæ, haud pes quibus vtiliter.

Cùm veniſſent igitur cum cæteris principibus Colchicæ expeditionis ad Phineum, Harpyias à menſa Phinei profugarunt, à quibus Plotæ inſulæ Strophades vocatæ ſunt. Hi poſtea cæſi fuerũt ab Hercule in partitione munerum, quæ ab Iaſone illis heroibus, qui ſecum nauigarunt, data fuerunt, vt quidam putarunt, inter quos fuit Steſimbrotus, alij quia nauem in Myſiã redire nollent, ab Hercule cęſos fuiſſe maluerunt. Semus, quia curſu vicisſent, per inuidiam ab Hercule cæſos tradidit. Nicãder Colophonius, quia Boreas ſibi tempeſtatem in inſulam Con immiſiſſet, cùm reuerterentur, ab Hercule ob iram trucidatos putauit, at non à generis Leucippi. Neque plura de Borea memorantur ab antiquis. Scripſit Heſagoras in rebus geſtis Megarenſium Boream, qui Orithyiam rapuit, non vĕtum, ſed iuuenem fuiſſe Strymonis filium ita vocatum, qui cùm illam in matrimonium à parentibus impetrare non poſſet, ad rapinam ſe accinxit, raptámque in Thraciam deportauit. Quamuis alij non à Borea, ſed à populis Thraciæ Boreæ nomine raptam fuiſſe putarunt, vt ait Ouid, in Epiſt. Paridis:

Nomine cep runt Aquilonis Erechthida Thraces,
Tuta tamen bello Biſſonis ora fuit.

Alij deiectam fuiſſe Orithyiam è præcipiti loco in Iliſſum fluuium exiſtimarunt, quæ cùm nullibi pòſt inuenta ſit, locum dedit fabulæ, quòd eam amaram Boreas in Thraciam aſportaſſet. Quòd Harpyias à menſa ſenis Phinei expulerint, crediderunt nonnulli Harpyiam & Eraſiam filias fuiſſe eius ſenis, quæ cùm parum honeſtam viuendi rationem complecterentur, paternas facultates immodicè exinanirẽt, domúmque paternam turpiter exhauirẽt. Has ambas cùm filij Boreæ ſecum abduxiſſent, putati ſunt Phineum egeſtate faméque liberaſſe. Quid contineatur ſub hac fabula, præter hiſtoriam, non reperio. Atque locum aliquem doctioribus etiam relinquo. At nunc de Scylla dicamus.

De Scylla & Charybdi. CAP. XII.

SCYLLA & Charybdis, monſtra infeſta nauigantibus maximè timenda, exiſtimatæ ſunt, quæ fœminæ quondam dicuntur fuiſſe. Fuit igitur Scylla Phorcynis & Hecates filia, vt ſenſit Acuſilaus: vt verò Homerus, Cratæis fuit eius mater, quæ tamen eadem eſt, vt Apollon. Acuſilaum fortaſſe ſecutus ſcripſit lib. 4.

Ἦ ῥ' ὄγε Σκύλλης τυγεῖν κευθμῶνα νέεσθαι,
Σκύλλης Αὐσονίης ὀλοόφρονος, ἣν τέκε Φόρκυι,
Νυκτιπόλης θ' Ἑκάτης, τήν τε κλέουσι Κραταιίν.

Horrendum aut antrum Scyllæ concedere iuxta,
Auſoniæ Scyllæ Phorci de ſemine natæ,
Noctiuagæque Hecates, quæ dicitur vna Cratæis.

Chariclides verò in Cathena, Phorbãtis & Hecates filiam fuiſſe tradidit, Stheſicorus Lamiæ. Timæus lib. 21. hiſtoriarum non è Phorcyne, ſed è Typhone natã fuiſſe aſſerit: alij è fluuio Crati. Fuerunt qui dixerint Scyllam fuiſſe olim filiam Niſi regis Megarẽſium, quæ capta amore Minois, patris purpureum capillum, quo incolumi ille mori non poterat, vt reſpõdit oraculum, clàm abſcidit, patrémque ipſum, & Niſæam ciuitatem Athenienſibus prodidit: nam cùm Athenienſes Niſi fines hoſtiliter inuaſiſſent, ceperunt non-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nulla oppida subitis incursionibus, ipsumq; Nisum in vrbem Nisæam incluserunt, & obsederunt, vt ait Pausanias in Atticis, & Strabo libro 8. Fama est igitur Minoem illam in profundum maris deturbasse odio proditionis, quare in monstrum marinum versa sit. Alij dicunt illam desperatione captam cùm à Minoe neglecta relinqueretur, post proditionem se in mare præcipitasse, & Deorum ira canes additos esse vt illam in monstrum versam assiduè lacerarent. Fuerũt tamen qui duas fuisse Scyllas dixerint, alterã Phorci, alteram Nisi filiam: atque hanc postremam post cæsum capillum cùm illam pater insequeretur, in cirim fuisse conuersam, patrem in haliæetum, aues inter se infensas, vt in lib. 1. Georgicorum ait Virg.

Apparet liquido sublimis in aere Nisus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo:
Quacunque illa leuem fugiens secat aera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus: quà se fert Nisus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

Paus. in Corinthiacis Scyllam Nisi filiam neque in auem mutatam scribit, neque in mõstrum marinum, quæ patrem Minoi prodidit, neque à Minoe vxorem ductã, vt sibi promissum fuerat, sed ipsius Minois iussu in mare deiectã, quæ maris vndis agitata sit, donec ad Scyllæum vocatum promontorium sit delata, vbi tamdiu insepultum iacuit cadauer, quamdiu à marinis volucribus voraretur: vnde locus datus fuit fabulæ, quare ita ad illud allusit Ouid.

Filia purpureum Nisi furata capillum,
Puppe cadens nauis facta refertur auis.

Zenodotus lib. 3. Compendiorum, suspensam fuisse inquit Scyllam de prora nauis, in qua vehebatur Minos, & per mare tractam, donec ita interierit. Scyllam verò, quæ dicta est Phorci filia, præstantem forma corporis mulierẽ fuisse memorãt, quæ cum Neptuno cõcubuerit: qua re cognita pharmacum Amphitrite in fontem, in quo se lauare Scylla consueuerat, iniecit, eámque in furorem actam cùm se in mare præcipitasset, in monstrum marinum conuertit, vt scripsit Miro Prianeus lib. 5. rerum Messeniacarum. Alij fabulati sunt Scyllam rem habuisse cum Glauco, quod ægrè ferens Circe, quæ illius amore tenebatur, pharmacis fontẽ, in quo

lauari Scylla consueuerat, infecit: quibus illa pube tenus in varias formas mutata sit. Scylla igitur sua deformitate territa, amissæq́ue formæ desperatione capta, se in mare præcipitauit: quare locum dedit fabulę, vt ait Zenodotus Cyreneus. Scyllæ formam ita describit Isacius: ἐξ μὲν κεφαλὰς ἔχον, κάμπης, κυνὸς, λέοντος, Γοργόνης, φαλαίνης, ἀνθρώπου. ιβ' πόδας. *Sex habens capita, erucæ, canis, leonis, Gorgonis, balenæ, fœminæ: pedes autem duodecim*, qui idem aliorum sententias secutus, diuersam formam illi attribuit. Alij dixerunt oculorum tenus Scyllam pulcherrimã fuisse mulierem, at sex habuisse canum capita, reliquam corporis partem fuisse serpentum. Homerus libro μ. Odysseę & capita sex, & duodecim pedes illi fuisse scribit, & singula capita habuisse tres ordines dẽtium, vt est in his:

Ἔνθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα.
Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς
Γίνεται. αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸν, οὐδέ κε τίς μιν
Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
Τῆς ἤτοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα, πάντες ἄωροι.
Ἐξ δέ τέ οἱ δειραὶ περιμήκεες, ἐν δὲ ἑκάστῃ
Σμερδαλέη κεφαλή. ἐν δὲ, τρίστοι χοι ὀδόντες,
Πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλεῖοι μέλανος θανάτοιο.
Hoc habitat grauiter latrans ac Scylla profundum,
Cuius vox similis catulis monstrúmque verendum,
Ipsa grauis pestis, non si Deus obuius illi
Quis fieret, posset lætari, nílque timere.
Nanque pedes illi bisseni, colláque longa
Sunt sex huic, caput horrendum quæ singula monstrant:
Dentibus est ordo triplex, illique frequentes,
Et semper nigræ mortis vestigia seruant.

At Virgilius libro tertio Æneid. aliter eius formam describit in his:

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus, postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Fabulati sunt pręterea hanc oculos igneos habuisse, & adeò longa colla, vt vel longinquas naues ad se posset attrahere: quare ita scripsit Apollon. lib. 4.

Μήποτε σμερδαλέοισιν ἐπαΐξασα γένυσσιν
Λεκτοὺς ἡρώων δηλήσεται.
Ne fortè horrendu maxillis concita lædat
Delectos heroas.

Fabulantur igitur quòd quicunque appulissent eò, faciebãt naufragium, hominésque ab iis canibus qui erant circa pudenda Scyllæ, vorabantur, vt testatur Virgilius in Sileno:

Quid loquar? aut Scyllam Nisi, aut quam fuma secuta est,
Candida succinctam latran ibus inguina monstris,
Dulychias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis?

Charybdis item voracissima mulier dicitur fuisse, quæ cùm furata esset nonnullas boues Herculi boues Geryonis abigenti, à Ioue fulmine icta fuit, & in illud monstrum marinum versa. Alij tamen ab Hercule cæsam fuisse maluerũt, & à Ioue in monstrum conuersam, at Isacius Mnaseam Patrensem in nauigatione secutus furtum hoc Scyllæ tribuit, qui illã ab Hercule cæsam fuisse scribit, patris verò Phorcynis opera postea in lebete subiectis lampadibus coctam reuixisse. Hęc ea sunt ferè omnia quæ de Scylla & Charybdi, periculosis maris Siculi scopulis, ab antiquis memorantur. Describuntur ita illi scopuli ab Homero lib. μ. Odyss.

Οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν ἕτερον εὐρὺν ἱκάνει
Οὐρανῷ κορυφῇ. νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκε
Κυανέη, τὸ μὲν οὔ ποτ' ἐρεμνᾶ, οὐδέ ποτ' αἴθρη
Κείνῳ ἔχει κορυφῇ, οὔτ' ἐν θέρεϊ, οὔτ' ἐν ὀπώρῃ.
Οὐδέ κεν ἀμβαίη βροτὸς ἀνὴρ, οὐ χαλεπαίη,
Οὐδ' εἰ οἱ χεῖρές γε ἐείκοσι, καὶ πόδες ἦεν.
Hi duo sunt scopuli, præacuto vertice cælum
Hic adit, assiduè tegitur qui nubibus atris:
Nulla serena dies hîc est, non tempore messis,
Nec quando apricis liuent in collibus vuæ.
Nec si viginti manibus, pedibúsque vir vllus
Scandere nitatur, poterit, non inde redire.

Alium scopulum paulò inferiùs idem poëta ita describit:

Τὸν δ' ἕτερον σκόπελον χθαμαλώτερον ὄψει Ὀδυσσεῦ,
Πλησίον ἀλλήλων, καὶ κεν διοϊστεύσειας.
Τῷ δ' ἐν ἐρινεός θὴν μέγας φυλλοισι τεθηλώς.
Τῷ δ' ὑπὸ δῖα Χάρυβδις ἀναρροιβδεῖ μέλαν ὕδωρ.
Τρὶς μὲν γὰρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ

Δεινόν. μὴ σύ γε κεῖθι πύχοις ὅτε ῥοιβδήσειε.
Alter erit scopulus depressior optime Vlysses,
Vicini inter se hi (namq; hos superaueris arcu,
Si libeat) folijsq; viret ficulnus ibidem
Maxima, sub qua haurit pelagus diuina Charybdis.
Ter bibit illa die, epotas terq; euomit vndas.
Obserua, ne sorbenti sis inde propinquus.

At Virgil. luculentissimè rem ita expressit, breuissimè libro 3. AEneid.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vasto
Sorbet, in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris,
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.

Strab. lib. 1. vt videtur putasse Homerus, fluxũ maris ac refluxum vehementem fieri circa eos scopulos in mari Siculo putauit, quibus in locis cùm grauissimus esset strepitus propter saxorum concauitates, fabulati sunt antiqui canes esse circa latera & inferiores partes Scyllæ, qui illam vorarent. hanc rem ita scribit Isacius: ἡ Σκύλλα περὶ τὸ Ρήγιον καὶ Σικελίαν ὄρη ἀκρωτήριον, ἔχει εἰς θάλασσαν. ὃ κάτωθεν πέτραι πολλαὶ ὑμεγάλαι, ἃ κοῦφαι κοίλους τόπους ἔχουσι σπήλαια, ἐν οἷς κατοικοῦσι θηρία θαλάσσια. ἅφ' ἃς πλοῖα ἐν ταῖς πέτραις ἀκοντιζόμενα ἐκ τοῦ Χαρύβδεως ὕδατος ἐμβυθίζονται, τοὺς ἄνδρας ἐσθίουσιν. ἡ Χάρυβδις δὲ ἐν ἡ Σκύλλα πλησίον εἰσίν. ἡ μὲν γὰρ Χάρυβδις περὶ Μεσσήνην ὄρη. ἡ δὲ Σκύλλα περὶ τὸ Ρήγιον. *Scylla promontorium est iuxta Rhegium Siciliæ, in mare prominens, sub quo sunt saxa multa & ingentia, quæ locos interiùs habent cauos, & speluncas, in quib habitãt mõstra marina: vbi naui gia fuerint ijs petris ab aqua Charybdis illisa & euersa: tũc homines ab illis feris vorantur. Charybdis autẽ & Scylla vicinæ inter se sunt: atq; Charybdis est iuxta Messanã, Scylla iuxta Rhegium.* Dictę sunt idcirco mulieres hæ fuisse, quòd illa forma fuerit scopulorũ, vt procul spectantibus mulierũ formã prę se ferrent: nam, vt traditũ est in opticis, pro distantia spectantiũ, & pro situ rei collocatę, multa sũt quę aliã atq; aliã formã, vel plãtę, vel animalis, vel regionis prę se ferãt. Illud autẽ ita esse declarauit his verbis Apollonij Rhodij enarrator, quod etiã scriptũ fuit ab Agatharchide lib. 7. rerũ Europicarum: ἀκρωτήριον δέ ἐστι ἡ Σκύλλα, ἔχει εἰς θάλασσαν.

ὁμοίωμα καὶ πρόσωπον ἔχει γυναικός. κάτω δὲ τῆς ἀκρωτηρίου ἐστὶ πέτραι πολλαὶ καὶ μεγάλαι, ἔχουσαι κοίλους τόπους καὶ ἀντίλαμψιν, ἐν οἷς θαλάσσια θηρία μένουσιν. Et ne omnia Græca hîc aſcribam, ſententiam tantùm ita explicabo: Scylla promontorium eſt in mare prominens, forma facieq́ue muliebri ſub ipſo promontorio petræ ſunt ingentes & complures, quę locos concauos & ſpeluncas habent interiùs, in quibus habitant feræ marinę. Quæcunque igitur nauigia compulſa fuerint ab vndis vel à tępeſtate in Charybdim, ibidem ſubmerſa ab ipſo mari abſorbentur: at quæ ab vndis Charibdis agitata rurſus & compulſa in aſperas & latentes Scyllæ petras irruerint, quaſſantur & diſtrumpuntur, poſtea feræ illæ monſtraq́ue marina multiplicia exeuntia, homines è nauibus colligentes edunt. Quidam diligentius rem explicantes maris tractum ſeptem ſtadiorum eſſe inter Italiam Siciliamq́ue tradiderunt, qui πόρθμος ſiue fretum fuit appellatus: atque ex tribus Sicilæ promontorijs Lilybęo, Pachyno & Peloro, Pelorus Italiam proſpectat, ſub quo ſita fuiſſe dicitur Charybdis: ex huius regione Scylla fuit in Italia ſub alio promontorio ex illa Italiæ parte in mare prominente, quòd ſimilitudinem ac ſpeciem haberet mulieris. Dicta eſt Scylla à poetis habere canes, qui è lateribus pectoreq́ue prominęant, & interimant nauigantes, quoniam ex inferiore loco, è cauitate ſaxorum ſcilicet, in qua latent, exeuntes, ſeq́ue ſuperiùs ex eius latere extollentes, exire è pectore ferę illæ videantur: fuit igitur ſcopulus, & profunditas aquarum, & forma eius ſcopuli, quæ fabulæ locum dedit. Cùm Hercules iuxta hæc loca nauigaſſet, magnamq́ue partem illarum boum quas ſecum vehebat, amiſiſſet, dictus eſt interemiſſe Charybdim, quia machinis quibuſdam locum illum expurgauit, & in poſterum nauigabilem fecit, ita vt neque Scyllę neque Charybdis vllum ad poſteros veſtigium manſerit: dicta fuit autem Scylla ἀπὸ τῆς σύλλης, à ſpoliando ſcilicet, vel à σκύμνη vexando: quamuis ἀπὸ τῶν σκυλάκων, à catulis, quidam putarint: at Charybdis ἀπὸ τοῦ χάσκειν, ab hiando, & ῥοιβδῶ ſorbeo, nominata eſt. ¶ Ego ſanè virtutũ vitiorumq́ue naturam ſub hac fabula contineri crediderim, quia cùm inter duo pericula nauiget is qui ex altera parte Scyllam, ex altera Charibdim habeat, ſolus denique tutus & incolumis euadit, qui neutri horum periculorum magis adhęſerit: hoc quid aliud ſignificat, quàm quod ſcribitur ab Ariſtotele in Ethicis, virtutem eſſe medium duorum extremorum, quæ ambo ſunt vitanda? Vt autem vitia deuitaremus extrema, his partim fœmineas formas vt inuitantibus ad ſe, tribuerunt, partim figuras immaniſſimarum ferarum, quippe cùm eò accedentibus calamitates proponerent, & vitæ ac facultatum iacturam, cùm canes, & varia monſtra horribilia his adiunxerint, quæ inhęrentes vorarent. Nam quid aliud eſt vita mortalium, quàm aſſidua inter varias moleſtias & illegitimas voluptates nauigatio? is autem vnus, qui ſanctè pieq́ue vixerit, & qui vitia vtrobique exiſtentia deuitauerit, incolumis in patriam, quod beatarũ eſt animarum poſt hãc vitam concilium, cui præeſt Deus, peruenire poterit. Sed quoniam in errores aliquando collabi omnibus facile eſt, & pleriſque contingit, ſi quis illis ſcopulis appropinquarit, continuò eſt inde rotis viribus recedendum, nemo eſt enim ex omnibus hominibus, qui non ab ipſa natura ad voluptates incitetur. Idcirco poetarum omnium pręſtantiſſimus Homerus multis amiſſis inde vix abnauigantem ſecit Vlyſſem: quia pauci ſunt viri fortes in periculis, & multo pauciores prudentes, vbiſemel voluptatum facti ſunt captiui nec ab illis poſtea explicare ſe facilè poſſunt. Dicitur Scylla in hoc monſtrum à Circe cõuerſa fuiſſe, cùm mulier eſſet pulcherrima, quòd omnes qui declinãt à ratione, rectoq́ue viuendi inſtituto, brutorum animos induãt. Quid enim Circen eſſe dicebamus? an non titillationem naturæ ad voluptates incitantem? cùm vellent igitur demonſtrare antiqui (vt ſummatim dicam) pleniſſimam eſſe difficultatum & periculorum vitam humanam, nauigantiq́ue inter duos grauiſſimos ſcopulos ſimillimam, quę ſi parum ſapiẽter gubernetur voluptatibus allecti homines in maximas miſerias incident: hæc de Scylla & Charybdi excogitarunt: quæ iucundiſſimis narrationib. & fabuloſis veſtierunt, vt qui pãrum ſalutis ſuæ alioquin eſſent ſtudioſi, ſaltẽ ſuauitate figmentorum ad audiendam vitæ rectè inſtituendę rationem allicerentur. Alij crediderunt hanc fabulam ad moderationem ſumptuum ſpectare, quippe cùm incauti in fœnus incidant, tanquam in Scyllæum fretum, vnde omnium facultatum vno tempore poſtea fit iactura: quod videtur innuiſſe Cicero in orat. pro Pub. Sextio. At nunc de Orione dicamus,

De Orione. CAP. XIII.

ORION ille qui, vt traditum est in fabulis, fuit inter sidera collocatus, Hyrico Neptuni filio & Alcyone natus fuisse dicitur, de quo scriptū est ab Euphorione his verbis: Τ'ρικὸν ὁ Ποσειδῶνος καὶ Ἀλκυόνης μίας τῶν Ἀτλαντίδων θυγατέρων, ἐφ' ᾗ μοῦσι ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας. Φιλοξενώτατος δὲ ὢν, ὑποδεξάμενός ποτε καὶ θεούς. Ζεὺς δὲ καὶ Ποσειδῶν καὶ Ἑρμῆς ἐπιξενωθέντες αὐτῷ, καὶ τῇ φιλοφροσύνῃ ἀποδεξάμενοι, παρήνεσαν αἰτεῖν ὅτι ἂν βούληται. ὁ δὲ, ἄτεκνος ὢν, ἠξίωσε παῖδα. λαβόντες οὖν οἱ θεοὶ τῇ τοῦ ἱερουργηθέντος αὐτοῖς βοὸς βύρσαν, ἀπεσπερμήναντο αὐτῇ καὶ ἐκέλευσαν κρύψαι ἐν γῇ, καὶ μὴ πρὶν μῆνας ἀναλῦσαι. ὧν ἐπελθόντων ἐγένετο ὁ Οὐρίων, οὐκέτι ἐπιτομαδὸς ὄν· τὸ γὰρ πρὶν τοὺς θεοὺς. ἔπειτα κατ' ὠφημισμοὺ, Οὐρίων. *Hyrieus Neptuni & Alcyones filius, quæ vna fuit è filiabus Atlantis, aliquando in Tanagra ciuitate Bœotiæ habitauit: cùm verò benignus esset aduersus hospites, Dij quoque dicuntur in eius hospitium accessisse. Iupiter autem & Neptunus, & Mercurius ab illo liberaliter tractati, eiusq; benignitate delectati proposuerunt, vt quodcunque liberet, peteret. Hic cùm adhuc esset sine filiis, filios poposcit. Tum verò Dij pellem mactati bouis sibi capientes in ipsam semen profuderūt, iusserunt que illam sub terram occultare, neque ante decimum mensem aperire: quibus mensibus peractis natus est Vrion, qui ita vocatus est, quòd quasi minxissent Dei: at verò propter deuitandam turpitudinem vocis, postea dictus fuit Orion.* Neque enim, vt quidā arbitrati sunt, dicitur ex vrina, sed è spermate natus fuisse. Cùm verò è semine trium Deorum natus dicatur, illum Lycophron tripatrem ita vocauit:

Στιφηφόρῳ βοῦν δίρὸς ἅρπαμος δρακὼν
Ῥαίσει τριπάτρῳ φασγάνῳ Καναώνος.
Bouem coronatum grauis cocus draco
Cædet tripatris ense olim Candaonis.

Fuit enim Cādaon primùm apud Bœotos, postea Orion vocatus. Isacius non Mercurium, sed Apollinē vnà cum duobus Orionis patribus connumerauit. Atque Colonia fuit vxor Hyriei, cui pellis illa seruanda data fuit. Scriptum reliquit Dorion in libro de piscibus, Orionem fuisse Neptuni & Brylles Minois filiæ, quæ sententia fuit etiam Hesiodi. Pherecydes Neptuni & Euryales filium inquit, vt ait Apollodorus libro primo Bibliothecæ, At Zezes, qui commentarios in Hesiodum scripsit, Orionem inquit fuisse Hyriei & Brylles filium, quæ Brylle fuit Minois. Quòd autem venator fuerit Orion, testantur nomina ipsorum canum, quos ille in venationes alebat: nam nisi venator fuisset, nunquam probabile videretur, nisi fuisset insanus, vt Leucomelænam, Mæram, Dromim Cissetam, Lampurim, Lycoctonū, Ptoophagum, Arctophonum, aliosque complures canes aleret, qui illius commemorantur. Huic sororem addiderunt Candiopen. Nicandri, verò enarrator Orieum, non Hyricum vocauit Orionis patrem. Fabulantur hunc munus à patre Neptuno impetrasse, vt tam super vndas, quàm super terram posset incedere. Alij tamen tantæ fuisse magnitudinis senserunt, vt nulla esset tanta profunditas, è qua non humeri saltem extarent è mari, quam sententiam secutus Virgilius ita scripsit libro decimo:

quàm magnus Orion,
Cùm pedes incedit medij per maxima, Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet vndas.

Qui cùm postea in Chium ad OEnopionem venisset, Aerope illius vxorē vitiare conatus est. Id grauiter ferens OEnopion comprehenso Orioni oculos effodit, & mox extra suam regionem eiecit: qui postea in Lemnum profectus à Vulcano perbenignè excipitur: tum Vulcanus eius misertus Cedalionem vnum è famulis Orioni ducem viarum dedit, qui in orientem ad Solem profectus ab eo sanitati restitutus est, ac lumen recuperauit. Deinde contra OEnopionem arma suscepit, quem in eius auditum aduentum ciues sub terra occultarunt: hunc vbi non speraret se ampliùs posse inuenire Orion, in Cretā contendit, vbi venationi operam daret. Enimuerò non in Aerope solùm vxore OEnopionis, qui fructus esset tentatę per vim alienarum mulierum pudicitiæ experiri voluit: quem fabulantur Pleiades Atlantis & Pleiones Oceani filias vnà cum illarum matre persecutum in Bœotia per quinquenniū assiduè, quibus etiā potitus esset, nisi per Iouis misericordiam, à quo precabantur auxiliū, inter sidera fuissent relatæ. Dianę quoque, cùm vna venaretur, aiūt vim inferre voluisse, quare illius iussu occisum fuisse, vt in his testatur Euphorion: σύσκυνηγῶν δὲ τῆς Ἀρτέμιδι. ἐπιχείρησεν αὐτῇ βιάσασθαι. ὀργισθεῖσα δὲ ἡ θεὸς, ἀπέδωκεν ἐκ τῆς χθονὸς σκορπίον, ὃς αὐτὸν πλήξας κατὰ τὸν ἀστράγαλον, ἀπέκτεινε.

Cum verò vnà cum Diana venaretur, illi vim inferre conatus est. At Dea irata scorpium è terra excitauit, qui illius talum percutiēs interemit. At Horatius libro tertio Carminum illum ab ipsa Diana ob tentatam pudicitiam sagitta cæsum fuisse scribit in his:

Et integræ
Tentator Orion Dianæ
Virginea domitus sagitta.

Alij fabulati sūt, inter quos fuit Diocles in lethiferis pharmacis, Orionem puerum insigni forma fuisse à Diana amatum, quæ etiam illi nubere decreuerat: quippe cùm Aurora etiam dicatur illum raptum ob formā in Delum asportasse. Id cùm Apollo grauiter ferret, frustraq́ue sororem sæpius reprehendisset, nactus est satis aptā ita opportunitatē Orionis occidēdi. Nam cùm aduenientis Orionis caput prominens ex vnda longinquum Apollo vidisset, proposito præmio artis contendit cum sorore quòd non attingeret illud signum sagittis: at illa ostentandę artis studio accensa sagittam in fronte Orionis infixit, qua re postea cognita dolore commota impetrauit à Ioue vt ille inter sidera referretur. Corinnus autē Delius, qui Tanagræum fuisse inquit Orionem, multaque loca mansuefecisse, & venenatis animalibus expurgasse hunc idcirco interiisse memorat, quia inter venandū cū Latona & Diana gloriaretur, quòd nullū animal ferū ipsum vitare posset: ea re Deæ indignatæ dicūtur scorpiū excitasse, à quo occideretur: qui sub saxo quodā latuit, donec eò accederet Orion. Est enim scorpiorum consuetudo vt sub saxis lateant, sicut Sophocles ait in captiuis:

Ἐν παντὶ γὰρ τε σκορπίος φρουρεῖ λίθῳ.
Saxo sub omni delitescit scorpius.

Tū verò cū pes Orionis fortè saxo appropinquasset, ab eo scorpio ictus interiit, ac demū Dianæ misericordia inter sidera & ipse & scorpius relati fuerunt. Quidā maluerunt occisum fuisse à Diana, quia illā inuitasset vt disco secū luderet. Alij quia vim Opi vni è virginibus, quæ Dianā ex Hyperboreis secutæ fuerant, inferre voluerit, à Diana confixū sagittis existimarunt, vt ait Apollodorus lib. 1. Neque verò ipsius solùm Orionis magna fuit arrogātia, sed etiam Side eius vxor dicitur ausa fuisse cum Iunone de forma contendere, quare ad inferos fuit ab illa deiecta. Scripsit Nicander

in Theriacis scorpium immissum Orioni à Diana, quia peplum Dianę etiam apprehenderet, cùm illam violare niteretur, ausus sit impuris manibus, vt patet ex his:

Τὸν δὲ χαλαζήεντα κόρη Τιτηνὶς ἀνῆκε
Σκορπίον ἐκ κέντροιο τεθηγμένον, ἧμος ἐπέχρα
Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠρίωνι,
Ἀχράντων ὅτε χερσὶ θεῆς ἐδράξατο πέπλων.
Αὐτὰρ ὅγε στιβαροῖο κατὰ σφυρὸν ἤλασεν ἰχνεύς
Σκορπίος ἀπροϊδὴς ὀλίγῳ ὑπὸ λᾶϊ λοχήσας.
Grandine signatum Titanis at inde puella
Scorpion immisit, qui cuspide surgat acuta,
Bœoto vt meditata necem fuit Orioni:
Impuris ausus manibus quia prendere peplum
Ille Deæ est, talum percussit scorpius illi,
Sub paruo lapide occultus vestigia propter.

Atque scorpij idcirco forma ad sempiternam memoriam dicitur fuisse inter sidera relata. Orionem non fuisse postea inter sidera relatum, sed fictum id & excogitatum fuisse ad alicuius gratiam, testatur Pausanias in Bœoticis, qui sepulchrum fuisse Orionis apud Tanagræos memoriæ prodidit. Hæc tot fabulosa de Orione ab antiquis sunt tradita: è quibus sententiam illorum eliciamus.

¶ Orion fuit Neptuni & Iouis & Apollinis filius, ex horum semine nimirum in pellem bouis incluso natus. Quid hoc est monstri Dij boni? an potest vnus esse multorum parentum filius? hæc in elementorum generatione vera esse possunt, cùm omnia sint in omnibus. Est enim mare, in quo semen includitur, taurus, tum ob fremitum, tum etiam ob impetum, cùm à ventis incitatur: atque illud manifestiùs est semen omnium elementorum, cùm manifestius aqua ob calorem Solis mutationem patiatur. Excitat igitur vis Apollinis vapores ex aqua, eosq́ue extenuans non sine quodam spiritu innato in aera extollit: atque quòd Iupiter aer, Neptunus in aqua diffusus sit spiritus, & δύναμις ζωοῦσα, patuit. Horum igitur trium Deorum viribus commistis, gignitur ventorum & pluuiarum & tonitruum materia, quæ Orion dicta est. Cùm verò subtilior aquæ pars, quæ extenuatur, supernatet, dixerunt Orionem à patre impetrasse, vt super aquas incederet. Vbi materia illa extenuata in aera dilatatur & diffunditur, dictus est Orion venisse

in Chium, qui locus a fundendo nominatur: nam χέειν fundere significat. At cùm ibi AEropē violare conatetur, extra regionē eiicitur priuatus lumine, quia necesse est eos vapores per aera pertransire, & ad summā partē accedere, per quē locū diffusa materia primā vim ignis quodāmodo labefactari sentit. Est enim omniū quæ mouentur motu non naturali, vis maxima in principio, at in fine minima, cùm illa sensim in itinere deficiat. Excipitur Orion benignè à Vulcano, & ad Solē profectus pristinæ sanitati restitutus, inde in Chium reuertitur. Hoc sanè nihil āliud est, quàm circularis elementorū, & mutua inter se generatio & corruptio. Fabulantur hunc à Diana sagittis cæsum, quòd illā attingere ausus sit, quia cùm vapores ad supremam partem aeris ascenderint, ita vt Lunā videātur nobis aut Solē attingere, Lunæ vis hos cōgregat, & in imbres aut ventos cōuertit, & ita suis sagittis cædit ac deorsum mittit, cuius Lunæ vis est tanquam fermentū in his rebus faciendis. Dixerunt postea Orionē occisum fuisse & in cœleste signū conuersum, quoniam sub Orionis exortū frequentes fiunt pluuiæ & venti, & tonitrua. Hoc signū, quia ita formatū est, vt stricto gladio in taurum insurgat, & propinquas Pleiades insequatur, dictus est obuius factus Pleiadibus in earū amorē incidisse, ac illas persecutus fuisse: quæ quidam Pleiades dictæ sunt ἀπὸ τοῦ πλεῖν, ab anno scilicet, cùm suis ortibus æstatis & hyemis initium significent. Cùm verò Orion oppositū habeat scorpionem, videtur semper illum fugere ex eodē hemisphærio, quare de illo fabula conficta est. Atque tot breuiter ea sunt, quæ pertinent ad physicam rationē. Cùm multa passum fuisse propter libidinē dixerint Orionē antiqui, significare voluerūt nihil illegitimum non fore calamitosum. Alij inuisam esse Diis immortalibus & iniucundā omnem arrogantiā per hāc fabulam significari maluerunt, cùm soli Deo, si qua in re præstiterimus, honor & gloria pro illa præstātia à nobis tribuenda sit. Nam ideirco Deorum iussu à scorpione ictus interiit Orion, quòd Diis etiam præsentibus gloriaretur, quòd nulla esset adeò immanis fera, quæ illum posset deuitare. At nunc de Arione dicamus.

De Arione. CAP. XIIII.

ARION patria Methymnæus, quibus ortus sit parentibus, non constat, quos ego sanè obscurissimos fuisse

crediderim: quippe cùm solus fortunæ euentus, & ars rectè pulsandæ citharæ Arionem ipsum illustrauerint. Nonnulli tamen hunc Neptuni filium ex Oncæa nympha satum arbitrati sunt. Alij ex Autoloe, alij è Terra genitum maluerunt. Floruit autem Arion quo tempore Periander Corinthij imperauit, vt ait Herodotus in Clio. Scribit hunc Herodotus primùm Corinthi apud Periandrum tyrannum diu fuisse, ac postea cupiuisse in Italiam & in Siciliam nauigare, vbi cùm ingentem vim pecuniarū meruisset ob artis suæ præstantiam, tum rursus optauit Corinthum redire. Hic cùm esset Tarenti, nullis nautis se suaque cōmittere, quàm Corinthiis maluit: mercatus est igitur atque conuenit de naulo cum hominibus Corinthiis, quos cùm sibi insidias struere plurimum à terra distantes persensisset, vt ipso cæso pecunia tutò potirentur, rogauit vt liceret saltem cygnorum more sibi funebre carmen canere, hisque pecuniā profudit, vt ea ratione experiretur, an animos illorum placare posset. Illi igitur his minimè persuasi, iusserunt vt vel se ipsum occideret, quò sepulturam cōsequeretur, vel in mare quā citissimè desiliret. At Arion ita spe frustratus, cū sentiret illos nulla cantus suauitate deliniri, vbi legē Orthiā cecinisset, se cum toto apparatu, quē cantaturus susceperat, in mare de prora deiecit: deinde nautę Corinthū adierūt. Dicūtur delphines hunc in Tęnarum exposuisse, quos dum ferretur, suauitate cantus pro mercede demulcebat. Atqui rē totā non minus luculenter expressit Ouid. lib. 1. Fastorum, quàm Plutarchus etiam in conuiuio, vt est in his carminibus:

Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequens agnam lupus est à voce retentus,
Sæpe auidum fugiens restitit agna lupum.
Sæpe canes, leporesque, vna iacuere sub vmbra:
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.
Et sine lite loquax cum Palladis alite coruix
Sedit, & accipitri iuncta columba suis.
Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis, obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas implouerat vrbes,
Captaque erat Lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens, puppim conscendit Arion,

Atque ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventosque, undasque timebas.
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Namque gubernator districto constitit ense,
Cæteraque armata conscia turba manu.
Ille metu pauidus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, rident que moram, capit ille coronam,
Quâ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat Tyrio distinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos,
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas.
Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo
Se memorant, oneri supposuisse nouo.
Ille sedet, citharamque tenet, pretiumque vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.

Arion igitur cum eo apparatu Corinthũ profectus rem totã Periãdro aperuit, qui cùm priùs non credidisset, Arionẽ dedit in custodias, nautasq; ad se aduocatos, quid audissent de Arione, percunctatus est, cùm illi dicerent eum esse incolumem in Italia, quodque illũ Tarenti reliquissent accersitus est illuc Arion qualis in mare desilierat, tum obmutuerunt nautæ, neque facinus negare quidẽ ausi sunt: quare vltimo supplicio fuerunt affecti. Fuit eximius omnino citharœdus Arion, ac poeta nobilis dithyrambicus, nemini mortaliũ secundus eo tempore in arte rectè pulsandæ citharæ, ac neque Philoxeno quidẽ Cytherio, cuius nomen celeberrimũ fuit ob hãc ipsam artẽ, vlla re inferior, quẽ cyclicos choros primum omniũ inuenisse scripsit Hellanicus in Cranaicis, & Dicæarchus atque Demarchus in libro de Dionysiacis certaminibus, quamuis Antipater & Euphrontus in suis commentariis inuentum illud Lago Hermioneo tribuerint. Fabulati sunt præterea antiqui delphinum illum, qui seruauit Arionem, ad pertuam illius beneficentiæ memoriam in ea sidera fuisse relatum, vt ait Ouidius ibidem:

Dij pia facta vident: astris delphina recepit
Iupiter, & stellas iussit habere nouem.

Alij

Alij tamen maluerũt delphinum inter sidera fuisse relatũ, quia Neptuno conciliarit Amphitriten, at Hermippus quia dux in honorem Apollinis fuerit Cretensibus in Delphos. Lucianus in dialogis marinorũ Deorum eam pecuniã Corinthi illum comparasse inquit, cùm esset apud Periandrũ: atque nauiganti ad Methymnæos in patriã, istud cõtigisse. Atque tot ab antiquis dicta fuerũt de Arione: quæ quòd fabulosa sint, nemini obscurũ est. Nã quæ de delphinis dixerũt antiqui, quòd homines ab iis seruati fuerint, somniis similima ego esse censeo, quippe cùm sit eadem semper animalium natura, neque tamẽ quisquam ab illis ad hęc vsque tẽpora seruatus narretur à delphinis: & tamẽ infinitus propẽ est numerus eorum qui in mari perierũt: at cùm in mare se præcipitasset, magis probabile est natantẽ & vestibus sustentatum Arionem à nautis Tænariis fuisse exceptũ, & in naui cui picti fuissent vtrinque in prora delphines in Tænarum fuisse portatum: vt scriptum reliquit Antimenides in 1. lib. historiarum.

¶ Verùm vt sentẽtiam tandem antiquorum ex his exprimamus, significare voluerunt per hanc fabulam, omniũ scelerum Deos esse vltores: quippe cùm animalia quoque rationis expertia & vocis, soleant aliquando Diis ita volentibus esse sceleratorũ accusatores, & innocẽtibus hominibus opem ferre: omneque beneficium Diis gratum contingere, quod in virum bonum confertur. At de Arione satis, nunc de Amphione dicamus.

De Amphione. CAP. XV.

AMPHIONEM etiam citharœdũ non solùm musicæ artis peritia, sed etiam fortunę inconstantia, & calamitatum cumulus illustrauit. Fabulantur hunc & Zethũ eius fratrem fuisse Iouis & Antiopes filios: nam Antiope filia Nyctei & Androtheæs à Ioue in Satyrum conuerso cõpressa fuit, atque grauida facta Nyctei patris minis territa in Sicyonem ad Epopeum profugit, vbi cùm Zethũ & Amphionẽ peperisset, illos dedit in Cithæronẽ cuidã bubulco alendos. Nycteus grauiter ferẽs filiæ fugam, cùm hortatus fuisset Lycum fratrem negotiũ ne negligeret, moritur, at Lycus cum delecta manu militum repentino aduentu Epopeũ trucidauit vrbe potitus, captiuãque reduxit Antiopen, quã

Dircæ vxori in custodias dedit, nec multo pòst collecta pa-
storũ manu, cùm cognouissẽt ex alumno qui essent, Zethus
& Amphion ipsum patruum & Dircen ceperunt & ipsi re-
pentino aduentu, Dirceque crudeliter agresti tauro alliga-
tam laniari studẽtes, laniata moniti sunt à Mercurio vt Ly-
cum imperare permitterent, vt scriptum fuit à Nicocrate in
rebus Cypriis. Sic autem de illa Antiope quòd odio esset
patri meminit Apollonius lib. 4.

Οἷα μὲν Ἀντιόπῃ ὠμόφρονα μήσατο Νυκτεύς.
Oderat Antiopen sic lapso tempore Nycteus.

Alij crediderunt Antiopen Amphionis matrem, filiam fuis-
se Asopi, vt scripsit Apollonius lib. 1.

Εἰ δ' ἔσαν Ἀντιόπης Ἀσωπίδος ὑΐε δοιὼ,
Ἀμφίων καὶ Ζῆθος. ἀπύργωτος δ' ἔτι Θήβη
Κεῖτο πύλας.
Zethus & Amphion aderant duo pignora clara
Asopi Antiopes: nondum turrita manebant
Mœnia Thebarum.

Diophanes lib. 1. Ponticarum historiarũ, vbi scripsit de An-
tiope matre Æetę, Amphionẽ & Zethũ nõ Iouis, sed Theo-
boontis filios fuisse inquit, quod etiã testatur Zez. hist. 13.
chil. primæ. Epimenides Corcyræus Amphionẽ scripsit trac-
tandis lyræ fidibus Mercurio vsum fuisse magistro, atque
adeò admirabilẽ fuisse illius cantum, vt feræ & saxa illum
sequerentur, non minus quàm Orpheum Calliopes filiũ, vt
ait Paus. in Bœoticis: nam hanc etiam lyram à Musis primũ
accepisse scriptum reliquit Antimenides libro 1. historiarũ,
& Pherecydes lib. decimo. At verò Dioscorides Sicyonius
ab Apolline lyram illi datam fuisse memorat. Hanc autem
celebritatem nominis in musicis consecutus est Amphion,
quòd ob affinitatem cum Tantalo modulos edoctus fuit à
Lydis primusque tres chordas addidit tetrachordo à supe-
rioribus musicis inuento, vt ait lib. 1. de Musica Aristocles,
nam ferunt hunc neten chordam ante portam postea The-
banam ipsum inuenisse, vnde porta nomen sortita fuit. Di-
cuntur Zetus & Amphion antequam Thebæ conderentur,
exiguum Thespiensium pagum Etresim vocatum habi-
tasse, vt testatur Strabo lib. 9. Enimuero cùm Amphion &
Zethus suspectas haberent vires Phlegyarum hostium per
id tempus, vt ait Pherecydes, Thebas muris ac turribus

munierũt, vt essent tutiores ab hostium incursionibus, non
enim audebant sine muris ac turribus habitare, vt ait Ho-
merus in Odysseæ libro λ.

Τλῶ δὲ μετ', Ἀντιόπην εἶδον Ἀσωπίδα θύγατρα.
Ἣ δὴ κὴν Διὸς εὖχετ' ἐν ἀγκοίνῃσι λαῦσαι,
Καί ῥ' ἔσχεν δύο παῖδ' Ἀμφίονά τε Ζῆθόν τε.
Οἵ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἐπλαπόλιος,
Πυργώσαί τ', ἐπεὶ οὐ μὰν ἀπύργωτόί γ' ἐδυάσθην
Ναιέμεν εὐρύχορον Θήβην, κρατερώ περ ἐόντε.
Post hanc Antiope Asopi mihi filia visa est:
In Iouis amplexum quæ iactat se isse, gemellos
Et Zethum peperisse simulq; Amphiona clarum:
Qui pertis septemgeminis, & turribus altis
Cinxerunt Thebas, nec enim sine turribus ausi
Incolere, inuictis quamuis hi viribus essent.

Fabulati sunt igitur saxa sua spõte assiliisse, murumque ex-
tructum fuisse, dum Amphion lyram suauiter pulsaret, vt
ait Horatius in arte poetica:

Dictus & Amphion Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

Dicitur hęc ciuitas septẽ habuisse portas, quę nominabãtur
Electris, Prœtis, Neitis, Crenæa, Hypsista, Ogygia, Homo-
lois: vocatæ sunt Thebę, vt sensit Zezes, à patre conditorũ:
vel quod magis placet, à Thebe nympha filia Promethei,
quæ illis fuit affinitate coniuncta, vt scripsit Paus. in Bœo-
ticis, inquiunt Thebas, post multas infelices dimicationes,
quæ illi ciuitati contigerunt, ab Alexandro Macedoniæ re-
ge euersas fuisse, quo tẽpore Thebani bellũ aduersus ipsum
Alexandrũ in Persas arma parantẽ susceperunt, quæ ciuitas
quoniã per cantũ extructa non poterat nisi per cantũ euer-
ti, diruta est Ismenia quodã flebiles numeros cũ tibia acci-
nente, vt scriptum fuit à Callisthene, verũtamen idem Ale-
xander, qui iusserat Thebas solo æquari, ad gratiam cuius-
dam athletæ, qui ter victor ab illo coronatus fuerat, instau-
rauit, quod ita significaverat oracultum:

Ἑρμῆς Ἀλκείδης, καὶ ἰμαντομάχος Πολυδεύκης,
Οἵ τρεῖς ἀθλήσαντες ἀναστήσουσί τε Θήβας.
Alcides, Pollux, nymphaq; Atlantide cretus,
Mox instaurabunt euersis mœnia Thebis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aiunt primum omnium mortalium Amphionem aram dicasse Mercurio, quòd ab eo lyram accepisset. At quoniã felicitatem æquo animo perferre non minùs difficile est, quã aduersos fortunæ euentus, idcirco effectum est, vt nimium gloriaretur Amphion ob artis præstantiam, & in Latonam, eiusque filios contumelias coniecerit: quòd Dea nulla re hominibus prestaret, atque eius filij rudes habendi sint & imperiti si secũ conferantur, cùm ipse multo sit peritior Apolline. Dicunt his contumeliis iratas Deas pestilentiam in domum Amphionis excitasse, qua ipse cum tota familia deletus est. Et Zethus, cùm mater ipsa genitum ex se filiũ ob certam noxam peremisset, ægritudine animi contabuit.

¶ Dictus est Amphion Iouis & Antiopes filius, quoniam musica exercitatione conficitur plerũque, atque omnes viri præstãtes Iouis filij ab antiquis dicti sunt, vt explicauimus superiùs. Hunc & Orpheum fuisse AEgyptios, & magorum scientia excelluisse ait Paus. in posterioribus Eliacis. Aiunt hũc musicæ fuisse peritũ, & saxa ac feras, quò vellet, ducere solitum: quoniã per orationis suauitatem duros & agrestes homines mansuefecerit, & ad extruendas ciuitates, ciuitatumq́ue legibus obtemperandũ delinierit. At idem qui cæteros ad humanitatem, mansuetudinẽq́ue reuocauerat, cum ob felices rerum successus nimium factus fuisset insolens, Deosque vel ipsos paruifaceret, vltimo supplicio affectus est, cùm nemo impunè Deum aut Dei cultum paruifaciat, nedum contemnat. At nunc de Halcyonibus dicatur.

De Halcyonibus. CAP. XVI.

FVIT Halcyon Canobes & Mẹoli filia, vel AEoli vt ait Lucianus in Halcyone inscripto dialogo, sicuti testatus fuit Alexander Myndius, fuitq́ue vxor Ceycis. At Ceyx fuit rex Trachiniorũ, qui cùm nobilitate, opibus, & forma corporis excelleret, se vel Diis immortalibus æquare ausus est, & Deorũ nominibus appellauit, nam Ceyx seipsum Iouem, Halcyonen appellauit Iunonẽ, illam arrogantiam Iupiter grauiter ferens, Ceyci Delphos nauiganti adeò sæuam tempestatẽ immisit, vt Ceyx, & omnes qui cum Ceyce nauigabant, naufragium passi perierint: sicuti testatur Polyzelus in iis quæ scripsit de Rhodo. Fabulantur postea cadauer agitatum ab vndis ad litus, & ad eam speculam appulsum

fuisse, ad quam sæpe veniebat Halcyone prospectura an Ceyx accederet: quo viso illa miserabiliter conquesta, dicta est Iouis misericordia in auem sui nominis mutata cùm se è specula in mare præcipitasset: tunc etiam Ceyx conuersus est in cerylum: sic enim mares inter illas volucres nominãtur, vt ait Carystius Antigonus. Hoc tamen nonnulli dixerunt factum fuisse Luciferi & Thetidis misericordia, at non Iouis. Hanc rem ita breuiter complexus est Euripides in Iphigenia in Tauris:

Ὄρνις, ἃ παρὰ τὰς πετρίνας
Πόντου δειράδας ἁλκυὼν
Ἔλεγον οἶτον ἀείδεις,
Εὐξυνέτον ξυνετοῖσι βοὰν,
Ὅτι πόσιν κελαδεῖς ἀεὶ μολπαῖς.
Saxosa pontiquæ ad iuga
Auis colis fortè Halcyon,
Lugubrem resonans luctum,
Notam prudentibus vocem,
Quòd concinis tuis maritum cantibus.

Hæ aues dicuntur esse magnitudine passeris, vt ait Plinius, colore cyaneo, collo gracili ac procero: maresq́ue à fœminis vbi illi consenuerint, gestari super alis, enimuero vbi fuisset Halcyon in auem conuersa, eiusque oua quæ continuò pepererat in mari voluerẽtur, quia maxima orta fuisset tempestas, Iupiter misertus dies quatuordecim per mediam hyemem illi concessit, quibus & parere per tranquillitatem maris & excludere posset: quos dies Halcyoneos vel Halcyonidas, vt aiunt Græci, vocarunt, de his ita scripsit Theocritus in Cerealia celebrantibus:

Χ' ἁλκυόνες στορεσεῦντι τὰ κύματα, τήν τε θάλασσαν,
Τόν τε νότον, τόν τ' εὖρον, ὃς ἔσχατα φυκία κινεῖ.
Ἁλκυόνες, γλαυκαῖς Νηρηΐσι παίτε μάλιστα
Ὀρνίθων ἐφίλαθεν, ὅσαις τέ πῶρ ἐξ ἁλὸς ἄγρα.
Halcyones sternunt spumantes marmoris vndas,
Atque Eurum, atque Notum, qui extremas suscitat algas:
Halcyones, supra volucres Nereides almæ
Quas dilexerunt, quibus est ex æquore præda.

Dictæ fuerunt Halcyones quòd in mari pariant, cùm ἅλς sit mare ac κύειν parere. Inquiunt Halcyones circa cõuersiones Solis hybernas nidulari, nidumque mirabili structura

componere ad formã piſcatorię naſſæ:tanta verò duritie,vt neque ferro,neque ſaxis pertundi poſſit.quem conficiũt ex acicularũ ſpinis, quas belonas vocãt,idque facere cùm primùm grauitatem vẽtris ſibi adeſſe ſenſerint, vbi abſolutus nidus perfectuſque fuerit,illum in mare demittunt, vt explorent an fatiſcat ex aliqua parte,atque huic os miro artificio ad ſui corporis magnitudinẽ tantũ relinquunt,vt ſcripſit Soleſis Clearchus in eo libro,quẽ ſcripſit de Torpedine piſce, & Plutarc.in libello de amore parentũ erga filios. Dicuntur inter has aues eſſe adeò ſalaces mares,vt ſeneſcẽtes vel in ipſo coitu moriantur, vt ſcripſit idẽ Clearchus in Terrore,& Iſacius in Lycophronẽ.Neque tamẽ prætermittendũ eſt illud,quod ſcriptũ eſt ab Hegeſandro de Halcyonibus in ſuis cõmentariis,Halcyones fuiſſe Gigãtis Alcyonei filias,quæ poſt patris mortẽ ſe in mare deiecerint,& ab Amphitrite ſint in aues ſui nominis cõuerſę,vt patet in his:

Ἀλκυονέως τῷ γίγαντος θυγατέρες ἦσαν Φθονία, Ἄνθη, Μεθώνη, Ἀλκίππα, Πελλήνη, Δεῖμῳ, Ἀστερίη. αὗται μὲν τὸν πατρὸς πελωτὸν ὑπὸ Κανάστρου. ὃ δέ ἐστιν ἄκρον τῆς Παλλήνης, ἔρριψαν αὐτὰς εἰς τὸ Ἅλαιον. Ἀμφιτρίτη δ' αὐτὰς ὄρνιθας ἐποίησε, καὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀλκυόνες ἐκλήθησαν. *Alcyoneo giganti filiæ fuerunt, Phthonia, Anthe, Methone, Alcippa, Palene, Drimo, Asteria. Quæ post patris interitum è Canastræo, quod est Pallenes promontorium, ipsæ in mare præcipitarunt. Amphitrite verò has in aues vertit, & Alcyones de patris nomine appellauit.*

¶ Hæc ea ſunt,quæ fabuloſè de Halcyonibus memorãtur ab antiquis. Quæ dicta ſunt de auibus tanquam de natura auium illarũ ſunt intelligenda:quia ſpectant ad illarũ conſuetudinem:quæ de diebus Halcyoniis, non valde ſunt admirabilia: quòd per ſolſtitiorum tempus nullæ propè fiant aeris mutationes. Omnia enim cùm ad ſummum peruenerint,lãguidiora ſunt,atque aliquantulũ ceſſant: quod patet in ſagittis & lapidibus in altũ aera coniectis, cùm inde alterius motus capiãt initium. Ad deprimendũ igitur mortaliũ arrogantiã dictus eſt Ceyx in eam calamitatẽ incidiſſe, cùm tantam felicitatem æquo animo ferre non diutiùs poſſet. Nam ſæpius temerarios & potẽtes homines ob temeritatẽ Deus de priſtina felicitate deiecit, prudẽteſque & mãſuetos homines ſupra cæteros omnes extulit. Hanc igitur fabulam effinxerunt antiqui,ne nimis præſentibus opibus,

aut nobilitate,aut viribus,aut forma corporis gloriaremur, cùm omnia nobis data hæc mutuo ſint à Deo bonorũ omnium autore: atque vt omnes intelligerent, nullam felicitatem eſſe tantam aut tam firmam, quam Deus, ſi propter peccata voluerit,non citiſſimè poſſit labefactare, & funditus euertere. At nunc de Aſopo dicamus.

De Aſopo. CAP. XVI.

AT verò Aſopus amnis, cuius filiam Æginam Iupiter rapuit, fuit Oceani & Tethyos filius, vt ſenſit Acuſilaus:alij Neptuni & Perus, vt ait Athenienſis Apollodorus lib.3. Bibliothecæ. At Nicanor Samius in lib.2.de fluminibus,Iouis & Clymenes filium fuiſſe dixit.Seſoſthenes autem lib.9.rerum Ibericarum Himeri & Cleodices filium fuiſſe tradidit. Pauſ.in Corinthiacis Neptuni & Cegluſę filium fuiſſe creditum memorat.Phanodemus in rebus Atticis Salaminis & cuiuſdam Panopei. Hũc maior ſcriptorum pars patria fuiſſe Thebanum,vxoremque duxiſſe Metopen Ladonis filiam aſſerunt,de qua Pelaguntem, Iſmenumque ſuſcepit:& filias viginti, inter quas fuit Theſpia, Peroe, Thebe,quæ vrbi nomen dedit,& Cõbe Chalcis cognomẽto,quę prior æream armaturam inuenit in vrbe Eubœę,quę ab illa Chalcis vocata eſt:Salamin,Platæa, Harpinne, Corcyra, Ægyna,quæ inſulis nomina dederunt,cũ altera Scheria,altera OEnone priùs diceretur:Iſmene, Antiope, Aeroe, Cleone,Nemea,quã cum Iupiter deperiret, promiſit quidquid illa optaret ſe eſſe daturum, atque ea dicitur perpetuam virginitatem expetiuiſſe:Tanagra,Sinope,quæ multis vrbibus vel ipſæ vel filij nomina dederunt:nam de Corcyra non modò vocata eſt priùs Scheria, deportata illuc à Neptuno,ſed etiam natus Phæax, à quo Phæacia dicta, de Sinope non parua eſt controuerſia, ſed tamen plerique affirmant illam raptam fuiſſe ab Apolline, & in Pontum deportatam,è quo Syrum peperit,qui Syriæ nomen dedit, vt ait Philoſtephanus. At Dionyſius in ſitu orbis à Ioue raptam fuiſſe Sinopen ita ſcripſit:

Ὅς ποτ' ἀλωομένην Ἀσωπὶς δίκτο Σινώπην.
Καί μιν ἀκηχεμένῳ σφετέρῃ παρεδέξατο χάρῃ,
Ζηνὸς ἐφιμασσώμενον. ὁ γὰρ φιλότητος ἐραστὴς
Ἰσχανόων, πάτρης ἀπιόσφισεν οὐκ ἐθέλουσαν.
Errantem cepit qui Aſopida namque Sinopen,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quam tristem in regione sua sopiuit, vt illum
Iupiter admonuit correptus amore puellæ.
Inuitam idcirco è patriis hanc ceperat agris.

Alij tamen, inter quos fuit Andro Teius, vnam fuisse ex Amazonibus Sinopen tradiderunt, alij Martis & Parnassæ, alij Martis & Æginæ filiam. Fuit etiam Ægina, quam Iupiter rapuit, Asopi filia, quam cùm studiosè quęreret Asopus, neque vspiam inueniret, à Sisypho pacta mercede vt perennem aquam in Acrocorintho pro indicio obtineret, inuenit. Eius indicij pœnas apud inferos luere Sisyphum nonnulli tradiderunt, atque Asopum ipsum, cùm Iouem insequeretur, fulmine percussum fuisse, vt ait Callimachus. Posidippus in libro de Diis & heroibus Thespiã Asopi filiam quoque fuisse scripsit, cui tria munera Apollo concessit, vt ciuitas Bœotiæ apud montem Heliconem de eius nomine diceretur, vt virgo inter sidera in cœlo esset, & vt vacicinaretur. Fuit enim Asopus Thebanorũ fluuius, qui suos fontes habuit in Arethyræa, Trachiniamque Scolum vocatam præterfluebat, qui cùm fulmine ictus fuisset, remissus est in sua fluẽta, & diu postea carbones deuehere sueuit, vt ait Apollod. lib. 3. Ab hoc fluuio regio vniuersa in agro Thebano iuxta Citheronem montem Asopia vocata fuit, vt est apud Strab. lib. 9. Pausanias scripsit in Corinthiacis Asopũ amnem in finibus Phliasiorum suos ortus habuisse, qui per Sicyoniorum agrum lapsus in mare intrat iuxta Corinthũ. Atqui cùm multi fuerint Asopi, rationi conuenit & varias regiones, & varios ortus illis fuisse assignatos. At finxerũt antiqui Asopum fuisse hominem, cui actiones istas tribuerunt. Alij hominem fuisse verè crediderunt, qui, quoniam terram fortè excauans Asopi fluuij fontes reperisset, obtinuit vt fluuius de suo nomine diceretur.

¶ Aiunt hunc fuisse Iouis, vel Nepruni, vel Oceani filiũ, quòd ex aëre in aqua verso oriantur flumina, vt ait Aristot. in Meteor. vel quòd mare principium est omnium fluuiorum. Huius filiæ multæ dicuntur, quæ sunt vel riui, vel aquarum proprietates, quæ multa nomina sortitæ sunt. Fabulãtur illum rapta filia fuisse fulmine percussum cùm Iouem insequeretur, quia siccitas cœli & calor iam riuos exiccauerunt, & cùm ipse fluuius extenuatus in vapores verteretur, Iouem insequebatur, & ob calorem propè exiccatus

fulmine dicitur percussus. Fuit enim maxima siccitas aliquando in agro Thebano & in Ægina, quare locus datus est fabulæ. At nunc de Deucalione dicamus.

De Deucalione. CAP. XVII.

DEVCALIONIS diluuium, & aquarum copia, quæ fuerit, nemini obscura est, at cur illud diluuium ita factum sit, pauci omnino tradiderunt, sed nos vt in cæteris consueuimus, hoc etiam explicemus. Fuit Deucalion Promethei filius, vt scripsit lib. 3. Apollonius:

ἔνθα Προμηθεὺς
Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα.
hic namque Prometheus
Filius Iapeti clarum edit Deucalionem.

At Homer. lib. 3. Iliad. Deucalionem Minois filium fuisse inquit in his:

Μίνως δ' αὖ τέκε τ' ἀμύμονα Δευκαλίωνα.
Edidit hinc Minos præclarum Deucalionem.

Herodotus verò Promethei & Clymenes filiũ fuisse scripsit, Hesiod. Promethei & Pandoræ, quod etiam Strabo testatur lib. 9. Alij Minois & Pasiphaes, alij Asterij & Cretæ. Hi enim Minois recẽsentur: Castreus, Deucalion, Glaucus, Androgeus ab Apollodoro, filiæ Hecale, Xenodice, Ariadna, Phædra. Istud autẽ accidit, vt varij parẽtes Deucalionis dicãtur fuisse, nõ solùm quòd ob antiquitatẽ rei dissentiũt scriptores, sed etiam quia diuersi fuerunt Deucaliones, cùm tamen omnia de Promethei filio dicantur. Hic habitauit in Cydno Locridis, vt ait Strabo lib. 9. vbi planities fuit fertilissima inter Cydnum & Opuntem, vt ait Apollonius lib. 3.

Ἐστί τις αἰπεινοῖσι περίδρομος οὔρεσι γαῖα,
Πάμπαν ἐὔῤῥηνός τε καὶ εὔβοτος, ἔνθα Προμηθεὺς
Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα.
Est tellus quædam circundata montibus altis,
Irrigua atque ferax herbarum, hîc namque Prometheus
Filius Iapeti clarum edit Deucalionem.

Lucianus in Dea Syria Deucalionem Scytham fuisse inquit illum sub quo fuit diluuium, his verbis: οἱ μὲν ὧν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱρὸν εἴσασθαι λέγουσι, τοῦτον Δευκαλίωνα, ἐπὶ τοῦ τὸ πολλὸν ὕδωρ ἐγένετο. *Multi sanè Scytham Deucalionem sacellum hoc erexisse inquiunt, cum inquam Deucalionem cuius tem-*

pore multa fuit inundatio. At Pausanias in Atticis Iouis Olympij templum fuisse vetustissimum Athenis scribit à Deucalione extructum, & ipsum Deucalionem habitasse Athenis, cuius etiam sepulchrum fuit Athenis non longè ab illo templo. Hunc imperasse Thessaliæ constat, quem etiam Regem ita appellauit Herodot. in Clio: Ἐπὶ μὲν νυν Δευκαλίωνος βασιλεύοντος ὤικεον τὴν Φθιῶτιν. *Tempore regis Deucalionis Phthiotim habitabat*. Hic Pyrrham habuit vxorem Pandoræ & Epimethei filiam, vt ait Proclus, de cuius nomine vocata fuit Thessalia primùm Pyrrha, vt testatur in his carminibus Cretensis Rhianus:

Πύρρην δή ποτε τήνγε παλαιότεροι καλέεσκον
Πύρρης Δευκαλίωνος ἀπ' ἀρχαίης ἀλόχοιο.
Αἱμονίη δ' ἐξαῦτις ἀφ' Αἵμονος, ὅν ῥα Πελασγὸς
Γείνατο φέρτατον υἱόν. ὁ δ' αὖ τέκε Θεσσαλόν αμμιν.
Τῷ δ' ἀπὸ Θεσσαλίῳ λαοὶ μετωνομάζοντο.
Hanc Pyrrham dixere patres de nomine Pyrrha,
Vxor prisca fuit quæ magni Deucalionis.
Hæmonia est & rursus ab Hæmone dicta Pelasgi,
Quem clarum genuit natum: hic at Thessalonæmum,
A quo Thessalici populi sunt inde vocati.

Dictus est Deucalion Hellenem, qui nomen dedit Græciæ, filium habuisse, & Protogeniam è Pyrrha, & Amphictyonem, & Melantho, cuius ex Neptuno filius Delphus Delphis nomen dedit, vt scripsit Euphorion: Atqui multi fuerunt Deucaliones, vt constat ex antiquorum scriptorum testimoniis: vnus Promethei & Clymenes, alius Minois & Pasiphaes, vt ait Pherecydes: alius Abantis & Asopiæ, vt scripsit in primo rerum Arcadicarum Aristippus: alius Haliphronis & Iophossæ nymphæ filius, de quo mētionem fecit Hellanicus: alius Asterij & Cretæ Halymonis filiæ, quę Cretæ nomen putatur dedisse, de quo mentionem fecit Apollodorus Cyzicenus: alius rursus Promethei & Pandoræ, de quo dictum fuit, ad quem omnia propè cæterorum facta referuntur. Habuit filiam præterea Protogeniam è Pyrrha, & Hæmonem à quo Hæmonia, & Melanthiam. Memoriæ prodidit Andro Teius magnam sceleratorū hominum frequētiam fuisse Deucalionis tempore, cùm frequentes omnino essent homines vbique. Est enim illa consuetudo, vt cùm difficiliùs in magna multitudine viuatur, difficultas victus & astutiores, & peiores homines efficiat. Nam fames neque Deorum religionem, neque maiestatem legum, neque authoritatem principum veretur, quare omnia scelerum genera per annonæ difficultatem oriuntur. Hinc nascitur Deorum indignatio, & acerbitas bellorum, qualia fuerunt Iouis consilio & OEdipodis & Priami tempore, cùm vniuersus propè terrarum orbis iis bellis exarserit. Inde Iouis eiusdem consilio grauissimæ exortæ sunt pestilentiæ ad delendas sceleratas nationes, quare Furiæ solio Iouis assidere dictæ sunt. Est enim eadem ciuitatum, quæ corporum etiam singulorum hominum natura: vt cùm multis malis hominibus, tanquam noxiis humoribus, repletæ fuerint, diuina ita statuente prouidētia per aliquas calamitates expurgentur: cùm nihil humanum in summo vertice diu consistere possit, & proxima sit semper peccatorū eximiæ magnitudini diuina vltio. Quòd autem maxima esset perditorum hominum multitudo, ita significauit Ouidius libro 1. Metamorph.

Occidit vna domus, sed non domus vna perire
Digna fuit: quà terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus iurasse putes.

At verò Deucalion vir bonus & pius habitus est, qui Deorum etiam immortalium primus templa ædificauit, & ciuitates condidit, vt ait Apollonius lib. 3.

Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα.
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἐδείματο νηοὺς
Ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώποισι βασίλευσεν.
Filius Iapeti clarum edit Deucalionem.
Condidit hic primus vrbes ac templa Deorum:
Mortales inter primus regnauit & ipse.

Cùm igitur vitę integritate, & sanctitate, & erga Deos immortales reuerentia Deucalion & Pyrrha cæteris hominibus præstarent, de quibus ita scripsit Ouidius lib. primo:

Non illo melior quisquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illa reuerentior vlla Deorum.

In quadam arca, vti monitus fuerat à Prometheo, rebus necessariis eò comportatis seruati fuerunt, quam Lucianus in Timone κιβώτιον appellauit, at Andro Teius λάρναξ, vnde Parnassus mons, quòd illuc scapha illa appulerit, Larnassus antea dicebatur, deinde mutata prima littera nominatus

est Parnassus. Cùm terra multos dies sub aquis latuisset, vt experiretur an aquę decreuissent, & an lõgè abesset à terra Deucalion, columbam quandam quam secum habebat dicitur emisisse, vt testatur Plutarchus in libello de industria animalium. Id cùm sępius fecisset, eaq; citissima eò reuolasset, quia non habebat vbi cõsisteret, intelligebat Deucalion aquas nondũ satis decreuisse: verùm cùm auolasset denique, neque ampliùs rediisset, intellexit siccum iam alicubi esse terræ solum, & id non longè abesse: quare Deucalion eò cum scapha traiecit, quò egressus cum Pyrrha Themidis oraculum, quæ tunc responsa dabat, adiuit sciscitaturus quo pacto, si ita Diis placeret, posset humanum genus reparari: quod quidam apud Cephisum amnem accidisse memoriæ prodiderunt. Id autem responsum tulerunt vt velatis capitibus ossa matris post se iacerent, quibus diu cogitatis partim difficilimum, cùm omnia limo obducta essent, partim etiam impium Deæ responsum visum est, si etiam mortuorum ossa, quæ vbi essent, nescirent, effodere & mouere iuberentur. At venit in mentem deniq; Deucalioni communem omnium matrem & altricem esse terram, cuius ossa iure saxa dici ob duritiem possent: sic autẽ rem expressit Ouid. lib. 1.

Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina iustis
Victa remolescunt, si flectitur ira Deorum,
Dic Themi, qua generis damnum reparabile nostri
Arte sit, & mersis fer opem mitissima rebus.
Mota dea est: sortemq; dedit: Discedite templo,
Et velate caput, cinctasq; resoluite vestes,
Ossaq; post tergum magnæ iactate parentis.
Obstupuere diu: rumpit q; silentia voce
Pyrrha prior, iussisq; Deæ parere recusat:
Detq; sibi veniam pauido rogat ore, pauetq;
Lædere iactatis maternas ossibus vmbras.

Nam cùm illa audiuisset Deucaliõ, statim postea subiunxit:

Magna parens terra est: lapides in corpore terræ
Ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur.

Verùm hanc rem breuissimè comp lexu s est Iuuenalis in prima Satyra his carminibus:

Ex quo Deucalion nimbis tollentibus æquor
Nauigio montem ascendit, sortesq; poposcit,
Paulatimq; anima caluerunt mollia saxa,

Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas.

Quod ipsum ita declararũt fabulatores, cùm populi lai dicti sint à Grecis, & laus lapis, vt est in his:

Ἐκ δὲ λίθων ἐγένοντο βροτοί, λαοὶ δὲ κεκλεῦνται.
Ex saxis homines nati, laiq; vocantur.

Arrianus tamen in libro secundo rerum Bithynicarũ Deucalionem in arcem, locumq; eminentiorem tunc Argi confugisse inquit ex illo diluuio, quare post illam inũdationem Ioui Apheio liberatori scilicet aram erexisse, qui locus postea Nemea à pabulo pecudum, quæ frequentes ibi pascebantur, fuit nominatus. Nec me præterit in eo Iouis Olympij templo, quod fuit apud Athenienses, fuisse quãdam voraginem ad cubiti ferè altitudinem, in quem hiatum aquas defluxisse memorant per Deucalionis eluuionem, in quem etiam quotannis prolentam cum melle & farina triticea porricere consueuerũt: post illam inundationẽ, vt ait Thrasybulus in historia, sumptis iis qui erant superstites Dodonam habitauit, quam regionem ita vt ab vna Oceanidum appellauit, vt scripsit in suis commentariis etiam Acestodorus. Memoriæ proditum est tamen à Pausania in rebus Atticis Megarum Iouis & vnius Sithnidum nympharum filium in Geraniæ verticem diluuium effugisse, cùm mons nondum illud nomen haberet: nam cùm Megarus gruum interuolantium vocem secutus illuc aduentasset, quia grus γέρανος à Græcis diceretur, montem Geraniam nominauit. Hæc illa sunt quæ de Deucalione memorantur ab antiquis: nunc cur ita ficta fuerint, inuestigemus. Deucalion fuit vir bonus & iustus & pius, qui ob æquitatem religionemque suam, non solùm Promethei siue prudentiæ filius fuit creditus, sed etiam ab aquarum impetu Deo protegente seruatus, cùm nefarij omnes vno tempore periissent, est enim initium sapientiæ timor domini: quare fuit prudentiæ filius Dæcalion: cum viros bonos mergi omnino non patiatur Deus, quos fluctuare patitur, idcirco in arca seruatus Deucaliõ & Pyrrha eam tempestatem euaserunt, at cùm rursus rudes homines, & religionis cultusque Deorum ignari nascerentutur, dicti sunt lapides, qui à Deucalione ad potiorem vitam, & à Pyrrha informati fuerunt, in homines conuersi. Hæc igitur fabula ad probitatẽ, & ad cultum Deorum homines adhortabatur, quæ excepta est, vt mihi quidẽ

videtur, è sacris literis. At nunc de Ione dicamus.

De Ione siue Iside CAP. XVIII.

FVIT Io, quæ Iunonis zelotypia in candidam vaccam conuersa est, vt scriptũ fuit à Cecrope. Argi & Ismenes Asopi filia, vt verò ab Acesodoro, Neptuni & Hallirrhoes, quã tamen Acusilaus Pyrenes filiam putauit, quæ fuerit Iunonis sacerdos, vt scripsit Apollodorus lib. 2. bibliothecæ. cõmunior tamen fuit scriptorum sententia, quòd ea fuerit Inachi fluuij filia, vt scripsit Ouidius lib. 1. Metamorph.

Inachus vnus abest, imoq; reconditus antro
Fletibus auget aquas, natamq; miserrimus Io
Luget vt amissam.

Qui Iunonis sacerdotem fuisse dixerunt Ionem, illam vaccam à Iunone conuersam fuisse tradiderũt, vbi illam à Ioue vitiatam comperisset: tum verò Iurauit Iupiter se minimè cum illa fuisse congressum. Hanc tamen Iuno à Ioue munus popposcit, & Argo Arestoris filio, vt ait Myrleanus Asclepiades, vel Terræ, vt sensit Acusilaus, seruandam tradidit, quæ eam in monte Mycenço ad oliuam quandam alligauit. Scriptum reliquit Andrętas Tenedius in nauigatione Proponticis, Ionem non modò non fuisse perfunctam Iunonis sacerdotio, vt nonulli putarunt, sed etiam fuisse quoddam scortum, quæ veneficiis Iouem in amorem irretire niteretur, vt est etiã apud enarratorẽ Theocriti, ad quã rem Iyngis Echus vel potiùs Suadelæ & Panos filiæ opera vsa fuit: illa re cognita Iynx in auem sui nominis à Iunone fuit conuersa, quam etiam auem vtilem esse veneficiis arbitrantur, quę quoniam caudam semper mouet, dicta est à Latinis motacilla. Est autem auis exigua, pennasq́ue habet pictas, collum longum pro corporis magnitudine, linguam exertam plerunque, frequenterq́; & ipsa conuertitur, & collum conuertit. Hanc capientes veneficæ mulieres cereæ rotæ annexam super carbonibus cum quibusdam execrationibus torrent & comburunt, at nonnullæ veneficæ non totam, sed intima tantùm illius ei rotæ alligant, hactenus Andrætas. Fabulantur hanc datam fuisse Iasoni à Venere quo tempore nauigauit in Colchos, vt Medeam in amorem sui posset allicere. Ionem igitur Iyngis artificio adductus Iupiter in nebula, vt lateret, compressit: quod cùm sensisset Iuno, zelotypia capta eò accessit: at Iupiter id sentiens Ionem in vaccam candidam mutauit, vt omnem suspitionem Iunoni leuaret hac arte: cùm verò Iuno illam vaccam vidisset, donũ à Ioue postulauit: at veritus Iupiter ne, si illam negauisset, dolus pateret, quamuis inuitus, tamen largitus est: cùm verò diu sub Argi custodia, qui centum habebat oculos, asseruata fuisset, Iupiter tandem illius misertus mandauit Mercurio vt raptã Ionẽ, vel interfecto Argo abduceret: tũ Mercurius sumpta pastoris forma conatus est cum fistula per somni suauitatem Argum in somnum inducere, quem etiam virga tactum sopiuit: deinde cùm vaccam rapere vellet, Argus ab Hierace iuuene imprudente fuit excitatus, cùm verò rem tegere amplius Mercurius non posset, Argum saxo occidit: atque Hieracem in auem sui nominis mutauit, quę à Latinis accipiter dicitur. Illa re valde cõmota Iuno prãnum Argũ in pauonẽ cum totidem oculis in pennis nunc etiã appatẽtibus mutauit, deinde œstrũ vaccę immisit, quo illa grauissimè exagitata est, vt testatur Virg. lib. 3. Georg.

Hoc quondam monstro horribiles exertuit iras
Inachiæ Iuno pestem meditata iuuencæ.

Hęc igitur furore vexata primùm mare, quod ab ipsa Ioniũ vocatũ est, dicitur tranasse: quod Theopompus tamen non ab ea, sed ab Ionio viro Illyrico, dictũ putauit, veluti Archidamus ab Ionibus ibi in traiectu maris immersis. Postea verò montẽ Hæmũ per Illyridẽ profecta transcẽdit, finumque Thraciũ traiecit, qui ab ea postea vocatus est Bosporus, nam duo fuerunt Bospori, Cimmerius & Thracius. Hæc loca fuisse ita ab illa nominata significauit Prometheus apud AEschylum, vbi omnia euentura Ioni puellæ vaticinatur, inter quæ hæc etiam sunt:

Σαφῶς ἴσθ' ὅτι τόδε κλεινὸν Ἴωνος κλεθήσεται,
Τῆς σῆς πορείας μνῆμα τοῖς πᾶσι βροτοῖς.
Scias apertè, Ionius vocabitur
Tuæ viæ monumentum is omnibus viris. & id:
Ἐσομαι δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
Τῆς σῆς πορείας, Βόσπορός τ' ἐπώνυμος.
Semper viros inter vigebit de tuo
Cursu loquela, & Bosporus cognomine.

In Scythiam verò profecta multa deinde Europæ & Asiæ maria tranauit, atque in Ægyptum tandem peruenit, vt aiũt

Ouid. lib. 1. Metamorph. quare cùm tot labores sibi esse exantlãdos Io percepisset antea è Prometheo, in desperationem propè adducta est: quare ita secum inquit:

Τί δῆτ' ἐμοὶ ζῆν κέρδος, ἀλλ' ἵνα ἐν πάχει
Ἔρριψ' ἐμαυτὴν τῆς δ' ὑπὸ τύφλας πέτρας,
Ὅπως πόδ' ὠκὴν λῦσα, πᾶσι πάντων πόνων
Ἀπιλάγιον. κρεῖσσον γὰρ εἰς ἅπαξ θανεῖν,
Ἢ πᾶς ἀπ' αἰσχῆ μέρας πάσχειν κακῶς.

Quid vita lucri est? ipsa nec citissimè
Hac de petra præceps iacio me per Deos?
Vt omnibus finem feram laboribus:
Multo magis semel iuuaret emori,
Quàm viuere in dies acerbè singulos.

Cùm igitur venisset in Ægyptum ad Nili ripas, dicitur Io priorem hominis formam recuperasse, vt significauit Moschus his versibus in Eupora:

Θρεῦτο δὲ ποντοπόρον βοῦν.
Ἐν δ' ἦν Ζεὺς ἐπαφώμενος ἠέμα χλοὶ θείῃ
Πόρτις ἀναλίης, τὴν ἐπλατέῃ ῥόῳ Νείλῳ
Ἐκ βοὸς εὐκεράοιο πάλιν μετὰ μῆδε γυναῖκα.

Fluctinagamq; bouem spectabant in maris vndis.
Iupiter hic aderat, niueæ qui terga iuuencæ
Tractabat dextra: septemfluí ad ostia Nili
De boue cornuta facta est mox fœmina pulchra.

Atqui scripsit Æschylus in Prometheo: quòd Ioue attrectãte tergus huiusce iuuencæ priorem formam Io recuperauit. Scriptum reliquit Apollodorus in libro de Diis, quòd istud ipsum contigit iuxta Iopen ciuitatem, quæ ita vocata fuit ab ipsa Ione, cùm Argum diuina ope superasset: Ἔστι δὲ πόλις καλεῖται, ὅτι ἐκεῖ ἡ Ἰὼ τὸν Ἄργον νικήσασα, γέγονεν ἄνθρωπος: *vocata fuit Iope ciuitas, quòd ibi post Argũ diuina ope superatũ, Io facta est homo.* Scripsit Apollodorus Ionẽ pristina forma recuperata ad Nili fluenta Epaphum è Iouis congressu peperisse, quem Iuno Curetibus occultandum tradidit: id cùm resciuisset Iupiter, fertur Curetes interfecisse: quo tempore Io profecta est in Syriam ad filium inuestigandum, quo inuento in AEgyptum rediit. Strabo tamen lib. 10. antrum quoddam in Eubœa fuisse scribit in littore maris AEgæi, quod vocabatur aula bouis, vbi Io dicta est Epaphum peperisse. Post partum igitur Dea facta fuisse dicitur, & ab Ægyptiis

Ægyptijs Isidis nomine culta, & tẽpestatibus ac nauigantibus præfecta, vt testatur Lucianus in Dialogo Zephyri & Noti. Hæc illa sunt quæ de Ioue Inachi filia fabulosè dicta sunt ab antiquis scriptorib. Memoriæ prodidit Herodotus in Clio raptã fuisse Ionem à Phœnicibus, & in Ægyptũ deportatam, quod scriptum fuit etiam ab Ephoro, & à Phœnicibus vulgo creditum est: at longè alia fuit Persarum sentẽtia, quippe qui putarint, quòd vbi Io Argis fuit compressa à quodam nauclero nauis Phœniciæ, parẽtes verita, quia cognouisset se ferre in vtero, cum Phœnicibus lubens in Ægyptum nauigarit. Quòd autẽ bos facta mare tranauerit, id falsum omninò esse creditur, sed datum fuisse fabulę locum, quia in naui, quæ priorem partem bouis pictam haberet in prora, nauigarit: cùm igitur in illa naui mare illud, quod Asiam ab Europa disterminat, cuius in littore extructum est Byzantiũ, traiecisset, locus dictus fuit Bosporus, quia bos illac incesserit. Alij crediderũt tumultuarias nauiculas ab accolis, qui vellent traijcere, fuisse factas, quę quoniam à bobus traherentur, locus fuerit ita appellatus. Alij maluerunt appellatum fuisse Bosporum ab eo tauro, quem Rex Ægyptiorum pro Ione misit ad Inachum: cùm verò mortuus fuisset, hunc ostẽdentes circumtulerunt, quoniam illud animal non erat antea notũ, neque visum in Græcia, vt ait Sosiphanes in Meleagro: cùm verò apparuisset lõgè existentibus supra vndas natans taurus ille, quòd erat super tabulatum, sinus ille ab incessu bouis, dictus fuit Bosporus. Fingebatur verò Isidis statua cornuta, quæ ex palmarũ foliijs habebat calciamẽta, cũ luna sit palmarũ fertilitatis causa. Huic fœminæ victimæ, vitulæ scilicet erant cõsecratæ, sicut scripsit Herodotus in Euterpe; πρὸς δὲ θηλέας ὑ σφι ἔξεστι θύειν, ἀλλὰ ἱεραὶ εἰσι τῆς Ἴσιος. τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήιον, βύκερών ἐστι, κατάπερ Ἕλλησι τὴν Ἰοῦν γράφουσι. *fœminas illis sacrificari non licet, quæ consecratæ sunt Isidi: nam Isidis statua cum sit muliebris, habet bouis cornua: cuiusmodi Græci Ionem fingunt.* Inquiunt postea Epaphum Ægypti imperium adeptum vrbem Memphim ædificasse, matremq; post mortem Isidis nomine coli imperasse: aque hæc illa sunt, quæ attinent: ad historicam expositionem. ¶ Quod ad physicam spectat, Io modò Luna dicta est, modò credita est terra: nam dicitur Io fuisse Argi & Ismenes filia, vel Nep-

tuni, vel Inachi fluuij, vel aquę omnino, quum terrę solum Io crederetur: nam terra procul existentibus videtur paulatim ex vndis exoriri. Hanc Iupiter cõpressit in nebula, cùm Iupiter nimirum ęthereus calor intelligatur, per quem vapores è terra assiduè exurgũt. Fabulantur Ionem in vaccam mutatam fuisse animal fertilitatis terræ studiosum, cuius omnis in dustria sit incolendis agris, ob vbertatẽ ipsius terræ: nam cùm Iuno accessit, mitior calor scilicet aeris, tũ Iupiter illam vaccam concessit, cùm neq; ob nimium calorem assiduum, vt neque ob frigus terra fiat ferax. Iuno Argo, cui centum erant oculi, illam seruandam cõcessit, quia cœlum, cui, plurimę sunt stellæ tanquã oculi, assiduè terram intuetur, & ob suum cursum tempora assiduè varians plurimũ adiuuat ad fertilitatem. Harum stellarum siue horum oculorum altera pars dormit, altera vigilat, quia semper dimidium cœli videtur Sole illustrari, cùm dimidium stellas frequentes ostentet: atque stellæ quæ Solis lumine obscurantur, dicuntur dormire. At cur Iupiter Argum occidere Mercurio imperauit? quia ratio plurimũ potest in agricultura. Hæc vacca cęso Argo dicitur liberata fuisse, totumq; ferè terrarum orbẽ peragrasse, & omnia tranasse maria: quia prudentia & industria agricolarum videtur aeris etiã bonitatẽ aut fortunę malitiã superare: cùm tellus colonorum industria maximè fiat fertilis. Hæc ipsa ratio agriculturę in omnes terras dedita tandem peruenit in Ægyptum, quæ tellus, quoniã ob suam fertilitatem ac bonitatem maximè patefaciat vim naturæ & feracitatem, dicta est vacca primã formã ibi recuperasse. Ad hos cùm Isis transfretasset mulier omnino formosissima suæ ætatis, ab Api AEgyptiorũ Rege vxor ducta est: quã dicũt nonnulli Mercurium cæso Argo sene prudentissimo Argiuorũ rege, vt ipse imperio potiretur, pulsum è Græcia, cùm res parum feliciter illi successissent, comitatum fuisse. Ibi cum Isis agriculturã, atq; multas res humanæ vitæ perutiles AEgyptijs ostẽdisset, pro Dea culta est, & diuini honores illi fuerunt instituti. Enimuero ego fabulã hãc vniuersam ad Lunæ cursum potiùs accommodãdam putauerim: quã dixerunt esse Inachi vel Neptuni filiã, cùm Luna sensim humectet nocturno lumine, vt ait Ptolemęus in Almagesto. Hãc dixerunt filiã Inachi à Ioue fuisse cõpressam in nebula, cùm Iupiter etiam Sol aliquando sit:

etenim in horum planetarum cõiunctionibus nubes aut nebulæ plerunque gignũtur. Mox ob accedentem Iunonẽ Io in vaccam mutatur, quia semper ferè die tertio saltem à cõiunctione Luna exit cornuta, vacceq; cornua imitatur. Nã nisi ante diẽ quartum illa se è nubibus explicauerit, puriori; aeri obtulerit, pluuiæ assiduæ propè in vniuersum mẽsem significantur. Hanc exeuntẽ à coniunctione & è nubibus egressam excipit Iuno, & Argo seruandam tradit, quia illa cęteris omnibus stellis est inferior, à quibus despicitur. Occiditur Argus Iouis iussu, & vacca ab Argo liberatur, quia Sole lumen & vires Lunæ impartiente, illa omnium stellarum vires superat, magisq; cõspicuæ sunt Lunę, quã stellarum omnium aliarum vires & actiones in humanis corporibus: quas exercet Luna vbi aliquantulũ excreuerit. Hęc Io dicta est orbem terrarum peragrasse, & modò in Scythiam, quę regio est ad septentrionẽ, modò in AEgyptũ peruagata, quia cùm Luna velocissima sit mariaq; omnia secum trahat, tum modò ad septentrionẽ, modò ad austrum declinat ab ecliptica. Ibi versa est in Deã, quam cornuram finxerunt, cùm primam formam recuperasset: quoniam primi omniũ mortaliũ AEgyptij cùm oculos in cœlũ sustulissent, vidisscntq; cœlum, Solem, Lunam, astra perpetuo motu moueri, & plurimum rebus humanis prodesse, à perpetuo cursu Deos vocarunt, atq; Solem & Lunã præcipuè diuinis honoribus coluerunt, vt testatur Eusebius lib. 1. præp. euang. & Plat. in Cratylo. Alij fabulã hanc ad humanã vitam, moresque mortalium exprimendos retorserunt: dixeruntq; Iouẽ esse hominum parum cordatorũ animas: quæ primùm cum Ione coniunctæ in nebula, & è cœlo in hæc corpora tenebrarum plena delapsę, in beluas vertuntur, neq; cupiunt aut diuinitatem summi Dei, aut acceptam immortalitatẽ speculari. Sic verò mutatę donantur Iunoni, quoniam auaritia & omnium libidinum cumulus homines inuadit, quæ multò etiam plures sunt, quàm oculi Argi: paulo post cùm maturior ætas aduenerit, mittitur à Ioue Mercurius qui Argũ occidat, quoniam ratio libidines deniq; refrẽnat, estq; omnium voluptatum satietas. Deinde œstrus à Iunone immittitur, qui stimulus est conscientiæ, & rerũ præteritarũ, ętatisq; inutiliter trãsactę recordatio. Hęc facit vt intelligam' nos antea toto cœlo, vt aiũt, aberrasse, & vt prudẽtiores facti

pristinam hominum formam resumamus, ac dij immortales denique per sanctitatem vitæ, & innocentiam, & iustitiam, & humanitatem in omnes viros bonos efficiamur. Atque de Ione satis, nunc de Vesta dicamus.

De Vesta. CAP. XIX.

NEQVE verò Isis solùm, sed etiã Vesta ab antiquis terra credita est, quã Saturni & Rheę filiam esse credidêrunt antiqui, vt testatur Diodorus Siculꝰ, & Orpheus in his.

Ἑστία εὐδωνάοιο Κρόνου θύγατερ βασίλεια.
Filia Saturni Vesta ò Regina potentis.

Et libro sexto Fastorum:

Ex Ope Iunonem memorant, Cereremq; creatas
Semine Saturni, tertia Vesta fuit.

Quidam inter quos fuit Posidonius, in libris quibus titulus erat de heroibus & dęmonibus senserũt duas fuisse Vestas, alteram Saturni matrem, quæ vocata fuit etiam Pales, alteram filiam, quæ semper virgo fuit credita. Sed quoniam ad vnũ nomen omnia referuntur, nulla habita nominum differentia, quid de Vesta senserint antiqui, breuiter explicabimus. Dixerunt igitur Vestam esse domorum omnium seruatricem, cui rerum omnium primitiæ offerebantur, vt testatur Homerus in hymno:

Ἑστίη ἣ πάντων ἐν δώμασιν ὑψηλοῖσιν
Ἀθανάτων τε θεῶν, χαμαὶ ἐρχομένων τ' ἀνθρώπων
Ἕδρην ἀΐδιον ἔλαχες γερεσὶν δὲ πρέπει πυμὰ τῶν
Καλὸν ἔχουσα γέρας καὶ πυμὰ· σὺ γὰρ ἄτερ σεῦ
Εἰλαπίνην θνητοῖσιν, ἵν' οὐ πρώτην πυμάτην τε
Ἑστίη ἀρχόμενος σπένδῃ μελιηδέα οἶνον.
Vesta Deumq; hominumq; domos Dea quæ colis altas
Perpetuamq; tenes sedem, quæ semper honorem
Præmia cui data sunt ingentia: te sine nulli
Mortales vnquam celebrant conuiuia læti,
Ni Vestæ primùm libent prædulcia vina.

Nã cùm Vesta Saturni filia prima domos extruere inuenisset, intra domos vbique pingebatur, quò & domos seruaret, & custos esset habitantium, vt testatur his Posidonius in Heroibus & Dæmonibus: ἡ γὰρ Ἑστία Κρόνου θυγάτηρ, πλὴν εἰκόνων καλλιτεχνῶν ἐν τῇ εὑρέσει ἐγένετο ἐντὸς τῶν οἴκων ἱδρυμένη, ἵνα ᾖ τούτων συνέχουσα, ᾖ φύλαξ οὖσα τῶν οἰκούντων. *Vesta Saturni filia domum primùm inuenit, quam etiam inuentionis causa intra domos pingere consuescrant, vt & has seruaret, & custos esset in illis habitantium.* Fuit hac ipsa de causa domus etiam Vesta siue ἑστία vocata, vt ait Euripides in Medea:

ἣν ἐγὼ σέβω
Μάλιστα πάντων, καὶ συνεργὸν εἰλόμην,
Ἑκάτην, μυχοῖς ναίουσαν Ἑστίας ἐμῆς.
hanc ego colo
Præ cæteris Hecaten, mihi, quam ferre opem
Legi: meæ Vestæ colit namq; intima.

Mos autem fuit in omnibus sacrificijs vt primitię Vestę offerrentur, vt dictum est: cuius consuetudinis causam huiusmodi adduxit Aristocritus libro secundo: μετὰ γὰρ τὸ κολυθῆναι τοὺς τῶν Τιτάνων ἄρχειν, τὸν Διὰ δεξάμενον τὴν βασιλείαν, ἐπιτρέψαι Ἑστίᾳ λαβεῖν ὁπόθεν βούλοιτο τῶν δώρων· μὴ παρθενίαν αἰτῆσαι, μετὰ δὲ παρθενίαν, ἀπαρχὰς θυομένων αὐτῇ πέμπειν ὡρῶν τῷ θεῷ. τῶν ἀνθρώπων. καὶ μετὰ ταῦτα ὑπονομίσαι ἐν τοῖς ἱεροῖς τὰς ἀπαρχὰς ἀπάντων τῶν θυομένων ὡρῶν δοῦναι Ἑστίᾳ. *Nã posteaquam deiecti sunt Titanes, ac vetiti ne susciperent imperium, Iupiterque illud cepisset, optionem dedit Vestæ quod vellet capiendi. Hanc primùm virginitatem postulasse inquiunt, & post illam, vt primitiæ omnium, quæ sacrificarentur, sibi offerrentur ab hominibus. Ita verò postea sancitum est in sacris, vt primùm omnium quæ sacrificabantur, primitias Vestæ offerrent.* Istud ipsum innuit etiam Aristoph. in Vespis ἀλλ' ἴσα

ἀφ' Ἑστίας ἀρχόμενος ἐπτρίβων πιεῖ.
A vesta incipiens vt contundam quempiam.

Fingebatur Vesta esse mulier, quę sedens coronaretur, circa quam essent multiplicia plantarum blandientiumque animalium genera, vt inquit Hecatæus Milesius in Genealogijs. Enimuero cùm duę essent Vestę, per antiquiorem Saturni matrem, terram; at per Iuniorem, ignem purum ætheris significarunt, vt testatur Ouid. libro sex. Fastorum:

Vesta eadem est, & terra: subest vigil ignis vtrique:
Significant sedem terra focusq; suam.

Cùm igitur æternus sit ignis æthereus, iure optimo Vesta æterna vocata fuit, vt est apud Horatium libro tertio Carminum: quam Homerus etiam domos altas Deorum, & perpetuas sedes habere dixit in hymnis: At Orpheus mediã regionem ignis perpetui in his:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ἑστία εὐδιωνάτοιο Κρόνου θύγατερ βασίλεια,
Ἡ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μεγίστου.
Filia Saturni Vesta ô Regina potentis,
Quæ colis æthereæ medium regionis, & ignis.

Atque cùm ara esset erecta in Prytaneo, in qua perpetuus & inextinctus ignis asseruabatur, aram illam Pollux Vestam appellauit in his: ἐφ' ὧν δὲ θύομεν, ἢ πῦρ ἀνακαίομεν, βωμὸς, θυμιατήριον, Ἑστία. ἔνιοι γὰρ οὕτως ὠνομάκασιν. οὕτω δὲ ἂν κυριώτατα καλοίης τὴν ἐν Πρυτανείῳ, ἐφ' ἧς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον ἀνάπτεται. *Super quibus sacrificamus aut ignem accendimus, altare, acerra, Vesta: nonnulli enim sic appellarunt: sic sanè aptissimè illam quæ est in Prytaneo, vocaueris, super qua ignis ille perpetuus ardere solet.* At Ouidius libro sexto Fastorum, flammam ipsam Vestam fuisse appellatam sensit, vt patet in his:

Nec tu aliud Vestam, quàm viuam intellige flammam
Nataq; de flamma corpora nulla vides.

Hanc Deam ignem fuisse vt vel ab initio Romæ pręcipua religione cultam, argumento sunt illa quæ ad Vestaliũ perpetuam virginitatem pertinebant: quæ, cùm omnibus notissima sint, minimè nunc explicabo. Cùm altera harum Vestarum Saturni fuisset mater, meritò vocata fuit antiqua & cana, vt est in lib. 9. AEneid. apud Virgilium:

Assaraciq; larem, & canæ penetrai Vestæ.

¶ Hanc terrã omnino fuisse testatur Plutarch. dec. 8. Sympos. probl. quippe cùm inquiat mensas antiquorum fuisse rotundas ad similitudinem terræ: quæ cũ victum nobis tanquam terra præberent, vocatæ sunt Vestæ. Sed illud etiam manifestiùs (vt ego quidem arbitror) declarauit Plato in Timęo, cùm Deos omnes, elementa scilicet, ac vires cœlorũ commoueri faciat, solamq́ue terram in medio horum immobilem cõsistere, vt patet ex his: ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται, δαικοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δ' ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων, κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη. μένει δὲ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. *Magnus sanè dux in cœlo Iupiter currum agens volucrem, primus incedit omnia coordinans & curans. Hunc sequitur Deorum dæmonúmque exercitus in duodecim partes distributus. at Vesta sola manet in Deorum domo.* Nam cùm Iupiter supremus sit Deus, Dij dæmonesq́ue reliqui planetæ sunt, & corpora

cœlestia, ac elementa, quæ intra duodecim partes signiferi omnia cõtinentur. Cùm verò primum mobile corpus omnia reliqua secũ trahat, idcirco dicti sunt Dij ac dæmones volucrem currũ sequi, quorum est non paruus exercitus. At sola ex iis qui Dij habiti sunt, domum immobilis seruat Vesta, cùm illa terra sit, vt Euripides in his significauit:

Καὶ Γαῖα μῆτερ Ἑστίαν δὲ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι.
Parensque terra, quam vocant Vestam viri
Præstantiores considentem in æthere.

Nam terra sola ex omnibus naturalibus corporibus immobilis existens, in medio totius orbis sublimis, tanquam in aere, consistit: neque in aliquam mundi partem magis declinat: quare iure inquit Ouid. lib. 6. Fast.

Terra pilæ similis nullo fulcimine nixa
AEre subiecto tam graue pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
Quique premat partes, angulus omnis abest.

Cùm enim tantũdem vndique distet à cœlo, dicta est sedere in ęthere, & nulla re suffulta sustineri. Huic tanquã dęmoni summę parti ignis pręfecto in sacrificiis litabatur odoribus. At cùm antiquior Vesta terra esse putaretur, flores vt pote illorum feraci matri offerebantur, & far: vt est apud Virgil. libro quinto:

Hæc memorans, cinerem, & sopitos suscitat ignes:
Pergameúmque larem, & canæ penetralia Vestæ
Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.

Vestam omnino Plotinus, aliiq́; cõplures, animã terræ esse voluerunt, quæ Ceres etiam aliquando fuit nominata. Alij Vestam esse crediderunt, inter quos fuerunt Platonici, οὐσίαν separatarum formarũ, & rerum diuinarum solidum fundamentum: idcirco in omnium Deorum sacrificiis Vestæ primitiæ offerri ab antiquis solebant. Credita fuit altera Vesta Saturni mater, quia cùm nondum existeret tempus, in confusa mundi mole terra latuerit: altera filia, quia post cœlum & tempus elementorum corpora summus opifex architectatus est Deus. Cùm terra igitur esset omnium propè corporum naturalium fundamentum, meritò mater Deorum etiam fuit ab antiquis appellata, vt testatur Strabo libro 10. Hanc conuiuiorum pręfectam, & omnium sacrorũ primitias

capere solitam dixerunt, quia sine terræ muneribus, vel sine calore è cœlo, nulla res nasci potest conuiuiis apta, quæ cùm omnia ad sacrificia munera producat, meritò omnium illorum primitias capere credita est. Atque quid Vesta sit, & quòd fuerit ab antiquis culta, cum omnia elementa, elementorumque vires diuinis nominibus ab antiquis nominarentur, qui nihil Deo vacare putarunt, iam satis explicatum fuit. At nunc de Iride dicatur.

De Iride. CAP. XX.

IRIS fuit Thaumantis & Electræ filia, sororque Harpiarum, veluti testatus est Hesiodus in Theogonia in his:

Θαύμας δ' Ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο τύγατρα
Ἠγάγετ' Ἠλέκτρην· ἠδ' ὠκεῖαν τέκεν Ἶριν,
Ἠϋκόμους δ' Ἁρπυίας Ἀελλώτ' Ὠκυπέτην τε.
Oceano natam Thaumas, qui littora pulsat,
Vxorem Electram duxit, mox edidit Irim
Illa viro, Harpiasq; & AEllo Ocypetenque.

Fuit Iris Iunonis existimata diligentissima ministra, vt ait Callimachus in lauachrum Deli his carminibus:

Τῇ ἰκέλη Θαύμαντος ὑπὸ θρόνον ἵζετο κούρη.
Κείνη δ' οὐδέποτε σφετέρης ἐπιλήθεται ἕδρης,
Οὐδ' ὅτε οἱ ληθαῖον ἐπὶ πτερὸν ὕπνος ἐρείσει.
Ἀλλ' αὐτοῦ μεγάλοιο ποτὶ γλωχῖνα θρόνοιο,
Τυτθὸν ἀποκλίνασα καρήατα, λέχριος εὕδει·
Οὐδέποτε ζώνην ἀναλύεται, οὐδὲ ταχείας
Ἐνδρομίδας, μή οἱ καὶ αἰφνίδιον ἔπος εἴπῃ
Δεσπότις.
Subque throno sedet huic similis Thaumante puella
Edita, quæ sedem nonnunquam deserit illam.
Non vbi lethæas somnus circumiacit alas.
Ast vbi deflectens ceruicem flexa parumper
Illa throni magni fulcris accumbit inhærens:
Soluitur haud Zona huic, volucris nec calceus vnquam,
Ne Dea fortè sibi tradat mandata repentè.

Nam profectò Iris fungebatur eodem munere apud Iunonem, quo fungi solitus fuit Mercurius apud Iouē, cùm huius ministræ esset munus quoscunque vellet Iuno arcessere atque aduocare, sicuti demonstrauit Apollonius Rhodius

libro quarto Argonauticorum cùm ita scribat:

Ἶρι φίλη, νῦν, εἴ ποτ' ἐμὰς ἐτέλεσσας ἐφετμὰς,
Εἰ δ' ἄγε λαιψηροῖσι μετοιχομένη πτερύγεσσι,
Δεῦρο Θέτιν μοι ἄνωχθι μολεῖν ἁλὸς ἐξανιοῦσαν.
Iri veni dilecta mihi: mea iussa per auras,
Si optatis vnquam fauisti sedula nostris,
Ad Thetidem defer, veniat cita de maris vndis.

Huic iniunctum est munus etiam, vt lectum Iunonis sterneret, vt ait Theocritus in Encomio Ptolemæi:

Ἐν δὲ λέχος στόρνυσιν ἰαύειν Ζηνὶ καὶ Ἥρῃ,
Χεῖρας φοιβίσασα μύροις ἔνι, παρθένος Ἶρις.
Iunonis atque Ioui lectum substernere virgo
Vnguentis perfusa manus solet Iris odoris.

Maximè denique omnium Dearum seruitio, & in omnibus rebus Iridis Iuno vtebatur, quippe cùm vel ab inferis reuersam Iunonem ab Iride lustrari faciat Ouid. lib. 4. Mutationum in his:

Læta redit Iuno: quam cœlum intrare parantem
Roratis lustrauit aquis Thaumantias Iris.

Valerius Flaccus tamen Iridem Iouis etiam nuntiam facit in his lib. 4. Argonaut. *ille Dearum*

Fletibus, & magno Phœbi commotus honore,
Velocem roseis demittit nubibus Irim.

Et Homerus θ. Iliad.

Ἶρι δ' ὄτρυνε χρυσόπτερον ἀγγελέουσαν.
Auratis alis est Iris nuntia missa.

Crediderunt præterea antiqui nullam animam muliebrem posse ex his humanis corporibus absolui, nisi Iridis beneficio ex his molestissimis ac blandissimis vinculis Iunonis iussu solueretur, sicuti Mercurius ipse Iouis mandato mares homines è corporeis carceribus liberare putabatur. Quàre vt alia complura scitè ac pręclarè Virg. pro institutis priscæ theologiæ non introducit Mercurium, sed Iridem in libro quarto AEneidos, Didûs animam ex ipso corpore euocantem, neque Iouis iussu, sed Iunonis, cùm ita inquiat:

Ergo Iris roseis per cœlum roscida pennis
Mille trahit varios aduerso Sole colores,
Deuolat, & supra caput astitit: hunc ego Diti
Sacrum iussa fero, teque isto corpore soluo.

Nam Iridem, sicuti Mercurium, alatam finxerūt antiqui ad

exprimendam eius velocitatem. Fuerunt etiam quidam qui illam fabulati sint taurino capite flumina sorbere cõsueuisse. Neque plura his ferè memoriæ prodita esse de Iride ab antiquis recordamur, at nunc quid sub his ambagibus verborum memoria dignum contineretur, inquiramus.

¶ Iridem Thaumantis & Electrę filiam fuisse tradiderũt, quia Thaumas sit Ponti filius, Electra verò Cœli siue Sol: nam id nomẽ serenitatẽ significat: est enim ἥλιος Sol, αἴθριος serenus, nascitur igitur Iris ex aqua & serenitate, è refractione radiorũ scilicet, vt voluit Aristoteles in meteorologicis. Sapiẽter sanè dictum est ab antiquis quòd Iris sedeat sub throno Iunonis, quia gignatur in parte aeris inferiore, hoc est infra nubes, nam illius arcus cœlestis quæ Iris nuncupatur, radius solis cauæ nubi immissus causa est: qui in ipsum Solẽ acie repulsa refringitur. Sic enim nubes arcum illum cœlestem efficere putantur, quòd in alia parte sint tumidiores, in alia crassiores ac densiores quàm Solem possint transmittere, ac in alia imbecilliores quã possint excludere. Sic igitur per hanc ipsam inæquabilitatem cùm ipsa vmbra atque lux commisceatur, exprimitur illa varietas mirabilis, quæ Thaumãtis dicitur filia siue admirationis, cùm θαυμάζῃ sit admirari, nam certè quidem omnia intuemur per lineas rectas, vel reflexas, quæ aliquãdo refringuntur vt aiunt Optici, quæ lineæ tantùm corporis expertes intelliguntur sola mente & cogitatione perceptæ, videmus recta quæ sunt in aere nullo oblato impedimento, vel post gemmas lucidas, vel cornu perspicuum, si subtilissima sit materia, aut cætera huiusmodi, flectuntur remi in aqua ob materiam densiorem: refracta videmus vti specularia. Finxerunt antiqui illam esse Iunonis nuntiam & Harpyiarum siue vẽtorum sororem, vt diximus, quoniam certissima sint illa signa futurorum ventorum aut imbrium aut serenitatis, quæ Iridem sequi consueuerunt: quare Virgilius inter signa pluuiarum Iridis quoque signa annumerauit, cùm ita scripserit de illa lib. 1. Georg. *Et bibit ingens Arcus*, & Valerius Flaccus arcum cœlestem serenitatis indicem esse scripsit in lib. 1. Argonauticorum:

Emicuit reserata dies, cælumq; resoluit
Arcus, & in summos redierunt nubila montes.

Constat enim ex humore & densitate aeris, vti dicebam, in

quam Sole incidente gignitur illa varietas colorum, cuius aeris prima pars è rẽgione Solis sita apparet, rubicunda cùm radiis penetretur, at nigrior pars est, quoniam obscurior ac densior aer non ita potest à sole penetrari, sic viror obscurior rubicundo colore gignitur è mistura minoris luminis maiorumque tenebrarũ. Dixerunt quidam per noctem fieri Iridem in nubibus ob lumen Lunę, sed hoc rarò potest contingere, quia non est diuturnum plenilunium, atque quod lumẽ ipsius lumine Solis sit multò debilius. At enim de Iridis causa dissentiunt plurimum inter se sapientes: quoniam Arist. totã Iridis obseruationẽ ac naturam ad opticã rationem perduxit, nihilq; esse re ipsa, neque alicubi illos colores consistere existimauit: cùm tamen Metrodorus de Iride disserens illam euenire re ipsa voluerit, at non tantũ apparentem esse, vbi nubes densata fuerit aduersus solem. Tunc enim cùm incidat Sol in nubes fit cyanea, ille credidit, propter mistionem: at rubicundũ illud fit quod opponatur directè ipsi splendori, quod inferius est, album videtur atque hoc Solis lumen esse censuit. At enim plerique antiquorum non modò dissentiũt de Iride, sed & de visu quomodo fiat, & de lineis ad visum spectantibus, alij siquidẽ visum fieri per emissas, alij per receptas formas ab oculis tradiderunt: alij per vtrũque. Ac rursus alij per receptã, alij per emissam lucem: inter quos fuit Heliod. Larissæus qui ita scripsit in opticis: ὅτι μὲν οὖν προβολάς τινας ἀφ' ἡμῶν ἐπιβάλλομεν τοῖς ὁρωμένοις, δῆλοί ἐσμεν τὸ πρὸ ὀφθαλμῶν σχῆμα, ὑ κοῖλον ὑ δὲ πρὸς ὑποδοχὴν τινὸς πεποιημένον, ὥσπερ τὰ πρὸ ἄλλων αἰσθητήρια, ἀλλὰ σφαιροειδὲς ὑπάρχον. ὅτι δὲ τοῦτο τὸ προβαλλόμενον ἀφ' ἡμῶν, φῶς ἐστίν, αἵ τ' ἀπολάμψεις τῶν ὀμμάτων δηλοῦσι μαρμαρυγαὶ, καὶ τὸ πηγὰς νύκτωρ ὁρᾶν, ὑδὲ τὸ ἔξωθεν προσδιομένης φωτὸς, ὥσπερ ὑδὲ τὰ νυκτίνομα πρὸς ζώων· οἷος ἐκεῖνος ὁ Τιβέριος γέγονεν ὁ Ῥωμαίων βασιλεύς. πρὸς δὲ νυκτινόμων ζώων τὰ ὄμματα καὶ ἐκλάμπτα φαίνεται νύκτωρ δίκην πυρός. *Nam sanè quòd è nobis formas quasdam emittamus in res visas, declarat vel ipsa forma oculorum, cùm non sit concaua, neque suapte natura ad aliquid excipiendum facta, sicut est aliorum sensuum, sed circularis & rotunda. Quòd autem illud quod emittitur lux est, indicio sunt splendores ex oculis enitentes, & quòd quædam noctu cernunt nulla alia externa luce indigentia, sicuti neque animalia quæ nocturnum victum quærunt, qualis fuit is Ro-*

manorum imperator Tiberius. Atqui oculi nocturnorum quorundam animalium emicãt per noctem tanquam ignis. Deinde alij visum fieri per pyramidem sine conum inquiunt, cuius cuspis sit in oculo, basis in re visa, vt sensit Euclides in secũda hypothesi rerum Opticarum, est autem conus pyramis rotunda, vt ait Apollonius Pergæus in lib. 1. Conorũ, & Vitellio lib. 4. Opticorum. Alij istud fieri per triangulum, alij per quartam partem circuli arbitrati sunt: ac rursus visum alij facilè terminari, si corpus solidum sese citò opponat, dixerunt, aut si non possit visus ad obiectam aliquam rem peruenire, aut si res visa non consistat, vt accidit in profunditatibus obscurarum altitudinum, quarum pars ima videri non possit, vel vt accidit in fluminibus velocissimis, vbi radij visus citissimè deferuntur, aut etiã si quis in orbem citò vel diu rotetur, vertigines inde nasci inquiunt, quod etiã scriptum reliquit Theophrastus in lib. Περὶ ἰλίγγων, siue de vertiginibus: nam non modò aër in panniculis circa cerebrum patitur agitationem molestam per eum motum, sed radij etiam visus maximè exagitãtur, cùm non possint persistere. Visus præterea siue radij ex oculis emissi si in corpus transparens, siue quodam tenus penetrabile vel læue, quodammodo incidat, quod tamen habeat aliquam densitatem, cùm non possit integer ad extremum peruenire, aut prorsus penetrare, refringitur, quia non videat oppositam superficiem sine refractione: atque inde efficitur vt redundet imagines, sicut fieri apparet in speculis, aut in aquis habentibus obiectã superficiem paulo obscuriorem. Enimuero tanta vis est rerum visarum aliquãdo, vt colorem infundere videantur & luci & visui, à quibus refringuntur radij visus siue reflectuntur. Nam vt ait in Opticis idem Larissæus: εἰ γὰρ ἀνίσχων ὁ ἥλιος, ἢ δυόμενος, διά τινος ἐρυθρᾶς διαλάμψῃ νεφέλης, ὁρᾶται ὅλη πᾶσα φοινικῆ, καὶ γλαυκῆ καὶ θαλασσαίᾳ, καὶ ἁπλῶς ὁποίαν ἂν καταλάμψῃ. τὰ γὰρ ἐν τῷ ἀέρι πλησίον καὶ ἀφανῆ μετέσχεν ὄψεως διὰ τὴν διαφάνειαν. ὁποῖόν γὰρ αὐτὸ ἔχει τὸ τῆς διαφανοῦς χρῶμα, τοιοῦτόν χρῶμα καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φαινόμενον δόξειεν ἂν ἔχειν. *Si enim Sol consurgẽs vel decedens per aliquam rubram nubem emiserit, licet omnia rubra intueri, terrã ac mare scilicet, atque omnia, vt vno verbo dicam, quæ illustrantur. Hinc consimilia & per æstatem solent nostrum euenire: nam qualis color rei diaphanes siue transapparentis fuerit, talem rem ipsam per illam visam contingit*

videri. Eiusdẽ enim coloris omnia apparebunt, cuius coloris fuerit speculum per quod illa videbũtur. Hinc effectum est vt quidã reipsa colores inesse Iridi, at non per opticam rationem apparere crediderint, aut per apparẽtes colores, qui redundent è lucidi & obscuri mistione secundum magis & minus, vt videtur sensisse Arist. in libris Meteorologicis. manifestum est autem quòd vbi duæ, vel plures Irides apparuerint, futurarum pluuiarum copiã significant, quare ita de illa scripsit Aratus in signis aquarum & ventorum:

Ἢ δίδυμα ἕζωσε δρόμῳ μέγαν οὐρανὸν Ἶρις.

Aut gemina cœlum cum zona cinxerit Iris.

Nam vbi paruus fuerit humentis aëris ac vaporum concursus, vna tãtùm Iris producitur: at vbi multa fuerit & copiosa pluuiarum materia condensata, post primam formatam Iridem altera efficitur, quę circumsistat priorem, cingatque cœlum persimili ambitu. Quòd autem illud muneris iniũctum Iridi putaretur vt morientes mulieres Iunonis iussu à lãguoribus liberaret, id nihil aliud meo quidem iudicio significat, quàm illud quod à physicis dictum est, quia tẽpora pluuiosa & nimis humida maximè obsunt mulieribus, cùm sicca supra modum viris obsint, qui ad iustam ætatem peruenerũt. Cùm enim in elementorũ, qualitatúmque siue temperamentorum symmetria vniuersa vita animantium cõsistat, frigida ac nimis humida tempora obsunt illis, qui vel ad caloris mediocritatem nondum peruenerunt, vel iam vergunt ad eius inopiam, cùm superuacaneos humores ob temporis & temperamenti malitiam non possint concoquere. Propter excessum etiam non Iunonis, sed Iouis, hoc est nimij caloris, iussu finxerunt Mercurium animas virorũ ad inferos comitari ac deducere. Atqui nec illud quidem prætermittendũ in hoc loco duxerim, quòd fingebãtur animæ mortalium ex hisce corporibus Deorum iussu solui, nõ autem sponte sua discedere. Hoc enim ideirco dictum fuit, quoniam cùm prædia ac iumenta Dei simus, vt ita dicam, & verè diuina animalia, nata Dei iussu ad cultum religionis, ad perfruendum Dei liberalitate, ad cognoscẽdam Dei naturam diuinam, ad orbis totius ornamentum, ad bene agendum, ad felicitatem per virtutes post mortem nobis comparãdam, non licet immaturè nos ipsos interficere, quod Deo molestissimum est, sed expectare Dei voluntatẽ. Quis enim

æquo animo ferret, si sua prædia arbores ac segetes, quas produxissent, deuastarēt? aut quis non succēseret, si illa irata domino pertæsáque fertilitatis, nihil producerent, aut se ipsa destruerent? quis in ea, si posset, non acerbissimè animaduerteret? Debent igitur animæ mortalium tamdiu detineri in his corporibus, quibus fuerunt à Deo alligatę, quàdiu illi qui eas vinxit, ita detinere aut coërcere placuerit, neque inde nisi iussu ipsius Dei soluendæ sunt: ac de Iride satis, nunc dicatur de Alpheo.

De Alpheo. CAP. XXI.

DE Alpheo, quem alij hominē, alij fluuium fuisse crediderunt, cuius fontes essent apud Aseam pagum Arcadiæ, nihil propè certi habemus vel quis fuerit, vel quibus parentibus sit natus, nisi quòd eum alij Thermodontis & nymphæ cuiusdā Amymones, alij Partheniæ fuisse filium tradunt, quidā aurigam fuisse Pelopis putarunt, alij cuiusdam ducis insignis, cuius virtus post Leonidam in Thermopylis enituerit: atque hi omnes ferè post mortem in fluuium sui nominis mutatum fuisse memorarunt. Alij præterea fabulantur Alpheum virum fuisse mirificè venationibus deditum, qui aliquando in Arethusæ venantis & ipsius amorem inciderit: illam cùm Alpheus in matrimonium postulasset, atque ea constantissimè recusaret eius nuptias, in Ortygiam transmisit non procul à Syracusis, atque ibi in fontem sui nominis cōuersa fuisse dicitur, vbi Dianam, cuius erat comes, precata fuisset, vti nuptias illas quoquo pacto deuitare posset, vt testatur Ouidius lib. 5. suarum Mutationum in his carminibus:

Fessa labore fugæ, Fer opem, deprehendimur, inquam,
Armigeræ Diana tuæ: cui sæpe dedisti
Ferre tuos arcus, inclusáque tela pharetra, & paulo pòst:
In latices mutor, sed enim cognoscit amatas
Amnis aquas, positóque viri quod sumpserat ore,
Vertitur in proprias quo se mihi misceat vndas.

Illud cùm grauissimè tulisset Alpheus, Arethusam scilicet in fontem sui nominis Deæ misericordia & nutu fuisse cōuersam, desiderij amorísque eius impatiens dicitur & ipse Deos precatus fuisse, vt tantam animi molestiam aliqua ratione vitare posset: quare in fluuiū sui nominis & ipse fuit

conuersus, qui post illam mutationem etiam dictus est vel ipsum fontem amare, quippe cùm subter mare, vt aiunt, delapsus vel Syracusas vsque decurrat, vbi postmodo emergens cum Arethusa fonte commiscetur, vt patet ex his:

Trinacriam supra medio iacet insula ponto,
Ortygiam dicunt, vbi cana fluenta refundit
Alpheus, Siculæ hinc Arethusæ & iungitur vndæ.

Alij dixerunt Alpheum amauisse Dianam, eámque insecutum fuisse ad Ortygiam vsque, vbi cùm cessauisset, tēplum Dianæ cognomēto Alpheæ fuit erectum ad perpetuam deuitati periculi memoriam. Alij tradiderunt Alpheum vnum fuisse ex iis qui genus ducerent à Sole, qui cum Cercapho fratre vbi contenderet de virtute, illum interfecit, à pastoribúsque exagitatus se in Nyctimum fluuium desperatione captus præcipitauit, qui ab illo postmodo vocatus est Alpheus, cuius rei testis est Agathocles Milesius in secundo de fluminibus, & Agatho Samius. Fuerunt tamen nonnulli, qui semper fluuium, at non hominem fuisse Alpheum putauerint: atqui Strabo lib. 6. Geographiæ multis verbis cōtendit aduersus Timæum philosophum ac Pindarum, fieri non posse vt aqua Alphei fluminis per quosdam hiatus decurrens impermista cum Arethusa denique commisceatur, quoniam inquit illum os habere palam in mare irrumpens, neque esse quidquā alueo vicinum quod illum absorbeat. Id autem fortasse videri posset absurdum, nisi illud & ea ex oraculo Apollinis carmina confirmarent, quod pòst paulo dicetur, & alij fluuij ingētes istud ipsum facere comperirētur: nam fama est Nilum paludem quādam ingredi solitum tanquam è continente, terraque elapsum per Æthiopiā inferiorem decurrisse in Ægyptum, atque in mare illud, quod ad Pharum est, erupisse: sic enim memorauit Nicanor Samius in lib. 1. de fluminibus & ij qui supra Syenen profecti sunt ad Meroen. In Hebræorū finibus præterea fluuius ille qui Iordanis appellatus fuit, dictus est in Tyberiadem stagnum ingredi solitus, atque inde emergens subire alterum stagnum, quod mare mortuum nuncupatur, ac rursus emergens per quoddam spatium denique in paludem absorptus omnino euanescit, & Pyramus decurrens per Cataoniam habet fontes in media planitie: est autem fossa satis ampla, per quam aqua defluit limpida delata clàm sub terra

Universidad de Deusto
Biblioteca

per magnum ſpatium, ac rurſus erumpit in apertum, mox per Taurum montem penetrat ac defluit tanta profunditate & anguſtia, vt canis ibi poſſit tranſilire, inde tãtum cœni trahit, vt traditum ſit hoc ab oraculo:

Ἔσσεται, ἐσσομένοις ὅτε Πύραμος ἀργυροδίνης
Ἠϊόνα προχέων ἱερὴν ἐς Κύπρον ἵκηται.
Tempus erit niueis cùm labens Pyramus vndis
Littora producet in Cyprum deinde ſacratam.

Et Orontes defluens è Meſopotamia mox ſub terram occultatur, tum rurſus erumpit apud Apamenen, atq; ita profluit in mare Seleuciæ, vt ait Chryſippus lib. 2. rerum Scythicarum. Narrantur in Mycale monte fontes fuiſſe in Ionia cuiuſdam fluminis, quod erat Alphei perſimile: nam illud in medium mare præterlapſum rurſus erumpere ſolebat prope portum in Branchidis, cui portui nomen fuit Panormo, vt ait Timagetus in lib. 2. de portubus. Melas fluuius item magnus quidem, ac ſolus è cunctis Græcię fluminibus à fonte nauigiorum patiens, & tanquam Nilus incremẽtum per ſolſtitium æſtiuum accipiens, non longè excurrens maxima ex parte in occultos lacus extinguitur, & exiguam ſui partem cum Cephiſo amne commiſcet, vt ait Plutarchus in vita Syllæ. Cùm tanta varietas curſuum fluuiorum memoretur in variis locis, quid mirum eſt illud quoque Alpheo flumini cõtingere potuiſſe, cùm multi ſcriptores illud etiã affirmarint? atqui Alphei fluminis hic fuiſſe ortus & curſus narratur ab antiquis, dictus eſt Alpheus fluuius non procul à Phylace Spartæ loco ſuos habere ortus, vbi caput eſt eius fluminis, qui locus Symbola fuit appellatus, qui agrũ Tegeatarum à finibus Lacedæmonum diſterminat. Sunt autem dicta Symbola, quoniam συμβάλλειν congredi conferréque ſignificat, quòd in eundem ferè locum fluuius Ladon ex agro Clitoriorum, & Erimanthus è monte Erymantho defluens, & Heliſſon decurrens per agrum & per vrbem Megalopolin, & Brentheates per agrum defluens Megalopolitanorum, & Gortynius Gortynam vrbem allués, & Phagus ex agro Melænenſi & Celadon in ipſum Alpheum illaberentur, dictus eſt naſci è pago Aſeo, vbi & Eurota. Fuit autem ſemper credita peculiaris quędam Alphei curſus natura, vt is modò ſub terram ſeſe occultaret, modò ex occultis cauernis, vt dicebamus, in lucem erumperet, idq́ue faceret ſæpius,

ſæpius, donec cum Arethuſæ aqua commiſceretur, quæ res dedit locum fabulæ, quòd Alpheus vel fluuius factus incredibili Arethuſæ deſiderio conflagraret: nam, vt fama eſt, cùm primùm è Phylace Symboliſque emanauit ſeſe in agrum Tegeatarum abſcondit, poſtea in Aſæum erumpens cum aqua Eurotæ communi alueo per ſpatium viginti ſtadiorum deferebatur. Tum rurſus in cuniculum quędam ingreſſi delabebantur ſub terram, donec erumperet Eurotas in agrum Laconicum: at Alpheus in fines Megalopolitanorum, vbi Arcades fontes fuerant appellati. Inde verò Piſæũ agrum Olympiamq́ue præterlabens prorumpebat in nauale Eleorum ſupra Cyllenen, maréque intrabat Adriaticum. Illud autem tantis aquarum viribus agebatur, vt neque Adriaticum quidem poſſet violentum eius curſum retardare, quò minùs pelagus internatans & ſua aqua, & proprio nomine ſeruato ad Ortygiam inſulam perueniret, fontiq́ue Arethuſæ admiſceretur, vt ſcripſit Nicanor in libro tertio de fluminibus. Tradiderunt præterea ipſam Arethuſam hunc ipſum habere curſum ſolitam, vt ſub aquis marinis lapſa nullis ſalſis aquis admiſceretur, ad cuius naturam alludens Virg. ait in Gallo:

Sic tibi cùm fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat vndam.

Mirificè dicta eſt eſſe accommodata aqua Alphei fluminis ad educandos oleaſtros, neque illud ſanè non incredibile eſt, quoniam varia fuit ſemper fluuiorum diuerſorum natura ad varia herbarum, animalium, arborúmque genera producenda & educanda. Enimuero vt piſcium varietatem mirabilitatémque auium circa illos verſantium prætermittã, Alphei propria planta fuit oleaſter, ſicut fluuij Acherontis peculiaris arbos populus alba eſſe dicebatur, vt Aſopus in agro Bœotorum iuncum educabat inſignis magnitudinis, vt Mæander dictus eſt feliciſſimè producere & alere myricas, vtq́ue Galliæ Ciſalpinæ Padi alumna dicta eſt egregiè nigra populus. Credita eſt aqua fluuij Alphei fuiſſe ſacrificiis accommodatiſſima, quoniam Alpheus amnis eſſet gratiſſimus Ioui. Nam cùm die decimonono Februarij cinerem è Prytaneo quotannis aruſpices deportarent ad aram Iouis Olympij, illóque cinere aqua Alphei fluminis diluto aram Iouis oblinirét, de more fuit poſtea ſancitum legi-

bus sacrificiorum ne qua aqua prꝛterquam Alphei fluminis ad eum vsum introduceretur, vt scripsit Porphyrius in libro 1. de sacrificiis, quare ex eo tantum luto diutius seruatũ fuit vt tectorium aræ superinduceretur. Iure optimo deinde introductus fuit Alpheus in illum sacrorum vsum, quòniam vim quandam præcipuam purgando ille fluuius creditus est habere, vnde etiam nomen obtinuit: nã cùm eius aquæ irrigatio maculas purget, quas Alphos nominarunt, vt ait Strabo lib. 8. atque vocatus est Alpheus à sanandis impetiginibus, cum priùs Ariger vocaretur. Hunc fluuium nonnulli pro Deo coluerunt, cui & statuam & communem aram cum Diana erexerunt, quod etiam Acheloo & Cephiso fluminibus contigit, quibus aræ fuerunt erectæ, sicuti memoriæ proditum est à Pausa. in rebus Atticis. Consecuta fuit etiam ipsa Arethusa postmodum diuinos honores, vt ait Nicanor Samius in lib. 3. de fluminibus: siquidem mos fuit Ægiensium, qui populi fuerunt Achaiæ, liba sumpta ex ara Salutis in mare porricere, quæ se mittere Arethusæ Syracusas testarentur, vt ait Melanthes in libro de sacrificiis.

¶ Hæc illa sunt ferè omnia quæ de Alpheo fluuio memoratu digna tradita sunt ab antiquis scriptoribus: atqui sæpius explicatum fuit à nobis superiùs, quòd antiqui sub fabularum integumentis naturæ arcana occultarunt, quodque per has ambages verborum naturam & vires elementorum ac rerum omnium explicabant, quæ illis tantùm erant manifesta, qui facti essent horum mysteriorum participes. Præterea vt res diuinas se semper habere ante oculos vulgus arbitraretur, montes & flumina & fontes & maria partim magnos Deos esse tradiderunt, partim quandam cõtinere intra se occultam diuinitatem, quæ posset humanorum factorum esse testis. Et quoniam non animi solùm, sed etiam corporis mundities Deo gratissima existimanda est, idcirco aquam illam, quæ præcipuam vim haberet purgandi, & sacrificiis esse accommodatam sanxerunt, & fluuium ipsum, qui huiusmodi aquam hominibus in vsus illos suppeditaret, existimauerũt esse Ioui amicissimum atque acceptissimum. Alij diuinam vim animorum nostrorum, virtutisque naturam per huiusmodi fabulam explicarunt, quippe quòd sicuti materia appetit formam, vt suum proprium bonum, quòd ipsa per se inutilis est & ociosa apparet, sic

anima nostra virtutem tãquam formam suam expetit. Hæc causa est cur Alpheus fingebatur sequi Arethusam, cùm ἀλφὸς sit macula, vt dictum est, siue imperfectio, & ἀρετὴ virtus à Græcis nominetur: ac de Alpheo satis, nunc de Inacho dicamus.

De Inacho. CAP. XXII.

INACHVS autem filius fuisse dicitur Eurydamantis & Dorycles nymphæ, cùm tamen quidam Iphinoen eius matrem nominatam fuisse maluerint. Alij OEneum patrem Inachi fuisse putarunt, quare fuit OEnides ab Hesiodo in sacro sermone ita appellatus.

Ἴναχος Οἰνείδης Κρονίδῃ πολὺ φίλτατος ὕδωρ.

Inachus OEnides cælo gratissimus amnis.

Hic primus omnium morralium Argiuis imperasse dicitur, vxorémque habuisse Antiopen, vt quidam putarunt: vt verò alij maluerunt, Colaxen: de qua Phoroneum ac Mycalen filiam suscepit, quæ fuit postea vxor Arestoris, vti scriptum est à Pausania in rebus Corinthiacis. Habuit prꝛterea filiam Philodicen, quæ ex Leucippo Phœbã genuit & Ilairam, vt traditũ est à Timageto. Celeberrimum est prꝛterea, quòd Io illa quæ priùs in vaccam, deinde in deam Isidem conuersa fuit, erat eiusdem Inachi filia: nam fama est quòd Inachus quo tempore Argiuis imperauit, fluuium Amphilochum priùs vocatum ampliore alueo locupletauit, cùm is propter repentinos imbres solito alueo minimè contentus sæpe in planitiem irrumperet, ac aliquando multa Argiuorũ ædificia ac segetes secum rapiens deuolueret: cùm postmodum fluuium alueus caperet, neque damna Argiuis inferret, vocatus est Inachus de nomine benefici principis, quem ille Iunoni cõsecrauit, vt ait idem Pausanias. Neque enim consentit rationi, quòd Io fluuij potiùs quàm hominis fuisset filia, qui sic Inachus vocaretur. Memoriæ proditũ est ab antiquis, quòd Inachus fluuius suos ortus ac fontes habuit in monte Artemisio ex fonte Lyrceo vocato, minimè dubios, cuius dicebatur illa esse natura vt parua vsita-ta adesset illi aquarũ copia, at facillimè per imbres ita excresceret, vt bonam partem Argiuæ regionis inundaret, cùm tamen per ętatem esset propè siccus. Istã autem aquarum penuriam Inacho contigisse illa de causa fabulantur,

quia Inachus cum Phoroneo, Cephiſo, & Aſterione iudex Argiuorum de regione inter Neptunum ac Iunonem contendentes delectus, regionem adiudicaſſet Iunoni: nã cum Iuno agrum Argiuorum ad ſe pertinere, ſibiq́ue iure conſecratum cenſeri debere diceret, Neptunus eum ad ſe ſpectare propter aquarum copiam, quæ regionẽ inundabant, eamq́ue faciebant fertiliſſimam, contendit. At enim cùm ab hęſitantibus diu iudicibus ſententia poſtea pro Iunone lata fuiſſet, agérque Argiuus Iunoni adiudicatus, fama eſt iratum Neptunum omnem aquarum copiam illis fluminibus iudicibus ademiſſe: quare niſi per æſtatem cœleſtibus pluuiis iuuarentur, omnem prorſus aquam vnà cùm ſuis nominibus amiſiſſent: contrà verò quo tempore ager Argiuus Iunoni fuit adiudicatus, dicitur maxima pars agri immiſſis aquis à Neptuno fuiſſe inũdata, vt ita ſciretur plúſne Iuno an Neptunus regioni poſſet nocere. Sed tamen poſtea precante Iunone vt illam aquã ex agro Argiuo deduceret, vix illud denique impetratum eſt, atque Argiui in eo loco ipſo, per quem aqua refluxit, templum magnificum Neptuni cognomento Proſclyſtij ſiue inundãtis ex voto erexerunt publico ſumptu, cum ſtatua Graniani Sicyonij artificis è marmore Pentelico, cum columnis viginti & octo, quarum epiſtylia erant alternè Dorici & Corinthiaci operis, vt ſcripſit Hermippus in libro ſecundo de magnificentia templorum & ſacris regum donariis. Hecatæus Inachum fuiſſe fluuiũ Amphilochorum ſcripſit è Lachmo defluẽtem, è quo erumperet Æas, qui fuit diuerſus ab Inacho Argolico. Dictus autem fuit Amphilochus ab Amphilocho Argiuorum rege, quem fama eſt fluuium auſtrum verſus è Lachmo fluere ſolitum Argos irrumpentem, cùm Æas occaſum verſus illaberetur in ſinum Adriaticum. Neque tamen me prætexit fuiſſe nonnullos qui Argos vrbem Amphilochium nominarint, cuiuſce rei cauſa narratur huiuſmodi. Poſt Epigonorum expeditionem aduerſus Thebanos Alcmeon fuit in Ætoliam à Diomede accerſitus, atque Alcmæonis opera & auxiliis Diomedes Ætoliam & Acarnaniam facilè ſubiugauit: poſtea verò Diomede ab Agamẽnone ad bellum Troianum accerſito, antequam Argos ciuitas extaret, manſit Alcmæon quidem in Acarnania, atque Argos ibi condidit, quã de ſui fratris nomine appellauit Amphilochium, cuius in

caput fortè ſaxum deuolutum illum occidit, dum inſtaret in altera parte vrbis ædificationi. Sic vrbs Amphilochium dicta eſt vbi Amphilochus ex vulnere deceſſiſſet pòſt die quarto. Huic cũ Inachus ſucceſſiſſet, quia vrbs recẽs adhuc multis colonis non eſſet plena, nõ ſatis celebre nomen obtinuit, quoniam libentiùs homines in agris vitam degerẽt. At Phoroneus ipſius Inachi filius animum adiecit ad vrbẽ locupletandam, vt qui diſperſos in agris Argiuos, ſeorſumq́ue habitãtes in vnius ciuitatis ius ac mœnia compulit, & aliud præterea oppidum condidit, quod ab ipſo Phoronicũ fuit vocatum. Sed enim cùm Amphilochium multitudine ciuium breui fuiſſet oppletum, opulentiſſimæq́ue & florẽtiſſimæ vrbis ſatis honeſta principia accepiſſet, illi nomen mutauit, & ex Argo nepote nato è Phoronei filia ciuitatem Argos nominauit: nã cùm paulò antè mortuus fuiſſet Inachus, in Inacho fluuio de ſe nominato ſepultus fuit, cùm ſibi magnificum ſepulchrum ibi ſub aquis extruxiſſet. Neque mirum eſt nomina fluuiorum & curſum ſæpius fuiſſe mutatum, quando vel ipſa aqua fluminum aliquando penè defecerit, vti teſtatur Lucianus ita in Charonte, καὶ πόλεις, ὥσπερ ἄνθρωποι, καὶ τὰ ὀνόματα δέχονται, πατρίδι ὅλαι. Γέγραπται δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἄργει ἐπὶ καταλήψει. *atque vrbes tanquam homines: & quod magis eſt admirabile, vel vniuerſi fluuij euaneſcunt. Inachi enim nullum Argis extat monumẽtum aut veſtigium:* tanta vis eſt temporum. Sed de fabuloſis aut hiſtoricis hactenus.

¶ Ego ſanè quid aliud per hanc fabulam vellent exprimere antiqui, non reperio, niſi vellent exprimere phyſicam fluuiorum & aëris naturam: nam quid eſt aliud Iunonem ac Neptunum de regione contendere, niſi tantum eſſe aquarum aëríſque beneficium ad fertilitatem regionis, vt vtrum maius ſit, non facilè poſſit diiudicari? Dilecti ſunt fluuij iudices, quoniam iudicium illud non facile eſt cuiquam, niſi fluminibus, qui ipſi norunt quanta ſit ſuarum aquarum bonitas, hoc eſt rerum phyſicarum peritis ingeniis. Sed vt ſunt pleræq́ue res humanæ, quæ bonæ creduntur, hæc eadem res, quæ ſalutem & fertilitatem regionibus afferre conſueuit, ſi citra vel vltra modum ſit, omnem ſalubritatem infeſtat atque euertit. Inde effectum eſſe dicitur vt indignatus Neptunus modò regionem inundarit, modò omnem ferè aquam fluminibus ademerit. Idem eſt enim

aquarum vsus regionibus, qui est vini hominibus ac reliquarum epularum: nam cùm vinum vtile sit moderatum bibentibus, eius nimia copia incredibile est quantum obsit, tanquã intima corporis inundans ac penè suffocans, & vim naturalem exurens aut extinguens: quare vt fluuij ferunt per inundationes herbarum semina, si aqua sit cum terra commista accedẽte calore, vt sensit Theophrastus in 3. lib. plãtarum, sic multa morborum & ægritudinum semina nascuntur per nimiam inundationem vini, si calor naturalis non possit copiam concoquere. Sed omnium difficillimum est diiudicare plúsne bonitas aëris, an copia bonarum aquarum conferat regionibus, quare iudices ancipites aliquandiu fuerunt. Ego tamen censuerim, quoniam vsus aëris tam perpetuus est, tam vtilis, tam necessarius, vt sine illo viuere neque tantillum possimus, cuius in primis eximia bonitas ac temperies est requirenda, sapientissimè dictum fuisse ab antiquis in regione Argiuorum adiudicanda præferendam fuisse Iunonem, quam aëra esse superiùs à nobis explicatũ fuit. Atqui sine fluminibus vel irrigatione agrorũ vel solis imbribus celestibus aut etiam roribus aliquando contenti esse possunt agri ad fertilitatem & ad sanitatem colonorum, at sine aëris bonitate nullum oppidum, nulla ciuitas, nulla regio est habitabilis, aut magnopere à sanæ mentis hominibus expetenda. Eius rei sunt argumentum paludes, aut agri paludibus propinqui, in quibus incolumitas colonorum aut proximè habitãtium non solet esse diuturna, vel si optimo illi priùs fuerint naturali temperamento, qui illuc accesserint, cùm multæ quotidie fiant accolẽtium animalium ægritudines. Hæc ipsa causa fuit, vt arbitror, cur Iuno precibus à Neptuno vix impetrarit vt aquas post inundationes ex Argiuorum regione deduceret: nam post illuuiones agrorum nõ facilè recuperatur salubritas regionis, & id sit præsertim si multa flumina in eam regionẽ defluxerint, at quoniam homines res diuinas perrarò ritè iudicare possunt, non semel pœna suæ arrogantiæ deterriti sunt ab ipsis Deorum rebus iudicandis, quibus parere tantùm conuenit, & obseruare, at non etiam iudicare, inde fabulati sunt antiqui fluminibus iudicibus aquã fuisse à Neptuno adempram. Sic Paris temerarius iudex patriæ suæ incẽdium & minas vniuersæ Asiæ adiudicauit. Sic Midas sib

mutationem aurium tantùm, at alij per hanc temeritatem in montes, in flumina, in beluas sunt mutati, quos longum esset referre. Reliqua, quæ sunt ad fabulæ ipsius ornamenta adhibita, non sunt omnia vtilia naturalibus ac philosophicis rationibus, quia solent nonnulla ad rerum primariarum probabilitatem & exornationẽ cõfingi: vt enim in fertilissimo agro fieri non potest nulla vt herba nascatur inutilis, sic in optimis pulcherrimisque figmentis antiquorum non possunt omnia ad certam mortalium vtilitatẽ perduci, sed quædam ad voluptatem, quædam ad probabilitatẽ ficta fuisse sunt existimanda. Quòd siquis putet se posse hæc ad meliorem partum perducere, melioresque explicationes inuenire, debet hanc vtilitatem cum posteris communicare: omnes enim ad cæterorum quoque commoda nati sumus, ac iubemur à Deo illud talentũ exercere pro viribus, quod nobis à diuina clementia concessum est. At de Inacho satis, nunc dicatur de Europa.

De Europa. CAP. XXIII.

DICITVR Europa fuisse Agenoris Phœnicũ regis & Meliæ nymphæ filia, quæ Cadmum ac Thasum fratres habuerit. Thasus deinde nomen dedit illis Thasijs, qui Tyrum ad Phœniciam incoluerunt. Sorores Europe fuerunt Electra & Taygete, & fratres præterea Cilix, à quo Cilicia; & Phœnix, à quo Phœnicia fuit dicta. Alij tamen hos è diuersis matribus natos esse arbitrati sunt, siquidem Cadmum Pherecides libro 4. historiarũ ex Agenore & Argiope Nili fluuij filia natum esse tradidit, at è Damno filia Beli Phœnicem & Isæam Ægypti vxorem, qui Ægypto nomen dedit, & Meliam vxorem Danai natos esse memorat. Europam tanta corporis præstantia atque pulchritudine fuisse narrãt, vt omnes suæ tempestatis mulieres facilè antecelleret. Hãc vbi Iupiter summopere deperiret, dicitur in candidum ac pulcherrimum taurum esse conuersus, atque ad litus maris descendisse, quo Europa cum socijs virginibus aliquando adire cõsueuerat. Huius tauri miram quandam & inusitatã pulchritudinem Europa admirata dicitur seorsum à socijs ad eum spectandum primùm accessisse, deinde etiam libentiùs manibus contrectasse, ac denique ipsum taurum tanquam equum ludendo conscendisse à quo per dolum dicta est fuisse super mare in Cretam vsque deportata, vti scri-

ptum est ab Ouidio in tertio libro mutatorum in his;

Iamq; Deus posita fallacis imagine tauri
Se confessus erat, dictæaq; rura tenebat.

Fabulantur Iouem vbi sese quis esset Deus pristina forma recepta confessus fuisset, ad præclari huiusce facinoris memoriam sempiternam inter sidera tauri imaginem collocasse, vt scriptum fuit ab Hygino in fabulis astrorum. Aiũt Agenorẽ tam grauiter casum Europæ tulisse cùm illa nullibi inueniretur, quòd raptam à piratis esse arbitraretur, vt accitis Cadmo & Thaso filijs classem instruxerit, quam bifariã diuisam illis dedit. Iussit Thasum cũ altera parte classis omnes regiones Phœniciæ finitimas, atq; omnes portus diligentissimè inuestigare: cum altera parte Cadmum vel ad longinquas maris Syrij terras accurrere, atque fugientes piratas comprehendere, siqui fortè Europam auferrẽt: neq; prius redirẽt, quàm asportarẽt Europã. Sed enim cùm Thasus nullibi illam inueniret celerrima ac diligentissima nauigatione vsus, nullumq́ue vestigium omnino eius ablatæ repertũ fuisset, dictus est in insulam maris Ægæi, quam olim Platen vocarunt, aduentasse Thraciæ finitimam, oppidumq́; ibi cõdidisse, quod Thasum de suo nomine appellauit, à quo vniuersa postmodo insula vocata fuit Thasus, vbi habitare decreuit cum illis Phœnicibus, qui ipsũ secuti fuerant in naui ad recuperandã sororẽ. Cadmus itẽ vbi frustra sororis fugam & ipse diligenter terra mariq́; frustra inuestigasset, tandem desperata eius salute vel libertate vel inuentione ad oraculũ cõfugit vt sciscitaretur quonã pacto illam posset inuenire: aut consilium caperet quid sibi in illa difficultate rerum esset agendum: responsum est à Deo quòd ibi habitare oporteret, vt ait Musæus in Titanographia, & Callimachus de habitatis insulis, vbi bos ipsa quieuisset, quam habuisset ducem itineris. Europam autẽ ipsam non esse humanarum virium aut humani ingenij inuenire. Mox vbi bos apud Thuriũ fontẽ apparuisset, qui locus fuit à boue ita vocatus, cùm Phœnices Thur vaccam appellarẽt, id non procul à Cephiso flumine contigit, vti bos humi decumbens, conquiesceret. Cadmus igitur ibi habitare decreuit, vrbemq; ibi condidit, quã Bœotiam vocauit, vt ait Nicãder in lib. de Europa, & Callimachus in conditis insulis, & habitatis vrbibus, & earum nominibus, & Ouid. in 3. mu-

tationum. Cadmus vbi sacrificia de more antiquorum Dijs patrijs eius loci esset facturus, antequam fundamenta vrbis iaceret, quò ipsos Deos benignos in posterum placatosq́ue haberet, iussit ministros aquã sibi è proximo fonte afferre, quem fontẽ Aretiaden nominabãt: verùm cùm non procul ab eo fonte draco insignis magnitudinis in spelunca quadã lateret, Martis & Veneris filius, vt quidam crediderunt, inter quos fuit Apollodorus Cyrenaicus in libro de Dijs, & Lysimachus, qui multa de Europa scripsit in lib. quarto rerum Thebanarum, & de Cadmo ad vrbem Thebanan profecto, dicũtur missi aquarum ministri fuisse ab illo dracone deuorati. Cùm frustra Cadmus diutissimè aquatum missos expectasset, atque ægerrimè ferret illorum tarditatem, dictus est & ipse illuc ad fontem fuisse profectus, ac inuentum draconem palpitantia adhuc cruenta ministrorum corpora vorantẽ non procul ab Homoloide tunc vocata porta Thebana occidisse. Illud cùm eueniisset eo pacto, Mars, vel, vt alijs magis placuit, Pallas iussit Cadmũ seminare alterã partem dentiũ exemptorum ex ore serpentis: è quibus satis fabulantur natos esse homines permultos, qui sese mutuis vulneribus ingenio atque artificio. Cadmi trucidarunt. Pherecydes scriptum reliquit lib. 5. historiarum, Martẽ ac Palladem dimidiũ illorum dentium eius draconis dedisse Cadmo, cùm dimidium reseruatũ sit postea AEtæ regi Colchorum. Tunc aiunt Martem imperasse vti Cadmus eos dentes sereret, è quibus armati homines nati sunt pugnaturi cum Cadmo in vltionem draconis Martis filij ab illo trucidati. Pallas Cadmi miserta dicitur illum monuisse vt lapide clàm vnum eorum percuteret. Ille qui percussus fuit, cùm illam iniuriam non aliundè natã esse arbitraretur, quã ab vno fratrum, vt sunt homines bellicosi ad omnem iniuriam armis vindicandam prompti, obliterata omnis humanitatis & affinitatis memoria, leuissimè aduersus illum, quem putauit iniurium, irruit, illumq́ue trucidauit, mox cæteris illã iniustam cædẽ vindicantibus, atq; aliis contra tanquam illegitimè iniurias passum defendentibus, omnes demum sunt mutuis vulneribus confossi, atque ad vnum in illo certamine ceciderunt, præter, Vdæum, Pelorem, Chthonium, Echionem, & Hyperenorem, qui soli quinque superfuerunt ex illis multis hominibus. Cadmus postmodo his sibi conciliа-

tis opera illorum vsus est in multis rebus, quæ ita breuiter declarauit Apollonius Rhod. lib. 3. Argonauticorum:

πόρε δὲ σφιν ἴθυσιν
Κρείων Αἰήτης χαλεπὰς ἐς ἄεθλον ὁδοῖσιν
Ἀονίοιο δρακόντος, ὃν Ὠγυγίη ἐνὶ θήκῃ
Κάδμος, ὅτ' Εὐρώπῃν διζήμενος εἰσαφίκανε,
Πέφνεν, Ἀρηπάδῃ κεκμηὼς ἔπποισιν ἑοῖσι.
Ἔνθα καὶ ἀκάδνῃ, πομπαῖ θεοί, ἣν οἱ Ἀπόλλων
Ὤπασεν ἀντιόωσι φερεκλήδην ὀδοῖο.

venientibus illis
Rex Aeta feros dedit in certamina dentes
Aonij serpentis eum, namque æra cecidit
Europam querens Cadmus, cùm mœnia Thebas
Ogygias petiit seruantem, vbi nascitur vnda
Fontis Aretiadæ: ductu bouis ille quieuit
Hic primùm, dedit esse ducem quam clarus Apollo.

Vbi hęc ita contigissent, ac Agenor neque filiam neque filios reduces ampliùs videre potuisset, credita est Europa in Deorum numerũ relata, vt ait Lucianus in Dea Syria: quamobrem ad Agenoris ipsius consolationem, vt fama est, Phœnices illã templis & altarib. & propriis sacerdotib. decorarunt, sacrúmque putatum sermonem de illa vulgarunt, quòd Iupiter in taurum versus, vt diximus, illam in Cretam abstulerit. Præterea Sidonij numismata cum fœmina tauri dorso insidẽte ac mare transfretante cuderunt in eius honorem. Memorię proditum fuit etiam Carneum fuisse Iouis & huius Europæ filium, quem ab Apolline & Latona fuisse educatum memorarunt. Huic fratrẽ Lecaychidem nonnulli adiunxerunt, sororesq́; Hydarnim, Limerã, & Alageniam, qui omnes postea nomina ciuitatibus dederunt vt scripsit Eudoxus in ambitu terræ. Atq; illa hactenus explicata fuerũt, quę de Europa & cadmo fabulosè memorię prodita fũt ab antiquis: nunc quid per hęc significare voluerint, perquiramus.

¶ Sciptum reliquit Herodotus in primo libro suarum historiarũ, Cretenses homines audita insigni Europę pulchritudine ad eam rapiendã suo regi contendisse, quorũ tamen nomina ignorari inquit, vt est in his: μετὰ δὲ ταῦτα, Ἑλλήνων τινὰς οὐ γὰρ ἔχουσι τὸ οὔνομα ἀπιγήσασθαι φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς τοῦρον ἐσχάτας, ἁρπάσαι τῦ βασιλῆος θυγατέρα Εὐρώπην. οὕτω δὲ ἂν ἔτι Κρῆτες. *Postea verò nonnullos è Græcis (non tamen nomina proferre possunt) in Tyrum classe delatos fuisse memorant, atq; Europam regis Phœniciæ filiam rapuisse: fuerunt autẽ isti viri Cretenses.* Circumferũtur illa de tauro memorię prodita fabulosq́; conficta, q̃ in prora eius nauigij quo vecta est Europa, taurus esset depictus, vti traditum est ab Agatharchide Cnidio in rebus Europicis: nam non solùm in numismatis, sed etiam in picturis domesticis & in nauigiis iumẽtorũ imagines antiqui pingere consueuerunt, quare pistricẽ & centaurum & chimęram naues appellauit Virgilius ab illis formis animalium, quæ in proris erant picta, vt est lib. 5. & nomen pecunię atq; peculij inde apud Latinos manauit. Ego nonnihil prętera ad animorum moderationem pertinẽs sub hoc huiusce fabulę inuolucro cõtineri crediderim prętер historicæ explicationẽ, quando vel ipsum Deorũ regẽ creditũ Iouem propter lasciuiã in animal turpe se mutauisse tradiderunt ad posteros. Nã significare volebãt nullam esse turpitudinẽ, in quam libido & effrẽnata quędã Veneris titillatio non impellat, nisi quis prudẽtia & ratione moderationem adhibeat: vnde præclarè dictum est ab Euripide in Medea, ingens malũ mortalibus esse amorẽ, vt est in hoc versu:

Φεῦ, φεῦ, βροτοῖς Ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα!
Heu, heu, viris ingens vt est Amor malum!

Sapientissimè igitur in Pythagorista scripsit Aristophon amorẽ de cœlo in terras ad homines multo Diis imprudentiores esse detrusum, quoniam esset ibi autor multorum malorum, & multarum calamitatum fundamentum, cùm dissordias & inimicitias inter Deos sereret, vt est in his:

Ἐπεὶ δ' ἀκριβῶς ἐς' ἀπεψηφισμένος
Ὑπὸ τῶν θεῶν τῶν δώδεκ' εἰκότως Ἔρως,
Ἐπεὶ ἐκπέπτηκ' ἀκέραιος γὰρ ἐμβάλλων τάσεις,
Ὅτ' ὢν μετ' αὐτῶν, ὡς δὲ λίαν ὢν θρασύς
Καὶ σεβαρὸς, ἀποκόψαντες αὐτοῦ τὰ πτερά,
Ἵνα μὴ πτόμενος πρὸς τὸν οὐρανὸν πάλιν,
Δεῦρ' αὖθ' ὁρῶν ἐφυγάδευσαν ὡς ἡμᾶς κακῶ.
Τὰς δὲ πτέρυγας ἃς εἶχ', τῇ Νίκῃ Φορεῖ,
Ἔδοσαν περιφανὲς σκῦλον ἀπὸ τῶν πολεμίων.
Reiectus est nunquid Deorum calculis
Ecatu Amor decem duorumq́; è omnia
Turbabat ille; bella litesq́; intulit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vbi esset vnà, quod foret valde insolens.
Huic arroganti alas ceciderunt Dei,
Volare rursus ne valeret ad polum:
Profugum deorsumque expulerunt ad viros.
Alas dedere, quas habebat, posset vt
Exuuias referre victor ex hostibus.

Nam duo sunt periculosi maximè scopuli, in quos deuitandum est ne humana vita illabatur, ira scilicet, & ingens rei alicuius amor ac desiderium, quando vterque horum affectuum potest quemuis, nisi moderatus existat, in apertissimam perniciem, tanquam in duos marinos scopulos Scyllam & Charibdim, impellere atque illidere, nam sicut tanta vis est iræ, vt vel in res anima sensuque carentes excitet, & in ferrea artis instrumenta inflammet, si opus artis parũ feliciter ob imperitiam succedat, & ad contumelias lapidi vel ferro vel ligno dicendas, nihil iis ipsis rebus homines prudentiores: sic amor facit, cùm sit quoddam animi delirium, si immoderatus existat, vt neque nobilitatem maiorum, neque maiestatem imperij tantilli faciant plerique, neque intelligatur his motibus agitatos cæteris omnibus derisum & contẽptum iri, nam sic virtus, & illa animi diuinitas, quę rerum omnium preciosissima est & Deo gratissima, contaminatur & conculcatur, captiuaque ab amore, quò libuerit, trahitur. Facit enim amor vt turpia, deformia, tristia, damnosa, lætissima, vtilia, pulchra, honesta atque laudabilia videantur, quare non minùs illi qui amat, quàm ebrio & insano illud conuenit, quod est in Oreste Euripidis:

Μέν' ὦ παλαίπωρ' ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις.
Ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν ὧν δοκεῖς σαφ' εἰδέναι.
Iace silens tuo miselle in lectulo:
Nihil vides verè, vt videris cernere.

Inde fingitur Iupiter ipse in taurum animal lasciuũ ac furibundum esse conuersus, cùm vellent antiqui amoris insolentiam & obscœnitatem per hęc patefacere, nam omnia propè bella, deuastationes regnorum, euersiones ciuitatum, incendia prouinciarum descripta à poetis, omniaque hominum deliria, propter lasciuos amores, & immoderatam libinẽ euenerunt. Præclarè igitur ac sapiẽter suauissimus poeta Euripides in Hippolyto Coronifero ita scripsit, vbi quot mala in humanã vitam per mulieres irrũpant, considerasset:

Ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν
Γυναῖκας εἰς φῶς ἡλίου κατῴκισας:
Εἰ γὰρ βρότειον ἤθελες σπεῖραι γένος,
Οὐκ ἐκ γυναικῶν χρῆν παρασχέσθαι τόδε·
Ἀλλ' ἀντιθέντας σοῖσιν ἐν ναοῖς βροτοὺς
Ἢ χαλκὸν, ἢ σίδηρον, ἢ χρυσοῦ βάρος,
Παίδων πρίασθαι σπέρμα τοῦ τιμήματος,
Θῆς ἀξίας ἕκαστον· ἐν δὲ δώμασι
Ναίειν ἐλευθέροισι θηλειῶν ἄτερ.
O Iuppiter quid hoc mali? mortalibus
Cur protulisti fœminas olim viris?
Virile seminare si velles genus,
Non id decebat fœminas producere:
Sed in tuis templis viros deponere
Ferrum, vel æs, puri vel auri pondera,
Et filiorum sic referre semina
Pro precio mox singulos: in ædibus
Mox liberos sic esse procul à fœminis.

Et iucundus Menander in Tibicina siue ἀῤῥηφόρῳ:

Οὐ γαμεῖς, ἐὰν νοῦν ἔχεις, τοῦτον καταλιπὼν τὸν βίον!
Γεγάμηκα γὰρ αὐτός· διὰ τοῦτό σοι παραινῶ μὴ γαμεῖν,
Δεδογμένον τὸ πρᾶγμ'· ἀνεῤῥίφθη κύβος.
Πέραινε· σωθείης δὲ νῦν ἀληθινόν.
Εἰς πέλαγος αὐτὸν ἐμβαλεῖς γὰρ πραγμάτων,
Οὐ Λιβυκὸν, οὐδ' Αἰγαῖον, οὗ τῶν τριάκοντ' οὐκ ἀπόλλυται
Θρία πλοιάρια· γήμας δ' οὐδ' εἰς σέσωσθ' ὅλως.
Mentem si habes, nullam capesse coniugem
Vitam relinquens hanc, ego duxi priùs,
Quare tibi suadebo ne ducas, mihi
Decreta res, & iacta prorsus alea est.
Seruaberis sic, perge, te credis freto
Magno negotiorum, at non illi Libyco
Ponto, vel AEgæo, perire vbi solent
E nauibus triginta, tres haud sæpius
Est nemo sospes coniugem qui duxerint.

Atqui si res altiùs consideretur, vereor ne omnis illa reprehensio fœminarũ in ipsos viros redundet, quia nullum malum committitur à solis fœminis: cùm omnium malorũ ac scelerum vel adiutores & socios, vel consultores viros habuerint, nihil est igitur quod sua dementia à viris in mulie-

res reiiciatur, nam fœminæ animalia imperfecta vt pleriq; appellant, non sunt à perfectis viris ad omnia flagitia adiuuandæ aut etiam impellendæ: sed potiùs admonendæ, atque à conceptis in animo erroribus salubri consilio retrahendæ, habent fœminæ verecundiam quandã à natura insitã, magis quàm viri & timorem & imbecillitatem ingenij ac corporis ad res perficiendas, quibus magis ab omni turpitudine deterrentur, & sanè faciliùs est mulieres quam viros intra honestatis terminos coercere, oportet infelicium mulierculârum misereri, quæ tot incommoda verè patiuntur, quot memorantur ab omnium prope poetarum suauissimo, vt mihi quidem videtur, Euripide his versibus:

Πάντων δ' ὅσ' ἐστ' ἔμψυχα, κἠ γνώμην ἔχει,
Γυναῖκες ἐσμὲν ἀθλιώτατον φυτόν.
Ἃς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
Πόσιν πορίσθαι, δεσπότην τε σώματος
Λαβεῖν. κακοῦ γὰρ τοῦδ' ἔτ' ἄλγιον κακόν.
Κἀν τῷδ' ἀγὼν μέγιστος· ἢ κακὸν λαβεῖν,
Ἢ χρηστόν, οὐ γὰρ εὐκλεεῖς ἀπαλλαγαί
Γυναιξίν, οὐδ' οἷόν τ' ἀνώλεθρος πόσις,
Εἰς καινὰ δ' ἦθη κἀν νόμους ἀφιγμένῃ
Δεῖ μάντιν εἶναι, μὴ μαθοῦσαν οἰκόθεν,
Ὅτῳ μάλιστα χρήσεται ξυνευνέτῃ.
Καὶ μὴν πάρ' ἡμῖν ἐκπονουμένοισιν εὖ
Πόσις ξυνοικῇ, μὴ βίᾳ φέρων ζυγόν,
Ζηλωτὸς αἰὼν εἰδὲ μὴ, θανεῖν χρεών,
Ἀνὴρ δ' ὅταν τοῖς ἐνδον ἄχθηται ξυνὼν,
Ἔξω μολὼν ἔπαυσε καρδίας χόλον,
Ἢ πρὸς φίλον τιν', ἢ πρὸς ἥλικα τραπείς
Ἡμῖν δ' ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν.

Nos fœminæ miserrimæ plantæ sumus
Viuentium, vel mente quæ pollent, prima
Nobis maritos est opus pecunia
Emisse grandi, perpetique corporis
Heros, quid infelicius dici queat?
In hoc labor sit plurimus nobis, bonos
Nanciscier: quod à viro discedere
Sit turpe, nec spreuisse fœminæ licet.
Leges nouas petenti, & hinc domum nouam
Illi fit esse vatem opus, ni sciuerit

Domi marito conuenit quali vtier.
Quòd si maritus gaudet illis moribus,
Feratque lætus id iugum, dulcissimum est:
Sin, mori præstaret inde millies.
Ægrè vir ipse cùm tulit domestica,
Sedauit iram cordis exiens domo,
Petens amicum, vel sodalem quempiam:
Nobis miselli cernere hunc vnum est opus.

Aiunt præterea Cadmũ vbi è Phœnicia in Græciã traiecisset, primũ detulisse quarundã literarum cognitionem, cùm antea res Philosophicæ per fabulosas narrationes tantũ in manus ad posteros traderẽtur. Primus idem historiã soluta oratione scribere aggressus est, quod tamẽ quidã non Phœnici, sed Milesio Cadmo attribuerunt. Primus hic æroſum lapidem Cadmiam vocatũ adinuenit, è quo æs coqui ac fieri consueuit, fecitq; æs ipsum purius, cùm ante eius tẽpora per imperitiã artificũ æs multa inutilia cõmista soleret habere. Europa postmodo consecuta est à Ioue vt tertia pars orbis de suo nomine diceretur, quã ita sitam esse dicunt, vt per fretũ columnarũ nauigantib. interius in dextra parte sit Africa ad Nili vsq; fluẽta: in sinistra Europa ad Tanaim vsq; & Mæotides incolas & Borysthenes, cùm vtræque hæ partes Asia terminẽtur, est quidẽ Europa tota habitabilis præter exiguã admodum partẽ Tanaidis & Mæotidis plagæ finitimã, quæ ob ingentẽ vim frigoris non commodè habitari potest. Thasus postea Herculem Tyrium esse contendens, vbi ad Olympia venisset, ciuis sui statuam æneam decem cubitorum erigendam curauit super basi ærea, quæ statua læua arcum, dextra clauam tenebãt. Atque tot de Europa dicta sunt, nunc de Penelope disseramus.

De Penelope. CAP. XXIIII.

PENELOPE fuit Icarij & Peribœæ Naidis filia, quæ prius Arnæa vocabatur, habuitque quinque fratres, vt inquit Silenus Chius in fabulosis historiis, Caunũ, Phaletum, Nopsopẽ, Philemonem, Helorũ. Fama est Icariũ quo tempore gestaret in vtero Peribœa, iuisse ad oraculum propter quædam visa sibi in somniis, vt scisciteretur quid vxor esset paritura, ac responsum tulisse huiusmodi:

Αἶχος ἔχει Περίβοια, κλέος τ', οὐ χατρὶ γυναικῶν.

Fœmineum Peribœa decus, Peribœa pudorem
Fert vtero.

Illud cùm audiuisset Icarius, neque rectè Dei dictum percepisset, ratus aliquam insignem infamiam in suam familiã ex illa quæ nasceretur redundaturam, continuò natam Arnæam in quadam pelui expositam in mare deiecit, fortunęque ipsius puellæ totum negotium commisit. Hanc puellam Arnæam nominarunt, quod eam nollent educare, cùm ἀρνεῖσθαι refutare & abnuere significet, cæterùm peluis vbi diutius miram quandam maris & ventorũ tranquillitatem nacta fuisset, neque recessisset ab eo loco, vbi primùm deposita fuerat, nisi quantum naturalis marinarum aquarum refluxus illam sensim detulisset, dicuntur aues quædam ad eius puellæ vagitum aduolasse, quas Meleagridas vocãt, in quas conuersas Meleagri sorores post diuturnas lachrymas ob impatientiam doloris fabulati sunt, vbi stipes illi cognatus fuisset in ignẽ coniectus. Has aues arculã ad littus appulisse memorant, cum parũ distaret à littore, ac infantẽ per nõnullos dies educauisse. Illud miraculũ ab incolis eius loci deprehensum ac Icario narratum ita misericordia puellæ eius animũ cõmouit adhortante & impellẽte præcipuè Peribœa, vt ad mare ipse profectus inuentã peluim cũ auibus nutricib. domũ detulerit. Ille igitur aues cũ Penelopes per illud tẽpus à Græcis dicerẽtur, nam penelope est gallinarũ genus, quas nunc Indicas vocant, mox deposito priore Arnęę nomine filiã Penelopẽ vocauit, vt testatus est Herodotus in iis quæ scripsit de Perseo & Andromeda, postmodò cùm ad nubilẽ ętatẽ accessisset Penelope, tãta corporis pulchritudine, tãtaque morũ elegantia fuisse dicitur, vt mirificos amores in animis iuuenũ excitaret, multi igitur è principibus Græcarũ ciuitatũ illam in matrimoniũ petierunt. Sed cùm oraculi adhuc memor Icarius eã nemini cuperet in matrimonio collocare, nisi præstãtissimo viro, qui posset & prudentia & virtute filiæ suæ desideriis moderari, quæ hactenus omnem honestatem illæsam & integerrimã seruasset, proposuit cursus certamen in via Aphetaide illa de causa vocata apud Lacedęmonios, non procul à Carnei Apollinis sacello. Nam cùm ibi è carceribus proci emissi fuissent, Aphera via vocata fuit, quia ἀφιέναι sit dimittere. In iis ludis victorem declaratũ fuisse Vlyssem memorat Pausan. in rebus

rebus Laconicis. quare illi præmiũ cursus (vt aiunt) promissum, datæ sunt Penelopes nuptię: quare Vlysses simulachrũ Mineruæ dicauit, quã nominauit Celeutheã. Postea multis precibus ac pollicitationibus fertur Icarius tentasse Vlyssis animũ, vt mallet apud se Lacedæmone, quam in Ithaca habitare, ibiq; habere suetũ domiciliũ, ea spes vbi ipsum Icarium fefellisset, neque posset id Vlyssi vllis rationibus persuadere sese cõuertit ad expugnandũ animũ filiæ, eamque orare cœpit ne se in extrema senectute mortua iã Peribœa in assiduis lachrymis diuturnoq; luctu solũ domi desereret: quæ preces patris irritæ fuerunt apud filiam quoque. Aiunt tamẽ Vlyssem vel senis misericordia cõmotum vel importunitate optionem dedisse Penelopæ vtrũ mallet eligendi, vellet ne esse Lacedæmone apud patrẽ, vel secũ in Ithacam illo relicto concedere, at illa dicitur nihil neq; patri Icario, neq; Vlyssi respõdisse, sed in curru velata facie, in quo erat, perstitisse. Illud vbi percepisset Icarius, quòd maritũ sequi mallet, quòd dicere puderet, permisit vt cum viro abiret in Ithacam. Postea cùm Telemachũ filium ex illa suscepisset Vlysses, protractus fuit ad bellũ Troianum, vt dictũ est in Vlysse. Illo autẽ tempore, quo abfuit Vlysses ex Ithaca, dicitur Penelope integerrimè seruasse pudicitiam per viginti annos, quæ, postquã omnes heroes è bello Troiano euersa & succensa iam Troia domũ rediissent, (nam post decennij bellũ Troianũ, decenniũ errauit Vlysses.) dicitur à multis principibus propinquarũ ciuitatũ rursus fuisse solicitata vt ad secundas nuptias transiret, quòd iam mortuũ esse Vlyssem arbitrarẽtur. Ad eam rem maximè illã impellebat sumptuum domesticorũ magnitudo, quòd ex ipsius Penelopes prouẽtibus viuebãr, semperq; illius fiebat minor res domestica, hoc incõmodum videbatur vna illa ratione deuitatura, si cuipiã illorũ nupsisset. At Penelope spem illorũ fallebat per dolum, quibus promiserat se statim atque inceptam telam texuisset, non amplius Vlyssem expectaturã, sed vnũ esse illorũ capturam maritũ. Istud autem faciebat, quia cognoscebat petulantiã & temeritatẽ superborũ iuuenũ, qui nisi ita spe delusi fuissent, vel vniuersas Penelopes facultates breui dissipassent, vel in illã violẽti irruissent. Sed enim cùm tantundem operis per noctẽ demoliretur, quantũ per diem texuisset, ita illorũ expectationẽ in aduentum vsquẽ

Vlyssis denique protraxit, à quo domũ reuerso omnes illi proci fuerunt artificiosè trucidati. Inquiunt præterea non procul à Ladæ stadio vocato in agro Orchomeniorum Penelopen filium Vlyssi, vbi reuersus fuit à bello Troiano, peperisse, quem propter operam patris egregiè in illa expeditione nauatã, Ptoliporthũ, hoc est, vrbium populatorem siue euersorem, nominauit. Fuit Mantinensium sermo præterea, vt ait Pausanias in rebus Arcadicis, Penelopen fuisse ab Vlysse illo crimine damnatam exactamque domo, quòd procos vltro allexisset & inuitasset, quæ in Spartam priùs se contulit, & nec à patre vt iam mortuo ibi accepta, nec ab affinibus, coacta fuit se inde recipere in Mantineã, vbi etiã illam decessisse, sepultamque fuisse inquiunt non procul à Ladæ stadio, & à templo Dianæ. Hæc illa sunt ferè omnia, quæ de Penelope memorantur ab antiquis. Ferunt Icarium puellam idcirco proiecisse, quoniã credidisset oraculum significare aliquam insignem turpitudinẽ aut dedecus & infamiam mulierũ illam futuram, quamuis longè diuersa esset oraculi sententia, quod dicebat illum honestissimũ pudorem & verecundiam muliebrẽ, quæ in honestissimis matronis requiritur, futurã in ea quæ nasceretur, atque gloriã futuram ingentẽ sexui muliebri. Alij tamen & honestissimam mulierẽ fuisse Dido contendunt, & infamẽ Penelopen, quæ cum omnibus procis concubuerit, ac Pana genuerit, sed pro studiis in se scriptorum fuisse vel bonas, vel malas creditas, sed tamen de Penelopes bonitate crebrior sententia inualuit, de qua ita scripsit Eubulus in Cryssilla:

Ὦ Ζεῦ πολυτίμητ', εἶτ' ἐγὼ ποτε κακῶς
Ἐρῶ γυναῖκας ἢ Διὶ ἀπολοίμην. ἄρα
Πάντ' ἄριστον κτημάτων εἰ δ' ἐστὶν
Κακὴ γυνὴ Μήδεια, Πηνελόπεια δὲ
Μέγα σωφρόνημ'. ἐρεῖ τις ὡς Κλυταιμήστρα κακή,
Ἀλκήστιν ἀντέθηκα χρηστήν.

O Iupiter prudens, ego dicam malè
De fœminis? ô per Iouem perdar priùs.
Est omnium res optima ipsa fœmina.
Medea prauа est, Penelopen statim feres
Bonum quid esse, mox Clytemnestræ malæ
Repugnat Alcestis.

Neque mirum est statim natã Penelopen in eas calamitates

incidisse, quando nemo propè sapiens aut fortis est idẽ fortunatus, est enim semper atrocissimũ certamen virtuti cùm fortuna: vnde etiam Herculẽ & cęteros insignis virtutis heroas ac bonos viros antiqui calamitosos fuisse finxerunt, & profectò calamitates sunt donum Dei, maius fortasse omnibus cõmodis, & clarissima opportunitas ac facultas à Deo oblata ostentandæ exercẽdæque fortitudinis. Inde Semiramis omniũ mulierũ clarissima, quas scimus ingenio & prudentia valuisse, eandẽ propè fortunã experta est, quam Penelope ab auibus educata, & Danae cum filio in arcã ligneã inclusa atque in mare deiecta, mox à Deo seruata fuisse dicitur, cum reipsa nemo vir bonus à Deo in rebus arduis deseratur, qui ad ipsum mentem synceram conuerterit. Fuerũt multi alij, quos longũ esset recẽsere, qui infantes feris proiecti respõsa Deorũ non fefellerunt, sed cõtrà ab ipsis feris educati, ac non solum liberati sunt. Dicuntur propositę nuptiæ Penelopes victoribus cursus pro prisca consuetudine formosissimarũ mulierum, vel quòd ita pro oraculorum respõsis procos à nuptiis quarundam mulierũ deterrerent per pericula victis imminentia, vt Atalantæ & Hippodamiæ: vel quòd res egregias censerent non debere nisi virtuti & strenuitati proponi, cùm ignauiæ & socordiæ & desidiæ solæ ærumnæ propositæ sint: cùm verissimum sit illud Hesiodi dictum in operibus & diebus, quod

Αἰὲν δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἅπασι παλαίῃ.

Aerumnis tardus semper luctatur mersque.

Enimuero cùm Vlyssem prudentiã esse constet, iure illi in matrimoniũ dederunt Penelopen, quam pro continentia & pudicitia celebrarunt. Hæc tanta continentia fuisse dicitur, vt cùm Troia multis vndique accitis ex Asia auxiliis obsidionẽ Græcorũ decenniũ tulerit, Diis quoque ipsis hinc inde rem iuuantibus, & tantundem spatium temporis Vlysses post bellũ errarit, neque precibus, neque minis, neque importunitate procorũ potuerit expugnari, sed multa arte fefellerit. Est enim difficilius animũ virtute & tẽperantia retẽ munitũ ad aliquam turpitudinẽ impellere, quàm Troiam expugnare, aut munitissimum oppidum in deditionem cõpellere, cùm nullæ machinæ sint, quæ possint expugnare virtutem. Non enim credibile est virtutem Penelopes decantatam fuisse ab antiquis, nisi præclarum quoddam ad

virtutem exemplar vitæ Penelopes institutum fuisset. Illa quæ tradita sunt alibi de Penelope, quòd cum omnibus procis congressa Pana Deum peperit, fabulosa sunt, plurimumq; à veritate dissidentia, cùm neque multos habeant testes, neque rationi conueniat vt è femine plurimorũ mulier possit cõcipere, quia vterus vbi cõcepit primũ ita claditur, nihil vt egredi vel ingredi possit. Per illa igitur quæ de continentia Penelopes dicta sunt, cęteras mulieres antiqui hortabantur ad temperantiam, & continentiã, & honestatem, vt illæsam fidẽ seruarẽt maritis quam promisissent, ne cederẽt libidinosorum blanditiis ne censerent quidquã esse præclarius quàm aduersus illecebras inuictas consistere. Quòd autẽ texenda tela illã procos delusisse tradiderũt, significabant nihil esse periculosius otiosa vita, cùm negotiantes prauæ cogitationes, illecebræque voluptatum non tam facilè capiant, est enim otiũ si non parẽs at certè alumnum omnis libidinis, omnisque insolentiæ. Atque tot de Penelope, nunc de Andromeda dicamus.

De Andromeda. CAP. XXV.

ANDROMEDAE exemplum demonstrauit, quàm calamitosum sit esse affinem contemnentiũ Dei obseruantiã, quã celeberrimã fecit vitæ periculũ, in quod incidit nõ sua, sed matris temeritate fœminæ arrogãtissimæ, quæ sese, vel Deabus ipsis pulchritudine præstare ausa est profiteri, nõ enim modo periculosum est ac difficultatum plenũ esse cõiunctos affinitate cum illis qui Dei cultũ & iustitiã parui faciunt, verùm etiã calamitosum plerunque Dei contemptoribus esse amicos. Dicitur Andromeda fuisse Cephei AEthiopum regis & Cassiopes filia, virgo sanè egregia, & omnibus animi atq; corporis dotibus ornatissima, ac digna quæ è melioribus parentibus nata esset, ferunt enim Cassiopen adeò forma corporis præstitisse, qua cęteras omnes mulieres anteiret, vt ausa sit vel ipsam Iunonẽ in contentionẽ & certamen de pulchritudine prouocare. Iuno tantã huiusce mulieris temeritatem ægrè ferens, cùm priùs illi patefecisset omnẽ humanam præstantiã pulchritudinis eximiam esse turpitudinẽ, si cum rebus diuinis conferatur, dicitur rogasse Neptunũ vt eius reginæ temeritatẽ reprimeret, suamque iniuriã vlciscęretur, at Silenus Chius in fabulosis historiis non cum Iunone illã contendisse inquit, sed cũ nymphis Nereidibus. Neptunus igitur illa mulieris arrogantia cõmotus dictus est in Cephei & Cassiopes regionẽ cete tãtæ magnitudinis, tãque formidabile monstrũ immisisse, vt omnes agros deuastaret, & ædificia funditus demoliretur, à qua peste neque ciuitates quidẽ erant satis munitæ, cùm illas etiã vastitate corporis & ingẽti mole opprimeret ac prosterneret, tanta calamitate perculsus animoque cõsternatus Cepheus oraculũ consuluit, sciscitatusque est qua de causa id tantũ malorum ac difficultatũ eueniret, & quo pacto tanto periculo liberari posset, respõsum post facta sacrificia de more consulentiũ tulit, non priùs cessaturã illam calamitatem, quã Cassiopes arrogantia excitasset, quàm vnicã filiam quam habebat, Andromedam, illi monstro marino vorandã exposuisset, quod factũ est ad Ioppen. Cepheus illo responso accepto apud vrbẽ AEthiopię Ioppen vocatam filiã Andromedam ferreis vinculis ligatam exposuit: accidit per illud tempus vt Perseus cum Medusæ capite illac iter faceret, qui virginis innocẽtis misertus eam soluit, atque in eodem loco vnà cum Andromeda ecte expectauit, vt scripsit Aristides & Libanius, atque aduentantis monstri partem in saxum conuertit ostenso capite Gorgonis, partẽ ipse ferro obtruncauit. Perseus deinde sic liberatam Andromedã insigni virtute vxorem cepit, atque in Seriphũ secum asportauit. Fuerunt etiã qui dixerint Perseum ex illa filiã Persen nominatam suscepisse, quã apud auum Cepheũ reliquerit. Nã vbi Perseus sensit sibi insidias parari à Phineo Cephei fratre, qui arbitraretur se habiturũ vxorem Andromedã si Perseũ obtrũcasset, Perseus fecit vt Phineus etiã viso Medusę capite cõtinuò in saxũ verteretur: deinde Argos cum Andromeda & Danae matre profect⁹ ibi ad extremũ vsq; vitę suę diẽ habitauit. Hęc sunt quę de Andromeda mẽmorię prodita sũt ab antiquis, nũc cur ita ficta fuerint perquiram⁹

¶ Si quis diligenter perpendat quæ scripta sunt à nobis in hac ipsa narratione de Andromeda, nihil aliud inueniet in illis contineri, nisi antiquorũ adhortationem ad pietatẽ & ad animi moderationem amplexandã. Nam cùm Dei præclara munera nesciret æquò animo ferre Cassiope, ausa est vel cum Deabus bonorum omnium autoribus contendere, & sese vel illis propter ea bona anteferre, quæ bona per il-

lorum liberalitatē & magnificentiam acceperat. Sed tantam hominum dementiam vel arrogantiam non impune patitur Deus iustus iudex omnium scelerū, cui sordida sunt omnia mortalia vel clarissima, si careant bonitate & iustitia, audeantque cum diuinis conferri. Sic igitur vbi formam corporis Iuno Cassiopeæ eripuisset, immisit etiam illā calamitatem in regionem AEgyptiorū siue AEthiopum. Et quāuis pœna sceleratorū coniunctos aliquādo vexet pro flagitiis, tamen non patitur Deus viros bonos perire, quos vexari sinit, cum semper sit innocentiæ in periculis positæ defensor. Inde fabulati sunt Andromedā in summo capitis periculo positam propter maternā temeritatem tādem Deorum immortalium beneficio Perseum illuc diuertentium non solùm fuisse liberatam, sed etiam ad maiorē felicitatem proiectam, cùm calamitatem patienter tolerasset, non potuit ager Æthiopum, populique subditi vitare monstri deuastationem, quo cæso ad pristinam felicitatem redierunt, quia cùm peccauerint reges aduersus Dei cultum, non modò ipsi, sed etiam populi ac subditæ illis nationes eiusdē impietatis vel assectæ vel fautores vnà cum ipsis regibus diuinitus afflictantur: cùm etiam semper Deus iustissimas causas habeat animaduersionis propter infinita propè multorum peccata, nam nullum scelus relinquitur impunitum, quod ab ipso autore per pœnitentiam non punitum fuerit. Nam vel exteræ nationes impulsu Dei in iniustos reges insurgūt, vel populi aduersus iniquos magistratus, vel alius magistratus in aliū: cùm Deo commercium sit cum sola iustitia, quæ sola etiam est anima ciuitatum, firmumque vinculum rerumpublicarum ac regnorum omniū. Neque debet quisquam hanc tantam, tam admirabilem fabularum varietatem antiquarum frustra excogitatā fuisse ab antiquis existimare, vel in manus ad posteros transmissam, quoniā quæ insulsè prodeunt, breuissimam vitam sortiuntur: at quæ sapienter prodita sunt, illa non facilè vi temporis infringuntur aut debilitantur, inde effectum est vt fabulę quę ad corrigendos informandosque mores hominū sunt confictæ, ad hanc vsque ætatem nostram penetrarint sine controuersia, cùm reliquæ philosophādi rationes propter ciuiles discordias, siue digladiantiū inter se philosophantiū cōtentiones sint explosæ, vel certè frequentes mutationes acceperint.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ.

LIBER NONVS.

Quàm sapienter religionem, & sacerdotum honores, & inferorum locum introduxerint antiqui.

SED antequam ad reliqua procedamus, cùm multa ab antiquis ad vitam mortalium sapienter gubernandam fuerint excogitata, illustrissime Ioannes Baptista Cāpeggi, me operæ precium facturum esse arbitror si demonstrauero omnem antiquorum religionem ad metum Deorum in animis hominum imprimēdum fuisse inuētam. Nam cùm turba fœminarum, imperitorumque multitudo rationes philosophicas minimè possent imbibere, neque per eas ad religionē, & fidem, & sanctitatem facilè inuitari, Deorum metu & timore opus fuit: quæ certè sine fabularum, rerumque admirabilium figmentis in animis hominum imprimi non poterant. Hæc igitur causa fuit cur fulmen Ioui & ægidem attribuerint antiqui pro armis, & tridentem Neptuno, & sagittas Cupidini, & faces Erinnybus vltricibus scelerum, & Palladi dracones, & Diis cæteris arma diuersa concesserint. Sed quoniam quæ excogitata fuerunt, rudia planè primùm, & inutilia fortasse ad hoc efficiendum videbantur, neque obstinatos illos homines esse oportebat, qui primam rudem religionem accipierent, postea recentiorū Deorum multitudo introducta fuit: & cùm his recentiores leges, & non idem ritus sacrorum: quippe cùm antiquas leges à Diis recentibus conculcatas fuisse dicat Æschylus in Eumenidibus. Fuerunt autem recentiores Dij crediti Iupiter in primis, qui omnia priscorū Deorum iura, & omnes leges antiquauit: tum Hercules, & Dionysus, & omnis illa infinita propè Deorum turba, qui ab ipso Ioue postea manarunt. Post hos Deos etiam hominibus diuini honores sunt habiti post mortem, atque illorum nonnullis vrbes etiam dicatæ: sicut in Chersonneso Eleus Protesilao, Lebadia Bœotiæ Trophonio, tēplum Amphiarao in Oropia. Atque vt hominum inuenta sibi grata

esse Dij certissimis argumentis illi confirmarent, multa miracula è rebus sibi sacratis contingere voluerunt, quòd statua Liberi patris visa ab hominibus profanis illos in insaniã verteret, quòd si quis neglecta religione in lucum Eumenidum apud Athenienses ingressus esset, furore agebatur: in aream Iouis Lycæi impuris ingressis omnino intra annum mori necesse fuit: cui rei & illud accessit miraculũ, quòd si vel homines vel beluæ illuc intrarent, nullam reddebant corporis vmbram: quod quauis & diei & anni parte fiebat. His de causis magna accessit autoritas auspiciis, auguriis, vaticiniis, & omnibus diuinationibus, quæ ad religionem spectabant: quale fuit illud quod fiebat apud Achiuos ante Cereris templum: nam speculum fuit pertenui funiculo suspensum, & ad aquam fontis ibi existentis demissum: in quo ægri peractis priùs sacrificiis de morte eius loci, vel certam sanitatem, vel certissimam mortem ex offerẽtibus sese in speculo imaginibus intuebantur: id verò non nisi ad comprobandam illam religionem ab impuris dæmonibus efficiebatur, atque infinita propè miracula variis in locis contigisse antiquæ & nuper nascentis religionis tempore memorantur. Ita verò effectum est, vt magna reuerẽtia & sacrificiis, ac religioni Deorum, & sacerdotibus ipsis accesserit: eũm sacerdotes è nobilissimis tãtùm familiis eligerentur, & omnibus publicis consiliis interessent apud Græcos: nam tanquam Diis præsentibus, quibus nihil ignotum existimare debemus, ita præsentibus sacerdotibus, Mãtibus scilicet apud Athenienses, at Auguribus regi apud Lacedæmonios assidentibus, omnia publica proponebantur consilia. Neque aute vel publica vel priuata negotia magni ponderis vlla post consultationem aggrediebantur, quam oraculum Delphicum, aut Ammonium, aut Dodonæum, aut aliquo pacto Deorum ipsorum voluntatem consuluissent. Sic sequentibus postea temporibus fuit in more positum, deinde legibus etiam confirmatum, vt senatus legitimè non nisi in templis Deorum, aut in locis sacris posset haberi: tanquam omnium quæ agerentur, ac dicerentur, & cõscientiæ æquitatísque suæ testes Deos ipsos facerent. Postea verò sapientissimi legum ciuilium latores singuli varios Deos suarum legum autores introduxerunt, cùm lex omnis leuis sit & inanis habita, quę Deorum immortalium

consensum non haberet. Inde cœpit prisca antiquorũ theologia studia, mentésque hominum ad se allicere, quam totam tamen in corporum naturalium consideratione Zeno & Cleanthes & Chrysippus philosophi consistere credidérunt. At non penitus à rebus diuinis, quamuis certa & legitima via eò non accedebatur, erat remota cõtemplatio antiquorum, neque inutilis planè erat illa inuestigatio. Non enim animorum solùm ingeniorúmque nostrorum quasi naturale quoddam pabulum inuenimus considerationem Deorum, rerúmque diuinarum cognitionem, dum naturam Dei perscrutamur: sed etiam erigimur quodammodo, elatiores fieri nobis videmur, supera & cœlestia cogitantes, humana, vt exigua & minima & futilia, paruifacimus, viríque boni efficimur. Nam contemptis rebus humanis, affectibúsque animorum & cupiditatibus conculcatis, quid reliquum esse potest in nobis improbitatis? aut quis patet his motibus inter rerum diuinarum inuestigationẽ locus? Neque verò corpora solùm naturalia pro Diis culta fuerunt ab antiquis, vt luna, sol, terra, ignis, aqua, venti, qui omnes pro Diis diuinos honores obtinuerunt, vt & Herodotus in Clio, & Plato in Cratylo testantur, & nos superiùs demonstrauimus: sed etiam vt certa moderatione animorum nostrorum motus temperarẽtur, nihilque crederetur sine Deo auspice & moderatore fieri, singuli propè animorum motus pro Diis quoque diuinis honoribus culti sunt: nam & ara Misericordiæ fuit apud Athenienses: apud quos illi numini, quia magna momenta in tota hominum vita, casuumque varietate habeat, præcipuus quidam honos habebatur: tum Pudoris, & Famæ, & Alacritatis aræ, & bonæ Valetudinis erectæ sunt: & Somnia, Pertinacia, Gratiæ, Fraus, Miseriæ, Querela, Amor, Dolus, Metus, Labor, Inuidentia, Fatum, Senectus, Mors, Tenebræ pro Diis habitæ. Necessitatem præterea magnam Deam vocauit Callimachus in hymnis, & Fortuna rebus omnibus dominari credita, & Spem ac Timorem graues Deos ita vocauit Theognis:

Ἐλπίς τε καὶ κίνδυνος ἐν ἀνθρώποισιν ὁμοῖοι.
Οὗτοι γὰρ ἀλεπτοὶ δαίμονες ἀμφότεροι.
Spesque Timorque pares mortales inter, & iidem
Infestant animos, numen vtrumque graue.

Nam cùm superiores motus animorum diuinos esse signi-

ficarent, & Mentis, Fidei, Pietatis, Virtutis fana fuerint erecta, nonne hoc palàm indicarunt, Deos omnia prospicere, & viros bonos quàm maximè ad integritatem ac beneficentiam oportere animos suos accommodare? Atqui cùm mundum totum Deum esse dicerent, nihil omnino putabant diuina præsentia Deorum carere posse, cùm multitudo rerum omnium quæ agerentur & dicerentur & cogitarétur, Deos ipsos testes esset habitura: quare nemini scelerato esse impune licuit. Neque vllus fuit ex hac tanta Deorum multitudine, cui mortalium sapientia, probitas, iustitia, integritas, fides, temperantia non esset grata. Quare præclarè traditum est à sapientibus duas esse vias animarum è corporibus excedentium. Qui enim se humanis vitiis contaminassent, seque totos libidinibus addixissent, quibus cæci se domesticis turpitudinibus ac flagitiis inquinassent: vel qui fraudes inexpiabiles in administrandis rebus patriæ suæ concepissent: iis denium quoddam iter fuisse secluſum à Deorum concilio tradiderunt, atqui hi nunquam ad Deos ipsos postea peruenire poterãt. Qui verò multa quidem, at expiabilia peccata commisissent, sordibúsque humanæ fæcis fuissent inquinati: illis post certum temporis spatium ad Deorum cõcilium accedere licebat, vbi omnes illas sordes abluissent: cùm nihil nisi purum & simplex ad Deos peruenire posset. Qui verò se integros castósque seruassent per totam vitam, quibúsque fuisset quàm minima cum corporibus contagio, & qui in his corporibus Deorum vitam fuissent pro viribus imitati: his facilem patere reditum ad Deos, vnde discesserãt, tradiderunt antiqui. Quare cùm sceleribus ingentia supplicia, virtuti magna præmia proponerentur, cumque omniũ negotiorum cogitationúmque suarum Deos testes habere singulos dicerent antiqui, poterãt homines vel nolentes ad probitatem impelli pauidi & ob Deorum præsentiã demissi. At nunc de Vlysse iam dicamus.

De Vlysse. CAP. I.

VLYSSES, de quo tam multa, tamque mirabilia scribuntur à poëtis, & ab omnium poëtarũ principe Homero præcipuè, natus est in Bœotia, vt sensit Lycophron: vt verò alij, in Ithaca, parẽtibus Laërte & Anticlea, de qua ita meminit Homerus lib. λ. Odyss.

Ἦλθε δ' ἔπι ψυχὴ μητρὸς κταθούσης,
Αὐτολύκου θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀντίκλεια,
Τὴν ζωὸν κατέλιπον ἰὼν εἰς Ἴλιον ἰερήν.
Atque anima accessit defunctæ matris eodem,
Natæ magnanimo Autolyco claræ Anticleæ:
Quam vivam liqui, petij cum Pergama sacra.

Silenus autem Chius scriptum reliquit lib. 2 fabulosarũ historiarum, Vlyssem vocatum fuisse, quoniam natus sit quo tempore Anticlea prægnans iter faceret, ad Neritumque Ithacæ montem contenderet propter difficultatem itineris: nam cùm magnus imber decidisset, illa in via lapsa cecidit ac peperit. Alij tamen ab ira populorum aduersus Autolycum nominatum fuisse Vlyssem maluerunt. Hic vbi nauigãdum esset ad bellum Troianum cum cæteris heroibus, se insanum esse simulauit ob eximium amorem, quo vxorem Penelopen Icari filiam, vt aiũt, prosequebatur. Iunctis itaque duobus inter se lõgè diuersis animalibus littus aratro proscindere cœpit, salémque pro seminibus spargere. At Palamedes eius astutia cognita cùm aperire & retegere illius cõsilium niteretur, Telemachum Vlyssis filium infantem, quẽ vnicum Vlysses habebat, ante aratrũ in sulco deposuit. Vlysses facinus cõspicatus, ne filium læderet, aratrum sublenauit, ac retinuit animalia: cognitũ fuit eo pacto simulatam fuisse ab Vlysse illam insaniam, at non verè esse mente captum, quare ad bellum Troianum cum cæteris heroibus classe necessariò deuectus egregiã operã Græcis in eo bello nauauit. Primùm enim fuit autor vt Achilles inter filias Lycomedis virginali habitu indutus atque ita latẽs ad bellum protraheretur. Nam fama est Vlyssem cùm audiuisset per exploratorem quendam Asium nomine, Achillem ibi latere, sumpto mercatoris habitu externi multa vænalia attulisse ad Lycomedis filias maiori ex parte muliebria instrumenta, inter cæteras merces, quas Vlysses exposuit, erãt pugiones & gladij quidam perornati: his allectus Achilles relictis muliebrib. instrumentis ad hęc contemplãda & pertractãda se contulit, qua ratione differre à muliebribus ingeniis ac vir esse imberbis inter mulieres cognitus est ab Vlysse, quãuis se fœminam esse per muliebres vestes mẽtitus esset: Deinde sagittas Philoctetæ, quas ille ab Hercule acceperat, & de Pelopis ossibus vnũ ad Troianum bellum

Universidad de Deusto
Biblioteca

afferri oportere docuit, sine quibus Troia capi minimè poterat, vt monuerat oraculum. Cineres Laomedontis clàm è Scæa porta rapuit. Palladium cæsis arcis custodib. sustulit. Explorator cum Diomede missus Rheso Thraciæ rege cæso abduxit equos, antequam Xanthi aquam bibissent. Hæc autem omnia nisi fierent, Troia omnino erat inexpugnabilis. Post mortem Achillis de armis eius cum Aiace contendit, atque Vlysses contra fortitudinem Aiacis multa vi eloquẽtiæ demonstrauit ciuitates sapientia potiùs hostium, quàm vi armorum, & firmitate corporis euerti debellariq́ue posse: quare finxerunt etiam robustissimum Aiacem facilè insaniuisse, quia pleraque quamuis robusta corpora tamen non multum valent ingenio, vel potiùs parũ distant ab insania. Aiax igitur huius eloquentia & rerum gloria sapienter gestarum victus circa diluculum seipsum confodit, vt ait is qui res Cyprias conscripsit, atque cùm paruus esset Vlysses, magnus tamẽ erat Aiax; sed in proceris magnisq́ue corporibus tenuis est plerumque sapiẽtia, vt quorum virtus latiùs sit diffusa, in paruis nimia sæpe calliditas: quare mediocritas magis est laudabilis: de his igitur iure potest dici, quòd

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.
Non est in tanto corpore mica salis.

Multa sunt deniq; & alia ab eodem Heroe in illo bello quę callidè excogitata fuisse cõmemorantur, quę nunc omittenda duxi: atque illa tantùm percurrã, quæ non ad subiugandam aliquam Asiæ partem, quod quidem non valde gloriosum est cuiquam, pręsertim si id fiat per multas plurimorum manus: neque ad occupandum attinent imperium Troianorum, sed ad seipsum, quod multo præclarius est, vincendum, & ad componendos animi motus, & ad mentem suam rationi, prudentiæq; legibus subiiciendam, fuerunt ab antiquis memorię prodita. Capta igitur Troia cùm in patriã nauigaret Vlysses, ad littus Ciconum, qui fuerunt asperrimi Thracię populi, tempestate delatus, ibiq́ue Ismarum, quam ciuitatem Maroneam postea vocarunt, populatus, erat inde abnauigaturus atque non consulentibus amicis die postera irruentibus Ciconibus cum duodecim nauibus, quas habebat, multis è suis in prælio aduersus irruentes Ciconas desideratis soluere tandem ab illo littore coactus est. Atq; cùm magno negotio postea terram attigisset, ibi biduum com-

moratur, tertiaq́ue die nauigatione prospera vsus patriam ferè attigerat. Sed à Maleo promontorio depulsus decimo die rursus in Aphricam magna tempestate delatus ad Lotophagorum regionem appulit: ibi cùm socij eius lotorum fructus gustassent, patriæ obliti ad naues minimè reuerterunt. Inde verò fertur delatus fuisse in Siciliã, vbi Polyphemi antrũ cum duodecim sociis intrauit. Quem Polyphemũ postea liberioribus poculis inuitatum, cùm in profundum somnum deflexum videret, qui iam sex socios Vlyssis deuorasset, obcæcauit: & vnicum oculum, quem is habebat, accenso titione exussit: tum pellibus ouium indutus cum superstitib⁹ sex sociis ex antro inrer oues mirificè clàm elapsus est: è Sicilia deinde ad insulam Æoliam delatus vẽtos in vtrem inclusos, præter Zephyrum, omnes accepit ab Æolo: nam is è Sicilia & ab Æoliis insulis in Ithacã nauigantibus magnopere est vtilis. At cùm sociorũ auaritia, qui thesaurum in vtrem inclusum credebant, reclusisset vtrem, reflantibus ventis accerbissimè ad AEoliam insulam denuò repellitur. Hìc rursus cùm frustra AEoli munus id repeteret, repulsam passus, cum acerbissimis contumeliis tanquam Diis inuisus ex insula sic ab AEolo repellitur:

Ἔῤῥ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων·
Ἔῤῥ' ἐπεὶ ἀθανάτοισιν ἀπεχθόμενος τόδ' ἱκανεῖς.
Ocyus esto procul viuentum pessime: cede,
Cede procul, superis inuisus fluctibus erras.

Tum verò ad Læstrygonas immanissimos Campaniæ populos Neptuni filios creditos accedit. Atque cùm Læstrygones humanis carnibus vescerentur, nonnullis è suis amissis, mox ad AEæam insulam cursum tenuit, quo in loco Circe venefica mulier, quęq; plurimũ magicis artibus posset, Solis filia credita habitabat. Hęc etiã nonnullos è sociis Vlyssis exploratum quinam insulam incolerent missos, in beluas conuertit. Ad hanc Vlysses intrepidus accessit sumpto pharmaco, quod sibi Mercurius aduersus veneficia dederat: quam stricto gladio socios primæ formæ coegit restituere: cum hac postea annum versatus filium suscepit Telegonum & Ardeam filiam, quæ postea in Italiam delata vrbi Ardeæ nomen dedit, sicuti ex Ausone suscepto è Calypso vocata fuit Ausonia. Mox ad inferos descendit, vt è vate Tiresia quę sibi agenda forent, perdisceret: vnde reuersus

columnam Plutoni ac Proserpinę consecrauit: mox ad insulam Sirenum delatus aures sociorum cera illitas obturauit, seq; ad malũ nauis alligari iussit, ne suauitate cantus victos perimeretur. Deinde Scyllã & Charybdim pertransiens nõ sine aliqua sociorum iactura in Siciliã rursus peruenit, vbi Solis filię paternos greges custodiebãt. Hîc monuit socios ne Solis greges lęderent, sed ipso dormiẽte fame coacti (iã. diu enim permagnã annonæ penurtã plurimũ passi fuerant nauigãtes) plura ani malia è gregib. ceciderunt: quod sceleus tantum omnes naufragiũ passi morte postea luerũt. At Vlysses expers eius sceleris arrepto malo nauis nouẽ dies in mari fuit ab vndis & ventis agitatus: ac tandẽ ad Ogygiam insulam delatus, & à Calypsone nympha in hospitiũ acceptus, septem annos cum illa versatus est, atq; ex eius cõgressu filios etiam suscepit. Inde cùm rate deniq; vectus fuisset ira Diis iubentibus, cùm nõ procul abesset à Phęacia, ratis etiã frangitur, quoniã Neptunus propter casum Polyphemi filij grauissimã tempestatem illi immisit. Huius miserta Leucothoe tabulã subiecit, cui innixus Vlysses in portum Phęacũ adnatauit, nudusq; inter frondes arborum ibi se occultauit. Cùm verò vestes postmodo à Nausicaa filia Alcinoi accepisset, Palladis opera ad Areten Alcinoi cõiugem perductus est, à qua nauib. & sociis dono acceptis in Ithacam cum munerib. dormiens exponitur. Hic à Pallade excitatus sumpto mendici habitu, vti Pallas monuerat, ad suos rediuit, domũque suam lasciuis ac sceleratis procis expurgauit. Post reditũ Vlyssis à Troia longè diuersus fuit sermo mortalium, siquidem alij Penelopen illi filium peperisse inquiunt, qui deuicta Troia Ptoliporthus fuit appellatus ad memoriã paternę virtutis, cùm illud nomen populatorẽ vrbis significet. Alij dixerunt ab Vlysse fuisse illo crimine damnatã, quòd procos vltro inuitasset, ac domo eiectam priùs Spartã, deinde Mantineam illam adiuisse, vbi vitã concluserit. Hęc autem omnia ita sunt à poetis decãtata, vt vel solum Homeri poema nobis possit esse testimoniio ita se habere, quæ hactenus de Vlysse dicta sunt. Pindarus tamẽ in Nemeis multo plura decantata fuisse scribit de Vlysse, quã reipsa gesta fuerint, cũ poetã beneuolũ & amicũ sit nactus. At alij aiũt Vlysem fuisse à Telemacho occisum, quem susceperat è Circe, qui etiam veritus à custodiis ad patrem accedere, quosdam

è custodibus trucidauit, & mox patrẽ ipsum incognitũ lancea transfixit, cui alligauerat in summa parte os turturis martini, cui frequentibus somniis & auguriis fuerat prædictũ fore vt à filio sibi caueret, velut ait Dictys Cretensis in lib. 7. belli Troiani.

¶ At nũc cur hęc ita fuerint ficta, perquiramus. Atq; illud esto primũ, quòd si quis diligentiùs cõsideret illa quæ memorię prodita sunt de Vlysse, is intelliget vniuersam hominũ vitã in his fabulis expressã fuisse, & pręclara sub his pręcepta cõtineri, quæ spectant plurimũ ad animos nostros in omnes fortunæ euẽtus ad sapientiã informandos. Quis est enim Vlysses? an non sapientia, quæ inuicta per omnia pericula intrepidè pertransit? aut quæ sunt Vlyssis socij? nõne animorũ nostrorũ motus? Cur igitur multos è suis socijs in prælijs aduersus Ciconas ad radices Ismari mõtis amisit? cur multi fuerunt à Læstrigonibus absumpti? cur nõnulli à Cyclope vorati? cur alij à Scylla & Charibdi grauissimis monstris absorpti? Quoniã multi vel ira, vel doloribus vincũtur, vel reb' aduersis ita infringũtur, atq; cõsternãtur, animóq; deficiunt, vt ad piorum locum, tanquã in patriã, peruenire non possint. Nam cùm pars animæ nostræ altera rationi pareat, altera ad illam surda sit omnino, meritò illos socios Vlyssi iniunxerunt. Alij contrà non cedũt quidem difficultatibus, aduersus quarum molem inuicti persistunt, sed inter Phęacum delicias, aut inter fructuũ Lotophagorũ suauitatem, aut per iucundissima Circes pocula, aut cantus Sirenũ, propriam salutem neglexerunt. Quare non pauciores inter delicias aut voluptates, quàm inter grauissima pericula socios Vlysses desiderauit. Quanta sit autem vis voluptatum, quãq; pernicioſa mortalibus, declarauit exemplũ Polyphemi: quippe cùm vel tãta moles Cyclopis fuerit per vini suauitatẽ oppessa. Cùm demonstrarẽt rursus poetæ diuinam bonitatem omnibus patere eius auxilium implorãtibus, dixerũt illũ ventos in vtrem inclusos ab Æolo accepisse, quæ tamẽ neglecta semel, postea non foret ita facilis & omnibus obuia, illũ ad Æolũ reuersum repulsã passum fuisse inquiunt. Deinde ostendunt auaritiã sociorũ Vlyssis, qui vtrẽ reclusérunt, multorum & laborũ & calamitatum fuisse originem. Ibidem quàm necessaria sit imperatoris vigilãtia ostẽditur, cùm neq; tantillum quidẽ ab administratione rerum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad communem omnium salutem pertinentium recedere liceat. Quamuis plerisque non ad publicam, sed ad propriã vtilitatem, res publicas gubernare nunc mos est: qui neglecto humanitatis & æquitatis iure illud tantùm quod sibi conferat, legitimũ esse arbitrantur. Deinde significatũ fuit per hęc viro bono necessariam esse omnino prudentiã, & rerum futurarum quasi diuinationem quandam, & præcognitionem, cùm sciscitatum de rebus futuris vel inferos adierit. At verò non sufficere vires humanas ad superanda pericula, vel titillationes voluptatum, ad quas obstupescit humanum ingenium, facilè monere potest Mercurij munus, quod datũ est Vlyssi aduersus omnia veneficia. Cur inter suauissimos Sirenum cantus vel aures obturari, vel ad malum alligari conuenit? quia aduersus illegitimarum voluptatũ illecebras vel surdos esse, vel rationi firmissimè alligatum obtemperare omnino opus est. Cur socij naui igne fulminis cœlestis conflagrante vbi Solis greges mactauissent, eo Deo neglecto in mari perierunt, ac solus Vlysses euasit? quia nemo impune deniq; religionem paruifacit, cùm innocentes semper Deus protegat & adiuuet. Hic idem modò nudus & ad littus eiectus inter frõdes latuit, modò auri & argenti diues multis acceptis sociis & muneribus in patriã dormiens exponitur ob fortunæ vicissitudines, quas virum sapientem æquo animo perferre opus est. Hic idẽ sumpto mendici habitu consilio Palladis post omnes procos cęsos tranquillus in patria fuit, quoniam viri boni, & mali eundem habent ortum, & exitum vitæ: omnes enim mendici & nudi nascuntur ac moriũtur. In illo igitur habitu superatis deniq; & extinctis libidinis vouptatumq́; omniũ stimulis, qui proci sunt animæ nostræ, in patria, in piorum locis, in Deorũ consilio felicissimè viuimus. Quare si quis vel illa mõstra, quæ dicitur Vlysses experta, alicubi extitisse credat, vel si extitissent tã dispersa, ad illa, omnia Vlyssem fuisse delatũ? is nimiũ rerũ antiquarum scriptoribus pro quadam simplicitate credit, & à veritate omnino valde delirat. Sin hæc omnia ad mores, vitamq́; mortalium rectè instituendã excogitata putet, mecum planè sentit: cùm omnia hęc ad omnes fortunę euentus sapienter ferẽdos non mediocriter pertineãt. Dicta est Minerua Vlyssi omnem deformitatem abstulisse, vt ait Plutarchus in Synopsi, quia sapientia omnia corporis vitia deleat.

Atque

Atque de Vlysse ita breuiter, nunc de Oreste dicatur.

De Oreste. CAP. II.

ORESTES autem fuit Clytęmnestræ & eius Agamemnonis filius, qui summus Imperator fuit Gręcorum, vbi Græci ad Troiam militarent, quem alij dicunt in conuiuio cùm domum post id bellũ redijsset, alij in balneo vnà cum nõnullis viris illustribus, per insidias Ægisthi fuisse cęsum. Ferunt Orestem paruulum domi cum matre relictum fuisse, quo tempore Agamemnon ad bellum Troianum nauigauit, vbi cantorem custodem & admonitorem Clytæmnestræ reliquit. At Ægysthus Clytæmnestræ desiderio captus cantore clàm per insidias in insula deserta obtruncato, illa deniq; potitus est. Hic idem AEgisthus Agamemnone patre Orestis cæso, filium quoque erat occisurus, nisi is ab Electra sorore admonitus insidias sibi parari ab AEgistho, fuga sibi salutem comparasset. Alij dicunt Arsinoen nutricem cæso patre rapuisse Orestem, eumq́ue seruasse cùm esset triũ annorum, vt inquit Herodorus in Pelopeia. Pherecydes sensit Orestem à Laodamia nutrice subtractum fuisse furori, crudelitatiq́; AEgisthi, sed filium Laodamiæ pro Oreste fuisse ab illo trucidatũ. Profugit igitur Orestes ad Strophiũ principem Phocensium, qui sororem Agamemnonis in matrimoniũ duxerat, vbi ad duodecim annos commoratus, cùm iam ad robustiorem ętatẽ peruenisset, & paternæ cædis memor, & acceptæ ab Ægistho iniurię non oblitus, tanquam nuntius mortis Orestis ad Clytæmnestram matrem admittitur: atq; Electra conscia, quę data fuerat in matrimonium cuidã agricolę, ne possent qui ex illa nascerentur ad regnũ aspirare, matrẽ & AEgisthum eodẽ ferro obtrũcauit in paternæ cædis vltionem. Atque hoc factum fuit in quodã sacello Palladis, quod fuit extra vrbẽ, cùm adulteri pro morte Orestis Dijs gratias agerent, vt magno periculo liberati, qua de causa Ioui liberatori sacrificabant. Nam cùm sororis marito, eiusq́ue coniunctis armatis templi aditum Orestes occlusit, ipseq́ue ingressus cum paucis sua manu ambos cõfodit & trucidauit. Id autem factum est ab Oreste non sine oraculi iussu, vt ait Eurip. in Oreste his carminibus:

Φοίβου δ' ἀδικίαν μὲν τί δεῖ κατηγορεῖν,
πείθει δ' Ὀρέστην μητέρ', ἣ σφ' ἐγείνατο,

Κτεῖναι, πρὸς ὄχ ἅπαντας εὔκλειαν φέρειν.
Quid est opus narrare Phœbi iniurias!
Matrem hic Oresti suadet illum quæ edidit
Mactare: magnam quo refert infamiam.

Fuerunt tamen qui dixerint Orestem non fuisse per id tempus apud Strophium, sed dum exularet à patria è regno paterno eiectus, Argis primũ potitum fuisse, deinde cum magna Arcadum manu Phocensium auxilijs fretum Spartę regnum occupasse, cui Lacedęmonij haudquaquã inuiti paruerunt, qui Tyndari nepotem mulo digniorem putarunt, cui parerent, quàm Nicostratum aut Megapenthen quos Menelaus è quadam serua susceperat. His addiderunt Hermionen Menelai filiam nupsisse Oresti, de qua natus est filius Sisamenus, qui patri Oresti in regnum successit, vt ait Paus. in Corinthiacis. Narrant Oresti post illam cædẽ diem dictam fuisse apud Areopagitas, vt sensit Nymphodorus, ab Erinnybus vltricib⁹ scelerum: vt verò Dionysiocles, à Tyndaro patre Clytæmnestræ, vt verò Amorgius Simonides, ab Erigone Ægisthi & Clytęmnestrę filia: in quo iudicio cùm par esset vtriusq; suffragiorũ numerus inuentus, absolutus fuit. Eo iudicio absolutus Orestes Areæ Mineruæ aram erexit, quam ita cognomento appellauit, quia ἀφαῶς sit precari, quòd preces eius audierit. Nam eò insectãtibus Erinnybus è patria ad id iudicium compulsus fuerat, quo tempore Demophoõ Athenis regnabat. cùm enim nescio quo animi stimulo ob cõscientiam commissi facinoris vexaretur, è patria ad Messeniã primùm profugit, qui locus distabat fere septem stadijs à Megalopoli, ad quam vrbem vbi peruenisset, mox Orestia fuit appellata, vt scripsit Acesodorus lib. secũdo de vrbibus. Alij dicũt Orestẽ Thraciæ vrbẽ ab ipso Oreste conditam & appellatam fuisse, quæ postea vocata fuit Adrianopolis: atque ibi primùm furijs correptus fuit, vt ait in Arcadicis Pausanias. Alij dicunt Orestem sibi manus alterius digitum hic abrosisse impatientem furoris, vbi nigrę Furię sibi obuię primũ fuerũt, quę adeso digito mox sibi albæ visæ sunt, quare ad seipsum redijt. Quidam apud Trœzenios diu mansisse tabernaculum vocatum Orestis tradiderũt, quod erat insigne ædificiũ apud illos, in quo loco cùm parua esset cella ante id tempus, illum consistere Trœzenij iusserũt, antequã materni sanguinis maculas expiationibus

elueret, quo etiam in loco dũ ritè expiaretur, solebant cum illo epulari, qui præerant illis lustrationibus. Mansit postea consuetudo apud Trœzenios vt posteri illorum præfectorũ in eodem loco statis diebus cœnitarẽt: eius autem expiationibus & laurum adhibitam fuisse, & alia lustrationũ genera, & aquam ex Hippocrene fonte, scripsit Melanthes in libro primo sacrificiorum. Habuerunt enim ipsi quoque Trœzenij Hippocrenen fontem, de quo longè alius est sermo, atque de Hippocrene fonte Bœotorũ. Hic in Macedoniam profectus oppidum condidit, quod vocatũ fuit Argos Orestĭcum, & vniuersa regio Orestias, vt testatus est Strabo libro septimo. Narrant Orestem Athenas per id tempus venisse, quo Lenæa Liberi patris sacrificia celebrabantur, quæ scripsit Apollodorus Anthesteria fuisse antiquitus apellata, quasi floralia dixerim. Cùm igitur inter sacrificia non admitteretur, vt pote cæde matris pollutus, dicitur Pandiõ hoc excogitasse: cùm choam vini, (est autem illud mensurę nomen apud Athenięses) dari singulis conuiuis iussisset, imperauit singulis vt suum biberent, neque alij de suo cuipiã infunderent, ne ex eodem cratere biberet Orestes, è quo initiati essent, neque ex eorum vino: neque rursus grauiter ferret, quòd ipse solus seorsum ab alijs biberet. Atque inde Choum solennitas manasse eo ritu credita est. Neque verò istud ipsum sine oraculi monitu factum fuit, quod scripsit Eurip. in Iphigenia in Tauris?

Πρῶτα μὲν ὑδρὸς ξένων
Ἐχθρὸν ἐδέξαθ', ὡς θεοῖς τυγχάνων.
Οἵδ' ἔχουσι δῶ, ξένια μητρὸς ἁπτὰ μυί·
Πρίονον οἴκων, ὅστις ἐς ταυτὸν πέλει.
Σίγᾳ δ' ἐτεκτήναντ' ἀνόσιον μ', ὅπως
Δώσουσι γεννήσειν πάσματός τ' αὐτῷ δίκας.

Primumq; nullus hospitum
Me cepit, inuisum velut Deis virum.
Qui me colebant, hi mihi hospitalia
Parari soliti dona, mensam vna in domo
Silentio præbere cunctis, quo forem
Nec particeps consilij ipse, nec poculi.

Enimuero cùm postea oraculum scisciatus esset Orestes: quo pacto posset ab eo furore liberari, responsum tulit illud fieri non posse, nisi in Tauricam regionem Scytharum

profectus Palladis ſtatuam, quam illi eximiè colebant, abſtuliſſet in Græciam, ſororemq; Iphigeniam recuperaret, & in fluuio ablueretur, qui confunderetur cum ſeptē fluminibus. Ille diu anceps peruenit in fines Rheginorum, atque inuento ibi flumine ſeſe abluit. Mox in Siciliam Syracuſas traijciens fertur cùm è Taurica rediret, tēplum ibi erexiſſe, & ſimulachrum Deę conſecraſſe, quam Faſcelitim nominarunt, quia illam imaginem intra faſcem lignorum occultauerit Oreſtes, cùm eſſet illā è Taurica exportaturus, idq; priuſquam ſtatuā auferret, vbi primùm in Tauricam accеſſit. Eò igitur cū acceſſiſſet, in vincula à paſtoribus cum Pylade coniectus, (nam Pylades Strophij Phocenſis filium, cum quo fuit à teneris educatus, omnium profectionum, periculorumq; ſocium fidiſſimum habuit) ad Thoantem regionis regē deducitur, vt de more eius gentis pro victima illi Deę mactaretur: deinde ad Iphigeniam ad templū miſſi cū ſtatua per noctē conſcenſa nauicula omnes aufugiunt. Sed antequam inde ſoluerēt, Oreſtes comam lugubrem in Tauris depoſuit, quem ritum poſtea detulit in Cataoniā, vt ſcriptū reliquit Phanodemus in lib. 7. rerū Atticarum, & Strabo lib. 12. Alij tamen voluerunt Oreſtem comam depoſuiſſe antequam ad iudiciū Areopagitarum acceſſiſſet. Cùm verò redijſſet Athenas, Electram ſororē Pyladæ in matrimoniū collocauit, è qua Pylades poſtea Medōtem & Strophium filios ſuſcepit, vt ſcripſit Hellanicus Leſbius in 1. lib. rerum AEolicarum: & Iſacius in Lycophronem. Quibus præter Iphigeniam & Electrā ſorores illi addiderunt Chryſothemim & Laodicen, & Iphianaſſam. Fuerunt qui non procul à Megalopoli Oreſtem ſanitati reſtitutū crediderint, in loco quem Acen vocarunt & Tonſtrinam, vbi comam totondit. Alij iſtud ipſum iuxta Gytheum ſaxum contigiſſe memorant, quod ocioſum vocarunt: ſuper quo vbi ſedиſſet Oreſtes, fuit ab inſania liberatus, vt ait Nymphodorus Syracuſius in περίπλῳ ſiue nauigatione, & Pauſanias in Laconicis. Alij tradiderunt illud iuxta Amanum montem contigiſſe, vnde etiam mons ipſe nomē acceperit, cùm prius Melanthius diceretur, vt ait Plutarchus in libro de fluminibus. Nam vbi profugientes è Tauris tempeſtate delati fuerunt in partem eius regionis, quæ Seleucia dicebatur, & ad Antiochiam, mōtemque Melanthium, ibi tandem dicitur Oreſtes fuiſſe liberatus à furore Erinnyum, vti ſcripſit in ſuis hiſtorijs Thrax Eumolpus. Alij Palladis conſilio Oreſtem Argos adijſſe, & Erinnyas placaſſe inquiunt, quare ibi eius inſaniam placatis Eumenidibus deſijſſe. Cùm igitur Athenas redijſſet ſanitati reſtitutus, ſorore data Pyladæ ſocio, Neoptolemo Achillis cæſo, Hermionen vxorem duxit, de qua ſuſcepit Tiſamenū: vel, vt ſcripſit Iſacius, ex Erigone AEgiſthi filia vxore ducta Penthilum genuit, habitauitq; Arcadiæ vrbem Oreſtiam, vbi à ſerpente ictus extremū vitę ſuę diem concluſit: cuius ſepulchrum fuit apud Thyreates, vt ſcripſit Pauſanias in Arcadicis. Huic tanquam Deo poſtea ſolēnis ritus apud Trœzenios fuit inſtitutus, vt cùm Oreſtes in cella quadam antequam expiaretur cōſiſtere inberetur, cumquo epulati ſunt qui luſtrationi illi prę fuerūt, ad eius rei ſempiternam memoriam, illorum poſteri ſtatis diebus in eodem loco cœnitarent: vbi verò defoſſa fuerunt illa piacula, laurum natā poſtea fuiſſe memorant. Sequentibus temporibus cùm bellum grauiſſimum inter Tegeates atque Lacedemonios exarſiſſet, multis cladibus affectis Lacædemonijs reſponſum eſt ab oraculo, præſentes calamitates ceſſaturas, ſi ventos & percutientem ac repercuſſum, hominumq; perniciem omnē remouētes, oſſa Oreſtis inueniſſet. Lichas igitur Lacedemonius cū Tegeam peruenisſet (erant enim tunc fœderis iure omnia pacata in ciuitatibus) atque fabri ærarij officinā eſſet ingreſſus, ibi inueniri poſſe oſſa Oreſtis in memoriam venit, quia ventos folles oraculum apellaſſet, percutientem, malleum, repercuſſum, incudem, hominum perniciem, ferrum, quo in prælijs cædendis hominibus vſi fuiſſent: atque ſepulta fuiſſe poſtea Oreſtis oſſa memorant iuxta Parcarum fanum in ſepulchro Agamemnonis, vbi iuſſi ſunt Tegeatę ab oraculo illa ſepelire, vt ait Pauſanias in Laconicis.

¶ Atq; hæc illa ſunt quæ de Oreſte ab antiquis memorātur. Quòd hæc ad hiſtoricam narrationem referenda ſint omnia propè, nemini dubiū eſſe arbitror: at quòd ita fuerit Oreſtes à furijs exagitat' ob parricidiū, quod vel iuſſu oraculi cōmiſſerat, illud ſolum nobis eſt conſiderandū. Dicunt huic viſas fuiſſe Furias, quę ardētes faces aſſiduè illius oculis obijcerent, à quibus ſemper terrore horribili afficiebatur, per quas neq; diurno neq; nocturno tēpore quieſcere

licebat: hanc animi molestiam, atq; adeò hunc mentis furorem, conscientiæ stimulos fuisse constat, quibus scelerum flagitiorumq; sibi conscij homines exagitantur: cùm nihil magis animum assiuè torqueat, quàm præteritorum flagitiorum memoria, quod ita testatur Cicero in oratione pro Roscio Amerino: Nolite putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis, eos qui aliquid impiè sceleratèq; cõmiserint, agitari, & perterreri Furiarum tædis ardentibus: sua quemq; fraus, & suus error maximè vexat: suuũ quemque scelus agitat amẽtiaq; afficit: suę malę cogitationes, cõscięntiæque animi terrent. Hæ sunt impijs assiduæ domesticæque Furiæ, quæ noctes diesque pœnas præteritorum peccatorum à conscelleratissimis hominibus repetunt. Nam cùm nihil magis quàm prẽteritorum scelerum recordatio animum infestet, tum nihil magis hominum quieti, & tranquilitati confert, quã integritatis opinio, & nullius fraudis sibi esse conscium: quod per hanc fabulam antiqui significarunt. At nunc de Chimæra dicamus.

De Chimæra. CAP. IIII.

CHIMAERA mõstrum illud celeberrimũ apud antiquos, Echidnæ ac Typhonis filia fuisse dicitur, vt scripsit Hesiodus in Deorum ortu, vbi loquitur de Echidna in his:

Η δὲ Χίμαιραν ἔτικτε πνέουσαν ἀμαιμακέτοιο πυρός,
Δεινήν τε μεγάλην τε, ποδώκεά τε κρατερήν τε.
Τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί· μία μὲν χαροποῖο λέοντος·
Ἡ δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφιος κρατεροῖο δρακοντος·
Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
Δεινὸν ὀπαζέουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Tum parit indomitas spirantem ex ore Chimæram
Flammas, ingentem, celerem, fortemq; grauemq;.
Huic tria erant capita: primum fuit acre leonis,
Alt aliud capræ, atque aliud caput inde chelydri.
Prima leo, postrema draco, media inde capella,
Quæ graviter patulis spirabat naribus ignem.

Fabulantur hanc Chimęram Amisodari studio fuisse educatam, vt scripsit Apollodorus lib. 2. Bibliothecæ. Hoc monstrum trium fuisse diuersarum formarum, & è superioribus patuit, & Homerus ita expressit lib. 6. Iliad.

Πρῶθ' ὄπιθεν δὲ λέων, ὄφις δ' ἔσαν ἐσχατιήν περ·
Μέσση δὲ χίμαιρα, μένος πνείουσα πυρὸς αἰθομένοιο.

Πρῶθ' ὄπιθεν δὲ λέων, ὄφις δ' ἔσαν ἐσχατιήν περ·
Μέσση δὲ χίμαιρα, μένος πνείουσα πυρὸς αἰθομένοιο.
Horrendam primùm iubet obtruncare Chimæram,
Cui genus haud mortale fuit de stirpe virorum.
Prima leo, postrema draco, media inde capella,
Quæ graviter patulis spirabat naribus ignem.

Cùm ignẽ igitur ex ore & naribus expiraret, fabulati sunt Bellerophontem ad hanc occidendã missum fuisse, qui cõscendens equũ Pegasum alatum, natũ è Neptuno & Medusa, illã sagittis transfixit, vt scripsit Apollodorus lib. 2. quãtuis aliter alij sentiãt, vt dicetur postea. Hanc in Lycia habitasse memorant, quo etiã in loco nata est, neque his plura de Chimæra memoriæ prodita sunt. Nũc veritatẽ inquiramus. Scriptum fuit ab Antigono Carystio in historicis commentariis, tres populos à Bellerophonte fuisse victos, quod etiã significarum per triplicẽ Chimæræ formã fuisse ait Zezes hist. 149. chiliad. 7. Alcimus in rebus Siculis, & Syracusius Nymphodorus Chimærã Lyciæ montẽ esse dixerũt, in quo ignis nasceretur, eius in summa parte leones dicti sunt habitasse, in medio erant vberrima & amœnissima pascua, ad radices serpentes cõplures, quæ res locũ dedit fabulæ, quòd Chimæra monstrum esset è tribus tam diuersis animalibus compositũ, cuius caput & pectus vertex scilicet esset leonis, ignemq; efflaret ex ore: atq; ita venter erat capræ, cauda verò draconis. Hunc locũ Bellerophõtes Glauci filius cùm fecisset habitabilẽ, dictus est monstrũ illud sagittis cõfecisse. Plutarchus in libro de claris mulieribus Chimærã montem quendam fuisse ait sonitus horrẽdos & incendia emittere solitum, quibus ager finitimus infestatus nec arbores nec fruges produceret, at Bellerophonte iubente rescindi partem, quæ erat planissima, compositum fuisse, cõsopitumque sonitum, & magnum adhibitum regioni remedium. Scriptum fuit à Theopompo libro septimo rerum Philippicarum, Chimæram non sagittis fuisse transfixam, sed hasta petitam fuisse, quæ plumbum haberet in summa parte collocatum, quã partem hastæ cùm Bellerophon in os Chimæræ intrusisset, plumbum igne colliquefactum in ventrem Chimæræ defluxit, & illi combussit omnia intestina, quare mortua est. Scripsit Agatharchides Gnidius lib. tertio

rerum Asiaticarum Chimæram mulierē fuisse Amisodari, qui imperauit Lyciæ, quæ duos fratres haberet Leonem & Draconem, hi cùm Lyciæ loca incursionibus & insidiis opportuna cum magna manu iuuenũ occupassent, adeuntes ea loca obtrũcabant, ob concordiã igitur fratrũ & sororis corpus vnum tria habere illa capita fabulati sunt. Hos Bellerophontes vi superauit, & in seruitutẽ redegit: quare dictus est plumbũ in os intrusisse: quod etiam testatur Isacius in Lycophronẽ. Nicander Colophonius fluuiorũ naturam ac torrentũ præcipuè per hæc figmẽta significari voluit: cùm dixerit Chimæram tria habuisse capita, & triplicẽ corporis formam: primũ caput fuit leonis, vltimum draconis, at medium capræ, quoniã ex hybernis imbribus, aquarũque abũdantia fiunt fluuij quidam, qui dicuntur χείμαῤῥοι per hyemem fluentes scilicet, qui sunt tanquã leones feroces & indomiti, omniaque obuia secum trahunt, cùm igitur omnia rapiant & strepitũ edentes quasi rugiant, leonum primam partẽ habere dicti sunt: cùm præcipuè terrã quasi vnguibus effodiant, qua iter sunt habituri. At pars media capra est dicta, quoniã aqua huiusmodi proxima quæque carpit: vltima pars est serpẽs, quia obliquus & cõtortus est omniũ fluuiorum, tanquã serpentum & viperarũ cursus. Hoc monstrum horrificũ Bellerophontes Pegaso inuectus, Solis calor scilicet interemit, quia cùm cessat pluuiarũ copia per æstatem, tunc exiccantur torrentes. Nam Bellerophon & Pegasus idem sunt re ipsa, vis Solis scilicet, quæ variis nominibus appellatur: neque quidquã prohibet eundem Solem diuersis nominibus pro variis actionibus appellari. Neq; enim fieri potuit naturæ ductu vt tam deforme monstrum alicubi nasceretur, vt ait Lucretius libro quinto:

Qui fieri potuit triplici cum corpore, vt vnà
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra,
Ore foras acrem flaret de corpore flammam?

Ego sanè per hanc fabulam nos ab ira, turpissima omnium monstrorum, reuocari crediderim: cùm ira, tanquam leones furibũdos faciat, quę ex ebulliẽte sanguine circa cor excitatur, oculosque rubro colore tanquã flammis perfundit. Huius media pars est capra, infestũ plantis animal, quoniã maximè infesta est facultatibus ira, cùm nullã neq; vtilitatis, neque honoris rationem habeat ira, vt autem significarent

antiqui omniũ vitiorum maximè molestam esse iram, quæ pro viribus ab omnibus deuitãda est, neque huic motui obnoxios esse amplectendos, huic monstro partem extremam draconis attribuerunt. Non minùs enim cauẽdus ac fugiendus est is viro prudenti, qui quò tulerit vis iræ & impetus feratur, quã draconum & crudelissimarũ viperarũ consuetudo. Sic enim refrænandam esse iram antiqui nobis significarunt, aut futurũ esse vt nullam hominũ nisi stultissimorum amicitiã cõparemus. Alij vim rhetoricæ facultatis sub hac fabula cõtineri arbitrati sunt, qui procœmiorũ naturã acrem esse voluerunt, modiceque intumescere: medium orationis carpere, & sublimia sectari propter necessaria sapientiæ studia: at extremã partem se tanquam anguem ad medium reflecti summatim repetendũ, virusq; habere & acrimoniam, qua excitet animos auditorum in aduersarios. At de Chimæra satis: nunc de Bellerophonte dicatur.

De Bellerophonte. CAP. IIII.

DICITVR is Bellerophon qui Chimæram interemit, patria fuisse Corinthius, & Glauci eius filius, qui natus fuit è Sisypho, vt testatus est Dioxippus Corinthius libro secundo de rebus patriis, & Paus. in Corinthiacis, qui Bellerophon Hipponus antea dicebatur. Hic vbi Bellerum Corinthium, vel, vt maluit Phœnix Colophonius, Deliadẽ propriũ fratrem: vel, vt Philemon putauit, Pirenen: vt verò Dorotheus Sidonius, Alcimenen, interemisset, non solũ nomen sed patriam etiam mutauit. Argos igitur profugus adiens à Prœto perhumaniter expiatur, & in hospitiũ capitur. Deinde paucis interiectis diebus Antea, vel, vt alij maluerunt, Sthenobœa Prœti vxor incredibili amore Bellerophõtis capitur: quẽ cùm nullis blãditiis posset ad adulteriũ allicere, apud Prœtũ tentatæ pudicitię accusauit. At Prœtus hunc ipse quidẽ iure antiquæ consuetudinis interficere noluit: quoniã fuit antiquorũ consuetudo vt neminem occiderent qui cum edissent, nisi istud accidisset inconsultò: sed ad Iobatem generũ suum in Lyciam misit occidendũ literasq; dedit obsignatas, in quibus criminatio cõtinebatur. Subiuit eandem fortunam Hippolytus propter amores nouercæ, & Peleus propter Cretheim Hippoliti filiã, qui tamen ambo post calamitates iniquè acceptas Deorum misericordia pri-

stinæ incolumitati sunt restituti. Hippolytum, notius est quām indigeat explicatione, fuisse in vitā ab inferis reuocatum: sic enim plerique fabulati sunt. Peleus ob amores Cretheis vxoris Acasti, quia noluisset illi ad turpitudinem parere, accusatus apud Acastum tentatæ pudicitiæ in deserta Pelei montis deductus est, atque arbori nudus alligatus vt à feris syluestribus voraretur, dicunt Deos innocentiæ misertos Vulcanū ad Peleum soluendū misisse, atq; ensem illi insuper donasse quo feras irruentes posset trucidare, sic igitur solutus iuit in Thessaliam, Acastumque ipsum & vniuersam Iolcū debellauit, vt inquit Hellanicus Lesbius in rebus Thessalicis. Cùm verò solennitas quædam per illud tempus in Lycia celebraretur, fuit ab Iobate per nouem dies admissus in conuiuium, ac decimo tandem die Iobates literas à socero aperuit, enimuero cùm illam consuetudinē Iobates etiam seruaret, hunc quidem ipse interficere noluit, sed imperauit vt Chimæram, & Solymos, & Amazonas occideret, quæ omnia testatus est his versibus Hom. libro Z. Iliad.

Τῷ δὲ γυνὴ Προίτου ἐπεμήσατο δῖ' Ἀντεία
Κρυπταδίη φιλότητι μιγήμεναι. ἀλλὰ ἰὸν ὄπι
Πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντι δαΐφρονα Βελλεροφόντην.
Ἦ δὲ ψευσαμένη, Προῖτον Κασπλῆα κρατερὸν δα·
Τεθναίης ὦ Προῖτ' ἀκάκλειε Βελλεροφόντην,
Ὃς μ' ἔτελεν φιλότητι μιγήμεναι οὐκ ἐθελούσῃ·
Ὣς φάτο τὸν δὲ ἄνακτι χόλος λάβεν, οἷον ἄκουσε.
Κτεῖναι μὲν ῥ' ἀλέεινε (σεβάσσατο γὰρ τόγε θυμῷ)
Πέμπε δέ μιν Λυκίηνδε, πόρεν δ' ὅγε σήματα λυγρά,
Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά.
Δεῦξαι δ' ἠνώγει ᾧ πενθερῷ ὄφρ' ὀπόλοιτο.
Αὐτὰρ ὁ ἐς Λυκίην δὲ θεῶν ὑπ' ἀμύμονι πομπῇ.
Ἀλλ' ὅτε δὴ Λυκίην ἵκεν, Ξάνθον τε ῥέοντα,
Πρόφρονέως μιν πῦρ' ἄναξ Λυκίης εὐρείης.
Ἐννῆμαρ ξείνισσε, κατὰ δεκάτην ἐφέρωσε·
Ἀλλ' ὅτε δὴ δεκάτη ἐφάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς,
Καὶ τότε μιν ἐρέεινε, καὶ ἤτεε σῆμα τ' ἰδέσθαι,
Ὅσσα οἱ γαμβρὸς κακὰ φρονέων πρὸ ἔθηκε φέρεσθαι.
Occultoque vxor Prœti mox eripitur regni,
Clàm petit amplexum illius: sed pectora casta
Flectere non potuit prudentis Bellerophontis.

Hinc tulit ad Regem mendacia callida Prœtum:
Prœte precor pereas, ni cædes Bellerephontem,
Qui vim ferre mihi & lectum turpare iugalem
Tentauit. Regem auditæ mouere querelæ,
Cædem deuitat tamen hanc, mens horret ab illa,
In Lyciam ad generum mittens sed tristia scriptæ
Huic arcana dedit, luat vt prò crimine pœnas;
Tempore quo Lyciam petiit sed fortè Deorum
Festa celebrabant Lycij solennia. Rex hunc
Vt primùm Lyciam petiit, Xanthumque fluentum,
Excipit hospitio peregrinum ritè diebus
Ille nouem, totidemque boues mactauit ad aras:
Aurora vt decimo conspersit lumine terras,
Quid peteret rogat hunc, soceri tum scripta resignat.

Deinde sequuntur Iobatæ iussa, qui ad prædicta pericula Bellerophontem ire imperauit. Erat enim adeò terribilis Chimæra, quæ flāmas euomebat, vt proxima quæque combureret, ac igni deuastaret, & pecora interficeret. At verò Dij cognita illius innocētia, eius miserti, Pegasum alatum equum, natū è Neptuno & Medusa, vel, vt alij maluerunt, è sanguine Medusæ, dū eius caput à Perseo cæderetur, illi dederunt, quem equum vbi Bargyllus comes vellet capere, calce ictus interiit, atque Bargyllis Carię oppido nomē imposuit: dicūt Mineruā, Chalinitiden siue frænatricē cognomento, maximè omnium Deorum opem innocentiæ Bellerophontis tuliſſe, quippe quæ priùs domitum & fræno assuetū Pegasum illi tradiderit. Eo equo vectus Bellerophon primùm Chimæram occidit, deinde Solymos & Amazonas debellauit. Hunc ab illis rebus gestis redeuntem & exultantem multi è Lyciis in insidiis collocati repentè adoriuntur, quibus omnibus profligatis cùm Bellerophon incolumis ad Iobatem reuertisset, eius virtutem & fortitudinem admiratus Iobates Philonoen filiam in matrimonium illi dedit, eumque generum sibi asciuit, è qua Bellerophō Isandrum, & Laodamiam, & Hippolochum suscepit, quamuis alij è diuersis mulieribus hos susceptos voluerūt. His rebus cognitis cùm innocentia Bellerophontis postea omnib. patuisset, illam infamiā non ferens Prœti vxor sumpta cicuta sibi mortem consciuit. At Iobates postea decedēs successorem etiā regni Bellerophontem instituit. Sed Bellerophon,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quale est ingenium plerisque mortalium, tāta rerum gestarum felicitate nimium elatus in cœlum quoque ascendere super equo Pegaso voluit: quam arrogātiam Iupiter omnis temeritatis grauissimus vindex deprimendam esse ratus, œstrum illi equo immisit, quare Bellerophon præceps in terram deturbatur. Cùm in Aleiam Ciliciæ planitiem is cecidisset, cæcúsque factus fuisset, tamdiu errauit per illam planitiem, quamdiu vixit, donec inedia denique fuit assumptus ac victus penuria, cùm nullam neque domum, neque hominem reperisset: at Pegasus nūc sublimis, nunc depressus per aëra volans, in cœlum denique rediit in Iouis præsepe, quæ stellæ sunt ita vocatæ: quod cum vidisset Aurora, hunc impetrauit à Ioue, vt ab eo vecta quotidianum cursum conficeret. Sed de fabulosis hactenus.

¶ Hanc fabulam alij ad historiam, alij ad physicam, alij ad ethicam explicationem traduxerunt. Quæ ad historiam spectant, ea per se patent, nisi quòd Pegasus nauis fuerit ita dicta ἀπὸ τοῦ πήγνυσθαι, à compingendo scilicet. Fuerunt qui Bellerophontem nihil aliud esse putauerint, quàm humorem motu Solis eleuatum: quoniā aëre vi solis agitato pars grauior sublata paulo pòst rursus deorsum demittitur, atque cogitur, quæ cùm feratur deorsum & coaguletur, Pegasus dicta fuit. Cùm verò pars subtilior ad regionem ignis feratur, sic illa pars crassior dicta fuit à Ioue deorsum detrusa fuisse: atque cum Pegaso ex aqua ob motū cœli diurnum sublato Aurora oriatur, dies dictus est, vt sensui magis patet, at non Bellerophon, à Pegaso equo portari. Alij generationem elementorum, cùm alia sursum, alia deorsum ferantur, vt leuia sunt aut grauia, per hęc significari maluerunt. Alij vitę humanæ rationem propè omnem sub hac fabula contineri tradiderunt: nam neque aduersis rebus nimis tristari, neque prosperis & felicibus nimis gloriari aut extolli conuenit, quoniam horum omnium denique moderatorem Deum esse experimur. Is enim pro sua singulari clementia & calamitatibus iniquè circumuētos adiuuat, quod accidit, dum calamitosus esset, Bellerophonti, & nimis elatos animos deprimit, quare præceps idem postea dicitur de cœlo detrusus. Alij malunt Chimærā fuisse Lyciorum ducem rei bellicæ peritissimum, sed immani crudelitate, qui cùm piraticam exerceret, vehereturque in naui, cuius pro-

ra leonem, puppis draconem haberet, in medio capra esset depicta, quem insecutus Bellerophō cum citissima ac expeditissima naui longa Pegaso vocata interemit: quare datus est locus fabulæ, vt ait Plutar. in claris mulieribus. At Lucianus in astrologia sensit animum Bellerophontis ad sublimium rerum speculationem elatum equum fuisse creditum alatum, atque ita rem fabulis inuolutam. Alij ad astronomicas rationes hæc ipsa quæ de physicis dicta sunt, transtulerunt, eaque fieri inquiunt pro viribus astrorum, quas cùm prior Bellerophon deprehendisset, dictus est in cœlum ascendisse. Alij dixerunt Bellerophontem à Pegaso alato vectum Chimæram interemisse, quia is celetem prior inuenit & frænum, vt ait Pindari interpres: sicut bigarum inuētor fuit Castor, quadrigas Erichthonius Athenienſis inuenit. Dictus est is equus alatus, vt voluerunt quidam, nauigium, cùm ille prior omnium inuenerit nauigare classe, atque ordinem classis instruendæ, cùm vela & remi alæ sint nauigiorum. Hic igitur nauali prælio Solymis populis bellicosis superatis, quos leonibus similes dixerunt poëtæ, Amazonibus arma intulit, quas per loca difficilia & montosa peragrātes capras vocarūt. Insidias porrò quas Iobates è lectissimis iuuenibus illi parauerat redeunti, caudā serpentis vocarunt. At de Bellerophōte satis, nunc de Rhea dicamus.

De Rhea. CAP. V.

RHEAM scripsit Hesiodus in Theogonia Terræ & Cœli fuisse filiam, cùm ita de filiis Terræ loquitur:

Οὐρανῷ εὐνηθεῖσα τέκ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην,
Κοῖόν τε, Κρεῖόν θ', Ὑπερίονά τ', Ἰαπετόν τε,
Θείαν τε, Ῥείαν τε, Θέμιν τε, Μνημοσύνην τε.
Oceanum peperit Cœlo coniuncta profundum,
Cœúmque, Creúmque, Hyperionáque, Iapetúmque,
Thiámque, Rheámque, Themímque, Mnemosinénque.

At Orpheus in hymnis Rheā primam omniū à Deo factā fuisse inquit, quem Protogonum appellat, cùm ita inquiat:

Πότνα Ῥέα, θύγατερ πολυμόρφου Πρωτογόνοιο.
O Rhea Protogoni genitoris filia summi.

Quæ cùm fuisset postea Saturni vxor credita, ita de illa scripsit idem Orpheus:

Πάντιμ', ἀγλαόμορφε, Κρόνου σύλλεκτρε μάκαιρα,

Saturni felix coniux, cui splendida forma est.

Ex hac idem poëta terram, & mare, & cœlum, & ventos genitos fuisse tradidit, quæ Deorum & hominum parens appellata est, vt patet in his carminibus eiusdem Orphei:

Μῆτερ μὴ τε θεῶν ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων·
Ἐκ σῦ γὰρ χθὼν γαῖα καὶ οὐρανὸς ὑψόθεν ἔστι,
Καὶ πόντος, πνοιαί τε φιλόδρομοι, ἀερόμορφε.
Mater Deorum pariter, matérque virorum:
Ex te terra parens frugum, cœlúmque profundum,
Et mare cum ventis veloci percita cursu.

Hanc ipsam Iouis fuisse matrem testatur Callimachus ita in hymno in Iouem:

Ἐν δέ σε Παρρασίῃ Ῥέη τέκεν ἔνθα μάλιστα
Ἔστιν ὄρεα σκιόεντα κατάκλιτοι δὲ κορυφαί.
Nam te in Parrasia peperit Rhea, sunt vbi colles
Arboribus tecti frondosis.

Fabulati sunt hanc Deorum matrem à quatuor leonibus in curru vehi solitam, & corona turrita coronari, cuius manibus sceptrum addiderũt, & sacerdotes tympana æraque pulsabant, & Corybantes armati circumstabant incedentem, circa quam erant feræ permultæ, quarum mater credita est, vt inquit Lucretius lib. 3.

Quare magna Deûm mater, matérque ferarum,
Et nostri genitrix hæc dicta est corporis vna.
Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
Sedibus in curru biiugos agitare leones.

Hanc Deam primam fuisse crediderunt, quæ vrbes condiderit, & turres ad defensionem excogitarit, quare ita scripsit Virgilius libro decimo:

Alma parens Idæa Deum, cui Dindyma cordi,
Turrigenæque vrbes, biiugique ad frena leones.

Tympanum illi præterea tribuerunt, quod pulsabatur in sacris, & à castratis sacerdotibus colebatur cum magno tibiarum cornicinumque strepitu. Illud autem factum fuit ob Atyos memoriã Phrygij pueri, qui cùm à Rhea amaretur, neque tamen eius desiderio vellet satisfacere, perpetuam virginitatem se seruaturum pollicitus est. At cùm eam non seruasset, à Rhea in furorẽ percitus seipsum euirauit, atque sacerdotem illi Deæ, cui fidem violauerat, dicauit. Alij dicunt Atym fuisse eius Deæ sacerdotẽ ab illa Dea sacrificiis

præfectum illa lege vt perpetuam castitatem seruaret: sed postea promissi parum memor Sangaritidem nympham cõpressit, è qua Lydum, qui Lydiæ nomen dedit, & Tyrrhenũ, à quo vocata est Tyrrhenia, suscepit, vt ait Dorotheus Corinthius in historiis: at Dea irata furorem immisit Atyi, qui sibi testes execuit, violentas etiam manus iugulo illaturus, nisi Dea misserta in pinum arborem sibi consecratam conuertisset. Alij tamen ex Hercule & Iole Tyrrhenum & Atym prædictum esse natos maluerunt, vt scripsit Sostratus in secundo introductionis historiæ fabulosę: quare non mirum est si propter antiquitatem susceptι argumenti vel ego quoque ipse à me dissentio, cùm variorum scriptorum opiniones in variis locis sim secutus. Inde verò manfit ea consuetudo, vt à Gallis vocatis sacerdotibus muliebri habitu indutis Rhea coleretur, vt testatur Lucianus in Dea Syria, idcirco, quòd vterentur tympanis in eius sacris, ita de illa scripsit Orpheus in hymnis:

Τυμπανόδυπε, φιλοτρόμαις, χαλκόκροτε κόρη.
Tympana quam mulcent, tinnitúsque æris acuti.

Sic & Ouidius libro primo de Ponto:

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis stipis æra neget?

Huic Deæ pinus arbor sacrata fuit, quòd in eam arborem denique Atym ab illa amatum, mutatum fuisse credunt, vt testatur Ouidius libro decimo Metamorph. in his:

Et succincta comas, hirsutaque vertice pinus,
Grata Deum matri, siquidem Cybeleius Atys
Exuit hac hominem, truncóque induruit illo.

At enim pinu postea coronatis sacerdotibus sacrificare mos fuit per aliquod tempus. Alij fabulati sunt Iouem per somnum in terram semen profudisse, ex quo terræ cõceptu Genium humana figura, sed ambiguo sexu prodiisse in lucem Agdistem appellatum, cui Dij virilem partem execuerunt, è qua deiecta nata est amygdalus, cuius fructus decerpens Sangarij fluminis filia in sinu abdidit: at illis euanescẽtibus puella grauida facta mox enixa est puerum, qui cùm depositus fuisset in sylua, & a capra educatus, forma creuit multo humana præstantiore, eius amore miro captus est Agdistes cùm adoleuisset, qui cùm Pessinuntis regis filiam esset ducturus, à superueniente Agdiste tãtus furor immissus est

vt non Attes solùm, sed etiam socer sibi pudenda præciderint, quare Rhea ob formam illum sibi sacerdotem Gallum asciuit, vt ait Pausanias in rebus Achaicorum. Huiusce Deę famuli & Curetes & Corybantes vocati sunt: nam cùm insaniam, ac beluinam quandam rabiem imitarentur, vocati sunt Corybantes à iaciendis capitibus insanorum more. Hi dicti sunt etiam Galli, à Gallo fluuio Phrygiæ, cuius hausta aqua vertebantur in furorem, atque testa se castrabant. Quamuis alij ita vocatos censuerint, quia dæmones essent, qui furorem immitterent. Fiebant autem huius Deæ sacrificia die nono lunę, vt innuit Nicander in Alexipharm. cum magna vociferatione:

Ἦ ἅτε κερτοφόρος ζάκορος βωμίζεια Ῥείης
Εἰνάδι λοφόρῳσιν ἐπιχείμπτουσα κελεύθοις,
Μακρὸν ἐπιβοάᾳ γλώσσῃ θρόον· οἱδέ τρέουσιν,
Ἴδαίης ῥιγηλὸν ὅτ' εἰσαΐουσιν ὑλαγμόν.
Vtque Rheæ matris olim diuina sacerdos
Ipsa viis lunæ iam nona luce propinquat,
Clamorémque altum tollit: per deuia cuncti
Diffugiunt, postquam ceperunt auribus ipsos
Ideæ matris horrendos forte ululatus.

Quo tempore cum Deæ imagine asino imposita sacerdotes obire vicos mendicantes consueuerunt cum tympano illi Deæ sacrato, quo metu ac reuerentia Deæ quasi præsentis vel à nolentibus extorquerent victui necessaria, cùm imaginem scutum famis vocet, ac sitis, vt patet in iambis fabulosis Gabriæ, qui ita scripsit per iocum:

Γάλλοις ἀγύρταις εἰς τὸ κοινὸν ἐωράθη
Οὔτος τις ἐκ εὐμοίρος, ἀλλά δυσδείμων,
Οὔτις φέρῃ πίλῳ χοῖσι καὶ παὐργοισι
Πείνης σάκος, δίψης τε, καὶ κακῆς τέχνης.
Οὕτω δὲ κύκλῳ πᾶσαν ὀξέως χρόμιω
Περιιόντες ἔλεγον, τίς γὰρ ἀγροίκων
Οἶκ οἶδεν Ἄττιν λευκὸν ὡς ἐπιρράθη,
Τίς ἐκ ἀπαρχὰς ἐσπείσατο καὶ σίτου,
Ἀγῶν φέρων δίκην τυμπάνου Ῥείης.
Communis emptus est asellus à Gallis
Præstigiatoribus miser, parum felix,
Scutum vt ferat famis sitisque mendicis
His, & dolosis, artis & malæ vasa.

Villas

Villas vagantes quaslibet, velut mos est,
Dixere: rusticus quis est lateat læsus
Quem pulcher Attis, atque vt est is excisus,
Quis tritici, leguminúmque non Rheæ
Det tympano puro primitias præbens?

Fuit enim antiquorum consuetudo sacerdotum multorum, vt per vicos vagarentur, ac victum in honorem quorundam Deorum colligerent à Cleobulo Lindio primùm instituta, cùm victus è tẽplo non suppeteret: qualis fuit mos etiã Coroniſtarum vocatorum sacerdotum, de quo ita mentionem fecit Phœnix Colophonius poëta Iambicus in his:

Ἐ ἄγαθοὶ, Κορώνῃ χεῖρα προσδότε κριθῶν,
Τῇ παιδὶ τῇ Ἀπόλλωνος, ἢ λέκος πυρῶν,
Ἢ ἄρτον, ἢ τι μισθόν, ἢ ὅτι τις χοὴ ζῇ.
Δότ' ὦ γαθοὶ πρὸς πᾶσ' ἕκαστος ἐκ χροὸς
Ἐχῇ, Κορώνῃ· καὶ ἄμαλλαν ἢ φᾶλαν χόνδρου.
Φιλεῖ γὰρ αὕτη πάγχυ ταῦτα δαίμονας.
Οἰμωῦ ἄλας δῶς, αὖθι κηρίον δώσῃ.
Ὦ παῖ Κορώνιω κλεινὲ πλοῦτος ἥκιστε
Καὶ τῆ Κορώνῃ παρθένος φέρει σῦκα.
Θεοὶ, γένοιτο μετὰ πυμπλοῦ ἡ κούρη,
Καὶ φαιδρὸν ἀνδρὸς κώμασιν ἐξεύροι·
Καὶ τῷ γέροντι πατρὶ κῦρσαι εἰς χεῖρας,
Καὶ μητρὶ κύρσαι εἰς τὰ γοῦνα κατθεῖσα
Θάλος, τρέφειν γυναῖκα οἷς κεπιγήσεις.
Ἐγὼ δ' ἔχω πόδες φέρουσιν, ὀφθαλμοὺς
Ἀμείβομαι μύσασα πρὸς θύρας ἀδρῶν
Καὶ δόντα μὴ δόντα πλέονα τῆσδε.

In quibus iambis patet quòd vagantes illi sacerdotes fingebant Deam hisce muneribus vesci, quæ suis sacerdotibus offerebantur: cùm ipsi præterea pro salute & incolumitate illorum precarentur, à quibus munera ipsi Deæ fuissent oblata, atque non solùm triticum, vel hordeum, vel cæteras huiusmodi fruges colligebant, sed quodcunque illis commodum humanæ vitæ offerebatur, quorum carminum hæc est sententia:

Boni, Coronæ tradite hordei manum,
Vel tritici, puellæ Apollinis sacri,
Panémve, seu merum, quot aut cuiuis placet.
Date, ô boni, quod quilibet manu tenet

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vestrum Coronæ, nam salem & chondrum capit.
Libenter illa prorsus hisce vescitur.
Ceram dabit rursus, salem qui nunc dedit.
Puer Coronam clare Plutus audiit.
Ficus Coronæ virgo multas attulit.
Dei, sit illa mox petenda ab omnibus,
Et splendidum inueniat virum atque diuitem.
Mox filium patri seni det in manus,
Matris puella ludat inter & genua,
Simul sororémque educet cum fratribus.
Ego pedes quò conferunt me & lumina
Cedo, atque Musis ad fores idem cano
Non dantibus, vel plura dantibus simul.

Vocabantur autem Matragyrtæ sacerdotes illi, qui in honorem matris Deûm cõsimiliter pecuniam in templis colligebant, vel ad singulas domos accedentes: quod innuit Ouid. in 1. lib. de Ponto:

Et quis ita est audax, vt limine cogat abire
Iactantem Pharia tinnula sistra manu?

Significat vel nomen ipsum, quòd in honorẽ matris Deûm colligebant, cùm μήτηρ matrem, ἀγύρτης præstigiatorem ac mendicum significet: quare inquit Lucianus in Æsculapio & Hercule: σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ καὶ ἀγύρτης: *Tu autem herbarius es & mendicus:* fecit mentionem de hoc nomine Arist. etiam in tertio libro Rhetoricorum, qui locus cùm ante nostram ætatem legeretur deprauatus, Petri Victorij patricij Florentini ac viri clarissimi ingenio est integritati restitutus, vt mihi, cùm essem Florentiæ, multis rationibus probarunt viri quidam eximiæ integritatis & eruditionis, atque in primis Vincẽtius Borghinus, vir omnium quos vnquam cognoui, multiplici rerum cognitione præstantissimus: horum grauium testium autoritate cõmotus non potui non summopere improbare M. Antonij cuiusdam Maioragij nescio impudentiam ne appellem, an exquisitã ambitionem: qui omni explicatione propè Aristotelicæ artis ipsius Victorij scriptis accepta, vt ex iisdem viris illustribus cognoui, ex hac emendatione elatus, mox alibi in Victorium ipsum non semel insultauit, & per huius loci correctionem viros omnes clarissimos suæ ætatis insectatus est: atque in primis Hermolaum Barbarum virum præstan-

tissimum. Quasi verò maior gloria è maledictis in alios, quàm è bonitate splendoreque explicationum possit comparari. Habebat Maioragius ante oculos Primi Comitis affinis sui modestiam & integritatem ad imitandum, qui Primus non solùm est ob singularem eruditionem non obscurum Mediolani ornamentum, sed etiam ob bonitatem, & animi moderationem. Cæterum quòd in templis etiam pecunias colligerent in honorem eiusdem matris Deorum, facilè patet ex his carminibus Ouidij:

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis stipis æra neget?

Hæc eadem Dea vocata fuit variis nominibus: nam & Proserpina, & Isis, & Cybele, & Idæa, & Berecynthia, & Tellus, & Rhea, & Vesta, & Pandora, & Phrygia, Pylena, & Dindymena, & Pessinuntia à locis aliquando vel à causis vocata est. Fertur Rhea vbi Iouem in vtero gestaret, atque Saturni deuitaret prędictam crudelitatem, ad montẽ Thaumasium Arcadiæ peruenisse, qui mons fuit ab Hoplodamo, aliisque illius sociis Gigantibus in auxilium accitus, si fortè Saturnus illi vim inferre parauisset. Hic autem mõs non procul distabat à Molosso flumine. Fama est Rheam in parte quadam Lycei peperisse, atque in hoc monte deceptum fuisse Saturnum cùm lapidem pro filio accepisset, cuius in iugo spelunca fuit quædam, in quam ingredi viris religio prohibebat, cùm solis fœminis initiaturis sacris introire fas esset. Testatur Lucianus in Nigrino satis fuisse Phrygiæ tibiæ sonum ad incitandos ad sacrificia Rheæ sacerdotes, cùm illo audito statim in furorem verti soliti essent. Neque verò pinus solùm sacrata fuit Deorum matri, vt diximus, sed etiam quercus, vt testatus est Apollodorus lib. 3. de Diis. Et vitis, vt sensit Euphorion, quãdo quidem eius etiam effigiem è vite facere solebant. Atque Titiæ & Cylleno priùs Milesij sacrificare consueuerunt, deinde Deorũ matri, cuius Deæ ara frondibus quernis ornabatur, vt testatur Apollon. lib. 1. Argon. in his:

Βωμὸν δ' αὖ χεράδος παρενήνεον· ἀμφὶ δὲ φύλλοις
Στεψάμενοι δρυΐνοισι θυηπολίης ἐμέλοντο,
Μητέρα Δινδυμίην πολυπότνιαν ἐγκαλέοντες,
Ἐνναέτιν Φρυγίης, Τιτίην δ' ἅμα Κυλληνόντε·
Οἱ μοῦνοι πολέων μοιρηγέται ἠδὲ πάρεδροι

Μητέρες Ἰδαίης μεκαάλαι, ἵατοι ἔασι
Δάκτυλοι Ἴδαῖοι Κρῆτές· τὸς ποτε νύμφη
Ἀγχιάλη Δικταῖον ἀνα σπέος ἀμφιτέρῳσι
Δεξαμενὴ γαίης Οἰαξίδος ἐθλάσσατο.

Accumulant aræ lapides, quam frondibus ornant
Quernis, & sacris onerantes lancibus aram,
Dindymeam matrem placida mox voce vocarunt,
Incola quæ Phrygiæ est: Cyllenúmque, Titiámque,
Qui soli fatis vrbes, qui regna gubernant,
Matris & Ideæ comites dicuntur, & iidem
Dactyli Idæi Cretes: quos Nympha creauit
Anchiale terram stringens Oeaxidis agri
Ambabus manibus Dictæo proxima colli.

Fuit autem Titias Heros indigena Cretensium, vt sensit Callistratus lib. 2. Heracleæ: quē fabulati sunt Iouis fuisse filium, cùm tamen Callimachus in Hecale illum maiorem natu Cimmerij Mariandyni filiorum tradiderit, ob huius felicitatem cùm gens illa maximè res suas auxisset, illum postea Heroem fatis vrbium præfectū existimari lege sanxerunt, vt inquit Theophanes, & Promachidas in iis quæ scripsit de Heraclea: ἀπεθεώθη γὰρ ὁ Τιτίας ὑπὸ Μαριανδυνῶν, διὰ ὅτι μέλιστα τὸ ἔθνος ἐκεῖνον κύξηλάς τε καὶ σφύκτας πρὸς εὐδαιμονίαν. *inter Deos relatus est Titias à Mariandynis, quoniam per illum gens illa maximè aucta est, & ad felicitatem est perducta:* atque de Rhea tot dicta sunt.

¶ Nunc sententiam antiquorum ex his eliciamus. Dictum autem fuit modò physicas rationes naturæ & elemētorum, modò vitæ rectè gubernādæ præcepta sub his fabulis fuisse ab antiquis implicata: sic enim ea quæ dicuntur de Rhea, pertinent ad elementorum naturam. Quòd autem Rhea terra sit, vel vis terræ quæ ad generationem rerum pertinet, facilè patet ex eius parentibus, & ex illis quæ ita scribuntur ab Apollonio lib. 1. Argonaut.

ἔνθεν ἐς αἶαν

Ῥ' ὅμβῳ καὶ τυπάνῳ Ῥείῃ Φρύγες ἰλάσκονται.
Ἣ δέ πῃ εὐαγέεσσιν ὅπῃ φρένα θῆκε θυηλαῖς
Ἀντομένη δυσίμβλητ' ἐπέδη ἐοικότα σήματ' ἔγειρε.
Δείδρεα μὲν καρπὸν χέον ἄσπετον· ἀμφὶ δὲ ποσσὶν
Αὐτομάτη φύε γαῖα τερήνης ἄνθεα ποίης·
Θῆρες δ' ἠλυθάς τε καὶ ξυλόχους τε λιπόντες,

Οὐρῆσιν σαίνοντες ἐπήλυθον.

Tympana cum rhombis adsunt, placatur vt olim
A Phrygibus mater Diuum Rhea, cùm sibi sacra
Præmissis fieri haud dubiis vult obuia signis.
Arboribus fructus nascuntur: lumina florum
Sub pedibus diuæ effundit mox Dædala tellus:
Iámque feræ in syluis linquentes pigmora, caudas
Motantes Diuam mulcent.

Erat enim rhombus rota quædam parua, quā vertentes manu loris pondera ferri aut æris habentibus diuerberabant, vt scripsit Bacchylides: quod fieri consueuisse inquit, ne quod verbum aut vox molesta inter illa sacra audiretur: ego autem illud fieri magis crediderim, quia terram ventis & imbribus vndique pulsari significarent: enimuero quare terra sit Rhea, & cur in curru vehi fingeretur, & cur turritam gestaret coronam, cúrve haberet Gallos sacerdotes ita patefecit Lucretius lib. 2.

Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
Sedibus in curru biiugos agitare leones,
Aeris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque posse in terra sistere terram.
Adiunxere feras: quòd quamuis effera proles,
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere corona,
Eximiis munita locis quòd sustinet vrbes.
Quo nunc insigni per magnas dedita terras
Horrificè fertur diuinæ matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum
Ideam vocitant matrem, Phrygiásque cateruas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inuenti sint,
Significare volunt indignos esse putandos
Viuam progeniem quòd in oras luminis edant.
Tympana tenta sonant palmis & cymbala circum
Concava, rauciſonóque imitantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero caua tibia mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris,
Ingratos animos atque impia pectora vulgi

Conterrere metu quæ possint numine Diuæ.

Hæc Dea vxor Saturni credita est, quoniam mutationibus elementorum tempus adest necessariò. Inde verò effectum est, vt marinorum omnium, & cœlestium, ac terrestrium Deorum pater Saturnus, ac Rhea mater crediti sint, cùm Dij ipsi vires sint elementorum, vt dictum fuit, quæ cum tempore agũt. Nam terram omnium corporum naturalium vinculum & fundamentum antiqui fuisse crediderunt, circa quam frequentiores fierent mutationes ad procreãdum, atque hæc non sine tempore patre. Hanc cùm basin elemẽtorum & vinculum esse animaduerterent, postea accidit Deos ac Deorum vires cognoscí, rerúmque singularum actiones ab hominibus coli: cùm omnia ab vno Deo proficiscí minimè adhuc intelligerent. Ex hac enim omnia pullulasse ita inquit lib. 1. Apollonius:

Ἐκ γὰρ τῆς ἄνεμοί τε, θάλασσά τε, πόντοι τε καθὼ
Πᾶσα πεπείρηται, πηγαὶ θ' ἕδος ἀλύμποιο.

Ex hac sunt venti, tellus, atque æquora nata
Ventosa, & vasti flammantia sidera mundi.

At verò multo sapientior Orpheus hãc Protogoni, siue solius Dei summi filiam nominauit, cùm omnia elemẽta, omnisque mundi machina à Deo rerum omnium opifice profecta sit. Sed quid opus pluribus? Hanc ipsam Deam terram fuisse apertè declarãt illa carmina Demetrij Byzantij, quæ sunt in 1. libro suorum poëmatum hoc pacto:

Ῥέα θεῶν βασίλεια, καὶ ἀπείρονα γενέτειρα,
Ἄνθεσι καὶ καρποῖς χαίρουσα, φιλέκτυπε δαῖμον,
Πηγάων ἀρχή, πᾶσι μέγ' ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί·
Τὴν σὲ γ' ἐπευφήμως εἰλίσσεται οὐρανὸς ὕμνῳ.
Πάντροφε, παγγενέτωρ, παυθελγές, διὰ πάντα·
Τῷ σοὶ μὲν θῆρες σκαίρουσι, καὶ ἄγρια πάντα
Θηρία παρτρέπεται.

Rhea Deum regina, virûm prædulcis alumna,
Fructibus & gaudens, strepitu lætissime dæmon,
Fontibus alma parens, fluuiis æternáque sedes,
Quàm circum assiduè cœlum conuoluitur altum:
Omnia fers, mulces, producis, & omnia nutris.
Te circum est semper rapidarum turba ferarum,
Blanditúrque suæ placidè mulcedine caudæ.

Hanc eandem Deam fuisse aliquando Tellurem vocatam,

vel illa argumẽto esse possunt, quæ ipsi Telluri tribuebantur, & instrumenta, & vires quæ omnia Telluri, Vestæ, ac Rheę conueniebãt; quæ possumus facilè ex his carminibus Alexidis perdiscere:

Μήτηρ ἐμὴ Γαῖα, Φρυγίων θρέπτειρα λεόντων·
Ἃ δὲ μόνοις μύσταις ὲκ ἀπάπτοι ὄρος·
σοὶ πάρ δὲ θῆλυς Ἄλεξις ἐῆς οἰστρήματα λύσας
Ἀνέθετο, χαλκοτύπου παυτὸς μάρις μανίης.
Κύμβαλά τ' ὀξύφθογγα, βαρύφθογγόν τ' ἀλαλητὸν
Αὐλῶν ὑς μάχης λοξὸν ἐκαμψε κέρας.
Τύμπανά τ' ἀχέοντα χερῶν αἱμάρσιον ἐρεθίσματα
Φάσγανα, χ' ξανθὰς, πὰς ἀφὶ ἔσθεν, κόμας.
Γ' λαος ὦ δέσποινα, τὸν ἐν νεότητι μανέντα,
Γηραλέον φρονέειν παῦσον ἀχιοσύνης.

Alma parens Tellus, Phrygiorum & alumna leonum,
Soli cultori ritè adeunda Dea,
Instrumenta sui dicat ista furoris Alexis:
Libera ab horrisono hæc ipsa furore dicat.
Cymbala sunt, raucoq; sono mox tibia: frontis
Lunatæ vituli cornua flexa vide.
Tympana sunt graviter pulsantia corda: cruenti
Sunt enses: sunt, quas dedicat ille, comæ.
Sat fuit insanus iuuenis: miserere senectæ,
O Dea, fac cesset, quæ sumus ipse furor.

Finxerunt hanc in curru vehi, quia suapte natura terra in aere suspensa videtur, cùm nulla re fulciatur, neque tamen in aliquam partem magis declinet. Circa hanc ferę sunt, quia omnia animalia ab illa producantur & nutriantur: quę cum multas ciuitates habeat, meritò corona turrita insignitur. Instrumentorum verò strepitus, vim significat ventorum, qui plurimum faciunt, & quasi lenones sunt ad omnia naturæ negotia, cum sint frigoris & caloris non leues ministri, & tanquam pluuiarum ac serenitatis vehicula: trahitur à quatuor ferocissimis leonibus eius currus, qui nihil sanè sunt aliud, quàm ab Oriente & Septentrione, & his à latere regionibus venti. Hi dicuntur illam vehere, quoniam vis generationis plurimum illis adiuuatur. Cùm verò omnia ex illa fluere, & in ortum deduci appareant, iure Rhea ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, siue à fluendo, dicta est: at nunc de Latona dicatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Latona. CAP. VI.

FVIT autem Latona Cœi ac Phœbes filia, vti testatur Apollodorus lip. 1. & Hesiod. ita in Theogonia:

Φοίβη δ' αὖ Κοίῳ πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνήν.
Κυσσαμένη δ' ἤπειτα θεὰ θεοῦ ἐν φιλότητι
Λητὼ κυανόπεπλον ἐγείνατο μείλιχον αἰεί.
Inde thorum Cœi Phœbi conscendit, & illi
Iuncta in amore Deo, Latonam concipit almam.

Sic Ouidius etiam libro sexto Mutationum:

Quoq; modo audetis genitam Titanida Cœo
Latonam præferre mihi?

Homerus autem hymnicus in hymno in Apollinem Latonam Saturni filiam fuisse scribit hoc pacto:

Λητοῖ κυδίστη θύγατερ μεγάλοιο Κρόνοιο.
Inclyta Latona, ô Saturni filia magni.

Aiunt quidam, inter quos fuit Hecatæus, in locis Celtica terra superioribus insulam esse Oceani non minorẽ Sicilia, vrsas versus, quę ab hominib. habitatur Hyperboreis vocatis, quòd longiùs distet à flatibus Boreæ, quæ fertilis est & abundans rerum omnium, mirificamq́ue habet temperiem, bisq́; fructus ferat quotannis: in qua fabulantur natam esse Latonam. Fabulãtur hanc compressam fuisse à Ioue ob eximiam pulchritudinem, quam cùm in vtero gestare sensisset Iuno, illam depulit è cœlo, iussitq́ue Pythoni serpenti vt illam insequeretur. Deinde terra vniuersa iurare coacta est, quòd parturienti Latonę locum non concederet, pręter Delum insulam: illa enim cùm esset instabilis per illud tẽpus, sub vndis fortè delitescebat: quæ deinde cùm tempus pariẽdi, Latonæ aduentasset, vt pote non iurata in Latonam: iussa est à Neptuno consistere, & locum parturienti prębere, vt scripsit Lucianus in dialogo Iridis & Neptuni. Hæc igitur insula in mari Ægœo, cùm tunc ad recipiendam Latonam emersisset atque apparuisset ex vndis, Delus vocata fuit, quod nomen manifestum & apparens significat. Præclarè igitur se habẽt illa carmina Alphei Mitylenæi, quæ scripta sunt in laudem Deli, quòd Apollo & Latona post cœlum hanc vnam insulam prariam suam ex omnibus terris arbitrati sunt, cùm ita inquiant:

Λητοῦς ὠδίνων ἱερὴ τροφὲ, τὴν ἀσάλευτον

Αἰγαίῳ Κρονίδης ὡρμίσατ' ἐν πελάγει·
Οὐ νύ σε δειλαίην μὰ θεοὺς δέσποινα βοήσω
Δαίμονας, οὐδὲ λόγοις ἕψομαι Ἀντιπάτρου·
Ὀλβίζω δ' ὅτι Φοῖβον ἐδέξαο, καὶ μετ' ὄλυμπον
Ἄρτεμις οὐκ ἄλλην, ἤ σε, λέγει πατρίδα.
Latonæ partus nutrix, quam Iupiter olim
In maris Ægæi sistere iussit aquis?
Nulli per superos infelix esse fereris:
Non ego te verbis alloquor Antipatri.
Te vocò felicem quòd Phœbum ceperis, & quòd
Solam te patriam clara Diana vocat.

Quanquã alij maluerunt Latonam ipsam sub tempus pariendi in coturnicem versam in insulam volauisse, & sub ea forma latuisse Iunonem, ad cuius insulæ, quæ illam acceperit, beneficij memoriam perpetuam, insulam postea Ortygiam nominauit, cùm sit ὄρτυξ coturnix apud Gręcos. Fabulantur tamen alij Asteriam fuisse Latonæ sororem: quæ, cùm Iupiter illam ad congressum insequeretur, fuerit ipsa, at non Latona in coturnicem conuersa, & in mare conuolarit: deinde memorant ab illa Asteriã in insulam fuisse conuersam, vt scripsit Callisthenes in nauigatione. Non igitur mirum est, si cùm Iupiter Latonam compressisset, soror sorori locum ad pariendum concesserit. Memoriæ proditum est à Pausania in rebus Atticis Latonam antequam pareret, zonam apud Halimusios non procul à mari soluisse, cùm proximum iam esset tempus pariendi, qui locus postea Zoster ab illa re fuit appellatus: fuit postea in hac insula vrbs in planitie ędificata, templumq́ue nobilissimum Apollinis & Latonæ, cui mons Cynthus erat propinquus, & fluuius Iompus nomine non valde magnus, qui per insulam fluebat, vt testatur Strabo libro decimo. Hanc aiunt apud palmam & oliuam, vt dictum fuit, peperisse, vti testatur Euripides in Iphigenia in Tauris hoc pacto;

Ποθοῦσ' Ἄρτεμιν λοχείαν,
Ἀπορὰ Κυνθίου ὄχθον οἰκεῖ,
Φοίνικά θ' ἀβρονόμαν,
Δάφναν τ' εὐερνέα, καὶ
Γλαυκᾶς θάλλον ἱερὸν ἐλαίας
Λατοῦς ὠδῖνα φίλαν.
Cupiens, Dianam parientium fautricem,

Quæ iuxta Cynthium tumulum colens,
Palmamq; suauiter comatam
Laurumq; bene ramosam, &
Glaucæ germen sacrum oliuæ,
Latonæ doloris amicum.

Sed neque tamen in illa insula clàm partum edere potuisset, nisi Iunonem armorum Curetum strepitus obtudisset, cùm assiduè solicita esset, & Latonã insequeretur ne alicubi pareret. Complexa igitur palmam, vt à doloribus soluere-tur, peperit: cùm mos sit parturientium mulierum proxima quæque aprehendere, atque ita nixæ partus doloribus solu-untur. Enixa est igitur Dianam & Apollinem, vt ait in his Orpheus:

Εὔλεκτον Ζηνὸς γονίμῳ ὠδῖνα λαχοῦσα,
Γείνατο Φοῖβόν τε, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν.
E Ioue quæ quõdam es partus sortita dolores,
De qua sunt Phœbus simul & Diana creati.

Quamuis Herodotus in Euterpe Dionysi & Isidis inquit Apollinem & Dianam esse filios, at nutricem fuisse Latonam, vt dictum fuit. Neque illud est silentio prætermittendum, quòd Latona, cùm propinquaret pariendi tempus, oberraretque in litore Atticæ non procul à mari, zonam soluit ob tumorem ventris in loco Zostere ob eo euentu vocato. Sed vt communiorem sententiam sequamur, recens natus Apollo sagittis serpentem illum occidit, qui matrem Latonam ad id vsque tempus insecutus fuerat, vt scripsit Pindarus in Pythiis: atque cùm multa de Latona dicta sint superiùs, eadem repetere ducimus superuacaneum; quare tot de illa in præsenti dicta sufficiant, si tantùm hoc addiderimus, quòd Phœbus postmodo in Lyciam, Diana in Cretam vbi adoleuissent, in montem Dictynnum secesserunt, ac Delum matri habitandum reliquerunt. Nunc autem quid Latonam esse voluerint antiqui, perquiramus.

¶ Fuerunt qui Latonam matrem fuisse Apollinis tradiderint, quia suauitas musicæ harmoniæ malorum omnium obliuionem inducat, quæ sunt in hanc miserrima & molestiarum plenissima hominum vita. Dicunt Dianam filiam fuisse eiusdem Latonæ quia musica modò ad lenitatem muliebrem animos mortalium inflectat, modò ad fortitudinem erigat & inflammet, strenuosque faciat. Nam memoriæ proditum est Timotheum musicum, vbi in conuiuio musica instrumenta apud Macedonem Alexandrum pulsaret, ita eius regis animum inflammasse, vt ad capienda arma è conuiuio exilierit: deinde cùm ab illa tam acri chordarum tractatione ad leniorem modum deuenisset, iterum accubuit Macedo; vt scriptum reliquit Aristoxenus in libro de Tibicinibus. Alij crediderunt Dianam genitam dici à Latona, quoniam venationis etiã exercitatio plurimũ conferat ad deponendas & delendas animi molestias. Hanc inquiunt Phœbes & Cœi filiam fuisse, qui Cœus è Cœlo natus est, quoniam omnium bonorum pater ac mens diuina omnibus quæ sunt ac vigent suam bonitatem impertit, neque quicquã est boni, quod non à diuina bonitate cœlitus proficiscatur: omnium igitur malorum obliuio filia est superni luminis. Hæc malorum obliuio cùm plena sit spe & pulchritudine de cœlo aduenientes, ab humanis calamitatibus tanquam à serpente, terrore afficitur: veruntamen ope diuina ad partum adiuuatur, ac serpentem denique superat. Alij tamen, inter quos fuit Lysimachus Alexandrinus lib. 10. rerum Thebanarum, maluerunt hoc ad mundi procreationem perduci: qui dixerunt sidera & solem vi maxima caloris in superna loca raptũ fuisse, vbi primùm post chaos rerum informium formæ, ac elementa enituerunt, terra molli adhuc existente, & lutosa, & instabili sede nutante, cùm calor æthereus paulatim conualuisset, ac semina ignea in eam defluxissent: tunc enim lunam inferiorem locum inter corpora cœlestia occupasse memorant, vt quæ crassiore sit natura. Sic igitur physici Latonam terram esse crediderunt, cui Iuno diu obstitit, ne Phœbus ac Diana nascerentur: atqui Iuno aer est vt ostendimus, qui humidus supra modum grauisq; existens erat impedimento, quò minùs duo lumina viderentur ob densitatẽ, quasi ne nascerentur: sed vis Neptuni denique concessit, vt terra, quæ priùs sub aqua latebat, siccaretur, qua exsiccata & apparente ex aquis Latona peperit: nã cessantibus nebulis hęc duo lumina cõtinuò apparuerũt. Quòd verò Apollo serpentẽ qui matrẽ insectabatur, sagittis cõfecerit, ita Stoicꝰ Antipater interpretatus est: terrę humidę & recẽtis adhuc exhalatio cùm esset frequẽs, volubili impetu sursum ferebatur, at cùm non aptè posset ob copiam digeri, rursus ferebãtur deorsum, omnia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que putredine corrũpebantur. At illa putredo, cùm fiat omnis putredo per calorẽ non sine humectatione, omnes terræ fructus infestabat, neq; quidquã per illam aeris inclementiam nasci poterat. At enim diuina prouidentia tandẽ factũ est, ita statuente Neptuno, terra paulatim sicciore facta, Soléque vapores iam validiore extenuante, vt pestifera illa exhalatio astrorum virtuti cesserit: quare dictus est Apollo sagittis serpentem siue putredinem suis radiis illam domuisse, ac de Latona satis, nunc de Curetibus aut Corybantibus dicamus.

De Curetibus siue Corybantibus. CAP. VII.

CVRETES autẽ illi qui Iouem cùm Rhea Saturni patris crudelitati subtraxerũt, eumq; in Cretam educandum deportarunt, num dæmones fuerint, an homines, dubitari solet: siquidem Hecateus Milesius in iis libris, quos de Phoroneo conscripsit, modò ὀρχηστὰς θεούς, saltatores Deos scilicet: modò παιγνήμονας, lusores siue iocosos vocauit, at verò Menodorus Samius in iis cõmentariis quos de rebus Sami egregiis cõscripsit, Κουρῆτας θεοὺς χαλκάσπιδας, Curetes æreis scutis armatos Deos, appellauit. Heraclides autẽ Ponticus in rebus Amatoriis non Deos, sed Cretenses homines putauit esse, qui primi omnium mortaliũ ærea arma in Eubœa induerint, Iouemq; nutriuerint, & cum illo postea militauerint, eumque in regnũ paternum deduxerint. Fama est Curetes & Corybantes ab Idæis Dactylis fuisse genitos, vt memoriæ prodidit in rebus Cretensiũ Echemenes, qui viros centum in Creta genitos fuisse memorat, atque illos Idæos Dactylos fuisse vocatos: à quibus nouem Curetes fuerũt procreati, qui singuli decem viros genuere, quos postea nominarunt Idæos Dactylos, vt ait Strabo lib. 10. Dionysius verò Chalcidicus quindecim illos fuisse scripsit: at Pherecydes quinquaginta & duos, quos etiam ex Apolline & Rhytia nympha natos fuisse tradidit, alij contra è Cabera Prœtei filia & Apolline. Vocati sunt Idęi ab Ida monte Cretæ, vt sensit Hellanicus: vt verò Mnaseas lib. 1. de Asia, à patre Dactylo & à matre Ida, at Posidippus epigrãmatum poeta vocatos fuisse Idæos Dactylos putauit, quia in Ida monte Cretæ Rheæ obuij digitos eius attigerint cùm illam cõplecterentur. Fuerunt autem præstigiatores Idæi

Dactyli, ferrique in varias formas diducendi artifices, aliorumque metallorum inuentores, vt patet ex his carminibus eius poetæ qui Phoronidem scripsit:

Ἔνθα γόητες
Ἰδαῖοι Φρύγες ἄνδρες ὀρέστεροι οἰκὶ ἔναιον·
Κέλμις, Δαμναμενεύς τε μέγας, καὶ ὑπόρβιος Ἄκμυρος,
Εὐπάλαμοι θεράποντες ὀρείης Ἀδρηστείης·
Οἳ πρῶτοι τέχνην πολυμήτιος Ἡφαίστοιο
Εὗρον ἐν οὐρείῃσι νάπαις, ἰόεντα σίδηρον,
Ἐς πῦρ τ' ἤνεγκαν, καὶ ἀριπρεπὲς ἔργον ἔδειξαν.
Præstigiatores homines hîc tecta suarum
Idæi coluere Phryges montana domorum:
Celmis, Damnameneus ingens, præsignis & Acmon,
Egregij famuli Adrasteæ: qui priùs artem
Vulcani reperere Dei prudentis in altis
Montibus, & ferrum varias docuere figuras
Ignibus impositum.

Eratosthenes in Architectonico, & Scepsius, Curetas & Corybantes eosdem esse tradiderunt, quod etiam sensit Orpheus in his:

Κουρῆτες Κορύβαντες, ἀνάκτορες εὐδυνάτοιτε.
Curetes clari Corybantes regia proles.

Alij Rheæ datos à Titanibus ministros fuisse Corybantes armis instructos è Bactriana inquiunt, alij è Colchis, alij è Phrygia. Fuerunt qui dixerint Telchines nouẽ fuisse Rhodi comites Rheæ, qui in Cretam accesserint, qui dicti sint Curetes ex quo tempore Iouem educarunt: at Corybantes Solis & Mineruę filios, fuisse dæmones. Quidam Saturni filios eos esse crediderunt, quidam verò Iouis & Halliopes, Cùm alij Curetes Hecates ministros arbitrarẽtur. Curetes siue Corybantes in matris Deorũ sacrificiis armati saltabãt casti & pueri assumpti. Dicti sunt Curetes ἀπὸ τοῦ κορύπτειν, quia caput inter saltandũ iactabant, exercebantq; enopliam Pyrrhicam saltationẽ, ensibus scuta inter saltandũ cum harmonia percutientes. Fuerunt nonnulli, inter quos Callisthenes in primo nauigationis, & Euphoriõ, qui Dactylos, Idæos, Curetas, Corybantes, Caberos, Telchinas eosdẽ putarint esse, cùm alij cognatos quidem esse inter se, sed paulum differre. Narrant Curetas nonnulli Pleuronium agrum habitasse, qui Cureticus postea ab illis nominatus fuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Archemachus Euboicus hos Chalcidem inquit incoluisse, qui cùm de Lilanto campo dimicarent, atque hostes priorẽ partem cæsariei horũ caperent, cùm dabatur facultas, illam capillorum partem totonderunt, & inde à tondendo Curetes sunt nominati. Cùm postea in Ætoliam migrassent, & Pleuronis loca trans Acheloum occupassent, intonsa seruãtes capita Acarnanes dicti sunt. Alij, quia longas stolas gestarent tanquam puellæ, ita nominatos contenderunt. Semus libro septimo eorum quæ erant in Delo, Curetas filios fuisse scribit Danaidis Nymphæ Cressæ, & Apollinis, cùm essent Corybantes Apollinis & Thaliæ: quare non eosdem fuisse contendit. Apollodorus autem Atheniensis lib. 2. Bibliothecę memorię prodidit hos fuisse à Ioue occisos, quia Epaphum, quem pellex Io pepererat, Iunonis hortatu ceperunt occultandum. Hos Curetas memorant spiritu afflatos Bacchico & valdè tumultuosa armorũ agitatione cum strepitu, fragore, cymbalis, tympanis, tibiis, vociferatione inter sacrificia vti solitos, vt præsentes perterrefacerent, Deęque reuerẽtia & metu adimplerent. Atqui hunc sacrorũ ritum, quem seruabant Curetes in sacris Deæ Rheæ, ita breuiter expressit Lucretius libro secundo:

Hic armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter se forte caterua
Ludunt, in numerumque exultant sanguine læti,
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas, qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cùm pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarunt æribus æra.

¶ Atqui rectissimè pro antiquorum theologia musica ratio Deorum sacrificiis addita fuit, non solùm quia compositos animos sacrificantium, & ad aras Deorum accedentiũ esse oportere significabant, cùm metro compositæ preces domo essent ad altaria afferendæ: (neque enim animus domesticis negotiis implicatus debet ad Deum colendũ proficisci, sed omnia negotia pro viribus è memoria obliteranda sunt cùm ad aras accedimus) sed etiam quia cùm, Deos corpora cœlestia esse arbitrarentur, è numeris & harmonicis proportionibus Deos ipsos constare putarent. Sic igitur per hymnorum, & instrumentorũ, & saltationum rhythmũ

Deorum naturam imitabantur, & oblectabantur sacrificantes, & dies festos agentes, conuiuiis ac genio indulgentes, Deorumque ipsorum felicitatem aliquo pacto imitantes, pro viribus proximè ad Deorum immortalium naturã accedebant. Nam cùm præclarum Dei opus mundum concentu constare crediderint, omnia musica Diis grata esse meritò existimabant. Orpheus verò cùm alios marinos, alios terrestres, alios cœlestes dæmonas è Curetibus appellet, videtur dæmonas tempestatibus præfectos, vel potius ventos ipsos Curetas existimasse, vt apparet ex his carminibus:

Καλκόκροτοι Κουρῆτες, Ἀρήϊα τεύχε ἔχοντες,
Οὐράνιοι, χθόνιοί τε, καὶ καὶ εἰνάλιοι, πολύολβοι,
Ζωογόνοι πνοιαὶ, κόσμου σωτῆρες ἀγαυοί.
Abrea pulsantes Curetes arma, marini,
Cœlestes, ac terrestres, Mauortia pubes.
Fructiferi venti, qui vasti mœnia mundi
Seruatis.

Nihil sanè aliud horum strepitus, quàm vim ventorum indicabat, qui etiam ministri Rheæ dicebantur, quoniam per ventos, vt dictum fuit, & pluuiæ & frigora & omnia denique naturæ opera perficiantur. Nam nullum animal potest gigni nisi per ventum sperma extrudatur, quod ipsum accidit in omnibus plantarum seminibus. Quod autem venti sint Curetes, & quòd iidem & salutis & molestiarum in naturæ operibus sint autores, patet ex his Orphei carminibus, quæ pontum etiã ab illis exagitari significant, cùm nihil aliud quàm venti mare infestet magis.

Δαίμονες ἀθάνατοι, τροφέες καὶ αὐτολετῆρες,
Ἡνίκ' ἂν ὁρμαίνησθε χολούμενοι ἀνθρώποισιν·
Ὀλλύντες βίον καὶ κτήματα, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
Πιμπλάντες· τοναχεῖ δὲ μέγας πόντος βαθυδίνης,
Δένδρη δ' ὑψικάρηνα ἐκ ῥιζῶν ἐς χθόνα πίπτει,
Ἠχὼ δ' οὐρανία κελαδεῖ ῥοιζήμασι φύλλων.
Dæmones æterni, ac perdentes facta virorum,
Cùm grauis irarum fluctus vos suscitat, arua
Vastantes, frugesque nouas: tum rursus & arua
Frugibus implentes: per vos mare murmurat altè,
Conuulsæque cadunt plantæ ab radicibus imis,
Et latè resonat cœlestis sibilus auræ.

Nam omnis fertilitatis & salutis animaliũ autores sunt vẽti, quare ministri terræ meritò ab antiquis sunt crediti: cùm plus conferat ad omnẽ fertilitatem fœcunditatemq; terræ cœlestis benignitas, vt ait Theophrastus in causis plantarũ, quàm vniuersus labor annuus agricolarũ. At de Curetibus & Corybantibus satis, nunc de Cyclopibus dicamus.

De Cyclopibus. CAP. VIII.

FVERVNT autem Cyclopes Cœli & Terræ filij, vt ait Hesiodus his carminibus in Theogonia:

Γείαο δ' αὖ Κύκλωπας ὑπερβίους ἦτορ ἔχοντας,
Βρόντην τε, Στερόπην τε, ἠ Ἄργην ἰφθιμόθυμον·
Οἵ Ζηνὶ βροντήν τ' ἔδοσαν, τεῦξάν τε κεραυνόν.
Οἵ δή οἱ τὰ λοιπὰ ἄλκα θεοῖς ἐναλίγκιοι ἦσαν,
Μοῦνος δ' ὀφθαλμὸς μέσσῳ ἐνέκειτο μετώπῳ.
Κύκλωπες δ' ὄνομ' ἦσαν ἐπώνυμον, οὕνεκ' ἄρα σφέων
Κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἑὸς ἐνέκειτο μετώποις.

Hæc eadem peperit Cyclopas deinde superbos
Argen magnanimum, pariter Bronten, Steropenque:
Qui fulmen, tonitrumque Ioui grauia arma parabant.
Cætera Diis similes fuerant: sed fronte rotundum
Lumen gestabant media: hinc sunt nomen adepti.

Euripides tamen Cyclopas marini Dei hoc est Neptuni filios illos nominauit in Cyclopibus, cùm inquiat:

Ἰὼ ἰὼ μόνωπες Πουτίου παῖδες θεοῦ
Κύκλωπες οἰκῆτ' ἄντρ' ἐρημ' ἀνδροκτόνοι.
Τύπων ἐν οἷς λιφθέντες ἐσμὲν ἐν δόμοις
Δοῦλοι· χαλᾷ δ' αὐτὸν, ᾧ λατρεύομεν,
Πολύφημον.

Monoculi vbi Dei marini filij
Cyclopes homicidæ antra deserta incolunt.
Vnius horum nos sumus serui domi:
Illumque cui seruimus, ipsi nominant
Polyphemum.

At cùm Polyphemus inter hos omnes, qui centũ fuisse memorantur, viribus corporis, formæq; magnitudine præstaret: non satis constat quibus parentibus ortus fuerit: quippe cùm Apollonius lib. 1. Argonauticorum illum admirabilis magnitudinis Polyphemum Neptuno & Europa Tityi filia natum fuisse inquiat in his carminibus:

Ταΐγετον αὖτ' ἐπὶ τῖπι λιπὼν Πολύφημος ἵκηται.
Τόν ῥα Ποσειδάωνι πολυκμήτῳ ἄλλων
Εὐρώπη Τιτυοῖο μεγαθυμίης τέκε κούρη.
Κῶος ἀνὴρ κεῖθί ποτε ἐπὶ γλαυκοῖο θέεσκεν
Οἰδμασιν, οὐδὲ νοὺς βάπτεν πόδας, ἀλλ' ὅσον ἄκρους
Ἴχνεσι τεληέσσης διερὴν περόωντο κελεύθῳ.

His actis Polyphemus adest mox Tænaroiat almæ
Europa hunc Tityi genuit pulcherrima proles
Neptuno celerem supra omnes, viribus acrem.
Per mare cæruleum, tumidis cùm tollitur vndis,
Curreret, et summas vix tingeret æquore plantas.

Andro verò Teius in Affinitatum Epitomis & Posidonius Polyphemũ patre Elata, at matre Stilbe nympha natũ fuisse memorat. Conon in Heraclea Elasi & Amymones Polyphemũ filiũ fuisse tradidit. Homerus in primo Odysseę Polyphemũ Neptuni & Thoosę nymphę filiũ scripsit. Cyclopas autem singulos vnum oculũ tantùm habuisse in media fronte, ita scripsit Apollodorus lib. 1. μῦ τοὺς δὲ αὐτοῦ τέκνους τοὺς Κύκλωπας, Ἄργην, Στερόπην, Βρόντην, ὧν ἕκαστος εἶχεν ἕνα ὀφθαλμὸν ἐπὶ τῷ μετώπῳ. *Post hos Tellus è Cælo Cyclopes peperit, Harpen, Steropen, Brontem: quorum singuli vnum oculum habebãt in fronte.* Hos in Lipara insula, quæ Meligunis etiam dicta est, habitasse, quæ est vna ex Æoliis, ita scripsit Callimachus in lauachrum Dianæ:

Αὖθι δὲ Κυκλώπας μετεκίαθε. τοὺς μὲν ἔτετμε
Νήσῳ ἐνὶ Λιπάρῃ, (Λιπάρη νέον, ἀλλὰ τότ' ἔσκεν
Οὔνομα· οἱ Μελιγουνίς) ἑτὰ ἄκμονιν Ἡφαίστοιο
Ἑστάοτας περὶ μοῦνον· ἐπίγνυτο γὰρ μέγα ἔργον.

Continuò Cyclopas adit: tunc repperit illos
In Lipara, namque hîc habitabant: nomen at illi
Tum Meligunis erat: candentis pondera circum
Hi stabant ferri, Vulcani incudibus amplis
Impositi: nam vrgebat opus prægrande.

Euripides in Cyclope videtur reliquos Cyclopas Polyphemi filios putasse, cùm ita scribat dicentem Polyphemum:

Ἤδη δὲ παῖδ' ἄπο σφετέρους εἰσορῶ
Ποίμνας.

Custodientes filios cerno greges.

Hunc in spelunca habitare solitum, & oues in Sicilia custodire, magis notũ est, quàm vt indigeat explicatione, cùm in

eadem tragœdia etiã id ſcribat Euripides, & Homerus lib. 1. Odyſſeæ. Scriptũ reliquit Onaſus in 1. lib. rerum Amazonicarũ Latnoomen Herculis ſororem, Amphitryoniſque & Alcmenæ filiam, fuiſſe Polyphemi vxorem. Erat autem victus Polyphemi, aliorumque Cyclopum, fructus, quicunque è terra naſcebantur, nulliſque vtebantur legibus, vt ait Hom. in libro nono Odyſſ. quos etiam ἀθεμίστους ſiue exleges vocat in his carminibus:

Κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ὑλοφθόρων ἀθεμίστων
Ἱκόμεθ', οἵ ῥα θεοῖσι πεποιθότες ἀθανάτοισιν
Οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν, οὔτ' ἀρόωσιν·
Ἀλλὰ πίειν' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται,
Πυροὶ καὶ κριθαὶ ἠδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσι
Οἶνον ἐριστάφυλον, καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.
Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι, οὔτε θέμιστες·
Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κορυφὰς
Ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι· θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων· οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι.

Venimus exlegum ad Cyclopum protinus arua,
Qui ſuperum fieti bonitate, haud ſemine iacto
Obuertunt terras, manibus nec germina plantant:
Omnia ſponte ſua nullis naſcuntur aratris
Hordea, frumentúmve coactum, acipſa racemos
Vinea producit, quos auget Iupiter imbre.
Non fora, non cauſas norunt, non iura ſenatus:
Aſpera in excelſis habitantes montibus antra,
Et puer, & magnis de rebus iudicat vxor.

Nam primum viuendi genus, quod vrbanitatem quandam videretur continere, primi inſtituerunt Cyclopes: qui cũ filiis & vxoribus de reb' vtilibus conſultabãt. Fuerũt qui dixerint vtile fuiſſe ciuitates condere, & cùm homines in vnũ conueniſſent, leges ferre, atque ideirco horũ commodorum autores mirificis laudibus extollũt. Ego cõtrà, nihil magis pernicioſum contigiſſe humano generi hominum cenſeo, cùm cõmoda illa quę cum ciuitatibus excogitata ſunt, omnium ſcelerum cauſę fuerint. Satis enim erat homini ad feliciter viuendũ Dei cognitio, & lex, quæ pulſari quempiam vetaſſet cũ auaritia, latrocinia, ignauia, ambitio, bella, Deorum contemptus, & omnia ſcelera denique cum commodis ciuitatum pullulauerint; quæ niſi introducta fuiſſent,

omnes plantationibus & agriculturę nunc eſſemus intenti, feliciſſimique ſine principiũ auaritia viueremus. Fama eſt Galateam fuiſſe amatã à Polyphemo, vt ait Theocritus in Cyclope. Iſtud autem contigit quia Philoxenus Cytherius cùm eò adiiſſet, templumq; vidiſſet Galateę à Cyclope erectum, cauſam ignorans, Polyphemũ illam amaſſe credidit, & idcirco templũ illud ei erexiſſe, vt ſcripſit Alcimus lib. 3. rerum Sicularum, & enarrator Theocriti. Ad huius amoris remedium & fiſtula, & Muſarum cantibus vſus eſt Polyphemus, vt teſtatur Theocritus: dicitur Polyphemus non modò amaſſe Galateam, ſed etiã Galatum ex illa ſuſcepiſſe, vt teſtatus eſt Bacchylides. cùm quidã Celtum etiam Polyphemi filium fuiſſe inquiant, à quo dicti ſunt Celtæ: & Illyrium, à quo Illyris: & Henetũ, vt quidã voluerunt, à quo regio poſtea Venetia & Paphlagonem, vt ait Dercyllus in lib. de nominibus vrbiũ & locorum. Hylã præterea non ab Hercule, ſed à Polyphemo fuiſſe amatum memorant, vt ait Socrates in cõmentariis ad Idotheum, & Zenodotus in linguis. Dicitur & Tirynthe vrbs opus fuiſſe Cyclopum, cuius muri fuerunt è rudibus lapidibus extructi, eratq; illa eorũ magnitudo, vt nec minimus quidem eorũ vel iumentorum bigis loco moueri poſſet, vt ſcriptũ reliquit Pauſ. in Corinthiacis, quod factũ fuit ad Prœti gratiã, vt ait Strabo lib. 8. Quidã arbitrati ſunt Mycenes etiã muros validiſſimos extructos fuiſſe à Cyclopibus, quos Argiui fugatis Mycenæis demoliri non potuerunt. Erat autẽ Polyphemus Cyclopum princeps, homo non ſolũ agreſtis & ferus, ſed planè inconſideratus, qui cum pecudibus etiã aliquando loqueretur, vt teſtatur Cic. lib. 5. Tuſc. diſputationũ: nam is beatũ arietem appellat, quòd quã vellet, poſſet inire, & attingere, cũ Cyclops ariete illo nihilo eſſet prudentior. Quis enim ſapiens appellari poſſit, qui felicitatẽ humanam in turpiſſima libidine ſitam eſſe arbitretur? nam qui inter vina, lautioraque pocula, aut inter immodicum commodorum à natura, ad conſeruãda corpora datorũ vſum ſe felicem cenſeat, ebrietatéque omniũ propè facinorum turpiſſima vincatur: nonne inter beluas potiùs hic, quã inter homines eſt connumerandus? Quid enim deformius dici aut cõmemorari poteſt, quàm ſi tantum Polyphemi corpus in ſpelunca proſtratum, & fruſtra eſorum hominum cum vino eructans,

multoque vomitu pectus & barbã deturpatam ac fœdissimè olentem, & ipsum Polyphemũ inter eum vomitũ iacentem videremus? at quantæ vires quàm paruis poculis infractæ sunt? neq; abhorret sanè ab huiusmodi ebrietate & imprudentia, legum, æquitatis, & Deorum contemptio, & impietas omnis illa, quam Homerus illi attribuit:

Ὣς ἐφάμην. ὁ δέ μ' αὖτις ἀμείβετο νηλεὲϊ θυμῷ.
Νήπιος ἦς ὦ ξεῖν', ἢ πολύϊδρις ἐλήλυθας,
Ὅς με θεὸς πέλεαι ἢ δηΐμδν, ἢ ἀλέασθαι.
Οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγυσιν,
Οὐδὲ θεῶν μακάρων. ἐπεὶ πολὺ φέρτερος εἰμί.
Οὐδ' ἂν ἐγὼ Διὸς ἔχθος ἀλευάμενος πεφιδοίμην
Οὔτε σεῦ, οὔθ' ἑτάρων, εἰ μή τυμός με κελεύοι.
Sic ego: sic contrà is turbato pectore fatur.
Stultus es, aut huc è longinquis finibus erras,
Qui curare Iouemque mones, superosque vereri.
Nec mos Cyclopum est superos curare, Iouemve:
Quòd superisque Iouique superno robore prestant.
Nec tibi, vel sociis parcam, magni Iouis iram
Quò vitem, nisi sic animo mihi sederit ipsi.

Atque is qui nullo rationis ductu, nullaque vel hominum vel Deorum reuerentia moueatur, trahatúrve ad æquitatẽ, quo pacto non tanquam belua omnem suam felicitatem in ventris voluptate collocauit? at tanta fuit eius Cyclopis arrogantia, vt nulla habitæ beneficentiæ Dei, & benignitatis cœli ratione, se terram ad fertilitatem cogere arbitraretur, tanquam sola humana diligentia sufficeret agris colendis: sic enim gloriatur apud Euripidem:

Ἡ γῆ δ' ἀνάγκῃ, κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ,
Τίκτουσα πόαν, πῖαρ μὲν ποίμνῃ βοτὸν·
Ἀ δ' ἐγὼ σέβω, πλὴν ἐμοὶ, θεοῖσι δ' οὔ·
Καὶ τῇ μελίσσῃ γαστρὶ τῇδε δαιμόνων·
Ὡς τῶν πάντων γε χρὴ φαγεῖν τὸ φῶς ἡμέραν,
Ζεὺς ὅστις ἀνθρώποισι τοῖσι σὸν φρονεῖ·
Λυπεῖν δὲ μηδὲν αὐτόν, οἳ δὲ τοὺς νόμους
Εὖ θέντες, οἰκήσουσι γῆν ἀγῶνα βίου,
Κλαίειν ἄνωγα.
Necesse terræ fit volenti, siue non,
Herbas creare, pinguis vt sit grex meus:
Nulli Deorum, sed mihi quem nutrio,
Et huic Deorum maximo ventri: viris
Vt solus est hic Iupiter prudentibus.
Bibendi edendi hic lex diebus singulis,
Viuendi & vsque suauiter: qui legibus
Ornare vitam protinus mortalium
Voluere, ego valere iussi iamdiu.

Sed tamen tanta hæc arrogantia vltores Deos aliquãdo experta est: nam cùm in profecti illuc Vlyssis socios Polyphemus sæuiisset, ac nonnullos vorasset, illud verum esse, quod ita scribitur à Theognide, expertus est:

Οὐδείς πω ξείνων Πολυπαίδην ἐξαπατήσας,
Οὐδ' ἱκέτην θυητὸς, ἀθανάτους ἐλαθε.
Hospes decipiens peregrinos, siue rogantum
Suppliciter vocem, nemo Deos latuit.

Nam profectò ille qui neque Iouẽ, neque superos vel tãtilli faciebat, qui terræ etiã imperare sibi videbatur, qui nullã curabat cœli clementiã, hic ab homunculo Vlysse, vel oculo, quem vnicũ habebat, priuatus est: quare non solùm Deorum consilio, sed etiam humanis viribus denique cedant oportet, qui supra humanas facultates temeritate quadam extolluntur. Memoriæ prodidit Apollodorus lib. 1. Deorũ, Cyclopes statim natos in tartarum deiectos fuisse, deinde Iouis opera ita precante Tellure, quia victoriam illi aduersus patrem vaticinata esset, è vinculis liberatos, & in lucem reductos cæsa Campe, quæ illos custodiebat. Tunc Cyclopes Plutoni galeã donarunt, quam siquis haberet, à nemine videri poterat: tonitrua, & fulgura, & fulmina Ioui, quibus omnes mortales perterrefaceret: tridẽtem autem Neptuno, quo maria omnia perdomaret. Idcirco crediti sunt ex illo tempore Cyclopes, & inter hos maximè Brontes, Steropes, ac Pyracmon fulmina Ioui in AEtna Siciliæ monte facere, vt ait Virgilius lib. 8.

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontesque, Steropesque & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat, toto genitor quæ plurima cœlo
Deiicit in terras: pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant, rutili tres ignis, & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos, sonitumque metumque

Miscebant operi flammisque sequacibus iram.

Cùm igitur Æsculapius fulmine cæsus fuisset Apollo mortem filij grauiter ferens, fulminis ministros & artifices sagittis confecit. vt est apud Euripidem in Alceste: atque ita scripsit Orpheus in Argonaut.

Οὕνεκέ οἱ Κύκλωπας ἀμειμάκετοισιν ὀϊστοῖς
Ἐν φθιτοῖσιν ἔπεφνε, Διὸς κλυτὸν ἔντεκε λαόν.
Cyclopas quoniam transfixerat ille sagittis,
Æsculapi causa miseri, quæ vulnera fleuit.

¶ Atque hęc illa sunt, quę de Cyclopibus fabulosè memoriæ prodita fuerunt ab antiquis scriptoribus, nunc veritatẽ ex his exprimamus: omnia autẽ fabularũ figmenta, vt diximus superiùs, propriũ quoddam habẽt historiæ fundamentum: vt ea quæ dicta sunt de AEolo, quòd adiacẽtibus Liparæ insulis imperauerit. Sic Scylla & Charibdis dictæ sunt non solùm illis de causis, quæ cõmemoratæ sunt, nauigantes absorbere: sed etiam quia piratæ & latrones loca finitima habitarent, qui præternauigantia nauigia prædarentur. Læstrygonas autẽ & Cyclopas Ætne & Leõtinis vicina loca incolẽtes immanes & efferos quosdã homines fuisse memorant, & maleficos, & latrones, & in omnes peregrinos prorsus inhumanos, quare hæc de illis tradita sunt. Verũtamen cùm nullũ scelus mortaliũ Deus inultũ esse patiatur, vt diutius pœnas daret pro flagitiis & crudelitate Polyphemus, Deus non immisit consiliũ Vlyssi, vt illũ, cùm posset, iugularet (nam id quidẽ breue futurũ erat suppliciũ) sed vt oculo illo amplo, quem vnicũ habebat, priuaret. Dictus est autem Cyclops ab oculo circulari. Huic ante illud supplicium eximiam crudelitatẽ, impietatemq; inauditam tribuit poeta, quem facit in amorem propè furiosum, & ebrietate victum, & in omnes voluptates corporis maximè propensum, atque omnino imprudentem: cùm nemo malus & prudens vno tempore esse possit. Alij tamen maluerunt fabulã hanc ad physicas rationes traduci, qui dixerunt Cyclopas esse vapores, è quibus fulmina, & fulgura, & tonitrua nascantur. Hi dicuntur fuisse Cœli & Terræ filij, quoniam vapores è terra, non nisi per calorem cœlestem extolli, atque extenuari in aera possunt. Cùm verò multi etiã ex aquis extenuatis oriantur, meritò Europæ siue Terræ & Neptuni filius dictus est Cyclops Polyphemus. Huic matrem

Stilben tribuerunt, quod nomen splendidam significat: alij Thoosam quasi currentem eius matrem dixerunt, quia frequentes & citi ascendunt vapores, quo tempore fieri solent fulmina. Dicti sunt habitare Ætnam montem Siciliæ igne abundantem, quoniam non nisi per calores fiunt, cùm frigore cogantur, & de cœlo depellantur. Horum tres præcipuè dicti sunt Ioui fulmina fabricare, Harpes, Brontes, Steropes, quòd Harpes ad se rapiat vapores, pro quo alij Pyracmonem substituerunt. Est enim Polyphemus, vt nomen ipsum significat, multus strepitus, siue multus sonitus: at Pyracmon, multus ignis. Nam nisi magna vis ignis, multaque vaporum copia fuerit, fiunt quidẽ fulgura & tonitrua, at fulmina certè aliquo horum trium ministrorum deficiẽte fieri vel creari non possunt: at βροντᾶν tonare significat, vnde dictus est Brontes. Steropes fulgur est, & splendor is qui fulmina antecedit. Cùm hæc in aëre contingant circa fulmina, hæc fabula de Cyclopibus conficta est ad explicãda illa quæ fiunt in sublimi ab antiquis: est enim idem atq; si dixissent: vapores ex aqua & terra virtute caloris cœlestis, Solis scilicet, extenuati sublimes extolluntur, qui vbi condensantur elisso calore, fiunt tonitrua & fulgura & fulmina, quæ deorsum ab aëre supremo, qui Iupiter appellatus est, pelluntur ac deiiciuntur. Hi dicuntur fuisse aliquando in tartarum à patre detrusi, & in lucem postea à Ioue reuocati, quoniam calor per hyemem vapores inferius attrahit sub terram, cùm vis frigoris illos intra terram coerceat: at Ioue reuocante temperie aëris scilicet è tartaro liberantur, Campe cæsa, siue glacie potiùs & crusta terræ liquefacta. Fabulantur Polyphemum victum fuisse dolo ab Vlysse, cùm antea esset omnibus formidabilis, quia prudentia mortalium res arcanas naturæ denudauerit, quæ antequam cognoscantur sunt in maxima admiratione ac metu, quales feruntur fuisse eclipses ante Thaletis tempora, qui primus naturam rationemque defectuum Solis & Lunæ patefecit, animósq; mortalium insigni trepidatione liberauit. At Cyclopibus tamen aram pro mortalium dementia structã fuisse, ad quam res diuina fieret, scripsit Paus. in Corinthiacis, & diuinos honores illis fuisse institutos. Dictus est autem Apollo Cyclopas filij causa occidisse, quoniam vapores per vim Solis & coguntur & soluuntur: sunt enim Cyclopes

vapores, è quibus fiunt fulmina, & venti, & imbres, ita dicti quòd in circulum assiduè ferantur: nã modo ascendunt rarefacti per vim Solis, modò in pluuias condẽsantur, in circulumq; vertuntur in elemẽta, de quibus ita ait Lucr. lib. 5.

Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
Aeris, hinc imbrem gigni, terrámque creari
Ex imbri, rursúsque à terra cuncta reuerti:
Humorem primum, mox aera, deinde calorem.

Ac de Cyclopibus satis, nunc de Lycaone dicamus.

De Lycaone. CAP. IX.

NEQVE verò Lycaon satis commodum pro sua crudelitate vitæ suæ finem consecutus fuit: quem tradiderunt fabulæ pro sua feritate ex humana forma in beluã omnium propè ferarum crudelissimam Deorum immortalium ira versum fuisse. Lycaon fuit eius Pelasgi filius, qui natus est è Ioue ac Niobe, & regnauit in Arcadia: qui cùm primũ regnare cœpisset, rudes adhuc homines tuguria ad arcẽdas frigoris & æstus & imbrium & ventorum iniurias ædificare docuit: tunicásq; facere instituit è coriis suillis. Deinde à frondium & herbarum & radicũ vsu, quibus vel incautè perniciosis aliquando vescebãtur pro cibariis, ad salubriores glandes, & ad eas præcipuè quæ de fagis legerentur, diuertit: quare illud dictum est de Arcadibus ab oraculo:

Πολλοὶ δ' Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασι.
Plurimi in Arcadia vescentes glande feroces
Mortales habitant.

Lycaonis mater fuisse dicitur Melibœa Oceani filia, vt putauit Hesiodus, vel, vt aliis magis placuit, Cyllene nympha, vt scripsit Apollodorus lib. 3. Fertur Lycaon eodem tẽpore imperasse Arcadibus, quo Cecrops Athenien sibus: quem Iupiter in lupum vertisse dicitur, quoniam ad aram Iouis Lycæi infante mactato humanum sanguinem libauerit. Aiunt inter ipsa sacra, antequã ab ara discederetur, illum in lupum fuisse mutatum, sicuti ait in Arcadicis Pausanias: hic in Lycæo monte Lycosuram vrbem condidit, & templum in ea, quod Iouis Lycæi appellauit, & ludos in eius honorem instituit, quæ vocata sunt Lupercalia. Neque verò solus Lycaon dictus est in illis sacrificiis in lupũ fuisse conuersus, sed etiam alij complures ex omnibus tempa-

tibus sequentibus: qui non tamen in omne tẽpus erant mutati, sed decimo tandem anno, nisi interim humanam carnẽ gustassent, pristinam formam recuperabãt. Neque sanè mirum est hæc memoriæ prodita fuisse ab antiquis, cùm prisci illi homines Deorum hospites & conuiuę pro iustitiæ pietatisque meritis effici dicerentur, quare viris bonis & piis certissima præmia, sceleratis & sontibus ingentia supplicia ex ira Deorum proponebãtur. Sed antequam in lupum verteretur ex vxore Atlantis filia, & ex aliis nonnullis multos filios suscepit: quorum hæc sunt nomina: Acacus, Acontes, Ægeon, Æmon, Aliphenus Ancyor, Archebates, Bucolion, Canethus, Carteron, Caucon, Cletor, Corethon, Cynethus, Eleatas, Euęmon, Eumetes, Eumon, Genetor, Hęmon, Harpaleus, Harpalycus, Helisson, Helix, Heræus, Horus, Leon, Linus, Lycus, Macareus, Macednas, Macedon, Mænalus, Mantinus, Mecistus, Nyctimus, Opleus, Orchomenus, Pallas, Peucetius, Phassus, Phineus, Phthinus, Phthius, Physius, Plato, Polichus, Portheus, Prothous, Socleus, Stymphelus, Tegeus, Thnoeus, Titanas, Trapezeus. Nam cùm Apollodorus quinquaginta fuisse inquiat, ego tamen multo plures fuisse apud varios scriptores inuenio: quippe cùm Callisto etiam, de qua & Ioue natus est Arcas, quem tamen quidã Apollinis filium fuisse malunt: & Dia, de qua & Apolline natus est Dryops, filiæ fuisse Lycaonis memorantur. Hecatæus Milesius lib. 2. Genealogiarum longè aliam tradidit rationẽ cur Lycaon & eius filij fuerint in lupos cõuersi, quã explicauit postea Ouidius. sic enim inquit:

Πελασγὸς δὲ παῖς Διὸς καὶ Νιόβης· ὧ παῖς δὲ Λυκάων ὁ Μελισσέως κόρης, ἥτην Κυλλήνης, ὥς φασιν. ὗτος ἔπεμπε βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας κατεστὰς, καὶ χρησμόν τινα ὁ πολλῶν μάντις πολλὰς παῖδας λαβὼν, αὐτὸς ὢν ἀσεβὴς, ἀσεβεῖς καὶ τὰς παῖδας ἐποιήσατο. ὧν Μαίναλος, Θεσπρωτὸς, συὸ νυκτίμαχος καὶ Καύκων ὁ Λύκος, Φθίνος τε καὶ Τηλεβόας, Αἵμων, Μαντινεύς, Σπύμφηλος, Κλείτωρ, Ὀρχομενός τε, καὶ ἄλλοι, οἱ πάντες ἀσεβέα καὶ παράφανα εἰργον. ὁ δὲ Ζεὺς χειρὶ τῇ ἐκ θεῶν ἐπιφοιτήσας αὐτοῖς ὅτι αὐτοὶ καλέσαντες ἔτι ξένια, ἵνα δὴ ἐγχωρίων παιδευμάτων σφᾶς τὰ αὐλάγχα συμμίξαντες, παρθένῳ τῇ τραπέζῃ. τοῦτο δὲ Ζεὺς ἐγανάκτησε, καὶ μισανθρώπους, τὰ μὲν τράπεζαν ἀνέτρεψεν· ὅθεν καὶ ὁ τόπος Τραπεζοῦς ἐστὶν Ἀρκαδία, καὶ Τραπεζοῦς ἡ πόλις καλεῖται. τοὺς δὲ Λυκάονος παῖδας ὡς ἀσεβήσαντας εἰς ξένον, μετ' αὐτοῦ Λυκάονος, τοὺς μὲν εἰς λύκους ἐ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

τρέψε, τοὺς δὲ ἐκεραύνωσε. *Pelasgus fuit Iouis & Niobes filius, qui filium Lycaonem è Melibœa suscepit, vel, vt alij putarunt, è Cyllene. Hic postea cùm Arcadum imperium adeptus esset ex quodã oraculi responso, multósque filios è variis nuptiis suscepisset, cùm esset ipse impius, impios quoque filios habuit: inter quos fuit Mænalus Thesprotúsque cum Nyctimo & Caucone, Lycus, Menius, Macareus, qui Macareas Arcadiæ vrbem condidit: Mænalus, qui nomen dedit ciuitati Arcadiæ: Melænæus, qui Melænas oppidum condidit non procul à Megalopoli: Acontius, qui Acontium oppidum Arcadiæ de se nominauit: Charisius, qui Charisiis, Cynethus, qui Cynethæ nomen dedit, & Psophis, Phthinus, Teleboas, Æmon, Mantinus, Stymphelus, Cletor, Orchomenus, & alij. Omnium igitur horum admirabilis erat improbitas, & temeritas: siquidem vel Ioui in pauperem operarium verso, quem ipsi in hospitium inuitauerant, dicuntur vnum ex infantibus indigenis iugulasse, & eius intestina Ioui cum aliis commista epulanda in mensa apposuisse. Id scelus abominatus Iupiter mensam quidem subuertit, vnde locus ille in Arcadia vocatus est Mensarius, & Mensaria ciuitas extructa postea: at è Lycaonis filiis vnà cum ipso Lycaone, quoniam impie in hospitem egissent, hos quidem fecit lupos, illos percussit fulmine.* Sic etiam Calisto Lycaonis filia in vrsam conuersa est, quia cùm venaretur cum Diana, à Ioue fuit compressa, ne dignosceretur, de qua natus est Arcas. Alij putarunt illum quem ferebat in vtero, Mercurio datum esse seruãdum, ac matrem ad sempiternam memoriam in Iunonis contemptum in vrsam maiorem conuersam nitere inter sidera, quam obtinuit tantùm Iuno non posse in vndas descẽdere à Neptuno fratre. Fabulantur etiam Arcadem cùm adoleuisset, acceptum frumentum à Triptolemo suis populis tradidisse, panem facere docuisse, & quod ab Adrista præterea didicerat demonstrasse, vestium texturam nimirum ac totum lanificium, sicut Pelasgus vbi regnare cœpisset, rudes homines docuit tuguria ædificare ad frigus, æstum, imbrésque arcendos, & facere tunicas è coriis suillis, & vesci glandibus, cùm priùs quibusuis herbis vel perniciosis incautiùs vescerẽtur: atque ab hoc Arcades, ab illo Pelasgi populi sunt vocati. Atque tantæ fuit reuerentiæ apud mortales Arcas, vt cùm in Mænalo monte fuisset sepultus, eius ossa iussa sint ex oraculo Delphici Apollinis deportari in Arcadiam, vt ait Pausanias in rebus Arcadũ. Id cùm scribat Paus. in Arcadicis, miratus

sum cur dicat vnicam tantùm filiam fuisse Lycaoni inter tot mares, quam etiam inquit in gratiam Iunonis fuisse sagittis transfixam: cùm Dia etiam Dryopis mater filia eius fuerit, vt scripsit Hecatæus.

¶ At cur hæc ficta sunt, & memoriæ prodita, vt ad posteros peruenirent? quia per illa quæ de hominibus fingebantur, significare nobis volebãt, quo pacto vel motus animorum essent refrænandi, vel ad humanitatem, & beneficentiam, & Deorum cultum hortabantur: & omnino per fabulas de hominibus confictas vitam humanam optimis moribus instituere conabãtur. Sic igitur per Lycaonis fabulam, cùm vel Deos ipsos in hospitium mortalium aliquandò accedere sumpta pauperum figura dicerent, humanitate aduersus omnes hospites vti oportere significabant: quòd si quis parui Deorum præsentiã facere videretur, neque moueretur eorum reuerentia, quia Deos nemini infensos esse crederet, hunc ingentibus præmiis & pollicitationibus ad probitatem adhortabantur, cùm multa præmia honorifica data sint à Diis, humanis & benignis hospitibus: quale fuit munus Triptolemi. At contrà permulta sunt exempla, quæ à crudelitate & perfidia in hospites deterrebant, quod accidit conuiuio Pelopis, & illis qui grauissimè ob suam crudelitatem ab Hercule & ab aliis Deorum filiis sunt oppressi. Quis enim cùm videat ex altera parte ingentia supplicia sontibus à Diis irrogari, ex altera laudes & gloriam, & honorifica præmia viris bonis esse proposita: supplicia potiùs elegerit, & se sanæ mentis esse fateri audeat? At de Lycaone satis, nunc de Pandione dicamus.

De Pandione. CAP. X.

FVIT Pandion illius Erichthonij, qui pulso Amphictyone de regno Athenis imperauit, & Pasitheæ Naidis Nymphæ filius, vt scripsit Apollodorus libro 3. Bibliothecæ. Hic mortuo patre Erichthonio in regnum successit, quo tempore Ceres & Liber pater in Atticam venerũt. Fertur vir bonus fuisse Pandion, sed vna in re parum fortunatus, quòd filiam Prognen (nam illam, & Philomelam, & geminos Erechtheum ac Butem, è Zeuxippe matris suæ sorore susceperat, vt ait Apollodorus lib. 3.) Tereo Martis & Bistonidis filio, quo socio in bello de finibus aduersus Lab-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dacum vsus fuerat, strenuo sanè viro, at nefario, & in libidinem propè furioso, in matrimoniũ concesserit. Eius enim libido ipsum denique in eam rerum demesticarum difficultatem induxit, vt ipsi in vpupam verti satius fuerit, quàm hominem viuere: cùm Progne & Philomela & Itys in aues fuerint conuersæ cum summa eius familiæ ignominia & opprobrio, vt ait Horatius lib. 4. Carminum:

Nidum ponit, Itym flebiliter gemens
Infelix auis, & Cecropiæ domus
AEternum opprobrium.

Fuerunt autem Pandiones complures. Dicunt enim quòd vbi Boreas Zetẽ & Calaim ex Orythia procreasset, & Cleopatram, illa nupsit Phineo, de qua ille Pleuxippum & Pandionem suscepit, quamuis alij eos vocatos fuisse Terymbã & Aspondum maluerunt. Hi post matris mortẽ parui adhuc existẽtes ad Idæa Dardani filia vel, vt aliis placuit, Idothea nouerca Cadmi sorore lumine capti sunt: de quibus scripsit Apollodorus lib. 3. Fuit alius Cecropis & Metiadusæ Eupalami filius: sed reliqui omnes obscuri sunt, cùm vnus Erichthonij filius, qui patri in regnum successit, ob eam familiæ labem celebratus, fuerit à poetis. Hic filios habuit Ægeum, Lycum, Pallantem; Nisum, vt ait Strabo lib. nono, qui etiam carmina quędam ad eam rem confirmandam è tympanistis Sophoclis recitauit: in quibus descriptum est, quę loca singulis filiis pater possidenda tribuerit. Quod autem Ægeus Pandionis filius patri in regnum successerit, ita scriptum est à Phanodemo in lib. 5. de rebus Atticis: Αἰγεὺς ὁ Πανδίονος υἱὸς βασιλεύων Ἀθηνῶν, γαμεῖ Μήτην πρῶτον τὴν Ὁπλῆτος· δεύτερον Χαλκιόπην Ῥηξήνορος. *Egeus Pandionis filius cũ imperaret Athenis Metam primùm Hopletis filiam vxorem duxit, postea Chalciopen secundo natam è Rhexenore.* Sic Zezes hist. 142. chil. 7. illi alios mares fuisse inquit:

Τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀθηνῶν Πανδίονι τὴν Κλῆσιν,
Ἄῤῥενες παῖδες ἦσάν τε, καὶ θυγατέρες δύο.
Regi Athenarum nomine Pandioni
Mares erant filij, duaq; filiæ.

Hæc cùm ita sint, miratus sum cur scripserit Pausanias in Atticis, Pandionem nullos habuisse filios, qui suas iniurias persequerentur, quas à Rege Thraciæ acceperat: nam si noluisse filios iniurias persequi dixisset, facilè illi assentirem.

Hæc pauca dicenda duxi de Pandione, cùm filiarum fabula superiùs explicata sit, vt si qua ibi desiderarẽtur, hinc acipi possent. Atque cur ficta sint hæc, ex illis superioribus arbitror patuisse. At nunc de Erichthonio.

De Erichthonio. CAP. XI.

ENIMVERO dictum est superiùs, Vulcanum cùm arma Iouis, quibus in bello aduersus Gigantes vsus est, fabricasset, pro laboris diligentiæque mercede obtinuisse, vt Iupiter iuraret per Stygiam paludem quodcunque poposcisset, se illi concessurum. At Vulcanus Mineruæ nuptias, cui Iupiter perpetuã virginitatem concesserat, postulauit, id abnuere quidem non potuit, sed clàm Mineruam monuit vt reluctaretur. Cùm igitur Mineruam adiisset Vulcanus, dicitur inter luctandum semen profudisse, quod in terram fusum in hominem conuersum est: quare inquit Pausanias in Atticis, huic patrem fuisse neminem mortalium, sed quoniã ex terra & contentione sit genitus Vulcani, ita fuisse nominatum. Hunc terrigenam & inter serpentes educatum fuisse scripsit Euripides in Ione hoc pacto:

Προγόνων νόμον σώζουσα, τοῦ τε γηγενοῦς
Ἐριχθονίου. κείνῳ γὰρ ἡ Διὸς κόρη
Φρουρὼ παραζεύξασα φύλακας σώματος
Διοσδὼ δράκοντε, παρθένοις Ἀγραυλίσι
Δίδωσι σώζειν· ὅθεν Ἐρεχθείδης ἐκεῖ
Νόμος τίς ἐστιν, ὄφεσιν χρυσηλάτοις
Τρέφειν τέκνα.
Seruans auorum legem, & è terra sati
Erichthonij. Iouis puella namque ei
Duos dracones corporis mox addidit
Custodias, deinde seruandum dedit
Atheniensibus puellis: mansit hinc
Mos ille Erechthidis, vt ornent filios
Serpentibus aureis.

Alij tamen dictum fuisse volunt non à contentione, quam ἔρις significat, sed ἀπὸ τοῦ ἐρίου à lana scilicet, qua Minerua femur sibi abstersit, cùm semine Vulcani inquinata fuerat, in terrã coniecta. Inde postea dicti sunt terriginę omnes Atheniẽses. Neq; verò Erichthonius solùm, sed etiã Erechtheus dictus est: sic enim illum nominauit Homerus in Catalogo:

Οἱ δ' ἄρ Ἀθήνας ἔχον εὐκτίμενον πτολίεθρον,
Δήμῳ Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὃν ποτ' Ἀθήνη
Θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα.
Vrbem præclaram coluerunt isti at Athenas,
Fortis Erechthei populum, quem nutriit olm
Nata Iouis Pallas, peperit quem dædala tellus.

Fabulantur huic crura fuisse anguibus similia, quem recens natum à Minerua susceptum in cistam fuisse absconditum inquiunt: Hanc Aglauro custodiendam commisit, & Herſæ, Pandrosoque sororibus, easque admonuit ne curiosius quid intus includeretur inspicerent. Fertur Pandrosus quidem paruisse Deæ mandato, at sorores aliæ cista resignata Erichthoniũ inspexerunt, quo viso ita furiis repentè percitæ sunt, vt se de altissimo & præruptо arcis loco præcipites miserint; vt ait in Atticis Pausanias. Nec deffuerũt qui Vulcani & Athenæ Cranai filiæ Erichthonium filium fuisse tradiderint. Scriptum reliquit Apollodorus lib. tertio Erichthonium postea fuisse à Minerua in templo educatum, qui cùm adoleuisset, regnúmque Athenarum accepisset, Mineruæ altricis signum in arce erexit, & Panathenæa solemnitatem in honorem Mineruę instituit, cùm tamẽ non desint, qui à Theseo illa instituta maluerint. Hic ducta Pasithea, siue, vt aliis magis placet, Phasithea Nympha filium Pandionem, qui postea in regnũ successit, suscepit, & Orythiã, & Procrim filias. Fuit autem Erichthonius quartus, qui regnauit Athenis, cùm primus omnium mortalium Cecrops ex Ægypto profectus vrbem Athenarum condiderit, eamq; de nomine Palladis, quæ Sais apud Ægyptios vocabatur, vt ait Chares Mitylenæus, Athenas nominauit. Hunc hominẽ biformem fuisse fabulati sunt: cùm partem corporis inferioremi haberet draconis, superiorem hominis, quod alij ob Ægyptiæ Græcæque linguæ peritiam fictum fuisse arbitrantur: alij, quòd & prudentia & robore præstaret: alij, quia leges prior tulerit de matrimoniis apud Athenienses, cùm nemo patrem antea, sed matrem tantùm cognosceret, quæ per illum ambos parentes singuli cognoscerent. Ego sanè longè diuersam ab his omnibus habeo sententiam, quippe quòd putem partim draconem, partim hominem fuisse Erichthonium existimatum, quia is vtrumque & seueritatis & clementiæ tempus rectè cognouerit. Est enim optimi

ac sapientis imperatoris, & humanitatis & asperitatis opportunitatem posse diiudicare: cùm aliæ nationes aliis temporib. magis asperitate & metu, aliæ iucunditatate magis commodè regantur. Hic Erichthonius dictus est ad occultandam crurum turpitudinem quadrigas excogitasse: quare ita de illo scripsit Virgilius libro tertio Georg.

Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Iungere equos.

Post Cecropẽ igitur regnauit Athenis Cranaus, cui successit Amphictyon, quẽ hic de regno deiecit. Fuit alius Erichthonius, de quo meminit Apollodorus libro tertio, qui regnauit Troiæ post illum, qui de Astyoche vxore Simoẽtis filia Troem genuit, vt ait Homerus libro v. Iliad.

¶ Atque tot dicta sint de Erichthonio fabulosè. Illa breuiores nos faciunt in hoc loco, quæ superiùs explicata sunt, cùm de Vulcano loqueremur, vbi patuit cur è Terra & Vulcano Erichthonius dicatur esse genitus, & quid esset Minerua, quæ perpetuam obtinuisset virginitatem. Hęc igitur purissima pars est ætheris è capite Iouis nata, è qua nulla nascuntur animalia: at Vulcanus impurus est in materia ignis, siue calor potiùs, qui generationem adiuuat, & in terram decidens multiplicia gignit animalia: quare eius & terræ filius Erichthonius tam diuersę formæ dicitur fuisse. Atqui furorem immissum fuisse sororibus Pandrosi dixerunt idcirco, quòd non paruerint Deę monitis: quare significabatur contra Deorum mandata non conferre esse curiosos, cùm multis mortalibus id sępius calamitosum fuerit: nam multi quia consiliorum secretiorum essent consci, vel hominum, nedum Deorum, per insidias clàm de medio fuerunt sublati: at de Achille nunc pauca dicamus.

De Achille. CAP. XII.

EXPLICATA fuerunt suo loco illa omnia propè quæ pertinebant ad Thetidis nuptias: & quod illa à Peleo in matrimonium ducta prętер cęteros filios Achillem etiam illi genuit: cùm verò per noctem sub igne filios Thetis occultaret, vt quod mortale illis esset, ita eximeret, filij reliqui omnes mortui sunt, at Achilles per diem ambrosia perunctus, & per noctem sub igne occultatus dicitur aliquandiu perduraſſe, donec à Peleo depre-

hensa illa errata se in numerum Nereidum receperit. Hanc rem ita attigit Apollonius libro quarto Argonaut.

Χωσαμένη Ἀχιλῆος ἀγαυοῦ ἱππάχοιο.
Ἡ μὲν γὰρ βροτέας αἰεὶ περὶ σάρκας ἔδαιεν
Νύκτα δι' ἀμβροσίῃ χρίεσκε τέρεν δέμας, ὄφρα πάλιν τε
Ἀμβροσίη χρίεσκε τέρεν δέμας, ὄφρα μάλιστα
Ἀθανάτοις, καί οἱ σπλάγχνοις καὶ γῆρας ἀλάλκοι·
Αὐτὰρ ὁγ' ἐξ εὐνῆς ἀναπάλμενος εἰσενόησε
Παῖδα φίλον παφλάζοντα δι' ἀκλυος· ἦκε δ' αὐτίκα
Σμερδαλέον, εἰσιδών· μέγα γὰρ νήπιος ἦν δ' ἀΐσσοι,
Τὸν μὲν ἄρ' ἀρπάξας χαμάδις βάλε κεκληγώς·
Αὐτὴ δὲ προπὰ ἰκέλη δέμας, ἠΰτ' ὄνειρος,
Βῆ ῥ' ἴμεν εἰς μεγάθυμον ὅθ' ὑψόροφος πέλε θάλος
Χωσαμένη.

Irata infantis causa narratur Achillis.
Vrere mortales nocturno tempore carnes
Consuerat flammis, vngebat luce diurna
Ambrosia tenerum corpus, quò quidquid adesset
Mortale eximeret, tristem lueretq; senectam.
Ast hic è lecto vt surgens cognouit, in igne
Vidit vt infantem trepidantem, protinus inde
Clamorem horrendum tollit: demens. Dea paruum
Ponit humi puerum raptim, atque irata refugit
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno:
Effugiensq; domo inpelagi se condidit vndas.

Sic igitur Achilles ab igne seruatus Pyrisous primùm vocatus est: atque cùm labrum tamen exustum fuisset, quod cùm lingeret infans, ambrosia non erat perunctum, dictus est postea Achilles. Alij in lebetem bullientis aquę infantes ea iaci solitos inquiunt, vt experiretur an mortales geniti fuissent. Achillis tamen matrē Doriō & Chalcidicus Dionysius non Thetim Nerei, sed Chironis filiā fuisse volunt. Daimachus cōtrà Alexādrinus in lib. 2. Redituū, Achillem Caloes nymphæ filiū fuisse sensit. Scriptū fuit ab Apollodoro lib. 3. Achillem à Peleo susceptum, deportatū fuisse ad Chironem, quem ille amantissimè educauit, atque leonum viscera illum nutriuit, aprorumque & vrsorum medullis, lactis prorsus ignarum, vt est in his versibus Euphorionis

Ἐς Φθίην χλοῦν ἅρπην πάμπαν ἄπαστος.

Τὴν ἄρα

Τὴν ἄρα Μυρμιδόνες μὲν Ἀχιλέα φημίξαντο.
Nescius omnino lactis Phthiam petit, illum
Quare Myrmidones dixerunt nomine Achillem.

Quòd autem Achilles à iustissimo Centaurorum Chirone educatus sit, ita testatur Euripidis Iphigenia in Aulide:

Ἔστιν μὲν ὅτ' ἐν ἡδὺ, μὴ λίαν φρονεῖν.
Ἔστιν δὲ χὤπου χρήσιμον, γνώμην ἔχειν.
Ἐγὼ δ' ὑπ' ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς
Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν.
Quandoque dulce sit parum dignoscere.
Quandoque confert plurimum dignoscere.
Ego viro à pio educatus sum puer
Chirone, mores simplices tantùm imbibi.

Fama est Achillem à Chirone auo eruditum fuisse, à quo præter citharæ pulsandæ artem, & vsum herbarum, peritiam venādi & iaculandi & artis medicę, leges æquitatis & prudentiæ edoctus fuit: sicuti traditum est à Staphylo in libro tertio rerum Thessalicarum. Idem cùm annum ętatis suę nonū expleuisset, pronuntiassetque Calchas vates Troiam sine Achille capi nō posse, quia responsum tulisset à matre sibi in eo bello, quod aduersus Troianos gereretur, esse moriendum, puellari habitu indutus in Scyron, quæ vna est è Cycladibus insulis, inter filias Lycomedis se abdidit, vt lateret duces Græcorum, qui ad Troiam erant militaturi: vna igitur illarum puellarum Deidamia nomine clàm ab illo vitiata Pyrrhum filium illi progenuit. Hic tamen inter puellas ab Vlysse cognitus, eius expeditionis laborem ac periculū deuitare non potuit. Thetis igitur cognita necessitate filij dicitur ad Vulcanum accessisse, vt arma insuperabilia, & quæ nulla vi humana possent penetrari, Achilli fabricaret, vt traditū est à Phylarcho in rebus fabulosis: illa fecit Vulcanus, sed non priùs se daturum inquit, quàm cum illa congressus fuerit: dicta est Thetis annuisse eius desiderio, sed non priùs illud esse faciendum quàm experta esset an arma cōuenirent Achilli. Mox acceptis armis ex cōposito, ijsq; induta dicta est aufugisse, & ita claudū Vulcanum delusisse. At verò cùm datum fuisset Græcis responsum, illū primum omnium Græcorum esse moriturū, qui prior è nauī in littus Troianū exiliisset, prior exiljt Protesilaus, quare prior omnium cæsus est ab Hectore. Id cùm cognouisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

Achilles, vltimus è sua naui exilijt in littus, quod cùm magno impetu fecisset, terramq́ue pedibus vehementer percussisset, aqua è terra manare incepit, atque fons ibi natus est, vt in his significauit Antimachus:

Ῥίμφα δ' ἀπ' ἠπείροιο μελαίνης ὑψόσ' ἀερθεὶς
Πηλείδης, ἀπόρουσεν ἐλαφρῶς ἠΰτε κίρκος,
Τοῦ δ' ἔμπροσθε ποδῶν κρήνη γένετ' ἀενάουσα.
Continuò velut accipiter nigrantis Achilles
Desilit in terræ dorsum sublimis: at illi
Ante pedes fluxit vitrea fons limpidus vnda.

Hic igitur post multas res ad Troiam præclarè gestas, quas Homerus recensuit, Polyxene Priami filię amore captus significauit Priamo per nuntios se pro Troia pugnaturum, si sibi puella concederetur. Tum priamus eam se daturũ esse pollicitus est, qui cùm illa de causa in templum Thymbræi Apollinis conuenissent, Paris clàm ex insidijs illum sagitta transfixit, quare vltimum vitæ suæ diem ita per dolum conclusit: eius corpus non priùs deditum est Græcis, quàm recepissent illa ipsa munera, quæ pro redimẽdo Hectore data fuerant: hoc est, tantum auri pondus, quantum esset pondus Hectoris mortui cadaueris. Propter huius præclari Herois mortem dictæ sunt Musæ & Nymphæ omnes fleuisse, quod ita significauit Lycophron in Alexandra:

Αὖτις τὸν ἀντίποινον ἐγχέας ἴσον
Πακτώλιον σταθμοῖσι τηλαυγῆ μύδρον,
Κρατῆρα βάκχου δύσεται κεκλαυσμένος
Νύμφαισιν, αἳ φίλαντο Βηφύρου γάνος,
Λεβηθρίαν θ' ὕπερθε Πιμπλείας σκοπήν.
Ὁ νεκροπέρνας ὃς προδειμαίνων πότμον,
Καὶ θῆλυν ἀμφὶ σῶμα τλήσεται πέπλον
Δῦναι, παρ' ἱστοῖς κερκίδος ψαύσας κρότον,
Καὶ λοῖσθος ἐς γῆν δυσμενῶν ῥίψας πόδα.
Rursus redempto pro altero cadauere
Par pondus auri splendidi Pactolij
Ferent. Sedis cratera Bacchi mortuus
Perfusus inibit lachrimis Libethridum
Pimplæ incolunt quæ verticem: à nymphis simul
Sororibus, Baphyri aquas amantibus.
Atq; ille cædis præscius fatum timens,
Feret puellæ vestibus sese indui

Texetq́; telas pectine arguto leues:
Saltabit hostium in solum idem vltimus.

Vocata est insula Borysthenis Achillea, quòd Achilles ibi fuerit sepultus, à quo etiam inuentum est myriophyllum, quòd Achilleum vocarunt. Nam ossa Achillis & Antiochi in aureo vase, quod largitus fuit Thetidi Bacchus cùm fugeret impetum Lycurgi, recondita fuisse memorant. Fabulati sunt antiqui pręterea Medeam nupsisse Achilli, vbi ille in campos Elyseos post mortẽ descendisset, sicuti memoriæ prodidit Ibycus. Dictus est Achylles à Chirone semihomine fuisse educatus, quia ratio & vis ad principẽ æquè pertineat. Dictus est item à Musis fuisse deploratus, quia cum musicis instrumentis eius pompa funebris ducta est: cùm verò mare per idem tempus fortè ventis intumuisset, longeq́ue strepitus vndarum exaudiretur, vt ait Isacius, datus est locus fabulæ, quòd nymphæ eius cædem grauiter cõquestę sunt. Neq; enim est sanę mentis ea propter Achillem cõtigisse credere, cùm elementa minimè sint de singulorum nostrorũ vel morte vel ortu solicita. Dictus est inter filias Lycomedis muliebri habitu indutus latuisse, quia cum Deidamiam eius regis filiam cepisset in matrimonium, ita nouis nuptijs delectabatur, vt maiorem temporis partem cum sponsa esset intra Lycomedis parietes, & in thalamo lateret. Hic idem Heros cùm fortissimus esset omnium Gręcorũ, nõ priùs vinci potuit vel à fortissimis hostibus, quàm voluptatis desiderio & libidine irretitus, ab imbelli & timidissimo omnium propè Troianorum Paride vulneratus fuit: per hæc igitur significare voluerũt antiqui maximè omniũ rerũ formidandas esse viris fortibus voluptatum illecebras, quę grauissimæ sunt omnibus & perniciosę denique aduersariæ: at nunc de Ganymede dicamus.

De Ganymede. CAP. XIII.

GANYMEDES autem qui ab aquila raptus, & in cœlum ad Iouem portatus fuit, vt illi potum pro Hebe Iunonis filia ministraret, dicitur fuisse Trois Troianorũ Regis filius. Hic cùm esset eximiæ & propè inauditæ pulchritudinis, ob eam dignus habitus est, non qui ad libidinem, vt crediderunt plerique, raperetur, sed qui pocula Ioui ministraret, vt scripsit Homerus lib. v. Iliadis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Τρωὸς δ' αὖ τρεῖς παῖδες ἀμύμονες ἐξεγένοντο,
Ἶλός τ', Ἀσσαρακός τε καὶ ἀντίθεος Γανυμήδης,
Ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων·
Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν,
Κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.
Hinc Troi nati pueri tres esse feruntur,
Ilus, & Assaracus pulcherrimus & Ganymedes
Inter mortales cui præstantissima forma:
Quem superi rapuere, Ioui quo pocula magno
Præbeat ob formam, cum Dijs & transigat æuum.

Apollonius verò Rhodius libro tertio Argonauticorum, non vt esset Iouis pincerna, sed vt consuetudine Deorum frueretur, ob formã raptum fuisse Ganymedem scribere videtur, cùm inquiat:

Εὗρε δὲ τόν γ' ἀπάνευθε Διὸς θαλερῇ ἐν ἀλωῇ,
Οὐκ οἷον, μετὰ καὶ Γανυμήδεα· τὸν ῥά ποτε Ζεὺς
Οὐρανῷ ἐγκατένασσεν ἐφέστιον ἀθανάτοισι.
Hunc Iouis in molli seiunctum repperit aula,
Non solum, simul & Ganimedem. Iupiter illum
In cœlum rapuit, cum Dijs vt transigat æuum.

Fuit autem raptus ex Harpagia, qui locus fuit in agri Priapeni & Cyziceni finibus, qui ab ea re nomen obtinuit, vt ait Strabo libro 13. alij circa Dardanium promontorium illud accidisse inquiunt, quod Virgilius factum in Ida monte Phrygiæ dum venaretur, ita commemorat libro tertio AEneid.

Intextusq; puer frondosa regius Ida,
Veloces iaculo ceruos cursuq; fatigat
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Idæ
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.

Fama est autem aquilam, quòd faustum augurium Ioui in bello aduersus Titanas attulisset, armaq; pugnãti ministrasset, Iouis auem fuisse existimatam: atque illi datum fuisse imperium in cæteras aues: cùm ita scribat Horatius lib. 4. carminum, cùm illius præcipuè singularum diligentiam in rapiendo Ganymede expertus fuisset.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in aues vagas
Permisit, expertus fidelem
Iupiter in Ganimede flauo.

Alij tradiderunt Iouem in aquilam versum ad ipsum Ganymedem conuolasse, & illum in cœlum asportasse, vt patet ex his carminibus:

Αἰετὸς ὁ Ζεὺς ἦλθεν ἐπ' ἀντίθεον Γανυμήδην·
Κύκνος ἐπὶ ξανθῆν μητέρα τῆς Ἑλένης.
Ipse aquila ad pulchrum Ganymedem Iupiter olim,
Ad matrémque Helenæ deinde volauit olor.

Fuerunt qui non à Ioue, neq; ab aquila, neque à Dijs raptũ fuisse Ganymedem tradiderunt, sed à Minoe ad cõcubitum: inter quos fuit Echemenes Cyprius. ¶ Hæc illa sunt quæ de Ganymede ab antiquis fabulosè dicta fuerunt: quæ quidem falsa esse omnibus perspicuũ est. Alij verò inter quos fuit Xenophon, vt scripsit in Symposio, Ganymedẽ propter animi pulchritudinem & prudentiam potiùs, quàm propter formam corporis, in cœlum ascitum esse voluerunt: nã hi dictum fuisse Ganymedem putarunt non à γάνυμι, quod conuiuari & genio indulgere significat: sed potiùs ab his dictionibus in vnum compositis ad præstantiam prudentiæ & consilij exprimendam, ἄγαν, & νὺ, & μῆδος. nam illæ cùm intensionem & incrementum significent, extrema est consilium. Enimuero diuinum quidpiam sub hac fabula contineri ita inquit Cicero libro primo Tusculanarum Disputationum: Nec Homerum audio, qui Ganimedem à Dijs raptũ ait propter formã, vt Ioui pocula ministraret. Non iusta causa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus & humana ad Deos transferebat. Quidam ad solatium cõiunctorum ipsi Ganymedi hanc fabulam fictam esse tradiderunt, cùm is clàm raptus fuisset inter venãdum: atque illis persuasum denique Ganymedem inter sidera relatum esse, & in id signum quod dicitur Aquarius. Ego sanè longè aliter sentio, neque puto diuina ad nos deferenda fuisse, sed humana potiùs vtiliter ad Deorum naturam oportere conferri. Nam quid aliud per hanc fabulã demonstrabant sapientes, quàm prudentem virum à Deo amari, & illum solum proximè accedere ad diuinam naturam, est enim Ganimedes anima hominum, quàm vt diximus, ob eximiã prudentiã Deus ad se rapit, cùm stulti neq; sibi, neque cæteris quidẽ sint vtiles. Illa verò anima pulcherrima est, quæ minimũ sit humanis sordibus, aut flagitijs corporis contaminata: quã Deus diligens ad se rapit. Nam cùm nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit inter mortalia, quod propiùs quàm sapientia ad summi Dei naturam accedat, quod per Ganymedem in cœlum raptum significabāt antiqui, non possum non summopere improbare quorundam stultitiam, qui obscœna quędam, & neque brutis ipsis sine pudore iniungenda, per hanc fabulam intellexerunt; nimirum Ganymedem raptum fuisse ad stuprum, quasi aliquod incitamentum necessarium esset mortalibus ad tam nefandum, tamq; impurum vitium. Sed tamē sapientioribus hæc aliter sese habere credita sunt, & ad honestam interpretationem retorta, atque ad exemplum virtutis ad posteros transmissa. Quid enim aliud est pocula Ioui ministrare, quàm Deum mirificè delectari officijs sapientiæ, quæ ab anima virorum sapientum procedant? Semper bonitas diuina sitit, hoc est mirum in modum cupit nos esse sapientes: quales cùm fuerimus, proximè ad eius naturam per charitatem & innocentiam accedemus, suauissima pocula nectaris altissimo Deo ministrabimus, neq; quidquā rursus homini iucundius ipsa sapientia potest contingere: quippe quòd per illā viuentes propè Dij efficimur, atque ex his corporū mortalium sordibus ad cœlestia extollimur: quam ob rem præclarè se habent illa Ptolemęi carmina:

Οἶδ' ὅτι θνατὸς ἐγὼ, καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων
Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας,
Οὐκ ἔτ' ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ
Ζηνὶ διοτρεφέος πίμπλαμαι ἀμβροσίης.

Noui ego mortalis quòd sum, sed sidera quando
Suspicio, æthereas lustroq; mente domos,
Iam pede non videor mihi terram tangere, magno
Cum Ioue sed vesci nectare & ambrosia.

Huic tantam corporis pulchritudinem tribuerunt, non solùm quia vir sapiens caret sordibus animi, verùm etiā, quia, vt ait Plato, tanta est pulchritudo sapientiæ, vt si oculis cerni posset, mirificos amores sui excitaret in animis hominū. Dicitur ab aquila raptus in cœlum fuisse propter perspicacitatem: atque ab ipso Ioue aquila, quòd adiutor sit Deus ad sapientiam: sic igitur cùm dicerent viros bonos, & prudentes, & integerrimos poetæ diuinam bonitatem ad se rapere, fabulam de Ganymede finxerunt, quare vtiliùs nos ad diuina transtulerunt sapientes, quàm diuina ad nos deduxissent. At de Ganymede satis, nunc de Harmonia dicamus.

De Harmonia & Cadmo. CAP. XIIII.

HARMONIA verò quibus orta sit, non parua est dubitatio: siquidē Diodorus lib. ζ. illam Electrę & Iouis filiam fuisse inquit. At Hesiodus in Theogonia illam ex adulterio Martis & Veneris natam fuisse memorat in his:

αὐτὰρ Ἄρηϊ
Ῥινοτόρῳ Κυθέρεια Φόβον καὶ Δεῖμον ἔτικτεν
Δεινοὺς, οἵτ' ἀνδρῶν πυκινὰς κλονέουσι φάλαγγας,
Ἐν πολέμῳ κρυόεντι, σὺν Ἄρηϊ πτολιπόρθῳ·
Ἁρμονίην θ', ἣν Κάδμος ὑπερθύμος θέτ' ἄκοιτιν.

Marti clypeos atque arma secanti
Alma Venus peperit Pallorem, vnáque Timorem,
Qui dare terga virum armatas iussere phalangas
In bello tristi: quam Cadmus duxit, at inde
Harmoniam peperit Marti Cytheræa decoram.

Hæc igitur vbi adoleuisset, Cadmo Thebanorū Regi viro sanè pręclaro, & ob multas difficultates, quas superauit, illustri, à Ioue in matrimoniū data fuit, de quo hęc pauca, ex iis multis, quæ de illo memorātur, colligere placuit. Aiunt dona data esse sponsæ à Diis per nuptias, cùm Ceres frumenti fructum largita sit, Mercurius lyram, Pallas monile & peplum & tibias, Electra sacra magnæ Matris & cymbala & tympana, in quibus nuptiis Apollo cū cithara cecinit, Musę tybias inflarunt, ac Dij reliqui multa dona sua dederunt. Hic, vbi Iupiter Europam suam sororem rapuisset, è qua in Cretam deportata Sarpedonem, & Minoem, & Rhadamanthum suscepit, iussus est ab Agenore patre sororem inuenire, neque priùs redire domū, quàm illam secum adduceret. Atqui cùm multas regiones peragrasset, neque tamen illam inuenisset, post mortem Telaphassę matris Delphos de Europa sciscitaturus oraculum adiuit: cui responsum est, nihil curiosius de Europa esse quærendum, sed vrbem ibi condere oportere, vbi bos defessa humi procubuisset, quam habuisset viæ ducem. Hic igitur per agrum Phocensium iter faciens bouem ex armento Pelagontis obuiam habuit, quæ Bœotia peragrata vbi conditæ fuerunt Thebæ humi procubuit. Tum bouem Palladi mactaturus socios aquatum ad Dircen fontem misit: cùm verò ibi draco natus è Marte fontem seruaret, Seriphum & Daileontem Cadmi amicos interemit: tum ipse Cadmus eò profectus ad fontem

draconem trucidauit. Fabulati sunt quidam, inter quos fuit Archelaus lib. 9. de fluminibus, Cadmũ post cæsum draconem inuenisse aquam ob timorem serpentis propè veneno infectam, quare regionẽ lustrauisse dum fontem quæreret: vbi ad antrum Corcyræum peruenisset, dicitur factum esse Palladis consilio vt pedem in limo impresserit, vnde fluuius scatuit, quem post bouem immolatum, Pedem Cadmi nominarunt. At verò coactus est Cadmus eius dentes exertos serere, quod fecit consilio Mineruæ, è quibus nati sunt armati homines, qui erant cum illo pro patre pugnaturi: sed Cadmus lapidem, quem à Minerua acceperat, inter illos iaciens, omne certamen à se inter illos diuertit, atque omnes mutuis vulneribus natiuorum armorum se vicissim cõfecerunt. Illa de causa coactus fuit Cadmus mercenarius annũ Marti seruire, qui annus eius temporis octo ex his nostris annis constabat. Post id tempus fabulãtur Mineruã regiam Cadmi multis ornamentis præclarè comparasse, cui Iupiter etiam Martis filiã & Veneris dedit in matrimoniũ Harmoniam, ad quas nuptias Dij omnes relicto cœlo dicuntur adtentasse: quo tempore fama est inter alia præclara Deorum munera peplum & monile admirabilis pulchritudinis, quod fuit Vulcani opus, à Cadmo donatum fuisse sponsæ. Cadmus ex illa susceptit postea Ino, Semelẽ, Agauẽ, Autonoen & Polydorum. Scriptum reliquit Pherecydes præterea Harmoniæ Martisque filias fuisse Amazones, vt testatur Apollonius etiam lib. 2. secundo Argonauticorum:

Οὐ γὰρ Ἀμαζονίδες μάλ' ἐπιτρέες, οὐδὲ θέμιστας
Τίνυσαι πλέον Δοιάντιον ἀμφιέμοντο·
Ἀλλ' ἴδεις τετόκοντα, καὶ Ἄρεος ἔργα μέμηλε.
Δὴ γὰρ καὶ γενεὴν ἔσαν Ἄρεος Ἁρμονίης τε
Νύμφης, ἥτ' Ἄρει φιλοπτολέμῳ τέκε κούρας.
Sed neque Amazonides faciles, nec iura colentes,
Hinc tenuere procul Dœantia protinus arua.
His bellum cordi fuit, his & prælia Martis.
Iure quidem: Harmonia quod Nympha & Marte feruntur
Patre satæ: hæc peperit Mauortia pignora patri.

Cadmus post multas filiarum nepotumq; suorum calamitates subrogato in regnum Pentheo, Agaues & Echionis filio, relictis Thebis ad Enchelienses cum Harmonia cõiuge commigrauit. Illi cùm ab Illyriis bello infestarentur, re-

sponsum tulerunt futuram penes ipsos victoriam, si Cadmum & Harmoniam duces haberent: nam Cadmus & Harmonia apud Drilonis ripas habitabãt, qui Illyrios à Liburnis disterminat, vt scripsit in his Metrodorus in commentario de consuetudine: Ἀρίλων δὲ καὶ Νάρων ποταμοὶ Ἰλλυριῶν. οἱ διαχωρίζουσι τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Λιβύρνας. ἐνταῦθα γὰρ ᾤκησαν ὁ Κάδμος καὶ ἡ Ἁρμονία· οἱ καὶ εἰς ὄφεις μετεβλήθησαν. *Sunt autem Drilo & Naro Illyriorum flumina, qui Illyrios Liburnosque disterminant. Hoc in loco Cadmus & Harmonia habitarunt illi, qui sunt in angues conuersi.* Qui oraculi autoritatem secuti eos duces illius expeditionis aduersus Illyrios deligũt. Sic igitur Cadmus Illyriorum regno potitus aliquandiu feliciter egit, deinde paulo pòst in draconem & ipse & vxor mutati apud oppidum Illyrij Encleas nomine, dicuntur à Ioue in campos Elysios demissi fuisse: de qua mutatione, quòd apud Illyrios contigerit, ita meminit Dionysius in libro de situ Orbis:

Τῇ δ' ἄστεσιν ὁλκὸν ἄγουσι
Ἰλλυριχλῶ βεῖ χέρσον ἐλισσέμεν ἄχρι κολώνης,
Οὐρέων τ' ἠλιβάτων, τὰ Κεραύνια κικλήσκουσι.
Κῦρτον δ' ἀν βεῖ κόλπον ἴδοις ἐεικυῖα τύμβοις,
Τύμβον, ὃν Ἁρμονίης Κάδμοιό τε φῆμις ἐνίσπει.
Κεῖθι γὰρ εἰς ὀφίων σκολιὸν δέμας ἠλλάξαντο,
Ὅππότ' ἀν' Ἰσμηνὸν λιπαρὸν μετὰ γῆρας ἵκοντο.
ingentia pondera voluens
Illyricis terris deuoluitur vsque Colonam,
Collesque apricos, quos alta Ceraunia dicunt.
His celebrem tumulum terris, antrumque videbis,
Antrum, quod Cadmi dixerunt, Harmoniæque.
Namque hic serpentes atri facti esse feruntur,
Vt texere caput cani, turpisque senecta.

Sic Nicander in Theriacis:

Τὴν θ', ὡς ἔθεντο Δείλων καὶ Νάρωνος ὄχθη,
Σιδονίης Κάδμοιο θεμείλιον Ἁρμονίης τε·
Ἔνθα δύω δυσπαλῆτε νομῆι πείθουσι δεέκοντε.
Irimque hanc Drilon aluit, & Naronis vnda:
Sidonij Cadmi monumentum hoc, Harmoniæque:
Hic duo terribiles fremuerunt nempe dracones.

¶ Atque tot de Cadmo & Harmonia fabulosè dicta fuerũt. Maior harum rerum gestarum pars ad historiam trans-

ferenda est: non enim à tauro Europa asportata fuit in Cretam, sed nauigio quodam Cretenses illam rapientes è Phœnicia in patriã deportarũt. Cùm verò illi nauigio esset præfectus Taurus quidã Gnosius, qui illã rapuit è Sarapia Phœniciæ ciuitate, quæ sita fuit inter Sidonem & Tyrum, locus datus est fabulæ, quòd rapta fuit, & à Tauro in Cretam deportata, vt scripsit Echemenes in rebus Cretensibus. Quòd missus ad Europam quærendã Cadmus draconẽ ad fontem Dircen occidisset, illud quidem fabulosum esse dixerũt, sed aiunt latronẽ ab ipso Cadmo cęsum, qui peregrinis in iis locis insidiaretur, & iam nonnullos è Cadmi sociis ceciderat. Dictus est eius draconis dentes seminasse, cùm asseclæ & socij illius latronis duce cæso dissipati sint. Nihil autẽ horum factum est sine Mineruæ cõsilio, quia cùm omnibus in rebus, tum in militaribus præcipuè necessaria est hominis prudentia, & Dei optimi auxiliũ. Quòd autem lapidẽ inter natos homines armatos iecerit, quare inter illos bellũ exortum est, futuras contentiones Thebanorum significat, post Thebarũ mœnia ędificata: nam eius vrbis imperium magnũ bellum inter Thebanos postea excitauit: præter illud quòd leues iniuriæ solent aliquando excitare magna bellorũ incendia. Harmonia dicta est Veneris & Martis filia, quoniam vis musicæ non solùm erigit animos iacentes, & calamitatum miseriarumque humanarum cumulis oppressos, suauitateque quadã perfundit, sed etiam ad bellũ viriles animos inflammat, cùm musica multę nationes ante bellũ vsæ sint, atque nunc etiam nonnullus est vsus musicorum instrumẽtorum, quibus milites ad prælium incitentur. Hæc causa fuit cur his parentibus Harmonia nata dicatur. Qui Electræ & Iouis filiam crediderunt, Harmoniã esse putarunt eam, quã Pythagorici in motibus sphærarum, corporumque cœlestiũ fieri crediderunt: quod autem ad mores pertinet, significabant antiqui, dum sumus in hac miserrima vita omnium laborum ac molestiarum plenissima, fortitudine & prudentia vti oportere, quod omnium humanarum actionum status est finis, neque vnquam Deus viris bonis & fortibus solet deesse, cùm senem Cadmum & Harmoniam Iupiter post omnes molestias ad Elysios campos demiserit. At nunc de Mida dicamus.

De Mida. CAP. XV.

FVIT autem Midas Phrygiæ Rex Gordiæ filius, qui omnium Regum suæ tempestatis fuit ditissimus. Fabulantur ad hunc aliquando Silenum Bacchi comitem captiuũ ob ebrietatem, cùm iter facere cum Baccho non potuisset, adductum fuisse: quem ille perhumaniter tractauit. Tum Bacchus ad eum requirendm reuersus, cognita Midæ liberalitate & humanitate ab incolis eius regionis, ipse etiam hospes ad Midam profiscitur, à quo perbenignè acceptus illi proposuit vt quidquid optaret, expeteret, quòd esset statim voti compos futurus. At Midas pro dementia, quæ solicitat animos mortalium, summam felicitatem ratus in multis possidendis, expetiuit vt quidquid contingeret continuò aurum fieret: quam fabulam explicauit Ouidius libro vndecimo Metamorph. Cùm postea cibaria etiam, quibus vescretur, contacta repentè fierent aurea, pœnitentia captus est suæ petitionis: atque nisi Deus fuisset illi benignus ea molestia subleuando, omnino inedia mori necesse fuisset. Orauit igitur eundem Deum cùm satis aptas pœnas suæ stultitiæ dedisset, vt hoc munus auferret: quem aiunt quidam illa de causa inedia mortuum esse: at alij dicunt, quod Bacchus respondit illud futurum, si se in Pactolo flumine lauisset, quare lotus ibi illa molestia liberatus est, ac fluuius ex illo tempore aureis arenis fluere cœpit: quod ita testatur Ouidius:

Rex iussæ succedit aquæ, vis aurea tinxit
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque iam veteris percepto semine venæ
Arua rigent auro madidis pallentia glebis.
Ille perosus opes, syluasque & rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.

Eo igitur morbo liberatus Midas cùm se rus cõtulisset, syluasque semper ferè ab hominum frequentia longinquas incoleret, iudex & ipse & Tmolus mons inter Phœbum & Pana pastorum Deum de arte musica contendentes delectus est. Eius certaminis Tmolus Phœbum victorem, at Midas Pana suo iudicio pronunciauit: quare indignatus Phœbus aures asini Midæ, vt qui de arte musica iudicare non posset, adhibuit, cùm rudis homo planè parum iudicio valeret, & tamen iudicare non detrectasset. Id autem ita explicauit Ouidius:

Pana iubet Tmolus citharæ submittere cannas.
Iudicium, sanctique placet sententia montis
Omnibus: arguitur tamen, atque iniusta vocatur
Vnius sermone Midæ. Nec Delius aures
Humanas patitur stolidas retinere figuram:
Sed trahit in spatium, villisque albentibus implet,
Instabilesque illas facit, & dat posse moueri.
Cætera sunt hominis, partem damnatur in vnam,
Induiturque aures tardè gradientis asselli.

Ita verò scitè illas occultabat Midas, vt nemo præter tonsorem rem cognosceret. Sed cùm id tonsor tacere non posset, terram effodit, ac foueã ingressus pertenui voce ita submurmurauit: Auriculas asini Midas Rex habet. Tum fossa illa rursus terra repleta discessit, ibique cannas deinde natas esse fabulati sunt, quæ ita sibilum edentes murmurabant: Auriculas asini Midas Rex habet.

¶ Atque tot de Mida fabulosè fuerunt ab antiquis memoriæ prodita. Ego sanè crediderim auaritissimum & opulentissimum omnium suæ tẽpestatis fuisse Midam, qui vt multas pecunias cumularet, cibis etiã parcissimè fueretur, omniaque propè necessaria victui venderet, & in aurum conuerteret. Cùm verò aliis in rebus esset planè rudis, neque à beluis eius iudicium differret, fabulati sunt illum aures asini habuisse. Alij contrà quòd acutissimè audiret, istud fictum fuisse arbitrantur, quòd asinus illum sensum omnium propè animalium habeat acutissimum. Alij fictum putarũt, quia multos haberet exploratres. Alij dicunt fuisse imprudentissimum & arrogantissimum omnium principum suæ tempestatis, qui cùm parum curaret hominum de se maledicta, & cùm pessimè audiret à Phrygibus ob malam administrationem, exquisitissimamque auariciam, cùm pecunia esset apud eum omnium controuersiarum iudex aut libido, dictus est asini aures habere: nã solum aurum sibi præ omnibus proposuerat. Alij dicunt, inter quos fuit Callisthenes in nauigatione, & Hecatæus de Hyperboreis, duos colles fuisse in Phrygia, qui aures asini vocarentur, super quibus munitissima oppida condita fuerunt, è quibus latrones complures viatores & peregrinos adoriebantur. His locis cùm arma Midas intulisset, ac oppidis per vim potitus fuisset obruncatis eorum locorum latronibus, dictus est fabulosè aures asini habere. Alij voluerũt illum, quia Liberum patrem fefellisset, in asinum fuisse mutatum, sed cùm recuperasset pristinam formam, aures tamen non deposuisse. Alij quia Dionysi asinos ac iumenta iniuriis affecerit, ab irato Deo illi asini aures fuisse iiunctas maluerunt. Alij aures asini datas Midæ à Deo fuisse idcirco putarunt, quia omnes arrogantes damnantur ignorantiæ: qui enim se scire omnia vel quæ nescit, arbitratur, is parum idoneus efficitur ad scientiam. Quòd si quis diligenter hæc animaduertat, id profectò intelliget, antiquos per hæc ad humanitatẽ & liberalitatem homines adhortari solitos, cùm Deus sibi gratissimam esse in hospites benignitatem ostẽderit: iidem postea nos à petendis rebus certis à Deo deterruerunt, cùm plerunque pernicioſa expetamus: quare quod nobis conferat à Diis poscendum est, illique relinquenda rerum omniũ optio. Deinde singulorum vires metiri oportere docuerũt, neque iudicanda sunt illa, quæ non rectè nouimus, cùm temeraria iudicia Dei vindictam in se irritent. Nam qui per inscitiam aut fraudem alterius opes aut dignitatem alteri adiudicauerit, ille priori domino, cui rapuit, restituere iure æquitatis debet. Quòd verò nullum scelus, nullúmque iniquum iudicium diu latere potest, declarauit tonsoris sermo silentio proximus: omnia enim turpia in lucem tempus solet proferre. At nunc de Narcisso dicamus.

De Narcisso. CAP. XVI.

NARCISSVS autem, quem fabulæ in florem sui nominis mutatum fuisse inquiunt, dicitur fuisse amnis Cephisi & Nymphæ Liriopes filius, vt patet apud Ouid. libro tertio Metamorph.

Prima fide, vocisque ratæ tentamina sumpsit
Cærula Liriope: quam quondam flumine curuo
Implicuit, clausæque suis Cephisus in vndis
Vim tulit: enixa est vtero pulcherrima pleno
Infantem Nymphe, iam tum qui posset amari:
Narcissumque vocat, de quo consultus, an esset
Tempora maturæ visurus longa senectæ,
Fatidicus vates, si se non nouerit, inquit.

Echo autẽ capta eius amore illum diu insecuta est: sed cùm amoris impatiens contabuisset, in solam vocem denique

conuertitur. Fabulãtur hunc, vbi iam excreuiſſet, corporiſſque forma in dies cũ tenerioribus annis augeſceret, ad fontem quendam puriſſimum labore venationis & æſtu aliquando fatigatum deueniſſe: quĩ cùm ſe ad fontem bibiturus in genua deflexiſſet manibus in ora fontis firmatis, nõdum labris ad aquam fontis admotis ſuam imaginẽ in fonte deſpexit: erat enim eius fontis aqua limpidiſſima, quæ fundum habebat ſubnigrum. Tum Narciſſus amore ac deſiderio ſuæ imaginis ita captus eſt, vt cùm nullam potiundæ talis formæ ſibi ſpem reliquam eſſe intelligeret, ſui ipſius deſiderio tandem paulatim cõtabuerit, ac Deorum miſericordia denique in florem ſui nominis fuerit conuerſus. Dictus fuit autem Narciſſus ἀπὸ τῦ ναρκᾶν à torpendo ſcilicet, quia ob id deſiderium torpuerit. Is flos Eumenidibus fuit poſtea conſecratus, è quo Deabus illis ſacrificantes coronis vtebantur, vt ait Iſter in libro de Coronis: qui tamen fuit etiam Baccho gratus. Scriptum reliquit Phanodemus lib. 5 rerum Atticarum, coronas è narciſſo cõſecratas fuiſſe Proſerpinæ, quoniã florem illum colligeret cùm rapta fuit à Plutone. Memoriæ prodidit Pauſ. in Bœoticis in finibus Theſpiẽſium vicum Danacum fuiſſe, & in eo fontem Narciſſum vocatum, in quo ſe Narciſſus, vt fama eſt, inſpexerit. Scripſit Euanthes in fabuloſis ſororem illi gemellam fuiſſe cùm oris forma, tum coma, & veſtitu, & omni corporis parte ſimilem. Hi cùm ſimul venarẽtur, ferunt ſororem à puero amatam, qua mortua ille deſideriĳ impatiens dicitur ad fontem venire ſolitus, vt eius imaginem ibi intueretur. Sed cùm id ſolatium leue videretur, denique magnitudine deſideriĳ deperiit, vel, vt aliis magis placuit, ſe in fontem deiecit ac periit, ad quem ambo ſolebant cõuenire. At verò hæc falſa eſſe, & ad Narciſſi gratiã ficta teſtatur Pauſ. qui multis annis ante Narciſſi tempora raptam fuiſſe Proſerpinam Cereris filiam memorauit.

¶ Hæc fabulosè dicta ſunt de Narciſſo. At quid in hac fabula continetur vitæ humanæ vtile, quod potuerit has ambages ad poſteros iure tranſmittere? imprudentem, & libidinoſum, ac facinoroſum hominem vltionẽ ſequi ſignificabant, veluti vmbra ſequitur corpus: nã tametſi Deus vindictã aliquandiu differt, tamen multo eſt acrior poſtea perditis hominibus profligandis. Iſtud autem tãto fit faciliùs,

quanto maiores facultates aliquis ad res præclarè gerendas nactus fuerat. Nam qui nimium forma corporis gloriabatur, & in laſciuiam acuebatur, quo pacto per formam non meruit perire? omnis enim rerum humanarum nimius amor pernicioſus eſt imprudentibus: at nunc de Belidib. dicatur.

De Belidibus. CAP. XVII.

NEQVE prætermittẽdæ fuerunt omnino Danai filiæ, quæ illi pœnæ apud inferos dicuntur eſſe addictæ, vt ſemper aquam ex ampliſſimo puteo hauriant: neque tamen vnquam ad oram putei plena cribra poſſint attrahere. Fuit autem Danaus Beli cognomẽto priſci filius illius, qui poſt Apidis mortem Iſim vxorem duxit, quo tempore Cecrops Athenis imperauit. Hic vbi pulſo Sthenelo Argiuorũ Rege Argos occupaſſet ex Ægypto profectus, quinquaginta filias è variis mulieribus ſuſcepit, quas ex aui Beli nomine poſtea Belidas nominarunt. Fama eſt propter ſimultatem quandã, quãcum Ægypto fratre habebat Danaus, in Grçciã profugiſſe: quòd rara ſit affiniũ & coniunctorũ beneuolentia inter principes homines, & ad eandem dignitatem aſpirantium præſertim. Cùm igitur Ægyptus filios quinquaginta haberet, cuperétque fraternam ſimultatem aliquãdo compeſcere, ſatis aptam opportunitatem fore eius negotĳ conficiendi exiſtimauit ſi, cùm totidem haberet filios, illas in matrimonium ſuis filiis popoſciſſet: eius igitur preces non aſpernatus eſt Danaus, ſed nuptias magnificè parari inſtituit: verumtamen vel quia nõ crederet pollicitationibus, vel quia memor adhuc eſſet acceptæ iniuriæ, vel quia ab vno illorum mortem ſibi imminere ab oraculo monitus fuerat, clàm ſingulis dedit pugiones, quibus ſuos ſponſos, vbi dormirent, iugularent. Sortito igitur nuptiæ celebrantur, atque nomina filiorum Ægypti iſta fuerunt: Agenor, Ægius, Alcis, Alcmenon, Agaptolemus, Argius, Archelaus, Ægyptus, Arbelus, Bromius, Buſiris, Chthonius, Chalcodon, Chærus, Chryſippus, Clitus, Ciſſeus, Daiphron, Diacoryſtes, Dorion, Dryas, Enceladus, Euenor, Eurylochus, Eurydamas, Hippodamus, Hippocoryſtes, Hyperbius, Hippolytus, Hippothous, Hermus, Imbrus, Idmon, Idas, Lixus, Lampus, Lynceus, Lycus, Menachus, Megacles, OEneus, Periphas, Pandion, Polyctor, Proteus, Periſthenes, Phãtes, Potamon, Periphantes, Sthenelus. Filiarum Danai nomina

fuerunt: Anexibia, Anthelea, Adiante, Actæa, Adyte, Autonoe, Asteria, Agaue, Automate, Amymone, Bryce, Cercestis, Clite, Calix, Cleopatra, Cleodora, Chrysippe, Callidice, Celæno, Dioxippe, Erato, Euippe, Electra, Eurydice, Euhippe, Glaucippe, Gorge, Glauce, Gorgophone, Hippodice, Hyperipte, Hippodamia, Hippomeduſa, Hypermneſtra, Iphimeduſa, Mneſtra, Nelo, Ocypete, OEme, Pharte, Pyrene, Podarce, Pylarge, Rhode, Rhodia, Scæa, Sthenele, Stygne, Theano. Omnes igitur patris mandato paruerunt, præter Hypermneſtram natu maximam filiarum, quæ Lynceo marito peperoit: reliquæ omnes igitur ſpõſorum capita abſciſſa dicuntur in Lerna infodiſſe, atque eorum corpora ante vrbem humaſſe, vt ſcripſit Herodorus in Argonauticis: qui etiam inquit quòd poſtea Danai filiæ à Mercurio & Pallade Iouis iuſſu expiatæ fuerunt, quæ omnes in Gymnica certamina productæ, vna Hypermneſtra excepta, victoribus datę ſunt. Fuerunt tamen qui inquiant has nuptias tanto ſanguine perfuſas, antequam Danaus Argos veniſſet, contigiſſe, quo tempore Danaus cum fratre Ægypto de regno contenderet: cùm igitur Hypermneſtrę beneficio Lynceus vnus eſſet ſuperſtes è tot fratribus, periculum tantum euadens Lyrceam cõfugit, quod oppidum fuit illis temporibus non procul ab Argis, vt ſcripſit in Corinthiacis Pauſanias: eo igitur in loco face ſublata Lynceus ſignum dedit ſe euaſiſſe omne periculum, quòd ita conuenerat cum Hypermneſtra, vt deuitatis Danai inſidiis vbi in tutum ſe recepiſſet, ita facem ſublatam oſtẽtaret. Sic etiam paulo pòſt Hypermneſtra viciſſim facem è Lariſſa ſuſtulit, qua ſignificabat ſe quoque omne periculum euaſiſſe: quare manſit poſtea conſuetudo vt Argiui ad eius rei memoriam feſtum diem & ſolennitatem quotannis celebrarent, quam Facem vocarunt. Scripſit Apollodorus lib. 2. Bibliothecæ, Hypermneſtram fuiſſe poſtea datam vxorem Lynceo. Atqui Herodotus in Euterpe inquit Danai filias primas Theſmophoria ſacrificia mulieres Pelaſgicas docuiſſe, quod genus ſacrificij, cùm fuiſſet occupata Peloponeſus à Dorienſibus, prorſus obſoleuit. At enim Danai filiæ poſt mortem ob id ſcelus, quòd tam immites aduerſus innocẽtes & affines iuuenes fuiſſent, illi æterno ſupplicio fuerunt addictæ apud inferos, vt aquam vaſe perforato haurire conentur: quibus pro-

promiſſum eſſe prohibent ab eo labore tum ceſſandum eſſe, cùm plena cribra è puteo hauſerint: de illa pœna ita meminit Horatius lib. 3. Carminum:

ſtetit vrna paulum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.

Sic autem Ouidius libro quarto Metamorph. ab auo Belidas nominans inquit:

Aßidnas repetunt, quas perdant, Belides vndas.

¶ Atque tot fabuloſa de iis memoriæ prodita ſunt: nunc veritatem inquiramus. Has annos eſſe dixerunt nonnulli, qui aſſiduis fructibus videntur nos velle locupletare ac ſaturare, cùm tamen tantundem abſumatur, quantum producitur. Sic autem id Lucretius lib. 3. explicat:

Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiaréque nunquam.
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cùm redeunt, fœtúſque ferunt, varióſque leporeſ:
Nec tamen explemur vitai fructibus vnquam.
Hoc, vt opinor, id eſt, ætio florente puellas
Quòd memorant laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.

Sic igitur temporum & annorum viciſſitudines quidã per hæc ſignificare voluerunt. Nonnulli putarunt omnem mortalium vitam in hac fabula contineri, cùm omnia quæ agimus fruſtra à nobis fiant in terris, cùm nulla humani roboris veſtigia diutius manere poſſint, ſed omnia rurſus confundantur. Alij beneficia, quæ in ingratos homines conferuntur, per hæc vana eſſe indicabant. Ego contrà per hanc fabulam aliquid glorioſius & humano generi vtilius ſignificari crediderim, filios ſcilicet tãdiu pios & obedientes parentibus eſſe oportere, quamdiu ab humanitate & Deorum immortalium religione ac reuerentia illorum mãdata non diſſentiant. Quòd ſiquid ab iis contra religionem, aut ſummi Dei voluntatem legéſque præcipiatur, ſi contra iuſtitiam, ſi contra humanitatem, omnino non ſunt audiendi: quare ſi quis iniqua conſulenti pareat aut imperanti, quod deuitare poteſt, Deorum immortalium animaduerſionem ac vindictam omnino fugere non poterit: ſi quis denique neglecta Dei reuerentia, & viri boni officiis aliquid impu-

rum atque crudele cõmiserit, ille perpetuis suppliciis post hãc vitam apud inferos discruciabitur: ac de Belidibus quidem satis, nunc de Sphinge dicamus.

De Sphinge. CAP. XVIII.

FVIT autem Sphinx Echidnæ Typhonísq; filia, vt scribit Lasus Hermioneus, quã Iuno irata in agrum Thebanum immisit. Hæc muliebri facie ac pectore fuisse prodirur, pedes & caudam habuisse leonis, pennas autem volucris. At Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocem hominis, caudam draconis, leonis vngues, alas auis, illam habuisse scripsit. Hæc Sphinx singulis hominibus prętereuntibus in Phyceo colle residẽs obscura sanè ænigmata proponebat, quæ capiebat à Musis: atque quicunque illa soluere nequiuissent, is vnguibus Sphingis laniabatur. Erat autẽ fato statutum tunc esse Sphingi moriendum, cùm quis propositum ænigma soluisset: atque cùm multi ab ea laniarentur, pronuntiatum fuit per præconem, quia cupiebant Thebani illa molestia liberari, quòd is esset Thebarũ regnum capturus, & vxorem Creontis Æmonis filij habiturus, quæ pulcherrima erat omnium mulierum eius ætatis, qui Sphingis ænigma soluisset. Scripsit verò Myrleanus Asclepiades, quod etiam testatur Isacius, facillimè Sphingem lacerare homines victos consueuisse, quippe quę priores corporis partes haberet leonis, ac vngues gryphi: neque quisquam poterat aufugere, cùm alas haberet aquilæ, citissimeque ad illos conuolaret, quamuis postremas corporis partes haberet hominis: multa fuerunt ænigmata, & longè diuersa, quæ diuersis nationibus proponebat, sed hoc ferè semper proponebatur Thebanis enucleandum, vt scripsit idem Asclepiades:

Ἔστι δίπουν ἠδὲ γῆς, καὶ πεταπον· ἠδ μία φωνή·
Καὶ τρίπον. ἀλλάσσ{ δὲ βελὴ μόνον, ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν
Ἕρπετ' ἠνεῖται, ἠπατ' αἰθέρα, καὶ κ τ πόντον.
Ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισι ἐπ{γόμβροι ποσὶ βαίνῃ,
Ἔνθα πάχος γυίοισι ἀφαυρόταθ, πλ{ αὐτῶ.
Est bipes & quadrupes in terris: solaque vox huic:
Atque tripes, mutat vocem solùm, omnia campis
Inter quæ serpunt, quæ cælo, & fluctibus errant.
Ast vbi contendit pedibus iam pluribus, illis
Deficiunt vires, & lentiùs robora nerui.

Hoc ænigma cùm soluisset OEdipus, regnum & Iocastam matrem Æmonis filij Creontísque vxorem duxit.

Fuit enim OEdipus parricida, vt prædictum fuerat ab oraculo: nam cùm Laius Thebanorum rex oraculum eõ soluisset, postquam regnum Thebanũ illi fuit delatum post mortem Zethi & Amphionis, gerente in vtero Iocasta vxore, responsum est ab Apolline Delphico illum à filio interfectum iri, quod etiam accidit postea in via Schiste vocata in Phocide. Laius responso territus recens natum plantis pedum transfixis in monte Cithærone Platęidis terræ exponi iussit, quem Corinthus & ad Isthmum regio aluit, ac triuiũ Phocidis ab ignaro filio paterno sanguine pro responso oraculi fuit pollutum. Significari hominis senescentis naturam per hæc pronunciauit OEdipus, qui cùm baculo indiget vt sustineatur, aut cùm infans quatuor pedibus incedit, manibúsque vtitur pro pedibus, tunc maximè est inualidus. Cùm hæc Sphinx audiuisset, sese de loco præcipiti ac prærupto deiecit, atque Thebani omni periculo fuerunt liberati. Diximus autem superiùs OEdipodem Laium patrẽ interemisse, quare Iocastæ nuptię & regnum proponebatur ænigma soluẽti. Laius enim Thebarum rex, vt dictum fuit, ducta Iocasta Creontis Deum de prole percunctatus est, responsumque tulit non sibi conferre habere filios, à quibus ipse trucidandus & domus esset euertenda: oblitus oraculi filium procreauit, & mox recordatus responsi infantem exposuit feris, cui pedes ferro transfixit, qui postea à tumore pedum dictus est OEdipus, cùm οἰδέω sit intumescere. Hunc familiares vti iussi fuerant non exposuerunt, at donarunt vxori Polybi, quæ filios habere nõ potuerat. Post cùm adoleuisset Laius, consuluit Deum de filio exposito. OEdipus cognitis insidiis sibi paratis percunctatus est oraculum de veris parẽtibus: hi obuij facti cùm essent in Phocide, Laius superbè de via excedere imperat, OEdipus iratus, nescius patrem, ipsum in pugna interemit, quod accidit quo tẽpore Sphinx nuper immissa erat in agrum Thebanum. Hæc de Sphinge fabulosè dicta sunt. Quod ad veritatem attinet, fertur Sphinx prædatrix fuisse, quæ iuxta Moaben locum, Phyceumque montem rapinas exercuerit, atque ex insidiis erumpens ad hominum prætereuntium perniciem conuolauerit. In eo autẽ monte in insidiis consedit, donec OEdi-

pus ſuperata loci difficultate cum Corinthiorum exercitu illam ſuperauerit, vt ſcripſit Strabo lib. 9. & Phanodemus lib. 5. rerum Atticarum. At idem Strabo memoriæ prodidit mare illud priùs, quod eſt apud Anthedonem, piraticis incurſionibus Sphingẽ infeſtaſſe, deinde ad eas terreſtres inſidias & latrocinia ſe cõtuliſſe. Dicta eſt ænigmata indiſſolubilia propè viatoribus proponere, quia ob difficultatem locorum nemo illam vincere poterat ante OEdipodis exercitum, qui omnes illas occultas ambages & locorum difficultates ſuperauit. Alij dicunt illam cùm latrocinia exerceret, ænigmata captiuis proponere ſolitã, quæ ſiquis ſoluiſſet, liber cum omnibus ſuis rebus dimittebatur. Ad huius autem crudelitatem & celeritatem exprimendam, varia diuerſorum animalium membra attributa ſunt: nam crudelitatem & rapinas ſignificabãt vngues leonis aut gryphi. Alę ſociorum prædonum erat celeritas. Atque cùm vnum eſſet corpus, variæ omnino formæ illi tribuebantur commiſtæ. Philochorus jn libro de ſacrificiis, Mineruæ conſilio edoctum OEdipũ inquit ſocietate rapinę ſimulata ſe ad Sphingem contuliſſe: atque, nouis ſemper ſociis OEdipo ſe addentibus, denique illam cum magna ſuorum manu oppreſſiſſe. Eius Sphingis corpus cùm delatum fuiſſet Thebas a fino impoſitum, OEdipus Rex à Thebanis declaratur, vtpote vir callidus & prudẽs ac bellicoſus, quique poſſet pro ſua prudentia ciuitatem ab hoſtium iniuriis, ſi opus eſſet, defendere. Tum matrem neſcius vxorem duxit. Atque tot ſunt ea quæ de Sphinge tradita ſunt ab antiquis. Ego non ſolùm hiſtoricas narrationes ſub hac fabula contineri crediderim: nam id quidẽ ridiculum eſſet, ſimplices res geſtas ita occultare, ne à quouis perciperentur, ſemperque aliquo indigerẽt OEdipode. Sed iſtud fiebat, vt dictum eſt ſæpius, quia fabuloſæ narrationes vel ab iis cum ſuauitate imbibuntur, qui à nudis præceptis rectè viuendi audiendis abhorrerẽt. Nam perceptis priùs fabulis non minore cum voluptate fortaſſe explicationes admittebantur, quàm perceptæ fuerunt ipſæ fabulæ. Quòd ſi quis meam ſentẽtiam requirat, ego cenſeo nullas fuiſſe alias vias iuuentuti faciliores ad philoſophiam inſtituendæ, quàm vt fabulas diligenter priùs perciperent, deinde vt præcepta philoſophica ſub his occultata, aperirentur. Atque per Sphingis fabulam id

ſignificatum fuiſſe ab antiquis ſapiẽtibus crediderim, ſuam fortunã æquo animo cuique eſſe ferendam: quam tamen vel ſiquis ægerrimè ferat, omnino ferre neceſſe ſit. Nã quid ſignificant alæ? an non fortunæ inconſtantiã? aut cur vngues in prædam flexæ illi tribuuntur? nonne quod vndecunque libuerit omnia poteſt auferre? cur humana eſt facies? quia humanum eſt ſubiici calamitatibus & viciſſitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo eſſe ferẽda aduerſa ſignificat, quæ vel vi omnino ſunt ferenda: ſiquis enim miſerias prudenter ſuſtinere nequiuerit, aut niſi ſe ſapienter inter aduerſa cuſtodierit, ille ab ipſa Sphinge crudeliſſimè torquetur, & laniatur. Atq; vt ſummatim dicã, nos monere per hanc fabulã ſapientes voluerunt, aut prudentia & Mineruæ conſilio fortunæ iniquitatem eſſe ſuperãdam: aut ſi minùs iſtud fecerimus, nos ab illa ſuperari oportere. Nã quid agitur in ſuperiore ænigmate? an non de humana imbecillitate, cùm nihil naſcatur homine debilius aut calamitoſius? atque de Sphinge ſatis, nunc de Nemeſi dicamus.

De Nemeſi. CAP. XIX.

VT autem non ſolùm in aduerſis prudentia opus eſſe, ſed etiam in felicibus ſucceſſibus animi moderatione, demonſtrarent antiqui, Nemeſin Noctis & Oceani filiam, vt ait Pauſanias in Achaicis, introduxerunt: quamuis alij plures eſſe Nemeſes crediderint, eáſque coluerint: memoriæ prodidit Apollodorus lib. 3. Bibliothecę, Iouem aliquãdo Nemeſis deſiderio exarſiſſe, quæ, cùm eius concubitum vitaret, ſe in anſerem dicitur mutaſſe: Iupiter verò in cygnum verſus ſic illam cõpreſſit: quæ cùm ouum poſtea peperiſſet, illud opilioni obuio dedit, vt Ledæ ſeruandum deferret. Id cũ in arca ſeruauiſſet Leda, dicitur Helena ex illo fuiſſe nata, quam Leda tãquam ex ſe genitam educauit: quæ cùm adoleuiſſet, omnéſque reliquas mulieres forma corporis & oris elegantia antecelleret, hos procos & petitores habuit, vbi ad nubilem ætatem perueniſſet: Antilochum, Agapenorẽ, Amphilochos duos, alterum Amphiarai, alterum Creati filiũ, Aiacem Oilei, Aſcalaphum, alterũ Aiacem Telamonis, Diomedẽ, Eurypylum, Elephenorem, Eumelum, Menelaum, Megetem, Mneſtheum, Ialmenum, Leonteum, Machaonẽ, Polyxenum, Peneleum, Podalirium, Philoctetem, Proteſilaũ, Patroclum, Sthenelum, Vlyſſem, Thalpiũ,

Schedium, Polypætem, Teucrum. Inter quos ne naſceretur diſſenſio ob Helenam, ſi vni horum coniugi addiceretur, omnes iurare iuſſi ſunt ſe illum defenſurum ab iniuriis cæterorum cuicunque illa obueniſſet: propter quam etiam rapram exortum eſt bellum Troianum. Fuit igitur Nemeſis Noctis filia Adraſtea etiam vocata, ſed nõ ab Adraſtea nutrice Iouis dicta, neq; ab Adraſto illo profligato qui ſolus omni exercitu in bello Thebano amiſſo, euaſerit: pro qua victoria Thebani Nemeſeos Adraſteæ ſacellum erexerũt. Neque ab Adraſto antiquo illo Rege, qui primus eius templum condidit, vt ait Antimachus poëta in his verſibus:

Ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεὸς, ἣ τά δε πάντα
Πρῶς μακάρων ἔλαχεν· βαμὸν δέ οἱ ἵστασι φῶτες
Ἀδρήστου ποταμοῖο παρὰ ῥόον Αἰσήποιο·
Ἔνθα τιμήσαντες, καὶ Ἀδράστεια κεκλῆται.
Est Dea, quam Nemeſin dicunt: Dea magna, potènſque
Quæ bona cœleſtum conceſſu cuncta Deorum
Poſſidet: huic primus ſacratam condidit aram
Fluminis Æſapi gelidas Adraſtus ad vndas.
Hic enim culta eſt, atque Adraſtea vocata.

Quam etiã opinionem habuit Calliſthenes, ſed multo melius ἀπὸ τῦ δρασμῦ, ſiue à fuga dicitur, cum littera priuante & impediente illam actionem, cùm nemo malus vindictam Dei poſſit effugere: Hanc Deam alatam ſicuti Victoriam & Cupidinem finxerunt, cuius Phidiaca ſtatua fuit apud Athenienſes, vt ait Scepſius Demetrius, cuius in capite erat corona in ceruos inciſa, cum victoriæ ſigillis, quæ leua fraxinum geſtabat, ac dextra phialam cum Æthiopibus cælatis: vt ſcripſit etiam Pauſanias in rebus Atticis: hanc deam non ſolùm in ciuitates vniuerſas, ſed etiam in ſingulos viros plurimum habere autoritatis crediderunt antiqui, cùm ita ſcribat Diodorus:

Ἀδράστατε δία καὶ ἰχαίνοτε φυλάοτοι
Παρθένος, ἣ πολλὺς ψυσταμένη Νέμεσις.
Adraſtea vtinam te ſeruet, quæque fefellit
Mortales Nemeſis ſæpius ipſa viros.

¶ Atque tot breuiter dicta ſint de Nemeſi: nunc quid per hæc ſignificent antiqui explicemus. Cùm vellent demonſtrare ſapiẽtes nihil vel optimo Deo gratius, vel hominum vitæ moderatione animi in vtraque fortuna eſſe vtilius,

multa vel maritima vel terreſtria pericula nobis per fabulas propoſuerunt, quibus partim deterremur ab omni turpitudine, partim ad conſtantiam & patientiam & fortunę mutationes æquo animo ferendas inſtrueremur. Cùm verò nõnulli miſerias & infortunia quidem æquo animo ferant, at contrà felicibus rerum ſucceſſibus nimis extollantur, Deam hanc finxerunt, cuius vnum id erat munus, vt ad deprimendam nimis elatorum animorũ temeritatem Iouis nutu prę-ſto eſſet: & ad omnes eos labefactandos, qui plus æquo felicitate aliqua vel honorum, vel imperij magnitudinis, vel inſignium opum, vel rerum huiuſmodi, facti eſſent ſuperbi, conuolaret, vt declarant ea carmina Theæteti:

Ἔσχεν Ἀδρήστεια ἀειτάδεις Ἀθήνας,
Δαίμων ὑπερφιάλοις ἀντίπαλος μερόπων.
Miſit Athenarum clara vrbs olim Adraſteam
Vindex elatis eſt nimis illa viris.

Hęc igitur implacabilis aduerſus temerarios homines Dea, credita eſt vna Barbaros profligaſſe & afflixiſſe ira cõmota, qui pariũ marmor in Marathonium agrũ iam deportarant, vt ibi trophæũ erigerent aduerſus Athenienſes, cuius opes omnino contẽnebant: ex quo lapide Phidias Nemeſin incidit, vt ait Pauſ. in Atticis, & vt patet ex his carminibus:

Καί με λίθον Πέρσαι δῦῤῥ᾽ ἄχαγον, ὄφρα τρόπαιον
Στήσωσιν νίκας· ἀμὶ δὲ τῶν Νέμεσις.
Ἀμφοτέροις δ᾽ ἔστηκα καὶ Ἑλλήνεσι τρόπαιον
Νίκας, καὶ Πέρσαις τῦ πολέμυ Νέμεσις.
Hunc ſaxum Perſæ traxerunt me, inde trophæum
Quò fierem: ſed nunc facta ſui Nemeſis.
Erexit Græcis victoria parta trophæum
In Perſas belli facta ſui Nemeſis.

Hæc ſæpius arrogantes & ſuperbos duces cum omnibus copijs deleuit, hęc nimis ſuperbas & externorũ vires paruifacientes ciuitates funditus euertit. Quare qui ſapienter vtrãque fortunam ferre poteſt, illi nulla ſunt negotia cum Nemeſi: verùm cùm pauci ſint ſapientes, neque videant homines nihil non diuinitus fieri, ob inſcientiam hominum è Nocte & Oceano nata eſſe fingitur, cùm Oceanus pater ſit rerum omnium, vt diximus. Nam ex inſcitia & rerum ſiue opulentiæ abundantia & temeritas & arogãtia & aliorum hominum contemptus naſci ſolet, ex quo poſtmodo

Dei vindicta oriatur necesse est, quoniam solum sapiẽtem amat Deus. Nam diuinam potestatem ac iustitiam ipsam Dei, quæ condigna sceleratis supplicia præbeat, Nemesim esse sensit Arist. in libro qui de Mundo inscribitur: Νέμεσιν μὲν, ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ δικανεμήσεως· Ἀδράστειαν δὲ, ἀναπόδραστον αἰτίαν οὖσαν κτ̃ φύσιν. *Nemesin quidem appellant, quia singulis distribuat; vt Adrasteam, quòd pro vi naturæ nemo hanc causam aufugere valeat.* Huic coronam addiderunt, quòd omnibus præsit. Ceruos habet, quia timidos reddit quos semel percusserit. Fraxinum tenet, quia bella ob temeritatem excitet. Habet victoriæ sigilla, quia semper vincere soleat. Habet phialam cum inclusis Æthiopibus, quia neque ad vltimas quidem Æthiopiæ partes & ad Oceanum profugisse confert, vbi Dei ira commota fuerit, cùm Nemesis in mare etiam & in vltimas orbis partes imperium habeat: quod cùm ita sit, non possum non magnopere mirari, cur Pausaniæ diligentissimo rerum antiquarum inuestigatori non venerit in mentem, Æthiopes ea quã diximus de causa in phialam à Nemesi fuisse inclusos. Hanc Iustitiæ filiã nonnulli putarunt, & pennas ob celeritatem addiderunt, & rotam & currum, & gubernaculum; quia per cuncta elemẽta labens non homines solùm sed etiam elementa iustitia coniuncta teneat, ac seruet. Cùm verò plures Nemeses colerent Smyrnæi, plures rationes puniendorum impurorum hominum diuinitus mitti significarunt, pro varietate peccatorum & arrogantiæ cuiusque. Atque de Nemesi satis, de Momo iam dicamus.

De Momo. CAP. XX.

MOMVS diligentissimus & perspicasissimus operum omnium cõtemplator ac reprehensor, & ipse Noctis filius, at Somno patre natus fuisse dicitur, vt tradidit Hesiodus in Theogonia. Fabulati sunt hunc deum nihil quidem ipsum facere solitum, at cæterorum Deorum & hominum opera reprehẽdere: quippe cùm iudex etiam inter Deos Neptunũ, Vulcanum, Mineruamq́; de artificio contendentes, delectis, omnium opera reprehẽderit. Nam cùm Neptunus taurũ effinxisset, Minerua extruxisset domũ, Vulcanus hominem formasset: nihil non reprehensione dignũ inuenit. Cùm ad arbitrum enim eius certaminis ventum esset, ille iudex singulorum opus diligentissimè inspexit, atque vt ait

Lucianus in Nigrino: ἐκεῖνος ἐμέμφετο τοῦ ταύρου τὸν δημιουργὸν θεὸν, οὐ προθέντα τῶν ὀφθαλμῶν τὰ κέρατα *Deũ scilicet tauri opificẽ carpebat, quia cornua ante oculos non præposuisset.* Vel naturãetiã ipsam accusabat Momus ille Æsopicus, vt ait Aristoteles libro tertio de partibus animalium, quia potiùs capiti quàm armis cornua taurorum collocasset: nã si addita fuissent armis, cùm totum corpus in vulnera incubuisset, videbantur tauri multo maiori vi percussuri. At in Dialogo de Hæresibus testatur idem Lucianus, hominem Vulcani fuisse reprehensum, quia prætermissum fuisset illud, quod maximè omnium erat necessarium: quod artifex scilicet non præuidisset quot doli clàm in clausis pectoribus pullularent. Nam multò laudabilius opus futurum videbatur si fenestratum pectus fuisset, vt sciri posset quid in animo quisque strueret, & num mentiretur, an verum diceret. Domum Mineruę reprehendit, vt ait Polycharmus libro secundo rerum Lyiciarum, quia non erat facta trusatilis, quæq́ue posset facilè circumagi, si fortè malum haberet vicinum. Atque omnis Momi autoritas denique & licentia fuit in operibus laboribusq́; alienis reprehendendis. Nam idcirco στύγιος μῶμος, Stygius Momus scilicet, vocatus est in Epigrammate quodam, quia omnibus & Diis & mortalibus esset odio. Hunc Deũ Noctis & Somni filium fuisse tradiderunt, quoniam imprudentis est ac desidis, & eius qui iudicare non possit, quod humanum est peccare aliquando ac labi: cùm solus Deus perfectus planè sit ac illius opera omnib. planè numeris absoluta, cùm semper aliquid hominum operibus desit: nam illi certè viri boni existimandi sunt, non qui prorsus integri inueniantur, cùm nemo is existat, sed qui proprius accesserint ad bonitatem atque integritatem. Per hæc significare voluerunt antiqui, vt fabulosi figmenti sententiam explicem, nihil esse humanum, nullum neque bonum neque malum facinus, quod omnino reprehensione maledicorum & inuidorum carere possit, cùm neque Deus quidem, qui ipse est naturę fundamentũ, optimus ac sapientissimus obtrectatoribus carere potuerit. Per hæc igitur significabant aut maledicorum & ociosorum nullam omnino viro bono habendam esse rationem, aut nihil gloriosum vel honorificum esse aggrediendum. Nam cùm illum miserrimum omnium esse iudicem, qui potiùs ad vulgi &

imperitæ multitudinis opinionem, quàm ad veram probitatis & integritatis rationem se accommodare studeat, iamdiu omnem vulgi loquacitatem & imprudentiam contemnendam esse decreui. Semper enim præclari, & sapientis hominis esse iudicaui, stultorũ & improbissimorum calumnias magno animo posse paruifacere.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ.

LIBER DECIMVS.

Quòd omnia philosophorum dogmata sub fabulis contmebantur.

MANIFESTVM esse ducimus ex iis quę hactenus explicata fuerunt, opt. ac sapientiss. Campeggi, omnia priscorum instituta tum ad cognitionem rerum naturalium, tum etiã ad rectorum morum rationem pertinentia, fuisse ab antiquis sub fabulosis integumentis occultata. Veruntamen non inutile fore arbitramur, si paucis complectamur ea quæ latiùs in superioribus libris fuerunt contenta: quippe cùm ita fuerint implicata dogmata sapientum sub fabulis: vt neque à mediocriter quidem eruditis facilè secerni possent. Nam illa, quæ Aristoteles, & ante illum, diuinus Plato, de naturæ opificio tradiderunt, quæque vel Empedocles, vel Parmenides, vel Pythagoras, in medium protulerunt, aliique Philosophi, aut quę de moribus singulorum illa omnia fuisse patuit antiquarum fabularum artificum dogmata, è quibus tantum quisque hauserit, quantũ sui ingenij ferret facultas. Significabant enim (vti dictum est) mundum à Deo fuisse creatum, eumque consistere ex vniuersa materia: quare vnum esse mundum, at non plures: Tempus natũ esse è cœli motu: Cœlos harmoniam musicam, dum mouentur, pro ratione magnitudinis corporum, efficere: Ætheris sempiternam materiã existere: Elementa esse corruptioni & mutationib. obnoxia secundum partes, cum tamen tota moles ita creata sit à Deo, vt esse possit sempiterna. Hec omnia anima mundi, siue vis

diuina, à corruptione præseruat. Terram esse immobilem, cęteraque omnia perpetuis motibus agitari: Elementorum partes inter sese vicissim per calorem ætheris, ac per frigus corrumpi & gigni omniumque horum frequentiores fieri circa terram mutationes per fabulas innuebant. Grandines & imbres & fulmina fieri, cæteraque quæ fiunt in sublimi, è vaporibus à sole in sublime elatis. Tum rursus è commistione elementorum & corruptione diuersa gigni animalia, & plantas: quorum omnium autor est Sol per moderatum calorem. Omnibus animalibus, & è multis principiis compositis, semel esse moriendum, cùm omne cõpositum in sua principia solui denique necesse sit. Deinde ad explicandam naturam plantarum & frugum peruentum est. His esse vtiles dixerunt temporũ vicissitudines: cùm per has modò vires resumere, modò vberes fructus proferre soleant. Deinde animantium omnium generatio vel fit è corruptione, vel coniunctione maris & fœminæ. Vtrisque procreandis & educandis confert cœli clementia: nam ex illa temperie nascitur cupiditas procreandi. Deinde de mutationibus Lunæ ac viribus pertractarunt, cuius humor in plenilunio confert parturientibus, & incremento plantarum, & conseruandis animalibus, quæ nata sunt. Atque eiusdem facultatis autorem & principem Solem esse dixerunt, quem idcirco & medicæ artis peritum, & sanitatis ac pestilentiæ moderatorẽ putarũt. Nam cùm mediocritas, tẽperiesque caloris, & gratitas ac magnitudo per illum fiat, meritò hæc facultas illi tributa est. Postea demonstrarũt omnia diuina prouidentia gubernari, nihilq; esse quod sine Dei auxilio diutius possit consistere. Solem esse Dei ministrũ, per quem omnia fiũt & nascuntur: cùm is misceat elementa, è quorum cõmistionibus nascuntur omnia. Animas hominum esse immortales, quæ, postquam fuerint his corporibus exolutæ, pro suis meritis vel præmia, vel supplicia sortiantur. Deum adesse vbiq; hominibus quiduis facientibus. Nemini licere clàm esse scelerato, Solã innocẽtiam intrepidas animas mortuorum ad seuerissimorum iudicum præsentiam deducere. Atque vt sumatim cõplectar, omnem Dei & naturæ diligentiam, quæ ad elementa, vel ad corpora ex his cõpositа, vel ad simplex illud ac diuinum vocatum supernũ corpus pertineret, per fabulas explicarunt. Atque eędẽ fabulæ non minùs

ad informandos mores conferebãt, cùm significarent Deorum cultum & religionem à nemine posse impune negligi: omnia diuinæ prouidentiæ esse obnoxia, nihilque carere Dei præsentia. Deum fauere humanæ industriæ. Dæmones Dei nuntios nobis semper consulere, atque recta suggerere consilia. Sapiẽtiam rem Deo gratissimã maximeque à Deo diligi sapientem. Omniũ scelerum grauissimã esse auaritiã, quæ omnia & humana & diuina iura, cultumque vel ipsius Dei pessundare consueuit: cùm nihil sit tam sanctum, quod non auaritia violare soleat. Neminem esse posse auarũ, qui idem sit vir bonus. Omnibus necessariam esse sapientiã, sed principibus hominibus præsertim. Opum eximiã prẽstantiã neque vlli vtilẽ esse, neque necessariam: cùm breuis sit omnino fruitio illorum, quæ diuturnis laboribus cõparaueris. Omnem eximiã opulentiam deuitandã, vt insidiis plenam. Iustissimas esse opes, quę ex agrorũ cultu proueniũt. Naturam paucis esse contentã. Fatuos esse, qui plura quàm opus habeant, per aliorũ iniurias & assiduos labores sibi parare contendant. Nullam esse opum, honorũ, libidinum, rerúmque huiusmodi satietatẽ. Ab omni ambitione abstinẽdum, cùm honores qui vel imperitis, vel immeritis deferũtur, & ipsis & iis qui detulerũt, aliquando fiant calamitosi. Nihil esse à Deo petendũ proprium, nisi quod videatur illi nobis conferre. Omniũ mortalium statũ esse inconstantissimum. Neminem impurũ posse Dei vltionem deuitare. Legem esse hominum Reginam. Beluarum esse armis, at hominum ratione disceptare. Nemini scelerato confidere oportere. Principum gratiã nulli impuro esse firmam diutius. Qui semel à recto desciuerit, legesq; contemnere didicerit, is postea fit ad omne improbitatis genus propensus. Si quis voluptatum imperiũ semel æquo animo patiatur, illũ postea variarũ beluarum ac ferarum formã induere. Neminem posse satis sibi à voluptatibus tẽperare, nisi diuinã opem implorauerit, & ab illa adiuuetur: quare temperans putandus est Dei amicus. Opus esse eximia quadam sapiẽtia, vbi quis in aliquam turpem cupiditatem inciderit, vt inde pedẽ retrahere possit. Animę partes esse duas, hanc rationi parentẽ, illam minimè audientem rationem: oportereque melioré deteriori imperare. Omnis probitatis esse fundamentum religionem: omnémque beneficentiã esse Deo gratã. Vitam mortaliũ esse

quàm plurimis difficultatibus circumuentam, è quibus nisi Dei ope nemo satis sapienter se expedire poterit. Filiis vel ad probitatem vel improbitatẽ esse acutissimum calcar domestica maiorũ exempla. Ebrietatẽ corpus & animum inutilem facere rebus omnibus: multáque indecora immoderatum vini vsum sequi solere. Iræ vim plurimũ obesse rebus omnibus, nisi moderatio illi adhibeatur: superbiamque & pertinaciã & inuidiam debere rationi & recto cõsilio obtẽperare. Omnem arrogantiam & temeritatem diuinæ naturæ maximè esse aduersariam, quæ tandem à Deo deprimitur. Ambitionem maximè animos mortalium infestare. Mortalium superbia & crudelitate Dei irã concitari. Omnibus vitiis annexum esse condignum supplicium, neque vllam esse nobilitatem, aut vires, aut diuitias, aut potentiã, quæ possit dignæ pœnæ sceleratũ hominem subtrahere: quippe cùm vel debilis fortissimũ hominem iniquum sæpe profligarit. Animas esse immortales, quæ diutissimè possint pœnas dare illorum scelerũ, quorum perbreuem voluptatẽ expetiuerint. Omnibus esse moriendum, cùm somnus nos mortales esse ob quandã mortis similitudinem moneat. Omnes post mortem esse iudicandos. Innocentiam esse optimum viaticum omnibus animabus mortuorũ ad summi Dei præsentiam. Ita viuendum esse vt recordatio vitæ præteritæ possit nos in morte cõsolari, at non terrores iniicere. Tortores fore qui cõmissa peccata nos fateri cogant post mortem. Omnia peccata vel esse medicabilia, vel minimè. Singulis animabus pro magnitudine peccatorũ magnitudinẽ supplicium esse paratam. Non esse curandum quid de nobis dicant homines, sed quod æquum esse videatur faciendũ: cùm nemo prorsus ex omnibus mortalibus omni ex parte irreprehensibilis existit. Ego sanè, cùm ista fuerint dogmata sub fabulis antiquorũ contenta, illos qui postea philosophi nominati sunt, philosophandi initia ab ipsis fabulis cepisse contenderim: neque aliud fuisse philosophiã, quàm fabularum sensa ab inuolucris exuuiisque fabularum explicata. Nam cùm ab Ægyptiis vniuersa propè philosophia in Græciam primũ fuisset deportata, quid prohibet illam per fabulas apud Græcos fuisse per manus traditã? Cùm enim inuestigare philosophiã à principio Ægyptij sacerdotes prisci illis temporibus cœpissent, rerumque sacrarũ cognitionem

illi niterentur apud se retinere, ne traderetur in vulgus: dederunt operam vt aliquas notas inuenirent, sub quibus sapientiæ præcepta, & arcana mysteria sacrorum continerentur, quas hieroglyphicas nominarunt. Sunt enim ἱερὰ sacra: at γλύφω sculpo. Illud verò admirabile fuit in Græcorũ fabulis, quòd earum nonnullæ historicã & physicam & ethicam narrationem admittunt, cùm aliæ naturalem tantùm, aliæ moralem solam contineant. Atque nos in nonnullis omnes has explicationes proponemus, in aliis moralem tantùm, vel naturalem, cùm facilè esse vnicuique censeamus hæc omnia pro iudicio colligere: atque primùm de Ioue incipiamus.

De Ioue historicè.

HIc Deus habitus fuit, postquam pulso patre de regno ipse imperium suscepit, quia reges antiquitus pro Diis colebantur, quod inuenta multorum sibi arrogauit, quòd humanioris vitæ autor extitit, quòd omnia diuina prouidentia gubernari prior demonstrauit, quòd homines ad cultum Deorum erexit.

At Physicè

Idem modò aer, modò æther creditus est, modò Sol, modò fatũ, modò cœlum, modò mundi anima: quæ vbi agit in corpora cœlestia, Iupiter Olympius dicta est: vbi in vires subterraneas, Iupiter Stygius: vbi in mari, Neptunus. At castratio Saturni vnum tantùm esse mundũ & vnum tempus significat, neque posse plures procreari. Parentes Iouis Deũ denique cuncta genuisse & procreasse significant: cuius affines sunt elementa. Deinde significatur illorum mutua generatio & corruptio secundum partes, cùm tota moles sit sempiterna, corporaque cœlestia minimè corrumpãtur, frequentioráque fiat circa terram mutatio. Tum è motibus cœlorum confici harmoniam innuebant. Elementa rursus neque mares sunt, neque fœminæ, cùm tamen vtrorũque fungantur officio. Omnis autem vis temporis expellitur è regno Iouis, quia post creata à Deo corpora naturalia in elementa sæuitum est tantum à Saturno siue tempore, quòd eius vires extra primum cœlesteque corpus reiectæ sint: atque sub fabulosis de Ioue narrationibus ista rerum physicarum dogmata continentur.

Quæ Ethicè.

In eadem fabula demonstratur omnem diuitiarum amplitudinem, omnemque opulẽtiam esse inuidiosam & insidiis plenam: cùm per fraudes etiam & insidias soleat comparari: omne enim diuitiarum immodicarũ desiderium æquitatis & religionis cultũ, & humanitatis iura facilè prosternit: cum tranquillitas animi, & honor, & multorum reuerẽtia probitatis sint comites. Deinde demõstratur quòd principis sapientiam & integritatem omnium rerum bonarum vbertas, ac felicitas demum consequitur. Auaritia postea in omnia penetrare dicitur, eaque esse scelerũ omnium fundamentum, neque quidquam magis formidandũ illa esse viro bono, cum vix vllus locus auaritiæ sit clausus. Post hæc demonstratur quòd is qui deditus fuerit libidini, facilè in omnes brutorum formas mutatur, & ad turpissima quęque prolabitur. Patet igitur quòd neque nimio diuitiarum desiderio teneri conuenit viro bono, & quòd præsentibus vti sapienter oportet, & quòd sapientia felicitatis est fundamentum, & quòd omnis turpitudo fugienda est viro bono: quæ omnia per Iouis figmenta significabant.

De Saturno historicè.

Cultus fuit Saturnus vt Deus de multis benemeritus, quòd cùm in Italiã venisset ad Ianũ, & illũ & populos Italiæ primus politioris vitę rationẽ docuerit, & nummos imprimere inuenerit, & agrorum cultum, & Italos primus plãtationes, insitiones, educationes arborũ, fructiferarumque plãtarum culturam docuerit. Qui cùm esset sapientissimus, ob eius æquitatem & sapientiam dicitur ætas aurea sub illo fuisse, & vberrima terræ feracitas, & summa omnium concordia. Non enim legendis, quæ iusta essent, exercebantur, homines sub eius imperio, sed potius agendis: cùm lex & æquitas foret necessariò in animis omnium impressa. Tunc igitur viri boni sine calamitatibus, sine curis, sine ægritudine propter temperantiam viuebant, per iucundissimam senectutem, quam maximè omnium infestat præteritorum peccatorum memoria.

At Physicè.

Saturni parentes declarant illum esse tẽpus, quod natum est ex astrorum cœlique agitatione. Hic partes genitales patri abscidit, quia vnus est æther, vnus mundus, vnum

tempus, quod cursum cœli metiatur. Pactiones cum Titane siue Sole ita factæ sunt, vt quæ tẽpore nascerentur, postea omnia interirent: sic enim & elementorũ, & procreatorũ ex illis corporum generatio & corruptio indicatur, cùm nihil nasci possit nisi ex corruptioni obnoxiis principiis: atque hæc sine tempore confici non possunt. Cùm verò res absumãtur per tempus, & rursus aliæ in absumptarũ locum sufficiantur, Saturnum filios edisse finxerũt, & rursus vomuisse, qui deiectus de regno idcirco fuit quòd ætheris natura credita sit immunis ab omni corruptione, cùm non sentiat vim temporis, quod inferius extra suum regnum detrusit. Sic igitur corrumpi, vti dicebã, significabant elementa, aut ex iis composita, quinta vocata ὕλη sit suapte natura sempiterna. Locus elementorum vocatus fuit tartarus, quasi ἀπὸ τοῦ τέρχειν, à perturbationibus scilicet, quibus est plenus. Iupiter fratres à paterna voracitate liberauit, quia elementorum materia secundum totum sit sempiterna. Atque hæc dogmata sub hac fabula ad philosophiam spectantia occultabantur.

Nunc Ethicè dicamus.

Fuit Saturnus à filio de regno deiectus, quia nullæ sunt opes eximię sine maximis periculis & animi perturbationibus: atque omnis iniquitatis denique vindex est Deus. Nõ offendẽdos esse parentes postea significabant, cùm Iupiter paternam crudelitatẽ sit imitatus: quia paternæ vel iniquitatis vel probitatis exempla domestica filij plerunque sequuntur. Sic enim vitandam opum eximiam præstantiam, vt neque tutam, neque naturę necessariam, & ab omni iniuria abstinendum, significabant.

Physicè è Cœlo.

Cœlus terræ filius ob mundi procreationem dictus est, quia natus putetur ex informi materia. Hic exectus fuit a Saturno, per quod demonstrabatur quòd vnus est æther, neque vllum tempus patietur alterum æthera produci: ac neque alterum tempus è motu cœli gignetur. Mundum igitur vnum tantùm esse per hæc quæ dicta sunt, significabant non minùs quàm philosophi demonstrare postea apertioribus rationibus conati sunt.

E Iunone Physicè.

Iuno fuit Saturni filia, quia priùs cœlum ab opifice Deo factum

factum est: deinde ex eius cursu natum est tẽpus, ex illo cõtinuò æther, deinde elementa, quorum supremus est præter Iouem, aer, Iuno scilicet omnis humanæ vitæ moderatrix: per quam imbres & grandines concitantur. Ex aere incalescente nascuntur animalia & plantæ, pro cuius tẽperie mores plerunque imbibimus. Cùm verò ex aqua proximè aer gignatur, nutrita dicitur fuisse ab Oceano & Thetide. Cùm in aera vis ætheris ad animalium procreationem agat, vxor est Iouis: cùm vertatur in ignẽ, Vulcanum fertur peperisse. Cùm aeris benignitas rebus omnibus nascẽtibus conferat, coniugiis fuit præfecta. Sic igitur significabãt antiqui aeris locum, & vires, & actiones, & è quibus nascatur, in quod elemẽtum proximè vertatur, quod in ipsum agat, ipsumque aera plurimum conferre ad mores singulorum, & ad rerum omnium ortum.

De Hebe Physicè.

Hebe igitur meritò nata esse dicitur è Iunone, quia omnia cum aeris temperie pubescunt. Hæc ideò soror est Martis, quia propter fertilitatem regionum, vbertatemq; & opulentiam prouinciarum bella plerunque nascuntur: cùm nemo propè de loco sterili dimicare soleat. Atque hęc de aeris vi & actione.

At Ethicè.

Fuit illa remota à poculis ministrandis Ioui, quia gratia principũ est inconstantissima, omniq́ue vel minima de causa aliquando amittitur, quibus haud idem semper, sed aliud aliis temporibus placet, ac pulchrum apparet. Id enim per Hebes res gestas significare volebant.

De Vulcano Physicè.

Vulcanus verò ex aere natus dicitur, quia extenuatus aer conuertitur in ignem, atque sic mutuas elementorum mutationes per huius fabulam significabant. Cùm verò ignis esset in materia, deformis esse dicebatur & impurus, quare deiectus est à Iunone, & à Thetide nymphisq; marinis exceptus educandus: ex iis enim natura fulminis, & cœlestiũ ignium, qui fiunt in nubibus, procreatur. Atque dictus est fulmina Ioui fabricasse, quia vapor ille, è quo elidũtur fulmina, per calorem extollitur & gignitur. Sic enim meteorologica per hanc fabulam docebant. Idem cùm Mineruã cuperet, semen in terrã deiecit, quia non purus, at turbulentus

in materia calor rerum omnium ortum adiuuat.

At nunc Ethicè.

Vulcanus ligauit Martem ac Venerẽ in rete, nempe claudus celerem, & inualidus fortissimum bellorum Deum: quia nullæ vires iniquum hominem possunt à iusta vindicta Dei protegere. Quare per hæc etiam homines hortabantur ad integritatem & ad innocentiam, & ab omni turpitudine reuocabant.

De Marte Physicè.

Martem nonnulli Solem esse voluerunt, qui cum Venere coniunctus superueniẽte Vulcano præcipuè, nihil procreat: per hæc & vitam & ortum animaliũ in qualitatem elementorumq; symmetria consistete demonstrarunt: quippe cùm per Martem litigium, per Venerem amicitiam significarent, per Vulcanum exuperãtem aliquam qualitatẽ. Nihil enim ex vna tantùm qualitate elementorũ nascitur, neque ex similibus, sed ex his temperatis & modicè inter se permistis.

At Ethicè.

Mars nascitur è Iunone opulentiæ Dea, quòd ex opibus omnis est contentio, cùm aliquando causæ aliæ iniuriarum palam à principibus fingantur. Nutritus fuit apud barbaras nationes à Thero nutrice, quæ feritas est, quia beluarũ magis quàm hominum proprium sit armis dimicare, quæ sibi inuicem ratione persuadere non possunt: cùm lex hominum regina sola esse debeat, quòd honorificentissimum telum sit innocentia & æquitas.

De Neptuno Physicè.

Neptunus Iouis frater elementum aquæ creditus est. At aliquando tamen vis diuina per aquam diffusa, quæ totam molem à corruptione præseruat: quam animam mundi nonnulli vocarunt. Sic enim non modo mutuam elementorum inter se mutationem, & ex his generationem animaliũ significabant, sed etiam omnia diuina prouidentia gubernari, & Deum ipsum esse rerum omnium semper & vbique artificem. Hæc vis diuina in æthere Iupiter, in aqua Neptunus in aere Iuno dicitur. Huius Dei educatio facillimum esse ad motus aquarum elementum indicat, ac maris perturbationem, quod etiam testatur id victimarum genus.

At nunc Ethicè

Enimuero cùm omnia fiant diuina prouidentia, nos admonuerunt antiqui per preces Thesei, quibus mortem Hippolyti à Neptuno impetrauit, nihil proprium à Diis esse optandum, sed quæ conferant tantùm: cùm multi sibi calamitosa sæpius postulauerint. Cũ pulsus sit de cœlo, & Laomedonti seruire coactus sit, fortunæ inconstantiam proponebãt ante oculos, cùm nullus sit tam subtimis ac felix status viri improbi, qui non possit facilè labefactari. Postea multas calamitates Neptunus Laomedonti immisit ob neglectam religionẽ, quare significatur Dei cultum sine maximis calamitatibus non posse prætermitti. Quis enim omnium bonorum autorem Deum, omniumque parentem neglexerit, ac non meritò in omnes calamitates prolabetur? qui verò probè sancteque vixerit, & Deum piè coluerit, hic vnus placatum Deum in omne tempus habere poterit. Hæ fuerunt legitimæ harum fabularum sententiæ.

De Plutone.

Pluto patre Saturno, Iouis, Neptuniq; & Iunonis frater, & ipse natus est, post cœlum nimirum ab ipso mũdi opifice Deo vnà cum cæteris elementis creatus. Hic terra esse creditur, & omnium diuitiarum Deus, cuius pax alumna, quòd omnium vbertas è terra proueniat, quàm pax alit. Hic idcirco mortuorum est Deus, quòd omnia quæ moriuntur in sua principia soluantur, atque in terrã manifestius. Sic ostẽdebantur in ea solui vnumquodque corpus, quibus à natura compositum fuit. Quòd autem Pluto terra sit, declarat Proserpinæ fabula: quam rapuit illa de causa Pluto sub terram, quia radices, primùm plantarum inferius, deinde superius excrescunt: sic modo apud Plutonem, modò apud Iouem est Proserpina.

At Ethicè.

Per hæc ipsa figmenta rursus ad vitæ tranquillitatem nos hortabãtur: quòd breuis sit diuitiarum fruitio, cùm diuturnis laboribus cõparentur. Tum demonstrabant illi opus esse nullam turpitudinem, nullumq; dedecus vereri, qui diues esse cupiat, quod idem est atque esse sceleratum. Nam qui equi Plutonem vehebãt: Alastor pernicious, Orphneus obscurus, Nycteus nocturnus, Æthon ardens: quòd crudelitas, & omnis æquitatis obliuio, & recti inscitia diuitiarum desiderium consequuntur, à quibus vehitur.

De Pluto.

Cùm verò animus hominũ neque possit quiescere, neque vtiliter id facere possit: per Pluti iuuentionẽ homines ad agriculturę studium adhortabantur, cùm dicerent Plutũ esse Cereris filium, diuitias terræ scilicet, cùm opes iustissimæ è terra nascerentur, cæcus fuisse fingebatur, cùm diuitias hominibus nullo delectu impertiret, quia occulta sunt Dei consilia, quæ nemo prorsus humano ingenio potest vel debet inuestigare, sed sua fortuna esse contentus. At verò ne quid temerè fieri & sine diuina prouidentia putaretur, maluerunt Deum vel cæcum introducere, quàm aliquod facinus Deo omnino teste carere.

De fluminibus inferorum.

Enimuero vt pateret, non in vita solùm plurimũ conferre integritatem & innocentiã ad beatè tranquilleq; viuendum, sed etiam morientibus gratissimũ esse viaticum, vitæ præclarè transactę recordationem, terrores & pericula mortuis complura esse tradiderunt, & mõstra apud inferos parata, quibus mortui pro magnitudine scelerum torquendi traderentur. Deferebat sceleratos Acherontis fluuij vnda cum strepitu: quia cõscientia, rerumq; turpiter aut crudeliter gestarũ memoria sub mortẽ animum magnopere infestat. Sic igitur significare voluerunt ita vitam nostrã oportere componere, vt recordatio præteriti tẽporis quã maximè in morte animos nostros ob innocentiã & integritatem cõsoletur, & nos intrepidos ad vel seueriſſimorũ iudicum præsentiam perducat. At qui fuerit sceleratus & improbus, ille querulus lamentationibus & curis plenus flumina quæ sunt apud inferos traiicit, quæ suis locis fuerunt commemorata. Sunt enim curæ sub mortis tempus animum infestantes sub harum fabularum figmentis expressæ ad deterrendum à flagitiis. At vbi mortui ad illa flumina peruenerint, si qua anima illegitimè descenderit, neque iusta consecuta sit, ibi errare diu permittitur antequam traiiciatur: quæcunque verò capta fuerit commissorum peccatorum pœnitentia, omnemque spem in clementia Dei collocarit, hæc à Charonte traiicitur. Quibus rebus significare voluerunt, nos viros bonos pro viribus esse oportere, cùm probitatis comes sit vbique lætitia & fidentia: quod vbi vires mortalium attingere non possunt, diuina clementia nihilominus nobis non deerit.

De Cerbero Physicè.

Vbi ad inferos animæ descenderint, excipiuntur ab horrẽdo Cerbero cũ lętitia, qui postea volẽtes exire deterret: hoc nihil aliud quã natura est rerũ, quæ gaudet ortu singulorũ, cùm graviter ferat interitum. Per hæc immortalitatem animarum antiqui ostẽdebant: nam animas semper fuisse putarunt Pythagorici, quæ de cœlo in hęc corpora, tanquam ad inferos deducerentur: quibus blandiebatur aduentantibus natura, at contra adituras superos reclamat,

At verò Ethicè.

Cerberus est auaritia & cupiditas diuitiarum, quæ aduenientibus opibus blanditur, sumptibus verò vel necessariis tristatur. Capita complura sunt Cerberi, cùm multa scelera ex vno auaritiæ fonte nascãtur: neque vllus esse potest auarus vno tempore & vir bonus, cùm inter auaritiam & probitatem magna semper sit contentio.

De Parcis.

At verò Parcas crediderunt antiqui Deas esse potentissimas, quoniã omnia quæ nascerẽtur, vel fierẽt, sita essent sub harũ potestate: quas Iouis & Themidis filias putarũt, quoniã vel singulis animabus Deus pro prioris vitę meritis corpora & fortunam traderet, vt sentiebant Pythagorici, vel quia singulis prò dignitate diuina sapiẽtia præmia vel pœnas impartiret: cuiusce diuisionis cùm causam prisci ignorarent, omnia fato vel à Parcis gubernari crediderunt: quare sapientiores omnia diuina prouidentia gubernari per ignotas hominibus causas demonstrantes, ea de Parcis tradiderunt.

De iudicibus inferorum.

Neque verò in hac vita solùm, sed etiam post mortem singulos à Deo pro dignitate vel bona vel mala obtinere, atque nihil omnino sine Dei cura perfici, ostendentes iudices apud inferos post mortem statuerunt, qui singulorum peccata diligentissimè iudicarent, neque enim conueniebat vt animæ vel in corpora pro meritis mitterẽtur, vel post mortem prędmia consequerẽtur, nisi fuissent priùs iudicatę: quare huic iudicio tres præfecti sunt: qui quoniã omnia scelera vel sanabilia erant, vel insanabilia: sanabiles quidem animas in certum locum, donec maculę contractæ ex humanis sordibus expurgarentur, deduci iubebant: quæ verò immę-

dicabilia vlcera ex humanarum rerum contagione contraxissent, illę in profundissimum tartarũ deiiciebantur: at quę piè sanctéque vixissent per summam innocentiam, quæque ab omni sorde humana procul abesse forent iudicatæ, illæ in loca tum ob fertilitatem rerum omnium, tum ob temperiem cœli perpetuam suauissima deducebantur. His igitur rebus antiqui nos hortabantur ad probitatem, quoniam si quis dum viuit pœnas suorum scelerum deuitauerit, at certè post mortem supplicium deuitare non poterit.

De Eumenidibus.

Verùm ne quis sua flagitia se occultaturum esse speraret, additæ sunt ministræ & tortores his iudicibus acres & formidabiles furiæ, quas nonnulli Erinnyas appellãt: quas cõscientiæ stimulos esse diximus, cùm ex iis parentibus, quibus traditũ est, natæ dicantur. Nullus enim grauior est tortor, aut magis infestus testis, quã sit sua cuiusque sentẽtia. Atque, vt summatim dicam, per hæc significare voluerunt antiqui, soli viro bono omnia esse tuta, solamq; integritatẽ & innocentiam homines intrepidos ad omnes fortunæ mutationes perducere: quippe cùm vel hæc, vel non valde his dissimilia, impuris hominibus sint expectanda.

De Tartaro.

Animæ igitur sceleratorum multis grauissimisque vitiis cõtaminatæ per hos tortores à iudicibus cognitæ, prædictis furiis in tartarum deducendæ tradebantur: cùm is locus esset pœnarum luce omnino carens, multisque plenus perturbationibus, vnde non dabatur ampliùs reditus: quę quidem præcepta fabularũ, nihil propè dissentiũt à veris Christianæ religionis institutis: nisi quòd illi sub fabulosis hæc occultarunt, quæ nos habemus aperta & manifesta.

De Hecate.

Cùm vellent autem demonstrare omnibus necessariò esse moriendum, neque posse quenquam Dei voluntatem effugere, aut ab eo statutum diem præterire, Hecaten Iouis filiam & Asteriæ finxerunt esse: quæ credebatur vis esse per astra descendens & occultè agens diuinitus in corpora hæc inferiora, ab iis qui Iouem omnia regere putarunt, & omnibus moderari, vnde omnia proficiscerentur: quamuis alij fatorum cuiusque esse ordinem ac vim existimarent, quæ diuinitus in corpora mortalia funderetur: quam cùm nulli

esset cognita, Noctis filiam crediderunt.

De Somno.

Enimuero ne obliuisceremur somnũ morti esse simillimum, atq; omnia quæ dormiunt interire etiã aliquando solere, Sõnum Deum esse antiqui tradiderũt Mortis fratrem: atq; somnus ille suauissimus dicitur, qui morti sit perquàm similis: non enim solùm ad recuperandas vires à Deo hunc datum esse animabus dixerunt sapientes, sed etiam vt admoneremur quotidie quòd mortuorum sumus imagines.

De Proserpina.

Ad explicandum verò seminum plantarumque omnium naturam Proserpinæ figmenta antiqui introduxerunt: quæ sex mẽses esset sub terra, & totidem supra terram. Sic enim diffundi virtutem plãtarum sex menses in ramos ob frigus subterraneum significabant, cùm ab hyemis frigore superiore & circunstante virtus earundem plantarum intra terram includatur: nam sic natura suas vires omnibus animalibus, naturalibúsque corporibus impertit, vt alternè exerceant: quippe cùm dies etiam negotiis agendis, nox quietis causa concessa sit.

De Luna.

Lunæ naturã præterea viréque explicantes illam filiam Hyperionis siue Solis dixerũt, quia cum corpus sit diaphanes, tanquã speculum lumen à sole acceptum rursus in terras ad nos trãsfundit: atque eadẽ de causa Solis soror etiam dicta est. Per currum, celeritatem motus proprij indicarunt ad exprimẽdam naturam, quia semper vel maior vel minor quotidie fieret: variorum colorum vestes illi tribuerunt ad explicandas vires. Hanc eandem marem & fœminam dixerunt, quia, vt fœmina, humorem præbeat vtilem animantium nutrimento, atque eadem calorem vnà sensim infundat, qui plurimum, conferat ad incrementum: nam sine hoc ipso calore inutilis eius opera esset omnino putanda, vt autem quantum possit manifestum fiat, argumẽto sunt ea quæ pertinent ad partus prægnantium animalium, quæ vim Lunæ perspicuè sentiunt: quare Lucina etiam dicta est, quòd in lucem animalia educãt. Hæc eadem corruptioni etiam plurimum confert, quare maximè in diebus Lunæ criticis periclitantur grauiter ægrotantes.

De Diana.

Diana & Phœbus Latonæ ac Iouis filij creduntur, per

quam fabulam significare mundi ortum voluerunt: nã cùm informis esset priùs in vnam molem confusa mundi materia, quia omnia obscura essent & laterent, tenebræ illæ Latona vocatæ sunt. Phœbum & Lunam Iupiter euocauit ex his tenebris spiritus domini scilicet, cùm dixisset, Fiat lux: cuius lucis autor est Phœbus & Diana: sic igitur mũdi creationem à luce incepisse antiqui significabant: sed de his latiùs postea suo loco dicemus.

De campis Elysiis.

Sed quoniam explicata sunt supplicia quæ grauissima & sempiterna conscelcratis hominibus ab antiquis post mortem proponebantur, vt deterrerentur ab omnibus sceleribus, & ab omni turpitudine, videtur esse necessarium vt quę præmia viris bonis, quibus allicerentur ad probitatem, fuerint ab iisdem proposita, perquiramus. Erant igitur iis insulæ duæ concessæ, ad quas lenes & odoriferi venti, tanquam per incredibilem florum copiam pertrãsissent, suauiter spirabant: solum pingue, quod omnia sine humana diligentia facilè produceret: locus multis semper florum fructuumq; suauium generibus abundabat, & plãtis domesticis vbique vestiebatur: vineæ singulis mensibus fructum ferebant: aër sincerus & temperatus, qui nullã temporum patiebatur mutationem: nam omnes maligni venti vel prorsus hinc exulabant, vel si peruenirent, priùs per inania loca defatigabãtur, omnemque inclementiam exuebant, quam loca illa attingerẽt: placidissimi imbres hic à Zephyris vel ab Argeste excitabantur, cùm plerunque tamen terra ob suam naturæ bonitatem imbribus non egeret. Ibi erat suauissimarum tãtum auicularum genus, quæ dulces concentus musicæ symphoniæ non dissimiles passim per totum anni tempus exercerent: ibi cantilenæ erant mirificæ suauitatis, chorósque ducebant virgines cum pueris pulcherrimæ, quibus accinebant cum musicis instrumentis peritissimi cantores. Epulæ ibi nascebãtur saluberrimæ, nulla sentiebatur ibi senectus, nulla ægritudo, nulla mentis perturbatio, non auri, non diuitiarum cupiditas, non honorum animos beatarum animarum infestabat: omnes priuatam vitam rebus necessariis contentam vel maximis imperiis anteferendam existimabant. Hic vnusquisque iisdem studiis exercebatur, quæ viuenti gratissima extitissent.

De Lethe fluuio.

Enimuero quia putabant antiqui philosophi animas hominum esse immortales ac sempiternas, quæ fuit Pythagoræ opinio, & aliorum quorundam, has crediderunt pro singulorum meritis, & pro rebus in priore vita gestis semper in noua corpora denuò transmitti: atque hoc ipsum ad inferos mitti esse putabant, in noua corpora redire. At enim non facilè adduci poterant animæ, quæ graues molestias & miserias humanas semel expertæ fuerant, vt rursus in hæc corpora redirent, nisi aliquam rationem excogitassent, qua fierent omnium pristinorum incommodorum immemores: idcirco Lethen fluuium ea aqua fluere dixerunt, vt semel epota rerum omnium memoriam omnino obliteraret. Sed enim fluuius ille vbi sit, dubitari posset, quoniam alij apud inferos esse dixerunt, cùm Pythagoras tamen è cœlo descendere animas existimauerit: ego sanè censeo in circulo Lunæ fuisse Lethen collocatam, cùm satis aptæ obliuioni vires eius appareant: quippe cùm Cancrum cœleste signum portam putauerint per quam animæ hominum ascẽdant, aç descendant, cùm per Capricornum istud ipsum à Diis fieri creditum sit.

De Penatibus.

Vt autem manifestum fieret omnibus, nihil esse quod diuina prouidentia non gubernetur, nostraque omnia semper diuino consilio proregi, cùm Dei præsentia nullo in loco carere possimus, non solùm Lucinam parturientibus mulieribus statim adesse finxerunt, quæ illas à doloribus solueret, sed statim nati infantes proprios habere dæmonas continuò crediti sunt, quorum auxilio per totã vitam fruerentur: hæc opinio ab illa prisca antiquorum ad nostram vsque ætatem perdurauit: nunc hos nuntios Dei nominant: physici verò Iouem, Iunonem, Mineruam, Vestam hos esse dixerunt, vires elementorum scilicet, cùm illis nati continuò perfruamur: atque hos Deos æthera medium, aëra imum, & terram, & summam ætheris partem, quę vis est diuinæ intelligentiæ, quam Mineruam nominarunt. Hæc enim nomina domorum priuatarum, & singulorum in iis habitantium, & vniuersarum ciuitatum curam habere putabantur. Alij Apollinem ac Neptunum Penates solos putantes in idem reciderunt: calorem, tanquam principium à

quo fieret opus naturæ, & humorem ex quo fieret, principia ponentes: atque eadem de Laribus dicta sint.

De Genio.

Creditus autem fuit Genius dæmon, non quidem is, per quem viueremus, aut cuius auxilio vbique frueremur, sed is, qui nobis semper bona consilia suggereret, & quem haberemus in tota vita nostra consultorem. Sed cùm multa alia quoque Genium proprium, vt plantæ, & animalia, quæ non egent consilio, habere dicantur: videtur probabilior illorum sententia qui occultam vim planetarum, quę ad omnia hæc pertineret, Genium vocatam fuisse putarunt: quare omnia humana & cœlesti vi occultè gubernari, & nihil diuina virtute vacare tradiderunt.

De Pallade.

Vt verò demonstrarent antiqui non sola vi cœlesti mortalium res gubernari, sed etiam prudētię hominum aliquid loci relictum esse, cùm Deus diligentes & prudētes semper adiuuet, tum sapientiam rem Deo gratissimam esse dixerūt, cùm Deus magnopere diligat sapientem: ad hoc autem exprimēdum illam Iouis filiam esse dixerunt sine matre, cùm solus Deus verè sit sapiens, alij verò similitudine quadam. Vt pateret quāta vis esset sapientiæ, illam armatam natam esse finxerunt, cùm sapiens nullas neque fortunæ iniurias, neque humanam iniquitatem magni faciat, sed omnia consilio & patiētia superet, omnémque suam spem in Deo collocarit: & quoniam initium sapientię est timor domini: hāc dixerunt antiqui profligauisse impios gigantes, qui neglecto Deorum immortalium cultu in Iouem insurgere conati sunt: omnis enim sapientia humana, quæ dissideat à diuina voluntate, inanis est & contemnenda, cùm solus vir bonus & amicus Dei sit sapiens.

De Prometheo.

Enimuero vt demòstrarent omnem humanā prudentiam quæ à diuina voluntate dissentiret, esse pernicioſam mortalibus & insulsam, Promethei fabulam introduxerunt, quem artes & dolos omnes excogitasse inquiunt, & ideirco grauia supplicia passum fuisse. Hunc aiunt columnę alligatum fuisse, multaque grauia passum tandem recōciliatum fuisse Ioui, quoniam viris bonis plerunque pugnandum est cum infortuniis: atque soli propè mali vel fatui sunt fortunati.

At cum breuis vita mortaliū existat, qui multas molestias æquo animo pertulerit, ille Deo tandem sit amicus: quare per sapientiam Ioui tandem reconciliatus fuit.

De Atlante & Endymione.

Neque tamen putanda sunt omnia quæ fabulosè tradita sunt ab antiquis, ad humanæ vitæ institutionē, vel ad vires naturæ exprimendas fuisse confícta: sicuti non necesse est in fertili agro nullam nasci plantam inutilem. Quæ de Atlante igitur & de Endymione prodita sunt memoriæ, illa de viris astronomicæ scientiæ peritis dicta sunt, postea ad illorum gratiam, vt cum suauitate ad posteros transmitterentur, ita fabulosis narrationibus fuerunt implicata.

De Fortuna.

Neque illa quidem quæ memoriæ prodita sunt de Fortuna, non singulari consilio fuerunt excogitata: quæ quid sit, satis explicatum fuit in Physicis ab Aristot. Sed ego, cùm omnia diuina prouidentia gubernari putem, nihil fortunæ tribuendum verè sentio: sed nomen ipsum tributum fuisse fortunæ putarim, vt à cogitatione diuinæ potentiæ, cùm molestiis, vt sibi videntur, præter dignitatem homines infestantur, deducerentur: atque in fictum nomen suas lamētationes & conuicia coniicerent, quæ leuis & stulta, & cæca, & iniqua vocaretur, cùm causæ nescirētur, cur huic res aduersæ ferè omnes euenirent, at illi contrà nihil non ex sententia succederet.

De Apolline.

Explicatum fuit in superioribus fabulis de mundi principiis, & mutuis elemētorum inter se mutationibus, déque animæ immortalitate, quòd illa sempiterna sit in hominibus, quòd vnus sit mundus ex vniuersa materia, & quæ sint corruptionis ac generationis elementorum principia: nunc videtur dicendum de iis quæ pertinent ad conseruādas formas singulorum animalium, & compositorum corporum. Est autem omnium horum Sol artifex, quem à splendore Phœbum nominarunt: nam propter obliquum eius cursum sub signifero circulo omnes & plantæ & animalia modò eius accessu fœtum producunt, modò recessu vires resumunt. Fuit idem medicæ artis peritus, & salubritatis ac pestilentiæ artifex creditus, quoniam vis Solis medicinæ cōfert, cùm nimius eius calor sit pestifer omnibus animanti-

bus. Est enim omnis animãtium salus in symmetria caloris constituta: quare generationis & corruptionis artifex Sol est appellandus, vt senserunt antiqui.

De Æsculapio.

Æsculapium idcirco finxerunt antiqui Phœbi & Coronidis, quam aeris temperamentum esse dicebamus, filiũ, quia nisi Solis calor aera purget ac rariorẽ faciat modicè, & nisi humoris vis quędam in ipso aere relinquatur, nulla esse potest salubritas. Fuit igitur Æsculapius aer bene affectus, cuius filia fuit Sanitas aut bona Valetudo. Est enim aeris tẽperies non homini solùm, sed etiam cunctis cæteris animalibus, & plantis salubris: quare iure & Solis filium AEsculapium, & salubrem vim de Sole animis corporibusque subuenientem dixerunt. Sed quia vis Solis assiduè commisceat oportet ipsum aera, matrem illi Deo mistionem tribuerunt. Per hæc igitur non solùm autorem generationis & corruptionis Solem significabant antiqui, sed etiam salubritatis: cùm mediocritas conseruet, at quod nimium est vel minimũ interimat: omnis enim vita animantium & sanitas est in mediocritate constituta.

De Chirone.

Atque cùm in aeris optimè affecti natura, facultas sit cõstituta facilè conualescendi, accidit aliquando malè affecti corporis malignos humores in aliquam partem ipsius corporis debiliorem confluere: quod enim per totũ corpus diffusum fuerat, à vi naturæ in vnum locum expellitur: ideo Chironem peritum chirurgię celebrarunt. Sic enim significabant physicas actiones per has fabulas, quæ spectabant ad conseruanda singula composita corpora naturalia.

De Venere.

Deinde quoniam alia ex animab. nascuntur è corruptione, alia è coniunctione, quid conferret vtrisq; explicarunt. Atque nascentibus quidem ex corruptione mediocritas caloris, & cœli clementia ad educandum necessaria est: illis rursus animalibus, quæ generant ex coniunctione maris & fœminæ, peropportuna est aeris temperies. Nam cùm semen è subtiliore sanguinis parte secernatur, non ita facilè istud fit, nisi sanguis modicè incaluerit, quod fit per ver præcipuè: est enim verna temperies quasi lena ad procreationem vbique. Sic igitur materiam seminis, & aeris clemẽtiam procreandi desiderio necessariam per fabulas antiqui exprimentes, Venerem è genitalibus Cœli partibus & ex mari natam fuisse fabulati sunt. Sunt enim genitales partes Cœli, caloris mediocritas per motum qui confert animalium generationi.

De Cupidine.

Inde Cupido Veneris filius fuisse dicitur, quoniam ex aere ita affecto corpora & ipsa animalium bene affecta in procreandi cupiditatem sensim illabuntur. Nam tum vigere singula animalia putanda sunt, cùm existunt naturæ negotiis habilia: sic igitur antiqui ex optima valetudine & ex aeris temperie nasci animalium fertilitatem tradiderunt per fabulas. At verò quia multa turpia propter libidinem à nonnullis commituntur, ad exprimendam indignitatẽ eorum qui nimis ad libidinem sunt propensi, Cupidini tantum deformitatis, quantum explicatum fuit, tribuerunt.

De Gratiis.

Sunt autem argumento illis quæ dicta fuerunt superiùs, Gratiarum vires & nomina, quæ nihil aliud significabant quàm fertilitatem agrorum, frugumque abundantiam, quæ pacis beneficio latè proueniunt. Hac ipsa de causa Veneris asseclas esse dixerunt, & Solis AEglesque filias, cùm nihil sine Solis clementia fœcundum fieri possit.

De Horis.

Præterea quia nihil satis commodè videbatur fieri posse solo naturæ ductu, vel si optimam cœli temperiem consequatur, nisi humana adiuuetur industria, introduxerũt Horas antiqui, quæ singulorum diligentiam spectarent, diligentioribusque hominibus fauerent. Nam humanam industriam nunquam deserit diuina clementia. Quare hę nubes pro arbitrio inducere, & cœlum serenum facere, & temporibus moderari creditæ sunt. Per easdem Horas rursus improbitatis hominum, sterilitatem agrorum, & omnes diuinitus immissas calamitates esse comites innuebant.

De Mercurio.

Atque vt intelligeretur à diuina natura res humanas non esse penitus seiunctas, Mercurium tanquam vinculũ quoddam intercedere censuerunt, qui Deorum consilia ad homines, hominum ad Deos ipsos asportatet. Id autẽ fingebatur ab iis, qui quo pacto res humanæ diuinitus gubernarentur,

percipere non poterant. Nam Mercurius vis est illa diuina, quæ in mentes hominum diuinitus infunditur, quæque res humanas mirificè in suo ordine componit & conseruat. Tum rursus, vbi somnia in mentes hominum diuinitus infundi putabantur, aut vbi animæ in corpora nascentium deduci, aut post mortem ad inferos, vis illa diuina Mercurius dicebatur. Illo autem nomine vis diuina vocata fuit, quia primus Mercurius vir sapientissimus mundum à Deo creatum fuisse dixerit, & non posse sine diuina prouidentia gubernari, omnemque Deorum cultũ inter mortales instituerit, neque vllum fieri posse crediderit sine Deorum nutu ortum & interitum. Nam cùm hæc prior homines docuisset, quasi res consiliaque diuina ad nos detulisset, Deorum nuntius creditus est. Quæ pertinent ad vim orationis exprimẽdam huic Deo dicatæ prætermitto, cum natura ipsius planetæ, suo loco legenda.

De Pane.

Cùm vellent rursus demonstrare antiqui, omnia naturalia corpora diuinæ naturę subiici, & ab illa pro sua voluntate gubernari, Pana Mercurij filium tradiderunt esse. Est autem Pan hæc vniuersa corporum naturalium moles, velut ipsum nomen significat: in qua diuina humanis coniunguntur, quod exprimebant per superiorem formam Panos quę pulcherrima erat, & Diis simillima: cùm inferior magnopere esset deformis ob inferiorum corporum naturalium sordes, quæ sunt tanquam hypostasis naturæ. Reliqua quæ pertinent ad explicandam corporis formam, suo loco legenda relinquimus, vbi latè declarata sunt.

De Sileno.

Enimuero non solùm rebus humanis prœesse Deos statuerunt fabularum inuentores, & sub hisce occultandæ philosophiæ artifices: sed etiam alios ex Diis potentia & autoritate aliis præstare crediderunt, ita vt vnus Iupiter rebus omnibus ac demonibus præesset, alij dæmones imperia in certa vel loca vel negotia obtinerent, qui & ipsi alios inferiores dæmones haberent ministros. Sic igitur Sileni Bacchum, vt ministri, sequebantur: qui cùm Bacchus esset Sol creditus, Sileni vires solis erant animalibus pernutiles.

Ethicè.

Ebrietatis turpitudinem prœterea ante oculos proponentes, Silenum vim scilicet vini & ebrij hominis formam, expressserunt. Illum igitur ventricosum, & senem, & vsque titubantem finxerunt, quòd hęc omnia vinum & ebrietas efficiat. Nam qui plus voluptatibus, quàm natura postulet, tribuerit, is & in præsenti & in posterum corpus & animum omnibus rebus vel vtilibus vel honorificis inutilem reddit. Quare propositis his incommodis maiores per hæc figmẽta ab immoderato vini vsu, & ab omni è vino nascente turpitudine deterrebant.

De Faunis.

Vt verò retinerentur homines in officio, omnesque forent probitatis & integritatis studiosi, & Faunos, & Syluanum, & Oreades nymphas antiqui sapientes excogitarunt, qui vbique pastoribus & agricolis præsto essent, agrestiumque calamitates aliquantulum subleuarent: nam cùm nihil in agris, vel in syluis, vel in densis mõtium nemoribus non præsente vbique Deo committi liceret, mox additum fuit illi opinioni, viros bonos laborantes nullo in loco à diuina clementia negligi, sed vbique subleuari: quippe cùm neque arborum neque pecudum fœtus possent sine diuina custodia conseruari aut augeri.

De Nymphis.

Sed quoniam nulla res est quę tota sit vtilis, cùm neque ciborum maior pars in vtilitatem corporis conuertatur neque tota materia aquę gignendis animalibus sit vtilis, cùm alia pars in fœtum, alia in eius nutrimentum absumatur, vt patet in ouis prœcipuè, vires illas seminis, aut aquæ, ex quibus fit generatio, Nympharum nomine appellarunt: quare dictę sunt Nymphę fructiferę & homines atque animalia omnia nutrire, & pastorum Deæ, præsidesque pratorum vocatæ sunt. Sic igitur per has materiam propriam singulis rebus naturalibus subiici, significabant.

De Baccho.

Neque eã quidem quæ de Baccho fingebantur ab antiquis, fuerunt à physica consideratione aliena, quando illum à Nymphis nutritum dixerunt: cùm enim Nymphæ materia sint in rebus naturalibus, illæ formam recipiunt ac fouent: est enim Dionysus virtus Solis generationi cõferens

quæ vicē maris obtinet in operib. naturæ, huic idcirco phallum siue membrum virile dicatum fuisse memorant, & genus id sacrificij, quod vocabant Canephoria.

Ethicè.

Deinde mores ebriosorum per hunc Deum exprimentes, ad moderatum vini vsum nos hortabantur, cùm proponerēt ante oculos quot turpitudines ex ebrietate nascerētur: nam cur Cobali malefici & pernicioſi dæmones Bacchū comitabantur, inter quos Acratus præcipuū locum obtinebat? quia multa sunt flagitia, quę ebrietatem ac immoderatum bibendi vsum sequuntur: loquacitas nimirum, & temeritas, & impudētia, & in rebus domesticis negligentia, præsentiumque bonorū profusi sumptus, & inimicitiæ, multaque huiusmodi incommoda cum clamore & strepitu: eadē causa fuit cur eius currum diuersæ feræ crudelissimę sequerentur.

De Cerere.

Mox ad agrorum cultum mortales adhortabantur, cùm Cererem terrā esse dicerent, ex qua nascuntur diuitiæ: cùm iustissimum sit habitum fœnus illud quod è terra capitur, terræ enim feracitas è cœli clementa & diligentia hominū nascitur, quod per Cereris fabulam explicarunt: hæc orbem terrarum peragrauit, quoniam ob signiferi circuli obliquitatem, & ob Solis cursum sub eo, variis anni tēporibus æstas fit, & segetes ad maturitatem perueniunt.

At Ethicè.

Nemo Deos impunè contemnit, cùm improbitatis comites sint miseriæ: necesse est impium hominem & imprudentem in multa turpia incurrere: quare & pietas in Deos, & rebus agendis prudentia, & parcimonia in præsentibus bonis conseruandis, necessaria est viro bono.

De Priapo.

Atque quoniam aliquid fieri è nihilo non potest, Priapum semen esse genitale crediderunt: quē Deum idcirco putarūt antiqui, quia diuina potentia plena essent, vt putabant, semina generationis.

De Adoni.

Neq; verò simplex erat modus vires Solis ostendendi, sed pro arbitrio artificum fabularum: nam modò capitur pro messe vt Proserpina, quę per quoddam spatium est apud inferos, modò apud superos, modò pro Sole: qui eadem ratione

tatione modò diuturnior est apud inferos, modò apud superos: hunc aiunt ab apro ictum interijsse, propter horridam vim hyemis, per quam deficiunt penè Solis vires: nam dum est in australibus signis, horrida terra fit, & frugibus, vt apparet, inutilis, cùm vere omnia reuiuiscant.

De Sole.

Sol quia lucem & vitam denique impertit omnibus animantibus, lucis quęstor & autor habitus est vnus, & morborum & salutis moderator, & frugum & rerum omnium copiæ largitor, & Deus denique, cùm Dei naturam superiorē his omnibus nondum homines cognoscerent.

De Aristæo.

Aristæi verò fabula Solis filij post hæc introducta fuit, cùm nos ad prudentiā antiqui hortarentur, quę non mediocre assiduè rebus nostris adiumentū, vitamque facit faciliorem, minusque molestam mortalibus: quippe cùm imprudentiæ multæ molestiæ & insuauitates vitæ soleant esse adiunctæ.

De Phaetonte.

Ad explicanda verò illa quæ fiunt virtute Solis, excogitata fuit fabula Phaetontis: cuius error omnia propè humana exussit, quia facta fuit eximia siccitas, & æstus inusitatus, qui per totam æstatem ad medium autumnum perdurauit. Post illam tam acrem & horridam æstatem, eximios calores ingentia tonitrua necessariò sunt consecuta, & fulmina cōplura: quare dictus est Phaethon fulmine fuisse à Ioue dejectus ad ripas Eridani propter inundationes, quæ tēporum inundationes huiusmodi cū pestilentia plerunq; sequūtur.

At Ethicè.

Monuerunt sapientes præterea sępius honores, qui ab imperitis rerum gerendarum expetuntur, nonnunquam & ipsis calamitosos fuisse qui acceperunt, & ijs cōcesserunt parum honorificos: nam multis pernicioſa fuit ambitio, & honores ac magistratus præter dignitatem concessi.

De Aurora.

Enimuero non solùm motus Solis, & planetarū nonnullorum, per fabulas expressérunt antiqui, sed etiam cùm talia vel talia nobis apparerent sidera, illorū vires explicarunt: tū apparentem lucē ante ortū Solis, cùm primùm cœlum rubescit: aurorā vocarunt, quia sub exortum Solis aura lenis

plerunq; spirare cõsueuit: quam lucẽ cùm interiectis surgẽtibus vaporibus intueamur, rubentem videmus, vnde rosea vocata fuit. Quę de Memnone tradita sunt memorię, cùm is oriẽtis regionibus imperauerit, omnia ad historiã spectant.

De Tithono.

Nulla alia de causa fictam fuisse Tithoni fabulam crediderim, quòd in cicadam denique fuit mutatus ob longam senectutem, nisi vt ostenderent mortem esse omnium calamitatum, ac miseriarum humanarum finem, quæ Deorum immortalitũ beneficio sit hominibus concessa: quippe cùm Tithonus, cui immortalitas Auroræ precibus impetrata fuerat, supplex à Dijs petiuerit, vt sibi liceret mori, cùm satius esse duceret semel interire, quàm semper esse miserum, naturæque difficultatibus infestari.

De Pasiphae.

Per Pasiphaes verò fabulam animæ nostræ naturã antiqui ostendebant: est enim anima hominum Minois vxor viri iustissimi, quòd omnia nostra negotia debent esse cum ratione coniũcta: vbi verò illegitimarum rerum appetentia inflammata fuerit, aut cupiditate exarserit alicuius turpitudinis: aut ira incaluerit plus æquo, desciuerit q; aliquo pacto ab ipsa ratione: tum dicitur committere adulterium, & cum tauro congredi, ex quo mõstrum parit: nam qui semel leges contemnere æquitatemque didicerit, difficillimè postea potest intra iustitiæ clathros coerceri: quare multa postea & pernicioſa mõstra ex iniqua animi cõsuetudine nascuntur.

De Circe.

At per Circes fabulam, quæ dicta est à miscendo, significarunt animalium & plantarum generationem, quòd in ea necesse sit humorem à calore misceri: quare mistio hęc Solis & humoris filia fingebatur: miscentur enim ab ipsa natura inter se elementa, cùm aliquid procreant: cum verò sempiterna sit hæc generandi ratio, & elementorum natura, Circen immortalẽ esse dixerunt, & quoniã vnius corruptio, generatio fit alterius, neque vnquam aliud eiusdem formæ ex illa corruptione nasci potest, sed longè diuersum, finxerunt hanc posse homines in varias animalium formas mutare. Vlysses ab illa non mutatur, cum anima immortalis existens & ab omni corruptione immunis, non habeat principia in quæ dissoluatur, cùm diuina quędam facta sit à Deo per se subsistens οὐσία siue substantia: per hæc igitur immortalem esse animam significarunt: quamuis corpus multis morbis vexetur, & corruptioni denique sit obnoxium.

Ethicè.

Circe libido est, quę nascitur ex humore & calore in animalibus: hęc titillatio naturę si nobis dominetur, belluarum vitia in animis nostris imprimit, & pro cuiusq; ingenio modò in Venerem impellit, modò ad iram perducit, modò crudelitatis & improbitatis omnis vim nobis imprimit: quare dicti sunt comites Vlyssis, animæ motus scilicet, in belluas diuersarum formarum conuersi. Sed quoniam ad hoc nonnihil impellit vis siderum, dicta est sidera etiam de cœlo deducere: at anima quæ prudens & diuina existit, si modò se colligat, nullis horũ motuum capitur: neq; tamen sine diuina ope hanc tantã voluptatũ periculorúmq; multitudinem potest superare: hęc enim per hãc fabulã antiqui innuebãt.

De Medea.

Medeam rursus effinxerũt Solis filiam, quoniã plurimum possit bene affecti aeris natura, quę prouenit è Solis clemẽtia: mores.n. & animi motiones corporis temperamentũ plerunq; consequuntur: cùm igitur Medea sit consilium Idyiæ siue cognitionis filia, illa cum vi siderũ consentit, quæ etiã deducit de cœlo, quia nemo sapiẽs iure appellari potest: nisi idem viribus planetarũ moderetur, sibiq; ipsi imperet: opus est autem viro bono & sapienti cupiditatũ fluuios refrænare, multaq; efficere quę vulgo videantur admirabilia: at verò qui libidinis, aut voluptatis alicuius causa, solum verterit, patriámque & parentes & coniunctos prodiderit, quæ sunt animæ ratione præditæ consilia, quo pacto non in grauissimas miserias & omnium honorum iacturam vno tẽpore illaberur? sic igitur opus esse prudentia demonstrabant antiqui, & omnes sceleratos esse miseros.

De Iasone.

Significabant rursus per Iasonem, quem à iustissimo Centaurorum Chirone educatum memorant, & artem medendi edoctum, animo adhibendam esse medicinam, quæ prudentia est, vt viri boni, & fortes, & prudentes efficiamur: huno sequitur cõsilium siue Medea omnibus charissimis relictis, quoniam prudẽtia singula cõcilia debet antecedere: domãda est pertinacia, & superbia, & inuidia, & ira, qui omnes

animorum motus rationi & prudentiæ & medecinæ animorum sunt subijciendi: quæ nisi subegeris, ipse subigaris necesse est: maximè verò omnium colenda est Deorum immortalium religio, quæ res est omnium virtutum omnisq; felicitatis principium. In tot verò labores Iason nauigans incidit, quia prudentia nulla est nisi in difficillimis rebus constituta: qui enim ad multas fortunę mutationes & vicissitudines intrepidus non existat, hic neque bonus, neque prudens, neque constans iure potest appellari.

De Phrixo.

At qui fortunę vicissitudines ferre æquo animo didicerit, cùm omnino cuique ferre, necesse sit, ille sapiens cum magna sua vtilitate & non sine aliqua gloria existimari solet. Quam fortunam siquis placidè ferre non potuerit, ille tanquam Helle in mare amplissimum miseriarum delabitur ob mollem & muliebrem animum. Qui verò sapienter rebus præsentibus vti cognouerit, ille proximè ad Deorum immortalium naturam accedere putandus est. Sin imprudenter & superbè abutatur, is ex altissimo dignitatis & potentiæ gradu Deorum cõsilio tandem deijcitur, quoniam superbos & crudeles odit Deus.

De Argo, & Capra cœlesti.

Tantopere gratam esse Dijs omnem mortaliũ beneficentiam demonstrabant antiqui, vt Iouem vel Capram inter sidera collocasse memorauerint, quòd sibi lac præbuerit, & nauim Argon, quia tot heroas incolumes in patriam reuexerit: hanc consilio Palladis factam fuisse inquiunt, vt per hoc significarent omnem beneficentiam, quæ quidem cum ratione suscipitur, gratam esse Dijs immortalibus, maximeque laudabilẽ: quamuis illa etiam quæ fortuitò, aut potiùs naturæ ductu, quàm iudicio fit, non sit reprehendenda.

De Niobe.

Cùm per superiora exempla ad beneficentiã & ad liberalitatem nos antiqui adhortarentur, nonnullas postea fabulas inuenerunt, quibus arrogantia & temeritas, & superbia deprimeretur, quo æquo animo omnes fortunę vicissitudines perferremus. Nam cùm nonnullis ob felicitatem, amicorum contemptus, & acceptorum à Dijs obliuio, & Deorũ ipsorũ despicientia in animo oriatur: tunc proxima est Dei vindicta, quæ omnia vel felicissima vno die potest labefactare. Hanc temeritatem deprimentes antiqui omnemque humanę felicitatis inconstantiam ante oculos proponentes, Nioben abundantem rebus omnibus felicicissimè eodem die, & jisdem carentem rursus introduxerunt, quoniam vel Deos ipsos irrisisset. Sic Thamyris cùm nimis fuisset arrogans ob poëticę facultatis peritiã, cùm Musis certare ausus, satis ingentes suæ temeritatis pœnas dedit. Non enim conuenit rebus aduersis nimis tristari, aut prosperis nimis animo extolli, cùm rebus omnibus adhibenda sit moderatio, quia nihil boni habemus, nisi à Deo: ille enim deposuit potẽtes de sede, & excitauit humiles. Sic non leue supplicium passus est Marsya, quia vel cum ipso Deo, à quo canẽdi artẽ acceperat, de cantu contendere ausus fuit. Sic Arachne etiã fertur in bestiam mutata, quia ausa fuisset cum illa Dea, à qua didicerat texendi artificium de artificio contendere.

De Ixione.

Tum rursus ad animorum nostrorum tranquillitatẽ multa fuerunt figmenta ab antiquis sapientibus prudenter excogitata. Non enim solam crudelitatem, & inanem gloriam ob felicitatem præsentem reprehenderunt, hominesq; ad liberalitatem adhortati sunt, sed etiam ad expellendã ex animis nostris ambitionem & inuidiam, qui accutissimi sunt & infestissimi animorum nostrorum stimuli, & ad reprimendã libidinem, dixerunt Ixionem ob optatũ adulteriũ de cœlo fuisse ad inferos deiectum, quod nonnulli ad historiam retorserũt. Atverò quòd fuerit rotę alligatus, à qua perpetuò circumferretur, illud certè ad historiam referri non potest. Cùm enim ex aulica familia regis eius cuius vxorem constuprare tentauit, excidisset Ixion: factus est omnium hominum miserrimus, qaia perpetua ambitione & inuidia discruciabatur. Nam qui gloria inani tanquã imagine virtutis capiuntur illi nihil syncerum, nihilque laudabile faciunt, sed multa illegitima & absurda agant necesse est, multisque cupiditatibus, & omnibus animorũ affectibus obsequãtur. Neque verò ob hos motus animi tantùm hęc tradita sunt in fabulis, vt ab jis abstineamus, sed etiam vt demonstraretur, quòd nullus status illorum, est diuturnus, qui per illegitimas artes ad honorum apicemque glorię contenderunt. Nullus enim honor nisi per virtutem teneri potest.

De Sisypho.

Deinde ad deprimendam loquacitatē omnis improbitatis vindicem Deum esse dixerunt, qui solet in illos etiam animaduertere, qui fidem non seruarunt ijs magistratibus ac regibus, à quibus dignitates acceperunt: non enim conuenit res arcanas principum in vulgus proferre. Neque tamen minùs hoc ad illos pertinet, qui magistratus & honores expetunt cum summa animi contentione, & tamen sępius repulsam patiuntur: qui per hanc fabulam admonebantur, nihil esse humano generi calamitosius ambitione. Poterat tamen ad omnia humanæ vitæ studia istud ipsum transferri, quòd vbi illa quæ priùs admirabatur, aliquis consecutus fuerit, tum eius rei pertæsus, alterius cupiditate capitur.

De Tantalo.

Reuocātur præterea ab auaritia mortales per fabulam Tātali, cùm opulenti propter diuitias dici filij Iouis cōsueuerint: at ijdē cōdemnati sunt apud inferos siti perpetua, cū nulla sit vel in maxima diuitiarū copia satietas: quippe cùm illarum etiam desiderium vnà cum ipsa copia excrescat.

De Tityo.

Si quis vel viribus corporis, vel nobilitate generis, vel humanis viribus fretus æquitatem, reliquasque virtutes neglexerit, ille poterit Tityi supplicio ab omni turpitudine deterreri, cùm neque tantum quidem corpus, tantaque proceritas ipsum Tityum protegere à diuina vindicta potuerit. Fuerunt tamen nonnulli qui Tityi fabulam ad segetum naturam retraxerint, vt suo loco dictum fuit.

De Titanibus.

Titanum fabula non quidem ad mores componēdos, sed ad naturæ negotia explicāda, conficta est: qui dicti sunt aduersus Iouem arma cepisse, & rursus ab eo fuisse in tartarū deiecti, quia naturalia corpora corruptioni obnoxia videntur quidem sempiternis illis cœlestibus corporibus se velle æquiparare, cùm tamen ad interitū citò prolabantur, quamuis singulæ formę animantium sint sempiternæ. Has igitur formas siue Titanes patres hominum ac Deorum, & omniū animantium fontem appellarunt. Quidam Solem Titana putarunt esse, alij crassiora elementa, quæ ob suam materiā inferius detruduntur à vi superna.

De Gigantibus.

Sic etiam Gigantum fabula illorum arroganiā deprimit,

qui confisi magnitudine suarum virium, vel religionē Deorum, vel Deos ipsos paruifaciunt. Nam certè quidē qui plurimum valent viribus, illi minimum pollēt ingenio. Hi igitur cùm impudentes, & temerarij, & crudeles, & ad omnia flagitia propensi sint, facilè Dei vltionem in se conuertunt, cùm nullum scelus denique impunè cōmittatur: quare cœlesti fulmine icti sempiternis suppliciis apud inferos, & perpetuis miseriis fuerunt addicti.

De Typhone.

Ad explicandam ventorum quoque naturam, vel incendiorum subterraneorum, non inelegantem fabulam de Typhone antiqui excogitarunt, qui capite illum cœlum pertingere dixerunt, & altera manu orientem, altera occidentē pertingere. Vēti enim à superiore aeris parte è nubibus perflare incipiunt, & vel orientem vel occidentem versus latissimè perflant. Ad celeritatem ventorum exprimendam totum corpus plumis tectum Typhonis esse dixerunt, cui plura erant capita propter vires ventorum multiplices: cùm enim aliquando sint noxij, Typhoni viperarum spiras circa crura tribuerunt. Hunc Iupiter compressit, quia cœli & solis temperies his moderatur. Quam tamen fabulam alij ad historiam deduxerunt.

De Paride.

Postea vt non solùm à temeritate & arrogantia homines abstinerēt, sed ab omni parum honesto animi impetu, qui se dignos putant, vt cęteris dominētur: Paridem finxerūt pro libidine opes ingētes, & sapientiam Dearum neglexisse: atque illud iudicium obstinatè à suis postea defensum vniuersum Asiæ imperium funditus euertisse. Sic igitur ad imperatorias virtutes homines per hanc fabulam adhortabātur, ad temperantiam scilicet, & sapientiam, & Deorum metum cùm neq; nobilitas, neque vires, neque opes dignę sint imperio, si sapientia, & iis virtutibus, quæ necessariæ sunt, cęteris imperaturis careāt. Quis enim vel improbo vel stulto iudicio diu lætari poterit? aut cui non vel sua scelera tandem molesta sunt? ne igitur temeraria iudicia fierent, & vt quantæ calamitatis autor sit libidinosus & dolosus iudex ciuitatibus admoneremur, hæc ficta sunt ab antiquis:

De Actæone.

Atque cùm ad beneficētiam & liberalitatem & humani-

tatem nos sapientes per superiores fabulas adhortarentur, omniúmque scelerum fundamentum esse obliuionem acceptorum beneficiorum existimarent, significabant per Actæonis fabulam non in quosuis, sed in viros bonos tantùm beneficia conferri conuenire: quia quæ ingratis fiunt hominibus, non solùm amittuntur, sed absumuntur vires quæ viris bonis adiuuandis forent opportunæ. Ne igitur honori, facultatibus, vitæque nostræ insidiatores nostris sumptibus aleremus, & vt prudentiores essemus omnes in conferendis pro viribus nostris beneficiis, hac fabula admonebamur. Significant præterea deuitandam esse omnibus curiositatem, & earum rerum studium, quę nihil ad nos pertinent, quoniam multis perniciosa fuit arcanorum coelestium principum cognitio.

De Hercule.

Vt autem demonstrarent sapiẽtiam esse donum Dei, nullamque virtutẽ esse sine diuina voluntate, Herculẽ quę fortitudo est, & probitas, & animi magnitudo in omnibus vitiis profligandis, voluptatibusque conculcandis, Iouis filiũ finxerunt: proximè enim ad diuinam naturam vel viuentes accedunt, qui per summam integritatem & beneficẽtiam in omnes cum summa omnium laude suam ętatem transigunt. Vt autem ad hoc incitemur, non erit inutile alienæ virtutis exemplum, atque in primis superbia, & ira, & arrogantia, & animi furor monstra grauissima placanda sunt, omnis crudelitas ex animo tollenda, omnes illegitimi animi motus reprimendi, omnis voluptas parum honesta auertenda: auaritia præterea, rapinæ, latrocinia viro bono fugienda: subleuandi iniquè oppressi: intemperantia omnis & libido extinguenda, ad quam si quis vel paululum conniueat, ab appetentia tanquam rapidissimo fluuio deferetur ad multa turpia & viro bono planè indecora. Atque cùm voluptatũ omnium finis sit dolor & miseriæ, si quis neglecta virtute & animi constantia ad has prolabatur, is sentiet demum quàm miserum sit turpibus cupiditatibus inseruire.

De Acheloo.

Neque elementorum solùm procreationem inter se mutuam, aut animalium, aut vẽtorum ex vaporibus, aut fulminum per fabulas significabant antiqui, sed etiam fluuiorum ortum, & rerũ singularum generationẽ. Quare Achelouum

Oceani filium dixerunt, cùm ex Oceano omnis etiam aquæ dulcis natura originem capiat. Quamuis senserunt alij postea ex aere in aquam verso flumina generari.

De apro Calydonio.

At verò non vnum exemplum, sed plura fabularum nos ad Deorum cultũ inuitabãt, propositis etiam grauissimis supplicijs illis, qui religionem neglexissẽt. Sic igitur Cyclops, quia Iouem contemneret, ab Vlysse obcæcatus fuit, & aper Calydonius regionẽ latè deuastauit Ætolorũ, quia OEneus Dianæ cultum neglexisset. Nam cùm nulla calamitas sine Deorum consilio & prouidentia contingat, tum nihil certè fit horum, nisi propter hominum improbitatem. Nam propter peccata veniunt aduersa.

De Centauris.

Ad reprimendam autem temeritatem impurorum & sceleratorum hominum, qui libidine & cupiditate ad quæuis turpia feruntur, quæ incommoda passi sint Centauri per res eorum gestas explicarũt. Nam qui vino immoderatiùs vsus fuerit, qui impuris cupiditatibus obtemperarit, qui manus in res alienas violenter iniecerit, qui temperãtia & æquitate in rebus omnibus vti oportere non cognouerit, hic per summum dedecus patriam, facultates, penates, liberos, vxorem relinquere cogitur, & extorris ac inops inter ignotos denique vitam degit.

De Harpyiis.

Neque per Typhona solùm vim vẽtorum antiqui explicare nitebãtur, sed etiam per fabulam Harpyiarum: nam sicuti fluuiorum, fontium, imbriumque natura per Naiades ac Nymphas, per Iouem vis ignea, & pars aeris superior, per Neptunum aqua, per Vestam terra, per Iunonem inferior aeris pars: sic per Harpyias vis & natura vẽtorum significata est ab antiquis: fuerũt enim filiæ Thaumantis & sorores Iridis quoniam imbres & nubes & venti ex eadem materia è vaporibus scilicet procreantur.

At Ethicè.

Significabãt prẽterea per hanc fabulam auaritiam & immoderatum opum desiderium tanquam graue supplicium mortalibus esse immissum Deorum consilio: nam vel sibi ipsi, vel cæteris hominibus auarum crudelem esse necesse est, quòd in comparandis opibus auarus permultorum

iniurias accumulat, aut sibi detrahit necessaria: cur enim oculis captus fuit Phineus, cui Harpyię epulas surripiebāt? quia non videbat humanam conditionem vitæ intra angustissimos terminos includi, pauciscque esse contentam: atque id etiam confirmatur per Harpyiarum formam.

De Hesperidibus.

Hesperidum fabula excogitata fuit ab antiquis ad rerum astronomicarum rationem explicandam, per quam & horizontis obliquitatem significabant, quę erat omnibus hominibus, præterquam habitantibus sub æquinoctiali, & sidera Solis lumine per diem occultari: at Herculem tamen perceptam siderum etiam illorum quæ occultabantur, cognitionem in Græciam detulisse: quod quidam ad studium auarorum transferendum censuerunt.

De Atalanta.

Vt verò ante oculos mortalium proponeretur quantopere insaniunt illi, qui voluptatum ductu se trahi patiūtur, Atalantam per summum capitis discrimen à nonnullis petitā fuisse dixerunt. Est enim voluptas Atalanta, quam non per pauca vitæ pericula expetimus. Hanc vbi quis consecutus fuerit, nulla habita vel Deorum vel legum reuerentia, non ampliùs is humanam formam animi retinebit, sed in teterrimam beluam vertetur.

De Theseo.

Altera ex parte difficultates & labores complures humanam vitā circumsistere, quas res nemo superare poterit nisi optimis & firmissimis sapientiæ institutis confirmatus: ad quod significandum Theseum tradiderunt multos latrones & crudelissimos tyrānos obtruncasse, ac labyrinthi fraudes aperuisse: erat enim labyrinthus vita hominum multis difficultatibus implicita, cùm semper grauiores aliæ ex aliis oriantur, è quibus nemo nisi per singularem prudentiam & fortitudinem & constantiam se explicare poterit: has ipsas difficultates intra se cōtinet ambitio, & auaritia, & libido, & omnia scelera, in quæ si quis semel ingrediatur, haud facilè exitum inueniet: si quis verò singulari prudentia non existat, is labyrinthum scelerum aut cupiditatum semel ingressus antè ibi emoritur, quàm se expedire possit: quàm turpium enim rerum voluptas sit parens, & quàm calamitosarum, argumento fuit Terei libido.

De Medusa.

Vt quantopere opus sit constātia aduersus voluptates demonstrarent sapientes, Medusam omnium mulierum pulcherrimam effinxerunt, ob apparentem & ad se allicientem suauitatem: sed omnes ab illa in lapides conuerti dixerunt à quibus visa fuisset, cùm vel Mineruę templū violasset, quia voluptatibus dediti omnē Deorū cultum paruifaciunt, omnisque humanitatis & officij iura conculcare pedibus consueuerunt, omnibusque honorificis rebus fiūt inutiles. Alij superbiam & arrogantiam per hanc fabulam deprimendam putabāt, quia cum Dea certasset Medusa de capillorum pulchritudine: qui enim illis vitiis laborāt, & homines & Deos paruifaciunt: sic igitur refrænandam libidinem, & temeritatem & arrogantiam esse admonebant, quia horum vitiorum Deus est grauissimus vltor: nam non modò capillos Medusa amisit, sed etiam Deorum consilio & opera missus fuit Perseus ad eam occidendam.

De Gorgonibus.

Quoniā verò duæ dicuntur esse facultates animę nostræ, altera rationis particeps, altera sine ratione: quę rationis est compos, seniores natę Greæ dictę sunt ab antiquis, prudentia scilicet, quæ in rebus difficillimis præcipuè, & in rebus publicis est necessaria: at sorores harum sunt Gorgones voluptates dictæ, quæ homines implicant ac perimunt, à quibus Perseus sine Græarum auxilio se explicare non potuisset: cùm enim ratio & cupiditas ex eodem animo nascantur, cupiditas rationi pareat necesse est: quare dictus est Perseus siue prudentia capto Græarum oculo, consilio & auxilio Palladis illas superasse.

At Physicè.

Dicuntur Gorgones esse aquæ maris filiæ, à fremitu dictę, ad has Sol diuinæ mentis minister contendit, idque Mineruæ consilio, quia omnes actiones naturæ fiunt pro diuina sapientia, cùm Deus & natura nihil frustra agant: ob motus celeritatem huic Nympharum volucres calceos tribuerunt, quia per omnia penetret: cùm extenuet vapores ita vt videri non possint, habere dictus est galeam Plutonis, & ensem Mercurij. Medusam mortalem occidit Perseus, quia subtiliorem tantùm aquæ partem attrahit, quæ supernatat, quæque habilis est ad mutationem: cùm verò admirabilis sit

sapientia Dei, qui vires has Soli attribuit, attonitus propè fit ad reliqua hæc humana negotia, qui cognitione & mente in hæc arcana naturæ opera penetrare valeat: nam reliqua neque tantilli quidem faciet.

De Sirenibus.

Cùm nobis vitandem esse desidiam per hanc fabulam, omnemque in rebus gerendis negligentiam antiqui significarent, hanc per Sirenum suauitatem cantilenæ omnes ad se allicere demonstrabant, & in summum capitis discrimen denique inducere. Alij voluptates esse intellexerunt, quæ patre taurino Acheloo scilicet natæ sunt: cùm verò partim essent beluæ, partim virgines, duplicem animæ facultatem ostendebant, rationi parentem scilicet, & rursus appetentem: nam qui paret rationi, homo est: qui non paret, belua: neque quidpiam aliud verè hominem facit: vnusquisque nostrum meritò inclusas habet Sirenes, cùm animus diuersis motibus agitetur: si quis igitur illegitimos motus secutus fuerit, hic in extremas miserias denique inducitur: quare aures ad harum cantus sunt obturandæ, quidam adulatores esse Sirenes putarunt, qua peste nulla est neque humano generi perniciosior, neque suauior.

De Orpheo.

Celebratus fuit Orpheus à poëtis non solùm quidem ob poëticæ facultatis præstantiam, sed multo magis ob iustitiam & æquitatem, qua non solùm in cæteros homines, sed in seipsum vsus fuit: nam placatis inferis, animi perturbationibus scilicet, iustitiam siue Eurydicen in lucem extraxit: at si quis fuerit paulò negligentior in seruanda æquitate, rursus eodem relabitur, vnde fuerat profectus: vt igitur moderationem animi motibus adhibeamus, hæc ita conficta fuerant.

De Musis.

Cùm vellēt Pythagorici demōstrare, omnia cœlestia corpora musicam harmoniam efficere, & sonos varios pro magnitudine sphærarum, aut pro celeritate, musarum nomina introduxerunt: atq; ad planetarum imitationem musicis instrumentis septem cordas primùm accommodarunt, quibus deinde plures additæ fuerunt. Sic igitur musicam diuinam scientiā Pythagoras significauit, qua possent animi mortalium ab impuris cupiditatibus refrænari, & mores cōponi.

Quòd diuinorū illorum corporum animę poëticę facultati præessent, id planè significabat res humanas à mēte diuina cœlestibúsque corporibus gubernari: atque omnem in quauis facultate præstantiam ad homines cœlitus demitti.

De Dædalo.

Per Dædali verò fabulam significabant omnes iniquos esse calamitosos, nulli scelerato putādam firmam esse iusti principis amicitiam: mediocritatem tutiùs expeti, quàm arduā quæque & sublimia, quia summæ præstātiæ coniunctæ sunt ingentes calamitates & pericula: nam mediocritas neque valde inuidiosa est, neque contemnenda.

De Pelope.

Voluptatum naturam periculis & calamitatibus plenam exprimentes antiqui Pelopem cum Hippodamia de nuptiis curruli cursu certantem introduxere, ita tamen vt si vinceretur, vltimo afficeretur supplicio. Quod tamen certamen ad vniuersam mortalium vitam, miseriarum, contētionum, periculorumque plenissimā, potest referri: nam eximia quadam fortitudine & sapientia opus est ad deuitandas tot miserias, quæ vitam mortalium circumsistunt, aut ad tot difficultates fortiter sustinendas, quas nisi vincamus, nos ab illis vinci omnino necesse est.

De Perseo.

Cùm vellent demonstrare antiqui quanta vis esset auaritiæ, nullumque locum esse satis munitum aduersus largitiones, aurum de cœlo in gremium Danaes ad illam contra instituta patris vitiandam finxerunt. Hæc Perseum postea peperit, qui Medusam obtruncauit, vt diximus, cùm ratio sit, quæ omnes illegitimas voluptates infringit: neque tamen illud sine Dei auxilio facit, quia nemo bonus est, nisi Deus illi ad hoc ipsum opus tulerit, cuius semper auxilium est implorandum.

De Oceano.

Vbi superioris partis elementorum, ac virtutes Solis per fabulas expressissent antiqui, moribúsque animā hominum optimis pro viribus informassent, & eorum quæ in aëre gignuntur naturam declarassent, mox ad aquarum naturam explicandam accesserunt: dixeruntque Oceanum vniuersarum aquarum patrē fuisse ab optimo & sapiētissimo opifice Deo creatum, quē è terra vndique iussit recedere. Sic igitur

bonitas diuina cuncta cõmiscens ad ortum excitauit, vt dixerunt sapientes : dictus est pater idem rerum, quòd imbres & fluuij ex Oceano procreantur, atque ex iis omnia plantarum animaliúmque genera. Deinde cùm reperta sit nauigatio, significarunt in ea opus esse singulari prudentia, quare dixerunt Prometheum amicissimum fuisse Oceani: non enim solùm scopuli vitandi sunt, sed tempestates etiam præuidendæ.

De Tritone.

Tritones verò nulla alia de causa fuerunt introducti ab antiquis, nisi vt demonstrarent nullum locum Deo vacare, sed vbique & præsto esse aduocantibus, & facilè de conscelleratis pœnas sumere.

De Ino & Palæmone.

Neque tempestates quidem sine Deorum consilio contingere nauigantibus existimabant, quando Leucotheam siue Ino, quæ aurora est, & Palæmonem nauigantium tempestatibus præesse voluerunt: nam cùm venti mare inuadant, dicti sunt se in mare præcipitasse.

At Ethicè.

Cùm homines adhortarentur ad beneficentiam, Inus exemplum in medium attulerunt, quæ etsi grauissima pericula ob liberalitatem, qua vsa est in Bacchum, pertulit, tamen in summam felicitatem denique peruenit: nam pro rebus benè gestis solet Deus calamitates in summam felicitatem conuertere.

De Nereo.

Vt autem prudentiam omnibus in rebus vtilem esse ostenderent, & nauigationibus præcipuè necessariam ob multa quæ nauigantibus eueniunt aduersa, Nereum siue nauigandi peritiã filium Oceani & Tethyos esse dixerunt: qui Nereus, quoniam sapientis est ad multas opportunitates se accommodare, dicitur in varias formas se vertere solitus. Ne quis igitur ob inclementiam Deorum potiùs, quàm ob suã ipsius insciti am, se naufragium pati, aut perire arbitretur, hæc de ipso Nereo & Nereidibus confinxerunt. Non enim accusanda est diuina clementia, si quis temeritate imprudentiaque sua fretus se in grauissima pericula intruserit, cùm Deus prudentes tantùm & diligentes, vbi vires desunt humanæ, adiuuare soleat.

De Proteo.

Cùm adhortarentur autem ad prudentiam, quæ necessaria est ciuitatibus, & amicitiis conseruandis, Proteum non solùm virum bonum, sed etiam in omnes formas se vertentem, vt Nereum, introduxerunt. Nam sanè viro prudenti non solùm motibus animi moderari ratione & consilio necesse est, sed etiam ad omnes fortunæ euentus, & ad omnes temporum vel personarum opportunitates animum suum accommodare. Id qui facere potest, nostris præcipuè temporibus, plurimum gratia & opibus valet. Sed ego (sic enim meum est ingenium) nunquam prudens in hoc genere existimabor, quia non patitur Genius cuipiam adulari, neque possum cum nebulonibus, quorum magna est & latronum multitudo, conuenire. Non tamen illum vitupero, qui id facere possit, cùm præsens opportunitas illa postulauerit: nam cum stultis ridendum est. Hanc ipsam prudentiam necessariam magis ciuitatum præfectis, quàm priuatis, iudico: quoniam alteris vt omnium sint exemplar, alteris ad honestatem tantùm se accommodare opus est. Sic igitur significatur prudenter cedendum esse tempori, & rebus ac personis pro dignitate tribuendum.

De Castore & Polluce.

Neque verò flammas illas sine Deo apparere crediderũt, quæ nauigantium antennis vel carchesiis insiderent per tẽpestatis tempora: quæ, vt suo loco dictum fuit, modo certam tranquillitatem prædicerent, modò portenderent perniciem nauigantibus.

De Æolo.

Æolus ventorum, tempestatumque Deus creditus est, non solùm quia signis obseruatis ventura multo antè prædicebat, sed etiam quòd iræ moderaretur, eamque pro opportunitate negotiorum, cùm res ita postularet, simulare cognouerit. Nam vel ex hac ipsa morum varietate nomen illud obtinuit. His præterea accedebat, quòd nihil omnino carere moderatore poterat: quando vel leuissimi vẽti suum habebant gubernatorem ac Deum.

De Scylla.

Atque vt paucis complectar, illud tandem demonstrarunt antiqui, quod in Ethicis scribit Aristoteles, virtutem esse mediam inter duo extrema, quorum extremorum vtrum-

que est vitium. Nam cùm ex altera parte Scylla, ex altera Charybdis grauissima monstra in Siculo mari nauigãtibus sint deuitanda, mediumque iter inter vtrumque tenendum, is tandem incolumis euadit, qui neutram in partem magis declinauerit. Cùm enim vita mortalium sit tanquam longa nauigatio, in qua permultæ occurrunt difficultates, multæque variorum monstrorum illecebræ, neque difficultatibus, neque illecebris cedendum est, sed omnibus moderatio adhibenda: cùm neque assiduam seueritatem, neque assiduam mollitiem vita hominis possit perferre.

De Orione.

Tum rursus vt explicarent antiqui generationem elemẽtorum, & ventorum, & eorum quæ fiunt in sublimibus, Orionem trium patrum filium introduxerũt: est enim Orion ventorum & pluuiarum & fulminum ac tonitruum materia. Nam rerum omnium semina in mari continentur, quia sunt elemẽta omnia in omnibus, manifestiùs autem in mari, quòd aqua magis sensu percipiatur, cùm accipit mutationem. Vis Apollinis vapores ex aqua excitat, eosque extenuans non sine quodam spiritu innato, in aëra extollit. Iupiter, quòd aër sit, patuit. Vt verò supernatantem materiam esse domonstrarent, Orionem impetrasse à patre fabulati sunt, vt super aquas incederet. Hæc materia in aëra diffunditur: atque cùm Orion ibi conetur Aëropen violare, extra regionem eiicitur priuatus lumine: necesse est enim vapores per aëra pertransire, & ad summam partem accedere, per quem locum diffusa & dilatata materia imbrium & cæterorum ignis primam vim sentit paulatim deficere. Sic igitur ad significãdum circularem elementorum motum & generationem, hunc excipi à Vulcano dixerunt, & ad Solem proficisci, mox reuerti in Chium: quia vapores per calorem attracti sursum feruntur, mox ab antiperistasi siue à circumstanti frigore in suprema, ad quã peruenire possunt, aëris regione rursus coacti in pluuias fundũtur: quod quoniam fit per vires Lunæ, fabulati sunt Orionẽ ausum fuisse Dianam attingere, & idcirco sagittis ab illa fuisse confossum. Videntur. n. nobis vapores Lunam attingere, cuius vis est tanquam fermentum in pluuiis concitandis, & cogendis vaporibus, velut reliqui planetæ vim eius adiuuant aut impediunt. Quòd autem Orion materia credita sit imbrium, vel

vel illud est argumento, quòd cùm in signum cœleste versus dicatur, nunc etiam suo exortu frequentissimas pluuias concitat, & ventos, & tonitrua, & fulmina.

At Ethicè.

Grauissimas calamitates passus est idcirco Orion, quia nemini non calamitosa libido, & illegitimarum rerum cupiditas esse potest. Deinde ad deprimendam omnem mortalem arrogantiam, quia si neminẽ habes te in aliqua re præstantiorem, cæteróque mortales aliqua re longo interuallo superes, at Deum habes, qui te longo spatio relinquat, omnésque vires humanas antecellat.

De Arione.

Enimuero ne quis sua flagitia occultari posse diutius arbitraretur, cùm turpe quidpiam patrasset, Arionis fabulam excogitarunt antiqui: vt significarẽt vel volucres cœli, vel feras syluestres, vel pisces maris certissimos testes fore aliquando nostrorum scelerum: si homines vel defuerint, vel nos noluerint accusare, & laborantibus viris bonis opem ferre: cùm Dij sint scelerum omnium vltores & vindices.

De Amphione.

Meritò itaque Amphion vltimo supplicio ab Apolline Latonæ filio affectus, fuit quia nimium ob lyræ pulsandæ peritiam gloriaretur. Nam Latonam Latonæque filios contumeliis affecit, quòd Dea nulla re hominibus præstaret, cùm rudes & imperitos haberet filios, si secum conferãtur. At Diis, quibus inuisa est omnis mortalium arrogantia, temeritatem Amphionis minimè ferentes, illum grauissimis domesticis calamitatibus addixerunt. Quare siquid præclarum habemus, per quod excellamus, id totum à diuina bonitate nos habere putandum est.

De Halcyonibus.

Sic Ceyx maritus Halcyonis rex Trachiniorum cùm forma corporis, opibus, nobilitate cæteros homines antecellere sibi videretur, iam non ampliùs se parem esse mortalibus arbitratus est: quare se Iouem, vxorem Iunonem appellauit: tantam arrogantiam hominis non ferens Deus sæuam tempestatem nauiganti Ceyci immisit, quæ illum submersit: quare patuit, quæ sublimia sunt, & in altissimo fortunæ gradu collocata, citissimè posse diuina potentia euerti, cùm quis paulo feliciorem fortunam æquo animo

ferre non poterit.

De Deucalione.

At prudentes & innocentes & pios homines & certã moderationem animi in rebus omnibus adhibentes, Deus ab imminentibus periculis subtrahit: quare Deucalionem prudentiæ siue Promethei filium in arca seruatum fuisse inquiunt per diluuium.

De Ione.

Ionis contrà fabulam præterea introduxerunt, cum naturam terræ exprimerent: quòd in medio aquarum vndique consistat, quòd vapores assiduè ex illa exurgunt, quòd fertilissima est omnis generis frugum & animalium, & rerum propè innumerabilium: quòd temperatum calorem illa cupiat: quòd cœlo vndique tegitur: quòd altera pars semper Solis lumine illustratur, cùm altera vicissim noctẽ habeat. Deinde ostendebant terram fieri feracẽ agricolarum industria, vbi cœli clementia aliquãtulum deficeret. Alij ad Lunæ congressus cum Sole & ad totam naturam Lunæ fabulã traduxerunt: qui dicunt in planetarum congressibus nubes aut nebulas gigni, die tertio deinde ferè semper à coniunctione cornutã exire, omnibus aliis stellis esse inferiorem. Mox Sole lumen & vires impartiente, illa omnium stellarum vires exuperat: cuius vires magis conspicuæ sunt in humanis corporibus, quas exercet Luna cùm aliquantulum excreuerit. Cùm verò Luna velocissima sit omnium planetarum, fingitur orbem terrarum peragrasse, cùm eadem modò ad meridiem, modò ad septentrionem declinet à signifero circulo.

Ethicè.

Io anima dicitur impurorum hominũ, quæ è cœlo in hoc corpus tenebrarum & caliginis plenum delapsa est: mox in beluam vertitur, neque cupit diuinitatem aut immortalitatem speculari. Illa donatur Iunoni ita conuersa, tanquam opum desiderio. Argi verò oculi sunt libidines, asilus conscientiæ stimulus, rerumque præteritarum recordatio: hic facit vt exagitati animi molestiis nos errasse sentiamus, & pristinam hominum formam resumamus, ac Dij immortales denique per sanctitatem vitæ & innocentiam, & iustitiam, & humanitatem in omnes viros bonos efficiamur: si Deus optimus hunc asilum nobis immittere voluerit: quod

vt faciat, assiduè rogandus est.

De Vesta.

Cùm vellent significare terram esse tanquam mundi stabilimentum ac firmamentum corporum naturalium, vnde omnia quæ nascerentur initium caperent, Vestam omnium Deorum matrem appellarunt: quamobrem omnium sacrificiorum primitias illi primæ obtulerunt: quòd autem omnia elementa Deorum nominibus appellarentur, iam explicatum est.

De Iride.

Iridem dixerunt antiqui nasci è filia Oceani & Sole, quia sine pluuia non fit, aut sine Sole intra nubes: quæ cùm sit nuntia Iunonis & soror Harpyiarum, indicium est mutationum aeris futurarum & vẽtorum aut serenitatis nuntia. Certissima enim signa Iridem sequuntur: dicitur eadẽ animas mulierũ è corporibus euocare solita, quia animæ mortalium inclusæ sunt in his corporibus, quas nõ licet eiicere nisi ad Dei nutum, cùm nemo vitæ suę iure esse possit arbiter, quòd quique sumus diuina Dei vel prædia vel iumẽta.

De Alpheo.

Per Alphei autem fluminis fabulam significarunt antiqui, quòd animus noster virtutem suapte natura expetat, quare cùm Alpheus fluuius esset purgãdis maculis accommodatus, dictus est sequi Arethusam: nam animæ multis vitiorum voluptatumque maculis contaminatæ non sunt ad virtutem propẽsæ, sed quasi brutorum in hominum corporibus viuunt.

De Inacho.

Sic per Inachi fabulam fluuiorum & aeris naturam explicarunt, cùm difficillimum sit iudicium plus ne aëris vis an aquarum conferat regioni: nam vbi alterum horum parum bonum fuerit, locus non est habitabilis: aeris tamen natura videtur magis spectanda, vt cuius vsus sit frequentior: quæ etiam causa fuit, vt Inachus sit in contentione inferior Iunone iudicatus.

De Europa.

Memoriæ prodiderunt antiqui Iouem sub tauri forma Europam rapuisse ac vitiasse, vt ostenderent quàm decora sit moderatio in omnibus illecebris voluptatum, quippe cùm tanta sit vis libidinis, nisi quis sibi à turpibus tempe-

ret, vt coëgerit vel Iouem ipsum turpissimum fieri animal & propè in Venerem furibundum.

De Penelope.

Penelopes exemplo nimirum cęterarum fœminarum virtutes excitabantur,& continentia,& patientia in rebus difficillimis,& conseruatio rerum domesticarum, & in omnibus denique prudentia: quam idcirco Vlyssis siue rationis vxorem finxerunt:est enim multo difficilius animum bene temperātia & virtute communitum expugnare, siue ad aliquā turpitudinem impellere, quàm sit expugnare Troiam: quare finxerunt ipsam vrbem decennium pertulisse obsidionem,& Penelopen neque per viginti quidem annos expugnari potuisse: hanc igitur tanquam singulare exemplar virtutum omnium multis præconiis antiqui celebrarunt ad imitandum: cùm multis artibus & vanis pollicitationibus procos fefellerit, quos tamen vi domo eiicere nullo pacto poterat,vel si voluisset.

De Andromeda.

Per Andromedam verò adhortabantur posteros antiqui ad pietatem,animíque moderationem, cùm omnia quæ habemus bona,sint à clemētia & bonitate Dei immortalis accepta,quę quidem data sunt ad nostram,cęterorumque hominum commoditatem,at non ad opprimendos imbecilliores. Quòd si quis ob aliquam præstātiam nimis elatus fuerit,nimísque arroganter illa vtatur,huius vindicē esse eundem Deum mox sentit, cùm numen vel illi ipsi arroganti, vel posteris adimat, quod benignè concesserat: atque propter regum vel maiorum grauissima peccata, vel totæ vrbes aliquando,vel totæ familiæ funditus euertuntur.

De Vlysse.

Vlyssem autem, tāquam effigiem & picturam in qua cernerentur humanæ vitæ perturbationes,introduxerunt antiqui:nam cùm ex altera parte difficultates & labores, ex altera voluptates ac suauitates nos circumsistant,sicuti dictū est cùm de Scylla loqueremur,is demum solus sapiens existimandus est,qui ab vtrisque se cū summa laude,omniumque hominum admiratione explicauerit. Per Vlyssis igitur figmenta,prosperam & aduersam fortunam, difficultates & suauitates vitæ sapienter,& cum quadam animi moderatione perferri oportere significabant.

De Oreste.

Atque vt omnibus manifestum esset, nihil magis hominum vitam infestare, quàm grauissimorum scelerum conscientiam,& suppliciorum expectationem, visas fuisse assiduè furias Oresti,quæ armatæ facibus ardentibus illū semper infestarent, memoriæ prodiderunt. Nihil enim magis molestum est, aut ad perturbandum animum concitatius, quàm recordatio præteritorum scelerum: nihilque contrà magis confert ad quietem & animi tranquillitatem, quàm integritatis & innocentiæ opinio.

De Chimæra.

Per Chimæræ autem fabulam naturam fluuiorum & torrentum præcipuè significarunt: qui ob imbres hybernos, aquarumque copiam,perpetuo propè violētoque cursu delabuntur, fiuntque tanquam leones indomiti & effrænes: cùm verò proxima quæque carpant, similes capris habiti sunt: at cum sinuosis & reflexis sæpius alueis ferantur in morem viperarum,dicti sunt extremam partem habere serpentum.Hoc monstrum Bellerophōtes Pegaso inuectus interemit, quia calor Solis per æstatem pluuiarum copiā non ita frequenter cogi patitur,quare torrentes exsiccantur.

At Ethicè.

Per hanc eandem fabulam nos antiqui ab ira, omnium monstrorum turpissima, proposita ita turpitudine eius reuocabant:nam furibundos illos facit, qui illo motu animi exagitātur:oculósque rubro colore profundit, quare flammas expirare Chimæra dicta est: nullum est vitium magis vel honori,vel vitæ mortalium, vel facultatibus infestum, quàm ira,quæ omnia vno tēpore euertit, nisi ratio illi moderetur: qui sint huic vitio dediti, non minùs à nostra consuetudine auertendi sunt ac deuitādi,quàm teterrimi & maximè pernicioſi serpentes.

De Bellerophonte.

Finxerunt præterea Bellerophōtem humorem esse motu Solis eleuatū: quoniā aëre vi Solis humectato pars leuior sursum elata paulo pòst deorsum demittitur, atq; cogitur: cùm verò pars subtilior ad ignis regionem feratur, pars illa grauior à Ioue deorsum demittitur, quare à Pegaso deiectus fuit Bellerophon. Alij hoc ad totam elementorū naturam,circularemque motum generationis transtulerunt.

At Ethicè.

Sapienter esse humanam vitam transigendam demõstrabant: quia neque aduersis nimis tristari, neque felicibus rebus nimis gloriari opus est: quibus omnibus adhibenda est animi moderatio, & diuina clementia non minùs in prosperis quàm in aduersis imploranda. Qui enim per felicitatem Deum sibi conciliarit, is si quid aduersi postea contingat, cùm iam placatum & adiutorem consequetur. At si quis nimium felicitate rerum præsentium efferatur, neque moderatione vti cognouerit, ille ab omnium scelerum, omnísque arrogantiæ vindice Deo de summa felicitate deiicitur.

De Rhea.

Ad exprimendam verò terræ naturam, multa fuerunt ab antiquis de Rhea, deque eius sacrificiorum ritibus memoriæ prodita: est autem Rhea vis terræ, quæ ad rerum generationem pertransit: atque lora quæ ferri & æris ponderibus rotam pulsabant, hanc ventis, & imbribus, & grandine, & omnibus quæ de cœlo decidunt, pulsari significabãt. Hęc dicta est in aëre pendere, nullamque in partem magis deuergere, quam turrita corona insignitam idcirco in curru vehi finxerunt. Vocata est omnium Deorum mater, quia (vt diximus) omnium corporum naturalium sit sedes & fundamentum, circa quam & ex qua omnis fit animalium generatio, & elementorum ferè mutationes: atque harum mutationum celeritati plurimum confert ventorum natura, qui ministri sunt frigoris & caloris: nam omnis vis naturę plurimum ab illis adiuuatur.

De Latona.

Neque verò simplex de mundi ortu explicatio per fabulas excogitata est ab antiquis: quippe cùm ex informi materia, quam chaos appellabant, natum esse primùm Solem ac Lunam crediderint: nam Latona dicta est chaos, quòd omnia naturalia corpora in ea permista & confusa latuisse credita fuerint. Alij dixerunt Latonam esse terram, cui Iuno obstitit ne pareret Phœbum ac Dianam, ob frequentes vapores qui mundo recente adhuc contigerunt, quibus Solem ac Lunam occultari diu accidit: cùm verò ita frequentes nebulæ contingant Sole inualescente præcipuè, pestifer fit aer, multíque grauissimi morbi animalia & plantas infestant: at vbi Sol iustas vires assumpserit, tunc cessant illi

morbi ob aerem digestum, omnisque vis pestilentiæ, nisi si qua fiat è contagione, euanescit. Sic enim Apollo est dictus serpentem sagittis interfeciisse.

De Curetibus & Corybantibus.

Quòd autem venti terræ, rerumque omnium generationi plurimum conferant, patuit vel ex eo quòd Curetes ac Corybantes, qui venti erant, matris Deûm ministros esse tradiderunt, quod per eorum strepitum significabatur: per hos enim non modò pluuię & frigora fiunt, sed omnia naturę opera: neque vllum est vel plantę vel animalis semen quod ventosum non sit & per ventum extrudatur, cùm sit generationi proximum: sic igitur venti dicebantur salutis animaliũ autores, generationi rerum prępecti, & mari imperare, quod significabatur per Curetes & Corybantes.

De Cyclopibus.

Tum rursus eorum quæ fiunt in sublimi, materiam, naturamque explicantes Cyclopum fabulam effinxerunt: dixerunt enim Cyclopas esse vapores, è quibus fulmina, & fulgura, & tonitrua nascerentur ac fierent, neque verò vapores illi, nisi per calorem Solis in aera possunt extenuari, qui partim è mari, partim è terra extrahuntur: fiunt autẽ frequentes vapores eo tempore, quo fieri solent fulmina, hi postea in sublimi vi Lunæ condensati, à superiore frigore detruduntur.

At Ethicè.

Cyclopas impios & Deorum cultum contemnentes faciunt, & in omne genus crudelitatis ac feritatis propensos: & eorum principem Polyphemum præcipuè, qui nihil honestum,, nisi quod ventri placeret, nihil pium, nihil sanctum existimabat. Sed cùm improbitas omnis Deos vindices habeat, temeritatis crudelitatisque suę condignas pœnas persoluit in omne vitę tẽpus. Is enim vino facilè victus fuit, qui omnem Deorum immortalium potentiam antea minimè formidauerat.

De Lycaone.

Sic igitur multis rationibus ad probitatem & ad humaniratem erga hospites antiqui nos adhortabantur, quod etiam fecerunt per fabulam Lycaonis. Nam vt hospitum presentia vnumquemque ad humanitatem incitaret, Deos etiam finxerũt ad homines in hospitiũ aliquando accessisse:

atque ingentibus supplicijs Deorum consilio illi affecti memorantur, qui crudelitate in hospites vsi fuissent: illique rursus honorifica vtilissima præmia reportarunt, qui perhumani & benigni aduersus hospites extitissent.

De Ganymede.

Ganymedem fuisse à Ioue amatum, omnes antiqui consentiunt, at cur fabulosè dicatur in cœlum asportatus, nemo probabilem rationem explicauit, ex ijs omnibus scriptoribus quorum monumenta ad ætatem nostram peruenerunt. Ego sanè significare voluisse antiquos per hanc fabulam crediderim, virum prudentem, & qui recto consilio polleat, proximè ad Deorum immortalium naturam accedere. Nam vel nomen ipsum Ganymedis significat virum cõsilio præstantem, quem ob eximiam prudentiam Deus ad se rapit, cùm stulti neque sibi, neque cæteris quidem hominibus sint vtiles. Dictus est Ganymedes pulcherrimus, quòd anima prudentis hominis nullis propè sordibus humanis sit contaminata: quæ cùm talis existat, facilè ad Iouem rapitur.

De Harmonia & Cadmo.

Enimuero vt cunctis hominibus fieret manifestum, quòd necessaria est prudentia in rebus omnibus, ea finxerunt antiqui, quæ de Cadmo fabulati sunt. Is enim Mineruæ consilio serpentem ad fontem Dircen occidit, & dentes seminauit, latronem scilicet cum socijs, quia maximè rerum omnium necessaria est prudentia imperatoris in rebus militaribus, quæ tamen omnis inanis est nisi Dei optimi auxiliũ illi accesserit: at verò Harmonia Iouis & Electræ filia dicitur, quòd illam in motibus sphęrarum inesse arbitrabantur, vti dictum fuit.

De Mida.

Neque verò vno tãtùm exemplo, vt humanitate aduersus hospites vtęremur, hortabantur antiqui: quando Midæ etiam facinus, qui Silenum perbenignè tractauit, ita celebratur: is enim suæ liberalitatis ergò magnum accepisset præmium, si tam prudens fuisset petendo & eligendo præmio ac dono Dei, quàm liberalis fuerat in hospitem. Sed nihil certum petẽdum est à Diis, quia sæpius pernicioſa petuntur à precantibus. Temere nihil iudicandum monemur per hanc ipsam fabulam, quoniam vel temerarium, vel stultum, vel dolosum iudicium non patitur Deus diutius esse inultum.

De Narcisso.

Vt autem temperantes, & prudentes & viri boni essemus, nullum esse facinorosum hominem impunè tradiderunt antiqui: nam tametsi Deus aliquandiu differt vindictam, tamen multo grauiorem illam postea concitat, quod per Narcissi fabulam explicatur: si quis enim nimis vel forma corporis, vel opum magnitudine, vel nobilitate generis, vel viribus glorietur ac efferatur, neq; cognoscat se largiẽte Deo hæc omnia habere: ille ob suam imprudentiam hæc sibi facit pernicioſa, non minùs quàm malè affectus ægrotantis stomachus, cui vel optimi cibi fiunt noxij ob digerẽdi debilitatem.

De Belidibus.

Ad educationem verò liberorum Belidum exemplum pertinet: nam neque parentes quidpiam liberis contra humanitatem, iusque naturæ & Deorum religionem debent imperare, ne paterno consilio improbi esse consuescant: neque liberi crudelia & impia & inhumana parentum mandata exequi. Sin autem magis paterna, quàm diuina reuerentia teneantur, Deum denique sentient esse grauissimum imporum & consceleratorũ hominũ vindicem: nemo enim malus est impune.

De Sphinge.

Quæ autem dicta sunt de Sphinge, hortabantur vnum quemque ad fortunam suam æquo animo ferendam, cùm omnis humanæ vitæ status sit inconstans, cùm humanum sit calamitatibus subiici, cùm vel volenti, vel inuito fortunam ferre omnino necesse sit: atque, vt summatim dicam, necesse est vnicuique vel suam sapienter fortunam perferre, vel omnino, si quis illam ferendo vincere non poterit, ab illa denique superari, & in extremas miserias incidere.

De Nemesi.

Enimuero cùm vellent demonstrate antiqui sapientes, nihil Deo gratius esse, vel vitæ hominum vtilius quàm in vtraque fortuna animi moderationem, multas fabulas finxerunt, quibus ad miserias & calamitates fortiter perferendas nos hortarentur. Sed quia nonnulli æquo animo aduer-

sa tulissent,at felicia & prospera ferre nescirent, Nemesin iustitiæ filiam introduxerunt grauissimam Deam, quæ de illis suplicium sumeret,qui nimis elati aliquo felici rerum successu non mediocriter extollerentur, fierentque cæteris hominibus intolerabiles. Nam hanc Deorum iussu quàm citissimè ad superborum pœnas conuolare finxerunt.

De Momo.

Denique nemini esse grauiter ferendum aiebant, si quis vel illa quæ humaniter, quæ prudenter, quæ piè & secundum leges fecerimus,carpserit:quando neque Deus quidem placet omnibus, cùm neque ipse quidem Momi reprehensione carere potuerit. Non esse curandum, quid homines imprudentes de nobis loquãtur, cùm nobis multorum rectè factorum fuerimus conscij. Enimuero si quam vtilitatem studiosi homines ex hisce meis laboribus percipient, primùm gratias agere debebũt summo Deo nostro Iesu Christo,à quo omnia recta procedunt consilia, cuius ope & impulsu, vt arbitror,omnes propè antiquæ religionis fallacias & vana mysteria patefeci. Deinde gratias agere debent nonnullis viris illustribus,inter quos principem locum obtinet vir clarissimus & optimus Renaldus Ferrerivs, comitiorum Parisiensium præses, omnibus egregiis animi dotibus ornatissimus: & Valerius Faenzus,Quæsitor prauitatis hæreticæ apud Venetos prudentissimus : quorum autoritas plurimum me impulit, vt ista ipsa ederem ad omnium commoditatem, quæ mihi per vniuersum propè vitæ meæ cursum ad facilitatem meorum studiorum comparaueram. Fateor illud ingenuè,quòd nisi me tantorum virorum autoritas commouisset, nunquam eram ista in lucem emissurus: tum vt maleuolorum calumnias deuitarem, tum etiam vt meis his laboribus aliquid adiungerẽ : quid enim prohibet hæc fieri posse à me in dies meliora ? sed tantorum virorum voluntati non parere nefas putaui:plurimum igitur gaudeo me tantum opus ad bonorum gratiam absoluisse, in quo præsertim patefactum est, illa quæ fuerant ab antiquis sapientibus ad probitatem excogitata, non prorsus abhorrere ab integritate & sanctitate Christianæ religionis. Nam facile est ex ipsa fabularum vniuersitate iudicare, diuinas leges, quæ sanctis illis patribus diuinitus traditæ sunt ante Christi aduentum, sub fabularum inuolucris ab antiquis

Græcis fuisse occultatas. Quis enim cõstanter negare possit leges illas quæ datæ sunt Hebræis sanctis hominibus, primùm ad sacerdotes in Ægyptũ,deinde ex Ægypto in Græciam commigrasse. Cùm præsertim omnis Græcorum theologia & philosophia occultè sub fabulis antiquitus ab Ægyptiis capta traderetur. Nam tametsi conscleratorum vel hominum vel dæmonum consilio, aut imperitorum veritatis vitio res postea fuit in populorum perniciem conuersa,qui res non satis cognitas coluerunt: tamen hæc ipsa dogmata fuerunt à sapientibus primùm ad sanctitatem, ad religionem ac Dei cultum,ad probitatem,fidem,iustitiã, innocentiam tradita. Atque hæc illa sunt,quæ nos pro nostri ingenij viribus colligere diuturnis laboribus studuimus, quæque sub fabulis antiqui sapientes significabant.

GEOFREDI LINOCERII VIVARIENSIS MYTHOLOGIÆ MVSARVM LIBELLVS.

Quod omnes ferè autores, poetæ præsertim à Musarum inuocatione ordiantur.

TRIPARTITAM Philosophi voluerunt humanitatis vitam, quã ex certamine trium dearum Palladis, Iunonis & Veneris, veluti hieroglyphico quodam poetę designarunt: vnam ex illis quidem θεωρητικήν, alteram πραχτικήν, tertiam φιλαργυκήν, comtemplatiuam, actiuam, & voluptariam. Prima igitur contemplatiua est quæ ad sapientiam & veritatis inquisitionem pertinet. Actiua, quæ tantum vitæ commodis anxia est, haneque ferè iam omnes homines norunt. Voluptaria denique quæ libidini obnoxia, nullum honestum reputat bonum, sed solam appetit vitæ libidinem & corruptelam. De his tribus vitæ generibus superioribus libris doctissimè disputatum fuit, ac variis fabularum integumentis denudatis mystica antiquorum sensa declarata. Primo quidẽ libro, secundo, octauo, nono & decimo theoretica vita continetur: atque illa ex vnius dei contemplatione, quem colimus & reueremur: vel certè plurimorum deorum consideratione, quos introduxerũt antiqui (non quod infinitos deos, numero arbitrarẽtur, hoc enim nec leges naturæ pati possunt) sed vim & potestatem vnius infiniti per omnia diffusam cùm existimarẽt, illi pro negotiorum, locorũ & effectuum varietate diuersa imposuerunt nomina: vnde verum est dicere, vires omnes cæterorum deorum, vndique per ipsa elementa dispersas, ab vno Ioue, cui reliqua deorũ caterua affinitatis vinculo conjungitur, veluti fonte in multos riuulos fuisse deductas: vt optimè in proemio octaui libri. Quare iis in libris, vnius

Dei verum omniũ principij natura explicatur, quodq; nullus deorum antiquorum fuerit sempiternus. Idcirco sapientissimè tanta deorum multitudo ad vnum refertur principium: cui summo bono, ipsiusque religioni & sacerdotibus magnus honor, magnaque reuerentia accedit. Quarto, Sexto, & Septimo libris vita actiua declaratur: primò quidẽ autor commemorat vitæ huius præfectos Genium præcipuè & fortunam. Cumque multis difficultatibus circumuenta sit nullaque ex parte miseriis carere soleat hæc vita, quo animo sint ferendæ huius calamitates postea edocet. Tandem subiungit quam iustè & vtiliter viri illustres gloriã sint cõsecuti: atque vt his libris, virtutibus præmia digna sic libro tertio, & parte postrema noni, flagitiis singulis supplicia proposuit. Orcumque, eius iudices, & vitiorum vltores persequutus est. Quæ postremo vitæ genere continentur, sparsim ex omnibus libris, præcipuè verò ex lib. 5. colligi possunt. In quo ludorum & certaminum genera declarantur, quibus vita φιλαργυκή vel corrigitur instar virorum excellentium: vel homo allicitur ad corporis vires excercendas cum voluptate. Cæterum quamuis de Musis quædam superioribus libris dicta sint: visum tamen est non abs re, supradictis aliquid adiicere, quod cuilibet Musarum conueniat: maximè vero quod ab ipsis omnes fere autores, poetæ præsertim opus suum ordiãtur, easque salutent, quod fecit Homerus in hymno.

Χαίρετε τέκνα Διός.
Salue Iouis inclita proles.

Item apud Hesiodum in op. & diebus cuius hi sunt versus.

Μῦσαι Πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι
Δεῦτε δ' ἐνίσπετε σφέτερον πατέρα ὑμνείουσαι
Pierides Musæ quarum viget inclita cantu
Fama ducum, & nomen vestri immortale parentis
Dicite.

Et in theogonia.

Μουσάων ἑλικωνιάδων ἀρχώμεθ' ἀείδειν.
Incipiam à Musis Heliconis carmen alumnis.

In re magna etiam ac difficili, quasi ingenio suo diffidentes Musas appellant, atque ad eius numen confugiunt: vt Homerus Iliad. β. Græcarum nauium numerum & ducum nomina prosequuturus.

Ἔστετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
Τ' μεῖς γὰρ θεαί ἐστε πάρεστέ τε ἴστε τε πάντα
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν &c.
Dicite nunc mihi Musæ, quæ domos cœlesteis incolitis:
Vos enim Deæ estis & adestis, & omnia nouistis
Nos autem famam duntaxat accepimus, neque quicquam scimus.

Et Iliados λ. quot & quantas strageis Agamemnon ediderit, narraturus.

Ἔστετε νῦν μοι μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
Ὅς τις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονος ἄντιος ἦλθεν
Dicite nunc Musæ cœlesteis domos habentes
Quisnam tum Agamemnoni aduersus ierit.

Et Iliad. ω. incendium nauium Græcarum descripturus.

Ἔστετε νῦν μοι μοῦσαι &c.
Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε.

Quem in locum M. Tullius lib. 1. epist. ad Atticum ab Homero mutuatus est eo in loco, in quo scribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expositurus cuius operâ Clodius sit absolutus: verba Ciceronis hæc sunt. *Respōsurum hominem nemo arbitrabatur.* Ἔστετε νῦν μοι μοῦσαι &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Dicite Musæ quomodo primo ignis incidit. Nosti Caluū ex Nanneianis illum, illi laudatorem meū de cuius erga me honorifica ad te scripseram, biduo per vnum seruum & eum ex ludo gladiatorio confecit totum negotium: accersiuit ad se, promisit intercessit, dedit.* Epistola 10. & Theocritus.

Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδήφαγον ἄνδρα κατέκτα
Εἰπὲ θεὰ, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ' ἑτέρων ὑποφήτας,
Quomodo enim Iouis filius edacem hominem interfecerit,
Dicito mihi dea: tu enim nosti, ego autem aliorum vates.

Virgilius Æneidos.

Pandite nunc helicona Deæ.

Et Plato in Euthydemo. ὡς ἐγώγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε καὶ Μνημοσύνην ὑμνῆσαι *Quare ego quemadmodum Poetæ necesse habeo initio orationis, Musas & Mnemosynen inuocare.*

In re ridicula etiam inuocantur Musæ & εἰρωνικῶς, vt apud Horatium Satyrarum libro primo Satyr. 5. his verbis.

Nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam, Messique Cicerri

Musa velim memores.

Hac satyra Horatius iter suum ab vrbe Roma Brundusium vsque describit, exemplo Lucilij, qui itidem iter suum descripserat. Narrat autem quæ risu digna in eo contigerint: inter quæ primum locum obtinet duorum scurrarum Sarmenti & Messij faceta contentio. Infinitis aliis locis, diuersis rationibus, opera Poetarum præcipuè, principium ducunt ab inuocatione Musarum, quas sibi Præsides & cantilenarum suarum autores asserunt: illudque iure optimo vt inquit Horatius carminum libro tertio od. 4. qua confirmat se à multis periculis, Musarum ope ereptum fuisse: Malè verò cessisse omnibus qui aduersùm Iouem earum patrem aliquid moliri voluerunt: quinimò dicit eas suam in cœlo habere sedem Iouis filias: his versibus,

Descende cælo, & dic, age, tibia
Regina longum, Calliope, melos
Seu voces nunc mauis acuta
Seu fidibus, citharáve Phœbi.

Quibus & multis aliis de causis adducebar vt crederem, hoc breue opusculum si parum fructuosum videatur quod fabulosum sit, non tamen iniucundum, quippe quòd fabulæ semper aliquid præ se ferant inauditum & incredibile. Aliquid etiam vtilitatis ex eo possumus reportare, propter ethicam explicationem, quæ non parum ad mores mortalium informandos confert: vt iam ex superioribus D. Natalis libris mithologicis possumus colligere: quamuis non tanta industria & ingenij acumine hæc pauca vobis paramus de Musis sparsim à multis tractata & dispersa, quanta doctissimus Comes fabulas suas ex multis decerptas autoribus in vnum congessit volumen aureum: angustiis enim temporis premor, viresque ingenij mei sentio quàm sint exiguæ. Non tamen tanti viri autoritas me ab instituto reuocat: at potius meliorem facit animum, cùm & honestum iudicem mihi in tertiis consistere. Itaque quamuis hoc mesi qualecunque sit negotium emolumento careat & grauitate, illud amplexabitur tamen quisquis non erit omnino auersus à Musis. Qui verò ab omni sapiētia atque eruditione sunt alieni, omnibus iis quę dicentur persuasi vtique Musas posthâc non auersabuntur: & si hebetudine Atrici Herodis sophistæ filij ac stoliditate essent: quem tam fluxili fuisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

memoria ferunt, vt ne elementorum quidem nomina perdiscere, aut retinere vnquàm potuerit. Cui infortunio vt mederetur pater, quatuor & viginti pueros coæuos à literis cognomina habentes singulos cum filio simul educabat, vt hac saltem ratione illi insiderent. Qui verò natura prudentiores curiosique magis philosophica & arcana naturæ meditantur, de negotiis publicis ac rebus mechanicis parum solliciti, ij quidem si operam non laudent, studium tamen non despiciant. Etiamsi nostri temporis ęrumnosa miseria non dicendi petit studium, sed viuendi flet ergastulum, nec famę assistendum poeticæ, sed fami consulēdum domesticę. Citius nunc aut quod amiseris fleas, aut quod edas inquiras, quàm quod dicas inuenias. Sic enim improba mœrorum angina, felicitatisque nouerca fortuna (quæ amarum quoddam humanis interserit semper negotiis) nos quasi pedissequę insectantur. Verū enim verò ne ocij torpor nos astringat, euitantes quoad fieri poterit, calamitatum naufragia, quibus publicæ assiduè actiones diuexantur, vtilem ordimur fabulam, quam octo diebus nocturna præsule lucerna ex pręclaris partim authoribus decerpsimus partímque nos ipsi mythologiam commenti sumus. Vos interim è virginali Heliconiadum curia Iouis filiæ omnes, Gorgonei fontis aspergine madidæ, mihi breuiter scribendi pręsto sitis. Non enim magnifici operis tantam assumere molem cupio, vt medio conaminis impetu, tenues in auras vanescat rebus suis mens destituta. Eritis ergo Philosophia atque Vrania huius adiutrices operis, cui vt maior fides adhibeatur, ampliora sunt nobis autoritatum quærenda suffragia. Quamtulacumque autem res fuerit, amice lector, æqui boni consulas rogamus.

DE MVSIS IN GENERE CAP. I.

Quod animis nostris ingenita sit vis quædam sciendi à natura.

ILLVD peramplum in nobis ac magnificum esse arbitror, quod Plato insinuandum censuit, inesse mortalium animis veluti seminarium, quoddam & planè thesauros, qui mirabiles concitent amores sui. Sic autem in symposio τὸ γὰρ τῶν παίδων τέλος ἄδηλον οἱ τελευτᾷ κακίας καὶ ἀρετῆς ψυχῆς τε

τε καὶ περὶ σώματος. *Incertum enim est, quo aut corpus aut anima puerorum, tam secundum virtutem quam secundum vitium postremò euadat.* Quasi dicat (inquit Ficinus) omnium hominum pregnans & grauidum corpus est, pregnans & animus. Corpori semina suorum omnium ab initio sunt incerta: huic statutis curriculis temporum dentes erumpunt, prodeunt pili, barba profunditur, procreationis semina defluunt. Si foecundum corpus est grauidumque seminibus, multò magis animus præstantior corpore vberrimus est, atque suorum omnium ab initio semina possidet. Igitur morum, artiū, disciplinarum, rationes iamdiu sortitus est animus suosque fœtus, inde si rectè colatur statutis tēporibus promit in lucē. Quod autem rationes deorum omnium ingenitas habeat, ex appetitu eius, inquisitione, inuentione, iudicio, cōparatione cognoscimus. Quis neget animum statim à tenera ætate, vera, bona, honesta, vtilia exoptare? optat autem nullus incognita, ergo insunt istorum aliquæ etiam antequam appetat in animo notiones, per quas seu formas rationesue ipsorum ea iudicat appetenda. Experimento id in se quisque condiscit, modo intendat nam sicubi reconditum quippiam venamur anxiè, posteaquam abiunctis ad tempus sensuum, & phantasiæ molestis obicibus, mentis intima, velut secretius quoddam penetramus adytum, inibique ratiocinamur subtilius, confestim tanquam obductam reuelamus lucem, effulgereque protinus quod venabamur aduertimus, propterea sic Pythagoras

Ἀλλὰ σὺ θάρσει ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσι
Οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκασα.

His grauissimus ille autor hominibus addit animum quod eorum genus faciat diuinum, augustioremque naturam, quæ omnia promat in lucem. Ad hæc cum nos conformandos exhibemus præceptoribus multa per se animus fingit, formatore nullo, concipitque tanquam seminibus scientiarum perfœcundus ager: cui si Agricola maturè adhibeatur, multos ac dulces fructus deinde profert. Quod apertè declarat Plato multis in locis, sed in Theagé apertius. *Nemo à me didicit quicquam etiam si mea consuetudine multi euaserint doctiores (ait Socrates) me tum exhortante tum bono dæmone suggerente.* Sed quoniam breuiter de vi animis nostris ingenita diximus ex Platonis sententia, iam ad ea quæ in

nostrum diriguntur scopum deueniamus: vtque dictis, dicenda cohæreant. Cur Hæsiodum existimatis Musas à Ioue & memoria genitas pronuntiasse, vt habetur in Theogonia his verbis.

Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
Τὰς ὁ τέκε προγόνοιο, τέκε πατρὶ μιγέισα
Μνημοσύνη γουνοῖσι Ἐλευθῆρος μεδέουσα
Λησμοσύνην τε κακῶν, ἀμπαῦμα τε μερμηράων.

Musæ Olympiades compti Iouis ægide natæ
Mnemosinæ soboles, obliuio certa malorum
Curarumque quies, sacris has mater in oris
Pieriæ magno peperit commixta tonanti
Mater eleutheris præerat.

Non alia opinor de causa, nisi quia ab initio scientiæ fons insitus est nobis ab omnium patre, sed non satis profluens nisi quis corriuarit. Quod Plutarch. in lib. περὶ παίδων ἀγωγῆς aduertit quare pueris suadet nihil prius memoria exercendum quod ea sit eruditionis παμεῖον. i. proma quædam cella, thesaurusque: quo argumento dictam putat Mnemosynem à veteribus Musarum matrem, cuius hæc sunt verba aurea sanè animis discentium insculpenda. Πάντως ὁ μάλιστα μὲν τῷ παιδὶ ἀσκεῖν, καὶ συνεθίζειν αὐτὴ γὰρ ὥσπερ τῆς παιδείας ἐστὶ παμεῖον, ἡ δὲ τοῦ μνήμην ἔχειν μέγιστον ἐμποιοῦσαν εἶναι τὴν Μνημοσύνην αἰτίαν ὁμοίως καὶ τοῖς ἀμελοῦσιν, ὥσπερ ἐδὲν γεννᾶν ἡ τρέφειν ὡς ἡ Μνήμη πέφυκε, καὶ τοῖν ταύτην κατ' ἀμφότερα ἀσκητέον, εἴτε ἐν φύσεως μνήμονες εἶεν οἱ παῖδες, εἴτε ἡ τοὐναντίον ἐπιλήσμονες. Sed maximè puerorum memoriam exercere & assuefacere debemus: est enim veluti disciplinæ thesaurus, idcirco matrem Musarum fabulati sunt esse Mnemosynem, vt ostenderent nihil æquè conferre ad scientiarum generationem & & conseruationem quam memoria. Quocirca illam debemus exercere in vtranque partem, siue pueri ea multum polleant, siue contra sint obliuiosi. Quin & Mnemosynem Orpheus mentem continere scribit, excitaréque omnia, sinuosis vt ita dicam animi anfractibus delitescentia illatebrataque. Scitum est, Mnemosynem originem ducere à Mneme, quo vocabulo memoria significatur, vnde & Amnemones in Cnido nuncupati erant sexaginta viri delecti, ex optimatibus, quibus tota negotiorum cura incumbebat: vt idem Plutarchus in Græcis petitionibus, hoc modo. Τίνες εἰσὶ Κνίδῳ οἱ Ἀμνήμονες

καὶ τίς ὁ Ἀφέστωρ, ἑξήκοντα τοὺς χρήτους ἄνδρας, ἐν τῇ ἀρίστῳ, οἷον ἐπισκόπους ἔχοῦσιν ἐπὶ βίου καὶ προβούλους τῶν μεγίστων, ἐκαλοῦντο δὲ Ἀμνήμονες, ὡς ἄπτης εἰκάσειε, διὰ τὸ ἀνυπεύθυνοι εἰ μὴ τὰ Δία πολυμνήμονες πνες ὄντες. ὁ δὲ τὰς γνώμας ἐφορῶν Ἀφέστωρ. *Qui in Cnido dicuntur Amnemones, & quis Aphester? Sexaginta deliguntur ex optimis viris, velut episcopi, ad quos de maximis rebus refertur. Dicebantur verò* Ἀμνήμονες, διὰ τὸ ἀνυπεύθυνοι quia in iudicium non vocarentur, aut certè πολυμνήμονες memoriosi. Fuerunt itaque Musæ Iouis & Mnemosynes filiæ secundum Hesiodũ, & fere omnes alios. Pauci ex Poetis, quorum est Alcmæon, Musas cæli & terræ filias prodiderunt, cui in quodam hymno astipulatur Pindarus, Sic musam alloquens,

Ἄρχε ὄ ἐρανῷ θύγατερ.
Incipe vero cæli filia.

Vbi commentatores, ex Aristarchi sententia & Mimnereæ asserunt musas cæli filias. Vnde & astruunt illas fuisse ab initio, & ante Iouem si credimus Eusthatio, qui Musam interpretatur animę cognitionem, quę non minus sit diuinũ quiddam quam anima ipsa. Eius sententiæ videtur esse Homerus quum θεὰν dixit ἀπὸ τοῦ θεῖν. id est à cognitionis celeritate. Ab indagine enim dicitur Musa secundum Platonem in Cratylo vel inquisitione ἀπὸ τοῦ μῶσθαι: cui Pharnutus libro de natura Deorum subscribit, cum ait: κελευθῶσαι δὲ μοῦσαν ἀπὸ τῆς μήσεως, ὃ ἐστὶ ζητήσεως. *Musæ inquit dictũ est ab inquisitione.* Idem sentit Suidas, propterèque ait eas ab inquirendo dictas quoniam ipsæ sint omnis disciplinæ causa. Alij, vt Cassiodorus, propter scientiarum & disciplinarum inter se conuenientiam, Musas vocarunt quasi ἑμούσας, vel certè quod inuicem sicut virtutes sibi esse videantur. Vel denique vt Diodorus scriptum reliquit, Musæ vocantur quod modulandi artem cæteraſque disciplinas probè teneant. Delectabatur enim Osiris Aegyptiorum Deus omni genere Musicorum & chorearum, propterea illum plerique Musici consectabantur, inter quos nouem fuisse puellas proditum est, quæ cantu & Musica præstarent, quas ideò Græci Musas appellauerunt. Quæ Diodori sententia cum Platonicis consentit. Musarum enim nomine cælestes cantus intelligunt: quo

argumẽto Camænas dici aliquãdo existimant, ex Melanchtonis sententia qui in scholiis & illustrationibus versus illius Virgilij:

Alternis dicetis, amant alterna Camænæ.

Per Camænas Musas intelligit, vultque illas à canendo dictas: hasce verò à Ioue proficisci, quoniam vti est apud Plotinum, mundi totius animum frequenter Iouis appellatione nuncupat Platonis schola, cui consentiunt hæc verba.

Principio cælum ac terras, camposque liquentes
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde namque colligi vt ab Ioue mundi totius spiritu ac mente quoniam cęlestes moueat sphæras ac regat, Musici cantus musarum nomine significati cooriantur, & profluãt. Quam rem innuit illud quoque in Bucolicis,

Ab Ioue principium, musæ Iouis omnia plena.

Quoniam vigeat vbique Iupiter ac impleat omnia, & cælũ velut citharam quandam versęt agitetque, cælestes ac harmonicos proliciens cãtus. Quod impulit Homerum vt cantores vocauerit σωφρονίστας i. Castigatores quosdã in Clytẽnestræ custodia, vt qui philosophi sint, & ex musis omnia sciant, quod pluribus cõprobat Atheneus. Ἀοιδὴν certè apud græcos est canere, quod verbum si examinemus, reperiemus illud compositũ ab α, particula intensiua & εἶδω cognoscere, quasi omnium scientiam sibi vendicent Musarum alumni. Musarum origo talis est & deductio. De numero verò earum non satis constat inter autores. Varro, vt testatur Sèruius, tres inquit fuisse Musas, vnam quę aquæ nascitur motu: alteram, quã aëris icti efficit sonus: tertiam, quæ mera tantum voce consistit. D. August. hanc de Varrone fert sententiã, quam Gyraldus in suo de musis syntagmate inseruit. Non audiendi sunt (inquit) errores gentilium superstitionum, qui nouẽ Musas Iouis & Memoriæ filias finxerunt, refellit eos Varro, quo nescio vtrum apud eos quisquã talium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim ciuitatem nescio quam, neque enim recordor nomen (Gyraldus tamen colligit ex quibusdam autoribus dictam fuisse Sicyonem & ex his versibus)

Treis solas quondam tenuit quas dextera Phœbi

Sed Sicyon totidem ternas ex ære sacrauit.

Dicit igitur August. Ciuitatem hanc locasse apud tres artifices terna simulachra Musarum, quæ in templo Apollinis dono poneret vt quisquis artificũ pulchriora formasset, ab illo potissimũ electa emeret. Itaque contigisse vt opera sua quoque illi artifices æquè pulchra explicarent, & placuisse ciuitati omnes nouem atque omnes emptas esse, vt in Apollinis templo dicarentur, quibus postea dicit Hesiodum imposuisse vocabula. Non ergo, ait, Iupiter nouem Musas genuit sed tres fabri ternas fecerunt. Tres autem non propterea illa ciuitas locauerat quia in somnis eas viderat aut tot se cuiusquã illorum oculis demonstrauerant: Sed quia erat facile animaduertere omnẽ sonum, qui materia cantilenarum est, triformem esse natura: aut enim editur voce, sicut est eorum qui faucibus sine instrumento canunt: aut flatu sicut tubarum & tibiarum, aut pulsu sicut in citharis & tympanis & quibusdam alijs, quę percutiendo sonora sunt. Hæc Augustinus. Horum idolorum artifices fuerunt Cephisodotus, Strongilio & Olympiosthenes, quorum singuli ternas Musas effecerunt & has primas fuisse quidam contendunt. Olim non plures tribus coïsse conuiuas, testatum annalibus est: quando nec plures initio creditas esse musas relatum scimus Pausanię monumentis, quas ait ab Aloëi filijs Otho & Ephialte sic nominatas μελετῇ meditationẽ: μνήμῃ memoriam: & ἀοιδῇ cantilenam. Archestrati poëtæ etiamnum supereſt in ea in re testimoniũ. Hi Aloeï filij primi fuerunt qui Musis sacra fecerunt, remque diuinam obiurunt Musis illis tribus in Helicone & illis nomina imposuerunt. Sunt qui duas tãtum volunt fuisse Musas. Alij quatuor fingunt, propter præstantiam quaternarij numeri, cuius tantã fuisse virtutem existimarũt Pythagorici est apud Plutarch. in lib. περὶ ἀρεσκόντων &c. per illum tanquã per numen aliquod iurarent. ὐ μὰ τὸν ἀμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὺν παγὰν, ἀενάου φύσεως ῥιζώματ' ἔχουσαν. *Per quaternionem sacrũ, qui animæ nostræ tradit nãturam æternam &c.* Etiã quibusdam dicuntur esse quinq;. Alijs septem cuius numeri non parua est vis, vt videre est apud autores, quos esset longum in medium proferre. Nouem post ea dixit esse musas Pierius Macedo, sunt qui existimẽt nomina nouẽ filiarum Pierij Musis fuisse imposita: quę reperiũtur apud Hesiod. in Theogonia.

Ἐννέα θυγατέρες μεγάλου διὸς ἐκγεγαυῖαι
Κλειώτε, εὐτερπή τε, θάλεια, μελπομένη τε
Τερψιχόρη τ', ἐρατώ τε πολύμνιά τ' ὑραίη τε
Καλλιόπη θ' ἥδε πασέων προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασῶν.

Cantabant arce sorores
Clio, Euterpeque iuuans, & docta Thalia
Melpomene, laetis & Terpsichorea choreis
His subeunt Erato, memorique Polymnia mente,
Addimus Vraniam & quae manet vltima, quamquam
Calliope cunctas superminet vnica Musas.

Quod nouem fuerint Musæ confirmat item Homerus.

Μοῦσαι δ' ἐννέα πᾶσαι ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ
Θρήνεον, ἔνθα κεν ἔπειτα ἀδάκρυτόν γ', ἐπόησας
Ἀργείων· τοῖσι γὰρ ὑπὸ ῥηξήνορος μέγα λιγέως.

Musæ autem nouem omnes alternis canentes voce suaui
Lugebant, vbi neminem lachrimarum expertem animdustisses
Argiuorum, talem luctum excitauit musa vocem claram edens.

Hoc idē declarant nouē noctiū concubitus Iouis cum Mnemosyne de quibus veteres poëtæ & maximè Hesiod. in his

Ἐννέα γὰρ οἱ νυκτὸς ἐμισγετο μητιόεις ζεύς.

Cui Iupiter vlio
Haud dium præsente nouem sub noctibus hæsit.

Non ad aliud videtur referri Orphei theologia iam à multis decantata, quam nihil ominus tamen quod ad hunc locum pertineat, afferemus. Sphærarū autem cęlestium ita animas partitur, vt cuilibet geminā contribuat vim, vnā in cognoscendo positam, alteram in sphæræ corpore viuificando atq; regendo. In anima itaque sphærę lunaris illā vim, Bacchum Lignitam, hanc Thaliam Musam: In anima Mercurij Bacchū Silenū, & Euterpen: Veneris, Lysum & Eratō. Solis Trietericum Bacchum & Melpomenem: Martis Bassareum atq; Clio. In Iouis hanc Sebasium, illam Terpsichorem. In Saturni hanc Amphieton illam Polymniam: octauæ sphæræ Perichthonium & Vraniam: in anima autem mundi vim priorem vocat Bacchū Eribromiū, secundā verō Musā Calliopē. Singulis porrò Musis vnū præfecit Bacchū quoniā is symbolicās diuinę cognitionis nectare prudentioribus monstrat. Licet autē singulis sphæris cœlestib⁹ vnā præfecerim Musarū cum Baccho, nō inferendū est tamē cœlos esse animatos, anima informāte, sicut per animas animaliū carnes infor-

mantur. Sed de re tam obscura, inquit Damascenus, nihil temerè credendum. Dictæ sunt Musæ virgines natiuo decore contentę, vt inquit Lucianus in deorū superorum 3. Dialogo, quo loco appellat illas ἀτρώτους inuulnerabiles, i. quæ nunquam facē & sagittas Cupidinis expertæ sint: αἰεὶ γὰρ τὶ φρονπίζουσι, καὶ τὶ ἐν παῖς ὁδοῖς ἔχωσι: *& semper aliquid cogitent, atque in suis cantibus contineant.* Eodemq; modo & Dianā vocat virginem, quamq; reformidet nimis, quia venationi dedita sit. Incedunt præterea hæ virgines simul, eodemq; loco versantur, & in chorū numerumq; ludos agere dixerunt: sorores etiam fuerunt existimatę, montes & loca alta habitarūt, Heliconis nempe verticem, secessu denique & solitartis locis maximè delectatæ sunt, vt est apud Plutarch. in lib. περὶ πολυφραγμοσύνης. Coronatæ fuerunt diuerso modo à diuersis: quidam eas palma coronatas tradiderunt. Ab aliis dicitur laurus illis sacra ad coronas, vnde & poetæ earum alumni dicuntur δαφνοφαγοί. Placuit quibusdam corollam è rosis earum capiti circumponere: vnde eleganter Sappho aduersus imperitam mulierem cæcinit.

Κατθανοῖσα δ' κείσεαι
Οὐ γὰρ πέδ' ἔχεις ῥόδων ἐκ πιερίης.

Mortua iacebis,
Nec enim hortulum habes rosarum ex Pieria.

Hoc autem obiter dicam de coronis hoc loco, veteres non simpliciter, sed summa cū ratione coronas instituisse. Si quidem legimus Dyonisum quum vinū cōperisset iucundissimū, quo liquore facile erat secum discūbentes inebriari: coronā hederaceā consuluisse capiti imponendā, vt hederę frigiditate vapores acres & calidi moderarētur & repercuterētur. Hæc de Musis in genere scripta fuerunt fabulosē: quæ cur ficta & qua ratione diligēter inuestigemus. Primū quidem ex Ioue & Mnemosyne natas fuisse musas, idcirco fabulati sunt antiqui, vt Proclus Diadochus scriptū reliquit in Hesiod. enarrationib. quia ad procinctū in literaria velut palęstra tendentē necesse sit νοητικὸν εἶναι καὶ μνημονικὸν, i. intelligendi percipiendiq; potestate, atque itē retinēdi præcipuè pollere: Iouem autem contribuere τὸ νοητικόν, Mnemosynem verò τὸ μνημονικόν. Deinde ex Mnemosyne Musas sustulisse dicitur Iupiter, quando & literarum politiorum dux est, quas certè non nisi exacta cura atque detentione susci-

pere datur,& sunt ad vitam trãsigendã maximè necessariæ.

Alij verò ita interpretãtur. Iupiter,aiunt,rerum omnium parens è Mnemosyne.i. memoria & cognitione sui Musas genuisse dicitur,quæ mentis conceptus significant, æternarum rerum contẽplatores, quæ quidem res intellectu tantũ percipi possunt. Nã & vt superius diximus Plato Musas dictas vult indagatrices,vt pote quæ per sensus, & exteriora,quæ superna & cœlestia sunt excogitet. Qui duas fuisse putarunt eandem ferè habuerũt considerationẽ,vnam enim fecerũt cõtemplatiuam, quę res à sensibus abstractas doceret,alteram ab efficiendo practicam,quæ circa effectionẽ & omnes res mechanicas versaretur. Sed Censorinus in lib.de die natali,Musas ait olim tres fuisse ideò existimatas, quoniam organũ,quondam tres habuit intensiones, grauẽ,mediam & acutam: cui non astipulatur Plutarch. in sympos. quæst.14.sic autẽ ait. Εἶπεν οὖν ὁ Ἀδελφὸς, ὅτι τρεῖς ἤδεσαν οἱ παλαιοὶ μούσας, καὶ τούτου λέγειν ἀπόδειξιν, ὅμματές θ' ἅτε καὶ ἄχρονον ἐν νοσύτοις, καὶ τοιούτοις ἀνδράσιν. Αἰτίαν δ' οὐκ ὡς ἔνιοι λέγουσι τὰ μελαδῶν μέλη γένη, τὸ διάτονον, καὶ τὸ χρωματικὸν καὶ τὸ ἁρμόνιον, ἃ δ' εἰ τὰ διαστήματα παρέχοντες ὀξύ, νήτην καὶ μέσην καὶ ὑπάτην: & multa alia quæ eodẽ capite de hac re traduntur,sic autẽ redduntur latinè. *Dixit igitur frater meus,quòd tres Musas agnouerant solũ antiqui: sed hoc velle coram tantis & talibus viris probare fatuum erat & ridiculum. Atque huius rei causa non est tribus Musices generibus assignãda, Diatonico, Chromatico & harmonico:minusque tribus Musicæ diastematis* νήτῃ *acuto:* μέσῃ *medio:* & ὑπάτῃ *graui.* Quoniã male omnes Musas vni alligarũt scientiæ minimè completæ adhuc,est enim tantũ harmonia quædã pars Musicę: Sed vt posteà probat,multò melius antiqui qui omnia scientiarum genera ad tria referebant,Philosophiã,Rhetoricam & mathematicã: quòd quidem si secundũ autorẽ expẽdamus,verũ esse reperiemus & accõmodatum nouenario numero. Ad hęc Cornut⁹ in lib.de deorũ natura,tres ait fuisse ob eius numeri perfectionẽ, qui etiã deo attribuatur tãquã simplicissimus. Qui fecerũt quatuor,vt M. Tul. lib. 3. de natur. Deorũ: aut quinq;,illud referunt ad musicorũ instrumẽta vetustissima:quæ non plures habuerũt sonos. Qui autem septẽ,ad illud alluserunt septẽ esse artes liberales & idcirco septẽ Musas. Sed nouẽ esse numero iam vsu receptum est & celebratũ ferè ab omnibus:multis verò de causis apud

Plutarch. Vna est:quod tãta est,perfectio numeri nouenarij vt sit primũ quadratũ procedens ex primo numero impari, ac impariter impari: ἀπὸ τριάδος τετραγώνου ὢν καὶ τελειοτάκις τελείου: estq; qui primus diuiditur in tres impares æquales. Altera quia ex duob. primis cubis & monade constat, vel ex triangularib. videlicet sex & tribus,inde triplicato ternione. Quin & ipsarũ mater Mnemosyne reperitur esse nouem literarũ. Reliqua ex Plutarcho disces lib. Συμποσιακῶν. Fulgentius ait,nouem Musas cum Apolline earũ fratre & Musagette nihil aliud esse quã humanæ vocis decem modulamina, vnde & Apollinis cithara pingitur decachorda: refert etiam legis diuinæ decachordũ vel psalteriũ. Postremò eodẽ Fulgẽtio autore finguntur decẽ cum Apolline, nihil autẽ aliud prę se ferunt quã quatuor primores dentes, quos lingua percutit,duo labra quę sũt veluti cymbala verborum,linguã plectrum,palatũ cuius concauitas profert sonum,asperã arteriam quæ est meatus spiritalis, & pulmonẽ, qui veluti follis conceptũ spiritũ reddit & reuocat. Fingũguntur autẽ mulieres & virgines,mulieres quidẽ quia virtutes & disciplinę casu, muliebris nomenclaturas habebãt: virgines verò & non coniugatæ, quoniã virtutis disciplinę vti virgines,abditę atque incõptæ esse videntur natiuo scilicet decore contentę: id quod & de cæteris disciplinis non incõmodè dici putamus,qua ratione,Gyraldi iudicio, interiores & reconditas Cicero literas appellauit. Ad hæc constant & incedũt vnà,ad innuendũ virtutes inseparabiles atque indiuulsas esse:deinde semper deorũ hymnis atque ministerio sunt maximè intentę: si quidẽ principiũ atq; adeò elementũ totius eruditionis est,ad diuina oculos perpetuò defixos tenere, atque id vitę factũ exemplar habere in ore: Dux eis fuit pręfectus Apollo propter Musices cõmunionẽ, nam & ille memoratur cithara scire,vt dictũ fuit. Diuersis autẽ operib. in mõtibus vacare tradũtur:quandoquidẽ solitariã agere vitã & crebrò ad loca à vulgi consuetudine remota,ac perturbationib. ciuilib. libera secedere cõsueuerũt hi qui philosophię nomen dederunt:sine qua nihil honesti in olitaria vita inueneris. Atq; huius rei gratia dicitur nouem noctibus Mnemosyne congressus Iouis sustulisse: etenim nocturna his opus est meditatione, quæ ad eruditionẽ spectẽt,vt inquit Epicharmus: *Si quid* inquit *sapientius medi-*

teris, nocturna opus est cõsideratione: & omnia quę ad literas pertinent noctu potius excogitãtur. Palma autẽ coronãtur quę φοινιξ Græcè, vt quidã volunt ob agnominationẽ, quod nimirũ Phœnices primi fuerint literatũ inuentores: vel quod magis probat Pharnutus, estq; magis consentaneũ veritati, quia pulchra, semper virens & ascensu difficilis, & dulci fructu sit hęc plãta. Qui Laurũ sacram Musis voluerũthãc habebant rationem quod plurimũ Laurus valeat πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν & afflatũ vt Sophocles in Cassandra docuit. illudq; vsurpauit Lycophrõ, quũ poetã appellat δαφνοφαγόν, quodque de se Hesiod. testatur: vel certè quia Laurus est semper virens, hocque pacto opera Musarũ sint semper viridia. Postremò ex rosis corollãMusas habuisse diximus ex Sappho: quia coronã ex rosis sicut hedereã proditũ est Bacchi potẽtiam sua frigiditate retũdere: id potius crediderim vi occulta pręstare non enim tãtæ frigiditatis est rosa: quomodocũque res eant, hac corona designarũt antiqui, vini potẽtiam ebrietatisq; violentiam hebescere: sicuti & violarũ, per antipathiam enim grassantis crapulæ latẽter impetũ repercutit, & calidi vapores ascẽdentes sic contẽperantur. Per Bacchũ autem vel ebrietatẽ, hoc loco omne crapulę libidinis & gulæ genus intelligas, velim: quod nihil æquè reprimere potest quã corona è rosis Musarum. i. pręstantissimis floribus virtutũ & disciplinarũ capiti imposita vel potiꝰ intromissa.

De Clio. CAP. II.

Quod omnes homines excitantur gloriæ & honoris stimulis.

ANNON magnanimũ pręaudaxq; facinus est illud Herculeũ, contra mõstrosam gigantomachiã arma sumere, robustissimos quosq; prędones in arenã prouocare, latrones maleficosq; homines domare? horrẽda, deniq; & ardua labore & viribus vincere? Leonẽ Cytheroneũ inuulnerabilẽ interficere, & nudis manib. vnguib. dissecare, hydrã multorũ capitũ bestiam suffocare, aprũ Erimantheũ interimere, ceruam aurea cornua gerentẽ capere, aues Stymphalidas repellere? &c. huiusmodi plurima mõstra monomachia superare, vt aliquod tamen gloriæ & honoris nomen consequeretur Hercules hęc sibi pericula fortiter subeũda proposuit. Quid Theseũ, alterũ Herculẽ cõmemoré? petra sumota calceos argẽsensẽ auferentẽ, Minotaurũ percutientẽ, pedestri itinere Athenas proficiscentem, obsessam viã à maleficis viris vndecumq; pacantẽ, Corynetã claua propria prępepta occidẽtem, Pityocamptẽ Sinem Polypemonis filiũ opprimentem, multaq; alia non minoris periculi facta aggredientẽ? Quid illũ infinitosq; alios Romani & Græci imperij duces ad tam pręclara & difficilia impulit facinora? vnus glorię stimulus: quo incitati, immortalẽ sibi laudem & gloriã comparauerunt. Quid? Themistocles magnus ille Athenienſiũ dux, nonne apud Ciceronẽ pro Archia poeta, eius vocẽ tantũ libentissimè audiebat, à quo laus sua prædicabatur? Non alio modo Homerũ illustrauit Poetice, Demosthenẽ eloquentia, Aristidem integritas, itidem, & alij aliis modis inclaruerũt: ita vt verè hoc encomiũ de illis dicatur. Τιμῶντες δ' ἀρετὰς, εἰς φαεσχεν ὁδὸν, ἔρχονται· πεπμοίρῃς δὲ χρῆμ' ἑκαστον. *Quibus virtutes in pretio sunt, ij perueniunt ad illustrẽ viam, nobilitat autem suum quemq; opus.* Sentit benefactis potius quã opibus parari verã gloriã, nec vno modo cõtingere honestã famã, sed sua quẽque virtute fieri clarũ. Qui autẽ gloriã affectat, huncoportet ab egregio quodã facinore auspicari, vt est apud Pindarum hymno 6. Olymp. ἀρχομένῳ δ' ἔργου πρόσσοπον χρὴ θέμεν πιλανγές. In initio facinoris oportet faciem illustrẽ addere: Virtutes enim pericli expertes ὅτε παρ' ἀνδρὸς, οὔτ' ἐν γαστρὸς κοιλαις πίμπλαις, quod conuenit cum Hesiodo,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Virtutem posuere Dei sudore parandam.

Nemo itaque absque periculo laudẽ sibi magnã parauit. At contra qui glorioſum sibi monumentũ adepti sunt & apud posteros, illud frequenter à M. Tullio vsurpatũ in epistolis ad Atticum habuerũt præ oculis, ex Homero Iliad. ζ.

Αἰδέομαι τρῶας καὶ τρῳάδας ἕλκεσι πέπλους,
Troianos ac Troianas vereorq;, pudetq;,

Verba sũt Hectoris pudore nolẽtis in vrbẽ sese recipere, ne quis opprobraret illi, imputaretq; Troianorũ interitũ. Dictis quibusdã de honoris & gloriæ insignibus ipsa re longè inferioribus, iam ad ea quę de Clio Gloriæ dea antiquissima fabulati sunt antiqui breuiter explicanda accingamur. Clio itaque Iouis & memoriæ filia fuit vt testatur Hesiodus in Theogonia vtque iam dictũ fuit superiori capite prima reliquarum Musarum quæ nouem noctium concubitibus genitæ à Ioue fuerunt. Matrem fuisse voluerunt Ialemi & Hymenæi, quamuis aliter senserit Asclepiades. Affirmat enim Apollinem ex Calliope tres filios sustulisse Ialemum Orphea & Hymenæum, & properea

Martianus Capella & Claudianus Hymenæum Musa genitum fuisse aiunt. Apollodorus libro primo de Deorum origine sic ait, *Clio Pierum magnetis filium, Veneris ira quod in Adonidis amorem exprobrasset, deperiit, cuius compressu hyacinthum filium concepit.* Vnde fortasse sumptum est prouerbium apud Erasmum Chil. 2. cent. 10. μαγήτων κακά, quæ recidunt cum Termeriis, vt est apud Suidam, κἂν τὰ τῶν μαγήτων κακὰ, κἂν τὸ τερμέριον κἂν πᾶσαν ἁπλῶς ὅπιφθέγξομαι τὴν τραγῳδίαν. i. nec si Magnetum mala, nec si Termerium, nec si totam in summa tragœdiam eloquar. Magnetes autem illi afflicti oriundi fortassis fuerant ab hoc Magnete: inciderant autem in tanta mala violato quodam numine, sicut & hic, Strabo Magnetum historiam Geograph. lib. 14. Ioannes Grammaticus credidit Ialemum & Hymenæum Clius filios id est historicæ cognitionis, quoniã flebiles cãtus alter excogitarit, epithalamios autem & Iambicos Hymenæus. Annotat Cælius Rhodiginus lect. antiq. lib. 28. cap. 24. ad illud Menandri ὑμὼν ὦ ὑμέναι ὦ ὑμὴν, & ad illud Catulli ab interpretibus negligenter prætermissum:

O Hymen Hymenæeque, ô
Hymen, ô Hymenæe.

Ab eisdem male concipi, Martiani felicis autoritate, Hymenæum fuisse Veneris filium: quod Martianus suspicatur quidem. Sed malè feriati homines Tortellij deliramenta sunt insecuti. Hymenæum cantuum epithalamicorum inuentorem fuisse satis supérque declarãt hæc Plutarchi verba, τῶν Συμποσιακῶν. Ἡ ὃ γαμήλιος τράπεζα, κατηγορεῖ ἔχει τὸν ὑμέναιον μέγα βοῶντα καὶ τιὰ δᾷδα καὶ τὸν αὐλὸν ἃ φησιν Ὅμηρος, καὶ τὰς γυναῖκας ἱσταμένας ἐπὶ ταῖς θύραις θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν. *Conuiuium verò nuptiale cum cantu coniugali Hymenæi altè clamantis & faces & tibiæ, vt ait Homerus, & mulieres pro foribus astãtes aspicientes & tale huiusmodi admirantes &c.* Quo ex loco facilè est intelligere Hymenæum cantus nuptialis esse præsidem, hæc ille. Nunc breuiter quid per hanc primã Musam Clio nominatam intellexerint antiqui examinemus. Finxerunt itaque illam Iouis filiam, quia cùm κλέω nihil aliud significet quàm gloriam: si liceat gloriã & nomen benè actorum posteris relinquere, absit vt aliunde repetamus quam à summo deo qui è memoria, contemplationéque bene gestæ rei famam nobis parit, nullo quo non celebrandam. Huius rei gratia Plutarchus in symposio: τῆς Κλειὼ τὸ ἐγκωμιαστικὸν προσάγειαν. κλέα γὰρ ἐκάλουν τοὺς ἐπαίνους. Clio quidem encomia laudum recipit: Clea enim vocabant antiqui laudes: non alia ratione Fulgentius lib. 1. mythologicorum Musas doctrinę ac scientię dicit modos. Prima Clio quasi prima cogitatio discendi: κλέος enim Græcè fama dicitur: vnde & Homerus, τῆ κλέος εὐρὺ κατ' ἐλλάδα καὶ μέσον Ἄργος. Et quoniam nullus scientiam quærit nisi in qua famæ suæ protelet dignitatem: ob hanc rem Clio prima appellata est, id est cogitatio quærendæ scientiæ, quod alio loco Homerus etiam cõfirmat: ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν. *Nos verò solam famam audiuimus, neque quid scimus.* Plutarch. loco iam dicto circa finem mysticum Clius sensum affert. Partitur namque nouem Musas in duo genera, alterum quidem vult præesse voluptatibus & ludis. i. cauet ne quis stultè in turpia & inhonesta labatur, eúmque cantu, choreis & tibiis dulcisonis ab eiusmodi libidinum stimulis retinet: alterum verò res arduas, graues & serias sequitur, quod Clio, Calliope & Thaliæ conuenit: omnia autem debẽt symmetria & mediocritate summa moderari, ne è iocis ad libidinem fiat conuersio, & è rebus seriis in senum morositatem imprudẽtes incidamus. Cornutus vult Clio dictam fuisse ἀπὸ τοῦ κλέους, quod gloriam adipiscantur literati, quodque alios laude celebrent. Diodorus verò, propter gloriam quæ ex laudibus poëtarum oritur. Duos autẽ habuit filios Ialemum & Hymenæum contrariæ sortis homines: quod hic lætis conuiuiis & nuptiis semper adesset, vt dictũ est superius: Ille verò eiulatione & luctu suas aleret cogitationes. Quod Aristophanes apud Athenæum notat in dictionibus atticis, ἐν γάμοις, inquit, ὑμέναιος, ἐν δὲ πένθεσιν ἰάλεμος. *In nuptiis Hymenæus, in luctu Ialemus.* Nihil autem aliud, per hos diuersæ conditionis Clius filios significare voluerunt, quàm qui gloriam sibi parare cupiũt, nunc aduersa premi fortuna, nunc secunda admodum delectari, vel nunc dulcem cantare hymenæum, nunc ἰαλεμίζειν i. Ialemi lugentis vocem miseram edere: de quo dictum est illud: Οἷος Ἴαλεμος, οἷά τε πάντα, δάκρυά τ' ἐκ δακρύων κατα λείβεται, ἠμετέροισι δόμοισι. i. *Qui Ialemus vel eiulatus, quique luctus, lachrymæque super lachrymas distillantur in nostris ædibus.* Atque hæc de Clio breuiter dicta sufficiant.

Universidad de Deusto Biblioteca

De Euterpe. CAP. III.

Vnicuique est sua voluptas & sapientibus & stultis.

NEMINEM adeo grauem & seuerum huius humanæ vitæ censorem existimabant antiqui, etiamsi naturam Timonis μιζανθρώπου induerit, qui alicuius rei delectatione non capiatur. Alius enim generosos equos, alius insignes canes, alius diuitiarum expetit copiam, sicque hoc curriculum ærumnis & calamitatibus plenum transigere recordatione dilectæ rei consueuerunt. Sapientes vtique voluptatibus non carent, quippè qui meditatione assidua rerum sublimium delectantur. Plato enim in Philebo inquit: ἴδε γὰρ ἥδεσθαι μὲν χαμὲν τὸν ἀκολασταίνοντα ἄνθρωπον ἥδεσθαι ὃ καὶ τὸν σωφρονοῦντα, αὐτῷ τῷ σωφρονεῖν. ἥδεσθαι δ' αὖ καὶ τὸν ἀνοηταίνοντα καὶ ἀνοήτως δοξῶν καὶ ἐλπίδων μεσὸν ἥδεσθαι καὶ τὸν φρονοῦντα, αὐτῷ τῷ φρονεῖν. καὶ τούτων τῶν ἡδονῶν. ἑκατέρας, πῶς ἂν τις ὁμοίας ἀλλήλαις εἶναι λέγων, οὐκ ἀνόητος φαίνοιτο ἐνδίκως. i. *Vide enim. Delectari dicimus intemperantem hominem: sed & temperantia temperantem. Delectari insipientem insipientibus opinionibus ac vana spe vndique plenum, sed & sapientia sapiẽtem: Quas quidem voluptates si quis dissimiles esse neget, insipiens meritò esse videatur.* Vtrisque igitur & sapienti & insipienti sua est voluptas. Sed tãtò illius est præcellens, quantò huius vilis & abiecta. Hic enim voluptatibus corporis ad nauseam vsque saturatur: ille vero inebriatur nectare viuifico animi: cuius celsitudinẽ & maiestatem satis demirari nequeas: neque enim in vmbraticis quæstibus, vel etiam mundi imperio acquiescit, angustiori enim limite continetur, tanquam Gyaræ clausus scopulis: at mirum in modum æstuat res supra captum naturæ intelligere, miróque philosophandi studio concitatus conatur in ea curricula venire in quibus Dei infiniti impressa sunt vestigia. Arrogans sanè & vesana est illa cupiditas, at tamen magnifica, quæ humilibus & terrenis rebus minime delectatur: sed penetrat altius donec id tandem cogitatione pertingat in quo mens expleta tanquam in extremo consistat. De Euterpe. i. de vera delectatione dicturi, pauca hæc permittenda censuimus. Est itaque εὐτέρπη secunda Musarum ordine, à Ioue oriunda & Memoria teste Hesiodo. Mater fuit Themistoclis, vt inquit Neanthes, lib. 3. rerum Græcarum quanquam alij vt Amphicrates prodi-

dit in lib. de viris illustribus: Themistoclem ferunt Abrotoni meretricis filium: Tantæ autem fuit famæ Themistocles vt κατ' ἐξοχὴν in numerum trium imperatorum celeberrimorum redactus fuerit, Periclis, Miltiadis, Cimonis, qui cum Themistocle quatuor apud Græcos dicuntur viri. Quoniam autem Themistoclis incidit mentio, hoc obiter dicam non incuriosum & quod difficilè est reperire apud autores, obseruatum nihilominus à Celio Rodigino cap. 11. lib. 14 lect. antiq. Themistoclem tres habuisse filios insignes, Neoclem, Demopolin, qui Athenis, propter singulare certamen corollis fuerunt insigniti, & Cleophantum, de quo meminit Plato in Menone: quia autẽ mirum est quod de illo refertur, verba autoris subiicio. ἢν οὐκ ἀκήκοας ὅτι Θεμιστοκλῆς Κλεόφαντον τὸν υἱὸν ἱππέα μὲν ἐδιδάξατο ἀγαθὸν &c. *Audistin' quid Themistoclis filium Cleophantum in equestri facultate strenuum reddidit, adeo vt equis ille rectus insisteret, rectúsque ex equo iacularetur cæteráque permulta stupenda faceret, in quibus illum diligenter parens erudiuit, sapientémque in singulis quæ præceptoribus præcipua sint, reddidit.* Quod & si mirabile videatur Platoni, & iure: Tamen hæc eadem, quæ Cleophantus faciebat visa sunt Lutetiæ, anno 1581. fieri à quodã Italo qui multis annis Turcæ cuiusdam captiuus, eiusmodi exercitia didiscerat: deinde ab eodem manumissus in ciuitatibus celebribus ludos suos instituebat. Dicam quod vidi. Nouem cursus equo insistens in hippodromo decurrebat habenis equi laxatis: primo quidẽ cursu, iaculabatur summa excurrẽs tanto artificio vt in passum equi sagittã à tergo inderet. Secundo, rectus, nullis adhibitis calcaribus equo insistebat & vehementi robore hastam torquebat. Tertio inaudito exercitio eandem hastam infinitis gyris circa collum & brachia (rectus equo) circumuoluebat. Quarto quod mirabile est scytalam ferream ad decem pondo, rectus, (& eodẽ modo decurrẽs, ac si equo insedisset admotis calcaribus) in altum proiiciebat quę interim semel voluebatur, eandẽ cadẽtem, quadã interiecta mora, quã tẽporis spatio metiebatur ex qua parte illã proiecerat cõpressa manu recipiebat. Quinto circũ ephippium equi gyrabat. Sexto equũ ascendebat currens, ter aut quater & ex eodem descendebat vno stadio. Septimo ensem acutissimum explicabat, & eum nudatum statim reponebat: eodémque cursu bis ascẽdebat & descen-

debat. Octauo, rectus decurrens, hasta acuta chirothecam perforabat. Nono quod stupendum est, proiectis in altum tibiis, capite deorsum in ephippio, stadium decurrebat, quo absoluto, ingeniose sanè in ephippium recidebat. Multa alia præclara & mirabilia multis circunstantibus fecit, quæ quoniam sunt adhuc in ore omnium, illa vlterius non persequar. Atque hæc præter rem dicta sufficiant. Nunc ad Euterpen veniamus, quæ (dea iucunditatis) dicitur admodum tibiis delectari, & iis præesse. Quare adducor, vt credam Themistoclem Euterpes filium non fuisse, in epulis enim teste M. Tullio recusauit lyrā quare habitus est indoctior. Lyræ & tibiarum maximam fuisse prestantiam & Euterpes inuentricis, declarauit Galenus 1. Therap. Sicut enim, inquit, lyram antiquitus tetigisse in conuiuiis honestū erat, vel id genus aliud: sic non tetigisse turpissimum, ἄπλεστον δὲ πάλαι κ τοιαύτας σωφρόνως, κελεύει νενόμιστο. Lycurgus quāuis durissimas leges Lacedæmoniis imposuisset, lyræ tamē studium egregiè videtur amplexatus, quò transmitti laborum onus molestissimum posset facilius. Remigem, vt ait Fabius, cantus hortatur, & singulorum fatigatio quemlibet rudi saltem modulatione solatur. Tibiarum consuetudo videtur cœpisse, post Medicas victorias, cū iam Græci de se magnificè sentirent. Desita verò Athenis postea, vel quia vt inquit, Aristoteles esset ὀργιαστικὴ. i. concitatrix: vel certè διὰ τὴν αἰσχημοσύνην τοῦ προσώπου. i. ob faciei deformitatem. Tibiarum fuerunt diuersæ species. Libyes plagialon ex loto: Elimos ex buxo, hippophorbon ex lauro. Phorbion autem pellis ori circumposita tibicinis ne rimam labellum conciperet. Monaulus erat lotina tibia nuptialis maximè, qui & Photingia. Libys tibia, quę & matroa dicitur, fuit inuentum Euterpes maximè, quamuis eam matri deorū quidam tribuant. Et propterea apud Ouidium:

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco.

Quòd hoc tibiarum genere præcipuè delectaretur mater Deorum. Cornu incinebant Tyrrheni, sicut Thebani hinnulorum ossibus. Celtę fistula vtuntur ex calamis, atque Oceani insulares. Scithæ, Antropophagi ac Arimaspi aquilarum & vulturum ossa tibiarum vice inflant. Ægyptiorum polyphthongos tibia ex hordeaceis calamis compingitur. Sūt tibiarum multò plures species, pro diuersis nationum, gentium

gentium & locorum vsibus quas aliis tractandas relinquemus. Hoc satis erit mihi, dicere Euterpes inuentum tenue admodum initio, post mirū in modum excreuisse, ita vt nulla ferè regio sit, quę tibiis vel hymnos vel cantus alios non incinat: maximè verò in Europa Germani, à quibus & tibiæ nomē duxerunt. Apollonij Rhodij enarratores μαθήματα. i. disciplinas inuenisse affirmāt. Alij dicunt vehemēter dialectica delectatā. Vt autē vno verbo dicamus, quid per Euterpen intellexerint antiqui, afferā textum Plutarch. lib. 9. symposiacōn in quo sic ait. Εὐτέρπῃ δὲ πᾶς ἂν τις ἀποδοίη τὸ θεῶ γνῶσιν τῆς περὶ φύσιν ἀληθείας, ἥτε καθαρωτέρας ἥτε καλλίους ἑτέρᾳ γένει προσλυσῶν εὐπαθείας ἢ τέρψεις. *hoc est Euterpe omnes tribuēt contemplationē veritatis naturæ, existimātes, nullas esse delectationes puriores, recreationesq; pulchriores illa.* Vel certè dicitur Euterpe quod quęcūq; de Musis diximus primo capite sint, (præter gloriam quam nobis acquirit Clio) multū suauia & delectabilia. Vel secundū Fulgētium, quod primū sit scientiam, honorem & gloriam quærere, secundū delectari, quod quæras. Quæ conueniunt cum Plutarchi verbis ex Chrysippo: ἐγὼ δὲ μεταποιοῦμαί τι καὶ τῆς Εὐτέρπης. εἴπερ ὡς φησὶ χρύσιππος, αὐτὴ πρὸς τὰς ὁμιλίας ὕβριστὰς εἵλκυε καὶ κεχαρισμένας, &c. *Aliquid mihi tribuo quod Euterpes est proprium si verum est quod ait Chrysippus, inter homines illam aliquid vrbani & decori habere.* Itaque Euterpen nihil aliud significare arbitror, quàm gaudium & delectationem, quam (post tot labores in Musis consectandis & scientiis ediscendis susceptos) merito consequimur cum Oppiano in halieuticis, πόνῳ δ' ἕπεται τέρψις ὀπιδή. laborem sequitur gaudium. Atque de Euterpe hactenus.

De Thalia. CAP. IIII.

Conuiuium legitimum Platonicum reficit corpus & animum.

MVLTA de cōuiuij ratione apud varios, deq; ei⁹ laudibus scripta prętereo. Nō enim huius est loci nec instituti mei longā hanc disputationē persequi. Verū quoniam de Thalia conuiuiorū dea sermonem instituimus, nonnulla breuiter ex Platone & Plutarcho notatu dignissima quę no-

bis inter legendum occurrerũt, in medium afferemus. Illud autem velim persuasum, nihil esse in vita quod animum allectet blandius, frontemque remittat gratius vno conuiuio bene instituto. Quod vt altius repetatur, Aristotelis placitum illud dicimus: hominem constitui ex corpore. i. (molesteria, quæ spiritus cõtinet & humores) & animo, cui duo insunt, sensus & ratio: ex quibus voluptatis honestæ vis profluet, si bene sint temperata, (inquit Galenus) his autem conuiuium vnum omnibus satisfacit. Etenim quis nescit membra hinc refoueri, instaurari humores, spiritum reficí, ac rationem expergefieri quodammodo? hinc à laboribus quiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam vt plurimũ euanescet amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac vitæ solatium. Communio si quidem & familiaritas vitæ, rectius & honestius statuitur conuiuij finis, quam poculorũ licentior inuitatio. Quod cõprobat Plutarch. in symposiacis de Musa Thalia loquens hoc pacto: τῆς δὲ ἐπιθυμίας τὸ μὲν περὶ ἐδωδὴν καὶ πόσιν ἡ Θαλία κοινωνικὸν ποιεῖ καὶ συμποτικὸν, ἐξ αὐτομάτης καὶ ἀπειρόδως. διὸ τοὺς φιλοφρόνως καὶ ἱλαρῶς συνιέντας ἀλλήλοις ἐν οἴνῳ θαλιάζειν λέγουσιν, καὶ τοὺς ὑβρίζοντας καὶ παροινοῦντας. *Sed quod ad cupiditates esculentorum & potulentorum attinet, Thalia facit hominem socialem in conuiuiis, qui aliter fuisset inhumanus & feritatis plenus. Idcirco* θαλιάζειν *est apud Græcos, cõuenire vnà ad lautè epulandum, non vt poculorum & crapulæ fiat liberior decertatio.* Ad hoc accedit sapiente homine multò dignius inter epulas ex alimonia promiscua, fieri promiscuum mentis bonum, eadẽ voluntate: propterea Varronis concilio, qui conueniũt conuiuæ sint Musici, literati & ab ἀχαριστία alieni, nec Musarum & Gratiarum excedant numerũ. Ab hoc conuiuio arcendi sunt paulo iracundiores aut quos atrior diuexat bilis, sed, qui (vt placuit Xenocrati) lupinorũ more, dũ aqua macerãtur inuitatione iucũda paulò solito dulcescãt ad hoc conuiuium vocentur. Cæterùm cœnæ adiposiores Sardanapali ab hoc genere sodalitij peiores cane & angue, tanquã venenosæ arcentur. Sic igitur in nostris conuiuiis Thaliã habebimus, mentis ac morũ nitoribus collustrabitur conuictorũ cœtus: virę hilaritas condimentum longe præclarum & suauissimum seruabitur, sicq; vitam non modo heroum, (si priscorum simplicitati credimus) sed etiam deorũ immortalitatem, cum hac nostra felicitate commutare nolemus. Thaliã vult Fulgẽtius, dictam fuisse, quasi, πάντα θαλέαν per ei, ponentẽ germina: vndè Epicharmus comicus in Deiphilo: comœdia inquit, θαλὴν, ὡς ὁ βλέπων, βύλιμος ἐπαίζει. i. germẽ dum non videt, fames cõsumit. Alij vt Cornutus θαλέαν deduxerunt ἀπὸ τοῦ θάλλω, quod inter cætera maximè virere ac florere significat. Vult autẽ indè dictam hanc Musam, quoniam Poetis maximè faueat (epulari enim lautè consueuerunt, ac mœstitiã, vitæ veluti venenũ antipharmaco optimo fugare: illud autem antipharmacũ. i. clarum suauéque vinũ frontẽ caperatã mirè exporrigit.) Thalia ergo nullo tẽpore Poetarum famã marcescere finit. vt est apud Virg. Eclog. 6.

Nostra nec erubuit syluas habitare Thalia.

Nonnulli Thaliæ, inuentionem comœdiarum ascripserunt: Alij agriculturã, nec non plantarũ curã docuisse tradiderũt. Voluérunt etiam fuisse Palæphati matrem. Palęphatus autem multa de serendis & colendis arboribus scripsit, & περὶ ἀπίστων lib. quinque. i. incredibiliũ, vnde & Palæphatia papyrus abiit in prouerbium, quoniam eius libri fidem non capiebant, de eo multa apud Cœlium lib. 30. cap. 34. ant. lect. Porro hoc superest dicere, quod quicunque Musas reliquas amplexantur, immortalitatẽ sibi comparant, siue Thaliam. θαλὴς enim, inquit Theocriti interpres omne germinans significat, & θάλλω virescere vt dictũ est, idcirco Pindarus in Olympiis appellat, poemata immortalitatem comparantia, facientia que θάλλῃ καὶ οἱονεὶ ζῆν δῴη παντός. Plutarch. quæst. 14. symposiacon lib. 9. de Musis loquẽs in genere, vult Thaliam, Calliopẽ & Clio circa res serias & Philosophicas versari, diuinas speculari, postremò omnia iustissimè metiri & æquilibrio tẽperare: hęc qui habeat, non ego eum summum virum existimo, sed simillimum deo iudico, & de cuius memoria nulla vnquam ætas conticescat.

Dulci modulatione, omnia mouere. De Melpomene. CAP. V.

MELPOMENEM Iouis filiã, Solis vocem nominauit, in dialogo de furore poetico, Plato, quòd totius mũdi tẽperatio sit & concentus: & nõ immerito si ad originem eius recurramus, quid enim aliud μέλπομαι quam canere significat? vel μέλος πιεῖν, quàm concentum facere? quid verò magis temperatũ & maiori symmetria cõpositum quàm melos? Sicuti plurima in corporibus membra quamuis

diuersum sortiantur & situm & motum, diuersoque perfungantur munere, nihilominus tamen ad vnum tantum opus diriguntur, vnumque habẽt finem veluti scopum, ita etiam ex vocum diuersitate, qui consurgit concentus melos dicitur. Quod significat etiam apud Græcos membrum corporis vt in lib. de Musica scribit Plutarch. Quod verò omne viuens cantu capiatur, inde colligit Plato, quoniam cœlestis anima qua mundus animatur originem sumpsit ex Musica. Strabo quidem docet Elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono: & Plutarchus in symposiacis, Brutorum plærague deliniri afficiq; plurimùm cantilenis, sicuti fistulis ceruos, ὁρῶ μὲν γὰρ ὅτι καὶ μουσικῇ πολλὰ κηλεῖται τῶν ἀλόγων ὥσπερ ἔλαφοι σύριγξι. *Nam video ratione carẽtia animalia multa Musica delectari sicut cerui tibiis.* Cantu delphinas moueri testis est, locupletissimus Pindarus: testis & Virgilius:

Inter Delphinas Arion.

In homine autem videtur esse peculiaris ratio, qua modulatior sonus flectat animum pectusque nostrum demulceat. Propterea nemo est tam fero & agresti ingenio qui talium oblectamentorum non teneatur affectu, quique Melpomenes voce non consistat. In veterum autem monimentis cantilenarum quinque reperiuntur species: sophronistice, cuiusmodi Clytemnestræ accinebat cantor: eiusque cantores, vt 1. cap. docuimus σωφρόνιστῳ dicebãtur. Encomiastice, qua præstantiorum virorũ præcinebantur laudes ab Achille celebrata: threnetice. i. lugubris: orchematice. i. saltatoria: & denique pæanice qualis est apud Homerum Iliad. primo, post sacrificij absolutionẽ: inquit enim, κοῦροι ἀείδοντες παιήονα: Pæon autem erat in Apollinem hymnus, non vt pestis solũ cessaret, sed & bellum, quin ad auerruncãdum præsens exitium. Tragædiis præsidere putabatur Melpomene vt testatur Virgilius hoc carmine:

Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.

Ideoque moris est in tragędiis singulis actibus finitis, choros introducere cantu & carmine flebili, quòd in illis quò magis ad finẽ vergimus, eò tristiora referantur, & amarulentius pronuntiẽtur. Græcorũ nonnulli, inuentionẽ rhetorices illi tribuerunt: cuius opinionis crederẽ fuisse Pharnutum, quòd velit Melpomenem deriuari ἀπὸ τῆς μολπῆς à dulcędine vocis: oratoris enim pars vna vel præcipua, extra

opus, est actio constans voce, motu, & gestu proprio & non indecoro. Hę autem diuersorũ autorum opiniones de Melpomenes deductione & inuẽtis, in vnã recidunt. Nihil enim præ se ferre aliud existimo hunc dulcem cantum & harmonicũ concentũ, quam facundũ & eloquentem hominẽ è cuius ore melle dulcior fluit oratio, quique omnem operã cõsumpsit in exercitatione dicendi. Atque vt gloriam supradictam consequatur, consilio M. Tullij eloquentiã cum sapientia coniungat, sicque reipublicæ non est parum profuturus. Postremò Fulgentius putat, nihil aliud significare Melpomenem quàm ἄνθρωπον μελετῶντα πιὼν μέρον. i. meditationem facientẽ: vt primum sit velle: secundũ, desiderare quod velis: tertium delectari: quartum instare meditando ad id quod desideras. Sed de Melpomene hæc breuiter dicta sint.

De Terpsichore. Cap. vi.

Choreæ cum mundo ortæ, in honorem deorum antiquis celebrabantur.

NON minus Terpsichore ad Musicã spectat, quam Melpomene: vna enim cantum, altera verò saltationes & choreas plurimum obseruat. Græci quidam scriptores valde choreas laudarunt: quæ cum sint Musarũ inuentum, & Musæ originem à Ioue duxerint: nõ secus saltationum exordia è summis cœlis, è stellarum, siderumque lationibus, eorumque gressu & regressu, complexu ac ordine, tãquam harmonica quadam cœlestium choræa, vnâ cùm mundi generatione diuinitus prodiisse dicunt. Atque cum multæ sint saltationum species: prior à cantu fuit nuncupata emmelia, quæ Tragica censebatur, sicuti cordax comica: eius cõmeminit Arrianus in commentario Indico. Satyrorum fuisse inuentum dixerunt nonnulli: alij Bacchum choreis Tirrhenos, Indos & Lydos bellicosissimos populos deuicisse aiunt: propterea saltationes sicinnistas ab illo inuentas, vel à ministris suis tradunt: quamuis Sicinnos, fuisse quidã affirment: vel Cretenses à quibus hoc saltationis genus maximè celebratum fuit. Ego autem cum multis magni nominis autoribus, Virgilio præsertim, Choræas inuentum fuisse Terpsichores putarem, quod & indicant hæc verba:

Terpsichore affectus cytharis mouet, imperat auget.

Quodq; declarat & nominis etymon: dicitur enim τερψιχόρη

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χορούς à delectãdis choreis, vndeà quibusdam citharistria dicitur. Quanto autem choreæ ab antiquis habitæ fuerint in pretio, hoc vel maximè argumento est, quod nulla in Delo sacra peragerentur quibus saltatio non esset adhibita, nec vllæ celebrarentur festiuitates & cæremoniæ citra saltationem. Brachmani Indiæ populi, mane & vespere ad solem conuersi, saltates eum venerabãtur. Apud Æthiopas, Thraces, Ægyptios & Scythas chorea inter sacrorum cæremonias habita est: quippe quæ ab Orphæo & Museo optimis saltatoribus cõstituta fuisset. Sed & Salij Martis in honorem saltauerunt, & Lacædemonij, omnia choreis peregerũt. Tessali non minori in pretio vsum chorearũ habuerunt. Quin etiam & ipse Socrates sapiẽtissimus, illas discere non erubuit, iam ætate prouectus, summisq; laudibus extulit, atq; inter serias disciplinas numerauit. Mosq; erat apud veteres saltatores, vt qui mysteria prodidissent dicere ἐξορχήσασθαι. i. desaltasse. Saltatio autem nulla erat sine Musica præcipuè in sacris, prodibant autem puerorum chori, (tibiis ac cithara præcinentibus,) è quibus selecti saltabant. Eorum cantilenæ ab saltationis vsu dicebantur ὑπορχήματα: quæ sic dicebantur, quod inter saltandum ferè generosum quiddam seruaretur ac virile: Cum autem quiescẽtes canebant, vocabãtur στάσιμα. Cæterum vbi saltantes aram obibant, & circundabant, ita progrediebãtur vt ab sinistris dextrorsum pergerent priùs, zodiaci modo, deinde à dextris læuorsum pro ratione motus primi mobilis, quod sensit & Maro his versibus:

Delon maternam inuisit Apollo
Instauratque choros, mixtique altaria circum
Cretes, Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi.

Quòd autem iam iam dicebamus, de cantu in saltationibus, poetarum clarissimus Homerus hoc probat:

Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν τε καὶ ἡμερόεσσαν ἀοιδὴν.
Alij saltationem & dulcissimum cantum.

Quasi innuat eam esse prędulcẽ musicam, quę non sit à saltatione abiuncta, dicaturq; deorum pulcherrimum donum. Et Hesiod. in theogonia de Musis ita cæcinit.

Καὶ τε περὶ κρήνην ἰοειδέα ποσ' ἀπαλοῖσιν
Ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐρισθένεος κρονίωνος.
Et circa fontem nigrum mollibus pedibus

Saltant, in aræ paternæ tripudiantes ambitus.

Quin & Apollinem Pindarus vocat ὀρχήστην saltatorẽ. Plato 1. de legum latione: primam erudiendi rationem fieri Musarum & Apollinis opera, ineruditúmque hominem esse qui choreæ Musarum expers sit, eruditum verò qui compos eius est. Ex quibus concludere possumus saltationem no ex musices modo, sed rithmices, atque ethices penetralibus esse petitam. Quare & Terpsichorem quæ homines choreis delectat, non parum honoris & gloriæ tribuere arbitror hominibus.

Nonnulli παιδείαν inuenisse prodiderunt. i. humanitatis disciplinam. Ex Acheloo filias suscepit Sirenas, quamuis Fulgentius ex Calliope genitas existimet. Dicitur etiam quod Strymon Rhesum, & Mars Bisthonem (à quo Bisthonia regio nominata est) ex Terpsichore filios sustulerunt. Quãuis Bisthoniam regionem quidam autumẽt ita nominatam à vicino lacu, vt est apud Ouidium:

Fessáque Bistonia membra lauabis aqua.

Poëtæ Bisthonium accipiunt pro Thracio, vt apud eũdem, de pulchritudine Thraciorum loquentem:

Brachia Bistonia candidiora niue.

Quinta itaque Musarum Terpsichore choreis valde delectatur, vt diximus: vel quod oblectet audientes propter bona quæ ex doctrina proueniunt: ac si dicamus: τερψιχόρη est delectãs instructione: vnde & Hermes Trismegistus in Pimandro: ἀκουροτρόφης καὶ κούφου σώματος. i. absque instructione escæ & vacuo corpore: vultq́ue Fulgentius, qui Polymniam ante hanc collòcat, post inuentionem vel multam memoriam, quã vocat Polymniam, opportere discernere ac diiudicare quod inuenias. Cornutus verò, Terpsichore, inquit, quod viri boni meliorem vitæ partem delectatione ac gaudio transmittant, aut quod delectationem videantur afferre conuersantibus, dempta χ, litera quasi τέρψον ὁρόν, aut fortassis quia compositis à viris literatis carminibus, choreas diis composuerunt veteres: Ego verò existimerem τερψιχόρην dictam, quòd chorum musarum delectet. At vndecunque hoc nomen sortita sit, non abs re fuit illi impositũ: Suspicor autem huiusmodi Musæ fabulam nihil aliud innuere, quàm rebus seriis Musas quasdam esse intentas, vt Philosophiæ & Mathematis omnibus, reliquas verò rebus

locosis instructas: vt interim docerēt antiqui fieri non posse, vt qui bonam partem ætatis in colenda Calliope & Vrania consumpserit, non summadelectatione capiatur & omni genere gaudij, quæ per choreas, Musicam & conuiuia designarunt.

De Erato. CAP. VII.

Amoris vim mirabilem in omnibus sed in homine magis.

IN Platonicorum sanctariis hoc memoriæ perpetuæ relictum est: Amorem (quem ἔρωτα, per metathesin dicimus ἐρατὼ musa enim hęc, vox Veneris nominatur Platoni, propter amorem) nihil aliud esse, vel dici à rectè sentientibus, quam pulchritudinis desiderium. Plotinus autem triplicem constituit pulchritudinem: quæ nihil aliud est quam gratia ex plurium concinnitate coorta. Atq; ea vel est in animo ex virtutibus parta, & venusta, nominatui: vel in corpore ex lineis & coloribus simul maxima congruitate coalescentibus, & decus est: postremo sonorum iucunditas pulchritudinem redolet vel maximam. Hæc triplex pulchritudo tres habet sensus illi subseruientes, interiorem mētis oculum, corporis visum & aurem accommodam sonis percipiendis, tactui verò nullus relinquitur locus. Valeant igitur libidinis incēdia, fugetur procul intēpestiua titillatio ab amoris Platonici integritate: cuius amoris Socrates, Delphico sapiens oraculo, se profitetur famulum, & qui omnium difficultatem scientiam, amandi tamen peritissimum sese exhibet doctorem. Amoris præstantiæ multarum gentium consensus suffragari videtur. Athenis enim quotiescunque Palladi sacra fiebant, Amori in eodem templo collocato etiam res diuina peragebatur. In sacris popularibus ab omnibus ferè honorabatur amor. Lacedæmonij antequam cum hostibus congrederentur, sacra obibant, ceu salutem ac victoriam is demum pariat. Sacra cohors, Thebanis, ex amantibus & amatis cōflatur, Amoriq́ue dicatum est gymnasium. Plato in Phædro magnum Deum amorem esse pronuntiauit, apud Deos hominésque mirandum, & in symposio hoc modo. Ὅτι μέγας θεὸς εἶ ὁ Ἔρως καὶ θαυμαστὸς ὢν ἀνθρώποις τε καὶ θεοῖς, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλη, οὐχ ἥκιστα κατὰ τὴν γένεσιν. τὸ γάρ, &c. *Magnus Deus amor & apud Deos hominésque mirandus, cum propter alia multa, tum maximè propter eius originem.* Hesiodus

quidem de generatione Amoris loquēs in Theogonia primum quidem factum cecinit chaos, mox terram & tartarum, deinde Amorem prodiisse affirmat.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος ὄλύμπου,
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης,
Ἠδ' Ἔρως ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι.

Primo quidem omnium chaos fuit. At deinde
Tellus lato pectore prædita, omnium fundamentū solidū semper
Immortalium, qui tenent iuga niuosi Olympi,
Tartaráque tenebricosa in recessu terræ spatiosa:
Atque amor qui pulcherrimus inter immortales Deos.

Hic autem locus allegorico sensu & paulò reconditiore est intelligēdus: non enim Veneris filium intelligit: nam quo pacto hunc nasci cōcipiamus, matre nec dum producta. Verùm alterum amorem intelligamus oportet antiquiorem: quē sub nomine huius Musæ Erato intellexerunt: puto autem esse insitam vnicuique eorum quæ sunt, naturalem vim causamq́; qua esse expetit vnumquodque, hoc quidem intellectu illud autem sensu. i. τὸ μὲν ποιητῶς, τὸ δὲ αἰσθητικῶς. Et sic Amorē fabulatur Hesiodus ex Chao & terra natum. In eadem est sentētia diuus Dionysius Areopagita lib. de diuinis nominibus sic enim inquit: *Amorem siue diuinū, siue angelicum, siue spiritalem, siue animalem, seu naturalem dicas, insitiuā quandam intellige commiscentémque virtutem, quæ superiora quidē ad inferiorum prouidentiam perlicit: æqualia rursus ad socialem sui inuicem cōmunionem conciliat, ac postremò infima quæque prolectat vt ad sublimiora potioráque conuertātur: imò veluti fomite quodam igneo amplius succensa resiliant.* Dignus proculdubio qui ab omnibus laudetur, non solùm ob nobilitatē generis & antiquitatem, vt diximus ex Platone: sed magnus ille est cuius imperio & homines & dij subiiciantur. Admirādus prēterea propter formam: illud enim quisque amat cuius pulchritudinem admiratur. Postremò laudandus propter mirificam eius vtilitatem. Itaque & ab antecedentibus, generis nobilitate, & præsentibus, magnitudine, & consequētibus, vtilitate Amor ille admirabilis. Cæterùm Ouidij opinio nullo modo cum Hesiodi versibus iam dictis potest conuenire: hoc namque versiculo Erato deducit, ἀπὸ τῦ ἔρωτος.

Nunc Erato, & tu nomen amoris habes.

Facitque Veneris filium antiquiorem: cum Amor ille multò post fuerit genitus. Sed vt cum Græcis loquamur, Erato fuisse matrem Thamyrę proditum est, qui primus amatoria cecinit. Arcades Eratò inter Musas non recēsent, sed vatem quampiam fuisse tradunt, quæ Arcadi Calistus filio nupserit, eáque mortalibus Pana oracula dedisse. Patroclus Hesiodi commentator illi Poëseos inuentionem tradidit, Poëta verò saltationem hoc versu:

Plectra gerens Erato, saltat pede, carmina vultu.

Quin & saltādi artem inuenisse aiunt, Græci quidam commentatores. Alij verò Musicam. Dicta autem fuit secūdum Pharnatum ἀπὸ τῦ ἔρασθαι καὶ ἀπορίνεσθαι, ab interrogādo & respondendo. Quæ duo maximè studiosis & disputantibus cōueniunt. Fulgētius dictā scribit quasi εὐεῴαν ἄμοιον. i. simile inueniē: post scientiam enim & memoriā, æquū est vt de nostro aliquid inueniamus. Ego verò existimarē Erato dictā quasi ἔρωτα vt initio exhibuimus: quòd sit quidā amor ingenitus a natura, quem a Deo habuerunt sapientes. Vel vt cum Areopagita loquar, institutum quoddā, cuius splendore cōcitus Socrates, altiusq; sublatus, diuina eius mysteria cecinerit. Qui antea non solum cœlestiū, sed inferiorum quoque omnium se insciū prædicauerat & de his hactenus.

De Polymnia. CAP. VIII.

Doctos oportere secunda esse memoria.

POlymnia, nomen præclarum matris vel etiam præcellētius sibi adoptauit. Summo in honore olim fuisse habitam ab optimatibus & Imperatoribus, declarat satis superque Themistocles ille Atheniēsis (vt refert Tullius in Catone maiore) qui omnium suorū ciuium nomina didicerat. Cyrus non minori artificio omnium militū suorum nomina memoria tenebat, ita vt sine monitore exercitum salutaret. Apud Homerum Iliad. x. Agamemnon Menelao fratri præcipit, vt suo quemque Græcorū nomine appelleret, militesque honorificè saluter. Nicias etiā Atheniēsis, infelix illud prælij nauale cōmissurus apud Syracusas, Trierarchos nominatim & patriis, & tribuum nominibus appellans, hortatur vt fortiter pugnēt: vt scribit Thucid. lib. 7. αὖθις τοὺς τριεράρχους καὶ αὐτοὺς ὀνομάσας, κ̀ φυλὴν. i. *rursus Trierarchorum, vnumquemque patrio nomine appellabat, & ipsos & eorum tribum com-*

morans. Multi, præterea memoriam excoluerūt maximè, sed inter cęteros vnus Simonides memoria excelluit: quem ferunt in extrema senecta, iactantiusculę de memoria sua gloriantem scripsisse hoc distichon:

Μνήμην δ' ὀπίνα φημὶ σημωνίδῃ ἐσοφαέξειν
Οὐδὰκοιτι ἑτέῳ παιδὶ λειωφρεπέος.

Laoprepis gnato certa re Simonidi ab annis
Decrepito, memori quis queat ingenio.

Artem memoriæ primus ostendisse dicitur, quæ à Polymnia multò ante tradita fuerat. Simonidis hæc vulgata est fabula quòd princeps in Thessalia epulo quodam exceptus magnifico: Simonides egressus fortuito, quod illi duo iuuenes præstolari dicerētur, illo interim spatio, collapsum conclaue ita epulantium ora obtrita penitus confuderat, vt internosci nequiuerint. Verùm ille memor discumbentium ordinis, felici memoriæ suggestu nomina omnium edidit, & propinquis ad sepulturam corpora tradidit: hac re admonitus ordinem præcipuum esse memoriæ lumen: quod & annotauit Cicero. Ammianus Marcellinus lib. 16. putat illum epotis quibusdam Pharmacis vigorem memoriæ cōciliasse. Itaque nō parum est vtilis Polymnia iis qui sacrarium Musarum ingredi cupiunt, at potius multum necessaria siue natura, siue artificio, siue exercitatione assidua comparetur. Natura equidem nos esse tenacissimos eorum quæ primis annis percepimus, norunt omnes. Hoc nihilominus obseruandum, pueros, & senes iam ætate prouectiores, minus valere memoria, quod in perpetuo motu sint positi, sicut & quibus capita pro corporum vastitate non respondent: siquidē in his vis sensus primatis premitur onere inutili ac ingestabili: Qui præterea multa crassa & obesa materia grauantur, in iis designari aut exprimi rerum formæ nō possunt. Plutarchus in lib. de Oraculis, memoriam antistrophon diuinationi esse scribit. Præterita namque ad memoriam pertinent, & præsentia sensibus obiiciuntur (vt scribit Themistius) de futuris verò prędicit Aruspex. Platonis verba in Philebo hæc satis confirmant, vbi sic Socrates: σωτηρίαν οἶμαι αἰσθήσεως, τὴν μνήμην λέγων ὀρθῶς, ἂν τις λέγοι καλῶς τὴν ἐμὴν δόξαν. *Sensus conseruationem rectè quis meo iudicio memoriā nuncupabit.* Quare memoria nec est sensus, nec imaginatio, neq; intelligētia, sed aliquis horum habitus & affe-

ctio, cùm tempus additur, quo facta impressio est, & derelictum spectrum in anima. Sed iam multa animis de memoria. Polymniam vero ex ea nomen sortitã scribit Lucianus lib. περὶ ὀρχήσεως καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς πολύμνειαν ἴλεων ἔχειν αὐτῇ τὴν ἐγκώμιον καὶ μεμνῆσθαι πιεσάλαι ἁπάντων. *Et filiam eius Polymniam propitiam habere ei propositum est, & omnia memoria tenere conatur.* Dicitur etiã Polyhymnia apud Horatium lib. 1. carminum ode. 1. à multitudine cantus vt annotat Lambinus in commẽtario. Iam vero & Ouidius Polyhymniam dixit, vt scribit Muretus in hunc versum.

Dissensere deæ, quarum Polyhymnia cæpit
Prima.

Et Virgilius:

Nam verum fateamur, amat Polyhymnia verum,

Multis alijs in locis nunc Polymnia vocatur à memoria: nunc verò Polyhymnia: qua de causa in commentarijs Argonauticorum legitur, illam lyræ præesse. Hesiodus Geometriæ præficit. Græci quidam illi literas & grammaticam tribuunt. Cassiodorus in varijs libro quarto satis longa oratione de comedia agens, inuentionem gestus mimorum illi concedit: Plutarchus postremò in symposiacis historias: ἥτε Πολύμνια τὸ ἱστορικόν. ἔστι γὰρ μνήμη πολλῶν: *Polymnia historiæ, est enim multorum memoria.* Quæ verba consonant cum dictis, ita vt Polymnia sit veluti πολὺς μνεία *multa memoria*: memorem namque oportet esse disciplinarum studiosum: vel vt ait Cornutus quasi πολύμνηστος ἀρετὴ plurimum namque virtute laudamur. Et sic de Polymnia satis.

De Vrania. CAP. IX.

A Polymnia ad Vraniam à memoria ad cælum trahimur vel nolentes: memorioſi namque vel πολυμνήμονες cælũ i. totum mundum, secundum Plinium rapiunt: & omnium quæ de illo inuestigari possunt habent cognitionem. Arcana enim secretiora cum in cœlis continentur quicunque eorum erit peritus reliqua minima, meo iudicio ignorare non potest: Plutarchus Vraniæ historiam satis longa prosequitur oratione his verbis. Πλάτων αὐτὸς ὥσπερ ἴχνεσι τοῖς ὀνόμασι τῶν θεῶν ἀκολουθεῖν οἴεται πρὸς δυνάμεις, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὑπὸ σελήνην καὶ περὶ τὰ οὐράνια, μίαν τὴν μέσην ἡ Οὐρανία φαίνεται. καὶ εἰκὸς οὐκ ἄτακτα μὴ πολλῆς, μηδὲ ποικίλης κυβερνήσεως δεῖσθαι, μίαν ἔχοντα καὶ ἁπλῆν αἰτίαν, φύσιν, ὅπου δὲ πλημμέλειαι

πολλαὶ, πολλαὶ δὲ ἀμετρίαι καὶ παραβάσεις, ἐνταῦθα τὰς ὑπὸ μεταίτιον, ἄλλην ἄλλο κακίας, ἢ ἀναρμοστίας εἴδος ἐπανορθουμένας &c. multa quæ de hac scribũtur re. Sic autem latinè reddũtur. *Plato, tanquam vestigijs, per nomina facultates Deorum inuenire autumat: Eodem pacto nos vnam Musarum in cælo & circa res cælestes collocamus, quæ est Vrania: Nam cælestia varia gubernatione non videntur indigere: vnam cùm habeant causam vniuersalem, naturam: Vbi verò multi sunt errores, excessus & transgressiones ibi octo reliquæ debent transmitti, vt vna hoc vitium, altera illud corrigat.* Vrania igitur cælestibus præficitur secundum Plutarchum: quæ quantò, his inferioribus præstant tanto etiam difficilia. Circa quorum scientiam etsi multi, præclari quidem versentur, tamẽ quæ pauca existimant nouisse, densissima etiam caligine obuoluuntur, ita vt ancipiti versentur & eo loco, à quo vel leui cuniectura possint dimoneri. Zoroastris scientia inter veteres hoc testatur: qui & ad magiam vsque, vt volunt quidam, cælestium peritia, fuit pernobilis: at nihilominus à Nino victum bello & occisum annotatum Annalibus est. Pompeius hisce diuinaculis mancipatus fuit: at tamen eius miser exitus. Non inferendum tamẽ, hanc scientiam non esse nobilissimam & potissimam partem mathematicarum disciplinarum: cuius inuentionem falsò quidẽ Manilius Mercurio tribuit his versibus, & eius profert excellentiam:

Tu princeps autorque sacri Cyllenie tanti
Per te iam cælum in terris iam sydera nota.

Vultque Plato in epinomide, omnes scientię huius contemplatores à iuuentute imo verò & à pueritia in illam iucumbere debere: tanta est ipsius difficultas & excellentia. sic autem inquit. *Nolite ignorare Astronomiam sapientissimum quiddam esse: nempe necesse est verum astronomum esse, non eum qui secundum Hesiodum, omnesque eiusmodi occasum ortumque considederet: sed eũ potius qui circuitus octo & quomodo septẽ sub primo versentur, quoue ordine circulos suos singuli peragant. Quod nulla natura nisi mirabilis sit, facile vnquam inspiciet vt modo diximus & dicemus declarantes quid oporteat & quomodo oporteat discere.* Si igitur tanta est Astronomię laus, quo encomio inuentricem persequemur Vraniam? huius quidem non est loci. Contenti itaque erimus ostendere illam nihil aliud esse quam cælestem Astrologiam dictam ἀπὸ τῆς ὑσχιᾶς à cælo.

Nam vt scribit Pharnutus, ὅλον κόσμον οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν οὐρανόν. i. *integrum mundum antiqui cælum vocabant*: Et sic Vrania vniuersi scientiam perfectissimè callebat: vel quasi πὰ ἄνω πράσσειν. i. sublimia spectantem de qua 5. Fast. Ouid.

Excipit Vrania, fecere silentia cunctæ
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.

A cælo itaque dicta est, quoniam docti vbique gentium nascuntur: vel dicitur Vrania quod viros doctos & sui studiosos ad cælum vsque euehat: vel denique quod glória & sapientia animos eleuat ad cælestium contemplationem vt ait Fulgentius. Linum Vraniæ filium græci quidam scripserunt. Reperio tamen Vraniam dictam ab Vrano patre, alio nomine Cælio, cui Saturnus filius virilia post amputauit. Venus dicta etiam fuit Vrania cuius Xenophon meminit in sympósio, & Pandemii seorsum vtrique templa prodens & altaria: atque Pandemi sacrifica ῥαδιουργότερα Vraniæ verò ἀγώτερα. Quidam (vt Lactantius Placidus) minacem Helenæ stellam vocarunt Vraniam. Cæterum Cælestis illa cóntemplatio, quam Astrologiam vel Vraniam appellarunt, nihil aliud, significat: quàm post diiudicationem eligere quod dicas, vel despuas: eligere autem vtile caducumque aspernari, cœlestis est animi, & sapientiæ fama perillustris. Est igitur Platonis 7. de repub. sententia verissima qua Vraniam existimat, animi nostri oculos ad superiora dirigere, & hinc illuc ipsum perducere.

De Calliope Cap. x.

Poetarum sensa & Philosophicamultis tenebris obuoluuntur.

DVo sunt in animo potissima, cognitio & affectus Platoni in Gorgia, quę perpetuis agitantur motibus: cognitio quidem à sophistis sub veritatis specie ad falsa detorquetur: affectus verò à poëtis popularibus, sub concinnæ voluptatis esca, in magnas perturbationes delabitur. Oratores verò qui à sapientia sunt alieni & cognitionem & affectum perturbant: vanis enim fallunt cognitionem rationibus, affectum verò in varios motus præcipitant. Quapropter cum deprauata illorum volũtate & verborum fuco, sæpe hominum mentes hæresibus & affectionibus pernicioſis laborant: à sophistis quidem est omnino cauendum, tanquã pestiferis, ab oratoribus etiã & Poetis quodãmodo.

Sophistas vbique exterminat Plato: Poetas autem non omnes, sed eos tantum qui de dijs turpia mentiuntur, vel animos perturbatos acrius imitantur & referunt. Neque tamen vndique sed ex vrbe. i. ex iuuenum ignorantumque turba, qui in perturbationes admodum sunt procliues, & allegoricum poetarum non intelligunt sensum. Quare in lib. de Rep. iubet poetas expelli nisi de deo bene loquantur, & perturbationes relinquant: diuinos autem hymnos canant, magnorumque gesta virorum grauiter recensent. Sicque occupatio illa poëtica (quam Calliope poëtas docuit) erit à Musis: Sortita enim leuem animam, exsuscitat eam atque exagitat per cantilenas, ad genus hominum instruendum. Occupatio autem illa nihil aliud est (teste Ficino) quam raptus animæ & conuersio in Musarum numina. Huiusmodi poesis excitat è somno corpora ad vigiliam mentis, ex ignorantiæ tenebris ad lucem, ex morte ad vitam, ex obliuione lethæa ad diuinorum reminiscentiam reuocat, exagitat, stimulat, & inflammat ad ea quę contẽplatur & præsagit carminibus exprimeda. Quod si ad talem poësim ingenium non sufficit, & ad inuentionem multò minús. Magna verò momento assequi non humani est ingenij, sed diuinitus inspirati. Cumque non sit à fortuna nec ab arte poësis, à Musis & à deo tribuitur: deum autem cum dicit Plato Apollinem intelligit, cùm Musas sphærarum mundi animas. Iupiter quidem mens dei est quæ rapit Apollinem & illum illuminat, Apollo Musas, Musæ vatum animas suscitant: Vates interpretes suos inspirant, nterpretes auditores mouent. Ab alijs autem Musis aliæ illuminantur animæ vt dicitur in Timæo, quod aliæ alijs sphæris sunt attributæ animæ. Calliope Musa vox est ex omnibus resultans sphærarum vocibus, omniumque reliquarum excellentissima: quæ non solum poetas afflauit, sed reges etiam concomitata est, vt est apud Hesiodum his verbis:

Καλλιόπη θ', ἥτε περιφρονέστατόν ἐστιν ἁπασῶν
Ἥ γὰρ καὶ βασιλεῦσιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.
Calliope aut m & hæc excellentissima omnium
Hæc enim & reges venerandos comitatur.

Calliope autem filium habuit Orpheum, vt Theogoniæ lib. secundo habetur.

Insignemque modis Orphea Calliope.

Quem quidem afflauit: sicut Musæum Vrania, Homerum Clio, Polyhymnia Pindarum, Erato Sapphon, Melpomene Thamiran, Terpsichore Hesiodũ, Thalia Maronem, Nasonem Euterpe: Sicque nouem Musę, quæ nouem sonos cælestes referunt, vnumque efficiunt concentum, nouem poëtas illustres rapuerunt, vaticiniumq; illis dederũt cum lyra & carminibus. Calliope quidẽ ab Hesiodo vocatur προσφερεστάτη quasi πρεσβυτάτη vetustissima. Antiquissima est enim poesis cuius inuentio Calliope tribuitur, tanquam Musarum antesignanę. Præter Orpheum quidam dicunt ex Apolline duos alios habuisse filios Ialemum & Hymenæum de quibus paulo ante. Hymenæus autem amatus fuit à Thamyra, qui impudicę veneris autor fuit. Legitur etiam Calliopem ex Oeagro Cymothona filium sustulisse, Quidã Calliopes Sirenas filias fuisse tradiderunt, alij Melpomenes: Orpheũ Calliopes filium Venus (ob iudicij lationẽ in Adonidem, quem sex mensibus Proserpina debebat seruare apud se) Tressis mulieribus obiecit quæ illum discerpserũt. Vt verò tandem aliquando ad calcem hæc pauca de Calliope perducamus, nihil aliud esse Calliopem sciatis velim quã cantus suauitatem & modulationem: vnde & à bona voce ἀπὸ τῆς καλῆς ὀπὸς denominatur: ab Homero θίας ὀπὰ φωνησάσης deæ vocem clamantis, vnde & illam Rhetoricæ artique persuadendi & Poëticę prefecerunt Cęterum tota hęc Musarũ fabula nihil aliud præ se fert quàm primum esse velle doctrinam: secundum delectari quod velis: tertium instare ad id quod delectatus es: quartum capere id quod instas: quintum memorari quod capis: sextum inuenire de tuo simile ad id quod memineris: Septimum iudicare quod inuenias: octauum eligere de quo iudicas: Nonum optimè dicere quod elegeris. Hæc Fulgentius. Ego quidem existimo quòd qui diu multumque sese exercuerunt in disciplinis, & Musas Iouis summi filias coluerunt tam mitiores disciplinas quàm recondita philosophorum mysteria, illos inde non solum honorem & gloriam, sed incredibilem etiam voluptatem ex tali puluere reportaturos.

De cognominibus Musarum CAP. XI.

Vnde & à quibus musæ cognominatæ fuerint.

Musarum

MVSARVM historiam breuiter tradidimus & earum inuentiones, quoniam autem à confinibus locis iuxta quos habitarunt diuersa sortitę sunt nomina, de iis etiam nonnulla dicamus. Fingunt itaque earum sedẽ esse in Helicone Bæotię monte prope Phocidẽ à quo etiam Ouidius dictas vult, *Heliconidas vel Helico niad*, vt testatur hoc versu:

Pandite mandati memores Heliconis alumnæ,

Et alio loco:

Adde Hleiconiadum comites, quorum vnus Homerus.

Ptolemæus in sua musica, *Heliconiadas* ab Helicone non deducit: sed ab organo quodã Musico, quod Helicon dicitur in quo nouem sunt chordæ, quarũ tres sunt, τοῦ διὰ τεσσάρων vel epitriti: tres autem διὰ πέντε, seu hemiolij: tres autem διὰ πασῶν. Ad quod videtur etiam alludere Hesiodus cum ait: Nouenarius Musarum est dies Heliconiadum. Quidam Heliconem fluuium fuisse crediderunt qui circiter 70. stadia sub terram fluit (qui & Baphyras dicitur.) Occultatur autem hic fluuius subterraneo cursu, quòd quæ Orpheum Tresses mulieres discerpserant, in eo cum se abluere vellent, alueum occultauit. *Aonides:* ab Aonia regione, sic dicta, vt scribit Lactãtius, ab Aone Neptuni filio qui suorum factione, Apulia pulsus, in Bœotiam se contulit vbi populis montes habitantibus imperauit, ac de suo nomine Aones nominauit, & regionem Aoniam: vnde hoc postea Aonis patronymicum, quo poëtæ frequẽtissimè vtuntur pro Musis: apud Iuuenalem Saty. 7.

Aptusque bibendis,
Fontibus Aonidum.

Citæriades & Citærones dictæ fuerunt à Cithærone monte Bœotiæ à Parnasso dissito 30. millibus passuum, in quo Orgia Bacchi celebrabantur 3. Metamorph.

Vadit vbi festus facienda ad sacra Cithæron,
Cantibus & clara bacchantum voce sonabat.

Quidã scripserunt Sphragidion in Cithærone antrum fuisse Cythæronidum Nympharum, quæ olim ibi vaticinatas esse, cõstans tenet fama. *Pierides*, à Pierio monte Thessaliæ sic nominatæ: quòd in illo natæ fuerint. Fuit etiam Pierius, Macedo quidam prædiues de quo paulò antè, qui nouem habuit filias, hæ Musas ad certamen cantus prouocare ausæ: & ab illis victæ, in picas fuerunt mutatæ: vnde posteà

&&&

Musæ earum nomen velut tropheum vsurpantes Pierides nuncupatę fuerunt. De his Sappho:

Nec mihi Pierides subeunt Dryadesque puellæ.

Thespiades etiam, seu Nymphæ Thespias incolentes, ab oppido in Bœotia libero, Heliconi proximo, sed magis Australi (vt ait Strabo lib. 9. De Thespiadib. meminit Sappho: Sunt & aliæ Thespiades, apud quas turpe censebatur artem didicisse, vel aruo studuisse, propterea maxima earũ paupertas fuit: de iis meminit Plinius lib. 4. cap. 9.

Nec me Thespiadum cætera turba iuuat.

Pegasides verò, ab equo Pegaso Bellerophontis, qui pedum vngulis fontem è terra dicitur elicuisse sacrum Musis, nomine Hippocrenem vnde & *Hippocrenides* dicũtur. De quibus Ouidius:

At mihi Pegasides blandissima carmina dictant.

Fuit autem Bellerophon Corinthius, antiquo nomine ἱππότης mox Bellero interempto sic dictus de illo, plura apud Cœlium lib. 13. cap. 9. Dictæ etiam fuerunt *Libethrides* à Libethra Magnæsiæ fonte Musis sacro & à poëtis celebrato: Mela lib. 2. At lib. 10. Strabo inquit Musas Libethridas nominatas à Libethro Thraciæ monte, quem postea Macedones occuparunt. Sub quo & Antrum ait Musis Libethridibus sacrum, Virg. egl. 7.

Nymphæ noster amor Libethrides aut mihi carmen:
Quale meo Codro concedite.

Pymplæiades seu Pymplææ etiam à Pympla Macedoniæ fonte ad radicem montis Pymplei, sic dicti quod in eo antrum esset Musis propriumvt inquit Martialis:

Cuius Pymplæo lyra clarior exit ab antro.

Et Sidonius de fonte loquens

Et superet Pymplæa sitim.

Castalides pari ratione fuerunt nuncupatæ à Poëtis, à Castalio fonte Parnasi: quem etiam Musis consecratum fuisse abulantiſt: sic dictus à virgine Castalia, quæ Apollinem ugitans præcipitata & in fontem versa est, à cuius nomine Musę postea Castalides. Cuius virginis meminit Panyasis: eámque Acheloi filiam intelligi voluit.

Πίτνοσι νιφόεντα ποδὶ σκοπιὴν παρὰ πηγὰς,
Κεῖθι Κασταλίης ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ.

Aganippides autem ab Aganippe Bœotiæ fonte vel ἵππου

χρήνη Musis sacro, quem poëtæ fabulanturvngula Pegasi equi alati factum. Alij volunt ita nominatas ab Aganippe Termessi fluminis filia, fluit autem Termessus circũ Heliconem De eo Matullus:

Nec melior vita scientia est, exemplóque Aganippidum.

Hilissiades item dicuntur, vt in Polystore annotauit Solinus & Zoroaster in præceptis rei rusticæ, à fluuio Atticæ sic nominato, & in primo de Agricultura libro vt refert Cęlius lib. 20. cap. 7. quo in loco facit tria signa autumnalia ζυγὸν, σκορπίον, τοξότην. Quando autem Diana eadem cum luna est transmittentibus Hilissum terræ Atticæ fluuium, vnde Hilissiades Musæ dictæ sunt &c. Tamen obiter notabis ζυγὸν significare libram. Hilissi fluuij mentionem facit Plato in Phædro dicitque puellis. i. Musis proprium esse, his verbis: ἰλισσοῦ γάρ που ἐντύχωμεν καθεζόμενα, ἢ καθαρὸν ἢ ἀμφαγνῆ, πᾶν ὑδατα φαίνεται ἢ ἔστιν καλὰ κόραις παίζειν παρ' αὐτό. i. An non Hilissi hic grata, pura & nitida apparet aquula, puellarumque apta ludis. *Ligyæ* etiam dicuntur ab eodem Platone, ob canorum genus, quod ligyum nominatur, vel etiam propter cantum ipsum. *Et Coryciades* ab antro quodam apud Delphos vbi oraculorum etiam responsa reddebantur. *Mnemosynides* etiam à matre Mnemosyne. In Pausaniæ etiam monumentis scriptum reperitur, fuisse apud Trœzenios veterem Ardali aram, super qua Musis & Somno rem diuinam perageb ant antiqui, Somnum astruentes esse Musis Deum præcipuè amicum: fuit autem Ardalus hic Vulcani filius, quem Tibiam adinueniſſe opinantur, & ab eo Musas dici *Ardalidas*. Dictæ sunt etiam *Mœonides* à Mœonia regione. Dicũtur & *Pæonides* à fonte quoque Macedoniæ. *Nymphæ* postremò dictæ fuerunt veluti virgines, νύμφη enim apud Græcos nihil aliud est quam caruncula illa (κλειτορὶς nuncupata) quæ interiacet rimam muliebrem: exeritur autem post longum rerum venerearum exercitium: νυμφὴ etiã dicitur pellicula illa, quam vocant hymen, quæ integra, integritatem significat & pudicitiam: effracta violatæ virginitatis argumentum. Nymphis autem omnibus, sed Musis præcipuè dicata fuerunt antra, & solennes fontes, vt meminit Capitolinus: antra quidem propter destillantes aquas assatim effluentésque, eadem & ratione fontes laudis Nymphis destinati: vnde & Nymphæi dicuntur. Innuente itaque Deo

vmbilicum huic narrationi de Musis & mythologiæ impegimus, quoad breuissimè fieri potuit: quod sicubi imprudentes lapsi sumus aut scopum non attigimus veritatis adyta arcanosque fontes non verè recludentes, lectorem oratũ volo erroris partem aliquam priuatis meis negotijs condonare & temporis augustijs. Ego vero deum apprecabor vt quandiu hac vitali fruar aura, si grauissimis curis incumbere mihi denegatum sit tamen humi compascens gracculus, aliquo modo reipublicæ literariæ subseruiam. Vale.

TYPOGRAPHVS LECTORI. S.

NOn vtar longiori sermone, ad huius libri commendationem: Satis namque amplam ipse sibi suppeditat materiã, cum ab innumeris scriptoribus Poëtis præsertim concinnatus fuerit, plurimis variarum omnino gentium nomẽclaturis refertus, infinitis autoritatib⁹ illustratus, ita vt multiplicem studiosis omnibus vsum exhibere possit & materiã præbere vberrimam. Quantum autem, hac in re autor consequutus sit, illud vel mediocriter versati iudicio examiminandum relinquo: id tamen ausim affirmare, quod si quis lectione varia & multiplici poësos & Philosophiæ delectetur, suumque ad omne doctrinę genus seriò applicet animum, illum mirum hinc inde fructum & vtilitatem percepturum. Minori enim negotio multarum rerum cognitionem, faciliorique labore historiæ poëtices explicationẽ consequetur. Adde quod omnia omnium poetarum hîc deteguntur mysteria & illucescunt, quod quidem ad poetas intelligendos tantum confert, vt his non cognitis frustra in illorum scriptis euoluendis labores & vigilias insumpseris. Quo autem maior tibi ad vsum esset cõmoditas (lector optime) hac noua editione librum hunc politioribus quam ante characteribus imprimendum curauimus, multisque mendis conspurcatum repurgandum tradidimus, ita vt tam in latina quam Græca lectione purior multò & auctior euaserit. Quare, dum tibi secundum volumen paramus: æqui laborem nostrum consule, & nos ama. Vale.

FRIDERICI SYLBVRGII NOTÆ AD MYTOLOGICOS hosce libros.

PAG. 32, versu οἱ δὲ, malim τὰς σφαγίδας, itemque mox in in versione, *alij cadenti cultros supponebant*, vt apud Virgil. Georg. 3, *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.*

P. 41. v. μηδ', & paulo post vers. τῶν, pro ἐναρίζων malit fortasse quispiam ἐναγίζων, *consecrans & mactans, sancto ritu mactans.* Ibidem rectius τοῖς δὲ φόν. Ibidem v. καὶ μέλι, legendum fortasse, δηωΐω ἀλφίτῳ, *Cereali farina.* Δηὼ enim est ἡ Δημήτηρ, *Ceres.* forsan etiam pro ἔνθεν malit aliquis ἔνθεν, *impone.*

P. 56, v. ἰητρ. scribe δεδάασι. Eodem versu alij codices habent ἀνάβλησιν, *dilationem.* Sic infra, p. 356, v. ἰητρ.

P. 116, v. πλ. scribe ἐκεῖν'. Ibidem v. πρᾶ, metro conuenientius σίζοντες χυυτ', augmento sublato, quemadmodum apud Homer. χυύτο χαμαὶ χολάδες.

P. 137, v. κυαν. quidam codices pro ἐνημένη *insidens*, habent ἐνημμένη *innexa*, ab ἐνάπτομαι.

P. 147, v. ὅστε, suspectum est καλλήτρα πασῶν. paulò verius κήλητρον ἁπασῶν, *lenimen* seu *solamen omnium.*

P. 172, v. δείξ. scribe μορίαν, per omicron. Hesychio enim μορίαι sunt ἐλαῖαι ἱεραὶ τῆς Ἀθηνᾶς, *oleæ Palladi sacræ.*

P. 197, v. πάντ. verius est ἔασιν Ionicè & poeticè pro εἰσὶ, ab εἰμὶ *sum*: vel ἴασιν *eunt*, ab εἶμι *eo.*

P. 198, v. ἀλλὰ, malim ἀκερουσίδος.

P. 220, v. νηφ. pro ὄπας legit N. ὀποὺς *succos*: sed contra metri legem. Non dubito igitur quin legendum sit vel ὀμπὰς, vt apud Etymologum est, vel (vt apud alios) ὄμπνας. nam ὄμπναι sunt fruges imbutæ melle. Sic certè ex eodem Callimacho citatur, ἐνδὲ θεοῖς φλογὶ καιέμεν ὄμπνας. Initio autem versus post νηφάλιαι deest γὰρ vel similis particula. Ibidem versu sequenti metrum postulat ἔλλαχον. Ibidem

quum per festinationem non liceret Orphei locum quærere, in eo mendæ remanserunt quædam. Itaque versu πνδύας post σκυλάκων commaticam, post ἔθηκα periodicam distinctionem in Stephanea editione poni scias: sequentem verò versum sic legi, ὕδατι μὲν δ' ὠμὰς χολ.

P. 239. v. κελ. forsan scribendum ναίσσ', vt sequenti etiam versu est participium τεθαπμένη. Ibid. repone τεύδης. In Lat. vers. paulo pòst *quercubus, & plur.*

P. 240. v. antepenultimo, lege ἢ δὲ ἢ ἀς.

P. 246. v. 3. in editione Stephanea legitur Πλειάδες, v. 1192.

P. 258. v. τᾶ, legendū θαλέονται, Ibid. v. scili. *carnes diuidunt & epulantur*, vt è sequentibus Herodoti verbis intelligitur: quum enim dixisset in sacrificio Lunæ de suibus, extremam pecudis caudam, splenem, omentumq; simul posita, totoq; pingui quod ventrē cingit operta, sacro ritu adoleri, subiūgit, τὰ δὲ ἄλλα κρέα σιλέονται ἐν τῇ πανσελήνῳ ἐν τῇ ἂν τὰ ἱερὰ θύωσι ἐν ἄλλῃδὲ ἡμέρῃ οὐκ ἂν ἔτι γευσαίατο, hoc est est, *reliqui* (s. mactati suis) *carnibus vescuntur in plenilunio in quo sacrificauerint: alio verò die non amplius gustauerint.* Locus est in Euterpe pag. 68. editionis Stephaneæ.

P. 265, v. ἰγν. rectius ἰγνίλω.

P. 267, v. κέλ. mendosum est εὔξο. reponendum videtur εὔξω νουϊστί, vel εὔξαι νοuε: ipse tamen interpretatur *vouit.*

P. 287, v. ἐνθα, legisse videtur ἐθώσατο, dum interpretatur *vocauit*: ἐθήσατο verò significat *statuit, locauit.* Sequenti v. legendum vel ἐβαρυμμένα, à βαρύω; vel βεβαρημένα, à βαρέω.

P. 402, v. ἔμμ. Stephanea editio habet ἀπὴρ pro ἥμιλλ', & sequ. πλατίον ἀδυφωνέ-σας ὑπακούῃ Ibidem v. ὡς sic legūt quidam, ὡς ἴδον γάρ σε. βεαχίας μοι αὐδᾶς ὑδὲν ἔτ' ἠκῦ. Ibidem v. ὁμμ. Stephanus habet, ἐμβεῖν σι δ' ἀκ. Ibidem v. ἐμ. in aliis edit. est ὀλίγκ.

P. 409, v. ἐιβε, tollendum vel ἦν, vel κἄν, si constare metrum velimus.

Pag. 415. vers. *nam*, malim ὠρίω ὦ, vt est apud Etymologum.

P. 418, v. ἀς. legendum opinor κυδρότερος, vel κεδνότερος. & v. κεῖ. σθαῖη, vel σπηθείη.

P. 438, v. ἔρχ. scribe λεῖφ'.

P. 439. v. primo quidam codices habent χόλον pro δόλον. & versus secundus sic legitur à quibūsdam, πέρκαν γλῶ ὁσίως, λῶ μισεῖς πολλ' ἀθεμ. nec non tertio ῥέξῃ pro ἔρξῃ.

P. 449, v. ἐπ. videntur ea poetæ verba de Mercurio potiūs quàm Pane accipienda.

P. 461, v. εἰς, quidam codices habent μὰν παρ βορέαο.

P. 490, v. ὀρτ. in quibusdam cod. est πελέσσι.

P. 491, v. πεζ. legendum videtur πεζείς.

P. 493, v. Δωτ. veriùs legi videtur εὐγενεῖς.

P. 500, v. στατ. quidam cod. habent οἱ τόποι τῆ γετ.

P. 508, v. πηλῶ, clausula versus pro Αἰγύπτιοι suprà habet Ὠκεανοῖο, p. 503.

P. 541, v. γα. alibi per φ legitur σιλφίν.

P. 556, v. ἦλ. mendosum videtur καπαχρεῖν: verius ne sit καπαργεῖν vel καπαχεῖν, non ausim affirmare.

P. 645, tertius Euripidei loci versus, ἑκατέρᾳ ὁ πλοῦτος, ἄδικός πως ὤν, non habet legitimam dimēsionem, & sequentis versus ætiologia rectiùs ad secundum quadrat, vt suspicio sit tertium illum è margine in contextum irrepsisse.

P. 667, v. τρέφε, legisse videtur ὥς πυφάσ.

P. 704, v. χρὴ, ex Stobæo lege, χρὴ δ' ὅπστ' εἰπεῖν ὑδέν ὄλβ.

P. 756, v. εὑρ. legendum fortassis ἔχοι pro ἦλθον: vel ἐλθόντες εὗρον.

P. 805, v. ἐπεὶ, Romana & aliæ editiones prò ἐξῆκε habent ἔξελε: in quibus etiam versus aliter sunt distincti. Locus est Olymp. oda 1.

P. 838, v. νηξῆ. quidā codices habent μεγήρατα *valde amata.*

P. 866, v. Θρῃκ. malim ἀνερέψατο. Ibid. v. χῇ, fortasse legendum ἵστ eunt: vel ἄφαρ erit pro nomine ταχεῖς *celeres.*

P. 870, v. νδ'. legendum fortassis ἔειτ.

P. 961, v. ἔχῃ, pro ἄλλα apud Athenæum est ἄλα *salem.* metro conuenientius χάλα, per crasin è χῇ ἄλα. Ibidem v. ὦ παῖ, apud eundē Athen. vulg. cod. habent θώρηκα καλνέ, pro quo θώρηκα posuit Natalis Κορώνῃ. vera lectio è veteri libro est, ὦ παῖ, θύρῃ ἄτκλινε, *o puella fores reclina.* i. *aperi.* quo loquēdi genere Herodotus quoque vsus est post Homerum. Ibid. v. vltimo legendum fortasse πλείον' ἄντ.

Hoc etiam monendus es lector, autorū locos hic aliquādo citari non integros, sed vltima parte truncatos. Sic enim p. 205, ad vltimū Licophronis versū, vt structura sit plena, adiiciendus est hic tertius, νυμφεία πεπίταμβεν δαΐσταξ γαί-

μνῆμ. Sic etiã p. 225, vt perfecta sit Aristophanicorũ versuum sententia, tertius addẽdus, πάντ' ἀφώπτον ὑπλωίμοι νὺξ ἅμα λαιόπλεκος ὠόν. Eodem modo p. 241, v. vltimo, post ὑλακὴ periodica requiritur distinctio: & sequenti hemistichio addẽdus hic versus, ὧδ' αὐλὸς καπὶ κόσμοι ἑοῖς ἐπέρθισι πελάσσας, post ὀρύσας commate tantùm posito. Sic p. 266, versu ἢ, deest alterũ disiunctionis membrum, ἢ φυγῆσαι πάντως. Sic etiam p. 293, in vltimo Plutarchei loci membro deest iedditio. Itẽque p. 320, v. τοι, in AEschyleo loco: vt & p. 469, postremum distichõ in nymphas ephydriades nec sententiam nec structuram habet integrã: & p. 865, locus Euripideus. At p. 189. locus qui ex Aretade citatur, apud scholiasten Apollonij (editionis Stephaneæ p. 102.) petitus est partim ex Apollonio ipso, partim ex Nymphide, nulla Aretadę mentione. Et versus quem p. 889, citat ex Iliad. lib. 5. nec illo in libro legitur, nec Il. σ, nec etiam in iisdem Odysseæ libris.

Alicubi etiã autorũ verba quæ citat, aliter eũ legisse, versio indicat: vt vnũ è plurib. locis afferã prẽter superiores, p. 29, v. πόλεμ. pro Εὐμόλπου legit Εὐμόλπου, nam *Eumolpũ fuisse præconẽ*, (vt versio habet) Græcè est Εὔμολπον γὰρ γενέσθαι κήρυκα. Quòd si Greca verba carent mendo, sensus his est, *Nam Eumolpo natum fuisse Kerycem: ex hoc verò, Eumolpũ, ex hoc, Antiphemum*, &c. Suidas etiam aliũ huic loco scrupulum iniicit: Eumolpum enim Musæi filium, à secundo Eumolpo quintum fuisse dicit: quum hoc in loco sit quartus. Vt autem hoc in loco κήρυκα pro appellatiuo accepi, sic contrà, p. 251, v. Παλ. μεγαμηδείαο vertit in proprium, cùm appellatiuè potiùs accipiendum videatur aliis pro *multum consilio pollentis, consultissimi prudentissimi*.

Hęc sunt quæ in Grecis autorũ verbis recognoscẽdis animaduerti: de quibus perlubẽter cum ipso Natale per literas, lubentius corã, si fieri potuisset, cõtulissem, oculosq; meos & animum pauissem variorũ autorum intuitu, quos Natali videre, nobis audire tantùm contigit. Sed quum & temporis breuitas, & vię lõgitudo hanc mihi felicitatẽ inuiderit, oro & ipsum Dn. Natalẽ, & ęquos lectores, vt quod amore reip. factum à me est, in bonã partem interpretentur: simul etiam ignoscant vbi me Lynceum acumen, & Chironia manus defecit.

FINIS.

NATALIS COMITIS DE VENATIONE.

LIBER PRIMVS.

VENANTVM canimus fraudes, & monti-
bus altis
Dispersas gentes, hominumque canumque labores:
Coniugia, & Veneris stimulos, dulcesque Hymenæos,
Et mores, odiumque, & agrestis tempora partus.
Tu magni, tu nata Ionis Cytherea pharetram
Quæ capis interdum nato, fessumq; tepenti
In gremio refoues, & amanti gaudia præstas
Dum pia diua ferum facilem prece reddis amorem:
Nunc Paphon, Idaliumq; tuum, nunc alta Cythera
Linquito: nunc mecum veniàs ad lustra ferarum
Dum canimus thalamos: nam certo tempore cuique
Inspiras tacitè blandum per pectora amorem.
Tu quoque venantum quæ fortunata virorum
Vota facis, syluis errans & retia curas,
Dic age venantes homines, roburq; ferarum,
Quo se defendunt fugientes tristia fata.
Dic genus acre canum, variorum robur equorum,
Consilia alta virûm, vestigi lucra reperti.
Dic odia inter se, & duri certamina Martis.
Tuque ades, & facilis cœptis illabere nostris,
Magnanimi proles Francisci, clara propago
Roboris, eximiè quo Petri cardine valuæ
Vertuntur, non ingeniis tu cedis auitis.
Virtutis fautor, recti defensor & æqui,
Da facilem cursum, & felicem porrige dextram,
Dum rate tranquillum, ventisq; fauentibus æquor
Sulcamus, madidasq; vias Aquilone secundo.
Namque potes: tibi regna patent Neptunia, & altum
Aeriæ regionis iter, terræque iacentis.
Multiplici petitur certamine turba ferarum
Quæ mare, quæ terras habitant, quæq; ætheris oras:

Ventosum quæcunque fretum, atque humentia regna
Percurrunt, reti, & duris capiuntur ab hamis.
Sunt quibus obscuram fert impia fuscina mortem.
At volucres, volucres sylua, campoque sequuntur,
Perniciemque ferunt miseris, captasq; trucidant
Hinc & odorisequi discurrunt æquora campi
Lata canes, auibusq; necem, mortemq; petentes,
Exitiumve ferunt his denso retia filo,
Et consanguineum melli viscum, altaque chorda:
Et quæ præterea captantia multa volucres
Inuenit mortale genus per rura volantes.
Quis tamen heu Diuûm, quæ sanguinis ista cupido
Armauit feritate viros, insuetáque corda?
Vicimus en feritate feras, leuitate volucres:
Et nihil est tutum cœlóve marive relictum.
Iam nihil est quo non penetrauerit impia ventris
Ingluuies, alius saltus indagine cingit:
Ast alius lato committit prælia campo,
Sanguine cæsarum gaudens maduisse ferarum.
Quod sequeretur eum è cunctis animalibus vnum
Inuentum, sceleriſque comes, cædisque nefandæ.
Hoc docet & dominos vestigia cæca ferarum,
Atque ad lustra trahit, vocat in certamen & ambes.
Interdum aut ipsum campo pugnauit aperto.
Et querimur si nos inuadit sæpe petita
Mille dolis fera, crudeles diuósque vocamus?
Haud equidem credo quin sint primordia belli
Hinc exhausta: virûm miseris hinc impia cædes,
Atque cadaueribus campi sternuntur, aprica
Planitie cæsorum alti cumulantur acerui.
Veris vbi aduentum mollis cantauit hirundo,
Et Zephyrus Boream gelidum legauit ad axem,
Nauita cum primis scindit freta lata carinis,
Prætendens leuibus volitantia carbasa ventis:
Tempora tota die sunt venatoribus apta.
Nam neque tunc horrent torpentia frigora brumæ,
Nec nimio vruntur florentia prata calore.
Tum facile est reperire feras, quas vndique mollis
Cogit amor cunctæ stimulis agitantur amorum,
Et studio cunctæ sobolis generisq; parandi.
Nil adeò est immane, ferum nil saltibus errat,

Vt blando victum non et mitescat amore.
Sic natura dedit: nam quo breuioribus vlla
Clauduntur vitæ spatiis, numerosior illa
Hoc reparat proles, est vnica machina mundi
Perpetua. Et multos viuendo præterit annos
Phœnix, quæ sola reparatur denique prole.
Hinc querulis volucrum complentur vocibus aruæ:
Hinc sylua resonant, hinc purgatißimus æther.
Nec priùs hinc saltus, ignotáve rura petamus,
Quàm fuerit notum quæ venatoribus arma
Conueniant, queis dextra viris armetur, & ipsæ
Queis sine non potuere feræ cædique capique.
In primis laquei, pedicæ, longumque panagrum
Adsint, & falx, et lato venabula ferro.
His addas amenta, leuis cum robore pennæ,
Pugnaces arcus, vallos furtáq; bicornes,
Atque lagobolion, tum dextra flexile vimen,
Et quodcunq; genus retis venantibus aptum.
Viginti valli, triginta ve retia firment,
Sit retis duplex illis mensura: feraci
Cassibus adueniat lectum Carthagine linum,
Phasidis aut campis rapidi mittatur aquosis.
Annulus hinc casses suspensos plurimus ipsos
Contineat, præda vt concurrant retia capta.
At si vallorum fuerit minor vllus, in altis
Hunc poteris dorsis elatæ figere terræ.
Hinc atque inde canes teneant qui retia seruant
Vltima, dextra quibus iaculis armetur acutis.
Omnia nec nostro comprendi carmine possunt.
Retia non eadem cunctis animalibus apta.
Sunt diuersa viris pariter piscantibus illa,
Et variis confecta modis, nec casse in eodem
Cum cephalo saltat thynnus, cancrique marini.
Non illo trahitur vitulus, quo sepia reti.
Nec cum passeribus veniunt ad litora cuncti.
Adde quòd & plumbum suspendit retibus imis
Piscator, quòd vallus abest qui mergat in vnda.
In summis retinetur aquis a subere retis.
Altera pars hominum valuit solertia tantum,
Vt velut in terra, tensos in fluctibus altis
Firmarint casses spumantis in agmina ponti.

Contra venanti non vlla penuria terræ est:
Retia nec plumbum, nec suber molle requirunt,
Sed firmæ fixis vallis, furcisque tenentur:
Commoda nec duræ desunt anteridis: ipsis
Aucupibus pariter non desunt vimina longa,
Nec furcæ virides, natiuo aut cortice valli.
Hæc vbi parta, canes quæruntur cursibus acres,
Quique probi generis sint, in certamina fortes.
Nunc age quæ paruo catulo sit cura legendo,
Quis color & species, quæ forma in corpore toto
Conueniat, referam. Colore est deterrimus albo.
Nec placeat niueis maculis signatus & atris:
Aut longis nimium villis, fuscóve colore.
Sit torua facie, cilio sint lumina nigro:
Os habeat latum, quos & dixere caninos
Quatuor huic valido spectentur robore dentes.
Lumina magna placent, & pectora lata, caputque
Grande satis, collum longum, villosaque cauda
Ipsa decet, latiq; humeri: sint fortia crura:
Crassa magis sint ipsa tamen postrema: micanti
Sint aures tenues, patulis & naribus effiet.
His animaduersis nimium nec crassa legantur
Membra, nec in tenui quærantur corpore vires.
Hæc catuli species, hæc laudatissima forma,
Quæ præ se fert sanitiem: hoc est aptior vrsis
Quo magis accedet, fueriq; simillima toruis.
Cecropius catulus est quem dixere parippum,
Indicus, Argolicus, Trax, & Cretensis, Alanus,
Celticus, Arcadicus, Spartanus, Thessalus, atque
Corsus, & Ausonius, Bretreus, Amorgus, Iberus,
Incola arundiferi Nili, quem Caria nutrit,
Castorides, venatori gratissima turba,
Magnetes, gregibus custodia fida Molossus.
Sunt quos diaponos dicunt, venantibus apti.
Tu quos ad studium venandi legeris, & quos
Dixeris hinc comites cursus, cædisq; ferarum,
Quære mares: maribus maior vis est, animusque.
Et melius tolerare valent certamina longa.
Præcipuum hinc inde à teneris impende laborem,
Vt sueſcant pugnare feris hi cernere adultos,
Et videant cornu, & voci parere vocantum.

Cùm Phœbe decies nitidum compleuerit orbem,
Paulatim sueſcant cursus tolerare laborem.
Fit facile à teneris quod primum discitur annis,
Et nihil est quod plus longa assuetudine possit.
Nec nulla hinc merces sequitur te digna laborum,
In loca dura canes si duxeris, aspera montis
Per iuga syluestri populo vix peruia sæpe.
Scilicet hinc vngues solidæ, corpusq; labori
Aptius est paruo, magnum quod pertulit antè.
Magna laboranti frustra sunt præmia parta.
Inde vbi creuerunt, maturaq; venerit ætas,
Quos legis armento, clauis armentur acutis:
At quos venandi studio delegeris, apri
Fulmineum vt vitent dentem, mersusq; ferarum,
His face diploides, quas molli vellere comple.
Sed neque dura nimis collum collaria cingant,
Latáve, Helmoniæ catulis, & lora parentur.
Ast vbi iam Boreas inuadit frigidus arua,
Et glacialis hyems currentia flumina sistit,
Arcendæ à plantis concretæ frigore crustæ,
Atque armandus erit pes, ne mala frigora lædant,
Et tellus concreta gelu, spinæque rigentes.
His actis, quoniam labuntur tempora vitæ, &
Optima quæque dies, subit improuisa senectus,
Et morbus rapit, & sæuæ inclementa mortis,
Est proles reparanda tibi pecus omne nouandum
Dum licet: hoc studium viuentia cuncta requirunt.
Nam pater omnipotens qui nutu regna gubernat
Cœlorum, & terras, & strati marmoris vndam,
Haud facilem cursum miseris mortalibus æui
Esse dedit, variis torpentia pectora curis
Mouit, & ingenium fecere incommoda cautum.
Vere nouo poscunt genitalia semina terræ.
Vere magis teneri curatur vulnus amoris,
Conueniunt Veneris captæ dulcedine gentes
Squamigeræ, totus pontus tum feruet amore.
Impia tum posito miteſcunt ora veneno.
Vere sonant syluæ volucrum concentibus altæ:
Et totus feruet Veneris dulcedine mundus.
Candida tum quærit cornutum bucula taurum:
Atque inter flores iungunt sua rostra columbæ.

Vere feræ, & catulis Veneris sunt gaudia curæ.
Tum cuicunque canum studium, cui Delia curæ
Castra sequi, canibus subiit iam cura parandis.
Veloces celeri iungantur, fortibus acres:
Fortibus eximij nascuntur. Alanus Iberæ,
Cares Threiciæ nymphæ iungatur, et Arcas
Eleis gens una tamen felicior una
Nascitur ex specie. Ponantur nomina cuique
Certa cani, teneátq; ad summum syllaba bina:
Protinus vt noscat voces, & verba vocantum.
Præterea multum refert, cùm venerit hora
Lucinæ, et partus tenues in luminis auras
Ediderit connixa parens, plena vbera matris
Siccent: nec primum lactentes ora bouino,
Aut ouium imbuti tibi sint, vel lacte capellæ.
Natura, & mos nutricis cum lacte bibuntur.
Cernarum siccent, damarúmve vbera, matris
Copia si desit, vrl torunæ dura leænæ.
In melius vertenda tibi est natura: videmus
Sponte sua res in peius ruere: arbuta Bacchi
Si desit cultus, si laxis palmes habenis
Huc illuc eat, & nulli sit cura colono,
Nil feret, aut paruis fiet labrusca racemis.
Hoc quoq; venantes primùm monuisse sagaces
Profuerit, catulos sectari montibus altis
Ne vulpem patiantur, eos à cursibus illis
Continuò reuocent, ne spinæ corpora lædant.
Sed iam cura canum cadere, & succedere equorum
Incipit, hos etiam vocat in sua Delia castra.
Capreolos, lepores, ceruos, damasque volantes
Sæpe necesse sequi spatiosa per æquora campi.
At natura viris pariter velocibus esse
Non dedit: ingenio quibus est prudentia maior.
Idcirco quæruntur equi, qui cursibus acres,
Qui gyris apti sint, in certamina fortes.
Nunc age quæ species referam, quæ forma legendis
Præpetibus quæratur equis, quæ prima iubemus
Grande satis corpus sit: membra rotunda, caputque
Exiguum, densis velentur corpora setis:
Os mediocre, breues aures, nareſque patentes:
Nec placet hirsutum cilium nimis, alba ve

Lumina, nec latebris veluti latitantia: frons sit
Lata, solum firmo pulset grauis vngula cornu.
Sed neque dura nimis placeat: nam scinditur æstu:
Quæ tenera est, facili pariter consumitur vsu.
Sit longum corpus, & densum, pectora lata.
Per lumbos duplex & agatur spina: natésque
Sint pingues, sit densa iuba, & decumbat in armo
Dextro: compositum crus omnes flectere nodos
Possit, velocique fuga prænertere ventos.
Cauda decet crassa, et setis densissima longis.
Est albo color haud aptus, candore niuali
Aptus equus, pariter maculis signatus amœnis.
Omnibus est aptus color hic qui purus, & ipsa
In specie syncerus adest, maculæq; nitentes.
Optimus Armenius pullus, Tyrrhenus, Achiuus,
Arcadicus, Maurus, Siculus, Thrax, Magnes, Iberus,
Sarmaticus, Lybicus, Cretensis, Erembus, Epeius,
Celticus, Ioniúsque, Epiriquæ incola campi.
Denique quàm varium genus est mortale, & equorum
Progenies, tamen in quauis virtute videbis
Præstantes specie: nulla est ita prouida tellus,
Vt non triste ferat quid: non ita perfidus vllus,
Vt non quid pariat mortalibus vtile, campus.
Cernis vt vrtica, & spinis paliurus acutis,
Purpureæq; rosæ surgant, violisque propinqui.
Quod superest, semper quando velocior est mas,
Quære mares, arcenda procul tibi fœmina solis
Saltibus, eius odor patulis si naribus hæsit,
Discurrunt Veneris capti dulcedine campos:
Intempestiuis hinnitibus intonat æther,
Concussæq; tremunt sylvæ, nemus omne remugit.
Nil calcar, nil fræna iuuant, nil sæua morantur
Verbera, nil alti montes, nil fluminis vndæ.
Quò Deus acer agit, stimulóque potentior omni,
Huc fugiunt, huc fert animus, huc cæca voluptas.
Excutiunt equites, sylvásque feráque relinquunt,
Velocique fuga superant plana æquora campi.
Quòd si forte tenent equites sua fræna, regúntque,
Diffugit tamen hinnitu perterrita dama,
Et quæcunque feræ sylvas, montésque pererrant.
Cappadoces dicuntur equi præstare superbis

Cursibus, atque animis: veniunt venantibus vsu,
Militibúsque feris, splendentibus ære cateruis.
Præterea iuuenes quos in sua Delia castra
Eligit, haud nimium pingues, tenuésve legemus:
Nec venatori spargantur tempora canis.
Sæpe feras per densa sequi virgulta necesse est,
Sublimem vel scandere equum, aut decernere ferro.
Tardior in pugnas pinguis, cursúsque laborem.
Fert ægrè senior cursúmque & prælia longa.
Non audit voces horum Dictynna precantum.
Sunt tres bellantum species, tria castra parantur.
Hæc regit immanis Manors, quique impius are,
Stultos armauitque homines, & strauit in aruis,
Militiam iuuenis petit & tua castra Cupido:
Hunc armas precibus, lacrymis, donisque, querelis.
Tertia venantum curæ tibi Delia castra:
Retibus hos armas, & ferro diua nitenti.
Canus non gratus primù, non ille secundis
Accipitur castris, reiectus & ille supremis.
Quòd si consilium senibus, si plurima rerum
Visarum memori desit prudentia menti,
Iam nihilum quod restet erit: sunt fabula vana:
Quiue aliud quàm pondus iners, & inutile terræ?
Dicendum & quæ sint vestes venantibus aptæ.
Nec decorat tantum vestu gestamen honestæ
Qua pro quisque suo vestitur munere, quantum
Muneribus sumptis prodest, rebúsque gerendis
Conueniunt longæ vestes qui publica tractant
Munia, consulto iuris, populúmque regenti.
Conueniunt succincta viris venantibus ipsa
Pallia, ne rapiant spinæ, aut virgulta morentur
Currentes: rapido resonent neu flamine venti:
Profuit & nudis pedibus vestigia quæri
Cæca feræ, ne fracta sonent arentia ligna
Sub solea, moneántque feras sua linquere lustra:
Scilicet aduentasse viros, mortémque parari.
Semina tum credu scopulis arentibus æstu.
Læua canes ducat longis firmísque ligatos
Loris, ne intempestiui certamina tentent:
Sed tamen hos facilè & possis immittere viso
Continuo lepori, nec vincula stricta retardent.

Venantis lato teneat venabula ferro
Dextera. Venantes taceant hominésque canésque.
Hæc suescant catuli præstare silentia parui.
Quod supereſt, celeris catuli cui credita cura,
Nutriat illecebris hunc, & sibi iungat amore.
Sic facilè & noto domino parere iubenti
Discet, acceptísque sequi vestigia signis.
Nam neque difficile est, natura cùm sit amicus,
Conciliare tibi catulum, custodia fida:
Inconcussus amor canis est per tempora multa.
Pyrrhus inauditum catuli testatur amorem:
Cuius (vti fama est) dominus cùm fortè iaceret
Insidiis cæsus, stabat lacrymabile corpus
Obseruans, non ille cibi, non somnis amore
Abduci poterat, cupiens miserabilis vsque,
Vsque querebatur dominum, lacrymasse putares.
Leniter interdum vultum lambebat, & ora:
Tum rursus lacrymans dominum, residénsque vocabat,
Quæres vt Pyrrhi regis peruenit ad aures,
Indoluit: miratus enim quo vinculo amoris
Sint homini deuincta canum fidissima corda.
Nec visum est audisse satis, sed cernere coràm
Rem voluit, cupiens vlciscier impia facta.
Nullus at in totis reperitur denique castris,
Qui fuerit cædis, qui tanti criminis autor.
Inde canis domini tumulato funere regem
Multa gemens sequitur, lætatur tempore nullo.
Non ille illecebris, non blanda voce mouetur:
Sollicitant curæ domini languentia corda,
Pectora non capiunt noctu, non luce quietem.
Pluribus exactis Pyrrhus per castra diebus
Ibat, vt instructas acies, vt viseret agmen,
(Admiranda cano, sed priscis cognita sæclis)
Fortè canis nouit dominum qui nocte cecidit,
Autorémque necis latratu concitus alto
Hunc accusabat cædis, solúmque petebat.
In pœnas poscebat eum, Pyrrhúmque vocabat
Quis poterat signis: hunc aspiciebat, & inde
In domini autorem cædis latrabat, apertè
Vt scirent omnes domini quia funeris autor.
Tum rapitur miles manibus post terga reuinctis,

Ducitur irati mox ad tentoria regis.
Hîc gaudere canis posito mœrore, bonúmque
Blanditiis multis regem mulcere, proternus
Vt daret emeritas miles pro crimine pœnas.
Intulit huic mortem, quod non speranerat vnum,
Cognita res tandem: nec possunt impia facta
Delituisse diu, testatur Capparus olim
Actæi templi custos, rigidúsque satelles.
Nam fuerat Phœbo, nymphaque Coronide nato
Sacratum templum, sacrata in Palladis vrbe,
Argenti dines, donatæ vestis, & auri:
Multáque vestibat muros votiua tabella.
Hunc ægri soliti qui conualuere medelis
Munera ferre Deo, conspersa cruore iuuenci
Vsque tepebat humus, semperque calentia thure
Structa Deo centum stabant altaria circum.
Cuncta sacerdotum seruabat munera cura.
Hos latuit, vigilis quanta est solertia furis,
Munera multa virûm rapiens fur, visa relictis
Quæ preciosa magis, argenti pondus & auri
Arte laborati: custodes non tamen omnes
Et latuit, vigil vnus erat custodia semper
Fida canis, cui Capparo erat nomen. Deus illi
Diuina afflatu seu monit prouida corda:
Seu res quæque suas animalia cuncta tuentur,
Huic nostro, nostræq; obnoxia curæ.
Nostra putamus enim tutelæ credita nostræ.
Nescio quo templi seu res seruabat amore.
Ac veluti illius cuperet dispendia, furem
Ponè secutus eum est, vllo non inde timore,
Blanditiis ve minis ve potest diuellier vnquam.
Quòd latuisse viros seruantes nouerat: illum
Sæpe canem saxis petiit fur, sæpe latendo
Fallere crediderat: sed nulla denique fraude
Decepisse valet, semper comitatur euntem.
Hunc accusabat latratibus, vsque petebat
Quæ cepit dominos latitans de diuite templo:
Blanditiis alios mulcebat, non secus ac si
Auxilium peteret, quæ res vt venit ad aures
Actæi populi, multis narrata sequentis
Forma canis, multi magnis mittuntur Athenis,

Munera raptori rapiunt, furémque reducunt.
Tum gaudere canis partis quæ amiserat antè,
Et rursus petiit templi sibi limina nota:
Fur dedit emeritas tanto pro crimine pœnas.
Tantus amor canibus, tanta est custodia rerum,
Decreuere canem patres per tempora cuncta
Nutriri laute, merces hæc vna laborum
Digna canis, tanto sed non & commoda facto.
Possem multa canum variorum exempla referre,
Ni pigeat studium paruarum noscere rerum.
Nec paruæ canibus curæ est custodibus ipsis
Et res, & dominus: testatur vertagus acer.
Nam solis agris, & solis saltibus errat,
Atque capit quodcunque potest, prædámque reportat
Hinc domino: nullo tardatur munere, nullis
Blanditiis capitur: sua pignora cara putares
Nutrire, est tantæ domini custodia curæ.
Multa exempla canum sunt priscis cognita seclis:
His tamen haud nostris multo peiora diebus.
Sed res in peius tendunt, sunt deteriores
Quàm fuerint, hódie: nummorum sola libido
Nunc omnes complet libros: nil inclyta facta
Curantur, nil egregium committere chartis
Mos est: obscuris voluuntur cuncta tenebris.
Quid nisi mollitiem nostram, lucrúmque minores,
Qua ratione, legent, mercator iunxit aceruo?
Quot nam Bergnus ait, latóque Bocatius ore,
Quæ foret æterna celari nocte decorum?
Sed reuocant Dryades, syluarum numina cæca
Errantes ad lustra petunt, atque antra relicta
Sacrati nemoris, viridans vbi populus illa
Alta tegens ramis prædulci murmurat aura.
Nunc quo conueniat venari tempore, vel quæ
Parte anni, lucisque, mihi narrate Camænæ.
Nauita veliuolæ cùm pandit carbasa puppis,
Et secat hyberno posito freta lata tumultu,
Tempora tota die sunt venatoribus apta.
Lumine cùm primo Phœbus lustrauerit orbem,
Iámque parentur equi, cassesque, hominésque, canésque,
Latáque rura petant quærentes lustra ferarum.
Mox vbi sol medium cœli conscenderit altus,

Et paribus spatijs Eoæ littora terræ,
Occiduásque domos distantes viderit, & cùm
Significans gregibus pastor florentia rura
Liquerit, & natis referent plena vbera matres.
Tempus gramineis est prandia sumere mensis,
Sunt vbi labentes fluuij, fontésque perennes,
Vmbrosi nemoris natiui pumicis antra,
Vel quercus sacrata Ioui, vel grata Coronæ
Populus Herculeæ, & ridentia marmora musco.
Venantes homines sequitur iucunda voluptas
Plurima, nec sudore minor: de rupe ruentem
Nunc aprum cernunt, nunc alta rupe morantem
Prospectant cervum, venator cominus illum
Mirantem cædit, catulos vel ponè timentem
Retibus implicuit, ferróque obtruncat acuto.
Ipsa fames iucunda venit venantibus: vllas
Delicias non expectant, quas improba ventris
Ingluuies reperit: contenti simpliciori
Sunt mensa: nec fœmineus syluestria luxus
Ingreditur: carpunt alto quæ plurima monte
Nascuntur, quæ sylua tulit: si lumina quando
Arrepit somnus fessis medicina laborum,
Inuitant volucrum cantus, dulcésque susurri,
Et Zephyro quæ sylua tremit iactata sereno.
Nec desunt herbæ molles gratissima strata,
Inuidiosa toris auratis, murice tinctis.
Pòst vbi gramineæ fessus requieueris vmbra,
Et sol de medio cœli descenderit altus,
Lata per arua canes rursus vestigia quærant:
Donec in Oceanum flammatos lurida sólis
Præcipitarit equos nox, primáque duxerit astra.
Mox vbi iam primum cuculus cantauerit æstum,
Et querulis latè resonabunt arua cicadis,
Sub lucem tremulis etiam splendentibus astris,
Iam petere arua canes celeres, saltúsque iubemus.
Immodici interdum delent vestigia rores,
Plurimus & grauidis diffusus nubibus imber,
Aut grauis arboribus incumbens flamine ventus.
Hoc libuit monuisse prius, ne fortè Dianam
Incuses deleta petens vestigia frustrà
Æstate inueuies vestigia recta ferarum,

Quæ fuerant olim vernis obliqua diebus,
Cùm syluis agitabat Amor, Veneríque Cupido.
Sol vbi flammiuomus consperget lumine campos,
Excutient matutinas & gramina guttas,
Cùm grauis incumbit campis arentibus æstus,
Linquendi saltus, & limina nota petenda,
Inuisa est adeò canibus velocibus æstas.
Impediunt herbæ currentes, & premit æstus.
Vt ver est homini, canibúsque sagacibus aptum:
Nam neque tũ nimius calor, aut noua gramina tardant.
Interdum rapiunt vestigia floris odores.
Cùm repetunt armenta nemus, cùm pascua læta,
Area nec Cereris grauiter gemit vsta calore,
Rusticus ad ventos paleas sed iactat inanes,
Mitior est terris solis calor: arua iubentur
Rursus adire viri venantes, atque canum vis.
Ast vbi Libra diem paribus diuiserit horis,
Et noctem, vel dira Nepæ cùm surget ab vndis
Stella, coronatus pomis Autumnus apricis
Collibus insidens pluuium spectabit ad Austrum,
Quantuscunque dies est venatoribus aptus.
Nam neque tunc æstus lædunt hominésque canésque
Currentes, nimium nec gramina longa retardant,
Non hyemis glacies concreta fluminis vnda.
Est eadem ratio venandi, cùm legit vuas
Rusticus, éque fauis liquentia mella premuntur,
Cùm trudunt nudos spumantia labra racemos,
Fructilegíque virent solertis tecta coloni,
Quæ fuit antè grauis, cùm primùm inuisa colubræ
Candida, venit auis, tellúsque nouatur aratro.
Hoc etiam meminisse iuuat: cùm candida Phœbe
E regione videt fratrem, cùm distat vtrinque
Penè æquo spatio pulsantibus æthera flammis,
Non adeò redolent vestigia cæcaferarum.
Cùm vitream glaciem turgentia flumina trudant,
Et pontem concreta gelu dant antè carinis
Sulcata, aggeribus niueis latet abdita tellus,
Pars media est lucis duris venantibus apta.
Phœbus vbi primum liquidis extollitur vndis
Cœlinagis vel demit equis iuga flammea, frigus
Ferre graue est, coit vnda, priùs resoluta tepenti

Si qua calore fuit solis, cùm sidera surgunt:
Et noua lux actæ sapiet mala frigora noctis.
Interdum rapiunt imbres vestigia densi,
Nunc glacies concreta, niues gelidæque pruinæ.
Sunt hyemis longi tractus quos noctibus errant
Per nemora altæ feræ. Sed iam demittere vela
Tempus adest primum demensis nauibus æquor.

NATALIS COMITIS
DE VENATIONE

Liber Secvndvs.

HACTENVS arma, canes, homines, & robur equorum:
Nunc Veneris stimulos, sæuique Cupidinis ignes,
Tempora Lucinæ, venantum furta canemus.
Hæc quoque respicias Francisci nobile germen
Roboris, Ausoniæ decus insuperabile Iuli.
Eia age rumpe moras, ventis impleto secundis
Carbasa, da pelagi tranquillos currere fluctus.
Syluarum, nemorumque Dea, lucique sacrati
Cura quibus Dryades secretos pandite saltus.
Quàm varia Oceani proles sub fluctibus altis,
Quantáque turbat aquas moles, errátque per undas,
Tam varium, tantúmque genus super æquore terræ
Cernitur, est variis diuisum piscibus æquor:
Fluctibus hic summis, ast hic versatur in imis:
Oceanus piscem tulit hunc, tulit algiser illum
Adria, nonne vides diuisas aeris oras?
In summum volucris volat hæc, volat altera in imum.
Vtque cupit colles saxosos altera vitis,
Altera amat pinguem, lætaturque vbere campi:
Sic quóque diuisus variis animalibus orbis.
Florida fert magnos elephantos India, tigres
Armenia, atque alibi nascuntur dira leonum
Semina, sunt oryges alibi sunt dorcades illic.
Denique nec passim celeres nascuntur iorci,

Nec variis panthera notis, mimúsque pithecus.
Non vna atque eadem fert omnia gramina tellus.
Quæ mare, quæ terras habitant, quæque ætheris oras,
Plura viris ignota, virûm solertia longa
Quam norit: nam quis species, vel nomina quæ sint
Nosceret? at prudem desunt sua nomina multis,
Quòd noua nascuntur semper terráque maríque.
Nec maiora freti voluuntur monstra barathro,
Quàm quæ terra tulit. Conuolus marmor ab imo
Credas, quum vasto se voluunt corpore cete,
Cete Atlantiaci fastus & gloria fluctus.
Frondosos nutare putes cum vertice montes,
Quum vasto incedunt elephantes corpore magni.
Sed tamen & tanta hæc moles, hæc corpora tanta,
Magnanimo rerum domino vincuntur amore.
Cùm niueo cerasi vestitur planta colore,
Et teneræ erumpunt viridi de cortice gemmæ,
Cumque nouis violis redolent florentia rura,
Dispulit & nubes hybernas mitior aura,
Quattuor exactis lustris labentibus annis
Concipit ingentes elephas in pectore flammas.
Non tamen vt pugnet reliquis: huic alma decorum
Ingenium natura dedit, nec gloria digna
Creditur his super occidi, vel cædere victos:
Et quantum humanum genus est virtutis & æqui
Seruator, tantum capitur virtutis amore.
Nullus adulterium committit: fœmina masque
Secedunt, thalami cùm venit tempus, ab omni
Agmine, quinque dies simul hi, solique morantur.
Post vbi sexta diem patefecit clara serenum
Memnonis exoriens mater, stellásque fugauit,
Fontanis purgantur aquis, vel flumine viuo:
Nec prius hinc socios, & sueta armenta requirunt.
Tanta pudicitiæ cura est animalibus istis.
Exactis pariunt annis hinc parua duobus
Pignora, quod spatium partus Lucina moratur.
Æthiopi, Mauro pariter nascuntur & Indo:
Sed tamen hos reliquis maiores India nutrit.
Tristantur rapto, parto lætantur honore
Corda elephantorum studiis obnoxia nostris.
Multiplici petitur certamine gens elephantum.

Namque alij circùm fossis atque aggere cingunt,
Aggeribus clausos longa obsidione fatigant
Ac veluti clausis muris, & turribus altis,
Quos victus tandem penuria vicit, & hostis,
Sunt faciles, fastumq; ferunt, subduntque potenti:
Sic hi vincuntur studióque fameque sitique
Venantur sic quo cupiunt in Martia castra.
Ascendunt alij domitos, & frena reponunt,
Hinc nemora alta petunt: armento quem procul esse
Norunt, hunc loris domitant, & verbere multo,
Donec defessus iaceat prostratus arena.
Tum domitum credunt, cùm cepit gramina primum
Humana porrecta manu: nec mitior vlla est
Humano generi fera, si quem nouerit esse
Fraude procul. Sunt qui foueis venentur, & altè
Defossis puteis, a tergo hinc agmine multo
Venator premit: vt norunt armenta elephantum,
Succurrunt lapso: saxis atque vndique ramis
Congestis replent foueas, redimuntque cadentem.
Vsque adeò ingenium mite est elephantibus, alter
Fraterno alterius damno vt succurrat amore.
Sunt gemini exerti dentes: promuscide longa
Prosternit plantas altas, fructus legit ore.
Cauda breuis magno pro corpore: protinus ipsa
Parua carent nodis, facilique volumine crura.
Forte caput, paruæque aures, nec lumina quanta
Hoc tantum poscat corpus, sint grandia quamuis:
Nigra cutis: tergus vix est penetrabile ferro.
Huic paulo villis est venter mollior atris.
Incumbens teretis palmæ, fagóve virenti,
Decerpit tacitè blandum per pectora somnum.
Hæc quoque venandi ratio est, ea planta secatur,
Huic cadit incumbens elephas, qua vincitur arte.
Sed neque mox facile est præ magno pondere strato
Surgere humo: siue hoc monocampti tibia cruris,
Siue pes horrendis armis spoliatus, & vngue,
Integra vix quino signatur limite planta.
Nam quibus ingenium prudens natura negauit,
Tradidit his vngues, dentes, aut cornua dura.
Læui radices conuellit robore dentis:
At dextri venatoresque feraque trucidat.

Sæpius

Sæpius hi terra vescuntur, sæpe lapillis.
Paruorum senibus mira est custodia: flumen
Tranantes primi iuuenes queis corpora parua
Ingrediuntur aquas, seniorum flumina mole
Ne nimium crescant, iuuenes mergantur in vndis.
Flumine digressis senior præcedit, & agmen
Extremum claudit quicunque ætate secundus.
Omnibus est spatium longum, longissima vitæ
Tempora viginti bis dicunt viuere lustra.
Carnivoris color est idem, mens impia sæuis
Atque cruenta lupis: imitantur lumina flammas:
Nocte procul cernes radiantis lampadis instar.
Forma refert catulum, nares, & gressus, & vngues.
Horridior tamen aspectus, speciesque tremenda.
Forma Lycaonios, & terga horrentia setis
Nunc etiam referunt animos, atque impia corda.
Perfusi pecudum cæsarum sanguine gaudent.
Et cùm prætereunt currentia flumina multi,
Fortior est reliquis dux: caudam mordicus illi
Pone sequens tenet ore: lupis hic omnibus ordo.
Viuere Niliacis nulli dicuntur in oris,
Montibus aut Aphris, qui sunt, dicuntur inertes,
Et parui: tanti patria est, primique penates.
Scilicet & multum refert ad corpora, vires,
Et mores, genitale solum quæ sidera spectet.
Est coitus meta his bis sex concessa dierum.
Ver vbi dispellit nubes, & purior æther
Deducit sine fece dies, in pectore flammas
Concipiunt, & more canum iunguntur: in vnum
Conueniunt quos cogit amor, Venerisque cupido.
Heu malè tum solis erratur saltibus: vnam
Multa lupam sequitur turba: hinc fera prælia miscent,
Prælia dura super Veneris dulcedine: victi
Vel fundunt dulces animas, victoribus vltrò
Vel cedunt: cunctis est vincere certa voluntas.
Cernis vti tauri pugnantes sanguine fuso
Membra lauant, semperquo magis pulsantibus ardent
Fluctibus irarum: carpit formosa iuuenca
Interea gramen, miseros nec spectat amantes.
Tertius interdum potitur, certantibus illis
Fellorum causa. Sic hi dum prælia miscent.

Hic fruitur felix horum mercede laborum.
Qualis capreoli venati, & ipsa luporum
Fert balista necem: saltus hi rete coronant
Incultos, casses nequeunt vbi tendere, ramis
Arboribusque vias densant, vt pervia nulli
Pars ea sit: latos saltus indagine cingunt,
Discurrunt nemora alta canes, hominesque: ferarum
Si quæ fugit, plantæ catuli ducuntur odore,
Et cogunt in rete, ferit qui retia servat,
Structaque syluarum ramis magalia linquit.
Cæduntur miseri, nec spes datur vlla salutis,
Parcere quòd nullis didicerunt antè: rigentes
Interdum pugnant canibus, laniantque vicissim,
Et rabido quærunt extremam dente salutem.
Sic vbi planities completur qui oppida cingunt
Hostibus, atque acies longam traxere coronam,
Mœnibus inclusi sperant fera fata: sed armis
Nituntur decorare prius post funera mortem.
Sæuorum species dicuntur quinque luporum
Est ingens horror canibus, si pellibus horum
Indutus plantas cedas: vocem his rapit horror,
Vt rapuere prius visis mortalibus antè.
Præterea colli si fiant tympana pelle,
Cætera cuncta silent ingenti victa sonore.
Pascitur eoi simul incola psitacus arui,
Nescio quo feruore lupis deuinctus amoris.
Par numerus canibus catulorum, & tempora partus.
Nascuntur cæci, vomitumque cientia carpunt
Gramina: vescuntur terra: cùm tollitur vndis
Scorpius, & lucem rapuit mortalibus almam
Præcipiti labens curru Phaëtontius heros,
Tempora Lucinæ veniunt his: pondus in altæ
Deponunt ventris sylua, cæcisque latebris.
Fœmina bisquinis vterum gestare diebus
Insuper & binis fertur quo tempore quondam
Fugit Hyperboreis in Delum splendida Phœbi
Mater, & ignotam sumpsit mutata figuram.
Thessala terra lupos, & diuitis insula Cretæ
Ferre negant, vti fama refert: triginta diebus
Bis actis alij referunt hos edere partus.
Haud thoes pariter celeres, & cursibus acres:

Sunt breuiora quibus crura, exporrectaque cauda,
Longius & corpus: thoas natura negauit
Veloces numero fœtus æquare priores:
Nunc duo, nunc tres, ad summum sed quatuor edunt.
Retibus impliciti supremam dente salutem
Experiuntur & hi: nullo in discrimine vitæ
Ponuntur, mortis duros vt vellere nodos
Vnguibus, ingenio, morsu, pede, viribus, arte,
Non tentent: grauiora pati nec morte putarunt.
Cætera quæ capiunt pugnando fortiter hosti
Vulnera, creduntur sæuæ medicamina mortis.
Est vbi temperies cœli iucunda, virorum
Ni cadat insidiis lupus, huic sunt tempora vitæ
Longa: octo fertur viuendo vincere lustra.
Humano generi natura thoes amici:
Admiranda quibus data sunt obliuia rerum.
Est quando diuersa feris natura, puellæ
Pandite Oresiades, iam vestros pandite saltus,
Et nemorum secreta mihi, colleſque supinos,
Et varios campi aprici narrate colonos.
His magis hirsutæ multo nascuntur hyænæ
Aphrorum terris, catulis inimica propago:
Magnanimo pariter genus hæc inuisa leoni.
Flectitur in medio villosi tergoris: arcta
His porrecta caput coniungit spina: nigranti
Limite villorum tergus vestitur vtrinque.
Sunt magis hirsutæ, cùm spicea protulit æstas
Crine coronato paleis flauentia serta.
Noctiuagæ color est oculis incertus hyænæ:
Mille refert varios acies inspecta colores,
Qualis vbi aduerso radiantis lumine solis
Gutta micat nubes inter cùm labitur imber,
Sed nondum venit ad terram sub nubibus atris,
Huic sol exoriens noctem, tenebrasque reducit:
Astra diem referunt nigro surgentia cœlo.
Fœmina præterea, masque idem creditur esse:
Sic fertur vulgo, sed non & posse videtur
Sic fieri ratione: feruntur, prouida mater
Quæ gignit natura, marisque & fœminæ amore,
Hoc generare modo possunt generata vicissim,
Atque ideo perfecta ferunt: quæ sponte videmus,

Et nullis vinclis, & nullo fœdere nasci
Coniugij, sed corruptis consurgere rebus,
Imperfecta leues surgunt in luminis auras:
Quod reparare genus nequeunt exorta vicissim.
Hæc non natura fieri surgentia nullo
Coniugij vinclo dicendum: ast accidit illud.
Alitum, pecudumq; genus, quæ fluctibus errant,
Omnia permisto sexus sunt semine nata:
Præterea natura facit quod præstat, inersq;
Nil agit, & finem cunctarum sedula rerum
Prospicit, hoc fecit, melius fecisse quòd hoc est.
Commoda, & vtilitas rerum sic esse necesse,
Alma tibi fines rebus natura creandis:
Sincerumq; cupis cunctis animalibus ortum.
At confusa magis, si hoc concedatur hyænis,
Dicenda es: binæ coeant si tempore eodem
(Nam neque concipiunt ex sese, & posse fateri
Absurdum: vt nascantur equi de flamine, venti,
Perdices pariant audita voce mariti.)
Altera pars sexus iunctis cessabit vtrisque.
At neque natura est illis sic esse necesse.
Duisum genus est: valeant mendacia vulgi,
Æquora cùm primas patiuntur strata carinas,
Et ver dispellit nubes, cœlumq; serenat,
Flammatis telis cunctæ feriuntur amoris,
Atque mares plures vnam sectantur hyænam.
Imperitat gregibus mas, parnaq; pignora castrat,
Ne comites habeat Veneris, materq; tuetur.
Ast vbi iam sextus mensis præteruolat alis
Præpetibus, partum expectat Lucina recentem:
Hinc duo, tres raro partu nascuntur eodem:
At paritura parens nemorum in secreta recedit,
Sint vt ab insidiis partus hominúmque ferarúmque
Abditi, & incursus fugiant, mortisque ruinam.
Luce latens sua lustra fouet, sua pignora parua,
Nocte cibum quærit dum carpunt cætera somnum.
Ast vbi quæruntur canibus venantibus, ingens
Si sit turba canum, cursu petiere salutem.
Res vtcunque tulit, fugiunt, nec lumina cernunt,
In cassesque cadunt: ferro venator acuto
Irruit, obtruncátque trementia pectora telo.

At si nec canibus multis in rete premantur,
Nec timeant magnos strepitus hominúmque canúmque
A tergo, & possint campo committere aperto
Prælia, quid valeant coràm fecisse periclum,
Tristibus auspiciis occurrit primus & atris.
Experietur enim quantos in pectore fluctus
Irarum voluat, rabies sit qualis hyænæ.
Viuere lustra feræ septem dicuntur & istæ.
Suspendunt alij vitreis in vasibus altè
Humanum stercus, quod lati vulneris illi
Est medicina feræ, sed ne contingere possit.
Hæc sperans semper præsentem posse medelam
Nancisci, moritur decepta cupidine, & alto
Qui grauis ingreditur per pectora læsa dolore.
Post vbi iam fueris cursu, longoque labore
Defessus, solisque calor premet arua, sacenti
Præbebunt molles vmbras virgulta, perennes
Arboris haud deerunt vmbræ, vel pumicis antra
Natiui, rapiet partum spelunca calorem.
Quin etiam vitreus fugiens per gramina riuus
Murmura grata ciet, placidumque vocantia somnum.
Adde quod & poteris gratum reperire lauacrum,
Et pacare sitim: nam gaudia multa sequuntur
Venantes homines, quæ nullo dicere versu est.
Nec lepores nostro fugietis carmine molles,
Fœcundumque genus, veluti sub tecta columbæ,
Quæ paritis toties, quoties venere calendæ.
Plurima planta quibus secta est animalia, cæcos
Emittunt catulos tenues in luminis auras.
Hoc vitium leporis facilis natura negauit.
Vna negat lepores tellus prudentis Vlyssis.
Sunt multæ leporum species, qui collibus errant
Apennine tuis, summumque vagantur Amanum.
Creduntur niuibus pasci, niueus color illis
Est quia: cærulea glacies quo tempore primùm
Liquitur, & gelidæ labuntur montibus vndæ,
Paulatim color est illis rubicundus: in illum
Vertitur hic candor, vix credas esse priores.
Nunc duo, nunc tres, interdum quoque quatuor edunt,
Et nemorum secreta petunt, virgultáque densa,

Ingeniosa cohors leporum: sed murmure paruo
Terrentur, facilem capiunt per membra timorem
Interdum rapidis tolerare sonentia ventis
In syluis folia haud possunt, ob murmura frondis
Corripuere fugam, defesso corpore tandem
Quæ fugere diu patiuntur murmura tutò.
Sanguinis aerij tulit hoc natura: videmus.
Quæ cursu leuiora, timent magis omnia: motus
Concipit aerius faciles in pectore sanguis.
Cernis vt immodicas pernices pectore cerui
Concipiant furias cursus, fluuiosque rapaces
Continuò trauent: nec tantum lustra morantur,
Nec syluæ, vel prolis amor, fontisque nitentis,
Quantum pulsat iners timor hos, clamorque sequentum,
Hoc, vt fama refert, horrescens murmura frondis,
Ceperunt animal furiæ, tua munera questum
Alma parens Natura, nihil quòd reperit vsquam
Tristius, & tantum capiens per membra timorem.
Multa voluntati placuit sententia, vel se
Præcipitare iugis, alto vel mergere fluctu.
Cùm vitrei peteret currentis fluminis vndam,
Protinus insuluit flumen perterrita rana.
Inde lepus didicit tranquillo pectore sortem
Ferre suam, tenuitque metum quem ceperat antè.
Propterea tam tempestas, & tempora nobis,
Ventorumq; dies seruandi, & sidera cœli,
Quàm fœta qui sulcat ratibus spumantia pandis,
Ventosasque vias currit, nauemque gubernat,
Sidera cuncta notat, venturaque tempora discit:
Nunc spectat geminos Hœdos, claramque Coronam,
Et nunc Arcturum, nunc te formosa Celæno,
Nunc pluuias Hyadas, nunc spectat Oriona clarum.
Nec solum quoniam strepitus, clamorque secundus
Venantum facilè inde premunt in retia ceruos,
Sed quia si flarint aduersis flatibus auræ,
Naribus accipiunt prætensi retis odorem:
Occidua si fortè plaga, qua nocte rubentes
Præcipitat Phœbus currus, orbemque relinquit,
Aphricus aspirat, venator Laciæ in oras.
At si spirarint æstiuo cardine Cauri,
Et leuis Agrestes, Vulturni regna petantur.

Quem latet aduersum Boreæ te flatibus Auster?
Retibus & canibus leporum timidissima turba
Capta perit, venantur aues, est plurima lethi
His via, nec prodest Spartanæ more sagittæ
Ausugere, & rapidos cursu præuertere ventos.
Lætantur venatorum exultantia corda
Cursibus vt longis, & decertatur aperta
Planitie, clamore canes & voce sequentum
Quisq; iuuat, sequiturq; simul clamore secundo:
Esse canes cupiere ferè, & decernere cursu,
Quoq; valent animo leporem cepere fugacem.
Tantus amor lepores venandi, gaudia tanta.
Hic mens, hic animus, hic est & tota voluntas.
Præponunt reliquis vna hæc solatia cunctis.
Exiguo primùm venandi captus amore,
Mox neq; sponte valet diuelli, linquere non est
Venandi studium facile, hunc tot vincula nectunt.
Sunt parui lepores, auris longissima, quæq;
Promittat magnum corpus, quæ fortia membra,
Forma breuis capitis, fulgentia lumina, sed quæ
Nunquam claudantur somno: timor vsque ferarum
Sollicitat, vigiliq; occurrunt semper amores.
Nec gens in syluis errat fœcundior vlla.
Namque parit catulos, & eodem tempore villis
Indutos vtero gestat, partusq; recenti
Coniugio incepti grauida formantur in aluo.
Sunt genus ambiguum lepores, trochus, acris hyæna:
Quòd tria naturam dicuntur habere duorum.
Præterea leporis villosum lingua palatum
Lambit, & hoc vni tribuit natura: decemque
Annorum spatij concluſa est limite vita.
Castorides leporem celeres sectentur apertæ
Planitie: hæ duris veniunt venantibus vsu.
Plurimus Hispani, Balearisq; incola ruris,
Huic aures similis dasipus, corpusq; caputq;:
Crura tamen breuiora, minùs timet, & minùs ille
Velox, antra colit, fossiq; foramina ruris.
Huic balista necem fert, hunc viuerra necatum
Sedula fert epulum domino, prædamq; reportat.
Quid tibi commemorem versu generosa leonum
Semina, quos Nessus vitreo complectitur amne,

Et quos parte alia claudunt Acheloides vndæ?
Assyriæ fuluus campis est incola terræ,
Cui iuba fulua tegit collum, cui plurimus armos
Villus habet, natura mari quod præstitit vni.
Crandius Armenio collum, Parthoq; leoni:
Latius est tempus, radiantia lumina fulgent.
Est adeo aspectu clarus Felicia rura
Quem genuere, ferax & campus pauit Erembus.
At plures Libyes siccis nascuntur in agris,
Exiguis & colla iubis velantur, & atro
Membra colore rigent: sed multo robore præstant,
Præterea sunt certa cibis, & certa labori
Tempora, nec cunctis epulas sumpsere diebus,
Hic vbi comprendit nox, & sol linquit in æquor
Ausugiens, rapiensq; diem mortalibus almum,
Fortia decerpunt placidam per membra quietem.
Prima vbi temperies clarum patefecit Olympum,
Regia progenies domino feriuntur amore,
Concipiuntq; nouas insueto pectore flammas.
Sæuities insueta capit syluestria corda,
Cùm rabies, flammæq; domant, & feruor amoris.
Hinc vbi floriferum ver frigorâ prima fugarit,
Et glacies resoluta fluet denicta tepore,
Cùm Cynosura freto quæ nunquam mergitur alto,
Custodem cecidisse maru lætabitur vndis:
Expectat partum facilis Lucina leænæ.
Nunc duo, nunc tres, nunc vnum, nunc quatuor edit.
Sunt et qui Assyrias primo quinque edere partu,
Quatuor inde ferant partu peperisse secundo:
Itq; vnum numero sic semper abesse priori,
Donec sit ventum ad nihilum: tum ducere vitam
Felicem, sobolisq; procul, partusq; dolore.
Quæ furiæ rapuere mares, quo tempore blandus
Pectora fixit Amor iaculis, post fœmina partum
Concipit, & toto nil est crudelius orbe.
Ingredier symnus fertur sex mensibus actis.
Debile principium regi natura leoni
Præstitit: id paruum capiunt ingentia cuncta.
Nunc vbi stant ædes, atque alta palatia Romæ,
Pastorum tuguri congestum cespite culmen
Vix pluuias arcebat aquas dominoq; bouiq;.

Qui fluit Eridanus, lata celeberrimus vnda,
Fluminibus multis auctus prorumpit in æquor.
Nil quod non fuerit paruum, grande esse videmus.
Maturi exiliunt scintillæ ex osse leonis,
Duricies tanta est: flammis terretur, & iras
Horret apri, quarum fluctus in pectore voluit.
Nec tantum armatas hominum timet ille cateruas,
Inuisos galli quantum sub lumina cantus.
Est quadruplex ratio vincendi dura leonum
Robora: nam ferro indutæ vicere phalanges,
Comminus et lato sumpserunt prælia campo.
Tum nemus omne sonat magno clangore tubarum,
Latratuq; canum, respondet vocibus æther.
Ecce leo veniens rugitu territat hostem,
Irarum magnos voluens in pectore fluctus.
Vnguibus exertis expectat prælia: magnas
Lumina significant iras, et cauda leonis.
Tristibus auguriis occurrit primus, & atris.
Tabifica lacerat quod dura contigit vngue,
Sed tamen indutus ferro venator aperte
In pectus telo expectat fera bella parato.
Concidit interdum victor, et victus vterq;:
Sanguinolenta venit victoria parta duobus,
Vincitur interdum canibus vis magna leonis,
Et telo: plures in retia cedere cogunt.
Nec fortis quamuis valuit contendere multis.
Sunt & qui effodiant fossas, atque aggere cingant,
Neu sit conspicuus dolus, hinc et vepribus, illinc
Obturent saxis: medio statuere columnam,
Suspenduntq; agnum tum matris ab vbere raptum,
Hîc quà currentes fluuios adiere leones.
Ille vocat crebris balatibus, hiq; potenti
Robore confisi superant molimina saltu.
Prima fuit priscis venatio cognita fossæ.
Tunc hi decepti foueam labuntur in altam.
Hic celeres nascuntur equi, quà labitur vnda
Euphratis, virides & texit arundine ripas,
Qui soli faciem regis spectare leonis
Audent, nec domino soli certare verentur.
His eques instruitur: venantes retia tendunt
In lunæ formam, cùm primis cornibus orbem

Visit, & Oceano tollit clarissima currum.
Extremæ retis partes sunt cura duobus:
Tertius in mediis, atq; inter vtrumq; locatur.
Accensis facibus pedites armantur, & omnis
Sylua sonat strepitu armorum, & clangore tubarum.
Scuta tenent læuis, quatientes illa sequuntur
Inter se pedites, strepitu fera concita, & igne,
Non audet cedens oculos attollere contra:
Hinc equites clamore leues in retia pellunt.
Tum verò ingentes voluunt in pectore flammas,
Atque indignantur secum fera corda leonum,
Sternere quòd paruum non audent viribus hostem
Eximiis, partis quòd non gaudere trophæis.
Vltra Æquatorem gens est asperrima bello,
Piscibus & premitur geminis, & flatibus Austri:
Pene quater paribus spatiis diuisa dies est,
Noxque, semel cœli dum Phœbus perficit orbem.
Hæc genus insuetum venandi reperit: omnes
Vellere membra tegunt, & stricto fune ligantur
Quatuor, aut sex: hinc armantur casside dura,
Vt vix cernantur labra, & caua lumina, nares.
Suspendunt hastæ scutum, religantq; sonorum.
Tum sic instructi speluncam protinus hostis,
Cæcáque lustra petunt: hîc scutum concutit vnus.
Ecce ruit rabido ore leo, scutóque cientem
Sternit humi furiis accensus: vellera mordens
Dentibus infremuit: tum scutum concutit alter
A tergo, primum linquens, rapit ille secundum.
Sæpius hoc faciunt donec sit membra labore
Defessus, tunc ille iacet certaminis impos
Stratus humi, manibusque virûm vincitur anhelans.
Vincere triginta viuendo lustra feruntur.
Quis primus pugnare feris hominúmne Deúmne
Cominus est ausus? vatum mihi pandite Diuæ.
Inter mortales primus syluestria Perseus
Agmina de lustris pepulit, ferroq; cecidit.
Quid referam Ledæ pueros, hic repperit arcus,
Et cursu domitare feras inuenit equorum:
Ille canes primus docuit vestigia cautè,
Atq; feris homines crudo decernere cæstu.
Hippolytus laqueos, pedicas, & retia primus,

Et docuit primus latos circumdare saltus.
At si quæ insidiæ syluestri tempore genti
Noctis erunt, has venator monstrauit Orion.
Quis furor hic tantus, vel quæ fiducia mentis,
Vnde necesse mori, vel forti vincere dextra,
Quòd lachrymis victor, precibus nec flectitur vllis,
Compulit audaces homines decernere primum?
Quid? non ne & superos, cœlúmq; petiuimus ipsum?
Fulmina nil terrent, quo vasto concita motu
Terra tremit, vallisq; sono concussa remugit.
Hic adiit manes, & nigri tartara Ditis:
Ille penetrauit fluctus, atq; ima profundi
Omnia, & Oceani patris secreta retexit.
Nec satis immensi mortali machina mundi
Visa est: quæ nescit, quæve intentata reliquit?
Quid loquar Armeniæ tigres, rapidissima proles?
Nec te prætereo quæ forti nasceris Indo:
Corpora quanta lupis: rapidæ sed forma leænæ
Corporis est proprior: flammantia lumina cernes,
Et fuluis maculis corpus signatur, & albis
Nare tenus: fera non hac est formosior vlla,
Inter quæ syluas habitant, & montibus errant.
Et qualis volucres inter data forma pauoni:
Tigribus est species inter syluestria cuncta.
Carnosum satis est corpus, maculosáq; cauda
Longa, fuga posset celeres prauertere ventos:
Namq; feris cunctis tigris velocior vna est.
Fœmina quòd fertur species hæc tota, putanda
Fabula, semotum vera à ratione videtur.
Quòd raro videre mares, hinc fabula sumpta est.
Diffugiunt venatores hi: fœmina natos
Direptos cursu sequitur cùm sentit ademptos.
Quatuor, aut partu catulos sex edit eodem.
Fœmineo super his raro mas pugnat amore.
Tempore quæ verno coeunt, quæ sola vagantur,
Partibus haud coeunt eiusdem sæpius anni,
Pauca mouent Martis certamina propter amorem.
Nunc age quæ ratio capiendæ trigidis, & quis
Sit dolus, & quanto natos sectetur amore,
Carmen erit nobis faueas tu Delia sæuo
Quæ portas humero suspensam diua pharetram,

Dum nemorum secreta cano, lucique sacrati.
Cùm liquit catulos per syluam pabula quærens,
Venator rigidus cautè petit antra relicta,
Tigridis absentis partus rapit, atque paratum
Scandit equum celerem, pulsat trepidantia magnus
Corda pauor, securus enim quis talibus ausis?
Ausugit arrepto properans ad littora cursu.
Ecce venit quæ mater iit, nunc orba rediuit,
Vt nouit deserta domus penetralia natis,
Incipit hæc mœstam lacrymabilis inde querelam:
Qualis vbi nati miratur lumina mater
Defuncti, niueásque manus, & pallida membra
Singula quæ tangit digitis, atque irrigat imbre.
Qualis vbi cepit, populatúrque ignibus hostis
Mœnia, conuoluitque fremens incendia ventus,
Conqueritur mater, stringitque ad pectora natos,
Coniugiáq; faces odit, tristésque Hymenæos:
Inuisa est Lucina, fera est & pronuba Iuno.
Tantus amor prolis syluestribus esse colonis
Dicitur: haud homini tantum sunt pignora curæ.
Philtra feris, auibus, pariter serpentibus atris
In natos natura dedit, pelagique colonis.
Hoc facit vt nigris crocitans perterrita pennis
Horreat arrectis, crepitánsque feratur in hostem:
Torua leæna virûm spernat venabula terræ
Defixis oculis, nitidóque hastilia ferro.
Scilicet hæc mens est illis, hæc certa voluntas,
Vel cum pignoribus victas occumbere charis:
Vel seruare simul pugnando fortiter hosti.
Naribus hinc vbi venantum percepit odorem,
Pugnatura ruit mater velocior Euro:
Qualis vbi neruo Tyrio compulsa sagitta
Viribus eximiis stridétque volátque per auras.
Fur vbi comprensus matris cursu, iacit vnum
Qui minor è catulis, & qui deformior, illa
Corripiens ad tecta refert, iterúmque reuersa
Prosequitur furem, speculum iacit ille rotundum.
Illa suæ primùm letatur imagine formæ,
Atque aliquem credit natorum, fraudibus istis
Mox decepta dolet, sequitur furiata, secundum
Inueniens speculum simili deluditur arte.

Sæpius id faciens donec sit littora ventum,
Apta fugæ præstat raptori tempora: ponti
Expectans venatorem stat littore puppis.
Protinus ingresso soluunt à littore funem,
Atque ratem conto trudunt, currúntque per æquor.
Hinc vbi peruenit fluctus & littora mater,
Ventoso aspiciens fugientia pignora ponto,
Nautas incusat: sunt littora plena querelis.
Et quàm cygnorum circa Aphrica littora ponti
Lugubris fertur cantus sua fata canentum,
Tigridis Hyrcanæ tam vox est flebilis orbæ.
Sunt qui direptis catulis, quoque retia tendant
Matribus, implicitas ob pignora rapta sequentes
Obtruncent ferro, feritas est tanta virorum.
Heu date mortales veniam, date matris amori,
Et miseram deflere suum concedite casum.
Hic veluti cernos sylua venatur in alta,
Et canibus sociis, & stricklis cominus armis.
Octo prætereunt, vt fama est, lustra, secundi
Deponunt venti, patuit iam meta laboris.

NATALIS COMITIS
DE VENATIONE.
LIBER TERTIVS.

NVNC leuis eois ventus spirauit ab oris,
Exoritúrque dies reserato clarus Olympo.
Solue ratem, date vela, citi considite transtris.
Terga silent tranquilla freti, vocat vnda carinam.
Nunc age cur tanto partus sectentur amore
Quæque suos, cur sit cunctis animalibus vnum
Seruandæ sobolis studium, atque amor omnibus idem,
Versibus expediam, tu nostri carminis autor,
Tu qui prima mei merito, qui summa laboris,
Porrige felicem dextram, pelagique patentes
Pande vias, ratibúsque auras immitte secundas.
Quæ ratione carent, facilis natura gubernat.
Hinc amor, hinc odium, cupiunt bona quæque, malúmque
Diffugiunt, hinc lucra petunt, & commoda cuncta.

Omnibus hinc iactura grauis: grauiora putamus
Damna pati, cùm grata magis res perdita cesſit.
Gratiùs at vita nil eſt, vitámque videmur
Viuere per noſtros poſt impia fata nepotes.
Adde quòd eſt finis cunctorum ſemina, & horum
Naſcuntur cauſa flores, frons, caulis, in annum
Seu viuant plantæ, ſeu viuant ſæcula multa,
Omnibus eſt vnus generandi ſemina finis.
Tum quoque cuncta vigent animalia, cùm ſibi prolem
Perſimilem reparare valent: ſi pignora demas,
Demitur his finis: fruſtra vixiſſe videntur.
Reſpuit hunc penitus natura prouida finem:
Et vacuum nil eſſe cupit, fruſtráve paratum.
Sed renocant ſyluæ, ſtrepitu nemus omne remugit:
Ad diuas vertor gaudentes cæde ferarum.
Nunc vrſi partus, formam, moréſque canemus.
Horrendam faciem præ ſe fert: eſt color ater,
Et corpus totum denſo velamine nigret.
Sunt nigræ nares, latum caput, horrida flammas
Lumina diffundunt: quinis armantur acutis
Vnguibus huic plantæ, mortem pellentibus armis.
Horrendum rugit, correpta cupidine amoris
Fœmina, poſt partum furit haud poſt tempore longo:
Et quinos catulos vno dat fœmina partu.
Sed parit interdum binos: nunc edidit vnum.
Proſtrati iunguntur humi quo tempore primùm
Sidera Caliſtus pelago demerſa profundo
Conduntur, ſyluæq; virent, aperitur & annus.
Cùm primùm tumuit rapidis Aquilonibus æquor,
Syluaque triſtatur deſolatiſſima lapſis
Frondibus, & virgulta comas iecere virentes,
Antra petunt ambo nemoris ſecreta propinqui,
Atque latent gelydas hyemes: hîc fœmina paruos
Interea peperit catulos, pingueſcit vterque.
Naſcitur vrſorum deformis partus, & antè
Parua caro, catóque minor, vix eminet vnguis:
Cætera lambentis formantur membra parentis
Lingua, naſcuntur paulatim lumina: paruos
Sic lambunt vitulos olim ſua pignora vaccæ.
Tempore non alio piſcis qui dicitur Arctos,
Ni pariat veruo, propter cognomina, partus

Edidit, ingelidas hyemes & diſtulit horam.
Poſt vbi fugerunt torpentia frigora bruмæ,
Et religata ratis completur pondere mercis,
Fœmina ſpeluncam liquit, multo antè maritus:
Viſcera quo laxentur aron per rura requirunt.
Pluribus Italiæ naſcuntur partibus vrſi.
Tertia pars mundi quos Aphrica tota negauit.
Armeniam, Tigrimque tenet villoſa iuuentus.
Nunc quæ venandi ratio ſit, percipe paucis,
Quis dolus, incultos certamina quanta per agros;
Sint cum gente fera: catulo ſint quanta pericla
Parta virùm ſtudiis: nemorum ſecreta vagatur,
Naribus ad terram veſtigi quærit odorem,
Atque fera percurrit iter, nec ſiſtitur antè
Quàm dominos ad luſtra trahat ſe ponè ſequentes.
Venator rigidus telis tum prouocat hoſtem:
Ille fremens grauiter de luſtro proſilit: at ni
Venator catulum properantem vinciat, vnguis
Sentiet vrſorum quam ſit trepidanda petenti.
Venator læua catulum trahit: ac ſuper armo
Stricta tenet dextro lato venabula ferro.
Ad ſocios redeunt dominúſque caníſque latentes,
Inſidiáſque parant omnes, & retia tendunt.
Retis habet partes hominum cuſtodia tenſi
Supremas, alij ſeruant in limine portas,
Atque manu iuuenum laqueum fert quiſque ſiniſtra.
Hunc volucrum pennis ornant, quo territus vrſus
Aufugiat, ponunt in primis agmina valuis,
Inſidias ramis, frondoſáque arbore velant.
Tum clangore tubæ reboat nemus omne propinquum,
Concuſſéq; tremunt ſyluæ, tellúſque remugit:
Qualis, vbi armorum ſplendor ſqualléntia complet
Arua, micat tellus non vno lumine ſolis,
Fit ſtrepitus, clangore tubæ quum caſtra mouentur,
Atque equites inſtructus eques vocat, agmen & agmen.
Ecce vrſus ſonitu ſyluarum concitus exit,
Horrendúmque fremit, rugitibus intonat æther.
Turba ruit iuuenum paſſim clamore ſecundo,
Et terrent manuum ſtrepitu, & clangore tubarum.
Ille vbi planitiem vel campum eſt nactus apertum,
Territus inſidiis fugit, & clamore tubíſque.

Et laqueis multis, paulatim in retia cedit.
Exiliunt quorum sunt retia tradita curæ,
Et quacunque valent capientes summa plagarum,
Implicuere feram: quæ dentibus, vnguibus, atque
Tum sæuit totis animis, tum fundit habenas
Irarum laxas, vruntur pectora flammis.
Cædere quis vinctum nescit? cadit ille sagittis
Qui victurus erat triginta illæsus in annos.
Sunt qui non dubitent in aperto prælia campo
Sumere cum populo syluestri cominus armis.
Alter in aduersos hostes ruit, ille salute,
Próque suis pugnat thalamis, patrióque recessu:
Alter pro ingluuie, vastáque voragine ventris,
Non patitur vulgus syluis errare ferarum.
Vnguibus ergo vrsus venanti occurrit acutis,
Vincere vel certus, vel certam occumbere mortem.
Contrà venator cui fortiter obtulit arma
In pectus, nil horrescens ardentia frontis
Lumina, crudelis furias signantia cordis.
Concidit interdum venator victus, & vngue
Membra lacer, prostrata iacent venabula terra:
Concidit interdum telo fera cæsa potenti.
Vincere vel vinci magna est dementia: cœlo
Qui seruat volucres delapsas, nulla per agros
Prælia committit, nullum subit ille periclum.
Sunt arma accipiter casses, sunt vmina, viscum,
Noctua, quæ noscis promittant quanta pericla
Aucupibus volucres, homini quàm bella pararint
Sanguinolenta feræ, quis cum pugnare necesse est.
Vrsorum nullus defuncta in corpora sæuit,
Idcirco venatores iam robore victi
Decubuere solo strati, flatúque retento
Deuitant furiasque feræ, mortisque pericla.
Nec te caudati taceo gens mima pitheci.
Est horum triplex species: tibi simia cauda
Defuit, Æthiopum syluis erratis in altis.
Est color his flauúmque inter fuscúmque virorum
Omnibus & studijs imitantur plurima facta.
Ambabus capiunt manibus quod ieceris: ipso
Visu mortales imitantur lumina, nigret
His cilium, latæq; vngues: est indice planta,

Et totidem distincta notis: his mollior auris.
Retulit humanam speciem qui dentibus ordo:
Vt dicas olim humano de semine natas.
Pignora bina ferunt, paleæ quo tempore primùm
Surgentem ad Zephyrum vacuæ iactantur & aruâ
Pressa calore gemunt: coeunt quia tempore veris.
Hunc amat egregiè natorum, inuisus at ille est
Matri, nec facile est huius cognoscere causas.
Vngula secta quibus plures vno edere partu
Concessit natura, canis quod monstrat, & vrsus.
Quinque decémque suam vitam traducit in annos.
Quamuis mortales imitatur, at ipse pithecus
Fallitur arte tamen, nec discit fingere fraudes.
Præparat ante dolos venator, & arte cothurnos
Vincla pedum, insuetis cæcæ molimina fraudis.
Hinc nemus ingreditur quod simia multa frequentat.
Aucupibus noti frutices, & gurgitis vndæ
Piscanti, nouit saltus venator, & aruæ.
Induit inde sedens allatis crura cothurnis:
Deserit hic alios: veluti se fluminis vndæ
Ablueret manibus iunctis & lumina, & ora.
Sic haurire putes lympham de vase iacenti:
Hinc abit: at nostræ cupiens imitarier artes
Simia, pro lymphis flauentem nacta liquorem,
Vincta pedes geminos, hinc visco lumina claudit.
Infelix animal quod se virtute, dolisvo
Æquiparare cupit mortalibus, his dedit vnis
Ingenium velox diuino semine natis
Maximus ille opifex, qui nutu temperat orbem.
Et quantum superi præstant mortalibus ipsi,
Tantum mortales præstant animalibus ipsi.
Est etiam proles parui dicenda sciuri
Monticolæ, qui terga tegit mollissima cauda,
Cùm grauis incumbit terris arentibus æstus:
Hinc quoque nomen habet: villorum summa nigrescunt,
Cætera puniceo paulum rubuere colore.
Lumina bina micant, geminos imitata pyropos.
At niueus ventris color est, similisque pithecis
Iacta tenet manibus residens, & purgat inani.
In quinas dissecta notas est planta, nec arma,
Retia nec quærit venatio tuta sciuri,

Et gliris: tamen humana qua fallitur arte
Quisque horum nobis dicendum carmine, quando
In syluis posuere domos, & montibus altis.
Ver vbi dispellit nubes, cœlúmque serenat,
Et vernæ gelidæ cesserunt solibus auræ,
Concipit ingentes in paruo pectore flammas,
Et grauibus passim furijs agitatur amoris,
Mergitur Oceano cùm primùm Gnosius ardor,
Et matutinus campum repetiuit arator,
Quatuor hinc catuli tenues in luminis auras
Nascuntur, sunt fossa domus his arboris antra,
Nunc tamen huic prodest fugisse Cupidinis ignes.
Nec paruo natos mater sectatur amore,
Pabula quæ tulit his primùm corrodit, & illos
Edocet, hinc tempestates prædiscere cœli
Possumus, exigui seruantes facta sciuri.
Namque solet qua parte ferox spirauerat aura,
Qua surgent imbres, stipare foramina plantæ,
Parte alia plantæ fuerant quæ clausa reclusit.
Aduerso quæras hoc ipsa foramina vento.
Nil adeò natura tulit, nil sedula parauum,
Vt non ingenio valeat, vel viribus vllis.
Hinc venatori facilis captura, virentes
Ascendit plantas, ponitque foraminis ori
Prætensos laqueos, nec prælia dura requirit.
Non opus est lato committere prælia campo:
Nec veniunt vsu valli, venabula, falces.
Est tamen & plantæ qui lignum cædat, & antræ
Falce secet, totámque domum populetur, & omnes
Diripiat catulos paruos simul, atque parentem.
Nec glires alia capiuntur fraude: domúsque
Est simili constructa modo, locus vnus, & idem
Est cibus ambobus: hyberni frigoris iram
Quisque latet, glires hyberno tempore somnus
Semper habet: capiunt longam per membra quietem
Et quantum dapibus pinguescunt cætera lautis
Hyberno tantum pinguescunt tempore glires.
Ast vbi iam vernis arrident floribus arua,
Frigidus & syluis Aquilo diffugit ad Arctos,
Deserit hos tandem somnus simul, atque senecta:
Ac veluti exuuias veteres cùm frigida primùm

Vipera deponit latebris, antróque relicto.
Tum coeunt, cùm pressa gemunt feruoribus arua:
Tum pariunt, grauis autumnum quum diffugit æstas.
Glis sextum vitæ viuendo præterit annum.
Ingenij tantum tribuit natura, parentes
Annosos vt alant moti pietate vicissim.
Huic caput est similis spinis armatus echinus.
Ora suem referunt, viueúsque sub ilia venter,
Cætera membra feræ spinis armantur acutis.
Cùm cernit venatores, collectus in orbem
Subsistit, errantes creditque latere morando.
Nec celer est adeò: vires cognoscere cunctis
Donauit natura suas animalibus alma.
Ast vbi nulla datur tandem spes certa salutis,
Mingit in horrentes spinas, quia credidit, illas
Se propter quæri: vacui seruantur & illa
Vrina, hanc reperit venator prouidus artem.
Eripit interdum mentem mortalibus horror
Improuisus, & his fallendi subtrahit arma.
Frigidus in syluis Aquilo cùm murmurat, auras
Diffugiunt, latebráque petunt, sunt præscia corda.
Idcirco stellas cœli, ventósque iubemus
Discere venantem: surgentis nescius auræ
Ne frustra in syluis erret dum quærit echinos.
Italia nascuntur, habet simul Aphet, & Indus.
Corporibus rigidis mira est prudentia paruis,
Vndique diripiunt fructus, hyemíque reponunt.
Pomorum super hi cumulos se sæpe volutant,
Inde domum redeunt onerati tergora pomis.
Hi quoque flammati telis feriuntur amoris:
Nil latebræ, nil spina iuuat, nil tergoris horror.
Lucida ab Oceano cùm surgit stella Leonis,
Et sol clarus equis roseis iuga prima reponit,
Cernitur exiguus in syluis partus Echini.
Atque duos pariunt, vel tres: at tempora vitæ
Longæ si quæras, in sextum prorogat annum.
Non eris inductus versu fere bubale nostro,
Bubale frigentis Scythicæ fide incola terræ.
Corpora quanta boui: splendentia lumina: fuscus
Est color, atque caput telis armatur acutis.
Altera ramorum pars tergus spectat, & altè

Natiuis frons armatur pungentibus armis.
Hunc venatores tendentes retia, magnis
A tergo in casses tensos clamoribus vrgent.
Ast alius pugnat sumptis huic cominus armis
Et ferro, & canibus cadit auxiliaribus vrus.
Pluribus ast alij circundant curribus illos,
Arboribusque locos, quibus hic versatur: & inde
Ingenti clamore canes, hominésque sequuntur.
Purpureas alius vestes indutus, & illi,
Qui magis inuisus color est, occurrit, in ictus
Ecce ruit pronus iratus cornibus vrus.
Et quoniam tanta est furiarum copia, nullis
Viribus vt valeat venator sistere contra:
Deligit antè locum, ramosaq; arboris ipso
Protegitur dorso pronis in vulnera telis.
Bubalus irarum fusis hucfertur habenis,
Nec cernit planiam: furor ingens lumina velat.
Arboris infixis dorso mox cornibus, arma
Is sentit venatoris quam fortia, tandem
Concidit, atque animam dulci cum sanguine fundit.
Hunc si quis vinctum suetis abducere syluis
Conetur, patriam vt mutet, priscósque penates,
Irritus ille labor, ni vincula dura morentur.
Protinus in patriam redit: mora nulla retardat:
Nec tanti vmbrosæ syluæ, nec pascua læta,
Frondosi montes, natiui flumina fontis,
Deserat vt charam patriam, & sua lustra relinquat.
Nec solùm patriæ terræ mortalibus ipsis
Est innatus amor: volucres, & plurima ponti
Ad suetas rediere domos, ni vincla morentur.
In patriis malunt mediocria pabula campis,
Quàm largos alibi fructus, atque vbere cornu.
Cùm resoluta fluit glacies, & montibus altis
De niue manantes riui labuntur in imos
Planitie campos, stimulis agitantur amoris.
Tum verò incipiunt maribus certamina, totis
Pugnatur campis, rapidas extinguere flammas
Dum cupiunt, & riualis præponitur alter.
Non aliter quam si tauri per florea prata
Frontibus oppositis pugnent spectante iuuenca.
Exoriente die vt clarum Delphina videbis,

Expectat partus harum Lucina ferarum.
Nunc duo, nunc vnum pariunt: hos viuere lustra
Quinque suæ referunt longissima tempora vitæ.
Quis nescit paruos fœtus rapuisse ferarum
Tutius? hac ratio communis, pignora matri
Subtraxisse dolo, seruata temporis hora.
Hystrice nil syluis errat, nil nascitur vsquam
Quod magis horrendum, spinosa est & prope nares.
Sic vt echinus & hæc telis armatur acutis.
Vngula secta pedum, nigrescunt lumina, caudæ
Exigua est, sonuere feræ currentia spinis
Tergora: qualis vbi sternit sata pinguia grando.
Qualis & armorum strepitus, cùm membra nitenti
Indutæ ferro procedunt ordine turmæ.
Corpora quanta lupis, paulóve minora: feraci
Aphrorum regione simul nascuntur, & Indi.
In venatores spinas iaculatur acutas.
Inq; canes qui lustra petunt: sunt tempora partus,
Et Veneris stimuli paribus diuisa dierum
Limitibus: numerus prolis, tempúsque latendi.
Sed ne membra canum feriantur ab hystrice, fraudes
Inueniunt venatores, & prælia magna
Diuertunt alio à canibus: nam nuda teguntur
Corpora velleribus bibulis: quæ dura morantur
Spicula: tum cassesque parant, ferróque sequuntur
Intensos, cornúque sono & clamore fatigant.
Ast alius strictis huic pugnat cominus armis.
Nil adeò natura ferum, nil sedula fecit
Horrendum, quod sit duris mortalibus horror.
Armeniæ tigres tentauimus, atque leones,
AEthiopúmque Arabumque feros domitare dracones.
Sed ne vtrinque tibi prodest caput amphisbæna
Lethiferum monstrare: virûm solertia vicit
Omnia, nil terrent morsus, nil sæua venena.
Dipsada nec tanti facimus: crudelior omni
Cùm sit, nonne vltro quæsiuimus aspidis ictum?
Duritie ferrum superauimus, æquora nostris
Mandatis parent: alio turgentia cursum
Flumina diuertunt, vincuntur & obice fluctus,
Quid? non saxosos montes prostrauimus? orbis
Nec satis est totus, cœlum quoque adiimus ipsum:

Tartara nunc etiam seruant vestigia nostra.
Nil nos exertos dentes curauimus apri,
Præcipitis carpit somnos qui margine rupis,
Ora, pedes, oculos, aurésque simillimus, atque
Crura, suis cicuris, horrentia tergora setis.
Horridus aspectus, vox horrida, prominet illi
Dens vtrinque potens velocis fulminis instar.
Cùm tellus primùm vernis se floribus ornat,
Et patefacta silent cessantibus æquora ventis,
In pugnas blandis stimulis agitantur amoris.
Et priùs obducunt immundo tergora limo:
Solibus obdurant, limoso tergore plantas
Sæpe fricant, costas ad vulnera sæua parantes.
Arrectis ineunt setis certamina dorso,
Ore ciens spumas, ingentem spiritus iram
Significat, flatúsque frequens, pulsóque timore
Solus amor Veneris, sola insatiata cupido
Sollicitat mentem stimulis, domat effera corda.
Sunt & qui referant hos primùm mense Decembri
Concipere, & furias sentire & vulnera amoris.
Accidit hoc etiam solis syluestribus apris
Quòd victore cadit, paribus ni iungitur illi
Fœmina connubiis, plagis lacerata cruentis.
Tales sunt mores dispersis montibus altis
Gentibus, vsq; adeo stimulis agitantur amoris.
Quis nisi te dominum vitæ, mortisque fatetur
Magne Amor, & regum & populorum maxime princeps?
Lumina tu claudis mortalibus, omnia vincis.
Fuluus aper porcæ cicuri coniungitur indè
Hibrides exurgunt diuersis patribus ortæ.
Conueniunt nigræ vestes venantibus apros.
Villoséque, feræ referentes corpora forma.
Tempora Lucinæ, numerusque, & tempora partus
Penè eadem suibus pellunt in vrbe repertos
Robora magna canum, syluis hominésque sequentes,
Interdum rapuere canes hos morsibus, atque
A dextra læuam tenuere tenaciter aurem.
Ecce ruit rigidus quatiens venabula dextra
Venator, tepido captiui sanguine ferrum
Tingit apri, multúsque fcatet de vulnere sanguis.
At si fulmineis tetigit vos dentibus idem,

Impia corda canes luitis pro crimine pœnas.
Indicus est catulus venanti commodus aprum,
Gnosius, & Locro missus, pariterque Lacænus.
Retia prætendunt alij, saltusq; patentes
Inde viris, canibusq; feris, hinc rete coronant.
Ecce canis lustri quærens hic suscitat aprum,
Hic ceruum, magno latratu in retia cogunt,
Interdum in venatorem fert impetus aprum,
Declinans nitidum parat hic in vulnera ferrum.
Nil timet actus aper furijs venabula, cursum
Ni teneant auritæ feræ, venator, aperque
Concíderent, fieretque necis communis vtriq;
Copia, si primo fixus non concidit ictu,
Nullaq; sit rursus feriendi oblata facultas,
Sed tamen instat aper, stratus tellure iacendo
Venator vitat mortem, timor inuenit artem.
At quos in casses pepulit studiosa sequentum
Turba canum, ferro cædit qui retia seruat
Retibus implicitos, tot sunt venantibus artes.
Te quoq; cerue fugax, syluarúmque incola, plantas
Cornibus arboreis qui imitaris, versibus edam.
Namq; vbi prædurus maturam rusticus vuam
Colligit, & delapsa iacent in gramine poma,
Quæque sub arboribus ramosis poma parentum,
Poma decus nemorum, syluarum gloria poma,
Frigidus Oceani cùm primum mergitur vndis
Arcturus: cerui blando capiuntur amore.
Nunc has, nunc illas adeunt, nec fœdera certa
Coniugij retinere valent, solis ve morari
Pectoribus tantæ flammæ voluuntur amorum.
Post vbi sub noctem Phœbo propiore micante
Pleiades fugient mortales sidera septem,
Tempus adest ceruis maturos edere partus.
Vnum, sæpe duos pariunt, vbi nota viarum
Sint loca, vel facto mortales tramite sæpe
Prætereant, nulla vt syluestris belua cernat.
Infelix animal ceruus minùs esse rapacem,
Rursus & infelix, hominem qui credis agresti:
Tertiò & infelix turba, catulosque timentes
Quo fugitis? vel cuius opem vesana iuuentus
Imploratis? ea est fiducia digna fauore.

Nec prius ipsa marem pateretur fœmina, quàm se
Purgarit fœlis noto medicamine: ceruo
Vngula fissa pedum, ramosaque cornua frontis.
Sed tamen Illyricis esse vngula Pæoniisque
Integra narratur: pallentes ruminat herbas.
Cætera membra boui, aut paruo propiora iuuenco.
Longius os isti, sinuosaque crura, leuique
Apta fugæ: cauda exigua est, color ipse colori
Proximus est cineris facilis captura stupore
Correptus miratur equum taurúm ve, sequentes.
A tergo venatores non prospicit: arcus
Oblitusque sui miratur sæpe minantes.
Cornibus armatur trepidandis, cornibus illum
Quis tamen aspexit pugnantem? in retia pellit
Turba canum: ceruis maribus sunt cornua solis.
In fluuios saliunt si qua conceditur, aut se
In tergum versi pedibus calcare petentes
Quærunt hi catulos, ceruis solertia tanta est.
Hoc faciunt vbi turba frequens conuenit in vnum:
Idcirco venatores pro viribus arcent
A turba, retrahuntque canes, ferroque nitenti
Diuisos cædunt canibus sternentibus illos.
Indicus est aptus catulus, Lotrensis, Iberus,
Ceruorum quærat vestigia cæca Molossus.
Conueniunt vestes virides quærentibus illos.
Hi causis latuere tribus: quum cornua inermem
Liquerunt delapsa, cadunt namque illa quotannis.
Aut vbi pinguescunt nimium, latuisse feruntur:
Aut vbi post venerem fodientes naribus arua,
Nigrescunt, hircum & redolent, cælestibus antè
Quam repetant armenta luunt sese imbribus omnes.
Puniceæ gentes illos petiere sagittis.
Ast alius lato ferro pugnauit apertè.
Vulneribus captis nota est medicina: sagittæ
Exiliunt, si dictami decerpserit herbam.
Ast vbi decubuere solo, serpentibus atris
Hostibus interdum ceruis pugnare necesse est.
Conueniant acies Lybicæ, (nam plurima campis
Nascitur his serpens) aures hæ, tergora cerui
Inuadunt aliæ, grauiter gemit ille dolore.
Nunc hunc, nunc illum curreus sub dentibus hostem,

In geminas scindit partes, domat vnguibus illum.
Ast vbi peruenit currentia flumina cursu,
Fœmina cancrorum studiosè carcinas ipsi
Quæritur: illorum sola hæc medicina laborum.
Cùm tranant fluuios, imponit clunibus alter
Alterius caput, & fesso succedit eorum
Qui prior fuerit natu, atque ætate priori.
Dicuntur cerui viginti viuere lustra.
Non tamen & partus breue tempus, & incrementum
Quod fertur sobolis paruæ, sic arguit esse.
Nam crescunt tardè viuentia tempora multa,
Quòd solidis constant, & densis partibus illa.
Hinc quoque dura magis, rapido nec peruia Soli.
Frigoribus facilè non hæc penetrantur acerbis.
Est prope currentis Colchorum Phasidis vndam
Non huic absimilis, si desit barba nigella,
Tragelaphus, speciem quòd cerui præstat, & hirci,
Nomen habet, villis nigrescunt mollibus armi.
Cætera persimili cautè venaberis arte:
Non tamen expectes vt te miretur, & arcum.
Non ita corripiunt istum miracula rerum.
Pandite Orestiades capreas in montibus altis
Errantes, trinumque genus, prolemque triformem.
Sunt capræ, rupicapreæ, sunt ibices acres.
Igneus est ollis color, atque ingentia frontis
Cornua, sunt vngues fissæ, sunt cætera quales
Quæ sub custode arrepunt virgulta capellæ.
Cursibus ast habiles aspectu dixeris istas
Esse magis, grato pinguntur membra colore.
Et magis in pugnam sunt fortes cornibus istæ
Dorcades, atque vnà viuunt, stabulantur & vnà.
Insidijs capreæ celeres, atque arte petuntur.
Nam quis eas cursu sequeretur? rupibus illas
Præcipites veluti saxis pendere videbis.
Adde, quod, est mirum, saliunt in cornua rupem
Montis in oppositam tormento vt spicula pulsa.
Quòd si præcipites ceciderunt vallis in ima,
Et spatij desint saltu sua robora nerui,
Nil patiuntur, eâ catulos se pone sequentes
Præcipites traxere, canes venator ab illis
Idcirco retrahit, queritque has vincere fraude.

Quo non protrahitur pellis robusta leonis,
Est vulpis iungenda: facit solertia vires.
Post frutices cautus venator delitet, illas
Errantes petiit celeris munimine pennæ.
Aut leuiter syluis errans has seruat, & inter
Pascendum celeri iaculo percussit: at illæ
Currentes syluis tellurem sanguine signant.
Postera cùm Phœbo stellas oriente fugauit
Aurora, ingreditur syluas venator, iterque
Sanguine signatum spectat, capreasq; requirit.
Inuenit inde procul gelida tellure iacentes.
Nec tamen his nullum naturæ munere donum
Concessum quo facta leuent, medicamina quærunt
Vulneris illati dictamum nobile gramen.
Has si quis canibus socijs in montibus altis
Insequitur cursu, mox rupibus arceat illuc
Vertentes, ducibus victoria prima putatur
Præripuisse locos aptos, qui dorcada cursu
Insequitur, caueat studio deserta sequentum
Protinus euoluat ne magnas pectore fraudes.
Temporibus pluuijs illam vesica fatigat
Plena, rapit vires currenti, temporis horam
Nacta breuem dorcas fit cursibus aptior, atque
Continuò reparat vires, nec vincitur inde.
Caprarum numerus partus, & tempora vitæ,
Lucinæ, Veneriſque dies sunt omnibus istis.
Alpibus hæc currunt altis, syluisq; niuosis.
Quid loquar ægastros dispersos montibus altis,
Aut ouium syluestre genus? natura benigna
Plurima quæ terras habitant animalia, & herbas,
Syluestri rursus reparauit sedula prole.
Hinc suibus confertur aper, quis nescit onagrum,
Cui conferre decet? bobusque simillimus vrus,
Menthastro menthæ similes, oleaster oliuæ,
Mandragoræque vires, sirenumque humida proles,
Atque hominum syluestre genus, spectatur in vndis
Scorpius, in terris, est rursus scorpius herba.
Sectatur mira ægaster pietate parentes:
Sectantur pietate senes quòd pignora primum.
Hisce ferunt epulas, & summis flumina labris,
Atque cutem lingunt senibus, patresque decorant.

Quòd si pulsa canum vi est lapsa in retia mater,
Continuò natos capies, non funeris ipsi,
Non cædis tanta cura est, quàm pignora matri.
Et nati venatores, mortis ve pericla
Non horrent tantum quantum sine cedere matre.
Capreolis cerui color est, aspectus, & ora:
Nec facilè à ceruo primùm noscuntur inermi.
Os tamen est ceruis oblongius, & magis illi
Crescunt, nec tantum capiunt miracula rerum
Non sic ad dominos fugiunt, nec tempora vitæ
Clauduntur paribus & patijs, numerosior istis
Est soboles, quæ plura ferunt, breuiore fluentis
Limite clauduntur vitæ: numerosa negatur
Cui proles, multis huic vita rependitur annis.
In lunam venatores his retia tendunt,
Aut quæ forma loci magis est his apta parari.
A tergo clamore canes homineſque sequuntur
In casses: si rete videt, mox transilit illud
Capreolus: venatores hoc rete iubemus
Tendere sublime: hoc & custodire sagaces.
Præterea multum refert quum cœperis, ipso
Ne in cursu cesses, & præstes tempora fraudi.
Est mora consilijs aptissima, perfice tandem
Continuò consulta: facit solertia vires.
Euryceros ceruos imitatur corpore toto:
Sed tamen erumpunt armatæ cornua frontis
Altius huic, reliquis sunt cornua dura rotunda
Gentibus in syluis & parsis, & montibus altis:
Ast huic lata tamen tribuerunt cornua nomen.
Æthiopum terris pariter nascuntur, & Indis.
Hæc venerem Vernis repetunt armenta diebus.
Non altæ syluæ, vel latæ fluminis vndæ,
Præcipites rupes tardant, vallesq; profundæ.
Non nemus vmbrosum, vel ramis arbor opacis
Hos celare valent: magno excutiuntur amore.
Post vbi cùm Phœbus nocturnas dispulit vmbras,
Nascitur Idæum signum, Lucina tenellos
Expectat catulos in strati graminis herbam.
Nunc duo, nunc & tres partu nascuntur eodem.
Hæc sociis canibus quærunt animalia, & alto
In casses strepitu cogunt homineſque caneſque.

Sunt & qui ferro pugnent, & cominus armis
Fortiter audaci committant pectore pugnam.
Surripiunt alij catulos quæ captio cunctis
Communis, veluti pullos rapuisse volucri.
Nec te prætereo vulpes villosa, feroxque,
Subdola, sæua, rapax, inuentrix mille dolorum.
Corpore quot pili, totidem sunt pectore fraudes.
Nec color est idem villorum: summa rubescunt,
Ima nigrent, venter niueus. sese illa colore
Tam vario pandit, nulla deluditur arte.
Incertus color est oculis: vestigia caudæ
Verrit quàm corpus poscat maiore: domosque
Defossas habitat, neu sint penetralia furi,
Neve feris canibus, vel agresti peruia genti.
Quin etiam venatorum fallantur vt arte
Insidiæ, & certa porta haud capiantur, earum
Sunt totidem portæ quot diuitis ostia Nili.
Nec cum vulpe canis bellum sine sanguine sumit:
Tam variæ fraudes sunt, tantæ in corpore vires.
Præuidet insidias, & soluit retia morsu.
Hoc mox in casses lapsam vel cædere ferro
Conuenit, aut subitò fugiet, mora rebus abesto.
Vix homines multi, catulique in retia cognunt.
Nunc huc, nunc illuc fugitans ambage sequentes
Decipit, & catulis currentibus illa recedit.
Vincitur his tandem vi, quos deceperat arte.
Cùm viridis studium patefecit terra coloni.
Et violæq; ebulúmq; virent, cæloque sereno
Hybernam Zephyrus glaciem cum frigore pellit,
Continuò vulpes flammis capiuntur amoris.
Nil valet ars, Veneris nulla vitare sagittas
Fraude valet. Æstus cùm primùm pomifer annus
Dispulit, & grauidæ liuent in collibus uuæ,
Expectat partus facilis Lucina, sed vrsi
More parit catulos informes quatuor, illos
Lambendo trahit in formam: latet abdita pragnans.
Nunc age qua fraude miseras, quáq; arte volucres
Decipiat, referam. Boreas cùm frigidus arua
Inuadit, spoliatq; nemus, syluásq; virentes
Frondibus, & cunctis desunt fœ pabula sueta
Syluicolis, prostrata iacet tellure supina.

Defunctam credunt volucres: huc plurima turba
Aeriæ gentis properant, quibus illa dolosè
Implumes rapuit natos, lacerare paratæ
Omnibus est vlciscendi sua damna cupido.
Sed nimium faciles, & credula turba volucres,
Fraus ignota quibus vulpis, non vlla putandum
Facta carere dolis: capiendi vt visa facultas,
Arripit improuisa, auidamque recondit in aluum.
Quod supereſt saturæ, defossum condidit, illud
Mox repetit, ieiuna fames cùm dura coegit.

NATALIS COMITIS
DE VENATIONE.

LIBER QVARTVS.

QVAM varium genus alma tulit natura animantum,
Tam varium posuit fugiendi pectore mortem
Consilium: concessa feris sunt omnibus arma.
Hinc timidus leuitate lepus, hinc vnguibus vrsi,
Rebore dentis aper, præduris cornibus vri
Armantur, pellúntq; suis pro viribus hostem.
Quis te magna parens rerum Natura creatrix
Comprendat? superas humanum callida sensum
Ingenij sine fine, tua est prudentia nullo
Limite clausa, patet multo quæsita labore
Vix quota pars rerum, nam cur magnete propinquum
Attrahitur ferrum? ne dicam singula, nil est
Simpliciter notum cùm tellus perstet, at vndæ
Cur magis ima petit leuior? grauiore petente
Ima magis tellus immergi debuit vndis:
Nunc tamen è terra tumidum decurrit in æquor
Flumen, & Oceani clauduntur littore fluctus.
Adde, quòd & mundi miracula tanta tulisti,
Tam varium spectatur opus, satis esse putandum
Vt sit mirari, vesania reddere causas.
Multa tamen loquimur capti dulcedine facti
Diua tui, Bromio veluti cui corda calescunt,

De primis rerum causis iam disserit: illum
Plena docent cratera Deos, & sidera mundi.
Somnia sunt hominum sapientia, ficta; monstra.
Hinc quod Pythagoras sapientis nomina primus
Spreuerit, & se scire nihil quòd dixerit alter.
Quis genus innumerum lapidum, quis gramina nouit
Omnia? quis plantas? vel quæ voluuntur in imo
Monstra freto, quis quot volucres nascuntur vbique?
Quæ mare, quæ terras, nemora aut vmbrosa vagantur?
Sed rursus luci sacri, syluæq; virentes,
Ad diuas vertor gaudentes cæde ferarum.
Terga notis variis Indo signantur ioreo,
Et qualis pardus maculis signatur amœnis:
Corpore prægrandis, ceruoque simillimus alto.
Vere coit, geminosque parit: venantur hiorcos
Qua ceruos ratione, canes in retia cogunt.
Tempora sunt vitæ spatio conclusa minori.
Nec simul hos armant ramosæ cornua frontis:
Cornua sunt quamuis hostes depellere prompta.
Non adeò mirantur, eos venator vt arcum
Mirantes feriat rapidæ mox cuspide pennæ.
Nunc age quæ species, Veneru sit quanta cupido:
Quis color, & quo se defendunt robore pardi,
Carmen erit nobis, carmen concedite Musæ.
Tu nemorum tu diua faue cui retia curæ,
Quæque cothurnata incedis succincta pharetra,
Virginibus Tyriis, nunc & comitata Lacænis.
Est pardi Libyci duplex genus: hoc minus, illud
Grandius, ambobusq; pares in corpore vires:
Cauda minor magnis, at paruis grandior: vno
Nascuntur signo: flammas imitata micantes
Lumina sub ciliis fulgent lampyridis instar:
At subter pallent: armantur robore dentis,
Vnguibus & rapidis: cum toto corpore crura
Conueniunt sunt terga notis signata, colorque
Cæruleum nigrumq; inter color oeyus aura
Currit, & est fortis dura in certamina Martis:
Iamque vbi nauigiis felicior incidit aura,
Labitur & glacies, Zephyriq; tepore solutus
Monte fluit riuus vitrea pellucidus vnda,
Conueniunt pardi, Veneris que cupidine capti

Pectore concipiunt flammas, furor omnibus idem.
Mox vbi Libra diem paribus diuiserit horis,
Et noctem, vel clara freto Cretæa Coronæ
Sidera consurgent, campis autumnus apricis
Cùm ponit folia à primis exusta pruinis,
Expectat partus facilis Lucina recentes.
Sunt herbæ virides prostrata cubilia partu:
Sunt nemorum secreta domus, thalamiq; superbi.
Nulla obstetricis merces mœstra parantur.
Talia nubigregi sunt natæ fœdera patris.
Enixæ cibus est simplex, & qui fuit antè.
Sunt haustæ potus vndæ de flumine viuo.
Delicias odere feræ, simul æquore vectas
Litore ab Eoo merces, & solis ab ortu.
Ipsa suo nutrit quos edidit vbere mater:
Nullaque nutrices expectant præmia lactis.
Non hæ sunt merces in syluis, nulla ferarum
Quæ siuit precio dulces contemnere natos.
Nulla adeò feritate suos armatur, & iræ
Oderit vt catulos: nascuntur quatuor vnà:
Interdum geminos catulos dat fœmina, vel tres.
Quæ nunc in syluis errat, quæ montibus altis
Pardalis, & denso vestitur tergora villo,
Vitisatoris erat nutrix: huic præbuit Ino
Vbera, formidans magnam Iouis altitonantis
Vxorem, pariterque timens hæc Penthea regem,
Penthea Echionium, qui patris sacra profanus
Orgia sprenit, & hinc soluit pro crimine pœnas.
Hunc hederæ texit ramis, hunc texit Agaue,
Autonoeq; soror, simulantes mystica circum
Cymbala pulsantes, & tympana multa, sonore
Vagitus texere nurus infantis, & arcam
Aoniæ magna matres cinxere corona,
Inq; manus tradunt aliis dimittere campis.
Protinus Aonij rapidis spumantia ventis
Ad maris vndisoni venerunt litora matres.
Hic reperere senem cui victus littora circum,
Qui quondam tremula captabat arundine pisces.
Sed tamen ex longo piscatus tempore lintrem
Emerat, hoc vnum longis quæsierat annis.
Et lacero & casses, quos tunc sarcire madentes

Cæperat: at reliqua in natorum absumpserat vsum.
Hunc matres orare senem traducere cunctæ.
Ille lubens (veneratus enim quæ credidit esse
Sacra Deûm) conto subigit de litore cymbam,
Oppositis cupiens matres has reddere terris.
Cum medij nauis sulcaret tergora ponti,
Atque ab vtroque pari distarent littore tractu,
Serpere cœperant hederæ tabulata virentes:
Et smilax, apiumq; comis frondescere adultis.
Sic fertur stupuit miraclis nauita tantis.
Diriguere comæ, concussit protinus ingens
Membra tremor, liquit faciem formidine sanguis.
Puppis ad Euboicas currens allabitur oras:
Fertur Aristæus hic antrum coluisse virorum,
Qui genus indocile, & viuentum more ferarum
Glandibus, & baccis, pomis syluestribus, & quæ
Sylua tulit cultu nullius iussa coloni,
Edocuit primus teneras armenta per herbas
Pascere, et è quercu fumis pallentibus actas
Claudere apes vacuo sub cortice, primus oliuum
Exprimere ex oleæ fructu, lac cogier idem.
Nutriit hic Bacchum miro deuinctus amore.
Euboicas inter nymphas, Dryadasq; puellas,
Aoniasq; nurus multos feliciter annos.
Has inter ferulam ludendo fortè cecidit,
Et ferro lapides ictu percussit eodem,
Exiluit vini dulcis de vulnere riuus.
Hinc laceranit ouis frustatim viscera, tabo
Inficiente solum, canis albentia setis
Membraq; iecit humi, rursus (mirabile dictu)
Diuisæ pecudis coierunt membra repentè,
Et virides herbas decerpsit pabula nota.
Iam vaga per vastas penetrarat plurima terras
Fama Dei, qui multa viris monstrabat, & vrbes
Lustrando virtute sua compleuerat orbem.
Denique Thebarum populos peruenit, & omnes
Occurrunt matres Cadmeides: impius vnus
Inuentus Pentheus: captus formidine patris
Imperat hic sociis hunc arctis nectere vinclis.
Inuasere Deum multi, multique sequentes
Percutiunt saxis matres, rapiuntque coronas

Compositas

Compositas hederæ ramis, & cuncta profanant.
Tum pater immanem te fecit Penthea taurum.
Pardalis in speciem matres mutauit, et illas
Vnguibus horrendis, & dentibus armat acutis.
Discerpsere feræ taurum, regemq; profanum,
Esse Dei quoniam sic illis visa voluntas.
Nunc etiam Bacchi lætantur munere vino.
Et procul arboribus densis, antróve rubentem
Venantes fontem fingunt, et flumina vino
Inficiunt veteri: potant cum flumine somnum
Pardi, nec procul hinc in strato gramine molli
Decumbunt: funes et vincla tenacia nectunt
Venantes, facilemq; parant his pocula prædam:
Bacche ferox hominum domitor, domitorque ferarum,
Nec solùm Tanaim, gentemque binominis Istri,
Bistoniosque sinus, Eoæ & littora terræ
Victi, atque Arabas syluarum thure superbos:
Tu pandis secreta: patent tibi cuncta, animosque
Attrahis illecebris, homines dulcedine torques.
Tu grauis interpres linguarum, auiumque peritus.
Tu pacem, tu bella geris: cratere rubenti
Tu domitas Lapithas, per te Iouis altitonantis
De manibus concussa cadunt fera fulmina frustra.
Sermones hominum claudis, liteque Deorum.
Venandi est eadem ratio pardum, atque leonem.
Fossa minor pardis: hoc suspendere columnæ
Venantes catulum: stat quernea fixa columna.
Si quis fortè lupos fouea venabitur, anser
Aptus erit: sapiunt vni non cuncta palato.
Queis gaudent epulis animalia cuncta trahuntur:
Et tigris fouea capitur delapsa repentè.
Desertis Libyæ gentes nascuntur in oris,
Quæ maculis atris signantur tergora: pardo
Iuncta leæna tulit: referunt matremque patremque:
Nec simplex species, retinent hinc nomina mista.
Venandi est eadem ratio quæ patribus ipsis.
Æthiopum terris speciem monstrare cameli,
Et pardi, cernes animalia mista: cameli
Hinc nomen commune tenent, & pardalis acris.
Forma, genusque feris tribuerunt nomina multis
Diuersis, sed leucrocutæ quia multa sequuntur,

Nullius certè illorum sunt nomen adepta.
Quid loquar Assyrij Libani, aut spumantis Orontis
Syluestres acies? quid gentes versibus Aphras?
Est variis panthera notis signata, colorque
Est fuscus: varijs maculis sunt tergora picta.
Quòd si non aliam monstrarent terga colorem,
Pardus erat panthera, color distinxit vtrunque
Quatuor in medio tumuerunt vbera ventre.
Concipiunt totidem catulos sub tempora brumæ.
Vbera bina dedit prudens natura animantum
Soliparis, illa & diuersa in parte locauit.
Inter crura iacent capris, & pectore summo
Dependent homini melius sic esse putauit.
Viuere tot possunt, partúq; feruntur eodem.
Quatuor inde quibus sunt vbera, quatuor edunt,
Aut peperisse valent: quibus vbera plurima longo
Sunt sub ventre, ferunt plures & fœtibus æquant
Mammarum numerum, ne quid sit inane paratum,
Protulit & pueros vno tres fœmina partu,
Sed tribus immanes secuerunt stamina Parcæ,
Altera tres peperit pueros, atque insuper vnum:
Quatuor his sed mox secuerunt fila sorores.
Viuunt qui gemini partu nascuntur eodem.
Quod superest, catuli pellunt in retia, magnis
Hinc homines atque inde canes clamoribus vrgent.
Venantur pariter fossis, & fraudibus istas.
Hoc tamen admonitos venantes esse iubemus,
Singula ne referam duri certamina Martis,
Quæ cornu, quæ dente ferè, quæ armantur & vngue,
Sæpe ruunt contra venantem fortiter hostem.
Omnibus est ratio communis sternere ferro
Lata per arua feras, & decertare vicissim.
Nascitur Æthiopum campis, vbi terra colonos
Vsta refert nigros, animal: cui linea tergus
Plurima distinxit varium, nigrantibus albæ
Sunt mistæ iuuenum maculæ: senioribus ætum
Est tergus, vario pinguntur colla colore.
Omnibus est villus longus, est plurima cauda.
Ore refert vulpem. sunt parnæ protinus aures.
Longus est æquo collum, caput est breue plantæ
In quinas dissectnotas est vngula, pars est

Postera sublimis, depressi corporis armi.
Non bene compositum corpus, nec membra videntur
Apta fugæ, cattum referunt sed cætera tempus
Lucinæ, Venerisque dies, tempusque ferendi
Est ambobus idem sunt vulpis corpora quanta.
Æthiopum cattu feritas est mira, tenellos
Namque vorant catulos ambo, materque paterque.
Idcirco rapiunt hos matris ab vbere, matri
Supponunt alij, sæpe vbera fœmina præbet
Æthiopum, natura dedit pro corpore tantam
Sæuitiem, morem corpus, formæq; sequuntur.
Hanc laquei cepere feram, pedicæq; tenaces,
In casses alij cogunt, qui retia seruant,
Continuò implicuere feram, se dentibus illa
Defendit, pellitque suis pro viribus hostem.
Est locus & cauda, & villis huic obsitus albis,
Podicis inferiorq; loco, quo parcius alba
Excrementa fluunt redolentia, cepimus illa
Inter delicias: hominum dementia tanta est.
Nec te prætereo Phrygiæ gens incola terræ
Quæque Lycaoniis erras in montibus, & quæ
Degeneras asinis proles syluestris onagri.
Corporis aspectus iucundus, lumina clara,
Longa auris, velox: color est argenteus illi,
Nigra tamen summo percurrit linea tergo.
Cingitur hæc circum niueis vtrinque coronis.
Huic breuibus corpus, firmissimaq; vngula, multis
Coniugibus gaudens vnus præcedit onagrum.
Et duo nunc peperit, nunc fœmina protulit vnum.
Vxorum se pone mares in pascua ducunt
Armenta, & syluis pascuntur, montis opaci
Culmine, cùm viridis iecerunt pabuli amorem,
Ad liquidos fontes ducunt, vel flumina turmas.
Protinus antra petunt ducente armenta marito,
Lumina paulatim cùm somnus repit, & ipsa
Pignoribus paruis præbetur cura parente.
Præterierunt sex lustra Deum tot tempora vitæ
Munere sunt concessa, canes in retia cogunt.
Venandi ratio simplex syluestris onagri.
Proiicit in faciem lapides hominumque canumque
Sectantum pedibus postremis belua currens.

Præbuit ingenij tantum natura, pericla
Ingenio vt superent cauto quibus arma negantur.
Sunt qui prætendant laqueos vbi stricta viarum
Sint loca, vel pedicas multis syluestribus, illis
Errantum syluis armenta repentè tenentur.
Mirantur, nullumque vident, vincloque tenaci
Occumbunt, sese cupientia soluere, mortem,
Colla quibus retinentur, ea falluntur & arte.
Neque veneniferæ referam mus incola Ponti,
Vulpe minor, villisque nigris, atieque nigranti
Luminis: & terram despectas sæpius: ipsa
Sub tellure lates fugiens mala frigora brumæ.
Vere vbi frondescunt syluæ tellusque virescit,
Et Boream, frigusque tepens iam dispulit aura,
Concipiunt mures villoso in pectore flammas.
Tres pariunt fœtus, aut quatuor, astra leonis
Cùm pelago tolluntur, equis & Phœbus anhelis
Deserere incepit torrentia sidera mundum.
Retibus implicitos capiunt, laqueisve vagantes.
Illorum nil arma timet venator, & ipsi
Securi catuli latratu in retia pellunt,
Huic etiam muri proprium, quod ruminat herbas
Stratus humi, veluti vaccæ, ceruique fugaces.
Est prope Gangaridas extremæ littora terræ
Indorum regione ferax locus: vber & aruis
Mirandum, bis terra ferax, bis poma quot annis
Aurea sub plantis sternuntur, bis sata messor
Colligit, & liuent in apricis collibus vuæ.
Huc dulces auræ aspirant, hic plurima cœli
Temperies, hinc æstus abest, soleque maligni:
Nec rapidis flammis exurit Sirius agros.
Nec desunt liquidi fontes, nec fluctus aquarum.
Nascitur hîc animal nigranti tergore, quantus
Est ceruus, solipesque, ferox, & forma iuuencum
Ipsa refert, ceruúmque caput fortissima cornu
Armatur frons nigranti, quo territat hostem.
Sæpe veneniferæ veniunt ad flumina gentes,
Inficiúntque vadum tabo, tetríque venenis.
Attingit fluuium veniens hæc belua cornu,
Quo virus fugit, & fluctus purgantur aquarum.
Hinc quoq; syluicolis reliquis est purior vnda.

Virginis amplexum cupiit fera belua (nam sic
Fama refert) somnúmque capit, placidámque quietem
Virginis in gremio optatæ somnóq; solutæ
Funibus inuenit sese, vinclisque ligatam.
Seu natura dedit secreti semina amoris
Virginis atq; feræ est atrox innata cupido:
Siue alia est ratio, tamen hæc adducitur arte.
Nec mirum: mulieris amor te simius ingens
Sollicitat quando, dominæque calescis amore.
Prætendunt alij laqueos, & retia pellunt
Ingenti clamore: negant gens plurima viuam
Posse capi: solum tribuit cui nomina cornu.
Cur Getulus oryx cornu cùm monstret acutum
Vnum, diuersum nomen sortitus ab illo est?
Corpora sunt niueo, verniq; infecta colore
Lactis, vtrinque genæ nigrent: sunt pinguia dorso
Tergora, sublimi nigrescit cuspide acutum
Cornu, præduro penetrat quod robore cuncta.
Quantáq; capreolis orygi sunt corpora planta
In binas dissecta notas, in cursibus acer.
In caput huic vni villorum vertitur ordo:
Non ille horrendis vrsis, non ille leonum
Terretur furiis, si quando in prælia ventum est,
Expectat cornu furias in vulnera prono.
Non huic occurret venator corpore sicco.
Idcirco admonitos venantes esse iubemus,
Vincere vel certam cedendo occumbere mortem,
Hisce necesse feris, non mulcent dulcia verba
Syluestres animos, nullusq; admittitur illis
Orator, laxis furiæq; vagantur habenis.
Vt grauis Æolio cùm ventus prosilit antro
Totus in arua ruens, & syluas sternit opacas,
Flaminibus rapidis immensus murmurat æther.
Tum neque veliuolæ puppes, neq; nubila cœli
Contrà stare valent, conuoluens omnia secum
Viribus Hippotadæ nullis frenatur, & illum
Non tenet imperium regis, nil audit, at vnus
Est cordi fragor, & strages, & murmur, & ira.
Concipiunt Veneris flammas, quo tempore primum
Arboreis latè sternuntur frondibus arua.
Hinc vnum pariunt catulum, cùm septimus exit

Accolu mensi, dicuntur, viuere lustra
Octo canesq; homines q; vrgent in retia tensa.
Prælia vel sumpsit campo venator aperto,
Indutus ferro nitido, spoliisq; superbus.
At binis lustris clauduntur tempora vitæ,
Qui capræ villo est, campisque vagatur Iberis,
Musmoni, et auerso decerpit gramina sole.
Quot capræ, totidemq; parit, venatio duplex:
Aut balista necem fert, aut in rete canum vis
Impellit, magnisque viri clamoribus vrgent.
Hic prope Riphæos montes, vbi sidera nunquam
Merguntur, furias quia mobilis Amphitrites
Formidant, sex sunt noctes, sex tempora lucis
Perpetuos menses, cœperunt esse tenebræ
Cùm redit à Libra non recto tramite Phœbus,
Donec ad æquantum redeat sol tempore veris
Circlum: tunc illis cœpit luscescere primùm,
Dum redit in Libram quæ ducit tempora noctis.
Nascitur hîc animal mira virtute, virentem,
Et nunc in niueum mutauit terga colorem,
Atq; trahit quemcunque cupit, sic decipit ipsos
Venantum visus, et qualis in æquore fertur
Polypus, aut piscatorem cùm sepia vitat:
Talis & ipsius varij natura tarandi est.
Corpora quanta bouis, ramosaq; cornua frontis,
Versorum villus, paulóve oblongior, vnguis
In geminas dissecta notas in retia cogunt
Venantes, alius ferro decertat acuto.
Sollicitant Veneris flammæ quo tempore primùm
Pleiades liquidis oriuntur fluctibus, at cum
Nonus præteriit mensis, sunt tempora partus.
Quot vaccæ, totidem pariter pariuntque feruntq;
Est penes Indorum montes virtute Lycaon
Hic simili, sunt quanta lupis huic corpora: sed si
Labantur ceruicè iubæ, teneatque colorem
Natiuum, lupus acer erit, hunc pone sequentes
Corripiunt catuli morsu, ferit ille vicissim.
Rhinoceros scelia Indorum nascitur agris.
Credere si libeat famæ, mas dicitur esse
Hæc species tota, & paulum flauentia terga
Purpureis signata notis, insurgit acutum

Nare super cornu, quo marmora scinderet, atque æs.
Non oryge est adeo maiori corpore, quamuis
Horrida non vitet grandis certamina barri.
In geminas dissecta notas est vngula plantæ.
Et binos catulos edit, quo tempore frondes
Palleſcunt glacialis hyems quas læsit: amoris
Corripitur flammis, quum finit Aquarius annum.
Retibus implicitus ferro obtruncatur acuto:
Inde canes atque inde viri clamoribus vrgent.
Nulla adeò truculenta fera est: nil saltibus errat,
Intrepido insuetas hominum quod pectore voces
Audiat: aut illis immensi conditor orbis
Semina diuinæ vocis dedit, vndique syluis
Quo fugere feræ, syluestrísque agmina gentis
Seu magis horrendum cunctis animalibus vnus
Est homo, sæuitiem tantámque ostendit imago:
Seu potiùs coràm regem spectare verentur.
Omnibus hic vnus dominatur, & omnia vincit.
Omnia diffugiunt sæuam pro robore mortem.
Hinc cute sublata plagas à corpore taxus
Arcet, & in fossas gaudet penetrare cauernas.
Corporis est species felis, cinerique propinqua.
Nec maior vulpe est, diuisáque planta, gemellos
Fœmina sæpe parit, nunc tres, cùm pomifer annus
Venit, & Autumnus pallentes frigore frondes
Decutit, arboribus nudantur brachia longis.
Trux animal pedicis capitur, laqueóque tenaci:
Atque canis rapidi laceratur morsibus, illi
Si canis occurrat solus, certamine victus
Sanguinolentus abit detrectans prælia dura.
Nec te Pæonius catulus, Phrygiúsve bonasse
Impune insequitur: quamuis sint cornua in orbem
Inter se reflexa, feraq; incommoda pugnæ.
Corporis est species tauros imitata bonasi:
Demissæ per colla iubæ, flauus color illis,
Atque tenus pendent oculorum, flaua bonasi
Corporis est species: venantes vincere cursu
Quærit, & hac vna trepidans sibi consulit arte.
Ast alia est ratio catulos, se pone sequentes,
Fallendi: exurit villos his stercore iacto.
Sæpe etiam venatores hac decipit arte.

Stercore quod tactum est comburitur, id velut ignis
Cuncta vorat, talis sed vis est nulla quieto.
Hinc homines, atque inde canes in rete bonasum
Compellunt, similis ingenti cætera tauro.
Hîc vbi Sauromatis clarus conuoluitur anguis
Fluminis in morem, & binas amplectitur Arctos,
In syluis syluestre genus spectatur equorum.
AEthiopes referunt exertis dentibus illos
Armari: AEthiopum pariter nascuntur in agris:
Vngula fissa pedum, ceruóque simillima: fuscus
Est color: egregiéque pedum sectatur odores
Naribus: hi iunguntur equi quo tempore primum
Exoritur cæleste caput super æquora Tauri.
Tum pariunt, quum clara freto se stella Leonis
Celat, & Oceano primùm demergitur alto.
Gentibus his durus venator pugnat acuto
Nunc ferro, & victos latis obtruncat in aruis,
Nunc capit insidiis: est tutior hæc via fraudis.
Dum licet insidiis, stultum est decernere ferro.
Venator catulos hippagri hac decipit arte.
Nam leporem tellure trahit syluestris ab antro
Matris, odoratis ducens vestigia signis:
Cùm satis erratum est, fossa tellure recondit.
Tum leporis magno catuli ducuntur odore:
Atque omnes errare vias, & quærere cautè
Fert animus, studium præceps, & tota voluntas:
Per syluas & per virgulta virentia quærunt.
Denique cùm leporem fossum tellure sub ima
Norunt, hîc prædam cupientes vsque morantur.
Nec facilè hinc pelles, & pulsi sæpe recurrunt.
Quærentes prædam prædæ portantur, & illos
Venator capit, atque domum redit acer onustus.
At non huic simili capiuntur fraude bisontes,
Quæ regione Getæ nascuntur: in arbore viuum
Suspendunt catulum, latratibus ille bisontem
Aduocat: accurrit ad voces protinus ille,
Hunc balista petit, ferro hic decertat acuto.
Vulneribus multis fossus cadit arboris altæ
Sub armis, & amore cibi discedere tardus
Emoritur: veluti pantheras pardalianches,
Humanum stercus cupientes, enecat ardor.

Sunt & qui cogant in retia tensa sequentes.
Forma refert ceruum: medio sed frontis acutum
Ostendit cornu, longis nigrantia setis
Dependent per colla iubæ. Cùm terra calores
Perpetitur solis, domino capiuntur Amore.
Tum pariunt, resoluta fluit quum montibus altis
In vallem glacies, extremis cana pruinis
Sed tamen est tellus, primæ violæq; rubescunt.
Sed neque prætereo te fluminis accola vasti,
Quod septem portis tumidum prorumpit in æquor,
Ichneumon: villus niger est, & plurima cauda:
Corpora parua, dolúsque ingens in corpore paruo.
Insidiis crocodile suis cadis, impia fata
Huic pedicæ, laqueíque ferunt, cassésque, canésque.
Fert cunctis cædem iaculum: si corpora ferrum
Opportuna petat, certámque ferentia mortem.
Nec procul hinc chaus quem dicunt nomine, signis
Pardorum, cui forma lupi, squallentibus agris
Errat, & huic penè est mens & natura luporum.
Pro regione tamen blando capiuntur amore,
Temperiéque loci, vernis armenta diebus,
Hic vbi temperies cœli, ventúsque benignus,
Partibus æstiuis cùm primùm mitior annus
Efficitur, flatúsque tepens aspirat, & auræ.
Ast vbi vix glacies tardo resoluta calore
AEstatis rapidæ delapsa est vallibus imis,
Tardiùs hîc Veneris capiunt animalia flammæ.
Quid loquar aut damas timidos, aut carmine lynces
AEthiopum? gemina est species: quæ grandior ipsos
Sectatur ceruos, orygésque: at præda minori
Sunt lepores timidi: color est huic corporis ater,
Et variis maculosa notis sunt tergora picta.
Est caput exiguum: flammantia lumina torquet:
Vt dicas hominem talem sumpsisse figuram.
Maiori croceæ maculæ, rutilæq; minori.
Cùm profugæ redeunt volucres regionibus illis,
Et fugiunt hyberna procul quum nubila cæli,
Tum malè desertis Lybies erratur in aruis.
Dum rabies fera corda domat, dum vulnera amoris,
Membra lupum sæuum referunt, animúsque leonem.
Venandi ratio, partus, & tempora vitæ

Vix differre lupis creduntur: territa damæ
Corripitur catulis per rura sequentibus: illam
Vel pauor in casses pellit. sunt corpora quanta
Virgultâ, & montis carpentis summa capellæ.
Venandi est eadem ratio. diuersa caprarum est
Syluicolûm species: hæc torto nomina cornu
Sumpsit: at hæc lato, pygargus clunibus albis.
Versibus haud nostris indictus Pontice castor
Ausugies, rapido morsu genitalia quamuis
Membra seces, totum redimásq; à funere corpus,
Parte data, sedes cursum, furiásque sequentum.
Corpora quanta canis sunt castoris, armáq; dentes.
Cauda refert piscem, quæ gaudet fluminis vnda.
Horrendus cuius morsus secat omnia. fuscus
Est color, & pars est totius plurima venter.
Hunc homines clamore cient, cursúque sequuntur:
Hunc capiunt laqueis tensis piscosa secundum
Flumina, cùm primo pallescunt frigore frondes,
Cernuntur catuli: cùm clari tollitur vndis
Delphini signum, Veneris capiuntur amore.
Cætera tu similis cautè venaberis arte
Nam neq; cuncta meo comprendi carmine possunt,
Quæ syluis densis, quæ latè montibus errant
Frondosis nec uota suis regionibus vlla.
Tam variæ formæ, diuersáq; corpora passim
Nascuntur, tam multa refert in luminis auras
Tellus, vsq; nouum campis nascatur vt Aphris,
Ne dicam toto quod semper nascitur orbe.
Venantem sequitur maior sudore voluptas,
Deliciæq; virum, natura discere cuncti
Optamus, semperq; nouì quid discimus ex his.
Addè quòd & validum longa assuetudine corpus
Concipit ingentes vires, fit visus acutus,
Auditusq; celer: sic corpora sana parantur.
Militiæ propior venatio, iussa facessit
Venator cautè, seruatóque ordine perstat
Militiæ, non ille timet, sed fortiter hostem
Expectat strictis armis, syluásque per altas
Cedentes acies sequitur, quoque cedere doctus:
Nouit & accessus hostis dormire peritus
Res vtcunque tulit magni credenda futuri

Signa ducis mala posse pati, quia multa necesse est.
Quis primus tulit ista virûs? hominúmne Deúmne
Ingeniis inuenta? dedit quis commoda tanta?
Delia Phillyridem primum Chirona fugaces
In sparsos per rara greges, syluáque vagantes
Armauit, fecitque viæ incommoda tanta.
Salue magne parens, venandi magne repertor,
Herbarum, cytharæq; potens, cælique perite.
Tu patriæ defensor es, regésque parasti
Magnanimos: orbis terræ, rerúmque potitæ
Venantes primi posuerunt mœnia Romæ.
Argolicique duces, & decantata iuuentus
Troiana, his primis aptarunt corpora bellis.
Tu Leonarde mihi bellorum maxime scriptor
Testis ades, reges qui magnos legibus ornas
Militiæ, claroque duces, & munera nosti.
Nunc quoque venandi studium est hoc regibus vnum
Commune: hæc res est venatio regia: magna
Nobilibus cunctis simul, & iucunda voluptas.
Cùm foret herba thorus primis mortalibus, antra
Frigida & arboribus intexta palatia, potum
Prosilientis aquæ riuus prælucidus vnda
Præberet, victúmque Ioui sacrata Molosso
Quercus, sanguineóque rubentes cortice baccæ,
Achrades, atque alia prostrata sub arbore poma,
Et genus humanum sæuarum more ferarum
Viueret, erupit venatio: cædere fossas
Illapsas saxis primùm, mox vrere flammis
Innenere feras, non vsus æris habebant:
Nulla metallorum sceleratum viserat orbem
Vena, nec ingenti dines cumulabat acerno,
Horrida sub terris argenti pestis, & auri,
Dormibat tutò, haud curis obnoxia nostris.
Seu voluit Fortuna potens, atque inuida rebus
Tranquillis, quæ cuncta mouet, quæ turbine versat
Siue aliquis superûm furiis accensus & ira,
Humanis rebus meditans incommoda tanta
Ostenditque auri venas, Erebúmque retexit.
In varias æris massas traxere figuras.
AEre feræ primum spoliarunt viscera pelle:
Tum tepido primùm maduerunt sanguine dentes:

Pellibus induti tolerabant frigora brumæ.
Nam neque tum Phrygiæ vestes, scrutulata ve nostram
Luxuriem norat, nec pictas viserat aulas
Attalicum, viridis vestibat limina ramus.
Vtile principium sumpsit venatica primùm
Res, epulas lautas homini, vestesq; parauit.
Nos quibus est victus, & vestis cultior vsus,
Ingredimur syluas capti dulcedine factis,
Venantes quoniam sequitur iucunda voluptas.

FINIS.

Universidad de Sevilla Biblioteca

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
QVÆ IN MYTHOLOgicis libris continentur.

Abas in stelionem versus, pagina 513
Abies Baccho sacra 482
Absyrtus Phaethon vocatus 571
Absyrtus discerptus 573 *vbi discerptus* 589
Acacesium vrbs vnde dicta 436
Accipiter Apollini sacer 361
Accipiter cur auis factus 895
Acheolus fluuius vnde dictus 708
Achelous quis fluuius 711, 751
Achelöi parentes 708 *pugna cum Hercule* 708, 711, *inuentum* 710 *filiæ* ibid.
Achelous quæ aquæ vocarentur ibid.
Acheron fluuius inferorum 187
Acheron quis fluuius esset 187, 189.
Acheron cur ad inferos missus 190
Acheron vnde dictus ibid.
Acherontes duo 188
Acherontis parentes 187 *filius* 190
Acherontis cursus 187, 189
Acherusia palus 187, 188
Acherusiæ cursus 188
Achilles sub igne occultatus 819, 991 *educatus* 992. *vnde dictus* 819, 991. *lactis ignarus* 992, *quæ didicit à Chirone*, ibid. *latuit ne iret ad Troiam* 939. *fontem excitat exiliens* 994. *à Paride cæsus*, ibid. *Pyrisous dictus* 991
Achillem Musæ luxerunt, ibid.
Achillis ossa in vase aureo condita 995
Achillis arma 993 *parētes* 819, 991.
Achilleum herba 995
Aconiti forma & vis 201 689
Aconitum inuentum 243
Aconitum natum è vomitu Cerberi 201 *vnde dictum* 689
Aconitus collis 190
Acrephia vrbs vnde dicta 343
Acrisius interemptus 309
Acrocherſitæ dicti athletæ 427
Actæon venator 665 *in ceruū versus*, ibid. *à canibus laniatus*, ibid. *Dianam vidit nudam* 665 *Melissus distractus* 666
Actæonis parentes 665 *saxum* ibid.
Actæonis canum nomina 665
Actæonis allegoria 667
Actæones plures 666
Adiantum sacrum Plutoni 175
Adonis à Naiadibus educatus 525 *à Venere amatus* 386, 525. *ab apro cæsus* 384, 525, 528, 771. *Martis consilio cæsus* 526 *inter lactucas positus*, ibid. *ab*

Hercule spretus 526 *sex mẽses apud Cererem alternè* 525
Adonis fluuius 527
Adonis sol est 398, 528
Adonidis parentes 386. 524
fanum 526 *allegoria* 527
Adonides pueres 525
Adonia sacrificia 398, 526
Adoniorum sacrorum ritus 526
Adonij horti 526
Adrastea Nemesis dicta 1014. *vnde dicta ibidem. quæ dea esset* 1016.
Adriani pauo è gemmis 136
Adulterorum supplicia 395
Æa Medea 572
Æa vnde dicta 567
Æa insula vbi 564
Æa Circe ib.
Æaci parẽtes 212. *filij* 213. *existimatio, ibidem. allegoria ibid.*
Ædificare inuentum Pelasgi 605
Ædificare Pallas & Vulcanus inuenit 151
Æeta vbi regnauit 564
Æetæ crudelitas 243
Ægæon Iouem inuasit 87
Ægæon qualis *ibid.*
Ægæon sub Ætna *ibid.*
Ægæon stetit pro Ioue 88
Ægæon mare vndde dictum 735
Ægis scutum Iouis 84
Ægis vnde dicta 300
Ægidis mira vis *ibid.*
Ægidis feræ vis 305
Ægides scuta quæ fuerint 300
Ægina in insulam versa 623
Ægina insula vnde dicta 212, 308, 887
Ægyptij Græcis religionis autores 10, 11
Ægyptiorum Dij 11, 12, 14, 644
Ægyptus vnde dicta 152
Æneas Veneris filius. 386. *reprehensus ab Apolline* 334. *captiuus abductus* 386
Ænigma Sphingis 1010
Ænus quid sit 8
Æoliæ insulæ Vulcani officinæ 859
Æoliarum insularum nomina ibid.
Æolias insulas Æolus habitauit *ibidem.*
Æolidæ qui fuerint 585
Æolus curr ẽtorum quæstor 861
Æoli vxor 861. *parentes* 858
Æoli filii 861, *potestas* 860
Æolo parem vim habentes, ibidem.
Æquitas Ioui assidet 90
Æreus Talais 210
Æris vis 653
Æris vtilitas 916
Æris tinnitus quibus vtilis 255
Ærumnæ munus Dei 911
Æsculapius vbi natus 366 367. *à quibus nutritus, ibid. à capra nutritus, ibidem. Chironis discipulus* 368. *à cane nutritus, ibidem. in serpentem versus, ibidem. ægrotantium Deus* 371. *Apius vocatus* 368. *imberbis* 371. *eximiè barbatus, ibidem. Hyppolytum sanauit* 369. *Chirurgiam inuenit* 377. *cur medicinæ Deus, ibidem. fulmine ictus* 344, 370
Æsculapij parentes 366. *baculus* 367. *nomen* 368 *templum* 371. *victima* 371. *præstantia* 372, 373 *cognomina* 371. *filij* 370, 373 *vxor, ibidem. ludi quinquennales* *ibid.*
Æsculapij medici dicti 368
Æsculapij plures 368
Æsculapio serpentes dicati 367 *draco dicatus* 372
Æson obiit sanguine hausto 576
Æsopicæ fabulæ 5
Ætas aurea quid esset 86
Æthalidæ reuiuiscentis opinio 281
Æther omnipotens 101
Æthlius ad inferos deruſus 333
Æthlij munus *ibid.*
Æthiopes vnde dicti 152
Æthiopicum mare 330
Ætna Encelado impositus 645
Ætoli parentes 333
Ætolia vnde dicta 258, 333
Africa vnde dicta 695
Agdistes genius 292
Agelastus petra 514
Aglaia vxor Vulcani 411
Aglaonice magicæ artis perita 254
Agnus Iunoni sacer 384
Agrorum lustrationes 50 516
Aiacis mors 940
Alani populi 590
Alba populus Herculi sacra 28 689
Albæ populo honor habitus 29
Alchitoe in vespertilionem 481
Alecto nata è sanguine 128
Alesia vrbs Celtarũ cõdita 687
Alethiæ seu veritatis delubrum 255
Alexander oraculo deceptus 190
Allium laribus sacrum 295
Alnus dicata 118
Alpheus vnde dictus 914 *Arethusæ amator* 913. *venator fuit* 910. *in fluuium versus, ibidem.*
Alphei aquæ sacræ 30
Alphei parentes 910
Alphes fl. ortus 913. *aquæ gleastri ferax* 913. *aquæ sacris apta* 914
Altare vnde dictum 22
Althæus frater Diomedis 719
Amalthea capra 709
Amaltheæ cornu 505, 686, 709
Amanus mons 948
Amazones debellatæ 681
Amazonum vis 735
Amarualia 516
Ambitio ineſt potẽtioribus 129
Ambrosia sacra 494
Ammon Inp. cornutus 96
Amor omnia in ortum excitauit 399
Amor malus 924 *è cælo deiectus* 923
Amoris vis 924
Amoris sedes oculus 407
Amorum remedia 390
Amphiaraus fons 30
Amphictyon Deucalionis filius 430
Amphilochium Argos 916
Amphinome mattis Iasonis mors 576
Amphitrite Neptuni vxor 163 *quid sit* 170
Amphion Iouis 64
Amphion à bubulcis educatus 881. *lyram accepit* 883.

Thebas muro cinxit, ibid. ară Mercurio dicauit 884
Amphionis magister Mercurius 882 præstantia, ibidem. inuentum 767, 882. parentes 94, 881, 882. arrogantia 884 calamitas, ibid.
Amphis bæna pampino cæsa 480
Amphorites sacrum 435
Anarrhusis sacrum 494
Anaxagoras prior lunam obseruauit 255
Anaxagoræ opinio de principiis 75
Anaxagoræ opinio de stellis 543
Anaximandri opinio de principiis 75
Anaximenis opinio de principiis ibid.
Ancæi mors 713
Ancæi parentes 712
Anchises à Venere amatus 386
Andrachne portulaca sacra Mercurio 436
Andromeda ceto exposita 808 liberata 840. cur exposita 803
Andromedæ parentes 932
Andromedæ periculum, 933
Androgei ob mortem tributum impositum 439
Angelus Hecates serua 242
Angitia soror Medeæ 572
Anima quid sit 170, 214, 662
Anima Tritonia cur 306
Anima in noua corpora vnde 280
Animæ quæ Elysiis mittebantur 271
Animæ immortales 280
Animæ sphæras percurrunt, ibidem.
Animæ mortuorum vt vocarentur 47
Animarum portæ duæ 282
Animarum iter post obitum 280, 938
Animus solus Deo gratus 62
Annus mundi magnus 280
Annus mundanarum sphærarum, ibidem.
Annus magnus vt colligitur, ibidem.
Anser Isidi sacer 384
Anser Iunoni sacer 135
Anser Inacho sacer, ibid.
Antæi virtus 685
Antæi magnitudo, ib.
Anthes Anthedonius hymnos reperit 767
Anthesteria sacra Bacchi 947
Antiope Amazonum regina 332
Antistrophe modulus 35
Anubis arma et expeditio 504
Aonia vnde dicta 166
Apates siue deceptionis de libru 235
Apaturia Bacchi sacra 494
Apaturiorum tempus, ibid.
Aper Calydonius cur excitus 267
Aper Calydonius expugnatus 268, 713. eius magnitudo 713. oppugnatores 713
Aper Erymantheus 678
Apes Melissæ vocatæ à Græcis 466
Apibus color mutatus 81
Apheta vocata 698
Aphis quis fuerit 610

Apollinis parentes 341. Latona nutrix 342. patria, ibid. filij 343. officia, ibid. Delphica opulētia, ibidem, tripos aureus 349. cantilenæ 359. religio 360. 361. inuenta 363. 377. Ismenij diuinatio 352. lacrymæ in electrum 370. imago 364. cognomina 361. munus præclarū 499. allegoria 363.
Apollini grata victima 59. 361. lupus sacer 345. coruus sacer 305. gryphes sacri 365. cicada sacra 348. cygnus sacer 355. coma sacra 365. accipiter sacer, ibid. fidicula piscis sacra 348. Hyacinthus sacer 365. iuniperus sacra 351. laurus sacra 351. ludi Apollinares sacri 363. myrica sacra 352. oleaster sacer 348. omnia aurea 356. primitiæ capillorum sacræ 365
Apollo Admeto seruiuit 344. Alcathoo seruiuit 346. Atticorum Deus tutelaris 349. à Cerere protectus 341. barbatus 366. beneficus 359. boues pauit 344. crudelis 70. Cyclopas occidit 344. 364. exul è cœlo 344. Hyacinthū occidit 346. iuuenis semper 356. inuenit citharam 347. in varias formas mutatus 346. Laomedonti seruiuit, ibid. Nomius Agreus 344. Marsyam vicit 616. musicā inuenit 347. Musarum præses, 348. Orus idem, ibid. pastorū Deus 344. Panos discipulus 429 profugus è Sparta 346. Pythius 357. responsa à Ioue capit 355. responsa vbi dabat 349. rex Arcadū 346. sol est 362. Tegyreus 341. Tyrānos occidit 359. Victoriam Iouis cecinit 86. vnde dictus 362
Apollines plures 343
Apologi quid sint 6
Apollonij Thyanei mira scientia 352
Aptera vrbs Cretæ vnde dicta 756
Apua Veneri sacra 349
Apuli populi qui essent 720
Aqua Alphei 30
Aqua lustrationum 50
Aqua Stygis qualis 194
Aquæ Achelous dictæ 710
Aquæ sacrificiis aptæ 30
Aquæ salubres 171
Aquarum vtilitas 915
Aquarius inter sidera 997
Aquarius Canymedes 143. 997
Aquila cur Ioui attributa 110
Aquila inter sidera 82
Aquila cur signū militare 87
Aquila Promethei 311. 324
Aquila fluuius Ægypti 325
Arabia vnde dicta 343
Aræ Deorum sublimes 21
Arachne in serpentem 651
Aræ Medeæ 575
Aram tenere qui solerent 32
Arcades antelunares 253
Arcadia vnde dicta 331
Arcadis Ionis filij casus 467
Archemorus dictus 433
Archemoro honor habitus, ibid.
Archiæ & Miscelli oraculum 247

Ardea vrbs vnde dicta 941
Area Patræ vocatæ 511
Areopagitarum iudicia 159
Areopagus vnde dicitur, ibid.
Arethusa Proserpinam indicauit 247
Arethusa in fontẽ versa 910
Argo consecrata Neptuno 577
Argonauis extructa 585
Argonauis malus loquax 585 600
Argonanis portata super humeris 586
Argonauis vnde dict. 586. 601
Argonauis triginta remorum 600
Argonauis prima nauis longa 586
Argonauis inter sidera 602
Argonauis opifex 585. *nauigatio* 575. 586
Argonautæ relinquunt Herculem 587
Argonautarum nomina 586
reditus 589
Argos dictum 917
Argus in pauonẽ versus 895
Argyrippa condita 719
Ariadna cur relicta à Theseo 734
Ariadna à Glauco rapta 832
Ariadna à Baccho ducta 560 734
Ariadnæ filij 734 *corona inter sidera* 498
Aries velleris aurei 585. 597
Aries Phrixi quid esset 598
Aries inter sidera 597
Arion in mare desiliit 879 *à Delphinis vectus* 880. *poeta dithyrambicus* 880. *cyclices choros instituit*, ibid.
Arionis parentes 879. *patria* ibid. *tempus*, ib. *Orthria* 300
Aristæus Battus dictus 539. *Iupiter dictus*, 540. *Bacchũ educauit* 476. *inter Deos relatus* 541
Aristæi parentes 538. *educatio* 539. *vxor* 540. *inuẽta* 476. 456. 541
Aristæi plures 540
Aristotelis opinio de principijs 76
Arithm. & Geometria picturæ necessariæ scientiæ 793
Arma Mars prior inuenit 162
Arma vbi prius inuenta 151
Arma vbi & cur inuenta 519
Armorum insignia inuẽta 504
Arnæa Penelope 927
Arno Neptuni nutrix 163
Arno vrbs prius Sinoussa, ibid.
Ascalaphus Proserpinam accusauit 247
Ascalaphus quis esset 190
Ascia inuenta 801
Ascolia Bacchi sacra 494
Ascolia credita vineis vtilia 495
Ascoliorum ritus ibid.
Aseleni montes cur 258
Aselli sidera 461
Asia & Axiothea Prometh. 308
Asia Oceani à qua nomẽ Asiæ 820
Asiani qui essent 590
Asinus Sileni inter sidera 644
Asini præsepe inter sidera 461
Asopus fluuius 887
Asopus fulmine ictus ibid.

Asopi parentes 887. *vxor*, ibid. *filiæ*, ibid.
Asopia regio 888
Astra ignea credita 21
Astrorum vis 207
Astrorum vis in cunctis 21
Astræa fuga 115
Astræus fluuius vnde dictus 166
Atalãta fontẽ excitauit 731
Atalanta Iasonis filia 732
Atalantæ nuptiæ 729. 731. *lasciuia* 731. *vis* 713
Ate siue læsio Iouis filia 72
Athamania regio 596
Athamas tragœdia Sophoclis 595
Athamas vnde dictus 599
Athamantis furor 434. 596 827
Athamantis filij 594. 596
Athes quidam 76
Athenæ conditæ 990
Athenæ vnde dictæ 172
Athletæ profitebantur apud iudices 429
Athletas ad diem adesse oportebat ibid.
Athos mons vnde dictus 166
Athlas vt cœlum sustinuit 331 332. *astronomiam inuenit* 331. *Oceani frater* 330. *Lunam obseruauit* 331. *mons est altissimus* 329. *vnde dictus* ibid.
Athlas in montem vt versus est 328
Athlantis parentes 326 *filiæ* 326, *magnitudo* 331. *vxor Pleione* 326. *allegoria* 331 *columnæ* ibid.
Atlantes populi qui sint 328
Atlantes solem conuitiis insectantur ibid.
Atlãticum mare 332. *Eius nomen* ibi.
Atlantidum nomina 326
Attellanæ fabulæ 6
Attes sacra magnæ matris mõstrauit 955
Attis ab apro leniatus, ibid.
Attes in pinum versus 95. 959
Attæ cædes 95
Atys gallus sacerdos Rheæ 958
Auaritia hæresium caussa 321
Auaritiæ vis ibid.
Aues Stymphalides 680
Augiæ parentes 678
Auguria inuenta 314
Auguria Romanorum 353
Auium idioma intelligentes ibi.
Aurea cathena Homeri 135. 138
Aureæ ætatis felicitas 116
Aurora solis præuia 551. *à Pegaso vecta* 552. *omnibus suauis* 53
Auroræ parentes 551. *currus* 552. *equi* 533. 552. *amores* 552. *filij* 553. *color & sedes* 551
Ausonia vnde dicta 566
Autolycus latro insignis 439
Autolici latrocinia 439. 623

Bacchæ sacerdotes vnde dictæ 482. 491
Bacchæ in pardales versæ 497
Bacchæ coronæ vocatæ 490
Bacchus Iouis femori assutus 500. *vnde dictus* 499. 500. *à Dirce susceptus* 475. *vbi educatus*, ibid. *nutritus* 474.

477. 503. armiger Veneris 381. semper iuuenis 478. Dionysius dictus 474. inuisus Iunoni 479. furiosus 484. leges tulit 486. ab amphisbæna morsus 480. trienniũ dormiuit 485. 502. tripudiorum Deus 491. in leonẽ versus, ibid. bimater dictus 507. Osiris 121. 485. discerptus à Gigantibus 486. reuixit 507. bonus dæmõ 487. lætitiæ inuentor 492. barbatus 478. 489. taurino est capite 489. 502. mas est & fœmina 478. cornutus est 489. 508. mortuus est 491. vstus, ibid.

Bacchi parentes 471. 473. 501. nutrices 327. 475. 501. patria 476. 508. comites 481. 484. gestamen 481. animalia, ibid. res gestæ 483. columnæ 483. 504. coronæ 489. cognomina 491. 499. currus 481. inuẽta 482. 487. 491. 505. miracula 479. 484. nutrices coctæ à Medea 591. filij 499. peregrinationes 484 504. sacerdotes 483. 490. sacrificia quæ essent 492. sacrorum ritus 482. 495. 503. sacris ligna dicata 27. sacra quis instituit 482. 492. 499 simulacra mira 499. victima 496

Baccho arbores sacræ 482. 489. 502. narcissus sacer 482. victima sacra 58. fusanei sacri 349. Draco sacer 487

Bacchi plures 476

Bacchanalia sublata 498

Balyra fluuius 614

Bassareus vnde dictus 500

Battus in lapidem Indicẽ versus 438

Beatorum insulæ 271. 274

Belidum parentes 1007. nomina, ibid. expiatio 1008. supplicium 1009. allegoria, ibid.

Bellerophon Chimæram occidit 955

Bellerophõtis parentes 653. exilium, ibid. accusatio, ibid filij, ibid. strenuitas, ibi. cædes 957

Bellicæ artis Mars inuẽtor 162

Bellicæ rei scientia necessaria 307

Bellona Martis auriga 159. 162

Berenices coma 332

Bithynia vnde dicta 159

Bituminis natura 580

Boca piscis Mercurio sacer 348

Bœotia vocata 921

Boreas Orithyiam rapuit 864. in Xerxem Græcis opem tulit 865

Boreæ & vẽtorum domicilium 864

Boreæ filij cũ Argonautis 865

Boreæ filiæ 865

Boreadæ celerrimi 866. Harpyias fugarunt, ibid. ab Hercule cæsi, ibid.

Bosporus vnde dictus 895. 897

Brennus in furorem actus 67

Brenni clades insignis 428

Bretimarthys casus 263

Briareus Iouis adiutor 88

Brimo Hecate vocata 238

Brisæus Bacchus 500

Bromius vnde dictus, 499

Broteus ob deformitatem se necat 152

Brumalia sacra Roman. 490

Brumus Bacchus, ibid.

Brundusium vnde dictum 695

Bruti genius visus 293

Bryseus Bacchus 481

Cadauerum vrẽdorum inuentor 805

Cadmus vir præclarus 999. Europam quærit 920. dentes draconis serit 921. Marti seruit 1000. vbi habitauit 920. auguis Elysiis missus 1001

Cadmi inuẽta 927. filia 1000

Cæsar Iulius adit insulas fortunatas 275

Caicus vnde dictus 167

Calabria Neptuno sacra 168

Calabria vnde dicta 720

Calchantis mors 356

Calisto in vrsam 986

Callirrhoes fontis aqua 30

Callisthephanus oliua 420

Calor architectus naturæ 100

Calybes vnde dicti 159

Calydonius aper 267. 712

Calydonij apri magnitudo 313

Camirus vrbs Rhodos 695

Campaniæ cur sulphurea 644

Campe occisa 90. 981

Canati fontis vis 132

Canephoria sacra 264. 478

Canephoria cur instituta 493. quando agi solita ibid.

Canephoriorum ritus ibid.

Canis viuus à Vulcano factus 150

Canus in lapidem versus ibid.

Canes Hecatæ cædebantur 239. Laribus dicati 295

Cantilenæ antiquorum quales 35. 768

Cantilenæ sacrificiorum 33

Cantores antiqui quales 769. 770

Capilli mortuis dicabantur 42

Capillorum nutriendorum mos 504

Capitis artificium diuinum 305

Capra inter sidera 84. 603. 709

Capræ diuini honores habiti 604

Capræ ortus obest vitibus, ibid.

Caras auguria inuenit 316

Caroli Archiducis bonitas 622

Cassiope inter sidera 840

Cassiopes arrogantia 839

Castalia in fontem versa 343

Castor Iouis filius 94

Castor vbi natus 849. vbi educatus, ibidem, pugil eximius 850. iuit cum Argonautis 849. occisus fuit 852. immortalis factus, ibid. inter Deos relatus 853. cultus 855

Castoris flammæ 853. 857. parentes 848. 849. sepulchrũ 856. victima 855. auriga 852

Castorium tripudium 853

Catagrapha pictorum quis reperit 786

Cathena aurea Homeri 138

Cecrops Athenas condidit 990

Cedrus sacra 218

Celeus à Cerere nutritus 511

Celtæ vnde 979

Centaureæ herbæ vis 717

Centauri vnde dicti 619. 620.

714. à Lapithis victi 715. deleti 716
Centaurorum parentes 619. 714.
Centaurorum educatio 714. inuenta 621. 714. forma 716. pugna cum Lapithis 714. nomina 715. allegoria 619. pugna cum Hercule 678
Cephalus ab Aurora amatus 552
Cerberus adulator est 199. serpens est 201. eductus 203
Cerberi locus 199. parentes, ibi. forma 200. capita, ibid. venenum 201. natura 199. allegoria 202
Cercopes in simias 85
Cercyon à Theseo suffocatus 732
Cereorum mittendorum vsus 121
Ceres vbi habitauit 510. è Ioue peperit 508. à Neptuno compressa 509. Iasionem amauit 178. 509. latuit ob dolorem filiæ 509. 519. 452. orbem peragrauit 520. hortis præfecta 517. equum peperit 509. in equum versa 220. à Meganira excepta 246 Erinnys dicta 220. 518. fruges vbi reperit 245. leges inuenit 517
Cereris parentes 508. filiam quærentis conditio 246. sacra 516. ritus sacrorum 512. currus 517. 519. cognomina 518 filia 508. victima 58. 517. sacris coronæ dicatæ 512. inuenta 355. 513. potus cinnus 246. vinum sacris vetitum 40. 516. sacerdotes Eumolpiadæ 29
Cereris Chthoniæ sacra 54. Phigalensis 54
Cereri primitiæ offerebãtur 59. coronæ dicatæ 512. sacrum papauer 518. Sicilia dicata 519
Ceruæ Dianæ sacræ 266
Ceyx in auem ceryleum versus 884
Ceycis arrogantia, ibid.
Chalcis vnde dicta 887
Chalciope soror Medeæ 572
Charybdis quæ fuerit 870. Scopulus in mari siculo 870
Charybdis deleta ab Hercule 872
Charon lætitiam significat 196
Charon inplacidus 197
Charontis parentes 197. forma, ibid. naulum 198
Chariclo vxor Chironis 374
Chemia quid sit 157
Chemica ars vetita 157
Chimæra educata 950. occisa 951
Chimæræ parentes 950. forma feritas 951. 955
Chiron astronomus peritissimus 374. venator 376 citharista, ibidem, mortalis factus, ibidem, senatus 717. inter sidera 376
Chironis parentes 373. forma 374. 377. vxor 374. nomen 375. inuentum, ibidem, filia, ibid.

Chirurgiæ peritia in quibus consistat 377
Chius vnde dicta 344
Choes sacra Mercurii 442
Choes Bacchi sacra 947
Christus falsarum religionum euersor 16
Christi miracula prædicta 354
Christi mors prædicta, ibidem.
Chrysaor è sanguine Medusæ 744
Cicadæ Apollini sacræ 348
Cicadæ aureæ capillis annexæ 349
Cicadæ ab Hercule pulsæ 688
Cineres mortuorum vt colligerentur 45
Cineres vbi sepeliebantur 46
Cinnus potus Cereris 246
Circe veneficæ eximia 564 fugit in Italiam, ibidem. vnde dicta 564. Circe quos non viceris 567. Circe in quæ mutaret 569
Circes parentes 563, 564. pulchritudo 563. ancillæ 565. cibi 566. ars in hospites 564. filij 566. sepulchrum, ibid.
Circæ plures 564
Circæa insula 564
Circæum promontorium, ibid.
Cissus in hederam 490
Citharæ additæ chordæ 616
Claros cur vocata 90
Cleone vrbs vnde dicta 805
Clepsydra fons 77
Claues insigne Plutonis 177
Cobalis socis Bacchi 485
Coccyx collis 92
Cocytus fluuius Stygis riuus 199
Cocytus vnde dictus ibid.
Cælus æther est 128
Cælum quid sit ib.
Cæli parentes 128, filii, ibidem. allegoria 129
Cælestium deorum sacris lumen additum 32
Colchi Aegyptiorum colonia 589
Colchi Lazi vocati ibid.
Colchorum genus & nomina ibid.
Columbæ Dodoneæ 108
Columnæ Herculis vbi 271
Coma Berenices 332
Combæ inuentum 887
Cometæ quid sint 551
Cometarum portenta, ibidem.
Comœdiarum dignitas 7
Comœdiarum inuentor, ibidem
Concha Cytheriaca Veneri sacra 380
Consulendorum Deorum modus 62
Conuiuia in honorem Deorum 33 57
Conuiuiorum sacrorum sermones 36
Copreus Eurysthei minister 678
Corinthus vnde dicta 805
Coronis mater Æsculapij 367
Corcyra vnde dicta 510, 887
Corcyra extructa 666
Corcyra Drepanum vocata 86, 510, 589
Corcyra olim Phæacia 166
Corcyræorum piscatio 169
Cornix Minervæ inuisa 303
Corona Ariadnæ inter sidera 498

Corona inter sidera 735
Coronæ Cerealium 24,512
Coronæ sacrificantium 23
Coronæ hederaceæ 490
Coronæ victorum 419
Coronabantur vasa in sacris 25
Coronandi varietas 24. *ordo triplex* 24 (372
Coronis nympha vnde dicta
Coroniſtæ sacerdotes 961(25
Cornua victimæ inaurabantur
Coxtina quid esset 350
Corybantes dicti 960
Corybantes quid essent 80
Corybantum parentes 972
Coryca Sicilia dicta 120
Crapulæ mala 404
Cres rex Cretæ 83
Creta Idea vocata 98,506
Creta vnde dicta 506,890
Creta nec venena nec feras producit 684
Cretæ labyrinthus 734
Cretēſium inuēta 515, 684
Crocus sacer Eumenidibus 219
Crocus sacer Cereri 512
Crœſi munus Delphis missū 356
Croton ex oraculo condita 248
Cunilæ vis 390
Cupido alatus 401
Cupido fons malorum 405
Cupidinis parentes 399, 400 404. *nobilitas* 399. *ortus* 399. *vis* 402. *insignia, ib. comites* 404
Cupidines plures 401.404
Cupreſſus arbor funebris 46 464
Curcotis sacrificium 494
Curetes qui essent 81,972
Curetes Iouis filij 98
Curetes Iouem protexere 972
Curetes primi visi armati, ib.
Curetes dæmones 972
Curetum parentes 972, *inuenta* 853,978
Cyclopes exleges 978. *Polyphemi filij* 977. *voluptarij* 979 *in tartarum deiecti* 981
Cyclopum parentes 976 *nomina* 981, 983. *princeps Polyphemus* 978, *patria* 982 *officia* 981. *munera diis data, ibid. opus Tirynthe* 979 *inuenta* 978
Cyclopum mors 982
Cygnus rex 720
Cygnus in auem 719,721
Cygnus inter sidera 657,849
Cygni parentes 718
Cygni crudele consilium, ibid.
Cygni socij in aues 720
Cygni dicati Apollini 355
Cygni musarum aues 772
Cynthia luna 253
Cyparissus sacra Plutoni 175
Cyparisso fores mortuorum ornatæ 46
Cyprius Sphecia vocata 379
Cyprus Macaria 380
Cyprius Ceraſtea cur dicta, ib.
Cyprus vnde dicta *ibid.*
Cyrene à Phœbo cōpreſſa 539
Cyrene vrbs vnde dicta, ibid.
Cyrenes filij, *ibid.*
Cyrenus insula vnde dicta 94
Cytherō in montē versus 217

Dactyli Idæi qui & quot 80,972
Dactylorum inuenta 973
Dædale nutrix Mineruæ 297
Dædalus à Minerua edoctus 776. *labyrinthum fecit* 560 *filij* 777. *Pasiphaen adiuuit* 776. *exul ibidem. in Sicilia claruit, ibid. volauit* 776 801. *fuit eximius statuarius* 707
Dædali parentes 775. *vxor* 777 *filij, ibid. nomen* 775
Dædala omnes statuæ dictæ 777
Dædalea instituta 778
Dæmones agitati 110. *cantu oblectantur* 34, *vt nobis consulant* 796
Dæmonum sacrificia 33. *natura* 21. *officia* 31, 34. *numerus & locus* 34
Dæmonibus omnia plena 34
Dæmonibus odores grati, ib.
Dæa Proserpina 244
Danace naulum Charontis 197
Danae in arcam inclusa 807. *in mare deiecta, ibid. capta cum arca.* *ibid.*
Danaes parentes 807 *allegoria* 809
Daphne in laurum versa 351
Dardanus Iouis filius 94
Dardania vnde dicta, ibidem
Daunij populi Italiæ 719, 720
Daunij regis grata voluntas 719
Deformitas Brotei 152
Deianira Acheloo desponsata 708
Deianiræ mors 694
Deianira Herculi desponsata 708
Delia Diana 261
Deliciarum vis 404
Delos insula Plote 342
Delphi vmbilicus terræ 343
Delphi Pythus vocati 358
Delphi vnde dicti 343, 361 890
Delphici templi opulentia 356
Delphicorū certaminum laurus præmium 358
Delphinium certamen 435
Delphinus quibus præstet 171
Delphinus inter sidera 164 172, 880
Delubrum Aleæ Mineruæ 22
Delus Apollinis patria 341
Delus vnde dicta 968
Democritus aues intelligebat 352
Democriti opinio de principijs rerum 76
Deucalion vir bonus 891. *reparat homines, ibidem, vt seruatus,* *ibid.*
Deucalionis parentes 94, 889 *vxor* 890. *filij* 890, *domicilium* 890. *arca* 891. *patria* 889. *columba emissa* 892
Deucaliones plures 890
Deus cur sit vnus tantum 16, *non est metiendus pro facilitate votorum* 97. *conscelerator auertit* 26. *à celeritate dictus* 10, *solum animum respicit* 62. *fortunæ moderator* 327. *vnus omnia* 147. *autor omnium* 77. *pater omnium* 105
Dei præsentia qualis sit 58
Dei officium proprium 62
Dei ignoti ara 15

Dei gentium variarum 9
Dei sidera credita 10
Dei Persarum 12. *AEgiptiorũ* 10,11. *Scytharum* 14. *Libyæ, ibid. Iudæorum, ibidem. Græcorum* 10,15. *Romanorum* 13, 15
Dei antiqui in beluas præ timore 140
Dei antiquorum quid essent 147
Dei antiquorum vt sempiterni 20
Dei impuros non audiebant 27
Dei magni qui essent 795
Dei plebeij, ib.
Deis sculpendis apta materia, ibidem.
Deis aeriis grati cantus 34
Deis cur dicata insignia 935
Deorum varietas 937
Deorum cœlestium sacris lumina 32
Deorum in honorem conuiuia, 33
Deorum sacris addita musica 35
Deorum marinorum victimæ 37
Deorum diuisio 10
Deorum multitudo cur introducta 812
Deorum antiquorum crudelitas 63
Deos vbi antiqui consulerent 61
Dia Hebe vocata 141
Dia insula Naxos 499
Diadema inuentum 505
Diagondas Bacchanalia sustulit 498
Diana luna est 261
Diana Delia 261. *obstetrix matris* 262. *semper virgo, ibidem.*
Diana venatrix 263. *musicis gaudet* 264. *Lysizona* 265. *luna est* 362. *canephoria* 493. *Alpheum fugit* 267. *Taurica* 65. *Phœræa* 261. *Delia, ibidem. terrestris, ibidem. Lucina est* 265. *à ceruabus vecta* 265. *piscatoribus præfecta, ibidem. Dictynna vocata* 263
Diana culta à virginibus 268
Diana Pellenensis 266. *Persica* 267. *Alpheia, ibidem. Euclia ante nuptias* 268. *cur virgo* 270. *cur filia Latonæ, ibidem.*
Dianæ officia 263, 266. *nymphæ* 262. *currus* 265. *parentes* 261, 268. *victima* 60. *effigies* 263. *effigies optica* 780. *sacerdotes miræ* 267. *sacræ ante nuptias* 265. *Ephesiæ templum* 271. *Laphyræ sacra* 53. *munia* 268. *cognomina* 265. *Triclariæ sacra* 67. *Orthiæ sacra, ibidem. allegoria* 270
Dianæ sacer mulus piscis 349 *primitiæ oblatæ* 267. *arcus tributus* 363
Dianæ plures 262
Dictamum confert parturientibus 288
Dicte mons Cretæ 79
Diculi populi 720
Diomedes diis inuisus 720
Diomedis socij in cygnos 720
Diomedis parentes 719
Diomedis fratris libido, ibidem.
Diomedis cædes 720
Diomedis statuæ euersæ, ibidem
Diomedea insula ibidẽ
Dionysus deus salubris 483
Dionisus vnde dictus 499
Dionysus idem Bacchus 471
Dionysus in frusta discerptus 297
Dionysus Saturnum & Rheam cepit 507
Dionisus cur coctus, ibidem.
Dionysus reuixit iuuenis, ibidem.
Dionysi reuiuiscentis allegoria, ibidem.
Dionysias Naxos dicta 476
Diophorus in montem versus, 543
Diorphi mirum ibid.
Dioscuri nautis præfecti 853
Dioscurorum victima 854
Dirce in fontem versa 710
Dis Pluto vocatus 177
Discordiæ dolus 656
Ditis imperium vnde incipiat 177
Dithyrambus Bacchus 500
Diuinæ naturæ bonitas 105
Diuinationum modi 61
Diuinatores Apollinis filij 353
Diuitiæ stultis ad perniciẽ 221
Diuitiæ quales 63
Diuitiæ subditorum obsides 845
Dodone dicta 605
Dodonæa sylua, ibidem.
Dodonææ columbæ 108
Dodonææ glandes 605
Dodonæum oraculum 108
Dorij vnde dicti 166
Dorpia sacrum 494
Dorpiæ ritus ibid.
Drepanum ciuitas 510
Drepanum falx 120
Drepanum insula ibid.
Drepanum Corcyra 86
Drepanum vnde dicitur 120
Dryades nymphæ 466
Dryades vnde dictæ 467
Dyris mons Atlas 329
Echinades insulæ 725
Echus fabula 1005
Egregiæ victimæ 25
Electrum è lachrimis Heliadũ 548
Elegi à quo inuenti 348
Eleleus Bacchus 500
Eleorum ludi in honorem Iunonis 133
Eleusi mors 511
Elysii campi vbi essent 271
Elysiorum camporum amœnitas 272
Elysiis quæ animæ missæ 271
Elytie in heliotropium 820
Empedoclis sententia de principiis 55
Empedoclis dæmones 112
Empedoclis sententia explicata 106
Empirica inuenta 355
Empusa in omnia se vertens 846
Enceladi supplicum 645
Endymion a luna amatus 332. *lunam prior obseruauit* 258.

pastor fuit 335. mortuus & sepultus, ib. iustus 333. iactus ad inferos 333
Endymionis parentes 94. patria 333. filij 258. potestas 333 somnus 333
Enopla lex Laconum 853
Epaphus Iouis filius 94
Ephemeria vnde dicta 579
Ephemerij remedium, ibidem.
Ephemerium malum 579
Ephesij templi magnificentia 268
Ephesiorum studium instaurãdo templo 269
Ephesium templum vstum 268
Ephydriades nymphæ quæ essent 469
Epibdæ sacra Bacchi 494
Epicuri opinio de inferis 201 de principiis rerum 76. de mundo 109
Epilenæa sacra 492
Epimetheus quid sit 318
Epiniciorum origo 86
Epomeus locus Siciliæ 654
Equus à Neptuno inuentus 163
Equus inuentus à Sesonchose 164
Equi Neptuni, ibidem.
Equi Plutonis 175
Equi Solis 537
Equi Martis 159
Ercynæ fluuij ortus 249
Erichthonij parentes 302 nomen 989. ortus 150. fama 990. educatio 989. filij, ibid. inuenta, ibidem.
Erinnyes Eumenides sunt 215. æripedes 224. aeriuagæ, ib. vnde dictæ 222. quid sint 220. allegoria, ibid.
Erinnyum parentes 215. officium, ibid. locus 222. statua 220
Erisichthonis fames perpetua 515
Eriphyles monile 526
Erythræum mare 809
Euchius Bacchus 500
Eulinus Lucina 289
Eumenides quando natæ 216. vnde dictæ 215. natæ è sanguine 216. Ioui assistunt 218. vbi cultæ 220
Eumenidum parentes 215. angues pro capillis 217. habita reuerentia 218. templum 217. sacerdotes, ibid. sacrificia 42. victima 220. vestes, ibid. coronæ 220. inuocatio quàm difficilis, ibid. sacrorum ritus, ibid. officium 215. forma 217. nomina 218. inhumanitas 219
Eumenidum sacris apta ligna 220
Eumenidib. flores dicati, ibid.
Eumenidibus plãta dicata 221. vinum inuisum, ibid.
Eumolpidæ sacerdotes Cereris 29
Eunomia Ioui assidet 118.
Europa inter Deos relata 928
Europa rapta 94
Europæ vnde dicta, ibid.
Europa parentes 920. fratres, ibid. forma, ibid. raptus, ibid.
Eurysthei parentes 671
Eurystheus minister Cupreus 678

Eurystheus mandata in Herculem 674
Eurystheus autoritas cælitus, ibid.
Eurystheus crudelitas 674
Exempla domestica qualia 127
Exequiæ pro absentibus 46
Exequiæ anniuersariæ 45
Exequiarum ritus 46
Eximiæ victimæ 25

Fabulæ quid sint 4
Fabulæ poeticæ 8
Fabulæ Attelanæ 5. planipediæ, ibid. tabernariæ, ibidem. palliatæ, ibid. togatæ, ibid. politicæ, ib. Sybariticæ, ibid. Æsopicæ, ibid. philosophicæ 934. à locis dictæ 5
Fabularum scriptores 9. partes 8. varietas 5. diuisio 4. vtilitas 4
Fabulis ingenia puerorum informanda 3
Fabulosæ narrationes cur inuentæ, ibid.
Fabulosæ picturæ Deorum, ibid.
Facum certamina 145
Fagi glandes bonæ putatæ 605
Fatum quid sit 206
Fatum dius imperat 102
Fatum sapientia retunditur, ibidem.
Faunus cornutus 463
Fauni parentes 463. tempus, ibid. filij, ibid. inuenta, ibid. victima 60
Fauno pinus dicata 463
Fauni dæmones, ibid. Dij agrestes, ibid.
Februus quid sit 175
Feris expositi 655
Feronia Dea nemorum 544
Feroniæ religionis mirum, ibid.
Ficus inuenta 513
Ficus è Sice, 482
Ficus folia Baccho sacra 482
Fidicula piscis Apollini sacræ 348
Figulina rota inuenta 801
Figuræ gypseæ inuentæ 790
Flores dicati Eumenidib. 220
Fluuij cur tauro similes 709
Fluuiorum propriæ plantæ 915
Fluuiorum cursus lateus aliquandiu 911
Fœderum antiquorũ ritus 651
Fœminæ picturæ peritæ 780
Fœminæ rarò sapientes 306
Fœminarũ misera conditio 925
Formicæ in homines 212
Fortuna Tyche vocata 336. quãdo esse cœpit, ibidem. quid sit 207. nata è sanguine 336. Dei minister 337. super rotã volvitur 339. nulla est 337. vna è Parcis 337
Fortuna virtuti aduersaria 139. facit similia sapientiæ 338. stultè inter Deos, ibid. cur cæca 338. vecta ab equis cæcis 340. cur excogitata 340
Fortunæ parentes 335
Fortunæ simulachrum 339
Fortunæ arbitrium 336
Fortunæ Deus moderator 337
Fortunæ vis tributa 336
Francisci Magni Ducis ingenium 622
Fruges vbi priùs inuentæ 514
Frumentum in Sicilia inuentum 124
Fulmen quid sit 154

Fulmina vt fiant, ibid.
Fulminũ Vulcanus artifex 149
Furiæ natæ è sanguine 216. *vt vocatæ* 215 *quid sint* 222
Furiarum officium 217. *locus, ibidem.*
Fusanei Dionisio sacri 349

G
Alatus Polyphemi filius 979
Galli Rheæ sacerdotes 959
Gallus sacer Æsculapio 234
Gallus dicatus Mineruæ 307
Gallus soli sacer 536
Gallus inuenis in auem 151
Ganymeda Hebe 141
Ganymedes raptus 141
Ganymedes pulcherrimus 996. *in Aquarium* 997. *quid sit* 141. *ab aquila raptus* 141
Ganymedis parentes 995. *officium, ibid.*
Genius Bruti 293
Genius quid sit, ibid.
Genij parentes 292. *sacrificia, ibid. arbor sacra* 292. *victus, ibid. etymologia, ibid. officium, ibid. figura, ibidem.*
Genio platanus sacra 292
Genio frons dicata 294
Genij rerum omnium 205
Genij dæmones creditj 293. *vt consulant, ibid.*
Genua vnde dicta 609
Geraniamons vnde dictus 893
Geryonis parentes 682
Geryonis boues 685
Gigantes venti sunt 88. *vbi habitarũt* 642. *cur genuit* 641
Gigantum parentes 641
Gigantum forma 642
Gigantum vis 641. *pugna* 643. *fuga* 644. *arma* 643. *nomina* 644. *supplicia* 645. *arrogantia* 87. *terror diis iniectus* 644
Glauce fons 579
Glaucus natator peritus 832. *vates, ibidem. Nerei interpres* 833. *discerptus* 834. *suffocatus, ibidem. in balænam versus, ibidem. Ariadnam rapuit* 832
Glaucus Taraxippus 835
Glaucus Deus factus 833
Glauci parẽtes 832. *amores* 834. *inuenta* 7
Glauci plures 835
Glutinum inuentum 801
Gorades insulæ Gorgonum 778
Gorgones animalia Numidiæ 748
Gorgones apud inferos 749
Gorgonum parentes 746. *forma* 742. *vis* 748. *capita* 748. *locus, ibid.*
Gorgonum allegoria 749
Græ canæ natæ 746
Græarum locus, ibid.
Græarum nomina 742. *dens & oculus, ibid. allegoria* 749
Græci Hellenes dicti 310
Græcorum Dij 10
Gramen Marti dicatum 159
Gratiæ Veneris sociæ 392. *restitæ* 412. *solutis zonis, ibidem. vbi cultæ* 412. *Veneris filiæ* 398. *charites dictæ* 413. *è terris fugerunt* 412
Gypseæ figuræ inuentæ 790

H
Æmonia vnde dicta 890
Hæmus mons 648
Halcyonis parentes 884
Halcyonis forma 885
Halcyones in aues 885. *vnde dictæ* 885. *quando nidulantur, ibidem.*
Halcyonum nidi firmitas, 886. *salacitas, ibidem. nomina, ibidem.*
Halcyonij dies, ibidem.
Hamadryades 466
Harmonia vxor Cadmi 1000. *vbi habitauit* 1001. *in anguem versa, ibidem. Elysijs missa, ibid.*
Harmoniæ parentes 999. *monile donatum* 1000. *filiæ ib. Deorum dona data ibidem.*
Harpyiæ rapaces 724. *Iouis canes, ibid. Stymphalides dictæ* 723. *vbi habitarunt* 723. *à Boreadibus pulsæ* 726. *cæsæ, ibidem.*
Harpyiæ vbi se occultarunt, ibidem.
Harpyiarum parentes 723. *nomina, ibidem. forma* 723. *etymologia* 726
Hebræorum prima vera religio 10
Hebe Dia vocata 141. *vxor Herculis, ibid. quid sit, ibid. iuuentuti præfecta* 141. *pincerna Iouis, ibid. à poculis remota, ibid. cur filia Iunonis* 142. *cur soror Martis, ibidem.*
Hebes parentes 140. *filij* 141. *ara cum Hercule communis, ibidem.*
Hecate venefica 564. *lucifera* 238. *Brimo, ibidem. reginæ inferorum* 242. *angelus vocata, ibid. à veneficis inuocata* 241. *vnde dicta* 239. *quid sit* 238. *expositæ* 240. *educata, ibidem. canicida & caninora* 239. *triuia vocata, ibidem, triformis* 239. *sordida* 240. *culta* 242. *foribus præfecta* 240
Hecates parẽtes 237. *forma* 238. *canes, ibidem. sacrificia* 241. *victima* 259. *officia* 240. *cœna, ibidem. inuenta* 564
Hecates crudelitas 243. *allegoria, ibidem.*
Hecatæ triglæ dicatæ 348
Hecatæa phasmata 242
Hector vbi sepultus 78
Hectoris ossa requisita, ibidem.
Hæreses antiquitus castigabantur 62
Hæresium causæ 321
Hedera è quibus 481
Hedera vbi inuenta 499
Hedera Baccho sacra 482
Hedera cur Baccho sacra 489
Helena insula 661
Helena rapta à Theseo 657
Helenæ parentes 657. *formæ, ibidem. nutrix* 1013. *filij* 661. *procorum nomina* 1014. *coniuratio ob nuptias* 658. *mors* 661. *flamma lætiferæ nautis* 854. *salubris nautis, ibidem.*
Helenij herbæ vis 661
Heliadum lachrymæ in electrum 548
Heliopolis vrbs Ægypti 528
Heliotropium ex Clytie 820

Hellanodice indices olymp. 425
Helle ex ariete delapsa 595. sepulta ibidem.
Hellenes Græci dicti 310
Hellespontus dictus 595
Heneti vnde dicti 979
Hera Ceres vocata 509
Heræ sacrificia 53
Heraclea vrbs deleta 682
Heraclidæ opin. de princip. 76
Hercules Acheloum vicit 686
Alibionem & Bargionem occidit 686
Alcestim in vitam reuocauit 691
Alcyoneum cecidit 687
Angues duos suffocauit 671
Amycum & Mygdonem vicit 681
Antæum suffocauit 685
Aprum Erymäthi occidit 678
Aras 12. diis erexit 688
Augiæ stabulum purgauit 678
Astrologiam didicit 674
Aues Stymphalides expulit 679
Aurea mala reportauit 684
Balteum Amazonis cepit 681
Bebryciam deuastauit, ibidem.
Busirim de medio sustulit 985
Cacum occidit, 686
Cerberum eduxit 689
Cercopas prostigauit 693
Ceruam æripedem cecidit 677
Cicadas fugauit 688
Clauam Mercurio consecrauit 688
Cœlum sustinuit 331
Columnas posuit 271, 689
Coon subiugauit 686
Cygnum occidit, ibidem.
Dercylum & Albiquem cecidit 683
Diomedis equos cepit 680
Emathionem obtruncauit 686
Erycem trucidauit 683
Gerionis boues cepit 682
Gigantem trucidauit 643
Gigantes è sanguine leonis Nemæi interemit 687
Herginum & copias cecidit 675
Hesionem liberauit 681
Hydram Lernæam cecidit 677
Inferorum bubulcum trucidauit 688
Insaniuit 692
Lacinum vicit 686
Leonē Citheroneum occidit 674
Leonem Nemæum obtruncauit, ibidem.
Linum occidit, ibidem.
Lycum oppressit 676
Neptuni filios trucidauit 688
Nessum transfixit 693
Oechaliam subiugauit 691
Olympia instituit 679
Omphalæ seruiuit 692
Poculum à Sole accepit 318
Prometheum liberauit 686
Patriam defendit 675
Protes filios occidit 682
Puellas quinquaginta vna nocte constuprauit 675
Pyrechmum prostigauit 686
Saurum obtruncauit, ibid.
Sarpedonem Neptuni cecidit 682
Saturno sacrificauit 64
Siculos debellauit 683
Taurum Marathonium denicit 680

Thioda-

Thiodamantem occidit 698. liberauit 688
Troiam cepit 682
triduum latuit in ceto 824
Hercules pellem leonis gestauit 674. omnium laborum obliuiscitur 688. se in pyram coniecit 694. inter Deos relatus est, ibidem. suos filios trucidauit 676. Iunonis lac suxit 133
Hercules cur relictus ab Argonautis 587
Herculis parentes 669. claua in arborem 688. cognomina 699. filij 676. forma 673. fratres 670. insania 675. inuenta 696. magistri 673. Chiron educator 673. natiuitas 670. nomē 676, 692. patria 670. sacrificia 699. sacra fœminis vetita, ibidem. socij 691. victima 699. vitia 692. voracitas 696. vxores 691
Herculis reliquiæ 303. nomen 701
Herculi sacra populus 689
sacrificandi ritus 699
Herculi infensa Iuno 113
Hercules plures 695
Heri taciturni sacra 220
Hermaphroditus Mercurij filius 387
Hermionenses à Charonte immunes 198
Hesichus heros 42
Hesichidæ qui fuerint, ibid.
Hesione cur ceto exposita 166
Hesperia vnde dicta 330
Hesperidum parentes 684. nomina, ibidem. horti 727. mala aurea, ibidem. locus 728. draco custos 727. cornu 505
Hesperis filia 729
Hesperus in stellam versus 330
Hiera insula 148
Hierax in accipitrem versus 895
Hippa Bacchi nutrix 477
Hippocrene fons 947
Hippodamia victa à Pelope 804
Hippodamiæ proci 803
Hippodamiæ nuptiæ, ib.
Hippolytus Thesei 735
Hippolyti cædes 165
Hipponium vrbs Siciliæ 244
Hispania vnde dicta 451
Homeri consilium in poemate 7. aurea cathena 138
Homines cædebantur in sacris 66
Homines Saturno cæsi 64
Homines in lapides versi 610
Hœdorum sidera 604
Hœdorum ortus ib.
Horæ vnde dictæ 415
Horarum parentes 414. nomina ibidem. officia, ibid.
Horti Iasonis 575
Hyacinthus casus 346. sacer Apollini 365
Hyades inter sidera 327
Hyadum nomina ibid.
Hyadum etymologia, ib.
numerus ibid.
Hyes Dionysus ibid.
Hydromantia Nerei 150
Hydrophoria 435
Hygia Mineruæ filia 304.
Hygiea vxor Æsculapij 370
Hyla captus ab Hercule 698

Hylus Herculis filius, ibidem.
Hymni à quo inuenti 767
Hymni Hyagnidis inuentum 615
Hymnorum forma 55
Hyperionis parentes 528. *insignia* 529
Hypsipylæ pietas in patrem 432

Iacchus Bacchus est 500
Iambæ sales 246
Iambi versus reperti 247
Iamidarum diuinationes 33
Ianus bifrons 118
Iani liberalitas 115
Ianuarius Lenæo dictus 494
Iapetus Gigas 310
Iapetus cum Saturno regnauit 112
Iapetus vnde dictus 318
Iapyges qui essent 720
Iapygya vnde dicta, ib.
Iasion amatus à Cerere 178
Iasionis parentes 510
Iaso filia Æsculapij 370
Iason educatus 585. *ad aureum vellus missus, ibidem.*
Iason vellus aureum cepit 588. *incolumis redijt* 590. *vnde dictus* 585. *iuuentuti restitutus* 591. *Creontis filiam duxit* 557
Iasonis parentes 584. *socij* 586. *filij* 578. *nauigatio* 601. *mors* 592. *templum, ibidem.*
Iasonis horti vbi & cur 575
Iasoni proposita pericula 588
Icari mors 777
Icarium mare 487
Icarius cæsus ob vinum, ibidem.
Ida mons vbi sit 79
Idea insula Creta dicta 98
Ignauia vt pingebatur 795
Ignis à quo inuentus 99
Ignis ereptus hominibus 312
Ignis restitutus, ibidem.
Ilithyia Lucina 288
Illyris vnde dicta 979
Imagines Deorum nullæ Persis 13
Imagines Deorum nullæ Romanis ibidem.
Imagines sanctorum vt habendæ 14
Imperandi desiderij vis 86
Imperantium conditio 234
Imperatoriæ virtutes 61
Impietatis pœna 932
Impunitas scelerum 109
Inachi parentes 915. *vxor ibid. filij, ibid. ortus, ibid.*
Indus vitis & ficus inuentor 508
Inferi à quibusdam negati 276
Inferi malorum autores 43
Inferorum indices 211
Inferorum descensus 198
Inferorum sacrorum tempus 39
Inferorum sacerdotes & vestes 43
Inferorum victimæ 39
Inferis cur sacrificaretur 42
Inferos esse vt necesse est 276
Inferos qui viui adierint 198
Inferiæ mortuorum anniuersariæ 46
Ingenium hominum quale 91
Ingeniorum bonorum natura, ibid.
Ingrati omnes sordidi 173
Iniustitiæ origo & vis 652
Ino Melicertam iugulauit 827

in mare insilijt 435. *facta Dea maris, ibid. Leucothea vocata. ibid. Matuta est* 828. *sepulta, ibid. credita præesse nauigantibus* 829
Inus parentes 827. *Insidiæ in Phrixum* 595
Insignia armorum inuenta 504
Insulæ beatorum vbi essent 271
Io sacerdos Iunonis 901
Io in vaccam versa 894. *ab Argo custodita, ibid. sortiũ fuit, ibid. in hominem redijt* 897 *tempestatibus præfecta, ibid. rapta, ibid.*
Ius parentes 899. *filius* 897
Iolaus reuixit 701
Ionium mare 895
Iophon oraculorũ interpres 605
Ioppe vrbs vnde dicta 896
Iouis parentes 78. *patria* 80. *nutritores* 18. *fratres* 84. *tres oculi* 105. *nomina, ib. auaritia* 68. *crudelitas, ibid. malitia* 71. *temeritas* 78. *perfidia, ib. libid* 095. *mendacia* 70. *inuẽta* 77. *filij* 94. *filiæ præces* 98. *formæ ob amores* 94. *adtutor Briareus* 88. *concubitus* 94. *custodes* 88. *pericula* 73. *sortitio* 90. *cognomina* 98. *vxores* 90. *filia Læsio* 71. *victoria in Titanes* 98. *filius Æacus* 212. *planetæ vis* 106. *sacrorum varietas* 35. *Dodonæi oraculum* 108. *aræ sublimes* 21. *victima* 60. *Lycæi templum* 28. *Polyei sacra* 55. *fabulæ explicatio* 105
Iouis adsidet Eunomia 118
quercus sacra 99. *aquila dicata* 110. *vocata concepta* 98. *cœlũ obtigit* 90. *assessor pudor* 91. *adsidet æquitas, ibidem, diuini honores habiti* 97
Vide Iupiter.
Iones plures 83
Iones reges vocati 77
Iphicli celeritas 670
Iphigenia mactata 65
Iphigenia sit Hecate, ib.
Iræ vis 924
Iris nympha Iunonis 136. *quid sit* 906. *quid significet, ibid.*
Iridis parentes 904. *efficia, ib. forma* 905
Isis Ceres dicta 121
Isis Tithorea 54
Isis Dea culta 897
Isidis statua 897. *inuenta* 355
Isidi vitula dicata 897
Isidi sacer anser 384
Isthmia instituta 435
Isthmia in honorem Melicertæ 828.
Isthmiorum præmia 434. *vnde dicta, ibidem. tempus, ibidem victorum honor ibid.*
Istri fluuij cursus 589
Italia Saturnia dicta 124.
Italia vnde dicta 683
Italiæ Saturno sacra 124
Ithomata sacra 78
Itys in phasianum versus 739
Iudæorum Dei 18
Iudices inferorum 211
Iudicia temeraria vt sint calamitosa 919
Iuno ab Herc. vulnerata 73. *ab horis educata* 131. *fit vacca* 114. *fit virgo quot annis* 132. *à cuculo decepta* 132. *ab*

Oceano educata 131. fit Iouis coniux 132. nuptijs præfecta 133. ridiculè decepta, ibidem. lac Herculi præbuit, ibidem. vbi culta 133. suspensa à Ione 135. Venus dicta 134. Herculi infensa ibidem. à panonibus vecta 136. subuentaneũ peperit 134. sellæ alligata 145. diuitarum Dea 135. à Ioue ligata ibid.
Iuno cur timoris Dea 137. cur in Samo nutrita, ibidem. cur ab horis educata, ibidem. cur Vulcanũ peperit, ibid. cur Iouis coniux, ibid. cur à Ioue ligata 138. aeris vis est 138
Iunonis parentes 130. nutrices, ibidem filij 132. pellices 134. patria 130. nymphæ 136. pictura 134. ludi, ibidẽ. cognomina 136. dos 684. victima 60. sacrificia 132. templum sine tecto 139. adultæ sacellum, ibid. statuæ forma 134. nuptialia sacra 132. odium illustres fecit 134. pellices è templis electæ 134
Iunonis allegoria 137
Iunoni sacra victima 134. sacra fiunt ante nuptias 132. sacra auis 135
Iupiter vbi natus. 79. vbi lotus 78. vbi educatus 83
Iupiter educatus ab apibus 80. à capra, ibid. à Neda & Ithone 81. ab amalthea & Melissa 107. ab adrastea 81. ab aquila 82. à fortuna 81. ab vrsis 83. à Thisoa, Neda & Agno 81. à columbis 82
Iupiter quomodo seruatus 80. patrem in regnum restituit 113. paternas insidias sensit 113. Thetidẽ compressit 297. in Olympo versabatur 96. inuentores rerum honorauit 97. patrem insecutus est 72. mortuus est 19. Parcis est inferior, ibidem. mortalis est, ibidem. barbatus 56. ambitiosus 90. Aegiochus 84. paterna genitalia abscidit 86. reges instituit 87. Metim vxorem deglutiuit 91. Themim duxit 91. in aurum versus 810. in cuculum versus 92. Iunonem duxit 92. grauidus Palladem peperit, ibidem. in cygnum versus 92 diuinos honores assecutus 89. Idæus 79
Iupiter quid sit Platonicis 125. cur in varias formas 109. cur à Saturno non esus 109. cur sempiternus 20. cur à Vesta educatus 106. cur Olympius 98. cur Deus habitus 99. omnium autor 18. aer creditus 99 motus aeris, ibidem. ignis regio 100. ignis autor omnium, ibidem. æther 101. planeta benignus, ibidem. sol, ibid. stella, ibidem. cœlum 103. fatum 102. anima mundi 104. diuina prouidentia 20. supremus 104. dator bonorum, ibidem. sine auribus 109. quatuor habet aures, ibidem. pater hominum & Deorum 104. mas & fœmina, ibidem. Cecrops, ibidem.

Ammonius 96. Idæus 79
Olympius 104. infernus 105 tres oculos habet, ibid. Vide plura in Iouis.
Iurantium in fœderibus ritus 658
Iurantium mos 659
Iustitiæ partes 308
Iustitiæ vis ibid.
Iuuenes plerumque inepti præfecturis 550
Ixion ad inferos deiectus 619
Ixionis parentes 618. crudelitas, ibidem. expiatio 619 filii, ibidem.
Ixionis supplicium 619
Ixionis cum nube congressus, ibidem.
Iynx Medeæ magistra 451
Iynx in auem versa 565
Iynx Iasonis socia 849
Iynx auis, ibid.
Iyngis parentes 565
Iyngis vsus in veneficiis, ibidem.
Labyrinthus Ægypti 734
Labyrinthus Cretæ 560
Lactea via facta 133
Lactucæ vis 390
Ladon draco Hesperidum 728
Læsio Iouis filia 71
Lamia Sibylla dicta 747
Lamiæ quæ dicantur, ib.
Lamiæ malitia ibid.
Lampadophoria 324
Lampsacenorum morbus 523
Laomedon impius 172
Laomedontis calamitas 165
Lapithæ dicti 343
Larè nymphæ lingua cæsa 294.
Larè sacra, ibidem.
Lares quid essent 294.
Larium parentes, ibid.
Laribus canes dicati ibid.
Laribus oblata in sacris 295
Larissa vnde dicta 540
Larunda culta 294.
Laseris bonitas 541
Latium vnde dictum 72
Latona vnde dicta 968. Iunonem fefellit 968. in coturnicem versa 969
Latona nutrix Apoll. & Dianæ 341
Latonæ parentes 968
Latonæ terra infesta ibidem.
Latonæ templum 969
Latonæ filij 970. palma 342
Laurus è nympha 351
Laurus vbi inuenta 352
Laurus Apollini sacra 351
Laurus præmium Delphicũ 358
præmium Pythiorum 431
Laurus fulmine non tãgitur 351
cur dicata Apollini 351
Lauri vires 351
Lazi Colchi 590
Leda ouum peperit 93
Ledæ ouum datum seruandum 1021
Leges inuentæ 516
Leges donum dei & vis 161
Legum obseruantia antiquitus 115
Legum multiplicitas damnosa ibid.
Lemnos Vulcano sacra 144
Lemniades graueolentes 387
Lemniadum facinus, ib.
Lemniæ terræ vis 144
Lenæ, nymphæ torcularium 490

Lenæa sacra 494
Lenæo mensis Ianuarius, ib.
Leones ab Hercule victi 674
Leones Vulcano sacri 150
Lesborum diuinationes 352
Lethæi fluuij quatuor 279
Lethe fluuius 235
Lethe cur bibebatur 281
Lethius fons 688
Leuca fons fœtidus 644
Leucadia victima 67
Leucadiæ petræ vis 391
Leucippus amatus à Daphne 351
Leucosia insula dicta 751
Leucosyri qui essent 590
Leucothea aurora est 831
Lex regina ciuitatum 161
Libamina prima quæ essent 31
Liber pater 500
Liberalitas regia virtus 172
Libido Clisophi Selymbriani 786
Libidinis vis 923
Libya vnde dicta 814
Libia vnde dicta 94
Libyæ dei 14
Libycæ fabulæ 6
Ligures vnde dicti 682
Ligna deorum sculptorum 786
Martis 27
Ligna sacris apta 27
Ligna sacrorum Bacchi, ibid.
Ligna sacrorum Veneris, ib.
Herculis ib.
Lignatores sacrorum 28
Lignatorum munus ib.
Lilia candida facta 133
Limniades stagnorum deæ 468
Lingua concha Veneri sacra 380
Linguæ Mercurio sacræ 36
Linguæ vltimæ sacrorum, ibid.
Linus vnde dictus 348
Linus victus 348
Linus elegos inuenit ib.
Linus ab Hercule occisus ibid.
Lini parentes, ib.
Lini discipuli, ibid.
Lini inuentum 700
Lipara habitata 861
Lipara dicta, ibid.
Lipara insula Vulcani 148
Lipara Melignis 977
Lotis in loton arborem 522
Lucerna per annum ardens 785
Lucifer solis præuius 551
Lucina debilitat 289. lysizona 287. vna è parcis 205. vbi nata 287. vnde dicta 140. eadem Diana 265. culta 289. Protyræa 288
Lucinæ parētes 286. officia 288. imago 288. nomina 287. reuerentia, ib. sacerdos 289
Lucinæ sacrum dictamum 288 miraculum, 289
Luctus honor Proserpinæ 246
Ludi varij Græcorum 435
Lumina sacris addita 32
Luna habitari credita 257. 676
Luna aeris vxor 252. in curru vecta 251. cornuta 253. mas & fœmina, ibid. lumen vt accipit 257. Iunoni opem tulit in Hercul. 674. Panamauit 258. Diana dicta 261. veneficijs præfecta 253. obit & fit sydus 334
Lunæ parentes 250. sagittæ 253 vires 256. defectus 253. media eclipsium 255. magnitudo 256. obseruatio 254. victima 258. officia 253. natura 257. vestes quales 252. miraculum 254. defectus vt fiant 255. defectus quis prior obseruarit 254. equi 251. ortus 252. sacrificia 67. Phœbe dicta 251. etymologia 259
Lunam detrahere quid sit 254
Lupercalia 984
Lupus Marti & Apollini sacer 159
Lupi ex hominibus 984
Lusitania vnde dicta 481
Lusius fons 78
Lustratio quid sit 42
Lustratio per sulphur 49. per porcellos 50. per sal, ibid. per aquam 49. per cepas, oua, mænides 49
Lustrationes agrorum 51
Lustrationes pollutorum ibidem. precantium ibid.
Lustrationes vasorum sacrorum 49. locorum, ibid.
Lustrationum differentiæ 52. caussæ, ibid. ritus 51
Lyæus vnde dictus 500
Lycaon in lupum 984
Lycaonis parentes 984. inuenta, ibidem. tempus, ibidem, filij in lupos 985. filia in vrsam 986. filiorum nomina 440. 985. filius 328
Lycosura vrbs 984
Lynceus perspicax 851
Lycurgi calamitas 480
Lydia Mæonia dicta 695
Lygodesmæ victima 66
Lyra à Mercurio inuenta 347
Lyra Orphei inter sidera 762
Lyræ etymologia 439
Lysizona Lucina 265

Macaria vrbs condita 986
Macaria insula dicta 695
Macedonis insignia 504
Macedonia vnde dicta 505
Machaon Medicus 370
Macris Bacchi nutrix 120
Macris Sicilia dicta, ibid.
Mænades vnde dictæ 482
Magicæ artis vires creditæ 574
Magicis artibus repugnantia 242
Magna mater quid sit 96
Magnæ matris tibiæ sacris additæ 615
Magorum diuinationes 352
Malitia suprema non diuturna 71
Mania nympha culta 295
Maria nominata variis nominibus 816
Mare Ægeum 330. Æthiopicum, ibid. Atlanticum, ibid. rubrũ, ibid. mortuum, ibid. Erythræũ vnde dictum 809
Mare mediterraneum 860
Maris fluxus & refluxus 816
Marinorum Deorum victimæ 36
Maronea vrbs vnde dicta 504
Marsi vnde dicti 567
Marsi ab Angitia docti 572
Marsya in fluuium versus 616
Marsya fluuius dictus, ibidem.
Marsya victus ibidem.
Marsyæ parentes 615. tempus, ibidem.

Marsya tibicen præstans, *ibid.*
Marsyæ supplicium 616
Mars capitis causam dixit 158. vulneratus fuit, *ibid* cultus in Thracia 159. quid sit 162. sol creditus 162. vis ignea, *ibidem.* arma inuenit, *ibidem.* ligatus 74. *Adonim* occidit 526. tyrannus 161. captus à Vulcano 159
Martis parentes 158. nutrices *ibidem.* vxor Neriene, *ibid.* filij, *ibid.* equi 159. currus, *ib.* simulachrum 163. comites 160. adulterium 152. inuentum 162. cognomina 159. victima 59 sideris vis 126 auriga Bellona 159. Allegoria 160
Marti homo cædebatur 66. lupus sacer 160. picus sacer, *ibid.* gramen sacrum 159. canis sacer, *ibidem.* gallus sacer, *ibid.* vultur sacer, *ibidem.*
Matragyrtæ qui essent 962
Matuta Ino est & aurora 831
Mausolus Solis filius 536
Mecionicæ vis 166
Medea in custodias tradita 243
Iasonem amauit 572. Peliam occidit 578. Æsonem coxit 591. Glaucam vsit 578. agnũ ex oue fecit 578. Bacchi nutrices coxit 577. Theseo insidiata est 581. Athenas adiuit, *ibidem.* patri imperium recuperauit, *ibidem.* Herculi nupsit, *ibidem.* Achilli nupsit 995. Æa vocata fuit 572. veneficiorum peritissima 574. Lemniadibus insidiata, *ibidem.*
Medeæ parentes 571. veneficia 572. crudelitas 573. nomen 581. facinora 574. filij cæsi 578. inuenta 579. mors ignota 581. soror Angitia 572. soror Chalciope, *ibid.* humanitas 243. fuga, *ib.* nuptiæ factæ Corcyræ 575. aræduæ, *ibid.* æstutia mira 576
Media vnde dicta 580
Medicina inuenta 368
Medicinæ initium 369
Medorum diuinationes 354
Medusa occisa 743
Medusæ parentes 741
Medusæ sanguis in serpẽtes 650. Caput in saxa vertit 742. Capilli in angues, *ibid.* Caput gestamen Palladis, *ibid.*
Medusæ vis, *ibid.*
Medusæ plures vocatæ 741
Megara vnde dicta 343
Meganira Cererem excepit 246
Melas fluuius Nilus 167
Meleager cæsus ab apro 713
Meleagri socij in aues 719
Meleagri vita in titione 731
Meleagrides aues 928
Melicerta artem memoriæ inuenit 434
Melicerta *Palæmon* 435
Melicertæ casus 434
Melicertæ certam. præmium 435
Melignunis insula 149
Melissæ Oreadis inuenta 465
Melita insula & oppidum dictum 695
Memnon in auem versus 554
Memnonis parentes 554. patria *ibidem.* militia, *ibid.* regia 555. ensis, *ibid.* statua mira 556. columna mira, *ibid.* mors 555. sepulchrum, *ibid.*
Memnoniæ aues, *ibid.*
Mensaria ciuitas 986
Mentha in herbam sui nominis 175
Mercurius vbi educatus 436. vbi natus *ibidem.* lac Iunonis suxit, *ibidem.* fur eximius 345. Cupidinem vicit 437. Argum occidit 443. domi custos, *ibidem.* pastorum deus 439. præstigiorum inuentor, *ibidem.* fit hircus ob Penelopen 448. furum deus 437. nautarum deus 445. palæstritarum deus, *ibidem.* eloquentiæ deus præfectus 438. somniis præfectus 441. terrestris Deus 442. morientibus præfectus 437. lyram inuenit 348. belli & pacis minister 437
Mercurij parentes 435. nutrix 436. officia 437. furta, *ibidem.* pictura, *ibidem.* simulachrum. *ibid.* victima 444. sacrificia, *ibidem.* cognomina, *ibidem.* filij 443. inuenta 441. virga 438. 440. cathena aurea 445
Mercurio gallus assidet 437. dies dicatus 441. boca piscis sacra 348. portulaca sacra 436. linguæ sacræ 36
Mercurij Trismegisti artificium 260
Mercurij plures 436
Mercurialium certaminum præmia 430
Mestra præstigiorum perita 516
Metallæ quæ quibus dicata 537
Metalla astris attributa 21
Metalla inuenta 316
Metallorum natura 21
Metis Iouis vxor deglutita 91
Midas tacta in aurum vertit 1003. auro Pactolum inficit, *ibidem.* iudex à Phœbo electus 1004
Midæ parentes 1003. liberalitas, *ibid.* allegoria 1004
Midæ aures asini iunctæ, *ibid.*
Miletus vnde dicta 343
Mimallones vnde dictæ 482. miracula, *ibid.* cornua assumebant 489
Milonis Crotoniatæ vires insignes 427
Minerua cur armata 312. oleam inuenit 307. Iouis ascititia 298. alata 299. semper virgo 300. belli inventrix, *ibidem.* colum inuenit 301. ædificia reperit *ibidem.* tibias reiecit 616. vim Vulcani deuitauit 302. Palladem cecidit 297. diuersa est à Pallade, *ibidem.* Pallas eadem 296. Alalcomenia 296
Minerua quid sit 308. cur dea credita 299. cur Pallas appellata, *ibidem.* cur populatrix 305. cur armata, *ibid.* artium inuentrix 302. nuda visa 302
Mineruæ parentes 298. Dædalæ nutrix, *ibidem.* cognomina

304. filia, ibid. domus 170. victima, ibid. certamen virginum in honorem 298. sacrificia 299. Aleæ delubrum 22. armatura 307
Mineruæ sacra noctua 307. sacer draco, ibid. numerus septenarius sacer 298
Mineruæ plures 299
Minos iudex animarum 210. quis fuerit 209. rex Cretæ 208. iustus fuit 209. Iouis filius 94. rex inferorum 210. Iouis discipulus 209
Minois parentes 208. officium 210. filij, ibid. mors, ibidem.
Minoi regnum delatum 209
Minotaurus natus 560
Minotauri forma 733
Minotauri nomen 559
Minyæ vnde dicti 592
Molæ quid essent 31
Molarum vsus 33
Molere triticum quis inuenit 514
Moly herbæ vis 566
Momus iudex electus 1016. omnibus inuisus, ibid. opera deorum carpit, ibid.
Momi parentes 1016. officium 1017
Mopsi diuinatio 354
Mors Noctis filia 231. alata 232. inferorum satelles 231. implacabilis 232. donum Dei 909. malorum remedium 232. somni soror 231
Mortis figura, ibid. victima, ib. beneficia 232. sacrificia, ibid. parentes 231. vis 824
Mortuorum honor capilli 43 victimæ captiui 44. res cariores vstæ, ibid. victimæ 45. victima dona, ibid. animæ vt vocabantur 47. fores cypariſſo ornabantur 46. anniuersariæ inferiæ ibid.
Mortui vt vrebantur 46. quamdiu lugebantur 44
Mortuis ſãguis oblatus 46. obolus in os includebatur 197
Morta vna Parcarum 205
Motacilla veneficiis apta 565
Mulieres malorum causæ 925
Mulierum conditio 926
Mulus piſcis Dianæ sacer 349
Mundus creatus creditus 105
Mundus æternus creditus, ibid.
Muſæ tres primum cultæ 766. ſemper caſtæ 772. Sirenas vicerunt 710. ſphærarum animæ 773. quæ fuerint 504
Muſarum parentes 766. nutrix 767. præſes Apollo 348. nomina 766. inuenta 767. filij ibidem. amores 771 officium 770. aues 772. vis 768
Muſis loca dicata 772
Muſæa ludi vocati 767
Muſica inſtrumenta addita ſacris 134
Muſica vis diuina, ibid.
Muſica poematis adhibita 6
Muſica cur ſacris addita 974
Muſica Dei inuentum 347
Muſica nunc effœminata, ibid. 6
Muſicæ vis 347
Muſici moduli 809
Mycenæ vrbs vnde dicta 610
Mygdonia Niobe 514
Myletus molere inuenit 352
Myrica grata Apollini

Myricæ vſus, ibidem.
Myricæ diuinatio 351
Myriophyllum herbæ 995
Myrmidones è formicis 212
Myronis vacca mira 791
Myrrha in arborem verſa 524
Myrtilus quis fuerit 804. victus à Pelope ibidem.
Myrtili fraus 804
Myrtoum mare 805
Myrtus Baccho ſacra 391
Myrtus Veneri ſacra, ibidem.
Myrtus Cereri ſacra 512
Myſcellus Crotonẽ condidit 248

Naiades Adonim nutriere 525
Naiades nymphæ vnde dictæ 468
Napææ ſaltuum deæ, ibid.
Naphthæ vis 579
Narciſſ⁹ ab Echo amatus 1006 in florem verſus, ibidem. quid ſignificet, ibidem.
Narciſſus quibus coronis aptus, ibidem.
Narciſſus ſacer Baccho 482. ſacer Eumenidibus 221. ſacer Proſerpinæ, ibid. ſacer Plutoni 175. ſacer Cereri 512
Narciſſi parentes 1005. ſoror 1006
Nauium pictura 923
Naxos vnde dicta 475
Naxos Dia vocata 499
Naxos Baccho ſacra, ibidem.
Neapolis vnde dicta 751
Neda nutrix Iouis 19
Negretus fons 229
Nemea certamina vbi 432 à quibus inſtituta, ibid. cur inſtituta 433. funebria erant 432. vnde dicta 433
Nemeorum iudices, ibid. præmia 432
Nemei pugnatores, ibidem.
Nemeſis Adraſtea vocata 1014. ſit anſer 1013. alata 1014. quid ſit 1016
Nemeſis parentes 1013. inſignia 1014
Nemeſis officiũ 1015. forma 1016
Nephalia ſacra 384
Nephalia ligna, ibidem.
Nephaliæ Deæ, ibid.
Nephele dea credita 596
Nepheles aſtus in Phrixũ 595
Neptunus proſelyſtius 916
Neptunus inſularum imperator 163
Neptunus Laomedonti ſeruiuit 165. Troiam extruxit, ibidem. equũ reperit 171. inuenit equitare 163. equus Cererem compreſſit 221. quid ſit 170
Neptuni parentes 163. Educatio 163. forma ibid. vxor 164. comites 169. tridens 171. tẽpla magnifica 168. cognomina 167. officia, ibid. filij 166. currus 166. equi, ibid. victima 37
Neptuno mare obtigit 90. Thũnus ſacer 169. Pompilus ſacer 349. cæleſtes piſces dicati 169
Nereus vates 836. in varias formas 837. educatus, ibid. maris Deus, ibid. hydromantiæ peritus 150
Nerei parentes 836. filiæ 838
Nereides circa currum Tritonis ibidem.

Nereides quæ essent 469
Nereidum officium 565
Nereidum parentes 838. numerus, ibid. nomina 839. capilli 838. aues, ibid.
Neriene vxor Martis 158
Nessi astutia 694
Niceta sententia de mundo 257
Nicopolis vnde dicta 751
Nilus Melas dictus 167
Niobe in saxum versa 669
Niobes parentes 607. filij 608 arrogantia 607. nomina filiorum 609 filiorum cædes 608. imago 610
Niobæ plures 608
Nisus proditus 868
Nisyros insula 643
Nobilitas quid verè sit 59
Nox alata 229. in curris vecta 228. mater omnium, ibidem. vnde dicta 231. antiquissima 228
Noctis parētes 228. filij 230 victima 229. officium, ibid.
Noctua sacra Mineruæ 307
Numerus ternarius sacer 38
Nuptiarum secundarum author 809
Nuptias adeundi mos, ibid.
Nyctelius Bacchus 500
Nymphæ matres fluuiorū 468
Pana educarunt 448. Aristæū educarunt 469. Cererem educarunt 468. greges Solis custodiebant 534. ministræ Circes 565. quid essent 468
Nympharum parentes 468 diuisio 416. vis 469. officium 561. sacrificia 61 nominum explicatio 468
Nysa vrbs à Baccho condita in India 484
Nysææ portæ 506
Nysæus Bacchus vnde 500
Oaxia vrbs Cretæ vnde dicta 210
Oceanus initium rerū 814. taurino capite ib. amicus Promethei, ibid. quid esse putetur 38
Oceani parentes 813 vxores 16 ibid. motus, ibid. frater Atlas 330. nomina filiarū 814
Ocnus pro ignauia pictus 795
Ocyrhoe Chironis filia 375
Odores dæmonibus grati 34
Oedipus Sphingē vicit 1011. vnde dictus, ibid.
Oenomaus procos occidit 803
Oenomai equi 804.
Olea à Minerua inuenta 301
Oleaster sacer Apollini 348
Oleaster præmium Olympicorum 417
Oleaster planta propria Alphei 190
Oleum in sacris Platonis 40
Olei vsus multiplex 302
Olenia capra 81
Olina fons 342
Olina versilis 681
Olympica certamina instituta 417
Olympicorum certaminum tempus ibidem
Olympicorum præmium 417 honor 418. vbi fierēt 419. modi varij 417. quando cæperint 419
Olympicorum certaminum mutatio 422

Olympus Iouis magister 99
Olympus mons 80
Olynthus vnde dicta 695
Omphalus locus in medio terræ 80
Oracula ambigua 605
Oracula varia, ibid.
Oraculorū interpres Iophon, ibi.
Orcus quis esset 176
Oreadæ Brasiæ cur dicti 473
Oreades comites Dianæ 466
Oreades eadē Orestiades, ibidem
Oreadū parentes 465. officia, ib. nomina, ib. inuenta, ibi.
Oreste vrbs 946
Orestes vbi educatus 945. matrem occidit, ibid. patriam fugit, ibi. absolutus in Areopago, ib. ab Erinnyhus agitatus, ib. digitum sibi arrosit, ib. Tauricam statuam rapuit 948. comam in Tauris deposuit, ib. sororem dat Pyladæ, ib. Erinnyas placat ib. sanitati restituitur, ibid.
Orestis parentes 945. vxor 946. sorores 948. filij, ibid. mors 949. ossa, ibid. tabernaculum 946
Oresti diuini honores habiti 949
Oresti dies dicta 946
Orestia vocata, ibid.
Orestium Argos 947
Orgia sublata 499
Ori inuentum 164
Orion ab Aurora amatus 876. Pleionem insecutus, ibidem. Vrion priùs dictus 874. tripater 874. Candaon vocatus ibid. super aquas incedens, ibid. cæcus factus, ibid. lumen recuperat 875. Pleiadas quinquēnium insequitur, ibi. Dianam violare conatur, ibi. à scorpio occisus, ibi. inter sidera relatus, 876
Orionis parētes 874. vxor 874. cædes 876
Orithyia rapta à Borea 864
Orpheus ab inferis vxorem reuocat 762 cur occisus, ibid. Bacchi sacra instituit 505. cantu Sirenas superauit 752
Orphei parentes 759. præstantia 764. lyra inter sidera 764. tempus 760. inuenta, ibid. scripta 761. allegoria 764. sapientia 761. membra insepulta 763. caput sepultum, ibid. mors varia, ibid.
Orthria carmin. Arionis 300
Ortygia Insula 969
Orus Apollo dictus 347
Oschophoriorum ritus 492
Oscilla Bacchi imagines 496
Osiris Bacchus 121
Osiridis expeditio 504
Ouidij error 38
Pactolus auro fluxit 1005
Paon Æsculapius dictus 359
Pæanes vnde dicti, ibid.
Pæanes quid essent ibid.
Pagasæ vnde dictæ 600
Palæmon Deus marinus 829. natator egregius 830
Palæmonis imago, ibid. sepulcrum, ibid. victima, ibid. certamen 829
Pales pastorum Dea 345
Palilia sacra 539

Pallas cur dicta 296. semper virgo 300. Iouis filia 296. Tritonia 306. armata nata 109. Minerua est 296. diuersa à Minerua 297. à Minerua cæsa, ibid. Alalcomenia, ibid. Bacchum tuetur ab insidiis 506
Palladis parentes 296. natalis dies, ibi. clypeus 300. currus, ib. scuti vis, ibid. armatura 307. inuentum 301. cognomina 304. allegoria 305
Palladia quæ fuerint 297
Palladij vis 303
Palladij opportunitas, ibid.
Palliatæ fabulæ 5
Palma Pythicis victoribus proposita 358
Palma Musis sacra 773
Palma à quibus gestari solita 434
Pan dux nympharũ 449. nuntius Deorum, ibid. greges pauit, ibid. vbi educatus 449. Syringa amauit 451. in arietem versus 451. Typhonẽ irretiuit, 452. piscatorũ Deus, ibid. buccinator in bello Giganteo 645. Echo amauit 451. in hircum versus 448. à Cupidine victus 451. fistulam inuenit, ibid. vaticinia Apol. docuit 349. vniuersa natura 453
Panos parentes 447. forma, ibid. sacra, ibid. nutrices, ibi. furor 452. pictura 449. gestamen, ibid. officia 449. vis 454 filia Iambe 246
Panes plures 449
Panicus terror 648
Panathenæa sacra 146
Pandionis parẽtes 987. filij ib.
Pandiones plures 988
Pandora Vulcani 312
Pandora formata 151
Pannichius fons 229
Papauer Lucinæ sacrum 518
Papauera Cereri sacra 295 518
Papauera Laribus sacra 593
Paphlagõ Polyphemi filius 979
Parca quid sit 205
Parcæ Deorum scribæ 204
Parcæ sunt tempora 206
Parcarum parentes 204. spelunca 204. munus, ib. nomina 205. sacrorũ ritus, ibid. vis 206. allegoria 207
Parentantium ritus 46
Paris eiectus infans 655. ab vrsa educatus, ib. nutritus, ibid. iudex Deorum, ibidem Helenam rapuit 660. Deas nudas non vidit 664. vt Deas iudicauit 308. largitionibus corruptus 657
Paridis parentes 655. robur, ibid. iustitia, 656. filij 660. mors 666
Parnassus vnde dictus 891
Pyrrichium melos innẽtiõ 853
Pasiphae culta 561. cur taurum amarit, ibidem. Minois vxor 559
Pasiphaes paren. 559. filij 560
Passeres Veneri sacrati 383
Pastores reges vocati 347
Patræ Areæ vocatæ 511
Patria cuiusque 212
Pauo Iunoni sacer 136

Pauo gemmatus Adriani 136
Paupertatis mala 180
Pax nutrix, Plutonis 174
Peceutij populi qui fuerint 720
Pecuniæ animalia imprimebantur 923
Pecuniæ vis 126
Pegasus equus Belleroph. 956
Pegasus natus è Medusa 743
Pelasgus Iouis filius 94
Pelasgi inuenta 605
Pelei innocentia 617
Pelei & Thetidis nuptiæ 375
Peliæ genus 584. crudelitas 575
Peliæ datũ oraculi responsum 585. filiæ 578. mors per fraudem Medeæ. ibid.
Pelles pro scutis vsurpatæ 674
Pellices è Iuno. tẽplo eiectæ 134.
Pelopis parẽtes 803. filij 805 victor Hippodamiæ 804. humerus esus 627. humerus eburneus, ibi. sepulcrum 806. ossa in Græciam portata, ib. duplex inuenta 627
Pelopones us dicta 805
Penates qui fuerint 290
Penatum officia 291. etymologia ibidem. figura ibidẽ. sacra ibid.
penelope exposita 928. vnde dicta 927. domo expulsa 942. à Mercurio compressa 448
Penelopes genus 448. fratres 928. parentes, ibid. nuptiæ 928. astutia filius, ibid. sepulchrum, ibid.
Penthei calamitas 496
Pepromene vna Parcarũ 205
Periclymeni vis 846
Perpendiculum inuentum 801
Persæ nulla tẽpla habuerunt 13
Perseus Iouis filius 742. discũ inuenit 809. ad Medusam missus 808. Atlantem in montem vertit 328. Medusam obtruncauit 742. Andromedã liberauit, ibid. Solis filius vbi regnauit 564.
Persei filij 809. vxor, ibid.
Pestilentiæ causæ 549
Pestilentiæ insignes, ibid.
Petri Victorij bonitas 962
Phæacia vnde dicta 166
Phædræ mors, ibid.
Phaethon currũ solis regit 547. è cœlo cecidit, ibid.
Phaethon cursum solis obseruauit 334
Phaethon Absyrtus vocatus 571
Phaethontis allegoria 548. parentes 546. casus 547
Phaethontiades in populos versæ 548
Phaethontiadũ lacrymæ in electrum ibid.
Phalanx in serpentem 651
Phalanx militiam edoctus, ibi.
Phalaris piscis Veneri dic. 349
Phalisiorum religio dolosa 360.
Phallica sacra 493
Phallus quid sit, ibid.
Phasianus Græcis ignotus 591
Phasmata Hecates 242
Phasmata cur euanescant 239
Philoctetes sagittas habuit Herculis 303
Philomela & soror in aues. 739 Veris nuncia 740
Philomelæ fabula 738

Philyra vxor Saturni 376
Phineus longæuus 724
Phinei parentes 724. *filij*, *ibid.*
supplicium 587
Phlegra vnde dicta 642
Phœbus vnde dictus 362
Phœbi crudelitas 72
Phœnicia vnde dicta 166
Phorcides quæ essent 742
Phorcinis parẽtes 841. *filij*. *ib.*
Phoroneus ignem inuenit 315
Phrixus per aera vectus 596
arietem immolauit, *ibid.*
Phrixi parẽtes 594. *filij* 596.
aries locutus 595. *aries quid*
esset 598
Piaculum sacrificantium 26
Pica Baccho sacra 482
Pictorũ opera memorab. 779
Picturæ præstantia 779 *initia*
781
Picturæ colorum vis 782
Picus Marti sacer 159
Pietas quàm bona sit 173
Pilumnus Iouis filius 94
Pinarij Herculis sacerdot. 29
Pinus ex Atte 95
Pinus sacra Mineruæ matri, *ib.*
Pinus sacra Pani 449
Pirene in fluuium 263
Pirithous adiuit inferos 202
Pisa vnde dicta 332
Piscatorum Deus Pan 452
Pisistratus tyrannidem occupa-
uit 735
Pithecusæ patria Gigãtũ 644
Pithecusæ insulæ 85
Pithegia sacra 494
Planetarum vires 774. 260
Planipediæ fabulæ 5
Platanus genio dicata 292
Plato theologiã immutauit 16
Platonis opinio de principiis re-
rum 76. *de anima* 282
Pleia. animæ cœlorũ sunt 332
Pleiades inter sidera 875
Pleiades cur filiæ Atlantis 331
Pleiadum nomina 327. *locus*,
ibid.
Pleione Atlantis vxor 326
Ploides aues 679
Plote insula Delos 341
Plotæ insulæ 725
Pluto Deus mortuorum 174.
Orcus 176. *Proserpinam ra-*
puit 175. *quid sit* 40. *Dis*
vocatus 176. *opum Deus*
174. *vbi habitaret*, *ibid. vul-*
neratus 73. *à Sisypho dece-*
ptus 624
Plutonis parentes 174. *Pax*
nutrix 174. *claues* 175. *insig-*
ne, *ibid. equi*, *ibid. regia*,
ibid. sacris oleum pro vino
40 *currus* 175. *victima* 59
nomina 202. *sacrificia* 174.
allegoria 176
Plutoni infera obtigerunt 175.
sacræ plantæ, *ibid.*
Plutonium os 175
Plutus diuitiarum Deus 179.
cæcus à Ioue factus, *ibid. ti-*
midus Deus ibidem. pernicio-
sus, *ib. oculatus*, 180
Pluti parentes 178. *filij* 183
Poematis præstantia 7
Poematum scopus, *ibid.*
Poematibus musica addita 6
Poetæ adulatores 722
Poeticæ vis *ibidem*
Poeticæ fabulæ 8
Pœnitentia quorum filia 318

Politicæ

Politicæ fabulæ 5
Pollux vbi natus 849. *iuit cum*
Iasone, *ibid. Amycum pu-*
gnis occidit, 850. *Athenas*
vicit, *ibid. ad Leucippi fi-*
lias, *ibid. recuperat Hele-*
nam, *ibid. cæsus fuit*, 851.
cultus 853. *fratri liberalis*
852
Pollux et Castor seruatores 850
Pollucis parentes 849. *inuenta*
852. *equi albi*, *ibid. victima*,
855. *flammæ nautis* 853. *filij*
851
Polluebantur qui 51
Polluti qui essent, *ibid.*
Polluti non tangebant aras, *ib.*
Polydectes in lapidem 808
Polyidus vates 834
Polyphemus Galateam amauit
978. *cæcus factus* 981
Polyphemi parentes 841. *vxor*,
980. *victus* 981. *filij* 979.
mores, *ibidem. arrogantia*
980
Pompilus sacer Neptuno 349
Pomum Discordiæ 656
Populus alba 190
Populus nigra, *ibidem.*
Porcelli lustrationum 49
Portulaca sacra Mercurio 436
Portus Herculis vocatus 687
Præsepe signum cœleste 461
Præstigiorum inuentor Mercu-
rius 439
Preces impiorum quales 48
Preces Iouis filiæ 91
Preces quales esse debent 173
Priamus vnde dictus 681
Priamus ad Iouem confugit 105
Priamo regnum delatum 602
Priapus vbi natus 522. *deform.*
is, *ibidem. exul*, *ibid. reuo-*
catus 523. *hortorum Deus*
523. *cultus*, *ibidem.*
Priapi parentes 521. *victimæ*
523. *simulachrum* 524. *por-*
tus 523
Primi Comitis laus 963
Primitiæ Vestæ sacræ 86
Principum ingenia 143. *insti-*
tutio 722
Progne in luscinium versa 738
Prognes parentes *ibid.*
Prometheus omnes artes inue-
nit 302
Prometheus Iouem decepit 311.
homines fecit, *ibidem. in Cau-*
caso vinctus 312. *quis esset*
312. *Pandoram finxit* 151.
Titan ignifer, 151. *ignem*
detulit hominibus 312. *ac-*
cusatus 313. *inuenit fœmi-*
nam, 315. *à Ioue solutus*
318. *Oceano amicus* 814. *li-*
beratus ab Hercule 325. *re-*
rum diuinarum contempla-
tor, *ib. insidias aperit Satur-*
no 115
Promethei parentes 309. *filiæ*
Titanis, *ibid. vxores* 310. *fra-*
tres, *ibid. filij*, *ib. imprudentia*
315. *supplicium* 311. *ara* 312.
aquila 324. *statua* 151. *inuen-*
ta 147. *allegoria* 324
Prometheo ingrati homines 313
Proselenus Arcadibus impera-
uit 252
Proseleni Arcades dicti 253
Proserpina non recuperata 510.
super mare lata 245. *rapta*
narcissũ colligens 246. *à Theseo*

quæsita 248. alternè apud matrem 247. vnde rapta 124. quid sit 98. mortuorum regina 246
Proserpinæ parentes 244. honores 246. victima 248. raptus 245. reuerentia, ibid. cognomina 249. etymologia 250. allegoria 177
Proserpinæ donata Sicilia 247
Proteus in varias formas 843. Deorum antiquissimus, ibid. nauigandi peritus 844
Protei parentes 842. vxor, ibid. calliditas 847. iustitia, ib. filij 842. currus 844. equitas cæsis filiis 842. potestas 843
Proteo mira vis 845. par potestas 846
Prothyræa Lucina 288
Pudor Iouis assessor 90
Purgatio antiquorum 27
Pylum conditum 584
Pyra à propinquiore accendebatur 45
Pirenæi montes vnde dicti 695
Pyromantia Vulcani 149
Pyrrhichium melos inuentũ 853
Pythagoras vnum Deum censuit 16
Pythagoræ opinio de principiis 75. opinio de anima 280. ludicrum in luna scribere 254
Pythagorici numeri 217
Pythia cur instituta 357. quando cœpta, ibid. quando aucta 429. vnde dicta 430
Pythiorum ludicra 357. tempus 435. præmium 358
Pythus Delphi 358
Pytho natus 357. cæsus, ibidem.
Quercus Baccho sacra 482
Quercus Cereri sacra 24
Quercus Ioui sacra 108
Quercus Rheæ sacra 963
Refluxus maris 815
Reges pastores dicti populorum 347
Regum diadematis inuentio 505
Regum assessores 109
Regnantium furor 107
Religio anima ciuitatum 13
Religio Hebræorum 10
Religio Græcorum ex Ægypto, ibidem.
Religionis origo, ibid.
Religionis antiquæ exemplum 29
Rhadamanthus iustissimus 209. eur exul 211. duxit Alcmenam, ibid.
Rhadamanthi parentes 94. temperantia 211. officium, ibid.
Rhea mater Deorum & hominum 964
Rheæ parentes 957. filij, ibid. currus 958. effigies 963. socij 958. inuenta, ibidem. forma, ibidem. sacrorum ritus, ibid. Galli sacerdotes 959. varia nomina 963. sacrificia quando 960. speluncæ religio 963. sacerdotes mendici 960
Rheæ pinus dicata 95. quercus & vitis dicata 963
Rhodus vnde dicta 343
Rhodi filij 536. parentes 388
Rhombus rota in sacris Rheæ 965
Risus Sardonicus quid esset 65
Romanorum Dij 15
Ros Lunæ filius 252
Rosa colorem mutauit 383
Rosa rubra ex alba fit 525
Rosa Veneri sacra 391
Sabazius Bacchi filius 473
Sacerdotes antiqui quales 63. 196
Sacerdotum castitas 24. vestes 26. reuerentia 936
Sacra antiqua 540. ventis oblata 34
Sacræ cantilenæ quales 53
Sacrificantium puritas necessaria 26. castitas 27. purgatio, ibid. leges 41
Sacrificia cœlestium 32
Sacrificia Iouis & Apoll. sublimia 22
Sacrificia Iouis varia 35
Sacrificia in mari facta 37
Sacrificia Cereris 516. Cereris Phigalensis 54. Cereris Chthoniæ, ibidem. Cœlestium 22. Eumenidum 42. fluuiorum 39. Heræ Deæ 54. Inferorum 39. Iouis Polici 55. Isidis Tithoreæ 54. Minervæ Machlyensis 298. Nympharum 469
Sacrificiorum causæ 61
Sacrificiorum tempus 23. lignatores 28
Sacrificiis additæ cantilenæ 33. addita lumina 32. additum thus 33. additi odores, ibid. addita Musica 35. additæ tibiæ 615
Sacris aquæ aptæ 30
Sacris Cereris vinum petitũ 40
Sacris Plutonis oleum pro vino 40
Sacrorum vltimæ linguæ 36
Salamina vnde dicta 887
Samothracum dij 441
Samus dicta Parthenia & Anthemusa 131
Samus Iononis patria 131
Sanguis offerebatur mortuis 46
Sanguinis victimarum vsus 32
Sanctorum imagines erigendæ 39
Sapientiæ vis 103
Sapientum contentio de tripode 349
Salatia regio 720
Sardinia vnde dicta 695
Sardonicus risus 65
Saturnalia sacra 120
Saturnus patri virilia abscidit 74. filios vorauit 113. num prior regnarit 112. in Italiam venit 114. in vincula coniectus 113. in tartarum detrusus 191. regnum Ioui concessit 199. in regnum restitutus 113. a Ioue captus 86. falcem inuenit 120. vir fuit sapiens 114. Iano acceptus 112. Ioui insidiatus, ibidem. sororem duxit 111. patri insidiatus, ibidem. in equum versus 120. victus à filio 86. pro Deo cultus 114. regnauit in Ægypto 121. Deus creditus 124. tempus putatus 106. cur à Ioue ligatus 124. Saturnus quid sit Platonicis 125. Saturnus ad chemiam tractus

126. vbi regnauit 99. cur Cœli filius 128. cur filios vomuit 106. cur virilia patri decidit, ibidem. æther creditus 122
Saturni parentes 111. fratres 114. voracitas 84. ætatis bonitas 87. ætas aurea 87. filij 121. pactio cum Titanibus 111. inuenta 114. victima 64. fuga 72. etymologia 121. sacrorum ritus, ibidem. Planeta 125. hostiæ humanæ 122. allegoria 121. bellum in Dionysum 506. bellum contra Ammonem, ibid. picturæ explicatio 127
Saturno Italia sacra 124
Saturnia Italia dicta, ibidem.
Satyri Bacchi socij 458. animalia sunt, 459. vnde dicti, ibidem. conuitiorum amici, ibid. culti, ibid. Sileni sunt, ibidem.
Satyrorum parentes 458. forma, ibid. insula ibid.
Satyris primitiæ oblatæ 458
Saxum Saturno oblatum 78
Scorpius inter sidera 877
Sculptorum ligna 782
Sculptorum Deorum materia 794
Scutum Mineruæ 300
Scylla versa in monstrum 868. cocta reuixit 869. suum patrem prodidit 868. in cirim versa, ibidem. ab auibus marinis vorata, ibid. se in mare præcipitat, ibid. ab Hercule euersa 872
Scyllæ parentes 867. forma 868. canes additi 867. canes quid sint 871. mors varia 868. allegoria 872
Scyllæ duæ 868
Scythæ vnde dicti 106. qui sint 590
Scytharum Dij 14. diuinationes 351
Semele Cadmi filia 471. vsta 472. in arca eiecta 473
Semeles picturæ capilli longissimi 473
Septenarius Palladi sacer 296
Septimestres pueri cur viuant 287
Serapis cultus 611
Serapis quis fuit 610
Serpentes cur exuant senectam 314
Serpentum ortus 650
Serra inuenta 801
Sesonchoses equitare inuenit 164
Sicilia Corcyra dicta 120
Sicilia Macris dicta, ibid.
Sicilia Cereri sacra 510. horreũ Romanorum 250. donata Proserpinæ 247
Siciliæ descriptio 123. feracitas, ibidem.
Sidera pro diis culta 10
Siderationum tempus 604
Silenus ebrius 460. Bacchum nutrinit, ibid. captus, ib. Bacchi comes, ibid.
Silenus rex 507
Sileni patria 459. forma, ibid. asinus inter sidera 461
Sileni plures 459. vnde dicti 507. mortales 460. dæmones ibidem.

Silenorum statuæ 460. parentes 459
Simiæ ex hominibus 85
Sinis Procustes Neptuni 434. cæsus à Theseo 733
Sirenes cum Musis certarũt 752. nomina locis dederunt 751. musica instrumenta abiecerunt 752. perierunt 755. in saxa versæ, ibid.
Sirenum parentes 751. locus ibid. forma, ibid. musica instrumenta 752. nomina 751. cantus quales, ibidem. allegoria 757
Sirenũ insula ossibus alba 754
Sisyphus bella Troiana scripsit 626. Plut. fefellit 624.
Sisyphi parentes 622. filij 623. vxor, ibid. astutia, ibid. mors 624. supplicium 623. allegoria 624
Smilax Baccho sacra 482
Smilax Cereri sacra 511
Socratis opinio de principiis rerum 76
Sol Veneris adulterium indicat 152. quis fuerit 638. lucis quæstor 532. autor omnium 530. Deus creditus 11. Dei lampas 530. currum vbi mergit, 532. in poculo nauigat, ibidem. in lecto nauigat, ibidem. Titan dictus 530. flammæ coeuntes putatus 533
Solis parentes 528. equi 532. currus 531. boues 534. greges 535. filij, ibidem. insignia 530. ciuitas, ibid. planetæ vis 538
Soli currus paratur in oriente 538. gallus sacer 536. agnus victima 60. aper victima 536. aurum tribuitur 537
Soles plures 530
Somnus alatus 233. è cœlo deiectus 234. Iouem timet, ibid. Lethes frater, ibidem.
Somni parentes 233. locus, ibidem. officium, ibidem. filij 234. beneficium 233. causæ 235. ciuitatis descriptio, ibidem.
Somnia vera 237
Somniorum portæ 235. formæ, ibid. vrbs, ibid.
Sospolis cultus ob miraculum 289
Spermus nymphæ facultas 599
Spes quorum filia 233
Sphyngis parentes 1010. forma, ibid. locus, ibid. immanitas, ib. mors 1011
Sphingis victori præmium 1010
Stellarum animæ quot 559
Staphyle in vitem versa 482
Staphylus Bacchi filius 499
Staphyli proneptum munera, ibidem.
Statuariorum opera memorabilia 780
Statuæ quàm Diis gratæ 787
Strongyle insula 148
Strophades vnde dictæ 725
Strophe & antistrophe moduli 35
Stymphalides aues 680
Stymphalidum forma, ibidem.
Styx vbi fuerit 193. vnde dicta 194. quid sit, ibidem.
Stygis parentes 191. filiæ, ibid.

iuramentum, ibid. aqua quatis 194. color, ibidem. pisces, ibid.
Stygi cur honor habitus 193
Stygem iurantium ritus 192
Stygem peierantium pœna, ibid.
Suadela Veneris filia 387
Subuentanea vt fiant 143
Superstitionis vis 15
Sus Veneri immolatur 384
Sus Cereri mactatur 59
Susa condita Persarum metropolis 558
Susario comœdiæ inuentor 7
Sybariticæ fabulæ 5
Syce in ficum versa 482
Syluanus Fauni filius 464
Syluanus Deus syluarum, ibid.
Syluani sacra, ibid.
Syluani filiæ, ibid.
Syluano sacrà cupressus, ibidem.
Symbolæ fluuiorum 912
Syracusa ex oraculo condita 248
Syrinx in calamum versa 456

Tabernariæ fabulæ 5
Talais æreus 210
Tali inuenta 801
Tantalus cur condemnatus 629
Tantali parentes 627. filij, ibid. supplicium 628. immanitas 627
Tantali allegoria 631
Taraxippus ab equis discerptus 623
Tarentini populi 720
Tartarus natus 225. antiquissimus, ibidem. obscurus 226. carcer sceleratorum 224. barathrum 226. vnde dictus 227. quid sit 226
Tartari profunditas 225
Taurica Diana 66
Taurus inter sidera 919
Taygetus mons vnde dictus 94
Telamonius portus 601
Telchina simulacra deûm 535
Telchines præstigiatores, ibid.
Telchines ferri artifex 120
Telchines Rhodon habitarunt 535
Teleboæ populi rapaces 669
Tellus Cœli vxor 542. Cœli mater, ibidem. Deûm & hominum mater, ibidem. vna inferorũ, ibidem. fatidica 543. Ceres vocata, ibidem. Iouis vxor 542. Magna Dea 543
Telluris parentes 542
Telluris victima 60
Templum Deo gratum pectus hominum 14
Templorum exædificatio 22
Templis habita reuerentia 28
Tempus Deus creditus 122
Tempori falx attributa ibid.
Terebra inuenta 801
Tereus in vpupam 739
Terei parentes 738
Terei libido 739
Termini Dei victimæ 259
Termino liba sacra 739
Ternarius numerus sacer 30
Ternarii numeri vis 38
Terræ sigillatæ vis 144
Terræmotus causſæ 167
Terræmotus insignis 549
Tethyos parentes 818. filij 820
Thaletis opinio de principijs 76
Taletis scientia 862
Thamyris poeta eximius 613
Thannus sacer Neptuno 169
Thus additum sacris 33
Thya Bacchi sacra instituit 482
Thyades sacerdotes Bacchi, ibidem.
Thyoneus Bacchus 500
Tibia Ardali inuentum 152
Tibiæ à Minerua electæ 615
Tibiæ sacris additæ, ibid.
Tigris fluuius vnde dictus 483
Tiresias cæcus factus 303
Tiresias diuinator, ibid.
Tisiphone nata è cœli sanguine 128
Tisiphones amores 217
Titan sol est 638
Titanis herba 310
Titanes trucidati 507. eorum sanguis in viperas 637
Titanes debellati 86. Rheæ parturienti assident 85. metere docti 637
Titanum parentes 636. bellum, ibidem. nomina 637. numerus 638
Titanus cum Saturno regnauit 112
Titanus astronomus solis frater 638
Tithonus auroræ maritus 558. in cicadam versus, ibid. Susa condidit ibid.
Tithoni parentes 558. senectus, ibid. filij, ibid. immortalitas ibidem.
Titius heros cultus à Cretensibus 963
Tityus cæsus ab Apolline 633. à musis victus, ibidem. cur cæcus 614. eius parentes 613
Thasus opp. conditum 920
Thebæ conditæ ab Amphione 882
Thebæ euersæ 883
Thebe insula 79
Thebarum portæ 883
Thebe filia Promethei, ibid.
Thebe vrbs vnde dicta 729
Theramene insula vnde dicta 539
Thero Martis nutrix 158
Theoxenia certamina 435
Theseus inferos adiuit 736. intrepidus puer 732. rempub. Athenis instituit 735. amicus Pirithoo 733. in Cretam nauigat, ibid. Ariadnam rapuit 734. Helenam rapuit 736. in vincula iactus 201. sedet apud inferos 248
Thesei parentes 732. filij 735. inuenta, ibid. res gestæ 732. allegoria 737
Thesmophoria 517
Thesmophoria inuenta 510
Thesmophoriorum ritus 511
Thespia vnde dicta 888
Thessalæ veneficæ 253
Thessali vnde dicti 581. 687
Thespiades 675. ab Hercule vitiatæ 675
Thetis in sepiam versa 819. Achillis mater, ibid. à Ioue compressa 298
Thetidis parentes 817. nuptiæ 375
Thetidi quibus par potestas 846
Thracia vnde dicta 159

terræ alumnus, ibid. sepultus, ibidem.
Tityus calamus est segetũ 636
Tityj allegoria 634
Tityj parentes 632. supplicium 633
Tmolus mons vnde dictus 159
Togatæ fabulæ 5
Tragœdiæ dignitas 7
Tragœdiæ inuentor Glaucus, ib.
Tricerberus canis Molossus 249
Tricena fontes 436
Triclariæ victima 67
Trieterica sacra 492
Trigla sacra Hecatæ 348
Tripolis Rhodos dicta insula 542
Tripos delphicus 350
Tripos ad septem sapientes missus, ibid.
Tripos cur dicatus, ibid.
Tripos quid esset 350
Tripodum genera ibid.
Triptolemus à Cerere educatus 611
Triptolemus iudex inferorum 211
Triptolemus agriculturæ inuentor 515
Triptolemus sationem docuit 504
Triptolemi parentes 511
Tripudia Baccho sacra 491
Triton Argonautas rexit 589. Neptuni buccinator 822. occisus 822. mirus Romæ 826. fluuius Ægypti 824. mare, ibid.
Tritonis parentes 821. forma 822. currus, ibid. inuentum, ibid. filia, ibid.
Tritonia Pallas 506
Tritonia Luna 306
Tritonia anima, ibid.
Triuia quæ sit 239
Troia extructa 166
Troiæ capiendæ difficultates 303
Tythe fortuna 335
Tyndari iuramentum 658
Tyndaridæ qui sint 849
Typhoeus oppressus 645
Typhoeus terræ filius 128
Typhoei forma 648
Typhoei magnitudo 645
Typhon terræ filius 647. Ioue cecidit 648. fulmine percussus 644. cæsus 649
Typhon rex inhumanus 653
Typhon sepultus 651
Typhon quid esset 654.
Typhonis sanguis in angues 651
Tyrannorum assessores 109
Tythus pro vino est 505

Valentia vrbs Siciliæ 244
Vates Apollinis filij 353
Vellus aureum quid esset 585
Velleris aurei præsidia, ibid.
Veneficorum fraudes 253
Veneficijs repugnantia 566
enena Hecates inuentum 564
Venus emergens 378. ab Horis educata 379. in concha nauigat 86. vnde dicta 380. in cœlum ducta, ibid. vulnerata 74. Cypria vnde dicta 379. Cytherea vocata 381. nautis salubris, 380. artem meretriciam reperit, ibid. nuptijs præfecta, ibid. risus amica, ibid. diuinãdi magistra 382. iuramenta non curat, ibid. armata 384. Adonim amauit 387. à Neptuno cõpressa, ibid. à Sole compressa 535. Deas vicit forma 389. læna fuit 393. plurimum nocet 389. à dementia dicta Græcis 126
Veneris cœlestis sacris vinum interdictum 396
Veneris parentes 378
Veneris cur nomen inuentum 378. filij 387. vis 385. cognomina 539. pictura 388. adulterium 152. currus 383. vsus 306. sagittæ 383. cestus quæ inessent 382. vim sedantia 390. cultus institutus 388. victima 383. sacrificia, ibid. ritus sacrorum, ibid. sideris vis 125. allegoria 392
Veneris sacri passeres 383. sacra phalaris piscis 349. sacra lingua cocha 380. sacra myrtus 27. sacræ coronæ 265. sacra apua 349. sacra columba 384. Gratiæ dicatæ 392
Veneres plures 380
Venilia vxor Neptuni 163
Venti quorum filij 553
Ventis oblata sacrificia 334
Ventorum initia 149
Ventorum vis 860
Ventorum obseruatio 149
Ventorum quæstor Æolus 149
Ventorum domicilium 861
Vertigines vt fiant 908
Vesta terra est 102. Cœli vxor 128
Vesta quid sit 102. Ara vocata 902. semper virgo 86
Vestæ parentes 900. officium ibid. inuẽta, ibid. forma 901. sacrificia 903
Vestæ primitiæ oblatæ 86
Vestæ duæ 900
Vestæ mensæ antiquorum 902
Vestalium ignis 86
Vestes inuentum Pelasgi 605
Via lactea facta 133
Victimæ vt annuerent sacris 30
Victimæ quæ diis acceptæ 25
Victimæ egregiæ ibid.
Victimæ eximiæ, ibid.
Victimæ humanæ 66
Victimæ Leucadum 67
Victimæ vt eligerentur 25
Victima marinorum deorum 37
Victimæ nigræ quibus gratæ 39
Victimæ à Diis non admissæ 30
Victimæ lauabantur 48
Victimæ mares aut fœminæ 40
Victimæ quæ quibus Diis, ibid.
Victimæ animales 61. consultatoriæ, ibid.
Victimarum pili in ignem 31
Victimarum vittæ 25
Victimarum cornua inaurata, ibid.
Victimarum inauratarum vsus 658
Victimarum sanguinis vsus 32
Victimarum partium vsus 33
Victimarum molæ 31
Victimas iugulandi ritus 39
Victimas experiebantur 30
Victimis quid additur 33
Victimis vina infusa 31
Victoria Stygis filia 192
Victoriæ forma ibid.
Vincentij Borghini virtus 962

Vinum Veneris sacris vetitum 396
Vinum sacris additum 40
Vini commoda 478
Vini mala 462
Vir bonus quis sit 115
Viri boni existimatio libidine muliebri non læditur 398
Viros bonos spernentes mulieribus fiunt supplices 592
Virgo inter sidera 888
Virtuti aduersaria fortuna 139
Virtutis vis 183
Virtutis vis 931. *aduersaria fortuna* ibid.
Visus rationes 907
Vita hominum qualis 283
Vitis vbi priùs inuenta 488
Vitis è Staphyle 482
Vitis inuenta 508
Vitium putatio inuenta 488
Vlysses vnde dictus 939
Vlysses insaniam simulat ibid. *salem seminat*, ibid. *Achillem dignoscit*, ibidem. *sagittas Herculis tulit ad Troiam*, ibid. *cineres Laomedontis rapuit* 940. *Rhæsi equos abduxit*, ibidem. *Ciconas adiuit*, ibidem. *Lothophagos accessit* 941. *Polyphemum petiuit*, ibid. *ventos clausos accepit*, ibid. *Læstrygonas adiit*, ibid. *ad inferos descendit* 941. *Sirenum cantus vicit* 942 *Scyllam & Charybdim transiit*, ibidem. *naufragium fecit*, ibid. *cum Calypso versatus*, ibid. *ab Arete adiutus*, ibidem. *occisus*, ibidem. *populator vrbium dictus*, ibi.
Vlyssis parentes 938. *filij* 941. *socij* 943. *res gestæ* 940. *prudentia* 944. *æstus in Sirenes* 754
Vota hominum qualia sint 527
Vota irrita cur ferenda æquo animo 545
Vrendorum cadauerum inuentor 806
Vrsa cur non mergitur 986
Vrsius mons 83
Vua priùs inuenta 488
Vulcanus calor est naturæ, 152. *cur arma diis fabricaret* 154. *Mineruam propè violat* 302. *cur ignis Deus* 146. *vt ignè reperit* 158. *vt genitus* 132. *vt educatus* 145. *præcipitatus* 144. *ædificare inuenit* 151. *è conceptu subuentaneo natus* 132. *faciser in nuptiis* 145. *pyromãtiæ peritus* 149. *canem viuum fecit* 150. *ignis creditus* 145
Vulcani parentes 143. *vxores* 145. *certamina* 146. *officina* 148. *officium* 150. *aurea sella* 147. *ara* 150. *filij* 152. *famuli* 149. *statua* 151. *inuentum* 148. *homo fabre factus* 1017. *allegoria* 152
Vulcani Lampadopheria 153
Vulcani plures 144
Vulcano Lemnos sacra ib.
Vulgi consuetudo 593

Xenophanis oppinio de Luna 257

Zelotypia furor prepotens 383
Zenonis opinio de principiis 76
Zephyrus Veneris nuntius 393
Zetus Iouis filius 94
Zona dicabatur 265
Zonam soluere quid sit, ibid.
Zoster vocatus locus 969

REGIONVM, VRBIVM, LOcorúmque nomina, quæ originem ceperunt à filiis variorum Deorum antiquorum.

Acæsium vrbs 436
Acela vrbs Syriæ 696
Achelous fluuius 708
Acontium opp. 986
Acrephia vrbs 343
Adrianopolis Oreste vocata 946
Ægina insula 212, 310, 888
Ægyptus 152, 919
Æmus mons 648
Æoliæ insulæ 859
Æthiopes populi 152
Ætolia regio 258, 333
Africa 695
Alesia vrbs Celtarum 687
Amanus mons 948
Anthamum oppidum 166
Aonia regio 166
Aptera vrbs Cretæ 756
Arabia regio 343
Arcadia regio 331
Ardea vrbs 941
Area vrbs 511
Argos vrbs 917
Argos Oresticum 947
Argyrippa 719
Arno vrbs 163
Asia mundi pars 820
Asopia regio 888
Astræus fluuius 166
Athamania regio 596
Athenæ vrbs 172
Athos mons 166
Atlas mons 328
Ausonia 567, 941

Argyllis 955
Bithynia regio 159
Bœotia 920
Bosporus 896
Brundusium 695

Caicus fluuius 166, 447
Camirus vrbs 695
Celtæ pop. 979
Chalcis vrbs 887
Chalybes populi 158
Charisiæ 986
Chios insula 343
Cilicia 919
Claros insula 90
Cleone vrbs 805
Corcyra vrbs extructa 666
Corcyra insula 87, 165, 510, 887
Corinthus 806
Coryca Sicilia 120
Cranon vrbs Ephyre 804
Creta insula 98, 506, 890
Cynetha vrbs 986

Cyprus insula 379
Cyrene vrbs 539
Cyrnus insula 94
Cythorus mons 596
Cytheron mons 217

D
Ardania regio 94
Dardanum vrbs, ibidem.
Delphi 343,360,890
Delus 968
Diculi 720
Dorij 166
Diomedea insula 720
Drepanum vrbs 120,510

E
Lei populi 333
Eridanus 684
Erythræum mare 809
Europa 94,814

G
Enna vrbs 609
Gerania mons 893

H
AEmonia 890
Helena insula 660
Hellenes pop. 310,890
Hellespontus 595
Heneti 979
Heraclea provincia 681
Hesperia 330
Hiera 148
Hispania 451,454
Hæmus mons 648
Hyperete opp. 166

I
Apygia 720,777
Illyris 979
Indus fluuius 535
Ionium mare 895
Ioppe vrbs 897
Ismenus fluuius 608
Italia 683

L
Apithæ pop. 344
Larissa vrbs 539
Libya regio 94,814
Ligures 682
Lipara 861
Lusitania 481
Lydia Mæonia 695

M
Acaria 695
Macareæ vrbs 986
Macedonia 505
Macris Sicilia 120
Maronea vrbs 505
Megara vrbs 343
Media 581
Marsi populi 567
Melanæ 986
Melas fluuius 167
Melita insula & opp. 695
Miletus vrbs 342,537
Mycenæ vrbs 809

N
Axos insula 475
Neapolis vrbs 751
Nicopolis, ibid.
Nisyros 643

O
Axia vrbs 210
Olenum vrbs 152
Olynthus 695
Oriens mons 535
Ortygia insula 969

P
Agasæ vrbs 600
Parnassus mons 892
Peloponesus 805
Peneus fluuius 344
Phæacia regio 166
Phasis fluuius 535
Phlegra ora 644
Phœnicia 166,919
Pisa vrbs 332
Pitane vrbs 165
Plote insula 341
Portus Herculis 687
Pylum conditum 584
Pyrenæi montes 695

R
Hodus insula 343,535
Riphæi montes 621

S
Alamina 887
Sardinia 695
Saturnia regio 124
Sauona vrbs 94
Scythia 695
Sicilia 120
Sinope vrbs 888
Strophades insulæ 725
Syria regio 887

T
Anagræa vrbs, ib.
Tarsus vrbs 809
Taygetus mons 94
Telamonius portus 605
Thebæ vrbs 310,727,888
Theramene insula 539
Thessali 581,686,890
Thespia vrbs 888
Thracia 158,814
Tyrrhenia 959
Tmolus mons 158

QVAE PLANTAE, ET QVAE animalia quibus Diis fuerint antiquitus consecrata.

Abies Baccho sacra 482
Accipiter Apollini 361
Adiantum Plutoni 175
AEsculus Herculi 27
Agnus Iunoni 384
Alba populus Herculi 27
Allium Laribus 295
Alnus Eumenidibus 220
Anser Inacho 135
Anser Isidi 384
Anser Iunoni 135
Apua Veneri 349
Aquila Ioui 110

Bocca Mercurio 348

Canes Laribus 295
Canes Marti 160
Cedrus Eumenidibus 218
Cerrus Herculi 27
Cicada Apollini 348
Columba Veneri 384
Coruus Apollini 345
Coruus Herculi 27
Crocus Cereri 512
Crocus Eumenidibus 219
Cupressus Syluano 464
Cygnus Apollini 355
Cyparissus Plutoni 175

Diclamum Lucinæ 288
Draco AEsculapio 372
Draco Baccho 487
Draco Mineruæ 306

Ficus folia Baccho 27, 473
Fusanei pisces Baccho 349
Fidicula piscis Apollini 348
Fraxinus Marti 27

Gallus AEscul. 231,371
Gallus Marti 160
Gallus Mineruæ 307
Gallus Soli 536
Gramen Marti 159
Gryphes Apollini 365

Hedera Baccho 482,490
Hyacynthus Apol. 365

Lex Ioui 37
Iuniperus Apollini 221,351
Iuniperus Eumenidibus 220
Laurus Apollini 351
Leones Vulcano 150
Lingua concha Veneri 380
Lupus Apollini 345
Lupus Marti 159,345

Metalla quibus 537
Mulus piscis Dianæ 349
Myrica Apollini 352
Myrtus Cereri 512
Myrtus Dionyso 391
Myrtus Veneri 391

Narcissus Baccho 482
Narcissus Cereri 512
Narcissus Eumenidibus 222
Narcissus Plutoni 15
Narcissus Proserpinæ 222
Noctua Mineruæ 307

Oleaster Apollini 348
Oporobasilis Baccho 27
Palma arbor Musis 772
Papauer Cereri 518
Papauer Laribus 295
Papauer Lucinæ 518

Pauo Iunoni 136
Phalaris Veneri 349
Pica Baccho 482
Picchus Marti 159
Pinus Fauno 463
Pinus magnæ matri 95
Pinus Pani 449
Pisces Neptuno 169
Platanus Genio 292
Pompilus Neptuno 349
Portulaca Mercurio 436

Quercus Baccho 482
Quercus Cereri 14
Quercus Ioui 99
Quercus Rheæ 963

Rhamnus Eumenidibus 220
Rosa Veneri 391

Serpentes AEsculapio 367
Smilax Baccho 482
Smilax Cereri 512

Thunnus Neptuno 169
Trigle Hecatæ 348

Vitex Baccho 27
Vitis Rheæ 963
Vitula Isidi 897
Vultur Marti 160

FINIS.

PARISIIS,

Apud Carolum Rogerium Anno Domini M. D. LXXXII. 9. Cal. Octobris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca